3 1761 08116914 6

LUMÍR

ČASOPIS
PRO LITERATURU
A UMĚNÍ

ROČNÍK XXXI.
1903.

REDAKTOR VÁCLAV HLADÍK
MAJETNÍK J. OTTO.

SPOUPRACOVNÍCI:

J. ARBES, A. BAČKOVSKÝ, JOS. BARTOŠ, J. BOLEŠKA, J. BORECKÝ, S. BOUŠKA, A. BRESKA, O. BŘEZINA, EM. RYT. Z ČENKOVA, AD. B. DOSTAL, T. DUBROVSKÁ, KAREL ELGART, DR. JIŘÍ GUTH, F. S. HOLEČEK, JOSEF HOLEČEK, J. HOLÝ, M. JAHN, H. JELÍNEK, DR. L. JEŘÁBEK, R. JESENSKÁ, K. JONÁŠ, M. KALAŠOVÁ, E. KLAS, B. KNÖSL, STANISLAV KOVANDA, EM. ŠL. Z LEŠEHRADU, P. LIST, K. V. LIŠKA, J. S. MACH, V. MÁCHA, B. MAŘÁKOVÁ, A. MRŠTÍK, V. MRŠTÍK, J. MÜLDNER, P. NACH, A. NEČÁSEK, A. NOVÁK, J. OPOLSKÝ, J. OSTEN, A. PRAŽÁK, G. PREISSOVÁ, P. PROJSA, DR. B. PRUSÍK, L. QUIS, B. REIMAN, P. RENÁNOVA, M. SILÉN, A. SOVA, A. STARÝ, E. STOY, J. ŠUMÍN, J. SCHILLER, O. ŠIMEK, J. K. ŠLEJHAR, O. THEER, DR. V. TILLE, L. VELTRUSKÝ, MARIE VESELÍKOVÁ, JAR. VRCHLICKÝ, J. Z WOJKOWICZ, J. ŽERANOVSKÝ.

 — NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE

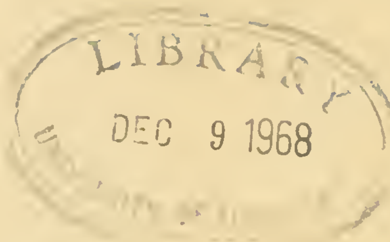

OBSAH.

BÁSNĚ PŮVODNÍ.

BÁSNĚ PŘELOŽENÉ.

PŮVODNÍ BELLETRISTICKÁ PROSA A ESSAYE.

PROSA PŘELOŽENÁ.

* * * * * * * * * * * * * *

LITERATURA.

DIVADLO. — HUDBA.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

ÚVAHY A ZPRÁVY LITERÁRNÍ, UMĚLECKÉ A ČASOVÉ.

JUBILEA, VZPOMÍNKY A NEKROLOGY.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. ŘÍJNA 1902. ČÍSLO 1.

Jaroslav Vrchlický:

PŘELUD VTEŘINY.

Jak v mírném cvalu naši koně jeli,
kraj barvy ztrácel jako freska ztmělý,
již deště smyly, větry ošlehaly . . .
Pár topolu, jež osamělé stály,
se rýsovalo silhouettou jemnou
na čistém nebi a nad zemí temnou
a pod topoly blíže skalní stěny
se venkovský táh' hřbitov opuštěný,
tvar trojúhelníka měl, květu málo
a křížu ještě míň na rovech stálo
a smutek nesmírný vál z pouště všeho,
z těch zdí a z domku čerstvě bíleného,
jenž, kde se trojhran v zdi úzký cíp dloužil,
čněl, za komoru pro umrlé sloužil.

Van táhl ostrý krajem, zem se tměla
a jediná jen hvězda osamělá
nad pustým hřbitovem tím v temnu stála
tak vysoká, tak vzdálená, tak malá
jak naděj v srdci lidském v nové žití,
když to, jímž dýšem teď, se v niveč sřítí . . .
Tu jak jsem kol jel, srdce smutkem ztuhlé,
mně zdálo se, že v úzkém zdí dvou úhle
za komorou se bílý kostroun drápe,
v kraj nahlížeje, hnáty po zdi tápe,
svit hvězdný táh' se po kostech a dříku . . .
Však to byl pouze přelud okamžiku,
neb v tom již koně v nový trysk se dali
a všecko, přelud, sjelo mezi skály . . .

Josef Holeček:

VÝPRAVA.

Z KRUHU NAŠICH.

Ve škole měla pěkné jméno Marie Zlatovrchova, ve vsi říkali jí Marjána pastejřouc. Po dvanáctém roce, když vychodila školu, vstoupila do služby ke Kojanovům a setrvala v ní mnoho let. Nejprve byla chůvou Bartoňovou; to měla čemu se říká »celé zaopatření«, na penězích ničehož a na sebe dostávala něco stařého, k čemuž hospodyně ob čas přidala i něco nového. Když Bartoň chůvy již nepotřeboval, menším dětem dostalo se chůvy jiné a Marjána postoupila za pasku čili třeťačku, přezdívkou za »žábu« či »hůdě«. To dostávala na penězích nejprve šest zlatých ročně kromě přístřeší, stravy a šatstva. Z těch peněz 4 zl. odváděla rodičům a za dva mohla si koupiti co chtěla. Z toho si pořídila na hlavu onačejší šátek pro neděli, šňůru korálků na krk a dala si spravit obnošené střevíce, jež obdržela od hospodyně přídavkem. Korálky, spravené střevíce a nový šátek brala, šla-li jednou za uherský měsíc do kostela. S ouřadní její povinností se nesnášelo, aby chodila do kostela pravidelně v neděli a svátek. Ostatní odešli, ona jediná zůstala při dobytku, hrdá a spokojená, že nyní všecka starost je na ní.

Tak znenáhla s rodinou a živností Kojanovou srůstala. Měli ji rádi, sami ze sebe jí každého roku na mzdě přidávali. Považovali ji jako za svou a Bartoň ji měl jako za starší sestru. Však se beztoho říká, že má býti, aby prvé dítě mladých manželů bylo děvčetem, aby děti, které vrána potom přinese, měly chůvu. U Kojanů Marjána nahrazovala takovou vlastní chůvičku. Nepociťovala, že by byla u cizích. Svoji, rodiče i sourozenci, mohli k ní docházeti po libosti, vrata živnosti Kojanouc nikdy se jim nezavírala. Bratři a

sestra Marjánina byli u Kojanů jako doma. Jak měli chvíli pokdy, zaskočili tam, a to bývalo zvláště v takové dni, kdy Kojanka podle obyčeje strojila nějaké výroční jídlo. Tu Honza, Franta i Anka přibíhali ke Kojanovům, aby se s Marjánou o její díl rozdělili, a štědrá ruka Kojančina vždycky přidala, aby odešli nasyceni a ne pouze rozmlsáni. Blízký poměr mezi rodinou pastejřovou a Kojanovou zůstával, ano postupně se tužil po všechnu dobu, co Marjána sloužila u Kojanů.

Když povyrostla a zesílila, Marjána z třeťačky postoupila na malou děvečku. Platu měla prvý rok 14 zl., druhý 16 zl., třetí 18 zl.; to byl nejvyšší plat malé děvečky. Kromě toho dostávala některé výroční přídavky, stanovené obyčejem.

Z malé děvečky postoupila za velkou. Plat jí zas o hezkou částku stoupl: prvým rokem na 22 zl., druhý rok na 24 zl. To byla tehdy poslední hranice roční mzdy velké děvečky. Výroční přídavky byly cennější, šátky vkusnější a jemnější, dostala něco lnu, aby si jej mohla spřísti pro sebe, k posvícení dostala kmentu na parádnou košili a starý žejdlík převařeného másla na hnětynku. Zvláštní peněžitou odměnu dostávala za každé tele, které se hospodáři narodilo pod její správou chléva. Podobně pacholek dostával odměnu za hříbata, malá děvečka za příchov dobytka vepřového.

Velká děvečka, to je vám honorace mezi ženskou čeledí, jako pacholek mezi mužskou. Je hospodyni k ruce, v ženském hospodářství prvá osoba po ní, její pravá ruka, její rádkyně a důvěrnice, její náměstnice, je-li hospodyně, teta, nepřítomna.

Třeťačka je popelka; spí na lavici nebo za kamny na drehně ze špiček po sedraném peří, každý v domě může jí poroučeti, nevlídné slovo dáti, se osopiti; nikomu nesmí odpověděti, každému musí ustoupiti, při společném stole sedá na posledním místě na lavici děveček, jako její protějšek, třeťák, na lavici pacholků. O posvícení, svatbě nebo muzice chodí pod okno na čuměnou. S dychtivým pozorem zachycuje a do paměti si vštěpuje slova, písně, nápěvy, pohyby. Ale ještě ani jako malá děvečka nesmí mezi tanečníky. Do kola ji berou leda, přijdou-li potulní muzikanti na dvůr hospodářův. O radu a mínění ještě nikdo se jí netáže. Jejím jest mlčet a poslouchat. Jako je velká děvečka nad kravami a třeťačka nad husmi, tak malá děvečka zřízena je nad »sviňama«; podobně koně patří pod pravomoc pacholkovu a voli podřízeni jsou pohůnkovi.

Léta práce a zkoušek uběhnou, nežli děvečka služebná dočiní se postavení velké děvečky, ale když ho dosáhla, má se hezky, ano přemnohá je tu na vrcholu svého života. Dospěla, rozkvetla, je silná, obratná, ve svém povolání všecko umí, všemu rozumí. Za dlouholeté praxe naučila se také chovat; umí poslouchat a neodmlouvat, umí vycítit, co jí přísluší a co nikoli, ví, kdy jest na ní, aby promluvila a kdy, aby mlčela. Hospodář i hospodyně váží si její práce. Je jí dovoleno, aby při stole, když se rozmlouvá o hospodářských pracích, projevila své mínění a je-li lepší než hlav mužských, mužští sami jí to přiznávají a hospodář dodává: Dobře jsi nám poradila, za to ti vlasy ostříháme!

Je známa celé vsi, mluví se o ní, oceňují její dovednost, pilnost a hbitost, druhé hospodyně o ni stojí a lákají skrze baby, aby se dala do služby k nim, že se bude mít ještě lépe, že ji budou ještě laskavěji chovat. Ale kdyby se takovými vzkazy dala zlákati snadno, ublížila by své pověsti i v očích těch, kdo jí vzkazy posílali. Hned by řekli: Nic po ní, nevydrží na místě jako třasořitka, není to zrno pšeničné, aby se přijalo, ale hrášek, aby se zakulil z tvého na sousedovo. Musí se jedné služby držeti zuby nehty a přece-li se rozhodla přejíti k jinému hospodáři, dlouho napřed musí si cestu k němu upravovati ne neposlušností a vzdorovitostí v službě dosavadní, ale musí vyčkávati okamžiků, které by jí posloužily za záminku. Něco neudělala dobře, vytkli jí to; dá se do vzdychání anebo i do pláče, umí-li to, naříká na neuznalost a tvrdost a dosavadní hospodáři vědí už, co to znamená. Nadbíhati nemohou, to se nesnáší s jejich důstojenstvím. Vzniká napjatý poměr, jenž vleče se až do prosince, kdy se začíná rokovat o možných změnách v osobách čeledných a kým jednu nebo druhou nahraditi. Každá strana čeká, že strana druhá řekne slovíčko a navrhne, aby zůstalo při starém poměru, anebo se domluví o přídavku. Nové nároky děvečky služebné hospodyni dávno jsou známy ne z jejích úst, ale ze vzkazů, které mezi nimi po babě byly posílány.

Obyčejně hospodyně v poslední chvíli se rozhodne: »Co ti může dát jiná, dám i já«, načež děvečka jí políbí ruku, dá se do pláče a řekne: »Zaplať vám to Pán bůh, tetičko zlatá!« a poměr je na novo upraven.

Ale i když nedojde k porovnání a děvečka v poslední den v roce skládá si věci do truhly, aby se odstěhovala k jiné hospodyni, neděje se to za mrzutosti, výčitek a nepřátelství, nýbrž za pohnutlivých výjevů.

Odchází-li ze služby pacholek, on také byl v hospodářství důležitou osobou, hospodáři byl tím, čím velká děvečka hospodyni a oč je strejček nad tetou, o to je pacholek nad velkou děvečkou, ale odchod jeho nevzbuzuje příliš patrného dojmu ani v něm, ani v těch, které ostavuje. Mužské srdce je tvrdší k sobě i jiným, a jiní se mají k němu rovněž tak. Rozchod s podřízenější služebnou osobou děje se sice také srdečně a za obvyklých formálností, ale to všecko nic není proti tomu, když odchází dobrá děvečka.

Již několik dní před tím byla zamlklá, uplakaná, v koutech postávala, povzdychávala. Všichni jí dávají nejněžnější jména, ona jim stejně odplácí a při tom všecko své umění vynakládá, aby každou práci vykonala bezvadně, aby po sobě zůstavila dobrou památku a dobrý příklad té, která přijde po ní.

»Nemuselo na to dojít«, říká ob chvíli ona i teta.

»Kdybyste byly, tetičko zlatá, slovíčko řekly nebo vzkázaly, jen takové slovíčko, co bych se drápkem zachytla, nebyla bych odešla.«

»Kdybys byla, holka milá, jen z daleka napověděla, čeho se ti u nás nedostává, všecko bychom byli udělali, abychom si tě zachovali, dyť ty jsi holka robotná, do práce jako sršeň. Ale ty nám ani bílé ani černé, a již jsi se rozletěla jinam.«

»A když já jsem taková, tetičko zlatá: srdce se mi sevře jako kleštěmi a jazyk ne a ne promluvit, čeho bych si přála, ne a ne!«

»Chyba se stala, holka zlatá, ale již je pozdě ji napravovat. Pán bůh tak usoudil. Jdi tedy k jiným hospodářům, jdi, když je v tom vůle boží, ale vždycky nás dobrým vzpomínej a nestraň se nás, až nás někoho potkáš, strejčka našeho nebo mne, anebo děti naše. Milá jsi nám byla jako naše, neradi tě ztrácíme, naše brána je ti otevřena i v noci. Nemluv tam o nás věcí daremných, ani my o tobě nebudeme. Ukaž jim tam, co umíš, že jsi byla v dobré škole. Dělej nám čest.«

Je poslední den v roce, chvíle odchodu nadešla. Velká děvečka skládá si věci do malované truhly, nad každým kusem se zamýšlí, vzdychá nad ním a slzy prolévá. Všichni ji obcházejí, lítost je jímá, a zvláště děti. Když poslední pár punčoch uložen, víko se zaklopilo a zámek cvakl, děvečka ruce zalomila a dala se do usedavého pláče. Hospodyně poplakává tiše, hospodář odvrací se do kouta, aby skryl své pohnutí, děti děvečku tahají za sukně, že ji nepustí, podruhyně obě strany těší, výměnkářka vypravuje, jak bývalo na živnosti za jejího panování. Tenkrát se čeleď k hospodáři jednala ne na rok, nýbrž na sedm let; také Jakub sloužil u Lábana sedm rokův a i služba vojenská byla sedmiletá; kdo nechce vydržeti na jednom místě nejméně sedm let, nechť se raději do služby nejedná.

Potom nastává vzájemné odprošování. Děvečka přistupuje nejprve k ruce hospodářově, celuje a prosí za odpuštění, jestliže ho někdy nechtíc rozhněvala, něco jak se patří neudělala nebo pokazila, s některou prací se omeškala, škodu udělala.

Hospodář stojí nad skroušenou. Hlava mu se povážlivě nachýlila na stranu, rty se svírají. Je hluboce dojat, ale přemáhá se a praví měkce a vážně: »Všecko ti je této chvíle odpuštěno, holka milá. Ale i ty nám odpusť, jestli ti u nás někdo ublížil slovem nebo pohledem a jdi s Pánem bohem! Kamkoli od nás přijdeš, buď dbalá své cti a ani nám hanby nedělej, aby nikdo neřekl, že jsi se tomu naučila u nás. Lidé nejsou k sobě přikováni a rozcházeti se musejí, kam jim ukáže neviditelný prst boží. Ale i když přestanou se vídati, mohou si na sebe mysliti a vzpomínati. My si na tebe vždy jen dobrým vzpomínati budeme, čiň tak i ty.«

A hospodyně mezi tím prohazuje: »Nemuselo to být! Nemuselo to být!«

Děvečka ještě jednou celuje ruku hospodáři a přistupuje k hospodyni. Hospodyně schovává ruku za záda nebo pod zástěru. Děvečka ji chytá, dobývá, plačíc líbá. Věk-li je nedělí, byly-li si si důvěrnicemi, padají si do náruče. Děti se na děvečku věší, a že ji nepustí. V té chvíli by matku pustily, jen kdyby děvečka zůstala. Odejde-li ona, dětem se srdce utrhne.

Ale již vstupuje její nástupkyně. Pozdravuje, odzdravují, oči se obracejí k ní. Pláč tichne, oči se osoušejí. Stará děvečka rychle odchází a nikým už není zdržována. Nová běží drobnými krůčky k ruce hospodářově.

»Vítáme tě.«

Potom k ruce hospodyně.

»Vítáme tě.«

Potom k ruce babiččině. Babička se brání, za celý svět nedá si ruku políbiti, ohrazuje se, jí že ta čest už nepatří, posléz povoluje nutnosti, ale dokonce se proto nezlobí, naopak usmívá se na příchozí, vítá, vyptává se na její původ, na rodnou její ves, na osoby, které tam zná, a není-li její domov až »za vodou«, t. j. za Týnem nad Vltavou, zajisté babička nějaké vědomosti o něm má. Ví, jak tam žijou, kteří jsou tam největší gruntovníci, ví také o nějaké svatbě, která tamní lidi přivedla sem blíž, a tu již z řeči babiččiny vychází na jevo, že hospodář nebo hospodyně skrze ty a ty jsou v jistém příbuzenském poměru s těmi a s těmi z rodné vsi děvečččiny, a to již tolik znamená, jakoby nová děvečka byla známá, ba snad přátelská.

Nová děvečka šuká po všech koutech, práci si hledá. Vezme do ruky hrneček, misku, sklenici, pozdvihne, prohlédne, postaví na totéž místo. Tak se obeznamuje s pořádkem v novém domě, spíše hmatem než okem. Oko ještě nezkoumá věci, nýbrž osoby; a jak zdomacňuje a se uspokojuje, jak pozbývá skleněného lesku rozčileného a nabývá klidného lesku sametového, přibližují se jí děti.

Ach vy nevěrné!

Pokrač.

Jaroslav Kvapil:

DŮM NA NÁBŘEŽÍ.

Zní tichá hudba z ostrovů, je pozdní letní den,
v ..en mlčenlivý ve..ký dům jsem vkročil rozrušen.

A dvanáct roků minulých mou duši oválo —
ó jaká věčnost bezmála, ó jak to pramálo!

Ten staromodní pokojík zda zas nás pohostí?
Tam čekávala's nahoře, svět mojí mladosti.

Vše bylo tam již uvadlé, vše mrtvo před lety,
ty suché květy ve vásách, ty staré portréty,

ten opuštěný nábytek, jenž nadarmo tu tlel,
ten spinet v koutě pokoje, jenž sto let nezazněl.

T.. jednou v jarní podvečer tys víko pozdvihla,
a mrtvá vůně pokoje v těch tónech zajihla.

To bylo jaro na hrobech, kdy vše se zruměnί,
jak z mrtvých vstání znělo to, jak náhlé vzkříšení.

To jakby roků bezpočet zpod plísně své se zdvih' —
to naše mladost rozkvetla v těch vůních truchlivých.

A po letech a po letech v ten podvečerní čas
proč táhne mne to nahoru, ten spinet slyšet zas?

Zní tichá hudba z ostrovů, jdu v sladké nesnázi,
a po schodišti, zdá se mi, že někdo odchází.

A zdá se mi a zdá se mi, že nedojdu již zpět,
že spatřím cosi drahého kol tiše odcházet.

Že potkám sladkou Mladost svou, jak odtud pospíchá,
že nepohlédne na mne již a jenom zavzdychá.

Že potkám krásnou Mladost svou, jak v bílém rubáši
ty všechny uschlé květiny nám shora odnáší.

Růžena Svobodová:

O PASTÝŘÍCH, OVEČKÁCH A KRÁSNÉ SELCE.

Na hřebenu hor, na dlouhé travnaté pláni bydlí ovečky, milé, dobrým, něžným lidem podobné ovečky horské.

Pase je pastýř, tichý člověk, který je miluje jako děti.

Vodí je denně po jitru do údolí, po stráni východní, mezi řídce rozestavenými junáckými smrky, kolem chaloupek, postavených na rozkvetlých lučinkách, k říčce, která přibíhá z raztok vysokých černých hor.

V ruce nosí na starou památku obušek, to jest sekyrku tenkou. Kdysi, dávno, zápasili prý pastýři na horách s obry, kteří je přepadávali a hubili jejich stáda. Také vlků bylo mnoho. Obři jaksi vymizeli a vlci se objevují jen v zimě, když zamrzne Váh a oni mohou přeběhnouti řeku.

Pastýř chodí s ovečkami a přemýšlí, rozmýšlí, jak by bylo lépe na světě, ale ničeho ještě nevymyslil.

Také jim zpívá písničky milostné i rekovné, o šohajích a galankách i o Janošíkovi hrdinovi.

Jeho pán, starý bača, který má najaté pastviny na horách, padesát let už pase ovce. Ale rozstonal se v zimě a myslil, že nikdy neuvidí hor. Snad vyšel na ně posledně.

Má modrý, velký skoro mrtvý ret.

Sedí v kolibě, ve své přenosné chatě u ohně, u otevřeného ohně, klade naň snět po sněti, ve dne i v noci, aby neuhasl od té chvíle, kdy byl rozkresán, protože oheň je věčný.

Lidé přecházejí po horách, zelení mlčeliví myslivci zastaví se v kolibě, posedí u ohně, pomlčí, dají se pohostit žinčicí.

Pozdravují baču jenom slovem:

»Ještě žijete?«

Pak zase odejdou po studených horách.

A bača žije, shasíná uvnitř potichu, paměti už nemá.

Jen jednoho nezapomněl: modliti se ke slunci.

Ráno, když vychází, stojí bača na pláni, na lučinách, plných šťovíku a třezalek, u osamocené, od větru odrané borovice, klaní se východu a modlí se starou modlitbu dědovskou, modlitbu ke slunéčku: za zdraví a za pohodlí.

Počítá ovečky, a to jen do deseti. Říká: Jedno boží, dvoje, troje, čtvero, až desatero.« Pak zaříznе na holi rumu, a začne zase znova.

A boží proto, že první ovečka byla darována v Betlémě a taký že je počátek všech oveček a všeho pastýřstva.

A když pastýř odvede ovečky na pastvu a k řece do údolí, usedne zase bača u věčného ohně.

Na horách je veliké světlo, že až v oči bolí.

Na horách se slova nesou lehounce na dálku vzduchem průzračným a spočívají v něm téměř jako pápeří, které nemůže upadnout k zemi.

Stromy září nachytaným bílým světlem.

Dálka je plna vzdušných vrstev, je modravá jako hyacint.

Melancholický zvonec báčovy krávy zní na lukách, i v pozdním létě jarně kvetoucích.

Kvetou na nich ještě kopretiny a slzičky, kvete zde v srpnu ještě jasmín, který nemá teplé vůně, ale neodkvétá.

Někdy zde přecházejí mlhy, bílé, hebké, úlisné mlhy. Zem dýchá jako teplé rty v chladnu bílým dechem a ovečky se ztrácejí po zelené mokré trávě, mezi keře, potápějí se v mlhy a jejich zvonečky drobounkými zvuky stále ve větší dálce zvoní jako o pozdvihování.

Stromy jsou jaksi čisté a zamyšlené, ale ne každému přátelské.

Stojí tam košatý buk, podobný Švabinského stromu na Náprstkově »Ex libris«. Člověk si myslí, že si pod ním hrají nahé útlé děti, opírajíce se o veliký náprstek.

Zeleň je syrová a vlhká, jen tam, kde se z jara zabili milenci, a vylili na ni mladou krev, je tráva temná jako samet.

Louky rozkvetly všemi barvami. Jsou tu ostrovy třezalek a nad nimi houpají se bílé hvězdy kopretin, oddávají se větru jako lásce, poodlétají tam, kam spěl, třesou se radostně v koupeli chladného vzduchu. A jinde zvoní lilové zvonečky bez srdéček.

Jedna z luk sluje Královská. Uprostřed ní stojí stará lípa. Na ní kvetou jenom žlutá kvítka, třezalka a kozí brada, žlutá jako jantar a když slunce vysvitne, louka je plná třesoucího se zlata, je to živá louka zářivá. Všechna kvítka jsou plna rosy, těžké, zrnité, jako hrubé brilanty, safíry a rubíny, sluncem okouzlené rosy.

Louky patří černobrvé selce, krasavici s nízkým čelem a rudými rty, která se narodila v údolí v malé chaloupce, za potokem, který teče téměř vyschlý mezi vrbami jenom pod kameny, mezi poli kvetoucí pohanky, v chaloupce, nad kterou zrály červené hrozny jeřábů.

Narodila se v malinké chudobné chaloupce dcerou černé krasavice, která zavraždila muže, a odnesla ho v ubruse na vysokou horu, na místo, kde stávala modla pohanská. Nikdo nevěděl, kam se poděl, i našli ho až pak, když na tom místě kopali základy chrámu křesťanskému.

Dcera byla již ve třinácti letech krásná a náležela všem, kteří přicházeli navštívit jejich chaloupku a pohledět na krasavici: sedlákům, pastýřům i pánům.

Ale chaloupka vyhořela a peněz nebylo.

Matka si věděla rady. Provdala dceru za starce, vdovce, sedláka, kterému patřily lesy, pastviny a louky na horách, statky a chalupy v údolí na straně východní, za sedláka, který se kdysi v mládí oženil s bohatou stařenou a pak ji udusil.

Prožila černá mladá krasavice tři léta se starcem a omrzel ji.

Přešla po vysokých hřebenech hory, sešla k matce do malé chaloupky, mezi pole kvetoucí pohanky.

Zpět vracela se v noci a vedla matku s sebou.

Kráčely po horách pohanských, kde stály dosud rozbité kamenné stoly obětní, porostlých lesy černými a hustými jako srst, krajinou, kde před chvílí stoletou pláły ještě ohně zlatým božstvum »Dobré rady«.

Mraky visely nad krajinou podobné temným hroznům. Zdálo se, že by jich rukou dosáhl.

Ženy smlouvaly smrt starcovu a smály se tomu.

Třetí den po příchodu matčině, v neděli večer, upily starce kořalkou, opilému a spícímu podřezaly žíly, a odešly spat k sousedům, jakoby v předzvěsti neštěstí.

Ráno ho našli pod pecí mrtvého jako sebevraha a zem skrvácenou.

Krasavice podědila jmění, stala se paní lesů s junáckými smrky, a živých zlatých luk.

Zbývala jí ještě dceruška, s kterou se jí bylo rozděliti.

A tu jednou vynesla z chalupy vše, co jí bylo milé, i papírky, i obrázky, jenom dítě svoje dvouleté, spoluděděčku svoji spící tam zanechala. Pak zapálila chalupu. Chalupa shořela, dítě vynesli živé a zdravé. Krasavice ušla, bůh ví jak, soudu, ale dítě jí vzali a dali do ústavu na vychování.

Počala zase hýřit černá černobrvá selka.

Měla milence po horách, pastýře, myslivce, světoběžníky. Navštěvovala je po chatách a kolibách, přecházela v noci prorvami a raztokami, slibovala jim své panství, ale od nich přijímala za svou lásku a za své sliby dary.

Nechtěla peněz, ale musili platiti za ni v hospodách, nebo ji uhostit doma.

Zpívala jim písničky nevinné a něžné, jako by neměla černých hříšných očí, zpívala jim a lákala, pila kořalku ze žejdlíka, žen jejich nedbala. Měla starého čeledína, který sloužil ve statku po léta, vypadal jako kdyby nebyl čeledínem, ale jako by byl dobrým hercem komikem, který hraje čeledína. Měl malinkou hlavičku a byl vychrtlý. Nadával do očí své paní, ale nemohl jí odolat a poslouchal ji za stálého bručení jako otrok.

Chodil s ní v noci po horách a nosil před ní svítilnu, spával na prahu krčem nebo kolib, na prahu domu, kde zůstala jeho ďábelská paní.

Občas se probral, vymrštil se, vypískl tenkým zuřivým hláskem:

»Pojďme domů! Je čas jíti!«

Paní ho nevyrušeně, přísně ze vnitř okřikla.

»Ty mlč! Půjdu až se mně zachce!«

Čeledín sebou směšně mrskl, zaryl hlavu ke zdi a stišil se.

Po chvíli volal znovu a pak ve stejných chvílích, tak dlouho, až přišla jeho černá pohanka, která pohýřila s cikány a zloději, s jedním suchoučkým jako nevinným provinilcem, který odnášel sedlákům celé pytle brambor, ale uměl pískat jako všechno ptactvo, sladce a krásně jako housle, a hvizdem slavičím jako »Slavík loupežník«.

Tomu nezpívala ona, ten musil hvízdat jí.

Zpíval po pěnkavách, po kosech, všem ptáčkům porozuměl. Nemusil ji hostit, jenom hvizdem. Toho líbala za hudbu.

»Hvízdej, hvízdej!« prosila, »srdce mi krvácí a to je dobré!«

A »Slavík loupežník« hvízdal písně horských lesů.

Někdy hledali »slavíka« četníci.

Našli-li ho, proměnil se náhle v ubožátko, chvěl se, klekl na kolena a prosil:

»Mamulka mne v košulce na službu poslali a od té doby jsem nikomu neublížil!«

A když ho odváděli plakal, jako by před chvíli nebyl líbal krásnou ženu a kvílel:

»Pro děti, pro děti. Mám sedm dětí! Sedm dětí!«

A černá krasavice se tomu smála, bouchala pěsti do stolu a pozvedla mu žejdlík kořalky na čest rozchodu.

Četníci se vrátili pro druhého jejího spoluhodovníka, který křičel, rozpovídal se a rozveselil.

Selce říkal milenko, četníkům holoubku.

Ptali se ho, odkud je.

»Z vysoké hory a z nízké doliny,« odpověděla za něho selka.

Ptali se ho, jak je stár.

»Mama mi odemřela, v matrice jsem nebyl!« odpověděl on a pokračoval ve veselé melancholii opilců: »Zem jsem projedl, chalupu jsem propil. Moje chuděrka tam leží zahrabaná a já jsem ještě tady.«

A selka kladla hlavu na zad, smála se, přivírala černé oči, které v stínu jako zasazených řas, ztrácely lesk, a křičela:

»Nikdy neměl ani země ani chalupy, jak ji mohl propit, nikde neměl ženy, jak ji mohl do země zakopat?«

Obvinili ho, že se účastnil krádeže ve statku, kde posledně nocoval.

»Vyspi se jak měch,« křičel opilý, »kde co leží nech!«

Neuvěřili mu a odvedli ho.

»Já jsem od pána boha zdravý,« žvanil na cestě, »já jsem to nevěděl, ale lidi mi to řekli.«

Selce odvedli oba galány.

Dopila, vzbudila čeledína a šla domů.

Druhý den přišla znova.

Vycházela lesem, řídkým hájem bukovým, který má od vlhka jako urousané paty.

Za ní prosvítala modrá záplava vzduchu, položená na bocích stráni.

Dala se úzkou alejí starých buků, malým pravidelným hájem, zasázeným poustevníkem pro jediného chodce, který tu před sto lety přecházíval sem tam mladým lesíčkem.

Na starém buku visel obraz Mariánský, téměř celá kaple, se soškami biskupů. Pod ním, na hřebu visely dlouhé, tenké věnečky z kopretin, unavené věnečky z kvítinek horských. Ve svítilně hořela denně obnovovaná svíčka a plála v šeru aleje kalným světlem. Selka pohlédla kosmo k obrazu, jakoby se chtěla přesvědčit, zda-li ji vidí. Pak náhle poklekla, objala strom, na němž visel obraz Mariánský, setrvala tak chvíli, pokřižovala se, poklonila, ohryzla bílými, silnými zuby kus kůry, vstala, zasmála se a kráčela dále.

Od studánky vystupoval Jurka, malý nadháněč ovcí. Měl bledé vlásky a dívčí tvář. Nesl do koliby v dřevěném bubnu vodu.

Zastavil se a poprosil ji o chlebíčka.

»Nemám peněz!« řekla mu.

»Nechci peněz, prosím jen o chlebíčka na oběd.«

»Dočkej,« řekla mu náhle selka. »Řekni Andriaši, pasákovi, aby přišel do hospody, že ho tam čekám! Řekni, že ho čeká paní, paní tady všeho! A ty si taky pro chlebíčka na oběd přijď.«

Jurka kráčel tiše hájem. Voda za ním po kapkách padala z bubnu.

Došel ke kolibě, kde složil vodu.

Pasák, který se podíval na sluníčko a viděl, že je na poledni, táhl ke košiaru.

Hovořil s ovečkami, s pejskem Friškou a malinkým kozlátkem:

»Tichúčko, tak ubírajte jak ty ubířú!«

Slunce v jasném světelnu horském svítilo jako v křišťálu a mléčné a stříbřité světlo položilo se v pruzích na hřbety ovcí.

Přinášely si stříbrný jas na šeré vlně, světla, která proměňují v bílý plamen stromy a potápějí hory v modravou zář.

Pastýř otevřel jim ohradu přestavěnou na čisté místo.

Unavené ovečky se uložily k odpočinku.

Ulehly, sestra podle setry, natáhly šíje s takovou bolestnou něhou, jakoby je položil na oltář k upálení, tak nějak trpělivě nadlidsky, jakoby chtěly zaplakat, nebo jakoby nechtěly zmařit veliký symbol, k němuž byly vyvoleny.

Usnuly poledním snem, hlavy měly družka s družkou zkřížené, jedna odpočívala na druhé, jako děti v kolébce, a houpaly se trochu ve snu, jakoby jedna druhou kolébala.

Pastýř jejich stál u nich zády obrácen ke krčmě na horách. Dokonč.

Alfons Breska:

PLÁČ DEŠTĚ.

Prší zticha, prší zticha
na zahradu z večera,
jak to stená, jak to vzdychá,
tiše šumí do šera.

Bez ustání prší zvolna,
večerem to smutně lká,
je to jako touha bolná,
která v srdci nezmlká.

S pláčem deště pláč se snoubí
v stinném loubí haluzí,
jako v šeré srdce hloubi
tichý nářek illusí.

V usedavém tichém štkání
listí pláče, listí lká,
jeho teskné žalování
v moje srdce proniká.

Marné touhy, marná snění,
neurčitý stesk a žal
v deště smutném šelestění
chorým srdcem kvílí dál.

SMUTNÁ LÁSKA.

My šli jsme smutně spolu
po lese sem a tam,
skláněly stromy dolů
své černé sněti k nám.

Chvílemi vzdychal plaše
ve snětích větrů sten,
tak jako srdce naše
stvořené k mukám jen.

Arne Novák:

TŘICET LET »LUMÍRA«. (1873–1902.)

Dějiny časopisů nejsou dějinami jednotlivců; jsou to dějiny duchovních a společenských organisací, dějiny malých republik, řízených a zmítaných různými tendencemi a kolísajících mezi rozdílnými útvary státními. Osudy jednotlivců, spolupůsobivších v životě těchto republik z papíru a tiskařské černi, dají se tu pozorovati jen pod zorným úhlem širších zákonů je řídivších, výrazné projevy tohoto literárního života lze tu vysvětliti jen z utajených duchovních sil udávajících směr a ráz vývoje. Individuality tratí se poněkud při tomto pozorování, jednotlivá díla stávají se často znaky, tendence redaktorské splývají s činy spisovatelů, poznámky pod čarou nabývají váhy úvodních článků, petitové řádky časových statí povznášejí se k téže důležitosti jako sytě kolorované refrainy lyrických veršů, z těžkých osudů zádumčivých hrdinek a útočných reků zůstávají nemnohé rysy typického rázu, z barvitých causerií a bizarrně ciselovaných feuilletonů zbývá jen jejich satirické ostří. Autoři, již se neznali neb kteří úzkostlivě se vyhýbali společenskému styku v salonech i na ulici, shrnuti jsou pak v pevnou skupinu, ideje, načerpané v různých údobích i pod různými oblaky, prohlášeny jsou pak za ideje sesterské, ze sentimentálních strof intimního lyrika vyčte se pak totéž, co ze suchých a šedivých odstavců kritické analyse nesympathického mu recensenta. Shledá se chvílemi, že redaktor, zakládavší si po léta na přísném a neústupném ovládání svých spolupracovníků, byl pouhým nástrojem jejich ideí a tendencí, neb že list, hlásající ve svých sloupcích důsledně všeobecný demokratism, byl nejdokonalejší realisací spisovatelské oligarchie, neb že autorům, skládajícím pathetické ody ku chvále červené čapky republiky, pracovalo se v listě nejbezpečněji a nejvolněji, pokud jeho redakce stála ve znamení osvíceného absolutismu, obklíčena jsouc duchovní aristokracií.

Máme zvoliti tento způsob, přemisťující tak vytrvale a tak důsledně veličiny a shrnující drobná, zřetelná fakta v široké, nejisté hypothesy, neb spokojiti se svědomitým otisknutím obsahů a rejstříků ve chvíli, kdy zastavujeme se nad třiceti ročníky listu, prošedšího čtyřmi redakcemi, sty spolupracovníků, několika generacemi a udávavšího dlouhá léta význačný charakter české belletrii? Máme podati v této chvíli historický výklad jeho složité evoluce či omeziti se na zevrubný a suše konstatující popis zajímavého druhu? Je-li tato cesta pohodlnější a bezpečnější, jest ona svůdnější a poutavější, zaručuje-li nám tato plné vystižení mrtvého papíru, slibuje nám ona pohnutý obraz ideí. Třeba se ještě rozhodovati a lze ještě váhati na tomto rozcestí málo nebezpečném?

* * *

Nad kolébkou »Lumíra« v lednu r. 1873 nestál jen první plně moderní český spisovatel Jan Neruda a první intimní básník nového pohlížení na přírodu, Vítězslav Hálek, nýbrž všecky ideje skládající moderní názor světový byly tu seskupeny jako sudičky. V první polovici let sedmdesátých krystalisují se s podivuhodnou určitostí vůdčí myšlenky »dobrého Evropana« druhé půle devatenáctého věku a nalézají dokonalý umělecký i vědecký výraz.

Odlesky a paprsky těch idei, byť mnohdy zlomené a značně oslabené, leží již nad prvními sešity týdenní publikace J. Nerudou a V. Hálkem založené v době, kdy mladší generace v Čechách cítí znovu intensivní potřebu dýchati evropský vzduch a žíti evropskými myšlenkami. Neodstrašeni neúspěchy svých dřívějších časopiseckých podniků »Obrazů života«, »Rodinné kroniky«, »Zlaté Prahy« a »Květů«, dva básníci plní mužné síly, jeden vyhýčkaný kritikou a čtenářstvem, platící za omamnou přízeň příliš štědře lesklými a lehkými penízky uměleckých prací, a druhý, uzavřený a hrdý, sarkastický a očekávající, hledající se a nepochopený, Vítězslav Hálek a Jan Neruda, dávají základ novému časopisu. Podivnou působností retardující tradice dostává list, jehož programem zřejmě bylo, vytvořiti umělecký typ nového kosmopolitního Čecha proti starému, otřelému historisujícímu typu slavjanofilského vlastence, silně historisující a mythologisující jméno »Lumír«, ne tak dědictvím po onom ossianovském pěvci rukopisném z čarodějné kuchyně Českého Musea, který hýbal srdci všech lehce imitujících básníků a hlavami všech těžce kombinujících filologů, nýbrž spíše vzpomínkou na Mikovcův týdenník, vyplňující trudná a šedivá padesátá léta a skomírající v prvních rocích šedesátých. Jen jméno bylo oběma listům společno: hřmotný F. Mikovec, suchý autor dvou plechových státních akcí dramatických, shromažďoval ve svém listě nejraději historické drobnosti a drobty ze staršího výtvarného umění, otiskoval se zálibou v padesátých letech didaktické verše Jablonského, stvořené pro sentimentální památníky třicátých let, písně Pickovy určené k zpěvu s průvodem spinetu pro patrimoniální úředníky v hřebíčkových fráčcích a květovaných vestičkách, hrůzostrašné ballady Kalinovy a rokokové verše Koubkovy, střídal Chocholouškův balkánský svět junácký, plný pathetických gest a hrdinských hrůz s mravoučně natřenou idyllikou vesnických povídek Pravdových a výjimečně jen přinášel drsné a trpké verše Nerudových a Fričových débutů neb vzrušenou romantiku dobrodružného Sabiny a dotud nevyhraněného Arbesa.

Neruda naopak, poněkud blaseovaný vůči historickému sentimentalismu, přissál se i v novém listě, kde zajímal mnohem význačnější místo než Hálek, plně ku kráse přítomné hodiny, hotov pravdu dneška obětovati pravdě zítřka. Odtud vyznačuje ono půlletí, kdy Neruda s Hálkem byli redaktory, skutečný příval malých črt, belletristických, feuilletonistických, causeristických, polovědeckých a čistě odborných, v nichž se hledá smysl chvíle, její sytý obsah a reelní krása její; studií, v nichž autoři vědomě i mimovolně jsou žáky Nerudovými. Jsou tu rozmilé a šťastné náběhy k moderním formám literárním: essayi a volné causerii a spolu bohatá svědectví o prvních bezprostředních nárazech moderních idei na českou půdu. Druhý charakteristický znak »Lumíra« za redaktorského půlroku Nerudova, jenž od r. 1871 redigoval s F. Schulzem výborný sborník básnických překladů »Poesii Světovou«, jest nepřehledná řada překladů poetických i prosaických, moderních povídek i lidových ballad, drobných črt i kondensovaných novell; nejčastěji se vrací jméno Bret Hartovo, jenž generaci Nerudově realistickou kresbou charakterů i sytým podáním ústředí imponoval jako typ moderního povídkáře.

Scházeli se v sloupcích »Lumíra« jako v literární kavárně žurnalisté z denníků, medikové z pitevních sálů, právníci z tribunálů a věznic, mladí učenci od excerpt, výtvarníci z atelierů a od modelů, přírodozpytci od mikroskopů, belletristé od náčrtků, veselí a smělí hoši, poněkud skeptičtí a velmi pokrokoví, kteří všickni cítili problémy a krise, radosti a smutky »dítěte našeho věku«, dovedli se o nich bavit a vtipně diskuttovat, ale neměli a nechtěli míti času je typisovat a symbolisovat. V nejrozsáhlejší belletristické práci z doby Nerudova redaktorství »Lumíra« v Arbesově »Svatém Xaveriu«, zahajujícím význačně serii analogických Arbesových romanett v »Lumíru« otiskovaných, pře se učenec s básníkem vytrvale o rovnováhu; a vysoce příznačně učenec vše formuluje, rozřeší a vystihne, aby básníkovi zbyla jen stylisace, detailní kresba a odstiňování. Hálek otiskl v »Lumíru« několik ostře řezaných novell z venkova, neobyčejně svěžích (poslední z nich »Husar« jest poslední prací Hálkovou vůbec), ale tyto »křídové kresby« jsou pouhými skizzami k velkým vesnickým románům. Bohdana Jelínka arabesky, divoké, rozcuchané, rozmarné, úryvkovité, přeplněné ellisemi a nápovědmi, sršící bystrými novými postřehy, jsou právě v tvůrčím bodu varu.

I bylo v Nerudově a Hálkově »Lumíru« mnohem více života než umění, břitkého úsudku než esthetického názoru, duchaplnosti než poesie, žurnalistické verve než básnické nálady, postřehů než imaginace; nový typ kosmopolitního Čecha čekal vždy ještě v »Lumíru« na formulaci uměleckou.

Nové redakční komitét, jež nastoupilo počátkem července r. 1873, »Lumíru« skutečně ji dalo. Po Janu Nerudovi, břitkém feuilletonistovi a duchaplném causerovi i uzavřeném básníku

stojícím s význačným mlčením na rozhraní mladistvého varu a budoucí mužné definitivní tvorby, vstoupili v redakci professionelní esthetik, ozbrojený těžkou erudicí a jemnou uměleckou vnímavostí, Otakar Hostinský a sedmadvacetiletý poeta v plném rozpjetí spontanního a neobyčejně vřelého talentu, Svatopluk Čech; po Vítězslavu Hálkovi, zakletém v bludný kruh byronské psychologie a rhetoriky a variujícím poněkud jednotvárně tatáž všeobecně poetická themata, diskretní lyrik a pronikavý znalec široké kultury i literatury anglické Josef V. Sládek; a posléze i aktuelní žurnalista Servác Heller.

Sv. Čech, tehdy krásný, zádumčivý muž, samotář a ciseleur sytých veršů, autor hravých humoresek dobrodružně chiffrovaných, sen ženského světa a miláček mládeže, řešil svým způsobem problém českého básníka: specielně české sujety, časově přibarvené, traktoval složitými formami moderní poesie a jednoduchou psychologií povznešené tendenční skladby; v tom směru pozdraveny byly jeho komposice v »Lumíru« od »Adamitů« (1873) po »Evropu« (1878) celou tehdejší literaturou jako dary vzácné a živné. Byl nejumělečtější inkarnací starých domácích tradic, ovládajících díl mladé generace, jejíž pravé křídlo i v »Lumíru« A. Heydukem tíhlo k přilnutí k národní písni, lyrickému ethnografisování a poetické idylle, a V. Benešem Třebízským i Aloisem Jiráskem, nepůsobivšími potud dojmem kontrastu, k pathetickému historismu a elegickému patriotismu. Byly-li v letech redakce Čechovy a Hostinského četné verše Heydukovy, zachmuřené, tesklivé vlastenecké historie Třebízského i hojné, vždy více dokumentované a vždy méně romaneskní povídky Jiráskovy integrujícími rysy individuality »Lumíra«, snažícího se pro okamžik nový kosmopolitní rys český synkreticky sloučiti se starším historisujícím typem vlasteneckým, disharmonovaly později, kdy oba typy postaveny znovu v ostrý kontrast, s ostatním vším charakterem »Lumíra«.

Na opačném polu stál O. Hostinský a jemu blízký Jaroslav Goll, po nedlouhé době jeho nástupce v činnosti redakční. Jejich theoretické stati z esthetiky i jemně kreslené a zajímavě nuancované obrazy z ciziny i vybroušené, ač chvílemi klassicistsky umírněné články o umění, otvírající vždy obzory daleké a smělé, dokreslovaly typ sklonu čistě literárního v typ obecně umělecký a recipovavše na cestách i v bibliotekách, museích i obrazárnách v duše kultury staré i moderní, stavěli český život na všeobecnou basi esthetickou. Co O. Hostinskému bylo esthetickou doktrinou a J. Gollovi vlídným historickým poznatkem, bylo horkou básnickou visí a vzrušeně exotickým divadlem Juliu Zeyerovi a prchavě svůdnou hrou imaginace mocně zaujaté tragickými i grotesknými, intimními i pathetickými, mystickými i válečnými »zlomky epopeje« lidstva Jaroslavu Vrchlickému. Oba noví, nejcharakterističtější spolupracovníci »Lumíra«, melancholický snílek i pantheistický rhetor s J. V. Sládkem, který r. 1877 stal se samostatným redaktorem »Lumíra«, formulují úplně nově vůdčí ideje listu a podloživše hlubší a složitější kulturou kosmopolní český typ vyhraňují jej důsledně esteticky a artisticky.

J. Vrchlický vnikl r. 1873 do »Lumíra« jako dvacetiletý hoch, očí podrážděných četbou pessimistických filosofů a beznadějných básníků, jako fanatický žák francouzských romantiků; vrhl před redakci i čtenáře zvyklé z běžné poetiky i domácí tradice přísnému lišení genrů poetických několik básní balladicky zatmělých, lyricky vzrušených s dramatickými konflikty, jež horečnou hlavou byly koncipovány jako úlomky veliké epopeje, zahrnující něco více než celé lidstvo a něco méně než celý vesmír; uveřejnil první ukázky své »Francouzské poesie nové doby«, v níž byly dozvuky akademického klassicismu i typičtí francouzští romantikové, Lamartine i Musset, Chenier i Baudelaire, Hugo i mme. Ackermannová; referoval výrazně a s lehkým tonem causerie o literárních zjevech vlašských i francouzských, jichž jména česká veřejnost učila se právě slabikovati a opanoval »Lumír«, otisknuvší většinu jeho rozměrných skladeb básnických, několik dramat a tisíce drobných veršů. Jeho vlivem tuhnula vždy více charakteristická linie »Lumíra«: Člověka dneška, plného mravních krisí a skeptických záchvatů, kolisajícího mezi materialismem a pantheismem, stojícího s pohnutým zájmem, ač bezradně, nad varem společenských idei, ztrativšího víru a naleznuvšího náhradou illusionistní umění a klamavou vědu, pojímá odtud »Lumír« jako moderního umělce, renanovského diletanta, filosofického eklektika, hledícího s opovržením na drobného vlasteneckého šosáka i v životě i v literatuře.

K plnému rozvití tohoto charakteru přispívá působivě i J. Zeyer, od svého débutu »Duhového ptáka« (1873) po »Romanci« (1901) věrný spolupracovník »Lumíra«, vyvíjející se tu od složité romantiky fabulační, technicky i psychologicky dobrodružné, jež vrcholí v »Ondřeji Černyševu« (1875) k psychologickému románu vysokého lyrického dechu a čiré spirituelní krásy, symbolisujícímu nejen tragické osudy podlomené generace a podmračné periody, nýbrž i osud domoviny vůbec, jakým jest »Jan Maria Plojhar« (1890); stoupající tu od volné transkripce starých mythů a středověkých legend, na př. »Písně o pomstě za Igora« (1882) a »Legendy o sv. Brandanu« (1884), přes allegorisace vlastních muk, působivě umělecky kostymované a psychologicky jemně pracované (»Olgerd Gejštor« 1886) k horkým a zoufalým zpovědím, jimiž jsou »Troje paměti

Vita Choráze« (1900). J. V. Sládek posléze uceluje tento esthetism u Vrchlického a Zeyera románský, žhavě kolorovaný, bujně verbalistní, katolicky zabarvený, rysy anglickými, protestantskými a meditačními; působí méně diskretní lyrikou melancholického svého mužného srdce než jemnými překlady z anglických básníků snu, tuchy, vise; ač jeho distinguovaná osobnost ustupuje do pozadí proti silnému básnickému temperamentu Vrchlického a mohutné umělecké individualitě Zeyerově, lze ji tušiti za sterými taktními kroky, jež ztrácejí se v petitu feuilletonu a v závorkách drobných poznámek.

Za Vrchlickým, Zeyerem, Sládkem stojí v »Lumíru« hlasitý chor provázející redakční manifesty a polemiky: autoři drobných literárních studií, snažící se vyčísti z knih, co vůdčí básníci viděli spontanně v přírodě, pilní překladatelé povídek, na něž redakce ve feuilletonu upozornila, svědomití cestovatelé s objemnými notesy, hledající v cizině hroby hrdinek poetů a štaffáž jejich románů, dobromyslní popularisatoři, vkládající mezi odstavce anatomických učebnic strofy Mussetovy a mezi listy herbáře verše Vrchlického, malí novellisté, přebarvující trudnou a jím nezajímavou skutečnost vypůjčeným citovým exotismem, prostředně talentovaní epigoni a imitatoři, hledající s akademickou svědomitostí ony »legendy věků«, jimž velcí epikové uznali za dobré se vyhnouti; tak vzniká bezděčně skorem ze stejných zálib, stejných vzorů a hlavně stejných protivníků tak zv. »skupina Lumírovská«, parnassisté a esthetisující romantikové na české půdě.

V pravdě konsolidovaly ji teprve polemiky osmdesátých let, kdy starousedlé, dobře živené a dojemně konservované vlastenecké tendence, měřící básnickou národovost krátkým loktem lidové populárnosti, odhadující hodnotu uměleckou na nespolehlivých vážkách domácího sujetu, v ctihodné revui vrátili se k literární politice Tylově, Tomíčkově a Chmelenského. Prudký a dravý ten spor petitovými ohraženími, zaslány, parodujícími statěmi, v němž se střetli umělci a doktrináři, básníci a dogmatikové, esthetikové a paedagogové, »English Bards and Skotch Reviewers«, podráždil nepříjemně staré odpůrce, již sami poznali svou směšnost a poskytl »lumírovskému kruhu« vítanou příležitost zablesknouti se vyzývavě rudými gautierovskými vestami.

Ale byl-li požehnáním a krásnou nutností tento boj, pokud zápasilo a bilo se o volnost a svobodu uměleckého projevu bez ohledu na tendence patriotické a moralistní, byly následující zápasy »Lumíra« spory περὶ τοῦ ὄνου σκιᾶς a anachronismem, pokud implicite propagovaly důsledný parnassism a romantism. Neboť vyjadřovati moderního člověka a esthetické jeho potřeby romantickým slovníkem a parnassistním stylem v letech devadesátých bylo strnutím na uměleckém stadii předešlého decennia, kostýmem minulé mody, jež byla nemožna, protože se nežila, nýbrž jen zachovávala. »Lumír«, jenž s vlídnou shovívavostí přijímal i drobné imitační talenty českého parnassismu, malé povídkáře i básnické genristy kolísající mezi uměním starým a novým, odmítl obě hnutí literární mládeže vedle něho a proti němu se vyvinuvší. Zůstav chladným a lhostejným k realismu a naturalismu, jejž toleroval spíše na dílech kompromissních a přechodných řídké krve a slabého temperamentu než na živelných a životných projevech plné umělecké síly, nejevil »Lumír« ani sympatie pro umění symbolistní a nálady dekadence, jež vyplývaly neodvratně z uměleckých idcí a forem, jež sám přinesl, prohloubil, prožil; ba hleděl uvěřiti dávným svým odpůrcům, že obě nová hnutí kácí vysoký a světlý idol umění vůbec. Dal zmohutněti oněm tendencím, jež ironisoval mezi někdejšími odpůrci a ignoroval takměř ve svém středu, a unaveně vzdal se posléze malému a dusnému běhu českého života, proti němuž jako artista zmužile protestoval.

Důsledky byly známé; není dnes chvíle vzpomínati jich. Polemiky, okoralý chléb dne a hodiny, budou zapomenuty, a díla, odkaz věčnosti, zůstanou. Přišli jsme dnes, abychom se jim poklonili.

Roku 1898 na podzim odchází Jos. V. Sládek z redakce »Lumíra«, v níž pracoval čtvrt století, jda klidně k svému Shakespearovi, s ním odchází i kruh jeho spolupracovníků.

Za Václava Hladíka vystřídají se stráže: lze dnes po čtyřech letech posouditi je? Můžeme uvésti své programy, přijímající a modifikující původní artistický a esthetický směr »Lumíra«, aniž víme, zda naše práce jim odpovídá? Můžeme mluviti o tendencích, jimiž naplněny jsou naše manifesty, aniž víme, že jsou jimi nesena naše díla? Smíme mluviti o druzích v práci, kteří nás opustili včera, aby se s námi sešli zítra? Nejsou snad myšlenky a kony intellektuelních lidí podobny lesům, jichž rozvoj a růst, krásu a sílu lze poznati teprve po desetiletích?

Jan Opolský:

ZASLÍBENÁ TOUHA.

Jak řeka šumila a třpytila se v běhu
a vory plynuly a bledly v dálce klamné,
já cítil mluvit odumřelou něhu
a z proudů vodních bolest jímala mne,

neb zaslíbil jsem touhu svoji řekám,
jež bez konce se valí peřejemi,
já z cizích moří koráb jednou čekám,
s ním pozdrav vonný z protilehlých zemí,

jenž zastaví, když kotvy pustil ke dnu,
dým jícnů svojich temným žena gázem,
já zemdlím až a v čekání svém zblednu,
než krásné zboží vylodí mi na zem.

Pak sotva vstanu, štíhlá loď se ztratí,
své pěny stříbra budíc marnou drahou
ve středu skal se uzřím usmívati
já — zlatý chán — svou otrokyni nahou.

NA SIÓNU.

Plá na Siónu jemný šer,
ne ranní zář, ne navečer,
mdlí muži jsou i ženy
a na prostranství veškerém
jak hudba šla by étherem,
můj lide vyvolený!

Harf palisandr navrací
tón každý v nové vibraci,
tvé slávy paměť strojím,
jest meta tvoje na blízku,
neb shasla doba útisku
a zmalomocněl gojim.

Můj lide, čas, ó čas je již,
že příliš mnoho krvácíš,
se bůh tvůj rozpomíná
a z vule své tě zavolá,
kde sladké slunce plápolá,
do země mandlí, vína.

Zas novou poušti řadu let
se duše bude bát a chvět
před nekonečnou dáli
a bůh tvůj Sinaj promění
a ohlásí se v plameni,
jak pozouny by hrály.

A pokrm věčný udělí
vám mnoha svými anděly
se smutnou září v líci
a v úsvitu vás zastane
svým darem trochu zlekané
a »man hu?« volající . . .

LESY.

Řeč stromů zněla, hlasy táhly dřevem,
jev neznámého jsouce pramene,
na slova těch, již slzí pod úsměvem,
si v hlase tomto člověk vzpomene.

A zpíval pták svou plynnou píseň noční,
jež vznášela se třesouc ve výši,
že řekl jsem: už s prosbou svojí počni,
teď — živ-li jest — tě bůh tvůj vyslyší.

Ó, slyšel jsem, jak vzdálen kolouch kvílí,
jsa z pravé cesty liščím bludem hnán,
tu klesl jsem na zbytcích lidské síly
a odestřel své srdce dokořán,

i s jeho bázní, s jeho krví hravou,
by průvan slávy vstoupil do něho,
je zbavil ran a hnisu nečistého
ve jménu otce . . . ducha svatého!

FEUILLETON.

ČESKA VÝSTAVA V PAŘÍŽI A ALFONS MUCHA.

Krásný projekt s větší vzletností a smělostí nežli pádnou resolutností před nějakou dobou vržený do světa, přijatý velmi sympaticky v Paříži (»Le Temps« sám nejdříve upozornil na něj), projekt uspořádati v Paříži výstavu českého umění a českého národopisu, neusnul, jak se snad mnohým zdálo. Několik podnikavých hlav v Paříži i v Praze se jím stále zabývá a snad brzo budeme moci přinésti určitější zprávy. Jisto je, že za nynějších okolností by byla česká výstava v Paříži velkým skutkem, jenž by nás rázem před celým světem postavil do nejvýhodnějšího světla. Naše práce by dosáhla vítězství nesmírného dosahu kulturního i politického, vítězství, jež by upevnilo naše zmítané a pangermanismem ohrožované postavení. Výstava tato by byla dílem obrovského významu pro nás, činem největšího vlastenectví a nejchytřejší politiky — a proto věnujme všechno pro zdar tohoto díla, nelitujme žádné práce, žádné oběti.

Zatím jen uvádím, že v brzku ustanoví se v Paříži definitivní program výstavy. Jedním z největších činitelů při tomto podniku bude ovšem náš přítel Alfons Mucha v Paříži. Z delšího dopisu, zaslaného Alfonsem Muchou o projektu výstavy české v Paříži cituji tu, pro neobyčejnou jejich zajímavost a duchaplnost, některé náhledy slavného umělce:

*

»Valně bychom si neposloužili výstavou pouze ethnografickou, neboť bychom bojovali toliko primitivní zbraní našeho lidu — nanejvýše nadaného ovšem, ale přece jen lidu primitivního, jakých je dostatečně i jinde. Kdo prostudoval Bretoňce, Normany, Švédy, Dány — pak Araby, Peršany a Indy, musí doznat, že vzdor tomu, že naše umění lidové k nám mluví řečí stokráte sladší než všecka ostatní národní umění dohromady, že přece nejsme zjevem tak osamoceným. Stojíme na výši s jinými, možná že v mnohém je i předčíme, ale přece je to jen lid zápasící s lidem, je to jen qualita mramoru zápasící s qualitou mramoru jiné země — to ale není cíl naší soutěže, my musíme světu ukázat, co jsme z toho mramoru dovedli udělat — a tu jsem jist, že nás bude svět jinak posuzovat. Vážně vystoupíme, bez cetek a pozlátka, ale jako hotovi muži, kterým líbí se babiččina truhla, ale kteří jen se s ní zabývají, mají-li k tomu čas, jako s věcí náramně milou a tklivou, ale přece jen vedlejší. Pro tyto a mnohé jiné důvody mám za to, drahý příteli, že nemůžeme zahájit první naši manifestaci v naší druhé vlasti, v zemi, na které chceme vynutit úctu a vážné posouzení naší intelligence, výstavou, která by nedocílila takový úspěch, jaký my absolutně potřebujeme. Nesmíme nikdy se vysadit možnosti, že bychom mohli míti v něčem neúspěch — buď všecko nebo nic — a proto už nyní mne vyslechni až do poslední kapky, víš, že ze mne mluví jen snaha a vřelá touha být naší věci národní jak jen možná užitečným a horlivost ve volení prostředků s prozřetelností; vím také, že ty samé city tě popouzejí k jednání, a proto je nám velice snadno se dohodnouti. Místo aby výstava ethnografická byla atrakcí hlavní, provázená uměleckou výstavkou illustrující lidový život, mám za to, abychom vystoupili před obecenstvo francouzské, totiž světové, velikou retrospektivní i moderní výstavou umělecké manifestace české — malby, sochy, průmysl umělecký v nejširším pojmu a v dostatečném zastoupení, aby i číselně vzbudila výstava ta obdiv — neboť c'est l'admiration qui'il nous faut, to potřebujeme a toho musíme dosáhnout — jinak o ostatní nestojíme; to je jediný úspěch, který platí, to je úspěch sám — přinutit ostatní, aby nás jako kulturní národ postavili tam, kam patříme. Tato výstava může býti provázena i dosti obsáhlou ethnografickou výstavou, abychom dokázali, odkud jsme vyšli, co máme v krvi a kam jsme došli — ale platit bude jen to poslední.«

EMILE ZOLA.

»Francie truchlí nad mrtvolou velikého muže.« Bohužel, nemohu použiti této fráze z našich plačtivých a emfatických nekrologů, jež uštědřujeme s dojemnou citlivostí každému poněkud známějšímu nebožtíkovi, ať byl náčelníkem hasičů, poslancem nebo básníkem. Spíše bych měl zahájiti tento nekrolog slovy méně velebenými, ale pravdivějšími: »Francie se pere nad mrtvolou velikého muže.« Celý furor osudné aféry Dreyfussovy vzkypěl znovu po náhlé, tragické smrti Emila Zoly, který byl nejvášnivějším obhájcem záhadného důstojníka, a nedělní pohřeb autora pověstného listu »J'accuse . . .« jen naplňoval neklidem měšťáky pařížské, obávající se, že se »něco strhne«.

Zolova rudá sláva revolucionáře a reformátora umění a myšlenky valně vybledla v poslední době přes to, že ji oživil svým bouřným, divokým vpádem do vnitřních politických bojů rozhárané Francie, a přes to, že obtloustlý, tichý, pracovitý tento literární millionář, žijící uprostřed gotických soch svatých i zbožných, mystických obrazů primitivistů, stal se duševním suverénem anarchistů, polobohem proletářů a světcem atheistů.

Pro nás může Zola, myslitel, theoretik, apoštol nových proudů, znamenati již jen minulost, překonané stanovisko, odbytou etapu, překročenou barrikádu. Jeho jméno bylo nám vyzývavým a rozplameňujícím heslem útoku a převratu, jeho jméno tak slavně tupené, tak fanaticky špiněné bylo nám drahým, ale jeho učení naturalistické nenašlo věrných přívrženců. V Zolovi vidíme mocného tvůrce, půl sta svazků a dvanácte set postav jeho románů řadí jej vedle tvořivosti Balzacovy, velkého mistra lyrické a deskriptivní prosy, temperamentního polemistu a poněkud povrchního filosofa, těžkopádného, tvrdého theoretika a kritika. Není krásnějších stránek v románu moderním nad jeho popisy Paříže, té malebné a nesmírné massy kamení v »Une page d'amour«, nad jeho líčení přírodních krás v »La faute d'abbée Mouret«, nad mohutné obrazy dělnických davů v »Germinalu«, s vervou a výmluvností Veuillota závodí jeho polemiky z »Mes haines« a »Une campagne«.

Zola byl velkým, mocným prosateurem. Ale zdá se, že na moderní román neměl tolik vlivu jako jeho přátelé, čistý, jasný Flaubert, jemný, nervosní Goncourt, elegantní, ironický Daudet a robustní, svěží Maupassant.

Zolovým velkým bludem byl jeho sen o literární škole či sektě. Chtěl mít Francii naturalistickou a proto se pachtil i s naučkami fysiologickými, diletoval ve vědě a ve svém »Roman experimental« dopustil se mimovolné karikatury vědy Claude Bernarda.

Školy, theorie, sekty v umění, v literatuře! Tam, kde jediným zákonem jest bezzákonnost, kde jedinou vládou je bezvládí, kde může panovati jen čirá anarchie, nejkrajnější individualismus, kde není konstituce stádnosti . . .

Zolovi se křivdilo nebo lichotilo — jak chcete — když se mu vytýkala frivolnost. Autor »Nany« a »Země« byl zcela ctihodným a těžkopádným pornografem, asi takovým, jakými byli mravně rozhorlení kazatelé, chtějící zbožnému lidu líčením bezuzdnosti a neřestnosti nahnati strachu před hříchem, a byl zajisté ještě větším moralistou nežli Heine, Offenbach, Willette, K. J. Kronbauer (JUDr.), a Oskar Wilde (esqu.).

Zola neměl umělecké jemnosti, vedle Balzaca, Tolstého, Gogola, Dickense připadá autor »Débacle« a »La bête humaine« jako reporter, který jen pozoruje. Ale umělec musí žít! Je veliký a lidský jen bolestmi, krásami svého života a proto je vám neskonale bližší Tolstoj a Turgeněv, kteří vyprávěli sebe, nežli Zola, jenž podával jen to, co zaznamenal do svých zápisníků reportera, co nashromáždil ve svých dokumentech a co vyčetl z příručních knížek o železnictví, burse, lékařství, hutnictví — podle toho, jaký svět si právě obral za předmět svého studování.

Nedostatek této umělecké jemnosti odvrátil od něho jeho žáky, vyvolal známý manifest pěti mladých »spisovatelů ve »Figaru«, když vycházel román »La Terre«. Tehdy vyčetli pp. Descaves, Bonnetain, Huysmans a Marguerite Zolovi, že »jeho pozorování je povrchní, způsob vypravování obyčejný, zastaralý a necharakteristický, za to silně vyvinutý tón sprostoty, špinavosti atd.« Byla to krutá slova, jež snad zasluhoval autor »La Terre«, románu velmi špatného, ale jež by byla nespravedlivá, kdyby se vztahovala i na autora »Germinalu«. A něžný, raffinovaný Anatole France, který nad hrobem Zolovým na hřbitově Montmartre pronesl pathetickou hymnu na genia lidskosti a spravedlnosti, ještě před nedávnem, dokud se nesbratřil se Zolou ve společné akci politické, psal o Zolovi: »Jeho dílo je špatné, patří mezi ty nešťastníky, o kterých lze říci, že by bylo lépe, kdyby se nenarodili. Neupírám mu jeho odpornou slávu . . . Nikdy žádný muž tak nezneuznal ideál lidí . . .« V. Hladík.

ZA STAROU PRAHU.

»Lumír« byl v popředí celého boje za starou Prahu, ze sloupců našeho listu zazněly nejvýmluvnější protesty, žaloby a projevy Williama Rittra, Viléma Mrštíka a j., a proto se sympatiemi vítáme nové oživení činnosti klubu »Za Starou Prahu«, který právě vydal bojovnou

brožuru Dra. Luboše Jeřábka: »Staré město pražské«, s předmluvou V. Mrštíka a doslovem Jana Emlera. V krásném, umělecky i národně tak ušlechtilém zápasu české intelligence na ochranu krásy a vznešenosti královské Prahy, bylo v poslední době vykonáno mnoho, ale ještě mnoho, mnoho nutno vykonati, abychom zabránili zohavení, zamerikanisování, zmodernisování krásné, historické Prahy. Nejsme v boji tom osamoceni. I jinde nejmodernější a nejpokrokovější umělci a literáti sdílejí naše zpátečnické tendence zachování krásy, starých památek, malebného rázu měst. Ve Francii náš přítel Charles Normand neúnavně propaguje tyto ideje (jemu je věnována brožura »Staré město pražské«) a v Italii d'Annunzio je takovým vášnivým reakcionářem umění.

PRAŽSKÉ POHLEDY. Studie k většímu dílu o Praze. (I. »Zlatá studně«.)

Došli jsme na Pětikostelní náměstí na Malé Straně. Část, k níž směřujeme, prudce stoupá k protějším domům a svah malebně několika akáty jest vyzdoben. Schází tu jen šplounající fontána, soškou některého světce zdobená, aby poetický dojem malebného toho zákoutí ještě byl zvýšen. Svěží skupině té klidně tvoří pozadí rozlehlý, věží krášlený palác hr. Chamaréc a malý, černě natřený domek, tvořící součást paláce hr. Osvalda Thuna. V pravo pak od nás tyčí se bizarrní, renaissanční štíty rozsochatého, žlutě natřeného domku prapodivného půdorysu, jenž vévodí celému tomu okolí, jakoby hájiti chtěl vstup do klikaté, úzké a tmavé uličky, na jejímž slepém konci vedle vkusně a umělecky vyzdobeného domu »u malířů« krčí se neveliký domek zdobený s malým basreliefem »Krista u studně« představujícím. Toť vchod ku »Zlaté studni«, zastrčené to, ale v uměleckých kruzích dobře známé hospůdce, umístěné v nezvyklé výši třetího poschodí, v nepatrné zahrádce na parkánech zámeckého podhradí. — K večeru, před slunce západem, návštěva tu nejkrásnější a nejvděčnější. Křivolaká, spletitá cesta, vedoucí řadou strašně sešlých a špinavých schodů, nevzhledného a nevlídného domu čeká nás, dříve než vstoupíme na prvý parkán, zároveň primitivní to kuželník stupňovité zahrady. Již odtud překvapí nás pěkné výhledy do sousedních zahrad a do malých stinných dvorků vedlejších stavení. Zbývá několik jen schodů a již jsme na travnaté, několika akáty osázené plošině, pod samou hradební zdí, táhnoucí se kol celého královského zámku. Před námi pak ohromná, nepřehledná téměř vzduchová prostora. Jen několik prostých, ledabyle z prken sbitých zahradních stolů připomíná nám, že jsme v primitivní, ale vysoce originelní, zapomenuté pražské hospůdce.

Nesmírné prostranství široširé, mírnými pahorky na dálném obzoru obklopené kotliny rozestírá se pod námi. A z hloubi rozlehlé té doliny, šedomodrou clonou par a výdechů velikého města, protknutou hnědými stuhami stále vlnícího se a stoupajícího kouře prosvítá k nám celá spleť, hotový labyrinth tisícerých domů, rudých střech, zelených ploch, malých a velikých zahrad a stinných parků, z nichž trčí ostré šípovité silhouetty nespočetných věží. Za nimi vlnící se linie vzdálených pahorků, strání a úvalů karlínských, žižkovských a vinohradských, ztápějících se v zlaté, tisícerými světélnými paprsky chvějící se záři právě zapadajícího slunce. A v nádherném zabarvení tom živé a jásavé tóny rudých, žlabicemi krytých střech, a světlé barvy domů zdají se nám býti ještě intensivnějšími, ostře kontrastujícími se sytou žlutí a temnou zelení bezprostředně pod námi položených zahrad a s temně modrými stíny, jimiž podvečer již do ulic města se vkrádá. Měkkými a teplými těmi tóny oslněné oko neví věru kde dříve spočinouti. Zdaž na zlatožluté, tisícerými odsvity zapadajícího slunce prozářené, rudými červánky vykrášlené obloze či na bělostném pásu křivolaké řeky, všechnu krásu tu v sobě zrcadlící. A z hlubin živějších ulic tlumeně jen zalétá do zahradní naší tišiny vzdálený hluk a šumot živého, podvečerního ruchu, k nočnímu odpočinku chystajícího se města, jejž nepřehluší ani zalehlé zvuky večerního klekání vzdálených věží Starého města. A v malé chvíli i u nás tenkým hláskem ohlásí se zvonek na protější štíhlé věži sv. Tomáše. Hned na to sonorním hlasem rozezvučí se mohutné zvony kupole sv. Mikuláše v nádhernou zvukovou symphonii. S nimi rozhlaholí se i zvony u Maltézů, u Kajetánů a u Panny Marie Vítězné, konečně i vysoko na sv. Vavřinci na Petříně a i ve výši za námi u Všech Svatých, sv. Jiří a ve věži sv.-Vítské. A tak celý ohromný prostor kolem nás vlní se a zvučí rhytmickým hlaholem uchvacujícího, všechny duše lidské si podmaňujícího a uklidňujícího vyzvání ku večerní pobožnosti, jehož nesmírnému a bezprostřednímu dojmu mimoděk každý z nás podlehne. — Zatím už se připozdívá. —

V blízké klikaté uličce rozžehli prvé světlo, jež září k nám šerem podvečera jako magické světlo svatojanské mušky. A za ním světélko po světélku v polosvitu večera na temném obzoru se vyhupuje.

Již vidíme, jak rozsvěcují z obou stran dlouhé řady plynových svítilen Karlova mostu a skoro současně i žlutě září ciferník staroměstské vodárny. Nyní jakoby jedním rázem zaplály táhlé linie pražských nábřeží a mostu oslňující září modravého elektrického světla.

Tisíceré odlesky zavířily zčeřenou hladinou tmící se Vltavy. — A teď i na obzoru, z prostory nad náměstím sv.-Václavským zasvítila k nám intensivním jasem nesčetných světel prozářená mlžina, směr jeho znale značící. Proti nám pak nespočetnými žlutými světly vykrášlila se stráň letenská, jež matným jen jest kontrastem protější elektricky intensivně osvětlené stráně petřínské, tvořící nad Prahou světelný diadém nevystihlé, zářné krásy. A světelný kruh ten dál a dál se šíří a před námi rozložena Praha v celé večerní kráse své. —

Z hlubin zahrad zvedá se studený větřík a zanáší k nám omamnou vůni rozvíjejícího se šlatce a čerstvě koseného sena. — Nadchází noc. —

Toť vzácná podívaná, jíž příchozímu poskytne malý, zapadlý hostinec malostranský, bez komfortu a bez pohodlí, těm, jež přivedla sem láska k přírodě a k nevystihlým krásám naší Prahy. Dr. Luboš Jeřábek.

DIVADLO.

V Plzni vyrostla zvolna a pilnou prací jednotlivců i štědrou podporou obce druhá scéna česká, po které my tady v Praze tak dlouho již vzdycháme a o níž tolik — mluvíme. Divadlo si postavili v té »metropoli českého západu« úhledné, roztomilé. Je veliký úkol, který plzeňští činitelé v uměleckých těchto záležitostech rozhodující, přijali tak usměvavě na svoje bedra, nesnadný a zodpovědnosti plný. Zda uvědomili si zplna a jasně účel druhého tohoto českého divadla, jeho cíle i cesty k nim vedoucí všichni povolaní tu faktorové? Mnoho slibuje si české divadelnictví od nové této veliké a stálé scény, mnoho slibují si čeští autoři, mnoho umělci vykonní. Je tu třeba bedlivé rozvahy, klidné práce rozvojové, postupné bez nekritických pokusů, bez vypínavé povrchnosti. Nevidíme nijak černě do budoucna plzeňského divadla a nechceme kaliti si radostné vzrušení, které čeří naše dojmy z prvních jeho dnů. Jsme jisti, že to všechno v Plzni sami si také již řekli. A píšeme-li mimochodem tyto připomínky, je to jen z opravdové lásky k divadlu plzeňskému, k divadlu českému vůbec. Nové scéně plzeňské přejeme mnoho zdaru, mnoho úspěchů a zdatnou, výsledků plnou uměleckou budoucnost. —s—

*

Hanna Kvapilová v Bělehradě.

Když jsem před časem sledoval ve Vídni herecké výkony Eleonory Dusé, vyrostlo ve mně a uzrálo jisté poznání. Tak mimo nadání vzklíčilo, ale každým večerem z těch několika, v nichž jsem měl příležitost uctivé pro-

dlévati na výsluní převzácného umění kouzelné té Italky, jen se pevněji zakořeňovalo, až vysloveno bylo dojmem, který jsem si konečně neostýchal doznati: že totiž máme na naší scéně herečku stejnorodých uměleckých qualit a z téže umělecké dynastie, jen snad poměry zatíženou a umlčenou, v domácí kleci zavřeného nádherného ptáka, jehož zpěv by asi divukrásně zazněl pod volným nebem cizí krajiny. Na paní Hanu Kvapilovou jsem vzpomínal, a lítostně cítil, kolik se tu ztrácí tím, že její čarovné umění jen mezi námi doma, takřka v alkovně jen svítí, a snad pod tou chladnou klenbou českého zákoutí i zvolna dohoří. Na štěstí se to začíná trochu měniti. V nedávno minulých dnech vystoupila paní Kvapilová na scéně královského divadla v srbském Bělehradě. Když dramatický umělec, opravdový umělec, jede na cizí jeviště, je to vždycky událostí. Vždycky jsou tu nové světy, do nichž dává branou svého uměleckého chápání a umělecké interpretace nahlédnouti duším pravé Krásy opravdově žádoucím. Kdo chtěl a dovedl to pocítiti, pochopil to nedávno u nás před uměním Jane Hadingové. A umělecká cesta Hany Kvapilové do jižního Slovanstva je dvojnásob událostí. Jednou právě pro ty, kdož v Srbsku řeči její duše chvíli naslouchali, podruhé pro nás samotny, pro dramatické umění naše vlastní, a konečně i pro několik nových poznání, o které jsme touto cestou bohatší. A právě pro tuten důsledek srbských her pí. Kvapilové zaznamenávám je i v tomto listě, nechtěje ovšem opakovati, co z projevu znatelně opravdového, velikého a horoucího nadšení srbského tisku i ze štědré a superlativní přízně jednotlivých znamenitých osobností registrovaly již denní listy české. Ale to bylo při tom zajímavé: My jsme si tu na severu Slovanstva zvykli tak nějak s patra shlížeti na jižní svoje kmenovce, vždy ochotni k protektorské povýšenosti. Je jisto, že jsme u nás v kultuře daleko napřed. To je arci naší zásluhou, ale trochu také bez té zásluhy vlastní, což by konečně nerozhodovalo. A nijak ovšem nelze nám právem vnutiti nějaké shovívavosti, ohledy a mimořádné pozornosti bratrské tam, kde bychom zbytečně časem i jinými náležitostmi duchovního majetku národního plýtvali, nebo na vlastní cestě se zdržovali. Nad toto hledisko nutno dnes již býti vyvýšenu. Ale nechť pospíchají ve vlastním národním i kulturním, jmenovitě pak v literárním a uměleckém živobytí Srbové třebas i o dvě desítky let za námi, právě při této příležitosti všelicos se objevilo, při čem nutno nám rozpačitě umlknouti. Četli-li jste referáty srbských listů o hereckých výkonech českého hostě, nedovedli jste potlačiti výraz opravdového respektu. Jak do hloubky se vždycky dívali, v jaké detaily, až zdánlivě nepatrné dovedli sledovati umělkyni po stopách jejího tvoření, jak obsažně a výstižně dovedli psáti po několikerém teprve pozorování svoje reliefy, studie, kritiky a referáty. Nic skorem každodenního se tu nevtíralo, pramálo žurnalistického. Až jsme tady, i na tu distanci, takřka ováti byli teplem té srdečnosti, která nutně musila vyplynouti ze styků, kde nic nebylo konvenčního, ale ve všem duše, pochopení, upřímnost a hloubka. To člověk chápe, jak po takových úspěších skutečně vnitřních rostou znovu křídla a do široka perutě se rozepínají i umělkyni velikosti Hany Kvapilové. A jestliže dnes, registruje neobyčejné úspěchy paní Kvapilové v Bělehradě, končím řádky svoje poklonou, je to poklona těm přátelským duchům v Srbsku, kteří s takovou opravdovostí a inteligencí pozdravili a uctili české dramatické umění v nejnádhernějším jeho květu, stisk ruky právě za to pochopení, jež projevili, třeba že vlastními disposicemi dosud jsou někde jinde. Pochopili umění, rozpoznali skutečný oheň velikosti. A to nutno u nás zaznamenati.

A. B. D.

*

Marie Hilbertova.

Po kratičké cestě umělecké opouští Marie Hilbertova Národní divadlo. Sotva tři roky tu pobyla. Na scéně jeho takřka ještě ani nezdomácněla, ale přece v mysli a ve vzpomínkách všech, kdo viděli drobný, půvabný ten dívčí zjev rozpínat zvolna křídla sotva probuzené umělecké duše, plno zůstane toho zjevu a plno stesku pro tak záhy odešlé nadání tak vyslovené a důvěru budící. Je nesnadno za tak mladým uměním, které se dosud ani plně nerozezpívalo, psáti i ty řádky na rozloučenou. Na pár slov ty květy mladičkého umění měly příliš milou vůni, a na studii kritickou byly to příliš ještě poupata. Když jsem se tak někdy rozhlížel po sadě dramatického našeho umění, zdála se mi na jeho záhoně Marie Hilbertova takovou bílou luční parnasií. Drobný květ, ale nelze jíti mimo bez povšimnutí a bez vdechnutí té jemné, ušlechtilé vůně. A Marie Hilbertova byla opravdu takovou záhadnou bytostí se zraky jakoby vyplašenými, a poutala právě tou prostou ušlechtilostí, která jejímu dívčímu zjevu propůjčovala výraz dětské něhy a lahody. Její fysiognomie byla u ní i v souzvuku s fysiognomií uměleckou. V těch kusech, které dávaly jí příležitost projeviti sebe samu, vysloviti z plna svoje nadání, stvořila nejlepší postavy, ba některé, lze to říci bez nadsázky, nezapomenutelné. A byť i ne vždycky nepřekonatelné — bylo tak mladé to její umění! — jistě tak uměleckým cítěním posvěcené, že zůstanou některé ty její interpretace budoucnosti. Byly to právě představy dětských duší, role zvýšené naivnosti, role ustrašených bytostí a důvěřivé bezraffinovanosti, průhledné potůčky mezi vodstvem, tekoucím v lučinách divadelních povah, ve kterých byla Marie Hilbertova na nejvlastnějším místě. Její Aňutka v Tolstého »Vládě tmy«, její Marta de Moissand v Pailleronově »Myšce«, její Miss Isabel Coeurne v »Komorním pěvci« — kdo by dnes těchto postav její nevelikě divadelní galerie nevzpomínal. Ty byly pro její umělecký profilek nejvýznačnější. A z toho daru herecky zpodobiti dětsky nevinnou duši v úsměvu i v utrpení obestřela milým světlem i »Haničku« v Hauptmannově horečném snu utrýzněného děcka, a naplnila vůní přes noc rozpučelého květu v horoucnosti veliké lásky dětsky čistou Julii v Shakespearově dramatě mládí. A lze-li si tyto role i jinak představiti, dokonaleji snad, umělecká krev bila ve všech žilách herecky stvořených těch postav. Není toho dosti na počátku rozvoje? A což Kristina její ve Schnitzlerově »Milkování«. Tehdy zavanul přímo život z toho podání. Ani na role výstavního jejího repertoiru nesmíme při posledním tom referátu o herečce Hilbertové zapomenouti. Jmenovitě nutno vzpomenouti Aničky z Halbeova »Mládí« a Berty ve Strindbergově »Otci«. A tak vlastně pozoruji, že mi řada těch jejích postav pod rukou roste, že je to až skorem s podivením. Celou řadu rolí menších nebo nedosti obsahem nebo podáním význačných pro hereckou její individualitu při tom vůbec pomíjím. I ty role, které vytvořila při svém krátkém pobytu na cizích jevištích, v Plzni, v Lublani, a tuším, že i v Brně. Může se těšiti mladá umělkyně, že uzavírajíc kratičkou uměleckou svoji dráhu, může se klidně podívati zpět. Dosti vykonala, něco i na našem jevišti znamenala. Marie Hilbertova odchází do soukromí; uchyluje se tam s úsměvem, a snad každý přeje jí upřímně, aby to štěstí, o němž sní, prohřálo skutečně všechny dny jejího života. Vzdává se slibné kariéry umělecké, opouští jeviště, po němž tolik toužila, a kde byla šťastna. Nechť je šťastna v kulisách vlastní své domácnosti, jako byla mezi pozlátkem a prachem kulis pomíjivého světa divadelního.

A. B. Dostal.

VÝSTAVA STARÝCH MISTRŮ V BRUGGÁCH.

Uprostřed němých klášterů, chmurných hospitálů, temných kathedrál a opuštěných hřbitovů, v gotických Bruggách, pohrobených více než čtyři sta let v ponurý spánek smrti, odehrála se tiše a důstojně nejvýznamnější umělecká událost letošní letní saisony: od 15. června do 21. září konána byla tam rozsáhlá výstava umění XIV. a XV. století. Vlámští a hollandští primitivové, zádumčiví snílkové severu, zastření mlhou melancholie, věřící křesťané gotického středověku srdcem a tušitelé renaissance uměním, slavili vzkříšení v paláci provinciální vlády, kdež

sešli se z museí, kostelů, hospitálů a soukromých sbírek Anglie, Francie, Belgie, Hollandska, Německa a Rakouska. Komitétu, jehož duší vedle presidenta barona Kervyna de Lettenhove byli anglický esthetik a učenec James Weale, zasvětivší svůj život obnovení umělecké slávy Brugg, a historik umění C. Tulpinck,*) podařilo se shromážditi 400 význačných děl quattrocentistů vlámských a hollandských a kromě toho pro druhé oddělení výstavní, jež bylo umístěno v »Gruuthuusu«, nesmírné bohatství uměleckého průmyslu: gotický nábytek, nářadí, krajky, výšivky, miniatury atd.

Na rozhraní dvou světů trčely jako pyramidy zjevy bratří Eycků, bohatě a rozmanitě repraesentované; byl tu gentský díl jejich hlavního společného díla »Triumfu Beránkova«; sacerdotální a přísný Hubert, který míchal tak podivuhodně pozemské barvy, aby vystihl vznešenost nebe a jeho světců, byl tu s díly méně známými, ale tím charakterističtějšími, jako »Tři Marie na hrobě«; intimní a poněkud sentimentální Jan, milovník detailu a rysu genrových, překvapil jako sytý portraitista; jejich žáci Petrus Cristus a poněkud suchý Dircks Bouts, malíř vzrušených martyrií, vedli k energickému Rogerovi van der Weyden, jenž měl zvláště bohatou exposici nekonečného a jediného svého cyklu, jímž vlastně jsou jeho pathetické a mužné variace na thema umučení Ježíšova. Město Bruggy samo jest jediným vzletným kommentářem k obrazům svého mistra Hanse Memlinga; výstava, jež přinesla jeho třicet obrazů, byla jeho apotheosou. Je-li Roger van der Weyden muž, myšlenka, energie starého vlámského umění, jest jeho žák Memling žena, sen, gracie jeho. Něžný stesk po lepší otčině, těžký sentimentalism, dušená bolest obepřádá útlé a smutné postavy jeho, dnes, kdy Maeterlinck je přenesl do báchorkově teskného světa svých débutů, staly se modou. Ale výstava ukázala, že Memling nepřeložil jen Jakuba de Voragine do vlámské mlhy a vlámského snění, že nespiritualisoval jen Huberta Eycka, nýbrž jeho portréty (na př. výtečný Vilém Moreel, purkmistr v Bruggách) dokazují, že umění Jana Eycka stupňoval a výtečně tušil budoucí demokratický charakter nizozemského umění. Jeho žák Gerard David, Wealem takřka znovu objevený, byl skoro novinkou; samostatný tento duch, jenž maluje již historické sujety z Herodota (Soud Kambysův), dostihuje téměř svého mistra něhou a lahodou provedení; značně byl zastoupen též vedle Huga van der Goes záhadný mistr z Flemallu, stojící blízko Rogerovi.

Primitivisté hollandští vyšli z dílen vlámských a první z nich »antwerpský kovář« Quentin Metsys mohl dobře žíti v Bruggách. Čím více se blíží XVI. věku, vzdalují se od primitivistů vlámských; nejsou již umělci legend a snů, hospitálu a kathedrál: reformace otřásla zatím gotickými sloupy a posílila demokracii, hollandské umění stává se uměním lidovým. Nebylo třeba mistry ty křísiti, jsou známi a vysoce ceněni, ať to již Jan Gossaert-Mabus, van Mostaert, první krajináři Hendrik met de Bles a Patinir, ať Jan Massys a Hieronymus Bosch, k jichž poznání přinesla výstava krásné dodatky. Exposici zavírali »mistři života Mariina« z XVI. věku, zachovávající tradice Memlingovy a Rogerovy: Prévost, Cornelis, Blondel.

A zas rozplynul se středověký a severní ten sen; jen Bruggy dřímají dále v šepotu večerních modliteb z klášterů a v tichých vzdeších nemocných z hospitálů, věrny náladám Rogera van der Weyden a Hanse Memlinga.**)

Quispiam.

LITERATURA.

V. Tille: Filosofie literatury u Taina a předchůdců. V Praze 1902. Nákladem J. Laichtera. Str. 187.

Široký a blahodárný stín, padající slavně a mocně k nohám všech, již přišli přemýšlet a duchovně růst v myšlenkové blízkosti obdivuhodně bohaté bytosti Tainovy, dlouho ještě neprchne a nezmizí; ale dnes, kdy dovršuje se desetiletí od smrti mistrovy, nadešla již chvíle, aby historikové a literáti, kritikové a esthetikové hledali skryté a přesné zákony, řídivší mohutný, ač nesouměrný růst jeho intellektuelní osobnosti, jako on dle literární legendy v posledních letech studoval složité a utajené podmínky života onoho symbolického platanu v zahradě Invalidů. Vskutku podrobili v poslední době četní francouzští, italští, angličtí a němečtí theoretikové literární idee a názory Tainovy nejen v jejich úhrnnosti, nýbrž i v jejich vývoji pronikavému rozboru. Jejich kritické poznámky a námitky přijímá, shrnuje a v souměrný celek srovnává dr. V. Tille v obsažné a poučné své knize, jejíž vlastní jádro, partie o Tainovi, ohlašováno bylo bezprostředně po Tainově smrti.

Dr. V. Tille nepojímá v studii své Taina jako jednotku osamocenou a neodvislou; jest mu posledním článkem řetězu theoretiků literárních, který lze stopovati od konce sedmnáctého věku. Dr. V. Tille pohlíží naň očima Francouze, jeho kniha měla by se přesně nazývati »Filosofie literatury u Taina a jeho francouzských předchůdců«. Jest nad míru zajímavo, že právě český spisovatel hledá první kořeny Tainových literárních a historických theoremat u Dubose a Villemaina, že český kritik sleduje vývoj těchto idei od Fontenella přes Marmontella k La Harpovi, propůjčuje tak péro své hypothesám, dotýkajícím se autoru, o nichž v české literatuře takměř nebylo psáno.

Taine sám vůbec nehlásil se k těmto svým francouzským skutečným neb domnělým předchůdcům, a vyznávaje ovšem vždy plný obdiv velkým zásluhám mme. de Staël o kritiku vědeckou, ctil z uvedených drem. V. Tillem autorů pouze v Sainte Beuvovi svého vlivuplného učitele; tím více však akcentoval vždy, že jeho filosofie dějin toto genere zakládá se na Hegelovi, a že jeho filosofie literatury pila žíznivě z pramenů otevřených na půdě anglické i německé a vytrysknuvších nejvýše v Herderovi a Goethovi. Zdá se mi, že tito myslitelé, jejichž kritické názory roztýleně shledáváme u Lessinga a britských theoretiků náboženských a historických XVIII. století, jsou vlastními předchůdci Tainovými ve filosofii literatury. Než dr. V. Tille zobrazil budovu s jedné strany a sice s té, jež naší vědě, značně odvislé od hledisek germanských, většinou zůstává skryta; po té stránce může nám býti pojetí jeho vítáno.

Výbor literárních theoretiků před Tainem, s nímž se v knize setkáváme a jenž dal se snadno rozhojniti na příklad o Condorceta, jehož »Esquisse« má hluboký význam, neb o Diderota, jehož »Salony« mocně působí v rozvoj kritiky umělecké, jest zdařilý a charakteristický. Doktrináři Fontenelle a Dubos v poučném protikladu prou se vytrvale o fysické vlivy na společnost a literaturu; pedantičtí klassicisté Marmontel a La Harpe zužují a reglementují písemnictví dvojím fanatismem, onen fanatismem vkusu, tento fanatismem pravidla; mme. de Staël kultivuje vlivy německé filosofie dějinné a propaguje idee romantické i historisující zápal v kritice, a zprostředkující učený Villemaine znovu repraesentuje vnikání theorií historických do spekulace čistě literární. Dr. V. Tille analysuje zevrubně theorie všech, některé živé, ač nikoliv bez jednostrannosti portretuje.

Na patnácti stranách strhl Sainte Beuve autora k ohnivému a vzdávajícímu se obdivu, dosti vzácnému v knize, jež k nejvlastnějšímu předmětu svého líčení zachovává odměřenou zdrželivost a úzkostlivou upjatost. Stará síla lyrického kritika zjevila se znovu: skvělý a oslňující způsob psaní, maskující často kolísavost úsudku, přitahuje dle zákona kontrerních pólů spisovatele učené a vědecky založené, přesné a poněkud suché, píšící s erudicí, ale takřka bez koloritu.

*) Tulpinck, jenž byl sekretářem výstavy, chystá obšírnější dílo o starém vlámském umění, spočívající na bohatých poznatcích výstavních.

**) Některé údaje čerpány z »Gazette des beaux-arts« a »Revue de deux Mondes«.

Taine sám rozbírán jest s pronikavou znalostí předmětu i příslušné literatury ve třech velkých kapitolách (o literárních počátcích; filosofii dějin; filosofii umění), z nichž první jest nejživotnější. Jeho theorie analysovány jsou do subtilních detailu, vývojové odstiny jemně jsou zachyceny, analogie případně naznačeny, ideové genealogie zřetelně ujasněny; námitky připíná dr. V. Tille přímo k systematickému výkladu zásad a podobně zabývá se otázkou originality. Zdá se jen, že filosofické podmalování není dosti syté: Tainův spinozismus není náležitě akcentován, působení Hegelovo na jeho theorii dějin není doceněno, odmítání Comtových vlivů na Taina není úplně odůvodněno a s nimi souvislé vlivy Stuarta Milla jsou neprávem opominuty. Co však zejména propůjčuje krásnému essayi o Tainovi, za který jsme dru. V. Tillovi vděčni, zvláštní zajímavosti, jest okolnost, že názory Tainovy nejsou podány v statickém klidu, nýbrž ve varu diskusse, počátkem dvacátého století kol nich se rozvířivší.

Poněkud melodramatický závěr knihy shrnuje na několika stranách pokusy překonati Taina, neb emancipovati se od něho, z nichž dru. V. Tillovi nejzávažnějšími se zdají Renardův a Angellierův. Myslím však, že Hennequin a Guyau, kteří po Tainovi nejhlouběji pracovali v tradicích, tvořících předmět přítomné knihy, a znamenitě Tainovy theorie dílem rektifikovali, dílem prohloubili, zasluhují pozornosti alespoň takové jako Renard, a ne pouhé petitové poznámky. Rovněž pohřešuji nerad obšírnější zprávu o pokusu Grossově, doplniti Tainovu literární statiku spencerovskou literární dynamikou. Angellier při veškeré jemnosti a spirituelnosti postřehů a esthetických vývodů své monografie o Burnsovi nedokazuje proti Tainovi a vědecké kritice vůbec ničeho: jest sympathickým repraesentantem oné esthetické kritiky, jež byla před Tainem, současně s ním a bude i po něm; neboť vedle těch, již literární dílo analysují a činí z něho závěry, jsou, byli a budou četní, již je přijímají a jemu se vzdávajíce berou z něho požitek.

A posléze: že by literární studium látkové jednou, rozvinouc a prohloubic se, způsobilo hluboké převraty ve filosofii literatury, že by krátkozrací a úzkoprsí professoři, pachtící se celý život v troskách orientálních vypravování, nechutných rytířských povídkách a jarmarečních knížkách po variantech historie Griseldiny neb Melusininy, byli jitřenkou nového dne po noci, již způsobili přílišně konstruktivní a předčasně synthetisující Tainové »Dějinami anglické literatury«? Lze věřiti, že přijde chvíle, kdy methoda vědy pomocné stane se methodou vědy vůdčí, a že prostředky a cíle budou zaměněny? Nikoliv: čtoucí a myslící lidstvo bude se vždy vraceti k literárně filosofickým dílům velké a smělé koncepce, psaným rukou umělce, byť poslední jejich idee byly hypothesami, a informační knihy, jakou jest přítomná práce dra. V. Tilla, budou mu na cestě dobrými a spolehlivými průvodkyněmi.

Arne Novák.

*

M. Jahn: Údolím života. Povídky. (Nákl. J. Otty. »Laciná knihovna«.) V Praze 1902.

Většina ze dvanácti povídek páně Jahnových, které přináší č. 195. »Laciné knihovny«, chce líčiti život lidu na moravském Valašsku, jež právě poslední dobou vábí k sobě tolik hudební skladatele a literáty. (Připomínám jen sbírku rozkošných valašských písní pana Vítězslava Nováka a knihu povídek o Valašsku od p. Jana Havlasy.) Ten zajímavý lid, žijící v severovýchodním koutě Moravy, od Bystřice pod Hostýnem až k uherským hranicím, od Valašských Klobuk až ku Frenštátu, zasluhuje si také plně pozornosti, která se v posledních letech jeví. Nenajdete tam sice té sálavé barvitosti jako na Slovácku, pastva pro oči není v tomto hornatém kraji příliš velká. Ale co schází valašskému lidu na krojové pestrosti, to se vám úplně nahradí, vniknete-li do jeho duše, naučíte-li se rozuměti jeho vnitřnímu životu. Slovák je pěna, prskavka náhle vybuchující a náhle hasnoucí. Valach je rozumovější, hloubavější, konservativnější. Horské samoty učinily ho sebevědomým, náchylným k přemýšlení, jež však nemá nic z mystické exaltovanosti našich podkrkonošských sedláků. Stojí pevně v zemi, kterou miluje všemi svými nervy, z které dovede také prakticky těžit. Je trochu pomalý, ale duševně vyrovnaný, vytrvalý ve své lásce i nenávisti. A pak: abyste rozuměli tomuto lidu, je třeba představit si jeho hornatou vlast, se širokými pasy lesů, prorvanými údolími, lesknoucími se zlatem obilí, je nutno vidět jeho salaše, jeho »fojtství«, jeho chaty, rozseté po »ráztokách«, a jeho malé dědinky, tak tiché v nočním šeru . . .

Bohužel, ne vše z toho všeho nalézám v knize páně Jahnově. Nedovede zasadit postavy svých povídek jinak velmi obratně vypravovaných do určitého prostředí a tím se stává, že čtenář nevycítí osobitou vůni kraje, kterou se autor pokouší suggerovat. Slyšíte sice hovořit ty valašské sedláky, ale nevidíte jich, a z jejich dialogů nepryští ta nutná psychická spojitost mezi slovem a povahou, která je podmínkou každé umělecké komposice. Barvy p. Jahnovy jsou obestřeny mlžnatou atmosférou, ve které se postavy pohybují sem, pohybují tam, za tím cílem, aby je autor mohl na konec nechat zemřít a tím docílil akkordu, jenž mohutněji zasáhne do čtenářovy duše.

Jak u mnohých podobných prací našich autorů i v těchto lidových povídkách naleznete silné vlivy jiných autorů. Jmenuji první »Svědomí«, v níž p. Jahn vypravuje děj Tolstého »Vláda tmy« prostě s tou obměnou, že překládá děj na Moravu.

Rozhodně šťastnější ruku má p. Jahn tam, kde jde o kresbu měšťáčtějších tříd, anebo o styk těchto s živlem selským. Tak na př. pěkná je první polovina povídky »Ztracené stopy« a »Rozčeřená hladina«. A, abych neukřivdil, jmenuji ještě povídku »Nocleh«, která má originelní námět ze selského života.

O. Theer.

*

Karel Šípek: Za větrem. Nákladem F. Topiče. Sbírka humoristických črt a povídek Šípkových stojí vysoko nad literaturou, jíž se u nás shovívavě říká humoristická. Je to kniha zábavná, nevtíravá a především vkusná. Nikde nečpí nějaký maloměstský pepř, ani vás nezaráží triviální tlachavost a banálnost, což bývá obvyklou vlastností našich »česky ryzích« povídek humoristických. Šípek má roztomilý, elegantní způsob vypráveti všelijaké pošetilosti, v nichž je mnoho trefně odpozorovaného a někdy trochu ironie hořké i usměvavé. Některé práce nové sbírky Šípkovy jsou genry drastického humoru (»Jak se ženil Sigi Rosenbach«), jiné jsou duchaplnými causeriemi (»Z memoarů novorozencových«) a mnohé jsou zcela prostými historiemi k smíchu, jimiž autor chce čtenáři připraviti trochu kratochvíle, což se mu hravě daří. Rozkošnou ukázkou Šípkova stilu a humoru je pařížská, lehce vyprávěná historka elegantního švihu: »Dívka s králíčkem«.

—r—

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 20. ŘÍJNA 1902. * ČÍSLO 2. *

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

O PASTÝŘÍCH, OVEČKÁCH A KRÁSNÉ SELCE.

Pokrač.

Věděl, že mu vzkázala paní pastvin, aby přišel, ale rozmýšlel se.

Byl již bezzubý, celý ušmudlaný, jeho tvář byla měkká, podajná.

Zpíval si polichoceně:

»Já jsem ten šohaj z Polánky
a já si hledám galánky,
a já si hledám galánky!

Zpíval a kýval se jako ovečky, ale nepodobal se šohajovi z Polánky.

Měl doma ve vesnici ženu a děti.

Živil je ze sedmdesáti pěti zlatých, které dostával ročně.

Opil-li se, býval smutný a zlý. Roztesknil se a svět ho omrzel; byl by zabil Jurku, baču, nebo sebe. Často opilý natloukl ženě a dětem.

Žena před nedávnem, když ji opilý týral, slíbila mu, že uteče a děti že odvede.

Přislíbil si nepíti a vyhnouti se krčmě.

Zacházel tam leda pro tabáček, když šel na pastvu, když všechny ovečky šly s ním až na schůdky i do chodby a kdy se nemohl pozdržeti.

Však nyní vzkaz selčin mu zalichotil, zvláště, když nepřestala na prvém a když po Jurkovi, který si tam došel pro chlebíček, dala mu, Andriaši pastýři, říci, že zadá na rok pastviny jemu, a ne starému bačovi, že on sám Andriaš bude bačou, a k tomu když mu poslala žejdlík kořalky na zavdanou.

Z krčmy sem zazníval zpěv selčin.

Zneužívala všech písniček a zpívala:

»Poslala jsem
pro milého,
on mi nepřišel.

Vsadila jsem
rozmarýnek
on mi nevzešel.

Když nepřišel,
nechť nechodí,
rozmarýnek
pěkně schodí,
už je zelený.

Žal, žal, žal,
žal mi bude,
až mi ho
vezmú ludé,
potěšení moje!«

Andriaš byl špatný milý a její rozmarýnek již dávno odkvetl.

Andriaš se rozmýšlel.

Bačou být se mu líbilo, ale selky se bál.

Však kořalka a první nálada po ní působily.

Odebral se do koliby, zakousl kořalku chlebem, který mu přinášela žena a vykradl se ke krčmě.

Šel potichoučku a usmíval se dobrým, hloupým úsměvem. V rukou nesl dýmku a míšek s tabákem.

Selka byla již rozjařena.

»Andriaši!« volala zpěvně. »Pojďte, budete bačů! Já jsem tu paní, všechno kolem je mé. Já tu rozkazuju!«

Andriaš přišel, usedl k ní.

Dala mu přinésti žejdlík kořalky.

»Kořalku platím já!« povídala.

I sama si dala nalít.

Hleděla před sebe a nebyla veselá.

»Já tu jakousi bolest utápím,« povídala, »na srdci mne bolest hryže, tak mladý život marním! A jsem mladá, a hezká!«

Andriaš se usmíval a upíjel.

»Andriaši!« bouchla do stolu selka a líným, kolébavým hlasem mazlivě promluvila: »Budeš bačou. Nikdo jiný nebude bačou než ty!«

Taková byla její milostná rozmluva.

»Já budu bačou!« usmíval se hloupě Andriaš. »Nebude starého, umře, mladému pastvin nepronajme, mně jich pronajme.«

»Ty sám budeš bačou!« opakovala v nevynalézavosti opilých. »Ty budeš bačou! Kdo by jím byl? Tebe si vezmu, ty budeš pánem!«

»Já budu pánem!« chlubil se Andriaš, pošišlávaje. »Já budu pánem!«

Slova byla těžká jako olovo.

»A proč bych nebyl pánem, když ona mne udělá pánem? Vždyť jí, Julince, všechno kolem patří, lesy, louka, pastviny! Já budu bačou!«

Žvanili o ničem, nebo do nekonečna o tomtéž.

Selka ho vnadila a on pleskal těžkým jazykem od kořalky.

Přišel pro něho Jurka, aby šel podojit ovce, ale Andriaš nešel.

Přišel pro něho po druhé, aby šel vyhánět ovce, ale Andriaš nešel.

Dal přinésti maso, pličky a řízky a posloužil Julince.

»Ty mne uctíváš?« řekla mu. »Dobrá! Jídlo jsi dal přinést ty! Kořalku já!«

Jedla, ale nějak unaveně.

Vzala do úst sousto a spustila ruku k boku. Pak vypravovala: »Jela jsem ve voze s mladým doktorem. Jeli jsme z města a nebylo jiného povozu. Musili jsme sedět vedle sebe. Byl mladý a hezký, ale stále se uhýbal, abych se ho ramenem ani nedotkla. »Jsi opilá!« povídal. »Páchneš kořalkou, neopírej se!« To povídal a to mne dozlobilo! »Jiní páni než ty,« řekla jsem mu, »se mnou z jedné čišky pili!« Ale on vedl pořád svou: »V tváři jsi oteklá, musíš tak pít?« »Piju ze svého, ty mi na to nedáváš, co na tom, když prodám chalupu, mám jich ještě kolik! Do dluhů se nedávám!« Dozlobil mne a dnes na zlost budu pít!«

Hospodská poslouchala zvědavě a pozorně každé slovo, které chtěla uložit do svých starých povídaček o selce, a kterým je chtěla zpestřit.«

»Ženu má doma, děcka maličká,« vykládala jakémusi turistovi horskému o Andriaši, »a sedí tu s takovou.«

Šeptem mu vyprávěla pak celý román černé vražednice, známý po všem kraji.

Selka plachýma, bojácnýma očima ji pozorovala. Mívala chvíle úzkosti, které ji činily slabou.

»Andriaši, pij! Ať se rozveselíme!« řekla a napila se.

Andriaš byl sprosťáček a hovořil jenom v kolébavých, nic neznamenajících větách. Zval selku k sobě do koliby a ona mu přislibovala.

Ovečky vyháněl dnes bačův syn. Neuměl s nimi i rozbíhaly se mu po všech koutech. Jejich zvonečky zvonily poplašně. Nadával jim. Andriaš toho neslyšel.

Těšil se na své panství na horách. Když se však nakláněło k večeru, roztesknil se.

»Nebudu bačou!« povídal. »Jsem u starého tolik let, nikdy mi neukřivdil, to bych lhal, kdybych řekl, že mi ukřivdil! Pojď se mnou do koliby, ale bačou ať zůstane starý!«

Čeledín selčin přišel se svítilnou pro ni a usedl k postrannímu stolu.

»Jdu pro vás, pojďte domů!«

»O tom mlč. Jen to pověz, co je uděláno. Jsou už zedníci hotovi?«

»E, nejsou! Pojďte to domů spravit. Hotovi ani nebudou! A ty kdybys pásl ovce,« pravil Andriašovi, »a neseděl tu!«

»Pásl ovce!« smál se hloupým smíchem Andriaš. »Měl jsem pásti ovce! Chyba se stala! Pro ni se chyba stala. Pozvala mne, abych přišel, uctila mne!«

»Ty platíš jídlo, já kořalku. Já platím jenom kořalku,« s líným úsměvem pověděla selka.

Adriaš zcela opilý a každou minutu omrzelejší bouchl do stolu.

»Řekl jsem, že platím, i platím! Co stojí?«

Z ušmudlané kapsy vytahoval měchýř s penězi.

Hostinský počítal.

»Ano, on všechno platí,« opakovala Julinka a přetahovala oběma rukama bílý hedvábný šál po rozcuchané kadeřavé hlavě své.

Její rty byly naběhlé, obočí vysoko kroužené a slabě se stýkající, černé oči unavené. Ani kořalka, ani Andriaš ji dnes nerozveselili.

»Osmdesát!« pravil hostinský Andriaši, který vytahoval drobné peníze z míšku a rozhazoval je neovládajícíma se rukama po zemi.

»A já mám platit za ni!« zakvílel Andriaš. »Osmdesát krejcarů za ni!« křičel a sázel nepočítané peníze na ruku hospodského. »Tu máte, tu máte! Proto mne sem volala, proto mne baba čarodějná vzkazovala!«

»Andriaši,« řekla zpěvavým, napomínajícím hlasem selka.

»A baba jsi čarodějná!« křičel Andriaš, »chudobného pastýře necháš platit!«

Udeřila do stolu.

»Zabiju tě, jako tys muže zabila, ty vražednice! Myslíš, že já to nevím, babo, babo, babo!« opakoval se zvláštní chutí vztekle Andriaš.

Hospodští a turista se smáli.

Děvečky z kuchyně se objevily mezi dveřmi a vstrčily do světnice zvědavé lesklé tváře.

Čeledín s lampičkou, který si položil hlavu na stůl, vypískl:

»Pojďte domů!«

Julinka vstala a klidná, tichá, střízlivá odstrčila ruku hostinského a řekla měkce a výhrůžně:

»Já to zaplatím, nechte, já to zaplatím, Andriaši! Já nechci, abys platil!«

Ale Andriaš již nemohl pochopit, platil-li nebo ne, i když mu sebrali peníze, které ležely na zemi, i když mu vrátili celých osmdesát krejcarů.

Nadával a lomozil stejně jako před tím.

A Julinka tímtéž tichým, kolébavým, výhrůžným hlasem opakovala odcházejícímu Andriaši:

»Nic jsi neplatil, Andriaši! Já jsem za tebe platila, ale to druhé si s tebou spravím! Abys marně neříkal vražednice!

Vyzvala čeledína, aby se sebral a šel; i vyšli.

Selka mířila na stráň pod kolibu, Andriaš do lesa.

Bylo již šero.

Andriaš kráčel hustou travou mezi mladými, bohatými smrky, aby ho nebylo vidět; usedl na zem a zanaříkal.

Za dlaněmi, které přitiskl k očím, mluvil své nářky:

»Baču jsem opustil, oveček jsem nepásl! A proto teskním, za nimi teskním! Ovečky chuděrky!«

Tu náhle kolem něho v zeleném šeru se všech stran zavzněly zvonečky, naplnily mladé bukové houštiny a keře, přibližovaly se, a ovečky, navracejíce se s pastvy a ještě se pasouce, pronikly a naplnily les, již všechen zašeřený prvou tmou, a sesypaly se, dotýkajíce se ho ústy, ku svému pastýři.

Andriaš zaplakal.

»Maličké!« říkal jim lichotně, objímaje je. »Friško,« volal na psa, »neubližuj jim, ony jsou maličké!

»Co tu děláš?« volal tvrdě na něho bačův syn.

»Teskním,« odpovídal Andriaš sklíčeným tichým hlasem. »Teskním tu, za svojí chuděrkou!« povídal v štkání.

»Ta ti dala!« hrubě a posměšně ve velkém odpuštění muže k muži a opilce k opilci pronesl mladý bača.

Nebylo jasno, kdo: zdali selka nebo kořalka.

»A vstávej,« kázal bačův syn, »musím ještě do města!«

Andriaš vstal a usmívaje se rozpačitým, přihlouplým úsměvem, úplně zřejmým na bezvousé tváři, kolébal se mezi ovcemi a zavedl je do košiaru. Postál u nich zahanbeně.

Na nebi svítily hvězdy, lesy stály jako ohrada kolem zahrady a v nich zmizela kdesi černá selka s malinkým písklavým čeledínem, který jí svítil, nesa před ní lucerničku.

Sestupovali mezi junáckými smrky do údolí, z něhož vystupovaly bílé páry jako dým z kotlů čarodějnic, do údolí, mezi černé chlumy, stojící hlava vedle hlavy. Dokonč.

Z BÁSNÍ TEREZY DUBROVSKÉ.

ANDANTE.

Vlahý večer plný rosy,
perlami se květy třpytí,
tichou nocí slyším zníti
smutný zpěv, jejž zpívá kdosi .

Noci lká a vroucně prosí,
jakby nemoh' zapomníti
na hvězdy, jež v duši svítí,
na oči, jež v srdci nosí . . .

Vlahý večer — luna vstala,
táhne vlečku v temné chvoji —
smutná duše píseň svoji
tichou noci dozpívala . . .

PÍSEŇ

Zraje žito na poli,
šumí štíhlé topoly,
usmívá se bílé ráno,
v duši mé je dozpíváno,
srdce mne už nebolí . . .
V mlhách tone údolí,
zvony zvučně hlaholí,

slunce vstalo z rudých mraků,
probudilo písně ptáků.
Na sta písní hlaholí
do údolí, do polí . . .
Co je perel v květech stkáno —
v duši mé je dozpíváno —
srdce mne už nebolí . . .

AŽ JEDNOU . . .

Až jednou, hochu, shledáme se zas —
tak jednou po letech — co řekneme si?
Až vrásky budem' mít a bílý vlas
a upominku v hloubi duše kdesi

Nic nezkalí té chvíle čistý jas,
a vzpomínka nás žádná nevyděsí —
jen oči planout budou clonou řas,
když opět ruku klidně podáme si . . .

Tak klidně, hochu, vyjdeme si vstříc . . .
A hrdě zářit budou naše čela —
snad vědět nebudem' co sobě říc —
ač duše jednou tolik vytrpěla!

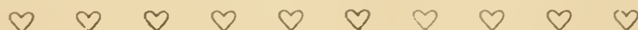

M. JAHN:

KONEC HORY.

Z VYPRAVOVÁNÍ ZNÁMÉHO.

V květnu jsme počali káceti Vlčí. Mně bylo líto té hory. Pamatuji se živě na chvíle, jež jsem v ní strávil. Nyní si jenom vzpomínávám na tyto časy. Kde jsou, jak uběhly? Jako sen ranní, který tak rychle přeludně mizí.

Praví se: Každá hora má zvláštní své kouzlo. Je pravda. Březová bývá světlá a radostná, jedlová temná a zamlklá, borová teskná a melancholická. Vlčí však chovala v sobě celou stupnici nálad od jasné, veselé k nejdumavější. Byla to hora smíšená, a proto poskytovala tolik různotvárného kouzla, že člověk mohl v ní najít pro každý pocit hotovou odpověď v tom neb v onom koutku té hory. Žil jsem s ní stále, celý rok od jara do zimy, zřetelně cítil jsem každý její oddech a každou proměnu. Snad proto mně byla tak nesmírně milá.

Naslouchal jsem jí v obdivu, kdy v únoru začala hučet svým táhlým slavnostním šumem, jakobych slyšel slavnostní pozouny, ohlašující příchod nového slunce. Byla to slavná, vítězná symfonie, veliká píseň síly a svobody, kterou se zachvívá hora do samých kořenů. A potom zamlkla na čas a kosi a drozdi a prskavci z rána a večer slavili v tichu zamlklou krásu jarního šera, prosvětleného sladkou večerní hvězdou. V dubnu se rozvilo bučí. V jasném a hedvábném listu, který tak útle a mladistvě šuměl, sedaly žežulky a barvitým zvukem volaly do dálek zpěv plný divné, tesklivé touhy. A potom zase hrály a šuměly vánky, jakoby hora se změnila v ohromný, veliký nástroj, na který kouzelně hrával tajný duch lesa. Seděl jsem v mechu celé hodiny, okouzlen velkým a nesmírným orkestrem, ve kterém buči sladce a jemně ševelí, osika trylkuje, jedle je doprovází a bor jenom někdy z hluboka oddychne, aby docelil harmonii. Pak přišla jeseň. Ustaly větry a vánky a hora sešedlá, churavá zachublala se v řasnaté mlhy, zavřela ústa a zněměla teskně, jenom že slap se ospale ozval a zvuky osamělými zvyšoval ticho a tesknotu podzimních lesů. Ještě se jednou ozvala hora. Ale nebyl to slavnostní hukot prvního vzkříšení ani ten velký dech slunného léta, byl to už nářek chmurný a temný, který se dobýval v srdce nejprudším svíravým smutkem poslední jeseně. A potom zasnila hora, sněhy a ledy uzamkly nadlouho její rty, pokryly její řasnaté kštice a měsíc, jenž vyšel ze studených oblak, rozsvětlil za bílých nocí nesmírné spousty mlčící hory, podřimlé v spánku, podobném smrti.

* * *

Jak svěží a čerstvá dýchala z rána vůněmi trav, mechu, pryskyřic, jak lehce místy propouštěla slunce a jinde zase jakoby sobě zamilovala tichý a temný polostín. Kolikrát lehl jsem do bujné trávy a průlinkou větví díval se hodiny v závratný blankyt anebo naslouchal šepotu lesního pramene, hluchému bzukotu hmyzu anebo šelestu řídkého deště na llsty javoru.

Na všecko živě se pamatuji, a při tom cítím, jak je mně líto té hory, která má padnouti pod hrubou sekyrou. Co z ní jen zbude za dva tři měsíce? Mýtina s chorými pahýly, jiż opět osadí. Vím, že za leta ujme se podrost a nová hora zas bude hučet a šumět mohutné zpěvy lesního ducha. Ale vím také, že to už nebude krásná a barvitá dřívější hora, že ji snad celou zasadí smrkem a tak že už navždy zanikne ta její slavná a výmluvná poesie, kterou tak lhostejně potlačuje dnešní praktický, vypočítavý člověk.

Ale což platno, je to už osud skoro všech věcí. Všude je porod, rozvoj a zánik. Vše, co zde žije, prochází proměnou, jí pouze všecko zde žije, co pochází z rukou té veliké hmoty . . .

Z rána ke konci května rojil se do lesa veliký zástup horského lidu, aby tu provedl své zhoubné, ničivé dílo.

Byli to lidé osmáhlí, hubení na kost, a přece svalů zvyklých i nejtěžší lopotě. Chodili v houněné, kozí obšité obuvi a šat jejich páchl, olepen dehtem a prosáknut zemí, deštěm a potem.

Od toho rána rozléhala se Vlčím strašná, ohlušná vřava: řinčely pily, mlátily sekyry, praskaly kmeny a půda duněla pod pády stromů. Od rána do šera zněla ta strašná, lomozná vřava, již bylo hrůzno naslouchat, v sladkou a slavnou tišinu lesní, jak se mi za leta vštípila v paměť.

Jenom za večera, kdy nastal oddech, zapláply ohně před řadou chvojových stanů, kde spali dřevaři, vařili večeři, kouřili z dýmek a odkud se časem ozvala vřeštivá harmonika, unyle kvílíc do jarní noci.

Tak to šlo bezmála měsíc.

V pátek před svatým Petrem a Pavlem ke třetí odpolední vyvstal na nebi do temna podlitý mráček.

Starý strýc Ondrýš, jenž často pohlížel k nebi, pravil mi zvážněle: »Zdá se, že přijde nedobré povětří.«

Poznámka jeho mne znepokojila. Schoval jsem zápisník, do něhož psal jsem své záznamy a zároveň se starcem Ondrýšem často jsem pohlížel vzhůru.

Mráček se šířil, houstl a temněl a brzo nadobro pohltil slunce. Setmělo. Nahoře zahvizdlo teskně, vzlykavě, úpěnlivě a pak už neustávalo táhlé a temné syčení ve vrcholech, jež projímalo duši bezděčným strachem.

Ohlížel jsem se po mladém Lukášovi, ale pro šero už jsem ho nerozeznával.

Lukáš byl rázný, mladý a srdnatý chlapík, jenž nikdy se nebál.

Zavolal jsem ho jménem.

Ozval se jaksi podivně, zamyšleně.

»Co začnem', Lukáši?« ptám se ho bojácně.

Starý strýc Ondrýš, jenž mi byl na blízku, povídá: »Myslím, pryč z lesa. Když to tak ve vrchu hraje, přichází vichr a láme. Znám já tu muziku.«

»On to zná, pojďme!« povídá Lukáš.

»Hoj, chlapci, z lesa! rozlehl horou varovný pokřik starého Ondrýše, ale už bezmála pozdě.

Temný a dunivý lomoz, jenž rázem proběhl horou, přehlušil jeho poslední slovo. A nyní do pravdy rozpoutala se vichřice. Strašným a lomozným jekem řvalo to horou, jakoby se v ní vzepjala jakási hrozná, obrovská síla, která se chtěla probiti spoustami lesa.'

Pily a sekyry zařinčely. Dřevaři odhazovali nástroje.

Pádili jsme ven z lesa v úplném šeru. Za námi zapraskla hrozně a strašně, ve druhé vteřině zapraskla jinde a pak se vmísily ojedinělé rány s řevem a hukotem vichřice a rachotem bouře.

Utíkali jsme zmateně, v nepořádku, narážejíce navzájem o sebe, o stromy a klopýtajíce o tuhé kořeny. Cosi těžkého, studeného dopadlo na mé líce — bezuzdný liják. A vichr stále řádil a lomozil. Zdálo se, že strašné peruti jakéhos netvora třískají ve vrchu nade mnou, lámou se a hynouce samy, snaží se, aby zároveň pod nimi zhynulo všecko. A stromy praskaly, jakoby rozpoutaný živel chtěl ukázat, že jediným dechem skácí jich tolik, jako člověk za měsíc nepovalí.

Zdá se, že lesu není konce nebo že běžím zrovna do lesa v opačnou stranu. Náhle mi napadá myšlénka: padne-li na mne strom. — — Ale nemám času, abych se u ní zdržel. Jakási vzdorná, životní síla z celého těla přechází do mých nohou. A přece zdá se mi, že jich necítím, že jsem tak podivně lehký, jak by mne myšlénka na vlastní spásu zázračně okřídlovala.

Rázem se přede mnou rozsvětlilo. Buď Bohu chvála, les je u konce. Hustou, šedivou mlhou lijáku rozeznávám už chvojové stany. Vpadl jsem do prvého, jenž se mi namanul, na smrt vysílen. Nohy mi sklesly, padl jsem zrovna tváří na zem. Nyní jsem opravdu vydechl, jakobych ušel strašné smrti.

Ostatně nevím ničeho, všecko zdá se mi jen jako v polosnu. Za chvíli začal jsem jasněji chápat. Za sebou zaslechl jsem lidské hlasy. Zvuky ty nalily do mne nesmírnou radost.

Spatřil jsem strýce Ondrýše. Hrabal se k stanu a klesl. Dívám se, jak si ohmatává stehno. Ptám se ho, co se mu stalo. Jenom zaúpěl temně, nesrozumitelně. Patrně odřel si nohu. Skutečně měl nohavice roztrženy a krev mu lehce proudila z rány.

»Co se vám stalo, strýče?« ptám se ho podruhé.

»Eh, tady stehno,« povídá, zatínaje rty bolestí a křivě sebou na všecky strany.

Nechal jsem ho. Bylo až trapno hleděti na něho. Nahnul jsem se a hleděl okrajem boudy.

Jediná spousta strašného lesa, smetena v jediný chomáč, vstává a klesá tak jako obilí před bouří. A tato spousta řve, hučí strašnými ústy tak jako vzteklice. Jistě poslední burácné zařvání vichru a pozvolna hukot slábne a tichne. Slyšeti slabší a slabší hřímání a rozeznávat pleskot lijáku. Ale už nahoře v mracích se trhá, rychle rve vichr šedivé kusy, nad mraky bělá, jasní se, trhlinka blankytu jasně a svěže vyniká uprostřed mraků.

Z chvojí se pomalu rojí do niti přemoklí dřevaři. Jeden je strašně poškrabán ve tváři a skoro na tělo rozedrán.

»Padl jsem do houští,« povídá statně, nejevě žádného citu nad sebou, ba ještě usmívaje se nehodě jakoby lehkému dobrodružství.

»Co budem' dělat?« povídá, ošívaje se.

»Sušit se budeme, Jurčo, rozdělej oheň!« povídá druhý.

Maličký odzemek Jurča, s dlouhýma rukama, s ušima rysu podobnýma jde ke hromadě třísek.

»A vždyť jsou mokré,« povídá líným, ospalým hlasem.

»A co pak s Jarčou. Nevíš si rady, smotlacho? Vytáhni z prostředka některou, bude se hodit,« volá na něho strýc Ondrýš napolo zlobným, napolo bolestným hlasem, nehýbaje se z boudy.

Jurča nevrle hučí, ale vytahuje z prostředka hromady. Dva jiní šli mu už na pomoc.

Složili oheň na blízku lesa. Zahoustlý, bělavý dým, plouží se mýtinou.

Sedli jsme do tlupy okolo ohně.

Strýc Ondrýš o třech se dobelhal k ohni a zády se posadil k němu. Ve chvíli se mu kouřilo ze zad.

»Byl to dnes tanec,« povídá, tiskna si nohu.

»Byl, až se v očích jiskřilo,« povídá druhý.

A každý povídá, co před chvílí zkusil. Podivno, všecky ty tváře byly tak bodry a plny úsměvu.

»Kde že je Marek-Pavelčík?« táže se jeden z dřevařů, ohlížeje se po soudruhovi.

»Není ho,« pravilo několik hlasů.

»Pojďme ho hledat,« rozhodlo několik dřevařů.

Pokrač.

Z BÁSNÍ AUG. EUG. MUŽÍKA.

TRAGOEDIE.

Kus obzoru jak kulisy
jest vytyčen kraj nad lysý.

Suffity modré v daleké výši —
diváci kamsi odešli v tiši.

Herci jsou mrtví — byli zde?
Ticho — jako když Vina jde.

Vytržen bodlák z kořene
jak ptáka křídlo zlomené.

Vytržen, stranou odhozen —
nač jsi byl, brachu, narozen?

A komu jsi v cestě tady stál,
že přes tebe se dále hnal?

Vzkřik žalný?... Ne, ne, nikdo nelká,
a tragoedie je tak velká!

Pomalu vadnout, pomalu schnout,
pomalu srdce troud a troud!

PTÁCI.

I viděl jsem, jak zvedli ptáci
své vzdušné, silné perutě,
jich roj se mžikem v dálku ztrácí,
a já tu stojím nehnutě.

Jak mávli křídly, ironický
to potlesk zněl, a já tu sním
a myslím na náš úděl lidský,
a že tu nic, nic není mým!

A hledím dlouho do noci —
ó kde jste křídly se svými?
Kam člověk dal je? Nemoci
tak nikdy, nikdy za nimi!

Jsme velci jenom v toužení,
jen v bolu náš je pravdiv cit,

a všecko ducha snažení
jde tam, co nemůž' nikdy být!

VEČER.

Klekání zvoní — vrať se, hochu, domů,
stín živý mih' se hustou spleti stromů,
teď duchům divým patří celý svět,
a ty bys za chvíli snad nemoh' zpět!

Života klekání již zvoní, zvoní,
a den se kloní, zbylou mízu roní,
a poutník rád by domů naposled
a nemá kam. A všecko jako led.

NA HŘBITOVĚ.

Vždy, když jsem smuten, znuděn, sám,
já ke hrobům se utíkám —
hovořím s nimi řečí nepochlebnou,
mlčí a nikdy se neušklebnou.

Marně se dobývám do jejich nitra,
hledaje záblesk tam pravdy a jitra,
věřím — tma věčná že vládne v nich,
u nás jen rouhání, pláče a smích!

Sic by ta ruka drahá, byť prach,
ještě se pozvedla v mrákotách,
musila prorazit hlínu by všecku,
muži stisk ruky dát a chleba děcku!

KLEKÁNÍ.

Jako housátek štěbetání,
nežli usnou před nocí,
tak ozývá se ve klekání
ta hudba lidské bezmoci;
jsou divné sloky, modlitby to,
jsou city, jichž je srdci líto,
jest němá prosba to, a kov
tu hovoří jen místo slov.

Ó země, matko, po ruchu denním,
po námaze a po práci
tvůj člověk znaven lopocením
se ku spánku teď potácí.
To není sladký spánek dětský
jen s pohádkami, poupaty —
strhány nervy jsou již všecky
a všecky síly vyssáty!

Ó nežli to dozní klekání,
též mnohý život náhle zhas'.
Kdos nevidný stále odzvání,
kdos tahá stále za provaz.
My marně chcem' svým prosbám dáti
ten nejluznější krásy tvar,
a v moři tmy se země tratí
a stopy dávných rajských jar.

Však nad hlavou nám hvězdy planou —
co chcete, duše, vy nám říc'?
Jak slzy, které s líci kanou,
když ret náš mluvit nemůž' víc!

Teď s mrtvými my hovoříme,
než zmlkne teskný zvonu hlas,
že mrtvi jsme, tak sníme, sníme,
a oni že jsou živi zas!

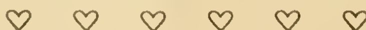

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Nejprve novou děvečku se stran okukují, jsou ještě plny rozpaků a nedůvěry. Ale najednou jsou jí za sukněmi, pletou se jí pod nohy, překážejí, pozornost si vynucují. Za chvíli už ji vodí, ukazují, potahují, a starý srdečný poměr je přenesen na osobu novou. Kdyby se odešlá za dva dni vrátila, přesvědčila by se, že její místo v srdci dětí nezůstalo prázdno a nesnadno by jí bylo dobyti ho zpět. Mát její nástupkyně pro děti tím větší půvab, že všecko na ní jest jim nové. Nová podoba, pohyby, řeč, způsoby, nové písničky a pohádky.

Není řečeno, že poměr mezi služebnými a hospodáři byl vždy a všude bezvadný. Obecné chyby lidské zajisté měly obě strany. Náhoda často sváděla pod jednu střechu povahy, které se k sobě nehodily. Ani jinak neobcházelo se docela bez mrzutostí. Služební nebyli vždy stejně pilní, svědomiti a věrni; hospodáři nebyli vždy stejně dobrodušní, štědří a shovívaví. Chasníci také bývali zbojní, svévolní a vzdorovití, děvečky žvatlavé a klepavé.

Nejeden hospodář a hospodyně nedovedli zachovati vážnost před lidem služebným, a kde není vážnosti, není ani poslušnosti. Ale bylo něco, co ty staré poměry mezi hospodářem a čeledínem dělalo pěknými, společensky harmonickými, tak že naproti nynějšímu povšechnému stavu jeví se přímo ideálnými, při čemž nesmí zůstati nepodotčeno, že v domovině »Našich« dosud je poměrně lépe, než jinde.

To, co protivy mezi lidmi srovnávalo, aspoň když se rozcházeli, bylo především, že se ohlíželi na veřejné mínění v obci a hanbu lidskou či světskou pokládali za nejtěžší trest pochybení. Někdo mohl propadnouti trestu úřadův, ale doma z toho hanbu míti nemusel, ano snad mu to i ke cti posloužilo, a to mu bylo náhradou za odsouzení úřadem i povzbuzením, aby setrval při tom, co mu přináší před svými čest. Ale odsoudila-li někoho obec způsobem sice neúřadním, rozsudkem na papíře nesepsaným a pečetí nestvrzeným, projevujícím se pouze výrazem očí a rtů spoluobčanů, slavný úřad mohl mu dávati křížky a metály, čest jeho v obci nepovznesl. Stálý ohled na dobré jméno a pověst, jenž vrozen byl všem a s každým od malička rostl, byl bezpečným ochráncem dobrých mravů a uzdou proti zvůli jednotlivců. Protivy, jež samy sebou vznikají z různých povah lidí, byly usmiřovány odprošováním hospodáře a hospodyně před každou zpovědí a posléze, když osoba služebná o Novém roce na vždy odcházela. Platilo tu: »V dobrém jsme se sešli, v dobrém se rozejděme« — a co mezi tím, vrženo bylo v prohlubeň zapomenutí.

Jestliže u každého hospodáře bylo více méně tak, jak vylíčeno, u Kojanů bylo tak bez výjimky. Byloť jejich pýchou, že se říkalo, že k nim čeleď nechodí do služby, nýbrž na chov. Služební mívali se u nich jako doma, ba lépe než doma. Nikdy na jejich dvoře nebylo slýcháno slova ošklivého, a nebylo ho ani zapotřebí. Každá práce konána byla ochotně, hladce, přesně a vesele. Tajemství bylo v tom, že Kojan i Kojanka nebyli jen k lidu pracovnému vlídni a uznalí, nýbrž také uměli každou práci dobře rozdělovati, pro každou pravou dobu voliti, a při každé sami předcházeli dobrým příkladem. Nejranněji vstávali, nejpozději chodili spat. O půl páté po celý rok vstávala Kojanka, o páté Kojan. Jakmile se hlas Kojanů ozval na zápraží, nikdo ve stavení kromě malých dětí neomeškával se na kutích.

Ne v službě, ale na chovu Kojanově (opakujeme obecný hlas) Marjána pastejřouc dočkala se povýšení za velkou děvečku, ano těšila se té hodnosti ve zdraví a spokojenosti už druhý rok.

Bylo jí jedenadvacet let.

Nikdo ve vsi nepozoroval, že z Marjány vyloupla se pěkná dívčina jako jádro.

Otci jejímu, ačkoli věčně žehral, že ve svém úřadě není po zásluze vážen, ani nenapadlo, že by mohl být otcem dcery, které ne každá spanilostí se vyrovnává. Nikdo, nikdo ve vsi neznamenal, co se děje z Marjány, kromě matky její a Kojanky.

Matka její v posledních dvou letech, kdykoli si na Marjánu vzpomněla, zasmušovala se a vzdychala. Věděla, že je krása nebezpečným a často osudným darem, dostane-li se děvčeti chudičkému a z rodu žádného. Pastýřka děsila se toho dne, až Marjána pozná přednosti svého zevnějšku, anebo až jí to jiní povědí — družky ani vrstevnice její to nebudou. Jaká změna stane se potom s její duší? Pojme ji pýcha? Vypne se nad rodiče? Odřekne se bratrův a sestry? Splete se s někým, kdo bude míti zálibu pouze v zevnějšku jejím a svéřepě zahubí duši její, aby opanoval sličné tělo?

Tak u sebe myslívala matka Marjánina, ale tátovi ani slovem své myšlenky nezradila, a ještě méně Marjáně. Byla na ni přísná, jakoby ji stále měla u svého krbu. Ohlédla-li se Marjána, vždycky za sebou spatřila přísné a vážné oči matčiny. Ani nemohla dosyta se nažertovati, nasmáti, nazpívati, aby někde, blízko nebo pozdálí neukázala se její matka, a jak se ukázala, bylo u Marjány po žertech, po smíchu i zpěvu. Zarážela se, bledla, ruce jí padaly. A vzpamatovávala se teprve, když uvážila, že se před matkou ničím neprovinila a ničeho si není vědoma, proč by před ní musela oči klopiti. A klopila je přece i když domů zaběhla, přinášejíc něco od úst.

Pastýřka, aniž Marjáně něco řekla, působila k tomu, aby dcera její, co dospěla, nechodila na zábavy vesnické mládeže. Když bylo před posvícením, posteskla si před ní na své starosti a nedostatky. Nežalovala, jen si posteskla, jako si i kněžna stýskává mezi čtyřma očima a čtyrma stěnama. A dosáhla čeho chtěla: Marjána vzdala se každého pomyšlení jít o posvícení k muzice, žejdlík másla, co jí hospodyně povinna byla dáti na hnětynku, donesla matce a za kment, kterého měla dostati k posvícení na tenčici, vyžádala si od tety plátna nebo kanafasu, aby si uschovala pro příští časy. A k muzice nešla ani o posvícení, ani o obžinkách, ani o pouti. Nešla ani doma, ani přes pole.

Druhá osoba, které neušlo, že Marjána dospěla do krásy, byla Kojanka.

Kojanka, asi o deset let starší, navykla si pohlížeti na Marjánu jako na mladší sestru. Kdyby byla měla nejstarším dítětem děvče, zajisté byla by péči věnovala dcerušce a nikoli děvečce; ale péče o synka Bartoně Kojance nevadila, aby se těšila sličnosti Marjánině tak, jakoby Marjána byla její vlastní, její nejbližší.

A Kojanka soudila jinak než pastýřka, a Kojan s ní souhlasil.

»Marjáno,« říkávala, »holka milá, neděláš dobře, že se straníš každého poveselení chasy. Každá bylinka chce rozkvésti a každý květ, když se rozvinul, chce lahoditi vůní i vzhledem. Jen se povesel, dokud kveteš! Doba květu ženského je tak krátká, a tobě by celý život bylo líto, kdybysi tu dobu neprožila vesele a bezstarostně jako jiná děvčata. Každý věk má svůj úkol i své právo, a ty máš v dospělém věku panenském právo na tanec a smích. Veseliti se možno také v počestnosti, a kdo se v počestnosti veselí, nevinným smíchem nechválí Pána Boha míň, než churavá babička louskáním růžence. Smíchem a tancem ukazuje se zdraví a jarost, a to jsou největší dary, dané Stvořitelem tváři živé. Ráda vídám i telátka, i hříbátka, ana vesele si hrají a křepčí. A ty mně, holka, zarmucuješ, že se vyhýbáš kolu a muzice.«

»Mně to nepatří,« odpovídala Marjána. »Neříkají nadarmo: Každému své, pastýřovi hůl. Mně, dceři slouhově, sluší, abych se držela pozadu. Nepřezelela bych toho dne, kdyby se stalo a někdo mne urazil, že se deru ku předu, kde pro mne není místa. Do nejdelší smrti bych té hanby nezapomněla. Raděj ať se propadnu, než abych byla takovým slovem na celý život uražena.«

Když druhý rok, co Marjána byla velkou děvečkou, přibližovalo se posvícení, Kojanka nasadila všechnu výmluvnost, aby se Marjána rozhodla jít mezi chasu k muzice. Marjána znenáhla povolovala. Na konec nenamítala už ničeho, leč že by matka její přišla o žejdlík másla, jež Marjána má o posvícení dostati na hnětynku. Kojanka, potěšena, že Marjána již houževnatě neodporuje, slíbila jí žejdlík másla přidat, aby bylo i matce, i dceři. Marjáně už nezbylo, než se podrobiti.

Že Marjána půjde o posvícení k muzice, bylo tajemstvím mezi ní a hospodyní.

Týden do posvícení přišla ke Kojanovům pastýřka, a že jako prosí tetičku, aby jí daly to máslo, co by dostala Marjána na hnětynku. Už prý dávno pastýřovic nic mastného nejedli. V zimě a na jaře mastívají sádlem, jež mají z krmníka, ale v létě a na podzim až do zabíjení musejí všecko jísti suché. Arci, jediná kravka nedá smetany tolik, aby stálo za vrcení.

Kojanka jí máslo dala a pravila při tom: »Jste hodná osoba a dobrá matka, pastýřko, ale to vám chváliti nemohu, že Marjáně zbraňujete potančiti si s mládeží.«

»Co vy myslíte, tetičko, to má naše Marjána dávno za sebou. Dosti se natančila na pastvách, když vaše krávy pásala. Já z toho ani tenkrát neměla valného potěšení, ale neříkala jsem ničeho. Myslila jsem si jako vy: ať si potančí, však je ve věku, který má na to právo. Ale nyní už má Marjána po tanci.«

»Ale to neplatí, pastejřko. Jiní také tančívali na pastvách a nepočítá se jim to. Nemůže se počítat ani Marjáně.«

»My nejsme jako jiní,« odporovala pastýřka. »Každý ať se drží svého a chová se podle toho, co mu přikazuje jeho stav. Jedná-li tak, dojde cti, třeba byl stavu ze všech posledního. A chraň mne Pán bůh, aby se dítě moje dostalo do lidských hub!«

»Proč pak byste se sama snižovala, pastejřko? Před Bohem jsme si všichni lidé rovni.«

»Ale ne před lidmi, tetičko zlatá.«

»I před rozumnými lidmi. Kdo si poctivě vydělává chléb, nemusí se nikomu schovávati za šosy, třeba jeho chléb nebyl s pomazankou. Dávám za pravdu pastejři, když se pítí, aby ho stavěli na poslední místo v obci. Svatí patriarchové také byli pastýři a Kojan říká, že pasení stád teprve potom bylo neváženo, když se lidstvo pokazilo, zapomnělo, z čeho vyšlo, a v opovržení si vzalo ten boží dobyteček, který je nejprvnějším jeho pomocníkem i živitelem.«

»Všichni tak nemluví, jako strejček Kojan a vy, tetičko. Běda tomu, skrze koho pohoršení pochází! Ať Marjána o posvícení pěkně sedí doma, po práci ať si usedne do komůrky, čte si v modlitbách a zpívá si nábožné písně. K nám ať nechodí, my jsme blízko hospody, snad by jí bylo líto, až by slyšela muziky. Spíš já zaskočím za ní.«

Matka Marjánina nedala se pohnouti. Pokrač.

JOSEF MÜLDNER:

SETKÁNÍ.

Cesta strmá prostřed lesa.
Kraj mně od let známý již.
Cesta strmá prostřed lesa,
po stráních hor mlha klesá
do údolí níž.

Ano! Zde to asi bylo.
Kmenem balvan objatý.
Ano, zde to asi bylo,
nic se po dnes nezměnilo
jenom já a ty!

Zapomenu na to stěží.
Dlouhý pohled očí tvých.
Vyvrácený smrk kde leží,
zaslechl jsem se rtů svěží
mladosti tvé smích.

Kolem hory rozvlněny.
Nad hlavou les náhle ztich'.
Všechno tvoje kouzlo ženy,
tance krok, vlas rozpuštěný,
nad propastí smích!

Připadlo mi, jak bys byla
z dálky šla mi vstříc.
Pro mne všechno opustila
a pojednou zatajila,
co's mi měla říc'!

Vzpomínat mi na to bědno.
I ten sen jsem pochoval
o dvou duších, slitých v jedno,
kráčících kams' v nedohledno
ruku v ruce, v dál . . .

Teď já tobě vstříc chci jíti.
Potkat přál bych si tě rád.
Do náručí tebe vzíti,
nikdy víc tě nepustiti
a tě milovat.

A pak se mnou v kraj ten známý
ak bys strmým lesem šla.
Celý život šeptala mi,
co jsi mi tam nad skalami
říci nesměla!

Naslouchám tu v němé bázni.
Nad mou hlavou les mi ztich'.
Naslouchám tu v němé bázni,
zda mi ještě jednou zazní
se skal dívčí smích . . .

Z LESA SE PÍSEŇ OZVALA . . .

Encyán voněl. Pod nohou
se bořil měkký mech.
Kdos nesl píseň dálavou:
»Mne bloudit, bloudit nech!«

A jakby echa vydala
zapadlý dávno vzdech:
»Tralala, trala, tralala,
mne bloudit, bloudit nech!

Má cesta nezná bolesti,
jíž obetká tě klid.
S hor v moře mohu zanésti,
co chce mne poranit.

Nade mnou nízká mračna jdou,
a slunce zasvítí.
Dnes les mi šumí nad hlavou:
Věčně se loučiti!

Jdu po horách, po moři jdu.
Týž věčna šum a svit.
Vše vyzvat mohu k odchodu,
a všechno opustit.

A jdu. Mne čeká všade žeň.
Mé písně stopuj spěch.
Vzpomínej nebo zapomeň!
Mne bloudit, bloudit nech.

Jdu v slunce, v bouře zadutí,
dnů, nocí proudem všech.
Ty nevíš. Ruku tisknu ti.
Mne bloudit, bloudit nech.

S hor pramen šumí v údolí,
já z proudů jeho pil.
Mne cesta moje neboli,
ni daleký můj cíl.

Z lesa se píseň ozvala,
vášnivé touhy vzdech.
»Tralala, trala, tralala,
mne bloudit, bloudit nech!

FEUILLETON.

PARISIANA. I. (Smrt Emila Zoly.)

Předevčírem, když pozdě odpoledne jsem vyšel ze svého pokojíku v Latinské čtvrti, abych se trochu toulal po boulevardech a navštívil po té »Comédie française«, kde hráli Molièrovy »Preciesky« – zarazil mne pokřik camelotů na Boul' Michu*): »Edition spéciale de la Liberté . . . Edition spéciale de la Presse . . . la Presse . . . Prenez la Presse . . . Détails sur la mort d'Emile Zola . . . Prenez la Presse . . .«

Koupil jsem v rychlosti čísla dvou neb tří časopisu. A na všech velikými literami byla vytištěna tato tři slova, tak prostá a přece tak tragická: La Mort d'Emile Zola . . .

Zola je mrtev . . . Nechtěl jsem věřit svým očím . . . Jak? Ten mohutný křisitel života, který vdechl duši stům a stům postav, který vykouzlil celé davy dělníků v »Germinalu«, který vedl celé armády ve »Zkáze«, jak, tento polobůh že by byl právě tak smrtelný jako my ubozí lidé? Dostavil se u mne jeden z těch okamžiků života, kdy patříme na smrt lidí, o nichž jsme nikdy neměli tušení, že by mohli zemříti. A přece . . . Stačilo proběhnouti sloupce žurnálů, abychom se dočetli sterých detailu o této náhlé, neuvěřitelné a tragické smrti.

Pod lucernou, jejíž matné světlo ozařovalo ztěži noviny, ponořil jsem se do četby. Ale zprávy zněly nejasně, popleteně. Bylo patrno, že nikdo dosud neznal pravé příčiny Zolovy smrti. Psalo se o náhodné otravě plynem, který unikal z krbu a znečistil atmosféru ložnice, v níž spal Zola a jeho manželka. Ale mezi řádky některých listu, zvláště těch, které se počítají k straně antidreyfusardu, antiministerských, Zolových to politických protivníku, byly narážky na smrt úmyslnou, na sebevraždu . . .

Ukojiv první nával zvědavosti, šel jsem dále tou Paříží plnou světel, šumící tisícerými zástupy, rachotící tisícerými kočáry. Lidé, právě tak jako před chvílí já, kupovali noviny, zastavovali se pod lucernami, četli sensační zprávu a pak zastrčili lhostejně žurnál do kapsy. Chladný deštík spustil se nad městem. Svítilny pomníku na Seině pohybovaly se sem tam, barevná světla omnibusů a tramwayí míhala se po nábřežích. Město žilo dále svůj rušný život, zaražené na pár vteřin zprávou o skonu toho, který zvěčnil tepot jeho krve ve svých knihách, ale spěchající po několika okamžicích znovu za svou zábavou.

A z druhého břehu doléhal ke mně opět drsný pokřik camelotů: »La Presse . . . Mort d'Emile Zola . . .

* * *

*) Boulevard St. Michel, nejhlučnější ulice v Latinské čtvrti.

Druhého dne dostalo se mi překvapení: Očekával jsem, že noviny přinesou články o Zolovi-umělci, že se denní žurnalistika bude hemžiti rozbory jeho děl.

Ale nadarmo. O literatuře Zolově nebylo tu skoro ani slovíčka. Jen detaily o jeho smrti, anekdoty, popisy domu, v němž zemřel, a villy, kterou obýval v Médanu, bulletiny o stavu paní Zolové, zprávy o autopsii, o balsamování mrtvoly, o pohřbu. A na úvodních místech články nadepsané sice »Emile Zola«, ale chválící nebo hanící jeho politické názory, vynášející anebo tupící jeho zasáhnutí do Dreyfussovy affairy.

Byl jsem zaražen a přepadla mne pochybnost, jsem-li to skutečně v srdci Francie, v Paříži, v městě, které se mi jevilo dosud jako nejvýlučnější středisko umění. Není to vše snem? tázal jsem se. Jsem snad na místo v Paříži v Praze? neboť až dosud jsem myslil, že jedině v Praze možno nalézti tak úplnou lhostejnost k umění, k literatuře, zkrátka k věcem, které nijak nesouvisí s politikou.

A přece jen jsem se přesvědčil, že to vše není toliko pouhou vidinou. Přesvědčil jsem se, že politika urvala si zde vládu právě tak jako u nás, a že se na všechny věci nazírá jen s jejího hlediska, které bývá někdy vyšší a někdy . . . nižší než u nás.

A po přečtení několika novin jsem shledal, že pro Francii zemřel nikoliv autor »Hříchu abbého Moureta« a »Díla«, nýbrž člověk, který hrál určitou roli v Dreyfussově processu — — —

Byla to trpká chvíle při četbě těch všech žurnálů! Zde ho rvou, plivají po něm, insinuují všemožné hypothesy o jeho smrti. Tak Rochefort píše v »L'Intrasigeantu«: »Předem již je jisto, že se nedozvíme nikdy pravé příčiny Zolovy smrti. Když se dreyfussističtí lháři něhoho zmocní, přemění ho tak, že ho nemůžete poznat . . . Nepřiznají však, že se Zola zavraždil z ošklivosti, poněvadž s nimi obcoval . . . Znám dobře spodní proudy Dreyfussovy affairy. Vždyť před processem Židé vyslali ke mně své delegáty, aby mne přesvědčili o nevinnosti vězně na Ďáblově ostrově, a když jsem to zamítl, šli k François Coppéovi, který jim také nešel na lep. Pak teprve se vrhli na Zolu, který, jak se domnívám, spíše z touhy, aby mohl přidati nové vítězné znamení na svou přílbu než z pravého zájmu — neboť po celý svůj život dovedl si dělat ohromnou reklamu — přijal úkol rehabilitovati Dreyfussa.« Lucien Millevoye píše v »La Patrie«: »Na celá staletí připojil své jméno ku jménu jedné z nejhanebnějších historií. Obdržel od Dreyfussa polibek a vrátil mu ho. Tento zločin obestíral ho za jeho života jako umrlčí rubáš. A po jeho smrti ho nepustí, nýbrž podrží ho na věky věkův.«

A na druhé straně je zase nejnesmyslnější vynášení Zoly — rozumí se, že nikoliv jako umělce, nýbrž jako politika — nejvypočítavější manévry vyzískat politický kapitál z jeho smrti.

Tak hluboce zaťala hydra politiky svůj spár do národního organismu Francie. Epilogy žurnálů, doprovázející Zolovu smrt, poskytly mi příležitost nahlédnouti do vnitra francouzské duševní laboratoře. Pochopil jsem, že politika tu kráčí přede vším ostatním, že nejkrásnější symboly umění mají tu jen význam praporu té které politické strany.

Ještě než se nad velkým mrtvým zavřela země, jsou zdejší noviny plny anekdot, životopisných drobností a výroků jeho literárních soudruhů, ať již přátelských nebo nepřátelských.

Zajímavá je zpráva »Patrie« o romancierových dětech: »Kolem sedmé hodiny večer (30. září) viděli zvědavci, seskupení kolem Zolova hotelu v rue de Bruxelles, vstupovat tam dvě plačící děti, doprovázené dámou ve smutku. Existence těchto dvou dětí byla všeobecně známa, a tak nedopustíme se žádné indiskrétnosti, označíce je jejich jmény. Hoch jmenuje se Jacques a děvče Denise. Jemu je třináct, jí jedenáct let. Jejich matka je žena z nižší třídy, ale Zola podporoval ji všemožnými finančními prostředky tak, že žila v úplném blahobytu. Paní Zolová, která svému muži nedala dítek, měla dosti porozumění, aby pochopila a odpustila čin svého muže. V létě, spolu se svou matkou, obývali domek ve Verneuilu, několik kilometrů od Médanu. Zola přijížděl k nim na bicyklu každého druhého dne.«

Goncourtové zmiňují se ve svých »Dennících« na několika místech o mrtvém mistru: »Dnes večer hovořilo se o pověrách. Zola mluví o těchto věcech šeptem, jakoby se hrozil, že někdo strašlivý naslouchá v koutku pokoje. Nevěří dobrému významu čísla 3.; jemu prý přináší štěstí číslice 7 . . .« Na jiných místech: »Často byl jsem nucen psáti špatné věci. Ale mezi mými díly jsou jedny, dle nichž si přeji býti posuzován, a jiné — feuilletony, články, korrespondence — které jsem psal jen proto, abych zveličil počet svých knih.«

Bratři Pavel a Viktor Marguerittové: »Povinností nás, spisovatelů, je pokloniti se Zolově upřímnosti, poctivosti a přímosti. Jeho díla spočívají na podkladě svědomitého pátrání a usilovné dokumentace . . . Také my (bratři Marguerittové vydali totiž, jak ostatně čtenářům »Lumíra« je známo, tetralogii románů, k nimž čerpali látku z francouzsko-německé války 1870—71, která je též dějištěm Zolova románu »Zkáza«) prošli jsme tou krvavou cestou roku sedmdesátého, také my putovali jsme jako on tou smutnou, krví zbrocenou půdou, navštívili jsme ta bojiště, která byla svědkem pádu císařství a otřesu celého národa. Ale kontrolujíce všechny historiky, data, detaily, vzpomínky a svědectví, přesvědčili jsme se, s jakou přesnou znalostí a neobyčejnou pravdivostí je vedena jeho dokumentace v jeho tak zatracovaném románu »Zkáza«.

Redaktor »Presse« navštívil Françoise Coppéa, aby ho interwievoval o Zolovi. Stařičký básník líčil mu asi tak styky se svým politickým odpůrcem: »Je to pravda, že Zola zemřel?« A tiše naslouchá našemu vypravování. Pak pokračuje: »Ubožák! Lituji ho, neboť každý nepřátelský pocit musí zmizeti při takové smrti. Náboženství žádá na nás, abychom odpouštěli a omlouvali, neboť smrt očišťuje vše. Nechci než hleděti na něho jako na spisovatele a vzpomínati si na naše přátelské styky z dob před Dreyfussovou affairou . . . Myslím, že ze všech jeho děl zůstanou pouze ‚L'Assomoir', skutečně cenný dokument pařížského života a epopej sociálního zápasu ‚Germinal'. ‚Rougon — Macquarti' je serie uměle vybudovaná a daleko nemající ceny Balzacovy ‚Lidské komedie'. Ale Zola byl vůdcem školy; dal popud k mohutnému literárnímu proudění, jež sice je dnes stagnantní, ale přece jen plné významu. V jeho spisech jsou místa, která zatracuji, nemravné stránky, pro které zasluhuje pokárání.«

Podáme tu ještě několik drobností o způsobu Zolova života v malé ville ve vesnici Médanu, kde trávival letní měsíce.

»Médan je vesnička, kterou Zola odkryl roku 1870 a kterou od té doby učinil slavnou. Všichni spisovatelé, umělci, žurnalisté prošli jeho tamějším domem, v němž se Zola oddával své jediné vášni: práci. Na krbu v jeho pracovně je napsáno zlatými písmeny: ‚Nulla dies sine linea.' Autor »Rougon — Macquartů« vedl tu neobyčejně pravidelný život. Ráno v osm hodin vstával. Obléká svůj venkovský šat z hnědého sametu a myslivecké střevíce. V posledních letech, ‚aby zhubnul', vyjížděl na bicyklu podél břehu Seiny, jsa doprovázen velkým, novofundlandským psem. V devět hodin se vrátil a pojedl něco ‚à l'anglaise'. Pak usedl k svému pracovnímu ohromnému stolu. Pracovna podobá se atelieru malíře velkých historických pláten. Je půl šesta metru vysoká, devět široká a deset dlouhá. Veliký krb. V pozadí je alkovna, ale velká tak jako pařížský pokoj, zastavená ohromným divanem, na němž by se mohlo uvelebit deset lidí. Uprostřed pra-

covny rozsáhlý stul. Před ním velké okno, jímž je vidět na Seinu. — V jednu hodinu oběd. Zola věnoval se jídlu se stejnou vášní jako práci. Ve tři hodiny přinášel listonoš časopisy a dopisy. Než vyřídí tyto, jsou čtyři hodiny. Je-li hezky a nedošly-li korrektury, vyjíždí si na své zelené bárce »Naně« na ostrov, kde si dal zříditi chýžku. Vrací se teprve k diner. Diner trvá do pul osmé. Když odstranili ubrus, dal si přinésti čaj, nebo dal se do hry na billardu, a tak, rozmlouvaje, strávil večer. V deset hodin odchází do ložnice. Ale jeho lampa nezhasíná tak hned. Čte někdy až přes pulnoc . . . — — — —

Takový je konec velkého muže. Prozatím zmocnila se ho politika. A teprve po letech, po dlouhých letech, když vlna politiky, která se přes něho převalila, již dávno, dávno zmizí, tehdy ožijí jeho knihy v pracovnách literárních historiku, aby stanovily svou vlastní, definitivní hodnotu. Prozatím chystá se Paříž k demonstrativnímu pohřbu, který bude jistě jedním z těch, na které se tak hned nezapomíná. O. Theer.

DIVADLO.

Charlotta Wiehe.

Není třeba o plavovlasé dánské umělkyni psáti v nějakém zmámeném vytržení jako o velkolepém zjevu poesie a krásy, ale rovněž není správné podceňovati tu rozkošnou a všestrannou virtuosku gesta i slova. O tom švitorném, veselém, tančícím ptáčeti ze severu . . . něco plaše ptačího je v její rozmarném neb vyděšeném přeletování po scéně a v té drobnosti lehkých jejích pohybu . . . byla napsána tak ošklivá slova, že by je nezasluhovala ani nejapná kachna nějaká. Humbug, macherství, kejklířství a . . . políček celému umění! Toho všeho se dopustila smavá Dánka, která by snad vynutila si uznání přísného kritika, kdyby v pravdě spíše se podobala kachně, hodné nemotorné a sentimentálni kachně. Ostatně Charlottě Wiehové muže býti útěchou velikou, že s ní zároveň dodatečně byla zdeptána neúprosným kritikem Hadingová, která muže mluvit o velkém štěstí, že pan kritik, jak připomíná významně, nepsal o jejích pohostinských hrách. Ta povrchní kejklířka a macherka — jaká inteligence a jaké srdce hoří v jejím umění, jaká to tortura nervu, jakým krásným a krutým bojem je její život plný práce, ctižádosti a dobrodružného neklidu! — by poznala, co je to francouzským komediantstvím zneśvařovat posvátná prkna českého umění, pan kritik by s ní zatočil, že by jí nevzpamatovala ani anglická sul, ani chvalozpěvy Catulla Mendésa. Do německého divadla s tím humbugem, národ nevystavěl sobě svou zlatou kapličku pro takové vagabundy cizokrajné, kteří jsou hluboko pod naším »procítěným a oduševnéným« uměním . . .

Ubohá Hadingová, ubohá Wiehová! Nechci tvrdit, že byste byly zvláště vznešenými kněžkami božství umění, o němž ve »Slově« tak dojemně píše p. K. M., vím, že účty vašich impressariu naplňují vás větším pohnutím, nežli všechny referáty a kritiky, obětovaly jste ze svých talentů mnoho, nejen virtuositě, ale i svému praktickému obchodnímu a živnostenskému duchu (neboť »vaše výkony stávají se řemeslnými výrobky přečastým opakováním při pohostinských hrách, vždy v téchže rolích«), ale já ve svém méně sentimentálním a ideálním nazírání na požitky divadelní a ve svém vkusu porušeném častým tuláctvím za hranicemi vlasti české, byl jsem tak shovívavě nadšeným pro vaše umění, že jsem vám tleskal jako studenti v parterru, bourgeoisové a půl třetího hraběte v ložích, a nijak jsem se nelišil od spontanních citů všedního davu svátečně naladěného a dotčeného vzrušujícím, nezvyklým dojmem uměleckým.

Dánská histrionka, jejíž mimika je tak sladce hovorná, nezasluhuje, aby byla vypovězena do Variété. Nebuďme nedůtklivější nežli v Paříži nebo v Berlíně. Pošleme-li ji v Praze do Variété, kam ji, chudáčka, pošlou v Kocourkově? Tam zajisté jsou ještě vlastenečtější a ideálnější horlitelé božství oduševněného a procítěného umění. V Paříži hrála Wiehová v útulném a velmi literárním divadélku na boulevardu des Capucines a celý umělecký literární svět jí aplaudoval. Ovšem mužete si představit, jakou cenu mají lichotivé komplimenty toho starého pletichy Claretiho, který dokázal, že nerozumí divadlu již tím, že se stal ředitelem Comédie française, nebo dokonce nějakého boulevardního literáta floutka s monoklem, jako je pan Francis de Croisset či Lucien Muhlfeld. Z Théâtre des Capucines přestěhovala se do většího divadla, »Renaissance«, kde před ní finančně pohořela Sarah Bernhardtová, Bianca Duhamelová, věčně ochraptělá tvurkyně »Miss Hellyet« a kde nyní k podobnému výsledku nezvratně spěje výtečný herec, pan Quitry. Z Paříže se vydala podnikavá a universální Dánka, herečka, tanečnice, mimka na tournée po Evropě.

Charlotta Wiehe je umělkyně neskonale graciésní a delikátně raffinovaná. Její mimika je rozkošná a okouzlující. Jako herečka francouzská dokázala neobyčejný imitační talent, úplně vnikla do typu Pařížanky, hraje ji ovšem všude, i v aktovkách přeložených z němčiny.

Pařížankám a jejich znamenitým interpretkám na scéně odpozorovala všechny nuance slova, smíchu, všechny koketnosti a rozmary konversační. Nechci jí tak lichotit jako zmíněný mračnópozorný kritik, nechci ji stavěti vedle Hadingové, ale porovnal bych ji s Balthy, s čertovskou potřeštěnou a svrchovaně chic pařížskou hvězdou »Scaly«, s tou obdivuhodně pružnou, zajímavě nehezkou a uličnicky puvabnou chansonettou, herečkou, clownem, tanečnicí a akrobatkou v jedné osobě. Ale u Wiehové převládá tón něžnosti, jemnosti a smyslné soudnosti.

V Praze představila se ve dvou aktovkách, v »Colombině« od Korna, v Schnitzlerově »Večeři na rozloučenou« a v pantomimě »Muž s loutkami«. Obě německé aktovky schrála ona i Severin Mars a ostatní herci čistě po pařížsku. Paní Wiehová byla velmi zábavná a laškovná ve svém humoru. Její Colombina měla tolik elegance a skoro bych řekl poesie, kdybych se nebál profanovati toto slovo. V pantomimě, v tom starobylém, raffinovaném i dětinském genru hereckém, provádí paní Wiehová obdivuhodně bravurní kousky. Je velmi originelní, puvabná, její pohyby a gesta jsou plny melodie a jiskrnosti. V pantomimě »Muž s loutkami«, do starého thematu tanečnice napodobující oživenou loutku, přinesla mnoho nového. Paní Wiehová je v každém ohledu skvělý temperament divadelní, jsme povděčni Národnímu divadlu, že ji získalo pro pohostinské vystupování, a doufáme, že v této konkurrenci s německým divadlem bude se energicky pokračovat. Potřebujeme podobných pohostinských her. Mužeme se všichni na nich mnoho naučit, obecenstvo, kritika i naši umělci.

Nostalgie a melancholie zmocnila se mé nebásnické a blaseované duše, když jsem viděl na jevišti Národního divadla toto umění, připomínající mi umění a život vzdálených měst a ještě více jsem to vše pocítil, když jsem četl kletbu vrženou na potulnou komediantku u nás, kde mužeme někdy čísti hymny na diletantské pokusy začátečnického mládí, ale mládí procítěného a oduševněného. Ach, vždyť jsme vubec ještě tak mladí! V. Hladík.

*

O provedení »Figurantky« od François de Curel na jevišti v Národním divadle přinesly zprávy i pařížské listy »La Voix Nationale«, »Le Soleil«, »Figaro« a revue »L'Européen«, v nichž zejména byl uveden výkon sl. Grégrové v titulní roli, jakož i interpretace pí. Laudové, pp. Seiferta a Bittnera.

*

Pohostinské hry Fran'a Navala.

Do poslední doby vítězíval u nás především jen hlas. Byl-li pěvec nadán pěkným, zamlouvavým materiálem hlasovým (viz na př. p. Orzelského), mohl býti úspěchem jist,

třeba jinak bylo jeho umění v plenkách. Mohutný tón nebo skvělá výška namnoze tu stačily. Umění pěvecké musilo však naproti tomu dlouho a perně zápasiti, nežli se domohlo uznání. Dokladem toho je pan Figar, a do jisté míry vidíme to i na p. Orzelském, jenž od té doby, co disciplinuje svuj hlas, daleko netěší se takovým sympatiím, jakých získával si při prvých svých vystoupeních silou a plností svého orgánu, třeba se nyní jeví u něho proti dřívějšku značné pokroky v pěveckém umění. Proto je tím pozoruhodnější, že Fran Naval vítězí, a to na celé čáře, v první řadě právě jen svým uměním, svou pěveckou dovedností. Vysloveně lyrický, měkký jeho tenor je ovšem lahodný, sladkých výšek a hřejivého mezzavoce, ale přece jen daleko nestačí, aby sám svými kvalitami dociloval tak rozhodných triumfů, jakých je Nár. divadlo právě svědkem. Také pravdivá, výrazná, a při všem effektu ušlechtilá hra neopodstatňuje dostatečně takovou míru úspěchu. Obecenstvo podléhá tentokráte řídké dokonalosti pěvecké, jež hravě, bez jakékoliv stopy násilí s absolutní jistotou ovládá všechnu tu zásobu prostředků, podmiňujících skvělý účin, a jež způsobuje, že přednes svítí neobyčejně čistou plastikou a září silou výrazu. Výraznost a vzácná musikálnost jsou nejpřednější silou Navalovou. Vysoké své umění ukázal nám ve čtyřech úlohách: jako Werther ve stejnojmenné opeře Massenetově, kteréhožto výkonu cením si nejvýše, pak jako Alfred ve Verdiově »Violettě«, José v Bizettově »Carmen« a Faust v opeře Gounodově.

Čestně obstály vedle znamenitého hosta i domácí naše síly: pan Kliment (Mefisto), sl. Bobková (Micaela), pí. Maturová (Carmen) a sl. Slavíková (Lotta a Markétka). Nový a velmi zdařilý výkon podala sl. Slavíková v úloze Lotty, jímž její předchůdkyně v téže úloze, pí. Burianová, silně byla zastíněna. Dobře zamlouvala se též ve »Werthru« Žofie slibné naší novicky sl. Drozenové. Ve »Violettě« vystoupila pohostinsku paní Koldovská. Tentokráte s mnohem větším zdarem než poprvé v »Troubadouru«. Po herecké i pěvecky umírněné stránce podala výkon pozoruhodný. Hlas prozrazuje ještě únavu. — al.

VÝSTAVA »MANESA« VE VÍDNI.

Čeští umělci nejsou ve Vídni neznámi. Již několikráte naskytla se Vídni příležitost spatřiti jednotlivě obrazy některého z našich výtvarných umělců. Tentokráte výstava »Manesa« v Hagenbundu podává celistvý obraz mladého umění českého.

Z kritik věnovaných »Manesu« nejzajímavější je posudek Richarda Muthera v »Zeitu«. Známý tento kritik jest autoritou našim mladým umělcům, kteří v něm vidí největšího hlasatele moderního umění, proto dvojnásob interessantní je jeho referát, z něhož podáváme tu podstatné věty.

Bílek jest mu nejasným a záhadným a přiznává se, že nepodařilo se mu až dosud proniknouti do jeho duševního světa. Popírá však, že by Bílek chtěl za každou cenu být originálním. Žije, vzdálen světa, mezi chudými sedláky a hrnčíři jako poustevník. A člověk neutíká do lesů — pro krásnou pósu. Bílek věří ve své povolání. Hluboké myšlenky chce vyslovit, které skýtají útěchu smutným a sklíčeným, unášejí nás do regionů mystiky. Avšak myšlenkový obsah jeho děl jest cizí dnešním lidem. Muther spatřuje v Bílkovi jen zdatného umělce, který mnohdy zabíhá do indiánství, ale v některých dílech jako v »Březinově poprsí«, »Démonu války« a v »Slepcích« poutá svou pravou plastickou vervou.

Též Suchardovy práce vyvolávají mnohé pochyby. Jeho návrhy na pomník Husa i Palackého nejsou koncipovány plasticky, ale malířsky. Jsou v nich věci, jež pociťuje klassicky vyškolené oko jako monstrésní. Sucharda jeví se zde kritikovi příliš barokním a dává přednost jeho poprsím dětí před monumentálními návrhy.

Jan Preisler není ještě prost všech reminiscencí, ale spěje od útlocitného eklekticismu stále víc a víc k osobitému stilu. Má schopnosti básnické, jež mají málokteří z těch, kteří vypravují pohádky.

Obrazy Uprkovy nepotřebují žádného doporučení. Uprka jest mistr, který líčí oslnivými barvami nádherné kroje moravských sedláků, jejich práci, jejich slavnosti a brutální mocí dovede krotit barvy, nejvíce si odporující. Uprka jest charakter. Zatím co umění ztrácí se v oblastech symbolismu a mystiky, zůstává Uprka na pevné zemi. Z jeho obrazů zní vyznání muže: »Zde stojím, nemohu jinak, Bůh mi pomoz, amen.«

Krajináři Slavíček a Hudeček vyměnili si tentokráte úlohy. Starší obrazy Slavíčkovy hlásaly absolutismus barvy. Vypravoval o selských zahradách, lukách a polích, kde kvetou v jedné směsi rudé máky a jasně žluté slunečnice, fialové ocúny, bílé hvězdníky a modré chrpy. Hudeček miloval jen měkké, něžné tóny. V jemné růžové a modré barvy byly zladěny jeho obrazy. Nyní naopak. zvláště na svém obraze moře, snaží se vyvolati silný barevný účinek, kdežto Slavíček směřuje ke kráse tónu, jež byla mu dříve cizí.

Švabinský jest malířem portrétů velikého jemnocitu. Facsimiluje přírodu pozorně a věrně, aniž by upadal v malichernost. A v podobizně Rodina, jejž oblétají vidiny jeho děl, pozvedá se tento realismus k monumentální velikosti. Rodin má jistý způsob, jímž čechrá svuj splývající vous, který připomíná Michelangelova Mojžíše. Též nos, čelo, krátký trčící vlas jeví zvláštní podobnost. A tento Mojžíšovský ráz moderního Michelangela jest zachycen geniálně v díle Švabinského.

Kupkovy obrazy »Radost«, »Vzpoura«, »Peníze« jsou illustracemi ve stilu »Jugend«, oslnivé a nepříliš hluboké. Kalvoda upomíná plastickým, mnohdy gobelinovým stilem na Švéda Gustava Fjaestada. Modeluje zábradlí, tesá mračna, vše se kupí ve velkých celkových tvarech. Miloš Jiránek ve své »Kopané« udeřil drsné černo-červeno-bílé akkordy Luciena Simona. Obraz vorů připomíná Harrisona, kovárna Cotteta. František Šimon stylisuje své krajiny v koberce a jeho obraz »Symfonie« dýchá měkkou, moderní anglickou elegancí. Kafka dokazuje svými skulpturami, že není každý Rodinem, kdo nechává svá díla v embryonálním stavu. Houza, až bude starší, pozná zajisté, že svět není aquarium a modrý soumrak vypadá jinak, než modré dno moře.

Muther tvrdí, že v této výstavě českého umění nemůže být řeči o nějakém národním rázu vystavených děl. Šalounovy sošky připomínají prince Troubetzkého, Hofbauerovy pastelly delikátnosti Japonců, Strettiho rytiny Whistlera, Slavíčkovy krajiny Dilla, Thaulowa a skotské malíře. Avšak, bylo prý by i falešné, žádati ještě dnes nějaký zvláštní národní ráz. Kdysi ovšem byl pokládán za národního umělce, kdo namaloval nějaký výjev z dějin své vlasti v národním kroji. Dnes ví však každý, jak lacino lze dosáhnout takového národního rázu. Nyní rozeznáváme jen dva druhy umělců, dobré a špatné. Francouzové, Angličané, Norvěžané, Němci — všichni táhnou za jeden provaz. Stejné myšlenky a stejné city žádají výrazu. Do této veliké rodiny »dobrých Evropanů« vstoupili nyní také Čechové zásluhou Manesa. Od hlučícího, namnoze hrubého umění, které hledá v kroji národnost, dospěli k světácky jemnému, ušlechtile vkusnému umění, které obstojí čestně na všech výstavách.

Alf. Breska.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 1. LISTOPADU 1902. — * ČÍSLO 3. *

GABRIELA PREISSOVÁ:

NA SALAŠI.

ALPSKÝ OBRÁZEK.

Promoklá turistka zatáhnula koženou šňůrkou na zčernalých dveřích salašnické chaty a nazdvednuvši šťastně kobku, vhrnula se všecka se třesouc do dveří.

Díky Bohu! Venku se zase zablýsklo, že otevřená jizba octla se na okamžik v žeravé záři a rachot hromu rozburácel se ozvěnami po zbledlých Jezernických horách, jakoby se rozbíjel a sesypával celý svět.

»Pán Bůh s námi a zlé pryč!« pozdravila cizinka ženu, která v nízké jizbě něco pražila na ohništi; »štěstí, že se už mohu schovat pod střechu. Zrovna na nejsráznějším sestupu se nade mnou strhla bouře — —«

A ještě před čtvrt hodinou sebevědomá svou statečností zarazila se náhle, jakoby jí nebezpečí teprve nyní zadrhlo dech. Taková z dětství na stokráte známá pohádka vyvstala jí v paměti... Nemíchala to zde něco v kotlíku nad ohništěm opravdová čarodějnice?

Z ovinky bělavého šátku a černého příklopu kloboučku světlila se nad plaménkem ohniště tvář jakoby z mědi tepaná, ostře povrástělá s jedním otevřeným okem a druhým shasnutým v temném důlku. Ale sotva se ozvala: »Dejž to Pánbůh — přišlo to dnes z nenadání, sotva že jsem mohla přivázat dobytek, aby se to nepoděsilo,« zastyděla se již turistka za svůj zbojácněný nápad. Tak měkkce a přítulně rozlehl se po jizbě salašničin hlas, a v kotlíku to míchala pouhou pohančici, neboť ještě doložila:

»Chcete chleba a mléka? Jen co dosmáhnu tu pohančici — neměla jsem dnes z rána ani pokdy si ji zchystati.«

»Jen se zatím nezdržujte — vysvléknu si jen kabátec a vrchní suknici, aby se mi to trochu osušilo,« odpovídala turistka již s důvěrou se po jizbě rozhlížejíc a svižně se zhošťujíc promoklého obalu.

»Co že tak samotná?« napadla salašnici klidná otázka.

»A já jsem už někdy ráda samotna,« odpověděla turistka sedajíc si na lavičku k ohništi. Teď si ji teprve salašnice lépe povšimla; byla to vytáhlá a pobledlá ženička, s tenkým pasem a úzkýma rukama — takovou by ani nikde sedlák do služby nepřijal a špatně by se obživila...

A jakoby se nadechla teprve nyní soucitu k slabé té bytosti, která zabloudila za bouře pod její střechu, počala se salašnička o ní teprve teď celým zájmem starati.

»Mám tady vedle lepší komůrku,« počala nabízet zněžněným hlasem; »je tam na posteli polštářek z peří a plachta je zrovna čistě vypraná, poležení posilní schváceného člověka...«

Odstavivši kotlík na trínožce z ohniště, šla dvéře u komory pootevřít a zvala pokynem hosta na prohlídku. V komoře bylo drobné okénko ještě zasloněno dvěma květináči mořské cibule a rozmaryje. V rohu byl na třech zavěšených stupínkách jakýsi oltáříček, na kterém jediné oko salašničino utkvělo s úsměvnou pýchou. Nahoře byly celičké jesle zhotovené ze dřeva a barevného papíru, se slaměnou stříškou, doleji několik dřevěných figurek a obrázků různých svatých, uprostřed obraz Bohorodičky s rudou lampičkou, v níž v másle na korku plovoucí knůtek hořel, rozesílaje v setmělé místnosti stopu milého světýlka.

Turistka si prohlédla celý koutek bez zvláštní zbožnosti a obdivu, které patrně se budily při každém tam zabloudilém pohledu salašničky, a zahleděvši se na blízké lůžko z turkyňových listu, ozvala se starostlivě:

»Máte zde stále blízké nebezpečí ohně — to máslo v lampičce může snadno chytit a zapálit vám celé dřevěné stavení.«

»I kde pak,« usmála se domácí žena jakoby dětinskému nápadu. »Hoří to přece k poctě svaté Panny, neštěstí se svou poctou by Ona přece nedopustila.«

Cizinka už teď nedovedla takovému blahému přesvědčení ani odporovat. »Máte to zde hezky,« navazovala zase rozmluvu, »ale nebojíte se zde, když se strhne taková hrozná bouře jako dnes?«

»Není ještě dnes bouře tak zlá,« pokřižovala se salašnice, protože se venku znovu zablýsklo, »ale je třeba se modlit každého dne k svatému Kryštofu, aby nepřitáhlo na náš kraj krupobití«. Ukázala na obrázek svalnatého světce, který přenáší Ježíška na ramenou přes vodu a jehož rám byl celý obtočený kvítím, pokračujíc: »Klasové žně jsou přede dveřmi, pak pohanka i zelí, i kde která slabší turkyně, všecko to by mohlo přijít k úrazu a zničení. A když přijde k takovému neštěstí, schází pak všeho po staveních po celý rok; sedlák kleje a selka se s čeledí o hrstku jídla pře, ďábel naklidí pak mnoho hříchů. No tak,« dodávala zase shlazeným hlasem, »abyste si přes tu nepohodu zahrábla hlavu do postele a trochu si zdřímla — či chtěla byste snad něčeho požít, mohla bych i kávu uvařit. Selka mi zrovna poslala na zítřejší svátek kornoutek se zrnky, cikorkou a cukrem.«

»Dejte mi tedy, prosím vás, trochu mléka s pohančicí,« odvětila turistka bezděčně se zase přitahujíc k ohništi, na něž sama počala přikládati kmínky; »zaspat bych žádným způsobem ve dne ani nemohla — nemohu často usnouti ani v noci...«

»Aha, tlačí vás myšlenky,« pochopila salašnička hbitě připravujíc dvě živné misky na stůl. »Já, sotva že se na lůžku octnu, jen co se pokřižuju a ruce sepnu, už mne schvátí dřímota. Ale venku na pláních usínat, jako na příklad to dokáží jiné salašnice, toho bych nedokázala. Člověk se rozhlíží po všech koncích i obloze a musí mu napadnout, že tam a tam na té straně neměl žádné štěstí, a na jiné se ho zase dlouho marně navyhlížel — ano, takové vzpomínky čouhají z toho světa. Ale takovýhle osamělý přístřešek člověka na konec přece jen hezky drží a zpokojní, jen co se naučí večerama z něho nevycházet a ve svátečních odpůldnech alespoň na prahu sedět«.

»Kolik je vám let, staruško?« napadla turistce otázka.

»Narodila jsem se zrovna na ten den, kdy se narodil našemu zeměpánovi syn. Ještě prý řekla navrátivši se z městečka selka mamince: ‚To je všude slávy, to zrovna jakoby už padala na štěstí té vaší dívčice, bude už mít hezkou připomínku, že na den jejího narození se rozneslo mnoho slávy i milosti po světě.‘ A tak si to už vždycky pamatuju a každý rok připočítám, teď už se mi čítá osmatřicet let...«

Turistka se s podivením na salašničku zahleděla... Zvala tu ženu po ostrých vráskách její tváře staruškou a ono jí bylo teprve třicetosm let, jen o tři léta více než jí, nepokojné tulačce, se stálou písní mládí v očích i na rtech. Teď se zarazila, jakoby ji salašnička náhle stáhla v sourostenství, v tu rmutnou vyhlídku ostíněných koutů chaty a jistého prahu, poskromnělé duši dostačující a dále si netroufající...

»To jsme skoro stejně staré,« usmála se pak svému pomatení, urovnávajíc si hrstku temněrudých cyklamek na kloboučku, které si utrhla ve sluneční záři na počátku své dnešní cesty a které dosud nevadly.

A salašnička se také pousmála nad tím družným sblížením, neboť ona neměla zde, ani v zimě dole ve stáji statku svého hospodáře, žádného zrcadla, které by jí vyprávělo rmutné zkazky — ani ji nenapadlo přirovnávat. Jen jediná zvědavost jí kmitla v přítulně upřeném oku, opakovala znovu zmanutou otázku, kterou prvé cizinku uvítala:

»Ale že jste vyšla sama samúčká, to je divná věc. Což nemáte nikoho, s kým byste se mohla vodit za ruku?«

»Jsem svobodná,« vysvětlila krátce turistka, »jsem učitelkou...«

»A milého, který by za vámi chodil, také nemáte?«

Učitelka pohodila s jistou prudkostí útlými rameny, jakoby s nich s jistou netrpělivostí, téměř pohrdlivě takový nápad shazovala.

»Ne...« ozvala se klidně a jistě její odpověď.

»Podívejme se — —« děla salašnička posadivši se oproti hosti a s jakousi broukavou, dojemnou spokojeností si přetírajíc ruce, »a já si vždycky myslela, že každá ženská, každá si přiláká nějakého milého... Ptala jsem se té a oné... Každá se pochlubila pravdou, anebo když se ani nechlubila, měla s kým z kostela a od muziky chodit a odchovávala si nějaké dítě pro radost a starost... V těch prvních letech, co jsem bývala tady na salašce, chodilo mi to nejsmutněji na mysl... Posadila jsem se po úklidu někam na stráňku pod strom a rozhlížela jsem se... A v tom rozhlížení byla moje největší žalost a tesknota... Ze tří stran samé zkamenělé nepřestupné vrchy, přes ty přece nemohlo žádné štěstí přejíti a z té čtvrté strany, kde bylo naše údolí a statek našeho hospodáře, jen smutek mi vzkazoval pozdravy...«

Dokonč.

Jan Borský:

BALTAZAR.

FANTASIE BIBLICKÁ.

Hodokvas valný nočním šerem splýval,
z královských oken bujný přísvit vlál,
ve zveselených smíchů žhavý příval
zpěv harfy stříbrné se měkce rozplýval.
Růžové světlo vlnilo se sálem
v oblacích vůní, pod ševelem palem.

Svá roucha libá ženy na se vzaly
a útlé paže spjaly šperků hrou,
svěcené svícny snivě plápolaly
nad líbezných jich postav nádherou.
A v šumot křišťálu a lustrů plání
harf mísilo se zlaté šepotání.

Král Baltazar sed' na zářném svém trůně
své hrdé čelo hříže v šumný jas,
noc topila se v bledojasné luně
a v tichých plamenech se rudý pohár třás'.
Ve svaté číše žhavé perly házel
proud hříšných rév a smích je doprovázel.

Hodina temná blížila se z dálí,
ztich' divným tušením ret, jenž se zpil a smál,
stín tajemný v svit luny zamodralý
ševelem mrtvým smutně zakýval.
Tu ruka jeho, magická a bledá,
po stěně zlaté hrozný šer svůj zvedá.

I vešla hrůza v rušný švehol plesu.
Pad' k zemi zmateně, kdo prchat chtěl a vzkřik'.
Vlá ruka tajemná a beze hlesu
zří užaslý k ní z trůnu panovník.
Jak oblak bouřlivý to ztichlou síní šumí.
Té větě tajemné však nikdo nerozumí.

Přivedli hadače a vykladače kouzel.
Král chvěl se v úžasu a ptal se, tich a bled.
Ret darmo tajemný té věty ševel vzbouzel,
slov smysl záhadný říc' nikdo nedoved'.
Zklamaně odešli a chvějíce se steskem.
Král dumal doposud nad tajným slov těch leskem.

Na Hebreů pak rozpomněl se věštce.
V zajetí trávil a lid smutný s ním.
Na tajná písmena jak zahřížil se těžce,
v síň zaburácel hlasem hromovým:
»Ó, králi! Zvážen jsi a shledán míň než třtina!
Je vlastním hrobem tvým tvá zlatá síň a stinná!

Neb slyšel Jehova, že smilné tvoje hříchy
až k modrým týnům nebes volaly,
tvou říši zdupe teď a serve nach tvé pýchy
a rukou nepřátel tvé město zapálí.
Čím proti němu jsi, když s bleskem v ruce vchází,
a s hromů rachotem, jímž hněv svůj doprovází?

Čím proti němu jsi, když jako bouř se valí
a strhá purpur tvůj a trůn tvůj pokácí?
Čím usmíříš hněv jeho neskonalý?
A v kterém ukryješ se před ním paláci?
Jej, rukou kovovou když tebe schvátí,
ó, který odpor tvůj a který vzdor tvůj zvrátí?

Krev z pohárů, jež urval's s drzou lící,
krev a ne víno, hříšný králi, pil's!
Stín pomsty tajemné bdí v plamu svatých svící,
jež hodokvasem vilným potupil's!
Stín pomsty tajemné se béře z dáli,
ó, strhni roucho své a kaj se, králi!«

Utichli s hrůzou bledí hodovníci,
van hrobový táh' mrtvou komnatou
a ve plamenech bledozlatých svící
stál němý prorok s lící rozžžatou.
Zařinkly mramory a spadly zlaté číše.
Král dosud nepohnut zřel vůkol v tvrdé pýše.

»Ó, město prokleté,« zaúpěl znovu tichý
a dumný prorok k oknům stříbrným,
»kdo smyje vinu tvou, kdo vyváží tvé hříchy,
kdo skytne balsám bezdným ranám tvým?
Když Jehova teď odvrátil se tváří
od temnot tvých, kdo osvítí tě září?

Hlas ženicha ni nevěsty, jež blahem
se před pohledem jeho zardívá,
nezazvní nikdy v zanícení blahém
v tvých sešlých komnat ticha truchlivá!
Ni kahan nezaplá, by mrtvým domům svítil,
jež boží blesk byl zžeh' a ve tmu sřítil!

A kupci u brány, již perel strouce tíži
a drahokamu ve tvůj tíhli klín,
tvou zříce nádheru, jak v prach a rum se hříží,
zakvílí dlouze, smutně do krajin.
Krkavci černí šerá vzepnou křídla
nad stříbrných tvých studní mrtvá zřídla.

Ó, město veliké a slavné, kam jsi padlo?
Kde rod je královský, kde mládeže tvé zdar?
Kde jaro líbezné, jež jasem tvým se kradlo,
vydechlo v posled růžový svůj žár?
Kam zašly zahrady, kde oleandrů stíny
v ráj vonný měnily kraj nehostinný?

Kde práh tvůj laskavý pro mdlobu poutníkovu,
ve vlídných veřejích by smavý stín mu skyt'?
Kde ševel oliv tvých, by probouzel se znovu
u večer luzný v snivý luny třpyt
a v květu májovém, jenž vonný šat ti skýtal,
nad hlavy milencu by žhavá loubí splítal?

Proč nezpívá dech cisteren tvých sladký?
Proč nejdou stáda k modrým zdrojům jich?
Kde bojovníci, kněží tví, kde matky,
by děti tiskly v loktech růžových?
Kde polnic jásot ztich' a hlaholení,
kde zpěv tvých zástupu ve slunných září chvění?

V tvou bránu nepřítel již zlatým kopím buší,
až k horám cedrovým se třese jeho ryk,
tvé věže pyšné, dřív než duch tvůj tuší,
zapálí drsný, vzteklý bojovník!
Tvé sady rozkruší, tvé vzletné sloupy zdrtí!
Ó, město trudné, v hodině své smrti . . .

Tvou zplení nádheru a paláce tvé zvrátí,
tvé bílé domy vmetne v prach a rum,
v jich síních zářivých, dřív než je plamen schvátí
ustele lůžko bujným komoňům.
Ó, slyšíš, králi, bouři jeho hřmíti,
jak do bran sražených se divým jekem řítí?«

Zmlk' prorok vztyčený a oknem v lunu zíral.
Král zachvěl se a ztrnul, tich a bled.
A v šero hrobové, v němž dech přítomných zmíral,
dunivý křik se z hlubin černa zved'.
S hlaholem polnic v krutý souzvuk splýval.
A prorok vztyčený se v modrou dálku díval . . .

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

O PASTÝŘÍCH, OVEČKÁCH A KRÁSNÉ SELCE.

Dokonč.

Po horách táhl cikán s dětmi. Byl mladý, bledý, vyhublý a měl »suchou nemoc«. Černou, rasochatou hlavu měl zpod brady ovázanou bílým šátkem. Kašlal. Ženu mu zavřeli, protože ukradla bochník chleba, děcka měl nahá, černá, jako z komína vytažená, a sám byl ovázán hadérky.

Kráčel cestou, po které odešla selka.

Vysoké stromy podle cesty nevyvzdorovaly větrům. Jejich koruny podobaly se křídlům starých orlů, jak je vichry zpřelámaly.

Pěšinka padala prudce po pastvinách, pak se utulila mezi bučiny, a na konci se zúžila zcela. Dva staré buky jako pilíře portálu ji sevřely.

Za nimi prosvitlo. Objevila se krajina nová a podivná. Jarně rozkvetlé louky, pokryté nízkým, hustým šťovíkem, v němž se houpaly kopretiny a rožce, louky, které měly ve dne bílý hřebínek kopretin, obklopily nyní inkoustovými kvítky černou, malinkou chaloupku, podivnou, zavěšenou na příkré stráni, postavenou jako na kuřích nožkách. Nad ní, jako máje, jako péra na klobouku loupežníků, stálo několik vysokých jasanů a buků.

Vše pod ní padalo již příkře do údolí, jenom toto podivné hnízdo ptačí našlo tu svou plochu mezi lesy, modrými horským dechem.

K této chaloupce zaměřili oba, selka i cikán.

Uvnitř zvučely něžné, staré ženské hlasy.

»Tak jdi, s bohem, milá, a pán bůh ti dej štěstí!« propouštěla jedna druhou.

Loučily se jako dvě sestry rodné.

Z chaloupky však vyšla žebračka.

Chalupnice, paní této malinké samoty, stařenka v modrých plátěných šatech a bílém čepečku, doprovázela ji.

Selka se blížila chalupě.

Stařenka ji laskavě uvítala a uvedla do světnice.

»Tak, tak, po majetku jsi obcházela?« pravila lichotně selce.

Tato byla zachmuřena.

Vešla do nízké jizby, která zaujímala celé prostranství chaloupky. Byla vypravena velikou pecí, lavicí, stolečkem, třínohou židlí a lůžkem s modrými peřinami. V úhlu u pece stál stojan na světidla. V něm hořela louč. Selka vešla do světnice a její maličký průvodce za ní. Rozvázala šálu pod bradou, rozepjala u krku modrou bluzu a vydychla zlobně a posupně.

Stareček čeledín schoulil se u pece jako pejsek.

»Dlouho jsi tu nebyla, milá, snad posledně, kdy ještě můj nebožtík byl živ!« řekla stařenka.

Viděla, že je selka zachmuřena, ale tvářila se, jakoby toho nepozorovala.

Usedla vedle ní na lavici a hovořila tichým hlasem. Vypravovala události svého rodinného života, tvoříc jimi jakousi hladinu, která se uzavírala nade vším, co se jiného odehrávalo v její chaloupce.

»Kdo tu dnes spal?« ptala se selka.

»Pavlica!« odpověděla stařenka.

Pavlica byl »slavík loupežník«. Bylo zřejmo, že utekl četníkům.

»Vrátí se?«

»To nevím, milá.«

»Přijde sem ještě někdo jiný na noc? Potřebovala bych někoho mrštného!«

»Nevím, co ještě noc uštědří. Přijdou, třeba o půl noci! Nikomu neodříkám. Přijdou třeba z arestu, nemají, kde by hlavu složili a tak jich tu uložím pod pecí. Některý dá pětinku, některý dva krejcary, jak kde vyprosili. A mně se přece snáž žije.«

Pod okny tohoto hotelu zlodějů kmitly se stíny.

Přicházel ovázaný cikán s polonahými dětmi a vešel do světnice.

Selčiny oči zaplály. Hodila hlavou, svraštila čelo a všecka se zatřásla.

»Kam jdeš?« zeptala se zpěvavě a pansky jako bohatá paní žebráka.

Cikán přišel poprosit o nocleh.

Selka se rozmýšlela; pak nechala cikána usednouti k peci, rozbaliti chléb, poděliti děti, i pojísti.

Ale pozorovala ho lačně, jakoby k němu připínala všechny své plány; usmívala se, svraštila černé oblouky obočí, až se zcela dotýkaly a topila oči ve tmě řas. Když pojedl, vyvolala ho ze světnice.

Ťapkal bosýma nohama za ní.

»Co to zas páše nedobrého?« zakvikl u pece čeledín.

Snědá cikáňata, s tělíčky jako leštěnými, se po něm ohlédla.

Skryl směšně malinkou šedou hlavičku k peci.

Selka se za chvíli s cikánem vrátila.

Cikán potichu usedl na staré místo a k nikomu nepohlédl.

Selka vyzvala čeledína k odchodu.

»Pošli si pro zemáky!« řekla stařence na rozchodnou. »A ty pozor dej!« nařídila cikánovi, »a zítra přijď.«

Pak vyšla ze vzdušného, na stráni zavěšeného hotelu zlodějů, a kráčela uspokojena za drobným světýlkem v lucerničce po strmých pěšinách mezi lesíky do údolí, domů.

O půlnoci nemocný, ovázaný cikán se připlížil na hory po mokré trávě ke kolibě. Lezl chvílemi po kolenou, chytal se stromů a pahýlů a plazil se.

Pejsek Friška zaštěkal.

Andriaš ležel v kolibě na prknech, vedle starého bači.

Bukové poleno v šíři celého stromu leželo na ohni a ohořívalo po celou noc, aby nemusili přikládat.

Andriaš, jindy něžný ke svým zvířatům, v těžkém snu po kořalce okřikl psa.

»Lež, pse, zabiju tebe nebo sebe.«

Cikán rozškrtl tichounce pod kabátem sirku a přiložil ji k roští a dříví nahromaděnému u koliby. Plamínky počaly poskakovat po suchých větvičkách, dotýkati se jich i hltati je.

Cikán smekl hořící otep před samé dvéře a nakladl na ni větví. Pak se tiše odplížil do houštin na svah, pod kolibu.

Hranice, červené planoucí zlato, zasvítila. Vylétly jiskry a snášely se potichu k zemi.

Ovečky v košiaru se probudily, polekaly, sesypaly do jediného úhlu, hlavy ukryly družka k družce, seskupily se rouno k rounu. Jen jejich zvonečky úzkostně zacinkaly.

Andriaš uslyšel zvonečky a vzpřímil se. Byl navyklý vstávat k ovečkám jako k dětem. Oheň u dveří praskal a svítil velikou jako obětní žertvou. Koliba, staré vyschlé dřevo, od něho chytila.

»Jurko, bačo,« křičel Andriaš, »hoříme!«

Bača se neprobudil.

Jurka vyskočil ze zákoutí, po ničem se netázaje, rozevřel dvéře koliby a proskočil živým ohněm.

Plameny zachytily nyní celé pažení. Jurka viděl Andriaše, jak chce prolézti plameny a jak se ulekl a vrátil.

Uslyšel, jak bouchá do střechy snaže se ji vylomiti.

Slyšel, jak proklíná.

Slyšel, jak se modlí.

Konečně vytrhl prkno střechy a objevil se na ní.

»Bačo, bačo,« volal poplašně, »vstávejte, hoříme!«

Ale bača se nehýbal.

V jeho velkých modrých rtech visela vyhaslá dýmka.

Bača sám byl studený a mrtvý. Umřel ve spánku hned z večera.

Nevynesli ho, nebyli by zachránili sebe. Netušili ani, že je po smrti.

Hleděli se svislýma rukama k ohni, který nebylo čím hasit. Oba myslili na baču, který uhoříval bez výkřiku v kolibě, kde ztrávil padesát let.

Veliká vatra hořela na horách jako v předvečer svatojanský.

Bača, který žil osmdesát let a modlil se denně ke vzcházejícímu slunci, byl pohřbíván slavným pohřbem pohanským. Čistý, věčný oheň uchvátil starého pastýře a dotýkal se ho radostně, starostlivě a sebevědomě.

Vyjevený Andriaš přestupoval s nohy na nohu a tloukl se plochými dlaněmi do boků.

»Galatky nám uhoří, houně, obušek a bača!« pravil plačtivým hlasem. »I fajfečku jsem tam nechal! A kde se nabralo ohně? To tys zatrousil, zatrolený. Trest je to. Hřešil jsem s babou čarodějnou!«

»A mně shořel chlebíček, měl jsem od oběda uschovaný chlebíček! Proč jsem ho schovával!« zanaříkal Jurka.

Střecha se probořila Snopy jisker vylétly k nebi a popadaly tichounce do lesa.

Bystrý, k západu letící oheň praskal a pospíchal, zachvacoval, co se mu dalo zachvátit a osvětloval noc měděnou a rezavou září.

Měsíc vyšel mezi obláčky na nebi blankytném.

V údolí ležely bílé páry a táhla stříbrná oblaka.

Poplašená kráva zazvonila svým melancholickým zvoncem, v listí bukovém to zašumělo a pod ševelícími listy po mokré trávě plazil se nemocný cikán, kašlal, drže se za prsa a ohlížeje se chvílemi, hoří-li vysoko zapálená koliba, hoří-li tak, aby ji černá selka, která draze splácela urážky, v údolí uviděla.

Jenom ovečky, dobré, něžným lidem podobné ovečky, nepozvedly hlav až ráno, když bílé slunce rozsvětlilo hory a potopilo je v stříbrnou, mladou a laskavou zář jitřní.

M. Jahn

KONEC HORY.

Z vypravování známého.

Pokrač.

Rozběhli se ihned po lese. Za chvíli bylo slyšeti z lesa táhlé, kejhání hus podobné hlasy: »Hej, Marku-Pavelčíku!«

Ozvěna roznesla jejich volání.

Konečně z dálky se ozvalo radostné: »hú!«

Chudák přišel za chvíli strašně zablácen. Padl do bahnitého výmolu pod dolním slapem a sotva se vyškrabal z něho.

»Hle, jaký černý jako čert,« škádlí ho dřevaři, ale on nejeví hněvu a střásá se sebe husté, lepkavé bahno.

Obrátil jsem se ke strýci Ondrýšovi. On se už usmíval, jakoby zapomněl na bolest.

»Co noha, bolí?« povídám k němu.

»Kozel vzal nohu, jenom když ostatek zůstalo zdrávo. Arniky kapka ji spraví, pošlu si ke stolaři. No, ale pomohlo kácet, je pravda,« povídá Ondrýš.

»Což dělat, stala se škoda,« rozumují všichni, jakoby docela na sebe zapomněli a myslili na cizí věc, která jim ještě před chvílí ve vážné hodině byla úplně lhostejna.

Lukáš stál přede mnou napřímen jako jedle. Byl všecek přemoklý, civěl a škrábal se za uchem, hledě na spoustu.

Mne začla projímat zima. Chladný proud sjížděl mi po zádech dolů. Otřásl jsem se.

Lukáš se obrátil. Snad že se dovtípil.

»Pojďme do hájnice. Není to zdrávo v přemoklém šatě,« povídá Lukáš pološeptem.

»Pojďme!« řekl jsem, vstávaje od ohně.

»Co včil budete?« ptá se jich Lukáš.

»Osušíme se, povečeříme a dnes už necháme roboty,« soudili dřevaři.

»Je pravda, dnes už nechejte všeho,« povídá Lukáš.

»S bohem, osušujte se,« řekl jsem k dřevařům, bera se za Lukášem.

»Hajný, prosím vás, pošlete k stolaři, aby dal arniky — natřít si nohu,« volal strýc Ondrýš důtklivým hlasem za Lukášem.

»Vyřídím,« povídá Lukáš a statně se béře podle mne, hledě do lesa a prohlížeje si pátravě spoustu.

Tvář jeho trochu se svraštila.

»Nebude pánům vhod,« povídá starostlivě.

»Kdož může za to. Štěstí, že nikdo nezhynul,« povídám Lukášovi.

»Oh, pane, je to lid tvrdý až hrůza, myslím, že ani smrt se ho nechytne,« praví mi Lukáš, ale zrak jeho stále je zastíněn a čelo starostlivo.

Patrně měl starost, co řeknou páni, až doslechnou zprávu o dnešním vichru.

*

Přišli jsme k hájnici. Byla to podlouhlá dřevěná chata s hrazenou zahrádkou, v níž bylo několik úlů pod jednou stříškou. Vespod měla obílenou podezdívku a zvenčí už zdála se čista.

Vešli jsme síní do jizby, nevelké, světlé, s bílým vydrhlým stolem, lavicí okolo stěny, s jasnými stěnami, ve kterých visely čisté dvě ručnice, obrázky za sklem, bez muších skvrn a šedého povlaku. Cínová lampice v koutku před svatým obrázkem byla rozžata a světle se leskla. I vzduch byl tu lehký bez toho příslovečného selského zápachu.

»Sedněte,« řekl mi Lukáš, »svlečte kabát i vestu, dáme je sušit.«

Poslechl jsem Lukáše. On vzal mé šaty, odnesl a dal mi svůj kabát, abych jej oblekl. Učinil jsem tak a rozložil se pohodlně na lavici.

Nyní jsem pocítil, jak těžké mám nohy. Zdálo se mi, jakoby mi je byl někdo odřízl a nahradil olověnými.

Za chvíli přišla mladistvá žena Lukášova, zardělá, s bělostným krkem, s pevnými boky a světle modrýma očima, které jí hrály ve tmavých řasách.

»Pravda, přemokli jste,« pravila tichým a vlažným hlasem.

»Což o to,« povídám, »štěstí je, že jsme stačili z lesa a že nás nepřipadlo.«

»Hned jsem rozžala lampičku matičce boží,« povídá Lukáška s nábožnou tváří, všecka štěstím zářic, že se nestalo neštěstí.

Za ní hned přišel bývalý hajný, otec Lukášův, bílý už stařec s jizvou na líci, ohnutý v pasu, ale s očima dosud neuhaslýma.

»Buď chvála bohu, že jste unikli,« povídá těžkým stařecím hlasem.

»Unikli šťastně,« pravím, podávaje mu ruku.

Lukáška odešla uchystat svačinu.

»Pravil jsem nejednou, jestli se nepomstí. Oh, on je hrozný. Je v každé hoře a nerad odchází,« povídal, sedaje na židli.

Položil na stůl žilnatou ruku a časem bubnoval prsty po jeho desce. Hlavu měl sehnutou a jaksi zdola a zdaleka pohlížel. Chvílemi otvíral ústa, obraceje se ke mně levým uchem, jakoby těžce doslýchal.

Za chvíli pokračoval:

»Praví se, že v každé hoře. Což ono těžko dnes o tom povídat. Jindy to bylo. Bývali světlonoši, vím, jak lítali po polích anebo rejdili nad bahny. Jako dnes je vidím. Byli i tehdá kozelci v lesích, takoví chlupatí tak jako kozli. Ještě nám jimi hrozili rodiče. Oh, tehdá býval svět jiný. Kdybyste slyšeli starého Mikušku! Chodíval do

lesa, znal všecky byliny, duchy zaříkal, rozdivné věci uměl. Dnes, pane, není takových lidí. Povídal nejednou o lesním duchu. A jak to uměl! Povídal dlouho do noci a zdálo se teprv, že začal vykládat. Poslouchal jsem ho nejednou, všelico jsem tak pochytil od něho. A pravda, tehdá i zkusil. To třeba o lesním duchu. Vyložím vám to, jak jsem to zkusil,« povídal, odkašlal a zabubnoval prsty po stole.

»Je to už dávno, začal nanovo, »kdož to už počítá. Běží ty roky tak jako voda. Byl jsem tak v synových letech, něco přes třicet, statný a smělý tak jako on. Tři roky žil jsem se ženou. Oh, mladost, mladost, kde jsou ty časy! Jak pravím, uběhly tak jako voda a už se nevrátí.

Tehdá jsme měli pána přísného na divy. Ničeho neminul a trestal přísně. Zle bylo tehdá pod ním sloužit. Byl statný, oči měl temné tak jako třešně a ty prý ženským čarují. Povídalo se o něm všelico, že prý nejednu omámil. Také vím o tom povědět.

Zabloudil jednou ke mně do hájnice. Pohostil jsem ho jak patří pánovi. Seděl a rozprávěl a najednou povídá ke mně: »Máš ty to po čertech pěknou ženu.«

Hlupák, ještě se usmívám. Liboval jsem si, že mi pán ženu pochválil. Nepravím ničeho, jenom se dívám na pána, jak na ní nechává oči. Pravím si: aha, už víme, proč se tak zadíval. A dávám pozor na pána, aby mně ženy neošálil.

A od té doby byl ke mně jiný. Šetřil mne všude, po lesích nehonil, dovolil trávu brát z lesa, dříví si nadělat po vůli, no zrovna obkročoval mne na všecky strany.

Šel-li okolo hájnice, neminul, aby se nestavil. Poseděl, pomluvil a vždycky po straně pohlížel na ženu.

Pojednou mi praví: »Hleď, přeju ti všady, dávám ti výhody, přimykám oči, abys byl živ nějak, nebuď proti mně.«

Porozuměl jsem, jak na mne chytře nalíčil.

»Jak bych byl, milostpane, ale je škoda, zaplést se do hříchu,« povídám pánovi uctivě.

Neřekl ničeho, jenom že zamyslil. A potom nešel některý týden. Myslel jsem: dobrá, nepřijde, budu mít pokoj od něho. Ale pak přišel. Pohlédá na ženu, škádlí ji přede mnou, až se žluč v člověku bouří. Ale jak jsem se mohl osopit? Jak pravím, všude mne obkročil, šetřil mne, všelicos dovolil, též jsem byl uctivý.

Najednou donesl dárek mé ženě, hedvábný šátek, radost naň hledět.

Povídám ženě: »Nosit ho nebudeš, není to poctivý dárek.«

Pravda, že poslechla, nenosila ho.

Tehdá jsme káceli »Žernovou«.

Starý Mikuška povídá: »Bůh nedej, aby se lesní duch nepomstil. Když musí z hory, hledí se pomstít.«

A bylo pravda. Stalo se, jak pravil Mikuška.

Byli jsme s pánem jako vy se synem v lese.

Rázem se zatáhlo. Šero a šero. Horou to začlo hvízdat a naříkat.

»Poraď, co začnem', Lukáši,« povídá pán. »Vběhneme tady do pústevny.« Dokonč.

Jaroslav Havlíček:

SMUTNÁ CHVÍLE.

Dnes ráno u lože mi touha stanula
a její vzlykání mne probudilo ze sna —
a jak mi krůpěji do duše zkanula,
ta moje mansarda mi byla náhle těsná.

Mé oči zavlhlé se k oknu dívaly,
na rámy spuchřelé jak proudy deště bily,
a rety planoucí si píseň zpívaly,
jak ve snu uprchlém své štěstí políbily.

Hruď ještě chvěla se — však rozkoš mihavá
jak vločka sněhová na slunném svitu tála,
mým mozkem letěla šedavá záplava —
a v hlavách u lože mi bledá touha stála.

RÁNO.

Z rybníků zčeřených se mlha zvedla bledá —
kams' černé za lesy k západu odletěla,
kde v šedých oblacích Noc útěchu si hledá,
když marně smutek svůj zde vyplakati chtěla

a cesty smáčela tu bezmocnými vzdechy
od města spícího jak spěla v mlžném hávu,
kde v šeru luceren bloudila bez útěchy
a marně chladila o vlhkou dlažbu hlavu.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Tenkrát Kojanka nechtíc chybila. Postavila si hlavu. Myslila si: »Také já tu mám slovo, a je-li pastejřka matka Marjánina, jsem já její hospodyně, já jsem jí, dokud je u nás, za matku, mám právo jí radit i poroučet, a suduju-li, že je dobře, aby Marjána k muzice šla, půjde!«

Kojanovi se nezmínila o svém rozhodnutí.

Pastýřka neměla mysli pokojné. Několikrát jako mimochodem se zastavila u obecní švadleny a vyzvídala, kterým děvčatům šije na posvícení tenčice. Marjána mezi nimi nebyla. Matka její ani tím se nespokojila a ještě jednou zašla ke Kojanovům.

»Tetičko zlatá, nehněvejte se, jsem tu zase s prosbou. Buďte tak dobrá, co kmentu máte Marjáně dát na posvícenskou tenčici, proměňte mi v křečné plátno a dejte mi, abych měla na košile pro sebe a pro Anku.«

Kojanka jí ustřihla křečného plátna.

Tehdy již tenčici Marjáninu vyšívali. Ne ve vsi, aby se toho nikdo nedověděl, ale v městě.

Poslední neděli před posvícením už bylo všechno přichystáno, aby se Marjána krásně vystrojila. Kojanka to uschovala ve své truhle, aby v komůrce děveček nezahlédla menší děvečka, nevyzradila a neroznesla.

Tu neděli Kojanka zavřela se s Marjánou ve své komoře a radila jí, jak se má o posvícení vystrojit. Navěsila jí na krk své korály, které nosila za svobodna, postavila ji před zrcadlo, prohlížela mnohokrát od hlavy k patě a se všech stran. Byla jista, že se chlapci budou o Marjánu tahat a že celá ves dlouho bude o tom rozprávět, jak se Marjána o posvícení zjevila mezi tanečníky. Šlo jí také o to, aby Marjánou povznesla její rodiče a celou rodinu.

»Děvče, bojím se, aby tě chlapci neroztrhali,« pravila Kojanka potěšena, jak na Marjáně všechno hraje.

»Jsem dobrý řemen,« smála se Marjána.

»Sama bych tě ráda viděla, až vstoupíš do hospody, jak to bude, co se bude dít. My se tam se strejčkem podíváme až na pěknou hodinku. Ale hanbu mi neuděláš, což? Točit a kroutit se umíš? Točit se musíš jako vlček, ne jako motovidlo. Tolik let jsi u nás a já tě ještě nikdy neviděla ani se zatočit.«

»Já to již mám za sebou, jak naše maminka říkají,« Marjána na to a oči se jí zasmály. »Na pastvě, když jsem za našimi kravami chodila, to bylo tance! Každý den jsme tančívali a nečekali teprve na posvícení a ostatky. To byly pěkné chvíle. Tančili jsme bez muzik, jen při zpěvu nebo harmonice, ale tančili pořád, den co den, od rána do večera. Dokud byly horké dni, tančili jsme, že se nám krev rozehřála, a když bylo chladno, tančili jsme zas, aby nám krev neztuhla. O jé, to byly krásné časy!«

Takové je kouzlo dětství: vzdal se od něho jen na dva kroky a již ti vzpomínky za ním celé srdce budou uvlékati a zdáti se bude dobou nejsladší, nejblaženější, nejrozkošnější, byst nebyl za něho měl jiné podušky kromě kamene, jiného oděvu krom cárů, jiné krmě kromě suchých kůrek.

Vzpomínky na pasácké hry Marjánu naplnily štěstím, ale očima a tváří Marjány vyrážela se ještě jiná hnutí srdce. Selka tichou, skromnou a veselou pracovnici nikdy ještě takou neviděla. Podivila se jí v duchu.

»Ne,« pomyslila si, »Marjána je mnohem hezčí, než se mi dosud zdálo!«

Co se dálo v Marjáně?

Nic tuze neobyčejného.

Nejen sladké vzpomínky a tesknost po minulosti ji jaly, také písmo hrdosti i ponížení, vzdoru i pokory, žalu i veselosti byla by Kojanka nalezla v očích a na čele Marjánině, kdyby byla hledala. Ale to jí nenapadlo. Selka viděla pouze, že Marjána je pěknější, a byla ráda, že si ji vystrojila a k tomu přispěla.

Marjána pohodila hlavou, stáhla obočí, opřela si boky, nakročila pravou nohou a vzhoupla se. Zrovna tak to dělávala na pastvě, když ji do kola vzal chlapec, s kterým se ráda točila. Kojanka se tu poněkud pozapomněla nad svou vážností. Postavila se proti Marjáně jako tanečník, dupla, zaluskla prsty, zatleskla v dlaně, chopila se boku Marjánina a prudce se s ní otočila.

Nic víc. Hned ji zas pustila, aby si nezadala. Obě se zasmály. Selka se sklonila nad truhlu a rovnala v ní zásobu svého šatstva. Z očí Marjániných ztratilo se to divné písmo, jež Kojanka minutu pozorovala, aniž se pokusila rozhádnouti je. Děvečka byla zas jako bývala: tichá, pokorná, veselá, upřímná.

»A který z pasáků byl nejlepším tanečníkem?« otázala se Kojanka.

»Nejlepším byl Tenderouc Vít. S ním tančit bylo plavat. A nejhorším byl Jouza Šoubar. Ten byl náramně směšný. Jak měl tanečnici vzíti kolem pasu, přicházel do rozpaků, styděl se a loudal. Jak se dvakrát otočil, rozdýchal se, jakoby z něho duše chtěla, a pot se lil z něho jako při nejtěžší robotě.«

»Tací jsou dosud oba.«

»Za to zas Jouza měl dobré srdce a Vít byl zlý, obzvláště na mne měl spadeno. Jouzu jsme si, pasačky, pro všecko posílaly. Pro vodu došel, krávy sehnal, brambor nahrabal, roždí na oheň nasbíral, pýru nanosil. My, žáby, často jsme si

z něho blázny dělaly. Jedna ho posílá sem, druhá tam, jedna na pravo, druhá na levo, a on se motá, nevěda si rady. Jak se hne v pravo, slyší hlas: ‚Na levo jsem tě poslala, což neslyšíš?‘ a jak se hne v levo, zas jiná: ‚Ale, Jouzíčku, což mi to neuděláš a nepůjdeš na pravo?‘ A milý Jouza, čím více naň holky volají a čím více si hlavu trápí, co by přece udělat měl nejdřív, tím je zmatenější. Co jsme se mu nasmály, chudákovi! A čím byl zmatenější, tím víc hekal.«

»Věčně bude hekat. Ale přes to bude z Jouzy dobrý muž, pamatuj si, že to povídám. Až se ožení, to přestane, aby ho jedna posílala čehý, druhá hot; bude mu poroučeti jedna a on poslouchati jen jedné.«

»A kdyby neposlouchal, žena mu nabije,« zasmála se Marjána.

»A což Vítek, jaký ten byl?«

»Ve Vítkovi nic dobrého nebylo. Jouzu, že byl taký dobrák, všecky jsme odměňovaly. Každá z nás mu dala kus chleba nebo třepáku. Kde pak, Jouzovi kus! On by nám byl všechnu poživu sám snědl a ještě by byl měl hlad.«

»To je chyba,« podotkla selka polo žertovně, »při Jouzovi žena nikdy nebude míti hojnosti. Váhavý a nerozhodný, nenapracuje, do čeho jej nestrčí žena. Napracuje málo, nebude dost ani pro něj, neřku pro ženu a děti, a při tom aby žena stále si od úst utrhovala a Jouzovi dávala. Haj nás, bože, takových pomocníků!«

»Za to Vítek o všecku poživu dělil se s námi, paskami. Ulomil sousto chleba, podíval se na některou jako se slemene a řekl: ‚Vem si!‘ Běda té, která by si byla nevzala! Buchanců by dostala, jako kdyby měla mlat a ne záda. Směšno to bývalo! Vítek drží sousto v štipci a vzhlíží, jakoby udílel nevím jakou milost. A děvče, kterému řekl ‚Vem si!‘, už poslušně přistupuje k jeho ruce a bere si. Pojídá chutě jako veverka, Vítkovi pro radost. Sám Vítek ničeho nedělal, jen poroučel chlapcům i děvčatům. Jeho starost byla jen o hry. Ostatní mu pásli a on dělal čampule a děvčatům hole. To bylo vždycky znamením obzvláštní přízně, když některou obdaroval holí. Jednou mi také Jouza Šoubar věnoval hůl. Hůl byla pěkná, jalovcová, málokdy se tak tlustý prut jalovce najde, aby z něho mohla býti pasácká hůl. To byla hůl, pan podkrajský by za ni byl poděkoval, kdyby mu ji dali, a pyšně by jí točil, vyšlapuje si po rynku s paničkou. I pasáci mi ji záviděli, kam pak pasky! Byla okrášlena vroubky a hvězdičkami jako roubík, ohýbala se jako rákoska. Vítek se zamračil. ‚Podej mi ji taky,‘ povídá Jouzovi, ‚co já jí řeknu.‘ Jouza mi ji vzal z ruky a podal Vítkovi. A Vítek vyletěl jako dravý, jednou rukou držel Jouzu, druhou hůl a nakládal Jouzovi jak nakládal. Měly jste tenkrát Jouzu vidět, jak byl najednou mrštný! Konečně se Vítkovi vyškubl a utekl. Vítek nyní na mne. Co já za to mohla? Ničeho jsem se nenadála, a již jsem ležela na drnu tváří do země. Vítek mne obklekl a oběma pěstma bušil mi do hřbeta, až mi všecky kůstečky lupaly. Když mne pustil, hůl vzal a třískal o kámen, až se roztřepila. Potom zavolal za Jouzou, jenž bázlivě stál podál a ohmatával si rány: ‚Podruhé se mi neplet do řemesla! Našim holkám já hole dělám!‘ Sebral třísky a hodil mi pod nohy: ‚To si schovej, abys měla po Jouzovi památku! A víckrát ať mi od něho nic nebereš! Chceš-li mu dát kus třepáku nebo líhance, v tom ti nebráním, ale od něho mi nesmíš vzít ani měchuru!‘ A tak taky bylo.«

Kojanka mlčky poslouchala a znova přerovnávala srovnané již kusy šatstva.

Marjána se vžívala ve vzpomínky. Zasmála se a pokračovala:

»Teta zlatá, kdyby si pro mne přišel ženich, nějaký pán anebo kupec, anebo možný hospodář, a sliboval mi, že mne jen medem a máslem bude živit a samým hedbávím šatit, že budu u něho v bílých poduškách spávat, že mne bude na rukou nosit, nejsladší jména mi dávat a po tváři hladit, řekla bych: ‚Jděte si o dům dál, nechci vás, ničeho nechci, co mi nabízíte!‘ Ale kdyby přišel slouha jako můj otec, nádenník nebo podruh, měl zdravé údy a silné ruce a nohy a řekl mi: ‚Holka, buď má! Dřiny budeš mít u mne dost a chleba málo, a aspoň jednou za týden ti nabiju,‘ odpověděla bych: ‚Děj se vůle boží, vzdávám se ti, a bij mne třeba každý den, neboť jsem tvá!‘ Taková jsem, tetičko, taková hloupá. Snad je toho vinna moje slouhovská krev, ale jen po pravdě říci musím: krásně mne chováte, teta dobrá, jako bych vaše byla mne chováte, jen vlídná slova ke mně máte, nikdo mne již nešidí, nikdo neustrkuje; ale když si vzpomenu na ty pasácké časy, tak se mi po nich teskno činí, jakoby jimi bylo zapadlo všechno štěstí mého života, i nynějšího, i budoucího, jestli mi ho Pán bůh dopřeje. A když o tom myslím, proč jsem taková, a vyčítám si, že jsem nevděčná k bohu i k vám, vždy na jedno moje myšlenky vycházejí: že mi to bití svědčívalo.«

Zasmála se opět, ale již ne vesele.

Kojanka zase překládala; ničeho nepodotýkala, jen poslouchala.

Marjána si povzdychla a nastavila: »Již sedm let odtud uplynulo. Z Vítka se stal jonák, ba již i ženich. Sedm let mi nenabil! Tak si to v duchu počítávám, když mi někde přijde na oči. Švarný je, to mu žádná neupře, ale přece si více myslí, než je v pravdě. Já bych na něj už nepromluvila! Kam pak, ani se nepodívám, přichází-li mi do cesty.« Pokrač.

FEUILLETON.

JAN LIER.

Vzpomínám s jakousi melancholií na literáta, jehož oslavujeme padesáté narozeniny, — ovšem jen ve sloupcích časopisů, dále nesahají do zájmu naší veřejnosti podobné oslavy tichých pracovníků péra. Jan Lier po řadu let se již odmlčel. Odložil péro novellisty, publicisty, kritika v době, kdy jiní autoři jsou v nejsvěžejším tvoření. Jméno a činnost Lierovy zanechaly stopy, mají své zajištěné a sympatické místo v literatuře a připomínají nám utěšenou, plodnou dobu působení »kruhu Lumíra«. V dřívějších ročnících »Lumíra« byl Jan Lier jedním z nejhorlivějších spolupracovníků, uveřejňoval tu povídky, skizzy, causerie i polemické stati.* Lier měl oblibu u čtenářstva a duchaplnou vervou svých článků satyrických a bojovných zasahoval břitce a kousavě do našeho života literárního, uměleckého i společenského. Byl ovšem mužem své doby, měl své sympatie a antipatie určitě vyhraněné, namnoze odlišné od názoru naší generace. Není třeba obšírněji líčiti činnost Lierovu a karakterisovati jeho práci a talent. Jeho profil ostře utkvěl v paměti naší a nemusím připomínati výrazné jeho rysy. Uvádíme jen, že v »Lumíru« uveřejnil mnohé ze svých nejcennějších prací, jako povídky: Falešný prorok (r. 1881), Kroesus (r. 1882), Trojí panstvo (r. 1882), Arabeska v depeších (r. 1883) a román Vojtěcha Ryvy nástupce (r. 1885). Ve feuilletonu »Lumíra« velmi často zvířily i širší pozornost jeho články plné vervy. Lier byl plodným a všestranným literátem. Skoro všechny naše belletristické časopisy přinášely jeho novelly a povídky, dlouhou dobu byl výtvarným kritikem a feuilletonistou »Hlasu Národa«. Vykonal velmi mnoho a mnoho platného v době krátké a za poměrů, jež vzbuzují respekt k jeho energii a vytrvalosti, neboť mohl věnovati literatuře teprve chvíle, jež mu zbyly po unavujícím kancelářském zaměstnání, chvíle, jež odňal svému zotavení a zábavě. —a—

MARIE KONOPNICKA.

Polské literární a umělecké kruhy a s nimi celá inteligentní veřejnost oslavily právě jubileum 25leté činnosti spisovatelky Marie Konopnické. Autorka básní hlubokých, v nichž je mnoho upřímného citu a snivosti ženy vedle mnoha rhetorik a reflexí, jež zakalují někdy jasný vzlet její poesie, je u nás již dávno známa z překladů Františka Kvapila a Pavly Maternové. Pěkný český dar k jubileu byl podán Konopnické v překladu její krásné sbírky »Italia«, který zdařile obstarala Pavla Maternová. V poesii Konopnické zní nejmocněji struna soucitu s trpícími a poníženými a jest mnoho vroucně slovanského v jejích verších. Narodila se r. 1846 v Sawelkách, nabyla vzácného vzdělání. Mnoho cestovala. Studovala filosofii, náboženství, výtvarné umění — stopy všeho toho jasně i chmurně mihají se v jejích pracích. Vedle řady sbírek básní, novel, studií napsala i velkou epickou báseň »Pan Bolcer«, kterou někteří trochu odvážně porovnávají s Mickiewiczovým veršovaným románem »Pan Tadeusz«.

CAMILLE LEMONNIER.

V Brusellu se chystají velké oslavy padesátých narozenin Camilla Lemonniera, známého realistického romanciera. Lemonnier jest silný zjev moderní literatury belgické, jeden z předních současných prosaistů francouzských. Mnohé jeho romány, jako »Le male« nebo »Mort«, měly úspěch i v Paříži a učinily jméno autorovo slavným po Evropě. V královském divadle brusellském bude pořádáno slavnostní představení na počest Lemonniera, při čemž známý publicista a politik Edmond Picard bude přednášeti o oslavenci. — Umělci a spisovatelé přibudou z Paříže i z Holandska k těmto slavnostem literárním. Oslavenci bude podán originelní dar. Hlavním spisovatelům a umělcům belgickým bude odevzdáno padesát svazků děl Lemonnierových, jež každý vyzdobí svým způsobem, spisovatelé autografy, v nichž ocení autora neb dotyčné dílo, umělci pak připojí kresby inspirované prací Lemonnierovou. Padesát svazků bude pak nádherně svázáno, opatřeno ex-libris od slavného sochaře Constantina Meuniera a vloženo do umělecky vyřezávané knihovny a odevzdáno Lemonnierovi jménem jeho přátel a ctitelů. Skupina sochařů odevzdá bronzové poprsí autora tolika cenných a vážných knih.

DIVADLO.

Nával textového materiálu, jak to již při konci ročníku bývá, způsobil, že jsme nereferovali svým čtenářům o pozoruhodném a cenném jednom večeru, o představení Shakespearových »Dvou šlechticů veronských«. Dnes tedy alespoň registruji tento odvážný pokus divadelní a jeho rozhodný zdar. Naše scéna byla první, která učinila pokus uvésti znovu tento květ Shakespearova básnického jara, v němž skryty jsou už leckteré vůně pozdějších dramatických jeho prací, když na scéně prozatímného divadla r. 1864 a na scéně drážďanské, ano i na několika jevištích anglických vždycky scenování jeho ztroskotalo. A obecenstvo přijalo novinku přívětivě. Lze tedy i tady již pozorovati pokrok. Velmi pěkná souhra užitím Shakespearova jeviště osvěžená a krásné vypravení tu ovšem byly toho úspěchu pevnou oporou. Je tedy nepochopitelno, a láme to krásnému výsledku tohoto literárně divadelního pokusu, který by mohl patřiti historii divadla vůbec, nejkrásnější vítěznou ratolest, když správa divadla tak záhy odstrkuje »Dva šlechtice« za kulisy, nedavši jim ani obvyklý minimální počet představení. Chceme si namlouvati, že se tak dělo zatím pouze z ohledu na bezohlednější a hýčkanější družku: operu, která v uplynulé právě době hostila slavného Navala. — Ještě před další novinkou, Curelovou »Figurantkou«, přeběhla jeviště, prozatím jen jedenkráte, Pailleronova »Myška«. Bylo to v ten večer, kdy slečna Hilbertova loučila se s divadlem. Slečna si také svoji Martu naposledy zahrála tak, jak hrála za nejzdařilejších svých večerů. Představení »Myšky« bylo ostatně celé velice přesné. Paní Kvapilová, paní Danzerová, paní Laudová a pan Seifert hráli ostatní role; je tím arci opsána celá cedule, ale bylo by křivdou nevytknouti je všechny. Byli všichni tak znamenitě na svých místech a tak výborně interpretovali svoje postavy, že tak ucelený ensembl nebývá často. Lze se opravdu těšiti při zprávě, že »Myška« se teď častěji zase objeví na repertoiru. Půvab tohoto jemného dílka nevyprchal dobou ani vanutím nových směrů na scéně. — Také Curelovou »Figurantkou«, jíž bylo zahájeno nové období abonentní, zasazen byl do repertoirní mosaiky úhledný kamének. Je to nehluboké, ale svěží dílko z družiny těch nedramatických kusů divadelních, bez velikého děje, ale s plynným a vtipným dialogem, které, jak bylo kdesi napsáno, »hrají s erotickým sentimentem a dávají problýskávati myšlenkám, aby konečně vyhrotily v duchaplnou, někdy ovšem opovážlivou pointu nebo aby se vyžily v thematickém pozorování.« Typem takových kusů jsou na příklad Donnayovi »Milenci«, a téhož genru je také Curelova »Figurantka«. Curel je právě takovým dramatikem moderní Paříže, pracující především blýskavým, vhodně a bystře vinutým dialogem, kterým jakoby elegantním závojem přehodí tu a tam nějakou tak zvanou životní moudrost. Logická kresba charakterů je jeho cílem, ale nějaké zvláště prováděné thema, nějaké řešení otázek životních či společenských marně byste u něho hledali. A toho také není ani vždycky potřebí. »Figurantka« o tom svědčí. Pěkně se poslouchá ten příběh moderní slečinky, vyhlédnuté za figurující manželku pro záletného kandidáta ministerského portefeuilu, která však, modernější nad moderní tetinku, milence jí vypálí a učiní z něho skutečného, oddaného manžela. Na jak dlouho, o to se autor nestará, a nás z toho hlava také nerozbolí. Cítíme, že není tu účelem nějaký důkaz, provedení nějaké té these, a jenom nás

trochu zamrzí, že ukončením příliš lehkým a nemoderním, zatíženým zbytečně dlouhou přednáškou starého strýčka, dojem celku autor sám zakalil. Že by tu bylo cosi brutálního, či tak příliš nemožného, o tom se ztěží dáte přesvědčit. Je tu zvláštní svět vlastního osvětlení, vlastních mravů a se svými specielními osobami a charaktery, do něhož nutno tak trochu dívati se závojovou oponou moderní morálky nemorálnosti. A tu je pak všelicos jiné, nežli jste snad podle svých nazírání čekali. Ale což to vadí? Divadelní práci nutno posuzovati z ní samotné, aby nesešlo se na ne vždycky jedině správnou cestu osobních nálad. Kusu prospělo především pěkné vypravení a dobrá souhra, z níž nutno zvláště vytknouti znamenitého pana de Monneville páně Bittnerova a velmi dobrou Françoise sl. Grégrovy, která, zdá se, víc a více kvalifikuje se pro moderní francouzské hry.

LITERATURA.

Nové překlady ze slovanských literatur.

Boleslav Prus: »Loutka«. Román I.-II. Překlad Frant. Ondráčka. Nakladatelství E. Beauforta v Praze 1902. Prusova »Loutka« patří do řady oněch massivních románových maleb, plných širokého životního vlnění a nasycených teplou krví typicky určitého společenského těla, z jejichž popisů, scén, osob i forem dá se vyčíst daleko vyhnaný obdiv pravdy a intensivně rozhořelá žízeň po ní, vedle mohutně vznícené síly evokační a přesnosti i detailní podrobnosti v osobitých pohledech na člověka, společnost a svět. Skoro každá věta, každý nejseříznutější dialog a ten celý složitý konglomerát obsahového dění, ideového varu i citového naladění, jenž definuje tuto Prusovu práci, jest nám průhledným dokumentem pro živou přilnavost, s jakou se tu umělec přissál k pružným tvarům všeho bytí. Mám-li se přesně vyjádřit, nemá »Loutka« tvrdě a vodorovně ulitého sujetu, který by se dal určit jedním termínem. Nemohu ho vidět výhradně jen v složité a jemné psychologičnosti, s kterou jsou tu osoby i činy kresleny, a nerad bych jej hledal v plastické dramatičnosti, která ostatně není všude se stejnou intensivností a na témž vysokém niveau dodržena. Tento polský autor má výtečně vyvinutý smysl pro široké, plně vedené linie a zná náležitě měřit cenu času. V té příčině srovnal bych jeho »Loutku« s Tolstého velkými romány: »Annou Kareninou« a »Vojnou i mírem«. Po spodní kolejnici Prusova románu posunují se chudé, spustlé a na minimum lidství stlačené životy bytostí existenčně bídných, svalově vyčerpaných i duševně bezkrevných vedle tučných, na všech stranách vyrovnaných a bílým sluncem stále vyhřívaných životů měšťácké i šlechtické aristokracie.

Zajímavý jest způsob, jakým Prus karakterisuje své románové postavy. Jest v tom značně vysoko rozvité umění, když autor řadě osob, jejichž osobní vývoj, vzájemné prolínání a naražení maluje, dá především volně žít, uplatnit se v různých scénách i životních situacích, zaplést se do vzájemných styků a pak teprve, na základě spousty příhod i projevů může zvolna vystavět jejich hotové portréty. Tak nejsou tyto osoby definovány autorem, s hora, s úzce přiostřeného zorného úhlu a ve shodě s určitou psychologickou formulí, ale podávají se samy, upozorňujíce na sebe svou existencí, svými zvláštnostmi, svým způsobem jednání i barvou svého hlasu. Sami se před námi rozvíjejí, rostou a mění pod nárazy, jež velmi dobře známe a můžeme kontrolovat i měřit. Romanopisec své osoby prostě vyvede na otevřenou scénu, s níž neslyšíme žádný učený prolog ani pracně sestavený předběžný komentář, a dá jim pak volně žít, na sebe působit, stárnout, rodit a mřít, ne pouze odříkávat autorovy individuelné názory a deklamovat jeho životní credo. Proto působí jeho všecky literární postavy tak životně, bezprostředně a teple. Autor představuje nám je neustále žijící s takovou záplavou popisů, episod, činů a gest, že souvislé pásmo jejich skutků a jejich projevů tvoří vpravdě to, co zoveme životem. Své osoby demonstruje činy, slovy a situacemi, jako to vidíme na scéně u dramatiku, ale velmi rád i účinně užívá stendhalovských monologů a nevyhýbá se ani subjektivně podloženým, ovšem poměrně jen velmi řídkým passážím, jimiž přetékají všichni autoři idealističtí. Z toho všeho, co bylo řečeno o způsobu karakterisace Prusovy, vysvítá, že jeho osoby jsou neobyčejně bohatě nuancovány a že plně lze o nich užíti krásné terminologie Hennequinovy, dle níž se zpovídají a jsou zpovídány. Každá z jeho osob svými názory nese v sobě kus dneška. Říci o »Loutce«, že jest prostě vylíčením marných zápasů geniálního jednotlivce s okolím, jako to nedávno učinil profesor na lvovské universitě a jeden z předních současných kritiků polských, dr. Chmielowski, jest přece jen trochu pohodlné a příliš stručné. Některé osoby »Loutky« jsou dost příznačné, než aby se daly odbýti dvěma lacinými slovy.

Vokulského, to jest hlavní a stěžejní osobu románu, nelze vyslovit nebo vymezit jedním slovem, tím méně pak lze jej jediným, přesně ohraničeným termínem vyčerpat. Jest povahou široce rozloženou, mnohotvárnou, neustále se vlnící, plnou záhybů a odstínů, jež se nedá tak snadno umístit do některé z tuctových psychologických škatulek.

Zajímavý jest rozpor mezi theorií a praxí, kterým jest vyplněn celý soukromý i veřejný život Vokulského. Nevěřil v lásku a přece se za ní stále rozbíhal, nenáviděl tak zvanou vysokou společnost, posmíval se jejím zabedněným názorům, znal její naprostou neschopnost k plodnému žití a vyhledával ji, nebyl silně nábožensky naladěn a snil o chladném stínu ztichlých chrámů, byl rozeným obchodníkem a vyhazoval sta na báječné nepotřebnosti, celý týden chodil proti svým zásadám do divadla a zasypával květy i dary herce, jejž Isabelle se zachtělo na několik hodin zbožňovat. Na jednu kartu sázel často svůj celý život, zapomínaje v sobě kupce a peněžníka.

Isabella jest především aristokratkou a otrokyní svých salonů i veřejného mínění. Lásky neznala, muži se naučila pohrdat, o manželství nikdy vážně nemyslila a na život nazírala jako na krotkou hračku, již může buď hned rozlámat nebo na okamžik oživit a pak rovněž zahodit. Muže tyranisovala, nechápajíc jich a nechtějíc si jimi na dlouho kalit své čisté nálady.

Pohrdání, hněv, sympatie a obdiv střídavě vyrušovaly její duši jako krupěje hustě padajícího deště. Na dně pak té celé rozpoutané bouře ležela potřeba, svěřovat se někomu se svými bolestmi a za svého ochotného zpovědníka odhodlala se na konec zvolit Vokulského.

A mezi těmito dvěma divergentně jdoucími lidmi se zapřádá jeden z nejzajímavějších pohlavních poměrů, jaké světová literatura kdy zpracovala. Jimi zápasí mezi sebou nejen dvě naprosto rozdílné a samy o sobě originelní povahy, ale i dva velké společenské světy a dvojí životní nazírání. Vzájemné nárazy i otřesy, co svými styky oba získávají i ztrácejí, jak se pod nimi prohýbají a které metamorfosy každým z nich postupem jejich známosti procházejí, jest stěžejním thematem Prusova románu a jest vykreslena stilem více tlumeným, šedým a pružným, než tvrdě tesaným a ostře znějícím.

Boleslav Prus dá se karakterisovat temperamentem skoro rozumovým (ale ne jako na př. Poe) s patrným sklonem k měkké citovosti. Dá se těžko změřit, převládá-li u něho citovost nad rozumovostí či naopak. Myslím, že rozum i citovost jsou u něho skoro v rovnováze a jeho literární dílo vykazuje zvláštní nestálost citů, jíž jest celé nasáknuto a prochvěno. Není jen vědátorem a ideovým propagatorem jako nedávno zemřelý Zola, ale do churavé citlivosti a ustavičného rozechvívání, jímž trpí Dostojevskij, schází mu rovněž celé lány. Prus má, pokud chceme měřit i odvažovat celkový ráz jeho psychologie, několik tvůrčích složek, jež jsou mu společny s Heinem: i ten jeho smích, jen ne tak zlomyslně zašklebený a ne tak smutečně naladěný, i tu jeho karakteristickou zálibu pro ironii, ovšem zase poněkud rozmělněnou a ne tak

ostrou, a konečně i tu jeho příznačnou pádnost v uzavírání. Jak jest sestrojen jeho mravní organism, kolik vlivu mají v jeho knihách city na život atd., bude mi možno řešit jen v mezích širší studie, na niž tu nemám místa. Jen tolik mohu ještě povědět, že se dost intimně stýká se Spencerem a Ribotem v tom, jak malý jest celkem umravňující vliv rozšířených vědomostí, že často navazuje na Tolstého v jeho nedůvěře ke kultuře a na poslední dojmy Raskolnikovy z Dostojevského »Zločinu i trestu« v Sibiři. Je-li moderní román tím, čím podle Renana má být historie: imaginativním představením života, a je-li v každém velkém i pravém díle básnickém světový názor, představující tlukoucí srdce a pevný mozek, jak se vyjádřil Taine, nezradil Prus jedno ani druhé. Ani svou »Loutkou«, ani »Faraonem«, ani »Emancipantkami«. Se Sienkiewiczem a Orzeszkovou tvoří Prus předposlední literární generaci v polské próse, na niž bezprostředně navazuje generace mladší: Zerowski, Sieroszewski, Reymont, Tetmajer atd. s výjimkou snad jediného Przybyszewského, který zakotvil i vyrostl původně z poněkud jiné půdy.

Václav Dresler.

*

Z francouzské literatury.

Comtesse Mathieu de Noailles: L'ombre des jours. (Paris, Calman-Levy 1902. 3·50 fr.)

Řecký temperament, který rozhodně aspoň některými prvky svými v hraběnce de Noailles dříme a který produkoval renaissanční notu prvé její knihy Le coeur innombrable (před tím uveřejnila autorka básně v časopisech, zvláště v La Plume a v j.), podlehl jistě změnám klimatu a doby. Nechci tím naznačiti nedostatečné ovládání jazyka — básnířka jest totiž, jako p. Jean Moréas, rodem z Řecka — tyto obtíže přemohla, vyspěvši k slušné formě verše, zvučné a rhytmické. Za to snahy francouzské mládeže nezůstaly v ní bez ohlasu. Individualita její shýbala se před theoretickými názory mladých autorů, a z tohoto spojení dvou protivných pólů vyvíjela se poesie přírodních krás, opojná vůní rolí a květů, která zase dala vznik korrespondující morálce. Avšak již v druhé knize vývojová čára se značně uchýlila; zmizelo okázalé vystavování antických motivů, jakýsi to formální hellenism, nahrazený pak jen bukolickou allurou některých pieç, a zmizela také filosofie nadšené a přece tlumené morálky přírody.

Duše, která odráží se v přítomném svazku, je značně sensibilní onou sensibilitou, jež má svůj původ v přírodě a indukuje v nitru proudy sentimentality a okouzlující nostalgie. Jest to poesie klidného štěstí a náladových smutků, prostých vší chorobnosti; široké pohledy assimilují duši, dychtivé po sensacích, všechen život. Místy máte dojem hollandských paysagí, trochu zlatinisovaných. Nálady noci, deště, bouře, města — vše působí mocným a silným dojmem, stupňovaným až k opojení:

Je crois que je vais mourir
de tout cela qui m'enchante.

Tekutá vibrace citových nervů dává zrod nové sentimentalitě, která působí vědomí passivnosti, touhu po světle a záři, touhu po zmizení chvil sladkého smutku — a duše, která opíjela se kouzlem a náladou noci, volá po zlatém slunci krásných jiter. Množství těchto vzdechů, vedených v mdlých akkordech, ač mělo by směřovati k jinému cíli, vyvolává zase jen nostalgický smutek, zdravý a přírodní.

Druhým slovem této knihy impressí jest: láska, sentimentální, měkká a plačící, právě tak jako všecka staffáž, do které jest postavena a která ji doplňuje. Smutek vzpomínek, kontemplace života s ohledem na jeho erotickou basi (sexuelní otázce v pravém smyslu nevěnuje autorka pozornosti) a opět touha po slunci silném, které by dalo vyžiti všecky zdroje života a radosti, všechny reminiscence a dojmy, podobné malým akvarelám, plovoucím ve vzdušných parách, všechny volají po nápoji lásky, dávajícím utišení a zapomenutí; z něho zase čerpají jen sensace, vše ostatní odvrhujíce. Neboť ony jen mají pravou cenu, kdežto tato jest trýzní, a oči, které jsme milovali, jsou zlé jako kameny:

Ne plus aimer, ah! c'est surtout cela!
— — — — — — — — — —
Amour, allez-vous-en, pourqu'on puisse mourir
Puisque aussi bien c'est vous qui nous forcez à vivre
Allez-vous-en, prenez vos cris et vos désirs . . .

Vše jest tedy jen stínem, vrženým na duši: stínem je i vzpomínka na Villona, Verlainea a Heinea, pěvců, jichž nesmrtelné stíny, autorkou milované, kráčejí dosud říší poesie. Taková jest celá struktura této knihy, svědčící o talentu úplně samostatném, který překonal rudimenterní snahy naturismu, zjemnil kult přírody, oddálil se od moralisující filosofie a nejživotnější motivy vložil do svých rêverií, aby v této kombinaci opájel se hudbou svých visí, tlumenými barvami svých obrazů, aby spojil bolest i radost, skutečné i sněné v jedinou emoci, spontanní a zdravou.

Jean Rowalski.

*

»La poésie nouvelle« par André Béaunier. Mladý kritik a žurnalista, jenž píše články, causerie, kroniky do »Figara« a »Journal des Débats« a patří mezi nejčilejší duchy francouzské mladé literatury, uveřejnil pěknou knihu o nové poesii, v níž vystupuje jako duchaplný theoretik a zastance nejmodernějších směrů. Od jiných kritických advokátů nové poesie liší se tím, že je jasný a určitý. Píše nekrolog poesii Parnassistů a vítá přirozený postup a vývoj poesie, jež nutně musily vésti k dalším manifestacím symbolistickým, dekadentním atd. Poesie Parnassistů musila zmizet. Do naší doby nervosní, neklidné, stejně dychtivé života, činů, nových objevů a bojů, nehodila se již ta suchá, ztrnulá literatura krásných slov, za nimiž to znělo často dutě a prázdně. Při této poesii dostávali jsme stesk po dobrodružství Musseta, po ztřeštěnosti a naivnosti nejbláznivějších romantiků a po té akademické limonádě zachutnal mi vždy absinth kupletů a odrhovaček z básnických kabaretů na Montmartre. Béaunier dovozuje přirozenost vzniku dekadentů, kteří nepovstali z oposiční kaprice několika poetů, ale nové hnutí mělo důvody a základy hluboké a filosofické. Positivismus způsobil naturalistický román, s ním též souvisí nepersonelní »impassible« poesie Parnassistů. Básníci jemně ciselující své verše, vydávané u Lemerra, pilní a tiší dělníci krásy poznatelné, viditelné, neobraceli své zraky k oceanu mysteria, jenž dle porovnání positivisty Littréa obklopuje ostrov Poznatelného. Béaunier okazuje duši nynější poesie, kde je verš uvolněn, slovo netřpytí jako vycizelovaný kov neb vyleštěný drahokam, ale má suggestivní neurčité kouzlo hudby a jejíž inspirace širokými křídly mává nad oním mystickým oceánem. Autor velmi trefně karakterisuje nové poety francouzské, od Jeana Moréosa až k Maxu Elskampovi, krásné jsou stránky, jež věnuje všem těm, kteří přinesli jako Baudelaire nové záchvěvy poesii, třeba ne tak revoluční a sopečné, přece jen nové, obrozující, osvěžující, a mezi nimiž jsou nejdelikátnější umělci francouzského verše: Stuart Merrill, Vielé-Griffin, Henry de Regnier, Francis Jammes. —n—

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 10. LISTOPADU 1902. — ČÍSLO 4.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Ten se bude hodit do Bakulouc rodu, jestli mu dají na konec Anýžku. Jako strejček Bakula z pýchy nosí na břiše stříbrnou misku s poklopem, jíž říká hodinky, zrovna takový je Vítek se svým karafiátem v zubech. Kromě něho žádný chlapec toho nedělá, aby nevyšel bez kytky. V zimě musí aspoň klas držeti v zubech. A řeknu vám, proč. Proto, aby mohl vysoko hlavu nosit. Karafiát by mu vypadl, kdyby se díval rovně před se, a to by již nebyl Vítek Tenderouc. Ani on o mne pohledem nezavadí, potká-li mne. Co pak jsem já mu! Slouhova dcera! On za nedlouho bude hospodářem, za několik let snad představeným, a co já? Darmo mluvit! Proč by se na mne díval? Proč by se ke mně hlásil? Ani za to mu nestojím, aby si vzpomněl, že jsem ta, do které na pastvě pěstmi bušíval. A vzpomene-li si, jistě jen s politováním, že již mne nemůže bít.«

Marjánina slova zněla jako výčitkou, že ji Vítek už nebívá.

»Že se ani nepodívá, to není od něho hodné,« děla hospodyně. »Jestliže tě bíval tak tuze, jeho hanba, a tu nesmaže, když se ti očima vyhýbá.«

»I, tetičko zlatá, ať mne bil, co na tom! On se na mne ani pomyšlením horšiti nemůže, já mu nikdy ani v nejmenším neublížila. A mne on bil, ale neublížil. Jeho buchance již nebolí a myslím, že ani tehdy nebolely. Uměl přitužit, arci; je o tři léta starší mne, a silou ho žádný z pasáků nepřekonal. Byl takový: jakmile dostal prvou ránu, přestával se znáti a rozdával na pravo, na levo, obratně i silně, tak že mu celé chumáče pasákův ustupovaly. A tak nějak s ním bývalo také, když mne mlátil. Jak mne uhodil jednou, věděla jsem, že mi jich už nasype jako plánat.«

»A povídáš, že tě ani nebolely?«

»Již sama nemohu říci, abych nelhala. Mnoho vody zatím uplynulo. Jeho buchance bolely i nebolely. Ještě bolely a již nebolely. Ještě se mi chtělo zaplakat, a již mi něco z těch buchanců sládlo a já u sebe toužila: ‚Bij, ubij, rozbij, roztřep mě jako tu hůl Jouzy Šoubara, na prášek mne roztluč a prášek hoď do potoka, aby mne nebylo, aby mne voda zanesla daleko a daleko a roznosila mne všude po břehu, a kde se mne usadí prášek, tam ať vyroste modrý kvítek ‚žabí očko!' Co jsem chtěla, to jsem měla. A kdyby mne byl opravdu ubil, jaká bída!«

»Co pak pasáci!« prohodila selka. »Nejsou ani děti, ani lidé, proto všechno, co dělají, vychází z míry.«

»I ať vycházelo!« na to Marjána. »Proto přece já šťastnějších časů nikdy míti nebudu, než tehdy na pastvě. Tam ještě nikdo mnou neopovrhoval. Všichni jsme si byli rovni, ať jsme byli ze živnosti, z chalupy nebo služební. Minou ta léta a všechno se ukáže jináč.«

»Co pak ti to napadá, holka? Kdo pak tebou u nás opovrhuje?«

»Vy ne, tetinko, ale Vítek. Vítek mnou opovrhuje. V tom se nemýlím. Tak mnou opovrhuje, že asi lituje i těch buchanců, kterých mi kdy uštědřil.«

»Nevím, děvče, co si myslí Vítek, ale nech, ať myslí, má o čem. A ty si pamatuj, že každý, kdo koná svou práci a povinnost, je hoden vážnosti a ne pohrdání.«

»Je hoden,« namítla Marjána, »ale ve světě není tak, aby se každému dostávalo, čeho zasluhuje.«

»Nech ty světa být, o svoje se starej. A kdyby třeba pravda bylo, že Vítek tebou pohrdá, co ti na něm záleží? Ty sloužíš u Kojanů a ne u Tenderů. Když tě u Kojanů chválí a rádi mají, ať se jde Tenderouc Vítek schovat se svým pohrdáním! Tebou pohrdat, takovou pracovnicí, děvčetem, které nemá hany!«

On mnou, teta zlatá, nepohrdá proto, že bych byla špatná dělnice anebo měla na sobě úhonu, ale proto, že jsem slouhova.

»Ne si již po svém otci,« řekla hospodyně. On, třeba slouha, dovedl ve svém povolání nalézti tu hrdost, na kterou má každý právo, kdo je poctivý a koná svou povinnost. Taková hrdost povznáší i toho, komu by celý svět ubližoval a ponižoval. Ale v tobě není už pastýřské hrdosti otcovy a místo ní máš v duši hořkost. To není dobře, Marjáno, a nedej bože, abys tím neštěstí sobě připravovala! Je-li pravda, že Vítek tebou pohrdal, povím ti, proč asi: ne proto, že jsi slouhova, ale že jsi se mu dala, kdež tě bíval.«

»Óje, obrátila Marjána vesele list, »je-li Vítek takový, to Anýžku ubije, až ji dostane. Ta se mu teprve nebude bránit. Na té bude moci dříví štípat a nehlesne, všecko jí bude jedno.«

V tom vešel Kojan. Nedivil se tomu, že zastihuje ženu nad truhlou. To bývá za nedělního odpoledne zábava selek, že si přerovnávají truhlu a prohlížejí drobné poklady a památnosti, uložené v přiruhlí.

»Zrovna besedujeme o Vítkovi Tenderouc a Bakulouc Anýžce,« oznamovala Kojanka. Honem se ještě dotkla zlatého čepce, jejž položila navrch šatstva, zaklopila víko truhly a přistoupila ke skleníku, aby také jeho zásoby přehledla. Marjána se postavila za ni. Obě byly v patrných rozpacích, že hospodář za nimi přišel. Dlouho mu jejich beseda trvala. Ano, řekne: besedujete a myslí: »klepáte!«

Kojan si sedl na truhlu, lokte si podepřel o kolena a nemluvil. I ženské ustaly rozprávějíce. Nevěděly, o čem bude libo hovořiti hospodáři. Čekaly, až se ozve. Zatím cinkaly sklenice, cínové misky a majolikové talíře, jež hospodyně kus po kuse brala do ruky, prohlížela, zástěrou otírala a podávala Marjáně, jež dělala totéž ještě jednou. Měla plno strachu a studu, začne-li teta před strejčkem o tom, kterak Marjána bývala na pastvě od Vítka Tenderova bita. Hned by se hanbou propadla, jak by jen teta vyslovila Vítkovo jmeno.

Na modrých poličkách mezi nádobím byla řadami nasázena veliká zimní jablka, žlutá, jako vosková. Vůně jejich naplňovala komoru i ze zavřeného skleníku, nyní pak se až prudce rozlinula. Ji proměšovala vůně suché rozmarýny, jejíž proutky, ověnčené červenými fábory, nastrkány byly do sklenic. Byly to památky Kojanovy ze svadeb, na kterých byl hostem. Ještě bylo cítit vůni smolnou, jež vycházela z almar, kde sosnová louč byla nakladena jako prostředek proti molům.

Kojan postřehl ve voňavé směsi také vůni višňového troubele své dýmky, z níž kouříval jednou do roka, o posvícení. Dal si ji podat, dal na studeno do úst a zkoušel, jaký má duch. Touto dýmkou Kojan vzbuzoval ve svých posvícenských hostech náladu k besedování. Byla skutečně v té dýmce nějaká taková moc. Jak ji Kojan zachytil zuby, hned mu bylo do rozprávky, nemluvovi.

Hospodyně i děvečka nemálo se podivovaly, že hospodář nepohrdl předmětem jejich besedy.

»Samému mi nejde na rozum,« začal, »že Tenderouc Vítek uchází se o Bakulouc Anýžku. A zdá se, že z toho mračna bude déšť a že letos o sypané obec už nebude smiřovat Bakulu a Tenderu. Kdo ten div spůsobil?«

»Jaký div?« řekla Kojanka. »Hory se nescházejí, lidé ano. Ani to nebude po prvé co svadbou dětí usmířen bude hněv rodičů. A pan páter usmíří trvaleji než obec: obec na rok, pan páter na věky.«

»To již do božího hájenství zabíháš, Kačenko milá. Věcí budoucích nech a zůstaň při tom, co se děje před námi.«

»Ani to již nerozebereš, Kojanka na to, »co se děje před námi. Celá ves, celá osada o tom hovoří a pravdy se nedomakáš; každý tvrdí něco jiného a dušuje se, že jen on jistotně ví, kterak se sešli Tenderouc a Bakulouc. A když vyslechneš několik osob, jsi zas tak chytrý, jako jsi byl. Ani od starých nic pořádného se nedovíš. Šla jsem jednou s Bakulkou z kostela, ,Bakulko', povídám, ,osobo drahá, tedy je to pravda, že dáte Anýžku za Vítka?' ,Nejspíš,' povídá. — ,A jak do toho došlo? Pověz přece!' ,A tak,' povídá, ,docela obyčejným chodem. Vítek má zdravé oči a vidí, že nad Anýžku v obci není a že by druhé nepohledal kraj světa, aby byla holčina stejně zhlídná i bohatá i z rodu pořádného. I umínil si, že se o Anýžku pokusí, a řekl to zrovna Tenderovi. ,Tatínku,' povídá, ,Anýžka musí být má a kdyby mi někdo bránil, všecko rozbiju a rozsekám,' Co měl Tendera dělat? Počkal si na mého a: ,Bakulo milý,' povídá, ,jak živ jsem ti nic dobrého neučinil, vždycky tě hněval a pokoušel, a dnes tu na tebe čekám, abych se tě optal: Dali byste Anýžku za našeho Vítka?' Můj se rozhněval: ,Už jsi zas na mne něco nového vymyslil, abys mne škádlil a zlobil?' ,Já nic nevymyslil,' povídá Tendera, ,jen se o našeho Vítka bojím, aby něco zlého neudělal sobě nebo někomu jinému, kdyby nebylo po jeho a vy mu nedali Anýžku.' A můj na Tenderu, neboť mu ještě nevěřil: ,A co on, tvůj Vítek, může mně udělat? Sobě ať udělá co chce, do toho mi nic není, a mně neudělá ničehož, ničehož, jářku, jako že jsem Bakula!' Na to si Tendera na mého zašel jináč. ,Takový je on, Tendera, forman,' podotkla, ,dobrý forman, na pídi země umí obrátit žebřinový vůz.' A pokračovala o Tenderovi. ,Bakulo milý,' povídá Tendera, ,podívej se, oba stárneme a přeme a hádáme se spolu jako za malička, když jsme spolu do naší pastoušky do školy chodívali. Zdaliž by to nebylo krásné a milé bohu i sousedům kdybychom si na konec upřímně ruce podali a žili až do smrti ve svor-

nosti a lásce, pro příklad mladému pokolení?' A slza mu stála v očích. Tu zmizely všecky pochybnosti Bakulovy. Podal Tenderovi obě ruce a řekl: ‚Máš dobře, Tendero! Zanechme hněvů a škorpení a žijme v lásce a svornosti až do smrti!' Tak mi vypravovala Bakulka,' podotkla Kojanka.

»Divím se pořád víc,« děl Kojan, nadzdvihuje mimo svůj obyčej levý koutek. Divil se věru, i sobě se divil, že se pouští do takové rozprávky, o které by jindy řekl, že je výhradným právem ženských. »Divím se, že Tendera a Bakula se sjednotili, aniž jediného slůvka promluvili o věně.«

Kojanka pokračovala: »Brzy na to přišla mi za humny do cesty Tenderka. O čem máme pohovořit, ne-li o tom, co přetřepává celá ves? ‚Tenderko milá,' povídám, ‚chvalitebně děláte ty i tvůj, že za sebe dáváte Vítka a Anýžku.' ‚Milá zlatá,' Tenderka na to, ‚což my! Vůle boží se děje.' — ‚Nu arci,' povídám, ‚na tom se právě zakládá vaše štěstí, že v tom byla vůle boží. Bez vůle boží nikdo by nebyl Tenderu a Bakulu svedl.' — ‚Co, štěstí?' ostře se ohradila; ‚štěstí pro Anýžku a Bakulouc, ale pro nás jen vůle boží. Jen vůle boží, Kojanko milá. A jí se pokorně podrobujeme! Mne zamrzelo, že Tenderka stále se dovolává boží vůle na místě nepravém, i řekla jsem: ‚Každý v obci suduje, že to bude vaše štěstí, když si Anýžka Bakulouc vezme vašeho Vítka.' ‚Co že? Tak daleko ještě nejsme, a budeme-li, Kojanko milá, Anýžka si nevezme Vítka, ale Vítek si vezme Anýžku.' — ‚To je jedno.' — ‚Ne, to je dvojí. Řeknu-li: Vítek si bere Anýžku, to znamená, že Vítek o Anýžku se ucházel a rodiče její mu ji dali jakožto ženichu výbornému, jaký nepřichází s každým vrznutím dveří. Ale zde je to obráceně. Anýžka stůně za Vítkem a rodiče její mohou dát na mši svatou, že jsme se nezatvrdili a Vítkovi nebráníme. Dyť ona ti, Kojanko milá, za Vítkem ve dne v noci pláče a říká, nebude-li Vítkova, že bude hrobařova. Tak co, starý, povídám, udělejme to a neberme si na duši její neštěstí. Tendera ještě se dlouho zdráhal. Celý svět prý ví o jeho sporování s Bakulou a malí velcí smáti se mu budou, až se chytí do oka přízně Bakulovy, a Bakula prý se mu vysměje nejvíc. Bakula skutečně dělal, jakoby neměl žádného soucitu se svým dítětem a žil jen pro hněvy s Tenderou. Ale jednou si na něj počkal v lese, když jsme odtud vozili dříví, a tu, pane, spadla s něho pýcha, a jal se Tenderu prosit: Příteli, prý, pro všecko na světě, nebraň Vítkovi, aby si vzal naši Anýžku, aby z toho holka neměla smrt. Již prý vidí, že Anýžce bude strojit jedno z dvojího: buď svadbu anebo funus, a on by raději svadbu. A také prý dá Vítkovi věna, co sám Tendera určí, i přídavky dá a na nic ohlížeti se nebude. Tendera váhal, váhal, a na konec, aby Bakulovi nevzal všechnu naději, řekl, že promluví s Vítkem. A již za ten flíček naděje co se mu Bakula naděkoval! A Bakulka také za mnou dobíhala a přimlouvala, abych na otce i syna působila. Sestrou prý ji budu nejmilejší, řekne-li Vítek: ano. Já se nad ní slitovala a splnila její prosby. Vítek, dušinka dobrá, povídá: ‚Maminko,' povídá, ‚ne sobě k vůli, ne Anýžce k vůli, ne Bakulovi k vůli, ne tatínkovi k vůli, ale vám k vůli Anýžku neodmítnu.' My to hned vzkázali Bakulovům a tam tři noci nespali radostí. A tak, Kojanko milá, nezmění-li se vůle boží, Anýžka skutečně si vezme Vítka.' Taková byla řeč Tenderčina a já,« dokončila Kojanka, »když srovnám oboje, čeho jsem se dověděla od ní i Bakulky, musím si přiznati, že nevím zhola nic a že bych byla líp učinila, kdybych se neptala.«

»Ať je po Bakulčině nebo Tenderčině,« prohodil Kojan, »z toho se musí celá obec těšit, že mezi Bakulou a Tenderou bude svatý pokoj.«

»Nestarej se,« řekla Kojanka, »zas je bude obec o sypané smiřovávat, a jestliže se dosud škorpili pro malichernosti, nic za to nedám, že se dostanou do rozepří a různic vážnějších. Představ si jen, že to, co Bakulka a Tenderka povídaly mně, třetí osobě, každá zvlášť, jednou si budou tvrdit jedna druhé do tváře. A přijdou-li k tomu jejich mužové, věc nebude lepší.«

»A což by škodilo!« na to Kojan. »Jde tu o mladé, a budou-li Vítek s Anýžkou žíti ve svornosti a lásce, hádky rodičů vždycky zůstanou v té míře, že budou obci pro obveselení a nikoli pro pohoršení.«

Marjána upustila cínový svícen. Nežli se Kojanka ohlídla, sebrala jej a chvatně otírala.

»Nic se mu nestalo,« pravila neklidně.

»Což by se mu stalo,« děla hospodyně, »ale dej pozor na sklo a majolik. Co pak jsi se tak polekala?«

»I, už ji chvíli pozoruju,« pravil Kojan, »kterak to nedobře dělá. Práce chvatná nebývá platná. Nádobí jí mezi prsty jen hraje a tančí. Dlouho ji tu zdržuješ, Kačenko. Je neděle, ať si jde po vyražení.«

»Ne, ne, teta zlatá, nechte mne u sebe, nechce se mi nikoho vidět, s nikým mluvit, chci být při vás, a pozor dám, abych nic nepotloukla.«

»Jsi hodná holka, že se nás tak držíš,« pochválil Marjánu hospodář.

Zas jí vypadlo, co právě měla v ruce. Nůž to byl a zabodl se do podlahy.

»Holka, holka,« napomínala ji hospodyně, »že jsi dnes tak nepozorná! Zvláště na nůž máš dávat pozor, aby ti z ruky nevyklouzl. Vypadne-li komu z ruky nůž a zabodne se, zabodne se do srdce tomu, na koho právě myslil.« Pokrač.

Z BÁSNÍ AUG. EUG. MUŽÍKA.

PROBUZENÍ.

»Kde jsem to, kdo jsem, odkud jsem?«

»»To nevím. Jsi jen povzdechem.««

»Mé jméno, mé drahé, slavné jméno?

»»To dávno zapomněno.««

»A kde jsou všecky moje látky?«

»»Ty dávno našly cestu zpátky,
část v květ, jenž včera rozestřen,
a něco zůstalo prachem jen.««

»A láska, zášti?«

»»Nač se ptát —
což snem nebylo všecko?««

Tož lépe spát, jak u matky děcko,
jen cítit, že smím v rodné půdě spát . .

V POLOSNĚNÍ.

Já sním a bdím tak v polosnění,
jak led nad tůní bezednou,
jenž vlna ani kámen není,
a přece obé najednou.

Vzpomínky — hřbitov nadějí,
naděje — símě upomínek,
a všecko mlhy zavějí . . .
Jen z utrhaných květů pletem' vínek!

Co pravdou včera ještě jen,
to dneska zapomněno.
Co skutečnost je a co sen?
Jen snít je naše věno.

Jen rojte dál se, postavy
mé fantasie, sny a touhy —
snad vy jste pravdou — přelud prchavý,
a já sám přelud pouhý!

GABRIELA PREISSOVÁ:

NA SALAŠI.

ALPSKÝ OBRÁZEK.

Dokonč.

Nejprve mne tam maloučkou a nerozumnou posílali jalůvky hlídat na ouhor. Jednou jsem si sbírala kulaté kamínky místo povážlivé hlídky a jak jsem byla sehnuta, jedna něčím poplašená jalůvka mi přeskočila hlavu a vyrazila mi levé oko. Maminka, která tenkráte ještě žila, jen nade mnou zalomila rukama: »Už má holka konec se štěstím,« naříkala, a dobře to chudák prorokovala. Vyrůstala jsem pak vyrůstala, ale už jen pořád jako ten odstrčený zapomenutý stromek v pustině. Hospodář mne vypravil na salaš, když mi bylo jedenadvacet let — to jsem se mu zdála už povážlivá — ale kdyby byli věděli, jak se mi zde bláznivě vedlo, byli by mi ani nesvěřili takový majetek pod dozor. Tak jsem sedávala na těch stráňkách z prava, z leva, a myslila si: Beránky plynou na nebi jeden za druhým a někam utíkají, dojdou svého cíle, kukačka i ostříž si najdou druhého do hnízda a muška si s muškou pobzučí; za tmy na těch svatojanských to nejlépe bylo vidět, jak jedno světýlko tíhlo za druhým a jak se pak ve dvou radovaly. I ty hvězdy na nebi jak si přiskočily jedna ke druhé! Z tesknoty počala jsem si zpívat . . . Zpívala jsem si písničky zbožné i světské a pořád mi připadalo, že si někoho musím tím zpíváním přivolat. Pak jsem halikala na hory a když mi odpovídala ozvěna, napadalo mi, že už někdo jde, že se jen kdesi schovává . . . Potom když obílil všecko kolem mne měsíc a já se podívala na své lokte a ruce, které byly zbělené jako sníh, napadala mi pohádka o zakleté princezně Mušličce, která musila čaroději stádo pásat a já si myslila, že já jsem sama ta odstrkovaná zakletá princezna, a slzy mi tou domněnkou stékaly po tvářích . . . Tak jsem probláznila ten první rok na salaši . . . Tu a tam přišel někdo z našich z dola, hospodář, hospodyně, naše kuchyňská děvečka. Hospodyně měla čtyři děti a jen pořád vykládala, co dělají a k čemu jsou šikovné, kuchyňská děvečka zase říkávala: Melichar mi přijde naproti, už abych šla . . . To byl ten její — tak každý měl svou radost a jen já nic . . .«

»Myslila jste si snad na určitého hocha,« přerušila učitelka její stýskavé vypravování. »Kdo pak to byl?«

»Ale tak v živé představě jsem ho ani nepotkala a to je mi teď ta nejsměšnější věc,« usmála se salašnička a všechny její vrásky jakoby tonuly v změkčených vlnkách . . . »Jednou o Marianském processí jsem uzřela hezkého člověka, urostlého jako břízka, s kudrnatou hlavou a mile všetečnýma očima, ba, snad byl i nějaký panský a když jsem usínala . . . tak nějak mu podobného jsem si představovala toho, kdo by mohl za mnou chodit . . . No, nepřišel takový ani na salaš ani na dolinu a já se také na konec ze svých myšlének a planého zdání vybláznila jako vlčí mák . . . Ale když mi při-

padalo, že ta samota by mne už udusila, pokračovala bez povzdechu jen jako z pouhé, švitořivé sdílnosti, »napadlo mi vzít si sem k sobě od naší staré podělkářky vnučku, sirotka. Bába ji ničemu dobrému neučila, lítalo to jen z bůhdarma celý den a zlobilo lidi, tak jsem si myslila: Děvče mi hezky přivykne, naučím ji všemu dobrému a alespoň budu mět pro koho žít. Tak jsem si ji nejprve pěkně okoupala a hladce přičesala a povídám: Už je ti jedenáct let. Musí z tebe být milá holka něco lepšího, než dosud, ale jen počkej, všemu tě pěkně naučím... Nachystala jsem jí dráty s bavlnou a začala ukazovat, kterak se plete punčocha, sama jsem k ní chvilkami přisedala a šila jí košili a zástěrku a ukazovala jí, že, když by chtěla, mohla by už i na šití pomáhat...

Ale co si myslíte — za dva dny mi děvčátko zvětřené uteklo, ani mi za všecku dobrou vůli s Bohem nedala, a dole v kraji ještě mne pomluvila, že jsem jí při česání cásala za vlasy...«

»Tož jste konečně pochopila, že je v tom také jisté štěstí býti samotna a dovést si dostačit?« přejala jí učitelka slovo v přátelském porozumění.

»Nezůstala jsem samotna — našla jsem si kamaráda, ale teprve tehdy, když už jsem přišla do rozumných let... Srovnáváme se tak pěkně spolu s Kryštofem už šest let...« přiznala se salašnička najednou jako v radostné chloubě.

»Ach,« pousmála se překvapena učitelka nadzdvihujíc obočí, tak konečně přece se dostavil nějaký kamarád... Jenže kamarád, milá duše, zrovna tak jako milý, nás ženy po jistém čase také snadně opouští; pletou se mu do záliby pořád ty mladší a nezapomínáme-li my, zapomíná on konečně všechno, co milé a krásné s námi prožil...« připomněla ve vážném poučení.

»Ten můj mi už neodejde s jinou,« usmála se salašnička, »vždyť je slepý«.

A vyřkla to bez lítosti, téměř vesele, ani nepřidavši obvyklé slovo »chudák«...

»Slepý?« žasla za to učitelka v hrnoucím se soucitu, »a ten se vám zalíbil?«

»Kamarád se nepotřebuje zalíbit tak jako milý,« poučila teď zase salašnička, »ale Krištof je hezký a milý dost, ba i všelikou práci zastane, svůj chleba si vždycky zaslouží. Teď je tady na salaši ovčákem a v každé práci mi dovede pomoci. A když teď v pokojném věku přirovnávám, co se děje s ostatními ženskými, nenaříkám si před Pánembohem. Muž smí vlastní ženě poroučet, smí ji i nabít, milý se smí zase odvrátit a srdce trápit, děti člověka opustí pro vlastní hnízdo, já jsem na konec se svým kamarádem nejlépe pochodila, protože si všechnu naši slávu a radost necháváme až na konec.«

»Jakou to radost myslíte?« nechápala učitelka.

»A povedeme se za ruce až teprve po smrti,« pošvihla salašnička sukněmi jakoby se opravdu na to těšila. Člověku je jistěji a lehčeji, když jsou dva, když jeden si tak na druhého u záhrobní branky čeká... Když jsem se zbavila svých bláznivých let, po takové jistotě se mi pak už jedině stýskalo, teď už jakobych se neměla čeho bát, už jsem spokojena...«

»Ano, v tom je něco krásného,« přisvědčila seskromněným hlasem učitelka, »ale když jste si už toho Kryštofa tak pro věčné časy nalezla, a on si zaslouží svůj chléb, že jste jej nikdy nenazývala milým, anebo ještě spíše jste se nerozhodli, že se vezmete?...«

»Ale kde pak,« zavrtěla hlavou žena jako vyrostlejší nad podobné nápady. Co by si jen lidé o nás pomyslili, smáli by se nám, že se díváme dohromady jen jediným okem na svět, a Pánbůh sám by s námi nebyl spokojen... Až potom tam, až se povedeme tam za ruce v páru, budeme oba jasně vidět, i slušet nám to bude, neboť před boží tváří všechno musí skrásnět a se uzdravit, potom už se nám nikdo nebude moci smát...«

Z přístavku salaše ozvaly se teď táhlé zvuky harmoniky v Korutanské písni.

»To si Kryštof hraje, musil dnes zahnat před bouřkou ovce a nemá ještě žádnou jinou práci nachystanou,« vysvětlovala salašnička. »Od té doby, co jsem se ho ujala, bývá nám tady vždycky veselo. Dříve neuměl nic jiného než na harmoniku hrát, pomalu by z něho jeho teta byla udělala jenom žebráka.

Až já mu řekla: Pojď se mnou, Kryštofe na salaš, a já z tebe udělám pořádného člověka, přimluvím se za tebe u našeho sedláka, a on mému hlasu hned uvěřil. Je mladší jen o tři leta než já, ale poslouchá mne jako matku. Tak jsem ho naučila peři drát, turkyň vylupovat, máslo tlouci, ba i ovce s rozumným psíkem Laňou pást a poslouchají ho, když zahvizdne a svojí ovčáckou hůl pozdvihne jako vidomého a všechny cesty tady na salaši i kolem statku zná už Kryštof z paměti, tak dobře jsem mu se vším poradila. Dostává od hospodáře dvacet rýnských roční služby a na oblek i boty jako každý jiný ovčák, a je celý šťastný.

Počkejte, okážu vám jej!« pootevřela dvéře jizby a hlas její se zvučně rozlehl v jednotvárném šumotu ustávajícího deště voláním: »Kryštofe, pojď sem na chvilku k nám!«

Nechala již dvéře pootevřeny a nejprve jimi vběhl malý ovčácký pes Laňa, radostně pobíhaje po jizbě a otíraje se salašničce o sukně, potom vešel bez tápání a nejistoty ovčák sám. Byl to vytáhlý člověk s úzkou tváří a hladce přičesanými vlasy, kterému se, i když mlčel, stále pohybovaly slabě ochmýřené rty, buď vlnkou úsměvu, nebo jakoby vnímavým opakováním každého slova, které kolem sebe slyšel. Oči jeho byly čisté, neurčité barvy s dlouhým třepením víček, ale zasněné stále v jeden ztrnulý pohled.

Učitelce prochvěl bezděčný smutek srdce, ti dva však kolem ní zdáli se nevýslovně spokojenými.

»Dostali jste sem nezvaného hosta,« zjemnila učitelka mimovolně před slepcem hlas, »skryla jsem se zde před bouřkou, ale dlouho vás zde již nebudu obtěžovat.«

»Ale jen si poseďte,« obracel se Kryštof po sluchu. »Katro, dala's jí mléka?« připomínal pohostinskou tuchou.

»Máte to zde hezké a milé,« promluvila zase turistka, »jako v pohádce.«

»Katra umí povídat pohádky, Katra ...« upozorňoval zase Kryštof, sedaje si do rohu na lavici. »O Panně Marii, jak světem chodila, o svatém Kryštofu, který je můj patron a má velkou sílu i moc, pak o mládenečkovi Tobiášovi, jak ho anděl vedl, a o svatém Petru veselé příhody, a tak všeliké pěkné výklady ví ona, Katra.«

»Vy ji máte nějak rád, tu svoji Katru!« pokusila se učitelka o úsměv.

Zarděl se a tvář jeho se celá rozjasnila. »Každý má někoho rád, každý toho svého, s kým se k nebeské bráně povede,« opětoval blahou Katřinu víru, a tím, že ji přijal i za svou, zdál se celý oblažený.

»Koho pak máte vy?« napadla jej důvěrná otázka jen proto, aby ještě něco řekl a nehovořilo se jen o něm a o Katře.

»Já?« zarazila se učitelka, dodávajíc poněkud nesměle: »Já mám jediného bratra ...«

»Je hodný?« kladl slepec novou otázku.

»Ano, je řádným a milým člověkem, i jeho žena je roztomilá paní ...

»Má ženu?« rozpřádal ještě Kryštof rozmluvu a najednou mu nebylo něco jasně pochopitelno. »S kým se to povede k nebeské bráně, Katro, ten bratr?« obrátil se o vysvětlení k té, která všechno věděla.

»No, se svou ženou se povede, a tahle se jich jako jejich příbuzná za šaty přidrží ...« rozhodla salašnička záhadu.

Dveřmi, které zůstaly nedovřeny, vmetl se sluneční paprsek; turistka se zase navlékla do svého osušeného oděvu.

»Zaplať vám Pánbůh za všecko,« podávala salašnici i nevidomému jejímu kamarádu ruku, »a zůstávejte zde šťastni!«

»Dejž to Pánbůh, i vy mějte štěstí,« přáli oba sdruženě.

Vykračujíc si rázně na další, západem ostře osluněnou, tisícerými slzami jakoby posetou cestu, povzdychla si turistka s mihem povrchní lítosti:

»Mně se ani jediný z těch kamarádů nedochoval, kteří nosí věrné nadšení ve vidoucích očích. Ohlížejí se za těmi mladšími a o mně si jen povídají pohádku: »Ta bývala hezká, ale chudá jako kostelní myš ...«

A najednou se do rozjasňujícího vzduchu zasmála z plných zdravých plic vzpomínajíc si Katřina výkladu: »Ne, já se tam ve strachu osamělosti před tou nebeskou branou nikoho nebudu přidržovat za šaty! Sama se postavím před Nejvyšší pohled a vzpřímená, sebevědomá a hrdá jako dobrý vojín s čistým štítem ohlásím: Já si dovedla sama na světě postačit a byla Bohu vděčna za to štěstí!«

A bílé jezernické hory jakoby chvějnou ozvěnou ještě po ní opakovaly: »Štěstí! ...«

Ernest Gaubert:

NAIVNÍ BALLADA.

Přel. Jean Rowalski.

Duše dětí vykonaly velkou cestu, této noci, k zemi vzdálené, odkud přicházejí bílá křídla sněhu ...

Ve snu šly cestami, kde prameny zpívaly pod kvetoucími stromy, a v rukách nesouce touhy svých srdcí, kráčely zvolna.

*

Krásné děcko Jitro vlálo jejich vlasy a svými zlatými rty líbalo je na oči, a všichni docela malí cítili v sobě rozkvétati duši, sladkou a křehkou, při jasném šepotu pramene ve stínu a na mechu jeskyní, osvěželých červánky.

*

Viděli zázračné zahrady, kde stromy měly purpurové větve, kde labutě plynuly po světlé vodě jezer jako rozptýlené vločky bílé vlny na modrém atlasu. Ženy, oděné dlouhými bílými hávy, zdály se také plynouti po zrcadle vod; andělé vznášeli se v modru alejí a krásné dívky se zlatými korunami přicházely k nim a jejich oči vrhaly hvězdy mezi větve.

*

A malí seřadili se na cestě a pak, sepnuvše ruce je prosili — Panny (neboť byly to duše květů) daly dětským ústům dlouhé polibky a dítky se vrátily. Mají teď na svých upřímných rtech vůně snů čistých a na svých očích něžné reflexy ...

Pohledy dětí vykonaly velkou cestu ...

Z BÁSNÍ PAULA VERLAINEA.

Přel. Alf. Breska.

V nekonečně teskné
znavující pláni
sníh se v matném zdání
jako písek leskne.

Nebe ze mědi je,
nikde světlo žádné,
zříš, jak luna žije
umírá a chladne.

Jako mračna šedá
obrys dubu stinný
blízké doubraviny
do mlhy se zvedá.

Nebe ze mědi je,
nikde světlo žádné,
zříš, jak luna žije,
umírá a chladne.

Dýchavičné vrány,
vlci zhublí hlady,
co vám nesou tady
ostrých větru vany?

V nekonečně teskné
znavující pláni
sníh se v matném zdání
jako písek leskne.

Slyš vítr v pláni
své tlumí štkání.
(Favart.)

Toť extase nyvě snící,
toť je mdloba milující,
celý chvějící se bor
tichých vánků ve objetí,
toť je v hloubi šerých snětí
malých ptačích hlasů sbor.

Ó to křehké, svěží znění!
šeptání a šelestění,
zdá se, že to tichý vzlyk,
jímž se vzdutá tráva chvěje . . .
Řek' bys, pod vodou, jež spěje,
oblázku to temný ryk.

Duše, jejíž naříkání
zní v tom usínavém lkání,
naše duše není-liž?
Duše má i tvá, jež zticha
touto prostou písní dýchá
ve večerní vlahou tiš.

M. Jahn:

KONEC HORY.

Z vypravování známého.

Dokonč.

To byla zpuštěná chatrč, oken v ní nebylo ani dveří, tak jenom peleš pro lišky. Byl prý tam kdysi divný člověk, bradu měl do pasu, nikam nechodil a sám prý si chatrč postavil. Pravili, že to byl poustevník. Tak tomu říkali pústevna.

»Ne,« pravím, »pústevna sletí a přivalí nás. Vběhneme radši tady pod můstek.«

»Jak troufáš,« praví pán.

Chytil mne za ruku a já s ním pod můstek.

Běžíme, ale už lesní duch řádí. Vidím ty jeho zlé, strašné oči. Blýsknou a hned zas pohasínají. Slyším, jak chvílemi naříká: »oh, oh, oh, oh,« a zase laje: »hú, hú, hú, hú, hú,« až přechází v uších.

Běžíme bez dechu k můstku. On stále za námi. Strašnýma rukama rve z kořene stromy a hází je na zem tak jako stébla.

Už nám byl v patách, ale my ještě stačili šťastně pod můstek.

Povídám: »Lesní duch zuří, chraňme se zlého Jsme v rukou božích.«

Pán se úzkostí přikrčil ke mně.

»Nemyslíš, že je to soudný den?« povídá, zuby mu jektají a všecek se třese.

»Myslím, že lesní duch utíká z hory a už se s ní loučí,« pravím pánovi.

»Neblabol, soudný den bude. Vždyť vidíš, co se děje!« povídá pán.

A v tom prask! nad námi a bác! na můstek, až v uchu zaléhá.

Pán se mne chytil okolo pasu, div, že mně nezlámal kostí.

»Konec,« povídá, »to je tu hrob náš.«

»Bůh nám buď milostiv,« pravím, »jemu se odevzdejme.«

A zase prask! a bác! na můstek, až se nám zablýsklo v očích.

»No darmo, musíme zhynout. Prosím tě, odpusť mi, hleděl jsem s úmyslem na tvoji ženu. Bůh mi hřích odpusť, maso jsem jídával v pátek, zle dělal lidem. Zpovídám se ti ze všeho, co jsem kdy udělal,« praví pán pokorně a všecko mi povídá, jak bych byl knězem.

Pravím: »No, křehcí jsme všici, chybujem' velice proti Bohu. Jináč to není, jsme všeci smrtelní . . .«

Po třetí buchlo na můstek, až trámy praskaly. A jako chladný jazyk přeběhl příval pod námi.

Pán už byl strachy málo živ. Zatřásl jsem jím. Probral se.

Povídá: »Nech mne, beztoho neujdeme.«

Pravím: »Do vůle boží! Zdá, se, že duch už vychází z hory.«

Ustalo hučet a jenom v dálce syčelo lijákem.

Vyšli jsme z rokle.

Pán všecek bledý povídá: »Buď chvála bohu, že nás to minulo. Takové hrůzy jsem ještě nezažil. Ale neprav mi o tom před živou duší.«

»Ubezpečte se, milostpane, nepovím ničeho,« povídám pánovi a myslím si v duchu, proč jenom ti páni se bojí tak smrti.

Inu, mají se dobře a z dobrého bydla se těžko odchází.

Jdeme. Ve vrchu ještě to chvílemi zašumí a také liják už pomalu ustává. Vidět, že lesní duch už se rozloučil s horou.

»Co to, povídám, pústevnu strhlo.«

Střecha je na zemi a trámy kam který — hotová spousta.

»Oh, měl jsi pravdu: nechat pústevnu pústevnou. Nezapomenu na to, že jsi mne ochránil,« povídá pán, krotký tak jako kuřátko.

Vyšli jsme z lesa. Slunce už vyšlo nadobro z mraků. Ticho, pokojně, světlý den všade.

Šli jsme do hájnice, pojedli, osušili se.

Divná věc, pán už nehledí na ženu, tak ho strach sebral tam pod můstkem. Potom mi najednou řekl do ucha: »Víš, pod tím můstkem, tam bylo těsno. Měli jsme malinkou dušičku. Ale žádnému neprav!«

No, už na něm také tráva roste. Přišla smrt, marně, neunikl jí. Všeci jsme smrtelni, tak je to.

Žernová lehla bezmála celá, tak ji ten lesní duch zřádil. No, a už zase dorůstá. Tak jako lidé: jedni mrou a druzí se rodí. To už je takový pořádek od Boha.

A lesní duch, vzpomeňte sobě, tak lehko nedá se vyplašit, kdy tehdy udělá zkázu.

Starý Lukáš skončil své vypravování, rozkýval hlavou a bubnoval prsty po stole.

V tom přišla Lukáška s čerstvě pečeným, vonícím chlebem a prostírala na stůl . . .

* * *

Vichřice zničila Vlčí bezmála z jedné třetiny. Hned po vichřici přišel rozkaz: Klády pořezat a v brzku odvézt, aby se v dřevě nerozšířili brouci. Strýc Ondrýš za dva dni okřál a statně kácel. A zase řinčely pily, mlátily sekyry a skřípaly vozy, odvážející na rychlo klády. A do podzimku z krásné té hory zbyly choré a nevzhledné pahýly.

Sedl jsem nejednou na pařez a hleděl na mrtvou tišinu.

Smutek mi přisedl k duši a byl u ní hostem.

Hlavou mi prošla vzpomínka na tuto horu. Nic, jenom vzpomínka, nejtrvalejší náhrobek věcí. Ona jest jejich neviditelnou, duchovou podstatou a přetvárá hmotu. Když člověk zemře, ještě i po letech vypravují si o něm za tichých večerů ti, kteří zbyli, on tane jim v mysli, jak chodil, jak mluvil, jak se kdy usmíval. Nic, nic jiného tu pro ně v pravdě nezůstalo, jenom ten krásný, božský dar — vzpomínání. Ono jest posmrtným zpěvem všeho, co minulo.

A tak bylo s Vlčím. Hory, té krásné hory už nebylo, nebude nikdy, té a takové, jak byla ona. Ale ve mně zůstává její obraz.

Někdy se mi zdá, že kdosi ladí tento veliký nástroj, že slyším, jak hučí oním nesmírným, různohlasým sborem — a jsem rozčarován. Zdá se mi, že vidím ony světlé pěšiny v rozpuklém bučí a temné v mohutném boru. Stín, světlo, ptáci, šumění lesa i poslední orkán žijí v mé mysli tak jako postava starého Ondrýše, obou Lukášův i mladé ženy v hájnici, na všecky živě se pamatuji, poznovu si je přikouzluji v duši, aby tam žili, pokud můj duch bude s to pochytit jejich milé a vlídné představy.

Nuž, nechť tedy žijí vzpomínky tyto a projdou mi duší, podobny sladkému zpěvu, kterým tak často šuměla ta kdysi krásná, barvitá hora, než nad ní zapadlo slunce velkého života.

FEUILLETON.

PAŘÍSIANA II. (Něco z povahopisu Paříže. — Literáti a literáti-řečníci. — Divadla.)

Znáte psychologické schema povah jednotlivých národů, které již po hezkou řadu let straší ve všemožných cestopisech, a které je zdrojem nesčíslných anekdot: Angličan je prý chladný, Němec sentimentální, Rus dobrácký, Ital ohnivý, Španěl chodí neustále s dýkou za pasem.

Kdybychom věřili tomuto schematu, byl by Francouz jistou specií dobrodruha vždy vesele naladěného, který nehledá na světě nic jiného, než galantní aventury. Paříž by pak byla městem, kde se od rána do noci tančí na boulevardech kankán.

Vím, že si naši otcové a naše matrony, kteří se nikdy nedostali dále než do Chuchle, případně na Zbraslav, představují Francii jako zem bohopustých radovánek a Paříž jako výlupek vší té bohopustosti.

Dovolím si tedy dotyčné otce a dotyčné matrony již předem upozorniti, že mají pravdu nanejvýš jen na polovic. Zapomínají, že v Paříži je vedle Montmartru (boulevardy, na nichž se nalézá řada zábavních místností) také Louvre se svými poklady obrazů a soch, že vedle cabaretů mají tu také musea (a jaká musea!) i knihovny (a jaké knihovny)!

Zapomínají zkrátka, že, co činí Paříž Paříží, je intensita, s jakou zde lidé dovedou pracovat a po vykonané práci užívat života.

Pracuje se tu houževnatě, vytrvale a, předem, pravidelně. Co by náš český literát, který čas od času napíše několik veršů nebo báseň v próse, řekl takovému Paulu Adamovi, jenž pracuje každý den deset hodin, pět dopoledne a pět odpoledne?

Podivuhodné je tu, s jakou rovnováhou dovede pařížský literát rozvíjeti své schopnosti: vedle té intensivní práce najde si ještě čas k hodince sportu a k hodince hudby. A mluvte s kterýmkoli z nich, užasnete nad znalostmi, jaké mají v psychologii a historii umění. Jedno zvláště překvapí cizince: lehkost a řečnická gracie, s níž se dovedou vyjadřovat.

Byl jsem onehdy na večírku, pořádaném Laurentem Tailhadem — básníkem velice oblíbeným v kruzích anarchistů — na památku Zolovu. V nevelkém sále »Société

»des Savants« rue Serpent, bylo namačkáno lidí. A na podiu bělal se šedivý vlas Madame Séverine, předsedkyně, vedle níž se seskupili různí literáti a politikové: oblíbený a proskribovaný tribun lidu, Sébastien Fort, Tailhade se smyslným, kozlím profilem, Henry Bérenger, bývalý předseda studentské associace, morosní Gustave Kahn, dramatický kritik a autor Henry Bauër. Poznal jsem, čemu Francouzi říkají »une voix enchanteresse«: mluvila-li Séverine nebo Sebastien Fort, poslouchali byste po celou noc do rána, nic než ten harmonický spád hlasu, kouzlo gest, hru metafor . . . zkrátka, ten nepopsatelný řečnický dar, který zůstává po Římanech všem románským raçám.

A vzpomínal-li jsem na naše české schůze s řečníky koktajícími a neohrabanými jako medvěd, záviděl jsem Francouzům, jak dovedou plně vypěstit všechny dané vlohy své individuality . . .

*

A nyní několik slov o zdejších divadlech.

Paříž má nějakých třicet divadel, většinou pěkných, výstavných, třeba že daleko ne tak rozsáhlých jako naše »kaplička nad Vltavou«. Ale jistě ve 20 z těchto Thaliiných stánků hrají se kusy, které jsou vypočteny na nejnižší instinkty diváků. Zbývá jen několik seriosních divadel: »Comédie Française«, jejíž repertoir je převážně klassický, »Vaudeville«, »Variétés«, »Renaissance«, Divadlo Sáry Bernhardtové«, kde doposud hrají Rostandova »L'Aiglona«, »Odeon« a pěkné divadlo »Théâtre Antoine«.

Králem pařížských divadel je nyní p. Alfred Capus. V divadle »Variétés« hrají nepřetržitě jeho »Les deux écoles«, které vynesly přes 800.000 fr. A »Renaissance« uvedla na scénu jeho »Chatelaine«, která hned při prvém představení dobyla neobyčejného úspěchu.

Abyste si dovedli vysvětlit toto zvláštní štěstí, je treba znáti vedlejší okolnosti zdaru p. Capusova. Francie neměla v posledních letech autora veseloher. Všichni talentovaní dramatičtí spisovatelé, podnícení Ibsenem a snad německými dramatiky, analysovali na divadelních prknech vážné otázky ve vážných dramatech. Ale Francie je přece jen kraj, kde lidé chtějí se smát a vidět život v různých barvách. Objevil-li se tedy někdo, kdo dovede vzbudit smích — a tento někdo je Alfred Capus — sklízí úspěch za úspěchem. Jinak si nedovedu vysvětliti přízeň, která p. Capuse provází nejen u obecenstva, ale i velké většiny kritiky. Vždyť, hledíte-li bez předsudku na př. na tyto »Deux écoles«, zdají se vám spíše hloupé než chytré, a celá dramatická akce omezuje se v nich na řadu karrikatur, někdy dobrých, jindy bezvýznamných. Děj kusu je asi ten. Henriette Maubrunová se přesvědčí, že je klamána svým mužem, a rozhodne se podati žalobu za rozvod, a, po vyřízení rozepře, vdáti se za státního radu Le Hautboise. Zatím opuštěný Eduard Maubrun vede domácnost se svou maitressou. Osud chce tomu, že oba párky — Maubrun a jeho milenka, Henriette a státní rada — setkají se v restaurantu, kde Eduard zase se poněkud sblíží se svojí ženou. V III. aktu přijde navštívit svého tchána, potká Henriettu, naváže s ní hovor, jehož výsledek je, že Henriette jižjiž upouští od žaloby. Ale ještě v čas se upamatuje. Ve IV. aktu jde Henrietta navštívit státního radu. Jaké je však její překvapení, když ho spatří v objetí Eduardovy maitressy. Té se totiž Le Hautbois při setkání v restaurantu zalíbil tak, že mu činí vyznání lásky právě v okamžiku, když přichází Henriette. Jak skončí kus p. Copusův? Takto: Henriette si řekne: »Všichni muži jsou stejní, a mám-li být klamána, ať jsem klamána tím, na nějž jsem si zvykla,« a vrátí se k Eduardovi . . . Jste nadšeni pro »Deux écoles«?

Daleko lépe, třeba že poněkud odpuzoval situacemi, nesčetněkráte opakovanými ve všech románech a na všech divadelních prknech — líbil se mi kus p. Pavla Hervieua: »La Course du Flambeau«, který hrají ve »Vaudevillu«. Podobně jako »Les deux vies« bratří Marguerittů, je »La Course du Flambeau« tragoedie mateřského srdce. Paní Sabina Fevelová je dcerou paní Fontenaisové a matkou osmnáctileté Marie-Jeanny. O Sabinu se uchází bohatý Američan Staugy, ale je odmrštěn, neboť vdova chce se věnovati úplně své dceři. Když Staugy odejde, svěří Marie-Jeanne matce, že miluje ingenieura Didiera Maravona. Ale manželství mladých lidí se nedaří. Didier ztratí nešťastnými spekulacemi 300.000 fr., které je třeba nahradit. Paní Sabina naléhá nejprve na matku, aby poskytla Marii-Jeanně potřebného kapitálu. Ale ta odepře. Tu, aby zachránila své dítě, padělá podpis matčin. Ale tato oběť je marna: neboť bankovní úředník pozná padělek. Jak dosíci pomoci? Na naléhání dceřino píše paní Sabina Staugymu, že je ochotna ho vyslyšet, poskytne-li jí nutný obnos. A ještě není dosti obětí: Marie-Jeanne se roznemůže a, na radu lékařovu, odjíždí do Švýcar, kam ji matka následuje, třeba že ví, že toto podnebí podlomí její vlastní zdraví. Ve Švýcarsku setká se se Staugym — ženatým. Američan zaopatří mladým manželům výhodné postavení v Jižní Americe, kam odcházejí, plni naděje, neohlížejíce se nic na to, že tu zanechávají matku, která jim tolik obětovala. A osud stíhá paní Sabinu ráz na ráz: v brzku umírá v jejím náručí také paní Fontenaisová, poslední drahá bytost, která jí zůstala věrna . . . Takové je tragické rozluštění tohoto intimního dramatu, v němž slavná Réjane, v úloze paní Sabiny, je nezapomenutelná. Hned jak v prvním aktu vkročí na scénu, s unavenýma očima, s nevypsatelnou gracií v chůzi a pohybu, jakoby nový vzduch zavál jevištěm. A což když promluví! Ještě ve vzpomínce kocháte se tím hlasem plným jako úder zvonu, zvučným tak, že nepochopujete, jak tento vibrující tón může vycházeti z útlých ženských prsou, harmonickým, i když je rozhněvaný nebo vášnivý. I ty její malé ruce s ohromnými prsteny dovedou mluvit, i to tělo, hned vypjaté a graciesní, hned zmalátnělé a jakoby páteře zbavené. Hraje každým svalem ten miláček Pařížanů a Pařížanek, ta malá, krásná Réjane!

V »Comédie Française« hrají kus autora, jenž je úplně neznám našemu publiku. Je to pan Porto-Riche, a jeho čtyřaktová komedie »Le Passé« má všechny vlastnosti, aby svábila intelligentního posluchače. Je v ní velký, tragický rys živelné lásky, vykreslený s neobyčejnou poesií a nevšedním uměním: Dominika Briennová, malířka, milovala před osmi lety Františka Prieura, záletníka, který podvádí kde kterou ženu. Ale to je již stará záležitost srdce, o které Dominika myslí, že je definitivně skončena. Tu se přihodí, že její příbuzná, Antoinetta Bellangeová, také jedna z Prieurových obětí, přijde ji prosit, aby se pokusila smířit ji s nevěrným milencem. Dominika se pokusí. Ale při rozmluvě včaruje se znovu do kouzla bývalé lásky, věří novým slibům milencovým, třeba že právě před chvílí slyšela od jeho přátel o jeho různých kouscích, a o tom, že si v Saint-James najal domek, kde přijímá své přítelkyně. Ale illuse brzo mizí: Dominika dovídá se, že François, který jí přísahá lásku, smluvil si na zítřek schůzku s Antoinettou. Když se shledá znovu se svým bývalým milencem, Dominika ho zasype výčitkami. Než François se dovede očistit a upoutat ji novým kouzlem. Jižjiž chce se mu Dominika vzdát, nechává se odvést; kam se jemu zachce. A François, využívaje této příhodné chvíle, líčí, že pro ni samotnou najal útulný domek — v Saint Jamesu! Tato poslední lež ochladí konečně Dominičinu vášeň: poznává, že François je stále týž, lhář a záletník.

Pro cizince bylo velice zábavnou podívanou, sledovat úsudky kritiky u obecenstva při provozování prázdné hry Lotharovy »Král harlekýn«, která se dávala několikrát v »Odéonu«. Bylo jasno, že si s tímto kusem ani kritika, ani obecenstvo neví rady. Předcházela mu pověst uměleckého díla. A poněvadž má málo lidí odvahu hledět vlastníma očima, složili kritika i obecenstvo »Králi harlekýnu« několik planých poklon, které příliš dobře vyjadřovaly, že ani jedni, ani druzí nevědí, co si mají o panu Lotharovi myslit — a kus po páté zmizel s jeviště. Srov-

naval jsem hru zdejší interpretky Giziny s výkonem slečny Grégrovy na našem divadle, výkonem, jehož umělecká hloubka zůstala naším obecenstvem nepochopena. Jaký úspěch by tu měla naše roztomilá naivka, když diváci v »Odéonu« tleskali zdejší Gize, která přece stojí o tolik stupňu níže pod Gizou »Národního divadla ! . . .

V Paříži, 2. listopadu 1902. O. Theer.

ČESKÁ ČINOHRA.

Jsou pamětníci, kteří vypravují s nadšením o představeních na hradbách, v prozatímním divadle, s nadšením, které vidíš, že je nelíčené. Z té doby také asi pochází tradice českého divadla, specielně činohry. Neboť právě činohře tehdejší platí tento vzdech, který posílají všichni přátelé divadla o třicet let nazpět! Ku podivu, dnes, kdy máme velkou scénu, herce daleko lépe situované, s jejichž nadáním se zachází daleko ekonomičtěji než tehda. A přece jest smutným faktem, že večery činoherní v Národním divadle bývají zoufale prázdné, večery, kdy cítíš, že nad hledištěm rozpíná křídla nejstrašlivější nepřítel divadla — nuda. A přece, třeba že jsme často tu a tam měli příčiny k námitkám, a těch je všude s dostatek i na prvních jevištích světových, musíme uznati, že repertoir je přece výše, než byl tehda na hradbách. Že stojí výše režie, výprava, celé scenování! A přece všichni tito činitelé dohromady nemohou probuditi dřímající zájem českého diváka. Věc podivuhodná, která zaslouží, aby ji byl věnován zájem a pozornost. Totéž obecenstvo, jež plní operu často k namačkání, nenese i nejlepší činoherní práci vstříc zájmu toho nejmenšího. I nejzajímavější premiéry, které všude jinde bývají divadelními svátky, nechávají naše obecenstvo tupě lhostejným. Totéž obecenstvo, jehož zájem stoupá až za meze slušnosti, jedná-li se o nějakého tenoristu, často dost pochybné kvality umělecké a ještě ubožejších kvalit intellektuálních.

Arciť, vidím námitku, vyslovenou jednohlasně tisíci navštěvovateli divadla. Obecenstvo jest dnes nakloněno více opeře, hudbě vůbec. A to nejen u nás, i jinde. Sám jsem si tuto námitku vyslovil, ale při bedlivém uvažování a srovnávání jsem přišel k poznání, že není správná. Jest pravda, že hudba dnes těší se zájmu jako nikdy před tím, ale že by všude vyčerpávala zájem obecenstva tak, aby nezbylo nic na činohru, to není prostě pravda. Berlín, Paříž mají operní ústavy dva, tři, ale vedle toho bezpočet divadel činoherních. Mezi nimi scény čistě literární. A přece tyto ústavy mají pořád dost obecenstva, které se zájmem provází činoherní produkci domácí. Premiéry Hauptmanna, Sudermanna, Dreyera, Ernsta a j. autorů stávají se událostmi. Obecenstvo na kolik dnů si zajišťuje vstupenky napřed. Ostatně nejlépe tu poslouží statistika, kterou letos v létě uveřejnily říšskoněmecké časopisy. Revue »Deutsche Arbeit« přinesla pod názvem Repertoir německých divadel v saisoně 1900—1901 z péra dra. Maxe Poensgen-Albertyho tyto ciferné údaje:

Jako nejpopulárnější komponista stojí tu bez odporu Richard Wagner s 1365 večery. Po něm následují: Strauss 677, Lortzing 613, Verdi 576, Jonas 469, Weber 440, Mozart 440, Millöcker 401, Bizet 288, Suppé 274, Mascagni 269, Meyerbeer 252, Offenbach 238. Z činoher dosáhla největšího počtu repris filistrovská komedie Ernstova »Flachsmann vychovatel«. Hrála se neméně než 951! Nejvíce tantiem připadlo na Sudermanna. Byl hrán 1366. Za ním hned stojí Otto Ernst se svými 1134 reprisami. Teprve pak přijde Schiller 987 a o Goethe 347 repris. Celkem na německých jevištích hráno bylo 2700 her klassických a na 5700 moderních. Tedy klassikové nedopadli při tom špatně. Björnson hrán byl 659, G. Hauptmann 462. Zájem stoupl také pro Ibsena. Dosáhl 365 večerů. Mezi autory frašek a žertu stojí na prvém místě pp. Kadelburg a Blumenthal 874 večery a Moser s 630 večery.

Z tohoto výkazu je viděti, že německé obecenstvo svůj zájem rozděluje rovnoměrně mezi činohru a operu. Ba činoherní autoři předstihují operu oblibou obecenstva. Sudermann předstihl — Wagnera!

Tato data u porovnání s českým obecenstvem dávají látku a příležitost k vážnému přemítání. Podle toho také to vypadá s vývojem činohry německé a naší. Arciť řekne se, že je směšno porovnávati naše žabí poměry divadelní s velkolepým divadelnictvím německým. V cifrách ano — ale v poměru a psychologii obecenstva ne. Zde je porovnání na svém místě. Velkolepý vývoj německé činohry, která co do kvality předstihla i francouzskou, je umožněn jen živým zájmem obecenstva. U nás tohoto zájmu není a to je právě hrobem české činohry. A kde hledati příčiny toho?

Jedna a hlavní jest nedostatek intelligence našeho obecenstva. To, co nazývá se intelligencí a co sedá na plyšových sedadlech Národního divadla, je docela průměrný, často, snad častěji ještě podprůměrný měšťák, jemuž scházejí všechna jemná tykadla, jež nutně činohra, zejména umělecky vážná, seriosní činohra předpokládá v hledišti. Vyžaduje rozhodně vyšší intelligence obecenstva než opera. Tato sama svou pompésní výpravností, hudbou působí i na diváka méně intelligentního. Myslím, že bych na prstech spočítal ty, kteří sedíce v operním představení, rozumí po stránce hudební dílu, které se dává. Kolik jich rozumí ku př. hudbě Wagnerově, a přece plní laikové a prostí lidé divadla při představení těchto oper. Je uchvacuje a láká prostě lesklý povrch díla. Zde vnímá jen zrak a sluch — u činohry je potřebí více. Ona nemá vnějších prostředků, jež by poskytovaly hody uchu a oku diváka. Ona především a jedině appeluje na vnímavost, hloubku, zkrátka na mozek diváka. A tohoto intelligentního, duševně distingovaného obecenstva u nás nemáme. A tak stojíme před smutným faktem, že jsme jediným z civilisovaných evropských národů, kde je nemožno přímo hráti největší moderní básníky — prostě proto, že nemáme pro ně vyrostlé a zralé obecenstvo. Smutné zkušenosti Národního divadla s Ibsenem, Björnsonem jsou toho výmluvným příkladem. Národní divadlo slíbilo druhý díl velkého Björnsonova díla »Nad naši sílu«. Nespěchá se splněním tohoto slibu a já to chápu. Vyhodit několik zoufale prázdných večerů, v nichž vládne přímo barbarsky studená netečnost k velikému dílu, ochromuje vůli i nejideálnějšího divadelníka.

Nemáme divadelního intelligentního publika. Nemáme ho jednak proto, že život divadelní je u nás přece jen mladý a pak také, že toto obecenstvo bylo nejen nevychováváno, ale všemi divadly skoro důsledně kažen v něm vyšší jemnější vkus. Zejména Národní divadlo v prvých svých letech není bez viny. Různými feeriemi, balety pěstovalo v obecenstvu povrchní pozlátkový bezmyšlenkovitý kurs.

A tato netečnost obecenstva táhne za sebou těžké stíny, které padají na celý náš divadelní život. Při takové nevážnosti k činohře divadlo očividně nadržuje opeře, která více vábí. Je uzavřené a upjaté k domácí produkci prostě proto, že i nejlepší domácí věc nedovede trvale upoutati zájem obecenstva.

A ještě jedna příčina. Nedostatek talentu hereckých. Bývaly doby, kdy česká činohra byla přímo ideálním tělesem uměleckým. Byla to šťastná, úrodná doba velkých talentů. Činohra, která měla oba Koláry, Seiferta, Frankovského, Mošnu, Šamberka, Pospíšilovou, Bittnerovou, Šamberkovou, Hynkovou, Sklenářovou, musila táhnout i netečné obecenstvo. Dnes většina těchto výborných umělců umřela, mnozí žijí jako invalidi a jen několik výborných jmen uměleckých dnes drží činohru jako odkaz a zbytky lepších dob. V nejmladší generaci nemá divadlo naše štěstí na talenty. I ty talenty, které dnes počítáme k nejlepším: Seifert, Bittner, Šmaha, Mošna, Vojan, Sedláček, Kvapilová, Laudová, Hübnerová, patří ještě minulé generaci. Jak bude s naší činohrou, až tito dobří herci odejdou?

A přece výkon herce jest jednou z hlavních přitažlivostí. Jako jde obecenstvo na operu k vuli tenoru X, barytonu Y., tak chodí, aspoň jinde, k vuli výkonu herce Z. Vídeňský Burgtheater muže být jist, že bude vyprodán, hraje-li Kainz, Sonnenthal atd.

Tyto neutěšené poměry odnáší pak celá činohra jako umělecký genre. Divadlo činohru považuje za balast, spisovatele nemůže drážditi efemérní úspěch jednoho, nejvýše čtyř večerů. A proto nemáme dramatiku z povolání — komu by psali? Proto i lidé, kteří by snad dovedli pro divadlo psáti, nepíší. Nevyplatí se to morálně ani finančně jako jiné literární genry.

A tak živoří česká činohra, ve které měl by vyvrcholiti ideový život národní kultury, jako pastorek z milosti trpěný v nádherném domě, jejž národ postavil svým nejvyšším kulturním cílům. Ant. Neřásek.

DROBNÉ ČRTY Z ANGLICKÉ LITERATURY.

Po těžké nemoci, stihnuvší Kiplinga v únoru r. 1889, zdálo se, že ruka jeho pozbyla nadobro své slavné obratnosti v prose i ve verši. Co napsal od oné osudné doby, nerovnalo se ani z dalека jeho prvním pracím.

Loni vrátila se Kiplingova Musa do svého přirozeného ovzduší — do tajemné a pittoreskní Indie. Výsledkem toho byla kniha »Kim«.

Kim jest jedním z těch malých hochu, již jsou tak oblíbenými hrdiny v anglických románech za posledního pulstoletí. U klassiků bývaly ještě děti dětinskými, ve starých románech bývala vždy Krása a Statečnost plnoletou a Moudrost šedobradou, ačkoliv angličtí gentlemeni bývali tenkráte již otci rodin, válečníky a státníky u věku, kdy dnešní potomci jejich teprve opouští školu.

S prvním vzorem mladistvého hrdiny, jakéhosi zázračného dítěte s talentem a chováním muže, setkáváme se v Disraeliově románu »Contarini Fleming«, v Anglii již zapomenutém, ale žijícím v německém kriticismu pro jeho příbuznost s Goetheovým Wilhelmem Meisterem. Fleming byl často napodoben. Meredith jej překrásně životně i umělecky zdokonalil v Richardu Feverelovi.

Pak nastaly pokusy analysovat typické nebo abnormální dětské povahy. V genru tom dodělal se nevídaného úspěchu James Barrie se svým Sentimentálním Tommym, v němž vylíčil dětství umělce, Oliva Schreinerová s »Historií africké farmy«, Sarah Grandová s »Nebeskými blíženci« a Kipling s Mowglim v »Povídkách z džungle«.

Oblíbeným typem dneška jest hoch-hrdina, hoch činu, jednající intuicí jako dospělý, smělý, obeznalý a zkušený muž.

Již u Stevensona v »Ostrově pokladů«, »Černém Šípu« a »Únosu« je dobrodruh hrdina pouhým hochem. Do této kategorie patří Crockettův »Cleg Kelly« a Kiplingovi hrdinové Harvey Cheyne ve »Statných kapitánech« a Kim.

Harvey Cheyne jest rozmazleným synáčkem amerického millionáře. Jako většina bohatých hochů nedostal Harvey v celém svém životě přímého rozkazu — rozkazu neprovázeného dlouhými a někdy slzavými výklady o prospěšnosti poslušnosti a širokým vysvětlováním, proč to či ono je na něm žádáno. Rodiče vezou ho do Evropy na vychování. Na moři spadne Harvey, nikým nepozorován s korábu a jest zachráněn rybářskou lodí. Mužstvo nevěří jeho vyprávění o otcově bohatství a těžkou prací, tvrdým způsobem života a ranami lana, vychová z něho za několik měsíců řádného mladíka.

Kim je do jisté míry pendantem Mowgliho z »Povídek z džunglí«, ač je každý malován jinou manýrou a jinými barvami.

Mowgli jest dítětem přírody. Jako nahé, hnědé děcko, ztracené v džungli, jest zachráněn z drápů tigra vlkem a odnesen do jeskyně, kde je kojen a vychováván vlčicí. Běhá s vlky a žije jejich životem. Za přítele má Balúa, hnědého medvěda, panthera Baghýru, hroznýše Kau. Rozumí jejich řeči, jest poslušen jejich moudrých rad, žije s nimi jako v rajské zahradě a opustí je teprve, až pozná ženu.

Jako Mowgli mezi zvířaty, tak prožije Kim, sirotek po irském vojínu, své dětství mezi indickými domorodci. »Ačkoliv byl opálen do černa jako kterýkoli domorodec, ač mluvil nejraději jazykem domorodců a svou mateřskou řeč napolo polykal nejistým zpívavým tónem, ač obcoval s malými hochy na bazaru jako s dokonale sobě rovnými, byl Kim přece bělochem.« Podle nejasného proroctví svého otce má najíti jednou Červeného Býka v Zeleném poli, který mu přinese štěstí.

Kimovi je asi dvanáct let. Sedí na děle před lahoreským národopisným museem — Domem Divů a tu pozná rozkošného starého lamu, buddhistického kněze z hor:

»Lama byl vysoký skorem šest stop a oděný v bohatě řasnatou špinavou látku, podobnou koňské houni. Za pasem viselo mu dlouhé železné pouzdro na péra a dřevěný růženec, jaký nosí svatí mužové. Na hlavě měl obrovský širák. Tvář jeho byla žlutá a vrásčitá jako tvář Fuka Šinga, čínského ševce na bazaře. Oči jeho zdvihaly se v koutcích nahoru a vyhlížely jako malé třísky onyxu. Byl starý a z jeho vlněného pláště do deště vypařoval se zápach pelyňku z horských průsmyků.«

Lama přišel z Tibetu, aby hledal v Hindustanu zázračnou řeku, jež vytryskla na místě, kam dopadl šíp Buddhův. Kim přidá se k němu jako jeho chela — žák a vydají se spolu na cesty. Jeden pátrá po svaté řece Očistění, druhý po tajemném červeném býku v zeleném poli:

»Toulali se po celý den tam, kde důkladně vzdělávaná půda dává tři i čtyři žně do roka — po lánech cukrové třtiny, tabáku a dlouhé bílé řetkve; zamířili ke každému záblesku vody; probouzeli vesnické psy a vesnice spící za poledne, a lama odpovídal na otázky s neodchylující se prostotou. Hledají řeku — Řeku zázračného zhojení. Ví někdo o takovém proudu? Někde se mu lidé smáli, ale častěji vyslechli jeho povídku do konce a nabídli oběma místo ve stínu a dali jim jíst a napít se mléka. Ženy byly všude dobrotivy a malé děti byly jako jsou děti po celém světě, střídavě plaché a kurážné. Večer našel je při odpočinku pod velkým stromem ve vesničce, jejíž chaty i střechy byly z hliny. Hovořili s náčelníkem, ana stáda se vracela z pastvin a ženy připravovaly večeři.«

*

»Potkávali tlupy dlouhovlasých, čpavě páchnoucích Sansiův s nůšemi ještěrek a jiné nečisté potravy na zádech, s hubenými psy, čenichajícími kol jejich pat. Za nimi, kráčeje ze široka, jako ztrnule, v mohutném stínu, ubíral se propuštěnec z vězení; jeho plný břich a lesknoucí se kůže dokazovaly, že vláda krmí své vězně lépe než se mohou sami krmiti ti nejpočestnější lidé. Dále si tu vykračoval Alkali, pobožnůstkář z kasty Sikhů, divokých očí a rozcuchaných vlasů, v modře kostkovaném rouchu své víry, s kruhovitými noži z hlazené oceli, lesknoucími se na špici jeho velkého modrého turbanu. Tu a tam potkávaly nebo dohonily je pestře oděné davy z celých vesnic, táhnoucí k nějakému místnímu trhu. Tlupa changar, žen, které nanosily hlínu na všechny náspy všech severních drah — rod nosiček hliny, ploských noh, velkých prsů, silných údů v modrých sukních, spěchala k severu na zprávu o práci a neplýtvala po cestě časem. Patřily ku kastě, u níž muži nic neplatí a kráčely s ohnutými lokty, houpajíce se v bocích a s hlavami vzhůru, jak se sluší ženám, nosícím těžká břemena. O chvíli později přihrnul se na hlavní silnici svatební průvod s jásotem a hudbou a vuní jasmínu a měsíčků, silnější ještě než výpary z prachu. Bylo viděti nosítka nevěstina, rudou a blysknavou skvrnu, míhající se v kotoučích prachu,

*

zatím co ženichův ověnčený koník uhýbal stranou, aby si urval sousto z kolem jedoucího vozu s pící. Kim připojil se k těm, kdož pronášeli blahopřání a dvojsmyslné žerty, přeje párku sto synů a žádnou dceru.

Sluneční záře rychle mizela, zbarvivši na okamžik lidské tváře, kola vozu a rohy volů do červena jako krev. Pak zavládla noc; změnila nádech vzduchu, přetáhla přes tvář krajiny jemný, jakoby z par a pavučiny setkaný modrý závoj a šířila jasně a zřetelně zápach kouře ze dříví, dobytka, a libou vůni pšeničných koláčů, pečených v popelu.«

Lama jest roztomilá figura a skvostný je kontrast mezi starým mystikem, neznalým běhu světa, jenž veškeré konání považuje za zlo, rušící koloběh života a Kimem, jenž nemá ani za mák idealismu, ale mnoho odvahy a dovede si všude pomoci. Stane se tak lamovi ne chelou, ale vůdcem a pozemskou Prozřetelností. Však si také lama libuje ke konci cesty: »Nikdy nebylo takového chely! Střídmý, vlídný, moudrý, nereptavý, veselého srdce na cestě nikdy nezapomínající, učený, věrný, zdvořilý. Veliká bude jeho odměna!« Oba mají se v brzku velice rádi:

Poznal jsem mnoho lidí ve svém tak dlouhém životě a nemálo také žáků. Ale nikomu z lidí neotevřel jsem tak svého srdce jako tobě, který jsi dumysluý, moudrý a zdvořilý, ač máš při sobě cosi od malého šotka.«

»A já jsem nikdy neviděl takového kněze jako jsi ty.« Kim zkoumal vlídný, žlutý obličej, vrásku za vráskou. »Jsou to teprve tři dny, kdy cestujeme pospolu, ale je mi, jakoby to bylo sto let.«

»Snad mi bylo v některém dřívějším životě dovoleno, že jsem ti mohl prokázati nějakou službu. Snad —« usmál se, »jsem tě vyprostil z pasti anebo chytiv tě na udici, ve dnech, kdy jsem nebyl osvícen, hodil jsem tě zase do řeky.«

»Snad,« řekl Kim klidně.

V lamovi jest zosobněna ideální stránka indického života se svou hlubokou filosofií, s touhou uniknouti illusím tohoto pomíjejícího světa do jasných krajin, kde uvolněné duše obcují s neviditelnou skutečností, jež jest podkladem všech věcí. Proto hledá lama řeku, mající dobrotivostí Pána tu vlastnost, že kdo se v ní vykoupá, smyje veškerou skvrnu a stopu hříchu a jest osvobozen od Kolotání, k němuž odsouzeni jsou veškeří tvorové v té či oné podobě dle svých zásluh:

»Žlutý a hnědý pruh plazil se z purpurových chřestících stonků ku břehu, natáhl krk k vodě, pil a ležel pak tiše — byl to veliký had kobra s upřenýma očima bez víček.«

»Nemám žádné hole — nemám hole,« pravil Kim. »Půjdu si pro nějakou a přerazím mu hřbet.«

»Proč? Je v Koloběhu jako my — život vzestupný nebo sestupný — velice vzdálený od Vysvobození. Duše, která je odsouzena v tuto podobu, spáchala asi veliké zlo.«

»Nenávidím všechny hady,« řekl Kim. Žádná domorodá výchova nemůže potlačiti bělochovu hrůzu před hadem.

»Nech ho vyžít jeho život.« Svinutý had zasyčel a napolo rozevřel svůj klobouk. »Kéž ti nadejde brzo vysvobození, bratře,« pokračoval lama dobrotivě. »Víš snad ty náhodou o mé řece?«

»Nikdy jsem neviděl takového člověka jako jsi ty,« šeptal Kim překonán. »Což i hadi rozumějí tvé řeči?«

»Kdož ví?« Kráčel jen asi na stopu kolem jedovaté hlavy kobřiny. Ležela sploštěna mezi zaprášenými kotouči těla.

»Pojď!« volal na Kima přes rameno.

»Ne,« řekl Kim. »Půjdu kolem.«

»Jen pojď, neublíží ti.«

Kim váhal na chvíli. Lama podepřel svůj rozkaz jakýmsi bzučivým čínským citátem, který Kim měl se kouzelné zaříkání. Poslechl a překročil říčku. Had za vskutku ani nehnul.

»Nikdy jsem neviděl takového člověka,« a Kim si utíral pot s čela.

Po čase setkají se s plukem Maverickův, majícím za znak červeného býka v zeleném poli. Pluk, v jehož řadách sloužíval kdysi otec Kimův, chce se ujmouti Kima a dáti jej vychovati ve vojenském sirotčinci. Ale lama nabídne se, že bude hraditi veškeré výlohy, s řádným vychováním Kima spojené, sám, a tak jest hoch poslán do zednářského ústavu v Lucknow, kdež se vzdělává pro službu v »Tajném oddělení indickém«. Po tříletém studiu dostane dovolenou k nové cestě s lamou. Tentokráte zatoulají se do hor himalajských, kdež Kim přelstí dva ruské vyzvědače a zmocní se jejich papírů. Na namáhavé cestě zpáteční roznemůže se Kim na smrt a jest ošetřován i vyléčen v domě bohaté begumy. Lama, ztýraný starostmi o Kima a dlouhým dobrovolným postem, spadne v rozjímání do řeky, z níž jest ještě v čas vytažen. V horečce a v náboženském vytržení svém považuje ji za svou mystickou řeku. Vypráví Kimovi:

»Má duše se uvolnila a kroužíc jako orel, viděla, že není ani Tešu Lamou ani jinou duší. Jako kapka táhne se k vodě, tak duše moje blížila se k té Veliké Duši, která je za všemi věcmi. V tom okamžiku vzrušeného rozjímání viděl jsem celou Indii, od Ceylonu v moři až k svým malovaným horám Suchzenským, viděl jsem každý tábor a vesnici až do té poslední, kde jsme odpočívali. Viděl jsem je v jednom čase a v jednom místě, neb byly mimo duši. Z toho jsem poznal, že duše moje vznesla se za illuse Času, Prostoru a věcí. Z toho jsem poznal, že jsem svoboden. Pak duše moje byla samotna a já neviděl ničeho, neb jsem byl veškerými věcmi, dosáhnuv Veliké Duše. A rozjímal jsem tisíce tisíců let, bez vášně, jsa si plně vědom Příčin všech Věcí. Pak zvolal nějaký hlas: ‚Co se stane s hochem, jsi-li mrtev?‘ a já se zachvíval soucitem k tobě a řekl jsem: ‚Vrátím se ku svému chelovi, aby se neminul Cesty.‘ A na ta slova duše moje odtrhla se od Veliké Duše, za nevýslovného boje a zápasu, za nevýslovné touhy a úzkosti. Jako jikra z ryby, jako ryba z vody, jako voda z mraku, jako mrak z hustého vzduchu, tak vylinula, vyskočila, vypršela, vyvanula duše moje z Veliké Duše. Pak zvolal nějaký hlas: ‚Řeka! Dej pozor na Řeku!‘ a já shlížel na celý svět, který byl takový, jak jsem jej byl dříve vídal — jediný v čase, jediný v prostoru, a já viděl jasně Řeku Šípu u svých nohou. Když jsem do ní vstoupil, zavřely se její vody nade mnou a hle! já byl zase v těle Tešu Lamy, ale prost hříchu!

Hledání je skončeno. Pro zásluhy, jichž jsem nabyl, jest Řeka Šípu zde. Nalezl jsem ji. Synu mé duše, odtrhl jsem svou duši od Prahu Volnosti, abych tě osvobodil od všech hříchů — abys byl jako já — volný, bez hříchu. Spravedlivé jest Kolo! Jisté jest naše osvobození. Pojď!«

Skřížil ruce na klíně a usmíval se jako člověk, získavší Spasení pro sebe i pro svého miláčka«.

Končím slovy anglického kritika: »Síla knihy spočívá v malbě domorodých charakterů (lama, begum, afghanský koňař atd.), jež jsou živé a určité jako postavy Dickensovy a její sláva leží v těch kouzelných tazích štětcem, jež jako bleskem osvětlí na okamžik nějakou skrýš Obecné Duše Světa a ukáží, že poklad tam se nacházející je čistým zlatem.« Josef Bartoš.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 20. LISTOPADU 1902. — * ČÍSLO 5. *

Jaroslav Vrchlický:

NOČNÍ CESTA.

Luny svit se v krok můj stáčel,
paprsky hrál kouzelnými,
když jsem jednou večer kráčel
pod topoly ztemnělými.

Dlouhé světla proudy světlé
padly na pole i dvory
i na louky letem zkvětlé
i na modré vzadu hory.

Náhle, jak jdu po silnici,
prach zřím, přede mnou se zdvihal,
dvojí stín v něm tancující
podivně se z dálky míhal.

Muž, měl, zdá se, v hlavě trochu,
chůze jeho málo jistá,
medvědovi říkal: Hochu!
medvěd — ten byl humorista.

Z monologu muže časem
kusy vět jsem jasně slyšel,
jak se mihli stínem, jasem:
»V nehostinný jsem kraj přišel . .

Páni v městě řekli, kůže,
hochu, tenká je v tvém nose,
utrhnout se snadno může . . .
proto líp nám v noční rose.

Kroužek v nozdře prošoupané
vytrhne se každým skokem,
snadno neštěstí se stane! . . .
Bedlivým to stihli okem.

Mají ženy pohlaváři,
mají děti . . . tak se báli . . .
ubohému medvědáři
noclehu tam nedopřáli.

A tak, hochu, co nám zbývá,
jen když ty jsi humorista . . .
Vlídně příkop cesty kývá,
chůze když je málo jistá . . .

A tak jdeme o dům dále,
jen když šosák sladce dříme,
lehce jsme jim dali vale,
vesele si zatančíme! . . .«

Ze záňadří tamburinu
vytáh', třás' jí nade skrání,
v jasu půl a polo v stínu
medvěd se dal do skákání.

Od příkopu do příkopu
muž i zvíře v prach se ztrácí,
a já hledím v jejich stopu
sveden k divné meditaci.

S uměním svým podobám se
bosenskému medvědáři,
cestou asyl, kam jen dám se,
těžko se mi najít zdaří.

Nestarám se, kdo mne potká,
cestou maně v noci křepčím,
já a ta má šelma krotká
nesetkáme se již s lepším.

Panstvo může klidně spáti,
ignorovat naši stopu,
až nás vztek a mdloba schvátí,
svalíme se do příkopu . . .

Ale k čemu meditace!
Při měsíci tancujeme . . .
posud jde to pěkně hladce,
a, co hlavní, jdem', kam chceme!

KRAJINA.

Jen louky kol . . . kdes v dálce hučí Labe,
chví ve větru se vrbin pruty slabé,
dál tmí se olšin kupy, mlhou vzadu
mdle rýsuje se silhouetta hradu,
to Kunětice . . . Vzduch je měkký, svěží . . .
kde v kvítí nízký násep, kolej běží,
v mhu šedou bílý kouř se z dálky snáší,
vlak blíží se již — ale nevyplaší,
ač v líné pouti pronikavě hvízdá,
na holých vrbách čnící čapí hnízda.

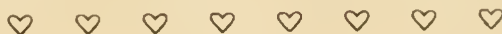

Růžena Jesenská:

SVÉ DRAHÉ SESTŘE MARII.

NESMÍRNĚ MILOVANÁ.

(LYRICKÉ DRAMA.)

»Poznala jsem mnoho srdcí opuštěných a krvácejících z nezastaveného pramene lásky.«

Osoby: Anna Čechová. — Václav Vyšin. — Gustav Braun. — Dr. Rudolf Kratochvil. — Valerie, jeho žena. — Teta Anny Čechové.

Děj v Praze v létě v přítomné době.

Jednání I.

(Prostranný pokoj, v předu blízko stěny dveře z předsíně, v pravo dveře do vedlejší komnaty, v levo velké okno s bílou záclonou, vyhlídka do snivých, roztoužených zahrad. Zařízení pokoje umělecky vkusné: psací stůl, židle, pohovka, stůl, pianino, perské koberce. Na stěnách několik originálu a staré rytiny. Ve vázách polní květiny s dlouhými stonky.)

1.

Anna Čechová (vejde, oblečená v letní oděv, odloží klobouk, slunečník a rukavice, jde ku psacímu stolku, vezme ležící tam dva dopisy, otevře první a čte, odloží jej, otevře druhý, jde čtouc k oknu, sedne na pohovku, v zamyšlení položí hlavu vzad v mdlobě rozkoše, promluví tiše a vroucně): On přijde a tolik je v něm touhy . . .

(Nějaká velmi vzdálená hudba se zachvěje a zase umlká.)

2.

Teta (v šátečku na hlavě vejde, béře Annin klobouk, slunečník a rukavice, donese je v pravo a hned se vrátí. Líbá Annu.)

Anna: Teto, teto!

Teta: Holubičko moje, našla jsi dvě psaní?

Anna: Ano.

Teta (sedne vedle Anny): Jedno je od pana Vyšína, hledal tě a tady je napsal, druhé je od nějakého neznámého pána. Přijel, dušinko! Slyším hrčet kočár, poslouchám, zastavil u nás, a v tom už se zazvoní. A cizí pán přišel, ptá se uctivě po tobě a nechal ti tu psaní. Když odešel, běžím honem k oknu, dívám se dolů, opravdu — stoupal do kočáru.

Anna: Je to bohatý pán, teto.

Teta: Hned jsem si to pomyslila. Já bych tě ráda, dušinko, viděla šťastnou.

Anna (s úsměvem): Bohatou! Jsem šťastna, teto. Ach, teto, teto, ty si nedovedeš představit moje štěstí, nemůžeš pochopit nanebevzetí duše.

Teta: Na to je dost času po smrti, holubičko.

Anna (blouznivě): Nanebevzetí duše! Milá moje tetičko, já jsem nesmírně šťastna.

Teta: Ten bohatý pán má dobrý, citlivý pohled a milou tvář, ne, že by byla krásná, ale dobrota z ní hledí. Ten by tě na rukou nosil. Je to na něm vidět. Má dům, viď?

Anna: Má domy, ano, krásný starý dům a v něm sto pokojů a zahradu jako ráj, plnou ovoce, kvítí a vodotrysků. Má továrnu a poklady.

Teta: Je to na něm vidět. Na rukou by tě nosil. Pomyšlení by ti činil. Má tě jistě rád. Vyčetla jsem mu to z očí. Kdo by tebe neměl rád!

Anna (kývá hlavou): Teto, teto, tys nikdy nemilovala?

Teta: Jak bych nebyla milovala? Vždyť jsem se vdala, měla jsem děti, vychovávala jsem je, rostly, umíraly, a kdyby nebyl můj syn Albín až v Americe, jistě bych byla u něho, ale přes moře mne nikdo nedostane. Ani s nebožtíkem mužem jsem tam nejela, když si vzpomněl Albína navštívit.

Anna: Ach, co je moře, teto, já bych šla přes propasti, peklem, smrtí, hrůzou k tomu, koho miluji.

Teta: Tvoje matka byla taky taková.

Anna (snivě): Moje matka!

Teta: A toho bohatého pána nemiluješ?

Anna: Teto — nemiluji.

Teta: Taky jsem si to myslila. Ale tak ráda bych tě viděla šťastnou.

Anna (skloní se k ní a obejme její hlavu).

(Zazvoněno. Teta odchází.)

3.

Gustav Braun (vchází, podává Anně ruku).

Anna (vesele): Milý příteli, jak se daří?

Braun: Jako bych žil v krisi svého uměleckého života. Napsali o mně, že moje umění je příliš komplikované, že postrádá posvěcené jednoduchosti velkého pravého umění, že ani není uměním. Mé práce prý jsou samé stejné kudrlinky a lahodí jen banálnímu vkusu bohatého davu. Snad mají o mně pravdu. Já teprve chci vytvořit nové, pak ať soudí, já dosud nevyslovil svou duši. A chvěji se úzkostí před aktem tvoření.

Anna: Je třeba ničeho nedbat — jen vlastního hlasu, srdce a svědomí, vyslovit se, odpoutat s celou závratí svou duši od pozemského a rozžhavit ji vášnivě pro to, co milujete. Co vy už máte práce za sebou, je vlastně celá škola nového učení. Ach ano — Kolumbovo vejce — teď, kdy jste stvořil své linie a barvy, jsou všem velmi známé, a vy jim nejste ani umělcem — tvůrcem. Ale nejen to, co máte za sebou — vy máte ještě celé světy, krásy před sebou. Vy stvoříte nesmrtelné.

Braun: Vím o jediném, co by mi k tomu pomohlo.

Anna: A to?

Braun: Vy sama. Vaše láska. Nelekejte se, vím, že je to nemožné. Dáváte mi příliš mnoho pouhým přátelstvím, ani netušíte. Jakmile jsem vás poprvé spatřil, viděl jsem celý svůj osud. Víte, kdy to bylo? Před rokem na Petříně. Šla jste s paní doktorovou Kratochvílovou.

Anna: A s Valerkou, pamatuji.

Braun: Ona se smála jako hrdlička a vy jste se dívala někam velmi daleko před sebe. Vy jste asi neposlouchala a nevěděla, proč se směje. A já vás tenkrát potkal. Doktor Kratochvíl, který šel za vámi, zavolal vás a představil mne. Vy jste se velmi líbezně uklonila a řekla jste: Znám pana Brauna z výstav. Váš pohled byl modrý a sladký. Celý večer jsem jej nosil v prsou. Vaši tvář jsem kreslil, váš pohled, takový pohled dítěte.

Anna (směje se): Blouznivý člověče.

Braun: Nebojte se mne. Já vím, že milujete Vyšina. Věděl jsem, že vy dva, jakmile se sejdete, budete se milovat. Věděl jsem to zcela určitě. To nebylo jinak možná. Jste oba výjimeční lidé.

Anna: Ach, ach!

Braun: Mám pravdu. On geniální, krásný, dobrý, takový jediný na světě, a vy, vy, jako z paprsků utkaná, plná milosti, vy, zosobněná duše, žena, která ho jediná plně dovede pochopit, s ním horoucně duševně splynout. Nedovedu si pomyslit jeho bez vás a vás bez něho.

Anna (vzrušena): Můj Bože, jak to krásně chápete!

Braun: A proto dovedu držet na uzdě své vlastní city. (Vezme ji za ruku.) Kořím se vám oběma. (Pustí její ruku.) Mluvil jsem s ním dnes. Každé jeho slovo je vzkříšení srdci. Jen vy jste mu scházela, aby byl celým, aby byl doplněn a nedostižen. Velké věci dokážete spolu. Já, jako váš obdivovatel, budu klečet na stupních před oltářem vašeho blahoslavenství.

Anna (jde k oknu): Jste velmi dobrý, tak dojímavě dobrý.

Braun: Nemyslete si to. Jste jako zázrak mého života.

Anna (hledí na něho): Život je divná pohádka! Řekněte mi, Gustave Braune, věříte v nesmrtelnost?

Braun: V nesmrtelnost genia, v nesmrtelnost jeho a vaši. Má smrt bude sladká na stupních vašeho oltáře.

(Slyšet hovor a smích.)

4.

Dr. Kratochvíl, jeho paní, teta (vcházejí).

Anna a G. Braun (jim jdou vstříc): Vítám vás.

Valerie (směje se): Roztomilé. Tím roztomilejší, že mi to vypravuje on, můj muž. Poslouchejte: Sedláku umřela žena, on pláče a naříká den, dva a utiší se. Po letech mu zdechne kravička. Pláče a vede nářek týden po týdnu, až celá ves je tím rozrušena. Kudy chodí, naříká a div si nezoufá. I navštíví jej pan farář. Co činíš, Janku, povídá mu, když ti žena umřela, den jsi plakal a přestal, a pro kravičku šest neděl naříkáš a nemůžeš se utišit. Celá ves už se na tebe horší. A, vaše velebnosti, povídá Janek, když mi žena umřela, každou chvíli někdo přišel nabízet mi jinou, ale když jsem o kravičku přišel, ani jeden ze sousedů za celých šest neděl nepřišel, aby řekl: přivedu ti kravičku novou.

Teta: Ano, to u nás na vsi říkali: když umře žena, to je jako uhození do brňavky. (Ukáže na loket.) Nejvíce to bolí, ale ta bolest nejdříve přejde.

Valerka (k muži): Vidíš, vidíš!

Doktor: Snad tomu nevěříš, moje včeličko?

Valerka (jde ke klavíru, sáhne do kláves a přistoupí k Anně): Přijde pan Vyšín?

Anna: Doufám.

Doktor (k Anně): Život je krásný. Cítíte to?

Anna (zavře oči, zvedne hlavu): Cítím.

Valerka (se rozesměje; k svému muži tiše): Tobě, který jsi zvítězil, je život krásný, ale mně, která jsem podlehla ještě krásnější. (Běží ke klavíru a hraje Griegova „Motýlka".)

(Té chvíle vchází Václav Vyšín. Valerka se otočí, kývá hlavou a hraje dál. Drobounká, rozechvěná hudba zvoní komnatou. Václav se kloní Anna ho vítá. Braun ho vede k pohovce, na kterou usedá Václav vedle Anny. Braun jde s doktorem ke klavíru a tiše s ním hovoří.)

Václav: Minuli jsme se.

Anna: Nalezla jsem dopis. Těšila jsem se, že přijdeš.

Václav: Toužím po tobě, tolik toužím!

Anna (rozechvěně): Miluji tě.

Václav: Drahá duše.

(Valerka dohraje a vstane. Sedne k tetě.)

Braun (nahlas k doktorovi): Dovedu šíleně milovat, ale taky nenávidět.

Václav: Nevěřím v lásku v sousedství nenávisti.

Valerka: Já taky ne. Já od té doby, co jsem poznala Rudolfa, miluji celý svět. (K muži se smíchem:) Věř tomu: i nepřítele bych milovala, kdybych ho měla.

Václav: Tak, tak. Máme všichni pracovat co nejvíce k dobru. (K Anně vztáhne ruku.) Nalezneme ve starých skulinách nová proroctví, která by přesvědčila pochybující a srdce dodala vlažným. Budeme roznášet pravdy a útěchy po pravdě žíznícím a trpícím.

Anna (vroucně k němu hledí a dotkne se jeho ruky).

Braun: Ale jak, jak! Mám příliš malou duši, nežli abych dovedl nalézti cestu, jak prospívat činy své lásky.

Václav: Nedoceňujete se.

Doktor: Je v tom mnoho lyrismu a fantasie, která se vykrystalisuje našemu příteli v nějakou nádhernou postavu nového epu. Když každý z nás

*

pracuje pěkně ve svém, když v tom svém oboru dá všecko, co může, to je pravé působení, a pak blažit svoje okolí, dávat štěstí těm, které nám osud přiblížil.

Václav: Ne, to je málo. Naopak: sebe máme zapomínat a veliký celek mít na zřeteli.

Doktor: V tom se rozcházíme, příteli. Vy míníte, že je lépe rozdat své srdce velikému kruhu, a já malému. To moje, které oblaží malý kruh, oblaží silněji a jistě, to vaše je rozptýlení do nekonečnosti, které neznáte. To všecko všem dáváte ze sebe ve svých pracích, to dáváte opravdu všem a čím je jich více, tím lépe, ale to intimní teplo srdce, to, které posvětí právě jen jediná duše, jen to ne vyzářit do neurčita, vydat k ztracení. Ale ve vás jakoby se rodila touha státi se prorokem.

Anna: Ba nemáme proroků.

Doktor: Nač je nám jich třeba?

Anna: Víte, v nás všech je zděděný neklid nadšení, je nám tu na světě příliš ticho. Za našimi činy neroste úroda výsledků. Je příliš mrtvo. Zořeme vždycky brázdu a zase brázdu a nežli druhou zořeme, úroda na první odkvete. A chceme víc, toužíme

Doktor: Ale pro Boha, co byste chtěli? Vyslovte se reelněji!

Anna: Máte pravdu, doktore, já to cítím, že jsme neurčití. Schází nám doba převratu, vzduch revolucí a povstání. Žijeme v studené době.

Doktor: Ó ne, žijeme v době klidné, čisté práce.

Václav: Ano, ano. Tahle doba tichá je přízniva našim činům. Můžeme láskou osvěcovati, povznášeti, zvedati.

Doktor: Nějaký nový epos, symfonii krásy nám stvořte. To bude koruna vašich činů. Nehledejte své skutky mimo sebe, stvořte je v sobě. Nerozptylujte se, nezkracujte své umění, nebudete věčně živ.

Václav: Věčnost nosí každý v sobě. A dle toho, jak zde na světě žijeme, v některém příštím životě v rozvoji buď stoupneme nebo klesneme, a tak v obrozování budeme stoupat až k nejvyšší bytosti, s kterou splyneme! Miluji věčnost věčnosti.

Doktor: Věčnost to je veliké slovo. Já říkám zatím jen nesmrtelnost a to ještě míním dobově velmi nezaručenou nesmrtelnost. Skromněji řečeno — pokračování. A to je nám dvěma (ukáže na Valerku) naše dítě, náš syn.

Valerie (obejme ze zadu jeho hlavu).

Gustav Braun: A což nesmrtelnost velikých činů, jména?

Doktor: Jak chcete, třebas. Větší nebo menší dílo jednoho nebo všech děje člověčenstva, historie dnů a staletí. A kdo má podíl, jmenuje-li se Caesar nebo Napoleon, nebo chudá žena, která zrodila Palackého jaký je v tom rozdíl?

Teta (která celou dobu sedí a plete): Nejkrásnější je víra v nesmrtelnost duše. Ta mi byla útěchou v každé bolesti. Až bude tady v tom slzavém údolí po všem, sejdu se tam nahoře se svým Josefem, se svými dětmi, které mne předešly. Každý den se modlím za to šťastné shledání.

Anna. Krásné doufání. Pokračování lásky po smrti.

Václav: A jaké lásky, zušlechtěné, ode všeho světského očištěné, jen duchovní lásky.

Doktor: Netoužím zatím po jiné lásce, nežli v které žijeme. Litoval bych ztráty modrých pohledů očí, horoucích polibků rtů, objetí teplých rukou.

Braun: Ó, máte pravdu, doktore.

Valerka: Souhlasím s tebou, Rudolfe. Život je krásný.

Václav: Budoucí bude ještě krásnější.

Anna: Pohádka!

Václav (vroucně): Pohádka záhadná. Rozluštíme záhady té pohádky.

Doktor: Nic nerozluštíte. Motýle fantasie napícháte na pěšiny, kudy půjdete, ale s křídel setře se jim pel a nebudou ani, čím byli. Nic nerozluštíte. Stejně budete vědět jako umírající Kristus na kříži, jako Mojžíš před horou Oreb, jako svatý Augustin, když si řekl: Co chceš poznávati? Boha a duši! A nic dále, zcela nic dále. Filosofové jsou básníci od Sokrata a Platona až do Nitzcheho. Každá doba opíjí se jejími theoriemi a slokami nových písní, ale máme stále stejně daleko ku hvězdám.

Václav: Ano, o duši, Bohu, věčnosti víme stále stejně. Všecky vymoženosti vědy nedovedly ani jedinký závoj sejmout s neproniknutelnosti těchto abstrakcí. Je třeba hledat jiné cesty k poznání.

Doktor: Nenaleznete. Není možná. Leda nějakou novou poesii víry. Nalézti cestu ku štěstí svému a jiných. To je nejlepší zachycení života a putování k abstrakcím.

Anna: Chtít dobré a dávat ze sebe dobré.

Doktor: Ale nezabráníte při tom zlu, které existuje a bez slunce se rozplazuje dál, neboť — zlo je nemoc. Možno léčit, ale nemožno úplně vyhojit.

Braun: Proč jsou tedy žaláře?

Anna: Žaláře měly by změnit nápisy.

Doktor: Ano.

Braun: Je něco úchvatného v podstatě zločinu. Nemohli byste psát tragedie a romány bez vášní, z nichž pučí rudé květy zločinů. Být opit ohněm hříchu musí být veliké rozpjetí zmítané duše. Jako veliké radosti jsou příbuzny ohromným bolestem, tak šílená láska je sestra nenávisti a hřích ctnosti.

Václav (bére Brauna za ruku, tiše a dojemně): Milý příteli, ať žije pro nás jen láska, radost a ctnost.

Braun: Vy jste nedostižně dobrý a veliký duší. Ale ve mně je mnoho temného, snad právě proto jsem vás vždycky tak miloval.

Doktor (vstává a obrací se k Valerce): Tak pojď, dušičko, půjdeme. Máme doma syna. Slečna nás omluví, nechceme rozplašit společnost.

Braun (dívá se na hodinky): Musím se taky poroučet.

Václav: Půjdu s vámi.

Valerka: Život je krásný. Všecka moje filosofie je v mém srdci.

Anna: Valerko, kdybyste hledala původ všeho, všech činů, hrdinství, co žena stvoří a dokáže, kdybyste šla po stopě jejích skutků, nalezla byste vždycky totéž plamenné místo — srdce.

Valerka: Ano, ano. (Podává ruku Anně.) Na shledanou.

Anna (podává ruku pánům). S Bohem, s Bohem.

Braun a Vyšín (se uklánějí tetě a Anně. Odcházejí).

Anna (je provází, ale ihned se vrací k tetě), Pokrač.

Z BÁSNÍ F. X. SVOBODY.

VLNY ZMARU.

Když večer z procházky jsem domů šel
po břehu rybníka, jenž černavě se tměl,
tu jako večerní zpěv zvonku znění
se neslo, zapadalo v moje snění,
ve volné, pokojné mé naladění.

Vzduch voněl, louky tratily se v dál
až kamsi k městysi, kde starý špýchar stál,
a v barvách měkkých stmívala se země . . .
Tu pojednou cos vyhouplo se ve mně;
že zemru, dotklo se mne nepříjemně.

A aniž v dojmu tom jsem zůstat chtěl,
již stále na hřbitov jsem pohled obracel,
a nic jsem neviděl, jen trávy stlené,
místečko jedno v koutě opuštěné
a nad ním žluté vrby zamyšlené.

Tak o zmaru, když domů jsem se bral,
v hlubinách citů svých jsem zbožně přemítal,
ač krásný večer byl a smiřující,
ač sladce voněl vzduch a kraje snící,
ač ve všem jásal život nekončící.

Však širé krásy té jsem nechápal . . .
Jen jakýs veliký mne prostupoval žal . . .
Tak srdce lidské v denním proudu cítí:
Je krásné, kvete vše a vše se třpytí,
leč smrt v něm tajně vzdouvá vlnobití.

NA PASTVĚ.

Dav mladých pasáků se veselou hrou baví.
Je po otavách již; po louce vidět skot,
ke trávě páchnoucí má připloněné hlavy
a větří chvilemi snad vůni říčních vod.
Již mlha stydnoucí se po lučinách nese
a jásot pasáků kol v dálku zalétá.
Ve vzduchu prochladlém jen krátce zachvěje se
dech trávy jakési, jež pozdně odkvétá,
a jeseň blízká již se hlásí vůní svou,
tak známou, hnijící, tak teskně jímavou!

Tam stranou u pole muž starý s hochem sedí,
o čemsi přemítá, kams k tichým lesům hledí.
Hoch svěže červený bič maje u nohou
v snech dětsky bláhových se dívá oblohou.
Že všecko marnost jen, že není krásy, štěstí,
že vše jen pouhý blud, si myslí šedý kmet,
leč že vše volnost je, že život bez rozcestí,
že jasnou nadějí je přeplněný svět,
hoch věří radostně, a všechen zveselen
zří k něžným červánkům, v nichž hyne krásný den.

»Až vzrostu, dědečku,« dí živě s touhou mladou,
»odejdu do města a pánem budu hned,
tři domy koupím si a zámek se zahradou,
a lesy veliké a celý, celý svět!«
Tu stařec, slyše to, se usmál jako ze sna,
jas mládí přešlého se duší jeho kmit'
jak úsměv, jako dech, jak květuplná vesna;
a pak si vzpomínal, jak krušně musil žít,
na zápas o skývu, na těžkou cestu svou . . .
a hocha pohladil svou dlaní mozolnou.

R. J. Kronbauer.

MORFINISTA.

„Přišel ke mně člověk,« vypravoval nám populární lékař — »na lékařskou poradu. Hned, jakmile vstoupil, povšiml jsem si jeho zuboženého, plachého a vylekaného obličeje. Byl to vysoký muž, asi pětatřicetiletý, na němž bylo znáti, že je to intelligent. Oblek jeho sice nebyl bezvadný, ale pořád ještě prozrazoval, že příchozí patří k tak zvané lepší společnosti. Oči jeho byly kalné a hluboko vpadlé.

‚Pane doktore,‘ promluvil stísněným hlasem . . . ‚mám k vám velikou důvěru a proto k vám přicházím. Pro Boha živého vás prosím, pomozte mně. Jsem morfinista a hrozím se konců Propadl jsem nadobro příšerné svoji vášni. Drží mne v klepetech a všechno moje přičinění je marné. Tisíckráte už jsem se pokusil o to, abych se vyrval ze sevření svého zabijáckého démona, ale doposud se mně to nepodařilo. Upokojení, jež pocítím po požití morfia, je tak nevýslovně sladké a blažící, že jdu za ním jako za bludičkou. Po celém těle cítím divný pocit, neklid a nepokoj a znovu a znovu sahám po prostředku, o němž dobře vím, že mne zabíjí, že mne zahubí. Můj duševní stav v takovou chvíli, kdy nastává ve mně zápas, je hrozný. Utíkám z domu, vyběhnu do přírody, ale svého démona se nemohu zbaviti. Jde za mnou jako můj stín a kamkoli se podívám, všude vidím ohromné, jako melouny veliké zelené oči, jež se na mne smějí a volají mne k sobě a táhnou za sebou. Pane doktore . . . nikdy ještě jsem neviděl takové zvláštní zelené barvy — ani přirozené, ani umělé. Tak nejbližší by byla zeleni mlaďoučkých, jarních lístínků — utíkám — oči zavírám — schovám se . . . zavírám oči — zeleno mne obklopuje, mně se zdá, že se v ně nořím a že mne obklopuje jako vlahá lázeň. Vím, že jsem ztracen, nepomůžete-li mně. Četl jsem od vás nedávno zajímavý článek. Píšete v něm právě o těchto zabijáckých prostředcích. Jsem, pane doktore, morfinistou, jakého jste jistě doposud nepoznal. Za minulý rok jsem vydal přes šest set zlatých za morfium. Jsem člověk dosti slušně situovaný . . . totiž, býval jsem jím, pokud mne zelená hydra tak bezohledně nepronásledovala. Vydělal jsem si velice slušné peníze — jsem sice úředníkem s nevalně velikým platem, ale měl jsem ještě velmi výnosné vedlejší zaměstnání v centrální účtárně knížete *** . . . O to místo jsem přišel . . . zůstala mně jenom služba a poněvadž skoro polovinu pohltí morfium, budu co nevidět i existenčně docela ruinován.‘

Vyslechl jsem velice pozorně ubožáka, jenž mne do opravdy dojal.

‚Jak velikou dávku béřete?‘ ptal jsem se.

‚Celý gramm, pane doktore,‘ řekl morfinista.

Zahleděl jsem se na něho s úžasem a udivením jsem až ruce spráskl.

‚Co pravíte? . . . Celý gramm? Ale to přece není možné. Vždyť už dvě desetiny grammu po případě mohou zaviniti smrt člověka . . .‘

‚Pane doktore,‘ kleslým hlasem dotvrzoval pacient . . . ‚mluvím, bohužel, pouhopouhou pravdu. Začal jsem s dávkou ještě menší než jedna desetina grammu a dostal jsem se až k této strašlivé a neuvěřitelné dosi. Vidím jasně svůj konec, vím, co se stane, a proto jsem k vám přišel. Neřekl bych to přece, kdyby to nebylo pravda . . . vždyť přece vím, že vás jako znamenitého odborníka v takové věci nemohu obelhati. Račte se, prosím, laskavě přesvědčiti . . . tady je můj poslední lékařský recept.‘

Morfinista podal mně ušpiněný a na několika místech podlepovaný lístek.

Skutečně. Recept byl řádně vyhotoven a podepsán lékařem, kterého jsem znal. Celý gramm morfia bral ten přenešťastný muž najednou. Tedy dávku, která by stačila na otrávení pěti dorostlých lidí.

Pacient stál přede mnou skleslý a zničený. Díval se na mne smutnýma očima a v tu chvíli jsem pocítil velice nepříjemný pocit. Snad se to stalo vlivem odrazu světelného . . . sám nevím do dnes, jak bych si to vysvětlil . . . ten člověk měl docela zelené, jasně zelené oči.

Věru, v tu chvíli jsem byl zaražen. Nevěděl jsem, co mám říci. Podávám mu lístek, pohlédnu mu do očí a vidím neklamně a určitě, že jsou skutečně zelené.

‚Jste ženat?‘ ptám se.

‚Nikoli, pane doktore,‘ řekl temným hlasem . . . ‚jsem už na třetí rok vdovcem.‘

‚Máte děti?‘

‚Na štěstí ne . . .‘

Pacient vyňal z kapsy starou, odřenou tobolku a recept opatrně do ní založil.

Postoupil jsem k oknu a zadíval jsem se na ulici. Pak jsem se rychle obrátil a pohlédl pacientovi znovu do očí. Ulevilo se mně skutečně, když jsem viděl, že oči jeho mají už zase přirozenou barvu.

‚Je to chyba,‘ řekl jsem po chvíli, ‚že nemáte bytosti, zvlášť drahé a milované, jež by vás ve vaší vůli sílila Musíte se nějakým způsobem k něčemu upoutat, do něčeho se zakousnout a věnovati tomu všechno svoje snažení. Myslím, že byste se ještě mohl vypoutati z hrozného svého návyku. Máte přece dosti vůle . . . to pozoruji a to snad bude vaší spásou. Prosím, buďte tak laskav, ukažte mně ještě jednou ten recept.‘

Znovu jsem jej důkladně prohlížel. Napadlo mne, že snad přece jenom bych se mohl mýliti. Nebylo ale žádné pochybnosti . . . stálo tu jasně a zřetelně napsáno: ‚jeden gramm‘.

‚Napíši vám jiný recept,‘ řekl jsem, starý a odřený mu vraceje . . . ‚musíme rozhodně dolů — a sice o hodně ale nesmíme učiniti najednou příliš veliký skok. Jeden gramm . . . celý gramm . . . příteli . . . to je hrůza . . . to je něco neslýchaného. Předepíši vám pět desetin grammu . . . ještě nikdy jsem tak veliké dose nepředpisoval.‘

Sedl jsem ke stolu, napsal recept a podal mu jej.

Poděkoval mně vřele a prudce mně stiskl ruku.

‚Za nějaký den přijďte zase,‘ upozorňoval jsem ho, když opouštěl moji ordinační síň.

Na toho muže jsem si za den několikráte vzpomněl. Byl jsem skutečně zvědav, s jakou přijde. Uplynul ale týden, minulo čtrnácte dní a morfinista se neobjevoval. Čekal jsem ho celý měsíc . . . Nepřišel. Už jsem měl obavu, že snad mne oklamal, že přišel s falešným receptem a že se mu nejednalo o nic jiného, než aby na mně vymámil předpis dávky, která musí každého normálního člověka usmrtiti . . .

Prožil jsem k vůli tomu několik trapných a nepokojných hodin.

Jednou k večeru — od té doby, co u mne morfinista byl, uplynuly tři měsíce — přistoupil ke mně na rohu Václavského náměstí před krámem papírnické firmy Bělský a Ježek vychrtlý a vyzáblý člověk. Vypadal jako tulák.

‚Pane doktore . . .‘ promluvil na mne sípavým hlasem . . . ‚už jsem tři dny ničeho nejedl.‘

Poznal jsem svého pacienta morfinistu . . .

‚Co se s vámi, člověče, děje?‘ zvolal jsem . . . ‚proč jste nepřišel? Já vás určitě očekával. Váš osud mne neobyčejně zajímal. Co děláte?‘ (Zavadil jsem krátkým pohledem o jeho zchátralý zevnějšek.) ‚Zdá se, že se vám i jinak vede hůře . . .‘

‚Už nejsem ve službě nešlo to . . . písařím a vinkuluji . . . už ani nejím . . . za všechny peníze, jež seženu nebo vydělám, kupuji si morfium. Už jsem ztracen . . . pane doktore . . .‘

Sepjal ruce a já viděl, že mu zvlhly oči.

‚Pojďte se mnou,‘ řekl jsem . . . ‚napřed vás musím pořádně nakrmit. Vidíte . . . vidíte . . . vy nešťastný člověče . . . proč pak jste neposlechl mojí rady a proč jste se neřídil mým předpisem. Jen nezoufejte . . . všechno není ještě ztraceno. Ale poslechnout musíte, vždyť přece nejste malé dítě . . .‘

Celou cestu až domů jsem mu důtklivě domlouval a pořád ho utěšoval. Za tu dobu, co jsem ho neviděl, byl o polovičku menší. Trapno bylo na něho se podívat. Šel vedle mne se skloněnou hlavou, neodpovídal a jen chvílemi upřel na mne smutné, beznadějné oči.

Došli jsme k mému bytu. Otevřel jsem a vpustil svého pacienta do čekárny. Služka přišla a oznamovala mně, že je tu nějaký posel s listinami. Čeká prý už hezkou chvilku musí prý je osobně odevzdat a příjem listin prý musím potvrdit.

‚Posaďte se na okamžik,‘ omlouval jsem se pacientovi . . . ‚vrátím se za malou chvilku.‘

Za necelých pět minut vešel jsem do čekárny. Pacienta tu nebylo. Hledám ho, vejdu do ordinační sině, vracím se do čekárny, vyběhnu na chodbu, volám ho . . . člověk byl pryč a pryč. Poslal jsem služku, aby se podívala, není-li snad v průjezdu nebo před domem, sám jsem vyhlížel oknem — ale pacient zmizel.

Teprve druhého dne jsme zjistili, že se z čekárny ztratila kovová soška, originál značné ceny.

Kmitla mně hlavou podivná myšlenka.

‚Ne . . . ne . . .,‘ zavrhoval jsem ji, hned jak vznikla . . . ‚je to člověk nešťastný, ale nepoctivý není. Takového dojmu na mne nečinil.‘

Asi za týden jsem byl volán na policejní ředitelství. Ukázali mně kovovou sošku a ptali se mne, je-li to můj majetek.

‚Ano . . . ano . . .‘ pravím rychle . . . ‚jak se sem dostala?‘

‚Zatkli jsme podezřelé individuum,‘ sděloval mně policejní úředník. ‚Je to nějaký ničema a tulák, kterého jsme musili dnes dopraviti do nemocnice. Přiznal se ke krádeži. Když jsem se ho ptal, kde a proč sošku ukradl, vymlouval se ten dareba, že prý si za stržený obnos koupil — morfium.‘«

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Marjána oběma rukama chopila se za srdce, obrátila oči k stropu, zadržela dech a potom vší mocí vydychla: »To jsem si dala, já myslila na sebe! Shýbla se pro nůž a dál otírala.

»Ty žertýřko, ty!« vece Kojan. »Ona tak zahraje tváří, jakoby již od probodeného srdce umírala, a je to žert.«

Marjána ještě horlivěji utírala: »Ne, povím pravdu, já nemyslila na sebe, ale na Anýžku, o ni jsem se lekla, děvče ubohé. Štěstí její to nebude, vezme-li si Vítka.

»Máte vy ženské starosti!« Kojan do toho. Běda tomu, kdo by se chtěl podle ženských spravovat. Jedna ho tahá v pravo, druhá v levo,

jedna do předu, druhá vzad, roztrhají na něm šaty, i košile bude čist, ale z místa se nedostane. Ty povídáš, že Anýžka nedojde s Vítkem štěstí, jiná to obrací naopak, a všecky mluví jen, aby mluvily. Řeči nedbej, své dělej.«

Kojanka totéž pomyslila si o řečech mužských: řečí nedbej, své dělej — dělej po své ženské hlavě.

»Ty něco víš!« udeřila na Marjánu. »Pověz, proč jsi se lekla o Anýžku! Proč se ti zdá ubohou?«

»Nic nevím, to jediné, že se k sobě nehodí.« A pokračovala rychle, jedva jí ústa stačila: »Spíše ať se oheň ožení s vodou, než Vítek s Anýžkou. Já vím, jaká by mu patřila: která by mu v ničem neustoupila, ani v slově, ani v ráně, aby mu za jedno slovo dala deset a za ránu aspoň dvě. A Anýžka, chudáček, kamenná panna! Rozbije ji, ale slova nedobude, o tom ani nemluvím, aby mu odporovala. Co jí prospěje, že je Bakula jejím otcem a že Bakulka, dokud ji nohy budou nositi, bude sousedkám vypravovati, kterak Vítek po Anýžce hyne a že se naň jejich dcera nesmí ani zamračit, když ona, socha studená, se nezamračí. Nu ano, nezamračí se, protože to neumí a nemůže, jako neumí a nemůže se od srdce zasmát a si zazpívat.«

Marjána se zasmála, jakoby se chtěla pochlubiti, čím ona je naproti Anýžce bohata, ale smích jí selhal. O srdečném smíchu mluvila, ale ani sama srdečně se nezasmála.

»A podívejme se,« ozvala se Kojanka, »Marjána naše! Sedm let v sobě nosí na Vítka hněv a přeje mu toho, co je na světě nejhorší, aby ho žena bila!« A vypravovala Kojanovi, co před chvílí slyšela od Marjány, jak ji Vítek na pastvě bíval.

Marjána se bránila: »Neříkejte, teta zlatá, že se hněvám, neříkejte, nemyslete! Mně je do Vítka tak málo, jako jemu do mne, a pravím-li, že Anežka k němu se nehodí, to je pravda a ne můj hněv. Ne, že bych Vítkovi přála, aby ho žena bila; ale sirotné Anýžce přeju, aby dostala muže vlídného, trpělivého a shovívavého. Jaká je Anýžka? I hezká je, i mohovitá je, ale mrtvá. A Vítkova žena by měla býti plná života, hbitá, veselá, řečná. Kdyby mu nikdy slovo dlužna nezůstala, brzy by se poddal a nechal ji za sebe mluvit, doma sám první by ji poslouchal, i na úřad by ji za sebe posílal. A když dostane nehybu a nemluvu a přijda večer domů, najde ji tam, kam ji ráno postavil: takovou ženu nebude mít rád a já bych řekla, že ji vznenávidí jako nepřítele a bívána bude od něho, třeba byla ne Bakulouc, ale knížecí, a věna měla desetkrát pět tisíc.«

Kojan vážně poslouchal a když děvečka domluvila, děl: »Tak jsi se dnes rozjela, Marjáno, ba jsem myslil, že se již ani nezastavíš. A snadno se jede s prázdnou. My Kojanouc nikdy se nemícháme do toho, co se děje za naší zídkou. Každý nejlépe zná svoje a ví, proč co dělá. I Tendera i Bakula jsou lidé řádní a kdyby se spolu celý život nehádali, nebylo by v obci nad ně. A ani těmi hádkami dosud nezděli zla ani sobě, ani sousedům. Ani o jejich dětech nikdo nic špatného povědět nemůže. Že tě Vítek na pastvě bíval, Marjáno milá, ceny mu neubere. Dávno bylo, a kdyby se bylo stalo mezi starými, má býti zapomenuto, neřku mezi dětmi. Mohl bych leccos vypravovat o tom, kterak se mysl lidí k lidem časem měnívá, nejčastěji v době, kdy z věku dětského přicházejí do zralého. Byly případy, že dva, dokud chodili do školy a pásli, byli by se na lžíci vody utopili, a později se proměnili v hlavní přátele. A že zrovna ty, Marjáno, jsi tak tuze pamětliva nedobrého, je mi věc divná. Myslil jsem, že máš lepší srdce.«

Marjána se zarazila i zapálila.

»Nejsem zlého pamětná, strejčku,« bránila se, »na Vítka se nehněvám, dávno nevím o jeho ranách, a dnes jsem si na něj vzpomněla jen proto, že na něj přišla řeč. O kom pak máme mluvit, než o něm? Celá obec, celá osada o něm mluví. A zrovna je to dobré srdce moje, co by Vítkovi i Anýžce přálo, aby spolu byli šťastni jako hrdličky v háji, ale ví, že štěstí nedojdou.«

»Něco takového se nikdy nemá říkat,« pravila hospodyně. »Tak se štěstí zakřikne.«

»Každé manželství by bylo nešťastno,« děl Kojan, »kdyby se štěstí spravovalo tím, co děvčata mluví. Každá, ani neví, závidí té, která půjde k oltáři, a kdyby ženich byl hluchý, slepý, bezruký a beznohý. Jak děvče slyší o vdavkách, rozum jako by se mu pošetil. A což jim dělat, když Vítek Tenderův je jakých málo?«

»Furiant,« vskočila do řeči hospodářovy Marjána.

»I ta vlastnost mnohé se líbí. Také soused Bakula je furiant. Tím spíše hodí se Vítek do rodu Bakulouc.«

»Ale ne Anýžka do rodu Tenderouc,« pravila Marjána. Sama nepochopovala, kde se v ní bere smělost, aby odporovala hospodáři. Ale nitro její všecko se chvělo, cosi jakoby tam mluvilo za ni a pudilo jí na jazyk slova odporu, jehož se naproti svým hospodářům dosud nikdy neodvážila. Nemohla si pomoci.

»Proč by se Anýžka nehodila do rodu Tenderouc?« otázal se Kojan, jemuž nenapadlo Marjáně za zlé míti, že jest jiného mínění. On každé mínění rád slýchal a uvažoval, ale v konci konců vždycky zůstal při svém, po svém rozhodoval a dělal. »Anýžka je tichá, nehádavá, ústupná. Takové semínko v každé půdě se přijme.«

»Anýžka není semínko,« zase Marjána, »není semínko, to je kamínek. Ano, kamínek můžete zasaditi do každé půdy, on se z ní nehne, dokud nebude vybaven. Ale že by se přijal? Ne, to se

nepřijme, kořínků nepustí a nedá ani květu, ani ovoce.«

»Jakobys předpovídala, Marjáno, tak mluvíš, ale dobře to není. Křesťanská láska k bližnímu musí se také tím ukazovat, že mu všeho dobrého přejeme a neposuzujeme, kterak se snaží dobrého dojíti a úplnou svobodu mu zůstavujeme, aby pro své štěstí učinil, co může, nevolí-li cestu zlou, neboť po cestě zlé dobrého dojíti není možná.

Po těch slovech Kojan vstal, uložil posvícenskou dýmku do skleníku a odešel. Necítil se mezi ženskými na svém místě. Sebe moudřeji ji ponaučuj, jakobys písek vázal. Moudré slovo sprchne s ní jako voda s husi.

Jakmile byl za dveřmi, Marjána prudce odložila na okno předmět, který právě držela v rukou. Slánka to byla. Hospodyně se ohlédla. Marjána se třásla na celém těle, chtěla mluvit, nemohla, a najednou popadla ruku selčinu, políbila ji a zaplakala.

»Co se ti stalo, Marjáno?«

»Ach tetičko milá, milovaná, co mi strejček řekli! Co si to o mně myslí! Jakobych byla závista a nenávista, jakobych Anýžce záviděla, že si ji Vítek vezme, a Vítka nenáviděla, že bude Anýžčin. Proč, teta nejmilejší, proč? Není toho štěstí, kterého bych Vítkovi nepřála. Nemám k němu žádné hořkosti, žádných výčitek mu nečiním. Já si na jeho rány nikdy nežalovala ani pomyšlením. Jedno jsem mu měla ve zlé, že si mne již ani okem nevšímá a že to dělá schválně. Ale budiž mu i to! Příště se ani do toho nepostýskám. Ach, co mi to strejček řekli, co mi to řekli! Čeho bych já mu nevinšovala, kdybych tím mohla jeho štěstí vykoupiti! Přála bych mu, aby nad něho nebylo v obci souseda, aby byl nade všecky moudřejší, rozšafnější i mohovitější, aby ho všichni rádi měli, aby měl vždycky pracovitou a věrnou chasu, aby měl od Anýžky zdárný rod, aby se mu i páni kořili, a nevím, čeho bych mu přála ještě, kdybych věděla, že se to jako v pohádce splní na mé požádání a na štičí rozkázání. Já mohu o Vítkovi mlčet; ale když už jde o něm řeč, co mohu o něm jiného promluvit, než to, co vím? A vím to dvojí: jak jsme spolu na drahách se honívali a tančívali, jak mne bíval a pěkné hole mi vyřezával, a nyní, že si bude bráti Bakulouc Anýžku a že to bude neštěstím jich obou.«

Pokrač.

FEUILLETON.

MIKULÁŠ ALEŠ.

V té radostné oslavě Alšových padesátých narozenin nebude jediného stínu, nejmenšího obláčku. Mistr Mikuláš Aleš nemá nepřátel. Milujeme jej všichni. Jeho umění i jeho povaha si nás úplně podmanily. Zbožňován byl dávno, mladí v něm viděli velkého a originálního umělce. V poslední době počal Aleš imponovati a dospěl k náležitému ocenění, bezstarostný kozák po mnohém utrpení stal se atamanem.

Aleš je nejkrásnější a nejsympatičtější duše umělecká, jakou si můžete představit. Hovoří jako písmák a směje se jako dítě. Teď, když jeho poměry se poněkud urovnaly a kdy jeho práce je uznávána, našel ve svém životě jakési vyjasnění. Zachoval si svůj humor, který jej neopouštěl ani v dobách, když za tři zlaté prodával své kresbičky.

Cosi smavé svěžího vane z bytosti Alšovy. Široká slovanská natura se směje z jeho tváře i česká furiantská lehkomyslnost, rád si popije a zazpívá, rád je mezi mládeží.

Je takový jako jeho umění. Linie jeho kresby, lehká a prostá, plná citu a naivnosti, svrchovaně rázovitá a originelní, vyjadřuje jej upřímně a nefalšovaně. Tak srdečným, otevřeným, citově se úplně poddávajícím dovedl býti jen Millet, jenž v mnohém mi připomíná povahu a život Alšův . . .

V Alšovi není nic strojeného, chtěného, pranic artificiel. Skromně a prostě vypučelo jeho české umění jako slzička, zardívající se na české stráni. Z počátku nás mile naladďovaly jeho obrázky, často s tak roztomilou ledabylostí nahozené, líbily se nám; ale když jsme se přiblížili k duši umělcově a pochopili jej, užasli jsme nad silou citu a poesie, který k nám zahovořil z těch stránek jasných a hlubokých.

Kdo dovedl tak krásně vysloviti českost jako Aleš ve svých kresbách k národním písním? Kdo dovedl lépe vylíčiti život české vesnice, nežli on, veselý Teniers českého Kermessu, našeho jarmarku? A jeho komedianti, cigáni, dragouni, jeho humanističtí čerti, jeho princové, králevicové, rytíři a kozáci, kde najdete ryzeji a krásněji vyjádřenou slovanskou duši? Jen hudba Smetanova může závodit s ním.

Ve »Vlasti«, v »Starých Slovanech«, ve sgrafitech plzeňských obrátil se Aleš k širokému obecenstvu. Rozumí mu to naše bodré, vlastenecké obecenstvo? Pochybuji. Kdyby mělo takové nadšení a porozumění, jako má na př. polské obecenstvo pro své velké umělce, zazníval by dnes slavnostní hlahol po celé Praze. Studenti by bouřili, slečinky by sypaly květiny, a náš mistr by musil vyslechnouti mnoho slavnostních básní, řečí, toastů, což by jej trochu nudilo, ale čím by naše společnost manifestovala úctu k práci a duchu geniálního muže, čím by sama sebe povýšila. Ale naše společnost není tak ctižádostivá. Drahého mistra Alše za to tím nadšeněji a upřímněji budou oslavovati jeho věrní.

V Praze, 18. listopadu 1902. V. Hladík.

PARISIANA III.

Mluvíme-li o literátech, začněme také o literatuře.

Je tu hned několik knih, které docílily značného úspěchu. Ale, co pravím: úspěchu? To slovo zní tak nepařížsky a nedává žádné představy o tom, co zde úspěch znamená: úspěch knihy (anebo raději pišme ho s velkým Ú, abychom ho úplně rozlišili od jeho pražského bratra) značí tu, že se dílo prodává v 30, v 50, v 80 vydáních. Chápete nyní, jak jsme daleko od Prahy, kde nemůžeme věřit svým očím, má-li některý román páté vydání?

V této literární saisoně jsou tu tři autoři, jejichž jména se tisíckráte opakují na žlutých obálkách knih za výkladními skříněmi, a jejichž díla jdou z ruky do ruky. Jmenuji je v abecedním pořádku: Félicien Champsaur, bratří Marguerittové, Willy. A cena jejich knih je v obráceném poměru k tomuto pořádku.

Zastavme se u prvního z nich. Pan Champsaur je dobrý stilista a skvělý imaginátor . . . chce-li. Tentokrát se dal do líčení pařížského života . . . či spíše života pařížských desíti tisíc . . .; chtěl, jak píše v předmluvě, analysovati a zobraziti jisté sociální zjevy pařížského světa; přečtete-li dílo, shledáte, že chtěl ještě něco, o čem se v předmluvě nezmínil: chtěl napsat román sensační. To poslední se mu také podařilo úplně: »L'Arriviste«*) byl po jistou dobu sensací, která . . . na štěstí . . . již mizí. Kdo je tento »l'arrivista«? Claude Barsac, velmi nadaný mladý advokát, který se dostal na špatnou cestu: všechen svůj talent, všechnu energii svého robustního těla věnoval svému egoismu, místo aby — jak si přeje pan Champsaur — položil je na oltář vlasti. Jak vidíte, typ netoliko pařížský: nebýt pana Champsaura, který mne poučil, že takoví výtečníci jsou také v městě nad Seinou, byl bych věřil, že je to typ výlučně pražský . . . Claude Barsac je tedy velmi nadaný, ale také velmi chudý. Má milenku Renée Aprilovou, která je šičkou, a přítele, Jacquesa de Mirande, který je tak něco jako skoro millionář. Tento Jacques de Mirande má ale také milenku: krásnou Madame de Sergy, také millionářku, nemýlím-li se. Rozumí se, že roztomilý advokát nemá jiné myšlenky, než jak by se obohatil. Věc není tak snadná, jak se zdá: klienti nepřicházejí, anebo přijdou-li, neplatí. Advokátovi je potřebí buď mnoha peněz anebo nějaké slavné pře, aby pronikl. Poněvadž pak tato je privilegiem několika slavných obhájců, rozhodne se milý Claude Barsac, že se stane bohatý stůj co stůj. Rozhodnout se lehko, ale těžko provést. Ale geniální mladý muž má plán jako všichni geniální mladí muži všech věků: poradil pí. de Sergy, která chce se svým milencem vykonat svatební cestičku do Indie, na Malajské ostrovy, a odtud, tuším, k jižnímu pólu — aby vyzdvihla všechny své kapitály a vzala je s sebou. Nešťastná madame de Sergy poslechne, a v tom právě spočívá štěstí geniálního mladého muže: při dîner, které vystrojila krásná madame v předvečer svého odjezdu, vykrade advokát pokladnu, a, když všichni hosti opustili dům, vrátí se a . . . usmrtí svou oběť jistým geniálně sestrojeným inhalačním jedem. Dobrá! To vše je úplně logické. Jenom že mladý muž, vedle své geniality, má ještě nehorázné štěstí . . . což se obyčejně v životě nevídá. Madame de Sergy, potácejíc se, vběhne do pokoje, kde ji očekává její milenec. Vykřikne a zemře. Výkřik probudí panskou, která spatří svou velitelku mrtvou v náručí Jacquesa de Mirande. Výsledek je, že tento je prohlášen za vraha. A teď nastává to tragické »qui pro quo«, kterému pan Champsaur děkuje za úspěch své knihy: Claude Barsac je obhájcem Jacquesa de Mirande, kterého také vysvobodí ze spáru Spravedlnosti . . . čili v tomto případě Nespravedlnosti. Má teď million a slavné jméno . . . Ale autor hned se postará, aby následovala pokuta: Claude Barsac, jak již v takových případech bývá a také nebývá, nemá — klidného svědomí. Renée Aprilová, které se ve chvilce upřímnosti ze všeho vyznal, podlehla chorobnému strachu před svým milencem a kolísá mezi životem a smrtí. Mimo to Jacques de Mirande dovtípí se podivuhodným způsobem pravé souvislosti věcí, vnikne do Barsacova domu, metá mu ve tvář svá obvinění . . . Sapristi, myslí si čtenář, teď to skončí zle. Ale nelekejte se: p. Champsaur si dovede pomoci. Když se situace stává kritickou, zachvátí de Miranda mrtvice. Milý Claude Barsac prosloví nad svým přítelem vzletnou pohřební řeč, pak uloží do hrobu také svou milenku a na konec se stane presidentem republiky . . . Vidíte, že genialita je zpropadeně příjemná věc.

Takový je kriminalisticko-psychologicko-sociologicko-politický román p. Champsaurův, a, obírali-li jsme se jím tu déle, než zasluhuje, je to za tím účelem, abychom dokázali, že nejen u nás se píší špatné knihy. Tato studie člověka-sobce, která mohla býti hlubokou a krásnou, kdyby pan Champsaur byl podrobil analysi moralitu svých hrdin, stává se nevkusnou a odpornou povrchností a schematičností svých figur, špatně zastíranou snahou, s níž p. Champsaur hledí upoutat zájem nejnižšího instinktu v čtenáři — instinktu kriminalistického.

Jiný velký, ale zasloužený úspěch má román bratří Pavla a Viktora Marguerittů »Les deux vies«.*) Sympatičtí autoři analysují ve svém díle jednu z nejbolavějších stránek francouzského rodinného života: rozvod. Madame Favié, krásná, 45letá vdova, je povaha založená přísně nábožensky či spíše katolicky. Její muž ji klamal, měnil rodinný krb v pravé peklo: ale madame Favié setrvá ve svazku, který uzavřela před oltářem, nežádá o rozvod. A nejen to: tíha manželského slibu provází ji i za hrob manželův. I teď, kdy je vlastně volna, odpírá státi se ženou svého příbuzného Charlie. Úplně jiná je její dcera Francine: provdala se proti matčině vůli v náhlém záchvatu lásky za hraběte le Hagrea. Ale manželství není šťastno. Francine překvapí svého muže při nevěře, uteče z jeho domu spolu se svou dceruškou Josette a zadává žalobu za rozvod. Ale teď nastane nekonečné utrpení pro mladou ženu, které autoři dovedli zachytit v celém bolestném dění, tu křížovou cestu různými tribunály, rozsudky a soudními šetřeními. Le Hagre odpírá dáti svolení k rozvodu. Je tedy nutno, aby všechna špína manželského života byla vlečena před soudní dvůr. Zdá se to tak jednoduché: žena byla oklamána, má tedy právo žádati zadostiučinění rozvodem. Chyba lávky! Zákon dává manželovi právo protestu a vyžaduje zjištění nevěry. Le Hagre různou protekcí v soudních kruzích získává si přízeň většiny přísedících, kteří rozhodnou, že není dostatečného důvodu k rozvodu. Co zbývá Francině? Hnáti pří dále, k apelaci. Dokud nebude rozepře definitivně vyřízena, může sice Francine míti dcerušku u sebe. Ale manžel si vymohl, že každý týden musí ho Josette navštíviti. Jednou při takové návštěvě dojde matku zpráva, že si Josette v domě svého otce zlomila nohu. Ubohá matka, rozrušená, plna strachu, chce neprodleně spěchati k Josettě. Ale její obhájce ji zadrží: neboť zákon praví, že, vejde-li žena, která zadala žalobu o rozvod, v době, kdy pře není vyřízena, do manželova domu, má se tento akt pokládati za pokus o usmíření. Zde jeví se absurdnost zákona v pravém světle. Žena smí se informovati o zdraví své dcerušky pomocí právního zástupce, ale sama nesmí stisknouti ve svém náručí Josette, pokud tato se nalézá v domě manželově. Le Hagre odpírá vydat Josette. Než Francine nevidí již před sebou úspěch nebo neúspěch své pře: je prostě matkou, matkou, jejíž srdce bije v zoufalé nejistotě o zdraví Josettino. Vkročí do manželova domu, stráví celou noc nad lůžkem nemocné, nepozorujíc ani, že vedle ní stojí její muž. Tato noc, strávená v domě le Hagrově, je však soudu dostatečným důvodem, aby odmrštil definitivně žalobu za rozvod. Co dělat? Francine má v sobě jinou krev než madame Favié: Je-li společnost nespravedlivá, opustí ji, zlomí všechny předsudky a pokusí se nalézti své štěstí mimo společnost. A tak, nemohouc nalézti zákonné ochrany, odjíždí do ciziny spolu s dceruškou a s panem Éparviém, svým milencem.

Působí-li román bratří Marguerittů svým sociálním dosahem, děkují knihy Willyho**) za svůj úspěch jedině umění, s jakým autor kreslí charaktery. Kdo je Willy? Nevím o něm nic jiného, než že je to pán, který zná dobře (a někdy až přespříliš dobře) život a který má zá-

*) Félicien Champsaur: L'arriviste. (Albin Michel), Paris, 1902. Cena 3·50 fr.

*) Paul et Victor Margueritte: Les deux vies. 7ème édition. (Nakl. Plon), Paříž 1902. Cena 3·50 fr.

**) Willy: Claudine à l'école. (58. édit.) Paris, Ollendorff, 1902. Cena 3·50 fr.

Týž: Claudine à Paris. (63. édit.) Paris, Ollendorff, 1902. Cena 3·50 fr.

Týž: Claudine en ménage. (84. édit.) Paris, Mercure de France, 1902. Cena 3·50 fr.

zračný dar, tvořit živoucí postavy. V jeho knihách nenajdete nic knižního, žádných dlouhých exposic ani stilových zázraků. Ale dovede vypravovat takovým způsobem, že se vám zdá, jako byste již nečetli, ale prožívali zároveň s autorem. Je to nový Dumas otec (má spolu s ním stejný úspěch), ale Dumas moderní, neromantický, a, třeba že Claudina v prvním z románu chodí do venkovské školy, přece jen výlučně pařížský ... Claudine ... Jak vám vyličiti Claudine? Říci, že je to patnáctiletá školačka, nezbedná a vtipná, která si píše denník, která v sedmnácti letech přijde do Paříže, zamiluje se a v osmnácti se vdá za svého strýčka, skoro jednou tak starého jako ona a v devatenácti ho překvapí »in flagranti« se svou přítelkyní, odjíždí sama na venkov, aby v dvacetnácti a půl odpustila svému manželu nevěru a vrátila se k němu do Paříže! To je asi tak děj těch tří knih, ale děj u knih Willyho neznamená skoro nic. Mají tu zvláštní vlastnost, že se nedají reprodukovat ani vypravováním obsahu, ani citáty: musíte je pročíst, musíte se podrobiti té sprše různých dojmů, která si vás podává z první stránky románu až na poslední. Claudine je napolo sirotek: matka ji zemřela již dávno a zbývá tu otec, otec zahrabaný do vědeckých studií tak, že neví ani, co se kolem něho děje. A Claudine je ponechána sama sobě, čte ve čtrnácti letech všemožné romány a vědecké knihy, získává si tak intelligenci, která je postrachem učitelek, a zvláště toho podivného páru učitelek, jakým je slečna ředitelka a slečna Aimée, praktikující jistý druh lásky, který se obyčejně cituje spolu se jménem jedné antické básnířky. Claudine je drsná, ironická, vysmívá se mužům a přísahá, že se nikdy nevdá. Zbytečné přísahy! Sotva že se ocitne v Paříži, kam se otec odstěhoval, aby mohl nerušeněji podnikat vědecká studia, již již se napolo zamiluje do svého bratrance, ale přece ne tak úplně, aby se nezamilovala doopravdy a neprovdala za strýčka ... -- Je Claudine typem dnešního francouzského děvčete? Kdo může zodpověděti tuto otázku? Ale chcete-li posuzovati, srovnejte ji s Prévostovými »Polopannami«. Dle tolika falešných tónů, které naleznete u Prévosta, a tolika rysu nepopiratelné pravdivosti, s nimiž se setkáte u našeho autora, řekli byste, že Willy udeřil na pravou strunu.

»Le bon Plaisir«*) stojí stranou těchto příliš hlučných knihkupeckých úspěchů — právě tak jako jeho autor p. Henri de Régnier žije stranou pařížského vlnobití ve svém příjemném útulku poblíž Trocadéra. Není většího rozdílu, než sáhnete-li po »Claudine« ku »Bon plaisir«. Co je tam aktualitou, dialogem, gestem, to zde proměňuje se v historickou kroniku, která sytými, pittoreskními barvami líčí dobytí a vyklizení Dortmüde francouzským vojskem. »Le bon Plaisir« je historickým románem, který je na míle vzdálen ode všech historických románu. Nemá žádné ústřední dějové osnovy, nelíčí žádné hluboké vášně, nedává se unésti žádným patriotickým citem. V čem tedy spočívá umění páně Régnierovo, neboť to je beze vší pochyby, že kniha je vysoce umělecká. Odpovídám ihned: v neobyčejné jistotě, s jakou reprodukuje cítění vojáků, kteří stáli pod velením pana maršálka Mauissarta, v té spousté drobných detailu a psychologických postřehu, kterými autor hýří na každé stránce tak, že se zdá, jako byste měli v rukou nějakou kroniku ze XVII. století, psanou někým, kdo četl Flaubertovu »Salammbo« a Tolstého »Vojnu a mír«. Řekl jsem, že »Le bon Plaisir« je na míle vzdálen od jiných historických románu. Ano. Neboť, jestliže pro většinu těchto romanopisců platí tolik vynikající hrdina, kolem něhož seskupují různé intriky — stojí p. Régnier na opačném poli: popisuje malé lidi s týmž jemným uměním, s jakým dovede kreslit velké historické charaktery. »Le bon Plaisir« je pokusem demokratisovati methodu historického románu, pokusem, který se autorovi dokonale zdařil. O. THEER.

*) Henri de Régnier: Le bon Plaisir. (»Mercure de France«.) Paris, 1902. Cena 3·50 fr.

HUDBA.

Nár. divadlo uvedlo znova na scénu roztomilý balet Delibesův »Sylvii«. Je to hudebně nejzralejší a formou nejdokonalejší dílo tohoto jemně usmívavého, graciesního, při vší lehkosti seriosní umění nade vše si cenícího klassika baletu. Delibesovi není balet pouhou hříčkou, kde by se jednalo jen o oslnivé rozvinování živého a blýskavého umění choreografického a o upoutávání nádherou výpravy, a kde by stačilo, když skladatel zběžně nahodí pár švižných melodických linií a čipernějších rythmů. Hudba není mu zde jen pouhou provázející hudbou taneční, ale podstatným, bezprostředním činitelem, vážným uměním. Chápe se děje a situací, illustruje, zachycuje náladu, a kde toho děj připouští, rozpřádá celé vysoce umělecké věty symfonické. Běžnější formy taneční užívá jen tam, kde je přímo nakázána. Tím způsobem pozvedl v rozkladu se nalézající hudbu baletní zpět na niveau umění. Proto i nejčelnější divadla stále a ráda se vracejí k jeho »Coppélii« nebo »Sylvii«, a Nár. divadlo činí jen dobře, že právě z jeho děl uhrazuje svou potřebu, pokud jde o tento genre. Provedení dostalo se »Sylvii« znamenitého. Kovařovic sám chopil se taktovky a nastudoval dílo s příslovečnou svou pečlivostí a jiskřivou vervou. Připomenul nám tím sama sebe ze svých mladších let, kdy se tak bujně rozvíjel jako náš český Delibes. Sylvii tančila sl. Korecká. Nedostihla sice v mimice a hře velikého, jemného umění bývalé naší Sylvie pí. Guilietty Paltrinieri-Bergrové, ale byla jistě svěží a rozkošná, a vzdušný její tanec okouzloval.

Dne 1. listopadu loučila se s Nár. divadlem a s divadelní činností vůbec pí. Růžena Bradáčová, pilná a svědomitá to umělkyně, jež nedovedla sice oslňovati a uchvacovati, ale jež velmi dobře zastávala svoje místo, ovládajíc u nás obor drastické charakteristiky a komiky. Zejména její stařeny a čarodějnice byly výrazné a ostře kreslené. K řídké výši propracovala se výkonem svým v Čajkovského »Pikové dámě«, v němž byla v pravdě umělkyní. V této úloze se s námi také rozloučila. Je snad dovoleno doufati, že ochablost hlasivek, jež ji nutí opustiti jeviště, záhy pomine, a že se tedy s divadlem nerozloučila na dobro.

S obzvláštní radostí uvítati dlužno Kovařovicovu operu »Na starém bělidle«, jež byla právě po několikaměsíční přestávce znova zařaděna do běžného repertoiru. Ryze české toto dílo klassického klidu, čistoty a úměrnosti, velké ve své prostotě a silné ve své úchvatně naivní přirozenosti neaspiruje na hlučný úspěch. Ale dojem jeho je hluboký, mocný, duši nezdolně podmaňující a tím právě cenný a trvalý. Občasná reprisa, zejména bude-li provedení stále tak dokonalé a svěží, bude vždy svátkem hudební naší obci i širšímu publiku. al.

KONCERTY.

Jubilejní koncert Českého kvarteta byl tichou, ale pěknou, srdečnou slavností hudebního našeho světa. České kvarteto, jež si dobylo čestného místa mezi prvními podobnými sdruženími světového jména, zaujímá i u nás výminečné postavení. Bez hlučivého víření reklamních bubnů, beze všeho lákání tirádami impressariů, jen ryzím uměním domohlo se nynější své posice. A proto požívá tak neobmezené úcty a vážnosti, proto je soud o něm tak jednohlasný, a proto je tak všeobecná příchylnost a láska k němu. Interpretace jeho dosahuje výše ideálního mistrovství, ať se jedná o monumentální skladbu klassickou nebo o zvířeně vypjatou, mocně vzrušenou práci moderní. Reprodukované jím dílo je vždycky vystiženo do všech svých tajů a se vší svou osobitou rázovitostí. Nelze se tedy diviti, že cizina stále vítá tyto naše umělce s otevřenou náručí, kamkoliv zavítají, a že úspěchy »Čechů« stále se šíří a mohutnějí. Naší lásky získali si však nejen vzácným, k nejvyšší dokonalosti vyspělým uměním, nýbrž i tím, že šíří světem slávu našeho jména a že otevřeli naší tvorbě v oboru komorní hudby, Sme-

tanou a Dvořákem počínaje až po nejmladší z naší skladatelské družiny, cestu do ciziny, dobývajíce jí respektu a zvučného jména. Proto byly ovace, jichž se umělcům při příležitosti oslavy prvního desítiletí uměleckého jich působení dostalo, tak nadšeny a upřímny. Koncert, v jehož programu došla zastoupení klassická hudba komorní Haydnovým kvartetem z G-dur, česká Dvořákovým klavírním kvintetem z A-dur, a moderní vůbec Čajkovského kvartetem z Es-mol, byl exekvován se známou precisností, výstižností a vervou. Klavírní part Dvořákova kvinteta obstaral známý u nás Alfred Grünfeld, umělec to vzácného zrna, jenž dovedl s českým kvartetem srůsti v naprostě souladný celek.

Abonentnímu koncertu České Filharmonie bylo v hudebních kruzích pohlíženo vstříc s jistou obavou. Vystoupení některých dobrých sil, svízelné vytloukání nejnutnějších prostředků hmotných a pod. mělo citelný vliv na exekutivu znamenitého našeho orchestrálního tělesa, jak dokazovaly koncerty na Žofíně a jinde. Pod taktovkou Nedbalovou sebral se však orchestr a velmi dobrým výkonem uhájil skvělou svou pověst. Pouze dřevěná harmonie nebyla dosti jemná a ucelená, a místy citelně distonovala. Mladá klavírní virtuoska sl. Ella Správková, jež přednesla Čajkovského koncert č. 1. (z B-mol) s průvodem orchestru, je umělkyně vyspělé techniky a bravurního přednesu, jež prokázala značnou hudební intelligenci pěkným porozuměním díla a osobitého jeho rázu, oduševnělostí v jeho pojetí a dokonalým splynutím s doprovodem orchestrálním v čistě vyhlazený celek.

—al.

LITERATURA.

Nové překlady ze slovanských literatur.

N. A. Lejkin: Pod jižním nebem. Román. Přeložil Vítězslav Unzeitig. Nakladatelství J. Otty v Praze 1902. Na Lejkina dlouho byly v Rusku upínány veliké naděje a hledán v něm silný tvůrčí talent, který svým teplem, originalitou svého nazírání a nádherně rozvlněným stilem může v sobě překonat všechny slabiny současné ruské tvorby. Vyvolal je svými prvními belletristickými pracemi: »Kusok chlěba« 1869 a Christova nevěsta« 1871, z nichž zdály se vyzařovat některé smělé i vítězné rozběhy ke skutečnému umění, jemnému a bohatě nuancovanému. Tyto úvodní prósy Lejkinovy byly definovány a určovány předně hlubokou znalostí kreslených prostředí i vřelým proniknutím současných společenských forem, nálad a časových vůní na Rusi, jsouce až na dno provanuty pružným humorem a měkkým pozorovacím smyslem. I charakteristika povah a psychická vlnění v nich byla zachycena i podmalována s užitím všech nejsuggestivnějších esthetisačních prostředků. Čekalo se, že z tohoto mladého autora vypučí bohatý květ, který může jednou uzrát a rozkvést na kus šťavnatého i chutného ovoce. Ale život diktoval mu jiné cesty a jeho tvůrčí schopnosti zavedl do sfer daleko odlehlých. Nepříznivé existenční podmínky přinutily jej psát na rychlo, pro okamžikovou zábavu, k buzení lehounkých nálad, i snadno stravitelných suggescí, a dle vkusu nevybíravého čtenářstva. Časem vypracoval a vyrutinoval si Lejkin zvláštní, pro požadavky okamžiku vhodné feuilletonistické genre a svou vlastní belletristickou formu, vtipnou, originelní, smělou i švižnou. Jeho drobné a jaksi v půli zaseknuté »scénky«, jak sám nazývá své genrové malby, případně ztlumené, plné humoru a při tom dost verviní, vybudovaly mu půdu v průměrném obecenstvu. Serie jeho humoristicky zabarvených náčrtů a skizz jest poměrně velmi bohata, vykazujíc řadu nestejně cenných sbírek: »Teplé děti«, »Mučenníky lovu«, »Hrachové šašky«, »Naše šprýmaře«, »Modré květiny« a pod. Vedle komicky střižených dějů z tuctového měšťáckého života přissál se Lejkin i k přírodě a napsal na toto svůdné thema několik pěkných variantů: »Vesnická aristokracie«, »Tvrdá čela«, »Netruchlící Rusy« a »Měděné lvy«. Z jeho větších románových skladeb cituji: »V očekávání dědictví«, »Naše v cizině«, »Stukina i Chrustalnikova«, »V carství hlíny i ohně« a Pod jižním nebem«.

Tvůrčí individualita Lejkinova směřuje především ke komickému, k liniím čistě povrchovým a k mlhavým projevům spodních společenských vrstev. Většinu svých námětů a dějových motivů vyčerpal z prostředí lidí malých, primitivně sestrojených, existenčně bídných, niterně dutých a nerozvitých.

Jeho humor nikde nezvedá se nad plochu nechutného anekdotářství a hospodského vtipkaření, jest strojený, zpravidla jen o slova opřený a z jejich umělého seřadění vyvážený, často dost blízce připomínající mechanicky učiněné výřezy z modního humoristického žurnálu. Feuilletonistická manýrovost visí všude nad jeho humorističností, a až do dna ji otrávivši, zapříčiňuje tak její tuctovost, mělkost a naprostou neumělecknost. Lejkin nemá smyslu pro plastiku barev a vůni šťavnatých ovocí. Příliš se naučil hřešit na svém vtipu a na komičnosti svých látek. Pro scénku stačí mu často pouliční anekdota, slovní hříčka nebo laciná zkomolenina několika cizích jmen v ústech jeho primitivních figurek. Autor se svým lidským kreaturám buď prostě směje nebo se roztavuje zbožněním jejich ubohosti a tuposti. K hlubšímu, filosofickému a básnickému pojímání humoru se ještě nepropracoval, humor, který by mohl činit nároky na nějaký vyšší světový názor, koupený za cenu mučivých vnitřních bojů, pochyb, dalekých hledání a stálých útrap, jest mu úplně cizí, velké myšlenkové zrno a chutnější citový zárodek nezasadil do svého extemporovaného, fraškovitého humoru nikde. Psychologem Lejkin není, stejně jako ne malířem a umělcem, chtěje být jen modním anekdotářem, feuilletonistou a veselým kupletářem. Vnější kontury dějové, do nichž si navykl vklínovat své čistě episodní náměty, jsou jen studenou staffáží a zběžně nahozenými obsahovými hranicemi, mezi sebou nespojenými a nevyplněnými uvnitř lepkavým vazivem vzájemných motivací. Na rozvoj Lejkinova tvůrčího talentu značný vliv měly některé Ostrovského komedie z kupeckého života, v jehož sférách sám vyžil větší část svých mladých dnů, do něhož však nikdy cele nepronikl a z něhož zná jako ze všeho ostatního jen povrchy. Zachytiv se jednou o tento zajímavý kupecký život, už se od něho neemancipoval a s únavným utkvěním kreslí stále tytéž postavy: domýšlivé a umíněné otce, jejich ztřeštěné a ponížené ženy, potrhlé a tajně rozhýřené i prostopášné synáčky, dcerušky neodtrhující se od vyhlídek svého okna atd. Variace těchto postav v jednotlivých povídkách jsou dány jen změnou situací, míst a dějišť, nikoliv povah a nálad. Odtud vyvěrá nápadná chudoba typů, jež jest pro Lejkina tak charakteristickou. Jednou z největších tragik jeho tvorby jest úžasně rozvětvená plodnost a nikdy nenasycená psavá žízeň. Kromě deseti scenických skladeb vytvořil na 7000 náčrtů, obrazů a skizz. Kde své děje trochu šíře podložil, nedbá ani dost málo o tvrdé umělecké semknutí a o spontanní rozvoj obsahový. Proto jsou jeho romány buď řadou episod, drobných scen a roztříštěných kaleidoskopických odřezků anebo žurnalistickým referátem o vlastních autorových cestách, jež dává svým několika osobám konat podruhé, vsuggerovav do nich své osobní názory i poznatky a vystaviv je tedy jen z vlastních reminiscencí. Jest dnes na Rusi celá škola drobných genristů, o nichž několik informačních poznámek podám jinde.

Václav Dresler.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 1. PROSINCE 1902. — * ČÍSLO 6. *

KAREL JONÁŠ:

PANÍ ALEŠA Z BLUŠTICE.

I.

Na cesty, lichy, stmělé doubravy
déšť drobný, mrazivý a pichlavý
po celý podzimní se řinul den . . .
V tu dobu Žižka, vůdci obklopen,
ku Plzni chvátal s branným lidem svým.
Silnice, změklá blátem slizkatým,
hltala lačně těžká vozů kola
a bortila se pod hřmotnými kroky
kvačících houfů vojska zamlklého.
Již zástup umdléval . . . Tu Žižka v boky
ostruhou břitkou bodl koně svého
a rukou mávl mlčky, beze slova.
V tom celé množství zvlnilo se znova,
sta hrdel počlo píseň ryčnou pět
a hadovitý průvod dal se v let.
Sloup bláta kalný vychrlil se divě
nad hlavy vojska, nad shluk pádící, —
však nikdo nedbal. V závod s vichřicí
se hnaly řady bezoddyšně v před.

Kněz Koranda, jenž tryskem pádil v čele,
monstranci zvedal, lebku přímil směle,
o pomstu volal na kacířské kraje.
Za ním jel Žižka na svém bělouši,
přes levé oko černý klípec maje
a palcát tiskna v pevné pravici.
Po boku jemu uřícen a zpocen
pan Břeněk Švihovský se prudce hnal,
pak Valkoun s tváří vždy smějící
a vedle něho nemluvný pan Chval.

Za vůdci těžké vozy burácely,
tažené koňmi, z nichž se kouřilo,
a po té řady pěších houfů spěly,
jak mračno větrem vztekle bičované . . .

Prapory chví se a zbroj šerem plane,
zpěv v mocných vlnách vichří šíleně
a v dál se nese v steré ozvěně,
až kdesi v lesích zvolna umírá . . .

Tma houstne víc a mha své plachty černé
rozpíná v lány šiřé, nedohledné
a příkrovem kraj celý zastírá.

Dál vojsko však se v běsném chvatu řítí . . .

V tom výkřik zazněl . . . Z mlh se vynořila
žlutavá zář, jež dlouhým pruhem svítí
a z polí zahnědlých tmu v úval plaší.
Žižka se vztyčil.

»Čekají nás naši
provolal jasně — »k předu, moje děti!«

A zástup k Plzni divě hřmí a letí.

II.

Jak žhavý přízrak v smolnic bleskotu
plá městská brána, září hustou tmou . . .
Obloukem jejím dav, pln jásotu,
se světly Žižkovi vstříc z města chvátá.

Kov rohů zní a korouhve se dmou,
ba tu a tam i meč se blýskne nahý. —

Tak v dešti, v proudech lepkavého bláta
uvítat bratry, kteří táhnou z Prahy,
zástupy lidu plzeňského kvačí.

V předu jde muž, jenž jako peruť ptačí
má plášť svůj roztažen a ruce bílé
k nebesům zvedá, žalmy chmurné zpívá.

Dav dospěl k polím až — a téže chvíle
všem udeřila ve sluch bouře divá:
to rachot vozů, třeskot těžkých zbraní,
výkřiky vojska, koní prudké ržání,
signály trub a vůdců povely.

A sotva bouřné zvuky prochvěly
studeným vzduchem — plzeňský již lid
smolnice vztyčil a jak jedním hlasem
pět počal vážně:
»Ty, jenž's v nebi skryt
a zahalen jsi oslnivým jasem,
všem žehnej těm a dopřej blaha Svého,
kdož bojovníky zákona jsou Tvého.«

A co lid zaníceně chorál zpíval —
již vojsko Žižkovo jak náhlý příval
přitrhlo k Plzeňským.

V tom zarazilo,
jak v půdu by se změklou na ráz vrylo.

Bradatý Plzeňan ve plášti hnědém
vystoupil v před a úsečnými slovy
je vítal: »Bratři, těžký zápas vedem
v tom městě novém Plzni s antikristy
za kalich náš a za zdroj pravdy čistý,
nuž, pomozte nám chránit zákon boží
a na vinici plenit změť a hloží
jak silou slova, tak i silou ramen.
Bůh žehnej vám!«
A zástup dodal: »Amen!«

»Ve jménu Páně!« s koně Žižka volá,
»vztek hříšných pravdě, věřte, neodolá,
my zvítězíme!«

A na to ptá se krátce,
zda brána volna jest, či zdali zrádce
se báti třeba?

»Ne, jen jeďte v před,
vše připraveno!«

A v tom Žižka zveď
pravici svoji, deštěm ošlehanou.

Za chvíli zástup burácel již branou.

III.

Rád věru hovoříval, příliš rád
Jan Žižka s paní Alšou z Bluštice,
ač věděl, k smíchu že jí božský řád
a ničím ona svatá hranice,
na které skonal velký mistr Jan.
Ba, o paní té slyšel z mnoha stran,
že srdce její hýří vášní zlou
a svazky manželské že umí rvát —
přec rád s ní hovoříval, příliš rád.

On, muž tak přímý, poctivý a zbožný,
sám nebyl s to si nikdy vysvětlit,
co k ženě té ho víže, jaký cit
jej může poutat k svůdné hříšnici.
Přec v stáří jeho nelze více zvířit
omamné lásky divou vichřici
— sám usmál se, když na to vzpomněl jen —
proč tedy chvátal k ní — a den co den?

Však na otázek těchto divnou spleť
on marně hledal v nitru odpověď.

Jen tolik věděl, že už jednou v žití
podobný pocit v jeho srdci vzplál —
tré let tak tomu mohlo asi býti —
když se vzkazem ho vyslal Václav král
ku Bohuslavu, panu ze Švamberka.
S ním tehdy vyměnil jen hrstku vět,
a přec ten hovor bezvýznamný, krátký
se v prsa vryl mu zvláštní silou hned
a zaklínil se do hloubi až duše.

Čas přišel nový, orkán zemí leť,
duch jiný chvátal za střelby a dýmu.
Pan Bohuš přiklonil své srdce k Římu
a proti vlastní krvi meč svůj zveď.
Však Žižka v nitru svém byl přesvědčen,
že mladistvý to blud a záchvat jen
a jednou že přec pod korouhví rudou
za kalich Páně spolu bít se budou.

IV.

S Alešou Žižku v onen večer hned
— kdy do Plzně vtrh' jako bouřný mrak —
vzkaz zbožné ženy seznámil a sveď.
Kronikář dí, že stalo se to tak:

Žižkovy houfy město obsadily
bez svistu cepů, bez hukotu děl,
jen hlahol písní nad Plzní se chvěl,
prapory vlály, zvony slavně bily.

Pak rozkaz dán a stráže postaveny
na rohy ulic, v přítmí městských bran,
co zatím »sestry« — bojovníků ženy —
na rynku vztyčovaly bílý stan
pro vůdce Žižku, jak on kázal sám.

Kněz Koranda však reka z Trocnova
za ruku ujav, pravil: »Prosbu mám,
můj bratře, k tobě! Snad je bláhová,
než ze srdce jde a ať k srdci mluví.
Zde vdova žije, jménem Katruše,*)
ač bohata, přec ve svém žití prosta
a věrná vyznavačka mistra Jana,

*) Katruše Pabianková, jíž patřil rohový dům na náměstí a horní mlýn.

ta ráda by co bratrského hosta
tě v příbytku svém dnes již uvítala.
Mne poslem o to dvakrát žádat dala,
já tlumočím tu s prosbou její vzkaz . . .«

Však Žižka děl: »Až zítra bude čas
přátele hledat.«

»Ne, jdi ještě dnes,
jdi, prosím tě« — domlouval dál kněz
a vůdce jednooký usmál se a šel.

Dům paní Katruše se nedaleko tměl
vysokým štítem, plným divných zdob.
U vrat stál hoch a veď hned Žižku dál . . .
Kovový kahan, v kterém oheň plál,
jas modrý vrhal na dřevěný strop
a světlem zatopoval celou síň,
z níž schody vzhůru vedly kamenné.

Své týmě maje pevně vzpřímené
Jan Žižka za hochem se svižně bral,
až v předsíň vešel; v tom tkáň pestrá,
jež ve dvou proudech tmavé dvéře kryla,
se prudkým vzmachem ruky odclonila
a hlas tu zazněl: »Vítám tě co sestra
v náš měšťanínský dům!«

A v téže chvíli
ze stínu záclon vystoupil zjev bílý,
nádherná žena v sněžném úboru.
Svou hlavu Žižka sklonil, jemně děl:
»Dík za pozvání, paní Katruše!«

Však ženě přes rty úsměv přeletěl:
»Toť mýlka malá — pouze švegruše
té dobré paní jsem už po dvé let.
Máš omluvit ji, ač by ráda hned
ti vyšla vstříc — neb ctí tě věru, pane,
přec nemůže, zlá schvátila ji mdloba.
Tou nehodou jsme utrpěli oba:
ty jako host, já jako její druž.
Však s osudem tím smiř se, pane, už,
když dovolíš, já pohostím tě sama.«

A při tom bystře stiskla jeho pravici.

V tom Žižka vzhleď ji v oči zářící,
jež černé byly jak noc v pozdním létě,
a mužně děl: »Dík tobě, vřelý dík,
než odpusť, jsem sic drsný válečník,
však dvořan též a z královského hradu.
V zbláceném šatě kdybych s tebou šel,
na mravech slušných spáchal bych tím zradu
a zradou tou i tebe urážel.
To nechci však.«

A mladá na to žena
lehounce trhla svůdným tělem svým:
»Tam komnata je pro tě připravena!«
a ukázala k dveřím protějším.

Když Žižka sám byl, dlouho ještě pak
na zjev ten myslil, na zářící zrak
a zpytoval, co shledal na té ženě.
A doznal: že si vedla přirozeně
a prostě tak, než ladně při tom přec.
A každé slovo její kterak hřálo!

Pln úžasu byl nad tou ženou zvláštní.

Však celou tu noc o ní se mu zdálo.

V.

Ne, nebyl ještě tehdy Žižka slavným,
byť hrst již bitev, dobrých bitev veď,
však pověst přec šla o něm zemí celou,
ač jednooký, že má žhavý hled
a rozum že mu v lebce zdravě sedí.

Víc věděli však »bratři« jeho snědí,
již znali líp jej než ostatní svět.
Ti tehdy už v něm viděli štít víry,
obrance, který spásu nese zemi
a hejtmanem ho zvali nade všemi.
A nyní teprv v očích jejich vzrosť,
co do Plzně svůj stáhl branný lid
a odmíť hrdě babské ujednání,
jež s Prahou uzavřeli čeští páni.

To věděla též o něm paní Alša
a zajímal ji podivný ten muž,
ač v hloubi duše protivna jí byla
i nová víra, i Žižkova druž,
neb obé se jí příliš nízkým zdálo.
Ta víra přec tak podávala málo,
co mohlo ducha rozjiskřit a sílit.
A onen lid, jenž hájil novou víru,
ten dovedl sic pálit, zpívat, šílit,
však jemnějších byl vznětů zcela prost.
Tak ona soudila.

Než její host,
ten jednooký rek byl věru jiný,
jak nepatřil by v oněch lidí tlum.
Onť nezřel v žití samé chmurné stíny,
však rozuměl i blažným pocitům,
ba časem z hrudi mu i vychvěly
výroky vtipné, plné veselí.
A k tomu řeč ta jeho jadrná,
jak každé slovo z ocele by zkoval,
a kterak šťastně na ráz vystihoval
nejtěžší záhadu, jež srdcem táhla! . . .
Tak o něm snila krásná paní Alša.

A láskou zvláštní duše její prahla. Pokrač.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Hospodyně povrtěla hlavou. Podivná holka! pomyslila si; zamane ona si, že se stane to a to, a dala by se ubit, že se tak stane jistojistě, a neví nic, nemůže nic vědět, neboť věcmi budoucími jen bůh vládne.

Marjána jí obě ruce celovala a slzy se jí cedily. Kterak ji hospodyně utěší?

»Neplač, bláhová! Kdo tvrdohlavě tvrdí, že se něco stane, s Pánem Bohem do sázky se pouští. Všichni po pozemském štěstí dychtíme, ale málo je ho na zemi a proto jen málokdo může ho dosáhnouti. Bůh všelijakými zkouškami lidi prohání a ranami je stíhá. Šťastní ať mu děkují za to, co jim dává, a připravují se na černý den, kdy se tvář Hospodinova od nich odvrátí a zavře hrst, ze které se na ně Jeho dary sypaly. Za štěstí Mu děkujme, za nešťastné Ho prosme, aby se nad nimi srdce Jeho nezatvrdilo. A tak i ty, Marjáno milá, dnes večer před spaním pomodli se za štěstí Vítkovo a Anýžčino.«

Marjána byla dojata moudrou radou Kojančinou, jež naučila se myslit i mluvit po svém muži, ale plakala ještě víc. Vrhla se hospodyni na prsa a hospodyně nad ní opět povrtěla hlavou. Co ta holka mluvila, myslila si, nebylo z tvrdohlavosti, to bylo něco, čemu nerozumím.

Dětino,« pravila jí šetrně,« upokoj se. Časem tak bývá s námi ženskými: bez patrné příčiny udělá se nám, jakoby se nám chtělo srdce rozsmeknout a pláčeme jako vdovy. Nech už Vítka a mysli na posvícení, jak se provrtíš. Věř mi, neměla jsi se tak dlouho vzdalovat veselostí mládeže, je to právo tvého věku. Stará hruška nehybně stojí, ale mladá chce se prohýbati a nemůže se dočkat, aby jí vítr zahvízdal a v pase přehnul. Již dvakrát, třikrát mohla jsi užít posvícenské muziky. Těš se na ni, děvče, o ni se nyní starej a ne o lidi, do kterých ti naposled nic není. Slyšíš? Zdá se mi, že strejček zas přichází. Honem osuš slzy, aby se na nic netázal. Slyšíš? Jablena zabučela, ta vždycky děvečkám ohlašuje, že je čas jít spravovat. Slyšíš? Husy se rozkejhaly, musím jim nasypat.«

Marjána si otřela oči, Kojanka zavřela skleník.

Smrklo se. Na dvoře ozývaly se hlasy čeledí a dětí, vracejících se z táček. Marjána vyběhla. Stavení Kojanovo oživlo. Ve stáji a chlévě mrkalo světélko luceren. Chasa krmila dobytek koňský i hovězí. Bylo slyšet frčení, chřestění řetězů, slova lichotivá i hrubá, kterými podle zásluhy častovány jednotlivé kusy. Čeho však toho večera slyšet nebylo, byl zpěv Marjánin. Menší děvečka i pacholci pokoušeli se ji rozezpívat, ale marně. Písně jejich padaly k zemi jako kámen, hozený rukou dětskou. Píseň Marjánina vívala se jako babí léto za srpnového dne, v čistém vzduchu a na jasném slunci, i vysoko, i nízko, a pořád plavně. Zpěvu nebylo bez Marjány.

Jakmile měla po práci, Marjána chvátala do komůrky, která byla ložnicí děveček. Rozžehla kahanec na okénku, chopila se modlicí knihy a vyňala z ní obrázek Panny Marie. Klekla k široké, hrubé posteli, kde spávala se svou mladší družkou. Obrázek držela v rukou a střídavě na něj i na dřevěný křížek nad postelí se dívajíc, modlila se náruživě: »Panenko Maria, patronko moje vážená, milovaná, buď při mně, neopouštěj mne! Opatruj moje slova i myšlenky a nedej, abych kdy zas takové hlouposti dřípala, jako dnes před hospodářem a hospodyní. Co je mi do Vítka? Proč se mi vtírá častěji a častěji do mysli? Což musím na něj myslit a o něm hovořit? Bůh ví, kdyby mnou hodili, nedovedla bych opakovati, co jsem tam povídala. Ba nejspíš mají strejček pravdu, že se mi rozum pošetil a že ho v mých řečech nebylo ani špetku. Štěstí moje, že jsem jen před strejčkem a tetou tolik toho o Vítkovi namlela. U nich je to pochováno. Ale kdybys mi, Panenko Maria, jazyku nezavázala a on se mi tak rozbledl před cizím, což by ten cizí o mně držel, že jsem staková stakoucí drchna darebná, která jen chlapce v mysli nosí, a to ještě takové, kteří mají pro ni jen rány a pohrdání. Ó, ty bys mnou, Vítku, nepohrdal, kdybych nebyla slouhova a mohla ti přinést pět tisíc na hotovosti jako Anýžka! Ještě byste slevili, ty, i rodiče tvoji. Ale zrovna potom bych tě nechtěla! Potom bych se já na tebe hrdě podívala, tak hrdě, až by ti stydla krev. Zdrávas Maria, milosti plná, Pán bůh s tebou, požehnaná… Co se to se mnou děje? Já se na něj nikdy nehněvala, nevyčítala, za zlé neměla, a nyní jakoby se v mé duši dála nějaká proměna. Již delší dobu to na sobě pozoruju, ale dosud jsem mlčela a dnes mi bujný jazyk strhal uzdu, na které jsem ho držela. Zdrávas královno, matko milosrdenství, živote sladkosti, naděje naše … Já mu rány odpustila, odpouštěla již, co mi je solil, ale jedno mu přece odpustit nemohu. O tom jsem i před strejčkem a tetou dovedla pomlčeti, ale co bych se s tím nesvěřila Tobě, Matičko nebeská? Když jsem mu tenkrát na potoce zablácené nohy myla a do palce ho štípla, podíval se na mne tak, tak… Ani povědět neumím jak, ale zdá se mi, že mi od toho ještě tváře hoří. A protož, Orodovnice naše… Všeho dobrého mu přeju, i Anýžce, ale přece, Panenko Maria, o jedno tě prosím: dej, aby si na mne vzpomínati musel do nejdelší smrti, a ještě dej, aby mne o posvícení naposled vyvedl… Amen.«

Zhasila, zahrabala se pod peřinu. Na spaní ani pomyšlení. Pořád její myšlenky Vítka stíhají. Vzpomíná si, jak to bylo tenkrát na potoce, když mu nohy myla.

Bylo to na podzim, když ovoce dozrávalo. Chlapcům pasákům nebylo do hry s děvčaty, jen o to se starali, kdo má na sadě dobrá jablka nebo hrušky. U Vlčků prý mají slavné hrušky kajzrovky. Jako jahoda se ti na jazyku rozplyne. Ale těžko je na ně se dostati. Vlčkouc mají před sadem do humen rybníček, hezký rybník, i koně tam plavívají. A kdo by chtěl na kajzrovky, musil by rybník buď přebrodit nebo přeplovat, nebo přeletět. Jinak kajzrovek neokusí.

»Kdo z vás, chlapci, vypraví se na Vlčkouc sad a nadrbe kajzrovek? Tak se chlapců otázal Vítek.

Nikomu se nechtělo, každý měl nějakou výmluvu. Jouza Šoubar dokonce je pomlouval, že jsou jak olověné a že je šťovík sladší. Martin Soucha odrazoval chlapce tím, že prý kajzrovky už očesali, zrovna včera

»Proč nejdeš sám, Udato?« ozvala se ona, Marjána.

»Udato« přezdívali Vítkovi.

»Kdo pak by jiný šel, ne-li já?« odbyl ji Vítek hrdě. Svlekl kabát, odhodil na zem, k němu hodil čapku a vysoukal si kalhoty jak mohl nejvýš. A již běží . . . Velikým okolkem běží, aby z daleka mohl viděti, není-li na sadě Vlčkouc nebezpečí. Dva chlapci pozdálí za ním. Jen zvědavost je pudila, ne snad, že by chtěli být účastni Vítkovy výpravy. A za chlapci kradla se Marjána.

Vítek žádného nebezpečí nepozoroval. Bez rozmýšlení vstoupil do rybníka. Dral se bahnem a puškvorcem. Špatná to byla chůze. Zabřídal, zapadával. Povyšel ven a dal se po tarasu, přidržuje se planěk, které ohrazovaly sousední zahradu. Dostal se na Vlčkouc sad i na kajzrovku. Česal a strkal za ňadra. Ale když byl v nejlepším, zaštěkal pes a hospodář se přivalil. Hospodář psa odvolal, ale popadl obuch jakýsi a lál a běžel. Vítek ho nedočkal. Seskočil, jeden, dva, tři! už byl v rybníce. Pes chtěl za ním, hospodář jej zadržel.

»Ty kluku zlodějská!« volal za ním; ale tu poznal Vítka Tenderova a viděl, že to není obyčejný kluk zlodějský.

»Vítku, Vítku!« řekl mu, »jestli pak ti pár hrušek stojí za to?«

»Stojí,« odpověděl mu Vítek z rybníka, kde se pleskal jako pes.

Mokrý a zablácený vrátil se na draha, na pastvu. Jako vlk se tehdy kabonil. Chlapci jej obstoupili a vysmívali se mu. Jouza Šoubar jistil, že není hrušek sladších nad kajzrovky. »Med, povídám, chlapci!« Dlouho se Vítkovi neposmívali. Pozbyl trpělivosti, vstrčil jich Šoubarovi několik a ostatní se rozprchli. Nebylo radno ještě si z Vítka žerty tropiti.

»Tam jsi se měl ukázat, Udato,« volali na něj, »u Vlčků na sadě měl jsi se postaviti strejčkovi a psu!«

Vítek si sedl k potoku. Marjána se postavila k němu samému. Líto jí ho bylo, že se mu chlapci vysmívají a že je mu to hořko. Ale, Pane bože, vypadal tenkrát! I v obličeji, ve vlasech, na košili měl bláto. A nohy! Když vyvázl z rybníka na prašnou cestu, prach se usadil na bláto . . . nu, ten byl!

»Hastrmane!« řekla mu Marjána.

Vítek neodpověděl, ale vstrčil nohy do potoka a jen si poručil: »Umyj mi nohy!«

Marjáně bylo tak milo, když jí Vítek poroučel. Hned se vidělo, čí je kdo a čím bude: Vítek, hospodářův syn a příští hospodář, a Marjána, děvečka služebná, snad se i na podruhyni vyšine, ale osudem jejím jest a bude sloužit a poslouchat.

Vykasala si sukni, vysoukala rukávy, vstoupila do potoka a myla Vítkovi nohy. Čistě mu je umyla, ze svého koflíka mu je polívala, prsty je promnula, oplákla, fěrtouškem otřela a byly bílé, jen se libotaly. Marjána sama měla radost a ta radost jí to vnukla či co — štípla ona, ba jen poštípla Vítka do palce. A tu se lekla a plaše se podívala Vítkovi do tváře. Bože přebože, jaký pohled jí za to byl! Vítek se zamračil, až se mu husté a tlusté obočí stáhlo v černý oblouk, a zpod obočí Marjánu probodávaly jeho oči jako dva nabroušené, ale chladné nože. Marjána toho pohledu nesnesla. Zaplakala, sebrala si koflíček a dala se na útěk. Utíkala, jakoby jí tam u Vítka o život šlo.

»Marjáno!« volal za ní.

Marjána přidala, jakoby jí hlava hořela.

»Marjáno!«

Marjána letěla větrem. Utíkala k lesu, aby se tam skryla od pohledu Vítkova.

»Marjánko!«

Marjána doběhla lesa, postavila se za tlustou sosnu a vyhlížela po Vítkovi, co že dělá. Vítek až do lesa za ní pohledy dovrhoval. I když volal »Marjánko!«, Marjána slyšela hlas tvrdý a rozkazovačný. Byl to vlastní bratr pohledu Vítkova.

Vítek se obrátil, šel za svým dobytkem, na to se spravil s nevěrnými kamarády a nabil jim, co se do nich vešlo. A Marjána zatím v lese plakala, až jí srdce usedalo.

Vítek až do večera chodil sám, s nikým neměl, ani s paskami. A když večer sehnali dobytek a hnali k domovu, Vítek si na Marjánu počkal, sáhl si za ňadra, vyňal hrušku a podal Marjáně.

»Na!« řekl.

Marjána ji vzala a držela před sebou, jakoby nevěděla, co se s hruškou dělá.

»Kajzrovka,« vysvětlil Vítek. Pokrač.

JOSEF MÜLDNER:

OZVĚNA.

Je v dálce ještě radost, a nedotčený květ?
— Přivoněť!
Je v dálce ještě touha, která tě vábí snad?
— Milovat!

Je v dálce ještě štěstí, jež bys pak toužil mít?
— Opustit!
Jsou ještě věrné rety, a které radí ti?
— Zraditi!

Je v dálce ještě něco, co čekáš po leta?
— Odveta!

NOČNÍ MĚSTO.

Při lampě nad svým stolem sedím v noci
u okna otevřeného. A hlava,
do dlaní schýlená, tak bolí.
Dole v ulici, pod světlem luceren
veselý nápěv, rychlé kroky chodců . . .
A kolem dokola, na náměstích a mostech,
ve vzkvetlých zahradách šum života,
za zvuku hudby, skvělé promenády
a v parku zákoutí snad první lásky marné
polibek první,
nesmělý a vroucí. Potom ticho zas.
A město na tisíce oltářích
zapaluje oběť letní noci,
hýřící květy, hudbou, těly žen
a smíchem hvězd. A v tichu,
jež plní pokoj můj tak teplou žádostí,
hřmí všechny jeho hříchy, bolesti a touhy,
vše klíčí v něm, vše sahá po květech,
jen já zde, v noci nad svým stolem
a s hlavou, jež tak bolí, ve dlaních
sám sebe ptám se, jaké květy
z mé vzrostou samoty? A jaké vůně?
Zda rozkošné tak, jak mi těžké byly
ty chvíle, ty chvíle,
kdy v proudu života jak opuštěný ostrov
mé mládí odkvétalo?
Ne! Vztyčuji svou hlavu . . . Lampa dohasíná,
a výskot veselí, jež plní promenády,
v mou zapaď samotu, tak lákavě a zrádně,
jak pokynutí ženy, jež nás nemiluje . . .
Sám sebe ptám se: jaké květy, vůně? . . .

RŮŽENA JESENSKÁ:

NESMÍRNĚ MILOVANÁ.

— LYRICKÉ DRAMA. —

Pokrač.

5.

Teta: Ten bohatý pán mi pořád leží v hlavě.

Anna: Milá teto, zapomeň na něho.

Teta: Nejen proto, že je bohatý, ale připadá mi takový moudrý, nepopletený těmi vašimi smyšlenkami.

Anna (s úsměvem): Ale hlavně proto, že je bohatý.

Teta: Nu, rozvaž si všecko a jednej dle nejlepšího vědomí a svědomí. Vím, že bych marně kázala, ty bys neposlechla. Ale to víš, že bych ti přála to nejlepší.

Anna: Ach, milá teto, tak dobře to vím!

Teta (chce odejít).

Anna: Neodcházej!

Teta (usedá): Tak nějak cítím, že bys tam byla šťastna. Den po dni plynul by tiše, založila bys milou rodinu, dětičky bys měla, byly by jako moje vnoučata. A ty bys nikdy neplakala, jako často pláčeš. O, nezapírej — já to vím a srdce mi to trhá. Ty bys si zasloužila šťastný osud, jaká ty jsi (utírá si oči), ano, hřeší, kdo tobě způsobí bolest.

Anna: Tetičko zlatá, mně nikdo nepůsobí bolest. Mně všichni dobře činí. Což nevíš, že jsem ode všech milovaná?

Teta: Jen že já tu lásku nevidím. Úrodu té lásky nevidím, má duše. Tvoje slzy? Blouznění? A kde je štěstí? Věnec, který by to štěstí ukázal? Ode všech milovaná! Má duše drahá.

Anna (blouznivě): Teto, víš. Když ty jsi byla mladá, tam v okolí vašich zahrádek bylo jinak. Vy jste tam u vás asi jinak cítili a milovali. Vy jste byli holoubkové sniví a tiší, cukrující se na římsách vašich šindelových střech. My jsme, teto, rozechvěné duše, hořící v stříbrných nocích a vzdávající se moři citu — nesmírným vlnám. Ach, teto, tetičko! (Klade hlavu na její rameno.)

Teta: Děťátko moje, Bůh mi tě opatruj! Nechápu tě, bojím se o tebe, ale věřím ti. (S ma k sobě.) Až ten bohatý pán přijde, sama s ním promluvím. (K Anně.) Připravím večeři, děťátko! (Odchází.)

6.

Anna (jde k oknu, kterým proudí žlutá záplava světla. Jde ke klavíru, hraje a tiše zpívá):

Jak motýl lapený se chvěju na tvých ňadrech,
Pták chycený ti zpívám do snů zázračných,
jak Anděl žehnám polibkům tvé lásky,
jak Žena toužím po objetích tvých.
Jak Duše vcházím tichá do svatyně tvojí,
jak modré Nebe hladím hedvábný tvůj vlas,
jak Dítě cítím, že nás země spojí,
jak Člověk piju chvíle Blažených,

7.

Václav (vchází mezi tím, co Anna zpívá).

Anna:

jak Obět dávám růže ze svých váz,
jak Žena toužím po objetích tvých.

Václav (vášnivě ji obejme).

Anna (přimkne se k němu a vydechne): Ty zde?

Václav: Celá Praha v jantarově zlatém světle a fialové blesky se třesou nebem jako ametystné řetězy.

Anna (objímá jeho hlavu): Václave můj!

Václav (něžně ji vezme za ruce, dívá se na ni, pak ji bouřlivě tiskne k sobě a líbá): Zpívej, leť se mnou v nekonečný prostor!

Anna: Ach, slova šíleně zpívají ve mně. Ty písně krve a duše zároveň jsou hymnou Boha. Nelze vypovědět, co možno vydýchat a vylíbat. (Jako omámena v nervosním vzrušení. On ji líbá.) K vůli tobě, Václave, chtěla bych mít starý zámek v tichém osamělém parku, k vůli tobě chtěla bych mít moc nad časem a prostorem. Veliké komnaty míru a slibů ticha bych otevřela tobě a srdce mé by ti zpívalo zázračné sloky svaté lásky, jediné na světě. A tvá práce by rostla v gigantická slunce plná cítění a nadpozemského vzrušení.

Václav (ji líbá a tiskne vášnivě k sobě).

(Vedle za stěnou hraje někdo Griegova „Motýlka". Světlo proudí oknem.)

Václav: Stíny kolemjdoucích by nás všude rušily, má duše.

Anna (chce promluvit).

Václav: Nemluv, nemluv. (Líbá ji.)

(Pausa.)

Václav: Vidím hory v západu slunce plné oliv.

Anna: Věnce olivové padají.

Václav: Přijdou noci. Uslyšíme hlasité písně stromů a písně vzdálených duší.

Anna: Utišíš mé písně, které bouří a bolí?

Václav (dívá se na ni): Daleká moře utiším. (Hladí jí vlasy.) Já jsem měl takovou žízeň, má duše. Slyšíš šumění stromu a deště? Hleď to podivné světlo! Svítí věčnost.

Anna: Naše nanebevzetí.

Václav (obejme ji a líbá, snese se před ni na kolena).

Anna: Komu rozkvetly růže, jako nám? Bude noc a řeka bude hlasitě plakat, ale nám rozkvetly růže. Nebudu smutná ani v hodině smrti.

Václav: Ty milosti plná!

Jednání II.

1.

Anna. Gustav Braun.

Anna (prohlíží Braunovy kresby): Dobře jste tu myšlenku odevzdanosti vystihl a ty linie jsou plny vášně, tak silně to vyciťuji.

Braun: Protože jste to vlastně vy pracovala.

Anna (se smíchem): Jak to, já?

Braun: Ano. Já už jako bych nebyl, docela zanikám myšlenkami na vás. Vy tvoříte ve mně A hleďte, jak jsem při tom šťastný. Můj duševní stav docela vylučuje žárlivost. Václav Vyšín a vy ve spojení jste pro mne jednou bytostí, kterou miluji. A vás tak rád slyším o něm blouznit, přivádíte do extase mou duši.

Anna (vstane, opře se o zeď blíže okna, mírně rozepne ruce mluví rozechvěně, tiše, zavírá oči, hlavu klade vzad): Miluji ho. Všecky růže své krve mu dávám svými polibky. Je to závrať, jako bych se vznášela mezi nebem a zemí. Bojím se otevřít oči, abych zpět nepadla k zemi, k zemi. Někdy se mi zdá, že musím všecko ukrýt hluboko v prsou a jít neviděna, jako zahalena v tajemství krásy, ale někdy se mi chce otevřít srdce jako svatyni a zvolat: Ejhle oltář Boha nejvyššího. Miluji, miluji! Kořte se lásce!

Braun: Ó, jak vy budete šťastni, až budete spojeni nerozlučně! On vás teď už přece neopustí? Ne — toho bych mu nikdy neodpustil!

Anna: Neptám se na nic. Dávat, dávat závrati milosti. Cítím v tom takové blahoslavenství! Dávat vzrušení a klid, všecky ráje duše! Dávat hymny vzdechů a zázračné prameny polibků, dávat poklady svého myšlení a cítění a rozsvěcovat jimi světla jeho genia. Dávat — dávat... Až přijdou chvíle, kdy srdce snad ucítí: teď nemám nic, nic, všecko je rozdáno, všecko je jeho. A nejsem už já v té chvíli, ale jen on, on, on... Ó, pak budu mít nejvíc. — —

Braun (vstane, jde k ní): Jste si jista hloubkou jeho lásky? Dovedla byste přežít jeho ztrátu?

Anna: Co to mluvíte? Proč mne srážíte s výše?

Braun: Ne, ne. Ale bojím se o vás. Bojím se toho závratného rozpjetí vaší lásky. Vy musíte taky přijímat, mnoho přijímat, abyste neosaměla.

Anna (zamyšleně): Ne, nedovedla bych přežít jeho ztrátu... (S výčitkou.) A vy se domníváte, že jednou všecko vyprchá, vyzáří, a pak že mne zachytíte padající — —

Braun (mlčí a béře ji za ruku).

Anna (vytáhne mu ruku zvolna a náruživě vzdychne): O ne, ne — je rozhodnuto. Nebylo by možná. (Rozčileně přechází.) Někdy se mi zdá, jako bych měla zmizet, aby nezůstalo památky po mně, a zase cítím závratnou slávu své lásky a vím, že musí být stvořeno slovo, které v ní buší ohromným srdcem. A zjevuje se mi zlatá hvězda, jako králům od východu.

Braun: Snad ani nevíte, jakou rozdáváte sílu k tvoření, vy byste měla věčně žít a oblažovat lidi. Vy, slečno, jako on, vy oba — měli byste být nesmrtelní.

Anna (blouznivě a zamyšlena): Sílu k tvoření.

Braun: Ano, jsem naplněn tvůrčí silou, když vás slyším.

Anna (hledí do neurčité dálky): A já bych mohla stvořit tvořící, vidím Východní Hvězdu, cítím sílu tvůrčí.

2.

Doktor Kratochvíl (vstoupí): Dobrý večer, Valerka tu není? Řekli jsme si, že se tu sejdeme.

Braun: Jsem na odchodu, doktore.

Doktor: Počkejte, Brauníčku, kam pospícháte?

Braun: Přinesl jsem slečně ukázat kresby a spěchám, opravdu spěchám. Poroučím se, slečno, doktore. (Odchází.)

3.

Doktor: Ten člověk vás miluje.

Anna: Miluje.

Doktor: A jak se jinak vede? Šťastna?

Anna: Šťastna. Docela šťastna.

Doktor: Tak — docela nevěřím. Vy, vy — svítíte hvězdami v očích a polykáte slzy.

Anna: Ne, ne, jsem šťastna.

Doktor: Kolik je tak jemných, s tak sytou, sladkou barvou duše jako vy. A proč nejste docela šťastna?

Anna (vzrušeně): Nu, co? Proč?

Doktor: Vy jemná, citlivá, vy byste měla mít takového věrného, sladkého hocha —

Anna: Ó, proč mne mučíte!

Doktor: Nemyslete si, že mluvím pro Brauna, ne, ani mne nenapadá. No — zkrátka, já nevěřím, že vás ta vaše láska dovede k šťastné blaženosti, k jasnému cíli. Mluvil jsem s ním, začínal jsem o vás jen jako náhodou, ale on mi unikal, neslyšel, nechci vám brát illuse, ale on je plný fantasie, a necítí dost hluboce, a není dost něžný. Vy budete trpět. Bojím se o vás. Jsem si jist, že každý, každý, kdo by se s vámi stýkal, bude vás milovat a toužit spojit s vámi svůj osud, a tak se bojím, že ztratíte touto láskou to krásné možné, co by vás čekalo jinde, co by vám zabezpečilo trvání života. Ó, věřím, věřím, že Vyšín je vám drahý, že umí milovat, jakoby nikdo z nás nedovedl, je to milý a geniální hoch, ale dál, dál, musíte myslit dál

Anna: Ale poslyšte, já nic jiného nechci, já se netáži po zítřku. Ó, vy to nemůžete chápat. Tolik se všichni o mne staráte!

Doktor: Protože vás máme rádi. Pamatujete se, jak jsme se o vás starali, když jsme společně pluli po moři. »Naše holubička« jsme vám říkali.

Anna: Ano, všichni jste mne milovali. »Ode všech milovaná,« mi tam na lodi říkali.

Doktor: A vy jste byla taková bílá jako zahalená do stříbrného roucha luny.

Anna: Ó, moře bylo zázračné. Ty snivé večery, ty dálky tajemné a písně vln ...

4.

Valerka (vejde): Ó, vím, jaké bylo moře, jaké večery, Rudolf tolik vypravuje — a o vás, drahá Anno!

Doktor (béře Valerku za ruku): A ona, Valerko, jaká ona byla milá. Vždyť ji znáš. O ni se starat, bylo nám nejmilejším denním úkolem.

Valerka: A proč jste pluli tak daleko?

Doktor: Vidět, poznat.

Valerka: A vy?

Anna: Já taky. Neklid byl ve mně. A mám tam příbuzné. Tetin syn, můj bratranec!

Valerka: Rudolf o vás vypravuje, ach, on je velmi milý, viďte? (Tulí se k němu a hladí Annu.)

Anna: Vy šťastní.

Valerka: Něco vám povím. Náš Jaroušek má dva nové zoubky. Ani nestonal, považte! Jsou běloučké jako sníh. Umí vám kousnout! A zeptejte se Rudolfa. Když táta čte, jak mu tahá noviny, sahá po každé knize, jakoby už chtěl číst. Neříkal vám to Rudolf? Já soudím, že bude mít veliký talent to dítě.

Doktor: Moc povídáš, včeličko, a zapomínáš, že jdeme koupit Jarouškovi kočárek, že jsme si tu dali jen dostaveníčko.

Valerka: On už bude sedět v kočárku jako pán, koupíme mu nový.

5.

Václav Vyšín (vejde): A — přátelé jsou pohromadě. Alespoň se ještě rozloučím.

Doktor: Jak to?

Václav: Odjedu na dlouho, na delší dobu. Studie je mi třeba.

Anna (stísněně): Kdy?

Václav: Pozítří.

Anna: Proč tak náhle?

Václav: Nu. Sám nevím. Tak, přišlo to na mne. Potřebuji detailů do románu. Musím. Není pomoci.

Doktor: Tak šťastnou cestu a na shledanou, příteli. Vraťte se brzy a — oblažujte. Tak — trochu dle mého systému.

Václav: Na shledanou, doktore. Budu vám psát.

Doktor: Že budete psát? I nebudete!

Václav: Ó, jistě, bude-li třeba

Doktor: S Bohem. (Líbá Anně ruku.)

Valerka (líbá Annu). (Odcházejí.)

6.

Václav a Anna (zastaví se proti sobě).

(Venku táhle se troubí retraite a zaniká. Smráká se.

Anna (vzdechne stísněně): Ty odjíždíš? Kam? A tak náhle. Ó, pojď — (Vede ho k poh. vce.)

Václav (usedne).

Anna: Co bych já zde sama?

(Pausa.)

Hleď, mám novou píseň! (Uhodí do klavíru slabě a zpívá:)

Přijď neviděný, přijď neslyšený

(Přestane a dívá se na Václava a píseň dále jen recituje velmi tiše.)

však vytoužený a roztoužený,
přijď se soumrakem, v němž palmy hoří

(Zavírá oči a slova jen dýchá.)

a zvony pějí jak zpověď moří,
a mnohý pláče a někdo klečí
a tiše vzdává se srdce něčí,
ach, líbej mne, líbej mne, líbej!

(Vztyčí se mírně.)

Šly mraky kolem a odplynuly,
a cesty tiše se našly v půli,
a padla haluz tam na rozcestí
a snící prosící začla kvésti.
Ach, ruka moje se k tvojí zvedá
a oblak nad sebou hledá, hledá . . .

(Pausa.)

Přijď, slunce dej mi, ty zaslíbený,
ty vytoužený a roztoužený
ach, líbej mne, líbej mne, líbej! . . .

Václav (obejme její hlavu a líbá ji. Vzpřímí se, s přemáháním): Duše drahá; je třeba se vzpamatovat. Zapomínáme příliš dlouho na naše určení, na ty, pro které musíme žít . . .

Anna: Chci být tvým andělským křídlem. Ó, budeme pracovat . . . Miluji tě.

Václav: Ano, ano, ale na jiné jsme zapomínali. Víš, co je láska?

Anna: Láska! Definovat lásku? Tu ji vidíš, hle — já jsem Láska.

Václav: Ne, ne, nevíš, co je láska. Právě to — není láska.

Anna: To není láska?

Václav: Musíme se rozejít, duše drahá, abychom se naučili milovat.

Anna: Rozejít? Jak to, Václave, ty odjedeš, ale zase se vrátíš . . . A já?

Václav: Kdož ví, vrátím-li se. Rozejít — snad navždy. Žít našemu úkolu, naší práci.

Anna (vztyčí se, prudce): Václave, co jsem učinila, čím jsem zhřešila — proti našemu úkolu, v čem překážím jeho splnění — či tobě?

Václav: Tak, tak — navzájem si překážíme.

Anna: Václave, Václave!

Václav: Na vrcholku hor je studeno, Anno.

Anna: Na vrcholku hor je studeno, Václave? Nechápu Nemohu žít bez tebe!

Václav: Zavři oči a uvidíš mne lépe. Čím dál mi budeš, tím si budeme bližšími. Není rozloučení, kde je opravdová láska. Láska je rozdílení duše Všem. Objetí je vysilování. Pokrač.

FEUILLETON.

KNUT HAMSUN.

Stručná notička mihla se evropskými listy. Spisovatel Knut Hamsun zmizel z hlavního města Norvéžska a do té chvíle se pohřešuje. Naposledy byl viděn ve fjordu za Christianií. Soudí se, že v návalu melancholie skončil život ve vlnách moře.

Téměř současně vychází český překlad »Hladu«, knihy pro Hamsuna nejvýraznější. Obálková kresba směle vržená skizzuje zkřehlého ubožáka v sněhové pláni s tváří vychrtlou a bělmy krvavými — —

Kdo je Knut Hamsun? Před několika roky dva, tři lidé u nás znali toto jméno. Dnes přichází čtvrtá kniha jeho překladů na redakční stolky a nachází širý kruh přátel její autora

Knut Hamsun je dnes vedle Ibsena a Arne Garborga nejslavnější spisovatel Severu. Co je obdivuhodným u něho, co přímo fascinuje na Hamsunovi, je jeho originálnost. Hned prvým překladem »Nová země« otevřely se českým čtenářům neznámé obzory. Ale vlastní překvapení chystalo se jim v svazečku Vzdělávací bibliotéky. »Pan« je z těch řídkých knih, jimž je vtištěna pečeť genia. Ó podat dnes, v poledne života, něco nového a nebývalého, k tomu je třeba geniálnosti. Nejhlubší body jsou změřeny, s nejvyšších věží hledíme na život — »Pan« má tuto nesetřenou orosenost svěžího a neokušeného. Inspiruje jako luna, praví o něm Camile Mauclair.

Kniha lásky »Viktorie« a několik drobných črt doplňuje překladovou literaturu z Hamsuna.

Hamsun se zálibou črtá intelligentní proletáře, tu má soupeře v Maximu Gorkém.

V »Hladu« par excellence kreslí tragiku mladého muže žijícího ode dne ke dni, od redakce k redakci pro slávu několika öru za řádku —

Dvě knihy připomíná »Hlad«. Je to »Červený pokoj« Strindbergův a Garborgovy »Umdlené duše«. Prvé práci blíží se pessimismem, s nímž hledí na otázku existenční, kdežto v názoru na ženu je mnohem měkčí. Jeho bledá slečinka z náměstí Sv. Olafa čís. 2. má zcela roztomilé vlohy velkoměstské milenky a veliké naivní srdce. Mnohem více připomíná rusou hlavičku, již s takou něhou nakreslil Garborg v obou svých románech. Tato něha dívčího elementu tak milá v bezútěšné monotonnii denního živoření spíná nejpřednější díla obou vůdců mladé školy norské.

Román »Hlad« psán před několika lety. Od té doby domohl se Hamsun jakés takés existence, ale život ztrpčili mu jinak.

Z jeho prací jakoby si byla skandinavská kritika učinila football, jemu čtenému a diskuttovanému celou Evropou upírán talent spisovatelský právě jako Garborgovi a jiným »mladým«.

Nemoha snésti těchto štvanic, uzavírá se těžce zkoušený autor se svou nejnovější, nedopsanou prací do svého zátiší v Christianii a když útoky neustávají, opouští ji, aby v širém moři našel utišení — — Muže být úkazu smutnějšího? A to je možno ve vzdělané Skandinavii, zemi, jež má nejnižší procento analfabetu.

Z. Tlamich.

DIVADLO.

Ředitel p. Gustav Schmoranz vydal svou výroční brožurku »Devatenáctý rok Národního divadla« (1902—1903), kde podobně jako jeho předchudce p. F. A. Šubert podává jaksi bilanci své roční práce, vykládá svá stanoviska a názory a po případě i polemisuje. Bez velkých frází, s prostou věcností líčí své ředitelské zkušenosti a všelijaké strasti, jichž je tolik, že se nedivíme, že někdy i jakási podrážděnost kmitne se stránkami jeho brožurky. S melancholií doznává, že Národní divadlo nemůže nikdy dostáti svému obrovskému úkolu, jejž Jan Neruda r. 1867 tak imposantně naznačil: Divadlo má být ochráncem i školou jazyka, zrcadlem i karatelem pohybů společenských, vychovatelem i živitelem umělců a spisovatelu, prostředníkem k poznání národů jiných i vrcholu světového písemnictví. Tolik požadavků! Takové vysoké cíle! Vule je dosti, energie a píle rovněž, ale co všechno se staví do cesty, co vše ochabuje energii a znemožňuje píli! To pozná jen ten, kdo má co dělat s vedením tak složitého, choulostivého aparátu divadelního. A p. ředitel vypočítává všecky ty překážky, všecky ty okolnosti, jež překáží smělému se vyšinuti k vysokému ideálu Nerudovu:

»Dočasný stav personálu, ohledy na střídavost a rovnoměrnost zaměstnání jednotlivých předních sil výkonných i režisérů, pěstění dorostu, ohledy na práci a náklad výpravní, na dobu roční, pak — a vlastně především — na potřeby a úroveň platícího, jediné divadlo udržujícího obecenstva, a pak i na přání kritiky — to vše jsou momenty, s nimiž musí správa král. česk. zemského a Národního divadla při své snaze za obrovským, Nerudou »pražskému českému divadlu« vytčeným úkolem počítati či vlastně zápoliti.«

Všelijaké jsou potíže v neklidném světě divadelním, divíme se, co všechno musí ředitel dokazovati a hájiti, i věci samo sebou se rozumějící, přes než v jiných divadlech se jde dále, jež nesmí rušiti klidný chod aparátu. Je to na př. otázka malých rolí. Ano, u nás ještě platí směšný předsudek proti malým rolím. Jsou umělkyně, které pokládají za degradaci svého talentu proti roli, která je o dvacet listu tenší, nežli role jiné, třeba mladší kolegyně. Jaké to neinteligentní stanovisko, posuzovat roli dle počtu stránek, potěžkávat ji dle váhy. Malá role se stává velkou talentem umělce, a často jediný šťastný, ryzí ton, případný gest a výrazná maska podřízené episody uvízne v naší paměti více, nežli výkon v parádní, titulní úloze. Připomínám malá mistrovská díla, chef-d'oeuvry hereckého umění provedená Mošnou v některých jeho episodách a vzpomínám jak Cooquelin starší v jakési rytířské fanfaronádě v divadle Port-Saint-Martin měl jediný, krátký výstup a v těch pár slovech triumfoval. Inteligentní a tvořivý umělec, i kdyby stál na vrcholu činnosti a slávy neodmítne malou roli jako něco nedůstojného svého talentu. A úplně souhlasím s poněkud kousavou poznámkou brožury p. Schmoranzovy:

»Ale ku podivu! Je to pouhá náhoda, či je to instinkt, že právě ty dámy divadelní se nejvíce brání menším úlohám, jež se nemohou opříti ani o zvláštní tvořivost, ani o mnoho-tvárnost vlohy, a že se jim vzpírají i tehdy, jde-li o malé úlohy významu velkého a individualitě jejich co nejlépe přiléhající? Patrně spoléhají na to, že některá úloha povznese i skrovnější vlohu v očích méně soudného obecenstva.

Že jest mnoho lidí, již si skutečně velikými úlohami dají domnělé veliké umělectví namluviti, jest nepopíratelno — ale naši domácí autoři k lidem těm nepatří. Ti se dožadují ztělesnění svých vybásněných postav nejraději od těch talentů, jež opravdu tvoří. A proto — kdo chceš nejsprávněji změřiti cenu umělectví našich herců, rozhlédni se po způsobu a rozsahu jejich zaměstnání v produkci domácí. Pro české Národní divadlo má alespoň tato okolnost největší význam.

Tvořivost jest vůbec jediným kriteriem umělectví. Kdo netvoří, není umělcem; není umělcem, kdo hraje vždy jen sebe sama. Může eventuálně býti velice potřebným hercem, vzácným temperamentem, bystrou hlavou, ale umělcem — umělcem není. A tvůrčí sílu, jež právě umění činí božským, nenahradí pilnost ani vůle.

Zaměstnávati v repertoiru talent opravdu tvořivý a mnohotvárný jest hračkou, to udá se samo sebou. Kde však místo síly tvurčí a dokonce za obmezených vnějších prostředků nastupují jenom vůle s temperamentem ve sdružení s nenasytnou touhou hrát a hrát a jenom veliké úlohy hrát, tam musí trvati věčná nespokojenost. Neboť co takový člen pokládá za dost nebo nedost velkou, dost nebo nedost »důstojnou« úlohu, tím se přece žádná divadelní správa, umělecké cíle sledující a sama sebe respektující, nemůže spravovati, byť to pro ni i hospodářský význam mělo.«

Pan Schmoranz výmluvně a důrazně hájí svůj, moderní produkcí dramatickou způsobný úřad literárního režisera. Nemusí ovšem své argumenty namáhavě shánět. Může jen ukázati na řadu úspěchu, jež dokazují, jak znamenitě se osvědčil literární režiser náš Jaroslav Kvapil. Naše divadlo může být plným právem hrdo na způsob, jak se na něm inscenují a tlumočí moderní hry. Inscenování »Měšťáků«, o němž zjevně se zmiňuje brožurka, je výkonem neobyčejným, prozrazujícím úplné ovládání jeviště a hluboké vniknutí do díla básníkova.

Pledoyer p. Schmoranzův pro literárního režisera najde sympatického ohlasu u všech přátel a znalců divadla.

Bolestnou stránkou je potíž s francouzskými novinkami. Z Paříže přicházejí nejlákavější novinky a Národní divadlo by si posloužilo velice, kdyby vynikající díla francouzského dramatu a komedie rychle uvádělo na svou scénu. Ale Praha je odvislá od kolínského agenta divadelního Alberta Ahna, který má zakoupené práce autorů francouzských pro Německo i Rakousko. Musíme vyjednávat s německým agentem, když chceme hráti nové drama Hervieuovo, novou veselohru Capusovu, a máme mu platit 10% z bruta, větší tantiemy nežli autorum domácím.

Letos byl učiněn v Paříži krok u Spolku francouzských autoru divadelních i u jejich obchodního representanta, ale marné. — Naše divadlo bylo odkázáno na Ahna, jemuž autoři francouzští skoro vesměs přenechali své zastoupení pro Německo i Rakousko. Tím se vysvětluje, že z nejnovější produkce francouzské tak málo se hraje u nás.

Všeobecně pociťovanou překážkou z naší činohry je nedostatek zkoušek. Autor omlouvá to špatnými okolnostmi. Jeviště nestačí. V týdnu je pět dní volných pro zkoušení na jevišti a o to zápasí opera, činohra, balet. Tak není divu, že se hrají novinky činoherní po 2—3 zkouškách na jevišti. Jinde jich musí míti třicet!

Divadlo by se mělo co nejdříve postarat o nějaké cvičební jeviště, aby poměry činohry, operou tísněné, staly se poněkud snesitelnějšími.

Autor brožurky věnuje vzpomínku umělcům, kteří poslední rok opustili Národní divadlo. Je jich celá řada. »Stáří, smrt a láska nám je odvedly.« Jsou to: Ferd. Šamberk, Fr. Hynek, Jakub Vojta Slukov, Adolf Pštros, Růžena Bradáčová-Vykoukalová, Frant. Horník, Růžena Málková. Se všemi se loučí pan ředitel pohnutě a zvláště se sl. Marií Hilbertovou, která teprve před nedávnem opu-

stila divadlo, kde zažila tolik krásných dojmů a úspěchů uměleckých. Odvedla nám ji láska, jak pravil pan ředitel, který dovede být stejně galantním jako poetickým.

V. H.

*

Čtyřicet let! Je to hezký zlomeček času již sám o sobě; a čím je tedy teprve mladé kultuře sotva obrozeného národa. Nám Čechům divadlo ještě dnes je čímsi jiným, bližším, milejším, než národům jiným, něčím vlastnějším; myslím ovšem jen na ty z nás, kteří se dívají ještě na divadlo jako na místo jakési kulturní práce, na kus minulého i přítomného národního a uměleckého rozvoje, a ne jako na předmět osobních spekulací a lákavý cíl lehkomyslné štvanice. A to je na štěstí přece pořád ještě pětadevadesát procent lidí, bez rozdílu stran a smýšlení. Jaký tedy div, když jsme se v minulém témdni všichni stále ohlíželi zpět, do minula tak mnohým z nás, jen z milé tradice známého, jen v osobách, které tu minulost mezi námi nosí, teskně tušeného. K tomu 18. listopadu r. 1862 jsme se zadívali přes čtyry uplynulá desítiletí, a zavzpomínali. Divadlo bylo nám cestou nejenom národního uvědomění, ale duševního rozhledu vůbec, bylo pro nás výchovou literární, uměleckou, a také společenskou. A nechť to někdy byla třeba i výchova sentimentální, nač to ve zlé obraceti.

Dovedeme-li uvědomiti si úzoučký ten rodinný život mladého divadelnictví českého, a rychlé vypjetí do dnešních poměrů, to bezprostřední dosud vzájemné prolnutí generací, pochopíme bez podivu. Život divadelní, prchavý a klamného lesku, sám o sobě vyloudí trochu mimovolné sentimentality pro okamžikové zamyšlení pozorovatele, tím více tedy u nás, kde jsme si všichni tak blízko.

Arci je v poslední době chorobný přímo zájem veřejnosti naší o divadlo vyhrocen často až do nevkusu, ale to je jiná kapitola, a to ostatně není už divadlo, oč tu běží, to jen zákulisí. Ale pocity, které v jubilejních dnech ovládaly přemnohé navštěvovatele divadla byly jiné, hlubší, krásnější, slavnější, a i při té slavnostnosti ne beze tklivosti. Nač tu protestů.

Však v ten večer dne 18. listopadu, když slavnostně chvějícím se vzduchem hlediště nesly se velebné a majestátní tóny ouvertury k »Libuši«, bylo leckomu asi tak všelijak u srdce. Mnou alespoň přese všechno životnější, reelnější a střízlivější nazírání dneška zalomcovalo hodně sentimentality. Stačilo k tomu porozhlédnout se hledištěm, zadívat se k té ověnčené lóži prvního pořadí, v níž seděl muž, ve kterém se myšlenka zbudování českého divadla takřka ztělesnila, stařičký Dr. Fr. Lad. Rieger, stačilo ohlédnouti se po jiných lóžích a po křeslech přízemí i prvého balkónu, na tu řadu známých hlav, vzpomínkám našim tak drahých, z nichž některé sami doprovázeli jste posledním potleskem do ticha soukromí, a o jiných jen s úctou slýcháte a čítáte, stačilo jen trochu nebrániti citovému pohnutí, a zažili jste dojmy, na které se nezapomíná. V ten večer patřilo všecko divadlo té přítomné minulosti svojí, a patřila jí i všecka naše srdce. Tak byste byli rádi stiskli ty ruce jejich, a němě alespoň řekli jim všem, jak chápete, co v těch chvílích za úsměvem chvěje se na samém kraji jejich srdce. Já nezapomenu, jak jsem to všechno pochopil a procítil, když v přízemní lóži, zrovna nade mnou, veterán našich dramatických umělců, který v několika měsících sám svoji čtyřicítku činnosti dovrší, neúnavný, prostý a slavný Jindřich Mošna nedovedl již mezi tou minulou svojí současností ovládnouti rozechvění a poodstoupil do pozadí lóže, aby se tam do šátku vyplakal. To byla chvíle — ještě dnes mi při vzpomínce hrdlo se stahuje a oči zaslzí. Ví bůh, že jsem tehdy pocítil silnou touhu přiskočit, a políbit mu ruku, jemu za všechny.

Takové krásné teplo ve hrudi jste si odnášeli z divadla po slavnostním tom večeru, a již před tím se vás zmocnilo, hned při prvních zvucích velebné Škroupovy hymny, kterou začíná slavnostní ouvertura Tittlova, již zahájen byl slavnostní cyklus původních her před Tylovým »Strakonickým dudákem«. A od té chvíle vás ta jubilejní nálada drží po celých čtrnácte dní. V divadle večer za večerem jakoby bylo všecko v červeném slavnostním rámečku. Repertoir ovšem sám to podporuje. Byly v posledních dvou nedělích večery výborné, o nichž se zmíníme ještě ve zvláštním referátu; zasluhují toho, byť to byly i jen reprisy her kdysi dříve již repertoirních.

O samotném významu otevření prozatímního divadla pro rozvoj českého divadelnictví vůbec, o všech podrobnostech tohoto důležitého odstavce naší kulturní historie nebudeme se rozepisovati. Opakoval bych tím jen to, co mnohokráte v těchto dnech všude jinde bylo napsáno do podrobna. Dnes na místě referátu jen trocha vyprávění a vzpomínky na osmnáctý listopad, náš čtvrtý červenec.

—s—

POLSKÉ SOUDOBÉ DRAMA.*)

Co na první ráz u moderního dramatu polského do očí bije, je nedostatek veselosti, zachmuření názoru. Fredro byl daleko veselejší než Korzeniowski, ten zas daleko veselejší než Zalewski, Sarnecki, Zapolská. A u nejmladších — praví autor — je smích jaksi jen trestem. Jaké jsou příčiny toho zachmuření myslí? Za předně krušnější podmínky životní, těžký boj o existenci. Za druhé zmocnění analysy, filosofie pessimistické, silné uvědomění individualismu, jakési nové objevení duše. A za třetí okolnost, že pocit a fantasie hlásí se o své právo i v dramatě.

Allegorii, symbol a kouzla do dramatu polského uvedl Aleksandr Świętochowski (Władysław Okoński), jehož »Duchy« možno srovnati s Madachovou »Tragedií člověka«. Několik autorů je pod vlivem Maeterlinka:

Kazimierz Tetmajer ve »Sfinksu« akcentuje předtuchu smrti.

Lucjan Rydel chtěl vyvolati v »Dies irae« posupnou náladu — ale nezdařilo se mu to: místo tragického effektu působí komicky.

Maciej Szukiewicz (Sníh) a Władysław Orkan (Noc) jsou očividnými napodobiteli Maeterlinka.

Allegorii se symboly promíšenou nalézáme v »Prologu« Jana Kasprowicze, a v »Bajce« Ondřeje Niemojewského.

Kouzla v duchu lidovém, tedy naivní a prostou víru v kouzla uvedl na jeviště Lucjan Rydel ve svém Začarovaném Kole. Úsudek P. Chmielowského o této práci je velice příkrý.

Na tomtéž lidovém pozadí snuje O. Niemojewski své drama »Rokita«, podobné do středověkých misterií.

Sceny realné promíchané s fantastickými nalezneme i u »Legionu« Wyspiańského, zobrazujícím Mickiewicze, ale velmi nešťastně. Není pochyby, že Wyspiański nechtěl ho zobraziti co duševního tyrana, ale dojem takový každý si odnáší.

Tolik o směru allegoricko-symbolickém. Nemá, jak vidíme, v Polsku mnoho pěstitelů.

Více jich má směr realismu psychologického. Je to realismus obracející hlavní svou snahu k vystižení duševních stavů a zanedbávající pozadí společenské nebo sociální.

První drama toho druhu (v době nové) je K. Kasprowicze »Świat sie kończy«, silná to tragedie selské duše. Stejně ponurý obraz vesnického života nakreslil O. Niemojewski v »Familii«. Tu též třeba mluviti o »Martinu Lubovi« Sewera. Chmielowski stěžuje si, že toto selské drama nebylo vydáno tiskem, jakkoliv v českém překladu již hráno i vytištěno bylo.

V těchto dramatech vystupoval jen lid. Jiné třídy uváděny s ním ve styk v řadě tendenčních dramat:

*) Piotr Chmielowski, Dramat polski doby najnowszej. Lwów 1902. 8°.

*

Leon Swiezawski napsal dobré drama „Svůdcové lidu".

Ve směru realismu psychologického psány byly hry i z ovzduší dělnického (G. Zapolská »W Dąbrowie Górniczej«), i ze života židovského proletariátu (W. Feldmann »Sądy Boże«, »Cudotwórca«); z oboru bankovního — defraudace — (T. Konczyński »Otchłań«, W. Feldmann »Czyste ręce«) a j. Celkový ráz všech těchto dramat je ponurý, smutný, ale ne beznadějný.

Duševní nálada mládeže, modernistické nálady zanesené v letech devadesátých i do Polska, mají svůj výraz i v dramatě; směru toho předním zástupcem je Jan August Kisielewski (W sieci, Karykatury). Hlavní zásadou mládeže té je převrat v společenských způsobech, v dosavadních názorech, nenasytná touha po novém a novém, po dojmech vzrušujících, neurasthenie, blaseovanost, duševní — fingovaný — marasmus. V stejném směru píše i Zofja Wójcicka (»Dyletanci«).

Dva dramatikové z této generace modernistické zasluhují však, aby jim věnoval zvláštní kapitolu své knihy — je to Stan. Przybyszewski a Stan. Wyśpiański. Wyśpiański je zosobněním hesla »Fantasie nade vším!«; analysa díla obou modernistů polských je čtenářům Lumíra dosti známou, tak že mohu tu jen odkázati na citované dílo Chmielowského, kde je mnoho nového a trefného pověděno.

Dramatikové historičtí naší doby nedbají ani tak o kolorit místní a dobový, jako o to, vytvořiti „ducha té oné epochy". V směru tom pracují Joz. Nowiński (Biała gołąbka), Jan Kasprowicz (Bunt Napieruskiego), Kaz. Tetmajer (Zawisza Czarny) nejdokonalejším dílem ale je „Warszawianka" nejtalentovanějšího z polských dramatiků Stan. Wyśpiańského. B. P.

LITERATURA.

Růžena Svobodová: »Pěšinkami srdce.« — Knihovna Lumíra.« — Praha, Nakladatelství J. Otty.

Krásná kniha, jakých v české prose jest dosud málo, mezi knihami autorčinými jedna z nejvýraznějších, dílo čistě citově založené a hned v svojí genesi umělecké — tím jsou povídky pí. Svobodové. Bylo již na více místech vytčeno její postavení v současném českém románu a nezbývá téměř než rekapitulovati na přítomné knize již zaznamenaná fakta. Malba nitra, která jest jedním ze základních kamenů této prósy, stává se snad vlivem moderních proudů, stále vzdušnější a obsažnější, jak bylo možno pozorovati již na „Zamotaných vláknech". Avšak tomuto pozorování mistra není použito precisních myšlenkových analys; ono provádí se výhradně citem, jakožto motorickým faktorem. Tam, kde pí. autorka snaží se dáti nitrným processům filosofický podklad, tam již seslabuje zamýšlený dojem. Její představy mají dvojí vztah: k životu a umění, a ježto tento druhý vztah jest v užší souvislosti s tvůrčí silou, která dostupuje maxima v citovém vzepjetí, má větší vliv a přemáhá kausalitu vztahu prvého. Psychologie a vytvoření reelního prostředí slouží jen k zajištění půdy pro rozcitlivělé postavy, jakými jsou mnich Valentin, v němž konflikt citový, a přímo řečeno, erotický, zatlačuje náboženský, krásná Marie, jejíž historie je plna naivních detailů jen k vůli nádhernému závěru a drsný Zaplétal, který pozdě chápe marnost vlastního žití a tak všecky ostatní. Ale jako jest kniha pí. Svobodové chvějná a citová, tak jest i smutná, a její smutek stoupá až k mlhavým závratím. Poesie osudem odstrčených srdcí, tragika duší, jež namáhavě vystoupily na nejvyšší, vytoužené vrcholy a spadly pak — do propasti jako zralá jablka — to jest všechna ta tiše smutná epika, která je podkladem vzácných výtvorů drobné prosy, jakými jsou na př. Pohádka o mladém mnichovi a o krásné Marii. Sensibilita, která jest u pí. autorky povahy zcela objektivní, hledá si bytosti výjimky a bez ohledu na jich zevní hodnotu vede je do zapadlé a sešeřelé pěšinky srdce, aby jim dala tam v úděl smutek a slzy. Intensita této psychické samočinnosti, jejíž dočasnost není nikterak zakrývána, zasahuje i k těm silným, mezi něž patří Milada Polomová v povídce „Co mluvil domov" (která patří s uvedenými mezi nejlepší), to široké, kosmopolitické srdce, skoro nitscheovsky zbarvené, které také podléhá v slabé chvíli oněm záhadným vlnám. A v proudu všech těch skizz zvučí jediná myšlenka, která připadá mi jakoby zúmyslně zamlčována: že dosažený cíl je ztrátou vnitřního blaha. Tím zároveň odůvodněn je odklon z dráhy reality, který staví uvedené práce nad starší povídku Hlucháavky, která jednak ostřejším svým pessimismem, jednak plochou skutečnosti blíží se více realistickému rámci knihy „Ztroskotáno", nad níž dnes pí. autorka stojí hodně vysoko.

Po formální stránce jest kniha „Pěšinkami srdce" známkou značného vzestupu ve tvorbě stilových obrazů, impressionistických krajin, jichž krása spojuje se s bolestnou tíhou skutečna, tlumíc hořkost smutku, prudká vzrušení a ostré, disharmonické kontury a rozlévajíc vůni utišení: forma jest to zde, která tvoří z nálad prvotních světlý závoj, vlahý a usmiřující. Jean Rowalski.

»Ottův Atlas zeměpisný.

Velkého díla »Ottův Atlas zeměpisný« vyšel seš. 4., vynikající jako předešlé krásnou úpravou a dokonalou propracovaností map. Toto nové monumentální dílo literární má pro nás velký význam, je to podnik imposantní, jejž jinde provádí ústavy a instituce bohatě subvencované a který u nás provádí jednotlivec, jenž ovšem již dokázal svou smělou podnikavost a energii v podnikání a řízení velkých prací, který též podnikl vydávání moderní české encyklopedie. Atlas zeměpisný Ottou vydávaný je tak rozsáhlý, důkladný, vypracovaný tak pečlivě, že nám úplně nahradí podobné velké atlasy německé a francouzské, anglické, k nimž jsme dosud museli sahati. České vědě a české inteligenci je krásnou publikací zeměpisnou velice poslouženo. Atlasem tím dostává se nám poprvé úplně a správně vypracovaných map Českého království a zemí slovanských. K vzorně provedeným mapám je připojen text neméně věcný, důkladný a podrobný. Redakce díla, již vede známý odborník prof. dr. J. Metelka, je ovládána duchem svrchované vědecké svědomitosti. Čtvrtý sešit má tento obsah: List 11. Evropa, Přehled politický a dopravní. Zpracoval prof. dr. Č. Čipera. List 12. Středozemské moře. Mapa dopravní. — Poměry přírodní. Zpracovali prof. dr. Fr. Brdlík a dr. Jindřich Metelka. Mapy jsou velmi jasně tištěny a podávají poučení a politické rozdělení Evropy po dopravních cestách mořských i pozemních. — Podle toho rozeznáváme, že Evropa má 257.203 km. železnic. Na mapě jsou vytčeny, které železniční linie jsou hlavní. Dvě velké cesty křižují Evropou. Směr Paříž, Berlín, Moskva a odtud na východ pokračuje se v sibiřské dráze. Druhý je z Londýna přes Paříž, Vídeň, Cařihrad do Malé Asie, kde projektovaná dráha Bagdadská otevře nové cesty do Persie a bude předmětem mnoha sporů politických a diplomatických zápletek. Mapa Středozemského moře je rovněž pečlivě a přehledně vypracována. K ní jsou připojeny ještě tři menší mapy, znázorňující meteorologické poměry, hloubky mořské, rybářství, rozšíření některých rostlin atd. — n —

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. PROSINCE 1902. * ČÍSLO 7. *

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Marjána kousla do kajzrovky — lidičky, to byla hruška! Ale v tom Tenderouc kráva zabrousila z cesty do jetele, Vítek musil za ní. Marjána snědla hrušku, ani se s Vítkem nerozdělila. Brzy potom Vítek přestal pásat a počal dělati těžší práce. Marjána s ním od té doby ani slova nepromluvila, ani mu kajzrovku pochválit nemohla.

Vzpomínka na hrušku Marjánu upokojila. Přestala žchrati a pomyslila si: Dyť on Vítek přece není tak zlý, kdyby byl, nedal by hrušky, která zbyla jedinou jeho kořistí z výpravy na Vlčkouc zahradu. A teprve, když ve svých myšlenkách Vítka omyla, napadlo jí, co jí teta uložily: že se má před spaním pomodliti za Vítkovo štěstí s Anýžkou Bakulovou.

Ještě jednou se křížem požehnala, ruce sepjala a modlila se: »Bože milý a Panenko Maria, nedbejte každé bláhové myšlenky Marjániny, ale splňte to, oč vám se modlí ze vší vroucnosti a upřímnosti: dejte a učiňte, aby Vítek došel s Anýžkou nejlepšího štěstí, jakého dojíti možno na zemi. Dejte a učiňte, aby se vždycky měli rádi, aby spolu žili ve svornosti, aby zdrávi byli oni i děti jejich, aby neměli škody ani na polích, ani na dobytku! Svatý Floriáne, opatruj střechy jejich! Svatý Matěji, chraň je od velkých vod a přívalů, svatý Jene Křtiteli, zadrž hrom, kdyby chtěl udeřiti do jejich stavení! Svatý Kříži, buď na stráži prahu jejich! Devět kůrův andělských, naplňujte dům jejich pokojem, láskou a veselostí. Svatá boží Rodičko, oroduj za ně!«

Modlitba usínala na rtech Marjániných, usínala i Marjána.

»A za mne taky! Amen!«

Ještě stačila požehnati se křížem a již spala, jakoby ji do vody hodil. Když se mladší děvečka ukládala k jejímu boku, Marjána ničeho nevěděla.

Ráno vyskočila jako srnka

O páté hodině Kojan jako pravidelně vstal a zpívaje: »Minula noční hodina, ve jménu Otce i Syna, též i Ducha Svatého, vše jednoho Hospodina,« procházel nejprve příbytek, potom dvůr, ohlašuje všem obyvatelům domu svého, že je čas procitnouti a chopiti se práce.

Z komůrky děveček ozývala se mu vstříc zpěvná modlitba Marjánina: »Děkujeme Tobě, ó bože náš, že jsi v lásce otcovské této noci byl strážce náš, a že nad námi svou moc neproveď ďábel satanáš.«

Hospodář spokojeně pokývl a obrátil se na prahu. Tím byl jeho ranní čin dokončen. Vraceje se do sednice, aby užil svého práva a ještě hodinku si poklímal, dozpěvoval: »Tebe my, Otče, prosíme, řidiž nás Svatým Duchem, ať na Tobě nezhřešíme, dej, ať tento celý den k Tvé cti a chvále strávíme!«

Po snídaní naměřili obilí do pytlů a naložili na fasuněk. Plné žebřiny ho byly. Marjána, oblečená polosvátečně jako na chůzi přes pole, vyskočila nahoru, Kojan usedl v před. Vezl do mlýna. V Karáskově mlýně nechal obilí i Marjánu, aby je semlela. Mleček tam už bylo jak bys nabil a ve všech mlýnech po řece. V nich i kolem nich všecko se hemžilo, všecko bylo plno ruchu, života a veselosti. Všecko se smálo a hrálo i klapoty mlýna podobaly se skočné. A nejveselejší byli »páni otcové«.

Tím zahájen týden posvícenských příprav.

Každý den konáno něco nového a důležitého, každý den znamenal valný hon k cíli. Nálada se stupňovala. Hospodáři byli den ode dne slavnostnější, hospodyně pečlivější, chasníci podnikavější, děvčata nedočkavější, děti bujnější a radostnější.

Lidé, kteří jindy mluvili zdlouhavě a málo, stávali se řečnými a řeč jim šla, jako když bičem

mrská. Šíje se vztyčovaly, tváře zjasňovaly. Pohyby údů byly rychlejší, pohledy očí bystřejší. Jako ve mlýně bylo v každé domácnosti. Co ve mlýně klapoty palců, to v domácnosti štěboty ženských jazyků.

Vzájemné poměry rodin i osob byly předmětem přetřesu stále živějšího. Celá ves věděla, kdo s kým žije v přízni, kdo s kým v napjatosti, kdo s kým v nepřátelství. O každém poměru mluveno vážně, jakoby šlo o dva velestáty, ne-li o dva díly světa. Každý poměr na lékárnických vážkách odvažován. Co během roku pečlivě bylo tajeno anebo nesměle dřímalo na dně duší, najednou začalo vycházeti na bílý den a hlavy vystrkovati: přízeň i nepřízeň, důvěra i nedůvěra, příchylnost i odchylnost — to vše najednou aspoň v lidských řečech nabývalo určitých podob. Každý pohled, prodlením roku vypočtené nebo bezděčně vržený, vystupoval srozumitelně jako rozřešené tajné písmo. Každé slovo, jež jeden utrousil a druhý zdvihl, nabývalo váhy a přikládán mu obzvláštní význam. Ale nejvíce řečí točilo se o Vítka Tenderouc a Anýžku Bakulouc. O posvícení obě strany před celým světem osvědčí, na čem spolu jsou, kam dospěly, co hodlají. Řečí o nich bylo tím více, že si dosud nikdo neuměl vysvětliti, kterak se stalo, že škorpilové Tendera a Bakula se sjednotili a chtějí, aby se děti jejich vzaly.

Od té doby již tolik vody uplynulo, že možno vyzraditi, kterak to bylo.

Chvaletický krejčí to způsobil.

Tenkrát ještě sedláci vzdorovali kroji městskému a šaty selského kroje šili jim krejčí vesničtí. Jednou nebo dvakráte do roka, po žních nebo v masopustě, sedlák vzkázal pro krejčího a krejčí s několika tovaryši se k němu nastěhoval na týden, na deset dní a všecko mu pro celou domácnost našil a spravil na mnoho měsíců Tak bývalo také s jinými řemeslnými pracemi, kterých byla na selském hospodářství pravidelná potřeba. Chvaletický krejčí, takto František Žemlička, byl tehdy po celé vodňanské osadě nejoblíbenější, ale po pravdě musí býti přiznáno, že příčinou jeho obliby dokonce nebyla největší dovednost v šití šatů podle kroje. Byl to krejčí přechodný. Uměl ještě starým šíti koženky, krátké kazajky, dlouhé na zem kaputy a těžké pláště, ale raději mladým stříhal na šaty forem městských Šití krojů se pořádně vyučil a uměl; šití po modě městské provozoval podle svého oka a rozumu. Zpod jeho jehly vycházely obleky, které nebyly ani selské, ani městské. Staří na jeho novoty nadáváli, mladí byli po nich jako posedlí.

Když Chvaletický krejčí prohlásil o dorobeném šatě: »Honzíčku, v tom budeš vypadat jako pan adyjunk!« Honzíček zajisté držel ještě víc a byl přesvědčen, že bude vystrojenější i pana podkrajského.

Krejčí krojoví byli Chvaletickým krok za krokem vytlačováni z pole do sousedního okresu netolického, jehož hranice byly ostatně zcela nedaleko. Již Chelčice do něho patřily. A tu se ohradili pevnými náspy a zásekami. Odtud chrlili na hlavu novotáře Chvaletického vařící smolu výsměchu a rouhání, a dostávalo se jí hojně i jeho výrobkům, i těm, které jimi šatil.

Nejznamenitější z krejčích krojových byl Václav Řípa z Krtel. Mezi Krtelským a Chvaletickým vypuklo krevní nepřátelství, jež vežralo se i v obyvatelstvo. A tak obě sousední končiny stály proti sobě jako dvě znepřátelené země, dva znepřátelení národové.

Chvaletický byl si své věci jist. Říkal moudře: »Každá moda musí zvítězit, i špatná a šeredná; jakž by moje krásná a švarná neporazila Krtelského? A pokoje mu nedám, dokud mi nepostoupí všechny Půjďáky a nezaleze až k Podlešákům!«

Země půjďácká prostírala se od Chelčic a Újezda po okrese netolickém. Jméno její odtud, že obyvatelstvo správně říkalo »půjdu«, což na Vodňansku znělo cize a směšně; zde říkali »pudu«. Odtud Půjďáci škádlívali je, pokřikujíce: »Pudu na půdu? Nepudu na půdu.«

Selští krejčí jinými i činy se zaměstnávali kromě šití. Nikdo z postranných lidí neměl tolik možnosti poznati dopodrobna všecky poměry na selských živnostech, jak oni. Proto byli strůjci i kaziteli sňatků. Bez krejčího žádná svatba se neobešla. On donášel vzkazy sem a tam, vyzvídal, vychvaloval, spojoval, a naopak zase haněl, klepal, rozhazoval a rozdvojoval. Jednou byl na slovo brán, po druhé se báli jeho jazyka a úkladu. Všichni rodiče, kteří nebyli lhostejni k osudu svých dítek, krejčího si předcházeli. Hospodyně mu podstrojovaly, hospodáři na krejcar vypláceli, co si počítal, i když se jim toho zdálo mnoho. Krejčí byl v processu sňatku tak důležitou instancí, jako notár a naposled kněz. Když měl slovo notár, krejčí ustupoval stranou, ale hned zas se objevil a nespustil se snoubenců, dokud je nedovedl do lože manželského. Bylť krejčímu vyhrazen čin starosty svatebního. Chodil zvát na svatbu, ověnčen fábory a rozmarýnou, a o svatbě řídil všecky obyčejové obřady a staral se o pořádek i zábavu svatebčanů.

Nejen v umění krejčovském, nýbrž ve všem, co zde uvedeno, oba krejčí, Chvaletický a Krtelský, stáli proti sobě jako nelítostní soupeři. Chvaletický se chválil, že by kalhoty, které on střihne, nositi mohl kníže Švarcenberk. Krtelský zas, že šije zrovna takové kaputy, v jakých na Němce chodil Žižka; kaput není staročeský, neplouhá-li se mu podolek po zemi, a takové kaputy jen on ještě umí šít. Chvaletický se honosil, že žádný svatební starosvat v Čechách nemá říkání tak nové jako on; Krtelský zas, že on má nejstarodávnější. Pokrač.

Z BÁSNÍ F. X. SVOBODY.

SVÉ PÍSNI.

Leť jako ptáče mořem ledovým,
jež teplu svého nitra věří.
Hlouposti pouští, klevet travinou
leť jako vítr, jenž ji čeří!

Buď ptáčetem, jež křídla pozdvihlo
a letíc zpívá do umdlení,
jež květem májovým se rozhlíží,
však letí tam, kde květu není.

Ach, sedni, ptáče, sedni odvážně
na srdce lidské, zabuš křídlem,
a čistým zpěvem život probouzej
ve rmutném jeho citu stydlém.

A neodlétej, třeba mrazný chlad
tuposti vál ti v útlé tělo,
bij perutěmi v ně, byť samo snad
jsi na něm roztlouci se mělo!

ODPOLEDNE.

Co posvátného v mojí hrudi zkvetlo,
co ctil jsem, proč jsem žil,
co v srdci rostlo, z duše vzlétlo,
co květem bylo nevylhaných chvil,
vše zašlo v pustý svět, jak širou pláni
se ztratí nejvroucnější zavolání.

Ne, nezašlo... Přec někdo šeptá ke mně,
rty jeho cítím již,
stín kohosi se přiblížil mi jemně,
sny moje chápe, vinu si ho blíž,
v mém objetí se věčnou touhou chvěje;
zda pláče, nevím však, neb zda se směje.

DOJEM V JESENI.

Je podzimek, jdu krajem sám,
list sežloutʼ, větříček ho shání,
stesk vzrůstá, srdce se mu brání,
a oko po stromoví litá,
za lístkem, kterým větřík zmítá.
Sní o něm duše pohádečky,
k nimž vyzáblá smrt dělá tečky.

Ach, prázdno celou krajinou!
Jak mlha nesoucí se polem
hluboký smutek vzrůstá kolem,
a v duši houstne dojem tklivý
jak stesk, jak úzkost i strach živý,
jak vzrušení, v němž dech se tají,
v němž černé písně uzrávají.

Jak po mostě bych s dívkou šel,
jak v lásku by se rozpor kladl,
jak vzdor by vzrůstal, sen náš vadl,
a jak by náhle dívka bílá
se na zábradlí vymrštila,
jak sletěla by v proudu stíny —
a já se zatřásʼ do hlubiny.

NOC V MĚSTYSI NA SILNICI.

Tma v křivých uličkách; v hospodě okna září.
Po dvoře ze stáje jde s osvětlenou tváří
hospodský podomek, a mezi vozů řadu
svit jeho lucerny se ztrácí v nočním chladu.
Na tiché uličce, kdes mezi statky dole
čas měří ponocný; po krajin velkém kole
zvuk jeho píšťaly se rozplývá a chvěje.
Přes domky chvílemi od lesů větřík věje.

Teď slyšet z daleka, jak zvolna s velkou tíží
vůz dlouhou silnicí se ku městysi blíží.
V kraj rachot zapadá, lucerna z dálky kmitá
přes panskou zahradu a veliký lán žita.
Již povoz přiblížil se téměř ku městysi;
na velkých obručích nad vozem plachta visí,
nad vojí vozka spí a koně těžce funí
a vahou povozu ztemnělé země duní.

Pak rachot umlkne. Vuz stanul vedle mýta,
jež cestu zavírá. V domečku světlo kmitá,
teď žena vyběhne, tu svitne ruka její
a bradlí zvedne se. A zase koně spějí,
v tmu křivých uliček se rachot dumně hrouží,
až ztichne v hospodě . . . Klid po kraji se plouži
a všude usedá jak křehké jakés kvítí,
jak sny všech zemřelých, sen bývalého žití.

KAREL JONÁŠ:

PANÍ ALEŠA Z BLUŠTICE.

Pokrač.

VI.

V úboru, jenž měl barvu zralé višně,
ve tmavém vlasu pásek perlový,
se zrakem vábným, přimhouřeným hříšně,
tak paní Alša vstříc šla Žižkovi,
když jednou domů z výpravy se vracel
se tváří vážnou, všechen zachmuřený.
Pozdraviv břitce, ptal se mladé ženy:
»Jest zdráva dnes už paní Katruše?«

»Ne, není, pane, dosud ještě leží«
zašeptla Alša a v tvář její svěží
jak náhle vpaď by jakýs jemný stín.

Pohlédl na ni trocnovský rek tvrdě
a v obličeji hrál mu každý sval.
V tom ona kynula mu bílou rukou
a žádala ho, aby vstoupil dál,
že večeře už dávno připravena.

On odmítl však se strojeným klidem:
»Dík za pozvání, nelze mi je přijat,
já večeřel dnes se svým branným lidem.«

Poškubla tělem, upřela zrak dolů:
»Nuž, na rozprávku vejdi aspoň k nám,
snad bude líp, když chvilku budem spolu,
než abys večer trávil sám a sám!«

A Žižka vešel . . .

Byl dnes rozčilen
tím vším, co slyšel v kruhu »bratří« svých.
Prý Alša obětuje ďáblu jen,
manžela klame, páše žhavý hřích
a zákon boží nohou svojí deptá.
Však umínil si, že dnes bezohledně
jí pravdu poví, na vše se jí zeptá
a odsoudí pak celý život její
drtivým slovem, jak měl v obyčeji.

Do výklenku si blíže okna sedli,
jež prokládáno bylo pestrým sklem,
tabulek množství třpytně se v něm skvělo
a každá ovroubena olovem.

A mlčky seděli tak drahnou chvíli.
On patřil přísně v obličej jí bílý,
pravici tiskna na svém koleně.
Až posléz pravil: »Poslyš, paní Alšo,
ač vypadáš tak mile, vznešeně,
přec bídná jsi, jak sama nejlíp víš.
Ty svého muže hříšně podvádíš
s Kunrádem Dobřanským už po půl roku.
Nu, pravda-li?«

A při tom v oku
mu zašleh' přísvit pohrdy a hněvu.

Nic neřekla, jen tváří její smavou
přelétla vlna. Posléz kývla hlavou.

»Nuž, tedy k zradě své se přiznáváš?
Ó, Alšo! Bůh ti přece muže dal
a toho pouze milovati máš!«

»Já mám ho ráda!« šeptla tiše, vřele,
»než jako jemu tak i Dobřanskému,
věř, pane, patří srdce moje celé.«

V tom Žižka zlostně sevřel svoje dlaně:
»Nezcizoložíš! vece zákon Páně!«
a hřmotně botou o dlaždice bil.

I nezabiješ! — stojí v bibli psáno
a přec jsi meč svůj tolikráte vryl
v hruď lidskou již a tebou udeptáno
sta srdcí bylo, jež se milovala!

To děla slavnostně a vážně vstala.

Pln úžasu on chvíli na ni zřel.
Pak vrátil se mu v prsa starý klid:
Já proti těm jen, paní, bojuji,
kdož zákon boží chtějí zneuctít!«

»A kdo ti velí tak?« se ona ptala.

Bůh, jenž mně sílu k tomu dal!«

»A týž Bůh, který tobě rozkázal,
bys zákon jeho hájil války zmarem,
mně poručil zas, abych milovala
současně muže dva a celým žárem,
jímž plane srdce mé. Já poslouchám!«
vzníceně řekla — »a teď posuď sám:
Bůh všechno ví, to připustíš mi snad,
nuž, lásku musil mou i předvídat,
proč tedy stvořil srdce moje klamné?
Ne proto já — on zodpovídá za mne!«

»Tys antikristka, prokletá jsi žena,«
zachvěl se Žižka, přivřev oko své –
»a dávno měla's být již upálena.«

»Dojista pane, pravdu svatou díš,
však kde je ten, jenž by mne udat chtěl?
Ty věru sotva kdy tak učiníš!«

On trnul. Krev mu počla v žilách vřít
a bylo mu, jak onu hříšnou ženu
svou vlastní rukou měl by zardousit.

Na prsa padla železná mu tíž,
svým celým tělem namáhavě pohnul
a zasupěl: »Ty v Boha nevěříš!

»Ba, věřím!« dí, »však jiný jest než tvůj!«

V tom Žižka slovy těmi pobouřen
zahřímal divě: »Bůh jest jeden jen!«

Však sotva vzkřik ten prolét' komnatou,
již starý vůdce rukou žilnatou
si přetřel tvář a ovládnul se zas.

Vzrušeně povstal, v přítmí jeho řas
cos zamžilo se — z prsou vychvěl vzdech.
Pak vzpřímil hlavu, žár mu z oka šleh',
však v prsou mu už ponenáhlu tálo.
Přemítal chvíli o tom, co se stalo,
komnatou přešel, k oknu na to zpět
se vrátil, kroutil v prstech rusý knír
a začal mluvit: »Kdo tě, paní, sveď
k naukám takým?! Vždyť z nich dýše jed,
ni jiskra pravdy poctivé v nich není.
Rci, kdo ti v srdce vsil to pohoršení?«

»Vy všichni,« šeptla, »a přec nikdo z vás.
Já mezi katolíky žila drahný čas
u svého strýce, bylť on pánem hradu,
tam poznala jsem římských kněží řadu
a všichni věru na vlas byli stejni:
kázali jinak — jinak ale žili.
Pak Waldenské jsem horlit slyšela,
však marně slovy v moje srdce bili,
s pikhartem Řepenským jsem dobu jistou
si psala — však věř, že nikde víru čistou
jsem nenašla. Jen samý chmýr a rmut.«

»A naše víra?« ptal se, vypjav hruď,
trocnovský zeman hlasem kovovým.

»Jest chudá příliš, dokud aspoň vím
a proto právě brzy asi zhasne.
Vy ztratili jste smysl pro vše krásné,
ničíte chrámy, zdoby umělé,
jen co je chmurné, k tomu srdcem lnete.
Já slyšela jsem v našem kostele
Korandu kázat a mou duši hněte
nahořklý pocit dosud z jeho slov.
A ‚bratry', ‚sestry' tvé jsem slyšela
i celý zástup vašich zbožných vdov
a nad vším hruď se hrůzou sevřela . . .
Ti lidé jsou číms divným zmámeni
a smutni tak jak jejich učení . . .«

»Ty mýlíš se,« k ní Žižka přísně děl,
»jsou drsni snad, však cítí poctivě.«

Třaslavý smích jí přes rty přeletěl
a oči přivřely se hebce, mámivě:
»Ne, nemýlím!

Ty ovšem jediný
z všech chápeš výši pravé mužné víry,
ty's poznal svět a znáš i hlubiny,
jež v srdcích lidských tajemně se tratí . . .
Tví bratři však — ti neví o tom nic.«

Po slovech těch rek svraštil zhnědlou líc,
blesk s jeho oka v její tváře sjel . . .
A chvíli ticho . . . Pak se uklonil
a beze slova Žižka odešel.

VII.

A psala mu:

Můj bratře z Trocnova!
I když mne zatratíš, přec srdce moje
tě v propastech svých navždy uchová,
vždyť miluji tě jako mládí svoje.
Ach, mám tě ráda! Láskou ovšem jinou,
než ona jest, již cítím k muži svému,
neb kterou planu k panu Dobřanskému.
Má láska k tobě obdiv vlastně jest,
bezmezný obdiv, jejž jsi vyvolal
v mé duši svými rekovnými činy,
svým citem pro pravdu a ryzí čest
a nazíráním na mé těžké viny . . .

Však ty se hněváš — ty se hněváš teď!
Já hřešila jsem, uznávám to ráda,
než prosím, bratře, k tomu přece hleď,
že nezkušena jsem a příliš mladá,
že nemohu znát dosah řečí svých.
Již písmo velí: Odpouštějte hřích,
když v zápětí mu pokání jde hned.

Však ty se hněváš, ty se hněváš teď,
že urazila jsem tvůj branný lid . . .
Já kaji se, já odvolám všechno,
zda můžeš jinak, než mi odpustit?!

A prosbu mám, jež rovna závrati.
Chci ctíti víru tvou i lid tvůj branný,

však dřív je musím, bratře, poznati,
neb bez poznání každý soud je planý.
Co člověk prožil, v to spíš uvěří . . .

Jak doslechla jsem, zítra k Nekměři
ty vypravíš se ráno s vojskem svým.
Já půjdu s vámi! Svolíš?

Předem vím,
jak odmítneš to moje žhavé přání:
že vojsko tvé jde hájit zákon boží,
ne tropit mumraj pro rozmarné paní,
že výprava tvá není kratochvílí,
však vážnou pravdou a že tuto chci-li
strhnouti v bažinu svých hříček nízkých,
vždy na tvůj tvrdý odpor narazím.

Nuž, na to vše já tobě, Jene, dím:
Můj záměr hluboký je, poctivý.
Chci poznati vás v oné velké chvíli,
kdy za víru a kalich zářivý
své životy vy hrdě nasadíte —
v hukotu děl a v mečů seči lité.

Však nechci při tom divákem jen být
a krví vaší srdce baviti —
jak ‚sestry' tvé se hodlám přiodít
a hlavu ukrýt v přísné »zavití« —
i raněné, jak ony, ošetřovat.

Ne, prosím, nechtěj, bratře, odporovat.
Toť pokání mé, ty je musíš přijat,
sic jedu bys mi nalil do duše.
Vím, nemocná je paní Katruše
a ty snad odpovíš: Tu opatruj!
Však věř, až osvětlím jí záměr svůj,
že sama ještě vybízet mne bude,
bych stejně jako tvoje sestry chudé
já bohatá šla v bitvy divé vír.

Teď všechno víš a chceš-li vrátit mír
i klid mé duši štvané, raněné,
pak zanecháš své zloby plamenné,
mně odpustíš a na mé lkavé psaní
odezvu dobrou pošleš bez váhání . . .

Přemýšlel dlouho o tom, co tu psáno,
Jan Žižka; pak však kvapně k stolu sed'
a stručnou načrt' tuto odpověď:
»Nuž, tedy svoluji! Přijď zítra ráno!«

VIII.

Mrazivý vítr syčí, šlehá, pálí
a sloupy prachu žene úvozem,
jímž jako bouř se rachotivě valí
těžkými kolesy vůz za vozem.
Řetězy zinčí, rohy vydechují
co chvíle povel táhlý, hluboký
a žlaby zavěšené narážejí
divokou silou vozům o boky;
v to píseň zalehá, již pějí sestry
a třeskot zbraní, pěších houfů ryk,
šum korouhví, jež vítr vztekle vzdouvá,
i řehot koní, vozatajů křik.

Z úvozu náhle v pole vyjeli . . .
Jan Žižka na bělouši cválá v před,
pravicí mávl, nové povely
prochvěly vzduchem, houf se dává v let,
pak zastaví a hradba sedmi vozů
již sráží se jak neprostupná zeď.
Vše utichlo; a klidně, bez hlomozu
stohlavý zástup v úval couvá zpět
v tom nový zvuk — a s křikem zase vojsko
se k vozům žene v prachu zášeří.
Tak Žižka lid svůj půldne celé cvičil,
než polem táhl k tvrzi Nekměři.

Pojednou náhle mrazný vítr ztich'
a s nebe šedivého v širé pláně
v drobounkých vločkách počal padat sníh,
v té chvíli Žižka zvolal: Jménem Páně!«

Ve jméno Páně!« zahučely davy,
monstranci v rozštípí kněz vzhůru vznes',
a vozy s vojskem sunuly se chvatně
s povolné stráně v zachmuřený les.

Dokonč.

Růžena Jesenská:

NESMÍRNĚ MILOVANÁ.

— LYRICKÉ DRAMA. —

Dokonč.

Anna: A proč, proč jsi mne tedy tak líbal?

Václav: Viděl jsem v tobě příliš ženu. Tím ohněm jsme musili projít, abychom došli až k vrcholkům, kde staneme prosti všeho světského, abychom došli k vrcholkům hor, k jezerům s dalekými břehy bílých ostrovů.

Anna (klesá k němu): Co mluvíš? Chceš mne vzdálit, či co se stalo? Smiluj se nade mnou! (Vzpřimuje se. Ztrnule.) Je nutno odejít? Umřít? Proč žít? — Cos to učinil!

Václav: Upokoj se, upokoj. Musíš mi porozumět. Každý den bude nám svatým dnem!

Anna: Nechci žíti ve svatých dnech, chci lásku. Láska je má svátost, můj život, můj cíl, má věčnost.

Václav: Vidíš, vidíš, seslabuje tě tvá láska.

Anna: Proč jsi mne uchvátil, proč jsi mne strhl do nebe, z kterého mne vyháníš? Čím jsem vinna?

Václav: Oba jsme stejně vinni.

Anna: Odčiňme tedy tu vinu, já se přizpůsobím, chci se kát, zjasni mne, zjasni chvíli, která přijde.

Václav: Odejdu a budeme se učit žít v duševním svazku vyšších bytostí a žít pro jiné! Veliké touhy vyrostou u nesmírné svobody ducha.

Anna: Nepokořuj moji lásku. Je tak silně duševní, že všecka je prosvětlena duševními plameny. (Přikryje tvář, chvíli mlčí, pak stojíc před Václavem s očima na něho upřenýma.) Ano — ty chceš — (Bolestně.) Však neuvidíš mne a neuslyšíš mého hlasu. Bude ticho na tvých cestách. Shasnou polibky a toužení. (Klesá na zem k němu.) Bože, čím jsem zhřešila, že to nejlepší, co vykvetlo v mém srdci, jsi pokořil? Ženu jsi ve mně pokořil! (Tiše a bolestně.) Odejdi, odejdi!

Václav (zvedne ji a uchvacuje ji do náručí.)

Anna: Ne, ne. Co činíš?

Václav: Tedy jen na čelo. (Políbí ji.) Přijdu ještě zítra se rozloučit. S Bohem, s Bohem. (Odchází. Náhle se obrátí, vrátí se, uchvátí Annu a líbá ji prudce.)

Anna (snivě): A já viděla hvězdu na nebi, jako proroctví pokračování nás dvou!

Václav: Musím zůstat sám. Sám. (Jdou spolu ke dveřím. Václav odchází. Anna zůstává opřena o dveře.)

7.

Anna (jde v před, odpíná límeček, stuhu, rozpíná živůtek, svléká se a vzlyká, pláče, rozpouští si vlasy v nesmírné úzkosti, přechází pokoj).

8.

Teta (vejde): Pojď k večeři, dušinko. (Polekána.) Co je? Co se ti stalo?

Anna: Ach, nic, teto, trochu hlava mne rozbolela. Příliš jsem tyto dny pracovala, přemáhala se. A návštěvy.

Teta (béře hlavu Anninu do rukou a líbá ji): Miláčku, ty — no víš — ublížili ti — pojď večeřet, budeme si povídat. Já měla dnes sny! O nebožce tvé matce se mi zdálo. Pojď, budu ti vypravovat.

Anna: Mně taky se zdálo o mamince. Ale chvilku mne ještě nech, tetičko. Musím něco nevyhnutelně napsat, hleď, mám trochu horečku.

Teta: Jsi studená jako led.

Anna: A tak. Dobře. Na vrcholku hor je studeno.

Teta: Co mluvíš?

Anna: Tetičko — za chvíli přijdu!

Teta: Zavolám tě. (Odchází.)

Anna (stojí vzpřímená, s očima žhavě upřenýma do dálky): Nesmírně milovaná!

Jednání III.

1.

Teta (jde pokojem k obrazu Panny Marie a rozsvěcuje pod obrazem světlo v lampičce. Se vzdechem): Dnes je výroční den jejího úmrtí. A tak je mi úzko, jakoby to bylo dnes, kdy se rozloučila se světem ubohá sestra. A to děvče mi dělá starost. Aby ji Pán Bůh chránil! (Křižuje se.)

2.

Doktor Kratochvíl (vejde): Milostpaní.

Teta: Vítám vás, pane doktore. Anna není doma, ale přijde.

Doktor: Co je? Slečna psala lístek, že odjíždí. Včera jsem tu byl a nic neříkala. Či změnilo se něco? Kam odjíždí?

Teta: Ba ani nevím, pane doktore. Chodí tichá jako stín, nemluví, jen tak dobrotivě se na mne usměje. A je mi tak úzko, drahý pane, dnes je výroční den úmrtí její matky. A tak mi připadá stále, že slyším kroky nebožčiny. Docela je jasně slyším. A modlitby mé jsou dnes vytržené, jako bych se třásla strachem a nevím proč.

Doktor: No a zdá se vám, že slečna nějak trpí nebo že by se jí bylo něco přihodilo?

Teta: Zdá, nezdá. Dávno tuším něco, ale ona se s ničím nesvěří, přemáhat se dovede, ale strach mám o ni, drahý pane doktore.

Doktor: No, uvidím. Dočkám se slečny, že ano?

Teta: V okamžení tu bude. (Jde k lampičce, pak rovná květiny ve váse, dělá kříž.)

3.

Anna (vchází).

Teta: A tu je.

Anna: Vítám vás, doktore. Promiňte, že jsem vás nechala čekat.

Doktor: Slečno — co tak náhle nám chcete upláchnout?

Anna: Náhlé rozhodnutí nejlepší, doktore. Právě jsem se sešla s Valerkou, potkala jsem ji, rozloučily jsme se. Děkuji vám, že jste přišel.

Teta: Jakoby to bylo dnes. (Odchází.)

4.

Doktor: Co je? Co se stalo? Jste nešťastna?

Anna: Smířena se vším, doktore! Nerozrušujte mne!

Doktor: Co se tedy, pro Boha, stalo?

Anna: Odjíždím.

Doktor: S ním?

Anna: Sama. Já dnes, on zítra. Předejdu ho. Nevím, kam se obrátím. Je to lhostejné, ale musím uniknout bolesti, je nesnesitelná, nad mé síly, doktore.

Doktor: Poslouchejte. Nic už se neptám. Jen mi slibte, že nic neučiníte, že nic — rozumíte, slibte.

Anna: Co mohu slíbit? Může člověk slíbit, když sám neví, když se zmítá, když stojí nad propastí a rukou se drží jen tmy, tmy a nebe vidí nad sebou a zvedá ruku k němu a nemůže se ho zachytit. Jen tma nastavuje své křídlo.

Doktor: Slibte, oč vás prosím. Neodejdu dříve, dokud neslíbíte.

Anna: Doktore, což nechápete, že takový slib je bezvýznamný, protože zrušit podobný slib na tom už nic nesejde. To přece je jasné. Ostatně já nic nezamýšlím. Nic nevím, neznám zítřek, neznám příští hodiny.

Doktor: Vy, která máte tolik krásy v duši, vy, která byste tolik dovedla oblažit, vy, která svou přítomností byste inspirovala člověka každé chvíle k práci a tvoření, vy — vy.

Anna: Ó, ne — více ne. Všecko jsem rozdala, milý příteli, jsem chudá, jako rybář, kterému bouře všecky sítě potrhala, kterému vlny mořské domeček urvaly, ženu odnesly, děti utopily, všecko, všecko. A on stojí na břehu bos a ruce spíná zoufale k nebi a k moři.

Doktor: Všecko se dá nahradit.

Anna: Nedá. Což nevidíte, že jsem klidná? Pohovoříme si o tom snad jindy. Dnes však je nemožno. Nerušte můj klid. Je těžko být klidnou.

Doktor: Chcete mne oklamat svým klidem a vzdálit. Nepustím vás.

Anna: Co je vám platno mne utěšovat, chtít zachraňovat. Ach, jděte, doktore, nerušte můj klid.

Doktor: Vy velká, vy jemná, vy sladká! S Bohem a na shledanou. A nic nečiňte, co by nás zarmoutilo.

Anna: Nic, nic, doktore. Pozdravte ještě jednou Valerku.

Doktor (utírá si oči a líbaje Anně ruku, odchází).

5.

Teta (vejde): Nemohu dnes přemoci úzkost.

Anna: Snad proto, že odjedu. Býváš obyčejně před mým odjezdem nepokojná. Byla jsem na hřbitově, teto, všecko je tam ještě v květu. Pečujte o hrob, teto, co tu nebudu.

Teta: To víš, dušičko. Ale líp, kdybys nikam nejezdila. Takové zlé sny jsem měla. Kdybys se mi alespoň svěřila, co tě bolí. Já leccos zažila a pro tebe bych život dala.

Anna: Drahá tetičko — přejte mi té cesty, posílí mne, osvěží, naděje přinese.

Teta: Dej to Pán Bůh. Bože, jen aby se ti nic zlého nepřihodilo . . . (Odchází.)

6.

Anna (jde ke klavíru a zpívá s průvodem klavíru celou píseň tiše a zvolna v záchvatu vzpomínání a bolesti):

Přijď neviděný, přijď neslyšený,
však vytoužený a roztoužený.
Přijď se soumrakem, v němž palmy hoří
a zvony pějí jak zpověď moří,
a mnohý pláče a někdo klečí
a tiše vzdává se srdce něčí,
ach, líbej mne, líbej mne, líbej!
Šly mraky kolem a odplynuly,
a cesty tiše se našly v půli,
a padla haluz tam na rozcestí
a snící, prosící začla kvésti.
Ach, ruka moje se k tvojí zvedá
a oblak nad sebou hledá, hledá...
Přijď, slunce dej mi, ty zaslíbený,
ty vytoužený, ty roztoužený,
ach, líbej mne, líbej mne, líbej!

(Klade hlavu na klavír. Štká.)

7.

Gustav Braun (při posledních verších jde k ní, klekne a líbá lem jejích šatů).

Anna (vstane a podá mu ruce): Bože, co činíte?

Braun: Všecko vím, ale to je nemožné. On je snad nějak rozrušen nebo někým zmaten. Máte nepřátele, i on je má. Všecko se musí změnit, napravit. Jsem jist, že on své úmysly změní! Ó, já v něho věřím jako v Boha. On je dobrý a nemůže takto jednat. (Vášnivě.) Slyšíte — neodpustil bych mu. Slyšíte, jsem ke všemu odhodlán. Jak dovedu milovat, tak dovedu nenávidět. Miluji ho tak silně, že ho dovedu k smrti nenávidět, kdyby vám ublížil.

Anna: Utište se.

Braun: Viďte, že sama věříte v obrat. Všecko bude krásné. Vyjasní se. I já chci věřit. Oči mu otevru.

Anna: Ne. Nic nesmíte činit. Je rozhodnuto. On mne nemiluje a nikdy mne nemiloval.

Braun: Že vás ani nikdy nemiloval? Jste si jista?

Anna: Ano. Ó, nemiloval, neboť nebylo by možná, aby přišel a zašlapal to nejkrásnější a nejlepší, co ho v životě potkalo, není možná, aby byl ochladl, kdyby nebyl býval studený už když planul, není možná, aby miloval a nevycítil, co ve mně ztrácí. (Jasně a pomalu, proslzeným hlasem.) Vždyť neztrácím jen já, ztrácí i on. I on ztrácí krásu života. Ztratil schopnost pravé, svaté lásky k ženě a utvořil si filosofii, kterou se chce zvednout nad tu lásku. Je nevinen, jako každý, koho proud života zanese na určité místo.

Braun: Tedy tak. Jinak nežli jsem pro vás doufal a věřil. (Pomalu.) Ale — tedy — hleďte — Vyslyšte mne, mne. Popřejte mně sluchu ve své hrozné bolesti. Chcete odejít? Dovolte, abych vás já provázel! Netušíte, jak silná je má láska a jakých odříkání je schopna. Silnější je nežli život a smrt. Nečekám zatím nic, jen chci a toužím kráčet vedle vás a chránit vás a opatrovat váš osud. Alespoň to, když nemohu vám dát štěstí. Budu

čekat, až milosrdný čas vyhojí vaše bolesti, a budu vás milovat věrně na věky. Budete mi vzácná jako svátost života. Vy milovaná, vy vznešená, vy Bohu tak blízká, vy Bůh sama.

Anna: Milý příteli — nemohu, nemohu. Já miluji — což nevíte? Já miluji Václava, Václava, Václava... Nic se nezměnilo ve mně jeho rozhodnutím, nic se nezmění ve mně jeho odchodem.

Braun: Vy máte naději, že se k vám vrátí, že pozná svůj omyl.

Anna: Nemám, nemám.

Braun: Nebudete ho tedy milovat! Musí vyschnout pramen, který není napájen deštěm a rosou, musí uvadnout květ, který nemá slunce, musí zhasnout lampa, do které se oleje nepřilévá — vaše láska nemůže potrvat...

Anna: Budu ho věčně milovat, do smrti milovat — Václava, Václava.

Braun: Milujte ho, ale jste volná. Smilujte se nade mnou. Sluhou vaším budu rád. Ach, žízním po vašem dechu, po vašem pohledu. A budu spokojen, když dovolíte, abych směl líbat stopy kroků vašich. Budiž vám útěchou v bolestech, že spasíte můj život. Jste přece volná!

Anna: Ani volná už nejsem, Gustave Braune. To, co on učinil, nedává volnost, ale svazuje křídla. Ta pouta k jeho bytosti zarostlá, jsou ve mně. Jsem tak nešťastná, tak nešťastná! Ó, pochopte to!

Braun: Tak nešťastná! A není jiné cesty, nežli té jediné. Buď on vás spasí, nebo nikdo! Budiž. On vás tedy musí milovat, když tak úžasná je vaše láska, tak nesmírná. On vás musí milovat! Buď odejdete dnes s ním, on všecko změní, napraví, nebo — Bože, Bože — já šílím.

8.

Václav Vyšín (vstoupí v jasné náladě, s úsměvem): Dobrý den, dobrý den, a příteli Braune, jak se vede?

Braun: Děkuji, příteli.

Václav (obrací se k Anně): Nu, zítra tedy definitivně odjedu.

Anna: Já dnes.

Václav: Opravdu? Kam? Kam?

Anna: Kam mne oči povedou.

Braun: Kam vás bolest povede. Či ne! Vy pojedete přece spolu, není-liž pravda, pane Vyšíne?

Václav: Jak to? Jak to?

Braun: To se přece nemůže stát, abyste opustil tuto bytost. Rozvažte si, co činíte. Nevidíte možné následky pro ni i pro vás? Ó, jak ve vás věřím! Vy zachráníte její život, vy ji přece milujete, vy ji vezmete s sebou, k sobě, vy půjdete životem spolu, vy jste to povinen její lásce a její krásné duši, vy jste to povinen i sobě.

Anna (odchází k oknu a s rukama na čele přitisknutýma hledí do zahrad).

Václav (blouznivě): Příteli, my potřebujeme klidu k velkým cílům, všecky naše osobní zájmy musejí být podřízeny.

Braun (přitlumeně): Ale tady jde o život. O životy. Slyšíte? Jde o všecko, co zde my tři cítíme a co se s námi stane.

Anna (se obrací).

Braun: Vy, který chcete dobro, dobro rozsévat všude, rozdávat všem, oblažovat všecky, začněte u ní, která vám je nejbližší a všecko vám dala. Dokončete zde svoje začaté dílo — v jejím srdci.

Václav: Milý příteli, takové scény jen nás rozruší, máme jiné cíle. Slečna ví, že jsem se přišel rozloučit, a dobře jsme se dohodli. Naše cíle jsou svaté, jasné a velké. O nás se nejedná.

Anna (vezme ho prudce za ruce a vrhne se mu na prsa).

(Vedle za stěnou se hraje Griegův „Motýlek".)

Václav (Annu mírně odvine od sebe a posadí na pohovku, položí ruku na její hlavu): Vidíš, vidíš, ty musíš mnoho na sobě ještě pracovat.

9.

Teta (jde k červené lampičce jako ve snách, hovoří sama k sobě): Trpící utěšovat, klesající zvedat, nemocné uzdravovat, hřešícím odpouštět. A na kříži za všecky umřel. (Zase odejde.)

10.

Václav: Spěchám. Je třeba jít. Nu, buďte zdrávi. (Béře Annu za ruku.)

Braun (postaví se mu v cestu, prudce): Neodejdete. Sám neodejdete. (Zoufale.) Řekněte — naposledy — vezmete ji s sebou? Vy musíte. Ona nesmí být nešťastná. Co myslíte, že je žena a její oddaná láska? Chápete to?

Václav: S Bohem, s Bohem. Trochu rovnováhy, příteli. Hleďte — učiňte ji svou ženou a zůstaneme přáteli, to co já k ní cítím, se nezmění, a její city ke mně se zjasní.

Anna: Bože, co se mnou činíte! To je k smrti smutné.

Braun: Co to mluvíte? Neodejdete! Neodejdete! (Temně a nezřetelně.) Citu nemáte. Věřím už, že jste ji ani nemiloval! (Zavře na klíč dvéře a klíč odhodí na zem.)

Anna: Co činíte? Co chcete? Nechte můj Osud dokrvácet.

Braun (nezřetelně): Všickni dokrvácíme! (Vytáhne revolver a střelí na Václava.)

(Václav se zapotácí. Anna v hrůze sebou pohne a vrhne se k němu, zachytí ho v pádu, obejme jeho hlavu v zděšení.)

Václav (vztáhne k ní ruce): Má duše, má duše drahá!

Braun (vrhne se k nim na kolena).

Václav (v objetí Anny zemře).

Z BÁSNÍ JANA OPOLSKÉHO.

SAMOTA.

Žil rybník pust a nehnul vodou temnou,
jak drahý přísvit v prstenu se leskna,
a lesní echo pořád bylo se mnou
i všecka jeho zádumčivost teskná.

Tu prosím býti zbaven svého těla,
v řeč jiné země mysl má se vesní
a všechen cit by obětovat chtěla
pro dutý nářek holubice lesní.

Tu žádám si být sproštěn svojich pudů,
jak lupen tenký pramenem se plavit
a jako kámen tiše trčet budu
a v němosti své Boha blahoslavit.

BETLÉM.

Zas byly Vánoce a na zdi opět visel
a v souhrnu měl sto drobounkých čísel,
v něž olej plál,
můj Betlém dnes a jevili se všady
zas pastýři a negři z čokolády
a z vaty král.

Kus pentličky měl anděl v bílé dlani
a na drátku se houpal od svítání,
čta hossana,
a nade všemi hrubá hvězda zlatá,
k níž mnozí z dárcu nesli podsvinčata,
či krocana.

A hloub, než všichni, u stříbrné skály
na špičáku svém podepřeni stáli
dva horníci,
však žíla zemní málo dala kovu,
z ní vynášely černé ruce znovu
jen břidlici.

A dudáci a polesní a kati
na díle svém šel každý pracovati,
a padal sníh . . .
Jen já těm hračkám smutně jsem se vzpouzel,
už Betlém boží nemá pro mne kouzel,
ne, nemá jich. —

Já bídné dítě nejbidnější matky,
kdo vzal mi víru, zdaž mi dá ji zpátky,
chuť ku žití?
Je všecko vůkol souhra tuze chytrá
a není lásky pro dnes ani zítra . . .
Jak skončiti? . . .

K JESENI.

Byl říjen už, jenž neměl tepla více,
zvuk trudný měla slova zvolená,
dva koně stáli u kovárny, snice,
se svislou hlavou mezi kolena.

Zpěv rohu z pastvy mlhavý a kusý,
ze strašné dálky blíže zdál se jít,
a tiše pluly po potoce husy,
jež podivně se zřely zrcadlit.

Zde těžko říc', kam útěcha se děla
a radost jaká vůbec byla-li . . .
Strach odporný jde z chorobného těla
a úzko rtům, že dřív je líbaly . . .

FEUILLETON.

POLSKÁ LITERATURA 1880—1900.*)

Po nešťastném roce 1863 positivismus triumfoval. Společnost byla vyléčena ze šílených svých plánů. Resignace trvala až do let osmdesátých, kdy nový duch revoluční vzniká.

Obraz literatury polské v letech osmdesátých je velice smutný. Poesie nemá křídel, positivismus pohltil skoro všechno duševní snažení.

*) Wilhelm Feldmann, Piśmiennictwo polskie ostatnich lat dwudziestu. Lwów 1902. 8°. — Kniha je psána velice jasně a přehledně. V textu kapitol je líčen vývoj literatury v jednotlivých dobách, ku konci kapitol jsou stručné, ale zcela postačující biografie a výčet děl. Český překlad díla toho je prý už připravován. Dílo si toho též zaslouží.

V čele tehdejší literatury je J. J. Kraszewski, jehož velkolepě oslavené literární jubileum padá právě do osmdesátých let. On vytlačil z polských rodin knihy francouzské a nahradil je polskými. Mládež ovšem mu už zcela nerozuměla, zrovna jako nechápala Korzeniowského, jenž »literatuře vštěpil filisterstvo«, kterému ve jméně mládeže po celý život svuj odpírá T. T. Jez, zosobněný to protest proti varšavskému positivismu.

Z haličských pokrokových spisovatelů první místo zaujímá v Krakově Michal Balucki, ve Lvově Jan Lam. Balucki bojuje proti konservatismu — a na sklonku života výtka konservatismu vržená na něho z kruhu Przybyszewského vtiskuje mu revolver do ruky. Škoda bylo života tak zcela literatuře věnovaného.

Asnyk vznesl se na výši své doby. Snil o velkosti, ale probuzení jeho po r. 1863 bylo strašné. Jeho mesiansky romantické idee zlomeny a podťaty — Asnyk stává se individuálním, subjektivním lyrikem, zoufale resignovaným.

V době jeho vynikl ještě velkoměstský poeta Viktor Gomulicki; virtuosita formy jeho nedovedla vyvážiti nevelký obsah jeho poesie.

Positivisté ocitli se na bezcestí (A. Świętochowski). Romantismus vymírá. Z romantiku zbývají: Sowiński a Stebelski (romantismus citový); Czesław (romantismus salonní); Deotyma (romantismus mystický bez mystické víry); Belcikowski a Grabowski (romantismus archaeologický); Urbański a Brzozowski (romantismus bohatýrský).

To, co kolem roku 1880 vyvstávalo v hloubi duše lidové, čemu neporozuměli positivisté, před čím ucouvl i Asnyk, to vypověděla s neobyčejnou silou a smělostí Marie Konopnická. A tak žena první vycítila to, co muži mozkem si neuvědomili. K lyře velkých poetů navázala novou strunu — lid, v soudobém, sociálním významu. Velké dílo její »Pan Balcer v Brazylii« je pravým sloupem hraničním v kultuře národní, hlásajícím, že národ přestal býti šlechtickým a že vznesl se i nad ducha měšťanského: Pantheon národní obohacen je lidem.

V národě budí se prvek šlechtický. Má to vliv prospěšný (oživení národního ducha) i škodlivý (opětný návrat k tradicím šlechtickým). Je to atmosféra zrovna jako stvořená pro individuálnost Henryka Sienkiewicze. Rozvíjí se v době té jeho talent a roste nad hlavy vrstevníku. Stává se nejslavnějším z polských belletristů, ale je sám pro sebe. Nevede nikoho, nemá školy, nemá epigonů, ani literárních spojenců. Ční vysoko jako maják, ale ční osamocen.

Gurko a jeho ostrá vláda ve Varšavě a Bismarkuv vyhlazovací boj v Poznaňsku vzpružují literaturu, upevňují duvěru v lid. Tu již nestačily idee Sienkiewiczovy (ukazující na bohatýry minulosti), nestačil program positivistů (omezený na pole oekonomicko kulturní), ukázala se potřeba jíti v hloub i v před. Rozvinul se prudký boj o lid (chłopo-manie a chłopo-fobie). Lid stal se skoro jediným předmětem poesie a literatury vůbec.

V době těch ostrých rozporu střední cestu k své činnosti dovedla nalézti si Eliza Orzeszkowa. Ona nesměřovala jenom k chlopum; i židovská jizba, pokoj měšťana, dílna řemeslníka a salon šlechtice je jejím dějištěm: ona vstupuje prostě tam, kde bije srdce. Srdci tomu naslouchá a každý jeho tep líčí.

Positivista Bol. Prus přerustá obor positivistický. Hlavní prvek jeho individuálnosti je silný, mužný cit. Synthesa citová provedena v »Loutce« negativně, ve »Faraonu« positivně. Hrdinové jeho (Wokulski, Ramses) jsou hrdinami citu.

Román prodělal až dosud silnou evoluci, jejíž etapami je Sienkiewicz, Orzeszková, Prus.

Vedle těch je ještě mnoho autoru, kteří píší neumělecká díla, ale pouhou četbu, hledanou, moderní (Gawalewicz, Klemens Jemorza).

Ant. Sygietyński z Paříže vnáší naturalismus do literatury polské. Směru toho stává se sám vudcem a vedle sebe má Gabrielu Zapolskou a polského Kiplinga Ad. Dygasińského.

Nový směr zavívá z Francie: dekadentismus. Tesknota vzmáhá se polské literatury. Vycházejí jednotlivci hledat nové cesty — Miriam a jeho »Życie«.

Tetmajer stává se výrazem tesknoty po štěstí a nemožnosti jeho dosažení.

Przybyszewski vrací se z Němec do Krakova, počíná psáti polsky. Seskupuje kolem sebe falangu ctitelu a soudruhu a přejímá co orgán »Życie«. Nejmladší vyzouvají se ze střevíců dekadence — odhazují falešné vysílení, touží po síle, moci, činu (Orkan, Staff). A tu je poslední etapa poesie polské: evangelium moci a velkosti, touha po činu . . .

Román naturalistický zatím se rozvíjí: z neosobní objektivity stává se impressionistickým subjektivismem (Sewer, Reymond, Siewozewski a pessimista [Zlo je hlavní obsah všehomíru] Żeromski).

Románu velice škodí žurnály. Feuilletonní romány snižují umělecké niveau, nutí nejlepší z romanopisců (honorář je lákavý!) k řemeslné práci, číslo po čísle.

Umělcem-aristokratem zůstává baron J. Weyssenhof (Podfilipski, Dołęga), nejsubtilnější ze soudobých prosaistů.

Dr. B. P.

LITERATURA.

Josef K. Slejhar: Temno. Praha, 1902. Nákladem J. Otty.

Bída a zlo se svojí fatální tíhou, hořkost z poznání té tíhy, na jejíž vyřčení nestačí žádná kletba, a spojitá záhuba hrnoucí se odevšad, je jedinou, ostře pronášenou notou knihy p. Šlejharovy. Autor nemá zapotřebí k vyvolání svých černých visí žádných uměleckých prostředku harmonie a hladce tesaných forem — jeho zbarvení je všude stejné, prostupujíc temnem ovzduší do všech koutu a zachvacujíc i podvědomí; všude zhruba vytesané prohlubně, rozryté hrubými a ostrými údery. Povrch i nitro jsou stejny, obrazy přiléhající k prvému i k druhému jsou vedle sebe nakupeny v zoufalém zmatku, tak jak je v sebe přijímala užaslá duše. Užaslá, vyjevená, to jsou slova, která se úplně kryjí s pojmem hrůzy. Celek pojí se v nezměrnou propast zničení hmoty i duše, mlhy halí dusivě všechen obzor lidského myšlení, poutajíce jej v pochmurné vězení smrti a pohrom. A tady, rozepjetím látky do všech rozměrů, stává se forma p. Šlejharova mystickou, vytvořujíc svět plný přízraku, jež stále rostou, šílených hallucinací, dílem zhmotnělých, dílem ponechaných ve světě představ. A na všech představách, ať hmotných ať vytvořených hallucinacemi uštvaného mozku visí okovy nezbytnosti, zavěšené suverenitou vesmíru. A toto schopenhauerovské pojímání vesmíru, jaké zde vidíme, staví v nezdolné důslednosti jeden kámen ke druhému, ve všech rozměrech a ve všech dobách. Tím povstává kontinuita bídy a neštěstí, v níž každý úder neznámé, záhubné ruky jest jen článkem v řetězu dalších útrap, jež nevyhnutelně musí se dostaviti. Aby sesílil tlak té olověné tíhy, připojuje k ní autor také zlověstné vlny sociálních běd, provázených klnutím — jméno účelu však nemají. Naopak, cítíte, že chce odstraniti ze zla všechnu kausálnost, a nahraditi ji Osudem. To není rozvinutý život moderního světa, jest to venkov se svým lidem bodrým — a v ono slovo vkládá autor netajenou, hořkou ironii — venkov prostý, v němž byste nehledali onu otrávenost života, jakou vidíte v městech. Jeho lid, děsnou tíhou poroby a útrap zhrublý, nemá žádných půvabu; je zlý, tvrdý a pohromy zvětšují jeho hranatost, seslabují jeho lidství a tvoří z něho typ, který spojuje v sobě vlastnosti zvířete a askety. Tady rodí se ztuhlá, drsná, jakoby žulová postava matky Doubravské. Methoda p. Šlejharova, t. j. methoda velkého množství drobných detailu, takřka úderových

episod mozku, vnějších vjemu, zaznamenaných hned, když ohromily přivalivše se ve svém mnohočetném proudu, nemuže šetřit ničeho, nemuže nikde dát zazářit papisku naděje. A tou svojí setrvačností, tím upřeným pohledem v strašné temno a na zničenou hmotu vytvořuje zároveň neurovnané, ale svrchovaně úplné analysy.

Jako význačný živel, specielně pro tuto knihu, lze považovati ten, jenž slouží rovněž k sesílení pochmurné allury díla: vkládání představy zla a zděšení ve zvířecí psychu, které pusobí zmenšení vzdálenosti mezi zvířaty a lidmi, tvoříc z nich snadněji ovládatelný celek. Jsou to zvláště dvé práce: Nehoda Mesiáše a Neštěstí, s tím děsivým morem, zachvacujícím všechna zvířata venkovského statku. Naproti tomu člověk jakoby byl stravován námahou a tíhou života, klesal k nižší úrovni; a mez, kde obé ty snahy se potkávají, dávajíce bytostem obojího druhu skoro stejné zbarvení, jest nejvýznačnějším kriteriem pro vytčení souvislosti díla p. Šlejharova s naturalismem. A místa, kde vlévaje tragiku duše k zvířecím pudům, pronikl autor hlouběji do nitra věcí než kdokoliv jiný, jsou snad nejumělečtější partií knihy. Vedle nich ovšem pusobí i mystické záchvaty, hnané až k šílenství, které vmísily k puvodním tónům lyrický pessimismus, zakalený, nedosti určitě formovaný, který upomíná na Dostojevského, a svojí povahou, bez ohledu na vytčenou podobnost, má v sobě něco slovanského. Nazírání páně autorovo na venkovský život jest snad jediné svého druhu, povaha jeho knihy jest i při zdánlivé stejnorodosti tak složitá, že nelze ji s určitostí do žádné školy literární zařaditi: a tím jest ta kniha zajímavější a cennější.

KOWALSKI.

V. Mrštík: Moje sny. Pia Desideria, Praha, Nakladatelské družstvo Máje. 6 K.

Považuji-li knihu p. Mrštíkovu za cennou a pro literaturu významnou, nechci tím říci, že by se ve všem mělo s ní souhlasit. Ale máte zde vhodnou illustraci literárních boju posledního období, obsaženu v těch studiích a essayích, úvahách a polemikách, psanou representantem jednoho směru. Čtěte na př. po této knize sebrané feuilletony p. Macharovy a podobné knihy (jest jich dosud tak málo u nás) — a máte pak takový pojem o této literární fási, jaký by vám třeba neposkytla ani lektura všech děl v té době vyšedších. Poznáte různé frakce, jejich snahy a vzájemné boje a tím nabýváte ostřeji rýsovaného celkového pohledu. Pan Mrštík shrnul zde svoje práce posledních patnácti let a možno říci, že v nich odráží se jeho umělecká individualita dosti určitě. Dá se leccos již vyčísti. Předně, že svým temperamentem gravituje k theoretickému realismu v umění, a že slovanské typy, zvláště ruských autorů stojí k p. Mrštíkovi v poměru vnitřní, rodové affinity. Odtud vyplývá jeho názor o umění, jež jsouc povahy realistické, jest mu měřítkem kultury a zároveň jejím prostředkem i cílem. Odtud také jeho stručně pronášené konstatování úpadku našeho života, jeho durazné volající výkřik po obrození našeho myšlenkového života a jeho výklady o literatuře. Týž ráz i v jeho uměleckých kritikách, které, psány v dřívějších dobách, mají i v té retrospektivitě svuj význam. Tato povaha jeho studií, shora vytčená, připouští jeho zájem o kulturní život Moravy a její poměr k Čechám; a zdá se, že v očích p. autorových stojí Morava hlásaným myšlenkám blíže nežli Čechy. V takových otázkách, ne již specielně literárních, nýbrž úzce se dotýkajících veřejného života, je autor napjatější, zaujatější pro svuj předmět, často i rozohněný, ač snaží se mluviti jasně a rozhodně. Sledujte na př. jeho studii o Schauerovi, Uprkovi a pod, kde volá po větší úctě k domácímu umění, zlepšení poměru — tady již není pan Mrštík literátem, již zasahuje hlouběji do našeho života; a je to jisté národní vědomí, které volá po renaissanci, již nutně k svojí existenci potřebuje.

Tedy duch určitě realistický, reformativní, příbuzný ruským myslitelum, proklamující volnost v umělecké tvorbě, kladoucí duraz na národní povahu a život — to jest asi p. Mrštíkův portrét. Jest takovým i ve svých polemikách za Starou Prahu. Jeho stil má formu nehledanou, samorostlou, často zostřenou, zvláště tam, kde pronáší smutné pravdy, jsoucí nade vši pochybnost. Ač nemůžete v mnohém s ním souhlasiti, přece knihou jeho podává se vám něco určitě formulovaného, byť i na druhém pólu našeho literárního světa absurdního: jedna z těch mnohých složek myšlenkového života, stejná kvantitativně s ostatními.

RIGUT.

Z CIZÍCH LITERATUR.

La Revue du Bien dans La Vie et dans l'Art. Organe littéraire et illustré de toutes les belles et bonnes oeuvres. Rédacteur en chef Marc Legrand. Redakce: 110, rue du Bac, Paris. Předplatné pro cizinu na rok: 8 fr.

Paříž, v nespočetné řadě svých revuí, má jednu, jejíž poslání je originelní. »La Revue du Bien« (o té totiž mluvíme) nestanovila si za cíl být orgánem literární školy nebo politické strany; nechce také být časopisem, který čtenáře toliko pobaví. Jaký je tedy její účel? tážete se. Odpovídám tímto překladem jednotlivých bodů jejího programu:

»La Revue du Bien byla založena, aby bojovala proti přílišné publicitě, jíž se dostává v časopisech špatným nebo zločinným činum; seznamuje své čtenáře s dukazy sebeobětování a heroismu. Zaznamenává projevy dobročinnosti, díla, která si vytkla za účel zlepšit postavení žen, dětí a dělnictva, ozdravit lidstvo po stránce materielní a intellektuelní, poučovat a rozšiřovat ideje mírumilovné a humanitní. Její sloupce jsou otevřeny všem, kteří chtějí spolupůsobit k Dobru. Snaží se rozšířit pochopení pro poesii, literaturu i umění výtvarná; snaží se sblížit Umění a Dobro. Její poslání je dáno dvěma slovy: Altruism a Idealism.«

Tomuto programu je Revue du Bien doslova věrna. Prohlédnete-li si několik těch úhledných sešitů, vycházejících každý měsíc, je to jakoby vás ovál dech z kraje, kde se žije líp a krásněji, než jste uvyklí. Cituji několik jmen z »Comité de patronage«, jež zaručuje Revue du Bien« vysokou literární cenu: Mme. Juliette Adamová, Paul Adam, Jules Claretie z Academie française, Auguste Dorchain, Émile Faguet z Academie, Anatole France z Academie, výtvarný kritik Gustav Geoffroy, hudební skladatel Vincent d'Indy, Pavel a Viktor Marguerittové, Mucha, Charles Normand, Auguste Rodin, Edmond Rostand, Eduard Schuré, Mme. Séverine, Sienkiewicz, Sully Prudhomme z Academie, Tolstoj, Melchior de Voguë z Academie.

P. Marc Legrand, sympathický redaktor Revue du Bien«, je upřímně nakloněn nám Čechum. 7. číslo, které právě leží přede mnou, ozdobené obálkou od Muchy, přináší článek o p. Dědinovi, z péra p. A. Boutique, doprovázený několika reprodukcemi illustrací a akvarelu našeho pařížského krajana.

Doporučujeme »La Revue du Bien pozornosti českého čtenářstva.

O. THEER.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 20. PROSINCE 1902. — * ČÍSLO 8. *

Z BÁSNÍ TEREZY DUBROVSKÉ.

SESTŘE.

(In memoriam.)

Bylas jako bílý květ
na tom vonném keři,
smál se na tě celý svět,
slunce pálo šeří . . .

Jasným smíchem zvonil ret —
ztěžka srdce věří,
přišlo jaro, začlo pět —
ztichlo u tvých dveří . . .

Divné jsou ty sudby cest —
šla jsi skvoucí řadou hvězd,
bílý květ — než večer zrosil —
Osud krok svůj tudy veď,
nejkrásnější z hvězdných čet,
bílý kalich zkosil . . .

KDYBYS PŘIŠLA . . .

Kdybys přišla, sestro, zas
mezi nás —
Tu bys jisté divila se —
co je stříbra v matky vlase
a co vrásek na té skráni
a co rýh v té měkké dlani,
která kdysi tvojich očí
zatlačila modrý jas!

Upřela bys dětský hled,
zachvěl by se ret —
líbala bys v náhlé muce
matčiny ty drahé ruce,
všechny rýhy v měkké dlani . . .
Duši tvou by kmitlo přání,
by tě drahé ruce její
nehladily naposled! —

OČI.

Za lesy a za horami
svítily dvě modré oči —
hory, lesy mezi námi,
a svět celý na nás sočí . . .

Mraky jako stěny stály,
mlha táhla po úbočí —
Žel! V můj život jenom zdálí
svítily dvě drahé oči!

OČI.

Modré oči, oči moje,
živote muj celý,
smutku mého stálé zdroje —
širý svět nás dělí!

Svítíte mi na mé pouti,
tichou, temnou nocí —
Ach, já budu věčně plouti
jasem vaší moci . . .

Modré oči — oči moje —
což jste nevěděly?
Že mně vaší záře zdroje
vzaly život celý?!

SESTRO MOJE . . .

Sestro moje, někdy — ach!
Vídám tebe ve svých snách,
smutně v oči moje hledíš —
jak bys říci chtěla: nevíš?
Spát je sladko v hlubinách.

Klidnou nocí táhne smír —
nad hlavou máš hvězdný vír —
nikdo snů tvých nevyruší
utýrané tvoji duši
navrátí se zase mír!

LIDE MŮJ . . .

Lide můj, ty český lide,
pozvedni své zraky —
na východě slunce vyjde,
nevěř na zázraky!

Odhoď svoje pouta těžká,
vyjdi z těsné cely —
bláhový — kdo chvíli zmešká,
prohrá život celý . . .

Svaté sliby tebe víží
k naší rodné zemi —
zbav se pout a zbav se tíží,
probuď se už, němý!

Nosíš na svém bílém štítu
značky země svojí —
nechať lev ten nevidí tu
zbabělost tvou v boji!

OD NEPAMĚTI!

Na dně mého srdce spíš,
dávno již —
když jsme byli malé děti,
vždy, ach vždy — od nepaměti
měla jsem tě ráda již!

Neznáš dnů mých stálou tíž,
zdali víš?
Hvězdy dvě mi dalo nebe —
píseň mou — a potom tebe!

Na dně mého srdce spíš,
dávno již . . .
Když jsme byli malé děti,
vždy — ach vždy — od nepaměti
měla jsem tě ráda již!

Ó, PŘIJĎ . . .

Ó, ke mně přijď, já tebe ždám
už celé dlouhé roky —
v ten bílý mojí duše chrám
veď nejisté své kroky . . .

A pohlédni — co obětí
je všade zasvěceno —
z nich každá šeptem řekne ti
tvé drahé, sladké jméno . . .

A tiše se mnou poklekni —
nechť nic zde nevyruší
té modlitby, jež kolem zní,
té písně našich duší . . .

JÁ VEJDU . . .

Já vejdu bílá v duši tvou,
až přijdeš opět ke mně,
a hvězdy budou zářit tmou
a jásat celá země . . .

My ruce mlčky dáme si,
nic více — sladká chvíle!
Nám štěstí v duši rozvěsí
jen samé hvězdy bílé . . .

Ó, duše moje, duše mé,
až přijdeš ke mně zase —
jen samým kvítím půjdeme
v tom bílém, hvězdném jase!

PROSBA.

Ach ne, vždyť se nehněvám,
že tolik, tolik stesku
mi život dal —
a osud vzal
to nejdražší, co měla jsem,
mou českou zem . . .

A jenom v duši prosbu mám,
by osud v náhlém blesku
zas vrátil nám
ten drahokam,
jenž svatým naším údělem —
tu českou zem!

ČESKÁ TOUHA.

Chci k slunci výš
a k zemi padám dolů,
a osud tajemnou
svou silou hýbe mnou
jak květem na tom stvolu . . .

Chci k slunci výš —
a země drží mě tu —
je svatým údělem
ta naše drahá zem —
a trnem všemu světu!

Chci k slunci výš,
a v náruč klesám zemi,
mám pouta na nohou
a duši ubohou
tam doma — za mřížemi! . . .

CHCI.

Ó, prostřednosti tak se bojím:
Chci slunce rázem vydobýt,
jen v jeho jasu žízeň zkojím,
a duše svojí najdu klid . . .

A rány v srdci rázem zhojím —
já nechci stále živořit —
a leskem též se nespokojím —
chci pravdu — světlo, hvězdný třpyt!

A věčně nechci pouta nosit —
A zpřetrhám je v jeden ráz,
už nikoho se nechci prosit — —

A do boje jdu s čistým čelem —
když padnu, nechať zlomím vaz —
Já nechci zmírat na dně stmělém!

VŠE MŮŽEM' MÍT . . .

Vše, co chceme, můžem' mít,
jenom chtít!
Vůle naše všechno zmůže,
každý květ a každá růže
náš je hvězdný svit!

Vše, co chceme, můžem' mít —
jenom sílu, klid!
Nebáti se boje, hluku
a druh druhu podat ruku —
svorně spolu jít!

Vše, co chceme, můžem' mít,
leč musíme uvěřit
svojí síle, svojí vůli,
bychom z boje necouvnuli —
Pouta odhodit!

DO BOJE!

Dolů s okovy — půjdeme v boj!
Zbabělé duše, otroci světa,
seřaďte šiky v jediný voj,
vzdálená dosud naše je meta.

Svolejte muže a jděte v před
s vypjatou plecí, zdviženým čelem —
s odvahou, silou vrhnem' se v střed,
v bouřlivé roje divokých šelem . . .

Společnou silou — jak jeden muž —
Pro právo naše zasvitne nůž,
pro volnost, ideu budem se rvát,
i kdyby z večera čekal nás kat —
Do boje spěšte — půjdeme už! —

JÁ ROSTU.

Já rostu z tebe, živote můj celý,
ty mojí duše nekonečné zdroje!
A z tvého oka — osudu jež čelí,
já piju sílu, odvahu svou v boje . . .

Ty vítězný jdeš v duše mojí cely,
a tichým srdcem znějí písně tvoje —
kde pusto bylo — květy vypučely
a bílých planet třpytějí se roje!

Má duše žije jenom tvojí duší,
a písní tvojí stále zpívá zticha,
a okem tvým vše krásy kolem tuší . . .

Má odvaha, má síla — rozmach smělý,
můj každý dech tvou duši stále dýchá —
Já rostu z tebe — živote můj celý!

JAN Z WOJKOWICZ:

JAK KARLÍČEK STONAL.

I.

Bylo jarní zatažené odpoledne, slunce bylo zalezlé za horizont někde v mracích, neurčitá temperatura, od níž se dalo všecko očekávat, vyplňovala vzduch, předměty přírodní i nepřírodní nudily se a nepozdravovaly se — a Karlíčkovi udělalo se nějak skoro náhle smutně a začala ho bolet hlava. Seděl na lavičce a poslouchal němě, jak hučí voda — tekla dlouze, dlouze, rachotila jednotvárně a divně, až bodala a hřmotila v hlavě. Tu a tam zapip' nad jeho hlavou pták, jakoby chtěl uspat, stromy se zašeřily a zakývaly sebou — stmívalo se. Karlíček dnes neběhal; seděl celé hodiny zde na lavičce a bylo mu v těle i duši tak divně a v údech i hlavě smutno — až v ní pohučívalo a pobolívalo. Všechno bylo nekonečně táhlé a neurčité, lidské hlasy a křiky, šero, zavanutí větru, zašelestění listí — —. Karlíček šel domů. Rozbolela ho silně hlava a jakoby mu ji někdo těžkým závojem obestřel a oči a duši v sen pohroužil — v sen podivný, nezvyklý, chmurně chorý jako to počasí.

V pokojích bylo tmavo, vše se truchle zadívalo na něho s otázkami: »Co je to tak divné tady? Co jsi takový divný? Dělá to to počasí?« Okny a jimi na dohled mraky a chmurami se proklubávalo nemocně bíle jasné slunce, prorážeło zvláštním svitem větvemi — ale bylo tak smutno tam v zahradě i tady v pokoji.

Pozdě navečer všimne si ho blíže maminka. Karlíček sedí u okna na pohovce, oči přimhouřené, divoké, rozkolébané snění o hrách, o vztekání, o slunci, o divných náladách, o živých, velmi živých rozhovorech, o možnostech v hrách a rozhovorech — ani neví, jak tu dlouho už sedí, jistě dlouho — vše je tak táhlé, nekonečné, do sebe zabrané . . .

Maminka se na něho dívá, jak má tváře celé rozpálené a ručky nějak těžce, umdleně zvedá. »Tobě je něco, Karlíčku.« Neslyší, neposlouchá, co maminka povídá. »Bolí tě něco, Karloušku?« ‚Hlava mě bolí.‘ »Hodně tě bolí? Ještě něco tě bolí, Karlíčku?« ‚Ruce a nohy mě bolí, maminko.‘ A přimhuřuje oči.

Ach, kdo by byl tušil, že bude mít dnes tak zvláštně, zvláštně smutně krásný den Karlíček! Jak ho ta hlava bolela a těžké údy hořely! Tak sladce zemdleného, fantasií nějak celého rozkvetlého vzala ho maminka do náruče — tak kolem dokola, že ani přes sebe neviděl v šer a smutek v pokoji a venku, kde už nastával večer — vzala ho a hýčkavě odnesla do ložnice, široké, volné, kde poutalo šero, vzpomínka a ticho ze starobylých, černých a velkých visacích hodin, ložních stinných a těžkých nebes a z ostatních všech předmětů, zalezlých v kouty a tmu.

Byl v sladkém, horečném opilství po celou dobu, co se rozestýlala postel, sedě na pohovce vedle šukající tiše a schvěle pokojem matky, sotva pozoruje, že je pomalu svlékán. Díval se horečnýma, krásnými a strašnými fantasiemi naplněnýma očima hned upjatě na ciferník hodin, hned na nějaký kabát vedle na stole, obé zamračené na něho, a to bůh ví proč.

Roztřásla ho zima, zuby cvakaly. Ale bylo to tak smutně příjemné, dlouhé, dlouhé. Proč jen mu je tak krásně smutno dnes, tak lítostivě, že by se až kladl, tak těžce a sladce, unaveně kladl . . . proč?

Vzpamatoval se trošíčku až v teplé posteli s blahým, unaveným pocitem, který maminka provázela bystře a s pravým, rozkošnickým porozuměním, soucítěným: »A' — ch — tak . . .«

Rozhlédl se kolem: byla skoro tma. Maminka seděla nad ním, lehce mu hladila ručky a pak zas bolavou hlavu, jemně odčechrávajíc slepené vlasy, a dívala se na něj laskavě a zkoumavě. Černé hodiny temně, zdlouhavě bily — kdo ví kolik hodin — a nad ním vzduchem ložnice chvělo se něco jemnějšího jak pýří, cítil to vibrovat ode dveří vedlejšího pokoje až k pelestem postele — zamykal oči. V hlavě to hučelo a hučelo, čas se nepočítal, sotva se snilo a nejasné obrazy tvořilo. Maminka šukala pokojem, tiše, tak tiše, jakoby v něm někdo spal. Za nějakou dlouhou nejasnou dobu slyšel ji podivně, jak přistoupila k posteli. »Máš velké bolesti, drahoušku? Hlavička tě bebá — moc?« Kývl a nevěděl nač.

A zas je kolem tma a maminka sedí nad ním chvíli se zkoumavým, starostlivým se zahlédáním, chvíli šuká pokojem, tiše, tak tiše, jakoby v něm někdo spal. Něco kolébavého ložnicí pluje a zpívá, pluje a zpívá, bloudí a zpívá . . . Jako chmýří věší se to na nebesích, až se slabě pohnou, na oknech, na římsách oken, na roletách . . .

— — — — — — — — — — —

Bušejí neustále kladivy, až z toho hlava tlačí; hřmotí a tlukou pod, nad a všude okolo, hlasy se pořád překřikují, křičí sem, křičí tam, až z toho v hlavě bodá. Kola v horku pracují na řemenech, pára hučí a hvízdá, neustále se kola otáčejí a hřmotí — a je horko k zadušení — křik, hřmot a dusno k zadušení . . .

— — — — — — — — — — — —

Probral se těžce a s těžkou hlavou a zamlženými zraky. Cítil, jak něčí ruka ji k sobě přivinula, jak těžce a ospale ráda tato padla v sevřen

*

a kotec hřejivých laskání — a nevěděl o ničem zas dále, ani ne o neustálém hučení a zvonění v uších a hlavě, jako v telegrafních tyčích a na telegrafních stanicích.

II.

Vysvitlo jitro. Jako vykoupané, vyhouplo se vesele, plno úsměvů záře a humoru do okenic. Karlíček se náhle probudil. Bylo mu neobyčejně sladce a volno na čerstvém jasném vzduchu po včerejší stísněnosti a šeru a bezoddyšné únavě noci. Posadil se, sesláblý, na polštář, dívaje se přes nábytek ke dveřím pokoje, kam všude z okna zlato osvěžené přírody vysílalo svůj daleký pozdrav. Nyní jimi vcházela právě maminka, s rozjasněným a mazlivě laškovným úsměvem v tváři, jako samo ráno a mladé slunce, blížila se k posteli, ke Karlíčkovi. A hle! Naplnila celý pokoj, celé lože, celé tělo a duši Karlíčkovu vůní svěžího rána a zahrady, těšíc se ze svěžího pohledu svého dítěte, plna něžných starostí o jeho zdraví a mazlící lítosti, že trpělo — až bylo Karlíčkovi blaženě z pomyšlení na nový, celý dlouhý krásný den, který proleží v posteli, dávaje se nejrůznějším způsobem a zajímavě maminkou bavit . . . Nyní přinesla, svěží a plna utěšeného humoru, který Karlíčka lahodně zaujímal, bílý lavoir a hovořila čile a lichotně myjíc jeho obličej a očka, myjíc ručky a prstíky.

Pak dávaje si maminkou vyprávět, co bude celý den dělat, aby mu bylo veselo a příjemno, hrál si s kotouči zlatitého prachu od oken v zlatých paprscích slunečních, míchal jejich měňavý vír jako v malém vesmíru, svou ručkou, až malé zlacené prášky vzlétaly, třepotaly a se míhaly jako zmatené duše nepatrných nějakých tvorů, plných filigranské, roztomilé naivnosti a jemnoučké sensitivnosti. Bylo jich miliony, miliony!

A konečně z nenadání přišel pan doktor. Vážným echem už od domovních dveří, vážným zaklepáním, vážnou chůzí v pokoji a konečně tím nejvážnějším vzhledem ve svém důležitém čele a vousaté tváři, přistoupil s maminkou ke Karlíčkovi. Maminka vypravovala, jak byl včera rozžhavený v tváři, že měl teplé ruce a takové divné oči a v noci, že neklidně spal a stěžoval si na hlavu. Pan doktor udělal dvakrát za sebou své učené hm — hm, vzal Karlíčkovi puls, proklepal ho na zádech (Karlíčkovi se to zdálo zdlouhavé), na prsou, díval se mu do krku — a konečně mu odhrnul na prsou košilku.

Karlíček měl osypky. Pan doktor předepsal medicinu, nařídil ještě, čeho bylo jinak třeba a odešel.

Karlíček nerad užíval. To bylo při každé jeho nemoci to nejméně příjemné. Jinak rád jednou za čas stonával. Ta podivná nálada a nezvyklost horečky, která jakoby rozvazovala všecka přástva fantasie v jeho hlavě do nekonečna a obrazům dodávala živosti výtvorů laterny magiky, která ho dělala tak citlivým a proto tak schopným k zvýšení všech požitků: Ze vzduchu kolem jeho postele, ze samotné postele, zřízené jako kotec, jako příbytek v příbytku se svými polštáři, peřinou, pelestí, se svou pohodlností na vše strany. Z míjení dne a střídání jeho hodin, neboť nebylo stejné časné ráno jako poledne, nebo jako odpoledne, nebo sladké a teskné šeření k večeru a rozsvěcená světla a tmavé stíny večer.

V každý ten čas dělo se něco jiného, zaujímajícího mysl, příjemného svým zvláštním, navyklým intimním teplem. — A jen to užívání patřilo mezi nepříjemné chvilky, ty jisté chvíle na ciferníku, v kterých maminka přinášívala k němu lahvičku se lžičkou

Prozatím bylo na omrzelost z toho dost času. Napřed bylo nutno jít do lékárny a pak teprve —

Křik mladých ptáků bylo slyšet do ložnice, po domě bylo dopolední hlučno — po schodech, v síních, v bouchání dveří a vzájemném volání —

Bylo pak třeba také v ložnici vyvětrat, aby tam měl Karlíček čerstvý vzduch. Maminka celá svěží povídá Karlíčkovi, jak jej služky přenesou s postýlkou do vedlejšího pokoje, pak že mu to přestele a natřese, jak to bude pěkné . . .

Přiběhly dvě služky a Karlíček s postýlkou pozdvižený nesl se jako čínský král na nosítkách pod nebesy dveřmi do druhého pokoje.

Tam bylo světlo! Naproti na skříni honily se a povykovaly v kleci sýkory, peřina ve světle zářila tak čistě a tak bíle . . »Maminko, pojď mi něco vypravovat!« ‚Teď ne, drahoušku, teď nemám kdy, až odpoledne si toho povíme hodně moc.' Karlíček se tedy sladce uspokojil a díval se ven do světlého rána a vzpomínal na Frantíka, na Pepíka a na ty ostatní v zahradě skoro žárlivým steskem.

A zase ho přenášeli. Nyní si v postýlce lehl, a zamhouřil oči, aby si vzbudil onen pocit nevědomého houpání při úplné vlastní nečinnosti, a byl mile překvapen při otevření očí teprve na místě v ložnici. — Ano, bylo tam šeřeji, ale tím jaksi útulněji. Maminka ho nechala chvíli podržet na ruce od služky, sama natřásajíc a větrajíc peřinu, polštáře a matraci, hovoříc tak rozkošnicky a lahodně Karlíčkovým uším. Pak ho přikryla laškovně až ke krku, k hlavě, obalila mu tělo ze všech stran — mhouřil oči a bylo mu teplo . . . příjemno, teplo a šero . . .

Ale přinesli medicinu. A maminka nemilosrdně bez zdržování přetrhla nitku, otevřela láhvičku a s připravenou spolu lžičkou přiblížila se lichotně ke Karlíčkovi. Dělal hořký obličej. Nebude užívat až právě v jedenáct hodin (bylo za sedm minut). Bylo tak sladko pomyslit si, že zbývá ještě sedm minut volných před tak nepříjemným aktem. 420 vteřin, 420 okamžiků. Ale i ty odtikaly a Karlíček spolkl nepřátelsky podivnou essenci.

III.

Je odpoledne. Po jídle. Karlíček se cítí úplně volně dnes. ‚Až na večer přijde asi zas trochu horečka,‘ povídal pan doktor.

Siestové slunce, líné světlem, mihalo se zahradou, ozařovalo pumpu, chvělo na listech líně rozložených korun stromů, procházelo spokojeně se smějíc stezky zahrady. Na ty se Karlíček díval a vzpomínal dnů a odpoledňů, kdy se po nich proháněl, v trávě se válel a kotrmelcoval, do nečinně bílých oblak se díval, obzory se vzdálenými, kouřícími továrnami a vroubením lesů obzíral. A zdálo se mu, bůh ví proč, už tohle vše velmi dávné. Snad už kolik neděl . . . Bůh ví. A přece to bylo ještě převčírem. To byl ještě čilý a s Frantou Dlouhým závodil: Kdo dříve odkotrmelcuje dvacet přemetů rovnýma nohama. Vyhrál o jeden Franta. Ale vzdor tomu byla to zábava velmi příjemná — každou chvíli stát na hlavě a vidět obráceně (tak zvláštní nebylo to ani nad sebou ani pod sebou) tančit celé nebe se všemi oblaky!

Karlíček se zabral do vzpomínek a různých ve svém životě prožitých nálad, a bylo to příjemné jako vrčení kolovrátku. Slunce dosud zlatilo nápadnou jasností pumpu, skotačilo po zelených listech a procházelo se pěšinami . . .

— — — — — — — — — —

Když bumbal Karlíček kávu, seděla maminka u něho a bavila ho až milo. Jak bychom se bavili, můj bože, vymýšlela maminka, jak bychom se jen nejlépe bavili? Karlíček si vzpomněl na domino. Maminka vstala a v minutce přinesla podlouhlou lakovanou krabici s šoupavým víkem, vytáhla toto a hned množství bílých kostek s černými body vysypalo se na peřinu a podle ní.

Hráli. Na chvíli sic zaujal Karlíčka průběh hry, groteskní linie dominového obrazce, který hadovitě skládali, ale za půl hodinky byl tím velmi znuděn. Bylo už mezi čtvrtou a pátou hodinou, prvé závoje šera počaly se rozpřádat v koutech tak dost tmavého pokoje, kde tikaly jednotvárně hodiny za nepříjemného, významného ticha v každém dechu každého předmětu a každé věci.

A zas dívali se na sebe maminka i synáček, čím by se bavili. Maminka plna ochoty zabavit Karlíčka co nejvíce a nejpříjemněji — když je chudáček nemocný a musí ležet v postýlce — Karlíček dychtivý nových a nových příjemných pocitů, které jdou duší jako zábavný sen, z něhož se není možná ani probrat.

»Maminko, vypravuj něco. Něco hodně hezkého, spleteného a dlouhého.« Měl představu touhy slyšet něco stále v pokračováních o šerých koutech, teplech v zimních večerech, v dechu, broukání a laskání kamen či krbu, o nečekaných hostech, objevivších se na prahu za přástek zimních večerů, o jejich umrzlém kožichu, který pověsí na věšák a o mrazných vousech, kterými políbí ústa vyhřátá teplem světnice. O strašidlech spouštějících se komínem, kde houká, hvízdá a pláče Meluzina, za strašidelných opuštěných podzimních nocí, o těch strašidlech rozlézajících se a provlekajících z kamen do teplé světnice a zvětšujících se podivnými stíny — — bylo nespočetně oněch fantasií, které se tak náhle vždy uměly vyrojit v Karlíčkově hlavě a opříst kolem ní atmosféru tak podivně, někdy až nepříjemně příjemnou a přítulnou, že mu nabíhala husí kůže, jako v svatém rozrušeném očekávání.

Maminka nevěděla co povídat. Ale náhle si vzpomněla. Nechtěl by Karlíček, aby mu jeho maminka četla? Třebas pohádky. Ty s těmi starými obrázky, co se mu vždy tolik líbily. Chce? Beztoho už všechny zapomněl, neměl je tak dlouho v ruce. — Ano byly to obrázky jako dřevoryt a každý tah tváře a osoby, každá linie krajiny nebo staffáže byla jako živá a určitá, ať v úsměvu nebo zamračení, radosti nebo žalosti, stoji nebo pohybu. Utkvěly v mysli silněji než skutečnost.

Karlíček radostně přisvědčil.

A maminka ve chvilce přinesla starou, tak velice známou knížku se žlutými listy, s prohnědlými skvrnami, v nichž voněla celá minulost a ještě daleko, daleko víc — a listovala v ní dychtivě. Tedy kterou pohádku chce slyšet?

Jestli snad tu o »Čápech«, pamatuje se, jak měli tolik čápat a ti kluci rozpustilí je zlobili? nebo o »Slavíkovi«, co tak krásně zpíval, nebo o »Ohyzdném malém kachňátku«, či o »Princezně na hrášku«, nebo o »Sněhové královně«, ale ta je dlouhá — ale jestli chce, mohla by mu z ní číst každý den maminka trošku. Nebo raději o »Jedlovém stromečku«, »Vodní panně« — nu, kterou chce?

Karlíček se chvílinku rozmýšlel, operuje v mysli matně zapamatovaným obsahem kdysi dávno už přečitaných, právě maminkou jmenovaných pohádek a utkvěl šerou, příjemnou vzpomínkou na pohádce o »Jedlovém stromečku«, na níž se mu zdálo, že visí jakési neurčité náladové kouzlo, něco z atmosféry dětské fantasie, určitého dýchání v určitém vzduchu, určitého cítění v určitém okolí. To rozkolébá duši, to rozkolébá . . .

Karlíček si tedy pohodlně lehl dolů — až pod polštář, přimhouřil oči a nechal si číst:

»Venku v lese stála roztomilá malá jedle. Stála na příhodném místě. Vzduchu zde bylo hojnost, a kolem dokola rostlo mnoho větších družek, jedlí i dubů. Ale malá jedle přála si tak toužebně být větší! Nedbala teplého slunka a svěžího vzduchu, nestarala se o selské děti, které zde pobíhaly a rozprávěly, když vyšly nasbírat jahod a malin . . .«

Karlíčkovi se rozvíral v mysli umělý obzor, pod ním na útulném zašeřeném, jen místy rozmarně osluněném místě do pohádkového neurčita rozšuměný les jedlový s mýtinou, na jejíž hranicích vedle vysokých jedlí usmíval se děcky snivě

jeden malý, řídký stromeček, světloučký, když jim vánek pohnul. Tento uměl tak zvláštně jemně vycítit náladu svého okolí, uzavřený obzor své nezkušenosti a mládí, za kterýžto obzor se pjala jeho touha do ciziny . . . Zvláštní, že si tuto krajinku i s nejmenšími detailly Karlíček v hlavě rozevřel při zapadajícím slunci s posledními jeho reflexy na mýtinu, ačkoli o tom v pohádce nebylo ani slova.

A maminka četla dál, jak byl stromeček smutný, že není velkým jako ostatní jedle, jak se pranic netěšil z hry slunečních paprsků, ze zajíce dovádivě jej přeskakujícího byl by si přál, aby měl větší rozložitost ve větvích a v korunách, aby dále viděl a dosáhal k obloze, šířeji se rozpínal. Karlíček tak hluboce porozuměl touze tohoto malíčkého stromku, vzpomněl si na podobné stromky, které v lesíku ve školkách kdy viděl. Jak se mu zdály být tyto příbuzny cítěním jemu samotnému! Zdálo se mu, jakoby si byly myslívaly: »Můj bože, můj bože, jenom tamhle tam kdybychom dosahovaly, abychom viděly za onu besídku a věděly, jaké stromy, jaký písek, jaké květy, jaký celý vzduch a celé okolí, celý pohyb a celý život je za ní! Blíže k oblakům, jako ty zde! Jak bychom byly šťastny, kdybychom byly tak blízko obloze, jako tyto; vždyť ty musí vidět všechny mraky plující a modro nebes tak z blízka, tak zvětšené, tak jasné! A volno jim musí být tak nad tou travou a mechem zde, zvlášť těm nejvyšším, jen ve styku s širým vesmírem a větrem!« A Karlíček cítil ve svém srdci za tento stromeček, ba to byl jeho kamarád, kterému tak z blízka rozuměl. —

Karlíček také nikam sám daleko nesměl, kam dospělí, a tak ve všem přednost mít, jako velcí strýcové a hosti.

A maminka předčítala dál svým lahodným hlasem, schopným mluvit příjemné věci dětem, který přispíval k rozestření Karlíčkovy fantasie, četla o tom, jak na podzim poráželi velké jedle a vozili je prý kamsi daleko za obzor, kde se s nimi asi cosi zvláštního dělo . . .

Karlíček měl na mysli sychravý podzim plný nálady z ostré větrné vůně, kdy padaly pod sekerou oblačně velké jedle u nohou roztouženého stromečku, jak byly vázány ve vory a vezeny po řece a jak stromeček snivě za nimi pohlížel plný stesku po náladách atmosféry jiných krajin . . . Proč on jen nesmí . . . Karlíček vidí, jak se stromeček zbožně chvěje a snivě oslzuje.

I Karlíčkovi se tak často zdává, jak krásné, podivně krásné to musí být tam, kam ujíždějí v kočáře tryskem jeho strýcové a tety, měníce neustále vzduch a krajinu a okolí lidí i poměrů; jak šťastní jsou dospělí lidé! Pokrač.

KAREL JONÁŠ:

PANÍ ALEŠA Z BLUŠTICE.

Dokonč.

Pod klenbami rozložitých stromů,
s nichž mechů třáseň šedá visela
Jan Žižka letmo vrhl pohled k vozu,
v němž krásná paní Alša seděla,
oděna v šerý, jednoduchý šat
a hlavu majíc v přísném zavití.
Již chtěl k ní zajet a již se chtěl ptát,
zda hladem netrpí a mrazu necítí —
však vzpomínek mrak v čelo mu v tom sed',
on škubl tělem a dál pádil v před.

* * *

Vyjeli z lesní tmy. A v téže chvíli
z dalcka v sluch jim temné zvuky bily,
jak dusot koní a třesk těžkých zbraní.
Rek trocnovský se rozhled' kvapně plání
a posléz upřel zrak svůj ve vrch lysý,
jenž samoten se tyčil v šeré dáli.
Hluk zatím roste — a již matné rysy
řad pohyblivých pod vrchem se vlní
a jako smršť se divá kvapem blíží . . .

Sníh přestal padat . . . Žižka klidně vzhlíží
na cizí zástup, na pádící dav.
V tom náhle zvolal: Švamberk! Bohuslav!
Hned vozy srazit! Pěší za hradbu
a upevniti dobře všechna děla!«
Jen dořek' to, a již se rozletěla
po vojsku zvěst, že nepřítel se žene.
Rozkazy zvučely a vozy vyzbrojené
semknuty k sobě, spjaty řetězy.
Zčernalé jícny houfnic se už šklebí,
sudlice, cepy, střely, pavezy —
vše připraveno.

A lid branný čeká
na první povel trocnovského reka.
Ten sedí shrben na svém bílém koni,
co chvíle hlavu zpytavě v před kloní,
jak počítal by sílu nepřátel.
Najednou vypjal hruď a k vojsku děl:
»Jich šestkrát tolik, samý jízdní lid,
však s námi Bůh je! Budeme se bít
za svatý zákon, za tu naši zem
a věru snadno zhoubce přemůžem.

Bojujte mužsky, nelitujte rány,
bůh sám nás vede na proradné pány —
bůh, ochranitel ve víře všech stálých.
Jich heslem: »hřích« a naším: »svatý kalich«.
Nuž tedy v boj!«

V boj! zaburácel lid.
Pak jakby mečem ťal — kol zavlád' klid.

Pláň před hradbou se víc a více tměla,
houf jízdní za houfem se běsně hnal,
směs pestrých praporců se vzduchem chvěla,
zvuk dlouhých polnic divnou píseň lkal,
v to bubny vířily a ostře zněl
trhavý třeskot mečů obnažených.

Pan Švamberk před vojskem sám hrdě jel
a hlavou kýval. V tom dal znamení
a lidé jeho v sedlech vzpřímeni
s válečným pokřikem se valem řítí
k vozové hradbě, z které kalně svítí
otvory zrádné houfnic kovových.
Když dojížděli, palcát Žižka zdvih',
z děl bleskly lačné rudé plameny,
kouř vyvalil se, rány zahřměly
a houfy projel výkřik zděšený . . .
A nové blesky ve mrak šlehly bílý, —
jež dlouhé cesty v jízdních řadách vryly.
Spleť lidských těl i zvířat zabitých
barvila krví zem i kamení.
Divokou palbou koně splašeni
se vzpínali a na zad obraceli.
Nadarmo jezdci bodali je, kleli,
trhali uzdou — nic je nezdrželo.

A z jícnů houfnic zatím stále hřmělo
do jízdných davů slepých, zmatených.

V té době z hradby vozů opevněných
zavichřil hlahol slavný, jásavý
a cepníků řad vyhrnul se ven.
Zbraň svištila a bila na hlavy
Švamberských lidí. Zpěv a jek i sten
se rozlehal kol, do dálky se nes'.
A jezdci padali, jak hustý les,
když vítr děsný dechem svým jej schvátí.

V tom nový z hradby zavzněl hluk a ples,
to sudličníci počali se hnáti
s břitkými noži na nepřátel tlum.
Výkřik hrůzyplný stoupal k nebesům
a za ním úpění a matný vzkřek.

Tu chvíli Švamberk dal se na útěk.

IX.

Po boji . . . Poslední již bratří dav,
jenž stíhal jezdce, ku hradbě se vrátil.
»Pad' cepní ranou i pan Bohuslav?«
tázal se Žižka klidně na pohled,
však přes tvář jeho stín kýs chmurný leť,
jak odraz vnitřní ukrývané tísně.
»On prchl zhoubce!« odpovídá přísně
a spolu smutně přední bratr z davu.

Rek trocnovský svou vztyčil rychle hlavu,
vyhrnul čelo, oko rozjasnil.
Pak mlčky chvíli rukou na meč bil
a kráčel hloub až k středu ležení,
kde u šerých žen bratří ranění
kol ohně seděli. Když dospěl sem,
krátkými slovy, měkkým úsměvem
pozdravil všechny a hned žen se ptal:
»Koho dnes Pán z nás k sobě povolal?

Dvě sestry povstaly a starší z nich
odstřela roucho, bílé jako sníh,
jímž zakryt žlab byl, starý, spuchřelý,
sloužící v bitvách bratřím za rakev.

V tom ženy, jež kol ohně seděly,
počaly pět. A jejich chmurný zpěv
nad celým ležením se smutně nes'.

Žižka se zachvěl. Na kolena kles'
u rakve chudé, v které snila žena,
překrásná žena, poslední svůj sen . . .
Z tmavého šatu prsa obnažená
jak kalichy dva bílé v šero svítí
a mezi nimi rudý pruh se nítí,
pruh krve žhavé, stopa, kterou spěla
kacířská duše z Alešina těla . . .

Rek trocnovský se dlouhou chvíli modlil,
svou hlavu tiskna do promrzlých dlaní . . .
Pak povstal přec a mrtvou, krásnou paní
políbil dvakrát na vychladlý ret . . .
Když odcházel, tu ještě jednou zpět
pohledl tam, kde spala mrtvá žena
a šeptal k sobě: »Z hříchu očištěna!«
jak sám by sebe chtěl tím utěšit.

Však smutek se mu v prsa zakotvil, —
a marně volal v srdce starý klid.
Té noci nespal on, ni branný lid —
do rána válčil, do rána se bil,
tři hrdé tvrze z kořen vyvrátil.

Josef Holeček:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Malá by byla bída, kdyby se každý byl držel své půdy; ale jí se oni nespokojovali a každý pásl, aby mohl vskočiti na území protivníkovo, zhatit jeho dílo, nevěstu jeho ženichovi od samého oltáře odvésti, ženicha přiměti, aby věno již na dřevo vysázené odstrčil a šel jinam. Potírajíce se, žádné zbraně se neštítili. Ale což by bylo na tom, kdyby svými zbraněmi jen sebe navzájem poráželi! Horší bylo, že zbraň každého z nich, břitká a jedem kalená, nezraňovala jen odpůrce, nýbrž i ty, kterým on se nabídl za štít a kteří se ho v důvěře přichytili.

Šťasten byl každý z obou ne zdarem svým, ale nezdarem protivníkovým, a nejšťastnější, mohl-li rozbiti spojení, které protivník jeho obmýšlel. Jednu dobu oba se cítili stejně silnými a jeden si netroufal utkati se s druhým otevřeným bojem. Každý se soustředil na své území, zde činil po svém a soupeři nepřekážel. Ale hrubě by se mýlil, kdo by si to vysvětloval moudrou povolností jednoho i druhého a obapolně prospěšným »rozdělením sfér«, jak říkají politikové. Právě tehdy oba krejči, Chvaletický a Krtelský, kuli naproti sobě nejčernější úklady a v duchu si přísahali, že zápoliti budou, až jeden aneb druhý úplně bude dalšího boje neschopen. Když se jeden nejbezpečněji domníval, že druhý si již netroufá měřiti s ním svoje síly, najednou byl překvapen jeho náhlým vtržením do své země a měl co dělat, aby jej odrazil a nedal mu zachvátiti vyhlédnutou kořist.

Nelze však nepřiznati, že Chvaletický byl ve výhodě naproti Krtelskému, uměje, kde toho bylo zapotřebí, spojovati nové se starým, tak že ploval oběma proudy; Krtelský pak všechno nové zavrhoval a zatracoval, tak že nemohl smířiti se s ním, ani když by mu z toho kynul nejmastnější užitek.

Nepodstoupili snad spolu zuřivějšího boje, než o Anýžku Bakulouc.

Krtelský ji vyhledl pro Adama Králence z Líkařovy Lhoty. Nejprve na ni starého Králence z daleka upozornil a staří Králencouc právě tak z daleka pozorovali, jak si vedou Bakulouc a jak to u nich chodí. Vyptávali se lidí příchozích z té končiny, zvídali, jaká je pověst rodičů dívčiných i celého rodu, jaké jest jejich příbuzenstvo, jaká povaha, jaké obyčeje. Neslyšeli nic nepěkného. Všichni svědčili, že Bakulouc jsou dobří hospodáři, že u nich ani peříčko se neztratí, protože Bakulka je sebere a doma do pytlíčka schraňuje, aby o draní naschráněné přisypala k ostatnímu. O Bakulovi se dověděli, že je rozšafa, rád před lidmi dělá bastanta, ale při tom docela není rozhaza. Každému dává, co mu jest povinen, a nikomu nic není dlužen. Je člověk staročeský, poctivý a zachovalý, rád si jiné nabírá, sám ale žertu nesnese, proto se věčně škorpí se sousedem Tenderou, jenž je celkem také takový, ale kromě toho houžvička; přátelstvo má zámožné, žádný od něho ničeho nepotřebuje ani půjčkou, nerci-li darem. Dětmi je slušně obdařen, nemá jich ani příliš mnoho, ani příliš málo: dohromady pět hlav. Dvě jsou vybyty, dvě odrostly škole; Anýžka je prostřed mezi nimi. Pověst ji odhaduje na pět tisíc stříbra, ale sudují, že by Bakulouc mohli ještě tisícovku přidat.

To vše se Králencovům líbilo. Nyní bylo na Krtelském učinit, aby také tak jim i Adamovi líbila se Anýžka. Vychvaloval mu ji jako div krásy. Slunce onačejší panny nevidělo. Jako malovaná je, jako z porculánu.

»To je chyba,« namítl Adam, »já bych radši takovou, která není jako z porculánu. Upadne, rozbije se mi.«

»Sám se na ni podívej, Adame.«

Jednu neděli časně ráno Krtelský přišel do Líkařovy Lhoty, Adam zapřáhl a jeli do Vodňan, aby tam byli kolem deváté. Dojeli, zastavili se »U soudku«, a když vypřáhli, bylo po deváté a nábožný lid vycházel z kostela. Selské nevěsty postavily se na roh u lékárny, zrovna naproti kostelu, a na tom zvýšeném místě stály, jakoby vystaveny. Vystavovaly se skutečně, aby je z povzdálečí mohli pozorovati chlapci na ženění anebo jejich rodiče. Dívky si byly vědomy, proč tam stojí, a dávaly si záležet, aby činily dobrý dojem. Stály skromně, oči stoudně klopily, ruce jako v rozpacích si pohrávaly modlitební knížkou. Vypadaly jako hejno holubic. Všemi barvami hrály. Nemluvily, leda šeptem, nesmály se, leda špulily, když z podelbí pozorovaly, že někdo milý na ně se dívá. Ne všecky se špulily. Těm nebylo do špulení, které nikoho milého po celém rynku neznamenaly.

Adam Králenec a Václav Řípa postavili se za vozík Adamův před hospodou. Václav Řípa měřil děvy znalecky, lámal si hlavu, čí jsou asi ty, kterých neznal, srovnával jejich podoby s podobami známými, odhadoval je podle nohou, rukou i pleti, podle šatů v celku i jednotlivostech. Ty, které mají snědou pleť, ožehanou sluncem, ofukovanou větrem, odychovanou mrazem, výborné jsou, pracovité jsou, otužilé jsou, ale nejsou i mohovité, do každé lopoty musejí se vrhat jako podruhyně; ale mohovité jsou ty, které jsou neopáleny a na tvářích mají krev i mlíko.

Adame Králenče, vybírej si!

Adam Králenec vybírá, vybírá. Leckterá se mu líbí, ale jedna nejvíc: urostlá je, v pasu tenká, lícná, trochu přismědlá, ale vidno, že je to od mateře, a nikoli od slunce, větru a mrazu. Šaty má, aby z Budějc byly, věc nemožná, ve Vodňanech na ně koupit. Oči jsou k zemi obráceny. Není vidět, jaké barvy jsou, jen řasy na nich Adam viděl, a ty byly dlouhé, husté a černé, až pod oči dosahovaly. Adam z nejprvka nechtěl svým smyslům věřit. Otřásl se od hlavy do paty, když ty řasy zvolna se zdvihly a zase zvolna se spustily.

»Új, krejčí, to je panna!« zahoroval Adam u vozíka.

»To je ona, Anýžka.«

»Krejčí, honem, zapřáhneme a dojedeme k jejím rodičům, aby mi ji dali!

»Új, Adame, to nejde tak rychle!«

Adam a krejčí nevrátili se, jakž samo sebou se rozumí, bez slova božího, ale Anýžce se nepřiblížili.

V úterý o trhu Krtelský přišel do Vodňan, vyhledal si Bakulu tak, aby s ním byl mezi čtyrma očima, a opatrnými otázkami vyzvídal, míní-li Anýžku provdati. Bakula podle obyčeje s odpovědí okolkoval, ale mezi tím vyzvídal, koho krejčí má za lubem.

Krejčí — Václav Řepa nebyl pětistopý krejčík z města, kterého bys do uzlíčka svázal, to byl chlap o půl hlavy vyšší strejčka Bakuly, jen že hubený — vypjal se, zdvihl obočí a prst, nechal Bakulu několik okamžiků ve zvědavosti, a konečně řekl vážně a důležitě, jakoby udával tisícovku: »Adam Králenec z Líkařovy Lhoty.«

Obličej strejčka Bakuly se stáhl a ušklíbl, jakoby zklamáním a posmíškem, ale ne doopravdy, nýbrž jen podle obličeje, jenž nedovoluje lapati po ženiších a nevěstách, jako ryby lapají po červech. Ale v duši strejček Bakula byl rád. Otce Králence jen málo znal, leda že mu ho někdy ukázali, ale to věděl, že u Králenců je místo hodné, že je to živnost chlebná a že by se tam Anýžce dobře bývalo.

»Milý krejčí,« odpověděl Bakula, »ját arci, ani moje nemyslíme Anýžku do hrnečka si zavázat a za kamna strčit. Děvče je jako peníz: v punčoše nepozná se mu cena, ale musí mezi lidi. Míníme Anýžku provdati, bude-li v tom vůle boží, ale na spěch nemáme. A abych ti pravdu řekl, člověče: já ty Králence málo si merčím, jen tak asi, jako před dvacíti lety počasí.«

»Co škodí, co škodí! Často bývá mezi nejvěrnějšími a nejmilovanějšími manžely, že se od narození neznali, a což teprv jejich rodiče. Ale kdybyste příkladně, strejčku, přijeli na jarmark do Netolic, mohli byste se s Králencem seznámit. On mne k vám neposlal, Pane uchovej! ani tušit nesmí, že s vámi o Adamovi mluvím. Ale mám v těch věcech zkušené oko a to vypozorovalo, že by se vaše Anýžka dobře ke Králencovům hodila. Ale ve všem ostatním je vůle boží.«

»Ta panuje,« dotvrdil Bakula. »A na jarmark netolický přijdu. Přivedu tam dvouletou hřebici, koňskému dobytku hezky přidražuje, snad ji dobře zpeněžím.«

»Jen přijďte, strejčku, snad se s Králencem seznámíte a litovat nebudete. Nikdo nepřišel na zmar, kdo si dělal přátele z dobrých lidí.«

»Přijdu, krejčí, přijdu. Ale jazyk za zuby, ať se nikdo nedoví, co jsme spolu mluvili, aby z toho snad nepovstaly řeči, že Bakula o to stál, aby se jeho dcera dostala ke Králencovům.«

S tím se rozešli.

Od toho dne Bakulouc vyzvídali, kterak je u Králenců v Líkařově Lhotě. Zvěděli, že Králencouc také jsou lidé staročeští a že Adam jest jablko, nepadlé daleko od stromu. Nad Adama není chlapce, ale není ani bez vady. Tu chybu má, že je mstivý, když mu někdo na cti ublíží. Pomstu si nevybírá hned, ale nezapomíná.

O netolickém jarmarce Krtelský svedl oba otce. Králenec koupil od Bakuly hřebici. Nepotřeboval jí právě, ale byla tuze pěkný kus a nebylo možno na ní prodělat. V hospodě u Planingrů sedli pít litkup a tu se spolu seznámili a mnoho věcí si napovídali, i o svých ženách, i o svých dětech, kromě těch, o které šlo. Rozešli se jako dobří přátelé.

Po nějakém čase jednoho dne pod večer Králenec otec vešel k Bakulovům a ptal se po hospodáři. Hospodáře doma nebylo, dlel v kovárně při kování koně. Bakulka Králence neznala, ale z hospodářova vypravování hned se dovtípila, kdo je. Na křesťanské pozdravení křesťansky jej uvítala a pozvala dále do sednice.

»Jen abych vás, neznámý, nezdržoval od práce,« ohrazoval příchozí.

»I to to! Jen pojďte, ať jste kdo jste! Práci mi zrovna vyrazila tma z ruky. A pro hospodáře hned pošlu.«

Host vešel do sednice, překroče práh ještě jednou křesťansky pozdravil a trochu se uklonil směrem do kouta, kde stál velký, čtvercový stůl z dubových fošen a na něm bochník chleba, do ubrusu zabalený, vedle bochníku nůž a slaměná slánka. Potom se obrátil k pažbě dveří ke kropence, pokropil se, pokřižoval a políbil křížek pod kropenkou. Čepici nechal na hlavě.

Bakulka mu sundala plášť, pověsila na klínek, ještě jednou řekla »Vítáme vás«, pobídla si sednout. Host po některých okolcích a váhaní sedl si na lavici trochu od stolu, k samému plášti svému. Bylo třeba nového zvaní a pobízení, aby si přisedl ke stolu. Sedl si na roh, opřel se oň loktem.

Hospodyně vybalila chléb a podávala hostu.

»Nate, cestovníče, ukrojte si daru božího.«

Host se děkoval, ale neodmítal.

»Abych neurazil,« řekl a ukrojil si teninkou skývičku, Prahu by bylo vidět.

»Jen se neupejpejte, hoste, jako nevěsta. Jste, možná, po daleké cestě, třeba založit.«

»Jak jste dobrotivá, hospodyně, a neptáte se ani, který jsem.«

»Jen podle božího přikázaní, jenž poručil dítkám svým pocestné do domu přijímati, hladové krmiti a žíznivé napájeti.. Nebojte se, hoste milý, neopomenu vás i napojit, jen co se ukáže někdo menší, aby doběhl pro pivo.«

»Jen aby vás to nemrzelo, hospodyně milá, jen aby vás to nemrzelo! Snadno nám bývá mluvit o přikázaních božích, pokud na nás nedošla řada je plnit. Nerad bych vám byl na obtíž, ale již vám to zatajovati nebudu, že jsem k vám vlastně přišel na hospodu.«

Bakulka to očekávala; ale dělala se překvapenou a tleskla v ruce.

»I to je radost!« volala, »to je radost! Ale já to věděla, že dnes dostaneme hosty, hned ráno se mi zabodly nůžky a ukazovaly tam někam přes Chelčice a Lomec.«

»A vidíte, hospodyně, zrovna z té strany světa já přicházím.«

»A povíte-li, odkud?«

»Z Líkařovy Lhoty, jest-li jste slýchala.«

»Do nedávna málokdy, ale od posledního netolického jarmarku každý den. Prosím vás, když jste z Líkařovy Lhoty, znáte-liž tam hospodáře jménem Králence?«

»Možná, že znám, možná dost.«

»Náš mu o netolickém jarmarce prodal hřebici, dvouletou, panna není krásnější: pili spolu litkup a od té doby pořád si na Králence vzpomíná.«

»Ne víc, osobo milá, než Králenec na něj.«

Pokrač.

FEUILLETON.

ČESKÁ AKADEMIE

pořádala 7. pros. výroční slavnostní shromáždění. Náměstek protektorův kníže Jiří Lobkovic pronesl vlasteneckou řeč o kulturních právech jazyka českého. Po té přednesena byla výroční zpráva o působnosti České akademie, z níž uvádíme:

Novými členy zvoleni byli: V třídě I. za člena řádného dr. Ot. Hostinský, za člena mimořádného dr. Frant. Čáda, za člena dopisujícího prof. Fr. Vacek. V třídě II. za člena řádného univ. prof. dr. Jan Janošík, za mimořádné dr. Fr. Bayer, docent Emil Votoček. V třídě III. za členy řádné dr. Jan U. Jarník, kustos Jos. Truhlář, za mimoř. dr. Hynek Vysoký.

Akademie udělila ve IV. třídě tyto výroční ceny: v odboru literárním: cena 800 K Karlu V. Raisovi za román »Na lepším«, cena 500 K Bož. Vikové-Kunětické za román »Vzpoura«, akcessity 400 K F. A. Šubertovi za knihu »Moje vzpomínky«, 400 K Janu Červenkovi za básně »Babí léto«, 400 K Bohd. Kaminskému za básně »Cestou na Parnass«, 400 K Gabriele Preissové za knihu »Talmové zlato«, 400 K Janu Opolskému za básně »Jedy a léky«, 400 K V. Hladíkovi za román »Trest«, 300 K K. J. Kronbauerovi za knihu »Síla hroudy«, 300 K K. M. Čapkovi za knihu »Dar sv. Floriana«;

v odboru hudebním: I. cena 2000 K Jos. Foerstrovi ml. za symfonickou báseň »Mládí«, druhá cena 800 K Jos. Procházkovi za klavírní trio v G-moll; třetí cena 500 K Vít. Novákovi za klavírní sonatu 94;

v odboru výtvarných umění: I. cena 2000 K Mik. Alšovi za obraz »sv. Jiří« a cyklus »Bude vojna, bude«; první třetí cena Jos. Mandlovi za obě dekorativní náplně plzeňského divadla, druhá třetí cena Boh. Kafkovi za předložené práce plastické.

KRITIKA.

Sudermann napsal rozhorlené a výmluvné stránky o sesurovění německé kritiky. Německá kritika je mnohdy neurvalá, ale není bezcharakterní a idiotská. V Německu vládnou aspoň poměry civilisované společnosti, u nás začíná již Orient, a pocta francouzský, který si představuje, že sousedíme s Bulharskem, se tak příliš nemýlil. Čechy jsou hned vedle Albanie a Arnautska. Sudermann se rozčiluje na sprostou německou kritiku. Křivdí jí. Kdyby se podíval do naší kritické Albanie, uznal by, že němečtí kritikové jsou velmi elegantní páni. A být strhán takovým Hardenem je vlastně čest, a srazit se s ním v polemice je požitek. Je to silný, bojovný duch, jeho myšlenka má vzlet a jeho povaha vzbuzuje úctu. Máte proti sobě muže. Ale co má říci český autor, na nějž v nějakém pokoutním neb venkovském časopise vypadne nějaký jinoch, jemuž jako redaktor vrátil před několika týdny začátečnické verše, který se zmodernisoval pochycením několika nejmodernějších, novinářských frází a přečtením románu Przybyszewského?

— — — — — — — — — — — — — —

Mladiství kritikové ve všelijakých mladistvých časopisech soudí strašně. Mezi jejich dětinskými hračkami je malá, plechová guilotinka kritická, patent »Moderní Revue«. Hrají si na »revoluční tribunál«, na »výbor spásy« ti naši malí Maratkové a Dantonkové.

— — — — — — — — — — — — — —

Někteří lidé mají zdánlivě nevinnou manii spisovat. Obyčejně nuda kancelářská v nich probouzí takové choutky. Když se dosti a marně naobtěžovali různých redakcí, které jejich povídky a básně házely do koše, věnují se působnosti kritické. Fráze o bílé duši, o vypjaté linii, o podvědomí, o emoci a o fluktuaci náladových vln atd. dovede každý napsat. A více moderní kritik u nás nepotřebuje. Tímtéž způsobem se vyrábějí moderní kritikové výtvarničtí. Hantýrka výtvarné kritiky je ještě lehčí. Chcete typ takového »mladého« kritika výtvarného? Několikrát se vám přes cestu mihne čilý, zdvořilý mladík. Aranžuje výstavy mladých malířů, všelicos úslužně obstarává, obrázky na stěnách srovná, u vchodu vzácným hostům poklonkuje a po redakcích lokálky roznáší. Myslíte si: čiperný hoch. O esthetice má zajisté tak praktické zkušenosti jako famulus starého Lehmanna, ačkoliv myslím, že tento starší praktikus dovede snadněji rozeznati Rembrandta od Deffregra. Čiperný jinoch v mimořádních hodinách navštíví několik atelierů, přečte si Muthera

v kavárně studuje německé vydání »Studia« a najednou se z něho stane výtvarný kritik! Rázem!

Bláhově jste si představovali, co všechno musí výtvarný kritik znát a vědět. Tane vám na mysli mladá kritika výtvarnická representovaná v Německu Servaesem, ve Francii Camillem Mauclairem a Gabrielem Mourreyem. A vzpomenete na doby svých enthusiastických poutí po německých museích hollandských a belgických galleriích, na celé týdny prožité v Louvru, když jste se zabývali výtvarným uměním s celou vroucností a dychtivostí mládí . . .

Náš mladý moderní kritik pan Domorázek v mimoúředních hodinách asi nepodnikal studia v Haagském Mauritshuisu, v Benátské gallerii královské, v pařížském Luxembourgu, na takové věci mají čas pouze někteří duchaprázdni novináři, kteří se osmělují psát i o umění, o Umění! (s velkým symbolickým U). Pan Domorázek je citu plný kritik, který oproti duchoprázdnému žurnalistovi má tu výhodu, že neztratil své nadšení ani v praktickém, obchodním shonu výstav ani ve fadesse erární kanceláře. A jeho kritiky v »Rozhledech« nebezpečně konkurují se zábavnými a humoristickými veršovanými epilogy téže revue. O francouzském moderním umění vám hlásá, že jeho velká revoluce umělecká přešla přes hesla: Velasquez, Watteau a — Chaplin! (jak se mu připletl sladký Chaplin do péra? O, jak mocné jsou vzpomínky barvotiskových příloh »L'Illustrationu«!) Manet vyšel z toho vývinu umění francouzského jako »složka protýkajících se a splynulých proudů? Učené co? A dále: »Před jeho (Raffaellího) Branou St. Denis vzpomenete si jistě na Maroldovo umění a zase trpce postěžujete si na jeho Odchod« (s velkým, symbolickým O!). Modernisticko-lyrický kritik »Rozhledů« vládne bezpečně příslušnou fraseologií o barevných svitech a tónech, vibracích, traktacích a doufáme, že na jeho vývoj bude blahodárně působit umělecká studijní cesta do Drážďan, k níž se zcela seriosně chystá — v hodinách mimoúředních.

— — — — — — — — — — —

Vraťme se do naší literární Albanie.

Organ autora »Hořících duší«, jímž se tak závratně dokumentovala absolutní tvůrčí neschopnost p. Karáska, jenž je spíše talentem žurnalistickým a kritickým, nazval mne budoucím českým Raupachem. Za osvícených dob Nerudových bylo by to krutou urážkou. Teď to mohu přijmouti skoro jako kompliment, neboť Raupach má u nás i své výmluvné advokáty . . . Stejně vtipně mne mohla »Moderní Revue« porovnat třeba k nějakému dramatickému Bambasovi. Effekt by byl tentýž.

Ctihodná tato revue, kterou již pomalu nejmladší generace bude pokládat za »Osvětu«, doprovází úštěpačnými poznámkami zprávy některých pařížských listů o mém dramatě »Závrať«. Dovoluji si se vším respektem prohlásiti, že »Moderní Revue« ráčí být na omylu, domnívá-li se, že se tu jedná o činnost pověstného, »podporujícího se družstva na dělání si vzájemné slávy ve Francii«. Bez mého vědomí uveřejnil pan Hanuš Jelínek noticku o »Závrati« v »L'Européen«. Pan Jelínek nezasluhuje výtky učiněné mu »Moderní revuí«, které snad je bližší nežli »Lumíru«. Ostatně nedopustil se ničeho jiného, nežli toho, že stručně zaznamenal obsah dramatu a konstatoval úspěch představení. To bylo zcela korrektní. A rovněž bez mého vědomí octla se noticka o »Závrati« v žurnále Le Temps«. Autorem jejím je jeden z předních redaktorů »Tempsu« p. Eugène Lautier, který mi poslal výstřižek svého žurnálu s tímto dopisem: »J'ai eu le grand plaisir de lire, dans un journal étranger, la nouvelle de Votre récent succès. J'en ai pris texte pour rédiger, dans notre chronique des théâtres, une petite note, que je Vous envoie«. Z toho je nade vše patrno, že jsem neměl ani tušení o divadelní notičce »Tempsu«, a že mimořádnou pozornost pařížského žurnálu jsem ničím nezavinil. Proto nehoršete se na mne, autore »Hořících duší«. O činnosti »podporujícího se družstva na dělání si vzájemné slávy« promluvíme si příště a povíme, jak se to stalo, že nebyl-li p. Karásek dosud nazván českým Ibsenem, že byl již v Evropě představen jako český Maeterlinck. Co nevidět vyroste v Shakespeara, neboť od směšného k vznešenému není víc než krok . . .

V Praze, 16. prosince 1902. Václav Hladík.

DIVADLO.

Jubilejní období, jak jsem konstatoval již předešle, zavdalo podnět k reprisám některých původních her, které sluší zaznamenati. Nebudu se obírati zbytečně přetřásanou otázkou, byl-li cyklus připraven či nespořádaný, kdo měl a kdo nemusil býti zastoupen, co by bývalo lépe a co nejlépe se hodilo. Stačí, že jsme čtrnáct plných dní poslouchali v divadle práce původní; více, než taková letmá revue ruzných směrů, dob a genrů naší dramatické tvorby, nebylo, myslím, ani účelem. Vlastním slavnostním ovzduším prohřáto bylo divadlo ve dnech 18. a 19. listopadu, o představeních »Libuše« a »Neklana«. Pro nás je důležitým zejména toto znovuuvedení Zeyerovy tragedie českého knížectví, jehož pověsti a zkazky o vnitřním rozvratu pro korunu Samovu a o hasnoucím v něm pohanství zlákaly básníka ke krásnému bohatýrskému zpěvu, plnému skvělé nádhery veršové i silné dramatické účinnosti. Bylo lze tolik býti vděčnu divadlu za vzkříšení tohoto díla pro dnešní repertoir, ale tuhost obecenstva a netrpělivá bezohlednost těch, kteří nemají klíč od domu, spáchala, zdá se, opět jeden z těch mnohých hříchů na umění, jako u nás již tolikrát nadarmo bylo si stýskáno. Pro velikou básnickou hodnotu »Neklana« je škoda, že nevídáme jej častěji na jevišti pro výborné vypravení jeho i pro celkový zdar herecký, s nímž bylo drama mluveno a provedeno. Vzpomínám jen dokonalého Tyra právě Seifertova, Straby paní Sklenářové, Klimby slečny Dostalové, Neklana páně Řadova, p. Želenského Vlastislava, obou paniců, Zbyslava a Hostivita, sl. Grégrovy a pí. Červené, a do jisté míry i pí. Laudové Svatavy a Kruvoje p. Sedláčkova. Představení tak zdařilé a na milost a nemilost vydané lhostejnosti a všednosti — z duše je vám vší té umělecké práce líto. Rozepsal bych se do trpké a dlouhé kapitoly, kdybych o tomto stesku, u nás už tolik a stále opětovaném, se chtěl šířiti. Ale myslím, že druhé Variété by tohle publikum spíše vystavělo a naplnilo, než druhé divadlo.

Ještě před »Neklanem«, hned nazítří po zahájení jubilejního období »Strakonickým dudákem«, s obvyklou svěžestí provedeným, vypraveni byli po dlouhé době několika let znovu Stroupežnického »Naši furianti«. Také jeden takový příjemný večer, v němž vracela se na jeviště výborná divadelní práce, snad nejlepší práce svého autora, a vracela se tam svěží a životná, stejně jímavá a realitou svojí stejně pusobící jako za dob svých prvních večerů. Z celkového slušného provedení jmenovitě sluší vzpomenouti p. Šmahy v roli Buška, dědečka-výměnkáře p. Mošnova, páně Sedláčkova vysloužilce a kandidáta ponocenství Bláhy a ovšem znamenité Kristiny pí. Hübnerové.

První týden slavnostní přinesl nám ještě opravdu výborné představení Vrchlického »Noci na Karlštejně« a naplnil při odpoledním představení opětně dům při Kvapilově »Princezně Pampelišce«. Druhý týden pak, o který prodloužily se původně ustanovené »jubilejní« večery, obohatil znovu repertoir krásnou vůní a náladou doby tak mile působivou »Magdalenou Dobromilou Rettigovou« od Al. Jiráska. Také reprisa Svobodových »Směrů života« působila skorem dojmem novinky, a prokázala nepopiratelně svoje právo na život, schopnost k němu a trvalou svoji oblibu. Vedle výborné a osvědčené již Boženky pí. Kvapilové znamenitou životnou postavu kvartýrské vystavila pí. Danzerová; p. Mošna s pí. Pštrossovou byli jímavou dvojicí z gallerie Svobodových stařiků, milých a prostých. Oba studenty velmi dobře ztělesnili pánové Želenský a Matějovský. Pan Steins-

*

berg představil se při této příležitosti poprvé jako režisér, a s dokonalým zdarem. Tak ucelených a vyrovnaných představení, jako bylo toto, je věru nemnoho. F. A. Šubert zastoupen byl v cyklu »Janem Výravou«, a bylo právě po té skutečné velikosti, která vanula z »Neklana«, a zejména po nefalšovanosti »Našich furiantů« a mezi ryzí a teplou českostí M. D. Rettigové« a »Smërů života« zajímavo konstatovat, jak při vší minulé oblíbenosti je toto »selské« drama studené.

A ještě jeden zajímavý okamžik musíme v přehledu po těch čtrnácti výminečných dnech zaznamenati. Je to pohostinské vystoupení p. F. F. Šamberka v roli Střely ve vlastní jeho veselohře »Jedenácté přikázání«. Vrátily se vzpomínky na všechny ty postavy, které kdysi neodolatelný humor Šamberkův stvořil, a zastesklo se nám. Jako po něčem, co na vždycky zaniklo. Ale rádi jste se se Šamberkem zase shledali, z duše rádi, a ta láska obecenstva, která zůstala tu po něm, znova zaplesala mu vstříc.

Cyklus zakončen byl Štolbovou »Mořskou pannou«. —s—

NOVÉ PŘEKLADY ZE SLOVANSKÝCH LITERATUR.

Ivan Sergějevič Turgeněv: Spisů sv. VIII. Poslední práce a doplňky, Přeložil Pavel Papáček. Ottovy »Ruské knihovny« svazek XXXV. Do osmi svazků shrnula »Ruská knihovna« překlad nejkrásnějších prosaických čísel z rozsáhlé literární produkce Turgeněvovy, z programu vypustivši snad jen několik drobnějších črt a některé skladby z první periody básníkovy činnosti, jako na př. humoristicky naladěnou báseň »Poméščik« z r. 1846, romantické drama se španělským sujetem »Neopatrnost« (1843) a pod. Jest tedy v celku životní práce Turgeněvova u nás representována a definována těmito záhlavími: »Rudin«, »Jarní vody«, Lovcovy zápisky, V předvečer, První láska, Šlechtické hnízdo, Otcové a děti, Dým, Novina (velké románové malby), Zájezdní hospoda, Mumu, Faust, Žid, Pětuškov, Denník zbytečného člověka, Trojí setkání, Dva přátelé, Zátiší, Korrespondence, Jakub Pasynkov, Jízda do Polesí, Asja, Přízraky, Dosti, Pes, Historie lieutenanta Jergunova, Brigádník, Nešťastná, Podivná historie, Stepní král Lear, Ťuk, ťuk, ťuk! Tři podobizny, Básně v prose, Klára Milicova, Hodiny, Zoufalý a Pegasus (drobné novelly a povídky). Tato záhlaví mluví o dost vznícené tvořivé síle a mohutně založené plodnosti tohoto jemného malíře životních smutků, častých zklamání, řítících se illusí a tragických lásek. Melancholický ráz, sedivé pochmurné barvy, pessimistická nálada a zlomené spodní linie: takové jsou meze, mezi nimiž se vlní výslední dojem Turgeněvových lektur. Z Turgeněvových průhledných, do běla vyhlazených a měkkých vět vyčtete celou serii zabitých nadějí, zřícených plánů, zašlapaných srdcí a zaškrcených ideálů. Na nejcitlivější hladině básníkovy duše ležel vždy živý sklon k sentimentálnímu pojímání tragického a k příliš sladkému chutnání reálna. Na lásku díval se tento nadmíru jemně vykultivovaný, niterně křehký a citově velmi často ubíjený apoštol západní kultury jako na stále zaťatou pěsť, osudnou kletbu a drtivou muru lidství v člověku. U Turgeněva jsou všecky lásky zatíženy jakousi melancholicky nazíranou osudností a majíce příliš tenké vnější kontury, brzo vyvětrávají, stydnou a rozstřikují se do kalné prósy skutečna. V galerii jeho pohlavních lásek není ani jedné diktované elementárním vzplanutím bořivé vášně, hluboké, stále žíznivé a nikdy nenasycené. Vždy visí nad nimi přiostřený nůž, který nedá jim se prodlužovat do dálek, rozpínat se v šířkách a růst do hloubek. Hudebnost, sugestivní kouzlo a čistě sezónní vůně Turgeněvových lásek vás opijí, sladce naladťuje a unáší, ale láska sama jest chvilková, přelétavá, analogická krásným, avšak násilně zastřiženým snům, za tichých letních nocí a má málo opravdu šťastných, teplých a trvalých linií. Kus zažité autorovy skutečnosti promítlo se tu do jeho tvorby a nasáklo ji svým hořkým zladěním. Skoro všecky románové děje Turgeněvovy, v nichž smuteční láska jest akcentována jako jeden z nejčastěji se opakujících motivů, jsouce svou základnou vsazeny do vysokého společenského světa současného, přetékají zoufalou melancholií, beznadějným pessimismem a až po okraj jsou naplněny módní nevěrou, niternou rozervaností, zvrášněným egoismem, mravní hnilobou a kapitulací všeho krásného, bílého i velkého. Moderní skepse, odpoutání se od pevných i tvrdě slitých forem, byronovský světobol, těžkomyslnost, citová extremnost, tragická životní nota a rozumové ztroskotání: takové jsou náměty, na něž Turgeněv nejraději komponoval své nasládlé elegie. Tesknota a touha po čistých, nereelních výškách jest pak obvyklým výsledním dojmem všech prós tohoto smutného romanopisce. Všude vidíte ze dna Turgeněvových tragedií, lásek, konfliktů a scenerií dějových se zdvíhat chvějící ruce, rozpjaté za něčím neviditelným, nedostižným a při tom báječně nádherným. Turgeněvovi reálno nikdy nestačilo, je zvykl si pokládat za disharmonické preludium, za jakousi nepodařenou ouverturu, po jejímž vyzpívání teprve se před ním rozehrají plné tóny nevýslovně sladkých melodií. Ale život mezi těmito dvěma světy vedl mu hluboký řez, za nímž nedal mu nikdy se uchytit a zakotvit.

Ve svých velkých románových skladbách shustil Turgeněv serii širokých světových problémů myšlénkových a podal hluboce pronikavou analysu četných životních složek. Nejtrvaleji se dal připoutat jednou z nejvážnějších psychických záhad své doby: systematickým umíráním vůle a extremním, skoro chorobným rozkvětem rozumovosti, protkav jí své »Otce i děti«, »Rudina« a »Novinu«. Než zajímavé romány jsou to spíše neobyčejně jemné studie současné společenské psychy, delikátní rozklady nejsložitějších duší a umělecké řešení velice nuancovaných processů. Drobnější práce autorovy, z nichž nejvýše jsou vytčeny rozkošné »Básně v prose«, jsou naproti tomu nasáklé citlivůstkářským romantismem, mysticismem a spiritismem, jsou často přerývány mnoha melancholickými dissonancemi a zpravidla ústí v nespokojenost i neukojení.

Turgeněv jest především malířem delikátních vjemů, umělcem útrpných i měkkých tónů, elegikem realismu a apoštolem sladkých citů. Jeho tvůrčí duše byla více rozřezávající než synthesující a uzavírající, více v sobě zavilá a nadmíru složitá, než ostře vyhráněná a zpovídající se.

VÁCLAV DRESLER.

REVUE.

Z francouzských revue nejzajímavější je svým obsahem i směrem i u nás známá »La Revue Bleue«. Za redakce Felixe Dumoulina a Paul Flata rozšířila svůj kruh spolupracovníků, mezi než patří elita literatury a vědy francouzské: Albert Sorel, Albert Vandal, Maurice Barrès, Funck-Brentano, Eduard Schuré, Emil Boutmy a mladí kritikové a básníci J. Ernest Charles, Paul Flat, Frederic Loliée, Jean Renouard, A. E. Sorel, Paul Acker, Maurice Muret atd. Mezi novými zjevy francouzské kritiky zaznamenáváme zajímavé a duchaplné práce Frederica Soliča, který se jeví jako jemný psycholog a široce obzírající kritik. Jeho studie »Les Hommes feministes« a »O skromnosti spisovatelů«, »Poslední Priolové« jsou pozoruhodné svou svěžestí a bohatostí myšlenkovou. Silný, moderní duch volného nazírání, paradoxalní smělosti promlouvá z těch stránek lehce načrtnutých na podkladě důkladných vědomostí.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. LEDNA 1903. * ČÍSLO 9. *

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

A jak se u něho má, prosím vás, naše hřebička?«

»Jako doma, hospodyně, jako doma. Z nejprvka ji Králenec chtěl jen na chov, ale zalíbila se mu a již od něho nepůjde. Nechá si ji na plemeno. Nemějte starosti, je v dobrých rukou. Z počátku se jí arci stýskalo a nebylo jí do žrádla, ale už přivykla, ani by se k vám už neznala.«

Bakulka ještě neprozradila, že ví, koho má před sebou.

»A kam pak se vlastně ubíráte?« tázala se. »Nejspíš někam, kde jste dosud nebýval, že jste si tak špatně rozměřil čas.«

»Máte pravdu, jdu někam, kde jsem dosud nebýval.«

»Šťastnou pořízenou.«

Zatím se ukázal někdo z menších. Bakulka ho zavolala: »Pojď, dojdi do hospody pro džbán piva a zastav se v kovárně, aby si strejček pospíšil, že tu máme hosta.

Poslíček vyplachoval džbán a okouněl. Věděl, že poselství není celé.

»Jdi už, jdi a řekni strejčkovi, že tu máme hosta z daleka.«

»A budou-li se tě strejček ptát, koho, řekni že Králence z Líkařovy Lhoty, dodal host.

To slovo znamenalo, že Králenec je dosavadním pozorováním pod střechou Bakulouc spokojen a neváhá ohlásiti se jménem celé vsi. Nyní to začne vážně.

Bakulka vystrčila poslíčka za dvéře a důrazně mu poručila letět. Na to přiběhla k hostu, postavila se před něj a spráskla ruce: Pro pána krále, kdo by si to byl pomyslil! Proč pak jste se mi neprořekl dřív, abych si pospíšila s úctou i se vzkazem pro hospodáře? Darujte, Králenče, že jsem k vám byla tak málo pozorna. Nu, náš bude vyvádět, že jsem Králence z Líkařovy Lhoty nechala takovou dobu sedět o suchu!«

Poslíček vyřídil Bakulovi. Bakula již mnoho dní očekával, že přijde buď Králenec sám, anebo důvěrný jeho posel na podívanou. Již byl netrpěliv, že nikdo nepřichází. Snad si to Králenec nerozmyslil? Nu, jde-li o tak velikou věc, jak o stav manželský, lépe se rozmysliti do oltáře než po oltáři, ale Bakula se v duchu přece mrzí a nejvíce se bojí, doví-li se Tendera, že počítal na mladého Králence pro Anýžku, nasype mu na hlavu výsměchu jako žhavého popelu. Kdekoli zahlédl Tenderu, z daleka tvář jeho pozoroval, nevysmívá-li se již.

Uslyše poselství, Bakula se v duši zaradoval a prvé jeho pomyšlení bylo: Teď kdyby tu byl Tendera, to bych se naň podíval!«

Ale před lidmi nedal na jevo radost, nýbrž dělal, jakoby se lekl.

»A tohle bude pěkné nadělení! zvolal. »Králenec z Líkařovy Lhoty. To je ten, co jsem mu o netolickém jarmarku prodal hřebici. Snad se nejde zpítit?«

Kam pak zpítit! upokojovali ho sousedé. »Doba zpícené už prošla.«

To Bakula také věděl.

Co jen asi chce? povrcoval hlavou.

Ale když byl několik krokův od kovárny, již nepovrcoval hlavou, ale vysoko hlavu vznesl a jemu samému se zdálo, že je ho najednou víc do výšky i do šířky.

Kovář nemohl se zdržeti, vztekle perlík odhodil do kouta a zvolal: »Nic nebude z naší vsi! Nejlepší holky i nejlepší koně přes pole dáváte! A kdyby ještě komu, ale do půjďácké země!«

Bakulka dala pár vajíček na rendlíček a dobrou večeří hosta počastovala. Bakula seděl s Krá-

lencem u stola a bodře si zavdávali. Jazyky se jim rozvázaly jako v Netolicích o litkupu. Mnoho si napovídali o všech věcech, jak se hospodaří zde i tam, jaká tam mají pole, jaký dobytek, jaká břemena, mnoho také o lidech. Králenec pozoroval, že Bakula, mluvě o svých známých, umí slovem vyzdvihnouti jejich stín a světlé stránky jejich nezapírá sice, ale osvětluje nedostatečně, tak že se zdají vedlejšími; za to o sobě mluví s velikou úctou, chválí se a všecko své a zkrátka není na světě toho, kdo by se mu vyrovnal. Králenec se nechvástal, o sousedech a známých mluvil pravdivě a spravedlivě, dopřával Bakulovi, že se mu všecko své tak líbí. To není nic špatného, myslil si. Přišli také na Tenderu. Bakula vyprávěl o něm hosti, jaký je houžvička a prášil, co se s ním nazlobí, jak z hněvu nevycházejí, ale jednou do roka že se před obcí smiřují.

Králenec pohodil vzdorně hlavou: »To zas bych já se nesmířil! Co Králenec, nikomu naschvál neubližuje, svárů nevyhledává, ale přijde-li člověk sršatý a ublíží jemu, třeba jen slovem, Králenec mu toho nikdy nezapomene. Tací jsou Královci a dosud vždycky jen jejich protivníkům bylo litovati, že jsou ve hněvu tak vytrvalí.«

Bakula si pomyslil: »Můj nový přítel aspoň se nepřetvařuje. Zrovna takové slechy o nich jdou, že jsou neústupové a mstíči.«

Tak se navzájem zkoumali a po částech poznati dávali i se slabostmi, které tvořily charakternou črtu povah jejich i rodů jejich. K nim se znali jako ku příjmení.

Potom přešli na své rodiny a odtud již bylo zcela nedaleko k Adamovi tam, k Anýžce zde. Oba otcové nešetřili barev, aby své děti nejkrásněji vylíčili. Byly to děti vzorné, poslušné, tiché, pracovité, spořivé, křemen ze silnice v jejich rukou se proměňuje v zlato.

»Celý já je Adam,« podotkl host, »srdce jako z másla, ale jen pokud ho nikdo neuráží nebo neubližuje. To-li se mu stane, je s ním těžká pořízená, nikdo ho víc neudobří a kdyby to léta trvalo, jednou přece přijde doba, že mu odplatí.«

Nad tím se Bakula zamyslil. Měl pochybnost, že by to tak bylo dobře. Snad je přece líp jednou do roka se smířit a třeba znova začít, jen ne léta v sobě nosit hněv. To bych nevydržel, praví si, to musí být pro člověka náramná tíže. Ale ve společnosti Králencově a plného džbánku také mu do prsou vstoupila taková statečná tvrdost, jaká je vlastností jeho nových přátel.

»Budu na Tenderu taky tak,« umínil si; »už mne s ním obec nikdy nesmíří, už je mezi námi navždy konec.«

Anýžka za tu dobu nejednou se v sednici ukázala. Když po prvé vstoupila, zašeptla: »Vítáme vás,« a ztratila se jako duch, dříve nežli si ji Králenec mohl znaleckým okem prohlédnouti. To mu nevadilo, prozatím ještě měl řeči s otcem a nikoli s dívkou.

Když byl čas ku spaní, děvečky přinesly do sednice dvě otepě čisté žitné slámy, hospodyně peřiny a ustlaly hostovi na zem. Na matčino pobídnutí Anýžka předstoupila před Králence, aby mu zula boty.

Host se děkoval, že si poslouží sám, ale již podával nohu dívce.

Mezitím si Anýžku prohlížel. Že je postavy slušné, už dříve si povšiml. Nyní hlavně pozoroval její ruce. Byly bílé a měkké, na hřbetě i dlani plné, s prsty tenkými. Nemile se ho to dotklo. Říkejte si Bakula a Bakulka co říkejte, ty ruce pracovité nejsou! To jsou ruce pro princeznu a nikoli pro selku, a již dokonce ne pro Králencku z Líkařovy Lhoty. Ale na jevo nedal, co se mu nelíbí. Pět tisíc je pět tisíc — a ruce, kdyby před svatbou zámišové byly, do roka mohou mít mozoly jako na psích tlapkách, zčervenají jako rak a prsty odují jak roubíky.

»Já tě dostanu, Bakulo!« myslil si Králenec.

Když Anýžka zula Králenci boty, podívala se na své dlaně, byly trochu počerněné. Rozčepýřila prsty rukou a držela je od těla, jakoby nebyly její. Tak zůstala státi, plna rozpaků.

Králenec rozmlouval s hostiteli jakoby nic, ale myslil si: »Neví, co s rukama. Bojí se, aby jí práce rukou nepošpinila, a když přece, neví, co s nima.«

Anýžka byla by tak stála ještě, kdyby jí nebyla pobídla matka: »Běž, dceruško, spat, už máš po práci, děťátko.«

Anýžka odcházela, ještě ruce od těla držíc. Matka za ní: »Děvečko zlatá, ručky si umyj.« Šla, umyla si ruce.

Králenec mezi rozmluvou jen po očku její pohyby stíhal.

»Děvče jako květ,« myslil si, »ale robotná není.«

Anýžka si nabrala z kamnovce vlažné vody, umyla si ruce, utřela si je zástěrou a šla blíže k světlu, aby si je prohlédla.

»Za rok, bude-li v tom vůle boží, nebudeš si takhle ruce prohlížeti,« myslil si Králenec, »budeš mít jiné starosti.«

Anýžka zvolna odcházela ze sednice.

»Neodcházej ještě,« matka za ní, »dříve se s námi rozluč. Že uleháme, víme, vstaneme-li, nevíme.«

»Dej vám Pán bůh dobrou noc, tatínku s maminkou,« vydechla Anýžka.

»Dejž to Pán bůh, tobě taky dej dobrou noc.«

Pokrač.

Z NEJMLADŠÍ ČESKÉ POESIE.

Quido Maria Vyskočil:

PROVERBE K AIDĚ.

Jdou v duši sny — cizinci s hledy záhadnými —
plod nocí probdělých na přídách ztichlých lodí,
sny výkřiků, když v mlhách slunce s mořem plodí
jas zlatých myšlének tisíci ňadry svými.

Od břehů dálek píseň života sem zpívá
o klínu svaté ženy hedvábném a stinném,
jež chorá srdce léčí mladých prsů vínem,
jež v duši žár a v srdce radost žití vlévá . . .

Noc kráčí kolem s deskou temně mramorovou,
kde písmem hvězd jsou všechna tajemství tmy vryta,
noc tajemná jak vůně z uren nerozlitá,
jak vlny kouzlo, když v ní vlasy mrtvých plovou.

V zrak libá mě snem štěstí blouznivým a skvělým
v duši oddané zářící žití stínem,
jež chorá srdce léčí mladých jasů vínem,
rtu vzkvetlých dotekem i tělem zrůžovělým.

Pak odchází . . . Dech moře plachty rozechvívá,
do očí bijí paprsky — hvězd kouzlo hasne —
Má láska byla snem, to chápu nyní jasně,
tma v duši a kol se tak slavně rozednívá . . .

Fráňa Šrámek:

NA VYSVĚTLENOU.

A abych vrátil se . . . Ty ovšem nevíš. Ano.
V mé dvéře jiná bije malá pěst,
a chrty jiné dámy moje srdce roztrháno,
ty marně čekáš v křižovatkách cest.
A trpíš . . . Dobrá. V tom je logika.
Mne ani zub teď nebolí.
Je nejlíp zavolati strážníka.
Tak podle prchnout . . . umí kdokoli.

Proklít mne můžeš. Má to ještě jakous cenu.
A užij hodně dramatickou formuli.
Já Tvoji kletbu modlitbami nezaženu,
mé ruce zas se k jiné ženě v prosbách sepnuly.
Jdu přes Tě živou. Přes mrtvou bych taky doved jít.
A jiné pomstí Tě: je blízko hodina.
Dnes mohla jsi už radost mstivou mít
mé srdce dneska nový hlad svůj proklíná.

*

Je chrty jiné dámy srdce moje roztrháno,
a jiným hlasem jiná zmije hovoří.
A na svém těle jiných nehtů mívám stopy ráno,
sen nových Amerik mne dráždí v zámoří.
Já sedm dní a nocí hladovím:
zda pro mě rudá jablka v pekle natrhá.
A zradí mne a přelže hlasem medovým.
Kdes kohout poprvé už ironicky kokrhá.

Mám novou paní zas . . . A sloužím věrně.
Jsem trouser její, dvorní blázen: nevím sám.
Snad dá mne oběsiti jednou na lucerně:
bůh odpusť vrtošivým komtessám.
Je krev má zlatě zahnědlá jak rum,
po mnoha allotriích umím ještě slzeti.
Já duši nemoh' ukrást ještě jejím rtům —
a kohout kokrhá už po třetí . . .

BÍDA KRVE.

Obzory jsou zamáčeny
barvou zlou.
A já pláču pro dvě ženy
touhou prohranou.

Tak se někdy vztekle zachce
loupežit.
Tady leží mrcha dravce.
Nebyl nikdy syt.

Zima nám už nezaplatí
účet červnový.
Bída krve začala řváti
z našich podkroví.

Obzory jsou zamáčeny
barvou zlou.

Pro dvě ženy. Pro dvě ženy.
Už víc nepřijdou . . .

Fr. Gelner:

Z HLUBIN.

A přijde den a růže voněť budou
těžce a omamně.
Nad duší pustou, vyprahlou a chudou
zapláče touha mně.

A přijde den a luh se zazelená.
Zpěv zazní do ticha.
A země jako roztoužená žena
smyslně zavzdychá.

A přijde den a žár se mladým lidem
rozleje po lících.
A panny touhou rozrušeným klidem
zapláčou v ložnicích.

A přijde den a růže zavonějí . . .
— Pověz mi, srdce mé,
v kterou poušť světa se svou beznadějí
se smutni skryjeme?

Karel Dostal:

PÍSEŇ.

Stesk tichý srdce jal
v melancholickém snění —
kraj tmí se v šerou dál
a nikde světla není.

Jen v dálce nad vodou
zrak bludiček se čeří
a těžké vůně jdou
a zvolna hasnou v šeří.

A v tichém oddechu
máť země smutně vzdychá:
Skloň hlavu do mechu
a vyplač se tu zticha!

R. J. Kronbauer:

BLAHOSLAVENÁ ZVĚŘ.

Do uzounkého, klenutého lokálu malostranské plzeňské restaurace vešel mohutný muž, široko rozložený a zdravím kypící. Byl to venkovan a soudě podle úboru lesník. Patrně sem docházel častěji, poněvadž někteří hosté vítali ho srdečně a hlasitě jako starého známého. Nově příchozí byl u sklepníků dobře zapsán — všichni ho obskakovali a obsluhovali s protivnou devótní podlízavostí, kterou Nimrod sice sebevědomě přijímal, ale zdánlivě ignoroval. Hřmotně se posadil, zamnul ruce, pozdravoval na všechny strany, odpověděl na několik otázek a zúmyslně si nevšímal sklepníka, jenž stál stranou vzpřímen jako svíčka a čekal na rozkazy velkomožného pána. Seděl jsem stranou a pozoroval každé jeho hnutí. Už jsem věděl, kdo to je. Se všech stran se na něho volalo »pane lesmistře« a všichni mu prokazovali onu zvláštní úctu, kterou lidé dařívají ty, od nichž tu a tam něco požadují. (Dověděl jsem se potom z hovoru, že si pánové za protekční ceny objednávají ob čas zvěř.)

Lesmistr byl hromotluk zevnějškem i chováním. Domýšlivě mluvil a pýcha z něho zrovna kapala. S knížetem pánem prý zrovna mluvil... poklepal mu na rameno a řekl mu: »Lieber Hausmann . . ., jsem s tebou úplně spokojen.« »To bude našeho direktora a zejména jeho paničku nějak mrzet, poznamenal pan lesmistr a při tom si zamnul ruce, našpulil ústa, přimhouřil oči a blaženě se usmíval.

Vypadal v tu chvíli zrovna odporně. Pánové se jeden po druhém stěhovali k jeho stolu, pan lesmistr objednal velikou plechovku sardinek a poručil sklepníkovi, aby s ní obešel všechny pány u stolu.

»Přilož pořádně přilož,« poroučel pan lesmistr . . . »moje polena byste tu potřebovali. Věříte-li, že máme u nás pořád přes dvacet stupňů Celsia? Hrome . . . to je zima . . . (Pan lesmistr vytáhl tašku na doutníky, velikou jako harmonika a napěchovanou, div nepraskla. Podával pánům doutníky se sebevědomým úsměvem. Jeden človíček u jeho stolu vzal si najednou dvě trabuka a řekl: »děkuju kapitálně«.) To je, pánové, pohroma, však jsem také k vůli tomu byl u knížete pána. Taková zima, pánové, převrací všechny rozpočty na ruby.«

»Právě jsme o tom hovořili,« ozval se kdosi ze společnosti . . . tady v Praze se přece jenom lidé probijou. Ale co si počnou na venku . . . v těch chajdách musí lidé pomrznout jako vrabci...«

»I co vás to napadá,« neomaleným hlasem se rozkřikl pan lesmistr . . . »nemáte ani ponětí o tom, co našinec při takové nepohodě s tou bandou pokusí. Vy si o nás myslite, že v těch našich myslivnách v zimě nic jiného neděláme, než že si topíme a že hrajeme z dlouhé chvíle mariáš. Od té chvíle, co uhodily tyhle hrozné mrazy, jsme pořád na nohou a na stráži. Kdybychom lesů nehlídali, ta čeládka by nám je roznesla a rozkradla. Spráskáme je, když je dopadneme, pozavírat je dáme a přece nám to není nic platné. Kradou ve dne, kradou večer, kradou v noci a do lesa táhnou v celých procesích jako do ohrady. Z té žebroty nikdo si za krejcar paliva nekoupí a nač by také kupoval, myslí si takový halama . . . od čeho jsou tady

panské lesy, v nichž je dříví tolik, že by se za sto let nespálilo. Krmelce, lapačky, sklopce, korejtka, ploty ... všechno zmizelo a kusa dřeva nikde nezůstalo. Četníky jsem na to upozornil, ale nic naplat ... co tomu řeknete, povím-li vám, že mně ze dvora starý holubník ukradli? Za to jsme si tuhle na jednom chlapíkovi schladili žáhu ... pořád naříkal, že mu doma nohy omrzly ... teď se aspoň ohřeje ...«

Pan lesmistr se poťouchle usmíval.

»Patrně se za to dostal do kriminálu,« zvolal kdosi se smíchem.

»Tam teprve přijde ... teď se ohřívá v nemocnici,« řekl pan lesmistr a při tom se chechtal, až se mu oči zalévaly.

Pánové, kteří za řeči si velikou plechovku sardinek podávali z ruky do ruky, smáli se tomuto výkladu jako nejpodařenějšímu vtipu.

Pan lesmistr objednal několik lahví vína. Pánové jako na povel vzali svoje sklenice do rukou a dopíjeli pivo.

»Vzpomínali jsme na vás, pane lesmistře,« řekl človíček, jenž za tu chvilku, co se společnost hlasitě bavila. několikráte prohodil svoje oblíbené »děkuju kapitálně« ... »že budete míti velikou trampotu se zvěří ...«

Tvář páně lesmistrova najednou zvážněla a sesmutnila.

»Pánové ... to je zrovna k pláči. Leccos pamatuju, ale takovéhle pohromy jsem ještě nezažil. Vysoká až na dvorečky do vesnic zabíhá. Nedávno nám utloukli krásný kus. Myslil jsem, že mne mrtvice raní, když jsem se o tom dověděl. Bylo pozdě ... nedalo se nic dělat. Dvacet ... dvaadvacet... až čtyřiadvacet stupňů... pánové... jenom si představte, co to je za hrůzu a co to je za katastrofu. Tuhle jsem viděl, jak vrány padaly v houfu do sněhu. Letěly dolů jako střelené. Neděláme nic jiného, než že připravujeme pro zvěř potravu. Vejce na tvrdo rozsekáváme a pro vysokou jadrnější krmivo chystáme a přec je to všechno málo. To je vám teď podívaná na mou myslivnu... tady je kukuřice, tuhle sešrotovaný oves, tamhle rozmačkané kaštany nebo žaludy, drobátko posolené, brambory, jetel, borůvčí, kůra, jeřabiny, řepka olejka, pro bažanty pšenice a ječmen, pro zajíce mláto ze sladoven, smíšené s ovsem, rozkrájená řípa, odpadky zeleniny, vařené brambory. Je to bída, pánové, velká bída ... sníh vysoko napadl, je těžký a slehlý a zvěř se nemůže k ničemu dostat a prohrabat. Zjistil jsem, pánové, hroznou a neuvěřitelnou surovost ... jindy jsme museli chrániti krmivo před vranami, sojkami a strakami tím, že jsme je přikrývali senem, ale letos se přiživují a krmivo kradou lidé. A nemyslete si, že kradou jenom seno z krmelců ... klasy sbírají a nač přijdou, shrabou a seberou. Knížeti pánu jsem si stěžoval, upozorňoval jsem na to, jak nám strašně vydání vzroste, poslouchal, poslouchal, hlavou pokyvoval na thermometr se podíval a řekl: »čtrnáct stupňů... u vás nahoře bude jistě přes dvacet ...«

Co tím chtěl kníže pán říci, co si vůbec při tom myslil, nemohu se dopíditi. Inu ... má toho také plnou hlavu. To byste, pánové, nevěřili, co pohltí takové přikrmování peněz. A nemyslete si, že jsem všechno už vypočítal. Letos v létě — to poznamenávám jen tak mimochodem ... nedovolil jsem správci k vůli bažantům, již zrovna hnízdili, aby dal sekat pšenici. Byl jí pořádný lán tak asi na čtyřicet měr — pan správce stěžoval si u direktoria, telegrafoval do Prahy, já se ovšem energicky ohradil a prosadil jsem svou. To mělo ovšem za následek, že když potom pšenici posekali a svezli do stohu, že tam dali jenom slámu a zrní zůstalo na poli. Každý náš bažant stojí nás, pánové, ročně několik zlatek ... (Pánové spínali ruce divili se, žasli, oči ke stropu upírali, a při tom statečně popíjeli páně lesmistrovo víno.) Na kus vysoké musím denně počítati půl litru kukuřice, asi po litru kaštanův a ovsa a do toho musíme přimíchat lžíci fosforečného vápna pícního a dubovou kůru, na jemninký prášek rozmělněné. Jo... jo... pánové nemají o tom všem, když si pochutnávají na zvěřině, ani ponětí. To je nějaká starost... to je, pánové, s tím sháněnice a piplanice! Tak na příklad uvedu jen to, že se musí i na to pamatovat, co jde zvěři obzvlášť k duhu a co jí dobře svědčí ve směru zdravotnickém. Zajíci, jak pánům jistě známo, trpí velice cizopasníky a snadno podléhají nákaze a proto musíme seno a to jenom podzimní, poněvadž je dusíkem bohatší, v pekárně připražovat, abychom ušáčky proti nákazám obrnili. Krmivo nesmí býti výhradně suché a musí se promísiti s krmivem šťavnatějším, musí se přidávat seno omočené v solné vodě, aby zvěř dobře trávila, led se musí prosekávat, aby měla k vodě přístup... a sta a sta jiných věcí musíme dělat, na tisíce maličkostí pamatovat, aby naše honbiště k čemu vypadalo a bylo nám ke cti i k užitku.«

Pan lesmistr se rozjařoval víc a víc, mluvil, všichni ho pozorně poslouchali, na stole stála už celá armáda vyprázdněných lahví. Pozoroval jsem, že výklady páně lesmistrovy posluchače znamenitě baví.

Dvě ... tři hodiny minuly a pan lesmistr pořád vykládal a nové a nové detaily o tom, jak se musí na ubohou zvěř za tuhých mrazů pamatovat, vypravoval... Na lidi si při tom nikdo ani nevzdechl ... leda, že se pokřižovali, když pan lesmistr vypravoval, jak ta žebrota po pláni lačně lítá a zmrzlé vrány vyhledává.

»Blahoslavená zvěř« — napadlo mně...

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

I.

Večerní stíny plazily se z houštin parku a usedaly nehybně pod stromy s korunami podzimě přebarvenými. Vítr, když byl po celý den proháněl těžké mraky po obloze, tichnul zvolna a vyčkávavě, jakoby pátral, kam se mu pojednou rozutekly. Jen tu a tam pohnul ještě větví, nebo zaskřípal rezavou korouhvičkou na kulaté, nevysoké věži.

V prvním poschodí zámečku komorník s dlouhými licousy s nehybně vlídnou tváří starého diplomata zavíral okna s obřadnou pečlivostí. Oranžově žlutý reflex západu oživil na okamžik sivou pleť jeho tváře a rukou.

Dole v korridoře ozvaly se kroky.

»Jsi to ty, Vincenci?« ozval se neklidný, kovově zvučný hlas.

Starý sluha, třeba že nemohl viděti své velitelky, nábožně se uklonil.

»K službám, paní hraběnko,« odvětil s pokorou ve hlase.

»Vyhlédni na silnici, nejede ještě?«

»Ne . . . nejede . . . dívám se . . . vidím až k lesu . . . ne, nejede.

»Dej tedy pozor! Jak uvidíš, že přijíždí, hned mi to oznam!«

Zvolna sestupovala po širokých schodech. Postava její přioblá a nevysoká bez umělé gracie, jež jí nadobro unikla v dlouholeté vesnické samotě, ale dosud pružná a velitelsky vzpřímená poddávala se náhlému spádu netrpělivosti a dlouhého očekávání. Všecka černá se svou nepřipravenou pletí dokonalé brunety, s havraním vlasem tvrdým a nepodajným, tak že zvětšoval nepřirozeně její prostý účes ve starých, černých sergeových šatech, jež neodložila od smrti svého přítele malíře Pavla Hrona, hraběnka Sabina se nesla šerem parku jako temný stín. Tři malí pudlíci, běloucí jako v mléce vykoupaní, rozběhli se za ní chřestíce drobnými rolničkami.

Park měl ostře zvlněnou polohu okolních chudých polí, z nichž sestával statek hraběnčin. Na hoře, kde nejzazší jeho části obepínaly staré zdi, rozestupovala se půda ve dva nestejné svahy. Na nižším, terasovitě upraveném stál jednopatrový zámek s kulatou tupou věží, velice již chatrnou, s prolomenou, mnohokrát spravovanou střechou, podobnou sovímu hnízdu, kdežto vyšší svah malebně osázený skupinami cizokrajných stromů a křovin nesl na svém vrcholku prostý, břízový altánek, rovněž již velice chatrný, s dalekou vyhlídkou do kraje. A dole, pod svahem rozkládala se veliká, smaragdově zelená plocha s kulatým basinem ohrazená skleníky a malým domečkem zahradníka, porostlým divokým vínem. S kobercových záhonů rozhozených po krátkém aksamitovém pažitu zářily tam dosud ohnivé květy begonií a svítivě žluté obruby pyrethra. Šplouchání basinu, chřestění zahradních konev a veselé, šťastné hlasy zaznívaly odtamtud.

Hraběnka zaměřila se svou starostí opačným směrem. Nad zvětralou, mechy pokrytou zdí klonily se koruny prastarých stromů, slité v jedinou pevnou klenbu podobnou obrovským náspům. Zeleň trávníků vymřela v jejich věčném stíně a štěrk na cestách byl zelený jako ve studni. Dávná intimnost pojila paní k těmto stromům a k těmto cestám. Nebylo snad jediného mezi nimi, k němuž by v mládí nebyla přišla vyplakati svůj žal, své pokoření a svůj smutek. Ale tomu už je dávno! Nicméně lne dosud ke svým starým, mlčenlivým přátelům rozumná a ztišená, znalá života, bez nároků a smělých snů vydechuje své starosti do jejich mohutných nízce svěšených kštic, a časem sevře dlaněmi svou černou hlavu, říkajíc resignovaně: »Ano, takový je život.« Rozumějí si navzájem.

Časem naslouchá jejich důvěrnému šepotu, jejich teskným, pohřebním hymnám i divokým, burácivým revoltám, zná tklivé melodie osamělých pozdních hodin i tvrdé mlčení dlouhých, únavných, zoufale mrtvých tišin. Ano . . . »ano, svědčí jim naslouchajíc, »takový je život.«

Přivezli ji sem náhle provdanou, přímo z ústavu, osmnáctiletou, vesele důvěřivou, mocně prodchnutou vděčností k »obětavému« poručníkovi, starému mrzutému to pánovi, jenž spěchal se sňatkem, jen aby se jí zbavil. Za její věno koupil tento stateček, vyhledav jí za ženicha starého hraběte, jejž revmatism a — snad i jiné věci — vyháněly ze svazku armády. Bylo jí řečeno, že tento sňatek je pro ni vlastně výhodou a vyznamenáním, neboť rod jejího ženicha byl starší a vznešenější než její. O svatbě ozdobili ji starodávným dědičným šperkem jeho rodiny a vzbudili v ní dojem bohatství a moci. Brzy po svatbě ukázalo se, že poručník se špatně informoval, neboť muž její neměl jmění, a pense jeho byla zadržena věřiteli. Ale to bylo pro ni tou dobou věcí vedlejší.

První doby jejího manželství s tímto vyžilým, zhýralým mužem byly jí nesnesitelnou trýzní a mukou. Nevdávala se za něho z lásky, a byla ostatně velice naivní. Po celý život budou ji provázeti ošklivé, hrozné vidiny vzpomínek na první doby jejího manželství.

Po čtyři roky snášela tento bídný život mocí suggesce onoho banálního vychování, jež ji naučilo poslouchati slepě a trpěti mlčky. Ale volný

vzduch života ovíval ji víc a více. Počínala chápati nepoznané dosud stránky života a světlé právo odvahy. Zanevřela na svého poručníka a pohrdla náhle areopagem starých tetek, jež nad ní bděly. Kdežto dříve zavírala usilovně oči před tím co ji děsilo a urážello, otevřela je nyní pozorně a při první neopatrnosti svého chotě (zastihla jej ve své ložnici s panskou, jež ustýlala její postel) vztyčila svou vzpurnou, černou hlavu a vyhnala jej n a v ž d y ze svých komnat.

Stýkala se s ním toliko u stolu a bylo jí takto líp. Její dosavadní život připadal jí jako ošklivý, hrozný sen a v mladém jejím srdci třásla se jiskřička naděje, že po tomto odvrhnutí podvodu a klamu, jehož obětí se stala, čeká ještě život se svými dary a radostmi. Jen když spatřila před sebou své dvě dcerušky, procitala ze svého blouznění o štěstí, a říkala si trpce a udiveně:

»To jsou moje děti!«

Ale jmění její svěřené rukám manželovým ztenčovalo se rapidně. Nezbývalo, než odkázati ho na vlastní kasu a převzíti řízení statku do svých rukou. Bylo to trapné a bolestně ponižující. Aby docílila finanční rovnováhy, musili nyní žíti velice skromně a chudě. Komorná přešívala její staré šaty na děti a stůl jejich býval tak chudě vystrojen, že pozbyli veškerých návštěv. Život byl jí nyní pustým, jednotvárným vězením, z něhož nebylo vysvobození. V trýznivých tužbách nepokojné, mladé krve ohlížela se, kde by urvala skoupému osudu kus radosti a svěžího štěstí, jež bylo výsadou jejího věku. Ale nikde ničeho nespatřila, zdálo se, že tato jednotvárná, prostá cesta nevlídnou písčinou vede celým životem až ke hrobu.

Prožila takto dalších šest roků prázdných a mrtvolně tichých, jak plynou jen v ústraní a chudobě. A když viděla před sebou vzrůstající povinnosti ke svým dcerám, život zdál se jí krutým břemenem.

Jednou v létě potkali dole ve vsi malíře s mapou pod paždím, jenž přešel cestu, aby jí pohlédl do tváře. I ona si ho povšimla. Měl příjemnou, bledou tvář a krotké sivé oči.

Pak potkali se ještě několikrát a zraky jejich setkavše se, nechtěly se odloučiti. Byla však přesvědčena, že pro ženu jejího stavu nemůže tento neznámý malíř znamenati ničeho a zapomínala naň nejbližší chvíli.

Jednou viděla ho z okna, jak od rána pracoval ve stínu lesa; upíraje pohledy k malé chatě na pasece pod rozervaným, skalnatým svahem, v jehož kolmých plochách balvanů hladce přihlazených spádem vod hrál jas a stín. Pracoval tak horlivě, že ani jednou nepohlédl k jejím oknům. Teprve později, když už poněkud v práci ustával, jakoby zemdlen rozhlédl se pozorněji vůkol a zdálo se, že teprve nyní spatřil zámek. Popošel několik kroků, jako přitahován neznámou silou, opět se vrátil k svému plátnu, ale jeho pohledy na starou chatu na pasece byly stále kratší a roztržitější. Pojednou složil své věci, posadil k nim hocha a odcházel.

Za nedlouho ohlašoval jí sluha malíře Pavla Hrona, jenž přišel složit paní hraběnce svou poklonu.

Byla pobouřena touto smělostí. Takové tedy umí dělat poklony ten umazaný barvičkář?!

Poručila, aby byl uveden do cizinských pokojů a vzkázala, že ho očekává za hodinu.

Pavel porozuměl.

Okamžik váhal, ale pak dal si donésti ze vsi jeden ze svých tlumoků, vytáhl z něho salonní oblek a přistrojil se, jak právě bylo lze.

Ale když po chvíli vstupoval do salonu zjevně stísněn svojí příhodou, hraběnka cítila, že mu ukřivdila a litovala v duchu své příkrosti.

A nežli uplynulo čtvrt hodiny, zatoužila neústupně přiblížiti se tomuto neznámému, bledému hochu po cestách jemu vlastních: žádala, aby ji učil malovat.

Ale Pavel váhal. Nebyl dosud hotov sám se sebou. Jsa chud byl často nucen oddati se práci, jež mu sice zjednala jistý příjem, ale ničeho neznamenala pro vývoj jeho talentu. Teprve nedávno podařilo se mu prodati několik obrazů, tak že byl konečně s to vypraviti se na cestu do ciziny. Ale než uplynula další čtvrt hodina, ubohý malíř jat zvláštním kouzlem její temné zralé krásy, počínal kolísati. Bránil se, bojoval v duchu, ale na konec doznal, že tato civilisovaná šlechtická cikánka je nejhorší ze všech cikánek, jež kdy očarovala muže. Jakkoliv ho nezrazovala, podrobil se její vůli a odložil na neurčito cestu, po níž tak dlouho vzdychal a jež měla být žádoucí posilou jeho talentu, přislíbiv, že ji bude učit malovat.

Hrabě tehdy ještě žil, ale Sabina se na něj neohlížela.

Pavel přistěhoval se do zámku a tak malovali spolu patnáct roků, než došlo konečně k vytoužené cestě do ciziny.

Po tu dobu však nebyl příživníkem své přítelkyně. Jeho příjmy nebyly velké, ale jeho potřeby byly tím skromnější; u hraběnky bylo tomu naopak. Ale přece obohatili se navzájem. Břímě denních starostí bylo oběma lehčí, když se o ně rozdělili. Ale celkem Sabina získala víc. Nový, svěží vzduch vproudil s mladým umělcem do jejího smutného, otráveného života, jejž žila po boku otupělého, starého kavaleristy. A opuštěný tulák-umělec těšil se z toho, že našel ženu a domov.

Pak zemřel hrabě a dcery její dospěly.

Pokrač.

JAN Z WOJKOWICZ:

JAK KARLÍČEK STONAL.

Z KNIHY »PSYCHOLOGICKÉ POVÍDKY«.

Pokrač.

Ano, ten stromeček musel tak závratně závidět těm velkým, oblačně vysokým a rozložitým jedlím, které vozili za moře do cizích krajin, k podivným nějakým světelným slavnostem, o nichž mu vypravovaly vrabci. A nyní už je Karlíček tak plně zabrán do pohádky, celá jeho duše je v jejím ději, opředena všecka její atmosférou a všemožnými fantasiemi, že nesleduje ani hlas matčin, zapomíná, že je pohádka čtena, kým je čtena, žije ji a v ní — jeho tělo, jeho hlava leží na polštáři s přimhouřenýma očima neuvědomujíc si ani pokoj, ani postel, ani navečer . . .

Malá jedle doroste, je jako ostatní, krásná, útlá a ušlechtilá; jednoho zimního dne konečně dočká se té slasti, že přijdou dřevaři pro ni a skácí ji. Karlíčkovi se ale zdálo, že i ta bolest pod sekyrou musila mít v sobě jistou zvláštní slast novosti a přechodu v ráj budoucnosti, ač o tom v pohádce zmínka nebyla a pak už ji vezou v cizí daleké kraje po moři, daleko od lesnatého domova, plného švitoru ptáků, rozpustilosti zajíců, veselí vánku a slunce.

A přivezou ji do cizího města a tu ji vystrojují zlatými ořechy, zlatými cukrátky s třásněmi, světly v pokoji, kde je ona, je tak světlo, tak slavno!

Jak to musilo být krásné! sní si Karlíček. Má všechnu rozčarovanou duši obrazem pokoje, kde je světelno, kde voní jedle a smějí se cizí lidské hlasy v daleké cizině . . .

Okny padá zimavý, tmavý přísvit prosincového večera, kde to mrzne a fičí a podivně se rozléhá . . .

Ale pak zhasnou pomalu svíce z očarovaného stromku, za nějaký čas očesají i jeho ozdoby tma zašumí prázným, cizím pokojem. A nyní nastanou pusté dny a noci pro jedli, vzpomíná, že venku je mráz a nevlídno v cizím, vzdáleném kraji, vzdáleném od jeho domova, kde laškovalo slunce a šepotaly družky a skotačil domácí přítel zajíc

Až teprve po čase přištrachalo se tiše, jen poklepem a pošustem několik myšek, které zabavily jedli. Vypravovala jim za to o svém mládí, o své několikaminutové slávě a nějakou pohádku.

Tu Karlíček počal místo s jedlí cítit s malými myškami. Vžil se do jejich krásného světa a dobrodružného života, kdy za nocí chodí místnostmi, sklepy, půdami šuškají v malých houfech, vždy společná rodina baví se tmou a míháním malých předmětu pod postelemi, dížemi, v děrách, kde je tak útulně. Protahujíce se všude, šustí, tlapají jako zloději, baví se vzájemným smyslem pro dobrodružství a pestrost příhod, dojmů z pokojů, předmětů, situací . . .

Karlíček se cítil jednou z takových myšek s jiskřivýma očkama, dychtiv vcházet v nové a nové místnosti, pod nový a nový nábytek, v nové a nové skuliny, vidět nové a nové předměty, zažít stále nové příhody, překonávat nebezpečí, dýchat ve volnosti tmy, šepotat v šeru, slyšet nová a nová dobrodružství, stále nové historky. Být jednou z těchto drobných myšek, jimž se jedné dobrodružné noci při společné vycházce na lup dostalo tohoto nového štěstí, že našly úkryt pod velikým stromem přišlým z ciziny, který jim vypravoval mnohé věci, které ještě neslyšely z cizích krajin a potom ještě pohádku! Karlíček si představil takový pokoj za zimní noci, kdy to studeně profukuje od oken, v koutech, chvílemi to jemně zahučí ve vystydlých kamnech, v jichž popelníku je popela už jen na dně, v ohništi se netopí a po stěnách tak sladce velmi tmavého jich výklenku chytá se a šustí prach a pavučí. Každý předmět dotknutý je slyšet, jak se ozývá z dřímoty . . . »Ach, já si pospávám — to je příjemné v té tmě a v mém okolí . . .,« z venku je slyšet vítr, jak rozpráví s roletami o útulném pobytu mezi okny a za okny v pokoji . . . A v tomto pokoji mezi ostatními stojí či sedí pod stromkem myška, sotva dýchajíc a šumíc svým lichotným ocáskem, v posvátné radosti z noční tmy a ticha, chvěje se jí závratně sladkou tremou kůže a sladký mráz běží jí tlapkami — a ona ještě v tom šeru poslouchá pohádku, všecka zde duchem nepřítomná, okouzlená atmosférou i příhodou noční pohádky! Jak je šťastné takové mládí, sní si Karlíček; takové útulné okamžiky na místě té myšky prožít!

A jen jako něco monotonně odehrávaného, jen s polovičním smyslem skutečnosti poslouchá už ostatní děj ke konci se chýlící pohádky, myslí stále jen na ty večery shromažďujících se myší pod vánočním stromkem, vidí v mysli nějaké v šeru sotva znatelné špížírny, představuje si šuškající myši, tlapkající, provlékající se skulinami, cítí jejich radost z prorozkošené dobrodružstvím noci — —

Maminka ustala ve čtení — a pokojem zavládlo náhlé ticho. Ze starožitných, černých hodin bylo slyšet jednotvárně odměřené, silné tikání. Zšeřilo se už silně a od oken míhajících se v stínech snášel se teskně dojimající soumrak na peřiny, pelesti a noční stolek jako chmurné, v stínech přecházející křídlo zvláštního ptáka neurčitelných rozměrů. Tvář maminčinu viděl Karlíček neurčitě, kontury nepřirozeně jasně v rysech a tazích šerem rozmazaných. Vše sesmutnělo před nějakou chvílí. Čtyřrohé předměty, zdálo se, že se hledí uplatnit jen tím, že vystrkují své rohy: »My máme rohy, tady je máme — tady jsme — tady . . .«

Všechno se nesrozumitelně rozšeptalo kolem postele a kolem Karlíčka. Z dáli, z venku bylo slyšet nejasné divné, úzkostlivé pískání — jakoby hovořilo o něčem, co vidí jen ono samo, venku, kde Karlíček nevěděl, co se teď děje. Musilo tam být velmi zamlklo a vzduch ostře rozlétlý a světlo nepřirozeně jasné v šeření, kazící oči a působící nevysvětlitelně a silně na nervy.

Bylo přes šestou hodinu. Karlíček si lehce odkašlal a trochu unaveně si shrnul kadeře s čela, které počínalo být trochu horečné k večeru. Zdálo se mu, že se mu stýská. Natáhl ručky k mamince a když se k němu ochotně naklonila, přitáhnul ji na sebe všecek žádostí hoře a křečovitě ji políbil.

Ah, bylo tak příjemně navečer zde! Srdce tálo v neurčitých touhách jako sám pokoj a vše zde v neurčitých konturách.

Nebylo ani teskno, ani horečno, ani sladko, ani nejisto — a přec něco ze všeho toho určitě. Maminka se zeptala: »Kdy chceš večeřet, Karlíčku?«

Ještě teď ne, leží se mu tak příjemně. A osnovy pavouků nocí houstly a šuměly jako tajemná a příšerná práce. Pokrač.

FEUILLETON.

Dr. Luboš Jeřábek: PRAŽSKÉ POHLEDY. Studie k většímu dílu o Praze.

II. Fürstenberská zahrada.

Nade vše úchvatný, s ničím neporovnatelný je pohled na vysoký, prudce stoupající, stupňovitý klín zahradní, mezi palácem hr. Palffyho a domem Kolovratským, a sice od nevelké kašny malého dvorku, za nízkým, ale vkusným jednopatrovým domkem zahradním. Dvojité schody vedou tu ke vzdušnému altánu, jehož široká a smělá kamenná klenba, rozepnutá nad čtyřmi štíhlými, přímo filigránními sloupky, neobyčejně jemného profilování, tvoří tu úzký a nevelký, avšak vysoce půvabný rámec, pohledu nevystihlé krásy. Hlubokým stínem snětí a větví převislých křovin před námi, jako biblický žebřík Jakubův pne se a zvedá příkré schodiště, jehož nádherným je zakončením trojdílná, bohatě zdobená barokní loggia, korunovaná nádhernou balustrádou. Je plna zajímavých, stářím omšelých, silně zvětralých soch, sytě šedého tónu, jenž tak znale odráží se od tmavé zeleni různotvárné vegetace kolkolem bující.

A pohádkový přímo tu pohled, když první sníh pokryl tisíceré větve a snítky husté spleti neprostupných křovin a stromů starého parku a třeskutý mráz jinovatkou nadechnul staré zdivo vetchých staveb zahradních, plných bizarrních výstupků, hlubokých, tmících se koutů a dávno zašlých ozdob, jež v bělostném hávu svém blyští a třpytí se nyní tisícerými odlesky nádherných tónů duhového spektra.

Tu zdá se nám, že octli jsme se v době dětských svých snů — —

V začarované pohádce, v stříbrném lese, ve vysněném zámku, plném jasu a oslňujícího třpytu — —

A mimoděk ohlížíme se kol, kdy zjeví se nám v lesknoucí se houštině parku čarný zjev, bájné princezny v lesklém stříbrném šatě, s křišťálovým proutkem v ruce, jež kyne nám a volá nás ve svůj pohádkový svět . . .

A zatím to jen sýkorky, jež plaše kol nás tu houštím přeletí a studený vítr, jenž chvíli do blyštícího se jíní zalehne, sypaje na nás křišťálový prach tisícerých, sotva viditelných sněhových vloček, svítících a sršících zlatem odlesku prchavě zapadajícího slunce. Avšak všechna ta krása nádherné staleté zahrady hyne tu a upadá.

Smělé architektury, gloriety a loggie hrozí sesutím, vásy a sošky dávno již pokrývá mech a v zpuchřelé omítce mráz tu haraší.

Nádherný to obraz majestátní, avšak dávno zašlé krásy, že nikdo by nevěřil, že nachází se v parku jednoho z předních kavalírů tohoto království.

III. Lobkovická zahrada.

Na konci úzké uličky Šporkovy překvapí nás obrovskými rozměry svými přímo majestátní, celou jižní stranu značného prostranství zaujímající Lobkovický palác. Mohutná rustika, obrovský portál, bohatá, mocně vyvinutá façada obou a i velikolepé jeho rozměry jsou opravdu důstojny sídla knížecího, jednoho z nejstarších a také odevždy nejvlastenečtějších rodů království Českého. — A ještě nádhernější je jeho rozlehlá zahrada. Přímo geniálně založena, pečlivě pěstována, jest jednou z předních znamenitostí královské naší Prahy. Přístup do zahrady té na požádání u vrátného vždy jest volný, zvláště cizincům a do Prahy příchozím. Ohromným průjezdem opravdu velikolepých rozměrů, vstupujeme tedy do vysoké sloupové dvorany, vyplňující úplně vnitřek nádherného centrálního pavillonu dvorního traktu výstavného paláce. Z několika stran vedou sem vysoké dveře, z nichž dvoje hraničí na prostranné vestibuly obou skvostných schodišť paláce. Směrem ku nedaleké zahradě, dvorana otevřena a třemi vysokými oblouky, velikého rozpjetí otevírá se nám úchvatný prospekt na jednu z nejkrásnějších snad zahrad z Prahy, stupňovitě nad palácem, k temenům petřínským se pnoucí. A i celkový pohled na rozlehlou zahradu, již od samého vchodu nepopsatelně je krásný, ba přímo theatrálně effektní. V ose průjezdu, v rámu vysokých sloupů prostranné dvorany černá se nádherná kovaná mříž branky zahradní, vykrášlené vysokými skupinami gigantů, polonahé nymfy unášejících. A mezerami hojně porostlé mříže zahradní prosvítá k nám pestrobarvá skupina vysokých palem, obklopených kornoutovitými cannami a kobercem pestře barvitých květin. Opodál, směrem od obou vyčnělých křídel paláce, příkře vzhůru, k výši perspektivického bodu, jejž tvoří skupina staletých tisů, vysoko na brčálově zelené stráni, sbíhá se z obou stran nádherná zelená kulissa vysokých stromů. Je to zahradní průhled vzácné krásy, jakýchž u nás pomále. — A v prvé třetině vysoce effektního tohoto průzoru, na povýšené přímé horizontální cestě, v nevelikém bassinu šplouná a hučí vodotrysk, jenž nemálo oživuje úchvatnou scenerii tu. Od něho krásný pohled alejí pečlivě stříhaných javorů dál, skrze širokou mříž do hloubi sousední Schönbornovy zahrady a ještě úchvatnější na mlhavou silhouettu kanonie Strahovské, černě se rýsující ve svěžím tom zeleném rámu ztepilých, v dáli perspektivicky se sbíhajících stromů.

A ještě zajímavější než celý ten umělý park se všemi jeho květinovými koberci, stříhanými stromy i pečlivě pěstovanými cestami jest jižní partie, nyní prudce stoupajícího, divokého sadu, zvláště tam, kde neproniknutelná často houšť lesních stromů kryje strmé úpady a skalnaté doliny petřínských strání. V lesní houšti té z jara

celé koberce orseje a křivatce vykvétají, plno tu bílých a žlutých sasanek, bělohnědých a brunátných dýmivek, violového plicníku a modrých podléšek prostoupených žlutými zvonky vonného petrklíče.

V nejzazším pak zákoutí divočiny té, u samé již zdi strmých schodů k vrcholu Petřína a Rozhledně vedoucích, v části nad Přibikovou zahradou zjev v Praze nejvzácnější — celé skupiny obrovitých jedlých kaštanů, rozkládají tu mohutné větve a tmavozelené zpeřené listy své nad nižšími korunami ostatní lesa houštiny. I ovoce nádherných těch, zde přímo bujících stromů vždy tu dozrává a v pozdním podzimu hojně tu nalezneš ostnatých jeho plodů ostrými větry k zemi sražených.

A ze zapomenutých a zastřených koutů lesní té tišiny, křivolaká, příkrá stezka zavedla nás na malý palouček obklopený ze dvou stran stěnou vysokých stromů a v pravo pak rozválenou zdí sousední zahrady. Za ním bujné malini a ještě dále stinný švestkový sad, z jehož rozložitých vrcholů vlídně na nás vyhlíží prohnutá, stářím omšelá, šindelová střecha malého, v stínu zeleni úplně skrytého stavení, z něhož k nám doléhá přímo posedlý štěkot dvou hlídacích psů, kvokání slepic a vrkání holubů v přístřešku nad chlívkem. Když pak projdeme zahradou a mineme prostý, stářím prolehlý plot, octneme se na malém dvorku neveliké, ale útulné chaloupky. Tu zdá se nám, že jsme daleko, daleko za Prahou, v milé a dobře známé nám vesničce, na samém kraji lesa, ve stinném sadu u dobrých, prostosrdečných venkovských lidí a nikoliv jen několik málo minut od hluku a víru velikého, životem kypícího města.

Příkře spadající pěšina vede nás nyní odtud opět podél zdi Přibíkovy zahrady a pak dále znovu do houštin hojně porostlých strání divoké té části rozlehlého parku, po jehož svahu opatrně nyní sestupujeme. Po několika stu krocích níže již za rohem sousední zahrady, jsme opět nad malou dolinou, z níž spletí větví hustých korun sadu ční k nám rázovitá, rovněž šindelem krytá, mansardová střecha, malého barokního zámečku. Toť knížecí správcovství v skryté tišině parku, jako kouzelný zámek v pohádce. Již také prošli jsme starými, rozválenými, cihlovými schody, zapuštěnými v příkrém břehu výšiny až k malému dřevěnému plotu. Prošedše pak nevelkým loubím vyčnělého středního traktu zámečku, octneme se v divoké květinové, ne právě příliš pečlivě pěstěné zahrádce. Ohromné terče žlutých slunečnic nachové pruty slezu, pestré kokardy starodávných jiřinek, modré přílby šalamounku, bílé pyretrum a zinnie, rudý mák a scabiosy, vše to bez všelikého ladu a skladu v divoké, avšak bující a bujné směsi zdobí ploty zapomenuté té zahrady.

A kol do kola květinové té zahrady hluboký stín prastarého, jabloňového sadu. Široké, našedlé zelené koruny starých jabloní, plné zrajícího, v zlatém slunci rdícího se, šťavnatého ovoce, sklání tu převislé větve své k vysokým travinám svěží, vrženými stíny vlhké a chladné lučiny. Malá, z prken sbitá besídka a rozpadlá, zdobně kdys klenutá studánka v polosesutém zděném plotu na pokraji stráně, místu tomu vysoce malebnou jsou ozdobou. A z prostřed zeleného příťmí rozlehlého sadu zvábí zrak náš k sobě oslňujícím jasem a žárem opřeného sem slunce prozářená malá mýtina, na níž sluní se a vyzrává skupina obrovitých bílých a sytě oranžových, hrbolatých dýní, vroubených velikými, zeleně namodralými listy.

A jestliže dříve zdálo se nám, že jsme kdes daleko na zapomenuté venkovské samotě, tož nyní míníme, že cesta zavedla nás do malého barokního zámečku, jakých mnoho na malých deskových statcích českého západu, obklopeného malou květnou zahradou a sadem starých štěpů, jak bývalo u nás všude za starých, dobrých časů.

Jaký pak to kontrast, když po několika málo krocích vstoupíme opět do rovných, pečlivě střižených cest pěstovaného knížecího parku, v místech, kde nádherná »Salla terrena« karyatidami, uvnitř freskami a typickou oblázkovou mosaikou zdobená, a za ní rozlehlé skleníky obklíčující západní, representativní křídlo paláce, sepnuté obrubou nejnádhernějších, květinových koberců. Zde i bohatá bibliotéka knížecí našla důstojný útulek svůj. Vysoké skleněné dveře s mistrovsky kovanou mříží dovolují nahlédnouti nám v její taje, jež kryjí jednu z nejbohatších sbírek soukromých . . .

LITERATURA.

K. H. Hilar: Komediantské motivy. Nákl. Moderního života,

Celá řada nových adeptů českého Parnassu, z nichž bohužel žádný nevyhovuje požadavkům uměleckým. Skoro všem dá se vytýkati totéž: nedostatek tvůrčí i reproduktivní síly, laxní vnímání uměleckých představ, nedostatečná síla výrazu atd.

Tak v podstatě kniha p. Hilarova skrývá v sobě dobrou myšlénku; maska komedianta, se vším tím, co symbolisuje v životní perspektivě, je jistě něco svrchovaně zajímavého a umělecké povahy, ale její pojem musí být rozvinutější a všechny jeho složky musí být v umělcově reprodukci uplatněny. Zde sarkasm p. autorův zaniká ve smíchu, v příliš sesíleném dojmu veselosti (míváte až dojem kupletů). Vážný základ, těžká půda, z níž to improvisované bláznovství vyrostlo, má již sama sebou vyplývati z celku, kdežto zde jest tento komentující živel násilně vpraven. To působí trapně, právě tak jako jistá jednotvárnost a opakování se myšlenek, svědčící o tom, že p. autor nedovedl dosti čerpati z toho silného pramene, jakým je pro umělce ironisující a sarkastická maska komedianta. Také forma není vždy korrektní — a k dost banalním partiím knihy druží se i stejně banalní titulní list, za který by se žádný venkovský cirkus nemusel stydět.

Karolina Světlá: Romanětta z Ještěda I. Sebraných spisů díl XVII. Nákladem J. Otty.

Kniha obsahuje dvě práce »U sedmi javorů« a »V Hložinách« (tato byla otištěna r. 1887 v »Kabinetní knihovně«). Platí o těch dvou pracích skoro všechno to, co již o Světlé bylo napsáno. Motto z Micheleta odůvodňuje jasně snahu autorčinu, která vězí v tom, že vybírá svoji látku mezi prostým lidem, podrobujíc jej studiu zevnímu a snažíc se státi na duševní úrovni těch, jimiž se zabývá. Odtud vysvětlíme si v prvé povídce dávku pověrčivosti, jejíž nádech ani v druhé neschází. Prvá povídka jest věrnějším obrazem svojí doby, jí dodává více ceny historism, kdežto druhá má intensivnější snahu po morálním základu, tedy snahu edukativní. Jest v ní vložen princip povahové dědičnosti, nad kterým vítězí síla morálky, ne však její vnitřní samostatná síla, nýbrž její prestige, její praedestinace vítězství. Tím pak nabývá děj sice méně přesnosti a konstruktivní správnosti, ale účinkem toho samého fakta nabývá rázu lidovosti, a kniha stává se vzdělávací a přístupnou pro nejširší vrstvy.

Božena Viková-Kunětická: Švýcarské scenerie. Praha. Nákladem F. Šimáčka.

Paní autorka zasáhla do oboru, který u nás byl docela zanedbáván. Mnoho se již napsalo o tom, že cestopisy a průvodce měly by býti psány formou trochu uměleckou, kterou by se vyvýšily nad úroveň nezbytných Baedeckrů. A zde máme prvý pokus v tom směru. Paní Viková-Kunětická vybrala svoje nejsilnější dojmy z cesty do Švýcarska a uložila je do několika kapitol. Orientační fakta jsou tam jen ta nejnutnější, nikde netají se sklamání v očekávání. Naopak, všude je snaha zachytiti nejsilnější sensace, hlavně přírodní a reprodukovati je co nejplastičtěji. Odtud nadšený lyrismus deskripcí plný obrazů, jež snaží se býti co nejpřiléhavěj-

šími, plný exclamací a nespoutaného údivu, lyrismus, který nejsilněji podává kapitola týkající se na př. partie Aarské a Interlakenu. A totéž nadšení při pozorování života na př. v Bernu, bez ohledu na nějaké nepatrné pamětihodnosti nebo kostely a pod.; pozorování raçové povahy, života proudícího v té vzdálené nám končině, v jeho nejzajímavějších detailech — to je druhý bod autorčiny pozornosti. Knize schází ovšem ještě dosti k tomu, aby byla takovým cestopisem, jaký si představujeme — ale uvažme, že jest první knihou svého druhu a že snad v budoucnosti povstanou díla, která podají nám úplné zadostiučinění při cestách, snad i pokud se týče naší malé domácí turistiky. Jean Rowalski.

VÝSTAVA SPOLKU VÝTVARNÝCH UMĚLCŮ »MANES«.

Mnoho se píše a psalo, zvláště dnes, o Alešovi, a přece zdá se, že dosud nebylo pochopeno všude, proč jest stavěn na tak význačné místo v českém malířství. Jedni cenili v něm toliko folkloristu, druzí šli dále a ve jmenu modernosti snažili se dokázati, že individuelnost jeho tvorby záleží hlavně v technice. A v tom smyslu jsou psány i časové referáty listů o výstavě kreseb Alešových, která přec podává výrazně celé dílo mistrovo, poskytujíc možnost pochopiti duši umělcovu v celém jejím rozsahu. A tu vidíme, že ačkoli obor tvorby Alešovy zůstává stále na jednom poli, je přec význačný svojí rozmanitostí. Na výstavě jsou jeho drobné illustrace národních písní a pohádek, postavy z takřka mythické historie českého národu, z jeho heroických epoch, veliké allegorie, čerpané v historii; skizzy vojenské, atd. V nich všech je Aleš takřka kulturně historickým malířem, podávaje zevní i vnitřní život určitých epoch.

Tak jeho národní písně vystihují v celém dosahu ethnickou duši lidu, jiné kresby jakoby kouzlem minulosti ozařují dobu obrození; naše představy o velkosti národních hrdinů jsou takřka spersonifikovány v těch robustních postavách husitských hejtmanů a postava sv. Václava, podobná velkému symbolu vzdálených ideálů, je zachycením národních snů. Tak od nejkonkretnějších představ až k tomu čistě duchovému, nereelnímu nebo symbolisujícímu — všude zachytil Aleš náš život. A v této kulturní a historické obsáhlosti je jedna z hlavních příčin, proč je Aleš považován za nejčeštějšího a nejrázovitějšího malíře.

Ale má ještě jiný, širší význam. V jeho sgrafittech oživl středověk, jeho dedikační listy z knih obnovily kouzlo středověkých dřevorytů, imposantních právě tak jako rozkošných, a nevím, kdo by si při pohledu na ně nevzpomněl na Waltra Crane-a. A týž středověk přinášejí jeho Madonny nebo sv. Jiří, obrazy to více náboženské a symbolické hloubky. Veliký zájem na vojenských detailech všech dob a pečlivé studium krojů atd. jsou stejně významnými činiteli ve tvorbě Alešově. Není anachronismu v jeho díle, jak po stránce ideové, tak i formální. Jednoduchá technika, kterou se Aleš druží k velkým mistrům Lukáši Cranachovi a Albrechtu Dürerovi, má proti těmto převahu v ovládání linie, jíž dává ohebnost, měkkost a výraznost. Něměčtí secessionisté, chtíce pracovati podobnou technikou, docíliti děl uměleckých, ale bizarních; naproti nim vysoko stojí Aleš se svým obsáhlým kreslením postav, tak jednoduchým a přece v detailech do hloubky zasahujícím. A že vývoj jeho není dosud ukončen, toho neklamnou známkou jest cyklus »Živly«. Význam této výstavy jest snad značnější než jiných našich výstav, neboť jí bylo nám možno viděti celou tvorbu umělcovu a pochopiti její obsáhlost, její historický moment a krásné zachycení minula moderními technickými prostředky.

*

Jako se nám stalo cizí umění bližší výstavou francouzských impressionistů, tak otvírá se našemu uměleckému nazírání nové pole výstavou francouzské grafiky. Začínáme chápat, že k umění není třeba vždy velkých pomalovaných pláten: že inspirace, jež působí okamžikem, byvši rychle zachycena, dává vznik dílům působivým mocnou impressí. Tak vytvořeny byly elegantní Pařížanky leptů Helleu-ových, aqua tinta Manuela Robbe-a, pracovaná jemnou a zářivou technikou, břitký esprit Renouardův; pak jest tu trochu groteskní a trochu neurčitý Steinlein, primitivně široce působící Boutet de Monoel, Raffaëli, zobrazující umělecké episody, takřka jen fragmenty, plné delikátního puvabu, a nevyslovující vše, co chtěly říci, Colin s ponurými dřevoryty, pln těžké atmosféry, atd. Technická manýra reproduktivní nejrozmanitějšího způsobu, od barevného leptu až ku dřevorytu poddala se umělcově myšlence a dosti snadno dá se poznati, proč ten který způsob byl volen. Jest v těch sedmdesáti číslech výstavky tolik kouzla, tolik variant stejných myšlenek a různých postřehu, tolik oblastí moderního umění, že žasneme nad jeho vnitřní složitostí i nad množstvím tak různých prostředku, jimiž působí.

*

Nemenšího významu je výstava Antonína Hudečka, která seznamuje nás s mladým a snaživým umělcem. Jest pravdou, že jeho umění nemá na sobě žádnou známku čistě domácí půdy, neboť Hudeček jest především krajinářem-impressionistou, který pracuje určitými a bezpečnými prostředky. Taková skoro feerická vize zračí se v jeho obrazech, zdá se, jakoby zobrazené krajiny byly v nitru ještě jiné povahy než se jeví ve skutečnosti; jest něco okkultního ve způsobu, kterým je přenáší na plátno. Mistrem barvy jest především tento umělec; zná nesčetné množství všech odstínu, ovládá je v jich tajemné spojitosti s náladou celku. Dovede stlumit i ty nejvíce křičící tóny, dovede mdlými nuancemi pracovati plasticky a suggestivně. Vezměte celou řadu jakoby básnických improvisací na moře, kde jen barvami mluví, pláče a usmívá se celá duše, vyslovujíc velkost a krásu. Nebo zadivejte se na tlumené, v zpívajícím tichu tonoucí obrazy širokých rolí; v jich jednotvárnou melancholii vložil tvůrce serénní smutek podzimu se záplavou jeho shasínajících barev, a zde jsou obrazy »Na poli« a »Na pastvě« jistě velice cennými výtvory. Zde také assimiloval svoje figuralní výtvory té rozlité melancholii barev a světel — a to jest druhá přednost jeho umění.

Hudeček jest totiž také mistrem světla; má kouzlo exquisního stlumení, dávaje všechen vnitřní život do svých světelných obrazů moře; jeho užívání světla spočívá v tom že dovede manipulovati malými plochami světelnými, jež vhodně umisťuje a sdružuje. Jinde tímto způsobem zharmonisoval všechen ten smutek podzimu, se šeřelý klid večerů v krajině, ovládnuv úplně světelnou povahu jak večera tak i podzimního dne. Jen několik málo jasných prací naleznete mezi jeho obrazy, kde k melancholii připojuje se zářivá záplava mírného světla, a tam zdá se přibližovati k Radimskému. Jest tohoto druhu na př. »Ves na podzim« nebo »Okrajování řepy«, plné živého, sytého světla, kde k úspěšnému pokusu figuralní malby pojí se smělá kombinace barev a světla. V těch dvou živlech, barvě a světlu, spočívá mohutnost Hudečkovy tvorby, která slibuje ještě tak mnoho v budoucnosti. R.

DIVADLO.

Kde je činoherní obecenstvo? Nejednou jste v minulých dnech tuhle otázku slyšeli se všech stran. Premiera Zorillova španělského dramatu »Don Juan Tenorio« zvlnila trochu hladinu až netečně klidnou, respective poloprázdné hlediště při tomto znamenitém a divadelně silném díle básnickém.

Ale nevím, bude-li z toho všeho více, nežli trocha toho potištěného novinového papíru. Naše nevycho-

*

vané obecenstvo bude svojí studenou a pohodlnou povrchností i dále ubíjet každé umělecké dílo, vše jemnější, vše hlubší a vše nevšednější než jeho polovzdělaný vkus snese, a referenti občas budou vždy stejné a vždy marné stesky vplétati do svých referátů, vtipně či teskně či rozhorleně, jak to dá temperament anebo příležitost. A přece není posledním vinníkem na té přímo urážlivé nevšímavosti širokého publika oproti dramatickému uměleckému dílu tisk. Divadlo samo může vychovávat jen tuze pozvolna, a tam, kde léta vkus kazila, je práce tím nesnadnější, ohledy kassovními, jež u žádného divadla podceňovány býti nesmějí, ještě více ztížena. Tím hůře, je-li v té práci jen ledabyle tiskem podporováno, jen nahodile. U nás žurnály omezí se většinou jen na suchý, střízlivý referát po představení, často až příliš stručný, studený a leckdy nezáživný, na referát příliš opřený o osobní disposice referentovy, což ovšem není výtkou, jen námitkou. U nás, myslím, nutno je, aby na té želané výchově tak nepřístupného tělesa, jakým je divadelní obecenstvo, společně s divadlem pracoval i tisk, především nejzpůsobilejší k tomu denní tisk, čas od času důkladnějším věcným upozorňováním na umělecké quality té které dramatické práce, jde-li právě o takové nějaké cenné dílo, jakými jsou na příklad věci Shakespearovy, nebo jakým byl jen v poslední době Revisor, Měšťáci, Neklan a teď Don Juan Tenorio. Kritika a každý referát vůbec arci nemůže býti ničím jiným, než výsledkem osobního nazírání a přemýšlení o uměleckém díle, a nemá ani býti. Ale tam, kde jde o soustavnou přípravu obecenstva pro vnímání básnické práce, nutno učiniti více, než je referát, nutno pracovati již předem. »Meziaktí« arci snaží se tu pomoci, ale to je málo. Uznaný referent denního listu snad by tu mohl mnoho přispěti. A pak, myslím, i při referátu o kuse a o jeho provedení nutno míti určité stanovisko vyšší, do jisté míry méně subjektivní, či jak bych se lépe vyjádřil Dramatickou práci nutno posuzovati z ní samé, nevmýšleti si a nevkládati do ní jiných pracmis, než jsou dány, zkoumati chtění a potenci, cesty a cíle autora a práce samotné, a nenatahovati to vše podle míry vlastní záliby či dle neúprosnosti určitého uměleckého dogmatu. Je to náhled, který právě se stanoviska onoho vyššího principu umění tlačil se mi často již do péra, a který konečně tím, že neovládá, myslím, všeobecně, působí i ne zcela příznivě na přesné a jasné vyspívání uměleckého vkusu a nazírání obecenstva.

Vzpomínám toho právě při Zorillově dramatě, protože mohu k tomu připojiti stejný svůj náhled o nazírání na výkon herecký. I ten nutno, tuším, posuzovati z něho samotna. Není, myslím, správno říci, jaký výkon jsem čekal, ale posouditi to, co mně herec vytvořil. Mluvím ovšem o postavách, na nichž je skutečně umělecky pracováno. Panu Vojanovi bylo již jednou ukřivděno, při »Makbethu«, když se od něho žádal určitý výkon, který si přinesl posuzovatel do divadla sám ve svých představách, výkon dle určité kategorie, a když to, co umělec vložil do své postavy, jako cosi jiného, nebylo oceněno. Nemuselo býti akceptováno, ale zkoumáno mělo býti a váženo alespoň. Není přece lhostejno, když skutečná veliká umělecká práce dnů a měsíců je povrchně odbyta shovívavým pokynem hlavy, ale sklamaným pokrčením ramen. A tak nutno snad i při posuzování postavy stvořené hercem-umělcem zkoumati ledví a duši této postavy a potom teprve srovnati ji s tím, jak básníku rozuměla vlastní duše.

Není přece úmyslem referenta ubrati svému posudku na ceně ani byť i mimovolně vzbuzeným zdáním jednostrannosti či dokonce křivdy. Je také zcela pochopitelno, že při velikých postavách studuje někdy referent výkon herců při několika představeních, nežli podá o něm veřejnosti svůj úsudek, veřejnosti, která namnoze teprve na to slovo referentovo čeká. A to by mělo snad býti pravidlem.

Dokonč.

REVUE.

»Národní Listy« přinesly zprávu o skandálním článku pařížské »La Revue« o české literatuře. Vyjímáme z ní:

»Některé časopisy francouzské všímají si nejen českých věcí politických, ale věnují občas i pozornost kulturním záležitostem českým. Tato pozornost je nám velice lichotivá. Je důkazem, že pronikáme již za hranice. Bohužel, podobné zprávy často nevyplývají z vlastního názoru a poznání dotyčných žurnálů a bývají čerpány z pramenů našich, sestavovány dle informací dodaných některými našimi lidmi, kteří mají čilé styky mezinárodní. A tu se mnohdy dočteme v zahraničních časopisech neobyčejných věcí o české literatuře, které jsou i nám novými. Taková revue — obyčejně to bývá nějaký excentrický a obskurní list, vydávaný v Paříži pro export do ciziny — poučuje nás ve svém pojednání o české literatuře, že máme velkého románopisce Jiřího Karáska, velkého kritika Arnošta Procházku, velkého dramatického spisovatele Karla Kamínka, vedle nichž podobné genry literární pěstují i jacísi autoři jménem Vrchlický, Jirásek, Mrštík, Šlejhar, F. X. Svoboda a t. d. Víte hned, odkud vítr věje do Francie. Naši podnikaví modernisti, kterých nikdo z nás nezná a nečte, zaopatřují si uznání ciziny. Podobný výrobek francouzské informace o české literatuře octl se právě v našich rukou. Je to článek »Česká literatura v r. 1902«, otisknutý v pařížské »La Revue«. Nesvědomitá slátanina ta je podepsána jménem Ch. Lesueur. Zdá se, že autor byl mystifikován, aneb že si s ním zažertoval někdo z našich výtečníků, který chtěl udat v pařížské revui své sympatie a zejména své antipatie! V článku Ch. Lesueura, hemžícím se nesprávnostmi, čteme o moderní literatuře české velmi zábavné podrobnosti. Francouzští čtenáři ovšem nechápou požitek těchto kratochvilných skládání o české literatuře, jim by bylo jedno, i kdyby »La Revue« napsala, že Václav Bambas je nejlepším historickým románopiscem českým, jako nejich citem ani bránici nehne objev p. Lesueura, že Karáskova »Gotická duše« se dá porovnávat s Maeterlinckem!

Článek »La Revue«, nadepsaný »La littérature tchèque en 1902«, je snůškou nesmyslů, napsaných ignorantem, jejž z Prahy kdosi informoval zlomyslně a nepoctivě.

Úžasný příklad bezduchosti a idiotství tohoto výkvětu pařížsko-pražské informace podává věta, v níž p. Ch. Lesueur mluví jedním dechem o »živé intelligenci« Štulcově a lyrické osobnosti Nerudově. V takovém tónu je psán celý článek.

V kapitole o románu nezmiňuje se vůbec o »Milenkách« Svobodové, o pracích bratří Mrštíků, Šlejhara, Raise, ačkoliv obšírně píše o knížce bohémských historek »Lili« od Hilberta, o »Rině« Kronbaurově, o »Gotické duši«, jež vyšla již před r. 1902. V dramatu objevuje famosní p. Lesueur, že »dosud nebyl nahrazen Bozděch, zesnulý před 12 lety, jehož »Král Attila« našel kdysi velký ohlas, ačkoliv autor jen napodoboval proceduru Scribovu.« Z celé české poesie za rok 1902 nezmiňuje se Ch. Leseuer nežli o Macharovi, Vrchlickém a Sovovi a o Theerových »Výpravách k já«, jež vyšly asi před dvěma roky. Vůbec celý článek Lesueurův činí dojem nejapného žertu a mystifikace.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel I. Otto — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. LEDNA 1903. * ČÍSLO 10. *

ALFONS BRESKA:

STARY SAD.

Toť starý sad, jejž zlatí slunce lesky,
zde není záhonů a není stezky,
vše halí květy, tráva, mech a býlí,
staleté stromy, jež se stařím chýlí,
v chomáči květů černé větve sklání.
Co všude kupolí a bílých bání,
se snětí snět se v zářné klenby snoubí,
v sněhové arkády a vonná loubí,
nad květem květ a snětí snět se věží,
z nich myriady drobných lístků sněží.
Vše, co se plazí mezi trávy stonky,
úponky rostlin, různých svlačců zvonky,
do výše stoupá, v korunách se ztrácí,
a se snětí se znovu v trávu kácí
jak vání dešť a květin vodopády.

A travou táhnou květů dlouhé řady,
fialky modré, drobné tulipány
z plamenů červánků a zlata tkány,
sněženky, hořce, sněžné anemonky,
narcissy bílé, rudé, žluté zvonky,
se tísní v zástupech a slaví sjezdy,
květ vedle květu, hvězda vedle hvězdy.

Nad květy mihají se sterá křídla,
purpurní motýli a modrá šídla,
zelené krovky brouků v slunci plají,
pod tíží včel se stvoly ohýbají
a na květech se zlaté vosy sluní,
zmámeny slunce snem a květů vůní.

Jak bílý oblak pluje vůně sady,
vše pučí, bují, zvučí, zpívá tady,
jásají ptáci v šerých snětí taji
a skryti v trávě cvrčci cvrlikají
po celý den, až shasnou slunce jasy
a s šerem všechny umlkají hlasy.

Tu zahradou se zdvihne větru vání,
zčeřené stromu koruny se sklání,
kvetoucí sněti ve větru se níží,
jak bílá vlna se to sadem blíží,
od stromu k stromu větru van se šíří,
ve vzduchu květů myriady víří,
jak bílá bouř, jak sněhů vánice,
a mech i tráva v bílou pláň se mění.

Motýli větrem z květů vyplašeni
jak bílý oblak výše k nebi letí
nad rozvichřené koruny a sněti,
v tom náhle vítr jejich roje schvátí
a přes zahradní zeď se v dáli tratí . . . .

JIŘÍ SUMÍN:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Starší Avelina, velmi nehezká a ctižádostivá, probouzela často v Sabině zvláštní pocit bolestí a studu nad tím, že je matkou tak nesympatického děvčete. Měla mužský, nad míru dlouhý obličej s vysedlou bradou, malý ohrnutý nos se širokými otvory a vysoké, skoro čtyřhranné čelo. Postavy byla hubené, ale neforemné a kostnaté. Při tom byla daleka ušlechtilé skromnosti a útlocitu, jenž zdobívá často dívky přírodou skoupě obdařené Předčasně dospělá vystupovala vždy okázale s pyšnou samolibostí krasavice, šatíc se s hledaným nevkusem, jen aby se lišila od vyšňořených měšťek, tak že se zdálo, jakoby uměle zvyšovala svoji ošklivost. Všudy prodrala se

do popředí, stále jí bylo plný dům, ve všem měla první i poslední slovo. Měla plynnou, ale nebezpečnou výmluvnost společensky routinované dámy, jež dovedla každou chvíli uštknouti. Často rozladila takto nejen nahodile sdruženou společnost, ale i nejužší rodinný kruh. Sabině zdálo se, jakoby to maska tváře manželovy provázela kletbou její vdovský život.

Ulehčilo jí, když příbuzní našli dceři ženicha, polského šlechtice, jenž jako místodržitelský úředník vzal si Avelinu s vyhlídkou mocné protekce, protínající přímočárně daleké okliky karriéry.

Mladší dcera Dominika nepodobala se v ničem své sestře. Zaleknuta nevkusem její usurpované povýšenosti, zdála se ničeho nevěděti o své kráse a svých přednostech. Tvář její zdědila částečně jemné, měkce tvořené tahy matčiny, avšak její skvěle bílá pleť, nádherný, zlatohnědý vlas a zejména oči, temně modré, hluboké oči ve stínu dlouhých černých řas, s výrazem sladké mírné něhy světice, stíraly veškeru podobnost s matkou. Její štíhlá, průměrná postava neměla živosti mládí. Jakási vypočtená odměřenost určující předem každý pohyb stejně vzdálena dřevěné ceremonielnosti jako vynucené grimasy ovládala ji, připomínajíc živoucí sen vdechnutý duší umělce ve tvrdý klid mramoru. Odívala se prostě, s raffinovaným výběrem a nikdy se nelíčila. Pouze svému nádhernému vlasu věnovala velkou péči, přivádějíc k plné platnosti jeho oslňující bohatství a krásu, již střežila vypočítavě, bystrostí své ženské hlavy, jako poklad, jímž lze uplatit a překonat hrabivost lidskou, jako talisman, pomocí jehož lze z chudého koutka rodného hnízda dobývati světa. Vzor, k němuž na křivolakých stezkách mladosti obracela oči, byl starý, velice konservativně vysoustruhovaný ideál osvědčených, šlechtických ústavů, netknutý časem a ověšený kostumy historických postav královen a světic s tradicemi tendenčně přibarvenými, vztyčený na piedestalu neměnivé, ryzí, ženské ctnosti lákavě dostupném nejskromnější z nich.

Hloubka povahy a síla vůle svědčily, že Dominika byla by s to proměniti tento sen ctihodných hlav v maso a kosti. Byla zbožná, chodíc denně do kostela s těžkou, černou modlitební knihou v hedvábném pouzdře, podobnou breviři jeptišek. Její vroucnost byla hluboká a opravdová, prýštící z vděčnosti za to, že Bůh, jak se jí zdálo, velmi krásně zařídil tento svět. Dovedla se zdáti skromnou za cenu nejvyššího sebezapření a toužila nikoli bez vypočítavosti zachovati se čistou a nedotknutou zžíravým dechem vášně, ale neposlušné horké srdce uvedlo ji záhy ve zmatek. V šestnáctém roce zamilovala se do krásného přítele Pavlova, malíře Rokyty a bojujíc nadlidskou silou proti této vášni, jež ji děsila a pokořovala, proplakala noci a rozstonala se teskností po jeho odjezdu.

Za dvě léta po tomto prvním dobrodružství srdce vyskytl se nápadník, jenž nevzrušil v nejmenším jejího citu, ale pohnul bouřlivě hlubinami její ctižádosti. Lesk bohatství a rodu rázem ji oslnil. Objeviti se v oněch skvělých, do té chvíle nedostižných kruzích, o nichž snila tak dlouho svůj pohádkově luzný, vonný sen, objeviti se tam konečně jako mladá, krásná žena starého, mocného pána, jenž snaží se uhádnouti předem každé její přání, zdálo se jí úkolem závidění hodným. Už přepych, jaký rozvíjel sestárlý velmož, kdykoli dlel v sousedství na svém panství a jenž i často zasílal honosivě do očí vlastníkům malého statečku s nejhorší půdou, rozpaloval hlavu chudé šlechtičny.

Co věděla o něm bližšího, dovedlo jen zvýšiti její chladnou úctu. Byl velmi zbožný, ne však tichou sebe zapomněnlivou pokorou křesťana, nýbrž onou slavnostní okázalostí, jež vztyčuje velitelsky prapor vlastního přesvědčení s bojovným a hrozivým posunem, připomínajícím fanatiky z doby protireformace. Mniši a preláti byli stálými jeho soudruhy a hostmi. Jakoby chtěl odškodniti církev katolickou za všecky rány a ústrky, jež jí zasazovala nová doba, zval nejvíce členy řádů z Rakouska vyhoštěných, francouzské církevní hodnostáře, jichž prebendy zrušila vláda, přispíval na udržování historických, opuštěných kathedrál v zemích protestantských posiluje tam katolictví, jak jen bylo lze, a neopomínaje v čele katolických spolků, jichž mocným protektorem byl, odevzdati v Římě osobně petrský haléř. Politikou se sice nezabýval, nicméně byl bezohledným stranníkem odnímaje výživu i výdělek, kdykoliv se někdo, na něm závislý, opovážil opustiti jeho prapor. Náležel jednomu z nejpřednějších rodů tak zvané české historické šlechty, jichž generace tyčí se nad proudem národního života jako černá vyprahlá pohoří, vysílající všecky své prameny do cizích vod, a s jejichž sterilních strání, jakoby chtěly upozorniti na sebe, že tu ještě jsou a že třeba počítati s nimi, spadne jen tu a tam neplodný balvan do proudu života, jenž zašumí, vzepře se, vzkypí a omílá balvan, nebo ho na místě zdrtí a odnese.

Zevnějšek jeho byl imposantní a sympatický, ale bylo v něm něco nevyjadřitelně karakteristického, příznačeně blízkého jeho vnitřnímu životu. Byl vysoké, hubené, ale mohutně založené postavy s velikou masivní hlavou a velikou pleší na temeně, podobnou mnišské tonsuře. Tvář měl vyzáblou, vrásčitou, jakoby předčasně sestárlou s řídkým ryšavým, jedva znatelným vousem, zapadlýma bodavýma očima a hekticky rudými skvrnami na lících. Jakýsi mrzutý, nervosní nepokoj, jenž za kulisami elegantního světa propukal mnohdy v krutou, mstivou, svévolnou pánovitost, byl příznačným rysem jeho povahy.

Bylo patrno, že tento mrzutý, samolibý pán nedá se strhnouti k žádné z oněch pošetilostí, jakých jsou schopni zamilovaní mužové v pozd-

ních letech, když je opojí svěží krása mladé ženy. Zamilován vlastně ani nebyl. Jsa bezdětný, ovdověl před rokem a netajil se tím, že se žení proto, aby zůstavil potomstvo. Že odpustil Sabině jejího malíře a její náboženskou vlažnost, stalo se proto jen, že bylo dřív s matematickou přesností zjištěno, že je Dominika nejkrásnější mladou šlechtičnou, jíž ruky mohl dosíci.

Sabině nezamlouvalo se toto spojení. Ale uvažujíc, že by dcera její stejně trpěla uraženou rodovou pýchou po boku milovaného muže původu občanského, jako bude zajisté trpěti nedostatkem lásky po boku starého hraběte, nemajíc v moci dáti jí obé, nezrazovala jí, když se byla dobrovolně rozhodla.

Jen že ještě před svatbou vzniklo prudké napjetí mezi Sabinou a nadějným zetěm. Hrabě zjistil totiž ku svému nelíčenému překvapení, že Dominika následkem nedopatření v ústavě a ještě více vinou náboženské vlažnosti matčiny nebyla dosud konfirmována, a stál neústupně na tom, že obřad musí být vykonán dřív, než ji pojme za choť.

Když Sabina podotkla k tomu nevrle, že bude tudíž třeba poodložiti svatbu, odpověděl, že vlastně dosud žádných příprav ku svatbě s její strany nevidí, zejména že by bylo již na čase, aby začala s úpravou pokojů pro svou dceru. Řekl to tím tvrdým, nevrlým tónem, za nímž zdály se nakupeny nebezpečné zbraně, jež byly s to zdrtit každý pokus námitky a odporu.

Sabina ztrnula. Domnívala se dosud, že pokoje zůstanou jak byly, nebo že je starý ženich upraví pro svou mladou choť, aby ji potěšil a překvapil, až vstoupí do jeho domu. Že by matka nyní, kdy přijal už její vyjádření stran apanáže, měla k staré nádheře jeho paláců připojiti jakousi skvělou galerii moderního laku, ani ve snách jí nenapadlo! Byla nesmířitelně uražena ve své mateřské lásce a hrdosti a palčivě dotknuta ve své chudobě.

Nepromluvila ani slova, ale když hrabě odejel, učinila dceři překvapující návrh, aby od sňatku upustila.

Dominika, k smrti polekána, rozplakala se zoufale, snažíc se uprositi matku. Nadarmo uvažovaly dlouho do noci, jak vybřednouti z této tísně.

Když se Sabina ocitla s Pavlem o samotě, musela vyslechnouti jeho nelibost pro svou nelítostnou tvrdost k vlastnímu dítěti. Vytasil se s návrhem, jenž byl hoden jeho plebejské hlavy, v níž se zlíbl. Což neví si Sabina opravdu rady? Je zde přece starý rodinný šperk po otci... mimochodem řečeno, starý brak beze stopy vkusu nebo umění, imponující pouze svými brillanty. Čelenka zhotovena s pompésní nemotorností, že se zdá, že by musela pod ní poklesnout hlava velblouda, a náhrdelník jako obojek pro psa. (Pavel liboval si v tomto zlehčování šlechtických památek, odznaků a erbů, a degenerovaná hraběnka se tomu srdečně smála.) Nuže, proč by tento starý otcovský majetek, representující pěknou sumu, neměl vypomoci v tak kritické chvíli? Chce mu snad Sabina přinášeti barbarsky kruté oběti, jako pohanskému skřítku? Pokud se Pavel pamatuje, je v něm dvanáct velkých brillantů, jež obsahují zrovna polovici odhadní ceny a prodány, nebo zastaveny, stačily by snad k uhrazení nákladu na zařízení pokojů. Byla by tím také rozřešena otázka, jak poděliti otcovským majetkem obě dcery. Zbytek dostala by Avelina. Ovšem zvěděly by o tom obě dcery až později, až budou obě zkušenější a usedlejší. Nyní by zůstalo to jejich tajemstvím. Velké kameny nahradily by se nyní imitací a malými nesmělo by se ovšem hnouti, aby se neporušila façona. Rozumí se, že šperk bude míti o svatbě Dominiky svůj významný úkol a že se jím Sabina musí ozdobit, aby nevzbudila podezření.

První část návrhu se Sabině zamlouvala a druhá pobouřila ji přímo.

Jak? Ona se má ozdobiti skleněnými střípky?! Ona! Což ji Pavel dosud nezná? To by si věru raději pověsila na krk dotýkaný růženec z porcelánových kuliček, jejž jí její nastávající zeť donesl z Říma!

Ale všecka starost s ní tou chvílí spadla. Ah, jak Pavel uměl poradit! Zatím co hledala zlatnickou firmu, jež by byla ochotna provésti tuto sanaci její pokladny, činila o překot objednávky vyčerpávajíc zatím u venkovských záložen svůj úvěr, když nebylo lze vzíti věci na dluh. Náhle nabyla odvahy i humoru a smířivši se v duchu s památkou svého muže, zařizovala interieury tak vkusně a skvostně, že oslnily samého hraběte. Ostatně dovedla mu snadno imponovati. V duchu chladná a nesmířena blýskala se před ním svým duchem a vtipem, natřásajíc před jeho užaslýma očima chlubivě hrdé trofeje slavného rodu manželova a přetáčejíc obratně bujné historky jeho mládí, jako staré víno.

Konečně byla věc klenotnickou firmou vyjednána, a krátce před svatbou odejel Pavel, vzav s sebou šperk, aby smlouvu provedl. Odjížděl vlastně proto, že zde byl nyní na závadu. Peníze a »opravený« šperk měl odeslati poštou a vrátiti se až po svatbě. Uplynuly tři dni, peníze nepřicházely. Čtvrtého dne Pavel telegrafoval, aby byly za ním poslány všechny hotové práce, že se mu naskytuje kupec. O penězích ani muk. Pokrač.

Z BÁSNÍ BOHUSLAVA KNÖSLA.

SOBĚ.

Já jeden nápěv svůj než vydechl jsem jen,
let dlouhých kolik, ach, jsem musil střádati,
a nikdo nechápal, že touhou zakuklen
sen přízně chvěl se v pochyb závrati.

Jak jinak šťastným ten, jenž pro své duše tón
vždy srdce nalezl příbuzně laděná,
jichž milým souzněním v ples jeho vždy i ston
mu vpadla sympathická ozvěna.

A tak mi nezbývá než klidně za vděk vzít
jen lásky odstínem, ač více toužil jsem;
že aspoň tušil jsem, kde nemohl jsem žít,
když králem ne jsa aspoň vyhnancem.

OSTATNÍM.

Znáš velký pocit ten, jenž vášnivě tě schvátí,
ty, který sobě sám jsi tajemným tak světem,
když k tobě jiný svět se náhle řítí letem
a jeho vzdálenost se mezi vámi krátí?

Když náhle k duše tvé snícímu ještě kraji
se jiná přihlásí a jata gravitací
jak k slunci planeta se s hrůzou lásky vrací,
v níž život budoucích, strom v semenu se tají?

Tříšť sluncí úchvatnou růžový příboj žene
v objetí milenky toužením rozechvěné
na úkor odkvetlých sta nových vzbudit tvarů,
a těžká hmota tvá se v zlatou mění páru,
přes hlubin temnoty si žhavý oblouk klene
a mramor studený roztaví v lásky žáru!

CHMURNÝ SEN.

V jho těžké zapřažen s lidskými bratry svými
já táhl močály tu z břeven sbitou káru
v níž seděl Osud náš nepohnut trpícími,
již spolu trpěli a spolu žili v sváru.

Tak za dnů pochmurných, kdy bořil se již v bláto
ten Džagernautův vůz a provazy nás dřely,
o slávy mátohy a zlo rodící zlato
my spolu prali se a zášti na se vřeli.

Tu k smrti zemdleným On popřál chvíli klidu,
jak mezkům do jeslí žlutého hodil kovu,
vavřínem ověnčil strhaných svalů bídu
a potom bičem prásk' a již jsme táhli znovu.

A v pustém davu tom, jenž k vozu zapřažený
šel nerad zarytý kams' k neznámému cíli,
své měl jsem přátele, své milované ženy,
jež radost na chvíli v mém srdci probudily.

Když ale vypuk' hlad, tu bez rozdílu náhle
jsme počli navzájem se vraždit vášní slepí,
jak šelmy žíznivé když svlažit rty své sprahlé
chtí krví kouřící, jež na ústa se lepí.

Ve chvílích oddechu zas v orgiích se spili
otroci Osudu a skrovný zbytek božství
v jich duších stajený divoce dorazili,
jak vášní zmatené a opojené množství.

Když mnozí padli z nich, jich děti nastoupily
a jako oni zas vůz Džagernautův táhly
a stejně trpěly a rvaly se a vyly,
až vysílení v týl hrot vrazilo jim náhlý.

Však přišly chvíle též, že všichni vzpomněli si,
že vlastně milovat by trpící se měli,
a v náhlé extasi tu na pahorek lysý
kříž velký vztyčili jak symbol osamělý.

Jen obr na voze ledově klidný seděl
jak božstvo železné, jež zná jen sílu svoji,
jak by nám v ledví zřel, tajemně na nás hleděl,
a když jsme ochabli, svou zaharašil zbroji. —

To byl můj chmurný sen, jenž po léta mě trudil
a teskným zjevením zaháněl klid mé duše —
A ze sna toho já se do dnes neprobudil.
Však dlužno nezalkat — jen konstatovat suše.

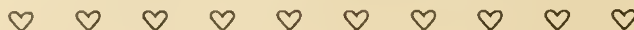

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrac.

Anýžka zas odcházela, matka za ní: »Taky se rozluč s hostem naším, však on ti zlého nežádá.«

»Dej vám Pán bůh dobrou noc, strejčku.«

»Dejž to Pán bůh, tobě taky dej. Pojď sem, panenko, ruku mi podej. Neboj se mne, dobře tvoje máma řekly, že ti zlého nežádám.«

Anýžka se nezdráhala, ani neupejpala. Šla hostovi podat ruku. Královenec ji podržel ve své ruce hrubé a zmozolené, odhadoval ji. Nebyl spokojen, ale nezradil se ani mrknutím.

»Postavu by měla, jen ty ruce, ty ruce!« myslil si, a dívce pravil:

»Což, panenko, ještě nikdy ti nenapadlo, že tak jako dosud nemůžeš ještě sto let žít u rodičů?«

Anýžka neodpovídala.

Královenec pokračoval: »Nenapadlo ti, že jednou i na tebe dojde, abys opustila otce a matku a šla do cizí vsi, kde ti cizí otec a cizí matka budou rodiči?«

»Ne,« vydechla Anýžka.

»Nu, věřím, věřím. Já a moje rádi bychom tomu byli, kdyby si se stala naší nevěstou a vyšla za našeho Adama.«

To nebyla otázka, proto Anýžka neodpovídala.

Otec Bakula sám se jí otázal, věda, jak se na ni musí, aby dala odpověď podle přání: »Co bysi řekla, kdybychom tě dali ke Královencovům do Líkařovy Lhoty?«

»Dělejte si se mnou co chcete,« odpověděla Anýžka.

Královenec pustil ruku dívčinu.

»Tak mluví zvedená dcera řádných rodičů,« děl pochvalně.

Na to hostitelé i host poklekli a modlili se obyčejnou večerní modlitbu, k níž každý přidal modlitbičku zvláštní za zdar svého úmyslu.

Královenec se zabořil do peřin a myslil si: »Peřiny mají čistý prapor. Bakulka neodprodává, jen do podušek střádá. Taky je dobře odprodávat a dary boží za penize proměňovat. Líp je peřině ubrat a míšku přidat. Počkej, Bakulo, tebe dostanu!«

Oba otcové zdravě usnuli, každý potěšen, že druhého získává.

Když druhého dne po snídani Královenec měl se k odchodu, Bakula mu řekl: »Počkej, příteli, vyvezu tě.« Vytáhl zpod kolny vozík a na dvoře jej obrátil ojí tam, odkud host přišel, a nikoli tam, kam pravil, že má cestu.

Rozuměli si.

Bakulka se tázala, když se jí muž vrátil: »Nu tak, tatíku, co říkal? Jak se mu Anýžka líbila?«

»Komuž by se Anýžka nelíbila?«

»Ale co říkal, co říkal?«

»Odza humen do Chelčic nic jiného nemluvil, jen Anýžku vychvaloval, jak je pěkná a zrostlá, jaké má ruce bílé.«

»O chybu její ani nezavadil?«

»Jakou pak chybu?«

»Nu, tatíku, nedurdi se, jenť jsme sami. Nezmínil se ani slovem, že Anýžka jako je trochu pomalá?«

»Ne. Anýžčiny bílé ruce docela ho oslepily. No, rád bych byl při tom, až bude o nich Adamovi vyprávět. Myslím, že Adam hlavou prorazí strop, jak vyskočí.«

Bakulka nezaradovala se jako Bakula. Pozamyslila se.

»Kam jsi ho vyvezl?« vyptávala se zas.

»Za Libějice.«

»O čem jste mluvili z Chelčic do Libějic?«

»Z Chelčic do Libějic Královenec, abych ti pravdu řekl, ukázal mi svou slabou stránku.«

»Že je mstič? K tomu se již u nás přiznal.«

»Ne; že je chvástala. O ničem jiném nemluvil, než jaký jeho Adam je pracoun a jaké má při každé práci fortele. Adam sem, Adam tam, jakoby druhého chlapce nebylo neřku v Líkařově Lhotě, ale v celé české zemi. Trochu mne to mrzelo, ale nedal jsem to na sobě znát. Ať to Adamovi bude, když bude mým zetěm.«

»A jak jste se rozloučili?«

»Dobře jsme se rozloučili, jako bychom už byli krevnými přáteli: ruku jsme si podali, třikrát se pocelovali.«

Bakulka si oddychla: »A smluvili jste něco?«

»Smluvili, kdy k nim přijdeme na podívanou.«

Bakulce se odlehčilo: »Zaplať Pán bůh!« řekla upřímně.

»Nech Královencové, ať oni Pánu bohu děkují,« děl Bakula nevrle.

Bakulka muži neodporovala. Chovala Anýžku jak oko v hlavě, ze všech svých dětí nejvíc ji milovala, mazlila se s ní a pozorujíc, jak se vyvíjí její zrůst i tvář, pečlivě pěstovala ty její stránky, které každému byly vidny a musely mu býti k libosti, a k těm stránkám, které cizímu byly neviditelné, měla se tak, jakoby jich nebylo. Teprve, když Anýžka dospívala, matka v duchu se rmoutívala nad její netečností a lhostejností. Jakési obavy o její budoucnost neurčitě se ozývaly v duši matčině a z nich rostlo přání: Anýžku provdati brzo a dobře. Proto jí byl vítán Adam Královenec, a byla by bezpochyby vítala i jiného, méně dobrého nápadníka.

Když vyslechla zprávu Bakulovu, lekla se, že Králenec nepůjde dál. Zajisté ne bez úmyslu Králenec na Anýžce vychvaloval pouze její bílé ruce a hned na to vynášel robotnost Adamovu. Ale uspokojila se, zvěděvši, že Králenec nemíní dílo započaté zarazit.

Králencka byla sama doma, když Králenec přišel od Bakulů. Vším hodila, muži v ústrety běžela, chvatně mu sundavala plášť a odňala hůl.

»Tak honem, honem! Jak jsi pořídil? Rádi tě viděli? Jak se ti líbilo děvče?«

Králenec usedl na roh stola.

»Není toho, komu by se Anýžka nelíbila. Kdyby mi někdo řekl: Znám Anýžku a nelíbí se mi, odplivl bych před ním a lhářem nazval. Panna je to jako herbávná. Herbávné jsou oči její, herbávné jsou tváře její, herbávné jsou dlaně její. Víčka má na očích jako peroutky černého motýla.«

»Pán bůh s námi, říkávají, že takové oči jsou uhránčivé!«

»Kde pak! Ani oči nemohou za Anýžku, ani Anýžka za oči. Když je poprvé vidíš a ona se poprvé podívá, zarazíš se jako nad něčím, o čem se ti ani nesnilo a co je třikrát pěkné. Herbávné peroutky víček až na tváře se jí stelou a jakoby to herbáví těžké bylo, zvolna se zdvihají i sklápějí. Pěkné jsou, tuze pěkné, není nad ně pěknějších, ale bystré nejsou. Bystrá není ani pohledem, ani pohybem. Chodí jakoby dřímala anebo při každém kroku rozvažovala, má-li jej učinit a učiněný odčinit. Obličej nemá kulatý jako jiné, nýbrž podlouhlý, zakončený malou, špičatou bradkou, a pleť je barvy pšeničné. Jiná děvčata se červenají, uvidí-li nebo promluví-li na ně muž. Anýžka se nečervená. Zdá se, že se nemůže ani červenat, ani blednout, ani se hněvat, ani závidět, ani pýchou se dmouti.«

»To tedy aby svatá byla.«

»Není svatosti bez účinlivosti.«

»Nebude svárlivá.«

»Ne, nebude.«

»Nebude nám výměnku utrhovat.«

»Ne, nebude. Nebude nikdy dělat ani nic tuze zlého, ale ani dobrého.«

»Nevadí. Dobré dělej muž a zlého nedělej ani žena, ani muž.«

»Bude věrná.«

»Ano, věrná bude, ale v milování mdlá.«

»To nevíš! Jak pak bys to mohl vědět!«

»Jen se na ženskou podívám a všecko vím, jaká je.«

»Je-li statná?«

»Postavou statná, plecitá i prsitá, v bocích tenká, v kyčlích široká.«

»Toť už se jí ani dočkat nemohu!«

»Zvolna, zvolna! Nemůžeš-li se dočkat, abys ji uviděla, zajdi si jako Adam v neděli do Vodňan, postav se od ní asi na sto kroků a pozoruj. Nesázím se, že bysi se vrátila jako Adam. Ale jsi-li s ní v sednici, otevrou se ti oči také na jiné stránky její. Ona ani nemluví, jen šeptá; ba ani nešeptá, jen oddychuje.«

»Je tedy tichá.«

»Hlučná není. Ukaž ruku.«

Králencka se zdráhala: »Nač ti moje ruka? Co to zas bude?«

»Jen ukaž a sem na stůl polož, sem na roh přede mne.«

Položila.

Králenec chvilku na ni se díval mlče. Byla hubená, vyschlá, kostnatá, vrásčitá, mozolitá.

»Prsty napni.«

»Nemohu.«

»Vidíš, nemůžeš, Anýžka by mohla.«

»Ale jdi!«

»Sama se přesvědčíš. Jak jsem pravil, herbávná je ruka její. Tvá ruka není taková.«

»A co mi budeš mé věci hanět!«

Chtěla ruku odstavit a schovat pod zástěru, Králenec ji zachytil, opět na stůl položil a držel.

»Nehaním, chválím. Tvrdá dlaň, měkká duše. Z tvrdé dlaně požehnání roste.«

»Z tvrdé dlaně sedlákovy, z měkké dlaně Hospodinovy.«

Králenec pustil ruku ženinu a svou ruku dlaní položil vedle její. Jeho ruka byla veliká a těžká. Spokojeně se zasmál.

»Ale je to souspřeží! Jak nestejné velikostí, ale stejně spolu táhne, věrno je si při žlabu i práci.«

»K tomu jsme. Kůň k tahu, pták k letu, člověk ku práci. Ale ani moje ruka nebyla vždycky od práce zchromlá.«

»Ne, nebyla; ale řeknu ti, že je mi tato tvoje ruka milejší, než jako jsi měla třicet roků nazpět.«

Vzal ruku ženinu a pohladil si jí drsnou tvář.

»A dodám, že před lety třicíti tvá ruka ani tak sladce nehladila.«

Postavil se k ní, položil jí ruku na rámě a žena, jakoby tíži její povolovala, přitulila se ke hrudi mužově. Usmívala se, ale dávala si pozor, aby neobjevila nedostatky zubů.

Králenci to neušlo; upřímně ji na ústa poceloval.

»Ať jsem nevím jaký,« liboval si, »měla-li jsi před lety hubičky tak medové!«

»Jen kdybys je tu měl!«

Pokrač.

JAN Z WOJKOWICZ:

JAK KARLÍČEK STONAL.

Z KNIHY »PSYCHOLOGICKÉ POVÍDKY«.

Pokrač.

Což, nechce už rozsvítit? Karlíček byl už chvíli po večeři. Ze všech koutů zdánlivě sice pomalu, ale ve skutečnosti s úžasnou rychlostí vyvalila se spousta upředené tmy, předená s pavučinovou přesností, hbitostí neuvěřitelnou. Tma houstla už přímo v klenutí nad postelí, nad skříní v levo postele spínala vrchol černých hodin s nejvyšší linií rámu svatého obrazu na stěně nad Karlíčkem, tma pokoje odpovídala tmě venku, rozlehlejší, panovačnější ještě než tato zákeřnice v místnosti. Stříbrné hodinky, žclízka perořízku, okovaný nějaký bibelot na nočním stolku dostávalo ze stříbřitého šedivý, nemocně se od tmy odrážející lesk, na obličeji ciferníku starých, stíny opředených hodin rozcházely se šeré ručičky — jedna na osmé, druhá na druhé straně na trojce významně spolu, a zdálo se, jakoby z povzdálí hovořily.

Ne, ještě ať nerozsvěcí. Ať je ještě více tma a úzko, nejisto a krutě začarovaně rozkošno — domyslil si k tomu Karlíček. Počínal mít opět horkost. Tváře mu zponenáhlu vzhořely, oči se zkalily vnějšímu světu, aby tím více a neurčitěji a rozčarovaněji viděly v tom uvnitř zakletém, plném fantasií a pohybů a velmi živých tváří a tvářností, plném do nekonečna rozpředených snů . . .

Jaký to krásný svět z pod těch zkalených očí! Všechny předměty se jinak, lidštěji zadívaly, v koutě za skříní stojící věšák se podivně rozšklebeně rozesmál a utkvěl pohledem neurčitě v ostatní oživené tmě, i okna dostala oči a upírala je neodvratně na Karlíčkovu peřinu, která se ve tmě zrovna nemocně bíle leskla, tlustá a svým dojmem stále přítomná — zašumělo to v malém koberci u postele, jakoby jej něco jemně přeběhlo — — a v to vše náhle zdálo se Karlíčkovi docela zřetelně a jasně, jakoby na něho někdo z venku, ze zahrady zavolal — hlas Franty — výskot jiných dětí, zapraskání bradel . . . »Ty to neumíš, Pepku, jdi s cesty, ty to neumíš . . .« slyšel zcela jako skutečně v bujné odpolední zeleni trav . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

IV.

A není u něho nikdo; večeří se vedle v zavřeném pokoji. Je sám, leží na znaku a horečný znak mu všecko barvitěji a živěji mění, vzdor svíčce, která vedle postele na stolečku hoří. Vždyť před ním na strop nesvítí, tam je tma dotýkající se až hodin. Poslouchá chvíli jako ve snách jejich tikání, pak se mu zdá, jakoby šeré nějaké křídlo zamlžilo se přes roh stropu a té chvíle vplynulo zase do ostatní tmy . . . Karlíček vyzdvihuje ruce; pálí ho na peřině. Pak se převalí na bok ke svíčce, ke stolečku, ke skříni. Plamen svíce zdá se mu nemocně zarudlý a světlé ticho míst na této straně ho straší. Zahmuřuje oči — otvírá je. Zahlédá se v upření bezděčně v plamen svíce — až hrůza. Klidné hlasy večeřících přivádějí nějaký cizí živel do jeho horečnaté, přeludné hlavy a ukolébávají v nějaké unavené zvonění, chuť po spánku. Zamhuřuje na chvíli oči a poslouchá maně a s rozkoší hlasy, jen jakoby z veliké dálky, aniž sleduje jejich smysl . . . Hučení a zvonění, mizení pozemských věcí a času . . . A zas otvírá jako v zmatku zraky a utkví na velké tabuli jarmary. Zahledí se do ohnivého lakování, odstínů žluti a hnědě, ba i místy s jantarovými přechody v nejistou červeň. Linie různých vrstev vlní se hlemýžďovitě, vybíhají v podivné krouceniny, skupují se v groteskní obrazce, ba tvary. Karlíček vidí nějaký pohádkově dlouhatánský, zahnutý nos, nalézá k němu hlavu s divně zasazenýma, šilhavýma očima — br, ježibaba! Nyní pozoruje jasně také takové dlouhé, jako šmyčec úzké tělo, v půli nahnuté — i ruku nyní vidí — a ten prst, dlouhý, kostnatě ohnutý prst! Ne, je vskutku jako živá! I ten lidský nepřirozený, čarodějnický úsměch kolem rtů! Jakoby se celá ohýbala a kývala . . . A Karlíček se dívá dál na čáry rýsující se jako pahrbky a podívá-li se na ně ze spoda, jsou to jakoby nějaká zvířata, koně. A hle, dívá-li se po nich zpátky, vysleduje dlouhý kočár, ba i kola a za nimi nějaké mužské hluboce schnuté postavy, vytáhlé i bachraté s židovskými nosy, se sáčky v rukou, s třírohými klobouky. A to vše tak živé, že se Karlíček nesmírně baví a zaujatě se do těch spletených tahů dívá. Je to jako celý průvod! Ženy, baby, balvany, kamení, tmavě rýsovaní, schoulení draci, kohouti, ani jakž takž podobná loď neschází s kapitánem-opicí s radostně a komicky nataženýma rukama a roztaženými prsty, smějící se, ústa nepřirozeně roztáhlá za uši. A podívá-li se jinam, hle z půli bývalé čarodějnice se složeným cizím vrstvením vyvíjí se mu před očima jakýsi pitvorný smíšek, popadající se za břicho (kus to bývalých zad čarodějnic) se zkroucenými ústy i tvary obličeje, s vyčáhlýma nohama, v posici čtverky (4). A hle, babiznin prst mění se v pušku, kterou drží v ruce myslivec s přimhouřeným okem! — A Karlíček zas nechá všechny ty osoby s jejich posicemi splynout v moře bezvýznamných vrstev a vln a znovu přelétne celou plochu skříně. Z bývalých postav průvodu objevují se nové, obří groteskně vzhlížející hlavy, ptačí hnízda

se sedmi ven natažený́mi krčky, bruslící děvčata, kluk v jednopalcových rukavicích se sáňkami, dále pláně, lesy, svaleniny balvanů, rozvlněná moře s prapodivně komplikovanými těly mužských potvor. A náhle se Karlíček nějak jinak na celý plán podívá a všechno se mu rozplyne v beztvarý chaos míhající se před očima. A za chvíli vzrůstá před ním uprostřed almary bohatě rozvětvený vous, stále a stále se ještě rozvětvující — hrůza, spatří hlavu — jakou to obří děsivou hlavu! A nyní vidí ohromné oči, na něho vypoulené, koulící se — a krk vidí, celé tělo vidí i sukovitě rozklenuté nohy — jaký to Krakonoš! Karlíček hrůzou z vypoulených na něho očí padne si zpět do postele a zavře oči. Po chvíli se odváží opět na skříň vzhlédnout: Sláva, obr zmizel. Karlíček hledá ježibabu, těká očima po vrstvách laku, kroutících se labyrinthovými vlnami — ježibaba zmizela.

Ale je unaven, uléhá a zamhuřuje oči. A hned se mu zdá něco divokého, hlučného, sonorního. Běhání, vyvalování očí, křik a hovor mnoha osob, nesmírné sály — — — — — —

— — — — —

»Už spí . . .« zaslechne v polosnu Karlíček za sebou. Otevře zvolna oči a pozvédá se. Stojí nad ním za pelestí maminka a ještě kdosi. »Spal si hezky, Karlíčku?« ptá se laskavě maminka přistupující k posteli. Karlíček jen kývne v mdlém úsměvu. »Jen hajej zas dál. Nebolí tě nic, drahoušku?« A Karlíček zase spí a zdá se mu o provazové síti a vysokých zelených travách a jarním odpoledním slunci, deroucím se houštinami zahrady.

*

Každý den nyní dopoledne zaměstnávala Karlíčka v posteli služka, Andula. Maminka nemohla — vařila. Třeba že viděl nejraději maminku, neboť její kouzlo bylo šeřejší, útulně barvité jako šepotání v alkovně — pro změnu byl i tomuto světlému zjevu rád. Bylať svěží, živá. Přicházela hlučně a vesele jako s křikem, smála se a proměnila útulné hnízdo postele i atmosféru pokoje v rušné rejdiště, místnost pro dovádivou bezstarostnost. Karlíčkovy oči zablýskly do černa, smál se na služku jasným obličejem, máchal do kotoučů prachu, až se tento třepotal v jásavém honění, plný světlušek a zlata. Andula uchopila Karlíčka za ramínka, vrazila ho pevně do polštáře, vytáhla ze spodu druhý a tutlala mu jím hlavu, až se řehotal a dusil. Pak větrala z čerstva peřinu, tahala šelmovsky Karlíčka za nohy, jakoby ho chtěla dostat z postele — a Karlíček se smál a nesmírně se bavil. Přinášela žlutá a oranžová, rozkošně průsvitná glycerinová mýdla, jichž hlatí se slunce z oken sklouzalo, jako řezem achátovým — jejich svity potkávaly se s paprsky Karlíčkových úsměvných očí, jako blesky dvou rozkoší. Dala si ruce s nimi za záda, míchala a házela jimi, vytáhla pravou. »Hádal, které je v ní? Žluté nebo červené?« ‚Červené.‘ »Chyba lávky, žluté, neumí hádat: Ještě jednou.« Opět přendávání za zády. Vytáhne ruku levou. »Tak, které je v té teď?« ‚Žluté.‘ »A, zas se zmýlil, je tam červené.« — Hra se opakuje několikrát s nápadným nezdarem pro Karlíčka. Karlíčka omrzí trpělivost. ‚Není pravda, lžeš, tam je červené mýdlo.‘ »Ne, tam je žluté« — ‚ukaž, ukaž!‘ Služka se brání, skrz její prsty svitne to jako paprsek rozkrájeného melounu. Andula výská. ‚Vidíš! vidíš! Šidila's mě, já už dávno vyhrál!‘ Vůbec má tato služka při své divoké zábavnosti i své nepříjemné stránky pro Karlíčka a to svou resolutností. Zamane-li si Karlíčka lechtat, je dlouho nemilosrdná, žhnou jí oči jako jiskry vášnivou neukojitelností. Ještě hůře je s užíváním. Karlíček při ní musí užívat. Strká mu lahvičku tak dlouho mezi oči, mluví do něho tak neústupně, že se to musí Karlíčkovi zošklivit. Jednou dlouho vzdoroval. Andula s vážným obličejem nalije na lžíci užívání. »Já bych to sama vypila, tak krásně to voní. Čichl si.« Karlíček zrady netuše přiblíží nos. Tak — a už má nos v plné lžíci. Karlíček chce se durdit, otevře ústa — tu máš, lžíce už je převrácená v něm i se svým hořkým obsahem; až se zakuckal. Vůbec je lstivá; Karlíčka to na ni náramně mrzí. Jedná-li se o nějaké přemluvení anebo ošizení Karlíčka, drží vždy s maminkou. Kývá hlavou a mrká tak silně a dlouho — myslí, že je Karlíček tak hloupý! Že je snad slepý! — Nicméně Karlíčka obalamutí snadno, pomáhá jí její veselost, schopnost zaujmout žerty a někdy i ďábelská ošemetnost.

Také mu v tato dopoledne čítává. A to knihu anekdot a šprýmů. Karlíček od ní nic jiného slyšet číst ani nechce. Toto zde souvisí s celým kouzlem jejího jevu. Čte s rozjařením, s pochopením každé nejabsurdnější směšnosti. A po každé anekdotě se dá tak hlasitě do smíchu, výská, prohýbá se na posteli, oči ji slzí — Karlíček se směje. Smějou se pokaždé, i druhý den ještě oné včerejší anekdotě, než pokračují v nových.

Někdy mu přinese z nějakého trhu balonek k nafouknutí s pronikavou píšťalkou. Zábava i na celý další den. Druhý den leží jarmareční klenot na posteli svraskly, nehybný, mrtvý. Upracoval se, strhl se . . . Služka hubuje, že Karlíček všecko musí zkazit — — — —

V celku vzato opakuje se s malými změnami každého dopoledne vždy totéž, ale Karlíčkovi to připadá pokaždé nové, a těší se na to vždy z rána s veselou tváří, právě jako odpoledne na příchod maminčin, její mazlení, hýčkání, její kouzlo splývající s navečerem padajícím z rolet, chuť po spánku, po rozpředení fantasie, na její četbu pohádkových, zšeřelých historií o praskajících, zakletých schodech, strašících lidech i skutečných strašidlech, pavučinových zdech a tajemných zámcích.

V.

Tak přešlo několik dnů od Karličkova rozstonání, několik jasných rán s bouřícím sluncem, mihotajícím zlatým prachem, stěnami a rámy osvětlenými sluncem; se vztekáním se služkou. Několik obědů, kdy vzpomínal na jarní prohánění se venku se všemi těmi Pepíky a Franty, a steskem a rozkoší a fantasií roztoulaných odpoledni a navečerů, sladce umdlených, příjemně ukolébajících večerů. Seděl jednoho z nich na posteli a pozoroval (jako nyní každého dne) na skříni podivně se křivící tvary, grimassy nějakých nadpozemských bytostí, šklebná kývání čarodějnic, třírohé hlavy šelmovských kouzelníků, a jiné divotvorné, nikdy a nikde v životě nevídané tvary a pitvorné pósy, vlnění hnátů, vytřeštění zraků a lícních kostí, vichřící vlasy, cáry sukní a metly. Seděl a byl zabrán v groteskní tu rychle měnivou hru v šeřících se památkách legerně stíňujícího lakýrnického štětce. — Když tu náhle vedle se rozlétne veselost, vítání, radost, divení, mlaskání líbajících, šumot vaků, ozvy známých, ale dlouho neslyšených hlasů — bezpochyby, že také sundavání klobouků, bezpříčinné tření bot o podlahu, rovnání účesů, výklady příjezdu, nejnovějších a nejrychleji mysl uchvátivších více méně lhostejných, více méně smutných i veselých událostí — není pochyby, že přijely a jsou ve vedlejším pokoji Karlíčkovy tety. Hrdličky se divoce rozcukrují. Je slyšet za dveřmi ňafání tetina muflíka, oklepávání zad i s řemením, otírání o sukni, o koberec. —

Karlíček je tedy nemocen? A je — chudák... To jsou ty dětské nemoci teď na jaře! Karlíček září. Má vždy všecek rozsvícený obličej, přijede-li někdo z příbuzných, nebo z blízkých známých. Je to nové zaujetí, novina duše. A tetu Máry a Kláru má rád. Nevydrží a zavolá: »Teto Máry, teto Kláro!...« ‚Už jdem, už jdem,' je slyšet z vedle příjezdem a vypravováním rozjařené hlasy. Jen ještě smrknutí za dveřmi, a už se hrnou obě do pokoje, šustíce sukněmi. — To je dotazování a zase vypravování Karlíčkovi o všem možném! Obě si stoupnou před skříň a Karlíček vidí v šeru jasné jejich tváře a vlasy a snaží se z nich vyčíst celou tu rozkoš: Být tetou, mít domov v jiném kraji než on, vidět jiné stromy a domy, dýchat jiný vzduch — být tímto životem zde, který umí vykouzlit různé hry, rozdýchat svýma očima jich osobitou atmosféru, jako teta Máry, nebo už svou přítomností vzbudit jinou illusi okolí než obyčejnou, jako teta Klára. — Také Karlíčkovi nyní splynuly všechny tvary na skříni v beztvarou hmotu čar lakýrníkova štětce, bylo mu veselo a zase tak snivo jako před svátkem — ale přece jen v předvečer. Pokrač.

FEUILLETON.

MAURICE MAETERLINCK: LE TEMPLE ENSEVELI.

»Mluvím k těm, kteří nevěří v existenci jednoho všemohoucího a neomylného Soudce, jenž ve dne v noci, skloněn nad našimi myšlenkami, našimi city a našimi kroky, zachovává spravedlnost v tomto světě a dokonává ji jinde.« (La Justice.)

Těmi slovy otevírá Maurice Maeterlinck vstup do »Pohřbeného chrámu«. Kdo, nejsa z těch, »kdož nevěří«, by se zastavil u těchto slov, a, zmaten a truchliv a bázliv, neboť přišel v naději, že tu nalezne Boha — by odešel, nepřekročiv prahu tohoto »Pohřbeného chrámu«, klamal by se.

Jest zde Bůh. Co jiného jest toto horoucí hledání mravných zákonů v nás, než horoucí hledání Boha v nás? — Nedejme se klamati slovy. Slovo Bůh zaměňováno zde slovy »Tajemství«, »Spravedlnost«, »Život«, neboť někdy, praví autor, aniž tajemství změní místo, dostačí, aby se nám podařilo dáti mu jiné jméno. Co se nazývalo »bohové«, nazývá se dnes »život«. A je-li život stejně nevysvětlitelný jako bohové, získali jsme aspoň to, že nikdo nemá práva mluviti nebo na újmu jeho jednati ve jménu jeho.

O tom, jak na tyto věci nazírá, promluvil již hluboce a přesně v své knize: Moudrost a osud. Praví: Mohu věřiti způsobem nábožným a nekonečným, že není Boha, že zjev můj nemá účelu mimo sebe sama, že existence mé duše není pořádku tohoto nesmírného světa více potřebí nežli prchavých barev některého květu; ty můžeš věřiti malicherně, že jediný a všemohoucí Bůh tě miluje a chrání; budu šťastnější a klidnější než ty, je-li má nejistota větší, vážnější a ušlechtilejší než tvá víra, otázala-li se vnitřněji mé duše, obešla-li širší obzor, milovala-li více věci. Bůh, v něhož nevěřím, stane se mocnějším a útěšnějším onoho, v něhož ty věříš, zasloužil-li jsem, aby moje pochybnost spočívala na obsáhlejších a čistších myšlenkách a citech než ty, které oživují tvoji jistotu.

Opakuji: věřiti, nevěřiti, není hrubě důležito; co jest důležito, jest upřímnost, velikost, nezištnost a hloubka důvodů, pro něž věříme nebo nevěříme.

Dnes doznává: »Jest jisto, že z mnohého hlediště nejkrásnějším a nejzbožnějším počínáním si vůči tajemství jest mlčení neb modlitba, přijetí a bázeň. Avšak jsme-liž ještě v stavu, máme-li ještě právo voliti? Vůči tajemství jako vůči všemu, a více než vůči všemu jinému jedná se nikoliv o krásu nebo velikost, nýbrž o pravdu a upřímnost. Povinností naší již není snažiti se uvésti v souhlas fakta s našimi pudovými zálibami, s naším idealem, nýbrž chovati aspirace s dostatek objemné, s dostatek nezištné, aby byly vždy hotovy souhlasiti se všemi nepopíratelnými pouty. (d'Evolution des Mystère.)

Druhdy hledali jsme spravedlnost mimo nás. Cítili jsme, že jest jakýsi všeobecný dohled, jenž koná se jinde než v shovívavých temnotách svědomí každého člověka. (Le Trésor de Humbles.)

Cítíme, že nejsme jen v přítomnosti nás samých a že ti, kdo věří v Boha, jako ti, kdo nevěří, nejednají o sobě samých, jakoby byli jisti, že jsou samotni... a která duše nemá strach před jinou duší?... Duše naše jest si toho vědoma, že jí bude skládati účty. Žije, nic neříkajíc, pod rukou velikého soudce, jehož rozsudky nám unikají. (Le Trésor des Humbles.)

Dnes praví se nám: Není spravedlnosti mimo nás. Není fysické spravedlnosti plynoucí z mravných příčin.

Ani země, ani nebe, ani příroda, ani hmota, ani vzduch, ani žádná síla, již známe — mimo ty, jež jsou v nás — nedbá spravedlnosti, nemá nejmenšího vztahu k naší morálce, k našim myšlenkám a k našim úmyslům. Nejsou mezi vnějším světem a naším jednáním jiné vztahy, než prosté vztahy příčiny k účinku, podstatně amoralné. — Skočím-li do vody za mrazivé zimy, abych zachránil svého bližního, nebo spadnu-li do ní, chtě se již tam vrhnouti, následky nachlazení budou naprosto tytéž a nic na nebi nebo pod nebem mimo mne samého a člověka, může-li, nepřidá jediného utrpení k mým utrpením, neubere jediné bolesti mým bolestem za to, že jsem vykonal ctnostný skutek.

(Le Temple enseveli. La Justice.)

Ovšem, jest jedna imanentní spravedlnost, velice skutečná, ta, jež činí, že člověk špatný, krutý, zlomyslný, nespravedlivý, nepoctivý jest mravně méně šťasten než člověk dobrý, spravedlivý, oddaný, milující, laskavý, nevinný, smírný. Ta, jež činí, že zlo gravituje k zlu, s touž jistotou — jako země k slunci. (La Justice.)

Soužení a ouzkost přijde na každého člověka činícího zlé .... ale sláva a čest a pokoj bude každému, kdo činí dobré ... takoví, nemající zákona, sami sobě jsou zákonem: ježto ukazují dílo zákona napsané v srdcích svých, když jim svědectví vydává svědectví jejich, i myšlení, kteráž se vespolek obviňují, anebo také zastávají. (Sv. Pavel k Římanům II., 9, 10, 15.)

Nedovolávejme se Bohů ku vysvětlení příhod. Nedovolávejme se neobmezených zákonů vesmíru, záměru dějů, vůle světů, spravedlnosti hvězd. Tyto mocnosti existují a my se jim podrobujeme, jako se podrobujeme moci slunce. Ale rovněž jako tato působí neznajíc nás, tak i nám zbývá nepochybně ohromná svoboda v nesmírném kruhu jejich vlivů, a ony mají cos lepšího na práci, než skláněti se nad námi, aby položily stvol trávy neb nadzdvihly list na malé stezičce našeho mraveniště. Kdyžtě se jedná o nás, o náš těsný život, jest to, myslím, v nás, kde se nalézá klíč k taji, neboť jest pravděpodobno, že každá bytost chová v sobě nejlepší rozřešení záhady, jež podává. (La Chance.)

Všechen náš mravný život jest jedině v nás. »Plus est en moi. Více jest ve mně. Všecky mravné zákony, všecka rozumná tajemství jsou ve mně, může říci lidstvo; a máme snad právo připojiti: »A nemám se čeho obávati od toho, co ve mně jest.« (La Justice.)

(Neboť zákon Tvůj jest uprostřed vnitřností mých. Žalm XL., 9.)

(Dám zákony své do srdcí jejich a na myslích jejich napíši je.
Sv. Pavel, Epištoly k Židům X., 16.)

Jest v nás, pod naší vědomou existencí, podřízenou rozumu a vůli, existence hlubší, která se noří po jedné straně do minulosti, již dějiny nedosahují, a po druhé straně do budoucnosti, již tisíce let nikdy nevyčerpá. Není odvážno věřiti, že všichni bohové se tam skrývají a že ti, jimiž jsme oživili zem a planety, jeden po druhém odtud vykročili, aby jí dali jméno a podobu, již by představa naše pochopila. Čím jasněji člověk vidí, čím méně symbolů a obrazů potřebuje, tím více zmenšuje počet těchto jmen, počet těchto podob. Vyslovuje ponenáhlu jen jediné, ponechává si jen jediné, a v brzku tuší, že tato poslední podoba a toto poslední jméno nejsou samy ničím jiným, než posledním obrazem moci, jejíž trůn byl vždy v něm samém. Tu navracejí se bohové zas v nás, odkud byli vyšli; a zde jest to, kde se jich dnes otazujeme. (La Chance.)

Myslím tedy, že v tomto našem bezvědomém žití — ohromném a nevyčerpatelném, nevyzkoumatelném a božském — dlužno hledati vysvětlení našich šťastných a nešťastných příhod. Jest v nás bytost, která jest naším opravdovým já, naším prvorozeným já, nepamětným, bezmezným, nesmírným a nepochybně nesmrtelným. Naše intelligence, jež jest jen jakýs druh světélkování na tomto vnitřním moři, zná ji jen neúplně.

Tato bezvědomá bytost žije na jiné ploše a v jiném světě než naše intelligence. Nezná Času a Prostoru, těchto dvou strašných a illusorních zdí, mezi nimiž se musí sunouti náš rozum, nemá-li se ztratiti. Není pro ni blízkosti, ni vzdálenosti, ni minulosti, ni budoucnosti, ni odporu hmoty. Ví vše a může vše ...

... Projdeme tedy, neumdlévajíce, všemi cestami, které vedou z našeho vědomí do našeho bezvědomí, uspějeme takto naznačiti jakýs druh stezky na velikých, ještě neschůdných cestách vedoucích »od toho, co vidíme, k tomu, co nevidíme«, od člověka k Bohu a od individua k všemmíru. Na konci těchto cest skrývá se nejvyšší tajemství života. Prozatím přijměme hypothesu, která povzbuzuje náš život v tomto žití vesmírném, jež nás potřebuje ku proniknutí svých vlastních záhad, neboť jsme ti, v nichž tajemství jeho se nejrychleji a nejčistěji zkrystallisují. (La Chance.)

To jsou některá z přemnohých světel hořících v »Pohřbeném chrámu«; mezi něž jsem zařadila dvě, tři věčné lampy příbuzného světla ze Starého a Nového zákona, aby srovnáním s nimi změřena byla světelná síla nových světel ...

Na každém člověku jest, aby v chrámu pohřbeném ve vlastním jeho nitru udržoval světlo neustálým přiléváním oleje činné mravnosti, neboť, jak dobře bylo praveno: zákony fysické čili vnější, jednou zjeveny, zůstanou navždy tím, čím jsou, a tvoří definitivní vymoženost; kdežto u zákonů mravných čili vnitřních není s dostatek, aby byly zjeveny, musí býti stále činny a prožívány, ne-li, hrozí chvíle, promění-li se v nic. Zákon fysický jest oheň, jenž, byv zapálen, již neuhasne: mravný zákon jest kahan, jenž nejsa stále živen a udržován bdělou a laskavou rukou, hasne.

Marie Kalašová.

LITERATURA.

Jaroslav Vrchlický: Eklogy a písně. Souborné vydání básnických spisů XLIII. Nákl. J. Otty.

— Votivní desky. Nakl. družstvo Máje. 2 K.

Současně s novou knihou p. Vrchlického vyšla také jedna z jeho prvých lyrických sbírek, pocházející z roku 1879, Eklogy a písně jsou jednou z nejlepších knih, spadajících do prvých let básnické činnosti p. autorovy, kvalitativně možno je skoro zařaditi po bok knihám Duch a Svět a Sfinx. Forma je velice precisní, klassická, tak jakou jevila se v zmíněných knihách. Ale proti exaltovanému a revoltnímu tónu těchto, mají Eklogy a písně ráz zcela jiný. Jich zbarvení je světlé, optimistické, verše dýší radostí ze života a štěstím ve styku s přírodou. A v této atmosfeře hellénského veselí spontanně plyne hlavní živel knihy, její erotika. Zabíhá od výbuchů radosti k periodám sentimentální snivosti, snažíc se rozšířiti pokud možno nejvíce tuto citovou partii a vrhajíc na ni světlo naivního štěstí. Proto jsou Eklogy a písně knihou určitějšího zbarvení než několik posledních sbírek lyrických p. Vrchlického; spojují jasný názor hellénský s intimitou pozdního romantismu.

Jistým překvapením pro všechny, kteří sledují produkci básníkovu, jsou jistě Votivní desky »poslední zlomky epopeje«. Poesie rozhodně renaissanční, ve smyslu toho slova, obvyklém před třiceti lety ve Francii; ale ty epické fragmenty jsou povahy nestejnorodé a téměř na všech lze vycítit zápas mezi živlem lyrickým a epickým. Jest jisto, že nepevná půda kteréhokoliv z obou druhů jest na újmu umělecké výši díla. Soudím-li správně, jest epika v těchto básních něčím vedlejším, jen pomocným, jen rámcem pro určitou myšlenku, jež nepotřebuje dějového pohybu. Lyrismus její stojí v opposici proti dějovosti a seslabuje dojem knihy. Prvky antiky lze

objeviti všude, ať jedná se o půvabnou řeckou otrokyni Jambé, neb o episodu z germanské mythologie Úklady Lokiho.

Jsou zde echa z dřívější tvorby básníkovy, revoltní motivy, jež chtí míti něco společného se satanismem, libují si v gigantických postavách, zdeptaných a v bezmocném vzdoru sražených k zemi; v hrdinách, kterým klid je zhoubou, kteří chtějí bouři jako Argonauté při svojí plavbě. Tím není ještě vše řečeno o této knize: některé její pfecy pracují zřejmě ku šírce vise, snaží se zahrnouti ve svých obrazech pokud možno velké množství představ, a jak to vidíme na Arachné, potlačují zase epičnost.

Pak jsou zde dvě episody z církevní historie, kvalitativně odpovídající ostatním, k celku však působící dojmem nadbytečné rozmanitosti. Nejvýše stojí Smrt Kainova a Povzlet Luciferův, působící mohutností i silou invence, svým vzdorem i závěrečnou tragikou — to ovšem platí o nich jako o osamocených básních, nikoli částech celku. Je-li tato kniha částečným vzestupem v epice p. Vrchlického, děje se to jistě vlivem jeho lyrického talentu. A fakt ten je skoro paradoxní, a vzhledem k prvým knihám lyriky básníkovy záhadný.

F. X. Hodáč: Nálady. Brno. A. Píša.

Nezcelený dojem, kterým pusobí p. Hodáč ve svých »Náladách« jest omluven již názvem tohoto malého svazku o 32 stránkách.

Jsou to nálady různých dob a různých odstínů. Výběr jich — jsou to básně psané zvlášť na motivy hudební a dojmy z cest — jeví zdánlivou distingovanost ve volbě látky. Verš je místy dosti plynný, ale kniha jest slabá a ubohá; její expresse nereprodukuje než částečně pocity nitra, nenalézajíc dosti síly. Nejvíce vyniká tento nedostatek slov v dojmech z cest v Alpách. Také jednotlivé články inspirace p. autorovy nemají v sobě uměleckou šťavnatost, ani schopnosti dáti zrod mocným obrazům, které byste z nadpisu jednotlivých básní očekávali.

Jean Rowalski.

DIVADLO.

Dokonč.

Výkon páně Vojanův v »Donu Juanu Tenoriovi« zasloužil takové mimořádné pozornosti kritiky. Bylo-li již uvedení fantasticko-náboženské hry španělské i na scénu Národního divadla po umělecké stránce samo o sobě znamenitým činem artistické správy, znamenal don Juan Vojanův hybnou sílu, vzrůst a vítězství kusu. Byl hereckou creací prvního řádu, a bude čítán mezi vrcholné body Vojanova silného umění. »Don Juan Tenorio«, tak jak ho Zorilla pro své Španěly povahově i divadelně spracoval, není tak docela donem Juanem, jak žije v běžné představě. Ale je to španělský šlechtický světák, elegantní a kavalírský každou krůpějí divoké jižní své krve, nedůtklivý na svojí čest, necht se již při něm tento pojem našemu nazírání jeví jakkoliv problematický. A pan Vojan vložil to do všech nervů stvořené jím bytosti, prosytil tím svůj výkon až do toho vzorného tasení rapíru. Don Juan Zorillův je se svým světáctvím vlastně již na počátcích konce. Vítězná sázka o vlastní milenku bližence Juanova v krkolomných záletech a soubojových výstřednostech, dona Luise Mejíy, je posledním výstřelkem dobrodružné mysli Juanovy. Pak se to vše láme v opravdové lásce k nadzemsky neporušené komthurově dceři. Ten lstný únos panenské Inés, ono zabití komthura i dona Luise, to jsou jen důsledky, a vyplynuly ze zcela jiných vnitřních motivů, než všecky ostatní minulé činy Juanovy. A když pak don Juan, který zachránil se i tentokráte útěkem, po čase vrací se do Sevilly s churavou již duší, a přichází přímo na hřbitov svých někdejších obětí, a podlomená mysl jeho ztrácí se v hallucinacích, i ta poslední dvě zabití, vyvolaná posměchem a urážkou nechápajících, že nestojí před nimi již don Juan minulosti, ale Juan shrouceného zdraví, i ta jsou již jen důsledkem. »Já je nezabil, to bůh ví; jejich sudba zabila je.« Ale s tímto návratem Juanovým po děsivé hostině s přízrakem komthura, jehož v chorobně vzepjaté a předrážděné bujnosti byl pozval, a který chorému duchu, uvolněnému od zvolna již shasínajícího života, kdysi v dětství také vyrůstavšího v přísné náboženské tradici španělské, objevil se na pozvání poslušným, s tímto posledním návratem rozjitřená duše v nových hallucinacích, odpovídajících zcela očistné víře hluboce nábožensky naladěného španělského lidu, dochází klidu na hrobě čisté Inés. A drama tímto koncem dosahuje své tendence.

Pan Vojan v těchto vzrušujících scénách druhého dílu ukázal znovu krásnou velikost svého umění i do hloubky. A úspěch jeho, který dovedl dáti výkonu svému onu pevnou a velikou linii a výšku, v nichž takové tragedie, jakou je Zorillova, celé jsou budovány, a úspěch díla samého zřetelně dokazovaly oprávněnost často již v poslední době vysloveného mínění, že dozrály dny pro návrat velikého gesta, velikých obrysů, vysoké a smělé dramatické stavby na jeviště.

Z ostatních účinkujících ve výborném představení, jež vypraveno bylo s dokonalými effekty a náladou jednotlivých scén, nemohu tentokráte psáti o Inés slečny Dostalovy, aby se posudek můj nezdál osobně zaujatým, ale zmínkou alespoň zavaditi musím o výbornou Brigidu paní Hübnerové a páně Mošnovu episodku hostinského.

— s —

REVUE.

»L'Occident« patří mezi nejlepší a nejzajímavější revue francouzské. Je to orgán umělecké a literární elity moderní Francie, té, která hájí své galské západnictví proti vlivům cizím a proti cosmopolitismu. V čele revue je sympatický básník a essayista Mithouard. Poesie, malířství, hudba mají v této revui zastance čistých, uměleckých aspirací. Banálnost a snobismus jsou tu pronásledovány a drobné »poznámky« na posledních stránkách »L'Occidentu« srší satirickými výpady. V posledním čísle přimlouvá se »L'Occident, aby Ohnetovi bylo reservováno nějaké místečko, když ne fauteuil, tedy aspoň strapontin v Akademii někde v sousedství Rostanda a Lavedana.

»L'Occident« hájí staré památky proti barbarům modernismu a tropí si posměch z professorského umění à la Bouguereau, Gerôme.

Mezi spolupracovníky »L'Occidentu« jsou nejsympatičtější jména mladé Francie: Francis Vielé-Griffin, André Gide, Charles Morice, Maurice Barrès, Robert de Souza a j.

O způsobu práce geniálních mužů píše Dr. Felix Regnault v »Le Revue«. Těžko se dá analysovat genij. Dr. Regnault pokusil se o studování pracovní procedury několika geniálních mužů. Někteří nad svým dílem lopotně se mučí, jiní tvoří hravě. Někteří mají obdivuhodnou paměť, jiní žádnou. Jsou inspirovaní a jsou namáhavě pracující. Lamartine a Flaubert se lišili velice ve své manýře. O Dumasovi synovi píše autor: Dumas syn velmi obtížně seřadoval své myšlenky. Jeho kusy vyžadovaly dlouhou dobu přemítání, někdy to trvalo měsíce i léta nežli byl hotov s promyšlením plánů. Odlučoval se od společnosti, nejedl jako obyčejně, vařil si sám kávu, živil se studeným masem a sandwichy, po několik nocí nešel spat. Rozvrh některých jeho her jej neuspokojoval a stále jej předělával. Ale jakmile měl plán utvořený, nabyl opět dobrého rozmaru a své komedie psal velmi rychle, bez zjevné námahy a rukopis jeho neměl škrtů. »Pan Alfons« byl napsán za sedmnácte dnů, »Návštěva svatební« za osm dnů, »Cizinka« za měsíc, druhý akt »Dámy s kameliemi« byl napsán za čtyři hodiny. Tato lehkost stylu omýlila některé kritiky, kteří nedbajíce těžké práce předběžné, domnívali se, že jeho díla jej nestála nijaké námahy.«

DVĚ ANKETY.

(Úpadek kulturního vlivu německého. — Evropské mínění o francouzské žurnalistice.)

Dvě nejvýznamnější moderní revue francouzské uveřejnovaly v poslední době serii článku, v nichž na způsob anket byly probírány spisovateli a publicisty evropskými dvě zajímavé otázky.

Revue Bleue uspořádala na podnět svého essayisty Frédérice Loliée anketu: »Mínění evropské o tisku francouzském«. Dlouhá řada anglických, německých, ruských, italských, skandinavských spisovatelů a publicistů přednesla s tribuny Revue Bleue své názory o francouzské žurnalistice. Celkem vyzníval úsudek velmi pochlebně pro styl a myšlenkovou bohatost francouzského tisku, za to velmi nepříznivě byla posuzována omezenost obzoru a chudoba zahraniční informace francouzského tisku.

Anketa o tisku francouzském vyšla v 24., 25. a 26. čísle Revue Bleue« a zúčastnili se jí zejména: Brandes, Nordau, Povolny, de Gubernatis, Maeterlinck, Strindberg, Rud. Lothar, dále redaktoři Times«, »Neue Freie Presse . »Zeit« a mnohých velkých žurnálů evropských.

Slovanské hlasy v této anketě jsou velmi sporé, z Ruska zúčastnilo se několik známých publicistů a kromě nich uveřejňuje »Revue Bleue« delší dopis Václava Hladíka, který vyslovuje české sympathie francouzskému tisku. Hladík prohlašuje, že kulturní vliv francouzský vzrůstá v českém intellektuelním světě a praví:

»My Čechové pozvedáme zraky k Francii s upřímnou láskou, poněvadž ona je nám symbolem převahy ducha a moci osvěty. Její mravní a umělecký vliv každý den u nás roste. Milujeme jasný vzlet myšlenky francouzské; je nám přístupnější nežli těžká solidnost německá, vedoucí často ke konfusnosti. Smích, lehkost, elegance, které charakterisují francouzskou literaturu, jsou velmi blízké vkusu a temperamentu slovanskému. Není divu, že mužové jako Comte, Taine, Renan měli hlubší vliv nežli Hartmann anebo Spencer na intelektuelní mládež v Čechách.«

Dále český autor oceňuje přednosti francouzského tisku:

»Superiorita tisku francouzského spočívá v tradici velkých duchů vůdčích moderní žurnalistiky francouzské, jako byli to mužové myšlenky a stylu: Prévost-Paradol, J. J. Weiss, Jules Simon, Hervé, About, jako byl Emile de Girardin. Noblessa tisku francouzského jeví se v řadě myslitelů, kteří statečně se vrhli v denní zápas a dodali převahy vlivu kultury a talentu tam, kde vládly terorrismus fráze a jalový křik žvanivých tribunů.«

A půvabem, soudností tisku francouzského jsou kronikáři a causeristi, kteří stvořili čistě francouzský genre literární žurnalistiky . . . Nikde nemá žurnalistika tak patrný vliv literární. Německé listy snaží se v tom směru napodobovat francouzský tisk, opičí se po »Figaru , Echo de Paris«, »Gaulois«, jako německý »Überbrettl« imituje umělecké cabarety pařížského Montmartru.

»Německý, jakož i anglický tisk má své přednosti, kterých postrádá tisk francouzský. Jsou to zejména všestrannost obsahu, široký eklektismus, rozsáhlé informace zahraniční. Přiznávám se upřímně, že velké německé žurnály Neue Freie Presse , »Zeit , Frankfurter Zeitung« nejsou bez vlivu na české žurnály a že způsob našich žurnálů je bližší typu německému nežli francouzskému.«

Rovněž vysoce zajímavou anketu uveřejňuje »Mercure de France , jenž otiskuje dopisy nejpřednějších mužů osvětového, uměleckého a politického života francouzského i zahraničného o vlivu německého ducha. Pro nás Čechy je to serie interessantních výroků a je ku podivu, že jedině Národní Listy« si všimly této publikace. Ostatní náš tisk nemá patrně smyslu pro vysoké otázky kulturní a pro ideovou povýšenost svého obsahu, i onen t. zv. pokrokový« tisk, který nejvíce kritisuje v tomto ohledu Národní Listy«. Ve třech obšírných statích probíraly »Národní Listy« anketu »Mercure de France«, jež manifestuje velké doznání intelligence evropské: vliv německý je na ústupu, je v úpadku všude, ve vědě, filosofii, umění i literatuře. Před nedávnem ve vídeňském Zeitu p. Krejčí prohlašoval, že náš český duševní život je ovládán Německem.

Je-li tomu tak, můžeme si tím vysvětlit mnoho z nynější naší šosácké a maloměšťácké zbědovanosti duševní, jež stejně nás dojímá v světě buržustů jako v ovzduší proletářských a mezinárodních pokrokářských duchů . . . Zmatek pojmů o nejprostších otázkách umění a krásy, banální frazeologie starovlastenecká i modernistická, sentimentálnost na jedné straně, cynismus na druhé straně a nedostatek volnosti, vkusu a elegance všude — — to jsou asi důsledky vlivu německého.

V anketě »Mercuru« je uveřejněn též dopis českého spisovatele, a sice zajímavý projev osvíceného česko-anglického publicisty hr. Lützowa, jenž píše mimo jiné: Snad překvapím své čtenáře tvrzením, že nikdo snad tak mocně nepřispěl ke zmenšení německého vlivu jako kníže Bismark. Pražská smlouva z r. 1866 vyloučila na vždy z Německa nesmírná území od hranic českých až k moři Adriatickému, jež tvořila část bývalého bundu německého. Tato území jsou skoro výlučně obydlena Slovany, jimž dala vláda rakouská umělý nátěr německý. Boj o hegemonii v Německu, jenž byl zahájen za Bedřicha Velikého a rozhodnut v den Sadové, pokračoval ještě a bylo v zájmu vlády rakouské podporovati živel německý, následkem čehož snažila se vláda děti slovanského původu vychovávati německy. University byly úplně německé.«

Dále uvádí hr. Lützow utvoření české university v Praze před dvaceti lety, její rozkvět a její rychlé překonání významu německé university, »která živoří v Praze«. Na české universitě, dle slov hr. Lützowa, málo se studuje filosofie německá, české studium filosofické opírá se nejvíce o spisovatele francouzské a anglické.

Dr. Masaryk, jehož náhledy nejsou vždy sdíleny jeho krajany, může být pokládán za jednoho z nejpřednějších filosofů nynější doby.«

Tvrditi možno, že intellektuelní vliv německý, všemohoucí před r. 1866, skoro vymizel v zemích rakouských. Zaznamenati dlužno, že tato změna udála se bez velkého odporu se strany německé, jen v universitním místě Styrském Hradci snažil se ultraněmecký živel postaviti se proti hnutí slovanskému.

Dosud je zachována netknutě pouze jediná bašta německá, je to ministerstvo zahraničních věcí, »Ballplatz«, jak říkají Vídeňáci, smutný palác, jehož obyvatelé — více nežli armády rakouské, vždy na bojištích statečné — jsou zodpovědni za četné pohromy Rakouska. Zachovala se tam ještě nerušeně tradice Metternichova . . .

Rok 1870. změnil to vše, jako mnoho věcí. Nietzsche předvídal tyto změny od r. 1871. Psal tehdy, že velké vítězství je velkým nebezpečím a že je velkým omylem, pokládati německou kulturu za vítěze v tomto boji. Bylo to správně souzeno. Ve filosofii jsou Němci pozadu, jejich doba rozkvětu minula. Též německá historie je v úpadku. Tyto změny se jeví i ve vystupování německých professorů. Dříve by bylo nemožné, aby historik významu Mommsenova vybízel Němce — k vůli demonstracím v Praze — aby »rozbíjeli lebky slovanské«. A hrabě Lützow končí svůj článek slovy: »Uzavírám s prohlášením, že dnes vliv německý nemohl by býti prospěšným národům cizím!«

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 20. LEDNA 1903. — * ČÍSLO 11. *

Z BÁSNÍ F. X. SVOBODY.

SEN.

Neptával jsem se dřív,
kde věčnost budu spát,
až nebudu již živ,
kde setlím jedenkrát?
Však dnes, když skutek prodlévá,
když do hluboka zrak se dívá,
když slýchávám, jak smrt si zpívá,
tu ptám se: Matko země,
kam ukryješ mne jemně,
až ret můj oněmí?
Kde budu spát,
na čele smíření,
v hlubinách chlad?

Tichounkou duše hrou,
jakoby z mlhava,
pěšinka přede mnou
bělostná vyvstává.
Dvě břízky jsou tu ztepilé,
hrob nešlechtěný mezi nimi,
kříž s písmenkami zčernalými,
a klasné trávy měkce šumí,
jdoucího kroky vlídně tlumí,
a ovce nevinné
tu v slunci těkají,
a písně dětinné
tu dívky zpívají.

V. B.

Líto mi, že jsem svědkem němým,
příteli, nesvobody tvé,
že v hlohy černé zavedly tvé
tvé touhy vášnivé.

A zapleten že zlobně mluvíš
o světa směšném zmatení.
Řeč o výsosti tvojí pyšné
je pádu znamení.

Svobodné srdce sobectví jen
jsi v poblouznění podrobil
a pýchy dýku nejostřejší
jsi v prsa vlastní vryl.

Ach, nejdi dál!... Až odloučí se
ta žena krásy pardalí,
pak poznáš vedle hebké srsti
lesk zubů z povzdálí.

PÍSEŇ CESTÁŘOVA.

Na bílé cestě ve aleji
rád trávím teplý letní den.
Všem lidem štěstí, zdraví přeji,
již tudy jedou nebo jdou,
neb vím, že ještě tvrdší cesty
než tato v lidském žití jsou.

Štěrk urovnávám do koleje
a tiše sním, jak léta jdou,
mě hrábě zvoní, sladko mně je,
klid měsíce v svém zraku mám,
a těším se, že cesty křivé
všem lidem vlídně urovnám.

A pracuji tak po den celý
od jitřních mlh až v noci mír,
a v byt když zajdu osamělý
a smích když slyším dětí svých,
tu vzpomenu, jak zabloudilým
je za tmy v krajích neznámých?

Tak jizvy cesty zaceluji,
z kol, podkov rány hojím jí,
a tichý sen si v duši snuji,
že čas mých sta též srovná ran,
než večer bude, a než v dálky
mne zavolá všech lidí Pán.

Na bílé cestě ve aleji
rád trávím teplý letní den.
Všem lidem štěstí, zdraví přeji,
již tudy jedou nebo jdou,
neb vím, že ještě tvrdší cesty
než tato v lidském žití jsou!

VÁCLAV HLADÍK:

FLIRT.

(Z POVÍDEK ARTUŠOVÝCH.)

Růže kvetly kolem nás.

Vydechovaly jemně náruživou vůni do zlatého vzduchu.

Seděli jsme tři pohodlně v proutěných křeslech. Naše líná nonchalance, naše bílé lázeňské kroje připadaly mi světáckým rouháním uprostřed bujnými barvami plápolajících růží a před vznešeně vyklenutou linií modrého moře na obzoru . . . tam daleko, kde bělaly se matně plachty rybářských lodí.

Hovořili jsme nenuceně a přece jaksi napjatě . . . tak, jak hovoří známí od včerejška, kteří jsou si zdvořile lhostejní.

Konversace z lázeňské promenády nebo ze salonu dopravního parníku, z míst nahodilých a mezinárodních setkání.

Paní Hedviku Morsenovou jsem poznal před několika týdny v jistém poněkud pestrém a kosmopolitickém saloně pařížském, kam jsem chodil hádat se a říkat si impertinence s mladou Holanďankou, která měla znavenou tvář, mdlý, unylý pohled, ale směle mluvila a strojila se s odvážnou elegancí. Byla svobodná, vdaná? Nevím. Ale mnoho asi prožila, ač byla mladá, a byla velmi bystrého i delikátního ducha. Miloval jsem ji několik dnů prudce a palčivě. Byl to doušek ostrého a vonného hollandského likéru

O paní Morsenové tvrdili někteří, že je rozvedenou manželkou kahyrského bankéře, jiní, že utekla z Cadixu nějakému velkostatkáři, jiní zase, že byla maitressou sekretáře ruského vyslanectví hraběte O.

V tom pestrém saloně pařížském bylo více osob podobného nejasného a cizokrajného původu. Chodila tam velmi tlustá, triviálně vyhlížející a přepjatě sladce hovořící ruská hraběnka a spisovatelka, která byla jistě ve službách carské policie. Ostatně v tom salonu v avenue de Niel hrály se i karty, baccara, a to dovršuje jeho karakteristiku.

»Velice zajímavé a velice podezřelé místo . . . něco jen v Paříži možného . . . bavit se budeš,« sliboval mi přítel a krajan můj, sochař v Paříži po leta usedlý, když mne tam poprvé vedl.

Byl jsem tehdy poněkud rozrušených nervů a těžce zmítané duše. Zlomilo se kormidlo a já nevěděl, kudy kam. Excessy práce, v níž jsem hledal zapomnění, střídaly se s otupujícími excessy hýření.

Ztratil jsem důvěru v sebe a pochyboval jsem o všem. A poznal jsem všechnu hořkost spleenu Paříže, o němž Baudelaire pěl sloky otrávení a zhnusení . . .

Bylo mi čtyřicet let, ale přes všechen svůj spleen, nepokoj a rozrušení, blaseovaným jsem ještě nebyl. Naopak míval jsem záchvaty velké, prahnoucí touhy a někdy jsem velmi sentimentálně vzpomínal na jisté ušlechtilé i poetické okamžiky své erotické . . . milostné, neodvažuji se říci — minulosti.

— — — — — — — — — — — — — — —

Paní Hedvika, ať již vdova, rozvedená žena nebo přítelkyně ruského diplomata, byla žena okouzlující a žárné vnadnosti orientální. Byl jsem nakloněn věřiti, že je rozvedenou manželkou kahyrského peněžníka. Ostatně mluvila i o Kahyře i o Cadixu s domáckou znalostí. Mnoho asi věděla, mnoho asi zažila, a její temné zraky prozrazovaly vášnivou těkavost židovky. Její pleť byla bílá a rozkošně vypěstovaná, svítila hladkostí perleťovou, její boky byly štíhlé a její poprsí bujné, noha útlá, podlouhlá, malá — nádherný exemplář ženského živočicha.

Objevovala se ve společnosti hubeného mladíka, syna pověstného poslance zkompromitovaného v panamských skandálech. Mladík, nadutý hejsek, byl velmi pyšný přízní krásné židovky, jež ostatně tvrdila, že je křtěná, a chodila na kázání elegantního, ohnivého P. Rombréa do kostela Saint Sulpice s touže pravidelností, jako se objevovala v jisté dny na závodišti v Auteillu neb Longchampsu.

— — — — — — — — — — — — — — —

Třetím v naší společnosti uprostřed záhonů růžových před malou villou na pobřeží normandském v nevelkém, dosti laciném a dosti elegantním lázeňském hnízdě byl asi třicetiletý důstojník, Maurice Lambo.

Snědý, hezký hoch, sportsman, zpěvák, tanečník — velmi zábavný, společensky prohnaný, ale citově ještě naivní a prostý, jako mnozí podobní krasavci.

Zamiloval se ztřeštěně, s celým lyrismem své francouzské načechrané a pěnící povahy do paní Hedviky.

Ale ovládal své city jako vzpínajícího se koně při parádě. Jen pohledy velkých očí s dlouhými, ženskými řasami vyjadřoval paní Morsenové svůj obdiv, své zbožňování, svou smělou touhu.

Mluvili jsme, pomlouvali jsme, vtipkovali jsme. Když hovor vázl, krásný Maurice zanotoval nějakou arii z »Mamzelle Nitouche« — uměl všechny operety a písničky z café-concertů — netrpělivě si zakrucoval knír, vrhal stále bojovnější pohledy a v jedné chvíli i židli vyhodil do vzduchu a zase ji chytil, aby ukázal svalovou pružnost svého všemi sporty vycvičeného těla.

»Jak ty růže dnes voní!« pravila paní Hedvika.

»Jsou v nejvyšším rozkvětu . . .« pravil jsem s úsměvem.

»A brzo uvadnou,« odpověděla a zdálo se mi, že její úsměv se podobal mému.

»Vzpomínáte na vaši Hollanďanku?« pravila náhle stáhnuvši posměšně obočí.

»Oh ne . . . ale byla to veselá doba . . .«

»Máte zajisté půvabné dojmy z ní . . .«

»Ano, ale ty nejkrásnější si, bohužel, musím nechat pro sebe a nevztahují se k Hollanďance,« pravil jsem ironicky a paradoval jsem zamilovaný pohled pana Maurice.

Dala se do smíchu a klepla mne vějířem.

»Zlý!«

Uměla roztomile vysloviti to slovo a užívala ho v návalech důvěrnosti.

»I čerta!« pomyslil jsem si.

Seděla koketně mezi dvěma muži u stolu. Neměla šněrovačku. Její úbor bílý činil ji svrchovaně svůdnou.

Obrátila se zase k důstojníkovi. I jej klepla vějířem a poslouchala jej se zájmem. Rozpovídal se s nadšením a gesty lyrického tenora: »Když miluji, tak šílím, a kdyby jen chvíli trvala má láska, je větší, nežli deset let věrnosti jiného muže . . .«

»Velmi jednoduchá sofistika donjuanská —« odvětil jsem.

Paní Hedvika, ač odvrácena ode mne a zdánlivě cele zaujata Mauricem, lehkým dotknutím svého střevíčku mi telegrafovala pod stolem svůj souhlas.

Přisunul jsem své proutěné křeslo k ní blíže, pohlédl jsem na něžnou krásu její odvrácené šíje, uzřel jsem novou jakousi linii její tváře se strany, cítil jsem dotknutí pod stolem. Zatočila se mi hlava.

Za chvilku jsme se trochu pohádali s důstojníkem, jejž dokonce jsem podráždil svou opposicí.

A ona seděla mezi námi dvěma a velice ji bavilo to zdvořile podrážděné dorážení dvou mužů. Pozorovala, že zapálila na obou stranách, a tyto hry života ji dětinsky těšily.

Důstojník konečně se stal nervosním a prohlásil, že je čas jít na lawn-tennis.

Prohlásil jsem, že se ani nehnu. Ve sladké lenosti chtěl jsem dýchat vůni růží. Vyňal jsem z kapsy svazeček Verlainových básní a zapálil jsem si doutník.

Odešli. Když zahýbali do aleje, vedoucí ke hřišti, ohlédla se paní Hedvika a pokynula s úsměvem hlavou.

Nemohl jsem číst dlouho. Musil jsem shrnouti jednu stranu plátěného stanu před paprsky slunečními. Vyhlížel jsem do zahrady. Ticho siesty znenáhla ustupovalo předvečernímu ruchu. Slyšel jsem veselé výkřiky sportovní angličtiny z hřiště: »play«, »advantage«, »game«! Ze silnice zaznívalo zpěvné volání prodavačů zeleniny.

V dáli na obzoru moře změnilo barvu. Potemnělo. Rozevíralo se touhám, volným myšlenkám, divoce rozletělým steskům, jako náruč milující, roztoužené ženy. A překonalo v mé mysli svůdnou představu tmavooké civilisované orientálky a do těch nedozírných dálek plynula má duše, k přístavům minulosti . . .

Nepozoroval jsem ani návrat paní Morsenové.

»Jak smutný a zamyšlený, můj příteli!«

»Snad jen ospalý,« a tvářil jsem se, jako bych zadržoval zívnutí.

»Nudíte se, nebo jste zamilován?«

»Nevím, co si vybrat, oboje je stejně nepříjemné . . . A co váš důstojník?«

»Eh, můj důstojník!« rozhodila rukama a dala se do smíchu. »To není můj typ, víte . . . Milenec pro chansonettu, sklepnici nebo pro počestnou paničku . . .«

A doložila rychle, jaksi rozveseleně:

»Teď se mnou, pane fadiáne, vypijete číšku čaje. Zvu vás. Vy barbare slovanský, nejste vděčným? Mám vám snad říci ještě, že se mi vaše hrubiánství líbí a že jsem do vás zamilována . . .«

»Neříkejte nic, milostivá, a raději to dokažte!«

»Komediante!«

Mávla po mně rukou. Zachytil jsem ji a zlíbal jsem tu jemnou, podélnou, hebkou ruku, jejíž malé, zaokrouhlené nehty podobaly se perlám. Velké diamantové prsteny, jeden jako krunýř malé želvy s rudým rubínem uprostřed, svítily na její tenkých prstech, podobných prstům královských princezen z obrazů Velasquezových . . .

Sluha přišel, odešel, zase přišel a odešel, a my sami seděli ve stanu a ona svýma čarovnýma rukama nalévala čaj ze stříbrné konvice do porculánových, staročínských číšek.

Nějak jsme se sblížili. Děkoval jsem v duchu elegantnímu a krásnému důstojníkovi. Musil být asi velmi theatrálním a sentimentálním, že se tak zprotivil rozmarné paní Hedvice . . .

Byl jsem nevážný. Tlachal jsem nejzbrklejší nesmysly, plival jsem jed a dělal jsem jí šaška.

Nevěřila mi nic, ani když jsem byl vážný, ani když jsem se smál.

»Vy jste lhář a komediant,« řekla velmi upřímně a skoro ostře, »to vás naučily ženy . . . vy jste příliš mnoho miloval, vášnivě . . .«

»Především hloupě.«

»Bláznivě a snad i krásně,« pokračovala, »a teď se chováte k ženám, jak to zasluhují... Ano, škola žen . . . ovšem vašich žen, zdejších, evropských žen «

Zkřivila pohrdlivě rty.

»Necítím se tu doma . . .« pravila po chvíli.

»Já též ne . . . jsme oba psanci . . .«

»Kde je vaše vlast?«

Mávl jsem rukou:

»Tam na východě . . . za těmi modrými lesy nad obzorem . . . a ještě daleko, daleko . . . Jsou tam též lesy, ale hlubší, divočejší, a ženy krásnější,

*

něžnější a divočejší, nežli ty loutky zdejší... A kde je vaše vlast, milostivá?«

Ukázala k jihu, přes nekonečné zelené louky a pastviny.

»Daleko na jihu, za mnoha řekami, horami a za velkým mořem...«

Šikmé paprsky slunce, sežloutlé, západem draly se do našeho stanu.

»Shrňte záclonu... a na druhé straně ji stáhněte.«

Vyplnil jsem její rozkaz jen do polovice. Zatáhl jsem záclonu na jedné straně, ale neuvolnil jsem ji na druhé.

A nevím ani, jak se to již stalo, v tom šeru, jež nás náhle obklopilo, spojily se naše rty.

Ostatně je to vždy tak. Ouvertura splyne s dějstvím tak harmonicky, že nedovedete nikdy určiti, kdy to vlastně začlo.

Ale když jsem pocítil její vonné, horké a vlhké rty v pocelech tak opojně něžných, subtilních a umělých, připadlo mi, že paní Hedvika není židovkou, ale spíše Armenkou nebo Čerkeskou, jednou z těch zázračných krás, které jsou stvořeny a vychovány pro lásku poetickou a smyslnou a jež jsou královnami i v tom Orientu, kde ženy jsou vždy otrokyněmi.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Byl večer již... Byl čas změnit toaletu před diner a koncertem v lázeňském kasinu...

Doprovázela mne. Kráčeli jsme uprostřed záhonů růží, jež roztřásaly kolem rudé a zlaté lupeny. Vadly...

»Za tři dny odjedu,« řekl jsem náhle.

»Do své vlasti?«

»Ne, do Paříže.«

»Já též brzo odjedu.«

»Do Paříže?«

»Ne... kdo ví kam... ale jinam, zase jinam.«

Její hlas se zachvíval hlubokou melancholií. Unylá znavenost pokryla její tváře.

»Jinam? Hledat štěstí... lásku?«

Usmála se lehce a bolestné oduševnění zazářilo v těch očích, v nichž jsem viděl jen smyslný žár tvora pudu a rozmaru.

»Snad nemyslíte, že pravá láska a štěstí může existovat pro lidi našeho druhu..,«

Věřil jsem jí.

A růže vadly kolem nás...

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Uplynuly další tři dni, hraběnka chytala se za hlavu, a pak ještě dva hrozné nekonečné dni. Odpovědi Pavlovy byly neurčity a neuspokojivy. Nadešel poslední den před svatbou. Úvěr byl na všech stranách vyčerpán, dluhy na dluhy nakupeny a v domě nebylo krejcaru. Sabina, jíž třeštila hlava, vypůjčila si poslední peníze od služebnictva pod záminkou, že potřebuje drobných, Chodila jako v mátohách nerozeznávajíc, co na ni kdo mluví.

Po celý den pršelo, a hosté, již se sjeli na svatbu, říkali, že to nevěstě prší štěstí a peníze a že zítra bude krásně.

Bylo před půlnocí, když ve šplouchání a hrčení vody v okapech zazněl rachot vozu. Sabina, jež právě ulehla, vyskočila rovnýma nohama. Nemýlila se, byl to Pavel. Prostydlý, bledý prošel chodbami nepromluviv slova. Když se ocitli v pokoji, zavřel dvéře na klíč a položil před hraběnku dlouhé, zlatem inkrustované pouzdro s rodinným šperkem.

Sabina omdlévala rozčilením.

»Probůh, co se stalo?«

»Ale... nestalo se vlastně nic,« pravil tónem, jakým soucitný člověk oznamuje bližnímu velikou pohromu. Nic se nestalo, jen že jich v té hanebnosti kdosi předešel. A dávno již! A ne, aby se spokojil pouze s velkými kameny! Všecko je vyloupáno a nahrazeno sklenými střípky. Hledal, usilovně hledal, nejsou-li aspoň dva, tři kaménky pravé... vždyť ví, v jaké situaci se octli... ale nic a nic! Jedním slovem: hanebnost! ‚Operaci' provedla před lety zrovna táž firma, jež projevila ochotu koupiti od nich kameny. Měla o tom listinu ve svém archivu. Pavel ji přivezl s sebou.

Sabina hledíc ztrnule na sežloutlý papír utkvěla zrakem netečně na jeho okraji. Přečetla datum a zachvěla se. Kameny byly prodány před její svatbou. Její smutné mládí zašumělo jí hlavou a slzy svezly se po tvářích. Ale pojednou vyskočila a uchopila šperk, jímž byla oklamána a potupena v den svého sňatku, aby jím mrštila na zem a rozdupala ho.

Ale Pavel tomu zabránil.

Ne, k čemu to? Vždyť ten psíčí obojek má přece nějakou cenu! A pak ho bude zítra třeba, byť jen proto, aby ho spatřili příbuzní, již si mnoho na něm zakládají.

Ale co teď?

Ano, co teď? Pavel už o tom přemýšlel. Dluh, jejž Sabina nyní udělala, byl by s to zničiti ji i Avelinu, jež musí počítati s každým krejcarem své apanáže. A tak by bylo nejlépe promluviti

otevřeně se ženichem. Ale on ví, že toho Sabina neučiní, a on, ač by si rád vzal starého pána na starost, nemůže se mísiti do jejich rodinných záležitostí. A tak nezbývá, než zpraviti Dominiku o tom, že nemůže očekávati apanáže, pokud dluh nebude uhrazen. Měla by jí to říci matka, ale on ví, že by odkládala den ze dne a hynula při tom rozčilením a starostí. A tak to učiní sám a hned.

Zazvonil a dal vzbuditi nevěstu. Než přišla, odevzdal Sabině peníze stržené za své obrazy. Dalo mu to práce, než je prodal a jak je prodal! Ale co počít v takové tísni?

Dominika přišla rozespalá a růžová, ale s výrazem úzkosti v polekaných očích. Nepromluvila slova, ale trpkost stahovala jí rty. Její zraky přivíraly se úzkostlivě, jakoby je řezal a pálil podvodný lesk broušených sklíček, zářících duhovou nádherou pravých démantů. Když Pavel domluvil, uklonila se chladně, její ret trhl sebou trpce a ironicky a odcházejíc oddechla z hluboka, jakoby děkovala Bohu, že vyvázla z tohoto bláta ponížení a chudoby.

Noc byla tmavá, studená a vítr hvízdaje mrskal černými proudy deště jako těžkými biči. Pavel, jenž nemohl nazejtří zůstat ani se skrýti, odejel zase. Sabina naslouchala dlouho hrčení vozu, jež zmíralo v dálce, jako milý hlas uprostřed bouře. Ostatně nebyla již ani tak zdrcena a beznadějna, jako v prvním okamžiku. Pavel dovedl ji vždycky utěšiti a třeba doznati, že má pravdu: proč by se lekala a děsila této pohromy? Vždyť dcera její bude chotí velmi bohatého kavalíra a ať už je k ní štědrý, nebo ne, lze s jistotou předvídati, že ona přežije jej.

Ale vynalézavý osud přehodil neočekávaným tahem rozvržené karty.

Dominika nedala hraběti potomstva, jakoby mu ho nebyla mohla dát žádná žena pod sluncem.

Uplynulo málo roků a hrabě ustarán a nespokojen s proudem nové doby, podrážděn přezíravou lhostejností, s níž potkávalo se jeho úsilí a obětavost na rozhodujících místech, víc a více pronásledován prosebníky a žadateli stejně významnými jako neodbytnými, unaven mladou ženou, jež chtěla být milována a toužíc po rušném a skvělém životě, rozmnožila nepoměrně jeho vydání a ku všemu ještě trápen chorobnou předtuchou blízké smrti, protože blížil se šedesátce, již zvláštní shodou okolností nepřežil žádný z jeho posledních předků, cítě při tom, nebo domnívaje se cítiti, že zdraví jeho chábne, rozhodl se povoliti náhlým tužbám svého srdce a — uchýliti se do kláštera. Řád sice přijati nemínil, ale chtěl si v pokoji oddechnouti uprostřed milých přátel, ve stínu velikého Milosrdenství a setřásti se své duše pěnu a kal světských bojův a marností. A což také? Nechť ti, již neviděli dosud jeho obětí a překáželi jeho úsilí, okusí, jak bude vypadati svět, až vymře těch několik velmožů, již byli dosud ochranci víry a strážci mravnosti!

Dominika pokořena mrazivou znehodnocující lhostejností, s jakou ji manžel opouštěl, takřka ji zapuzuje navždy, nedovedla se vzpamatovati ze svého zdrcení. Nechápala a nebyla s to pochopiti podivné příčiny a pohnutky, jež v jeho tyranské a zbabělé duši ukuly s neotřesnou rozhodností tento úžasný závěr. Úzkostlivě ohlížela se zpět na ten nevelký zlomek času, jejž prožila po boku manželově. Čím se provinila? Jakým přečinem vyvolala toto kruté rozhodnutí? Její mladost ohřívala se na výsluní života snad trochu samolibě a okázale, ale byla mu věrna a snažila se učiniti ho šťastným. Jeho smrt byla by ji méně poděsila. Okolnost, že nesplnila jeho tužby a naděje, zdála se viniti ji z jeho nespokojenosti. Při tom byla již příliš prozíravá a znalá života, aby nevystihla, jak v tomto skvělém světě zevně bigotním a uvnitř zkaženém hemží se zlomyslné a vtipné narážky na její příhodu, tak že často několik slov, pošeptaných za jejími zády, trhlo nejvážnějšími obličeji a mistrové taktu a přetvářky sotva skryli svůj potměšilý úsměv. Stranila se tedy společnosti, bolestně uražena ve svém studu i ve své pýše, žijíc na panství svého manžela uprostřed nádhery a četného služebnictva osaměle a chudě, odkázána částečně na svou apanáži, již od matky se jí dostávalo.

K těmto pro Sabininu mateřskou lásku krutým zkouškám přidružila se záhy katastrofa netušeného dosahu.

Pavel zanedbával poslední dobou svou paletu. Pracoval vždy méně a — Sabina a zajisté ani on nemohli si toho nepovšimnouti — hůře. Zlověstná otupující lhostejnost pro barvy a pro světla zmalatňovala jeho vůli. Někdy bylo patrno, že se velikým rozmachem chystá ku práci, když pak za nedlouho vyšel buď zmalátnělý a sklesly nebo roztrpčen a podrážděn utíkal do polí, zamykaje pokoj na klíč, jakoby se bál, aby se nevyskytl svědek, jenž by vyčetl z jeho práce zoufalý pokus zadržeti vyschlý, unikající pramen tvořivosti. Sabina polekána tímto úpadkem donutila ho, aby podnikl delší cestu. Neměl mnoho chuti, vzpíral se jako dítě, jež vyhánějí ráno z teplých peřin. Při intimnosti, v jaké žili, nemohla Sabina zatajiti, že peníze, jež mu opatřila na cestu, jsou vydlužené. Konečně odejel zase v tom horečném rozechvění jakoby v rozmachu k veliké práci. Pokrač.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Zaplať Pán bůh i za ty tehdejší, i za tu nynější. Ale já ze své zkušenosti pravím, že mladí lidé nevědí, co je láska, a že všecky knížky i písničky lžou, které opak povídají. To je jen semínko lásky, co mladí lidé láskou nazývají. Bylo-li to semínko pravé, roste rok od roku, od desíti k desíti, a rostlo by od sta ke stu, kdyby lidem takového věku bylo přáno. Láska je chléb, společným potem zadělaný, společnou rukou uválený a v horké peci společných starostí upečený.«

»A společnou slzou omytý,« dodala Králencka sladce si vzpomínajíc na chvíle hořkých zkoušek, které za manželství svého spolu prožili.

»A se zdravými, zdárnými dětmi rozdílený,« doložil Králenec. »Není dobře člověku býti samotnému. Není muži dobře bez ženy, ženě bez muže, ale muž a žena ještě si nedostačují, teprve ve spolku dětí zhosťují se samoty.«

»Zaplať Pán Bůh za všecko,« děla pobožně a upřímně Králencka.

Vyvinula se muži, zdálo se jí, že již tuze dlouho s ním se mazlí a že se to nesluší, třeba byli mezi čtyrma očima.

Králenec se vrátil k Anýžce.

»Milejší mi je tvoje ruka, než Anýžčina, a více se mi líbí. Ale již nebudou jiné světa běhy. Není možná, aby ruce byly jako kamenné rukavice hned prvý týden po svatbě. Doufám, až Anýžka pobude ve tvé škole rok, že se jí ruce také obrní mozoly.«

»Kterak pak bude v mé škole, když my spolu budeme na výměnku a ona s Adamem na živnosti, dá-li Pán Bůh. To je moje pevné předsevzetí, že z výměnku o hospodářství ani nezavadím.«

Králenec se pozamračil. Byl zvyklý, aby slovo jeho po celém hospodářství vládlo, a ještě si nepředstavil, až ožení syna, že mu nejen osobou, ale také zvučným hlasem bude musit ustoupit.

»Jak pak by se obešli bez naší rady?« zabroukl. »To by to u Králenců do roka pěkně vypadalo!

»O tom později,« pravila Králencka. »Toť se ví, že mladí hospodáři v prvém čase jsou dobré rady tuze potřebni a že sami o sobě mnohé dělají naopak. Ale přece je to lepší, než míchají-li se jim do toho hospodáři staří. Ze svých chyb se naučí. Zkušený učený. Mládí chce samo chodit. Jednou stáří vnucovalo svou berlu mládí. Mládí berlu zahodilo a dalo se do skoku, aby ukázalo, jak samo je hbité, svižné a mrštné. Zahozená berla se přerazila, nerozvážné mládí zlomilo si nohu a rozvážné stáří nemohlo bez berly s místa. Já si v hospodářství jen na jedno budu dělat právo a od toho neustoupím!«

»Nu, nu!« pobízel ji muž, znepokojený pomyšlením, že by zájem na hospodářství pozbyl všeho práva.

»Na vnoučky.«

»Ty dobroto, ty! Máš pravdu, necháme je. Pomučí se naučí. Syn na otcovském dělá jako na svém, dcera jako na cizím, teprve na mužově jako na svém. Práce sama více nutí člověka, než nadávka i bič. Život nejsilněji houžve kroutí. Jedno abych ti řekl, u Anýžky více se mi zalíbilo, než bílé ručky její.«

»Proč jsi to již neřekl? Proč jsi mi ji nevymaloval hned celou?«

»U Bakulů světštěji si vedou, než u nás. Bezpochyby je tak v celé vsi. Nu nežť, když jim Pán Bůh dává a když to ještě není marnost. Považ si, postele tam nestelou do hlav.«

»Toť jsou vymyšlenosti! A jak?«

»Rovně jako voda.«

»Ale jakáž je to postel, když nejsou podušky do hlav střeseny? Kdo pak se dovtípí, že je to postel, aby se na ní leželo?«

»Nu vidíš, hlavy jsou tam takové bystré, i toho se dovtípí. A postele jsou pokryty koperdekami.«

»Ale jdi! Ty jsi byl někde v městě a ne ve vsi. Kde pak, aby ve vsi měli koperdeky!«

»U Bakulů mají. A kdybys viděla jejich peřiny!«

»Však uvidím, dá-li Pán Bůh.«

»Snadno se jim musejí peníze dělat, když mohou peřiny nabíjeti čistým praporem.«

»I mlč! Což pak ty tomu rozumíš! Poduška z čistého praporu by byla tuze lehká, nepřilehla by na tělo, padala by.«

»Se mne nemohla spadnout, když jsem ležel na zemi. Ale povídám ti: byl to čistý prapor a nic než čistý prapor.«

»Ale toho je škoda pro sedláka! Páni prapor dobře zaplatí a sedlák by v něm změkl, na hniličku uhnil.«

»Zrovna to jsem si myslil. Ale všecko, co mi bylo na pováženou, rázem mi vypadlo z mysli, když mne před spaním zula a já se jí tázal, vzala-li by si našeho Adama, a rodiče její při tom pomahali. ‚Dělejte si se mnou co chcete,' řekla bez rozmýšlení a upejpání, úplně odevzdána do vůle rodičů. Kde mají tak zvedené dítky, tam jsou i rodiče dobří a každý chlapec bez rozpaků může se jim klanět o nevěstu.«

Po obědě rodiče si zavolali Adama do přístěnku a otec mu pravil: »Abych ti, Adame, zvěstoval, jak jsem pořídil u Bakulů. Rodiče by nebyli proti tomu dát Anýžku k nám, ale než se rozhodneme, máme-li jíti dál, je třeba všecko uvá-

žit. Nyní se ještě můžeme pustit a žádná strana tím neutrpí ani v mínění svém, ani v mínění lidském. Proto jsme si tě zavolali, abychom s tebou všecko jak se patří uvážili a ničeho ti neztajili. Ty pak se rozhodni po svém rozumu. My tu s matkou věčně panovati nemůžeme a jedno je nám, odevzdáme-li ti vládu dnes nebo zítra. Ty tu potom budeš pánem a už nyní jsi pánem své vůle a svého rozhodnutí. Jak si usteleš, tak si lehneš.«

Tak otec oslovil syna způsobem důstojným a vážným. Když domluvil, upřel na syna zkoumavé oči.

Když Adam do přístěnku vešel, byl pln radostného očekávání. Krtelský mu líčil věc tak, jakoby Bakulovi jen na Adama čekali, ano dočkati se nemohli, aby mu dali krásnou Anýžku a s ní peněz moc a moc, myslím plný věrtel. Radost ho držela celé dopoledne, i ještě za oběda, ale když stanul před rodiči, a hlavně před otcem, hrklo v něm, jakoby byl před soudnou stolicí, kde uslyší slovo svého utěšení nebo zavržení. Vstupujícímu do přístěnku zdálo se, že je tak veliký, tak náramný, že mu hlava slemenem vyroste, a náhle, když uslyšel přísného a chladného otce, cítil se tak malým, tak maličký, jakoby ho s píď bylo, více nic.

»Podčiňuji se vůli boží a vaši,« odpověděl Adam.

»Oba máte dobré křesťanské vychování, ty i Anýžka. Ona řekla podobně: Dělejte si se mnou, co chcete. Co do toho, hany pro ni nemám. Ale musím také říci, co je méně příjemné.«

Adam stál zkroušeně, ani nevzhlédaje.

»Jsou tam hodní lidé, u Bakulů,« pokračoval otec. »Bakula rád dělá většího, než je, a to by nebyla hrozná chyba, jen že potom zdá se také všecko Bakulovi větším a lepším, a není.«

Adamovi bylo, jakoby už hříbkem při zemi seděl.

Otec pokračoval: »Pověst je velmi vychvaluje, Bakulovic, ale Bakula sám přiznal, že to u nich není takové, jak se povídá. Krtelský přinesl, že Anýžka dostane pět tisíc. Ale když bylo na Bakulovi, aby se vyjádřil, vytasil se slavnou, že Anýžce nemůže dát ani zbla nad čtyry tisíce, a jen s bídou slíbil ještě starou kravku plavku, ale to je brak a vezmu-li ji přece, to jen proto, aby ostuda byla menší. Co tomu říkáš, Adame?«

Pokrač.

Jan z Wojkowicz:

JAK KARLÍČEK STONAL.

Z knihy »Psychologické povídky«.

Pokrač.

VI.

Tety Máry a Klára nebyly zde už přes rok. Byly tu vůbec za paměti Karlíčka jen asi třikrát; po dvakrát delší dobu. Karlíček je znal jako samy zhýčkané a hýčkající také jeho, ale vzdor tomu veselé, plné šelmovských nápadů, o jakých se mamince nezdálo ani ve snu; pamatoval se, jak ryčně vymýšlely mu zábavu po celý den, tahaly ho po kobercích splašené, pískajíce s větším bláznovstvím a gustem než sám vlak, vypravovaly mu jinak odstiňované pohádky než čítal z knížek a slyšel vypravovat doma, patrně pohádky z jejich kraje. — Proto byl i nyní jejich příjezdu, třeba byl tento jen na krátko, rád. Jakmile druhého dne ráno otevřel oči, už se ptal po tetách. Chtěl vidět, oč jsou jiné celým svým zjevem, tváří, řečí, pohledem z jitra, za plného slunce na všech předmětech, než navečer v hudbě a náladě tmy. Zda také cítí tento menší tlak vzduchu a radost z úplné jasnosti. A tety přišly, jako ztělesněná novina a sváteční událost, kvákajíce cestou všemi síněmi a pokoji a kvákajíce nad Karlíčkovou postelí. Jak se vyspal? Ony už byly v zahradě, tam zpívá a skáče po větvích ptáků, kdyby Karlíček viděl! A Karlíček v několika tetiných větách vidí celou tu nádhernou zeleň jako právě ze spánku vstalou, plnou šťav a lesků od slunce, vidí řídce, ale svěže olistěné stromy, jichž větvemi prolétá běloučký vzduch jako zalykající se smích oblačna, jehož náladou švitoří ptáci, vidí vrcholky nerozeznatelné splývající s parami obzoru. Představuje si snivé nebetyčné jedle a modříny, kolébané sice už vlažným, ale přece ještě ostrým jarním větrem — a představuje si Frantu se spadlými, hýřícími vlasy, jak vzlétá a kotrmelcuje v rozpustilém nadšení na otřásaných bradlech jako o závod se světlem probuzeného rána. — A tety vypravují mu svoje sny, rozhlížejí se a prohlížejí si všechno po pokoji, vyptávají se na to a na to doprovázejíce to větami jako: »A jé — to je také nové, ten panák, jak mu leze metr z huby — hele ...« nebo »tady je nový zlatý rám, hleďme, jak se leskne ...« a to se Karlíčkovi líbí. Tety si musí sednout k němu, každá z jiné strany a vypravovat mu o nich doma, ba ani pohádku jim nechce odpustit. Ale tety opakují pořád tytéž: »Slyšel jsi už tuhle, Karlíčku ... nebo tuhle« — ty Karlíček všechny slyšel, není tedy z pohádek nic. Pak vezme Karlíček tetu Máry tajemně za ruku a do tety Kláry jevně strčí a ukáže jim na skříň, jaké jsou tam divné potvory. »Vidíš, teto, tamhle v prostředku — víc

v pravo — toho medvěda? Má hnědší tlapy než tělo...« Teta Máry nevidí nic, ale teta Klára tvrdí, že vidí nějakého hrůzného draka. »Ne, medvěda,« naléhá Karlíček. ‚Nebo je to medvěd? Vypadá spíš jako nějaký strašný drak... Co ten hoch všechno nevidí, považ, Máry!‘

Také jim nechá Karlíček přinést všechny své knihy i s obrázky a nechá je smát a obdivovat je. Ba naléhá také na ně, aby mu některou pohádku nebo anekdotu předčítaly, věc stokrát známou, ale Karlíček má uvnitř neudolatelnou dětinskou touhu, vidět, jak se tím tety bavily, jak je zaujalo to nebo ono zvláštní místo, které na Karlíčka vždy tak působilo. Dovedl být v tom ohledu neústupným. — Nebylo to mnoho a ani pro Karlíčka nic nového, co všechno mluvily i dělaly obě tety u něho v těch chvílích, kdy se na něho přišly podívat, až do navečera, kdy odjely: Ale hlavní kouzlo bylo v tom jejich záření očí a v celém životě, který vybavovala jejich bytost.

VII.

Nadchází první obrat k rekonvalescenci; pan doktor nařídil na každé ráno teplou koupel pro Karlíčka. Služka snesla na maminčin rozkaz s půdy dřevěnou, zlatými mosaznými obručemi pobitou vanu, a tak každé ráno dívá se a slyší Karlíček, jak do ní leje maminka se služkou z hrnků horkou vodu, jak to šplýchá a duní lahodně o dno vany a rozbouřeně pleská na její stěny. Pak se nalévá studená, maminka máčí ruku, míchá, vyrovnává, měří a posuzuje: Slunce zlatými prameny přemítá se přes postele a perlí v tělově příjemném bublání a šplýchotu světlých, svěže hladkých vlnek ve vaně. I maminčiny i služčiny vlasy stkví se v jeho plavém, jitřně narudlém zlatě a po jejich rukách mihají se jeho zlaté pruhy a skvrny. Je ráno, vytažené rolety, přišeřelé svítání, cvrkot ptactva, tlumený zavřenými okny a dálkou, a to sladké šplounání u postele, cákání jako mlaskání polibků a mazlivé snění pod rukou maminčina teploměru.

Karlíček se těší. Už napřed vždy běží po jeho kůži nořivý a tepelný pocit rozkoše a voda vedle šplouná a chvílemi bublá, jako: »Pojď...« »Už brzo, už za chviličku...« a maminka se usmívá, jakoby sama pochopovala onu rozkoš koupele a svýma rozkošivýma očima ji Karlíčkovi podvědomě, ve všech odstínech a do všech nervů tlumočila a ráda slibovala, sama spolu se těšila a jeho si ji učila cenit... »Tak, teď se vykoupáme — hups do vany...«

A už nazvednutý z postele Karlíček cítí, jak mu obejímá nožky — a pas — a prsa hřejivé a chladící, vlahé a lahodné sdružení pocitů, voda pod ním a kolem něho bubliny a víry. Ponořuje střídavě levé a zas pravé rámě do teplé vody, do ohřáté rozkoše, mhouří oči, natahuje nohy a stápí krk, až ho lehtá voda na bradě. Vlní kolem sebe, postřikuje se, pouští a chytá kluzké mýdlo smekající se z rukou, uchvacované vodou a letící dnem vany.

Maminka béře do rukou žinku, tlustou a hustou, ponoří ji ve vodu, zpije ji a nyní ji těžkou položí ze zadu na šíji Karlíčkovu. Vřelý pocit rozkoše oblije Karlíčka, přeje si znovu a znovu toto vlahé zahřetí po novém a novém vždy ochlazení šíje vystavené vzduchu — pak ho maminka nejskořápkovitějšími dlaněmi polévá po šíji k zádům, celé vřelé prameny vln zaproudí mu na šíji a vřelými potůčky stékají po ramenech a crčí u vodu, nové a nové pocely vody, jichž se kůže Karlíčkova nikdy nemůže nasytit.

A pak ho musí maminka i služka nutit z vany. Karlíčkovi se nechce. Varhánkuje vodu, dívá se, jak zarudlé slunce od oken protkává na ni bohatě celé prameny zlata, a poslouchá jemné splývání a hru nejjemnějších šepotů, nejjemnějších vlnění a slyší v ní nejsladší hudbu nervů. Vřelé a vlahé praménky probíhají mu skrze prsty, pod rukou klenou se mu bubliny hladké až k odrazům duhovité krásy, na zádech cítí příliv a odliv rozšepotané vody a dole slyší tichou, sotva jemu slyšitelnou hudbu.

Jen v jakémsi poloextatickém stavu dává se vytáhnout z vody, třít se v teplých osušovadlech, oblékat do kusů prádla na kamnech vyhřátých, položit maminkou v polštáře, obklopit a zabalit do peřiny až k hlavě, až do potu, do rozkoše, do sladkého únavného dřímání — — —

VIII.

Jsou slunečné světlé dny stále víc a více se uvědomujícího jara, veškerá nadbytečná míza stromů stoupá z kořenů v jejich koruny a působí tu závratí a zmatkem, slunce bouří do oken ráno tak, že se Karlíček probouzí vzdor staženým roletám o hodinu až dvě dříve nežli obyčejně.

Proč jen ještě musí být v posteli? Všechno už ho volá ven, na vstalé lány a traviny, pod širou oblohu, tak čistě rozklenutou, jakoby chtěla v sobě obrážet všechny ty traviny a stromovou zeleň a houpačky a bradla!

Karlíček musí ještě několik dní prodělávat rekonvalescenci v posteli. Ale má aspoň novou hru! Kaleidoskop — skleněný válec s kukátkem a uvnitř tak pestré barvy sklíček skládajících hvězdu, klapajících při otočení, spadajících se v stále nové, svěží tvary a jasné skupiny. Dokonč.

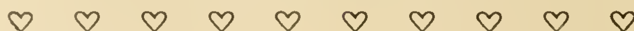

Alfons Breska:

MODRÝ VEČER.

Letní večer níž se chýlí,
modrý soumrak v údolí,
kudy bílá cesta pílí,
lemována topoly.

Kdesi v dáli zvoní zvony,
za horami tiše zní,
jejich zádumčivé tóny
nese vítr večerní.

Zlaté zvuky, zlatá znění
vanou modrým večerem,
upomínky, dávná snění
procitají v srdci mém.

Šerem vzchází měsíc bílý,
mlknou zvonů hlaholy,
moje touha v dálku pílí,
jako cesta topoly.

VLČÍ MÁKY.

Vlčí máky plály všude
na stráních a na cestách,
samé vlčí máky rudé,
jeden purpur, jeden nach.

V myriadách v slunci plály,
skláněly se ve vánku,
stráně jako v ohni stály,
v rudém ohni červánků.

Běhali jsme v slunci spolu
mezi máky po stráni
nahoru a zase dolů
za smíchu a jásání.

K večeru jsme v květy máků
klesli jako zmámeni,
rudý odlesk v hloubi zraku,
tváře v nachu plameni.

FEUILLETON.

JEAN LAHOR (DR. CAZALIS).

Jsou básníci, kterým poesie je nejvznešenějším vyjádřením filosofických záhad, feerickou zahradou metafysicky založených rozkoší, kam vulgérní vlny života pozemského jsoucna vůbec nezasahují. A jedním z nich jest Jean Lahor.

Básník-budhista: to jest vše, co je o něm u nás známo, vyjma několik překladů básní, otisknutých p. Vrchlickým. A přece jest to osamělá postava francouzské poesie, která, byť i byla literární historií zařazena v druhém Parnassu, nedá se charakterisovati žádnými určitými příznaky té školy. Ve formě dědic tradicí Hugových, Lahor jest básníkem ideje par excellence; umění pro umění znamená mu idea pro umění, idea čirá, mluvící majestátní naukou, jež lidským mozkům podává jen reflexy vesmíru, zůstávajíc temnou a nehybnou jako noční obloha, ozářená hvězdami illusí.

Básník budhismu, to jest básník zániku, Nirvany. Staroindské učení, jež dalo vznik nauce Arthura Schopenhaura, inspirovalo i básníka; ale aktivní temperament západní raçy nepřijal negaci života v celém jejím dosahu. Neboť Nirvana jest na Východě cílem a koncem — na západě prostředkem, jenž uvede všechny raçy ve stejnou oblast duchovou, z níž pak nastane harmonický vzestup. Dějiny literatury indské, výsledek pečlivých studií básníkových, jsou skoro komentářem jeho vývoje. A ve způsobu, jakým se v něm aklimatisovalo a optimistickému názoru západu přizpůsobilo indské učení, vězí vztah umění Lahorova k životu, vztah slabý a přece patrný.

Illuse, kterou na březích Gangu představovala symbolická postava, nadsmyslná Maïa, je konečným zdrojem, příčinou i podstatou básníkovy tvorby, ona je vítězstvím nad martyriem myšlenek, nad bídou skutečna, je oporou bytí. Pozorování běhu tohoto světa, hledání krásy v něm je vznikem celého moře pessimistických vln, samých článků příčinnosti, vedoucích k potlačení života.

Život, to jest příroda a všechno její stvoření, je nedokonalost, bída a pomíjejícnost. Nač prodlužovati bídu tvorstva udržováním jeho při životě, nač množiti řady nešťastných? A protože Láska jest zdrojem všeho tvoření, tedy zároveň prapůvodem všech těch běd, padá na ni všechna nenávist. Nejen v minulosti, ale vždy a stále je zhoubou; nedostupuje nikdy té výše jako Myšlenka, je příliš fysickou, jako hmota pro ducha destruktivní — a tak Láska a Smrt jsou pojmy, jež se v díle básníkově sbližují:

Dieu corrupteur, par qui tant de races sont mortes.

Ona přenáší bídu rodičů na dětí; davši nám vznik, je příčinou, že trpíme zlem stvoření, že vnímáme jeho tragiku. Ona jest lží, neboť nemá skutečnosti: jest to »mensonge d'aimer et d'être aimé«. Konečně brání nám v cestě k vyšším cílům, neboť jest to zbytek animality zděděný po prvých lidech. Proto padá také všechna ta nenávist povznešené duše na ženu, která lásku evokuje, je symbolem živelné lásky, »dcerou nečisté Přírody«, jež usmívá se a celuje, a zase raní a usmrcuje. Ženy i scény, v nichž tyto vystupují, mají v díle básníkově hvězdnatou a opojnou krásu Orientu, plný barev a vůní — za nimi však vždy stojí myšlenka odhalující úskoky hmoty. Jako orel s opovržením dívá se na milující se holubice, tak básník se smutkem patří na vítězství ženy, jejíž kult má vždy v zápětí zhoubu:

Aussi voit-on déchoir les races qui t'honorent,
Péril des purs, tourment des chastes et des saints,
et des âmes périr que les désirs dévorent.

A odtud prvá kapitola velikého, rationelního Evangelia Askese:

Vous femmes, dont la beauté règne
sur les mondes, il faut que le sage au coeur fort
toujours vous évite et dédaigne.
Car c'est votre beauté qui transmet le néant . . . .

Všechna síla Erotova je tedy malichernou; neboť.

Nul amour humain satisfera notre âme . . .

A tady rodí se bolestná tragika mozku: život nemá určité existence, je bez významu a ceny, láska je smrtí, vše plyne k nekonečnému, jehož jméno jest Nic. A vedle této představy nekonečna stojí její druhý pól: ohromný vesmír. Vesmír, plný illusorních tvorů a uprostřed něho člověk, pouhé nic, nekonečně malý atom, jeden z těch, jež míhají se a zanikají ve víru jsoucna, padajíce »v noc bezedna, blaženou studnu hrobu«. Podstata všeho je tvořena formou a barvou, jež jsou toliko zjevy dne. I nejvyšší z tvorstva podléhá tomu nezvratnému zákonu: a nová představa básníkova vidí v lidské bytosti pouhou hříčku, kterou Tvůrce určil k zániku, dříve než začala existovati. Nejistota smyslu života, superlativní jistota konce a vědomí vlastní nicoty trýzní duši; vše je jen zdánlivé, jen »defilé de visions«, vše je marné. Duše naše sama podobna je mraku, jenž míjí; je rozbolestněna, uštvána nejistotou, vyjeveně zírá v temné budoucno. A kol ní všechny formy jsou klamny a krátky, jsou jen snem, a celý svět, právě tak jako lidské tělo, je bolestnou lží. A jaký jest vztah ubohého atomu k tomuto moři útrap, ke gigantické stavbě vesmíru, která učiní jednou konec jeho bytí?

Je suis la goutte d'eau qui roule sur un gouffre
et montée à la surface elle y tremble . . . . . .

A v této malé krůpěji vody zrcadlí se vesmír, jehož ona jest část. Jediným východem z těchto temnot jest: učiniti kořen zla cílem, vrhnouti se dobrovolně do nejhlubší temnot. Vše je marno, vše určeno ke skonu, nač stavěti ještě? Proto pryč s bázní před smrtí, jejíž kořistí je celý vesmír! Jest jediné skutečno, jediná představa nekonečna ve všech rozměrech a tou jest věčné nic. Po něm touží trpící jako po nové, definitivní etapě; ono dává věčný klid, absolutní jistotu, nekonečný spánek, který žádný sen nerozruší. Ono podává velikou a hrdou výšinu, na niž mohou se postaviti ti, kteří žili a trpěli, zvítězili nad hmotou a dospěli k negaci sebe samých: Ono je vítězstvím nade vším, i nad samými bohy.

Veliké opojení zmocňuje se duše, když blíží se této jediné představě nekonečna a svrchované moci, podstaty všeho, která vyvolává v něm otázku:

L'universal Néant s'est miré dans mon-être:
rien n est il vrai que l'ombre où je vais disparaître?

Tedy: nezrušitelná sláva zániku stala se cílem; z vědomí nedosažitelnosti skutečného zrodila se veliká Illuse-Maïa, která v sobě samé dala životu jedinou formu. Illusí byly všechny meditace, jen illusí dostižena byla zářivá ji slavnostní Nirvana; a v zášeří jejího chrámu vytryskuje jiskřivý tok opojných a stejně ilusorních fantasií. Negace života, která byla posledním stadiem lidské bytosti, stala se ji dobrem. Neboť tam poznala duše, že je článkem vesmíru a že jen ve spojení s ním může žíti svoji illusorní existencí. Cítí v sobě echa z toho věčného proudění, zapomíná na jeho zdánlivost, neboť Nirvanou stala se schopnou přijmouti v sebe živící a sílící vlny pantheistických závratí.

Nastává žhavá glorifikace Boha-Slunce, zdroje vší fysické i intellektuální činnosti. Nadšeným, hymnickým tónem zní spontanní ovace, pantheismus nabývá širokého rozletu a tone v říši intellektuální rozkoše, zabočuje k mystice starých aryů: vesmír přenesl opojení do krve tvorstva.

To jest téměř celá myšlenková osnova Lahorovy básnické tvorby: Meditací k Nirvaně, Nirvanou k stoicismu a pantheismu. Pravím k stoicismu, protože pantheistická výsledni nota má jako celé dílo jen svoje umělecké odůvodnění — v stoicky resignovaných heslech je napověděna souvislost renaissance arijského učení s moderními proudy ve filosofii. A to jest zde vedlejší věcí: jedná se básníkovi hlavně o zachycení čistých linií staré krásy Východu, tak jak ji podal ve svých knihách »L'Illusion«, »La Gloire du Néant« a »Les Quatrains d'Al-Ghazali«. Není nutno hledati v organismu jeho díla články psychologického vývoje; tak, jak byl zde vyznačen, stačí úplně k pochopení správné konstrukce, opřené o vědecké studium.

A zdá-li se žhavý, Orientem jiskřící tón Čtyřverší Al-Ghazaliho nepochopitelným proto, že předcházela jej apotheosa Nirvany v knize »Illusion«, pak třeba připomenouti si, že v titulu této knihy je obsažena raison d'être i veškerá vnitřní podstata, a tedy i psychologické oprávnění díla Lahorova, jež není než illusí a snem. Sám básník řekl to jasně:

Je suis l' Illusion qui trouble l'univers,
et si vous demandez, pourquoi taut mensonges,
je vous réponds: j'ai bésoin de songes . . . . .

Lahor jest si vědom toho, že dílo jeho má ráz ryze umělecký, že nechce ničeho řešiti: měsíčná kontura Orientu jej okouzlila, vnesl ji v tvorbu latinské duše moderní a zajímavý zjev tohoto sloučení vystihl správně p. Jules de Gaultier pravě, že jest to: »l'idée à travers les siècles et les climats«. Z východních zdrojů čerpá esthetický fond svojí poesii, ve třech jeho obměnách: negace života, pantheismus a smyslnost čistě intellektualní a rafinovaná; k nim druží se i Orientu akkomodovaná mluva básnická, zvučná a plynná, jejíž spád často přiléhá k myšlence. Ovšem nelze popříti, že při vší nuançovanosti této poesie nejvýznačnějším produktem je illuse Nirvana, k níž básník, rozhodný pessimista, kráčí přímo a odhodlaně. Jest to rys povahy více psychologické, právě tak jako esthetické credo básníkovo objasňuje islamistická nota »Čtyřverší Al-Ghazaliho«. Jest tanec psychických rozkoší, blouznivá a závratná fantasmagorie Všeho; opojení smyslu, předrážděno nevyslovitelnými požitky barev, vůní a světel vrhlo se skrze závoj pochybnosti a bolesti až v moře raffinovaného epikureismu, aby tam hýřilo celým svým mozkem a ztrácelo se v exotickém světě Irreelného. To jsou dva plody, jež přinesený byvše za mohutného a účinného působení »čtvrté dimense« z tropů do rozumné Evropy z konce XIX. století, dotvrzují, jak nesprávným je názor, že umělec má čerpati jen ze svého prostředí a svojí doby; toto dílo budhistické renaissance, jež přišlo z daleka a z dob, jež věda sama ani dosud dobře nezná, jest přece vysoké svojí vzdáleností života a nezviklatelné v svojí umělecké stabilitě. Jean Rowalski.

NAVŠTEVOU U JANE HADINGOVÉ.

Mistrovství a dokonalost umění Jane Hadingové bylo dostatečně povolanějšími pery v českých listech oceněno o pohostinských hrách jejích v Národním divadle. Dovedla si rázem, po zásluze, získati přízeň obecenstva i kritiky. —

Ale ti, kdo měli příležitost stýkati se s paní Hadingovou za jejího pobytu v Praze osobně, dosvědčí mi, že nejen na jevišti, ale i v životě dovede okouzlovati svou duchaplností, ušlechtilou elegancí a celým neodolatelným půvabem své zajímavé bytosti.

Tehdy mne pozvala velice srdečně a roztomile, abych, až pojedu do Paříže, ji navštívila; a jelikož i v listě, který mi po svém návratu z Paříže poslala, své pozvání důtklivě opakovala, neopominula jsem při nejbližším svém pobytu v Paříži o minulých prázdninách vlídného pozvání použiti. —

Paní Jane Hadingová má karakteristické velké zřetelné písmo. Tím byla v listě jasně napsána adressa: Neuilly s. S. Bd. d'Inkermann 2.

Je to půvabná villová čtvrt. Každá villa stojí uprostřed zahrady.

Vešla jsem do zahrady a pečlivě i úhledně upravenou cestou mezi květinovými záhony kráčela jsem k ville. Odevzdala jsem panské, která mi vyšla v ústrety, svou navštivenku a vstoupila do villy.

Naproti vchodu, vedle dveří, vedoucích do velkého salonu, stojí ohromné vásy a vedle nich na zdích upevněna veliká zrcadla.

Na levo vedou schody do prvního patra, na pravo je vchod do malého salonku.

Tam mne panská zavedla. Proti dveřím nad pohovkou visí velká podobizna Jane Hadingové od Clauda Marleta. Snivý pohled a měkký výraz tváře zachycen s překvapující životností. Umělkyně je zde vyobrazena v ranním volně splývajícím rouchu. V levo visí menší podobizna umělkyně v divadelním kostymu od Madelainy Lemairové.

Ale nemohla jsem tak klidně, jak bych byla chtěla, obrazy obdivovati. Sotva že za mnou panská zavřela dvéře a já zůstala v salonku sama, ozvalo se s pohovky pronikavé, zoufalé štěkání. Teninký hlásek psíčka, skrytého kdesi mezi poduškami pohovky, zněl tak komicky, že jsem se dala do smíchu. Štěkání se hned notně sesílilo, podušky se pohnuly, a mezi nimi ukázala se huňatá malá hlavička, ale hned se zase schovala, aby tím důraznějším štěkotem dala mi na jevo svou nespokojenost. Vyrušila jsem nejspíše huňáčka z obvyklé siesty.

Dvéře z chodby se otevřely a paní Hadingová vešla. Svěží, veselá, roztomilá. Objala mne a srdečně přivítala.

»Co dělá Praha? Co to vaše zlaté milé české obecenstvo? Co divadlo a co všichni v divadle? Co nového studujete?«

Nestačila jsem odpovídati na všechny otázky.

Paní Hadingová navzájem vyprávěla, že se chystá na tournée po lázeňských místech. „Víte, jaké se přihodilo neštěstí mému impressariovi?

Znala jsem podrobně nešťastný příběh impressaria paní Hadingové, jenž srážkou svého automobilu, jejž sám řídil, přišel o život.

„Varovala jsem ho několikráte, pokračovala paní Hadingová, „aby neřídil automobil sám, ale nedal si říci. Nemůžete si představiti ty starosti, do jakých mne jeho náhlá smrt přivedla. Musila jsem všecky záležitosti sama vyřizovati a nejsouc dostatečně informována, měla jsem s tím mnoho potíží.

A pak, hledati nového impressaria — to není maličkost! Je-li poctivý, nemá dosti intelligence, a najdete-li intelligentního, nevíte, můžete-li spoléhat na jeho poctivost. Obě vlastnosti má málokterý.«

Chtěla jsem ukončiti svou návštěvu, ale tomu paní Hadingová nepřipustila. Nařídila, aby můj kočár poslali do Paříže, že mne pak sama do hotelu zaveze a pozvala mne, abych s ní posnídala. »En famille, sans ceremonie,« řekla.

Paní Jane Hadingová žije se svou matkou, která ji také na delších cestách provází a také v Praze byla.

Je to sympatická dáma, imposantní postavy a velmi čilá. —

Taková výborná maminka je sice vždy, ale hlavně pro divadelní umělkyni pravým pokladem. Umělkyně může se oddati klidně svému povolání, jsouc jista, že domácnost je co nejlépe opatřena.

Snídaly jsme v nádherné jídelně, kde ve zdi zapuštěna je zasklená skříň, naplněná drahocenným nádobím a náčiním.

Po snídani přišel se představiti také psíček, s jehož fistulkou jsem se již dříve byla seznámila. Choval se ke mně již přívětivěji, zvláště když jsem mu nabídla kousek cukru. »Dy šykrý,« jak mu mazlivě říkala jeho velitelka.

Pejsek přivedl si také svou maminku, jíž byl na vlas podoben a o »šykr« se s ní poctivě dělil.

Na to provedla mne paní Hadingová svým v pravdě královsky zařízeným obydlím.

Celá úprava svědčí o vkusu nejvytříbenějším. Nikde nenaleznete předmětu, jenž by neměl značnou uměleckou cenu. Nádherné mramorové krby, drahocenné vásy, skvostné gobeliny, koberce, obrazy, sochy, hodiny, drobnosti, vše samé cenné a vkusné zvláštnosti, ladně umístěné.

V přízemí je velký a malý salon, jídelna a kulečníkový pokoj. V prvém poschodí větší a menší boudoir, toiletní pokojíček a ložnice — vše ponejvíce ve slohu Ludvíka XVI.

V menším boudoiru v prvním poschodí je psací stul, vykládaná holandská práce, jenž by musil přivésti v nadšení každého znalce.

Rovněž neobyčejně zajímavé jsou 2 mnohoramenné starožitné svícny z bronzu a porcelánu zřízené k elektrickému osvětlování. V zasklené skříňce celá sbírka starožitných šperků, kamejí a medaillonu.

V tomtéž boudoarku je též elegantní pianino z citronového dřeva, které tam nestojí jen pro ozdobu, neboť paní Hadingová je velmi muzikální a hraje na klavír i zpívá výborně.

Ve větším boudoiru je mnoho zajímavých zrcadel. Zde umělkyně obyčejně studuje.

V každém pokoji je buď malovaný portret neb relief Jane Hadingové, jež umělkyně dostala darem od dotyčných umělců. Zvláště smělá v provedení je podobizna hlavy od Benjamina Constanta.

Divadelní garderoba je umístěna ve zvláštní budově. Park kolem vily je stinný, se starými stromy a útulnými zákoutími. Paní Hadingová ukázala mně místečko, kde nejraději se zdržuje a kde ráda studuje. Z okolních vil nelze tam dohlédnouti a umělkyně může se zde nerušeně oddati své fantasii a své práci.

Vidím ji stále před sebou, jak mne parkem provázela. Štíhlá postava její, oděná světlým šatem, jemný profil a bujný hnědozlatý vlas odrážely se od zastíněné zeleně keřů téměř pohádkově.

Jak je Jane Hadingová roztomilá a ochotná, přesvědčila jsem se nejlépe, když jsem se jí tázala po adressách pařížských závodu, v nichž lze koupiti potřeby pro divadlo.

Mohla mi prostě adressy napsati. Toho však neučinila. Musila jsem s ní a její matinkou usednouti do připravené elegantní ekypaže, jely jsme do Paříže a teď to šlo z obchodu do obchodu a z jednoho závodu do druhého.

Objednávala a vybírala mnoho pro své tournée a já měla příležitost mnoho viděti, aniž bych byla musila všude kupovati. Rozumí se, že jsem přece pokušení neodolala a tak mnohé do své divadelní výbavy si pořídila.

Jane Hadingová je i při nakupování rozkošná. Vejde do obchodu a tím milé zvonivým hlasem řekne své: »Bon jour, ça va bien?« a vše zazáří a skupí se s nadšením kolem ní.

Ještě několikráte za svého pobytu v Paříži byla jsem pozvána k paní Hadingové a tyto chvíle, prožité v její společnosti zůstanou mi pro vždy nezapomenutelnými.

O nás Češích má ustálený názor, jejž přede mnou svým přátelům sdělovala: »Tam v Praze, v Čechách je ještě vše tak krásné, tak ideální, ne jako zde v Paříži, kde vládne cynismus a vše ohlušuje honba za penězi. Na Prahu a Národní divadlo vždy ráda budu vzpomínati.«

A my zas na Jane Hadingovou.

Marie Laudová-Hořicová.

DIVADLO.

Poslední původní novinka Národního divadla, F. X. Svobody drama Olga Rubešová, rozvířilo zase jednou hladinu. Vyvolalo debatty, které vedeny byly o věc, o myšlenku dramatu, a v nejširších kruzích divadelního obecenstva. A to je u nás ku podivu. Co tu chytilo? Myšlenka dramatu ve svých základech? Nemyslím. Feministické thema již několikráte uvedeno bylo na scénu, ale nevzpomínám, že by byl tak silný ohlas býval kdy vzbuzen v obecenstvu, jako tentokráte. Bylo to ze značné míry asi proto, že bylo zpravidla buď nedosti výstižně kresleno, nebo přestřeleno a tu měl úsměšek volné pole a protináhled lehké vítězství. Netvrdím, že tentokráte pan Svoboda sestřelil na ráz holuba, neříkám, že nikde nepřekreslil, nenadnesl, že postavil na scénu bytosti do posledního nervu životné a přirozené. Ale téhle výtce vítězně čelilo přece jen to, že šťastně postavil na scénu zápasy životné myšlenky, že popadl své diváky, abych tak řekl, přímo za vlasy, když odestřel cíp nad životem a duší ubohé Olgy, aby zvolal k nim svoje: Dívejte se, kudy kráčela!

Mnoho se protestovalo, mnoho lehkomyslně a beze snahy po hlubším a věcnějším přemýšlení o věci, namnoze však také zcela přesvědčeně a také nelze tvrditi, že bez věcné pravdy. Ale — a o to právě při posudku dramatické práce běží — kde a kdy to autor prohlásil, že jen a jedině on má pravdu, že jí chce někomu svým dílem vnutiti? Autor vytvořil před zrakem naším kousek života, ve kterém jeho bytosti dýší a snaží se, veselí se a zápasí, trpí a umírají, a nám přísluší jen se dívat, sledovat a chápat.

A bytost té Olgy Rubešovy jistě je v základech, z nichž vyrůstala básníkova creace, hluboce lidská. A nebylo po mém soudě ani právě nutno hledat pro ni nějaké vzory v norských mlhách. I u nás už lidé, a také ženy tím myslím, žijí leckdes trochu komplikovanějším životem, ať už jeho složky pro ně seběhly se s kterýchkoli směru. Pro umělce, který se naučil dívati se trochu hloub pod povrch lidských duší, existují tedy už i u nás takové komplikované duše, zmítané narazy myšlenek a snažení, vyšinující se dobrovolně a násilně z kolejí pro daleké cíle tušených nových životních a společenských

oblasti, jichž jsou předbojníky. Olga Rubešova je právě takovou bytostí.

Již při jiné příležitosti jsem napsal, že je z rodu těch bytostí dívčích, které všemi kořínky duše vyrůstají nade dnešní poměry svého pohlaví, které dychtivě a pevně šly prokopávat bránu do nových světů samostatného a muži rovnocenného vnitřního rozvoje ženy, které však pod tíhou balvanů, jež odstraňují, klesají, zlomeny a nevítězny, protože zapomněly života a teplého bití jeho krve. Doba, ve které přežívají se zvolna dosavadní společenské řády a hledají se cesty nové, vyvolala i ženy, které touží po vzrůstu, rozpjetí a osvobození se, pociťujíce nevolno z dnešního stavu, a úzkostně hledají vyplnění svého života, jenže v bolestném pobloudění hledají je — mimo život. Trpí svojí dobou a podléhají jí, protože nedovedly přivésti v soulad svoje cíle se svojí silou, pro příliš upřený zrak do vysněné výše zapomněly sledovati cestu, kterou měly kráčeti, a rozbíjejí hlavu o kamennou stěnu přirozené stavby života.

Olgu Rubešovu dráždí to ulpívání na všednostech a nedůstojnostech, kterých se dopouští tu či onde její okolí, i sama její rodina, cítí se pokořena tím, jak z nízka se dívají celkem na ženu nejen muži, ale všecky instituce doby. Bylo říkáno, jak prý Svoboda ústy Olgy Rubešovy bičuje v tomto posledním dramatě muže. Nu dobrá, ale bolest z ran cítí přece jenom ta, která je rozdává. Zápasem svým, rozpory vlastní duše, osamotnělým postavením všeho žití i myšlení svého zjemněla a přecitlivěla, a všude zraňuje se o nějaký osten, co chvíli vzúpí v ní bolest. Je obětí toho tlaku do výše, který ji vyšinul z kolejí, ale k jiným cílům zatím nedovedl. Vlastní srdce, vlastní krev jí v pravé chvíli selže. Chtěla jíti sama, a nedovedla, nestačila. Nemohla zvítěziti, tou cestou, kterou ona se dala, nemohla dojíti. V tom je pravě veliká tragika ženy, že v ní neúprosně promluví vždy pohlaví. To hmotné v ženě duševnímu nikdy nepostačí. Ženy bez talentu a falešného cítění zdeformují, ušlechtilou ženu to ubíjí. Žena zůstává vždy tím pnoucím se břečťanem, a jen vedle muže prosperuje. Nemusí se lámat jako Olgina sestra Marie, je-li v ní samé při tom dost síly a mohoucnosti, ale musí se roztříštit, byť i ne právě tak jako Olga, duševně však jisté, staví-li čelo proti železné logice života.

Smutný je zápas Olgy Rubešovy a krásný. A krásným jej učinila paní Kvapilová hloubkou a delikátností svého velkého a ušlechtilého umění. Je možno znepříjemniti tuto Olgu Rubešovu diváku. Svoboda trochu příliš, — ne v myšlence, ale spíše ve slově a v gestu — svoji Olgu utvořil tak, že má, jak Hlavsa správně vystihuje, v mysli již předem vůli, viděti všecko jiným způsobem, dívati se nějak příliš šedivě a zahořkle.

A co je snazšího diváku, i když ve hledišti nesedí vždycky samí Rubešové a Kosíčkové, ale také ne Hlavsové, než ze zdánlivých těch nepřílehavostí, unáhleností či příkrostí vyvoditi si falešný závěr? A toho by bylo v zájmu myšlénky i v zájmu uměleckého díla škoda. Paní Kvapilová překlenula propasti, vyrovnala cestu, kudy její Olga kráčela. Přiblížila postavu autorovu jeho představě, dokreslila ji, učinila ji lidskou a sympatickou v bolestech myšlénky. V posledním aktu přinesla pro Olgu tóny ze samého srdce, a zachvěla nejhlubším nitrem i toho diváka, který hledal tendenci a vzpíral se jí. Byl to opět jeden z takových výkonů paní Kvapilové, pro něž se chodí do divadla, které se studují a nezapomínají. Představení »Olgy Rubešovy« bylo vůbec velmi dobré. Bylo by opravdu nutno opsati program, kdybych o každém, kdo přinesl na scénu ve svém výkonu něco pěkného, měl se zmíniti. Páně Šmahova Rubeše však přece zaznamenám; ten nesmí scházeti, až bude sestavována galerie jeho postav. A také pan Vávra byl výborně na svém místě. Nalezl pro Hlavsu, jmenovitě v posledním jednání, vřelý tón, vhodné a teplem života hřející detaily, a prokázal znova umělecký svůj vzrůst. I paní Laudová pro autorem jistě více cítěnou, než nakreslenou Marii přinesla mnoho sympatických tónů. A tak bych mohl pokračovati až k těm pěti výborným učitelským figurkám na počátku třetího aktu, a všude udělati nějakou zaslouženou poklonu. Ale snad stačí, jen to konstatovati. Jen jednoho ještě lituji: že stoje osobně příliš blízko představitelce Marty, nemohu tu dokázati — při nejmenším z autorových intencí samotných — nevěcnost nekvalifikovaného a kritickou objektivnost pisatelovu těžce kompromitujícího výpadu v »Čase«.

—s—

LITERATURA.

Jaroslav Havlíček: Smutné chvíle. Praha. Vlastním nákladem.

Havlíčkovy Smutné chvíle jsou psány notou starou. I forma jeho nestojí o mnoho výše než veršová forma našich básníků předposlední generace; od této liší se jen tím, že jí schází přesnost, mathematická solidnost, která je vlastností zmíněné generace básnické. Pessimistická nálada p. autorova otáčí se stále kol několika málo themat, ne již nových, pomísených sem tam nahořklou ironií nebo hallucinacemi představ. Rušivě rozhodně působí verbalní naturalismus, pravím jen verbalní, v nějž se zvrhla pessimistická allura básníkova.

Hanuš Pekárek: Na osamělých cestách. Praha, vl. nákl.

Těžko psáti jest o p. Pekárkově knize: Na osamělých cestách; jest to nepatrná knížka, jejíž autor nemá ani elementárních pojmů o tvorbě verše, který snad se zamiloval a shledal nutným »zpraviti« o tom literární publikum. Bylo by komickým vykládati o knize p. autorově, že jest od ní daleko k umění — neboť nemůže se nazvati ani knihou básní; jest spíše nerozumem, nedostatkem úcty k literatuře a skoro netaktností k čtenáři.

R. Těsnohlídek: Nenie. Dialogy. Nákladem Ed. Kalousa v Brně.

Dialogy p. Těsnohlídkovy dávají tušiti dosti slušný dramatický talent, který ovšem při konstruování celistvé dramatické práce zápolil by s většími obtížemi než při krátkých dramatických skizzách, obsažených v této knize. Jest to skoro maeterlinckovská struktura, i se vší svojí tragikou, visící od počátku v ovzduší, předvídaná a přec neseslabená ve svém závěru. Tragika ta založena je buď na fatalitě samé, nebo ještě na účinku nitrných konfliktů, jak zvláště patrno v nejobjemnějším dialogu »Vypjaté klenby«, kde shledáváme všechny disposice, za nichž autor konstruuje. Příšerná tíživá předtucha, tajený relief hrůzy pojí se zde ku skryté symbolice skoro kosmických rozměrů. Jest něco téměř mythického v těch napjatých improvisacích, kde osoby jakoby ze svojí hmotnosti ponechávaly si jen orgány smyslové. Nelze upříti velkou podobnost s autorem »Vetřelkyně«, ale přece dá se vytknouti rozdíl: Maeterlinck staví přímo na anatomických předpokladech, překládá do básnické a umělecké formy činnost nervového organismu a dává tak svým dílům jistou důvodnost; zde však tato vlastnost vyskytuje se jen ve velmi malé míře. Povědomé stavy této knihy jsou beze vší vztažnosti k vědeckému světu příčinnosti. Pokus, jaký p. Těsnohlídek učinil, je zajímavý sám o sobě, i tou známkou rozdílnosti, která dovoluje jisté předpoklady o podstatném vnitřním rozdílu mezi touto knihou a jí příbuznými; soudím-li správně, nejednalo se pouze o vystižení zevní depresse, o suggesci vzbuzenou v nervech, vně; za stavbou těch psychicky prostých zjevů stojí mlžné moře neproslovených myšlenek, timbru ještě tragičtějšího, široká záplava metafysických důsledků, scénou toliko symbolisovaných.

Jean Kowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 1. ÚNORA 1903. — ČÍSLO 12.

FR. KHOL:

PÍSEŇ HARLEKÝNA.

(CHANSON.)

I.

Pozor dejte, dámy, páni,
počínám svou píseň pět,
k polechtání, pro zasmání
je, co chci vám vyprávět.
Slyšte! Já vás pobavím,
vždyť jsem přece harlekýn.
Džin, džin, džin,
vždyť jsem harlekýn.

II.

Orchestr mne doprovází,
pikol kvik zní, tóny bas,
žezlo mé se v taktu hází,
sálem rozléhá se hlas. —
A můj smích, ten hlásá štěstí,
rolničky vesele chřestí:
džin, džin, džin,
vždyť jsem harlekýn.

III.

Povím vám dnes o malheuru
soudruha mých dětských chvil,
s nímž si osud zahrál věru
směšně hloupou kratochvíl.
Odpusťte však, jestli pro ni
moje víčka slzy roní,
džin, džin, džin,
bylť též harlekýn.

IV.

Ohyzdný, jak stopy hříchu
— ač byl jinak dobrý hoch —
aby ušel lidí smíchu,
v úkrytu jen žíti moh';
neboť kdo ho jednou zočil,
vždy se v smíchu za ním točil,
džin, džin, džin,
že byl harlekýn.

V.

Proto sedal vždycky v taji
— tak se smíchu lidí bál —
a svou bolest tišil bájí,
kterou v sny své zapřádal;
věděl však, že toto snění
nikdy v skutek nepromění,
džin, džin, džin,
hloupý harlekýn.

VI.

Snil o mládí, síle, štěstí,
žhavých laskách krásných žen,
život uměl v sny si plésti,
jaký mu byl odepřen . . .
Vidinami toho snění
spíjel se pak v zapomnění
džin, džin, džin,
směšný harlekýn.

VII.

A hle! Náhle v jeho žití
bůh sám štěstí plamen vzňal
a jak by chtěl odměniti
jej za všechen žití žal,
dal mu obraz vytoužený
štěstí sama — lásku ženy.
Džin, džin, džin,
smál se harlekýn.

VIII.

Smál se, chudák, smíchem štěstí,
sluncem hořel jeho zrak,
cítil síly, že chtěl vznésti
do oblak až žití vrak . . .
Z úst pak, jež dřív oněměla,
nyní píseň lásky zněla:
džin, džin, džin.
Byl však harlekýn.

IX.

Příliš silný byl ten plamen,
jenž se v jeho srdci vzňal
žhavé lásky nad kahanem.
Noc jen plál — pak dodoutnal.
Sešílel! To velké štěstí
chudák nedovedl snésti.
Džin, džin, džin,
že byl harlekýn. —

JIŘÍ SUMÍN:

SOUMRAKY.

Pokrač

Pavel proběhl německé obrazárny, projel Italii, referuje o svých dojmech studeně a krátce. Uvázl pak někde ve Švýcarsku a delší dobu nepsal. Konečně poslal několik skizz a dopis plný malomyslné tesknoty po domově. Sabina rozradostněna jeho obrazy nebrala příliš vážně jeho stesky. Jen že nebyla tak docela spokojena. Jeho roztrhané chaty v úvalech, jeho ženci a dřevaři, jež maloval před lety, měli rozhodně více tvůrčí síly. Ale byla to konečně přece práce. Bylo jí, jakoby její druh po dlouhé námaze byl nalezl nový pramen, když byl starý seschl a zmizel kdesi pod kamením všednodenní nudy a jednotvárnosti. Studujíc bedlivě jeho tvorbu Sabině zdálo se, že jeho barvy zpívaji několika novými tóny, ale cosi tvrdého a cizího leželo v jeho liniích, jež se jakoby nerozhodně a nuceně zmocňovaly nových těch krás. Snad to byly jen nejisté. první kroky hledající bezpečné cesty, třeba že sujety nebyly nové. Byly tu jiskřivé sněhy Alp na stráních s hladkými, fialovými stěnami, jako z průsvitného amethystu, byly tu ledovce zbarvené západem, podobné žhavé lávě stékající po stráních černých nad šklebivými jícny propastí, byla tu městečka sesypaná na břehu modrých jezer, jako stáda žíznivých ovcí, přihnavších se s hor, jejichž vlnu zapálilo rudé slunce skryté za ledovci na protějším břehu, byla tu čarovná údolí měkce rozkolébaná zeleným pažitem a stráněmi podobnými aksamitovým závěsům, byla tu zákoutí starých měst, domečky skrčené pod vysokými zprohýbanými střechami s mnoha vikýři, jejichž zčernalá omitka byla prokvetlá temnými obrazy a bohabojnými průpověďmi, starobylá lékárna pomalovaná jako kraslice s potměšilým nápisem: Amor medicabilis nulis herbis, a konečně bylo tu několik zhruba nahozených náčrtku a studií k velkému obrazu už nepotřebných a přenesených na plátno.

Tento krok k rozhodnému, velkému dílu naplnil Sabinu jásavou radostí. Nevěděla určitě, co to bude. ale na několika skizzách objevovala se rozštípnutá skála s křivým, slabě zachyceným stromkem nad propastí, malována za ruzného osvětlení. Sabině nejvíce se tato zajímavá skalní stěna zamlouvala v narudlém světle západu, kdy vystupovala intensivně do popředí jako ohromný balvan rozžhavené žuly podobný puklému srdci. Podle pečlivého provedení této skizzy soudila, že se Pavel rozhodl pro ni. Ostatně počínal si velice tajemně, jakoby ji chtěl překvapit, ale obratnými dotazy Sabina zjistila. že tuto věc poskytl Pavlovi divoký rýnský průsmyk Via mala, a Pavel žil tou dobou v Thusisu a pracoval patrně na svém velikém plátně. Sabina žijíc v duchu stále u něho a s ním, zahloubala se do toho skvělého snu, jenž znamenal zajisté tuhý boj a na konec vítězství, když tu pojednou Pavel přijel velice sklesly a rozmrzelý a hned první dny vyčetl jí, že o něho nestojí a že ho nemiluje, jakoby byl přijel k vůli tomu, aby jí způsobil trpkost. Sabina, jež si odpírala nejnutnější, skládajíc groš ku groši, aby mu mohla poslati peníze, ježto tušila, že obnos, jejž vzal s sebou, bude brzy vyčerpán, nemohla klidně snésti podobného obvinění. Mrzeli se spolu po delší dobu, při čemž Pavel ani nerozbalil svých prací, jakoby se bál jejího úsudku. Přes to, že její dovednost malířská vrcholila v obrázku, jenž přestavoval zajíce pasoucího se na mezi, zajíce, jenž měl srsť ohnivou jako liška a nebyl docela nepodoben mladé jalůvce, vychoval si v ní bystrého, pronikavého kritika, jehož úsudek uhádl, i když ho pouze šetrně nařkla, ano i tehdy, když ho chtěla zatajiti a popříti. Bolelo ji, že jí nechce mít svědkem v tom bolestném, krutém zápase tvoření, když přece dovedla jej vždy chápati a cítila s ním vřele. Ale Pavel roztrpčen neúspěchem, zápase s prací, jež ho přemáhala, na místě, aby ji přemohl on, hnusil se takřka sám sobě v této udýchané, supící dřině a lopotě, do níž neochabující, velitelský hlas duše hnal jeho tuhnoucí prsty. To už nebylo jen pozdní zraní za podzimních větrů a nočních mrazíků, to bylo ovoce, jemuž nestačí celá jedna vegetační perioda, ale jež třeba očesati a nechat je na slámě uležet. Tak dozrávalo tedy jeho ovoce v temné komoře bez vzduchu, místy se kazíc, místy zahnívajíc. Ne, zde nechtěl mít svědků. Vždyť nevěděl, zdali ovoce uzraje, či shnije.

Sabina nevtírala se do tajností jeho díla, ale děsilo ji, když viděla zase na dlouhou dobu usínati jeho energii a přizpůsobovati se poměrům, jakoby jí chtěl nahraditi dozorce na poli, nebo správce. Ne, tak ho nechtěla vidět klesnout! Rozkládala stále před ním těch několik náčrtků a budila své vzpomínky na Via mala, již navštívila, když jí bylo šestnáct roků. A vypravujíc, často se mýlila a zarážela, aby byl nucen vzpomínati s ní.

»Ano, pamatuji se na ty hrozné, zvětralé skály žulové, podobné obrovským mořským houbám pod zříceninou Hohen-Räthsien . . .«

»Nejsou nikterak žulové, přerušil ji Pavel s chladným úsměvem, »zdá se, že převládá břidlice, špinavá ssuť plná úlomků a špiček . . .«

»Ne, dobrá, ale tam dál . . . ta hrozná, divoká prorva, kde mladý Rýn učí se vládnouti světu. Vidím ho, jak řítí se se skal, válí se mezi balvany, natřásaje vždy vztekleji svou mohutnou bílou hřívu. Pojednou zasyčí, vymrští se ve svém propastném loži, smýkne sebou pod skálu, kde stí-

sněn a zaskočen vyráží poprvé své divé dravčí skřeky. Pak tichne znenáhla a klidně svítě jasným křišťálem svých zelenavých vod, proletí podle smavého údolí, jež se k němu prolomilo kolmou skalní zdí. Ale sotva je minul, zahřmí divoce a zrádně pohlcen úzkou štěrbinou skalní, rdousen a znásilněn vine se černý, zlý, hrozivý had, vyrážeje v dlouhých pausách svůj zadrhnutý skřek, podobný smrtelnému chroptění. Konečně proplul štěrbinou a černošedými skalami otřásá jeho divý, rozkacený řev. Chvílemi mizí v propasti za černými závěsy starých sosen, ale už plní průsmyk vodním prachem a nyní následuje několik tygřích skoků s kolmých stěn do šklebících se jícnů a už vproudí pyšně do údolí a pozdraví svou malou družku zlostnou, ničivou, špinavou Nollu. Nezapomenutelná, nádherná Via mala!«

Pavel, jenž dobře věděl, kam Sabina míří, seděl tich, zatínaje potaji zuby. Via mala....! Myslil na tu křížovou cestu za svým nepostihnutelným cílem. Často býval podrážděn a hněval se na Sabinu, jakoby trpěl ne jen jejím úsudkem, pouhou její přítomností. V návalu nespravedlivé trpkosti vyčetl jí dokonce jejího zajíce, ačkoliv v první době lásky tvrdil, že je výborný. Zdálo se, že v těchto chvílích úzkosti a pokořující malomoci trpí tím, co ho dříve blažilo: přílišným sblížením duší. Nebylo pochybnosti, bylo neštěstí, jež často odvléká svou oběť do nedostupných samot, jak činí někteří dravci se svou kořistí. Posléze ale se ztišil, a pouze když Sabina vytasila se občas se svými vzpomínkami na rýnský průsmyk — zanaříkal teskně a nevrle, jako dítě, jež vyhánějí z teplých peřin.

Uplynulo několik měsíců, když Sabina podle všech příznaků se dohadovala, že přichází nový rozmach ku práci. Sledovala ho potaji a s napjetím, obávajíc se, aby nezůstalo při pouhém rozběhu, nebo neskončilo skokem do prázdna. Byl málomluvný, často přeslechl její otázku, bloudil po polích se zrakem vyjeveným a ztrnulým před novou barevnou visí. Domnívala se, že rozvine konečně svá plátna, ale on pojednou popadl zavazadla a odjede do Švýcar, rozloučiv se krátce, jakoby se hodlal vrátiti týž den.

Dlouho nedával o sobě zpráv, až posléze psal z Curychu dlouhé, vřelé listy, v nichž však nebylo ani slova o tom, k čemu se upínaly všecky její myšlenky a starosti. Vrátil peníze, které mu poslala, tvrdě, že prodal výhodně některé menší kresby. Několikrát změnil byt, a Sabině neušlo, že se stěhuje stále do odlehlejších částí města! Tušila cosi nedobrého a žádala, aby přijel domů. Z jeho odpovědí vyznělo, že se mu sice stýská, ale nebude už tak zbabělý, aby se vrátil, nesplniv své předsevzetí. Ostatně nebude to již dlouho trvat.

Tak ujišťoval několikráte. Pokud bylo léto, psal, že se zde nechce dočkati podzimu, když nastal podzim, tvrdil, že by zimy zde nepřežil.

Nepřežil ji vskutku. Uprostřed února zastřelil se před svým nedokončeným obrazem, před tou rozštíplou narudlou skalou, podobnou puklému srdci, zůstav ležeti u svého podstavce, jakoby se ten masivní balvan, na němž tak zimničně pracovaly jeho ztuhlé prsty, byl sřítil na prsa.

Několik malířů, s nimiž se stýkal, prokázalo mu poslední službu a doprovodili neznámého tuláka soudruha na centrální hřbitov a poněvadž byli mezi nimi lidé milovní pokroku, složili předepsaný pro cizince poplatek za spálení jeho mrtvoly v krematoriu.

Když pak v jeho těsném, nepořádném bytě našli pohozený dopis, adressovaný hraběnce Sabině, otázali se jí šetrně, zdali by neráčila zaplatiti za nešťastného umělce dluh v hotelu.

Odpověď uspokojila je tou měrou, že se nespokojili odeslati Sabině Pavlovu pozůstalost, ale na své útraty vypravili také bednu, obsahující urnu s jeho popelem.

Sabina přežila to všecko, díky oné houževnatosti těžce zkoušených duší, jež ztvrdly v žáru bolesti a zklamání jako sušený plod. Ostatně víc než špinavá urna s pozůstatky Pavlovými, na níž byly otisky mastných prstů, potřísněných popelem, dojaly ji zbytky jeho oděvu, sedraných, bídných cárů nešťastníka, propadlého nejkrutší nouzi. Co bylo příčinou jeho vzbouřené mužské hrdosti, s jakou odmítal její pomoc, nedovedla se domysliti. Její oči, jež ostatně dávno nikdo neviděl plakati, mají od té doby chorobně zarudlá víčka. Žije tedy dále, spoří, šetří, žije těm, jež se o ni nejvíce zajímají - svým věřitelům. Její dcera Avelina, jež je velmi vděčna, pošle-li jí apanaži o týden dříve než je určeno, píše jí o všech událostech ve společnosti, líčí úspěchy a triumfy svých známých, hořce a jízlivě, široce a radostně rozepisuje se o skandálech a nehodách. Sabina někdy nedočte do konce. S Dominikou žije ve chladném odcizení. Jejich duše spřízněné, hrdé a čisté, odchýlily se od sebe vědomě a vypočteně. Dominika teprve po svatbě pochopila, čeho se dopustila její matka. Je přesvědčena, že žena sebe nešťastnější a zklamanější nemá práva vrhnouti rukavici ve tvář poctivé společnosti, starým tradicím a povinnostem ženy. Požadavek manželův, aby styky s matkou obmezila na nejnutnější, ji nepřekvapil, ani neurazil. A Dominika modlí se podnes k Bohu, jenž tak krásně utvořil svět, dav moc i bohatství do rukou spolehlivých a pevných, aby držely na uzdě luzu a chátru všeho schopnou. Možná však, že by stačila trochu tužší zkouška, trocha toho světla, jež řeže zrak i duši svým klikatým bleskem ve hrůzách bouří a Dominika nemohouc pokračovati v nastoupené cestě, obrátila by asi a setkala by se s matkou.

Sabina, jež jí přeje jejich illusí, poněvadž má za to, že jí poskytují trochu opojení, nesnaží se

strhnouti ji k sobě. Ostatně má opravdu mnoho práce sama se sebou. Její nezhojitelná rána časem se rozbolí a zjitří a stává se nebezpečnější, než v okamžiku, kdy byla zasazena. Zůstalo tolik nevysvětleného, tolik nedopověděného mezi ní a jejím druhem a život je tak trudný a pustý. Kdyby se na ni tak upřeně nedívaly ty starostlivé oči, jež tolik svěřily jejím opatrným, spořivým rukám, bůh ví, co by se stalo!

A tak už ničeho nečeká, neboť cítí, že osud nemůže již ničeho změnit a napravit.

Také to skoro nic neznamenalo, když jí oznámil svou návštěvu šťastnější soudruh Pavlův malíř Rokyta, nyní slavný i bohatý, vracející se z Orientu. Návštěva ta platí památce Pavlově, a nikoli, jak by jí její ješitné mateřské srdce chtělo našeptati, opuštěné Dominice.

Ale svět se točí. O dva dny později obdržela list od svého zetě. Uplynulo již sedm roků, co žil v klášteře mezi bohabojnými a milými soudruhy a minuv v nerušeném, lahodném klidu a pohodlí kritickou dobu svého života, tak že jeho zbabělá duše přestala se téměř třásti před smrtí, hodlal nyní navštíviti svoji ženu. List nepovídal mnoho, ale byl důkazem nezvyklé pozornosti ku tchyni, jíž měl projeviti uznání za to, že muž, jenž byl skvrnou a pohoršením jejího domu zmizel konečně s obzoru.

Ale Sabina rozjitřena a nesmiřlivá zmačkala list a mrštila jím do kouta k velikému potěšení svého služebnictva.

Nebýt tohoto zbožného pána, její dcera byla by se snad provdala skromněji, třeba jen za malíře Rokytu, a nemusila své tak zvané společenské postavení zaplatit štěstím svého srdce, prokleté »brillanty« nebyly by přišly pod zkoumadlo zlatníkovo a konečně snad bolestná krise umělce vyvrcholena hmotnou bídou nemusela skončiti katastrofou.

Přijede tedy! –

Jeho list leží dosud v koutě. Stařičký komorník jejího manžela přečte si ho každý den a zase ho tam pohodí.

Ale jak smutná, jalová to pomsta!

To kdyby tak Rokyta byl přijel poněkud dřív. Aspoň o nějaký rok. Možná, že by se byl sblížil s Dominikou ... nu, ano ... Kdo by jim směl bránit? A tak by byl aspoň bohabojný muž našel svou ženu jinde, než by ji hledal.

A to je — pouhý sen!

Ale je to sen tak luzný a opojivý a Sabinina fantasie vssála ho do sebe, jako božský nektar.

Ah, kdyby se tak bylo přihodilo, co se často na světě přihází mezi lidmi, jejichž srdce vzplanula k sobě prvním ohněm lásky, když se později najdou za okolností tak příznivých, přímo stvořených pro jejich štěstí, kdyby se to přihodilo, pak by její rány byly snesitelnější, její dcera byla by jí bližší a ta katastrofa na pobřeží curyšského jezera byla by aspoň trošinku pomstěna. Jak ráda by pak Sabina uvítala svého zetě, jenž by k ní vstoupil s tváří výhrůžnou a zuřivou.

»Mou dceru hledáte, milý zeti. Lituji opravdu. Jste to přece vy, jemuž jsem ji svěřila před desíti lety a nyní přicházíte vyčítati mně, že vám zmizela, zatím co jste si trochu dlouho hrál na eremitu a nestaral se o ni? Nu, já vám o ní ráda povím, ačkoliv vám to mohlo napadnout: Upláchla .... ano, upláchla vám, nábožný muži, s tím hezkým hochem, jehož milovala před vámi. Snad se na něho pamatujete. Měl dlouhý, rusý vlas a něžný, bílý obličej jako dívka. Jeho oči byly jako pohádka. Říkali jsme mu královnin panoš. Tak s tím tedy. Vaše jméno? Ah, ovšem, vaše vzácné jméno byla nucena vzíti s sebou. Zákony, jichž bedlivým strážcem jste vy a vám podobní, nedovolují, aby je odložila. Byla by vám je jinak bezpochyby poslala po svém zpovědníku jako cizí věc, na niž nečiníme nároků. Tak se jen zatím zas vraťte do kláštera a chcete-li, modlete se za její polepšení.«

A to byl — pouhý sen! Tato sladká slova pomsty vydechovala Sabina v mohutné, nízce svěšené kštice prastarých stromů, pobíhajíc rozčileně alejí.

Ne, prozatím to není pravda. Ale Rokyta může přijet dnes neb zítra a kdyby se zeť trochu omeškal ...

Pohlédla vzhůru v tu hustou, černou klenbu nad sebou. Zdálo se jí, že tito staří, mlčeliví přátelé její potřásají udiveně hlavami.

Ne, bylo to přece malicherné, sníti tak nízce o pomstě! Ale nešťastní lidé bývají už takovými fantasty, že zkoušejí aspoň, jak by zněla slova satisfakce a odvety těm, kdož je pokořili, třeba že k tomu nikdy nedojde.

Avšak fantasie nešťastné paní neumdlévá.

Může se státi také něco jiného, prostšího. Vždyť je Dominika přece její dcerou. Nuže, jak by ona uvítala manžela za podobných okolností?

Ah, to by bylo velice prosté! Sluha uvedl by jej do jeho komnat narychlo připravených. Pak by mu zdvořile oznámil, že paní hraběnka přijímá o půl jedné. O půl jedné by tedy přišel a o třech čtvrtích bez pěti minut by se mu poroučela. Mohl by jít, kam by chtěl: do svých komnat, nebo — někam dále.

A tak to zajisté udělá i Dominika. Vždyť není nadarmo její dcerou. Pokrač.

Z BÁSNÍ RICHARDA DEHMELA.

Přel. ALF. BRESKA.

SETKÁNÍ.

Již jsem tě zřel.
V sluneční svit
na travné mezi podél žit
mák vlčí čněl;
kalichy kvetly krvavé
v svém lůně temno modravé,
a náhle tryskla z poupat dna
jich svítící duše, neklidná.

Tak jsem tě zřel, ty pučící dítě, vzplát,
na poli blízko tichých smrčin míst,
kdy pohled můj ti vtisknul políbení;
a celý zjev tvůj zdál se rozkvétat,
tak plachý, čist,
jako bych prosit měl za odpuštění.

Zda byl to vznět? či odlesk jen:
kol tebe červeň šatů červených,
červánek, který v dáli v sosnách has'?
Zda byl to vznět? pak byl to první as,
jenž dotekl se mladých skrání tvých,
tak teskně na mne pohleďla's,
tak úzkostně se ohlédla's,
když mizela jsi v husté spleti
stříbrozelených smrku snětí.

Šla za tebou má duše pak,
v mém nitru zbyl tvůj modrý zrak.

Již jsem tě zřel,
ty prchavé dítě:
dech větru žhavý bloudil v žitě
a chvějně mák se ukláněl,
Já rozvanul jeden červený květ,
jej zřel jsem do stébel zaletět,
a těkal jsem za lupeny snem,
a jako bych se dosud díval
v jich kalich, jenž měl žhoucí lem
a do modra se hroužil, stmíval –

TICHÁ POUŤ.

Již tmí se večer; ohně svítí.
Kouř strhaně se nad strništi chvěl.
Jen stěží lze mou cestu zříti.
Hned přijde noc; dál musím jíti.
Kol ucha brouk mi v letu zabručel.
V dálku spěl.

TICHÉ MĚSTO.

V údolí město dřímá,
shasíná bledý den;
již dlouho trvat nebude,
že místo hvězd a luny
noc na obloze jen.

Doléhá z každé stráně
mlha na město;
ni dvůr, ni dům, ni střechy tvar,
ni zvuk z těch neproniká par,
jen stěží most a báně.

Leč, když se poutník děsil,
v údolí vzplanul světla jas
a z páry té a mlhy
tlumený, vroucný chvalozpěv
pěl dětský hlas.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Adam trochu zdvihl čelo a pravil: »Rodiče zlatí, peníze všecko nedělají a dal-li by nám Pán bůh štěstí, nahrnuly by se nám i peníze. Peníze jsou písek a blázen, kdo buduje svůj dům na písku.«

Králenec nepatrně pokývl, sám Adam toho neznamenal, a dál zkoušel syna.

»Právě jsi řekl, Adame. Ale kdyby bylo jen o to, že Anýžka nepřinese tolik, co se praví, ani bych nemluvil. Horší je, že ani děvče není takové, jak je lidé vynášejí.«

Adam zarůstal do země.

»Povídají o Anýžce, jak je tuze lícná. Já na takové řeči nic nedám. Nebylo ještě panny, aby všechněm krásu pobrala a všem se musela líbit. Své každému nejkrásnější. Ten koním broným, ten zas vraným přednost dává. Panna je krásná teprve, když si ji od oltáře vedeš a nikdo již ani vzít, ani odloudit ji nemůže. Žena muži čím starší, tím krásnější; nejkrásnější devadesátiletá stoletému. Dá-li ti Pán bůh Anýžku, tou důvěrou se těším, že i ty jí podobě přivykneš a budeš pěkné stránky její vyhledávati a na výsluní stavěti a stránky vadné odstavovati, abys jich ani sám neustále na očích neměl, ani oči jiných k nim neobracel. Vezmeš-li si ji, často si na tato moje slova vzpomínej. Ale nežli se s ní na věky spoutáš, dobře si ji a zdravě prohlédni, abys věděl, co kupuješ, neboť v manželství lhůty na zpícenou není.«

»Já si ji, tatínku, ve Vodňanech prohlídl tak, jak povídáte,« pronesl nesměle Adam. Králenec nicméně v odpovědi synově znamenal zvuk odporu, jenž jej uspokojil. Zkoumalť Adama toliko, chtěje se dověděti, není-li libost Adamova jalová a je-li v ní kořínek, který se zachytí a zapustí.

»Prohlídl! Což mi pravíš, že jsi si Anýžku prohlídl! Na sto kroků leda jsi ji viděl, a když bys

ji pojal za manželku, vídal bys ji celý život těsně při sobě. To je rozdíl. Neříkej, Adame. Dosud jsi si Anýžku neprohlídl, na to teprve dojde, jestliže se dříve nepustíme. Něco jsi tenkrát matce hovořil o jejích očích, ty jakoby se ti byly tak tuze zalíbily.

»Kde pak!« zahoroval si Adam, »celá Anýžka se mi zalíbila, celá její podoba od hlavy do paty, ale oči přece jsou na ní nejpěknější. Tak jsem se mamince vyslovil.

»Tak,« dosvědčila matka.

»O těch očích musím ti povědět pravdu. Černooká by Anýžka byla, ale černooká po celé tváři. Kdyby nebyla možného Bakuly, hádal bych, že ani na posteli nespává, ale v kouzni.«

Adam se zakohoutil.

»Tatínku!« zvolal a vzpřímil se.

Otec jediným pohledem jej zkrotil. Adam sklopil hlavu, ale již ne skroušeně, nýbrž násilně. Povzvíralo mu v duši.

»Chtěl-li bys poctivě vzíti si ji takovou, jaká je, nebudiž ti bráněno. Já jen proto, abys na nás později nenaříkal, že my viděti měli, když ty jsi byl slepý. Druhé ti říci musím, že ani s jinými vlastnostmi Anýžčinými to není takové, jakoby býti mělo, aby byla nevěsta výborná, tobě rovná. Nedbal bych ani peněz, ani krásy. Kdo se žení pro krásu, ta trvá jen do času, kdo se žení pro ctnost, ta trvá na věčnost. A která je selská ctnost? Pracovitost, milý synu. Vepř leže zásluh sobě dobývá, kůň táhna, chrt běhaje, sedlák pracuje. Pot sedlákova čela bohu nejmilejší svěcená voda. Kněz modlitbou, sedlák prací nebe dobývá a pán, který neví, k čemu Pánbůh ruce mu dal, že mu je dal, aby jimi buď modlitbu nebo práci konal, zatracení sobě jí ze stříbrných mis a pije ze zlatých koflíků. Ale nejzáze od tváře boží bude sedlák, který dělá pána a je špatným sedlákem i pánem.«

»Svatá pravda,« přisvědčil Adam.

»Nepravím to o Bakulovi,« pokračoval Králenec. »O něm jde hlas, že rád dělá bastanta, a o to by nebylo, ať dělá, když ho to těší a bůh mu na to dává. Ale o Anýžce, milý synu, to platí. Postavit se umí jako kuželka, ale nesnadno ji ku práci se ohnout. Abych ti to příliš nedrobil: Anýžka je líná. Nohy a ruce sotva zdvihala, jakoby byly olovem vylity.«

»Byla po práci unavena, vy jste tam přišli až podvečer.

»To bylo vidět! Když mne večer zouvala, to bylo dlaní prohlížení, zdaž si je nezmozolila! Ráno jí matka poručila zavařit kyselou polívku. Všecka čest, poslechla, zavařila: vzala do přehoušle mouky, do hrnce nasypala a zamíchala. Tuze se při té práci přemáhala a přemohla; ale po práci se již přemoci nemohla a zvolala, oklepávajíc ruce: ‚Maminko, ta mouka píchá!' Vidíš, každý prášek mouky ji píchá a bolí! Jakž by ji potom nepíchalo trní starostí, které by jí v manželství trhati bylo holýma rukama! Pěkné jsou ruce Anýžčiny, pěkné a měkké, herbávné jsou, ale aby byly pracovité, Adame milý, to nejsou.«

Těžko bylo Adamovi otce poslouchajícímu. Chvílemi nebylo mu nic příjemněji, než kdyby mu přes tělo jel formanský vůz. Ale když se na konec dotkl hedvábných rukou Anýžčiných, Adamovi hned na oči předstoupila celá Anýžka, jak ji tehdy v neděli po deváté viděl na vodňanském rynku; ano nyní byla ještě mnohem krásnější, než tehdy.

Adam pozdvihl čelo a jasně vzhlížeje na otce upřímně pravil: »To mne od ní neodradí, tatínku. Dá-li mi ji bůh a vy, rodičové zlatí, mně vadit nebude, není-li robotná, ba ani bych toho nedopustil, aby se dřela u mne, nenadřela-li se u otce mateře. Já všecko sám udělám, všecko sám zastanu, a ještě mi času zbude, abych Anýžku na rukou nosil. Žádné práce se pro ni nebudu štítit, sám na chléb zamísím, oběd uvařím, krávy podojím, Anýžku do bavlnky zavinu jako drahý prsten, do klece posadím jako zpěvavého ptáčka, krmit ji budu jen máslem a medem, oblíkat jen herbávím, aby nenosila ničeho drsnějšího, než je ruka její, obočí její a řasy její.«

»Ty outrato, ty marnotratníku!«

Adam nevěděl, na čem je, když matka slzíc k němu se přiholubila a líbala ho na široké čelo, na němž byly šmáry oschlého potu a prachu, vysvědčení o jeho dopolední práci. Hladila ho kostnatýma rukama a Adam do nich stulil hlavu, blaze mu v nich bylo.

»Zrovna tak tvůj táta mluvívali, než si mne vzali,« pravila matka synu.

»Nu nu! Kdo pak to již může vědět, po třiceti letech.«

»Zrovna tak tvůj táta mluvívali, Adame, a já mním, že toho ani v černé zemi nezapomenu.«

Tiše zaštkala. Adam odčinil ruce matčiny od svých skrání a tiskl a líbal je od zchromlých kotníků až ku svrklým loktům, líbal, hladil, na čelo si přitiskal.

»Jen si dobře prohlédni ruce mateřiny,« řekl otec, zapíraje dojatí. »Myslíš, že herbávné ruce Anýžčiny budou tě měkčeji hladívat, že ti bude sladčeji pod dotýkáním jejích prstů? Kde se bůh na lidi nehněvá, vždycky dává dětem přežít rodiče. A kdybys, Adame milý, matku přežil o sto let, toho nedožiješ, aby ti jiné ruce více lahodily, než ruce materské, a byť byly od mozolné práce jako dubová kůra. Adame, zapřahej!«

Adam jedva se zmohl na otázku: »O Anýžce už mi víc neřeknete ani slova?

»Bakula k nám přijede na podívanou. Čiň se, aby uviděl všechno v nejlepším pořádku.«

Adam div nezavýskl, jak se zaradoval. Zapomněl poděkovati za zprávu, zapomněl pozdraviti, a běžel zapřahat.

Hned se novina rozlítla po obou zemích, po vodňanské i půjďácké, že z Likařovy Lhoty mladý Králenec hlásí se o Bakulouc Anýžku. V obou zemích starým i mladým to bylo na podiv. Jen Chvaletický krejčí se nedivil. Viděl v tom ruku svého krtelského soupeře a již na nic nemyslil, než jak by jeho úklad zhatil.

Chvaletický sešel se v neděli po mši s kovářem. Kovář mu potvrdil, že se mu donesla čistá pravda.

Kováři, to nesmíme dopustit!

Mně proto hněv duši žere. Pěkně to začíná! Nejlepší koně a nejlepší holky dostanou se nám z obce.

Kdyby jen z obce! Ba ze země!

»A kdyby ještě tam! huboval kovář, ale do země půjďácké!«

»Kováři, kdyby se to stalo, byl by dán špatný příklad a neštěstí by z toho pošlo jisté. Tomu musíme zabránit!«

»Ale jak? Pověz, krejčí! Což bych já neučinil, abych tomu zabránil! Bakula už má u mne pořádný vrub, že Králenci hřebici prodal. Takovou hřebici! Kdybys ji byl znal, krejčí! A kdyby zač! Ale on ji dal Králenci o dobrou padesátku laciněji ne proto, že by koním nerozuměl, ale aby Králence namladil, aby přišel zas: pro dceru.«

Chvaletický krejčí na to počal vypravovati kováři o celé zemi půjďácké, a zvláště o Likařově Lhotě a v ní o sousedu Králenci a jeho rodu i synu takové noviny, že kovář děsil se nad špatností Bakulovou, že tam zašantročil hřebici a nyní chce zašantročit i dceru. Hanebné to byly pomluvy, jen hanebník by je mohl opakovati. My se nestaneme spoluviníky Chvaletického, vědouce, že činil křivdu, a že ji činil z pohnutek nešlechetných a neomluvitelných. Ale kovář jádra nerozbíral. Zdálo se mu, že Chvaletický mluví zlatým jazykem. ‚Ani on není zrovna z naší vsi,' pravil si, ‚a přece ho Bakulova zrada žere; jakž by měla zůstati lhostejnou našim chlapcům a mně?' Že při tom nejšeredněji pochodil krejčí krtelský, netřeba zaznamenávati.

Chlapci ve vsi byli hned hotovi, jak se dověděli od kováře zpráv, kteréž do něho vložil Chvaletický krejčí. Vše mu rádi věřili, každý něco přidal ze sebe, a všichni byli zajedno, že nedopustí, aby se Anýžka provdala do cizí země. Není-li pro ni vhodného ženicha v rodné vsi, dobrá, oni se neprosí ani nevnucují, ale to se státi nesmí, aby se vdala z Vodňanska! A což teprve do půjďácké země! Tam ji Bakula zavézti může jen přes jejich mrtvoly.

Krtelský soptěl pomstou, ale nemohl odplatiti svému Chvaletickému soupeři stejnou mincí, neboť kdyby byl desetkrát hanebněji pomlouval Bakulu, Anýžku a jejich ves, nic by tím nebyl spravil, naopak. I musel v duši své udusiti hněv a spokojiti se tím, že z daleka, kde nebyl pozorován, nadbíhal Bakulovi a spravoval svým jazykem, co mu jazyk chvaletického pokazil. Čím více chvaletický Likařovu Lhotu a Králence otce i syna snižoval, tím více je Krtelský vynášel.

Bakula nevěděl už čí je a na čem je. Nejraději by byl Králencovům vzkázal, aby si hledali štěstí jinde, ale Bakulka tomu bránila.

Slíbil jsi Králenci, říkala svému muži, že si tam zajedeš na podívanou, a slibu musíš dostáti. Aspoň se na vlastní oči přesvědčíš, jak je tam. Nebude-li to pro Anýžku, zbaviti se nebude za těžko, však jsme se ještě tak daleko nezasekali, aby nebylo možno obrátit. A přesvědčíš-li se, že je to pro Anýžku místo dobré, proč bychom ustupovali planým lidským řečem a mařili štěstí svého dítěte?

»Máš pravdu, rozhodl Bakula. »Kdybychom ani na podívanou do té Likařovy Lhoty nezajeli, Králenec by měl příčinu naproti nám, a to já nechci.

Smluvené neděle Bakulouc vyjeli. Vrátili se z Vodňan z kostela, Bakulka připravila všechno k obědu a z domova vyjeli tak, aby do Likařovy Lhoty dojeli po obědě a tak ukázali, že se už doma najedli a na pohostinství v cizím domě nepočítají. Jeli párem koní svátečně ostrojenými. I bič na to Bakula vzal sváteční. Oblekl se tak, aby každý známý z daleka se zastavil a řekl: ‚Tamhle jede možný Bakula,' a neznámý: ‚Který je to možný hospodář, co tamhle jede?' Hodinky si pověsil zevně. Slunce se smálo, smálo se dvakrát: jednou na obloze, po druhé v Bakulových hodinkách.

Na vozíku byla dvě kožená sedátka. Na předním seděl sám Bakula a pohonil, na zadním seděla Bakulka s dcerou. Matka ve vlně a bavlně, dcera v hedvábí.

Matka dceru připravovala: »Dceruško milá, dnes po prvé uvidíš toho, kdo se hlásí o tvou ruku. My tě do ničeho nutit nebudeme. Nutili bychom tě, třeba metlou tě hnali, kdybychom měli jistotu, že do tvého štěstí. Ale té jistoty nemáme, neboť co každému v budoucnosti uchystáno, známo je pouze soudům božím. Ty tedy sama se rozhodni a seber k tomu všech pět. O Králencouc rozsypalo se pomluv jako prachu. Pomluvy nedbej, ale buď ostražita. Pomluva v lidských hubách, co kalná voda v trubách. Klevetě se huba pění: kdo se vdává nebo žení, po tom slintá, po tom prská, špiní slina její mrzká. Ani slunce všem právě nesvítí. Co je nejvíc pomlouváno, je jak ohněm prubováno. Pomluva tě nesmí zaslepit, ale odslepit. Až tam přijedeme, všeho si všímej, všecko pozoruj, ale očí nezdvíhej. Takové oči nejvíc vidí, které ucházejí pozornosti lidí. Nápadníku do očí se nedívá, je-li panna děvojná a stydlivá, ani sobě nedívá se na špičky, jak jí sluší pantoflíčky, střevíčky, ale na své ruce panna oči obrací, ty jí bůh dal

k hlazení i ku práci. Buď zdrželiva. Pozoruj, abys nikde nešla přední, nýbrž poslední. Prvé místo je hostovo, druhé hospodářovo, poslední je panny neprovdané. Panenství je skromné, opatrné, nestoudnost se přede všemi hrne. Ty řečná nejsi a to mi dělá nejmenší starosti, že bys tam něco prostořece drchala. Vždycky málo mluv, ale každé slovo tvé buď na svém místě jako kámen ve zdi. Tlachal podobá se marnotratníkovi; marnotratník je tím daremnější, čím dražší minci z měšečka vyhazuje, a tlachal tím odpornější, čím zrnitější jsou nápady, kterými plýtvá. Kdyby tě škádlili a nevím jaké frašky strojili, usmívej se, ale nechechtej se plným hrdlem. Hned by hádali, že budeš nestarostlivá a pro šašky zapomínati budeš svých starostí a povinností. Směješ-li se, neukazuj zubův ani dásní; smích dus šátkem nebo prsty, jimi také zuby zakrývej. Až nás pozvou ke stolu, nežeň se k němu, ale postav se stranou a na jiné místo se neposaď, než na poslední. To je místo nejen panny a nevěsty, nýbrž i mladé hospodyně, která musí býti stále pohotova sloužiti starým i mladým a za službou od stolu odbíhati. To může od rohu, ale nemohla by ze zástolí. Jez málo, aby se nápadník nepostrašil, že mu více sníš, než vyděláš. Neklaď si víc, než sníš, ale co si položíš, všecko sněz čistě. Kdo čistě vyjídá, ukazuje, že dílo dodělává a není hltavý nenasyta. A ruku polib hospodáři i hospodyni, aby viděli, že budeš k nim uctiva, budeš-li Adamova.«

Pokrač.

JAN Z WOJKOWICZ:

JAK KARLÍČEK STONAL.

Z KNIHY »PSYCHOLOGICKÉ POVÍDKY«.

Dokonč.

Jaký to optický klenot! Karlíček se usmívá tak jasně. Sedí na posteli proti dopolednímu slunci, které se zvěčňuje svými nadbytečnými polibky v zlaté záři skel Karlíčkova kaleidoskopu, barevné hvězdy se spadávají, srážejí se v květy něžné i nádherně plné, tu bohaté jasnosti, tu kombinované drobnými barevnými krystalky smaragdové zeleně a rubínových třísti — a nové klapání, nový spád tvarů a vzkříšení nových obrazců světlých, a jakoby stále svěžejších barev, kterými prozařuje jarní slunce tam za okny. Jaká zvěnčení, jaké smaragdové klenby a oblouky, jaká granátová bohatě přeplněná zhvězdení, jaké roztomilé, jakoby nadchnuté guirlandy!

Nějaký vrabec bouchne křídly o okno a ztratí se mžikem pod střechou, Karlíček obědvá, Karlíček se těší, že mu dovolí pozejtří pan doktor vstát, a zase bere čarovná skla a otočí rychle a rychle a loká rozkošně očima stálou proměnu tvarů a oblouků, hvězd a květů, stále symetrickou uspořádanou a světlou, stále měnivou a v přemetu — chvílemi se mu zdá, že vše kolem není než jiskření a úsměv.

Hluk a zpěv ptáků venku, jasné osvětlení sluncem, bílý vzduch pokoje, bílá peřina, jasně svítící hvězdice a vzorky čalounů, chvilkové zalehnutí hukotu a šumu při okamžitém otevření dveří na schodiště, volání služčino, duté ozvy prášeného koberce na terasse, běhání maminčino —

»Už kdybych vstával!« vzdychá si. Jeho oči jen svítí, zdá se mu, že jeho vlasy voní tím jarem venku, kde jistě běhá Franta, Pepík —

— To je tam krásně, — slyší od kohosi příšlého ze zahrady.

IX.

Ne — jak se jen všecko změnilo, jak je to vše cizí, jiné, než co zde naposled seděl, v šeru zamračené přírody s hlavou, která bolela, s tělem, na které klepala nemoc. Jakoby zde léta nebyl!

Bylo ticho v zahradě. Ani vánek nepohnul stromem. Všechno se zamlčovalo pod jeho krokem, vše cize, nezvykle vzhlížello pod jeho zrakem. Což s tou jeho nemocí odešla zároveň všecka veselost a důvěrnost zahrady?

Bylo mu sesláble, příjemně sesláble. Jako po nemoci. Jakoby bylo jeho dětské tělíčko ztratilo tolik na své tělesnosti, jakoby mu byla k němu narostla lehounká křídla, na nichž by se byl tak lehce, tak snadně vznášel, výš k průzračnému nebi, kde by na něho dnes kývalo sta andělíčků.

Byl příjemně unaven, jakoby se bylo kolem něho všechno usmálo. Musel usednout na lavičku pod jasmínový keř, smějící se bílým sněním svých čerstvých květů.

Smutně, steskle se dnes všechno usmívalo, udiveně a dětinně, jako snivé dítě protahující se ráno na postýlce, do níž svítí slunce.

Tak zde seděl, opojen tichým šumem sladkého jarního dne, obklopen jeho svátečními věcmi, připadlo mu co chvíli, že se ohromná klenba oblohy nahýbá, tu se trochu otočí a zase se zahoupá — jímala ho závrať. Oči přecházely světlem, kterému nebyl zvyklý a jemuž zvlášť za své nemoci tolik odvykl.

A zase vstal na svých tenkých, sesláblých nohách a motaje se skorem, usmíval se blaženě vstříc tomu všeobecnému, tichému a světlému úsměvu jara všude!

Vysoko, vysoko, až se to s hlavou všechno otočilo, letěli právě nad zahradou z dálky bílí ptáci v skupinách, mávající radostně a volně křídly a zas je zůstavujíce rozepjatá jako k objetí nové široké, vlasti!

Ano, ta zahrada dnes měla zvláštní intimní kouzlo sic — ale byla přece jiná, tichá, zůstala jakoby zaražená, otevřená, v tom úsměvu zmateném, vyjadřujícím radost tak nějak neurčitou.

Hoši! Kde jsou hoši? Kde je houpačka, aby praskala? Kde hoši, aby hulákali? Kde to hlučno, odpolední hlučno — ?

Cítil, jak je sláb, a když si pomyslil, že je na houpačce, pocítil cizí nějaký pocit, jak se drží provazů, sotva se udrží a motá se na nepevném prkně, necítí jistoty nohou —

A chodil po celé zahradě. Snil si, že tam v dáli, tam daleko, daleko dnes v jitřně jarní bílé dáli za továrnami a jich kouřem, v té širé, bíle se usmívající dálce — jsou jiné země, jiná města a moře — —

Snil si, kdyby tak mohl do té dáli odletět na křídlech nějakého velikého ptáka — a letět — ne, to by dostal závrať — až se přikrčil, jak se závrati lekl, když se podíval do prázdné výše a představil si tam sebe, jak letí na ptačím těle.

A snil si o Americe, Italii, o dálných těch zemích za mořem, o bílých ptácích, o síti houpající se s ním, pološdřímajícím mezi dvěma stinnými stromy, snil o bílých princeznách, bílých polibcích, bílých úsměvech, bílých zvucích vzdálených zvonků ovcí ztracených v lese — —

V »kole« na dřevěné lavici sedí dopoledne s maminkou. Rozklofnuté vajíčko na měkko v klíně, červené víno podle sebe, měkkou a křehkou rozříznutou housku vonící máslem v ruce. Všechno svítí v slunci: Víno průsvitnou, granátovou červení, vajíčko světlou žlutí, houska se usmívá. — —

Všechno voní — a chutná, chutná, chutná . . .

Karlíček je ten nejšťastnější člověk na světě, a přece by chtěl více, tolik více — —

Jako ta malá nespokojená jedle v útulné domácí půdě — chtěl by někam do vzduchu vysoko, do dálky daleko, za továrny, daleko odtud — vlakem, kočárem a pak třeba nějakou slavnou lodí s hudbou na palubě, daleko, daleko přes moře, s tím větrem, s těmi ptáky, k tetám, k princeznám — a Karlíček sám neví, ke komu a kam, ale daleko, daleko bílým vzduchem, kde se směje splnění tisícerých bláhových tančících snění v tisíci řetízcích bílých bláznivých polibků — — —

FEUILLETON.

E. K. LIŠKA.

Zasažen mrtvicí při práci, zesnul v rozkvětu mužného věku znamenitý český malíř E. K. Liška. Byl to poeta snivých, fantastických nocí, dovedl krásně a procítěně vystihovati kouzlo stříbrného, modravého jasu měsíčního. A v této náladě nocí lunojasých maloval buď pyšné, nádherné zjevení »Oběti Maximilianovy« nebo tklivé genry jako »Vdovec«. Liška brillantně ovládal techniku svého umění, byl virtuosem malby a kresby, a jeho bohatá fantasie zalétala nejraději do erotických krajů, do poesie romantické a do vznešených vidin. Byl malířem obrazů populárních a významných: »Hagar v poušti«, »Manfred«, »Sen Michelangeluv«. Jeden z jeho největších a nejzdařilejších obrazu »Maximilianovy oběti« byl zničen požárem na Žofíně, kde byl veřejně vystaven. V posledních letech nevystavoval Liška, od kterého jsme čekali ještě tolik krásného a velkého. Emanuel Krescenc Liška narodil se roku 1852 v Mikulovicích na Moravě. Studoval v Praze a v Mnichově. Dosáhl Klaarovy ceny a odejel do Říma, načež vrátil se do Prahy, kde byl r. 1888 jmenován professorem na umělecko-průmyslové škole. Ve svých začátcích, dosti krušných, maloval Liška drobné genry, též obratným illustrátorem byl, v Římě však pozvedl se jeho ryzí talent k smělejším cílům uměleckým a často se vzácným zdarem.

LUCIEN MÜHLFELD.

Minulý měsíc ubíral se jednou z ulic ústících na náměstí u Trocadéra smutný průvod. Zástup přátel doprovázel ku hrobu mladého romanciera Luciena Mühlfelda. Švakři zesnulého Paul Adam a Malíř Capiello šli v čele truchlících.

Není teskňější podívané než pohřeb toho, který ještě včera opravňoval k nejkrásnějším nadějím.

Takový byl osud Luciena Mühlfelda. Třeba že teprve třicetiletý, vytvořil díla, prodchnutá originelním, jemným duchem, romány a kritické stati, jež ho postavily v přední řady mladé literární generace. Než smrt, neúprosná a krutá, škrtla svým černým pérem všechny plány do budoucnosti, všechny zítřejší úspěchy a ověsila florem to čelo, pod nímž jásala píseň života . . .

V nemnohých dílech naleznete realitu oživenu takovým uměleckým plamenem, ozářenu tak jasným a čistým světlem jako u Luciena Mühlfelda. Tato jemu vlastní schopnost zračí se hned v prvním románu »Le Mauvais Désir« (vydán r. 1898), v »Carrière d'André Tourette«, vydaném rok po té, a konečně v posledním »L'Associée«. Ale zemřelý byl nejen vynikajícím romancierem, »Revue blanche«, »Gil Blas«, »Echo de Paris«, »Gaulois«, »Journal« přinášely jeho články, v nichž se zračil filosofický duch, vzácná erudice a velké stylistické umění.

Povíme tu několik slov o jeho posledním románu:*)

»L'Associée«, Společnice, je historií ženského srdce. Román ženy-choti, která se zřekla lásky svého manžela, aby ho učinila šťastným. Stane se tak: Dr. Tellier, lékařský specialista, je nespokojen, že jeho jméno zůstává ve stínu, že jeho vzorné sanatorium je veřejností nepovšim-

*) Lucien Mühlfeld: »L'Associée« 15ème édit. Paris. Paul Ollendorff. Cena: 3·50 fr.

nuto, zatím co publicistika činí propagandu ústavům jeho kollegu-šarlatanu. Geneviève, jeho choť, cítí příliš dobře mužovu trýzeň a sterými ženskými podskoky, tisícerou lstí snaží se získat dru. Tellierovi vliv odborníka; vytváří tak kolem svého muže vlivuplnou společnost, zaopatří mu spolupracovnictví v důležitém listě, zkrátka učiní z něho člověka, jehož rostoucí moci je třeba se obávati. Dr. Tellier roste, kříže a záslužné diplomy kupí se v jeho pracovně, je šťastným. Ne tak Geneviève; neboť muž, zaneprázdněný pracemi, sobecký jako každý člověk, který spěje k nějakému ideovému cíli, zapomíná na tu, jejíž gracii a lsti má děkovat za postavení, které zaujímá. Láska mezi manžely je mrtva — či spíše zapomennta jedním z nich. Geneviève trpí, ale zůstává nezvratně na místě, které si vytkla, neopouštějíc, ani když ji bičuje bolest z jejího osamocení, ani když přítel manželův nabízí jí oddanost, kterou marně hledá u svého muže. A když mládí mine, když vlasy začínají šedivět a čelo pokrývá se drobounkými vráskami, setká se Geneviève na procházce s ženou jednoho dělníka, která jí praví toto: »Je to hloupé: chce se mi pít jen tehdy, když můj muž má žízeň . . .« Genevièvě se to nezdá tak hloupé. Chápe dělnici: Milence se chce jen tehdy pít, má-li milenec žízeň . . .« Tyto věty, vyňaté z konce knihy, jakoby symbolisovaly vznešenou a trpící oddanost Genevièvy Tellierovy — společnice . . .

Mühlfeldova díla mají svůj zvláštní způsob vypravování, svoji originelní stylistickou pečeť. Není v nich nic literárně chtěného, nic analyticky těžkopádného. Jsou jakoby provanuta lehkým jarním vzduchem, v němž oko lehce vidí, v němž každá barva a každá linie má své smavé kouzlo. Děj nesoustřeďuje se toliko kolem jedné či svou postav. Mihá se jich kolem celý zástup. A přece v houfu lidí, z nichž každý je zachycen dvěma, třemi větami, rozeznáváte hlavní postavy, a idea knihy vystupuje zřetelně a plasticky. Jak je to možno? To je tajemstvím Mühlfeldova umění, tajemstvím, které si odnáší s sebou do hrobu . . . O. Theer.

LOUIS LEGER.

Veliký učenec francouzský, jehož jméno je drahé celému světu slovanskému, pan Louis Leger, slavil své šedesáté narozeniny v lednu t. r. Leger, u nás stejně populární a ctěný jako ve Francii, je professorem slavistiky na universitě pařížské a od svého mládí věnoval se neúnavně šíření znalosti slovanské historie a kultury ve Francii. Leger je vlastním tvůrcem francouzské slavistiky, jež před ním byla velmi nesoustavně pěstována, a jeho spisům i jeho učitelské činnosti máme co děkovati, že zájem pro věci slovanské ve Francii tak vzrostl a že evoluce politická vyvolavši sympatii a sblížení mezi raçou francouzskou a slovanskou našla půdu již připravenou pro setbu nových myšlenek. Všichni ti, kteří jsou šiřiteli těchto nových myšlenek, ať je to slavný historik Denis, politik Rambaud aneb mladí publicisti Chérodame a René Henry, jsou přáteli aneb žáky Louise Legera, jehož vliv na mladou generaci byl neobyčejný. Od let šedesátých počal Leger jako učenec i publicista seznamovati Francii s duševním životem a dějinami Slovanů. Roku 1866 vydal »Chants heroiques et chansons populaires des Slaves en Bohême«, a zajímavou studii historicko-politickou »L'état autrichien«. Spolu s Josefem Fričem pod titulem »La Bohême historique, pitoresque et littéraire« roku 1867 publikoval sbírku článků spisovatelů francouzských a českých o věcech českých. V r. 1868 příjemně překvapil Leger dvěma studiemi: Cyrille et Méthode a De Nestore, rerum Russicarum scriptore, kterým dostalo se ve světě slovanském velmi vřelého přijetí. Roku 1873 vyšel »Le monde slave«, r. 1902 doplněný druhým dílem. Roku 1875 následovaly »Études slaves« a r. 1880 »Nouvelles études slaves«, ve kterých rozepsal se Leger také o Husovi, Žižkovi a Palackém. Z dalších Legerových knih dlužno uvésti: Contes slaves (1882), Grammaire russe (1886), La Bulgarie (1885), Russes et Slaves (1890, 1892—94), ve kterých také význam Kollárův jest oceněn, nádherné vydání Evangelia Remešského (1899) a posléze La Mythologie slave (1901).

Louis Leger redigoval po válce německo-francouzské v Praze »Correspondance slave«, r. 1873 stal se professorem slovanských řečí na »École des langues vivantes orientales« a r. 1885 při Collège de France. Leger, jenž češtinu dokonale ovládá, navštívil několikráte Prahu, kde má tolik nadšených přátel a ctitelů.

TISÍCÍ ČÍSLO »ZLATÉ PRAHY«.

(4. ledna 1884 — 16. ledna 1903.)

Po 19 letech dospěl náš literárně-umělecký týdenník »Zlatá Praha« k vydání 1000. čísla a tato událost byla tiše, ale srdečně oslavena — v kruhu redakce a spolupracovnictva »Zlaté Prahy«. Skromností vyznačuje se celý náš literární život a ostýchavou vlastností nesla se též intimní slavnost »Zlaté Prahy«. Slavnost, jež by jinde vzhledem k významu a populárnosti listu i těch, kteří stojí v jeho čele — vyzněla snad hlučněji na veřejnost a přivodila by širší projevy sympatie podniku, jeho zakladateli i redakci.

Zakladatel »Zlaté Prahy« p. J. Otto může s uspokojením pohlížeti na jeden z nejúspěšnějších činů v imposantní řadě svých velkých podniků, jimiž tak skvěle přispěl ke kulturnímu rozmachu českému v posledních třiceti letech.

»Zlatá Praha« započala svou činnost za vedení oblíbeného romanciera, váženého publicisty Ferd. Schulze, který listu získal populárnost a postaral se o jeho zajímavý a vážný ráz. Svěžest mládí přinesl po něm do časopisu jeho nástupce básník a dramatický autor Jar. Kvapil, jeden z těch, kteří nejtypičtěji karakterisují generaci let devadesátých, generaci melodického třpytného verše, prodchnutého nervosou modernosti, generaci jasnosti a životnosti v umění.

Rovněž moderního ducha do redakce obrázkové části listu přinesl sympatický umělec Viktor Oliva, který vystřídal Viléma Weitenwebera.

»Zlatá Praha« za vedení Kvapilova dovedla vyhověti požadavkům čtenářstva širšího, jemuž je určena, a při tom nesnížila nikdy svou myšlenkovou a obsahovou úroveň.

Na oslavu vydání tisícího čísla vydala »Zlatá Praha« zvláštní číslo slavnostní, jehož příležitostné stati napsali Arne Novák (o literárním významu časopisu), K. B. Mádl (o obrázkové části), Jan Kučera a L. K. Žižka. Slavnostní číslo přináší podobizny zakladatele J. Otty, prvních redaktorů Ferd. Schulze a V. Weitenweber, dále podobizny asi 100 spolupracovníků literárních i výtvarných, pohledy z redakce, administrace a tiskárny, ukázky reprodukce dřívější: dřevoryt z I. ročníku, ukázku z reprodukce nynější: zinkografie firmy Unie-Vilím, překvapující jemností a věrností, reprodukce všech záhlaví »Zlaté Prahy« atd.

Dalšímu rozkvětu a úspěchu »Zlaté Prahy« přejeme srdečně plný zdar!

DIVADLO.

O jednom premierovém večeru, velice zajímavém, nereferovali jsme ještě svým čtenářům. Národní divadlo, které s pietou vydobývá Zeyerovým dramatickým pracím půdu na scéně a u obecenstva zájem a uznání, dříve tak dlouho i na místech především k tomu povolaných jim odpírané, vypravilo nedávno poslední Zeyerovu scenickou báseň »Pod jabloní«. — Je docela na místě, seznamuje-li se veřejnost i s takovým dílem básníkovým, které snad neodpovídá citům a třeba ani ne uměleckému přání přemítavější části obecenstva i kritiky i konečně samých ctitelů autorových, značí-li toto dílo určitou, poslední fasi v uměleckém rozvoji velikého básníka. Pak nutno arci upraviti si i hledisko, s něhož lze posuzovati obsah i formu díla. Při Zeyerově posledním květu pokloníte se tam, kde slyšíte mluviti básníka, dáte se obe-

přísť kouzlem nálady a barevnou harmonií a čistou linií křesťanské legendy, dovedete vdechovati zplna, pokud ovívá vás vůně hluboké poesie Zeyerovy, ale všecko se ve vás vzpříčí, jakmile začnete naslouchati v díle člověku. To není síla, to je zemdlení, co žije v té básni; tady morálka passivnosti dochází přímo posvěcení, a všecko jí trpí, všecko jí je tlačeno a zotročováno. Vzpíráte se, bouříte se v duši, máte dojem stísněnosti, když dozněla slova poslední scény. Snad je to tím, že báseň, která je příliš snem, stává se tu skutečností, divadlem; ale pak je právě ten pocit pro báseň jako dílo dramatické povážlivým. Pro jedno však přece vracíte se, abyste se na divadelní provedení Zeyerovy náboženské — úmyslně neříkám jen křesťanské — legendy znovu podívali. Je to postava Danicy ve ztělesnění, jakého se jí dostalo paní Kvapilovou. Paní Kvapilová je umělkyní duše, nitra a nervů, jakých není mnoho vůbec, nad to u nás, ale ona je i vzácnou umělkyní krásných pós lahodného, rhytmického gesta. V této legendě jsou její jednotlivé momenty přímo suggestivní působivosti. Krásné a malebné, jakoby vyšlé přímo z obrazů pracrafaelistů, tiché a kouzelné, jakoby doprovázely nevyznělou hudbou gesta tóny hudebního doprovodu Sukova. Jsou samy báseň v básni. Až jednou bude někdo psáti velikou studii o Haně Kvapilové, musí jednu z předních kapitol věnovati, abych tak řekl, malířské, či lépe ještě skulpturální její umělecké způsobilosti. Vedle ní pan Vávra přinesl velmi měkký a případný tón pro snivě dobrého Živana, a paní Matějovská pro družku Danicinu pěkný a malebný zjev. Pana Seiferta jmenuji zvláště. Abych mohl důrazněji vytknouti, jak tu znova dokázal hudebnost a v mužském dorostu dnešním přímo řeknu nenahraditelnost svého mluveného verše. Proto byla pochopitelna roztrpčenost jeho, když právě tu dostalo se mu některých nespravedlivých a, jak u nás přichází někdy do obyčeje, nevhodným tónem vyslovených výtek. Byla pochopitelna, ale v důsledcích, jež z toho pan Seifert vyvodil, přece jen upřílišněna. — s —

PARISIANA IV. (Humanism.)

Kdo zajímá se hlouběji o literární ruch v dnešní Francii, je svědkem vzniku nové básnické školy. Nic není nad to zajímavějšího. Vidíte, jak několik příbuzných intelligencí seskupuje se kolem určité ideje, nabývá vlivu na jiné intelligence, které se přimykají k mladému hnutí. Tím je dán první popud. A pozvolna z první základní ideje rozvíjí se větší počet podřaděných, hnutí stává se všeobecnějším, přináší s sebou novou stylistickou formu, novou sensibilitu, novou filosofii. A nejsou-li všechny ty jmenované věci novými (nového je tak málo, tak málo na světě!), jsou aspoň obnovenými. Dovést obnovovat značí často tolik, jako dovést stvořit.

Dnes stojíme ve Francii u kolébky nové básnické školy anebo, lépe řečeno, ne školy, ale nového básnického hnutí. Má již své jméno, svého vůdce, své kritiky, své romanciery, své dramatiky a své . . . žurnalisty.

Abychom pochopili tuto novou tendenci, je potřebí několika úvodních slov: Od polovice osmdesátých let minulého století začíná se ve Francii ozývat opposice proti naturalismu. Vidíme vyrůstat dekadenty, symbolisty, »Rose et Croix«, novoromantiky atd., jak se všechny ty drobné skupiny jmenují. Jejich základní ideou je reakce proti naturalismu. Kreslil-li tento s oblibou vše nízké a všední, obvrací se reakce ku zvláštnímu a exotickému. Byl-li naturalism demokratický, přibila opposice na svou žerď prapor s nápisem: aristokratism. Pohyboval-li se naturalista v toku obyčejného života, uzavřeli se symbolisté a dekadenti do nejvyšších poschodí svých duševních observatoří, svých »tours d'ivoire«, aby byli co nejvíce vzdáleni od nízkého davu.

Ale v brzku dýchalo se těžce v tomto vzduchu prosyceném příliš ostrými parfumy. Přišli noví lidé, kteří zatoužili po otevřených obzorech, vůni lesů a polí, radostech prostších sice, ale srdečnějších.

Byla to doba, kdy vznikla škola naturistů. Jmenuji toliko dva z jejích předáků, pp. St. Georgesa de Bouhéliera a Maurice le Blonda. Obě jména značí reakci proti symbolismu a dekadenci, reakci stejně prudkou, jakou zmíněné dvě školy vybojovaly proti naturalismu. Návrat k přírodě a k životu prostého lidu — takový byl asi základ naturalistických idei. Ale hnutí nesplnilo naděje, které se v ně kladly.

Ideová stránka ztratila se ve poetickém verbalismu St. Georgesa de Bouhélier, jenž pozvolna sám se přesvědčil, že není s to provésti to, co tak lehce sliboval v theorii. Naturistská škola chřadla, a dnes je skoro zapomenuta. Zanechala však po sobě přece jen jeden zajímavý positivní výsledek: »Collège d'Esthétique«, založené oběma jmenovanými, jistého druhu básnickou universitu, na níž se posluchači seznamují s esthetickými a sociálními doktrinami, přizpůsobenými hledisku naturistské školy.

První náběh tedy selhal, neboť půda nebyla dosti připravena a síly dosti zdatny. Ale vědomí, že mládež potřebuje jiných myšlenek než těch, které jim podávají dekadenti, toto vědomí zůstalo. Jakobyste vhli do chemické sloučeniny kvasivou látku, tak vřelo to v literární mládeži.

Nevědělo se jasně, co je vlastním cílem hnutí. Jedna mladá generace vznikala za druhou, zvláště na jihu Francie, který chce mít vlastní kulturu, nepodmíněnou pařížským vlivem. Než celé té duševní revoluci scházel muž, jehož autorita by byla nepopíratelná, a který by ztělesnil v sobě všechny reakční prvky.

Konečně však našel směr svého representanta ve — Fernandu Greghovi. Šťastná volba, příznivá věštba pro zdar celého hnutí.

Kdo je Fernand Gregh? Odkazuji čtenáře »Lumíra« na krásný článek p. Renouarda o mladém básníku, uveřejněný tuším asi přede dvěma roky na těchto místech.

»La Maison d'Enfance« a »La Beauté de vivre« jsou dvě sbírky básní p. Greghových, jež zároveň jsou dvojím triumfem. V prvé z nich verše plné tesknécho kouzla, poněkud melancholické, prodchnuté tou bolestnou nejistotou a tím smutným steskem, který nás provází vždy, kdy se loučíme s čímsi drahým. A básník v »La Maison d'Enfance« loučí se svým dětstvím, se vším, co v dětství bylo mu vzácným a milým. Jde do života nejistým krokem, maje předtuchu, že nikdy nebude již šťastným. Jde do života . . . a na místě zklamání najde krásu. Najde krásu života, krásu lásky a myšlenky, vykoupenou utrpením a bolestí. Taková je základní idea druhé knihy p. Greghovy »La Beauté de vivre«. Je to návrat k antickému názoru na život, ku tradici humanismu, který byl základem civilisace a pokroku, ku tradici staré francouzské poesie, ku Rousseauovi, André Chénierovi.

Než Fernand Gregh je nejen básníkem, ale i jemným filosofem-kritikem. Jádro všech jeho theorií je zahrnuté v knize essayí »La fenêtre ouverte«, kterou v loni vydal. Mimo jiné najdete tam články o V. Hugovi, Verlaineovi, G. Rodenbachovi, H. de Régnier, A. Franceovi, Zolovi, Maupassantovi, Rostandovi a několik básní v prose. Ale všichni ti jmenovaní nejsou zahrnuti v p. Greghově knize proto, aby je autor analysoval, jako spíše, aby na nich mohl ukázati svoji filosofii.

Humanism! Pojmenování je stvořeno. Jaký je jeho myšlenkový základ? P. Gregh odpovídá v »La fenêtre ouverte«: »Toužíme po umění, jež nebude ani utilitářským, ani toliko sociálním, ale jež v sobě zahrne celý lidský život, všechny city, pocity a myšlenky, po umění, z něhož bude mluviti netoliko imaginace, ale i duše, zkrátka po lidském umění (= l'art humain). Naše básnictví postavené proti výlučně artistické poesie našich předchůdců bude spíše filosofickým než náboženským: nebude ani mystickým ani skeptickým, nýbrž nadšeným hymnou lidského života.

*

Program dosti určitý, třeba že definuje spíše zápornou než kladnou stránku. Fernand Gregh našel však příležitost, aby podrobil kritice dekadentní i symbolistskou školu a zároveň pronesl positivněji své myšlenky.

V minulých dnech otiskl totiž »Figaro« článek A. Claveau, nadepsaný »Humanism«, v němž se prudce útočí na mladé hnutí. P. Gregh odpovídá v témže časopise článkem stejně nadepsaným, z něhož vyjímáme nejzajímavější místa:

»Humanism,« píše Fernand Gregh, »ačkoliv není především novou filosofií, nýbrž novou esthetikou a poetikou, proniká přece svým vlivem i v mravní názor, ano i v sociologii... Neboť stane se často, že theorie, která zprvu byla výlučně poetickou, zahrnuje v sobě na konec všechny myšlenky jisté doby, na př. Renaissance a Romantism.«

Následuje kritika předcházejících škol:

»Parnassisté inspiraci odosobnili, objektivovali; zakázali Muse vášeň, která, zdálo se jim, neshoduje se s přísnými záhyby její togy... Symbolisti jsou jejich pokračovateli v tom smyslu totiž, že přenesli objektivitu parnassistů se země mezi oblaka, že učinili Tajemné předmětem svých citů. Jsou-li parnassisté agnostiky, jsou symbolisté mystiky. Theorie parnassistů »krása pro krásu« proměnila se u těchto v »krásu pro sen«... Uzavřeli se do kláštera Snu.«

Bojuje-li p. Gregh proti filosofii symbolistů, uznává zásluhy, kterých si získali reformou francouzské poetiky, tím že rozčlenili formu alexandrínu. A pokračuje: »Jako symbolisté děkovali za mnoho parnassistům, tak i humanisti dluhují leccos předcházející generaci, mezi níž nalezli mnoho přátel.

Zmiňuje se ještě o p. Henrim de Régnier, jenž třeba že patří mezi symbolisty, je literární mládeži právem milován a obdivován.

»Než,« pokračuje p. Gregh, »symbolisté pokusili se vyjádřit sen a nikoli život. Utvořili si slovník plný mečů, uren, cypřišů, chimer a jednorožců, který pomalu bude stejně zastaralým jako slovník romantiků s jich šerpami, gondolami, smutečními vrbami, dýkami a handžáry. Mluvili často žargonem, který nemá nic společného s francouzskou řečí...

A nyní po kritické části následuje synthesa:

»Čeho se nedostávalo parnassistům a symbolistům? Lidství. Nechtěli být než umělci. Nepomyslili si, že v umělci nás zajímá člověk, neboť lidství je společným měřítkem mezi námi a jím... Všichni velcí básníci všech věků byli umělci, ale zároveň i lidmi, totiž otci, syny, milenci, občany, filosofy anebo věřícími... Je čas, aby po škole »krásy pro krásu«, »krásy pro sen« vznikla škola »krásy pro život«.

Nezatracujeme symbol. Ale buďiž jasný! Krásný, ale temný symbol je krásná skříň, k níž nám schází klíč.

Humanism navazuje na tradici Pleiady, která opustivši středověké allegorie a vrátivši se k antice, prameni vší krásy, dovedla nalézti lidství. Pleiada sbližuje nás s antikou na jedné straně, s André Chénierem a romantiky na straně druhé... Nejsme ani nuptiky ani skeptiky. Vnořili jsme se do života: chceme ho žít a rozumět mu.«

A článek končí touto apostrofou, v níž je spojena pevná víra s mohutnou přesvědčivostí:

»Básníci, opěvujme život. Dochovejme náš úkol na zemi, zapisujme v krásné řeči sen člověka, abychom ho mohli předati těm, kteří přijdou po nás. A později nechť každý z nás, když mu bude odejít v neznámo, ohlédne se na své vykonané dílo a nechť může si říci: Byl jsem člověkem. Ať je cokoli po mé smrti, nebojím se. Ať je to nesmírné boží slunce nebo černé slunce Nirvány, dovedu na ně hleděti neoslepený září, nepolekaný stínem. Neboť jsem byl člověkem! Dnešní i zítřejší básníci — a tímto slovem rozumím všechny ty, kteří tvoří — buďme lidmi!«

* * *

Podejme nyní ještě výčet a krátké karakteristiky jednotlivých příslušníků nového hnutí, o němž »Lumír« první z mimofrancouzských listů, přináší studii.

Jsou to, mimo Fernanda Gregha, předem dva poeti, nadaní mohutným lyrickým vznětem, který vyjadřují v široce založených básních. Míníme Charlesa Guérina a Maurice Magrea. První, autor sbírky »Le semeur du cendre« kloní se k renaissanci křesťanství, prodchnutého citem něhy a milosrdenství. Druhý, (vydal »La chanson des Hommes« a »Le poème de la Jeunesse«), povaha prudší, pohanštější, bojuje za osvobození slabých a zpívá krásce života. Pak Jean Vignaud, autor knihy »L'Accueil«, plné svěžesti a optimismu; mladý, velice nadaný Henri Verne, v jehož básních, roztroušených po časopisech, plane vroucí žeh jižního slunce, pocta lásky a filosofický snílek; Adolphe Boschot (studie o reformě poetiky pod názvem »La crise poétique« a verše: »Les Poèmes dialogués«); Amedée Rouquès (»Pour Elle« a »La Renaissance«), básník-socialista, a, abychom nepřeplnili náš článek jmény, zaznamenáváme ještě André Rivoirea, jemného erotického psychologa.

Nové hnutí přineslo především básnictví celou řadu talentů. Ne tak bohatá žeň je v románu, kde stojí za povšimnutí bratři Marius a Ary Leblondové (»Les Vies parallèles«), Henri Bérenger (»La Proie«) a Maxime Leroy.

Z dramatických prací uvádíme: Gaston Devore, Emile Fabre, Henri Verne s rozkošnou veršovanou hrou »Le Tourment«, Ed. Sée, André Piccard, Gaston Broche, autor dramatu »Horatio Spark« a konečně theoretika humanismu Dorbeca.

Revue, které přinášejí práce jmenovaných, jsou asi ty: »La Grande France«, »La Revue de France«, »La Nouvelle Revue«, »La Revue de Paris« a »La Grande Revue«.

Jak vidno, řada nových talentů, kteří vedle snahy vrátit se ku tradici francouzské literatury, chtějí bojovat za ozdravení a posílení svého národa.

V Paříži, 19. ledna 1903. O. Theer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Hlavní věc je, že začíná být u nás veseleji. Intimní a inkoherentní verše, Jaro Hilbertovy v »Moderní Revue« a epopeje Velhartického a kritiky Domorazkovy nestačily již k naší kratochvíli. Samá limonáda a žádný alkohol pro české žaludky. Bohudíky máme ještě Viktora Dyka. Poslední číslo »Moderní Revue« hýří a tančí zrovna bujnou satirou a humorem bonbelatého Sanchy-Pansy naší moderny, který opěvuje veršem i prosou impertinentně rozmarně a vesele redaktora »Lumíra«, jejž skutečně okouzluje a dojímá ta pozornost věnovaná jeho skromné osobě.

Humor je dobrá, zdravá věc. A není hezké, když nám jej někdo kazí. Effekt Dykových popěvků a anekdot kazí kuplety nesalonního komika Arnošta, který tentokráte neměl šťastné vystoupení. Pan Arnošt Procházka vytýká p. Karáskovi, že neomlouval red. »Lumíra«. Pan Arnošt zachází se svými přáteli hůře nežli se svými nepřáteli. Panu Karáskovi byly adressovány jisté riposty na výpady učiněné anonymně v »Moderní Revui«. Bylo odpověděno na adressu p. Karáska proto, poněvadž on representuje tuto revui, v níž, jako všude jinde, je vlastní původce oněch noticek a útoků pan Arnošt »une quantité négligeabl«. V. H.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. ÚNORA 1903. * ČÍSLO 13. *

F. X. Svoboda:

JAROSLAVU VRCHLICKÉMU.

K 50. NAROZENINÁM.

Tvá cesta loukou šla i zahradou,
skalami, stržemi i háji,
ve vichru vzdorném, v sněhu, v bouřlivu,
při vůni střemchy v sladkém máji.

A stopy tvé jsou v květech na lukách,
na stezkách lesních, v poli plodném,
na břehu vod, na skelných střepinách,
v kamení, v lánu neúrodném.

Buď zdráv na další cestě k výšinám,
kde slunce štíty rozžehává,
k modravé výši hor, kde samota,
kde volno, svobodna kde sláva!

Kdo z potomků kdys uzří stopy tvé,
sny tvoje živé sletí k němu,
podobné vůni, dechu, úsměvu,
i vichrům, moři hlubokému.

Albert Pražák:

JAROSLAV VRCHLICKÝ A LUMÍR.

KU DNI 16. ÚNORA 1903.

Naše písemnictví nemá opravdu milejšího zjevu nad družinu zvanou Lumírovskou. Její příchod literárnímu historiku jeví se jako oasa, planoucí žhavými barvami naděje a nového života. Dnes resumujeme s nadšením velké poslání družiny této.

Jakoby neznámá síla působila k této veliké missi: pod jedním krovem sešli se všichni ti mladí nadšenci, aby snad lépe mohli se rozdělit o svou ohromnou práci. Hálek a Neruda stáli jako svědci budoucí práce u kolébky nového listu Lumíru, a když vystřídala je nová stráž Čech, Heller, Hostinský a Goll a pak trvale Sládek, ještě dleli pod krovem jeho, jakoby chtěli chránit nové dílo, jež sami započali. Zůstali tu doposledka: Hálek poslední svou myšlenku poslal v tento list jako odkaz své dobré vůle, a Neruda dotýkal se svým geniem často jeho listů ještě dlouho a byl mu vždy přítelem.

Pod jejich prapor seskupila se družina mladá: Třebízský citupně tkal tu svou bohatou tkáň povídek a dotkal ji svým »Ušlapaným«, Jirásek s cesty básnické sešel brzy na cestu parallelní, ovšem že daleko pevnější. Heyduk, Šmilovský a Arbes byli tu častými hostmi a byl jím i Svatopluk Čech, ten nadšený evangelista plamenného nacionalismu a nejbližší dědic idejí buditelů s posláním jich dokonání, jenž brzy nadobro odešel do »Květů«, jakoby

tušil, že je nutno zmnoženě a intensivně zahledět se v zemi českou, zatím co průkopníci cizích kultur rozevrou okna do cizího daleka a čerstvým vzduchem obrodí kraje své domoviny.

Typickými průkopniky těmi vedle jiných drahých jmen byli Sládek, Zeyer a Vrchlický. Sládek, rozeklaný, v českou hrudu pohřížený a přec ruce vztahující k sluncím ciziny, a Zeyer, jemný aestheta a šlechtic umění, vše zjemňující a ciselující ku potěše theorií v list tento Hostinským a Tyršem zasévaných. A Vrchlický stál nade vším jako vůdce: šel všemi cestami, vše pronikal a neznal prostoru ni času ni mezí. Tento typ duševního universalismu stál tu jako olbřím, jenž hotov jest nejsměleji a nejrychleji vyrovnávat tempo své literatury s literaturami cizími a vyplňovat bohatě nekonečné mezery, jež staletí zavinila, vybudovat s nadšením neúnavného a vše obětujícího stavitele chrám české poesie, jenž sesmutněl nekonečně, neb nebylo v něm dlouho kněží ani oltářů. Život duševní v zemích evropských uháněl rychlíkem, jen v Čechách vláčela se ubohá koléska. A tu popohnat, tu uvést v koleje světové, bylo jeho poslání, zde měl býti a byl vůdcem, co druhové za ním cesty v neznámé kraje upravovali a rozšiřovali. Jako předurčen k tomuto titanskému úkolu vkročil nesměle před třiceti lety pod krov Lumíra básněmi »Dědicové« »Vlčí stopou« a ukázkou z překladů V. Huga, ale pak směleji a směleji rozezpíval se jeho genius, až jako hlavní mluvčí s nadšením s této tribuny propagoval svou missi.

A s této tribuny, na niž vystoupil ve dvaceti letech, mluví i dnes, kdy přiblížily se jeho Abrahamoviny. S listem Lumírem jubiluje, jistě vzácný to moment, kdy sama vyvolává se touha revidovat vděčně práci jeho titanskou, jež v tak ohromné míře uložila se v »Lumír«, touha, poklonit se jemu Velikému za všechnu tu kořist, jíž na úrodných líchách své duše i plavbou cizími oceany pro Lumír dobyl.

Význačnou známkou práce Vrchlického pro Lumír je universalism. Projevil jej vždy, produkcí původní i překladatelskou.

Hned na práh Lumíra usedla jeho poesie a nikdy odtud neodešla. Zpívala silněji a silněji a vždy nově, jako se potud u nás nezpívalo. V Lumíru vykvetly nejkrásnější a nejčarovnější květy jeho epiky a lyriky, jež vyvolaly neutuchající enthusiasm pro svou nádheru a žár. Vrchlický vymaloval tu kus epopeje lidstva i svého národa, výstava těchto obrazů se střídala za výstavou a všemi zněla jako nekonečně krásná a jemná hudba jeho vlastní do neznáma rozesněná a zahleděná duše. Z množství těchto obrazů jmenuji jen několik: Thorwaldsen, Král Knut, Černé jezero, Satanela, Ciganovy housle, Ben Akiba, Dědicové sv. Grála, Mysterium Eloa, Israfel, Dvě slzy, Vittoria Colonna, Dítě kejklířovo, Pokání dona Juana, Legenda o sv. Prokopu, Bligger Bič, Ginevra, Pohádka o Merlínu, O zlatém klíči, Twardowski, Šumavská a Apeninská idylla, Krvavý Egil, Sám šel jsem, Savitri, Tanečnice, Poslední triumf Petrarcův, Dva obrazy, Vrátilo se, Vigilie, Dolů s křídly, Proč, Cos v mracích dohořívá, a nekonečná řada jiných. Jaké to ohromné poklady myšlénkové i citové, jaká žeň otázek i odpovědí palčivých, jak hluboké mysterium života i smrti tu vyzpíváno! Co epoch životních sem pojato! Kde jinde celé generace věnovaly se stvoření typu klassicismu, renaissance, romantismu a modernismu, zde věnoval se všem těm typům člověk jediný s ohromnou schopností akkomodovati se epochám těmto, hledět s očima široce otevřenýma a hluboce vnímavýma v jich náplň a vybírat, co nejnutněji bylo třeba položiti na chudý stůl literatury domácí, kde tolik hladových sedělo a nedočkavě čekalo a žíznivě toužilo. Zrovna zázračně lámal Vrchlický chléb, jenž jinde léta zrál, těmto hladovícím, a v lámání tom jim vypověděl vše, co zalomcovalo kdy a dodnes lomcuje duší člověka, jsa věren svému poslání, jak je v »Israfelu« pověděl: »místo srdce lýru mít a být lýrou světa, světa echem, světa duší«.

O účinu jediné Satanely, jež publikována byla r. 1874., napsal Svatopluk Čech, velmi skromně ovšem pro své umění: »Svět, do něhož Tě unesla ta báseň, je krásnější a kouzelnější nežli všechno, co kvete a pěje ve Tvém vlastním nitru.« Velmi vděčnou prací je stopovat tu tvorbu Vrchlického, jak umění jeho rostlo, tryskalo, jak je ciseloval, jak třídil knižně, kde ulamoval haluze se stromu rychle vzrostlého, kde vštěpoval nové. Legenda o sv. Prokopu vyšla r. 1878 a r. 1894 přibývá jí tu nový zpěv »Májová noc«. Stejně zajímavo je sledovat tu umělecké prostředky, hudebnost, plastiku, suggestivnost, dar variace a kontrastu, architektoniku vnitřku i vnějšku, charakter sociální a národnostní, modernism, jaký provanul svým voláním »po dnu a světle nočním«, na př. báseň z r. 1882 »Při objevení nové pyramidy v Meydunu«. Ale tím šířila by se tato essay velice, povážíme-li, že vše sem vnesl, co jen má k literatuře vztah.

Psalť do Lumíra i drama »Smrt Odyssea«, plnil jeho sloupce i prosou. Měl některé motivy, které nebylo lze vtěsnat do veršů, chtěly být prosou. Ale jak zvláštní je to prosa! Vedle prací Třebízského a Jiráska jako krásný cizinec se zvláštní snivostí v očích sem přichází a jiskří bohatostí duše hluboko v život i věci proniklé. Prosy »Flétna«, »Stařena«, »Duše«, »Stará Legenda« jako nádherné drobnůstky plné delikatessy třpytí se tu a zvlášť jemně dotýkají se nitra čtenářova.

Vedle práce původní ještě jedna uváděla v údiv čtenáře Lumíra: práce překladatele. Lumír měl uvést poesii v koleje světové a přinést ze zemí cizích vše, co by zmnožilo kulturu. Koleje

tyto kladly se před Lumírem, ale nikdy nedosáhly krajů všech, vždy byl to chudý a nesmělý výhled v jich širá a nekonečná pole. A nyní měla býti známou, pokud možno, každá vzácná píď. K tomu bylo třeba nezlomné vytrvalosti a síly titanské. Vrchlický na tomto poli konal pravé divy: otevřel obzory nové na západ i na jih i na sever a z výpravy této přinesl nejdražší květy kultur starých, nových i nejnovějších. Hned r. 1873 podal ukázky z lyriky francouzské. Emil Deschamps, Planard, A. de Lamartin, Desbordes a V. Hugo byla první žeň a u nás nová. Roku 1875 překládá již Baudelaira, Gautiera, pí. Ackermannovou, Drunmora, Lafrada, roku 1876 Coppéa a zase Baudelaira (Básně v prose). A za nimi následují Catulle Mendés, Ronsard, Rollirat, Musset, Michelangelo Buonarotti, Freiligrath, Prati, Vidal, de Banville, Monti, Cazalis, Dante, Hafiz, Daudet, Carducci, L. de Lisle, Lemoyenne, Anatole France, Grandmougin, Mary Robinson, Villiers de l'Isle-Adam (1880), Armand Silvestre, Ed. Allan Poe a Richepin (1881), Bourget, Cannizaro, Giusti, Steph. Mallarmé (1882), Jaubert, Longfellov, Zolovy básně, Lorrain, Rapisardi, Rondani, Panzacchi, Rameau, Grenier, d'Annunzio, Alfieri, Fogazzaro, Sully Prudhomme, Moréas, Valad, du Pontavice de Heussey, Quinet, Walt Whitman (1889), Neera, de Bornier, Aubanel (1890), Byron, B. White, Meyer, Swinburne a tak dále. Řada těchto básníků šla by daleko a daleko, vybral jsem jen některé na ukázku, kdy již vnášel k nám ta jména Vrchlický, oč tu šel napřed před chutí doby své. Vrchlický nespokojoval se tu jen edicemi knižními: z časopisů také překládal. Cokoli mělo k nám vztah, vždy uvedl. Tak na př. pro nás zajímavou báseň »Jan Hus« v Hugově »La pitié supreme« hned ztlumočil; dva nové A. Boyrerem objevené zpěvy Božské komedie »O lichvářích« a »O hltounech« překládá a o nich diskutuje.

Ukázky básnické produkce, jež brána ze všech dob a zemí, nutně žádaly bližší zprávy o autořích. Bylo nutno vyslati výmluvné hlasatele před příchodem cizích knížat. To se stalo v essayích a kritice. Vrchlický měl zrovna paedagogickou methodu pro své čtenáře. V jednom čísle dotkl se života a literárního poslání cizího autora, rozdmychal poutavými poznámkami zájem, líčil dojmy jeho poslední knihy, ozářil v ní vše, co nového, a charakterisoval místa nejcennější. A v druhém čísle přinesl již, co asi čtenáře zaujalo. V této průkopní a seznamovací práci, již cizí autory s obecenstvem sbližoval, zrodilo se množství portraitů a studií, jež pak naplnilo jeho »Básnické profily francouzské«, »Studie a podobizny« a »O knihách a lidech«. V této práci stál Lumíru nejblíže ze všech českých listů, sem snesl vše, co lomcovalo dobou a rozžhavilo jeho touhu překládat. Každý rok resumuje výtěžek práce cizích literatur, uvádí v článcích k nám jména nová, jako Coppée, Hugo, Flaubert, Lemarchand, Paté, Renan, Pontmartaine, Jannin, Zola, Leconte de Lisle, de Glatigny, Martel, Leon Dierx, Silvestr, Dante, Prudhomme, Cherbulies, Lamartine, Brizeux, Renard, Fleury, Baudelair, Mallarmé, Richepin, Carducci, Manzoni, Lingg, Dahn, Schack, Lorm a m. j. Zde vyhnaly kořeny srovnávací literatury moderní, jejímž průkopníkem zvlášť povolaným u nás se představil. Báseň P. Bourgeta »Edee« parallelisuje s Coppéovým Olivierem, Jeana Richepina s Baudelairem (1878), Hafize s Heinem, a tak dále a tak dále srovnávací literární moment provází jej stále a silně při všem. Na této půdě nehleděl jen v cizinu, ale zadíval se často a hluboko do Čech. Jubilejní črty, nekrology, kritiky mladých prací psával, a vždy provází jej tu pieta k umění rodné země, zastavuje se nad ním, a rozzářilo-li se kdy zvlášť, radostně o něm promlouvá, určuje další cesty, ukazuje, kde a jak lze je sesílit a stupňovat. Pravda a noblessa vyjadřování je mu heslem, a při tom vždy respektování cizí práce se hlásí, jak pěkně ukazuje nekrolog Douchův, kde poklonil se mu jako předchůdci na poli překladatelském, nebo jubilejní črta o Heydukovi, o jehož práci teple se rozhovořil.

Essaye i kritiky Vrchlického hemží se aesthetickými poznámkami, jež ukazují, jak vášnivým byl milencem velkého umění, jak vzácným aesthetou. Cituji tu jen jednu passáž, z kritiky almanachu »Máje« z r. 1878. Vrchlický tu píše slova hluboká, vyslovující vřelou touhu vyvýšit a zmnožit českou kulturu: »My všickni už dnes cítíme dobře pravdu slov Stuarta Milla, že forma básnická je tak vzácná, že jen d é m a n t y myšlének je do ní zasazovat. Chceme od básně přesné určení individuality, hluboký a pravdivý cit, moderní stanovisko, dokonalou formu, — požadavky naše stupňují se k pravému ideálu básnického tvoření. Pouhé klinkání v zděděných tvarech poesie prostonárodní nás více neuspokojí, raději odpustíme trochu výstřednosti, raději trochu cizího vlivu, ale chceme, aby báseň námi hnula, bychom viděli, že m u s i l a b ý t i napsána, nebo nikde netrestá se hůře zbytečnost jako v poesii. Chceme, aby báseň stála na výši, aby básník nezůstával za cizinou, ale spolu s ní hledal nové rozšíření básnického obzoru. Proto hledíme se co možná seznamovati se současnou poesií cizí, a proto žádáme, aby básník znal vše a dal na se působiti vše, co může urychliti rozvoj jeho vlohy a jeho tvoření.«

Kritisuje moderní effektní scény dramatické, želí úpadku dosahu kouzla slovního: »O krásné doby Shakespeara při roztrhaných a odřených kulisách prozatímního divadla, kdy vládlo jen slovo básnické. Krásné doby, kdy autor dramatický nemusil se domáhati effektu všelijakými falsifikáty přírody.«

Byl-li aesthetou v díle svém, byl jím i v genru literárním, jež má osud včely žahadlem uštknuvší

a pak zmírající v polemice. Básník tak určitě vyjádřené individuality, jež ve své pokrokové extensi neznala míry a mezí, nemohl se vyhnouti tomuto rubu umělecké činnosti. Vrchlický byl tu však převahou defensivní, nevyhledával boje, ale přišel-li, dovedl pevně a otevřeně bojovat. Boj ten stupňoval se věcně, s elegancí a noblessou. Ve znamení tomto psány jsou jeho polemiky s »národníky«, se Sobotkou, s moravskou kritikou, boj Goetha s Barbey d'Aurevilly, boj o Hálka a závěr boje s mladými z r. 1895. Zvlášť dvě věty z této poslední polemiky dokumentují povahové jeho stati polemické: »Schází tolerantnost, schází noblessa a schází láska jedněch k druhým. Místo těch pod maskou domnělé pravdy zavládla nenávist a to čím bledší, tím zpupnější a triumfující. Je tu uvážit slova Jul. Lemaitrova: Musíme si odvyknouti hned považovati za hlupáka neb docela nepřítele, kdo nepojímá krásu stejně jako my, kdo necítí krásno jako my, tu krásu, o jejímž výměru po celých 2400 let filosofové se neusnesli.«

Tak rýsují se asi kontury díla Vrchlického pro Lumír. Nebyly by však úplny, kdyby se nedefinoval poměr jeho k Lumíru a naopak. Je pochopitelno, že Vrchlický obklopen tu literární elitou, leccos duševně zachytil, co uvázlo v něm, a třebas jej i k práci rozezvučelo. Tu ovšem s nutnou reservou jest jít ve stopách působení Lumíru na něho a zase naopak. Jisto jest, že Lumírovská družina jeho touhu překladatelskou posílila a zmnožila, jako zmnožil ji zas u ní on. Reciprocita tu je nepopíratelná. S Vrchlickým současně překládal se tu Beranger, Lenau (Stankovský) Byron (1873), Merimée, Přípis z Goethea (Prokeš 1874), Slovacki, Kalidasa (Brandejs), ukázky z Ši-Kingu (Petrů), Ibsen (Sládek 1878), Moderní básníci polští i ruští (Fr. Kvapil), Camoёs (Schneider), Longfellov, Aldrich, Swinburne (Sládek) a m. j.

Vědomí, že s ním jdou druhové ruku v ruce za danou metou, jej musilo sílit, a jejich objevené kraje musily mu býti drahými a hledanými, jako jim byly jeho.

Ale i v původní práci můžete sledovat místy účin této družiny.

Je na př. velmi možno, že překlad Zolovy básně »Israfel« z r. 1873, jež pořídil J. Ves...k a jenž má passus »na nebi anděl přebývá, jenž v srdci svém má lýru, nikdo tak divně nezpívá jak on... Israfelův žár jest této lýry dar« vznítil v něm požár snů o Israfelu z roku 1876, jemuž dal tak osobní basis a s jehož posláním se téměř, ovšem daleko všestranněji, ztotožnil. I formálně někdy naň překlady i původní práce působily. Přeložil na př. sám H. Wadsworthea Longfellova, a jeho formou asi inspirován psal svého Endymiona.

Poměr k druhům byl osobně srdečný, umělecky opravdový, věcný a přísný. Každá jeho práce došla tu poctivé kritiky, každé vítězství doma i v cizině podáno, každý hlas o jeho umění tu pečlivě znamenán. Literárně důležity jsou tu úsudky Koptové, Grabowského, Gasztova, Carducciho, Tezy, Przesmického, Jensena, dopis Teňkův o úspěchu Námluv Pelopových v Antverpách a m. j. Poměr Vrchlického k mladší generaci lze tu také stopovat, vliv jeho na ni, přátelské uvádění mladých talentů, oceňování jich předností i poctivé vytknutí vad. Je zajímavo, co r. 1889 v básni »V době pohnutí« napsal Vrchlickému Machar: »dle Tvého receptu já, mistře, žiju v snění, dle Tvého receptu si věnec z růží pletu, dle Tvého receptu jím škrtím spleen.«

Vrchlický zůstal nejdéle z kruhu Lumírovského v Lumíru: Zeyer na líše oraje do posledka, padl před dvěma lety, Vrchlický jediný stojí pevně a věrný tradici, třebas tato přešla v ruce nové stráže. Stojí pevně, a s týmže nadšením a s touže vervou jako před třiceti lety i v době Abrahamovin rozpíná plachty fantasie a vesluje do myšlénkových a citových moří svých i cizích a ustavičně se vrací s novou kořistí. Pole, jež zbrázdilo a s pílí nevýslovně dobrého rozsévače osilo jeho umění, vzpučelo a v zlatých klasech se rozšumělo v Čechách. Tisíce paží žalo na nich úrodu, tisíce očí se rozesnilo, tisíce duší do nekonečna rostlo. A on, veliký hospodář, v podvečer života klidně může mezi klasy svými poslouchat jejich ševel a zpěv rozjásaných ženců: je to zpěv uznání a vděku, je to zpěv nekonečné radosti z úrody titanské.

JIŘÍ SUMÍN:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Ale přece hoří Sabina netrpělivostí, chce vědět určitě, jak bude zeť její svou ženou přijat. Chvílemi zmocňuje se jí malomyslnost jako předtucha nového, bolestného pokoření. Proto vyslala dnes ráno k dceři svou komornou, oddanou a prozíravou ženu, jíž třeba pouze naťuknouti, čeho se na ni žádá. Měla vyřídit Dominice, že Rokyta vrátil se z cest a přibude záhy k matce a hlavně měla vyzvědět, jak hodlá přijati svého muže.

Ale komorná se nevrací, ač zde mohla být již dávno. Sabina nemůže pochopiti, proč tak dlouho prodlévá. A také list dceřin poněkud ji znepokojuje. Dávno již Dominika nepsala matce

tak vřele a sdílně. Bylo v tom cosi jako utlumený, vítězný jásot. Ovšem mohl to být jásot nad tím, že se blíží chvíle odvety, ale mohla to být také třpytná naděje, že její odříkavý bol a její úpěnlivá žaloba na nespravedlivou samovazbu došla vyslyšení a že muž se vrací. Zdá se jí skorem, že toto bláhové dítě, žíznící po lásce bylo by opravdu schopno tlouci vytrvale do vyprahlé skály v domnění, že musí vytrysknout pramen. Nevěří a nechápe, že skála ničeho nedá, a chce-li uhasiti žízeň, že třeba hledati dále.

Ale jasné nitky myšlenek zanikaly zvolna v přívalu nepokoje a rozčilení, jako poslední paprsky ve chmurách večerních mlh. Už nemyslila vůbec, nepokoj její rostl a vnitřní vichr srážel a ohýbal vrcholky jejích nejvýše vypjatých tužeb, zrazoval nejkřehčejší výhony citu, bičoval vzbouřenou hladinu duše, aby strhal a smísil vše v beztvarný, černý chumáč. Jen občas z temna mlh a pěn vynoří se známá, vysoká, mohutně založená postava s velikou, massivní hlavou, jejíž pleš připomíná mnišskou tonsuru a vráščitá, předčasně sestárlá tvář s bodavýma očima a hektickými skvrnami na vysedlých kostech lícních, jež škube sebou v malomocném vzteku. Sabině je tak dobře a klidno tou chvílí. Pozoruje ji bedlivě skrze dým své laciné cigarety a tvrdá a nezranitelná odhazuje nimbus svého ženství.

»To jste vy, milý zeti ... těší mě opravdu ... Moje dcera ... moje dcera ... děkuji, dobře se jí vede! Ale nerozčilujte se, milý pane, jsme-li už takto opotřebeni, je věru zbytečno přerušiti své modlení k vůli mladé ženě, na niž podle zákonů zdravého rozumu nemáme přece práva!«

Zas ten hloupý sen. A mlhy valí se dál a pěna stříká z vysoko vytrysklých vln.

Za zdí na polní cestě ozval se hovor a hluk. To jsou česači chmele, vracející se z práce. Není to bez významu pro Sabinu. V její pokladně leží něco peněz, jež náležejí již těmto lidem. Jen aby to stačilo! Její správce, poctivý dobrák, jenž ví, že jeho paní zabolí někdy stálé zející prázdno z její kasy, učiní ji chvílemi radost a donese jí něco peněz k uschování, ale ihned oznámí, kdy pro ně přijde. Zítra je sobota, den výplaty. Tato myšlenka tak ji zaujala, že by byla málem přeslechla hrčení vozu.

II.

Dvé drobných, skoro dětských ruček zatřáslo mřížovou branou u parku. Zahradník stoje u svých květinových záhonů, kam sbíhaly jako paprsky hvězdy sestříhané habrové aleje podobné zeleným zdím a spatřiv komornou Klaudu, lomcující železnou mříží, domníval se, že se splašili koně a bez dechu vyběhl nahoru.

Ale nestalo se nic, pouze bystrá a vtipná hlava Klaudina vytušila, že najde svou paní v parku a ušetřila si okliku nádvořím. Její dosud hezká, bledá tvář s upejpavýma, modrýma očima jimž ve chvílích, kdy mluvila se svou paní, dovedla dáti výraz tak zanícený, jakoby se k ní modlila, nebo vroucně se jí obdivovala, byla v okamžiku, kdy jí zahradník otvíral, sklíčena bázní a nejistotou.

Sabina, jež zašla právě na nejzazší konec aleje, spatřivši ji z dáli, stanula, bojujíc s tvrdošíjným záchvatem nervovým, jímž trpěla od poslední zásilky z Curychu ve chvílích silnějších otřesů, ale více k vůli sobě, aby přemohla své rozčilení, než aby snad nechtěla před Klaudou ukázati svou slabost.

Klauda lehce zardělá, s kloboučkem na stranu setřeseným a rozhozeným pláštíkem běžela své velitelce v ústrety s vynucenou radostí a zastíraným rozechvěním.

»Byla's tam dlouho, Klaudo, pravila jí Sabina s údivem, ale bez výčitky.

Klauda cítila, že musí podniknouti tuhý zápas s tou zarmoucenou, přísnou tváří, nežli se jí podaří přenésti na ni svou naději a radost.

»Když je tam tolik práce, paní hraběnko,« vydechla unaveně, líbajíc ruce své velitelky.

Sabina stanula, schoulena do sebe, jakoby čekala ránu.

»Práce ... práce? A jaké pak práce? tázala se studeně.

Klauda pohledla udiveně na svou velitelku, jakoby jí nebyla rozuměla, nebo se přeslechla. Klauda byla totiž malá umělkyně, jejíž slova i mimika dovedla být v rozhodném odporu s jejím nitrem. Tuto scenu se svou paní měla dobře promyšlenu a nastudovala ji cestou pro všecky možné případy. Vždyť přece dobře věděla, že dopis »jeho osvícenosti« leží zmuchlaný v koutě pokoje. — Výminečné poměry rodinné v domě její velitelky, jež činily často službu obtížnou, vyžadující jisté diplomatické obratnosti, způsobily, že prostá malá šička, jíž Klauda druhdy byla, dovedla se státi časem velikou intrikánkou, někdy dokonce i užitečnou. Sloužila však stejně horlivě cizím záměrům, jako svým vlastním. Jediným pohledem poznala celou náladu své velitelky, vědouc ihned, čeho se může odvážiti a čeho se prozatím vzdáti. V duchu pyšnila se tím, že má skutečně vliv na svou paní. Dovedla jí často odporovati způsobem nepřekonatelně jemným, takřka nepozorovatelným, jenž se neminul cíle, ale dovedla se také rychle podříditi s největším sebezapřením. Osvojila si lehce onen stupeň devotní úcty a pokory, jejž podmiňuje úspěch v podobné službě, ale cítíc se málo odměňována, dovedla také dát na jevo, jak je jí časem tato nadprůměrná zdvořilost těžká a obtížna. Své paní byla velmi oddána trochu z lásky a trochu ze strachu a nevědomky připoutána k jejímu osudu mocí oné truchlivě bezohledné přímosti vnucené

neštěstím, již Sabina bezděčně působila na své okolí. Když Klauda vyskočila před branou z vozu měla takřka trému před tímto výstupem.

»Jaké práce, paní hraběnko?« hovořila nyní hlasem skoro lhostejným. »Můj bože, jsou-li pokoje sedm roků uzavírány a zabedněny, pak je tam jistě nač sáhnout, mají-li se státi obytelnými. Čalouny jsou vyrudlé, do parket zalehl prach, takže musejí být dříve vyčištěny železnými pilinami, nežli je bude lze vyleštiti a koberce jsou tu a tam poškozené a sleželé. Pak také malba na chodbách a ve vestibulu byla prý velmi vyrudlá a špinavá. Tak povídala paní hraběnka, když zde mám malíře a zedníky, tak ať už se to odbude jedním rázem.«

»Nu, a co tam jinak dělají zedníci a malíři?« otázala se Sabina s nezastíraným úžasem.

Byl to okamžik, kdy pochopila Klauda, že její boj bude tužší, než myslila. Chytrá, vzrušená tvář její se změnila, jakoby stiskl tajné péro a byla tu nyní jiná Klauda tak dojemně neprozíravá a hloupá. Zdá se jí, že zedníci opravují něco ve stajích, což ovšem nesouvisí s příjezdem jeho osvícenosti. A tím, zdálo se, že již pověděla vše, čeho se mohla dopátrati.

Kráčely šerem po serpentinové cestě, ústící v širokou, pískem vysypanou plochu nad strání vroubenou květinami, se starou, březovou besídkou v pozadí.

Sabina chtěla zde vypíti svůj kalich do dna, beze svědků.

»Má dcera má tedy velké starosti,« dobývala znovu výmluvnost Klaudinu.

Klauda hleděla na ni nechápavě. A když se hraběnka ještě otázala, nebude-li snad úprava zámku vyžadovati přílišného nákladu, viděla před sebou tvář tak srdečně hloupou s ústy sešpoulenými a tahy ocháblými, jako před spaním, a kdyby nebyla znala dobře svou Klaudu, byla by litovala svých slov.

Ostatně nepromluvila již a zdálo se, že neposlouchá dětinského žvatlání své komorné. Usedla do besídky sklíčena a smutná, nepokoušejíc se více dobývati Klaudiny pravdomluvnosti. Setmělo se již, vrcholky stromů pod svahem, z nichž vystupovala temná silhouetta kulaté věže s několika osvětlenými okny v průčelí zámku kolébaly se mírným večerním vánkem, jakoby se líbaly s laškovným šepotem. Na vysokém, chladném nebi zatřpytilo se několik drobounkých, bledých hvězd.

Sabina, majíc hlavu ve dlaních, jakoby neměla síly ji pozvednout, upřela svůj nezastřený pohled na Klaudu a tím plným, měkkým tonem, jímž nemluvívala se svou komornou, ale jímž si v těžké chvíli otvírala srdce ženy, ukryté pod vlohami této malé intrikánky, otázala se přímo:

»Co myslíš, Klaudo, zůstane hrabě již doma?«

Účinek jejích slov byl mohutný. Jakoby tajné péro samočinně vyskočilo, byla tu hned zase tvář chytrá, prozíravá, intelligentní, jež dovede v malé chvíli nalapati dojmů a zpráv, jako vlaštovka komárů, aby je podle okolností buď podržela pro sebe anebo rozdala svým milým. A v tomto okamžiku byla odhodlána nepodržeti pro sebe ničeho. Pokrač.

BOHUSLAV KNÖSL:

KVĚTINY.

Na lodyhách rostlin, jimiž pohrával vánek,
v stech různých odstínů se pyšnily květy,
své kalichy vstříc otevíraly rose a slunci
a k lásce svāděly motýlů těkavý národ.

Na pohled v přátelství, harmonii a klidu
se zdály s kopřivami žít lilije snivé,
modř pomněnek se zákeřným úsměvem blínu
o půdu živící v tichu a snění se dělit.

Však dole pod zemí, sil kde dřímaly zdroje,
jež z tupého spánku listím k slunci se táhly,
tam křivé kořeny se divoce rdousily spolu
a jeden druhému se záštím ubíral půdy.

Jak hadů spletená těla se svíjaly zlobou
a otravné líbezným strojily úklad,
co s úsměvem k sobě se klonily květy
a barvami navzájem vespolek hrály.

To byly květiny, jež neznaly vědomí světla
a nechápajíce osudnost veliké síly,
jež z lásky a krutosti jich stvořila žití,
se nenáviděly v lásce a milovaly se v záští.

Z týchž prvků stajených v oblasti pravěké země
táž božská idea v tisíci formách se zdvihla,
a sama sebe teď miluje, s sebou teď válčí,
na vrch se usmívá, stravuje uvnitř.

Však ty, jenž tyto čteš letmo sněné jen řádky,
ó kéž bys pochopil, že modlitba citů
od květů rozmarných sem až mohla mě nésti,
jež vznáší se nad všeho vznikem i smrtí.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«

Pokrač.

Zatím u Králenců v Líkařově Lhotě ponaučoval otec syna, sedě v maštali na obročné truhle a pozoruje Adama, jak pečlivě uklízí a poklízí a nejčastěji se vrací k hřebici, od Bakuly koupené, šatou ji otírá, dlaní pohlazuje a potřepává, prameny hřívy rovná: »Adame milý, otcovský můj synu! Dnes přijedou k nám na podívanou rodiče té, kterou si oči tvoje oblíbily. Možná, že i ona přijede s rodiči, aby si prohlédla dům, který bude příštím jejím domovem, bude-li v tom vůle boží. Abys je pěkně uvítal a zasloužil si jejich pochvaly, umetl jsi dvůr i stáj a všecko do příkladného pořádku uvedl. Nadešla poslední minuta, abysi ještě do pořádku uvedl sebe. Nemluvím o tvém nedělním ustrojení, na to jsi beze mne dobře pamatoval, ale o tvém srdci a hlavě. Ty, milý synu, jednou jen jsi Anýžku viděl a zahořel jsi k ní. Neříkám, že by to nebylo dobře, ale připomínám, že toho není dosti. Vždycky se špatně oženil, kdo se ženil pouze očima. Nikdo tak brzo nezapomíná, jak oko. Když oko pro někoho nejvíce hoří, plamen jeho je nejblíže k uhasnutí. Jedno oko jeden nevěrný, dvě oči dva nevěrní. Je-li ono nevěrné, ani ty mu příliš nevěř a na jeho vedení nespolehej. Dvě oči má člověk, ale obě se mu jedním směrem dívají. Dvě oči dva průvodčí, ale cestu znají pouze jednu. Aby oči člověka nezavedly, bůh mu dal rozum. Stojíš-li na věži, oči tě dolů táhnou, rozum tě od záhuby zdržuje. Oči jsou rychlý kůň, rozum uzda; oči vůz na silnici s vrchu, rozum brzda. Kam tě zanesl kůň bez uzdy, kam zavezl vůz bez brzdy? Ale nežeň se ani jen po rozumu. Rozum jako rys i po tmě vidí, ale běda jeho kořisti! Rozum je špatný chlap, ba co dím, zlosyn! Je to lichvář, zloděj, loupežník. Bývá, že se ani vraždy neštítí a není vraždy těžší nad tu, kterou spáchal rozum. Rozum Boha zapřel, otce zradil, matku zabil, sestru prodal. Ani jen rozumu voditi se nedávej, nechceš-li býti zaveden do své zkázy, do zkázy někdy časné, ale vždycky věčné. Ale nežeň se ani jen po srdci. Vidí-li rozum příliš mnoho, srdce je dočista slepé, a není mu divu, když se v sklepě rodí i umírá. Proto srdce jako slepec radí, jako slepec vodí, a blázen, kdo slepě jeho vedení se poddá. Rozum je lakota, srdce rozhaza. Jednou za tuhého mrazu někdo klepal na vrátka Srdce: ‚Srdce, otevři!' — ‚Nemohu, je veliký mráz, a kdyby se mi vedral do komůrky, zmrazil by mi dítě!' — Zas ozval se před vrátky Srdce hlas: ‚Srdce, otevři, také já mrznu a zmrznu, nezachráníš-li mne!' — ‚To je něco jiného,' dělo Srdce a otevřelo vrátka, a do jeho komůrky vběhlo černé, čapaté, nevzhledné kuře. A jedva vběhlo, zas: ‚Srdce, zima mi je, mrznu, zmrznu!' — ‚Už jsem tě do komůrky pustilo, co s tebou? Vylítni si za kamna, tam se hřej!' — ‚Nechci za kamna, chci pod peřinku tvého dítěte!' — ‚Ale mé dítě mi zmrzne!' — ‚Mám zmrznouti já?' otázalo se černé, čapaté kuře. — ‚To je něco jiného,' dělo Srdce, vzalo dítě z kolébky, pustilo pod peřinku černé, čapaté kuře a s dítětem chtělo si sednouti za kamna. — ‚Kde pak,' zlobilo se kuře, ‚fakan by se chtěl za kamny hřáti! Na mráz jej vyhoď, však já tam taky bylo!' A Srdce vlastní dítě vyhodilo na mráz a v jeho komůrce pěkně se hřálo pod peřinkou černé, čapaté kuře — ty víš, Adame, kdo to byl, Pán Bůh rač nás chránit. Srdce bude věčně mladé. Pěkný to dar, ale není bez chyby. Chybou je, že taky bude věčně nezletilé, neobejde se bez opatrovníka a nikdy nebude moci jednati samostatně, aby to bylo dobře. Chceš-li se tedy, můj otcovský synu, oženiti šťastně, nepřestávej na hlase žádného z těch tří rádců, ale srovnej rady jejich a učiň tak, aby volba tvá neodporovala ani oku, ani rozumu, ani srdci. Jen z úplné shody této trojice vychází šťastné manželství.«

Adam ještě otíral hřebici. Moudrá slova otcovská působila naň tak, jakoby mu ve valše každý úd byl hněten a potloukán. Síla otcovské rady stlačovala ho k zemi. Každé slovo jakoby mu pasáka dávalo. Pot mu na čele vyvstával, jakoby hrabici kosil. Zadržoval dech a varoval se, aby otce nevyrušil ani hlasem, ani hlesem; proto nic jiného nedělal, jen otíral hřebici. Ale při všem zkrušení, jemuž odolati nemohl a vzepříti se nechtěl, pronikal jej pocit občerstvení a uspokojení.

Když otec přestal, Adam se ozval netroufale, ale upřímně: »Tatínku, zrovna tak je se mnou, jak povídáte. Mně oči, rozum i srdce důtklivě radí, abych se Bakulovi o dceru klaněl, a já jich všech tří poslouchám tak, jako vás jednoho. A oni také jedním hlasem mi radí.«

»Adame, Adame! To jsi jen proto řekl, abys mne odbyl a měl ode mne pokoj. Málo je, chlapče, těch, kterým tito tři konšelové radí, to jest, kteří je pustí, aby jim radili; a bílou vranou je ten, komu doradili. Každý chce být chytřejším jich, okřikuje tu jednoho, tu druhého, tu třetího, a tu zas mu naproti druhým naddržuje. A oni se obyčejně spolu jednou hašteří, po druhé smlouvají, a teprve k stáru, po dlouhých zkušenostech, učí se svorně žít. Rozum pak chodí na radu k Srdci, a Srdce ničeho samo nedělá bez Rozumu. A co Oko? Oko přestalo vyhledávat jen věci pro svou libost a oběma svým druhům stejně věrně slouží, stejně poctivě jim cestu ukazuje. To teprve k stáru bývá, chlapče milý, a proto mládež nemá úplně důvěřovat ani svému oku, ani rozumu, ani srdci a má rozhodnutí o své volbě zůstaviti rodičům.«

Adam se lekl.

»Ale tatínku!«

»Žádné ‚ale‘, Adame! Vidíš, vidíš! Dobré vychování jsi od nás dostal, dosud jsi nikdy s námi nemluvil, abys říkal ‚ale‘, a již se kazíš, jedva se ti zdá, že ti uzda trochu povoluje. Který syn otci říká ‚ale‘, ten se ještě ženit nemůže, ten ještě musí zůstat pod komendou otcovou, až se od něho naučí spůsobům a pravidlům života.«

»Tatínku,« ozval se opraveně Adam, »já myslím, že se na věcr nedá nic měnit, když Bakulouc k nám přijedou na podívanou!«

»Oho, chlapče, oho! Budeš-li takhle mluvit, budu muset Bakulovi říci, že jsi ještě nedospělý a ženiti se nemůžeš. Podívaná neukládá žádné straně závazek. Já byl návštěvou u nich, oni přijedou návštěvou k nám, aby mi odplatili. To je prozatím vše. Ještě si s Bakulou bez hněvu řici můžeme: V dobrém jsme se sešli, v dobrém se rozejděme. A ty si pamatuj, že dobrý pohonič tryskem nevyjíždí, ale dojíždí.«

Adam si vzdychl.

»Ani vzdychat netřeba,« pravil otec. »Nevzdychej a starej se, aby tě Bakulouc nepohaněli, a při tom dobře otevři oči a všeho na nich a při nich si všímej. Především buď k rodičům Anýžčiným uctivý. Až přijedou a zastaví se nám na dvoře, hned vesele přiskoč, pozdrav a řekni: »Vítám vás.« Pozdravení ani nekřič, ani nešeptej. Kdybys pozdravení vzkřikl, pomyslili by si, že jsi nezbeda a rozpusta, který bude také na dceru křičet, když křičí na rodiče. Kdybys pozdravení zašeptl, pomyslili by si, jaký že budeš hospodář, když se bude nedostávati hlasu poručit, jaký že s tím hlasem budeš vedle ženy muž, jaký že budeš zastánce svých práv, až tě páni obešlou na ouřad. Pozdrav pěkně svým hlasem, abys nevypadal zmatený a spletený, ale aby se zdálo, že za tebou vzácné nevěsty každou neděli jezdí na podívanou. Až pozdravíš, neběž ke koním hostovým, ani k dceři, ale uctivě přistup k otci Bakulovi, posmekni čapku, polib mu ruku a zeptej se, jaká byla cesta. Na zdraví se neptej, nejste si rovni. Potom pozdrav matku a ruku poceluj. Potom teprve koně vypřáhni a do maštale zaveď. Dcery jakoby pro tebe nebylo, jakobys nevěděl, co je zač a koho to Bakulouc rodiče s sebou přivezli. Až se tě bude Bakula vyptávati, dávej si pozor, abys nemluvil planě. Není on jako ty, aby tě jen očima dceři namlouval; bude tě zkoušet, jaký z tebe bude hospodář, a ty se nedej zahanbit. Ale víc nemluv, než co se budou ptát a patří k věci, aby si nepomyslili, když plýtváš slovy, že budeš i statek rozhazovati. K nám starším se nedotírej, drž se opodál a čekej, zavoláme-li tě. Nezavoláme-li tě, však se i tak dovíš, co jsme ujednali. Ale nedotírej ani k dívce, to ti povídám! Pomysli-li by si, že o ni tuze stojíš a nemůžeš bez ní být, a dělali by drahotu. Tvé místo je prozatím ještě mezi rodiči a dcerou; bude-li v tom vůle boží, samo přijde, že bude jen u dcery.«

Čím víc Anýžka vzdalovala se od domova, tím jí bylo podivněji. Dosud nikdy tak daleko nebyla. Tu viděla novou krajinu, novou oblohu, nové vsi, a neznala jména jejich. Viděla tu pole, lesy, rybníky, stromy u cesty i na zahradách, ale nebyly jí povědomé. Lesy také šuměly, rybníky se leskly, stromy zelenaly, ale jinak, jinak, než Anýžka doma vídá a slýchá, jinak a cize. Leckterou ves ani otec pojmenovati neuměl, a když ujeli kus cesty, zas některá cizí ves ukázala se v dálce — kraje jim nebylo.

»Bože,« myslila si Anýžka, »ta půjďácká země je veliká, jako bez konce a smutná!«

Ale neříkala ničeho, jak je jí, a tázala-li se ji matka na něco, jak obyčejně šeptala své dědické odpovědi: »Ano;« — »Ne;« — »Ano;« — »Ne.«

Na pokraji Líkařovy Lhoty Bakula se vyptal která je živnost Králencouc, a tryskem vjel otevřenými vraty do dvora. Anýžka ani neměla kdy zevně si prohlídnouti dům, který snad bude příštím jejím domovem: tak letěli. Jen tolik viděla, že je to veliká chalupa dřevěná, s obedněnými okénky, zacpanými květinami. Nad okny byly ovisle a jejich brlením prokvítalo několik červených šátků a červených tváří. Pod okny květinová zahrádka.

Když vozík Bakulův na Králencově dvoře zastavil, všecko se dálo tak, jak přikázal Králenec. Adam přišel, čapku posmekl, přivítal, strýčkovi a tetě ruku poceloval[1], otázal se, zdrávi-li putovali, vypřáhl, Anýžky jakoby si nepovšiml, koně vypřáhl, do maštele dovedl na stání čerstvě vystlaná, odstrojil, založil sena, vytřel žlab, nasypal provátého ovsa a drobné řezanky.

Bakulův prvý krok byl ku hřebici. Dychtivě ji prohlížel od hlavy do ocasu, pohladil dlaní po zadnici a dlaň proti světlu prohlížel, neotřela-li prach. Neotřela. Potřásl hlavou a postavil se hřebici tváří v tvář. Nepoznávala ho.

To Bakulu dost patrně zamrzelo. Těšil se na to, že ho hřebice hned pozná a již cestou sám sobě se chlubil: ‚Kde pak se kůň může míti tak jak u Bakulů! Kdyby koňský kus jen rok stával na stání v Bakulouc maštali, do nejdelší smrti na ty časy nezapomene!‘ To se chystal říci Králenci otci a synovi. Vším právem byl zklamán, že hřebice k němu se znáti nechtěla. Pokrač.

FEUILLETON.

ALEXĚJ VASILJEVIČ KOLCOV. (Psáno k šedesátileté památce jeho úmrtí.)

Když začala na Rusi klíčit a vždy směleji se zdvihat reakce proti přemrzlému, příliš už zastuzenému a věkem scvrklému pseudoklassicismu, upjala se především na psychicky zabarvený realism a umělecky podloženou národovost, jen několika málo nitkami se zachytivši o pessimism západního byronismu. Skoro všecky snahy, rozběhy i niterné pudy, jimiž v letech třicátých byl na Rusi rozvlněn a do krajnosti rozhoupán officielní literární svět, vyústily do jednostranného akcentování několika vysokých společenských sfér, jen je studujíce, analysujíce a řadou belletristických prací profilujíce. Ukázal jsem už dříve (»Ohzor lit. a uměl.« 1902) v jedné ze svých prvních kritických črt na to, že na př. mužík a to jeho celé sociálně nízké pozadí dlouho bylo ruskými autory ignorováno anebo aspoň nedokresleno, kdežto rozmazlené statkářstvo, intelligentní úřednictvo a západnicky cítící šlechta pokládáni tehdy za jediné oprávněné centrum tvůrčích motivů. Náměty čistě lidové prodraly se také tu i tam do současné belletrie, ale nebyly probírány, systematicky a poměrně dlouho trvalo než se narodila velká básnická individualita, která napsavši je na svůj tvůrčí štít nasákla jimi, v sobě je oduševnila i zahřála teplem svého nitra, naučila se číst z jejich křehkých vůní a celému svému nazírání dala splynout s jejich mělkým tokem. Bylo třeba odkrýt pramen, který by měl dost silné vláhy, a dost široké řečiště a dost prudký spád, aby stačil obeplout i zavlažit všecky ty široké rozlohy lidového života, zúrodnit je a oplodnit novými šťavnatými mízami. Nenedostávalo se rukou s jemně vyvinutým hmatem a se zostřenou citlivostí v prstech, které se po březích tohoto zřídla stále rozpínaly, chtějíce je strhat a svou žízeň nasytit u samého dna tekoucích zdrojů. Ale břehy byly příliš kamenité a měly mnoho nastavených ostnů, o něž se roztoužené ruce předčasně rozedraly i zakrvácely. Řadou nárazů a vysoko vzepjatou intensitou vášnivých rozběhů rozevřela se však časem i v nich úzká trhlina, již pak nadobro roztrhl a ještě více prohloubil duch neobyčejně vnímavý, nadaný temperamentem ryze básnickým, plný plodných sil a uvnitř bohatě vykultivovaný. Tímto duchem byl Alexěj Vasiljevič Kolcov a zřídlem, z něhož on první na Rusi začal pít širokými proudy, národní píseň a poesie přesně lidová. Ojediněle zabloudili před ním k tomuto zřídlu už jiní: Delvig, Meleckij, Cyganov a Puškin, ale sotva omočili v něm rty, už zas od něho prchali, aby se jimi jinde trvaleji přissáli. V písních, jež zpívali na motivy, inspirované jim blízkostí tohoto zřídla, bylo mnoho sentimentality, strojenosti a přímočarnosti. Barvitost linií, jemnost vnímání a bohatou nuancovanost barev dal jim teprve Kolcov.

Na dně Kolcovovy eminentně básnické duše spalo silné ložisko tvořivě inspiračních vln a celá serie neprobuzených tónů, z nichž vykřesat hučivý vodotrysk a pružně zladěnou symfonii bylo jen úrodou času i poměrů. Už od mládí rvalo se v něm dvojí životní nazírání a dva nepřátelské světy: energický, praktický a tvrdý otcův s matčiným teplým, něžným a měkce rozvlněným. Na venek zvítězil vliv otcův, ale jeho niterný vývoj byl stále veden a formován kouzlem matčiny citovosti i vřelosti. Jsa ustavičně sžírán touhou po nových, čerstvých i chutných dojmech a honěn vždy víc a více se rozhořívající láskou k přírodě, zaplavoval se spoustou básnických lektur, naslouchal mluvě ztichlých nočních krajin a dával se naladovat hudbou lesních listů. Filosofického podkladu pro vybudování tvrdě semknutého světového názoru neměl a pro řešení rozvětvených psychických nebo sociologických problémů nedostávalo se mu předně intelligence a za druhé i potřebné erudice. Proto skoro všecka čísla »Dum«, ideově zakotvených na široké basi současných myšlenkových processů a z jejich vzájemného rozporu vyrostlých, trpí vnitřním nezcelením, formovým roztříštěním a celkem nepatrným obsahovým zatížením. K myšlenkové synthesi a ideovému zhutnění talent Kolcova nikdy nesměřoval, prchaje před namáhavým niterným soustředěním a necítě v sobě dost podmínek, nutných k duševní krystalisaci a rozumovému zrání. Jeho mozkové schopnosti vůbec byly v něm silně stlačeny, nepropracovány a málo vyrutinovány. Za to složka citová, náladová a reflexivní tvořily k jeho tvůrčím rozpjetím bohatou spodní půdu, vylučujíce každou průkopnější a pronikavější psychologičnost i analytičnost. Jsa v podstatě své tvořící individuality lyrikem, zachránil si pro život i pro své verše vřelou náboženskou víru a sladkou příchuť biblických nadějí. Hlubokou věrou náboženskou bylo prochvěno jeho celé žití a jí bylo také diktováno i podmalováno jeho osobní credo.

Když si Kolcov poprvé jasně uvědomil a průhledně formuloval své chatrné mozkové založení, vybočil z kolejí jemu nepříznivých a cele se potopil pod jasnou hladinu národních zvuků, barev i tónů. A tam se nalezl i vykrystalisoval, v tomto zanedbaném světě bílých světel, tichých nálad a měkkých písní. Pro hudbu i harmonii ploch měl smysl opravdu vzácně rozkvetlý a nádherně vysoustruhovaný, který byl podporován ještě demokratickými sklony v jeho světovém nazírání a humanitním soucítění. Nevyčerpatelný příliv čistých národních prvků a vznětů uměl delikátně procezovat sítem vlastní tvůrčí fantasie, vděčnější sujety rád zabarvoval svou individuelní srdečností a na vybraná themata nanášel často kupy subjektivního naladění. Obsah, děje a motivy pro své písně se zálibou vyssával z prostého života lidového, který pak velmi často i přesvědčivě sevšeobecňoval, chtěje pod jeho svrchním vazivem nalézt smysl všeho jsoucna. Nad původní národní poesii vynikají písně Kolcova větším prohloubením myšlenek, silou citu, jasností ideálů a důsledností i propracovaností formy. Jiná differencc mezi touto dvojí poesií: umělou a přirozenou tkví v tom, že Kolcov své děje a nuancovanost akcí motivuje bohatší dávkou psychické analysy, plastičtěji maluje spodní stránku citu, idealisuje cit, do svých zpěvů častěji zanáší dojmovou reflektivnost a stínuje i nejjemnější pohyby duše, kdežto písně primitivně lidové spokojují se zpravidla jen kusým nahozením námětu. Kolcov dále plněji, podrobněji a důsledněji rozvinuje ve svých písních umělecký obraz, jda v tak čerstvých stopách velikého Puškina, s nímž jej sbližuje i zakončenost themat a jasný kolorit. Na všem, co v genru dějové i lyrické písně Kolcov vytvořil, leží příkrov zjemnělého a vyušlechtěného citu. Život široce společenský Kolcov nezařadil do svého tvůrčího programu, střihnuv ho jen na projevy soukromé a rodinné. A i tady převládá jakási úmyslná stlumenost všech smutnějších barev, jistá bázeň před křiklavou sensačností a zálibou v dobru i krásnu. Ve shodě s vlastním temperamentem, tichým a plachým, hledal Kolcov vždy spíše smír s životem, harmonii a ideální i měkké složky ruské povahy než krutý rozlad s realistou. VÁCLAV DRESLER.

V. MRŠTÍK: PIA DESIDERIA.*)

Studentům.

I.

Ve formě článku podávám tu, co 2. března 1902 promluveno bylo na Žofíně ke studentstvu. — Jako tenkrát, tak i dnes nejedná se než o to: vyložiti studentstvu, v jaké úloze by je každý viděl rád. Je to květ, budoucí jádro národa, a jeho síla říditi se bude dle toho, jaký duch je proniknul. A kdyby ze všech čtoucích a ze všech poslouchajících jeden člověk zbyl, ale ten plně a s talentem chápal význam svého poslání, stačí. Bude se jednou bít za totéž, zač se bijeme my, rozšíří naše názory, chatrné pozmění a kdož ví, překročí snad i hranice nepěknými poměry vymezené nám.

---

*) Z II. svazku díla »Moje sny — Pia desideria«.

Velké změny letí kolem studentstva a to netázáno, nepovšimnuto, namnoze bez rady a zájmu kope do svého míče dále, jakoby ničeho nebylo, oč by se starati mělo mimo chléb a surový svůj sport

Doba není malá. Pravé obrození nadchází teprv dnes. Před očima láme se sloh veřejného života a jde jen o to, v jakém útvaru si jej mládež postaví; dle toho měřeno bude i světu příštímu. Špatná přítomnost není než výsledkem chatrné minulosti a budoucnost nebude lepší, zastane-li převrat v národě studentstvo nepřipravené. — Zájem za zájmem letí mladým lidem vstříc a všechny vyžadují jejich porozumění, jejich síly, jejich přispění. — Tu budovati myšlenkový, všem jejich zájmům společný, jednolitý svět, je povinností a milou úlohou každého z nás. — Nebude pak žádné záležitosti širšího významu, o které by studentstvo nemělo porokovat a, když potřeba káže a průprava stačí, i samo rozhodovat ve prospěch věci nejspravedlivější. —

Nikdo nechť nenamítá, že studentstvo není povoláno, aby rozhodovalo o záležitostech veřejných.

To tvrditi může a *také tvrdí* pouze ten, kdo studentstva se buď bojí, nebo — což ještě horši — nezná jeho poslání.

Je-li to mládí, které by, nepřipraveno, správnému úsudku mohlo býti na úkor, nikomu nepřekáží, by studentstvo s věcí dobře obeznámil a dobré k dobru vedl.

Je-li to oheň mladých let, pak je ho proč se obávat, ale jenom tenkrát, když půjde za špatným, jako šlo už častokrát, nikdy však, když půjde za dobrým.

Pak boj studentstva ať už čehokoliv se uchopí, jen když opravdu se uchopí, nebude na závadu věci, ale ku prospěchu se obrátí všeho, čemu věnuje své síly. Morální a důslednou oporou může státi se všem, kdo pro chatrné poměry dále, než tyto poměry dovolují, jíti nemohou. Všem takovým snahám studentstvo může býti nejen ochranou, ale i odvahy dodati může bojácným. Tím, že za nimi státi bude. Čím déle studentstvo přemýšleti bude o této své posici, tím přesněji utváří se před ním obraz jeho činnosti. — Ať už dnes, či zítra nebo v daleké budoucnosti, ale jistě tenkrát, když studentstvo bude studentstvem. A nebude malý jeho život, nebude malicherný plán, s jakým přistoupí k odklízení nejtrapnějších závad našeho rozvoje. A jen jednou nasyceno vítězstvím, které je nemine, zahoří pro svůj zájem opravdu a nejen na chvilku: požene se tam, kde dnes by ho ještě nikdo ani netušil a kde přece by je každý viděl rád. Ani to nemusí být přítomná generace. Což, co tam, to tam, ztraceného nevrátíš, ale jistě generace příštích, chystajících se teprv do Prahy. Snad to budou jednotlivci vedoucí celek, snad celá sdružení proniknutá disciplinou neohrožené ovšem společné myšlenky. Ale na věky jistě nepotrvá příšerná apathie, jaká se zmocnila mladých lidí dnes. Přijde doba, kdy zanevrou nenávisti k této umělé skepsi zrovna tak, jako dnes ji milují. Takové obraty dějí se v mladém světě rychle. — I jeden člověk mezi nimi zaníti mysli všech. Pak by ovšem bylo možno v jiné náladě psát. Ale zatím nezbývá než starost o tento dobře možný svět, poněvadž se jinak opakovati bude to, co zavinilo nynější stav. Studentstvo míčem bude v rukou nových a nových, stále chytřejších, protože protřelejších, vždycky ale stejně sobeckých a stejně jednostranných politických stran a když těmi oklamáno nebude už vědět, kam se obrátit, neobrátí se přirozeně nikam a věnuje se divokému svému sportu *prostě proto, že nikdy jinak a k jinému vedeno nebylo.* Mlsat začne na zdánlivě nevinné své apathii a jakmile té přivykne, běda jim i nám. Horšího a svůdnějšího osudu pro mladého člověka neznám. Tak laciné to je, ale pochopitelné: nemít víry v nic a posmívat se všemu! Jak moudrým se zdá, povýšeným a hlubokým každý nový muž. Mozek, třebas nic v něm nebylo, příjemně se zahřívá bezduchým tímto sebevědomím a mnohým lidem dokonce i imponuje studený jeho úšklebek. Lacino a rychle vyrůstá tak před lidmi i před sebou. Hnout prstem nemusí, jen se ušklíbnout a jakým se zdá duchaplným světa obeznalým, bystrým, soudným nade vše! Všechno tak proniknul, zbádal, odhadnul, zkusil, že mu celý život a všechny ideály nestojí než za trochu sliny — výbornou výmluvu v duševní nouzi! A zatím nic nezbádal, ničeho nepronikl, jen dovedl vzbuditi *zdání* jakéhosi bádání a života. Naučil se licoměrnosti dobře líčeného zoufalství nad osudem svého národa a to už mu i právo dává ku všem jiným neřestem. Vím, že *může* mít někdo k cynismu i celé právo, ale jistě jenom tenkrát, když k němu došel strašnou myšlenkovou bouří, hrůznými zkušenostmi života, které mu víry v lepší stránky světa neponechaly už za vlas. Ale naučený, vštěpovaný, *vypůjčený* chlad a cynismus? — Větší opselosti snad ani ve světě není. U mládeže znamená cynismus víc než frivolitu, opilství, lenošství, sprostotu, karban, pelechy, to všechno při dobré vůli dá se ještě napravit, ale jednou vžitého, třeba zatím jenom naučeného cynismu vůči nejkrásnějším zájmům člověka a národa, pakli se stal výchovnou částí mladého pokolení, nezbaví se jednotlivec a celé generace nikdy.

Je to lež krve, nenapravitelné zprznění člověka, útěk před sebou a těžkými povinnostmi vůči sobě i národu, nemoc, pro kterou není ani nemocnic ani lékařů. I v blázinci jsou zdravější lidé, než ubohá tato zvěř. A když jsou i výjimky, neznamenají mnoho. Bývají obyčejně bez síly, bez talentu a vlivu. Proto míjím skoro generaci přítomnou a obracím se k příští, dosud snad neporušené části. Co na přítomnosti upraviti se dá, dá, co nedá — nedá — Bůh s ní.

Ale starost o tu příští je na prvním místě.

II.

Nejen jednotlivci, ale celému národu nic tak nesluší jako *touha*: relativní cenu člověka mezi lidmi a národa mezi národy hnát k absolutní výši.

Absolutního snad nikdy dosaženo nebude a dosaženo býti nemůže —; proto *důraz* položen na slovo *touha* a ne slovo *absolutní*. Dosíci absolutního není snad dopřáno nikomu, ale touhy po absolutním může se stát účastným každý, nechybí-li mu jinak potřebného — nadání. A všechna bída nynější dá se odvoditi odtud, že tento náš veliký, v historii tolik slavený *tah* po absolutním, nejvyšším z našich řad se vytratil a na místo něho posunuty byly snahy menší s malými ideály, jednostranné, často dost pochybné cíle, na které i dobří jinak lidé upínají se z nedostatku lepších.

Tomuto nedostatku nadběhnouti je první a základní úlohou studentstva.

A tu je také důvod, proč vhodné, první svoje osvobozující slovo promluviti má studentstvo.

Hlavně studentstvo nejvíc užasnouti musí nad ochablostí svou a zmatkem všech v názorech o tom, čeho je nám *především* třeba.

Hlavním cílem naším vždycky bylo a je dnes dvojnásob: jak dosáhnouti největší budoucnosti svého národa.

Idea tato byla vypracována našimi předchůdci.

I cesty byly známy.

Ale idea sama — vybledla, touha pominula a hlavní věci staly se cesty. Taktika povýšena na první místo a předmět sám rozkramařil se v hádce stran.

A jen tím dá se vysvětliti, proč se tak roztříštil náš život na nejrůznější frakce, odrůdy, spolky, jež různého mají dnes už tolik, že společného nezbývá už téměř nic. Při vší lásce k svobodě myšlenkového hnutí je z toho ze všeho nanic a tím hůř, čím více se všichni ti lidé, strany, frakce a spolky navzájem nenávidějí. — To by nebylo možno, kdyby se nebyla z nich vytratila všem společná, všemi stejně milovaná hlavní myšlenka, duše, pro kterou by se dovedli nejen různit, ale také spolu jít. To je důkazem, že souvislosti mezi nimi už není, třeba theoreticky ještě se jí občas dovolávají. Ale už jen jako na omluvu, jen *pro forma* a může přijít doba, kdy ani toho už ne-

bude. Zatím z nouze se dělá ctnost a ze ctnosti dokonalá lež. — Lepší by byla upřímnost: aspoň každý by hned věděl, kam se směřuje.

Nuž, ve zmatku tohoto života není vroucnějšího přání, než aby studentstvo celou váhou svého stavu, se vším ohněm mladé své krve domohlo se jednou významu imperativního.

Ne formou, ale obsahem svého snažení.

Toto osvobozující slovo ať už dnes nebo zítra, ale jednou snad přece studentstvo bude povinno pronést.

Jak bude vypadat, není ovšem lehko říci, ale přece možno aspoň naznačit, pohlédne-li se pravdě zpříma do očí.

Kořen zla je bez odporu ethický a teprve v následcích i praktický.

Odjakživa bylo snahou našeho národa, nejen se uhájit, ale i uplatnit v celé Evropě, nejen doma. A to bojem na venek a rozvojem uvnitř.

Jde nyní o to, jakým způsobem tento praktický a ethický cíl je pronásledován.

Úvahy o tom samy sebou vedou k zpytování svědomí.

Je užito všech sil, schopností a vlivů našich, abychom se uplatnili?

Jinak zní otázka:

Jak stojí národ vůči svému nepříteli a hlavně vůči těm, kterým neustále vyčítá zanedbávání, šizení, snižování atd.

Je povinen nepřítel odklizeti jeho nedostatky a chyby, pokud je odkliditi může sám a neodklizí? Je povinen dáti mu vzdělání (a jak?), když se ho nedomáhá sám?

Naopak — zní odpověď — v jeho zájmu je, všem těmto nedostatkům a chybám napomáhat, nechati nás v nich, k našim nářkům mlčet a nijak se nestarat o pozdvižení osvětové naší úrovně, dokud sami o pozdvižení její nejevíme valné starosti.

Proto nepřátelé — ať jakkoliv se jmenují, vláda či Němci, teprv tenkrát donuceni budou k úctě, když v tomto ohledu nad ně vynikati budeme a věděti se bude, že právem útočíme, poněvadž sami doma jsme čisti.

T. j. neneseme na svém svědomí ničeho, co bychom nebyli vykonali sami, ačkoliv jsme i bez cizí pomoci vykonati mohli.

A tím úloha celého národa a každého jednotlivce je dána.

Být bezúhonného svědomí.

Býti si tím jist, že všechny síly a schopnosti jednotlivce i národa přivedeny byly k platnosti, jak jen za daných okolností vůbec bylo možno. Pak teprv dosavadní svoboda nestačí a teprv pak, za to ale plným »právem možno volat po větší. Ale také teprv pak má tato volání svou nejúčinnější, suggestivní sílu. —

Ale jak s námi jednati se má, když svobodu svou denně kompromitujeme, nepěkné skutky nejen trpíme, ale často i hájíme?

Jak podporovati osvětové naše snahy, když neužity zůstaly i ty prostředky, které do rukou nám dány jsou.

Jak uznati a věřiti v naši vzdělanost, když v cizině i doma representace naše svěřena je často lidem, kteří nejen že representanty svého národa nejsou a býti nemohou, ale kterým se nikdy ani nesnilo o tom, co zodpovědnosti v takovém poslání je?

Či myslí kdo, že o tom všem Vídeň a svět (byť sebe vlídněji se tvářil) neví, nepřemýšlí, neusuzuje a neodsuzuje? A jakým právem možno žádat, aby toho nečinil? Dle toho pak i s námi se jedná, a my jenom se divíme, ačkoliv k úžasu nemáme prostě žádné příčiny. Poněvadž nejsme čisti.

Nejde tu ani tak o to, přesvědčiti nepřítele, svět, jako o ten spravedlivý a uražený hlas pravdy, který nemůže a nesmí ani přesvědčivě promluvit dotud, dokud neví, že za zády je všechno kryto — —

Sic neustále musíš býti připraven, že pravdu do tváře ti vmetne ten, koho hledíš získat, přesvědčit.

O tento ethický bod tu jde.

Nikdo jinak nám neuvěří a věřit není ani povinen, jen je li aspoň »na tolik« zasvěcen do vnitřních našich nezbedností, na kolik je do nich výborně zasvěcena na př. Vídeň.

Ba, je se co i divit, jak poměrně málo nepřátelé tohoto stanoviska využitkují a využitkovati dovedou — ale co není dnes, může být zítra — chuti je k tomu dost (Bachmann). Pak ovšem v národě bude ohromný křik.

Nuž, tu je dán veliký, ideálně praktický podklad ku obrození celého veřejného života — vnitřního i vnějšího.

Všechny otázky národa sbíhají se tu v jednu a od ní závisí všechny.

Zní to ovšem jako ideal — ale nesmí se zapomínat, že jiným jsme nezačali a jiným nesmíme ani skončit.

Je třeba jen podívat se hodně daleko do budoucnosti a nespokojit se maličkými cíli.

Jenom naše velikost nás jako národ zachrániti může. Malí nezachráníme ani sami sebe před sebou.

Ale, jak mnoho je třeba, abychom se jiným národům jevili velikými?

Jen tenkrát, vynikneme-li nade všechny národy.

Nemusí to být ihned geniové, kterými by se národ chlubil, těch je v celém světě málo, ale jistě onen stupeň vzdělanosti, samobytnosti, houževnatosti a nepoddajnosti dosažitelné pro všechny a povýšené nade všechny národy vůkolní.

To byla půda, na kterou předkové naši vkročili začátkem minulého století a jen za tuto cenu jsme dnes živi.

Jak teprve nyní, kdy nejde už jen o zabezpečení tohoto života, ale o vyniknutí nade všechny ostatní?

Není nic jasnějšího nyní než nezapomenutelná slova professora dr. Stupeckého, když jako rektor při imatrikulaci ke studentům pravil, že cíle naše jsou nepoměrně větší, povinnosti těžší a proto je nutno, aby každý ze studentů našich dvakrát byl tak pilný, vzdělanější a vyšší než studenti národů všech.

A jen trochu-li se o těch slovech přemýšlí, vyjde na jevo, jak je každá síla drahá, každá ztráta nenahraditelná, jak velikou vinu nese každý, kdo jakýmkoliv způsobem této životní ideji se zpronevěřuje, hříšným skutkem ji zlehčuje, příkladem svým dolů sráží tam, kde by měl povznášet.

Upřímnější jsou ti, kteří z národa se vylučují než ti, kteří ve svazku jeho trvají, ale povinnosti jeho na se vzíti nechtějí . . .

Kdo tak jedná, vinen je dvojnásob, za prvé jako člověk a za druhé v rámci toho pojmu, jejž přikládáme slovu vlast.

Velká tato zodpovědnost za sebe a celý národ jedině vykořeniti může, co zlého v nás tkví.

A jen tak a nejinak rozuměti se smí Havlíčkovu heslu: »Já jsem Čech a kdo je víc?«

Buď národ bude národem a pak má mnoho práce ještě před sebou, anebo jen tak něčím, na čem mnoho záležeti nemůže nikomu, ani nám, a pak má ovšem právo žít, jak namnoze žije dnes.

Jiné volby není. — Dokonč.

DIVADLO.

Po úspěchu, jaký i u našeho českého obecenstva provázel loni Ernstova »Flachsmanna vychovatele«, nebylo hned z počátku pochyby, že novou divadelní práci jeho rovněž záhy uvidíme také na jevišti Národního divadla. A přišla; skorem trochu příliš záhy, neboť skrácená a přepracovaná tak, jak ji nyní autor nově dává hráti na německých jevištích, byla by snad více ještě se zamluvila obecenstvu. »Spravedlnost« ovšem ani u nás nevyvolala tolik sympatií, jako »Flachsmann vychovatel«; je za

ním také o kolik stupňů, a to jak sujetem, tak spracováním. Ale obliby našla přece dost. A proč by také ne. Pan Otto Ernst dobře zná obecenstvo a jeho přání, a dovede se mu také zcela pěkně přizpůsobiti. Hermann Bahr neukřivdil mu nijak, když o něm při vídeňské premieře jeho »Jugend von heute« napsal, že je v něm cosi filistrovského. V této poslední Ernstově práci je to zase nápadnější. Od toho upřílišněně bedlivého rozdělování světla a stínu na osobách kusu až po to jeho všecky poctivé duše občanské příjemně uspokojující zakončení vítězstvím a svatbou hrdiny Felixe Franka. Tak nějak příliš mnoho spekulace s obecenstvem je v tomto kuse, který chce býti spíše satirou než veselohrou ve vlastním smyslu slova. Autor švihá bičíkem satiry alespoň hodně nahlas. Činí tak rád; v »Mládeži dneška« již začal, ve »Flachsmannu vychovateli« také na pravých místech zasáhl, a ve »Spravedlnosti« se hodně rozpřáhl. Jen že jedno té satiře Ernstově a jmenovitě tady ve »Spravedlnosti«, ulamuje nejostřejší špičky. Ernst stojí příliš uprostřed mezi tím, po čem satirou svojí šlehá, příliš je sám súčastněn, než aby šlehy jeho přiléhaly vždycky jen tam, kam byly míněny. Satirik musí vše to, co kousavým úsměškem svým staví na pranýř, sám míti překonáno, musí státi nad tím. Ale u pana Ernsta vadí, že divák stále vidí mu do kulis, chápe, proč ty rány bičem. A z toho je pak jen část dojmu: spráskána je špatnost jednotlivců, pranýřovány jsou jednotlivé případy, ale ne typ, divák sleduje chorobu na demonstračních objektech, ale její epidemičnost mu uniká. Ve »Spravedlnosti«, je to zvlášť choulostivé. Tady vedle té spekulace s obecenstvem a s jeho pohodlným zájmem je vada právě také v tom — ale to nechci nazvati spekulací se strany autora — že teď jistě se vyrojí najednou na sta Felixů Franků. Každý, komu kritika, byť sebe věcnější a vážných snah, a třeba v nejvlastnějším zájmu kritisovaného, adressovala kdy jakou výtku, vždycky cítí se postižen, dokonce »napaden«, je mu křivděno tím bezedným sprosťáctvím«. A to je pro nepříznivě posouzeného tak lahodný pocit, může-li se opřít o závěr takové Ernstovy »Spravedlnosti«, byť si jej byl i podle své potřeby sfalšoval. Každý třeba hodně nezralý začátečník je ve vlastních očích stíhaným Felixem Frankem, a každý novinář, respektive každý kritik je mu »novinářským banditou«. To ovšem odjakživo bylo, a při nevymírající ješitnosti a nedůtklivém velikášství některých lidí také vždycky bude; ale pan Otto Ernst toto podceňování a vysokomyslné přehlížení kritiky jako celku, a jejího významu, proti vlastní vůli posílil.

Seriosní a inteligentní kritice arci na ničem tím neubude, ale nepřemítavé obecenstvo tuze snadno všecko hází do jednoho koše. Nu, a sousedství s takovým novinářským plevelem, jaký ostatně i u nás v poslední době vybujel, není právě nejpříjemnější. Pro ty výchovné cíle a pro opravdovost vážné kritiky je nevolnost při pocitu toho zaměňování pojmů zvláště citlivá. Pan Ernst byl by mnohem více tu vykonal pro tendenci svého kusu a snad by byl i na jednolitějším dojmu a na celkové působivosti jeho získal, kdyby byl jasněji tohle všecko nakreslil Tak, jak »Spravedlnost« v tomto spracování jest, nechává mnoho nehotového, mnoho jen naznačuje; ten Felix Frank je sama dokonalost, ale divadelně málo zdůvodněná, před divákem více řečmi, vlastními i jiných, než skutky prokazovaná, ta smečka redaktorů »Spravedlnosti«, znamenitě modelovaných a ze života přímo na scénu okopírovaných — snad i u nás našly by se pro ně vzory — má v dru Auerbachovi z »Ranních novin« jen mlhavě kreslený protiklad, stejně jako vedle Franka schází folie, která by nutila diváka odlišovati. Při té úspěšnosti v drobné kresbě figur, která způsobila Ernstovi velice sympatické přijetí u nás již při »Flachsmannu vychovateli«, a při onom jistém kompromisování s hledištěm, které je Ernstovi ostatně literárním credem, uvedla se sice i »Spravedlnost« u obecenstva Národního divadla příznivě, ale pokrokem v Ernstově tvorbě není. Úspěch její arci podepřelo celkem pěkné provedení, které dalo některým našim hercům příležitost k vystavení několika podařených masek. Zejména nutno zaznamenati výborného Knebla, jehož sešlou genialnost pan Seifert přivedl znamenitě k platnosti. —s—

LITERATURA.

Ladislav Quis: Kniha vzpomínek, díl I. a II. Praha. Nákl. družstvo Máje, 5·50 K.

Vzpomínky p. Quisovy nevyplňují mezeru v memoirové literatuře naší, o níž se v poslední době psalo. Až na malé výjimky nejsou ani knihou přispívající k literární historii. Vztahují se nejvíce k českému společenskému životu let šedesátých a sedmdesátých a — budiž to konstatováno s ohledem na několik omluv p. autorových jsou rázu silně soukromého.

Zvláště týče se to prvého dílu, kde podány jsou mnohé, zcela osobní vzpomínky jednotlivce bez ohledu na znamení doby, bez ohledu na myšlenkové proudy tehdejší intellektuální elity. Je to familiérní lektura, zřídka kdy snažící se vysvětliti historii psychologickými processy, ba zřídka historická. Větší cenu má druhý díl, ač i tam zaniká povaha doby v mnohých, podřadných datech, v mnohých episodách dosti soukromých. Tady přece již vpadl p. autor činně do života veřejného, poví vám místy malou historku, která, jste-li pro dotyčnou věc zaujati, nebude vám nemilou.

Je to aspoň něco z toho velikého materialu, který leží u nás nezpracován a jehož značná část, prvá polovice XIX. století nebude asi uchována, neboť její současníci vymírají. — Druhý díl p. Quisových vzpomínek má také větší literní cenu: jsou to zvláště partie, týkající se Nerudy, které snad upoutají pozornost každého a jež samy stojí za to, aby kniha p. Quisova k vůli nim byla čtena; ony jsou malým a přece vzácným příspěvkem k přesné a podrobné studii o Nerudovi, jejíž potřeba jeví se stále a stále intensivnější. V těch partiích a v některých jiných (kde na př. dotýká se Hálka), vynahradil p. autor jako současník a memoirista to, co v předních partiích zanedbal nebo jako pozorovatel vystihnouti snad nedovedl.

Raffi: Chent. Román. Ottova Laciná knihovna. Svazek 199. Praha 1902.

Neznámý autor a neznámý titul — pouhým pohledem na obálku nemáte ani potuchy, že se tu jedná o literární kuriositu, která odpovídá i moderním zájmům zahraničních literatur. Román Chent jest prvým u nás překladem z armenštiny (přeložil S. O. Vetti). Teprve před několika lety upoutala pod tureckým panstvím úpící Armenie na se pozornost ciziny; založena »Revue Arménienne« v Paříži, Mercure de France vydal dvě práce armenského spisovatele Aghassiho, a pak již zájem o tuto zemi rychle pokračoval, dík politickým informacím, a dík předstírané humanitě. — V Raffiho románu nejedná se o dílo nových uměleckých hesel, p. překladatel ostatně sám to vyznačil v předmluvě: »Raffi není hlubokým psychologem, není básníkem, není zázračným talentem, ale za to je nadšeným hlasatelem ideje — svobody svého národa.« Odtud drastické líčení útrap Armenů, jich nesvornost; líčení překvapující svojí podrobností, vystihující život v oné zemi s jeho strastmi. Poznáváte, že psal to Armen, který sám vše zakusil a bolestí ukončil svoji knihu, chtěje naznačiti, že poslední její strany nejsou ještě koncem vší bídy. Proto, ač umělecky bez významu, jest román Raffiho pozoruhodnou novinkou.

JEAN ROWALSKI.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 20. ÚNORA 1903. * ČÍSLO 14. *

Josef Holeček:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Od hřebice Bakula šel po maštali i chlévě. Prohlížel, chválil, co chvály zasluhovalo, ale nedivil se. Vycházeje pravil svému hostiteli: »Všecka ti čest, Králenče, dobytek máte hodný, ale málo, zvláště koňského.«

»Já zvelebil, Adam ať rozmnoží,« odvětil Králenec. »Chování záleží na hospodáři, množení na štěstí. Mně se rodí dobytek hodný, ale husto se mi neplemení. Adam snad bude v tom šťastnější. Kdyby měl matku jako tvoje prahuna, založil by si hodný kmen.

Zkoumavě se podíval na hosta. Bakula se vzchopil jako šlehnutý: »Prahunu? Prahuny se nezbavím, takové matky! Celá ves mi ji závidí.

»Aby tedy neměla čeho závidět a neuvalovala si hřích na duši.

»Ne, prahuny nedám!«

Bakulka se ozvala, aby prostředkovala: Nezaříkej se, Bakulo! Anýžka vždycky měla prahunu tak ráda! Možná, že by jí zrovna prahuna přinesla štěstí.

Šli do sednice, každý tak, jak se ode dávna sluší a patří; napřed Bakula jako host, za ním Králenec, za Králenecem Bakulka, za matkou dcera. Adam zůstal v maštali u hostových koní, čekaje, až ho důtklivě zavolají.

V sednici bylo prostřeno.

»Sedejte, hosté, sedejte,« pobízel Králenec.

»Abychom vám spaní nevynesli,« řekl Bakula a sedl si na přístěnnou lávku, ne však za stůl. Bakulka a Anýžka ještě stály.

»Sedněte si, Bakulko, u nás, sedněte,« pobízel zase Králenec.

Bakulka si sedla na jinou lávku. Anýžka stála. Matka jí pokynula, aby přisedla. Anýžka zvolna sedala, ale nedosedla na celou šířku lavice, nýbrž jen jakoby se přilípla na její hraně.

Sednice byla prostranná, ale nízká a šerá. Šero šlo z černého, táflovaného stropu, neseného obílenými povaly. Šero šlo od okének naplněných bazalkou, rozunkrátem, muškátem, fuxií a balzaminou. Mezi květinami nescházela mořská cibule, jež do sebe vssává všechno, co je ve vzduchu sedničném nezdravého; tím od obyvatelův odvádí každou nemoc, a sama se z toho nerozstůně. Okénka byla otevřená, chládek jimi vanul a vnášel do sednice směsici vůně. Hospodář šel od okna k oknu, květiny pohladil, potřepal, rozševelil, a ony se rozvoněly ještě hustěji. I dvéře byly otevřeny. Tudy přicházela z kuchyně vůně uzeného masa a příjemně čpěla.

»My uzené vždycky dojídáme už v máji,« prohodila Bakulka, aby něco do ticha v sednici řekla.

»Co pak vy tam!« chopil se slova Králenec. »Do města máte malou procházku, zachce-li se vám masa, piva, vína, pálenky, všeho dostanete domů za hodinku. A my tu ani o mase nevíme, jestli sami nezabijeme. Uzené musí u nás vytrvat od roka do roka. Proto zabíjíme o nějaký kus víc.«

»Než kdo?« otázal se rychle Bakula, jejž popouzelo, kdykoli uslyšel slovo »víc«. Chtěl, aby nikde ničeho nebylo tolik, jak u nich u Bakulů.

»Než snad vy,« odpověděl suše Králenec, jenž dobře cítil, že mu struh narazil na souček, ale nemínil mu ustoupiti.

»Kolik krmníků vy zabíjíte do roka?« otázal se Bakula.

»Tři.«

»A my čtyry.«

»Ano, ale v to snad počítáš tři podsvinčata o posvícení!«

»My dva,« opravila svého muže podle pravdy Bakulka: »Jednoho v prosinci, před vánocemi, druhého v masopustě. Ale to bývají krmníci jako špalky,« dodala, aby si udobřila muže.

»Ani my tu nepícháme štěňata,« na to Králenec. »To je míra,« ukázal na poval nejbližší dveřím a na železný hák v něm. Na ten hák zavěšovali rozporku a na ni rozpírali zabitého krmníka. »Jináč nebijeme, než doroste-li pašík tak, aby se čumákem dotýkal země.«

»Vy tedy rádi vepřovinku mlaďounkou?« otázal se Bakula.

»Tak, Bakulo, tak.«

»To se vidí; strop vám sedí při samé zemi.«

Králenec to od hosta nepřijal za urážku. Pomyslil si, když má Bakula i vepřový dobytek tak znamenitý, že je třeba vymínit Adamovi i prasnici. Ale odložil to ke vhodné chvíli.

Přinesli na stůl polívku z uzeného s krupami.

Bakulka řekla: »Ale, ale, snad nestrojíte pro nás? My se najedli před odjezdem.«

»Na čtyryadvacet hodin jsme se najedli,« přidal Bakula.

»A k vám jsme zajeli jen tak na skok,« zase Bakulka, »jen abychom se s vámi poviděli a hned zas obrátili k domovi.«

Králenec postavil se tváří k stolu a svatým nad ním a odříkal modlitbu před jídlem. Pomodliv se, pobídl Bakulu, aby si sedl za stůl; Bakulku posadil po jeho levici, Anýžku naproti matce na lavici děveček. Místo pacholské, o roh po pravé straně Bakulově, zůstávalo pro Adama. Sám hospodář přistavil si židli a hospodyně přisedla k Anýžce.

»Kde je Adam? Zavolejte Adama!« rozkazoval Králenec.

»Adame, Adame, volají tě!« ozval se na dvoře jakýsi tenký hlas a v zápětí vyřizoval: »Že přijde hned, ještě spravuje strejčkovy koně.«

Třikrát museli Adama volat, než přišel.

»Ten si tě předchází,« řekl Králenec Bakulovi pro jistotu, aby mu pozornost Adamova neušla.

Adam přisedl k Bakulovi. Nyní teprve mohl si Anýžku prohlídnouti z blízka a důkladně. Seděl k ní tak, že ji viděl na tvář i do očí. Zalíbila-li se mu pozdáleči, nyní se mu líbila desetkrát, stokrát, tisíckrát víc. Polívku jedli ze společné mísy. Anýžka nosila lžíci pomalu a pozorně, aby neukápla ani na ubrus, ani sobě na šaty. Očí nezdvihala, barvy nezměnila. Za to Adam jen hořel, každá kapka krve v něm hrála. Zapomínal nositi k ústům. Nemohl se nadívati na Anýžčiny tváře, ruce, vlasy, šaty, ale největší dojem naň dělaly oči její. Ještě Adamovo štěstí, že očima nevzhlídala a víčky nemrkala, neboť jak mrkla a dlouhé, husté, herbávné brvy padly až na pšeničnou pleť, v Adamovi zarážel se dech.

Anýžka jedla zvolna a klidně, ale hladova nezůstala. Poslední se do jídla dávala, ale také poslední ustávala.

»Loudavá, ale vytrvalá,« myslil si Králenec.

Po polívce přinesli čtyry mísy, dvě velké a dvě malé. Na jedné velké bylo uzené maso, na druhé vařbuchty, na obou malých sladká smetanová omáčka, posypaná nastrouhaným křenem.

Bakula nemohl se zdržeti a zaplesal: »Eja, to je moje, to já rád!«

Bez okolků si vzal nemalý kus masa a rozkrájel na dřevěném talíři spolu s vařbuchtou, načež sousta lžicí sbíral a k nim z misky smetanové omáčky přibíral.

»Moje lepší omáčky neudělá,« pochvaloval hospodyni, »uzené borem voní, jak to má být, a vařbuchty jsou tuze chutné, třeba byly černější a tvrdší než u nás. Takovými, myslím, Žižka panské hrady rozbíjel. Vidí se, že jsme přece jeden český národ,« dokončil vlastenecky, jak to tehdy vcházelo v obyčej.

»A co bychom byli jiného?« otázal se Králenec.

»Já myslil jako, že jste tu půjďáci,« plácl Bakula.

»Odjakživa,« děl Králenec stručně a tvrdě, kaboně čelo přiuražen.

»Nu, dyť se to může za nedlouho všecko napravit,« děl Bakula blahosklonně, vděčen Bohu za milost, že mu nedal naroditi se v půjďácké zemi. »Dáme vám sem několik svých dcer a brzy se všichni naučíte pořádně česky.«

To Králence dourazilo.

»Nikdo nás nepředělá v puďáky,« prohlásil rázně, »nikdo a nikdy! Jak mluvíme, naučili jsme se od svých poctivých předků, a děti našich dětí budou mluviti zrovna tak, jako dědové našich dědů.«

Bakulka se lekla, aby se muži nepohněvali.

»Mně se mní,« ozvala se, »že před Pánem bohem jsme si všichni rovni, půjďák jako puďák. A hlavní je, že si rozumíme, půjďáci i puďáci, a že nejsme Němci, chvála bohu.«

Muži se vzpamatovali, že se pro něco jiného sešli, než aby řešili tak důležitou, věky starou otázku, kdo je lepší: půjďák nebo puďák.

Na Bakulovi bylo pozorovati netrpělivost a roztržitost. Již od počátku oběda stále pohlížel ku dveřím, jakoby ještě někoho očekával.

Dočkal se. Přinesli kamenný džbán, přiklopený cínovým víčkem. Na břiše měl věnec a vnitř věnce nápis: »Ať žige, kdo ze mne pige. Létha P. 1672.« Zpod víčka dobýval se bujný nápoj, jenž hnědými pruhy maloval džbán.

»A já pořád, že mi něco schází,« zvolal Bakula jaře, »a živou mocí mi nechtělo napadnouti, co by to bylo. Plný džbán.«

Králenec podal hostu: »Zavdej si, příteli.«

Bakula sklopil víčko a pěna hned se počala zdvihat. Bakula se nad tím pozastavil, hlavou zavrtěl, odfoukl pěnu, upil; ale náhle utrhl džbán od úst a podivnýma očima se díval na džbán i do džbánu, na Králence i na Králencku, jakoby zpytoval: je to pití dobré? není dobré? mám pít? nemám pít? I rozhodl, že je pití dobré a zasluhuje, aby bylo pořádně pito. Podle toho učinil doušek.

Podávaje džbán své ženě, řekl: »Chlapské pití, medové patoky! Dávno jsem jich nepil, od svých mladých let. U nás už jen Kojanouc ještě je vařívají. Jen oni ještě chovají včel tolik, aby vaření patok stálo za to. My ostatní posíláme pro pivo.«

No, když jsem u vás nocležil, dobré jste pivo měli.«

»Náhodou.«

»U nás ani náhodou pivo nebývá dobré. Nemáme ve vsi hospody. Piva píváme jen v děla a o posvícení, to každý hospodář koupí si ho pro sebe vědro. A když k nám mezi rokem zavítá host, častujeme ho patokami. Nic lepšího podati nemůžeme.«

»A není třeba!« vece Bakula, bera nazpět džbán, aby si ještě přihnul; podal pak Adamovi.

Králenec pro Bakulovu chválu medových patok zapomněl, čím jej host před chvílí rozmrzel.

Pokrač.

BEATRICE MAŘÁKOVÁ:

HUDBA.

Naslouchej . . .! nevím, co to jest,
tlumenou hudbu slyším nocí zníti . .
Je snad to symfonie hvězd,
jež na ztemnělé nebe vyšly sníti?

Neb po paprscích měsíčních
neviditelný smyčec v dumách bloudí
a tajemnou tu hudbu z nich
do stříbrného ticha noci loudí?

Naslouchej jen . .! zní hudba blíž
a všechny smutky mého nitra hojí . . .
Naslouchej jen . .! ty neslyšíš . .?
Zní tedy v hloubi vlastní duše mojí . . .

PŘED ZRCADLEM.

Dvou máků purpur svítí v tmavém vlase mém
a bledou tvář mi rumění svým odleskem,
rozkoše zlatá světla mihotavě planou
mých unavených očí hloubí zadumanou
a stejně s vlčích máků červenými květy
polibky tvými ztíženy žhnou moje rety.

Ty stojíš u mne. V delikátním znavení
se hlava tvoje kloní k mému rameni
a v čelo tvé zář vrhá mák v mém tkvící vlase;
ty slova vonné něhy šeptáš o mé kráse,
já mlčelivě objímám tě lokty svými,
jichž matný sníh rukávy kmitá krajkovými.

Tak před zrcadlem dlíme vášní lásky mdlí
a ono veliké nás tiše zrcadlí . . .

NERVOSNÍ VEČER.

U okna komnaty své tichá dlím:
večer se chvěje v rozrušení plachém
a jeho zvláštním šerem nezvyklým
krvácí velká luna chorým nachem.

Bdí světlé růže dolu v parku mém
a šeptají o strachu neurčitém,
jenž dnes jim brání dřímat sladkým snem
pod chladné rosy opálovým třpytem.

V alejích stromy tlumí snětí šum,
by polekaně do tmy naslouchaly
nemocné písni roztesknilých dum,
již mroucí labuť sněžná zpívá v dáli.

Od okna v komnaty hloub odcházím:
úzkostí temnou hyne srdce moje,
jak měla bych se loučit s štěstím svým,
zoufale pláči v bílé dlaně svoje.

*

KNUT HAMSUN:

DOBYVATEL.

Přel. JAN OSTEN.

I.

Společnost mladých lidí veslovala k ostrovu. Jeden z pánů, statný a mladý, povstal ve člunu a deklamoval básně; bylo možno slyšeti to se břehu. Všechny dámy naslouchaly, pouze nejmladší z nich, kvetoucí dívka s rusými vlasy a chvějícími se nozdrami, dívala se raději po očku na krásného řidiče člunu u vesla. Smála se jeho poznámkám a povzbuzovala jej k novým.

To pána rozladilo. A četl své básně hlasitěji, a jeho tváře se zarděly.

Náhle ustal. Obrátil se k nepozorné krásce na lávce veslařské a pravil:

»Máte pravdu, mé básně nejsou dobré. Avšak mohu též něco vypravovati, a to snad bude lepší. Jakmile připlujeme ku břehu, uslyšíte to.«

A všechny dámy tleskaly rukama a těšily se na to, co bude vypravovati o svých cestách, neboť jeho dobrodružství byla nesčetná. Pouze ona, která nechtěla slyšeti jeho básně, ani nyní nebyla nadšena.

A pán se zlobil stále více.

»Co tedy chcete?« ptal se ve svém zoufalství.

»Co chci? Nerozumím vám!« odvětila udiveně. »Jmenuji se Andrea, nic na mně není, jsem jen veselá, že se mohu súčastniti této plavby.«

A skutečně tvářila se tak, jakoby myslila to, co řekla, čtveračka.

Přistali, vyňali víno, nalili do sklenek a pili. Avšak daleko, za nízkým křovím, šla jistě Andrea s veslařem a hledali vejce mořských ptáků. Neboť časem zavál vítr jich smích ke společnosti.

»Teď musíte vypravovati!« volalo se.

»Ať sem všichni přijdou, ať přijde také Andrea,« odvětil. Vystoupil na kámen a volal Andreu teplým, lákavým hlasem.

A Andrea přišla. Stála zde a dívala se naň tázavě.

»Slečno, jen pro vás vypravuji,« pravil, tak že to všichni slyšeli. »Stojíte zde jako stříbrný kříž na slunci. Nejen, že jest vaše krása tak velká, avšak i svým mládím jste mne okouzlila — svým nádherným mládím. Pod kůží vašeho ramene, nejdražší, jest krev a chci se vám kořiti nejrudějšími slovy svého srdce.«

Andrea však podívala se docela nešťastně na společnost a sedla si.

A on pak vypravoval.

Vypravoval celou hodinu; tento hlas neumlkal, zdálo se, že se ho zmocnila divoká, velkolepá nálada, a druh z cesty, o němž vypravoval, prožil podivuhodné věci.

»Nudím vás?« tázal se.

»Ne, ne,« volali všichni, páni i dámy.

A Andrea neodpověděla.

Ptala se:

»Proč neodpovídáte? Jenom pro vás vypravuji. Počkejte okamžik, musím jenom jedno ještě říci, že muž, o němž jste toto všechno slyšela, nebyl nikterak šťasten. Vše šlo dobře, a on vyhrál při všech těchto malých bojích a zvítězil při všech galantních dobrodružstvích; jednoho dne však byl zachvácen velikou, věčnou láskou a tu prohrál.«

»Výborně!« pravila Andrea se sklopenými řasami.

»Vypravujte o tom!«

Dobyvatele však spleňl tento klid, ano, její chlad přiváděl jej k zoufalství, a bojoval mužně, by se osvobodil z její moci. Druhé dámy se o to nestaraly, neboť mnohá z nich znala jeho srdce. Padl-li los dnes na jednu, padne zítra, když slunce zasvitlo, v jinou část jeho duše, na jinou.

Andrea pokračovala:

»Vypravujte o tom.«

»Proč bych to dělal?« odvětil. »Váš chlad mne mrazí. Dámy a pánové, večer se přiblížil.«

Vrátili se domů. Na zpáteční cestě dal veslaři zvučný políček a ujal se sám vesel. Neviděl, neslyšel, vesloval však jako medvěd.

Když dosáhli břehu, kráčela pojednou Andrea po jeho boku. Uchopil ji za rameno a pravil, bledý, chvějícími se rty:

»Nemučte mne déle; nevydržím to. Rozhodněte se nyní. Ještě nikdy nemiloval jsem ženu tak, jako vás miluji; řekněte nyní, co mám učinit, mám-li žíti či umříti.«

»Žíti!« odpověděla jásavě. »Vždy jsem tě milovala, od prvního okamžiku, kdy jsem tě spatřila. Proč, myslíš, trápila jsem tě dnes? Ach, trápila jsem více sebe a trpěla jsem, jako nikdy dříve.« A hleděla naň velikýma udivenýma očima a nazývala jej svým knížetem a svým bohem.

Po několik dní bylo jeho štěstí dokonalé; vítězství bylo sladké a on je užíval, jak vždy tak činil. Pak přišlo staré neštěstí, přepadalo jej přesycení, ochabnutí po boji, kletba. Odplížil se odtud, zmizel, odcestoval do nejbližšího města a nepsal, neposlal zprávy, nevrátil se.

II.

Přede dvěma dny usídlil se v tomto turistickém hotelu, kde bydlelo nemnoho lidí. V městečku bylo srdečně nudno, nic se nepřiházelo, jeho srdce bylo klidné a znavené.

Tu potkal jednoho odpoledne dámu na schodech; ona chtěla jíti dolů, on nahoru; sňal klobouk a pozdravil, když šla okolo. Zmizela v zahradě.

Hotelier dal zprávu, že právě se v hotelu ubytovala, cestuje prý s otcem.

Dlouhý, zelený soukenný oděv, velký černý klobouk a jezdecký bičík — to zastavilo jeho kroky na schodech. Sotva naň pohlédla, pouze vteřinu, zběžným pohledem se strany, pak pozdvihla sukni jednou rukou a šla kolem.

Šel za ní do zahrady.

Bylo sedm hodin, počala padati rosa.

»Padá rosa,« pravil nenuceně a přistoupil k ní. A ukázal na její nohy a opakoval, že padá rosa.

Podívala se naň udiveně a pozorovala pak špičky svých botek.

»Odpusťte,« počal znova, »nešel jsem opravdu za vámi, abych s vámi mluvil; ale padá rosa a jest již vlhko na pěšinách a v trávě. To jsem vám chtěl říci, poněvadž jste zde asi cizí.

Zajíkala se: Nerozumím vám

»Pozdravil jsem vás na schodech,« pokračoval. »To já jsem tam stál. Letmý pohled, jímž jste mne obdařila, okouzlil mne.

Tu se konečně tázala: »Co chcete?

Jeho srdce počalo bušiti, ztratil rozvahu a zvolal: »Hleďte, vezměte, co si přejete, dám vám vše, co mám, myslíte-li si, že od vás něco chci. Ne, proto jsem nepřišel. Chtěl jsem jen státi před vámi a podívati se na vás trochu, neboť vy jste tak podivuhodná.«

Cosi podobného jsem nikdy neslyšela,« pravila chladně a uraženě.

»Nuže, pak mi odpusťte!« zamumlal a vzdal se všeho.

Odvrátila od něho zrak a podívala se na záhon květin, pak se k němu obrátila zády. Chtěl své vystoupení napraviti a uchopil se příležitosti, aby řekl:

»Ano, považte, šumí to ve všech růžích, na které se podíváte. Naslouchal jsem jim. Zda tu asi stojí a mluví spolu? Zda toto šumění jest jich řečí? poslyšte, zda něco povídají.«

Počala se vzdalovati.

Bylo to poslední, co jsem řekl, převrácené? ptal se stísněně.

»Ale vždyť to nebyly růže, vždyť je to mák, odvětila.

»Tedy mák! pravil. Zdaž ten šumot není hlas květin, jež se spolu baví?«

Šla. Než domluvil, zapadla vrátka do zámku. Dobře.

Šel v podivném, kouzelném naladění mysle k lavičce a sedl si. Nápadná krása cizinky jej okouzlila.

Když se ozval zvonec z jídelny, vstal a v největším napjetí se odebral do jídelny. Kdyby nyní přišla a sedla si tam! Kdyby ji pozdravil!

Přišla. I nyní měla v ruce bičík. Za ní šel otec, starý krásný muž, vzezření důstojníka. Nyní šlo o to, chytiti vše za pravý konec, pokloniti se a sednouti si zrovna proti nim. Nyní to učiním! napadlo mu. A učinil to. Kráska se hluboce zarděla. Otec i dcera mluvili o cestě příštího dne. Stařec ptal se přímo přes stůl na cestu a na hotely. A ubohý dobyvatel, jenž dříve neznal cestu, rychle se rozmyslil a dával krásné pokyny. Když bylo po jídle, šel k nim a představil se oběma. Krásně, docela krásně, znali oba jeho jméno.

Na chodbě zadržel náhle dceru důstojníka a pravil:

»Pouze slovo, slečno, nejezděte ráno! Zůstaňte zde! Ukáži vám mnoho pohledů, potok, přístaviště. Zítra večer chci vám padnouti k nohoum a děkovati vám.«

Kráska nešla dále, poslouchala jej trpělivě.

Tu dodal: »Můj život leží ve vašich rukou.«

Usmála se.

»Abychom předešli nedorozumění, upozorňuji vás na to, že jsem na cestě ku svému snoubenci a že zítra odjedu,« pravila.

»Ne,« zvolal a dupl. A uchopil její ruku, stiskl ji a políbil.

Vytrhla se, pozdvihla bičík a zasadila mu ránu do tváře. Rázem se uklidnil a vzpřímil se; krvavě rudá prouha objevila se na jeho levé tváři. Pozorovala jej okamžik, svěsila ruku a šeptala s chvějícími se rty:

»Udeřila jsem vás.«

»To nic nevadí, odvětil. »Opakujte to, působí mi to radost.«

Avšak se svěšenou hlavou, oči majíc upřeny k zemi, pospíchala odtud, nahoru po schodech, do svého pokoje, kde ji nikdo nemohl viděti.

Neodjela příštího dne. Navštívili krajinu, potok přístaviště. Jak se změnil celý svět, jak přetékalo její srdce sladkou bláhovostí! Ne, nikdy by nepodnikla tuto trudnou cestu k jihu, k muži, jehož již nemilovala, kdyby jí to otec, důstojník, neporučil. Avšak ona se vrátí, hned tu zase bude. A podala dobyvateli ruku.

»Půjdu také,« pravil, »přijdu za tebou. Na shledanou, má jediná milenko!«

III.

Pak přišly, jak to vždy bylo, hodiny, v nichž chodil sem a tam v nepopsatelném opojení a neviděl a neslyšel ničeho, než svou milku. Telegrafoval skoro každou hodinu a psal psaní a ještě psaní na voňavém papíře. Četl tato krásná slova

s nejživější radostí a nosil ve svém nitru živoucí květnici.

Hodiny uplynuly. Proč neodjel? Ve stavu vytržení, v němž se nacházel, zapomněl opustiti hotel a dát se na cestu. Po dvou dnech ještě neodjel, jelikož srdce mu nedovolovalo, aby se odtrhl od okouzlujících těch dopisů, jež stále ještě docházely. Proč jich bylo tolik, dokonce příliš mnoho! První byly nejmilejší. Byly všechny jeho srdci malými růžemi; ale pak přicházely příliš často.

Jednou večer nechal psaní krásky neotevřené až do rána. Zvláštní, že je ihned neotevřel chvějícími se prsty, jako druhdy!

Když sešel do jídelny, spatřil tam dámu v cestovním obleku. Přišla právě se svým průvodem; byla umělkyní, něžné děvče, dělala tournée, smála se, byla vznětlivá, měnivé nálady. Vlastní matka ji střežila.

Pozdravil.

Usmála se a opětovala pozdrav. Její úsměv byl čarovný. Proč necestoval? Byl to osud?

Chopil se první příležitosti, aby nabídl umělkyni své služby, chtěl jí býti pomocen. Smluvili dobu, kdy přijdou k přístavišti.

Přišel o hodinu dříve. Pršelo a čekal hrdině. To nevadí, pravil »jsem šťastný jako bůh, že pro ni jsem mokrý a unavený!« Stál tam dvě hodiny; nespatřil jí. Konečně poslala místo sebe matku, nechce prý s ním jíti na tuto procházku, navštíví raději známé. A stará matka se neptala, čekal-li dlouho, nelitovala, že zmokl. Byla bez útrpnosti.

Šel domů. Přecházel v nudném hotelu z pokoje do pokoje, kořist nejhorší netrpělivosti. Proč ta osoba nepřichází od svých přátel? Bylo pozdě, nastala noc. Musil jít spat a neviděl ji. Spáti nemohl, rozsvítil, kouřil doutník za doutníkem a klid se nedostavil. Jak těžká a temná byla jeho hlava a jeho oči bolestně upíraly se na kostkované tapety na stěnách. Konečně vyskočil z postele a oblékl se. Věděl, kde je pokoj umělkyně a viděl její střevíce přede dveřmi.

Přiblížil se ke dveřím a naslouchal.

Nic, ani hlásku. Pak poklekl a políbil oba malé střevíce, jako blázen, jako šílený. Pak se vrátil do svého pokoje. A uminil si, že to zítra skončí, vyzná se jí, zvítězí neb zemře.

Ale ráno byla pryč i se svým průvodem.

Poptal se na cestu, kterou se dala a dověděl se, že odjela k severu, do nejbližšího města.

Téhož dne psala dcera důstojníkova: »Přijď na jih; zde nyní vše kvete.«

A on odjel rovnou cestou na sever.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Hraběnčina otázka zasáhla hloub do duše, než kde ležely její mimické vlohy. Její tělo bezděky se vymrštilo, zalomila rukama a s pohledem k nebi obráceným udeřila se do prsou tragickým gestem:

»Ah, paní hraběnko, kdyby tohle někdo věděl! Všichni tam tonou v takové radosti a takovém očekávání! Ale jsou si dobře vědomi, jak málo mají práva na tuto radost. Stokráte slyšela jsem dnes vysloviti tuto otázku. Paní hraběnka Dominika je tak dobrá, služebnictvo ji zbožňuje. Když jsem odjížděla, vyběhl starý zahradník Prokeš a volá: Klaudičko, opatruj vás pánbů, jestliže se stane, co si všichni přejeme, pak, na mou věru! budem tančit jako o veselce.«

Sabina zvrátila svou smutnou, černou hlavu do stínu divoké révy a ruce klesly jí v klín. Bylo jí skoro do pláče.

Komorná nepotřebovala již pobídky k sdílnosti. Rozhovořila se svěže a nadšeně, třeba že věděla, že v pokoji její velitelky leží pohozený list toho, jenž měl tam do toho starého klášternicky zamlklého zámku přinésti život a štěstí.

A nyní dověděla se Sabina malé to »tajemství« manželské intimity, jež vzrušilo okolí její dcery a napjalo očekávání, kdy osud, jako praktický vydavatel ukončeného sensačního románu, ohlásil novou kapitolu. A její dcera stále jeví se vskutku táž: bije neústupně do skály v bláhové naději, že se stane zázrak a vytryskne pramen.

Když jí byla ohlášena návštěva manželova, Dominika vždy přísná a korektní lámala si hlavu nad tím, jakou etiketní formu dáti tomuto setkání. Její cit a rozum mohl jí být dobrým voditkem, ale ona ve své konservativní okázalosti chtěla míti pověřený a zpečetěný předpis — jakoby nedůvěřovala sobě samé. Jen že ten ctihodný, tradicionelní zákonník, v němž bádala, nechtěl ničeho věděti o podobných případech, jako byl její a nedával naprosto žádné odpovědi k četným otázkám mladé paní, jež se stávaly stále závažnější a složitější. Měla muže, vracejícího se z kláštera k rodinnému krbu přijati jako manžela...? jako cizího hosta...? či jako mnicha...? Nenacházejíc odpovědi na nejkompetnějším místě, obrátila se přímo na něho. Jeho odpověď byla

úžasně prostá a roztomilá. Poněvadž nesložil žádného slibu, měl právo vrátiti se kdykoliv ku své ženě, jež neměla naprosto zapotřebí obklopiti se španělskou zdí ctihodných gardedam a ještě méně snad utíkati před ním, neboť muž a žena jsou vždycky v právu pod společnou střechou.

Tato episoda široce natřásaná komornou, jak ji slyšela od služebnictva v celém tom rozsahu prostoty na nechutné sentimentality s ostře vypointovanou »společnou střechou«, dobila Sabinu. Seděla zdrcena a němá a cítíc, že chvílemi ochabuje výmluvnost Klaudina pod dojmem ostré vrásky, jež naskakovala na jejím čele, pobízela ji bezzvučným hlasem, jenž tlumil veškerou příkrost.

»Nu, mluv jen, mluv!«

S Klaudy spadla již veškerá tíha. Cítila, že vítězí a její paní ustupuje poražena. Rozpovídala se dychtivě a nadšeně. Její bledé oči leskly se vlhce a celé tělo podávalo se vnitřnímu vzruchu, jejž vyvolal domnělý konflikt mezi nábožným velmožem a jeho opuštěnou chotí. Zeť její velitelky neměl pro ni naprosto žádné lidské individuality: bohatství, moc a nesmírná zbožnost to bylo vše, čím dovedla Klaudina fantasie odíti jeho osobnost; Dominika po celou řadu let znamenala pro ni jediný silný pojem: »opuštěna«. Beze všech postranních, seslabujících momentu. Měla velké porozumění pro výmnečnou zbožnost hraběte, ale ještě větší, přímo bolestný soucit pro neštěstí jeho choti. Jen tvrdá, nesmiřlivá odmítavost její velitelky ji dráždila a pobuřovala. A tak stála tu jako nadšená obhájkyně velikého symbolu lásky a ctnosti, revoltujíc vždy odvážněji proti své paní. A kdykoliv spozorovala, že zašla poněkud daleko, nevzdávala se, pomahajíc si působivým srovnáním chudých poměrů zdejších se skvělým životem na panství.

»Můj bože, jak je u nás prázdno! Starý komorník nedoslýchavý a divný chvílemi, jako malé dítě, kuchařka, já, dvě sprosté děvečky a práce tolik, že když paní hraběnka půl hodiny zvoní, dočká se konečně, že jí někdo z nás řekne, že nemá právě času; a tam . . . .! Služebnictva tolik, že pouze jeden na druhého kouká a jejich skvostné livreje nejsou věru k jinému než aby dělali štafáž na chodbách — Jen že ovšem starostí, práce a mrzutostí měla mladá hraběnka až po krk. Úprava pokojů, výběr, objednávky, to a ono se nehodí, neb pošlou něco jiného, tak že nezbude než dojeti tam osobně. Skoro čtrnáct dní ztrávila ubohá paní na cestách. Čtyřikrát ve Vídni, jednou v Praze k vůli malbě. V jídelně loveckého zámečku byla totiž vlhkem zkažena nástropní freska. Jeho osvícenost vyjádřil se hned po svatbě, že ji dá obnoviti — i malíře jmenoval, dokonce bylo to už ujednáno, ale sešlo z toho.

Tak nyní se zdálo naší mladé hraběnce, že by se to jeho osvícenosti nemile dotklo, zejména kdyby tam chtěl s lovci posnídat, jak bývá zvykem, neboť je přece čas honů. Pozvala tedy zmíněného pána, s nímž byla věc už dávno vyjednána. Nu, prohlídlo to, jen co je pravda. Ti dva rytíři u vchodu jsou o třicet roků mladší. Ale strop v jídelně paní hraběnku velice znepokojuje. Je to, jak známo, Diana se svou družinou. Nu, malba tam byla, paní hraběnka nedávala žádných pokynů. Ale jak se shodilo lešení. Ježíš Maria! ta Diana je úplně nahá! Nikdo již nepamatuje, byla-li někdy trochu oblečena, ale všichni shodují se v tom, že je nahatější než byla. Paní hraběnka plísnila malíře, ale potázala se se zlou. Je to vzpurný, drzý člověk. Po večeři se napil a stropil rámus. »Já ji nesvlík'!« křičel, »ale jest-li na tom, madame, tolik záleží, tak dám postavit na svůj náklad lešení a hodím na ni nějakou čabraku.«

Ubohá paní . . .

»Nu, ale k čemu to . . .?« otázala se Sabina bezezvučně zsinalýma rtoma.

»Inu k uvítání . . . k uvítání pana hraběte! Jistě sjede se množství hostí k podzimním honům. Bože, takový pán . . . .! Už když člověk pohledne jen na jeho zámek . . . Nechť paní hraběnka odpustí, ale tenhle je proti němu pravá chaloupka. Ta nádherná stavba, jako ze skály vyrostla a — tohle! Tam ta věž jako na domě a — tohle vosí hnízdečko! A kam člověk pohlédne daleko, široko lesy, pole, rybníky, všecko jeho! Nu, proč by mu její osvícenost nezpusobila radost? — Čínský pavilonek v parku je také nově upraven. Pavilon má totiž zvláštní význam: paní hraběnka snídala v něm se svým manželem první den po svatbě. A pak je zrovna všady přítomný: je na něj vidět ze zámeckých oken, ze všech cestiček parku, ano i ze silnice a z lesa. Nyní je rozkošný. Má nové lunetty z majolíkových kachlíku a na každé je zobrazen milostný výjev: zde mladý mandarin klečí před čínskou kráskou, bezpochyby jí vyznává lásku, nebo prosí o polibek, jinde . . .«

Sabina ji přerušila:

»Pokud já se pamatuji, byl tento pavilon velice vhodně dekorován popínavou, japonskou rostlinou vistarií, jejíž nádherné liláková květy tvořily effektní kontrast ke tlumeným barvám stavby.

»Ano, vistarie je tam dosud, ale skromněji umístěna. Pořádně ji přistřihli, tak že věnčí pouze nejhořejší obrysy zdi. Za to však jsou dvéře i okenice poházeny jejími květy, ano celými větvemi a sice tak dovedně malovanými, že vypadají jako pokračování skutečné rostliny, jejíž květ je sice krásný, ale přece nevytrvá celý rok. Je to nádherné.«

»Ale k čemu to? Musí to stát hrůzu peněz a k čemu . . .?

Inu k uvítání . . . . k uvítání pana hraběte. Pak také kaple je krásně upravena. Tak velebně a dojimavě je v ní nyní, že by člověk nejraději položil své srdce na stupních oltáře a odešel bez něho. Na hlavním oltáři je plyšová pokrývka barvy broskového květu, vyšívaná stříbrem. Je to práce naší mladé hraběnky.«

»Nelži, mé dcery nikdy nevyšívaly.«

»Inu, můj bože, za deset let se člověk něčemu přiučí, zvlášť má-li tolik prázdné chvíle, jako hraběnka Dominika. A ostatně nechť paní hraběnka odpustí: kdyby i její osvícenost nebyla vyšívala pokrývku docela sama, kdyby byla pouze . . .«

»Navlíkala do jehly, chceš říc! Ne, to je příliš nudné.«

»Nechť paní hraběnka laskavě odpustí, to jsem nechtěla říc . . . Kdyby byla vyšívala pouze část . . . Je to přece tak dojemné, jestliže manžel tak dlouho mešká mimo domov, když jeho choť zatím . . .«

»Vskutku, to je jako legenda o svaté Jenovefě. — Nu a co ještě víš?«

Ale komorná byla poznámkou hraběnčinou tak pohněvána, že to, co jí chtěla nyní ještě říc' mělo již jiný účel, než zmírniti její hněv vůči zeti.

»Chtěla jsem se pouze ještě zmíniti o tom, co se mi nejvíce líbilo z výbavy naší mladé hraběnky: o její ložnici . . .«

Sabina se odvrátila. Kdykoli se Klauda rozhovořila o přepychu, jenž vládl na venkovském sídle její dcery, upadala v jakýsi druh vytržení, při čemž zdála se prožívati zvláštní pocit tělesného blaha. Ruce se pozdvihovaly v extási, tělo prohýbalo se do zadu a pohled pohroužil do neviditelného, takže vystupovalo jen bělmo oka. Při tom vtahovala do sebe srkavě vzduch a špoulila ústa, jakoby se olizovala.

»Ah, ta její ložnice s nábytkem smetanově nažloutlé barvy, tak jemně lakovaným, že vypadá jakoby byl řezán ze sloně! Ta nádherná postel s nebesy, pod nimiž je obraz plný rozkošných andílků, jakoby se nad postelí otvíralo skutečné nebe, se záclonami s cremově nažloutlého moirée nacré se stejnými portiérami a drapieriemi na oknech! Ty obrazy! Ten strop! Ty kože ledních medvědů . . . Jediná věc stínila tuto nádheru. Alençonské krajky u záclon nebyly pravé. Bylo až příliš zřejmo, že je to pouhá imitace. Mladou hraběnku to přímo bolelo . . . ona a imitace . . .! A k tomu ještě v tak intimním koutku, jako je ložnice. Vždycky vzdychávala po tajů: »Bože, kdyby to hrabě věděl! — Nuže, nyní je vše napraveno: imitace odhozena a postel i portiery ozdobeny pravou alençonskou krajkou. Jak nádherná! Postel zejména získala. Postel je nyní mnohem krásnější, než před svatbou.«

»Nu, a k čemu to?«

»Inu k uvítání . . .«

Klauda se zarazila, pohlížela ustrašeně na svou velitelku, ale tato nezdála se pozorovati, že řekla komorná něco jiného, než měla v úmyslu.

»Můžeš už jít,« řekla jí týmž skleslým, bezzvučným hlasem.

Pak ponořila svou hlavu do dlaní a zadumala se těžce. Ne, to nebyla její dcera! A přece tato láska k ní byla to poslední, co Sabině zde zbývalo. Dominika nemá hrdosti ženy, je to pouhé ješitné stavovské dekorum, jemuž dává stravovati svou individualitu a své štěstí. Ne, Sabina nemá již dcery!

Vrcholky stromů šepotaly tiše, lehce se kolébajíce, jakoby se líbaly. Na nebi rozjiskřily se hvězdy, chladným vzduchem táhla vůně vzpomínek a umírání. Bylo jí hořko a bolestno. Musila mysliti na Pavla, v jehož souhlase nacházela posilu a upokojení. Zpřítomňovala si jeho bytost vedle sebe, jak sedávali bezpočtukráte za takových večerů, jako byl dnešní, kdy cítíc dotek jeho ramene, žalovala mu své neštěstí a hoře. Ne, neměla již dcery!

Okna v domě znenáhla ztemněla, pouze její ložnice a korridor zůstal osvětlen. Ale ona neodcházela, zdálo se jí, že tu sedí podle ní, kdežto tam doma bylo tak pusto a prázdno.

Byla překvapena zaslechnouc kroky. Byl to Vincenc, jenž se nějak obřadně stavěl na své reumatismem skřivené nohy. Oznamoval hosta. Fiakr se jen zatočil a tak pan Rokyta zůstane zajiste zde. A byl tak šťasten starý Vincenc, neboť již dávno něměli hosta.

Sabina nařídila potřebné, ale hosta nechtěla již uvidět. Bolí ji hlava a je pak unavena. Až zítra!

K čemu také? Přijel dnes opravdu nevhod, neboť i vzpomínky, jež probouzel, byly bolestnější než jindy.

Pokrač.

Jar. Vladimír Janovický:

INTIMNÍ VEČER.

Stesk neznámý sevřel mi hrdlo . . .
snad jmenovat chtěl jsem tahy Tvé bílé,
jež se rýsují na malé Tvé šíji,
snad cítit Tě sevřenou v náruči horké
a chutnati polibky nezachycené,
Ado . . .
Nevím, nevím —
Ale Dálky naše mi cosi napovídaly
a stesk můj prostorem celým zpíval,
tou velikou touhou po Tobě zpíval,
Ado . . .

A měsíc jak rudá lebka v mracích tkvěl,
Stín kolem našich oken šel,
hřbitovní za zdí tam šel a šel —
a Ty jsi plakala, stesk neznámý sevřel mi hrdlo,
měsíce lebka — ta na Tě se dívala,
rudě tak dívala, jako Smrt zívala —
a já nevím, nevím,
co chtěl jsem Ti říci,
Ado . . .

IN PROMPTU.

Strhl jsem masku s života —
takhle, oh, takhle neklokotá
ten pohár života!

Strhl jsem, strhl, ah,
stokrát bych, stokrát, ah,
ruku zpět vztáh'.

Vlík' dál ty své hloupé mátohy
pod modrem vonné oblohy
jako tvor ubohý.

Takhle už, takhle jen
budu růst, budu růst ošizen
pro země sen.

Kde pak mě růže čekají? —
Písničku ptáci o máji
zpívali, zpívají . . .

Slyšel jsem včera ji taky snad,
na houslích tklivě žalovat,
za lesy žalovat.

Což — abych tam za ní šel,
daleko, daleko za ní šel,

plakal a — prosím vás, odpusťte —
nepřišel . . .

FEUILLETON.

V. Mrštík: PIA DESIDERIA. Dokonč.

III.

Zbývá posouditi, jak skutky veřejnosti vypadají v zrcadle těchto snah.

Pomíjím zde tentokrát otázku Staré Prahy, považuje ji za dostatečně známou, abych ihned přejíti mohl k úvaze, jaký je dosah celé té záležitosti — — Tu také nešlo jen a jen o Starou Prahu. — Ať kamkoliv kdokoliv se obrátil, přisvědčil se, že v jiných oborech veřejného života nebylo a není líp. Všude to tlí — Idea za Starou Prahu mimoděk stala se východiskem i jiných otázek a především zkušebním kamenem, na jak vysoký stupeň povznesla se dosavadní vzdělanost ne jednotlivců (ty proti tak zv. studované luze vždycky třeba bráti v ochranu), ale průměrné naší intelligence. — Velmi brzo se ukázalo, že od začátku až po dnešní dny nejednalo se o — srážku dvou různých světů, dvou stejně oprávněných názorů, o žádnou uměleckou záhadu, ale o sám pojem autonomie, otázku práva a bezpráví, zdravého rozumu a už s jakousi chloubou na odiv vystavovaného vzdoru, nechci-li užít slova horšího. — To tam, kde ku vzdoru nebylo práva pražádného, poněvadž nešlo o majetek jednotlivců, ale celého národa.

A říkalo se tomu a do dnes říká autonomie.

Víme všichni, co pod slovem autonomie v běžném smyslu máme rozumět: užití svobody a samostatnosti, jak a pokud je veřejné správě dána.

Nuž, většího nepřítele svobody a samostatnosti není, než je autonomie chápaná ve smyslu té části obecního zastupitelstva města, které děkujeme za zničení Staré Prahy. Podlamuje důvěru v autonomii samu a lehce tušiti dává, jak by věci asi vypadaly za svobody největší.

Taková autonomie je v malém uzavřený stát.

A tu se odvažuji tvrzení, které snad leckoho zarazí, ale které jednou vysloveno býti musí, aby poznán byl celý dosah všech podobných otázek: měl-li by český stát býti řízen takovými lidmi a týmiž principy jako tato autonomie, pak nejen o žádný takový stát nestojím, ale sám bych jej považoval za vážnou národní nehodu.

Můžeme čekat, až trochu odrostem. Dítěti se do ruky nůž nedává.

Nejprve nech se cesty pro příchod Messiáše urovnávají a teprv pak přijíti může Spasitel sám.

Do té doby — raději ne.

Nech fantom zůstane fantomem, pro více nejsme zralí —

To jsou konce jednou i vědomě páchaného bludu, záležejícího v tom, že za dostatečnou kvalifikaci do zastupitelstva obce, ba často i zemského i říšského sněmu považováno bývá určité přiznání politické barvy a ne vzdělání.

Snad jiný národ může si něco takového dovolit — chce-li, ale náš národ ve jménu těžkých, dalekých svých cílů nic takového chtít nemůže a nesmí.

»Jak hluboko již poklesl veřejný život v německých městech — píše dr. K. Bücher, prof. na universitě v Lipsku, — vysvítá nejlépe z toho, že volby do obecního zastupitelstva dějí se většinou dle politických stran, ačkoliv by se obci mnohem lépe prospělo nepředpojatou prací pro její zájmy, odborností a nezávislostí, nežli programmovými vysokými hesly jednotlivých stran, za nimiž se často skrývá pouze osobní sobectví.«

To píše německý učenec o německých městech a věru, kdo čte, jistě bude míti dojem, nepíše-li to někdo o nás a z nás. Těžko se pak proti Němcům bojuje —

když tak dokonale Němci celou svou úsobou i povahou jsme sami.

Jedno nebezpečenství studentstvu a všem přátelům národních snah hrozí.

A to: že pro nehodné lehce v nenávist vzíti může i věc samu. — Pro zrůdu autonomie zanevříti může na autonomii vůbec. Není proto nic lehčího, než pro smutnou realitu věcí zahodit fantom, za kterým jsme kdysi rychlým krokem spěli ku předu. Ve jménu tohoto fantomu můžeme být velcí, bez něho nebudeme nic, jako ničím není tělo bez duše. — — Stále hrozí věčná chyba českého národa, který často pro špatnou stránku věci zahodil i věc samu — Tak bylo s náboženstvím, tak bylo s národnosti, — tak by se lehce mohlo státi i s láskou k samostatnosti. Každý takový přehmat znamenal by dvojsečnou zbraň v rukou našich.

Naopak, v zájmu a z lásky k svobodě a samostatnosti studentstvo, t. j. budoucí a s ní všechna přítomná inteligence ve jménu svých ideálů sice jest povinna pronásledovati každého, kdo skutkem svým se zpronevěřuje, současně však hledati musí cesty, kudy z nouze ven. Jinými slovy mluveno: pravý autonomista autonomie sám se musí ujmout a očistit ji od rukou špinavých.

V tomtéž měřítku, jako se ocitá autonomie našich měst a zemí — v úvahu studentstvo vzíti musí i ostatní zájmy svého národa.

Netřeba, aby se všichni upínali pouze k jedné stránce veřejného života.

Pak bude mu státi za úvahu i to, jak ideálům našeho národa, který tolik má na práci v soutěži s národy ostatními — odpovídá středoškolská jeho výchova. Nemluvím tu jen o národním vzdělání, ale o vzdělání vůbec. Studentstvo přesvědčí se pak, jaký hřích na něm spáchán tím, že mu takřka žádného poučení se nedostalo o kulturních dějinách vůbec a umění zvlášť — a tak do světa posláno bylo s vypáleným znamením dokonalé nevědomosti. Nepřišli k jasnému poznání o tom, jak duch lidský rostl a klesal pod tíhou hrubé hmoty, poněvadž dějiny se mu podávaly jen jako snůška dat, výpočet bitev, statistika, kolik se kde pořezalo lidí, utopilo koní, jaké kdy zuřily zmatky ve státech často nám dost lhostejných a úplně odlehlých.

Zrovna tak předmětem myšlenek i řečí mezi studentstvem může býti denní naše časopisectvo. — V tomtéž měřítku jako středoškolská výchova. — V jakém poměru k ideálům národa je denní náš tisk. — Zde k inkriminacím nebylo by daleko. — Mnoho viny asi spadá na silnou sklonnost ke konservatismu u všech takových zřízení. Také ustálený jednou mechanismus a nedostatek tvůrčích talentů v čele pracujících listů mnoho vysvětlí. — Čím naše časopisy byly — nejlépe lze poznat tomu, kdo přichází z Moravy. — A naříká-li kdo, že Morava zůstala za Čechy — nesmí zapomenouti na jedno, že Morava nikdy neměla a ani nemohla mít takového časopisectva jako měly Čechy. Ale z téže úvahy dá se také ihned odvoditi, — čím by časopisectvo Čechám a ovšem i Moravě teprv bylo, kdyby jediným jejich ředitelem byl duch velikých našich cílů zprvu námi vytknutých. — Cíle ty nejsou malé a reformy v tisku podniknuté nesměly by ovšem zůstat za nimi. Teprv pak by se ukázalo, co všechno našemu časopisectvu — chybí. A když ze všech těch úvah studentstva o nejdůležitější skoro části veřejného jeho vzdělání (a tou časopisectvo je nebo má být) nezbude jiného praktického výsledku, než že denní listy, poslušny hlasu veřejného i svého vnitřního svědomí, z úvodních článků aspoň dvakrát za týden vyloučí téměř výhradně roztahující se tu politiku a nejdůležitější toto místo věnují otázkám kulturním po způsobu listů francouzských — dost bude vykonáno zatím. A studentstvo už jediným tímto postulátem vykoná skutek nedozírného významu. Ani tu nic neplatí námitka, že studentstvo o takových věcech rozhodovati není povoláno. — Je a není. Ale na všechen způsob je nejen oprávněno, ale i povinno mluviti o všem, co dobrého pro národ svůj a velkou jeho budoucnost žádá. — Nic méně nežádáme po studentstvu my a nic méně nemůže studentstvo žádat po těch, jejichž přispění potřebuje.

Ale ani to není jediný snad bod, na kterém by všechno studentstvo zůstalo lpět. — Jakmile předmětem jeho úvah stanou se zájmy veřejné, průhledů bez počtu otevře se před nimi a všemi směry dost už rozsáhlého života.

Už jednou jsem se zmínil,*) že mládež měla by se obírat otázkou domácího zařízení. Většina nynějších studentů založí si rodinu, velmi mnozí budou mít i jmění, už tedy dnes není otázkou jen jednotlivců, ale otázkou rodinného stavu, jak vypadati má a v čem zámožní i méně zámožní lidé bydleti si navykli. A tu pilnějším studiem a dojmu schopnou myslí přesvědčí se mladý věk, že teplá ruka uměleckého řemeslníka dodá obydlí nepoměrně větší ozdoby v nábytku než sebe »nádhernější«, za to ale vulgární, továrnický padělek. A zase: kdyby ze všech těch úvah o domácím zařízení nezbylo studentstvu jiného než pouze přesvědčení, že barvotisk není ozdobou, nýbrž potupou domácnosti, jediný originál pak v domě velkou jeho okrasou — při úžasné poměrně láci našich obrazů, skizz a studií — zjednána bude veliká záruka pro rozvoj domácího umění v řadě nedohledných let. — Žádná záložna, žádný spolek, který studentstvo jednou v životě bude spravovat, žádné okresní zastupitelstvo a veřejné ústavy neměly by se obejít bez této jediné a pravé příkrasy zdí. Neboť čím jiným, nežli tím vedle vnitřního vzdělání dokumentovati se dá živý zájem živých lidí o velikost kulturních snů?

Ani uherští Slováci nemohou ujíti pozornosti studentstva.

Ti první hlásí se o kus zaslouženého ohledu k jejich snahám a životu.

Kdo nám káže, abych zase mluvil s téhož stanoviska, které jsem zaujal hned úvodem — kdo nám káže, abychom uznávali hranice vytčené u zeleného stolu politiků tak, jakoby jiného pojítka mezi námi ani nebylo?! — — Naše nevšímavost k jejich záležitostem a mezi těmi hlavně k literatuře: — vždyť i tu se chováme k nim hůř než který druhý jejich nepřítel. Aspoň potud, pokud bezděčné a kdož ví, snad i úmyslné umlčování horší je, než zjevný boj. Jen naše lenost či, nevím ani, jak bych nazval tuto naši vlastnost, bránila nám a brání doposud zmocniti se differenciálního slovníčku překrásného jejich jazyka, který by nám neměl zůstat cizím a ve kterém napsány jsou knihy, jakých sami máme na mále (Vajanský). Což nemají Francouzi svou Provençalštinu? Nepovažují Francouzi Mistrala za svého básníka zrovna tak jako kteréhokoliv druhého ze svých vlastních poetů? — Kdo nám káže, abychom Vajanského, Hviezdoslava, Sladkovlče, Chalupku, Krále považovali za něco jiného? Nikdo nebo lépe řečeno my všichni. Ani té hany nebyli jsme ušetřeni, že novelly a romány Vajanského musily být teprv překládány do češtiny — než našly u nás svoje čtenářstvo. Výborný jeho román »Kotlín« je u nás takřka neznám. A ta společnost osobuje si právo stěžovati si do nešetrnosti umlčování, poškozování, odstrkování a pronásledování se strany Němců i vlád?

Ale dále a stále k novým a novým starostem, kterými by se obírati mělo studentstvo.

Ne na posledním místě trvá i trapná otázka representace českého národa v cizině.

Příšerná to bude jednou kniha, až jednati bude o těchto útrapách naší historie. Jsou města, kde chůvy, když děti chtějí rozesmát, vypravují, »jak to tenkrát vypadalo, když u nich na návštěvě byli Češi« (Petrohrad).

Nuž, co se stalo, stalo se — ale to trpké vědomí špatně vykonané věci mělo by pro studentstvo dostatečnou býti pohnutkou, aby o representaci svého národa v cizině

*) Studentstvo a Stará Praha.

přemýšlelo už dnes, kdy do života buď už vstupuje nebo brzy snad už vstoupí.

I nynější dorost vysílati bude jednou do světa své členy a běda nám, říditi-li se bude týmiž ohledy či bezohledností, jakou zpravidla skoro řídívají se vůdčí naše kruhy. A tu buď se studenti záhy už postarají o to, aby jednou národ svůj plně a trefně representovali nebo do ciziny vůbec nepůjdou. I tu je ethika na místě a je to jistě nejmenší míra, na jakou stlačeny býti mohou její nároky. Nuž, tu je práce pro studentstvo na mnoho let — stane-li se ovšem, že bude chtít a bude pracovat.

A všech těch úvah bude jeden výsledek: studentstvo přijde na konec k poznání, jak chatrně jsou posud obstarány i nejzákladnější pojmy všeho, čemu se říká vzdělanost. Pozná, že na jedné straně povzneslo se lidstvo už k veliké výši — od primitivního stavu divocha — na druhé však zakrnělo tak, že činí dojem n e zdravého, ale křivicí stiženého děťátka.

T. j. Ví se už velice dobře, co je zlodějství, co je vražda, urážka osobní cti, podvod... V tom ohledu lidé aspoň tak daleko to přivedli, že netřeba už, aby nad každým stál policejní zřízenec. Ale v ostatních oborech lidského konání, pokud a které unikají policejnímu dohledu, moci a znění přesného zákona, principy mravnosti, slušnosti, kázně nejsou dosud přivedeny k dokonalé, závazné platnosti a v nich je právě ono jádro naší otázky, o níž je náš spor. — Jako jsou zákony psané, jsou i nepsané a ty ovšem vymáhají jiného stupně intelligence.

Tam, kde mluví jasný zákon, šla vzdělanost až do posledních mezí — a přece každý ví, co zločinů, přestupků a skutků denně i tu se provádí.

Jak teprve tam, kde vzdělanost nepokročila ani o tolik, aby se aspoň zákon staral o nejvlastnější zájem národa.

Tu pak ovšem páše se a musí páchat hříchů bez počtu a všechny jsou v souhlase s povšechným stavem »vzdělanosti«, a docela se srovnávají s běžnou její úrovní, ačkoliv svou qualitou nejsou o nic menší než žhářství, lupičství a vražda ne už jednotlivce, ale celých generací. Že pak zlo nezůstává osamoceno, ale vleče za sebou strašné průvody, o tom slyšeti a přesvědčiti se bude mít studentstvo příležitosti dost a dost. Události už pak samy promluví.

IV.

Ze všeho, co krátce zde uvedeno bylo, vyloupne se vždy jádro ethického měřítka, čím jako národ můžeme být a nejsme.

Ale ať čehokoliv studenstvo se uchopí, na jedno zapomínat nesmí: že myšlenku svou milovat musí k vůli myšlence a teprv v této lásce pozná svoji sílu. Myšlenku samu jako myšlenku musí ctít a ji sledovat, bez úcty a lásky k ní nesvede ničeho. Lépe ani nezačínat, než v horování přestat. Teprve, až studentstvo do života vejde, pozná, co taková myšlenka je a co na odpor i k službám se ji postaví. Pozná život i lidi a nejeden užasne nad tím, kolik se jich rozprchlo, kolik jich usnulo, jak jední klidně odpočívají na svých memorandech, druzí za rok už vědět nebudou, čím začali, třetí pro nejrůznější ohledy začnou kličkovat a nožkama zmetat jak poplašení zajíci — Věrných málo. I na to připraveno musí býti studentstvo. Za to i jen malý, ale věrný hlouček divy vykoná.

Velkou je školou myšlenka pro jednotlivce i celý život národa. Ctí každého a mládež dvojnásob. — A studentstvo je snad jediné, které myšlence jednou přijaté posloužiti může ze všech vrstev národa nejlépe. To proto, že v myšlence své jíti může nejdál. — Není dosud v životě. — Může chápat a ctít myšlenku samu o sobě bez smlouvání, bez výhrad, v celistvé, absolutní její velkosti. — Nikdo mu dosud myšlenky neosekává, nezužuje, nekazí — jako svátost nedotknutelnou nositi ji může před sebou, a běda tomu, kdo ji pohaní. Je v ní síla, disciplina i vítězství. Mohou se názory i tříštit, ale kázeň myšlenky udrží celek při sobě, nedá zahynouti ani jemu ani sobě. Jen vytrvat je třeba při myšlence, v sobě ji nosit jako talisman, jen v ní hledat své zadostučinění a tvrdé vědomí dobře podniknutého díla. Kdo tak si myšlenku svou zamiluje, nedá už na ni dopustit a ztrestá každého, kdo ji ublíží. Myšlenka je bič, který stádo žene na nejvyšší vrcholky a je požehnáním, poněvadž vnitřním uspokojením vděčí se sama za sebe. — Sesílí v ní mladý věk — zmužní pro celý život. — Stane se jedinou jeho paní a té věrným pak zůstane až do smrti. Nikdy před ním neprchne a se nezpronevěří, neprchne-li před ní a nezpronevěří se on sám. —

A kdyby se pro ni studentstvo k jistým lidem i nenávisti učit mělo, nech jen klidně nenávidí — »nenávist je svatá« a ušlechtilý každý vzdor, miluje-li vyšší a nenávidí nižší.

Tím větší láska k myšlence a při té lásce, nenávisti a nepoddajném vzdoru podivný by to byl osud, kdyby pod mladou silou nezapraštěly proklaté poměry malého života, před kterými každý uhýbá, jen nikdo odvahy nemá, aby jimi zatřásl.

Zatřese-li jimi studentstvo a v odboji tom pak setrvá a setrvat se naučí pro celý svůj věk, — nikdo pak už pochybovat o tom nemůže, že poměry ty také překoná.

A jen za tu cenu dá život sobě — i budoucím. Jinak nestojí věru ani za to, aby bylo.

DIVADLO.

Jeden krásný večer divadelní musíme zaznamenati: reprisu »Romea a Julie«, při které roli veronského milence hrál pohostinsku pan Ivo šl. Raić-Lonjski. Mladý umělec chorvatský již před tím ozkoušel si jeviště naše v roli Adhémara Sardouovy »Cypriény«. Čím tehdy zejména příznivě na sebe upozornil, bylo právě to, že nechtěl nijak zvlášť upozorňovati, že v podřízené té úloze se nevtíral; projevil tím jisté umírnění, které ukazuje na opravdový umělecký smysl. Na Romea svého učinil nás skutečně zvědavými, tím více, čím vzdálenost mezi oběma postavami, do komiky zakresleným hejskem Adhémarem a Shakespearovým Romeem, je větší. A pan Raić hrál roli Romea na jevišti Národního divadla ve svém nedlouhém hereckém životě poprvé. — Bylo to krásné představení vůbec toho večera, a mladý chorvatský host měl o to silné vzrušení, které jsme pocítili jako málokdy, o ten náš umělecký požitek hodný kus zásluhy.

Jeho Romeo zrovna sálal teplem mládí, žhavá a prudká jižní povaha hocha s krví v prvním rozkypnění tak krásně byla na jevišti stělesněna, od toho nehlubokého, sentimentálního blouznění po Rosalindě přes okamžité vzplanutí silné a uchvacující lásky k Julii, přes ty divoké shony událostí a zápasů, lásky i zoufalství, až k tomu rovněž okamžitému zhroucení a vnitřní přeměně po zprávě o smrti Juliině. To mládí již samo strhovalo v té hostově postavě; všecko jeho kouzlo, všecka jeho síla z ní hrála do hlediště. Ale bylo by podceňováním mladého hereckého umění hostova, kdyby to všecko krásné, co do Romea svého vložil, bylo přičítáno jen na vrub jeho vlastního mládí. Naopak. Právě pro to mládí hercovy osoby je tím větší radost z toho úspěchu, za nímž je tolik opravdového studia, tolik pochopení, tolik citu a duše, tolik smyslu pro krásu gesta a malebnost pósy, tolik herecké schopnosti a dovednosti, a konečně tolik školy, že slibuje velikou uměleckou budoucnost. Chce-li, jak se praví, pan Raić naturalisovati se v Čechách a v českém dramatickém umění, a podaří-li se mu to pilným studiem a vším tím ostatním, co je třeba nad to, získala by česká scéna znamenitý talent. Nechť to však p. Raić dobře a střízlivě uváží, v zajmu vlastního svého uměleckého prospěchu.

A při té příležitosti maličkou poznámku. Bylo s několika stran namítáno, že takové talenty nalezly by se a daly by se vyškoliti i u nás, že jich je dost po českém venkově. Nužc: kde jsou? Byli by jistě vítáni, jsou

i divadelní správou, pokud nám je alespoň známo z příkladů, hledání. Ať se tedy přihlásí, nebo nechť se na ně upozorní. Jistě budou, osvědčí-li se také, radostně uvítáni; v divadle i v obecenstvu. Je tak třeba hereckého dorostu. Ale dosud tu toho dorostu není, intelligentního mužského dorostu, kde by byl alespoň slibný samostatný talent, a ne jen slabá kopie anebo pouhá rutina. Otázka mužského dorostu je dávno již bolestným místem našeho divadla, které přece jen i u začátečníků musí pro své jeviště vyžadovati určitou již schopnost, nebo alespoň oprávněnou důvěru v jich hereckou potenci.

Na konci nutno ještě několika slovy registrovati, jak slavnostně, a při tom vroucně a slavně vytvářil se večer, pořádaný v divadle ku poctě Jarosl. Vrchlického ve výročí jeho padesátých narozenin. Bylo v ten večer znáti, na uvítání i na náladě, v hledišti i na scéně, že mezi námi dlí král. Král českého verše, velké kníže poesie a umění. Milován a uctíván přijal ve své loži hold tak svrchovaně, přímo okázale srdečný, který mu projevilo obecenstvo, tomuto slavnostnímu představení »Soudu lásky« přítomné. Byla to chvíle oslavy, blahopřání a snad i zadostiučinění. —s—

LITERATURA.

Antonín Sova: Balada o jednom člověku a jeho radostech. Praha, 1902. Nákl. Hejda & Tuček. Cena 5 K.

Z nové knihy p. Sovovy vyznívá jistá disharmonie, neshoda mezi dílem a jeho tvůrcem; básník Vybouřených smutků a autor Ivova románu marně hledají na této půdě společnou a výraznou notu. Ironisovat dnešní život, tak špatně chápaný ve svých radostech, jež vlastně vzdalují se od jeho přirozeného smyslu, a vésti důsledky až k oné soudné a neodvratné tragice, kterou dle scénické výpravy a několika temných odstínů tušíte již od začátku — to snad bylo základem této balady. Ale sujet ten není vděčným pro umělce, který svojí povahou má větší sklon k sensibilitě a k lyrismu, jako pan Sova. Motivování základní ideje, celý její pozvolný vývoj vyžadoval by půdy daleko rozmanitější, barvitější a schopnější pro umělcovu práci, než je všední fakt, na němž p. autor staví. Není-li tedy dosti zevní síly v díle, vina toho nespočívá na autorovi, ale na předmětu samém; neboť tam těžce pracuje umělec, kde jest mu opříti se o skutečnost, hroznou sice a pravdivou, ale tak silně všední a banalní, že lze ji zahrnouti v některé z nejpopulárnějších pořekadel. Vždyť ani rek této smutné balady není jednou z oněch význačných figur, které zajímají: i se vším svým osudem jest typem, a jeho osud jakoby byl dokladem nudných traktátů čítankové filosofie, a působení této nelze žádným, sebe lepším ironisováním zameziti. V typičnosti sujetu, ve všednosti a jednotvárnosti dějového fondu jest tedy prvá příčina, proč zde tragické, byť i dobře umístěno, nevyznívá dosti plně; druhou příčinou pak jest okolnost, že nesvědčí básníkovi deklamatorská posa filosofa-pozorovatele, kterou někde na se bere a v níž utápí svoje sensibilní zákmity, pro jeho tvorbu tolik cenné. Přemýšlivé a do hloubky pracující ústrojí umělce, který v kalných vodách nemůže jasně viděti, a snaží se proto hmotně dostoupiti až ke dnu — to ústrojí naráží na mělčinu všednosti a nutnosti, kde pak nemůže zapustiti umělec kořeny svojí duše, těžké černým smutkem a nekonečném zoufalých nářků. Proto umělec-illustrator měl o mnoho snadnější práci, neboť nebylo mu zažívati všechny fáse děje do podrobna — přišel před hotová fakta, jež oddělil dříve od díla, pak teprve zobrazil — a tak zdá se, že Kupkovy illustrace vystihují patrně více, než se básníkovi podařilo vysloviti. Ovšem individualita autorova nemohla úplně zaniknout, a tam, kde ocitl se na poli, jeho umělecké individualitě bližším, tam jeho básnické umění podává zlomky stkvělé lyriky, smutné a hořké takřka v každé slabice, zhuštěné ve svém pessimismu; tam také jeho forma, zvláště některé obrazy, překvapují svojí silou. Takovým místem jest zvláště vyvrcholení vší tragiky, kde tiše a žalně zpívá básník, když s námahou prošel neschůdnou a jednotvárnou cestou umělecky neplodných fakt.

Růžena Jesenská: Novelly. Ottova Laciná knihovna. Svazek 184.

»Novelly« značí pro sl. Jesenskou jisté zdokonalení, t. j. propracování ve formě, rozvádění děje, hladkost povrchu, nikoliv však vyvýšení umělecké. Jest to táž solidní, bezpečně pracovaná konstrukce, kde nepřicházejí žádné překážky; je to klidná a pravidelná cesta, na níž netřeba a nelze hledati abnormalit, na níž lze toliko pozorovati všedno, hledati jeho varianty, uspojiti se s věrnou příléhavostí k povrchu života. A v tom má slečna Jesenská zásluhu: vyvíjí přesnou methodou z daného thematu svoji episodu, omezujíc psychický základ na nejmenší míru; dovede rozšiřovati jednotlivé episody, hromaditi je dle určitých pravidel vedle sebe, sestavovati z nich symetrické, příliš v rovnováze jsoucí a mdlé obrazce. Taková klidná plocha něčeho obvyklého zírá na vás z jejích novel; vezměte povídku »Provisorní život«, která je v tomto svazku nejlepší, a vidíte obrázek, v realistickém rámci úzkostlivě propracovaný, s pečlivostí chráněný a zbavovaný všech nerovností, všech anomalií, které by se tam mohly vyskytnouti, a byly by mu na prospěch.

Ta postava Anny Roudné je docela typická, její celý život, vnější i vnitřní, není nahodilou kuriositou — jest podmíněn obvyklostí, pravidlem a skoro jistým imperativem. Všechno je zřejmé, řídkého vnitřního zauzlení; otázka emancipace a přirozené instikty musely zde přijíti k dotyku, to dalo se poznati hned z prvých stránek. Ještě pravidelnější je povídka »Uhořelé větve«, která je pro posledních několik let české prósy typem obvyklosti, pravidelného a rovného povrchu v povídce. Realita znamená u slečny Jesenské řadu úzce spojitých fakt, v klidu hromaděných, dle jednoduchého geometrického pravidla o přímce, spojující dva body, počátek a konec. Proto tato kniha, pracovaná s určitými zásadami, v plném dosahu autorčiných názorů, působí docela výrazně, znamenajíc jednu etapu v české próse.

Růžena Jesenská: Nina a jiné povídky. Nakl. družstvo Máje, 1902. Praha. 3·60 K.

Hůře vypadla kniha »Nina a jiné povídky«. Spisovatelka pokusila se tam hledat v jiných partiích lidské myšlenky než dosud, pokusila se odbočiti se svojí přirozené dráhy. Jest o kniha, která, ač má místy dosti úspěšnou snahu po citovém rozpjetí, po zachycení mlhavých otřesů citového aparátu, nespěje k výsledku. Je zajímavo, že sensibilita není zde uváděna žádným zevním způsobem v činnost — přichází se k ní vnitřkem a samočinně. Snad by toto malé quantum nového uvedlo do tvorby sl. Jesenské novou, trochu reduktivní sílu, kdyby autorka nebyla odbočila současně na jinou novou cestu, vedoucí do říše, která je a zůstane pro ni »in partibus infidelium«, totiž na cestu bezdůvodného naturalismu. Jsou to falešné akkordy naprosto nepochopitelné u autorky tak určitých intencí; vyznívají místy falešně a místy pikantně.

Její klidně hromaděná fakta, konstruovaná se spolehlivou jistotou, bez přemáhání jakéhokoliv úsilí, přioděná prostými barvami normalní citovosti — všecky tyto články její tvorby nedají se naočkovati na nějaký nový naturalism, dámský a salonní, způsobilý pro intimní soirées. Z takového skřížení může býti jen rozviklaná, bezbarvá mélange. Lituji jen některých trochu lepších míst jak stylistických, tak scénických, které v té nezcelenosti dojmu se úplně ztrácejí. Jean Rowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. BŘEZNA 1903. * ČÍSLO 15. *

FELIX TÈVER:

NEVIDĚNÝ.

Patnáctého měsíce září roku 1895 došel Sypín skalnatými svahy k jezeru, široce rozlitému mezi úzké břehy, sevřené skalnatými útvary vysokých Tater.

Jsa znaven onou slastnou únavou údů, která odechuje mozek klidem, dal zrakům svým blouditi po volně rozčeřené ploše, místy hluboce šedé, zrcadlící některou z Tatranských příkrých skal, místy blankytné a smavé, s vlnkami zlatě otřepenými pocelem slunce.

Pozoruje chvíli rozčeřenou plochu jezera — pocítil k ní znenáhla vzniklou, téměř přátelskou přichylnost, jakou někteří lidé pociťují k šumným, nespoutaným hloubkám vody, k tomuto nejtajemnějšímu ze všech živlů.

Předsevzal si, že na tomto místě nějakou dobu pobude. Jeho předsevzetí nastavovaly se však některé překážky. Všechny po břehu jezera roztroušené domy byly přeplněny letními hostmi.

»Ovšem, v čísle prvním nalezl by se pro pána byt — jen že —« Majitel jezerního hostince i celé letní této usedlosti pohlédl jaksi tázavě na vrchního číšníka, tento pokrčil rameny, ve tvářích obou zračila se jakási ostýchavost, když mluvili o tomto čísle prvním.

O chvíli později kráčel Sypín k naznačenému číslu. Mladá Slovenka, nesoucí plnou náruč ložního prádla, jej provázela.

Domek označený jednotkou byl starý, patrně nejstarší ze všech po břehu jezera roztroušených vil. Krčil se v klínu nehlubokého údolí, bokem byl přilepen na skalnatý svah.

Těžká střecha seděla na jeho zdivu jako hluboce naražený klobouk na hlavě člověka, stydícího se za svou tvář.

Slovenka otevřela starodávným klíčem dubové dvéře domku. Sypín vstoupil do hlubokého průjezdu, plného vůně staré zvlhlé malty a hnijícího dřeva. Po dřevěných schodech, pod každým krokem úpících, došel do nevelkého pokojíku, který oddechoval smutnou vůní dávné neobydlenosti.

Nábytek pokoje sestával z několika kousků vetchého nářadí. Bylo sem patrně doneseno vše jinde nepotřebné.

Sypín hodil cestovní vak svůj na stůj a klesl do staré lenošky.

Děvče tiše upravovalo úzkou postel, opřenou o čelní stěnu pokoje.

»Tento dům jest úplně neobydlen?« — otázal se.

»Ano, tady nikdo nebydlí.«

»A proč? Když máte takovou nouzi o místo?«

Děvče sklánělo se nad polštáři. »To tak« řeklo netroufale, tiše a mžiklo na Sypína plachým pohledem vodnatě modrého oka, jakoby prosilo, aby se dále netázal.

»No jak — straší tu?« zasmál se Sypín bezstarostně.

»To to,« zavrtěla rychle hlavou, ale zase jakoby se byla jeho otázky zalekla. »Na druhé straně domu spadl strop — již loni. Zde tato strana je jistá, pán dal volat komisi.«

Sotva domluvila, vstoupil vrchní číšník do dveří a balancuje dovedně láhev vody na dlani, vyslal k dívce zdrcující pohled. Postavil láhev na stůl a bouchnul nezbytnou svou serviettou svižně do staré pohovky, z níž se vyhrnul oblak prachu.

»Račte být prozatím spokojen. V druhých villách máme ovšem krásnější pokoje. Pobude-li tu pán déle, zajisté se něco uprázdní. — No, a okno jste nemohla otevříti? Vy moudrá!« osopil se na děvče, přiskočil a učinil sám, co dívka byla

opomenula. Pojednou rozlezl se mu odporný, dolézavý úsměv tváři.

»Zde naproti bydlí nejkrásnější dáma ze všech našich hostí! Račíte míti aspoň krásné vis à vis!«

Přejel neomaleným pohledem Sypínovu postavu od hlavy až k patě a zasmál se prohnaně.

»V půl osmé je společné table d'hôte v restauračním domě, prosím.«

Upravil několika kulatými pohyby leccos v pokoji. I steloucí děvče poklepalo plochou dlaní posledně na vystlané podušky.

Odešli. Sypín byl samoten.

Vzdor otevřenému oknu dýchala pokojem jakási zatuchlá, silně páchnoucí vůně, podobná té, která někdy zalézá do koutů pokoje, z něhož byla vynesena mrtvola. Sypín pátral kolem, odkud by as tato zvláštní vůně přicházela a nalezl konečně na skříni věneček bílých růží, pokrytý již hustou vrstvou prachu. Byl to onen druh bílých růží, které nejdéle tento prazvláštní pach zachovávají. Přistoupil k druhému oknu pokoje, otevřel je a mrštil věnečkem do bujného trávníku, rostoucího pod oknem. V tom mihlo se mu v oku cosi lichotného, zálibného.

Stěna protějšího domu leskla se ve slunci a z jednoho okna visel benátský, měděný okřín, plný karafiátů. Rděly se v zeleném obalu svých listů, jásavým, sametovým purpurem, házejíce jemňounké mihotavé stíny dlouhých stonků i plných kučeravých kalichů, na prožloutlou omítku zdi. Vedle nich viselo na tkaničce několik bílých rukaviček, patrně k sušení sem navázaných. Zakývaly se někdy větrem, jakoby kynuly bílé ručky.

»Tam tedy bydlí ona nejkrásnější ze všech paní!« vzpomněl sobě Sypín vzbuzeným zájmem.

Okno bylo otevřeno. Pohled do protějšího pokoje, poněkud níže položeného, byl volný.

Obyčejný hostinský pokoj, jen tak trochu ovanutý vůní rozhozených ženských tretů. Na lenochu pohovky byl položen světle modrý ranní šat, před ní na zemi ležely dva malé střevíčky z ozlacené kůže. Na toilettním stolku několik lahví vonných essencí.

Na psacím stolku mezi spoustou rozhozených papírů, hřbetem na vrch položená, otevřená kniha, fotografie, kytice ledabyle do sklenice vstrčených encianů, florentinský klobouk s modrou stuhou a tennysová raketa. Vedle na židli malířská skříň s nedohotoveným obrazem.

»Krajky, šperky, péra, květiny a vůně ulétající ze zátek flakonů. — Mnoho barev a mnoho, mnoho vůně! Celý arsenal vítězících zbraní ženské výbojnosti,« pomyslil sobě Sypín, dívaje se chvíli do pokoje, ještě ovanutého dechem prchavé, zálibné ženské bytosti.

»Na pořádek zrovna nedbá, ale může býti roztomilá.«

Těkavě bloudily zraky jeho z jednoho předmětu na druhý, jakoby si hleděl z rozházených tretek sestaviti obraz bytosti, jíž náležely.

Pak upjalo se oko jeho dlouževi v probuzené ostražitosti ku předmětu dosud nepozorovanému.

Na protější stěně visel obraz, představující kteréhosi bývalého německého panovníka. Bílý kabát spínal úzkou hruď portraitu, krk postavy byl obemknut vysokým límcem. Hladce sčesané vlasy spadaly na mrtvolně bledé čelo, pod nímž se dloužila přitupělá tvář, nemající jiného, nežli výrazu němého děsu. Jakoby byla tvář tato úzkým límcem škrcena, jakoby se dolení velký ret její křivil marným namaháním po nabrání dechu, jakoby vystouplé vodnaté našedlé oči zřely hrůzu smrti udušením.

Sypínovy oči zůstávaly upjaty k obrazu. Nepochitelná hrůza ho ovanula. Cítil, jak mu přejel ledový jazyk od čela až k hrudi. Měl pocit, jakoby v tom ladném nepořádku, způsobeném prchavou ženskou bytostí, číhalo tajemně, neodvratně cosi příšerného.

»Fi, jaký to ohyzdný obraz. Jak jej může krásná paní strpěti ve své ložnici?«

Odstoupil od okna a nechávaje je otevřeno, vrhl se na lože.

Únava, na kterou byl chvíli zapomněl, znova se dostavila. Cítil, jak mu buší tepny ve spáncích námahou kolikahodinné chůze. Zima, která jej pojednou ovanula, byla zajisté následkem tělesného přemahání. Cítil, že usne.

Díval se chvíli do stropu svého pokoje, pak vzpomněl maně onoho druhého sesunutého stropu v témže domě.

»Kdyby na mne této noci spadl tento zde —«

Napadla jej nervosní myšlenka. Aby ji zaplašil, podíval se ještě jednou k protějšímu oknu. Bílé rukavičky tam stále kývaly ve větru, karafiáty se rděly a hořely. Vzpomněl maně žhavých rudých ženských rtů.

A pak se mu myšlenky utkaly v ony houpavé vlny, kterými se dávají odnášeti, nežli se vlévají do šedého veletoku snů. Maně vzpomněl dob těkavého mládí, ve kterém miloval tolik ženské stíny, kreslící se na oponách večerně osvětlených oken. — Žena tucha — žena sen. — Ona jediná, která za to stála, aby byla ždána, milována.

Nebyl již dávno snílkem, ale nikdy nepřestával oplakávat doby, ve kterých jím býval.

Nyní byl dobře situovaným človčkem. Kde kdo chtěl jej oženiti. Pokrač.

M. Milošova:

VZPOMEŇ!

Vzpomeň si na mne, když slunce z rána
Ti v podušky zlato rozhází,
že v každé chvíli a v každém kroku
má myšlenka Tebe provází.

Vzpomeň si na mne, až zase půjdeš
sám rozkvetlou naší alejí,
kde vstříc můj pozdrav ze stromu korun
Ti písněmi ptáci zapějí.

Vzpomeň si na mne, až dlíti budeš
pod oblohou hvězdnou zadumán,
že já Tě líbám v skloněné čelo,
když ochladí Ti je větru van.

Vzpomeň si na mne, když vítr šlehne
Ti do oken deštné krůpěje,
že to jsou slzy — ve marné touze —
jež duše má v žalu proleje.

SNĚNÍ.

Když hrozny rozkvetly na smavých kaštanech
a lístky růžové si stlaly pod Tvůj krok,
ze srdce smutek prch', a slunce zlatý tok
je celé rozjasnil: Já vídala Tě v snech.

Když třešní krůpěje se rděly v korunách,
Tvá slova přesladká, jak zpěvy šalmají
neb echa rusalek, když v šeru zpívají,
se v duši vracely. Ulehly v hlubinách.

Když vůně fialy se vzduchem rozlila
a těžce nesla se k bílému měsíci,
nás láska sepjala silná a hřející — —
A duše nešťastná bolesti šílila.

Když světla sněžných hvězd na rovech zářila,
jiskřila na křížích, zapadla do thují,
bledé rty rozhryzlé beznaděj vdechují —
Sen lásky nejčistší, povinnost pohřbila.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

III.

Seděli spolu již hezkou chvíli, ale Sabina nepoznávala bývalého přítele Pavlova. Byl jí pojednou příliš vzdálený a cizí, musila zvykati na jeho změněný zevnějšek, změněný hlas, způsob i mluvu.

»Je nyní bohat a slavný,« říkala si v duchu, chtíc si ho učiniti sympatičtějším. Ale cítila posléz, že ho tím více od sebe vzdaluje. Hledala změněnou polohu jeho ducha a pomocí kompasu svého jemného instinktu vycítila, že zakotvil a hoví si někde v podnebí velmi lahodném a mírném, když ho byly dříve bouře prohnaly po moři na nejbídnějším existenčním vraku všemi stupni zeměpisné šířky i délky. Nicméně zanechával dosti nejistoty a kdekoli Sabina zaklepala, ohlásil se bystře a sebevědomě, duch jeho slétl ochotně k její myšlence, ano ponořila se v ní obratně a směle jako racek, jenž lovil ve všech mořích a nezapomněl pocitu dlouhého hladu a úzkostí trosečníka, ani bujných šílenství a třeštění ve chvílích vítězství. Znenáhla Sabina zjistila, že je to především jeho zevnějšek, jenž ji odpuzuje a činí nespravedlivou.

Onen nevystihnutelný, měkký půvab, jenž mu druhdy vynesl přezdívku královského pážete, krčil se uboze a pitvorně v jeho dnešním zjevu. Jeho něžný, panický obličej zbrunátněl, vous vyrazil jaksi neočekávaně, skoro jakoby tu byly zapírané schopnosti napodobiti vlnité bohatství semitských brad, dlouhý, rusý vlas ztemněl, pozbyl lesku a povážlivě prořídl na temeně. Postava jeho byla robustní, skoro hranatá, ale ještě ne zcela těžkopádná, nebo neohebná. Bylo až neuvěřitelno, že se takto mohl změniti.

Sotva však byla hotova se svým úsudkem, pojala ji nejistota. Ne, mýlila se, není to jeho zevnějšek, jenž probouzí tuto nevrlost a nepokoj v její pevně zakotvené, nepodajné duši. Třeba doznati, že cítí především jeho chladnou, ješitnosti i vášně prostou intelektuelní převahu, jež těžce rozhoupala vlny jejího ztichlého přístavu. Není také divu, zřídka se teď u ní objeví člověk vyššího ducha. Pravda, nestýská se jí po lidech, společnost ji nudí, jako kniha, které se naučila z paměti.

A pak bylo tu ještě něco: nedovedla již milovati lidi. Zná tento svůj nedostatek, ale nevytýká si to. Zdá se jí, jakoby jí v čemsi bylo nenapravitelně ukřivděno. Byť i to nebrala příliš tragicky, nechce toho zapomenout a zdá se jí, že má právo souditi podle svého srdce: totiž nespravedlivě.

Za to však k dílu lidského ducha dovedla být nadmíru shovívavou; milovala je téměř ještě v plénkách, dříve nežli se stalo uměním, ano sklonila se soucitně k nestvůrným nedochůdčatům s vševědoucnou otázkou: »Ubožátko, co pak nám chceš říci?« — Jaký pak div, ženou-li se lidé do práce, na niž nestačí. Vždyť i ona měla za sebou svého »zajíce na mezi«, jenž se leckomus nezdál být zajícem.

Nicméně naslouchala s nelíčeným zájmem vypravování svého hosta, pobízejíc ho neustále, aby mluvil o sobě. Mrzelo ji téměř, že ho dosud nepřistihla, aby se ješitně vychloubal, nebo stavěl obratně na odiv svůj věhlas a bohatství. Vidouc ho tak střízlivě klidným uprostřed opojné mladé slávy a štěstí, v tomto období nejmocnějšího rozmachu tvůrčích sil — připadal jí jako mohutný, zdravý strom hojně obdařený ovocem na výsluní poledním — musila bezděky mysliti na podivné, klikaté cesty, jimiž ho vedla rozmarná Musa.

Synek chudého truhláře, jejž selská rodina vyvrhla do města, podržel dlouho nenasycenou, jinošskou vášeň, příznačnou jeho selské krvi: koně. Povstávali stále pod jeho pilnou, neúnavnou rukou tu bujní, vzepjatí, neb v trysku s vlající hřívou a napjatými svaly, tu krotcí, sedření, dobráčtí a smutní v káře i ve pluhu, ale vždy v ruchu a pohybu vržení na plátno s bravurní jistotou, s jakou tvůrčí duše vydává předmět, jejž plně obsáhla a pronikla. Bylo až nápadno, že věnuje jim tolik péče, hýčká je a mazlí se s nimi na úkor ostatního, tak že postavy i prostředí zdály se pouze bezvýznamnou štafáží. Byl-li to chudý vnější život, či neutuchající jinošská vášeň selské krve, či dokonce chudý pramen talentu, v nekonečném labyrintu života zná jedinou cestu, jediného chudého údolíčka, tím do té chvíle nikdo si nelámal hlavy. Ale jeho koně stali se mu osudnými. Nedali se bohužel nijak řídit, ani obrátit směrem onoho rozmarného větříku časové obliby a modnosti a zase nebyli dost významni a silni, aby se postavili proti němu. A tak se stalo, že dlouho nemohl docíliti nejmenšího úspěchu ani vnějšího, ani skutečného. Referenti výstavní, již chtěli být velmi důkladni, stáli bezradně před jeho plátny. Co s tím? Koně! Bylo tu sice tu a tam ještě něco, ale především byli to koně. Heslo ani nové, ani staré, žádný barevný, ani světelný problém. Aby zakončili duchaplně svou kritiku, jmenovali tucet starých a dva tucty nových mistrů, jež mladý umělec napodobuje — špatně. Jednou vystavil obraz, prostou večerní scénu na pastvě: rozdováděný klučík na vraném hřebci přeskakuje oheň, sledován hloučkem jásajících dětí. V šerém pozadí plochých lučin ztrácejí se jedva znatelné silhouetty pasoucích se koní. Hoši byli skoro stejní: všichni měli úplňkovou tvář a radostí rozvřískaná ústa. I klučík na koni byl pouhé rozvířené, šeré klubko s blýskajícíma očima. Za to však zvíře, vzepjaté, rozdrážděné nad ohněm, vrženo na plátno širokými, smělými tahy štětce splývající, ješitnou nádherou, podmíněnou množstvím drobných postřehů, vystupovalo tak plasticky a životně ze svého prostředí, že se zdálo, jakoby hlína vytrysklá pod jeho kopyty měla divákům spadnouti na hlavu. Bylo cosi brutálního, ale velkolepého v tom šíleném rozmachu sil a k prasknutí napjatých svalů, jež dávaly takřka tušiti skok následující a osudný.

Obraz tento vzbudil jakousi pozornost, zároveň však byl vítaným argumentem bezvýznamnosti mladého malíře, jehož scény, jak vidno, komponovány povrchně a ledabylo a jenž snažil se docíliti dojmu prostředky neuměleckými. Ať vystavil pak již cokoliv, výtky tyto, jež pohřbívaly na dlouho naděje jeho, opakovány do omrzení.

Avšak mimo nadání otevřel se mu kroužek příznivců, kde by se toho nikdy byl nenadál. Sportsmanům líbili se jeho koně. Vyskytli se mu dokonce příznivci, již si přáli míti zachycenu jeho štětcem tu, nebo onu scénu závodiště, aneb věrný obraz oblíbeného koně.

Tak stal se sklíčený, bídou a sklamáním téměř na pokraj zoufalství dohnaný umělec tichým a úslužným příživníkem několika šlechtických domů. Nebyli k němu příliš velkomyslní, neboť vystihli rázem, z jakých přichází sfér a jakým dobrodiním jsou mu drobty, jež padaly do jeho vyzáblé dlaně.

Byl ostatně velmi uznalý a vděčný a činil, co mu poručili: kopíroval svaté obrazy, maloval letohrádky o oblíbená parková zákoutí podle návodu starých dam, restauroval fresky v kaplích a korridorech, okrášloval vějíře, alba a maškarní kostumy, předčítal damám, nosil plaidy, připínal želízka, bylo-li třeba, nahradil tři tanečníky, deklamoval, zpíval, chodil na hony, v kartách dělal ochotně čtvrtého, bylo-li třeba — a rovněž zase ochotně dovedl se rázem propadnout a zmizeti, stal-li se zbytečným, a především ovšem portrétoval koně a psí rodiny; potaji také komorné, panské, kuchařky s jich nápadníky.

Teprve když viděl, že už ničeho na něm nechtějí, že odmítají zatvrzelé jeho služby, pochopil, že třeba jíti dále a také šel. Často odcházel bez krejcarů a nevěda kam. Ale ušetřil-li peníze, pronajal si byt a pracoval horečně na svých válečných snech.

Pokrač.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Pravil: »Ty pamatuješ, že za tvého mládí u vás taky vařívali medové patoky, a já z těch dob ještě něco jiného pamatuju. Tenkrát naše matky vyráběly ještě víno březové, z březové mízy, na jaře ze stromů vytočené a vykvašené. U každého stavení u nás bývalo několik břez. Na klínkách a malých zbytcích pozemků — břízy. Naši arci nejraději mízu vytáčeli v panských lesích, ale tehdy jim nikdo nebránil. Potom počali zbraňovati, že stromy schnou. Jak schly panské, schly taky selské. Podle řečí to vypadalo, jako že se břízy budoucně budou šetřit; ale vpravdě jich nešetřili, nýbrž káceli na nářadí! To přišly doby takové, že se lidé při každé věci ptali, k čemu je a nač je, jaký že z ní užitek. A za užitek už nepovažovali, co jim věc dala pro domácí potřebu, ale co mohli odprodat a zpeněžit. Březové víno v městech nekupovali, když tam měli pivovary a vinopalny, a sedlákům přestalo chutnat. A my, že jsme od města daleko, nemáme tu ani vína březového, ani piva vařeného, ani jedu páleného.«

»Nemáte čeho litovat,« pravil Bakula hospodářům a Anýžce, k níž zatím džbán došel: »Ukaž!«

Podali mu džbán, Bakula ještě jednou po chuti se napil a vrátil Anýžce, jež ústy jen se dotkla okraje džbánu.

Bylo-li ještě v duši Bakulově něco ke Králenci tvrdého, medové patoky to učinily měkkým. Patoky medové hrany Bakulovy omlely, hroty ulámaly. Srdce mu se proměnilo v upřímnost samu. Učinil se rozhorleným a zlehka udeřil na stůl.

»A považme si,« zvolal, »jaké se to po naší vsi, ba celé osadě roztoulaly daremné řeči! Každý na mne, koho jsem potkal: ‚Bakulo, což je to přece pravda, že chceš dát Anýžku do půjďácké země?‘ A co toho hned každý věděl o půjďácké zemi, o Líkařově Lhotě, i o tobě, můj novotný příteli! Že prý prasata nechováte v chlívě, ale v komíně, takže zároveň se krmí i udí. Zabíváte prý už dobře uzenou šunku. Nu což, Králenče! Vidíš je, jazyky zlé, špinavé, neoprané! Kdyby se opraly tvými medovými patokami, zpívaly by chválu tvou i jejich, a pomluv nectných by nemluvily.«

Královec se nutil do úsměvu; neříkal ničeho.

Bakula vedl svou dál: »Všecko je tu starodávné, ale na bídu neukazuje. A ty řeči u nás! Časy prý tu máte takové, že se dosyta najíte jen jednou, o posvícení, ale to prý nestrojíte doma, nýbrž jezdíte na ně v naši stranu.«

»Máš pravdu,« vece Králenec, »to se stalo, ale jen jednou, a myslím, že chalupníku Kolofíkovi z Džítně. Chtěl on se přesvědčit, jsou-li na vaší straně také lidé, a nahodil se tam do některé vsi, nepamatuju, do vaší-li, když tam právě strojili posvícení. Špalek tam zabili, polívku z křemelí vařili, z bláta chleba, z hlíny koláče pekli, z pilin byla jejich prosná kaše, okapky ji omastili, slepicí byl jim starý dřevák a nudle na ní ouhrabky. Hned toho Kolofíka vlídně uvítali a zdvořile pozvali, aby s nimi pohodoval. On jen očima jedl, a tak byl syt, že měl do roka dost.«

Načež Bakula: »To mne ani nehněvá, příteli Králenče, co se tu povídá o naší straně; ji každý zná, ji nikdo nepomluví ani na slávě neublíží. Ale vaši půjďáckou stranu nezná nikdo a každý každé pomluvě o ní uvěří. Líto mi je, že se vám dosud křivda dála a nikoho jste neměli, kdo by se vás zastal. Od nynějška spolehejte na mne. Co o vás ještě roznášejí? Volovi prý tu říkáte koni, koze krávo. Koza prý je u vás v takové vážnosti, že celé stavení se sběhne, když koza prskne, a říká jí: Pozdrav Pán bůh! Nic si z toho nedělej, Králenče! Já každého o půjďácké zemi poučím, kdo toho bude míti zapotřebí.«

Králence to dosti hnětlo, ale znát na sobě nedal ničeho.

»Mne nemrzí,« pravil, »co u vás povídají o nás, ale u nás o vás. My nejsme a neděláme se, ale vy jste kubíci od narození a u nás tomu nikdo nechce věřit. Vy, ve vaší vsi, chtěli prý jste si do kapličky postaviti sochu svatého, abyste měli oltář jako v kostele. Ale aby vás to nic nestálo, stáváte prý v kapličce všichni sousedé na okolek.«

»Na tom něco bude,« vece Bakula. »Ta řeč nepovstala jen tak z ničehož. Jak pak bychom my nebyli svatí, když vy jste od nás měli Pána boha.«

»Že tě!«

»Nu ano, Pána boha. Jednou se naplnila míra nepravostí vašich tak, že náš Pán bůh se rozhněval a rozhodl, že navždy odejde z půjďácké země. Učinil tak a vy jste zůstali bez Pána boha. Byli-li jste tuze hříšní, dokud jste ho měli mezi sebou, jakž bylo teprve, když vám bůh odešel! Takové ohavnosti se tu dály, že tu kameny s kameny hřešily. Konečně vám samým toho bylo mnoho a zemí vaší šlo jako jeden hlas, že to s vámi bez Pána boha nejde a že ho musíte mít. Rád věřím, když s vámi ani bůh ničeho nepořídil, co jste mohli vy sami? Obrátili jste se na nás, abychom se s vámi o našeho boha rozdělili.

My ani slyšet. Zas přišli od vás poslové, abychom vás tedy přijali pod vládu svého boha. Ani k tomu nikdo svoliti nechtěl, nikdo si nepřál míti jednoho boha s půjďáky. A zase přinesli z vaší strany vzkaz, abychom vám dali aspoň mladého boha, když nechceme dáti starého. Nikdo nechtěl. Slibovali jste, že ho dobře oženíte, svou nejbohatší nevěstu mu dáte, že dostane půl druhé krávy a půl páté kozy. Odepřeli jsme a tu jste vy pozdvihli proti nám veliké vojsko, a že nám boha mocí vezmete. Vojsko vaše táhlo, táhlo, a kdo se mu do cesty nenamátl, jako nunvář. A jak pak jej vaše vojsko zhlídlo, obklopilo, zajalo a v slávě domů vedlo, doma za boha prohlásilo. On hříšnost vaši ukrotil.«

Králenci to nebylo milo, ale neprozradil se a děl: »Nu možná, možná. V našich kronikách o tom nic nestojí psáno. Hlavní je, že jsme se napravili. Ale vy máte chyby, které nenapraví ani buh.«

»Jak že? My chyby, aby je nenapravil ani bůh?«

»Jeden člověk z naší strany měl cestu na vaši stranu. Jde a uvidí někoho, an na kraji louky vstavuje do země rýč. ‚Pomahej Pán bůh, dobrý pracovníče, co děláš?‘ ‚Dejž to Pán bůh. Ryju.‘ ‚Nu ryj, ryj s pomocí boží.‘ Po roce zas tudy cesta vedla toho našeho člověka a zas na tom místě viděl toho vašeho. Měl nohu na rýči a přišlapoval. ‚Pomahej Pán bůh, dobrý pracovníče, co děláš?‘ ‚Dejž to Pán bůh, dobrý cestovníče, ryju.‘ A teprve, když uplynul třetí rok, váš pracovník pustil rýč, utřel si pot a chlubil se tomu našemu člověku, který se tam zase nahodil: ‚Chvála bohu, dobrý cestovníče, práci jsem vykonal, ale byla to dřina!‘ A to vyhodil prvý vrh země. Tři let na to potřeboval.«

»Taky jsem o tom slýchal. Potom ten váš člověk pravil našemu: ‚Pojď k nám, siláče, tvoje síla by nám mohla velikou pomoc prokázati.‘ A šli oba do půjďácké země. Jdou a jdou, až přijdou k poli a na tom poli jediná řepa, s řípou rve se holka, ale řípa pevně se drží země. Holka na ni: ‚Řípo, pusť se, nebo já se pustím!‘ A tak pořád, ale řípa se nepouští. ‚Siláče‘, povídá ten váš člověk, ‚ve tvých rukou je naše spása! Ta řípa je moje řípa, ta holka je moje dcera. Před měsícem jsem ji poslal na řípu a řípa ne a ne se pustit. My tou řepou máme se celá rodina prokrmiti rok, a nepustí-li se řípa do zámrazu, běda nám, pomřeme hlady! Dobrý siláče, skus to, jestli by řípa tobě nepovolila!‘ Náš silák jen se rukou řípy dotkl a řípa vyletěla. Někteří jistí, že to byla vodnice. Otec i dcera měli přenáramnou radost a padli před silákem na kolena. Prosili ho: ‚Dobrý siláče, pojď k nám, pohoduj s námi! Nikdy se ještě tak obrovská řípa neurodila na našich polích. Pojď, bude jí všem nám dost!‘ Ale člověku se nechtělo od našinských bílých koláčů a vrátil se domů. Tak zůstala půjďákům řípa celá. Více nevím, ani kterého roku se to stalo. Stalo-li se to loni, blahoslavená půjďácká rodina ještě na řípě hoduje.«

Tak se otcové na vzájem podle obyčeje škádlili, dráždíce si chuť a kořeníce si boží dary. Matky jen se usmívaly, pozorujíce hospodáře, kdyby některý pozbyl v jazykové potyčce rovnováhy, aby jej zadržely včasným slovem. Nebylo toho zapotřebí. Králencka ani se tak nebála o muže, jak o Adama. Adam ještě zkušenosti nemá, vzbouří se mu krev a řekne neb učiní něco, čeho potom bude litovat. Ale kdež pak Adam! Adam ani slova neslyšel, jeho mysl všecka byla obrácena tam, kam oči — k Anýžce. Zapomínal si krájet, zapomínal si nabírat, zapomínal ústům podávat. Bakula až se divil v duchu Adamově zdrželivosti. Slýchal, že půjďáci jsou prudcí a zhorka nakvašení, a podívejme se na Adama: krotký je jako beránek! To bude ženich pro Anýžku! Vzdával čest bystrým očím své manželky, že prohlédla přednosti Adamovy a ničeho nedbajíc vytrvale byla pro to, aby Anýžka vyšla za Adama. Dá bůh, až tu Anýžka bude hospodařiti, že v Líkařově Lhotě u Králenců vznikne pokolení nové, mírné, ne sršaté ani paličaté.

Anýžka ještě tišeji si vedla, než Adam. Pořád byla stejná. Očí nezdvihala, nemluvila, snad ani nedýchala, jen trpělivě, zvolna, rovnoměrně pojídala, co jí Králencka pokládala. Třikrát jí položila, rozkrájela, lžíci podala. Anýžka neřekla ano, neřekla ne, lžíci přijala a jedla. Nebylo lze rozeznati, chce-li se jí, nechce-li se jí, ale jedla. Dojídala ještě, když na míse už ani kouska nebylo. Všichni se na ni dívali, ona toho neznamenala, jen konala své. Již již se činilo, že zapomene dokousat, ale nikoli! Dokousala, prosoukala bílým hrdlem a zas pomalu si nabrala, odměřeně ústům podala, klidně drobnými zuby zprovozovala.

Anýžka ještě lžíci neodložila a přinesli na stůl slepici v nudlích, šafránem obarvených, skořicí posypaných.

Bakula jakoby se bránil: »Jáť myslil, přátelé, že sem jedeme na hrátky, a vy zatím zapřaháte nás do roboty!« Pokrač.

Fráňa Šrámek:

RUB ŽENY.

Restaurant drnčí jak veliká, kleněná skříň, která se otřásá.

Grodič se houpá na své židli. Starší dáma sedí vedle něho a naklání se k jeho uchu. To je její maman.

»Ida mi všechno řekla . . . Má vás strašně ráda . . .«

Grodičovi navlhly oči, obličej se mu rozmodlil, rty se mu chvějí jako motýl.

Ale jen na okamžik.

Neviditelné drápy sáhly po jeho hrdle. Šeptá ironicky:

»Bůh jí to všechno odplatí, všechno odplatí.«

Ida se baví s velmi hezkým pánem. Jejich smích se roztéká jak horký pramínek krve.

Grodič to asi vidí, ale jeho stanovisko je... hodně liberální...

Vojenská hudba proudí sálem jak vřelá, golfická hlazení citlivým, rtuťovým mořem. Ženy vzpínají nepokojná hrdla jako laně v šlechtických oborách.

Starší dáma opět se naklání ke Grodičovi; zaskřípal jí korset.

Grodič se loyálně rozesmál; hehe, milostpaní mu vidí do duše; rukulíbám, rukulíbám.

A milostpaní dovolí, má najednou chuť si s ní ťuknout, jako si ťukají dva lidé, když si řeknou tajemství . . . Ale před tím jí něco napoví, něco, z čeho si ona rozhodně nic nedomyslí... Existují takové slepé uličky, nebo cosi takového, co míří přímo do čela. A zlé chvíle přijdou, vítr nám odnáší hlavu a srdce zabloudí do takové slepé uličky. Zlé chvíle přijdou, kdy se šeptají do ucha strašně jedovaté věci, hehe; ale milostpaní se může spolehnout, vyjadřuje se tak jen proto, aby udal několik barev . . . Tak . . . milostpaní je velmi dobrá, že si s ním ťuká . . .

Pobouřilo celý stůl jejich ťuknutí, všichni zdvihají sklenice, sklo zavolalo flámovský pozdrav; je to veselá loď, která odráží od břehu, všechny praporečky vlají, hudba mění krev ve víno.

I Ida je na té veselé lodi a u ní sedí velmi hezký pán.

Je to veselá loď, která odráží od břehu.

Bude to nepochybně benátská noc, neb cosi jiného tak šťastně improvisovaného, co projektuje tahle veselá loď.

Ano, ano, ano . . . Grodič ví, jaký má tohle smysl.

Ale nedopustí se žádné nediskretnosti; nenahne se ani přes stůl k Idě a neřekne nahlas, aby to všichni slyšeli, i onen hezký pán aby to slyšel:

Upozorňuji tě, Ido, že moře je celkem . . . velmi falešný element . . .«

»Ne, není čeledínem. Hehe, ad vocem čeledín: nerozbíjí sklenice . . .«

Neexistují zkrátka pro něj takové sprosté věci, jako na příklad kaluž krve; je snad uvnitř někde prasklá céva, nějaký červený pramen se v něm rozlézá jako horká, kousající skvrna rezu, ale to on již si posype pilinami, sám, zticha, bez policie; mozek na piliny rozdrobí a červenou kalužinu v sobě posype.

Jeden lustr a jedno veliké zrcadlo korrespondují spolu světelnými výstřely; Grodič si tím nechává oslepovat oči.

Pak nějaký úsměv ho přepadá, nějaký zvláštní úsměv, jako když kůže s obličeje se svléká; možno říci, že smějí se jeho zuby . . .

Vstává a jde k vedlejšímu stolu; jedna nervosní ruka s významnou zběsilostí nosí tam k ústům už několikátou sklenice portéra. Na tu ruku klade Grodič svou dlaň.

»Napadl mi, Jirko, právě velmi pěkný sujet... budeš-li ho moci potřebovat . . .«

Nervósní ruka mazlí se se sklenicí portéra.

»Nehodíš se, chlapče, pro tenhle svět: kondoluji, ty máš ještě nápady . . . Lidé stávají se podobni vepřům . . .

Grodič se vrací opět ke svému stolu.

Hudba rozdává valčíková pohlazení; jsou takové malé pokojíčky, pokojíčky pro dva, právě o těch pokojíčcích zpívá tenhle nezpůsobný valčík; Grodič rozumí takovým věcem velmi dobře.

A pěkný sujet, pěkný . . . jakoby se stalo . . . jakoby se stalo . . .

Krvavý pot do bílého šátku utřít, tak; hehe, to není krvavý pot, to je umělecké dílo, pt. publikum . . . a já jsem veliký umělec, básník, zázračný muž . . .

Grodič vyprazdňuje skřínku jednoho kočebra; je to známý kočebr a mívá v náprsní kapse také obscénní fotografie.

To se sem rozhodně nehodí.

Neboť je tu Ida.

To je něco takového jako hostie. Říká se tomu Ida.

A působí to jako hostie; nový život to dává duši, nové lilijové jaro.

Řekl jí to také včera; řekl jí to mezi prvým a druhým stem polibků včera.

Ty dvě stě polibků nesmí ho ovšem učinit domýšlivým; je v tom kus životní moudrosti.

Nuže, pan Grodič není domýšlivým.

Je vlastně i to pravdou, že Ida dopustila se jedné zpozdilosti; vypadalo to zcela věrohodně, když se mu vrhala do náručí.

Ano, ani proto není pan Grodič domýšlivým.

Říká se tomu životní moudrost nebo tak nějak; je to celkem neurčité stadium.

A teď tam sedí velmi hezký pán, řekněme to hodně všeobecně, velmi hezký pán; Grodičovi vypravuje srdce ale takové strašlivé věci.

I to je hodně všeobecně řečeno: strašné věci.

Je vlastně asi pouze pravdou, že hezký pán vypravuje Idě něco tak ,vého, při čem se oběma rozzáří chvilkami oči.

Existují takové příhody, takové příhody krve; muži je někdy vyprávějí ženám.

I to může být pravdou, že onen hezký pán otáčí na svém prstu prstenem s jedovatým, zeleným, magnetickým kamenem; neboť Idiny oči chvílemi příliš vyjadřují žízeň, která se chce přisát . . .

Ale občane, občane; každé dítě přece vám poví . . .

Grodič se usmívá trnitým úsměvem:

Ne, děťátko, nic mi nepovídej, pranic mi nepovídej . . .

Obecenstvo zpívá s hudbou refrain jedné písně.

A Grodič si myslí: Kdybych snad vyšel ven, venku pod svítilnou stojí jistě strážník a já bych mu řekl:

»Příteli, tam uvnitř se děje něco strašného.«

A dobrý muž stal by se hodně zvědavým.

Proto bych mu řekl: »Ne, tam uvnitř se děje něco docela přirozeného. Ale v mé hlavě se přihodila divná věc; tomu hleďte porozumět. A opatříte mi laskavě nějaký povoz . . .«

Přijíždí ekypáž. Vsedám a volám na kočího: Zemský blázinec . . . Ano, za hodinu tohle udělám. Za hodinu už nebudu mít v hlavě žádný mozek; to je přirozené.

I to Grodič uznává; osud je celkem milosrdný: ještě celou hodinu mu ponechá mozek v hlavě.

Kdyby na příklad teď se rozehnal hlavou proti zdi, hlava by se rozpůlila a mozek by ještě stříkal; za hodinu už nebude mít mozek . . .

Teď může ještě celou hodinu myslit na Idu; může se na ni dívat očima, za kterýma sedí rozumný, střízlivý mozek.

Ty rty včera ho líbaly; to se jen konstatuje. Je k tomu ovšem třeba rozumného, střízlivého mozku.

Po chvilce si Grodič šeptá: »Bóže, bóže, bóže . .«

Ano, tuhle službičku mu jistě ještě jeho mozek prokáže. Hleď, kamaráde můj starý, poslední službičku, nic víc už, jen tu poslední službičku... Jen tohle ještě promysli a pověz . . .

Je to taková zpozdilá otázka, kterou dává svému mozku; je to taková už šílená otázka.

Ne, není domýšlivým; ale Ida nás přece měla ráda, viď, kamaráde starý . . .?

A Grodič se dívá na Idu očima, ve kterých se něco tříští jak rozšlapávané sklo.

— — A že je tohle možno, že ani jedna pěšinka v ní nezavzdychá po tom, že tamtudy šly ještě včera moje touhy, že se tam zobjímaly s jejími touhami, že je možno, aby na těch pěšinkách čekal dnes někdo na polibky, které nejsou moje, na výkřik vášně, která není mojí — —

Ida leží na lenochu židle; je podobná kožešině lehtané vánky. její oči mnoho slibují očím hezkého pána. A Grodič všímá si velikého nepokoje celého jejího těla, dlouhých záchvěvů, které paprskují k jejímu klínu.

Hudba rozdává opět valčíková pohlazení.

Nu, pověz, kamaráde starý, pověz, poslední službičku prokaž; je to taková šílená otázka.

Mozek však neodpovídá a Grodičovi se zdá velmi ošklivá věc:

Sedí mu na ramenou nádoba a v ní šplíchá smích jak špinavá, bahnitá voda.

Vstává a jde vrávoravě ven; podobá se člověku s malou opičkou.

V šatně mu pomáhají do zimníku, vyměňujíce významné pohledy; taková nepatrná, zcela nepatrná opička mu sedí v týle.

Naproti restaurantu stojí dva strážníci.

Zastavuje se a na něco myslí; mráz rozhazuje vzduchem pichlavé jehly, nad ulicemi leží vysoké, tvrdé, rozperlené nebe.

Grodič udělal několik kroků směrem ke strážníkům.

Tak, právě tak jim to řekne. Jeden z nich zavolá ekypáž. Přijede a Grodič zavolá na kočího: Do zemského blázince . . .

Zastavuje se před strážníky. Dívají se naň vesele a salutují.

Je náhle na rozpacích a nadzvihuje také klobouk k pozdravu; mrazivé jehly bodly ho do horečně spoceného čela.

Ne, on není blázen, on jenom, on jenom —

Uhýbá rychle a s nahrbenými zády vrávorá středem ulice; je to pláč, ošklivý pláč muže, co mu zmítá koutky úst . . .

Strážníci jdou opodál za ním a smějí se; smějí se nepatrné opičce, která mu sedí v týle . . .

FEUILLETON.

PARISIANA V. (Divadlo.)

Dnešní causerii věnujeme pařížským divadelním novinkám. Ale dříve než před čtenářem necháme defilovati hry zdejších divadel, přáli bychom si seznámiti ho blíže se stavem veškeré francouzské anebo lépe: pařížské literární produkce a říci několika upřímnými slovy, jak se tento literární kaleidoskop jeví oku pozorovatele, který mu stojí na blízku, jako právě váš sluha.

První dojem, který si odnášíte z nynější francouzské literární produkce, je ten, že jí schází tvůrčích, osobitých a směrodatných talentů. Celková literární úroveň je sice vyšší než u nás, a porovnáte-li našeho literárního debutanta s pařížským, je podivuhodné, o kolik více věcí ví ten druhý, jak jeho stil je poměrně vypracovaný a jak jeho životní názor je zralejší. Ale to je také vše. Je dobrým pozorovatelem, vtipným stilistou. Ale nedostává se mu lyrického vznětu a toho plamene srdce, z něhož se rodí postavy, které symbolisují v sobě povahu celé generace.

Pařížský život sám ubíjí ty, v nichž je tvůrčí jiskra. Život v millionovém městě, neustálý tlak povrchního žurnalismu a nesnadná konkurence přivádí autory mimovolně k tomu, aby se přizpůsobovali. A tak přizpůsobují se jeden druhému, tvoří třídu »gens de lettres«, kde jsou si všichni podobni povahou, vkusem, myšlenkami, kde duch všech se uniformuje. A dle toho je také literární produkce: přečtete si několik moderních románů, je to stále týž obsah problémů a myšlenek, který vám autoři předvádí, jsou to stále tytéž postavy, které kreslí před vámi, stále tytéž episody postavené vždy do stejného světla. A tak zapadá pařížský autor do železného kruhu své kasty, do železného kruhu, který se mu nepodaří rozbít po celý život.

Nepopíráme, že jsou výjimky: básníci, jako Henri de Regnier, romancieři, jako Anatole France, bratří Rosnyové, Paul Adam. Ale pohleďněte v jinou stranu Evropy. Ne do Německa, kde finanční krach jde ruku v ruce s krachem umění, ale na východ, na Rus, odkud pomalu plných sto let přichází genij za genijem. Srovnáváte-li po této stránce Rusko s Francií, odnáší si prvé bez odporu přednost.

Zdejší literát podléhá ještě jinému tlaku, než je ten, který jsme vylíčili; tlaku boulevardního espritu. Pozorujete ho v divadelních hrách mnohem více, poněvadž tam autor je v bližším styku s obecenstvem a podrobuje se snáze jeho vkusu. Zdá se mně, že ten duch boulevardů je nejhorší kletbou pařížské dramatické produkce. Autoři přestávají psát divadelní hry a na místě jich tvoří více méně vtipné dialogy. Analysujete-li většinu zdejších novinek, přesvědčíte se o pravdě mých slov: Dramatická akce mizí skoro úplně, postavy na začátku jsou tytéž jako na konci, psychologická kresba není ani naznačena, charaktery jsou neurčité tam, kde se jedná o hlubší analysi a takořka operetní, kde autor přivádí na scénu komickou figuru. Děj otáčí se kolem bezvýznamné anekdoty. Za to velký shon po vtipném dialogu, někdy tak vtipném, že se zdá, jakoby jednající byli automaty espritu. Spisovateli nejde o nic jiného, než aby pobavil. A tak odcházíte z divadla jako od dobrého oběda, v paměti vám utkví několik komických vět, ale živou mocí si nevzpomenete na dějové pásmo kusu, ani na některou postavu, která by vám ukázala člověka v novém světle. Jako od dobrého oběda jdete, po kterém se tráví lehce s příjemně rozrušenou hlavou, která nemusí zažívat příliš silné dojmy a může myslit na cokoli jiného než na to, co jste před chvíli slyšeli s jeviště.

Vše, co jsme tu napsali, platí plnou měrou o nynějším miláčku pařížského obecenstva Alfredu Capusovi, jehož jediná hra »Les deux Écoles« (viz referát v 4. čísle »Lumíra«) vynesla 800.000 fr. na honorářích. Divadlo »Renaissance« provozuje nový jeho kus »La Chatelaine«, a jestliže nás neuchvátily »Les deux Ecoles«, zaujala nás ještě méně druhá hra. Pokusíme se seznámit čtenáře s jejím dějem, může-li se nazvat dějem anekdota, z níž je setkáno dějové pásmo hry: Bohatý André Ossan má být podle výpočtu paní la Baudière manželem její dcery. Ale když André mešká návštěvou u své nastávající tchýně, pozná se tam s jejich příbuznou Therèse de Rive, odloučenou od manžela, který ji připravil skoro na mizinu. Pravíme »skoro«, neboť jí nezbývá než gothický zámeček, za nějž šlechetný André (rozumí se, že se do nešťastné ženy ihned zamiloval) nabídne 300.000 fr. Na scéně je nyní zamilovaný párek. Ale proti němu stojí jiný párek intrikanů: muž nešťastné, nyní zamilované dámy, Gaston (dobře chycená postava) a oklamaná nastávající tchyně. Ale André usmíří Gastona penězi, tchyni odbude a . . . opona padá. Podotýkáme ještě, že »La Chatelaine« má čtyři akty. Na konci, jako vždy u Capuse, »Tout s'arrange!« Tím jsme s hrou hotovi. Capus obsadil svůj kus silami, jež patří mezi nejlepší pařížské: Paní de Rive hraje Jane Hadingová poněkud nasladle a preciosně, a — třeba že ve 3. aktu naskytlo se jí dosti příležitosti — bez toho lyrického vznětu, kterému jsme se podivovali při jejím vystoupení v Národním divadle. — André připadl Guitrimu, velice oblíbenému, a otce la Baudière vytvořil Boisset, výtečný komický stařec.

Duchem i divadelní manýrou řadí se ke Capusovi jiní autoři, jako Wolff a Bernstein. Poslední upozornil na sebe hrou »Le Détour« a nyní hraje se v »Gymnase« jeho komedie »Joujou«. Kdo je »Joujou«? Mladá hezká vdova, veselá a rozmarná, která má ráda flirt. Přišla navštívit svoji nemocnou přítelkyni a při té příležitosti manžel nemocné, Maurice Royère, chce ji vlákat do svých tenat. »Joujou« vzdoruje, ale konečně — Maurice je don Juan, jakých má svět málo — konečně by se poddala, kdyby . . . Paní Royèrová vyzná se totiž vdově, že všechny peripetie flirtu jsou jí známy, že jsou jí známy také všechny předešlé lásky manželovy; a s celou vášní choré, ale milující ženy žádá jí, aby aspoň z přátelství k ní nevyslyšela Maurice. A »Joujou«, vznešená, pohnutá, odjíždí a vdá se za Huberta le Certiera, kterého nemiluje, ale kterému dá přece svoji ruku, poněvadž . . . poněvadž je to tak smutné být vdovou. Zdá se mně, že Capusovo »Tout d'arrange!« mělo vliv na rozuzlení hry. Vše je připraveno, aby »Joujou« nepovolila, aby jako barevný motýl dala se chytit tím nebezpečným lovcem ženských srdcí — ale ještě v čas vzpomněl si Bernstein, že posluchači nesmějí odejít z divadla nepříjemně vzrušeni, a proto poslal logiku hry k ďasu a nechal triumfovat ctnost.

Zmiňme se krátce o Donnayově »L' Autre Danger«, který plní každodenně Comédie Française. Donnay, autor »Milenců«, které co nejdříve budou uvedeny na scénu »Nár. divadla«, je jedním z nejpozoruhodnějších pařížských dramatiků a jeho umění zasluhovalo by širší analyse. Duch naprosto moderní, bystrý, jemuž cele náleží schopnost — tak vzácná u divadelního autora — zachytit gestem, nebo větou zdánlivě bezvýznamnou duševní otřesy svých hrdinů a hrdinek. V jeho kusech, stavěných s neobyčejnou jemností, postupuje děj skoro neviditelně, utajeně, ale s nezvratnou osudovou logikou. Zdá se mi, že nepřeháním, nazvu-li Donnaye nejlepším zdejším znalcem dramatické techniky a zároveň jedním z těch, kteří mluví nejkorrektnější francouzštinou.

Připomínáme ještě jeho, u nás zcela neznámou, pětiaktovou »La Clairière« (spolu s Lucienem Descavesem), sociální drama, daleko hlubší a mohutnější než Hauptmannovi »Tkalci«. — Děj »L'Autre Danger« je asi ten: Claire Jadainová, žena technického úředníka, seznámí se na jednom večírku s bývalým přítelem z mládí, advokátem Freydièresem. A okouzlená vzpomínkami, které advokát vyvolává v její mysli, nechá se upoutati milostnými návrhy přítele z dětství. Tak končí prvý akt, jenž je jistého druhu prologem tří ostatních. Uplynuly čtyři roky a mi-

lenci žijí nevyrušováni manželem. Jsou tak zaujati svojí láskou, že nepozorují Madeleine Judainoru, Clairinu dceru, která vyrůstá v hezkou šestnáctiletou slečnu.

A advokát, aniž o tom ví, okouzlí mladé děvče stejně jako před čtyřmi lety její matku. Ale i ve Freydièresovi děje se převrat: Madeleine připomíná mu Claire tak, jak ji vídal jako zamilovaný student, a na plese, kde Madeleine tančí, dojde ku přesvědčení, že ji miluje. Děvče vycítí jeho náklonnost, září radostí, ale, několik okamžiků po té, zdrtí je těžká rána: zaslechne, že jiní tanečníci jmenují její matku maitressou advokátovou. Zasažená přímo do srdce opustí taneční síň; poléhává, stůně, a Claire nadarmo snaží se vyzvědět příčinu jejího smutku. Až denník, který se matce dostal do rukou, ukáže jí pravou příčinu choroby. A, aby dceru učinila šťastnou, zapře poměr s advokátem, a nejen to . . . zaslíbí mu ji za manželku. — Freydièresa hrál le Bargy, kterého v brzku čeká světová sláva. Je těžko vylíčiti, s jakou gracií a umírněností, s jak dokonale světáckým tónem hraje jmenovaný své záletné role. Není na něm nic falešně šviháckého, nic z kalafunového donjuanství divadelních milovníků. Kdosi mi vyprávěl, že Le Bargy, vycházeje jednou v noci z divadla, byl insultován diváky. A příčina? Hercova hra vzbudila v nich takovou illusi skutečnosti, že je posedla žárlivost. Není výmluvnějšího svědectví hereckého umění, než zapomene-li obecenstvo, že je v Thaliině stánku.

Zbývá nám ještě jedna komedie. Ponechali-li jsme si ji na konec; měli jsme o ní však mluvit hned na začátku. Neboť »Le Joug« je bez odporu nejlepší novinkou pařížského jeviště. »Le Joug« má dva autory: paní Marniovou, známou u nás jejími roztomilými scénami, a Alberta Guinona. U nás zná se kde který pařížský vaudevillista, ale jméno umělce tak jemného a zajímavého, jakým je Albert Guinon, k nám dosud neproniklo . . . A přece tříaktová hra »Le Partage« (vyd. 1898) a pozdější »La Décadence« podmanily si obecenstvo i kritiku zvláštním polotragickým a poloironickým tónem, význačnou typosací postav a u francouzských autorů řídkým lyrismem. A »Le Joug«? Je to nejroztomilejší a nejduchaplnější demonstrace »věčného ženství«, jež však, opačně než u Götha, »nepovznáší«, nýbrž »podmaňuje«. »Le Joug«, »Jho«, to je dvacetiletá Juliette, švadlenka nebo cosi podobného, pravé dítě pařížských chodníků, kterou její matka Annaudine, bývalá kokotta, přivede k jistému velice bohatému a obstarožnému mládenci — bývalé své »známosti« — aby se stal jejím protektorem. Tento velice bohatý pán, Henry Courtial, ponechá si ji u sebe a počítá, že jednoho dne padne mu Juliette do náručí. Zatím vykáže děvčeti ve svém domě místo, asi tak něco mezi hospodyní, předčitatelkou a společnicí (společnicí starších pánů!), trýzní ji tak trochu svým bohatstvím, zkrátka dává jí pociťovat, že vrcholem jejích ambicí může být: státi se jeho maîtressou. Ale Juliette, prohnaná a lstivá, počítá na více, a počítá také na pomstu. Když uplynulo šest neděl a Courtial pokládá okamžik za vhodný, aby z ní učinil to, po čem touží . . . Juliette klade mu podmínky: nebude nikdy jeho, nestane-li se zároveň jeho manželkou. A záletník svolí, přijme všechny její podmínky, přijímá ve svém saloně bývalé Juliettiny přítelkyně i její matku, která mu vyprazdňuje kapsy jako straka . . . Jho! . . . Ale ještě ne úplné. Konečně překvapí Juliette v náručí svého přítele. Vyžene ho, ale pak odpouští vše . . . Je pode jhem . . . A jako v Molièrově »Lakomci«, kde takořka při padající oponě je dokreslen typ lakomce, tak na samém konci »Le Joug« je definitivně dolíčena postava Henryho. Přáli bychom si viděť »Le Joug« na »Nár. divadle«. Repertoir by získal hru, při níž není nouze o smích, a jejíž umělecká hodnota je nepopiratelná. — Juliette hrála Réjaneová, a to je největší poklona, kterou možno učiniti. Zmínili jsme v jedné z předešlých causerií o velké umělkyni, a od té doby upoutalo nás její umění ještě více. Srovnejte ji s ostatními herečkami: s Bartetovou z Comédie Française«, s Badyovou z »Odéonu« se Suzannou Desprèsovou z »Gymnase« — jak je to vše chladné a bezbarvé proti tomu ohni, který, zdá se, sálá z celé její postavy. Hra Sáry Bernhardtové ve srovnání s její připadá vám jako historické haraburdí. A sama Jane Hadingová vypadá vedle ní jako květina z herbáře vedle té, kterou jste právě utrhli. Réjaneová je především divadelní temperament, bouřlivý, nespoutaný, a její vystoupení jakoby přeneslo několik jisker z plamene, který sálá v každém jejím gestu. O ní platí doslova a do litery, že elektrisuje posluchačstvo . . .

Ze současnosti jděme nyní do historie, do století Velké Revoluce, a do století krále-slunce. »Théroique de Méricourt« je hra ohlašovaná všemi fanfárami reklamy jako dílo bez soupeře, její provedení však zklamalo. Paulu Hervieuovi se nedaří v historické atmosféře. Théroique je žena francouzské revoluce, extatická, stýkající se se všemi revolucionářskými předáky, nenávidějící žurnalistu Suleaua, kterého také připraví o život. Ale Théroique od té chvíle není již touž ženou: poznává, že krev volá po nové krvi a že Revoluce není ničím jiným než Tyranií na ruby. A konečně, v VI. aktu, šílená, internovaná v blázinci, vidí před sebou defilovat stíny všech těch vůdců davů, kteří později zemřeli na guillotině . . . Hervieu ve své hře ztroskotal se velikostí námětu, který chtěl zachytit dramaticky. Všechny vedlejší postavy jsou výborné, také rozlícené davy mají v sobě mnoho umělecké účinnosti. Ale hlavní postavy, a především Théroique sama, jsou matné, bez reliefu. A Sára Bernhardtova, v hlavní roli, je prostě nesnesitelná. Její fistulovaný hlásek, talmi-romantika jejího pojetí, falešná emfase, její výkřiky, které vraždí posluchače — to vše jsou zříceniny t. zv. velkého tragického umění, které v naší nervosní a ironické době vypadají jako směšný anachronism.

Za to naprostý úspěch slavila v »Opéra-Comique« Hahnova hudební komedie »La Carmélite« s librettem Catulla Mendésa. »Karmelitka«: mladá dívka z venkovské šlechty, kterou rodiče poslali na dvůr Ludvíka XIV., Luisa, — tak se jmenuje — zamiluje se do krále, který jí nepohrdne; za nedlouho je však Luisa opuštěna a, hryzená výčitkami své nedovolené lásky, vstoupí do kláštera. Takový je strnčný obsah hry; ale jak dovedl Mendès oživiti Luisinu postavu rozkošnými episodami, jak celá hra je plna života a poesie!

Citujeme tento kuplet Luisy a krále:

Luisa:

O délice douloureuse!
Délicieuses douleurs!
Je suis heureuse
Avec des pleurs.

Král:

Ne t'alarme point, peureuse!
Il est de doux oiseleurs.
Ma lèvre heureuse
Boira tes pleurs.

K vůli úplnosti poznamenáváme ještě krásnou Bataillovu hru »Vzkříšení«, uvedenou na scénu ze stejnojmenného Tolstého románu.

V Paříži, 8. února 1903. O. Theer.

DIVADLO.

Pan F. X. Svoboda měl letos druhý premierový večer. A s ním nový úspěch. Byl to úspěch zajímavý. Přiznávám, že jsem do poslední chvíle o něm pochyboval; ne že bych nebyl věřil ve vnitřní divadelní cenu obou aktovek p. Svobodových, ale proto, že vkus našeho obecenstva je nevyzpytatelný; měnivý, náhodný a někdy hodně hrubý. A proto jsem se bál zejména o »Poupě«, které nejvíce mohlo utrpěti nevlídnou náladou hlediště, a jemnž by tím bylo bývalo velmi ukřivděno. Je to taková jemňoučká květinka tohle Svobodovo »Poupě«, taková stránka z denníku čisté a svěží duše dívčí. Jen

právě lehýnké zvlnění v klidném a jasném proudu lučního potoka, drobná idylka a příliš málo vnější, než aby člověk nemusil se chvěti, že cítění široké té a nejemné duše, zvané obecenstvem, zůstane cizí. A přece úspěch. Jak rád tento úspěch zaznamenávám. Je právě tím větší a cennější pro autora, čím jemnější látkou dovedl si tak zplna získati diváky a obepřít je na chvíli lahodným kouzlem mládí a čisté dětské duše probouzející se v tichu podvečera a při neslyšném melodickém doprovodu vší té vonné nálady venkova k vědomému panenství.

Svoboda těm harmonickým dvojzpěvům lidské duše a duše přírody naslouchá vší svojí bytostí a z literární práce jeho zazní co chvíli některý z oněch akkordů. V »Poupěti« vlastně to všecko okolí, lesy, zahrady, dvorec, sníh a mráz venku, vůně a teplo na statku, všechno to hraje s sebou. Podmaní vás nálada. Básníkem a malířem, divadelníkem a člověkem, vším tím najednou dovedl býti autor »Poupěte«. Bál jsem se o úspěch, ale on musil přijíti. Je to právě poupě, a k tomu voní se srdcem; čistě a radostně. Tím spíše, když slečna Grégrová tolik vůně svého umění vložila do jeho lístků. Probouzení se dívčího srdce, krásné porozvití poupěte pod náhlým zavanutím teplého větru v poledním slunci, s takovou stupnicí citů a tónů reprodukovala, že již z toho výkonu bylo teplo a milo. Ostatně byla tato scénická básnička vůbec velmi dobře hrána a velmi náladově vypravena. O úspěch se tu s autorem herci i režisér poctivě mohou rozděliti. Podepírá tu jeden druhého.

»Lapený Samsónek« již si bouřlivou veselost, která jásala z hlediště k jeho nesnázím se čtveračivou družinou čtenářské besedy malého českého města, pozvavší ho nic netušícího na hody vystrojené z jeho vlastních jaternic, vynutil pochopitelněji. Svým sujetem je látka této jednoaktové veselé hry sice anekdota ne nová, a vyzkoušená v celé řadě městeček i vesnic, ale dovedla chytit, dovedla zájem upoutat a udržet. Však také málokdo jiný směl by tuto historku o napáleném Samsónkovi uvésti na scénu, aby při tom nesjel do příkopu banality a nevkusu. Pan Svoboda měl i tady úspěch. Tím, že nešlo mu tak o ty jaternice a o toho »nabrknutého« Samsónka jako spíše o tichou radost, již sám cítil, když ty malé lidičky a jejich malé radosti stavěl na scénu. Směje se směšnosti, ale nevysmívá. Nekarrikuje, jen fotografuje; a obrázkem se baví, a dovede jím pobavit i jiné. A myslíte, že po případě takový klidný smích nezabolí na pravém místě více, než švihnutí satirou? Je to také kousek českého venkova a jeho »vůně«. Místo máty a azalejí voní tu křen a jaternice, na místě rolniček zvoní talíře a sklenice s pivem. Malá záměna, ale ne na úkor pravdy. Scéna je zachycena s vervou a nikde nehnána za jistou hranici. Jenom ty dvě herečky mi tu překážejí. Ty nejsou ze života. Z účinkujících zvláště třeba je připomenouti vedle páně Sedláčkova výborného Samsónka pány Innemana a Kafku v rolích dvou členů výboru podařené té »čtenářské« besedy.

Mezi obě Svobodovy hry vsunuto bylo trochu retrospektivy. Je v tomto měsíci v literárním světě oslavováno tiše padesáté výročí vydání Erbenovy »Kytice«. A toto tiché jubileum, až příliš tiché, vyvolalo ze zapadlých archivů i dramatický pokus K. J. Erbena, pro ochotnickou scénu v Žebráce napsané, a záhy zapomenuté »Sládky«. Není lepší, ale také ne horší, než celá řada jiných dramatických produktů doby let třicátých i pozdějších, a je i zcela příjemno na chvíli, která je ostatně výjimkou, přenésti se myslí do doby »když si náš dědeček babičku bral«. Tolik způsobilosti u obecenstva mohlo býti předpokládáno i u nás. Ale předpoklady zdá se zmýlily. Zahrána byla antiquita dobře, i s tou starou hudbou Vorlovou, se svými sbory a kuplety. Zejména paní Danzerovou dlužno vytknouti; stvořila si ve své sládkové zase novou figurku do své bohaté a pestré galerie. Za to nelze mi tentokráte smířiti se s páně Steinsbergovým obročním Zapitem, byť nevím kdo tvrdil opak. Tu božskou jiskru humoru ze svého talentu asi už nevykřeše. Je příliš suchý, a zvyká si takové délky v přednesu, že místa byla k nepřečkání. Bylo by nesprávno neupozorniti v čas, nežli to, co dnes je snad zlozvykem nebo chvilkovou pohodlností stane se manýrou. Od herce, jakým je p. Steinsberg, lze už žádati trochu více, než vždycky a vždycky jen — pana Steinsberga.

Na konci ještě několika slovy chci upozorniti na nešvar, který si zvyká naše publikum. Sotva je znáti, že hra spěje ke konci, nedočkavě připravuje se k odchodu, vstává a lomozí. To je nešetrné a beztaktní k ostatním divákům i k účinkujícím. Tramvay tu chvíli také již počká. Je to také takový kousek naší společenské nedorostlosti. Nemůže správa divadelní sama nějak působiti k nápravě? —s—

NOVÉ PŘEKLADY ZE SLOVANSKÝCH LITERATUR.

Ivan Alexandrovič Gončarov: Spisů svazek I.—II. »Obyčejná historie« a »Oblomov«. Přeložil Vilém Mrštík. »Ruská knihova« 1902. Nakladatelství J. Otty v Praze. Gončarov nemá té umělecké rovnováhy, toho průhledného vyjasnění teplých linií, té měkké plastiky barev a té suggestivnosti slova, jak tím vším se dá karakterisovat na př. Turgeněv. Jeho psychické studie a jeho umělecká pozorování jsou neobyčejně široká i výstižná, ale nevynikají tak hudebním zladěním a teplým procítěním. Vše, oč se může psycholog trvaleji zachytit a čím umělec při tvoření může operovat, jest v Gončarovu jaksi příliš přesně vyhraněné, určitě definované a studeně tvrdé. Tento hluboký ruský psycholog, jeden z nejhlubších, nepracuje pomocí šedých, široce rozvětvených a tajemně obsažných period ani slovními zámlkami, řadou napovězených narážek a neukončených svůdností formových, nýbrž obrazy tvrdě sestřiženými, přesnými a přiléhavými.

Gončarov jest mistrem v přiměřeném stínování vypraných prostředí, s neobyčejně rozvitým smyslem pro šířku.

Kdyby tvůrčí talent Gončarova těmito karakterisačními znaky mohl být vyčerpán, Rusové měli by v něm realistu nejčistšího genru, věrnějšího a skutečnosti více napojeného než sama fotografie amatérova. Ale z Gončarovy literární produkce lze vyčíst ještě jiný tón, jenž v ní skoro převládá, tvoře tak pro ni pevnou spodní základnu. Tímto silně znějícím tónem jest u něho filosofická synthese života, která v umění velmi často se zabarvuje na prostou allegorii. Už v prvních, drobnějších pracích Gončarova lze nahmatat roztroušené náběhy k tomuto nejvýznačnějšímu rysu jeho básnické individuality, v »Obyčejné historii« jest už stěžejní notou a v »Oblomově« vyvrcholil. Gončarov nereprodukuje tak život, jak spíše filosofuje o jeho původu, obsahu a smyslu.

Do osnovy všech význačnějších děl Gončarova jest všude položena živá stopa bezprostředního pozorování, ale autor neomezil se jen na jeho realitou dané meze, nýbrž brzo vybočil z jejich dotyku, rozjel se do odlehlých dálek a svou práci, ať vědomě či nevědomě, zabarvil zpravidla soudností svého rozumu.

Většina jeho románových postav ze živého člověka mění se na zobecnění některé příznačnější složky v ruské národní povaze, na něž sice tu i tam narazíte v životě, ale nikdy je v něm nenajdete v tak určitých a jednostranných formách. Jeho osoby jsou sice v zásadě vzaty ze žitého skutečna, ale básník hodí na ně rozvojem děje takové množství nereálních barev, že vypadají pak spíše jen jako didaktické formuláře, do nichž Gončarov vkládá svůj vlastní interný obsah a svůj vlastní světový názor.

Gončarov nespokojí se už jen pouhou morálkou, ale rozbíhá se za cíli čistě filosofickými a směřuje k synthetickému souboru. Takovým způsobem nevyústi zpravidla do realisace živého obrazu, nýbrž do symbolistiky. Individuelní rysy se z jeho postav znenáhla vytrácejí a na místě žijícího teplého těla vystupuje pak před vámi ja-

kési mlhavé allegorické zosobnění filosofických názorů autorových na smysl ruského života a na karakter jeho logiky. Gončarov tedy dogmatisuje i moralisuje, ale současně odráží také život s hlubokým vnikáním do jeho tajemství a s pronikavým pochopením jeho smyslu.

Citovaná záliba Gončarova k filosofickému zatížení dějů není ovšem jediným tahem jeho duševní fysionomie, která, stojíc svou podstatou na jiných pevných základech, jest jí jen zabarvena a vyvrcholena. V jeho uměleckém temperamentě prosakují se a doplňují dvě, při zběžném odhadování dost divergentní složky: filosofické zabarvení a značná dávka objektivnosti, která vzdor vší reflexivnosti tvoří význačné procento v jeho talentu. Síla Gončarova jest v zevrubných a podrobných popisech denního života i interných procesů, v kreslení širokých plastik a v reliefním podchycování tvrdých linií. Čeho se jeho tvůrčímu talentu naproto nedostává, jest lyrika a citový pathos. Gončarov akcentuje u svých lidí se stejným zájmem vlastnosti positivní i negativní, světlé i černé a z téhož zorného úhlu se dívá při jejich tvoření se i formování také na většinu svých scén. Jest autorem, v němž se lyrická nota hned tak neprobudí, který netrpí příliš rozmělněnou citovostí, nikde nechce se dáti passovat na otroka okamžikového návalu dojmů a proto emoce, jež z jeho díla vytéká do vnímající duše čtenářovy, jest zpravidla chudá, jaksi stlumená a mdlá. Nějakého příkřejšího dramatického spádu není v jeho belletristických pracích už nadobro, stejně jako v nich není dějové napínavosti, sensačního zauzlování a ještě sensačnějšího rozřezávání.

Václav Dresler.

LITERATURA.

Jiří Karásek ze Lvovic: Renaissanční touhy v umění. Psáno v letech 1893—1902. Nákladem H. Kosterky.

Pan Karásek předeslal své knize předmluvu »K renaissanci kritiky«, kde své theorie vykládá asi takto: Je otázka, je-li kritika genrem uměleckým, subjektivním výrazem nitra kritisujícího, či je-li disciplinou vědeckou, studiem objektivním. Přisvědčení názoru druhému znamená požadovati na duši kritisujícího assimilační schopnost uměleckým duším všech kultur, všech dob i všech národů, t. j. požadovati obět popříti sebe sama a státi se passivním komentátorem. Genre druhý proti tomu staví duši kritikovu proti duši umělcově, používá díla uměleckého za objekt, na němž by kritik mohl ukázati svou individualitu vlastní, a sice tím, že v duši umělcově odkrývá plochy shodné s názory vlastními, a co je důležitější, že ukáže, kde se s umělcem rozchází, kde se staví proti autoru. To je dle pana Karáska nejzávažnější část kritiky, má-li objevovati individualitu kritikaumělce. Odtud plyne požadavek, postaviti se proti autoru nepřátelsky, výbojně. »Čím větší bude emancipace kritika od autora, tím dokonalejším a vyvinutějším, tím bohatším a zajímavějším bude kritikův zjev.«

Je patrno, že jsou to názory úplně protichůdné esthopsychologii Hennequinově. Nelze tady rozhodovati, jsou-li správné; běží o to ukázati, jak se jeví tato theorie v díle p. Karáskově.

Pan Karásek chce na svých autorech studovati právě to, co je odlišuje od průměrného prostředí a co je příčinou jejich touhy po vyplnění životního obsahu, po renaissanci života. Odtud název knihy, mající vystihnouti jeden moment společný všem duším zde studovaným, totiž právě onu vášnivou touhu po renaissanci života a tedy i umění.

Pan Karásek sleduje tu díla autorů různých a výsledek zhušťuje v krátké essaye, v nichž vybírá si obyčejně jednu stránku autorovy produkce a snaží se ji objasniti někdy i zúmyslným pomíjením stránek jiných, po případě i jejich snižováním. Konstatuje li na Goethovi jen jeho mentálnost, intellektualism, dokazuje ve studii o Maeterlinckovi, že jeho umění je materielní, »hotová idolatrie hmoty«; provádí při tom důkaz do detailů, ale zapomíná, že analysuje jen jednu stránku Maeterlinckova díla a že zcela opomíjí základ ideový, jevící se na př. řešením problému lásky ve třech v »Aglaveně a Sellysetě« a v »Pelléu a Melisandě«. Zajímavé jsou tři studie týkající se autorů českých: »Karel Sabina«, »Jan Neruda« a »Julius Zeyer«. V práci své o Nerudovi chce býti pan Karásek co možná nejúplnějším, chce skutečně vykládati a výklad dokládá citáty. Podařilo se mu sice najíti formuli pro poesii Nerudovu v »chorobnosti poetického charakteru« jeho, jenom že vlastnost tuto zveličuje a pro jednotnost je nucen škrtnouti skoro celé Ballady a romance a všecku prosu. Tedy zase ona jednostrannost, o níž jsem již mluvil.

Praktický důsledek theorie páně Karáskovy je tedy jednostrannost, která — byť i na jedné straně prozrazovala, třeba jen nepřímo, individualitu kritisujícího — na druhé straně ochuzuje autora kritisovaného tím, že z celého složitého a měnivého spektra umělecké duše zachycuje výlučně jedinou jen barvu.

L. Sch.

Karel Babánek: Písně tuláka. Knihovna Srdce, 1902, 50 h.

Dvě knihy písní: obě s různým cílem a s různým jeho pochopením. Pan Mužík kráčí za vzory písní lidových — vnitřní strutkura p. Babánkových písní je umělá, a již samým názvem toho malého svazku zúmyslně zcelena. A toto umělecké zpracování písně vyžaduje rozdílných podmínek od imitací národních písní. A to proto, že píseň vůbec, zvláště umělecká, o jakou se zde panu autorovi jednalo, nemá tak určitě ohraničenou definici, tak specifikované pole tvorby jako píseň národní. Vyžaduje nejen prostotu, korrektnost formy a hudebnost — ale jisté zladění, které zvláště zde, při tuláckých písních musí harmonickými záběry rozechvívat podstatu motivu, a — s nadsázkou vyjádřeno — musí býti v jádru svém nějakou esthopsychologickou zvláštností. Ne všude podařilo se panu autorovi těm třem podmínkám vyhověti. V písni, která byla komponována jakožto píseň umělecká (s tím základním předpokladem), nelze nepovažovati za vadu, má-li nevalně správný rhytmus, chybí-li jí hudebnost — u národních písní se to netoliko promíjí, ale někde jest to i žádoucno. A mezi těmito dvěma formami zdá se pan Babánek nerozhodným. Ukázkou jeho používání prosté dikce, jak verbalně tak rhytmicky, jest na př. báseň XV.:

> Potkal jsem děvčátko jako květ,
> ptám se, zda se mnou chce si zkazit svět.

Ale právě tak naleznete v tomto svazku čísla, jichž výrazy a obrazy jsou vzaty ze slovníku současné generace básnické — takové piecy se více blíží hledanému typu písně. Ale čteme-li vedle uvedeného na příklad piecu VIII.:

> Jdou touhou mdlí: je marno už.
> A zapomenout nemohou . . . .
> Oblaka bílá tiše jdou
> nezměrnou modrou oblohou.

je v tom formální necelistvost, nedokonalé rozhodnutí se pro jeden útvar, totiž pro píseň uměleckou. Tou jistě jest většina těchto písní, aspoň svojí náladou, v níž autor má dosti pochopení pro poetickou plodnost svého pramene, čerpá několik barvitých odstínů, vedle melancholicky zpívavých improvisací zpívá i resignované a tulácky laxní písničky. Je sice mnoho passivního v jeho pochopení tulácké duše, i obrazech, jakými ji dekoroval — ale tato vada je daleko menší než vytčená vada formální, která také oslabuje náladovou situaci některých písní.

Jean Rowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. BŘEZNA 1903. ČÍSLO 16.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

»Robota teprve přijde,« Králenec na to, »a dříve se na ni posilněte.«

Vzal slepici velkou vidličkou, položil na velký dřevěný talíř a velkým nožem podle všech pravidel oddělil úd od údu, kloub od kloubu, načež kusy sesypal s talíře nazpět na mísu.

»Darujte mi, přátelé,« ozval se Bakula hlasem změněným a uctivým, ale nikoli prostým potměšilého přízvuku, obraceje se spíše k Adamovi, ne k ostatním; »darujte mi, řekl-li jsem nějaké slovo, které se vám tuze nelíbilo. Já v půjďácké zemi hrubě nebýval a vaší Lhotou Líkařovou jen jednou jsem jel za svého života. Už je tomu hezky dávno. Tenkrát se u nás proslechlo, že v Budějcích obilí dobře platí. Naši hospodáři jeden za druhým jezdili tam na trh a také na mne to došlo. Naložil jsem, naložil, jel a jel, ale Budějc nedojel. A taková mně byla hanba, že jsem na cestě obrátil, ale nevrátil se po císařské silnici, nýbrž od ní zajel na vozovou cestu, která, jak jsem sudoval, vede v naši stranu. Brzy jsem se dostal do nepatrné, zapadlé vísky. Ptám se, jak tu říkají; prý je to Líkařova Lhota. Kdež pak by mně bylo tenkrát napadlo, že se jednou budu s Líkařovou Lhotou přátelit! Ale pro to nic!«

Adam pocítil, že se naň upírají něčí oči, vzpamatoval se, pořádně jedl a poslouchal.

»Což vás to tehdá, strejčku, hanebného potrefilo,« otázal se, vida, že naň došla řada promluviti, »že se pořád za to stydíte a ani toho jmenem nejmenujete?«

»Koni mi odpadla podkova,« odpověděl Bakula důležitě. »Byl jsem na půl cestě. Silnice tvrdá, novým štěrkem posutá, koni po ní nemožná jít bosu, kde je nejbliž kovář, nevím, a kdybych věděl, málo by bylo platno, protože se zdržím, než mi kovář novou podkovu ukuje, a trh zmeškám. A z toho mne pojal takový stud, že jsem se obrátil a vrátil.«

Adam vážně poslouchal, a když Bakula domluvil, povrtěl hlavou, jakoby nikterak do ní nešlo, co právě slyšel.

Řekl: »Strejčku, u nás dobrý vozka nikdy nejede přes pole, aby neměl v zásobě podkovu.«

Bakula pozřel na Adama uctivě a Králenci pravil: »Chlapec není marný. Toho nikdo nezapomínej: jedeš-li přes pole, zásob se podkovou.« Adamovi pak dodal: »Arci, to platí jen, jedeš-li s potahem koňským. Kdybys jel s voly nebo kravami, žádné podkovy s sebou do zásoby neber.«

Adam byl velmi poctěn žertem Bakulovým. Usmíval se jako jeho matka a Bakulka. Jen Králenec a Anýžka se neusmívali. Králenec byl napjat, neboť se přiblížila chvíle zkoušky, kterou zeť složiti musí před svým, bude-li v tom vůle boží, testem. Obstojí-li Adam či svému otci hanbu udělá? Jen Anýžka byla pořád stejná. Nic ji nevzrušovalo ani nevyrušovalo. Klidně a zvolna ohlodávala slepičí stehno. Pilně si svého hleděla, očí nepozdvihala.

Bakula se od Adama obrátil k stolovníkům, pronesl něco lhostejného, načež pravil: »U nás pšenice, chvála bohu, pěkně stojí, můžeme se těšit na úrodu. Ani vaše pšenice nemá hany. Ale když jsme jeli Malouci, až jsme se otřásli: všecka pšeničná pole černají se tam snětí. Jak vidět, v Líkařově Lhotě vědí, co dělat proti pšeničné sněti, ale v Maloucích nevědí. Co zde děláte proti ní?«

Otec Králenec mlčel, věda, že jest na Adamovi, aby odpověděl. Adam ani si nevzpomněl

že ho napínají na skřipec zkoušek. Odpověděl prostě a podle pravdy:

»Aby pšenice snětivá nebyla, my u nás vodu vaříme a svařenou s vyhašeným vápnem dobře promícháváme, a když se na poli síti má, kleknouce na kolena proti východu slunce tuto modlitbu říkáme, když jsme byli do pravé ruky vzali pšenice hrst a na třikrát ji křížem rozhodili, říkajíce: Ve jméno O.† i S.† i D. Sv.† seju pšenici pěknou a čistotnou, aby tak pěkná a čistotná zůstala, jako blahoslavená Panna Maria před porodem, při i po porodu. Toho mi dopomahej B. O.†, B. S.†, B. D. Sv.† Amen. To děláme a říkáme třikrát, načež modlíme se otčenáš a zdrávas.«

Jestliže prvá odpověď Adamova Bakulu uspokojila, druhá jej přímo v nadšení pozdvihla.

»Chlapče,« zvolal, »výborný jsi znalec staročeských obyčejů! U nás právě tak děláme, jen do vápenné vody ještě přidáváme popela. Jen mi ještě řekni, když u vás rozsívač přijede na pole, odsype si do rozsívky zrna a přikročí k poli sít, udělá-li co?«

»Udělá. Vezme zrna do tří prstů a hodí na pole křížem, a to třikrát.«

»Jak u nás!« radoval se Bakula, ale nemohl si odepřít a nedodat: »Již vidím, že jsou v půjďácké zemi také lidé a že můžeme dcery dávat za půjďácké chlapce.«

Štěstí bylo, že Adam před chvílí neposlouchal Bakulových žertů o půjďácích. Bůh ví, co by byl učinil! Jak uslyšel nemilé to slovo, hněvivě se zamračil, odsedl od Bakuly a hněvivě naň pohlížel. Ale otec Králenec oheň jeho ulil chladným a přísným pohledem.

V.

»Nu, nu, nu,« ohrazoval se Bakula, poněkud zmaten a překvapen. »Jak jsi se to podíval, chlapče? Sršeň, jako sršeň!«

»I neškodí ti,« ozvala se Bakulka. »Koně na uzdě držet umíte, ale jazyka ne. Kdo je pořádný člověk, nestrpí, aby si z jeho domova posměšky tropili.«

Adam se vzpamatoval a opanoval.

»Já se tak nepodíval na vás, strejčku, ale uviděl jsem oknem cizího bubláka. Vmísil se mi do hejna holubů. Již několik dní ho pozoruju. Nadýmá se mezi mými, houká jim o krásných časích u nich doma, svádí mi je Rousňačka už je polo svedena.«

Bakula byl taky holubář. Udobřil se.

»A co tu v Líkařově Lhotě u Králenců děláte, aby vám holubi neodletěli?«

»Proti tomu prostředku nevím. Tatínek holubář nebývali, teprve já se toho přidržel, a školy v tom umění nemám.«

Ničím se Adam nemohl tak zavděčiti Bakulovi, jako touto odpovědí. Dal Bakulovi příležitost ukázati, že víc ví a půjďácké holobrádky může svým věděním ohromovat i oslňovat.

»Povím ti,« pravil, »co ti udělat, aby ti holubi neodletovali. Dej jim do holubníka vlčího hrachu, polož anebo ještě lépe zavěs.«

»To učiním, strejčku.«

»Ale já ti, chlapče, povím ještě víc. Víš-li, jak svoje holuby k místu přivazovat, věz taky, jak cizí holuby k sobě přivozovat.«

»To Adamovi můžeš nepovědět,« Bakulka do toho. »Své je každému milé a drahé, ať si je střeže a hájí, ale po cizím bažiti nemá.«

Bakula snad ve všem se podroboval ženě, ale v příčině holubů byl nesmiřitelným odpůrcem nejen své ženy, nýbrž i křesťanské mravouky. Cizí holuby vábiti podle něho je dovoleno i chvalitebno; ale nedovoleno a hanebno, vábí-li někdo holuby tvé.«

»Nedbej,« pravil Adamovi do ucha, nepováže, že se nesluší nabádati toho, kdo chce býti zetěm, aby neposlouchal té, která snad bude jeho tchyní. »Nedbej, Adame! A chceš-li, aby cizí holubi k tobě cestu hledali, nasázej si kolem živnosti vrbiny, připrav si prázdný holubník a vrbinu také do toho holubníka polož. Cizí holubi poletí za vrbinou, až ti přiletí do holubníka a tu se usadí.«

Zatím bylo dojedeno i dopito. Všichni, krom Anýžky se zdvihli, křížem požehnali a každý pro sebe odříkával modlitbu po jídle. Anýžka ještě dojídala. Králencová také slepice třikrát jí položila. Anýžka svědomitě plnila svůj úkol, jakoby pro ni nebylo na světě ničeho kromě těch kousků na talíři. Ani to jí z míry nevyvedlo, že zůstala za stolem poslední.

Všichni na ni čekali, pouze Adam ne. Pospíšil do maštale. A když i Anýžka se pozdvihla a s rodiči svými i Adamovými vyšla na zápraží, co uviděli?

Otevřenými dveřmi maštale vyběhla na dvůr hřebice, koupená od Bakuly, Bakulova pýcha, Adamova radost. Po Anýžce toužil, s hřebicí se těšil. Nemohla lépe trefiti, nežli že se dostala od Bakulů ke Králencovům pod péči Adamovu. Adam jí jen pěkná jména dával, oves pro ni zvlášť vybíral a zvlášť opálel, řezanku pro ni zvlášť řezal, nejměkčí seno jí zakládal, vody zvlášť nosil. Ještě jí chleba dával, ječmen vaříval. Ušlechtilé zvíře brzo k němu přilnulo. Dlouho-li Adama doma nebylo, vzdálil-li se někam přes pole, hřebice po něm steskem hřejtala, nohama hrabala, nežrala, hlavu klopila. Adam ji učinil svou důvěrnicí. S Anýžkou nikdy ještě nemluvil, ale mnoho bylo toho, co by si byl přál, aby věděla. To všecko svěřoval hřebici. Ona bystrým uchem poslouchala, hlavou pokyvovala, jako že rozumí. Adam byl přesvědčen, že hřebice každému slovu rozumí a upřímně s ním cítí.

»Jen promluvit,« říkali o ní všichni u Králenců.

Aj, dnes ta, o níž Adam hřebici šeptával a na kterou myslíval, když hřebici krmil i pojil i po šíji hladil, dnes Anýžka přišla ke Králencovům! Její nohy tu chodí, její oči se dívají, Adam s ní za stolem seděl, z jedné misy jedl! Všecko to mu budí v duši jásot a ples, ale nemá možnosti, dáti na jevo, čím mu duše překypuje.

Jak vstával od stola, napadlo mu: Pusť hřebici! Pospíchal, jedva stačil dáti si na hlavu vlněnou čepici se střapcem. Běžel, hřebici prudce objal, po krku popleskal, nad nozdry poceloval, ohlávky zprostil. Nejprve myslil, že ji na ohlávce provede, ale učinilo se mu lepším, docela ji uvolnit, aby neměla na sobě ani šňůrečky.

»Buď jako lesní panna,« řekl jí.

Hřebice hlavu rozkývala, jakoby přisvědčovala. Na dlážděné maštali opatrně se obrátila, aby jí noha neklouzla po hladkém kamení. Jakoby z rodu královského byla, tak důstojně si vedla, překračujíc práh maštale, v pravo i v levo hlavou kynula.

Pokrač.

VÁCLAV MÁCHA:

JITRO.

Otevřte okna: jitro jde . . .
Jitro, jež tolik slibuje —
Ve vzduchu ptáci šveholí —
otevřte: teď nic nebolí . . .

Sousedko švarná, prosím Vás
skloňte se z okna — takto as — —
A nyní pravdu řekněte,
zda vše, co pučí, pokvete?

Ve vzduchu ptáci laškují
a tak se, bože, milují . . .
Sousedko švarná, cítíte
ty lásky v kraji rozlité . . .?

VRBA.

Za mým dvorem pole žirná
každý rok zlatem zahoří —
Jejich dálka nedozírná
až k modravému jde pohoří . . .

Za mým dvorem palouk žlutý
a vrba suchá, veliká —
Palouček sluncem sežehnutý,
stará tam vrba naříká.

Vzpomíná na staré časy,
kdy nehynul svět v neřesti . . .
Naříká si, naříká si
na rheumatické bolesti . . .

Zlatí staří, zlatí staří!
Bůh jen je potěš v jejich snech . . .
Tihle mladí hospodaří
od pěti k čtyrem — darmo, eh . . .

Nevrátí se dobrá léta!
Však má též tajnou předtuchu . . .
Neboť konec toho světa
už visí takřka ve vzduchu . . .

* * *

Byli jsme provanuti kouzlem májovým,
rozkoše jara šlehly pleti sivou:
dvě dívky v rozkvětu se smíchem zvonivým,
šest mladých mužů s tváří zádumčivou.

Zpěv nových hnízd vřel v listech rozechvělých,
vzduch prosáknut byl něhou jarních míz
A radost hrála v pletích zrůžovělých . . .
Tajemná přání v drobném šeptu bříz . . .

Šli v hloučku jsme, úd o úd hřejíce
šum brouka zlatého v své krvi slyšíce,
jež tehdy poprvé se dověděla
o kouzlu svém a o zázracích těla . . .

PLODY.

Opojen ležím pod náherou plodů,
jež pukají, šťávou rozvířeny,
rozkoší slunce zapáleny
a nabíhají v oranžové barvy.

A paprsky slunce, zvoníce o ně,
poselstvím sladkým je omamují —
tajemným proudě́ním měníce se v šťávy,
do hnědých barev jádra rozpalují . . .

Nad hříšnou bujností svých krásných dětí
sestárlé větve vzlykají tiše:
co plody se smějí plnými ústy
a víc a víc tepla volají s výše!

Až slunce se spálí a doutnat jen bude,
pak všechen výskot jeho orgií
i všecku jeho lásku rozlijí
na rty mé rozpukané . . .

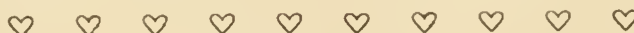

FELIX TÈVER:

NEVIDĚNÝ.

Pokrač.

Vzpomněl si křížových cest svých různých plesů a společností. Patřilť k těm, kteří v osvětlených sálech, mezi spoustou rozjařených lidských tváří intensivně cítí svoji samotu. Ostrý, hustý oblak nudy, lhostejnosti, dělící jej ode všech ostatních. Samoty až příšerné, jakou nikdy necítíval, byl-li sám, buď v přírodě, nebo mezi neživotnými, ale jasně k němu mluvícími předměty své ztichlé jizby.

A přece o něj se zajímaly, buď dělaně, nebo i upřímně. Některé zajímaly se téměř vášnivě o jistý rys v jeho tváři, za kterým hledaly útrapy, Bůh ví jakou tragiku jeho osudu. Ženštiny mívají někdy potřebu litovati muže — zvláště mladé, neženaté!

Ženštiny nelitují téměř nikdy jedna druhou. Tam, kde by mohly nalézti příčinu k lítosti, hledají vinu. S muže vinu svalují, všude a ve všem. Tato otrocká vlastnost žen byla mu odporná. — Cítil v otroku zárodek tyrana. Toliko spravedlivý jest mocen cítiti svobodu druhého. Cítil strach z úzkého obzoru žen, obyčejných žen, těch, ze kterých měl voliti, dle přání matčina, družku života. Nikdo nevěděl, proč se vzpírá, jen on věděl, že ze strachu. Pojme ženu, a bude stále cítit, že je samoten, že tu vedle něho nic není, jen mátoha, nepodobná jemu blízké, jej blažící představě, mátoha poutající jej okovy soucitu. — Cítil nedostatečnou pravdivost vší realnosti. Kdyby k sobě upoutal jinou bytost, nebyl by ušetřen zhuštěně se opakující otázky: »Jsem — jsem to já — jsi to ty?«

V závrati chvilkové žádosti přiblížil se někdy k ženě. Ve vytřízlivění cítil hnus k sobě i k ní. Chvilkové své záliby nepokládal za jiné, nežli za zlobu životného. — Za moc nižšího chtění, které odpírá moci vyššího v člověku. I u mnohem zavilejších světáků nacházel tento stav, jemuž obecná mluva přikládá název »stud«. Nezdál se mu býti jen výkvětem společenské kultury, nýbrž něčím hlubším, jedním ze dvou v nitro člověka složených, sobě odporujících prvků, příčinou nesváru, boje v každé jednotlivé bytosti — zárodkem smutku, všeho věčně lidského.

Cítil v sobě boj a cítil, že není ani nad sebou vítězem, že však také není podléhajícím — jen polovičatým tvorem, kterým jej učinil život mimo něj i život v něm. Nemiloval sám sebe, jaký byl. Měl v sobě jen jistou něhu k tomu, který býval v mládí, v prvním důvěřivém a zbožném pohledu v sebe i mimo sebe.

Tenkráte miloval sebe i »Ji«, tu, která přijíti měla a — nepřišla.

A přece, jaké ohromné, uchvacující kouzlo muselo býti v lásce, v oné lásce, která i ten nižší prvek v člověku posvěcuje očisťujícím ohněm vášně. Uchvátiti jinou bytost, porozuměti všem rozehraným strunám jejího nitra, zachytiti se tisíci nitkami svého bytí v bytí jejím. Rozkvétání tvého vlastního »Já« ve spojeném proudu s oním druhým »Já«. Plné probuzení vědomí života. — Láska, jediný žhavý bod, před kterým vše ostatní mizí, jako mlhy srážející se k zemi před sluncem. Jen několik vteřin ohromné slasti, před kterou mizí ostatní mátoha bytí.

Závrať zakroužila mu před zrakem, do kterého kývaly rudé karafiaty protějšího okna.

Spočíval dlouho, nemoha usnouti, až mu zase konečně hlavu zahalila únava, jako modravá vlna.

Představy bdění zakroužily mu v polovičné bezvědomí spánku, neurčitě, chabě. — Pak chvíli prázdno — šeď. Pojednou stával se dech jeho kratší. Odněkud z temna vychoulily se zase představy. Zdálo se mu, že strop pokoje počíná pozvolna se skláněti. Tiše, bez nejmenšího šramotu, aniž by někde opadla omítka, aniž by se pohnula cihla, nebo kámen, ze kterého tato těžká chladná plocha byla zasazena. Strop padá, zvolna, tiše, jako víko rakve nad nebožtíkem. Cítí bezmocnost svých údů, všechna moc jakoby se byla přelila v zlovolnou, pojednou oživlou vůli té mrtvé hmoty. Něco se zařechtalo. Co to? Nad ním v temnu plují dvě vypoulené, vodnaté, modré oči. Jsou na něj vytřeštěny. K nim zvolna, zvolna přirůstá tvář, dlouhá, bledá, tupá tvář, se svislým retem, sešklebeným k smíchu, pocházejícím ze smrtelné křeči.

Konečně přirůstá ke tváři postava. Je to panovník z protějšího pokoje. Drží strop — drží ho svou hlavou. Stojí nad ním, víčka jeho očí se pomalu sklání. Nemožno dívati se na cosi tak šeredného. Cítí odpor a ohromnou vůli sebezachování — pak bolest.

Probudil se prudkou bolestí v zápěstí. Udeřil nepochybně rukou do pelesti postele.

Vzchopil se, vyskočil. »Proklatá místnost! Jakoby v ní skutečně strašilo.«

Umyl se studenou vodou, urovnal před zrcadlem oděv. Vzpomněl si, že brzo nastane čas večerní table d'hôte, jak mu číšník naznačil. Usmál se, setřásaje ze sebe hrůzu ošklivého snu. Což učinila na mne zmínka o spadlém stropu skutečně tak hluboký dojem?« Nepamatoval se.

Prohlédl pozorně strop, nebylo v něm trhlin, nebezpečí tedy nehrozilo. Pohlédl poněkud plašeji i k protějšímu oknu. Tam zůstalo vše ne-

změněno. Obyvatelka se patrně ještě nevrátila. Vše leželo jako prve, jen soumrak bloudil kolem předmětů. Obraz ohyzdného panovníka do něho téměř úplně zapadl, rysy jeho tváře nebyly již k rozeznání.

»A přec mi tak zahrál.« Napadla mu jeho dávná myšlenka o zlobě neživotných předmětů. Ony byly panovníky. Dávaly někdy demonicky tajemnou silou pocítit člověku své panství.

Vzav klobouk, vyšel z pokoje.

Procházel se chvíli podél jezera, v jehož ploše pohasínaly poslední záchvěvy světla.

Úplněk, stojící již dlouho na obloze, jako křehká, místy potemnělá deska mléčného skla, nabýval nastávající temnotou jasu i hutnosti.

Sešel dále do hor.

Hroty Tater prorážely oblohu, po níž plulo několik bludných oblaků v mihotavém potemnělém modru. Některý z vysokých hrotů urval oblak z oblohy a měl pak tvářnost hrbatého, ohromného netvora, nesoucího na ramenech postavu, v bílá roucha zahalenou. — Roucha se trhala — tu cár na boku hory, tam druhý, zachytší se na hrot smrčin na jejím úpatí. Konečně rozervaly se všechny stříbrné, průhledné závoje o ocelové stěny hor. Obloha zvédala se výše, Tatry pokročily ku předu, měsíční záře mrštila o některý z jejich štítů stříbrným svým třepením. Ale v celku stály kolem v polokruhu jako sbor nelítostných soudců, nepřístupných kouzlu osvětlení, lichocení měkkého vzduchu, vpíjivšího se do předmětů. Obrysy Tater zůstávaly jak tvrdou rukou vkresleny ostrými, černými čarami do jasna oblohy.

Nebylo tu rozlití radostných barev ani za bílého dne, jen zachmuřená tvrdá šeď skal, mlčelivá, chladná zeleň lesů a vzdálené, neurčité hučení vod, prodírajících se strmými cestami z temen hor do jejich boků a níže na jejich úpatí do neschůdných řečišť, zatarasených mechem pokrytými balvany.

Dole pod Tatrami uklidnily se vody. Sunuly se ku předu ostřikujíce někdy skuhravě a zlobně zakrnělou kleč svých břehů. Zapadaly konečně v hloubku jezera, jakoby byly dospěly k věčnému odpočinku.

Sypín ucítil tvrdou nepřístupnost horské přírody, která jakoby ze svého království vypovídala člověka, změklého tvora, hladké kůže a lstivého mozku, vyssávajícího přírodu ku svým prospěchům. Tato zde měla celou nepodajnost své prasíly.

»Chce tu býti sama, špatně by se v ní vyjímal zvuk lidského hlasu!« pomyslil si.

Jako v odpověď na tuto jeho myšlenku byl pojednou vzduch roztřepen smíchem, spadajícím v kadenci s výšky v hloub. Střekl hlasně, lámal se ozvěnou o stěny skal, skončil, jakobys na houslích nabral smyčcem ostře falešný ton.

»A vy se jen stále smějete, Ireno Pavlovno,« ozval se mužský hlas špatnou francouzštinou a nosovým přízvukem světácké omezenosti.

»Proč bych se nesmála? Smích je nejvznešenější ze všech lidských zvuků. — Zvířata lkají, křičí, zpívají — nesmějí se nikdy. Sedmý den stvořil Bůh člověka — myslím, že jakmile ho stvořil, věděl, že odechuje životem nejnešťastnějšího ze všech tvorů. A malou náhradou vtiskl mu do tváře smích!«

Vyšli na mýtinu, stanuli nedaleko Sypína, o kmen stromu opřeného. Ta, kterou její průvodce nazval Irenou Pavlovnou, měla na sobě modrý šat téže barvy, jen že poněkud světlejší, nežli byla noční obloha. Svit měsíce osvětlil jí tvář, jejíž oči byly pevně upnuty ke stromu, u něhož stál Sypín.

»Dívá se na mne — vidí mne?« V nepochopitelném zmatku, jakoby se mu tato otázka rozlila po všech údech, téměř hmotně — trýznivě i slastně.

»Umíte pěkně vykládat, třeba biblickou dějepravu, zejména když se chcete vyhnouti — —« Irenin průvodce nedořekl.

»Čemu?«

»Vy přece víte, madame Iréne.« Hlas jeho zněl nyní opravdově a cosi vážného se v něm chvělo.

Nepohlédla ani k němu, chlad a pohrdání trhly její tvář, stále k Sypínovi obrácenou. A znovu se ozval její smích, nyní těžší, jakoby zlobou dušený.

»A proč se nyní znova smějete? Madame Iréne? Nemáte srdce!«

»Proč? Nepochopil byste.«

»Snad bych pochopil.«

»Směju se, abych neslyšela chrastit okovy!« A tu se oči její odpoutaly od Sypína a mihly o tvář jejího průvodce tak chladné výšky, jakoby se byly dotekly pohledem na zemi ležícího oblásku.

»Vidíte, že jste nepochopil! Jak Irena Pavlovna přepjatě mluví, jste nyní pomyslil —«

A znovu v zadumání, v bolestné touze zabodly se její oči v onen stín, ve kterém stál Sypín.

Pokrač.

Z BÁSNÍ ALFONSE BRESKY.

V JESENNÉM SLUNCI.

Pod stromy bloudím po nábřeží,
hladina řeky dole leží
v jesenném slunci, zpita snem —
holubi krouží nad městem.

Ostrovy z hlubin vod se noří,
zahrady na nich nachem hoří
a zlatým listím břehů lem —
holubi krouží nad městem.

Obloha modrá kyne s výše,
svadlého listí vůně dýše
přes řeku z dálných břehů sem —
holubi krouží nad městem.

Dřímota sladká duši jímá,
umlká touha, bolest dřímá
a slunné ticho v nitru mém —
holubi krouží nad městem.

TAJEMNÝ HVOZD.

Za noci bloudím v šerém lese,
jas luny dřímá ve stromech
a chvílemi, když vítr hne se,
se snětí stříbro prší v mech.

Cos travou vane v tichém ruchu,
cos tiše vzdychne nad hlavou,
jakoby sbory nočních duchů
bloudily šerou doubravou.

Jdu po pěšině v dumy vnořen
v tom tajeplném šelestu
a bájný tvar má každý kořen,
jenž temnem prchá přes cestu.

Vše oživuje v stromů stíně,
vše šumí, šeptá v doubravě,
král hadů dřímá na pěšině
s korunkou zlatou na hlavě.

Bludičky vábí v lesa hloubi,
za kmeny víly kývají
a pod nachovou stříškou houby
se lesní skřítci skrývají.

Strom, keř a kámen, vše se mění,
jak byl bych v lese zakletém,
kde hrozí léčky; cítím chvění
nejasné bázně v srdci svém.

RUDÉ PECE.

V noci deštivé a tmavé
ocelárny pece žhavé
otvírají rudý jícen,
noční vzduch je jimi vznícen.

V záři, kterou nebe rudne,
míhají se stíny bludné
jako zatracenců shluky
ve propasti věčné muky.

Jako z pekla temné brány
duní těžkých kladiv rány,
bez ustání noci buší,
sny se krčí v mojí duši.

Žhavý vzduch je rudě vznícen,
slzami a pláčem sycen,
lidské bídy vzdechy vanou
touto nocí ulekanou.

Jaká hrůza, jaké děsy!
temnou cestou prchám v lesy,
jako smyslu zbaven v trávě
pláču hořce, usedavě . . .

SKRYTÁ STEZKA

Znám jednu stezku, slunnou stezku,
kam pouze zřídka zbloudí pták,
jest plna vůně, plna lesků
a všude hoří vlčí mák.

Po stranách zrajícího žita
na slunci svítí zlatý lán,
kde tisíc chrp se modře kmitá,
když klasy zčeří větru van.

Vše na ní kvete, všechno voní,
tam cvrček zpívá v obilí
a sluncem zmámeni se honí
nad žitem bílí motýli.

Zelené, modré, žluté zvonky,
červených, bílých květů směs,
jež nyvě sklání útlé stonky,
když lesklý brouk se na ně snes'.

Na slunci dřímá stezka tichá,
jen chvílí vítr zašustí
a květu stonek snivě vzdychá,
když čmelák kalich opustí.

Ta stezka stvořena je k snění,
jež nepřeruší lidský hlas,
k sladkému lásky šveholení —
kol samá tráva, samý klas!

OKNA V DEŠTI.

Za nedlouho půlnoc bude
všechno v domě usíná,
žhoucích uhlů světlo rudé
na koberci shasíná.

Venku prší v noci stinné,
déšť mi šlehá do oken,
vody proud se po skle řine
jako tichý vzlyk a sten.

Zní to jako bolné štkání
malých vlnek v rákosí,
toto teskné žalování
pláčem zrak mi zarosí.

Kapky deště na skle zvoní,
temnou nocí dál a dál,
jejich nářek monotonní
budí v srdci skrytý žal.

JIŘÍ SUMÍN:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Ačkoliv se snažil zachytiti určité prostředí a fixoval pevně svou myšlenku historicky památným místem i datem rozhodné bitvy, neb aspoň význačné srážky, byli to pohříchu především zase koně a sice divoká, zvichřená massa zvířecích těl pod účinkem zděšení, ran, zmatku a strachu, do něhož kolísavě a nejistě zapadá moment rozhodnutí. Pracoval vytrvale s takovým sebezapřením, že i Pavlovi, jenž se svým časem dovedl uskrovniti, bylo hádankou, z čeho Rokyta žil. Úspěchu ani tentokrát nedosáhl. Vysílen dlouhým nedostatkem, byl konečně nucen zanechati práce a pomýšleti na to, aby si vyprosil nových zakázek u svých příznivců. Nový nesmělý pokus učinil obyčejně u mladého kavalíra, jenž k němu byl vždy dosti štědrý. Ale poněvadž zvěčnil znenáhla všecky znamenitosti jeho stájí a jeho psince, kavalír, jenž měl vždycky humor i dobré srdce, dal mu malovat své milenky. Rokyta nebyl sice spolehlivým portretistou, ale zde nešlo vůbec o věrnost krásných tváří, nýbrž toliko o — krásná těla. Způsob, jakým se mladý umělec shostil tohoto úkolu, vzbudil všeobecný úžas. Nechtěl jistě býti frivolním mladý ten hoch s tváří cherubína a něžnýma pohádkovýma očima, ale chtěl si stůj co stůj vydělat svůj chléb. Byl však mlád a čist a když stanul rozechvěn před ženským tělem tak neslýchaně nestydatým a vyzývavým v tomto případě, jeho citlivé, vnímavé oko nemohlo se ho dotknouti než s odporem a tajnou hrůzou, takže i ruka jindy tak poslušná a pevná, strhnouc se zuřivou zoufalostí v bláto a kal své vysoké a drahé sny, házela na plátno linie tavené a zpřehýbané ve výhni nitra, kde vřela krev varem nejvyššího stupně a dýmala procitlá sopka nezřízené žádosti se zoufalou touhou sebezničení.

Takto povstala nádherná lidská zvířata prostoduchá a záhadná, jež v křečovitém deliriu smyslného opojení blábolila o tajemstvích svého nenasytného, triumfujícího ženství, nestoudné, chlipné samice bez závoje, bez omluvy, bez vysvětlení.

Sabina spatřivši před lety jedno z těchto děl, pojala k mladému umělci nezkrotnou zášť. Byla přesvědčena, že se dosud nikomu nepodařilo dokonaleji ženskou bytost zneuctíti a do bláta zašlapati jako tomuto sotva z jinošství vyspělému muži s tváří cherubína a s očima nevinného dítěte.

Ale v kruzích, odkud návrh vyšel, vzbudily jeho obrazy radostný jasot. Objednávky se sypaly a ceny stoupaly závratně. Nebylo bohatého hejska, jenž by nebyl chtěl získati některý z těchto obrazů, jež natropily tolik hluku. Třeba že díla tato nebyla určena pro veřejnost, byl by i na této cestě došel slávy. Ale on nevytrval a nastřádav malé jmění, jež ho při jeho skromnosti činilo neodvislým, vrátil se ještě jednou ke svým koním. Jen že nebyl už s to zapříti v sobě ferinu, jenž v něm procitl po prvním úspěchu. Svá veliká, válečná plátna podrobil některým změnám. Jeho pozornost obrátila se nyní k jezdcům. Leckterého prosťáčka povýšil, nezapomněl na praporečníky a generály, ano neváhal, kde to šlo, přimísiti mezi mužstvo podoby členů vynikajících rodin, o nichž se vědělo, že byli tou dobou ve vojsku, ať už na místě bitvy anebo jen na blízku, na koni neb pod koněm. Tak se stalo, že obrazy, na nichž pracoval kdysi o hladě a jež ostatně byly hodny úspěchu, prodával nyní za hřmění reklamy a kritických tirád lehce a draze. Tak dostoupil konečně prostředí, v němž vyspělý talent jeho nacházel všecky podmínky volného vývoje.

Sabina, jež nepřestávala ani na okamžik býti velmi vlídnou hostitelkou, připomínala si vše to s nemalou dávkou žárlivosti, již probouzelo v ní stále se vnucující srovnání osudu Pavlova se šťastnějším jeho soudruhem.

Doposud nemluvili o něm a nehodlala také být příliš sdílna, obávajíc se okamžiku, kdy v této hřejivé záři dokonale vyvrcholeného štěstí korrektně soucitná fráse dotkne se smutných těch zřícenin, jež pohřbily naděje jejího druha.

Ale okamžik ten nepřicházel. Nebylo již ani pravděpodobno, aby jej oddalovala nonchalantní lhostejnost blaseovaného světáka, a přece zúmyslné, ani nahodilé opominutí nebylo lze připustiti. Její rána počala se jitřiti a rozechvění rostlo. I hovor již vázl a když ho chtěl Rokyta uvésti do proudu veselými vzpomínkami na první svá díla, vypravuje jejich osudy, nemohla se již ubránit zlomyslnosti a říkala si v duchu: »Vida, vida, ten koňský handlíř prodával dobře své splašené herky!«

Ale pojednou, když vyprávěl o jakémsi veselém výletě do Alp, Rokyta mimo nadání podotknul:

»Tehdy jsem se naposled setkal s Pavlem.«

Zachvěla se a pohlédla mu pátravě do očí.

»Žádný z vás asi netušil, že je to poslední setkání«, pravila, když se byl náhle odmlčel.

»Co se mne týče, nevěřil jsem tomu.«

»Nevěřil jste? A což jste o tom věděl, svěřil se vám?«

»Nemluvili jsme o tom sice přímo, ale znal jsem jeho duševní stav; psali jsme si často.«

»Vy jste si dopisovali až . . . až do konce?«

A když přisvědčil, pojala ji náhlá lítost, že byla tak nespravedlivě vyloučena z jeho důvěry,

a zapomínajíc nedávné nechuti k hostovi, rozhovořila se o svých trýznivých pochybnostech a o svém neutuchajícím hoři. Byla také ochotna ukázati mu uměleckou část pozůstalosti Pavlovy, již skrývala žárlivě před světem, jakoby se bála, aby cizí zrak nepátral v jeho ztracené, nešťastné duši, jež odešla tak trpce a cize, aniž ji svěřila své bolestné tajemství.

Ale tváří v tvář jeho díla změnila se zase její nálada. Tyto skromné, mlčící krajinky vzdálené hřmotu světa, obrazy v šeru zapadlých samot, tichoučkých idyll v mlhavém zelenu, kouzla západu a měsíčních nocí, třpytná zrcadla vod pod závojem smutku a těžké, dusící opuštěnosti, jakoby vyprávěly osudy nešťastné, zakřiknuté duše svého původce.

Rokyta zapomínal se tou měrou, že hovor chvílemi úplně vázl. Nehledal výrazu pro svůj dojem a také by ho ani nebyl našel. Bázeň před slabostí a podáním se citu činila ho vždy poněkud neotesaným a tvrdým. V Sabině, jež ho viděla lhostejně a nešetrně, jak se jí zdálo, prohrabávati Pavlovu pozůstalost, prohlížeti chladným okem neukončené práce a podrobovati svým znaleckým úsudkům věci pochybené a zjevně nepodařené, počala se bouřiti nedůtklivost. Za tu celou dobu, co žila s Pavlem společným intensivním cítěním umělce, její duše nasákla navždy jeho tužbami a vzněty. Nebyla už v nitru svém ani tak šlechtičnou, nebo statkářkou, ale byla především ženou malíře, střádající svůj obdiv pouze pro něho, pokořena a trpící každým jeho neúspěchem a trpce žárliva na všecky, kdož ho předstihli. Viděla nyní v duchu před sebou skvělá triumfující díla Rokytova, tvořená těmi smělými širokými tahy štětce, jež tak karakterisovaly jeho umění, oslňující, pompésní scény pokrývající celé plochy zdí bouřlivými akkordy barev a světel. A vedle nich, jakoby se v nicotu propadaly tiché ty krajinky tónů tak tlumených a delikátních, zrozené v nejprudších bolestech tvoření a opuštěné vlastním svým tvůrcem.

Nemohouc překonati svou lítost, chtěla aspoň zastříti pravou její příčinu.

»Nechápu dosud jeho nenadálé odcizení a bolí mne hrdost, s jakou odmítal mou pomoc za svého pobytu v cizině. Můj bože, nejsem bohata, mám závazky ke svým dcerám, ale zbývá mi přece dosti cenných věcí, jež bych ráda obětovala.«

»Ah, to není to . . . .« usmál se tiše, nepozvedaje očí. »Vždyť tehdy jsem mu již také já mohl vypomoci.«

Pohlédla na něj ostře a studeně.

»Myslíte tedy, že se stal obětí některé z těch duševních krisí, jimiž trpěl ve chvílích přepracování?«

Neodpovídaje — pozvedl zvolna oči, jakoby pátral, mnoho-li pravdy je ochotna slyšeti.

»Myslím především, že zmalomyslněl v cizině,« pravil po krátké pause.

Tvářila se překvapeně a nedůvěřivě.

»Což je možno zmalomyslněti na místech, kam všichni spěchají, aby se osvěžili mocnými duševními proudy národů silných míz a poznesli se pohledem na vrcholky umění, v jehož blízkosti umělec vždycky sílí a roste?«

Shledala nyní, že host její má nový, ne právě zdvořilý způsob poslouchati cizí mínění. Nakláněl kresbu, již držel v ruce proti světlu, jakoby byla zaujala celou jeho pozornost a usmíval se shovívavě, dávaje na jevo, že slyší věci velice známé, téměř banální.

»Ach, ano,« bránil se, »vždyť nepopírám, že je cizina nutnou školou, třeba ne vždycky laskavou . . . V obrazárnách talent ovšem roste a sílí . . . když ho člověk dovezl s sebou. Jsou ovšem počestní mazalové a natěrači, kteří dovedou srdnatě chvástat před dílem velikého mistra a udělili by mu jistě několik dobrých rad, kdyby byl přítomen; ale jsou i dobří pracovníci, již se nemohou dlouho dostati z labyrintu postranních cestiček a osamělých stop, po nichž spěchali za svým velikým vzorem . . . . Ale na tom nezáleží, chtěl jsem se vlastně zmínit o svém prvním pobytu za hranicemi.«

Zasmál se hlučně a vesele, jakoby si byl vzpomněl na něco náramně zábavného. »Je to zvláštní, člověk střádá groš ke groši, těší se, sní o tom ve dne v noci, — konečně tedy bloudí kdesi daleko od svého domova, prohlíží cizí poklady s pocitem vlastní chudoby, seznamuje se zvolna s lidmi a první dobou je ovšem pokládán za Němce. Ale vyjde na jevo, že není Němec, ale chudý příslušník jakési neznámé, chudičké rasy. Böhme, Bohême, Tchèque . . . . a lidé nevědí, je-li Asiat, nebo cikán. Kdo zná trochu zeměpis, je ochoten vzpomenout si na Maďary. Ovšem člověk nemusí chodit pro tyto zkušenosti ani za hranice. Nedávno jsem byl v Tatranské Lomnici na dostihách a měl jsem dosti práce objasniti několika známým, kde jsou Čechy. Prahu a Karlovy Vary znají dobře, ale že by to byly Čechy, nebylo jim známo.«

»Nedivte se, lidé se málo starají o národnostní rozdíly, které ostatně víc a více mizejí. Toto malicherné stanovisko drobných, ješitných půtek dnešní člověk už překonal. Ah, ano! často jsme se o to přeli s Pavlem. Myšlenka národnostní usíná, jako usnula myšlenka náboženská.«

»Přestává-li vlk loupit, ovce se ztiší. Ale do toho je ještě daleko. Často ztiší se jen strachem.«

Pokrač.

FEUILLETON.

DR. FRANT. LAD. RIEGER †.

V prvních hodinách odpoledních 3. března zachvěla se veškerá Praha pod dojmem ohromující zvěsti o smrti prvního ze svých Velkých. Františka Ladislava Riegra není více! A skličující drtivý dojem prvního okamžiku v širokých vlnách nesl se dále a dále celým národem, který tak vysoko si vážil a tak vroucně miloval svého národního vůdce, po půl století ideálního představitele a typického repraesentanta všeho národního rozvoje a politického rozmachu, všech nejušlechtilejších složek kulturního života Českého národa! Dobilo srdce, jehož tep po více než půl století v tak úzkém styku společně zněl se srdcem národa, zavřely se navždy oči, jež s péčí nejstarostlivější vedly a na sklonku života aspoň láskyplně sledovaly všechen národní vývin, vzrůst a rozkvět.

Avšak první pocit skličení a bezradosti pod deprimujícím dojmem vědomí, že s českých řad odešel navždy muž schopností tak vynikajících a duševních kvalit tak ryzích a vzácných, za něhož není náhrady a není v dozírnu ani průměrného zástupce, bezprostředně vystřídán je dojmem druhým, jiným. Je to dojem mohutný, povznášející, ba mimoděk strhující nad koncem duševního velikána, v takové veliké a konsternující chvíli, kdy chvatný koloběh života na okamžik se zastavuje, aby aspoň zběžně přehledl životní dráhu bohatýra, vyznačenou řadou krásných a velikých činů. Je nesporně cosi uchvacujícího v pocitu velkého a významného historického okamžiku, jimž uzavírá se nesmírně důležitá epocha ve vývoji národního celku. Teprve důkladná a vyčerpávající historie devatenáctého stol. vymezí a zjistí, jakou účast bral Rieger v národním a kulturním rozvoji našem v celé druhé jeho polovici, čím byl on svému národu v politických bojích jeho. Dobře napsal F. A. Šubert v těchto dnech, že smrtí Riegrovou jakoby teprve teď, ve třetím roce století dvacatého, devatenácté století pro nás bylo uzavřeno.

Není možno v úzkém rámci vzpominky zachytiti, ve stručných rysech vystihnouti obraz jeho plodného a neúnavného života, jeho bohaté se vlnící a překvpující činnosti. Až na samý sklon života svého byl Rieger středem všech snah, jež vládly myslemi národa, byl osou a hybnou pákou všeho politického, národního a kulturního života. A není ani dobře možno tyto tři bohaté proudy působnosti od sebe odlišovati v horečné, nadlidské činnosti Riegrově, neboť v jeden mohutný proud v rukách jeho spojeny, nejvýš sympatickou osobností jeho repraesentovány, staly se právě nejvýznačnějším a úcty nejhodnějším základem všeho požehnaného života Riegrova, základem, který učinil jej milujícím a milovaným otcem národa a také základem, který zároveň povznesl jej na piedestal velikého moderního politika.

Bude proto velmi nesnadnou, ač svrchovaně vděčnou úlohou pro každého, kdo by chtěl vylíčiti některou jednotlivou stránku přebohaté činnosti Riegrovy, ostatních se nedotýkaje. Prostupujíť právě a doplňují se na vzájem tak neodlučitelně, jak dle skutečnosti od let svých studentských a hlavně od bouřlivého roku 1848 byl Rieger vším a všude, kde se jednalo o věc národa. Tak jako student již soustřeďuje společenský život český v Praze i na venkově, účastní se činně při zakládání »Měšťanské besedy«, stará se o zreformování »Jednoty průmyslové« a o založení české školy průmyslové. Po bojích a všech bouřlivých událostech roku 48. a začátkem 49. ubírá se do Paříže, kde v salonech knížete Adama Czartoryského navazuje styky s vynikajícími politiky a diplomaty, s předními účastníky polské emigrace i s politiky maďarskými. Navrátiv se začátkem r. 1851 do Prahy, podává akademickému senátu pražské university habilitační spis »O statcích a pracích nehmotných«, a odmítnut, věnuje se v tuhé době reakce pro tu chvíli úplně snahám literárně-kulturním. Zvolen hned tehdy do výboru konsorcia pro zřízení »Národního divadla«, stává se později jeho jednatelem, mezitím pak zabývá se i pracemi čistě literárními, píše básně, překládá divadelní kusy, vydává články národně-hospodářské, pojednání populárně-poučná i esthetická, přispívá do »Časopisu Českého Musea« i jinam.

Roku 1853 stává se zetěm Frant. Palackého a již roku 1858 uskutečňuje myšlenku, kterou se společně dávno zabývaly tyto vzácné dvě duše. S I. L. Kobrem jako nakladatelem začíná Rieger vydávati »Slovník naučný«, jehož redakci sám řídí. Železnou energií svoji vyvrcholuje úctyhodné dílo, jež na svou dobu (vycházejíc v 7000 exemplářích) má ohromný význam, a jehož »slavica« jsou dosud výborným a spolehlivým pramenem vědeckým. A sotva »Slovník naučný« vešel v život, zahajuje Rieger novou velikou akci, podávaje roku 1860 císaři pamětní spis za povolení českého politického časopisu a zakládá konsorcium k jeho financování, tak že 1. lednem 1861 vyjdou »Národní Listy«, Riegrovým programem zahájené.

A k dalšímu velkému činu žene jej neúnavný duch. Na samém sklonku r. 1861 chápe se zamilované myšlenky Havlíčkovy o založení spolku k podpoře české literatury a činí energické kroky k jejímu realisování. Tak povstává brzy »Svatobor«, zahájený 17. máje 1862 památnou řečí Františka Palackého, jenž zvolen prvním předsedou, maje po boku Riegra jako jednatele. Po smrti Palackého zaujímá Rieger místo předsednické až do svého skonu, vykonávaje povinnosti své nejen dle jména, ale i skutky s péčí nejvzácnější.

Co znamená Rieger pro Národní divadlo a pro české divadelnictví vůbec, o tom jistě bude zvláštní kniha napsána, a bude to historie vzácná a obsažná. V loňských listopadových slavnostech Národního divadla bylo tohoto bohatého oddílu vroucích a nadšených snah Riegrových vděčně vzpomínáno, když slaveno čtyřicáté výročí dne 18. listopadu 1862, kdy český lid poprvé stoupal přes práh vlastní své budovy divadelní, shromažďuje se k představení »Krále Vukašína«. Lví podíl na tomto krásném historickém momentu náležel Riegrovi. A účinná, činorodá péče jeho, provanutá vždy nejvřelejší láskou k umění a zároveň i pravým uměleckým pochopením, zachována byla všem dalším osudům českého divadelnictví pražského a tím přímo divadelnictví českého vůbec. O zářivé ctnosti jeho, která zvlášť v historii Národního divadla tak vynikající úlohu hrála, několik krásných slov pronesl při nedávné vzpomínce smuteční ředitel G. Schmoranz: »Náš veliký mrtvý měl na mysli povždy jen vznešené, ethické cíle divadla jako pravého chrámu umění a specielně v našich českých poměrech jako jednoho z nejmocnějších faktorů našeho národního vzkříšení, našeho kulturního obrození, zušlechtění. A poznal-li v někom mu jinak cizím oddaného spolupracovníka na cestě za uskutečněním společného ideálu, dovedl se z ovoce práce jeho ztovna tak těšiti, jako kdyby to bylo ovoce práce osob jemu zvlášť milých a blízkých.«

Těmito pravdivými a upřímně procítěnými slovy lze dobře vystihnouti i na jiných polích směr, jaký si Rieger vždy a za každých okolností určoval. Z nízkých, malicherných poměrů dovedl se vždycky povznésti na vyšší stanovisko, a jako politiku svou snažil se postaviti na široký základ slovanský, tak i v drobné práci národní i ve významných činech kulturních byl vždycky svůj a veliký — vznešený maják české kultury, čistý a nedotknutelný světlonoš osvěty, jehož jméno zůstane na vždy spjato s historií českého národa. V. Červinka.

JOSEF HOLEČEK.

Jeden ze zvláště vzácných spolupracovníků našeho listu oslavil nedávno tiše padesáté výročí svého narození. Autor »Našich«, této památné knihy, která znamenala bod, u něhož se kulturní pospěch našeho národa na chvíli zastavil, aby změřil vysokou cenu této krásné

písně člověka jižních Čech, všeobecně vážený, ale přece ještě nedoceněný pozorovatel myšlení a cítění české duše dovršil padesátý rok svého prací vyplněného života. Uzavírá padesátku svoji v nejkrásnější pohodě mužné své síly, svěží tělem, bystrý duchem. Radostně lze mu k dokončené té kapitole života blahopřáti, protože za ní nekývá zemdlenost a únava přicházejícího stáří, ale léta ještě blahodárné, krásné výsledky slibující práce žurnalistické, literární a politické.

Je to zejména myšlenka slovanského uvědomělého sourozenství, ne heslová a bláhově nepraktická, ale činorodá a střízlivá, a také úspěšná, která v Josefu Holečkovi nalezla vyznavače i apoštola horlivého zapsavšího jí větší půli vší své práce životní. V literárních dílech svých pro ni získává poutavou belletristickou formou široké kruhy čtenářů, v činnosti své žurnalistické dobývá ji pole seriósní a věcnou i myšlenkově hlubokou formou svých článků. Jako redaktoru slovanské zahraniční politiky »Národních Listů« otevírá se jeho usilovné činnosti rozsáhlé pole, které ladem nenechává ani okamžik. Nelze v kratičké vzpomínce, která ostatně chce býti jen blahopřejným stiskem ruky a ne nějakým oceněním literárního a publicistického profilu Holečkova, zmíniti se podrobně o vší té jeho práci, ve které jeví se soustavnost, hluboká znalost lidského života i duše, jemná prozíravost i schopnost správného ocenění poměrů. Jen tak namátkou zaznamenáváme některá literární díla jeho, která z velké části vyplynula z jeho častých pobytů v zemích jihoslovanských, kde také sny jeho o slovanských vzájemných stycích, vzájemných cílech i vzájemných povinnostech nabyly přesnosti, ustálenosti a životnosti. Jsou to zejména jeho »Černohorské povídky«, kniha »Za svobodu«, studie »Černá hora« a »Bosna«, »Zájezd na Rus« a skonfiskované »Ruskočeské kapitoly« a celá řada jiných knih i studií buď samostatně vydaných, či v časopisech uveřejňovaných, které šířily známost k Slovanstvu a publicistické činnosti Holečkově byly dobrým základem i oporou v obecenstvu. Zejména však jeho »Naši« upevnily Holečkovo jméno v literatuře české pro věky. Je to kniha tak ryze česká, vším duchem svým, obsahem, formou i tendencí, že patří mezi nejvyšší, co v posledních létech v Čechách bylo napsáno. Je kulturním činem veliké váhy a ceny převzácné. I překládáním sloužil myšlence slovanské, seznámiv české čtenáře s »Junáckými písněmi národa bulharského« i s »Hercegovskými písněmi.« Mimo to přeložil finské epos »Kalevala«. Holečkova úsilná práce měla již hodně praktických výsledků; jmenovitě za stolkem svým redakčním tolik vykonal pro posílení myšlenky slovanské vzájemnosti, že to povrchní a nezasvěcený pozorovatel nedovede ani oceniti.

Narozen 27. února 1853 ve Stožicích u Vodňan, odebral se hned po dokončených studiích do Záhřeba, kde již vytkl si, poznávaje poměry, cestu pro realisaci svých snů. Po návratu do Čech vždy stále a stále vracel se na slovanský jih a později i do jiných konců slovanské oblasti, jmenovitě na Rus, kteréžto cesty mnoho přispěly mu, aby jimi získal si jasný a správný úsudek, čerpaný ne z theorií, ale ze skutečných poměrů. Proto jeho práce je významnou, že z těchto základů buduje.

Přítomné události, které soustřeďují pozornost opět k Balkánu, nacházejí v Holečkovi znatele poměrů tamních nad jiné znamenitého, a jeho úsudky jsou a snad teprve budou sledovány s pozorností zvýšenou. — Kéž dlouho je zdráv v práci své.

Giovanni Pascoli: MYŠLENKY O UMĚNÍ BÁSNICKÉM.

(Fragment.)

Hochu, který dovedeš rozumovati svým způsobem, t. j. dětským způsobem, který zove se hlubokým, poněvadž, aniž by nás pozvolna vedl po stupních myšlenky, náhle přenáší nás do propasti pravdy — oh! nemyslím, že od tebe pochází celé řady sillogismů; ačkoliv jsou napsány mluvou, která podobá se tvojí a urovnány podle tvých rhytmů. Snad ty rhytmy pusobí, že lépe sledujeme, a ona mluva, že lépe chápeme; neb snad že mluva oslňuje, a rhytmy ukolébávající nás abstrahují, tak že konečný úspěch myslitelův není takový, jaký by byl bez oněch obrazů a bez oněch kadencí rhytmů. Ale uvažujme teď, co jest: tvoje výsledky teď nejsou takové, jak se o nich mluví. Přesvědčil jsi mne o věci, která nebyla v mojí myšlence. A také: o věci, která nebyla ani v mojí vůli. A na tolik ty, hochu, ani nepomyšlíš.

Mluvíš ve svém prostém způsobu o tom, co vidíš a cítíš, plynně a bezprostředně; a jsi za to odměněn, když ten, kdo tě nenávidí, zvolá: »I já vidím teď, co pravíš a co bylo jisté také již mimo mne a za mnou — a nevěděl jsem toho nadobro, neb tak dobře jako teď. Toliko to chceš, požaduješ-li vůbec něčeho od radosti zevní, jíž sám jsi vyjal z oné vise a z onoho citu. A jak bys mohl aspirovati na tak velké věci s tak malými nástroji? Nemáš se dáti svésti podobností, která je mezi tvojí mluvou a řečnickou mluvou. Ano: také řečníci stupňují a zdrobňují to, co se jim líbí, a užívají, když se jim líbí, slova, které maluje, místo onoho, jež označuje. Ale rozdíl vězí právě v tom, že oni to dělají, kdy se jim zlíbí a tam, kde se jim zlíbí. Ty nikoli, hochu: říkej vždy to, co vidíš, a jak to vidíš. Oni jednají chybně. Ty osvětluješ předmět, oni oslepují oči. Ty chceš, aby se lépo vidělo, oni chtí, aby se vůbec nevidělo.

Jejich hlavní věcí je umělá mluva lidí vtipných, kteří mají v úmyslu okrásti o vůli jiné lidi, neméně vtipné; tvojí hlavní silou je vrozená mluva nadaného děcka, jež jásajíc, mluví k jiným dětem. Není tomu tak? — hochu, ať rozumuješ tedy svým způsobem, vyslovuje sentence nejobecnější a nejvznešenější, nejjasnější a nejméně očekávané, ty můžeš přece pochopiti můj i vyjádřiti svůj rozum. K vůli tomuto mluvím k tobě s větší vážností, než snad dovedu, a chtěl bych míti od tebe odpověď méně — jak to mám říci? dětskou? — básnickou, než jsi zvyklý, o můj intimní dobroději. Ó neviditelný léku, ó pěvče a strážce tajemného pokladu slz a úsměvů. Oh! mnohé nám uniká. Přece však při pohledu na tiritery isosyllabické (neomdlívej, znamená to: veršované rýmy), o nichž někteří chtějí vnutiti víru, že jimi utvoří tvoje umění, i já odvažuji se mysliti, že taková zvučná a kadencovová mluva není ani přirozená ani odůvodněná. Avšak to jest jen okamžik. Zapomeň na ony tiritery a neboj se:

Jsi věčné dítě, které vidí vše zázrakem, vše jako poprvé. Člověk nevidí tak jako ty věcí zevních a vnitřních: on zná mnoho zvláštností, jichž ty neznáš. Tak že člověk naší doby ví více než člověk dob minulých, a ruku v ruce, stoupá stále víc a více. Prví lidé neznali ničeho; nevěděli ani to, co ty víš, hochu. Jistě se ti podobali; v nich mísilo se intimní děcko s hotovým člověkem, tak jak byl. Oni divili se celou svojí bytostí všemu, co bylo tehdy opravdu docela nové, netoliko pro děcko, ale i pro vyspělého člověka. Obdivovali s citem, promíseným hned radostí nebo smutkem, hned nadějí nebo bázní. Když pak takové pohnutí chtěli vyjádřiti sobě samým i jiným, vyjímali četné a cenné střely z toulce, jimiž se nemělo plýtvati.

Proslovovali tak s jednotnou pozvolností, s promísenou vážností, nesnadná slova, jež udivena létala, zářila a zvučela od nich k jiným a kroužila kol duše toho, který je proslovoval po dlouhé, tiché meditaci. Oh! nevysílali těch střel, jako věci ohyzdné, jichž je nadbytek; byla to slova přece právě zrozená, svázaná nejjemnějšími uzly, vyznačená nejživějšími výrazy.

Všichni viděli jejich hodnotu, a váhu a timbre jejich kovu, a zvuk, s jakým z počátku odlamovaly se ode rtů, a zvuk, s jakým dopadaly v otevřené uši. Nuž, ty hochu, jednáš jako oni, protože jsi právě takový, jako byli oni. Jsi v novém světě, abys mu dal významu, užíváž nového slova. A v tom jest tajemství tvojí bytosti a tvojí funkce. Ty jsi prastarý, hochu! A předávný je

svět, který nově vidíš. A primitivní je rhytmus, ne ten nebo onen, ale rhytmus vůbec, který ty rozkolébáváš a jemuž dáváš tančiti. Jak pošetilí jsou ti, kteří chtí se vzbouřiti proti jedné neb druhé z těchto dvou nutností, kteří sobě odporují. A bouří se, jedni s gesty pedantů: Tato metafora není v tom (a zde jméno nejnovějšího básníka); druzí s bojovností novatérů: To není dosti neslýchané a neslyšitelné. Tam ti jsou celkem staří, kteří domnívají se, že ve starobě je uložena všechna autorita; a tito jsou mladí, kteří v mládí představují si vsazenu všechnu sílu; jsou nudnější než první, protože prvá chlouba je impertinencí, druhá smutkem a protože, jestli jedni nechápou svojí senilní hluchotou štěbetavý žvást děcka, druzí dosud mu nerozumějí pro hluk, který dělají, hluk uboze nadutý, kol svého mladého Já. A opravdu mladými nejsou, nebo kdyby jimi byli, nepozorovali by toho. Člověk si všimne někdy, že jest starým, a pak se šatí, líčí a křičí po mladicku. Je tomu tak snad také u vás, vy sestaralí.

*

Nechceš tedy ani opakovati to, co bylo prosloveno, ani hledati neviditelné; nechceš býti ani zbytečností ani marností.

Hledáš nové, ale víš, že ono existuje jen pro toho, kdo je ve předmětech dovede uviděti, a nebudeš ho hledati sofistikami a čarováním. — Ale srozumějme se rychle: za to ti nepřipisuji veliké chvály, protože v tom nevidím velké zásluhy. Očekávej a buď trpěliv!

Ale na něco chtěl bych se tě otázati. Máš-li cíl? Rozumí se, že mimo onen, který zove se mluviti. A mohl bys mi říci: jaký?

Neodpovídáš? Přemýšlíš, váháš? pochybuješ? Myslím, že oním cílem není: dáti trochu opory, poskytnouti trochu zlata tvému hosti, který ho má tolik zapotřebí. Představuji si spíše, ba vím, že neznáš jiného zlata, než je zlato metafor, jež nevyhasíná. Směješ se? Vím jistě: tu nemyslíš, že vytvořuješ mi přímo potřebný materiál, ale podezřívám tě, že se domníváš podávati mi jej nepřímo, připojuje nevím jakou přízeň mojí osobě, a nevím jakou cenu mým nepatrným ctnostem. Nuže, klamal bys se. Věz, že jest tomu naopak.

Jsi děckem; nyní nedovedou tě všickni jako děcko odlišovati ode mne starého, a poněvadž mne vidí někdy žertovati, myslí, že žertuji stále, také když pracuji, abych si zasloužil života. A někdy se klamou. Viz: vrabci jsou rozkošní ptáci (i oni: proč ne?); ale v osetých zahradách obyvatelé jich rádi nevidí, byť i byli sebe rozkošnější. Koukole jsou překrásné květy, ale bylo by mnohem lépe, kdyby jich v obilí nebylo. — Ale dělají tak krásný dojem! — Nepopírám, že mohou někoho rozradostniti; nepotěší však přece toho, kdo očekává od obilí výtěžku. Chápeš? Je-li také někdo, komu se líbí tvoje kudrlinky a tvoje světelné záblesky uprostřed úvahy, jež měla býti vážnou, musí se mnohým nelíbiti. A víš, co následuje pak? —

Ti, nenalézajíce tě na tvém místě, nevěří, že jsi děcko se stříbrným hlasem, ale domnívají se vyciťovati v tobě člověka drsného, člověka, který mluví, by oklamal; a volají: Rhetorik. Nuže, abys se toho vyvaroval, bylo by dobře, kdybys mezi tím, co já dávám pozor na svoje skutky, ty odešel daleko a spal — v hlubokých hájích Idalie, mezi vonnými keři majoránovými.

*

Dobře, zpíval jsi a mluvil jsi: zpíval jsi strofy a mluvil pravdu. A přichází mi na mysl, že v tvojí řeči, mimo tyto pravdy usuelní, jest ještě více skrytá a méně obecná, které odpovídá svědomí všech rychlým souhlasem. Jaká? Tato: že poesie, jak je poesií, poesie bez adjektiva má svrchovanou užitečnost morální i sociální. Kdo dobře uvažuje, pochopí, že je cit básnický, který odměňuje pastýře jeho chýší, měšťáka jeho obydlím zařízeným přece bez dobrého vkusu, ale s velikou trpělivostí a pílí.

A pastýř, který ošetřuje ovce, sní o hostinci v sousedním městě, a měšťák, který blouzní o paláci ve velikém a hlučném městě, jsou ony fantasujícími a snícími básníky, a jiní ne? Pro mne jinou věcí je sentiment básnický, jinou fantasie, která může ovšem býti oživena a uvedena do pohybu, leč může také tak nebýti. Poesie jest: nalézati ve všech věcech jich úsměv a jich slzu; a to děje se dvěma dětskýma očima, jež dívají se jasně a prostě skrze ruch naší duše. Tyto oči, nevidíce někdy nic zářivého a krásného ve věcech, které je obklopují, omezují se na snění a hledání v dálkách. Přece však to, co hledaly, bylo v okolních předmětech; a že toho tam nenalezly bylo jejich chybou, ne poesie. Řekněte nyní, že cit básnický je hojný v tom, kdo odvracuje anebo pozdvihuje očí svých od reality přítomné, shledává krásnými a hodnými svých zpěvů toliko květy americké agave atd. A nechci říci, že bys neoplýval oním citem, a že nejsi ve spojení s jinými vlastnostmi vědy a fantasie, které je činí opravdu obdivuhodnými; ačkoliv, čím hbitěji sebou pohne, tím více nudí čtenáře, a na každý způsob, protože věci nepřítomné, nebo nikdy neviděné jsou vždy a každému zázračné, jedná jako člověk, který se domnívá, že svými novinkami rozveselil posluchače. Byl spíše bystrozraký a slavnostní; ale kdo obveseluje svým slovem opravdovým, bez potřeby poháru, má větší zásluhu. — Tedy básnický cit je opravdu silný u toho člověka, který nalézá poesii v tom, co jej obklopuje, ne u toho, kdo jí tam nenalézá a musí ji hledati jinde.

Oh, kdo by dovedl posíliti to vědomí v těch, kteří je mají, upevniti je v těch, kteří zdají se je ztráceti, vzbuditi v těch, kterým se nedostává, neučinil-li by pro lidský život dílo záslužnější než kterýkoli důvtipný vynálezce pohodlí a léku. A nedovedu říci, jak daleko by tím pokročila víra lidí, zvláště v těch dobách, kdy honba za nemožným štěstím děje se s tak žhavým opovržením vůči jinému, u toho, jenž je napřed, s tak beznadějnou závratí u toho, kdo je pozadu. Již v jiných dobách básník (nejsem ani hoden vysloviti tvoje jméno, Parthenias) vidí kolovati vášně v chmurném čtyřspřeží; a ony časy byly podobny těmto, a lesklo se na obzoru vzplanutí světa ve válku všech proti všem, a každého proti každému; a onen Básník cítil, že vždy měla lyra Orfeova větší moc než meč Herakleův. A byla poesie — aniž by brala na se vzezření rádce a pozorovatele nebo proroka dobra a zla: zpívala proto jen, aby zpívala.

Z italštiny přeložil Jean Kowalski.

PYRAMIDÁLNÍ ČIN »ROZHLEDU«.

Oslava padesátých narozenin Jaroslava Vrchlického vyvolala i u těch, kdo stojí na jiných polích a pod jiným nebem se svými uměleckými a literárními hledisky upřímná slova a věcné, uznalé hlasy, leckde i velmi pěkné články, vystihující nevšední význam Vrchlického a oceňující, kdyby nic jiného, alespoň velikou mistrovu práci. Ale snad právě proto, a aby nebyly přehlédnuty ani tentokráte nedostatky našeho národního, kulturního a zejména společenského vychování, přihlásily se Pelclovy »Rozhledy«, aby s grimassou gamina ušklíbly se do těch několika okamžiků klidu a štěstí jubilujícího mistra. Byla to beztak jen kratičká chvíle, a mnoho scházelo ještě, aby byla mohla nazvána býti pravého významu básníkova důstojnou, ale zhořkla mu dříve ještě, než byla zplna dožita.

Je u nás v Čechách tato zvláštní noblessa, vraziti loktem do člověka a to hodně zhruba a vždycky hodně v nevčas, už od let zavedena, ale zdálo se, že se již omezila jen na novinářskou spodinu sensace chtivých listů a na několik společensky již dostatečně znamenaných lidí. »Rozhledům« zůstala smutná sláva, aby rozšířily tento kruh a hodily mezi tuto společnost jedinou tou chvílí všecku svoji krásnější minulost. To, co článkem »Oslava papírové pyramidy« dokázaly, je rekord v brutálnosti, je

to projev svrchovaného nevkusu, ve své mravní pokleslosti přímo neuvěřitelný.

Ke dni, kdy i v cizině všimnuto si bylo slavného dne Jaroslava Vrchlického, nejen že nepromluvili věcně ani slova, byť i nesouhlasu, ale mávly po oslavenci tak rafinovaně vybraným klackem, že se pod jeho dopadem zachvěl i popel zesnulého otce jubilantova. Hyenismus v literárních kamaších. Tak zvaná duchaplnost, která plivla do hrobu. Jsme zvykli u nás na mnoho, ale »Rozhledy« učinily více, než lze snésti. Je pro nízkost toho činu každého odsouzení málo.

Ale že mlčet, bylo by sankcionovat neplechu, zaznamenáváme tento literární »čin« »Rozhledů« pro smutnou památku toho, kam až pokleslo niveau literárního časopisu, kdysi krásné revue moderního hnutí českého, léta Páně devatenáctistého třetího.

LITERATURA.

Aug. Eug. Mužík: Krůpěje rosy. Nákladem J. Otty v Praze 1902. 2 K 40 h.

Nálada písně národní není tak pádným požadavkem, někde ji nahradí jiskra samorostlého vtipu; proto pan Mužík nemusel pracovati s umělým vytvářením citových impressí; vždyť jedná se mu jasně a určitě o píseň národní, její věrnou, ideovou i formální imitaci. Celkem se pokus jeho zdařil: ve sbírce »Krůpěje rosy« je několik velice pěkných čísel. Někde až příliš zdají se zaznívati ozvuky určitých národních písní; místy naleznete skupinu slov, kterou jako byste byli již někde slyšeli zpívati. Snaha p. autorova směřuje k primitivnosti, k té samorostlé triviálnosti (užívám toho slova v jeho dobrém významu), k lidově resignovanému a humoristicky zbarvenému zladění; někde skoro dají se vytušit i folkloristické prvky. Břitkost ironie, resignovaná apathie a sentimentální primitivnost náladová, jakou dotyčné vrstvy lidu se vyznačují (neb vyznačovaly) — tedy vesměs složky jejich temperamentu a jeho psychicky-umělecké příkrasy: všecky tyto prvky připojil zde pan autor k oné lidové formě, s uměleckého stanoviska tak rudimenterní, k ideovému obsahu však přiléhavé a pro úspěch imitování nutné. Jestli snad někde přepjal, vyhnal do krajnosti ty specielní vlastnosti národního slohu, nebo jinde užil terminů trochu mdlých nebo snad se vymykajících z lidové poetiky, pak řada zdařilých imitací jako: Voda, Divoké husy, Pravý počet, Marný odvod, Loučení, Mrtvá matka, Umřel a j., uspokojí svým spracováním, protože vytčeného cíle dosahují.

Karel Engelmüller: Černé lilie. Nakl. Grosman a Svoboda, Praha 1902.

Rozcitlivělá a zachvívající se je obrysová linie povídek p. Engelmüllerových. Panu autorovi nejedná se příliš o určité definované a psychicky ostré založené projádření se — vyciťuji spíše jeho »Čtyř povídek o láskách« více převahy stilové než vnitřní solidnosti. Jen poslední povídka je prohloubenější, má větší a složitější vymezení a také silnější spolupůsobení psychického a esthetického živlu.

Nelze upříti, že všechny ty povídky mají snahu podati v co možno nejdelikatnějším rozčlenění erotické vzlety, a to takové, jež ani v jádru ani s přibarvením, jež jim autor udělil, neliší se nijak od zastaralých motivů; tím ovšem přichází přílišné napjetí na stilisatéurskou a poetickou schopnost p. autorovu, kterou osvědčil ve formě dosti uspokojující. Ale celkem prozrazují ty krátké a jen ve formě rozváděné episody příliš svoji pseudo-modernost. Chybí jim vymezení umělecké, psychologické base, určité utváření: vše to mizí v stylistických improvisacích. Proto nejpříjemněji působí vlnění několika plynně komponovaných vět, chvějně hřejících deskripcí a obrazů, v nichž p. autorův — abych tak řekl — sentimentální stil nakupuje vedle sebe řadu citlivůstek různých odstínů, spoustu drobností někdy melancholických, někdy až rozplizlých; a to, třeba ony drobnůstky někde jsou otřepané a někde vyznívají falešnou, až skoro dětinskou přeplněností, jest příčinou, že formálný hypersentimentalismus této knihy stává se před naším zrakem aspoň zčelenou, v lethargii uspávanou hladinou, kterou temperament umělcův nikde nedovede dosti rozčeřiti: kniha sama přesvědčí každého, že všechny náběhy k tomu selhaly.

Felix Téver: V soumraku. Nákladem J. Otty. Praha, 1902.

Kniha povídek, zahrnutých pod názvem »V soumraku«, jest jistě knihou zcela upřímnou, pracovanou poctivě, a dojem, kterým působí, ač má v sobě tolik různých a tolik bezvýrazných živlů, jest při lektuře zcela příjemný. Kniha lehké, nerozpjaté do šířky konstrukce. Jsme zvykli v poslední době, aby umělec kráčel za určitým cílem, aby trochu jeho umělecké bytosti přecházelo do jeho díla. Tím ovšem tyto povídky nejsou, podávajíce jen jisté schopnosti autorovy, ne však zcelený dojem. Je to kniha nejstejnorodá, plná rozmarnosti a okamžikového naladění — ovšem dají se vytknout v několika povídkách společné znaky, aspoň přibližně. Předně je to záliba v sentimentálním a plačícím zabarvení, nasládlé chuti jižního ovoce, povrchová sympathie pro románský temperament. Pokud citovost zůstává v mezích skoro etiketních, potud pracuje p. autor dosti detailně, rozebírá dle úzkostlivých esthetických zásad, tvoří rozčlánkované stupňování sentimentu, připouští i snivost — a konec, byť i byl sebe smutnější, neopouští sladkou a mdlou atmosféru romantismu; celku odpovídajíc, postupuje stejně i zevní forma. Jinak jest tomu ale, octne-li se na poli, kam zasahují vlny jiných oblastí, kde sensibilita, jsouc jen zevní a stále udržována v etherickém ovzduší, přikloní se na př. k hmotnosti; tam již má p. autor snahu býti delikátním a nerušiti harmonii té které piečy a protože nedovede spojiti ony dva póly, pracuje pak s menší podrobností, s jakousi nucenou nedbalostí a snahou, zustati na ideálních výšinách. To platí hlavně o povídce »Touhou v modravou dál«, která — mimochodem řečeno — je psána silně à la Zeyer, nejen tím nejzevnějším a formálním utvořením, ale i konfliktem, který v ní je vložen, pak o piéce »Zlá zima«, kde citová disposice u Giny neporušuje příliš psychologickou pravděpodobnost, kde i stylistická forma stojí poměrně nejvýše.

Proti této spojitosti stojí ovšem i jiné povídky, které z rámce knihy se nadobro vymykají, krátké to episody, skoro jen genry, jež ani samy o sobě ničeho nevyjadřují, jako »Na bramboříšti«, »Babička Kahrnová«; jsou spíše jen rozmarem invence, okamžitým a pomíjejícím. Sentimentální a přece střízlivá dekorace povídek prvého druhu, byť i byly příliš salonní a příliš uhlazené, má daleko větší svoje odůvodnění než legérnost, s jakou jsou nahozeny poslední dvě povídky, pro p. autora samého bezvýznamné.

JEAN ROWALSKI.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou. na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rokopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 20. BŘEZNA 1903. * ČÍSLO 17. *

Z BÁSNÍ F. X. SVOBODY.

RÉVA PŘED ZIMOU.

Na stráni révy sežloutlo listí,
žilnaté pruty vidět již,
studený větřík krajinou svistí,
rozváté mraky letí výš.
Přijímá réva chlad,
dává si rváti šat,
jakoby chtěla spát.

Po stráni letí vyrudlé šaty,
holá je, přijde ledu květ,
ulét' den tepla milostný, zlatý
v minulost marnou, cizí svět.
Poslední ještě dech
zpívá si v révy rtech,
jak bylo v letních dnech.

Na hrudi měla bohaté plody,
granátný hrozen, vroucí krev,
nadšení v lidské vlévala hody,
žhavila oči mladých děv.
Sílila mlékem svým,
šuměla tichý rým
lupením širokým.

Orvaná révo, usni sen tichý,
život tvůj odlét' v dálný jih,
schouli se tiše pod slamné víchy,
padne již brzy bílý snih.
Býval, ach, býval ráj,
kvetl, ach, kvetl máj,
leč vše dnes pouhá báj.

PÍSEŇ CESTÁŘOVA.

Na bílé cestě ve aleji
rád trávím teplý letní den.
Všem lidem štěstí, zdraví přeji,
již tudy jedou nebo jdou,
neb vím, že ještě tvrdší cesty
než tato v lidském žití jsou.

Štěrk urovnávám do koleje
a tiše sním, jak léta jdou,
mě hrábě zvoní, sladko mně je,
klid měsíce v svém zraku mám,
a těším se, že cesty křivé
všem lidem vlídně urovnám.

A pracuji tak po den celý
od jitřních mlh až v noci mír,
a v byt když zajdu osamělý
a smích když slyším dětí svých,
tu vzpomenu, jak zablondilým
je za tmy v krajích neznámých?

Tak jizvy cesty zaceluji,
z kol, podkov rány hojím jí,
a tichý sen si v duši snuji,
že čas mých sta též srovná ran,
než večer bude, a než v dálky
mne zavolá všech lidí Pán.

Na bílé cestě ve aleji
rád trávím teplý letní den.
Všem lidem štěstí, zdraví přeji,
již tudy jedou nebo jdou,
neb vím, že ještě tvrdší cesty
než tato v lidském žití jsou!

PO POHŘBU MARIE N.

*Zázračné bylo dítě:
běloučká, mírná a snivá
jak nadpis pohádky.*

Podzimní slunce usmívá se,
nás větřík hladí, v dálkách klid.
Pěšinky osehly, jimi k chatám
se vrací zamyšlený lid.

Ta, již jsme uložili v zemi,
zpět nepřijde a nevzhlédne.
Sen její něžný, touhy širé
v tajemství zkvetly bezedné.

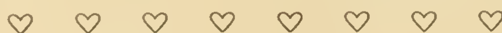

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Na zápraží o svém umě obrátila se na pravo a mírným klusem běžela podél stájí na široký dvůr.

Všecka krása její vynikala. Byla dlouhá a vysoká na štíhlých nohách. Krátká srst byla uhlazena a zrcadlem se leskla. Dlouhý a hustý černý ocas bezmála po zadní kopyta jí splýval; dlouhá a hustá hříva za klusu se roztřepávala. Krásná byla, statná byla. Milo na ni pohleděti.

Jak doklusala prostranného dvora, vitou šiji zalomila, zadníma nohama vyhodila a rozběhla se cvalem. Hříva se jí rozvlála, pod kopyty odletoval štěrk.

Oběhla nádvoří, když Adam volným krokem jí došel. Před ním rázem běh zastavila, počkala si naň. Dali se spolu obchůzkou. Hřebice byla Adamovi po pravé straně. Nohy pod ní jen jen hrály, svaly jen jen se tetelily, dychtivy čilého pohybu a napínání. Adam šel krokem stejným, hřebice nestejným. Bujnost ji pobízela předběhnout, oddanost ji zdržovala. Netrpělivě se vrtěla jako panna, tance nedočkavá Frčela a supala, hlavou potřásala. Ale když ji Adam pohladil po přednici, přiměnila svůj krok k jeho tak, aby ji mohl popleskat i po krku. A když ji popleskal po krku, ještě se malinko zdržela a skrání se mu otírala o skráň. Adam ji vzal za ucho, ještě blíž k sobě přitáhl, ba zdálo se, jakoby jí do ucha důvěřivě šeptal. Když ji pustil, hřebice sama ještě kráčela tak hlavou skloněna, jak ji sklonil Adam.

Adam náhle se rozběhl, jakoby chtěl utéci, a hřebice dělá, jakoby ho nemohla dohonit ani při největším napjetí sil. Staví se na přední nohy, zadní při tom pod sebe zatahujíc. Div kotrmelců nemetá. Přehupuje se skokem s předních noh na zadní, se zadních na přední. Skoky by se zdály velmi namahavými a umělými; ale Adam ví, že si hřebice s ním zahrává a hoví mu, aby náhle za ním vyrazila a ukázala, seč jest.

Tak učinila. Napřáhla se jako struna, jakoby se v tenkých bocích chtěla přetrhnouti. I nohy napřáhla, i krk — a dvěma, třemi skoky byla u Adama. Zase podle sebe kráčeli, hlavu k hlavě přikládajíce.

Švarná byla podívaná i na hřebici, i na Adama. Oba mladí, krásní, silní, jaři. Sama Anýžka roztávala, patříc na ně. Hřebice byla jí dosud jako svá, jen se jí činilo, že je statnější. Dobře si Anýžka hleděla uzeného s vařbuchtami a smetanovou omáčkou, dobře slepice v nudlích, ale činila to z povinnosti, jako poslušná dcera matky své; ale ani uzené s vařbuchtami, ani slepice v nudlích nerozehřála srdce její, nezblížila ji s půjďáckou cizinou — teprve hřebice, někdy jejich, Bakulouc.

Tvář se jí rozjasnila, oči rozevřely, hlava vztyčila.

Adam vidí, že Anýžka naň se dívá. Ještě prudší oheň se v něm zapaluje a prošlehává mu všemi žilami. Tvář mu jest jako z brunátu, ale čím více tvář mu hoří, tím chladnější je pohled očí.

»Sršeň, učiněný sršeň,« opakuje Bakula Králenci výrok, který o Adamovi učinil za stolem. »Kdyby měl před sebou dva šiky nepřátelské, střelil by z jednoho oka a jeden šik by se v prachu válel, střelil by z druhého a byl by na padrť. Chvála bohu, že my jsme přátelé a není nám se báti!« dodal, aby Králenci zřetelněji ukázal, že žertuje.

Opět Adam předběhl hřebici. Pěsti zaťal, ke hrudi přitiskl a běžel, div se patama plecí nedotýkal. Lehce se mu běželo, byl jako k tomu oděn: škorně na nohou, bílé punčochy po kolena, žluté koženky, vestu po bradu s řadou lesklých knoflíkův uprostřed; kabátu neměl; na hlavě mu seděla vlněná čepice se střapcem. Takové čepice Anýžka u chlapců doma nevídala. Ona z nepovědomých věcí, které u Králenců v Líkařově Lhotě poprvé viděla, Anýžce byla nejnápadnější.

Ó by to byl tušil Adam! Oči se Anýžce dokořán neotevřely na jeho hbitost, ani na jeho umění s koni a, byl-li marnivý a myslil-li na to, ani na jeho vysoký i sporý vzrůst, na široké čelo, tváře i bradu, jež byly u Králenců v rodu a zakládaly jejich pojem o mužné kráse

Anýžka se hlasitě zasmála.

Obojí rodiče se z toho zaradovali: Adamovi, že dala známku libosti, a její, že dala známku života.

Najednou se Adam zastavil a postavil proti hřebici.

I hřebice se náhle zastavila; napřažené přední nohy byly jí brzdou; až se do štěrku zarazily. Nebylo jí vhod, že musila stanouti, když se jí nejlépe běželo. Naostřila uši, zaržála, vycenila zuby, sekla jimi a zlostně hodila hlavou. Adam jí pohrozil a pokročil blíže naproti ní. Hřebice na krok couvla, ale když Adam opět pokročil, už neustoupila, nýbrž vzepjala se.

Adam na ni: »Prč! Prč!«, ale zvíře již nedbá jeho hlasu. Tak se často stává, že nejlepší hra z ničehož nic mění se v opravdovou srážku. Zdálo se, že z Adama a hřebice stali se nepřátelé. Hřebice zlostně na zadních nohou přešlapovala, zlostně zuby sekala a hlavou házela.

»Padne-li na něj hrudí, porazí a pošlape,« pravil Bakula Králenci, napjat divadlem.

Králenec ani neuznal za hodno odpověděti, toliko nadzdvihl koutek úst.

Bakula zas: »Nerozuma je tvůj Adam! S koni neumí. Tak se kůň kazí, když se mu dá příležitost, aby se cítil silným nad člověka. Hned přestane poslouchat a chce, aby člověk poslouchal jeho. Kůň jako ženská potřebuje pevné ruky mužské.«

Králenec neodpověděl.

»Prč!« zvolal Bakula a rozehnal se Adamovi na pomoc. Již již viděl Adama, an se válí na štěrku a hřebice skokem přes něj, nedbajíc, neublíží-li mu těžce, ba snad smrtelně.

Mohli jste se tenkrát, strejčku Bakulo, neznepokojiti, vaší pomoci nebylo zapotřebí!

Adam vyskočil, chytil hřebici pravou rukou za dolejší pysk a sevřel — a hřebice byla okamžitě zkrotlá. Ještě se na všem těle třásla, ale již ne jako silnější, nýbrž jako přemožený. Adam ji tak minutu držel a mezitím ji druhou rukou potřepával po tváři a krku.

Zvíře se upokojilo, Adam je pustil a silněji popleskl po přednici.

Hřebice odchází do maštale. Kráčí zvolna, jako pod břemenem hanby.

»Prč!« pobízí ji Adam.

Hřebice zrychluje krok.

Uvázav ji, Adam se vrátil na zápraží.

»Chlapče,« vítal jej Bakula hlasem plným obdivu, »už jsem se o tebe bál, už jsem ti chvátal na pomoc. Tvůj vlastní otec neměl o tebe té starosti, co já!«

»Ti dva si neublíží,« řekl Králenec a suše se zasmál. »To jich neznáš.«

Načež se obrátil k Adamovi a Anýžce: »Děti, zajděte si na sad, trochu si pohovět. Adame, načeš Anýžce třešní, najdou-li se tam ještě nějaké. Seznamte se trochu spolu, snad z toho škody míti nebudete. A my s Anýžčinými rodiči vyjdeme si trochu do polí, aby se u nás porozhlídli. Moudrý člověk všechno rád poznává a nic, čeho ještě nezná, není mu pro to špatné.«

Společně přešli dvůr. Obojí rodiče vyšli zahumennými vrátky ze dvora. Adam vedl Anýžku na sad.

Byl s ní sám.

Od toho dne, co Anýžku poprvé zhlédl, Adam jiného myšlení neměl, než na ni. Kudy chodil, v hlavě si sumíroval, co učiní a co jí řekne. V myšlenkách se s ní potkával na poli, na louce, v lese, cestou, jen nikdy ne na jarmarce neb o pouti, slovem před lidmi. Neustále toužil, aby se s ní octl někde o samotě a mohl jí vypověděti, co má na srdci.

Představoval si to asi tak:

Adam půjde svou cestou nebo za svou prací. Najednou, kde se vzala tu se vzala, stane před ním Anýžka. Herbávné její oči budou od Adama všehovšudy na dva kroky. Adam ji prudce chopí za ruku, obemkne, stiskne, sevře a již nepustí, dokud neuslyší od Anýžky: »Ano, chlapče, vyjdu za tebe, bude-li v tom vůle mých i tvých rodičův a boží.« Vůle rodičů, vůle boží! To se jen tak od starodávna říká, ale hlavní je vůle děvčete. Jak Anýžka svolí, všecko ostatní se Adamovi poddá. Co se jeho rodičů týká, jejich přáním Anýžka byla jako Adamovým. Ale, chlapče, řeknou-li strejček Bakula »ne«! Zaslíbili-li ruku Anýžčinu někomu jinému?

Var políval Adama, jak mu taková myšlenka napadla, hruď se mu bouřila, pravice napřahovala, pěsť zatínala.

»Naučím každého, kdo by mi Anýžku odpíral nebo přebíral!« hrozíval v myšlenkách.

Co zejména by jednomu nebo druhému za to učinil, nevěděl, jen to cítil, že by ho zachvátila strašná žízeň pomsty.

Nuže, Adame, konečně jsi s Anýžkou sám, vyjev se jí! Otevři přec ústa, pověz ji, co chceš, aby ti byla, a vyslov k vůli většímu důrazu tu hrozbu, která ti vždycky na jazyk sedá, jak si vzpomeneš, že by Anýžku mohl dostati některý jiný! Tak pak přece promluv, špalku!

Ach, není možná! Najednou se Adamovi všecky myšlenky a úmysly rozsypaly jako žejdlík maku, rozčmířily se mu jako mravenci v trávě. Nelze jich sebrati, žádnou mocí nelze, Adam je němý ve chvíli, na kterou se tolik natěšil a načekal, dočista je němý!

Anýžka stoupá volným, odměřeným krokem k sadu. Sama jde. Ovšem zblouditi nemůže, když má cíl před očima, ale přece by se patřilo, aby jí tam Adam ukázal a dovedl, když pro nic jiného ne, aspoň aby začal řeč.

Přechází Anýžce od pravého boku na levý, od levého na pravý, oči se mu nemohou Anýžky nahltati, jak se jim líbí její podoba i herbávné šaty, i bílé punčochy, i lesklé střevíčky.

Anýžka sama vešla do sadu.

Adam za ní dvírka kolíkem zastrčil. »Aby sem havěť nemohla,« řekl nesměle, ba snad i koktavě. Zalhal si. Nešlo mu o havěť, nýbrž o to, aby byl s Anýžkou ještě více sám, a to bude zde v sadě, v úkrytu stodoly, za dvírkami zastrčenými.

Sebral všechnu odvahu a hbitě pokročil za Anýžkou. Nyní ji osloví. Začátek má a ostatní půjde samo sebou. Začne: »Anýžko, děvče milé, vezmi si mne, hospodař tu se mnou v Líkařově Lhotě u Králenců, roď mi zdárné děti, lidem k potěšení a ku chvále boží . . .« Pokrač.

Jiří Sumín

SOUMRAKY.

Pokrač.

A zase se tak nesnesitelně usmíval. Pavel, když ho tak někdy štípla svými kosmopolitckými kleštičkami, rozčilil se opravdově, dovedl být ohnivý, ano zlý, ale nikdy ji neurazil takovým shovívavým a znehodnocujícím úsměvem.

»Jen se neomlouvejte« — pokračovala. »Je známo, že jste vydaření zpátečníci při své prononçované liberálnosti a zfanatisovaní náboženstvím, jež popíráte. Pavel, jenž mne plísnival, že posílám dcery ke zpovědi, jezdil často do Kostnice uctívat náboženského reformátora a popsal mnoho stran, líče mi své dojmy prvního setkání s památkou svého národního světce v cizině.«

Konečně ho ohnula! Přestal se usmívat a oči se mu zaleskly.

»Vskutku ... On psal ... to musí být zajímavé.«

Upokojte se, on nebyl obratným stylistou. Jeho periody byly někdy mlhavější než jeho krajinky. Ale snad vám dostačí, řeknu-li vám, že jsem se jednou za jeho pobytu v cizině a sice přesně šestého července musila na jeho důtklivou žádost, jež se navlas podobala rozkazu, dostaviti do Kostnice, kdež mne očekával. Nu, a pak jsme ovšem putovali společně za město k tomu erratickému balvanu, porostlému břečtanem, odsud pak do kathedrály tak tragicky velebné ve své spustlosti, jakoby pykala za ten epochální ortel, pronesený pod její střechou; odtud mě zavedl do bývalého dominikánkého kláštera, z něhož je velice fešácký hotel. Člověk se ani nedoptá a musí být dobře obeznámen, dovede-li vyhledati věž, v níž byl Hus uvězněn. Ačkoliv tam bylo velmi veselo, poznali na nás ihned, že se nepřicházíme bavit, nýbrž že se chceme pokloniti památce svého světce. Také nebyli v pochybnostech, odkud přicházíme, jako vaši známí na dostihách v Lomnici. Patrně tam přichází z Čech mnoho poutníků. Na konec přišli jsme k jakési staré kolně u nádraží na břehu jezera. Vypadá to, jako tamhle ten náš senník dole na louce ...«

»Vždyť já to znám« — pravil, nepohlednuv do okna, z něhož mu chtěla ukázat svůj senník.

»Ah, ano, vy to znáte,« pravila živě, »já jsem ovšem hleděla udiveně, ale Pavel nenechal mne dlouho v pochybnostech. »Budova koncilia« — pravil vážně a div nepoklekl před tou starou kolnou. Všimla jsem si, že koleje z nádraží vedou až pod ni a podle klenutí uvnitř soudila jsem, že tam bývají odstaveny lokomotivy z nádraží. Když jsme kráčeli po schodech, zrovna vjela jedna s hukotem do vnitř. Stará budova otřásala se povážlivě. »Vraťme se,« prosila jsem Pavla, »vždyť to na nás spadne.« Ale on byl neoblomný. Vešli jsme do sálu, jenž by mohl být tančírnou nějaké větší hospody vesnické. Jen že zdi ověšeny jsou obrazy, jež vypravují dějiny města, které ostatně nová doba, vzavši mu starou slávu, přivedla tak daleko, že čítá zřejmě císařskou návštěvu ku svým dějinným epochám. Nejvíce zaujal nás obraz, představující Husa, jenž sedě na lodi uprostřed posměvačných mnichů a žoldnéřů, blíží se za noci ke svému vězení v Gottliebenu. Je dobrý. Jeden z mnichů pozvedl pochodeň, jejíž záře padá na tvář odsouzeného kacíře. Mohl by být vhodným protějškem ke Kristu na Hoře Olivetské. A vskutku nevím podnes, je-li obraz ten tak působivý, či byly-li toho příčinou celodenní dojmy a vážnost Pavlova, či snad jezero, jež jako živý, hovorný svědek této scény vlní se pod okny, jakoby bylo pokračováním toho, po němž pluje lodice s vězněm, jehož osud se naplňuje, ale cítila jsem tak živě pravdu toho výjevu, jakoby to nebyl samozřejmý akt středověku, ale bolestná pohroma ze včerejška. Jen že Pavel byl zřejmě rozčilen. Když jsme vyšli a stanuli u blízkého pomníku, postaveného na oslavu vítězných vojsk německých, vracejících se tudy z pokořené Francie, Pavel, jenž zdál se čísti nápis na »Siegesmonumentu«, pojednou se obrátil a prohlásil, že pojedeme ještě dnes do Gottliebenu. Bylo mi podivné, ale co naplat? Za pět minut seděli jsme ve člunu. Počasí nebylo valně příznivé, vítr honil černá, nízká mračna, chvílemi i pršelo. A pak jezero Bodamské se svými otevřenými břehy má velikou schopnost načechrati pyšně hřebeny svých vln, rádo si pak zažertuje s takovou rybářskou skořapkou, v jaké jsme seděli. Bylo mně líto Pavla. Věru že Mohamedán neputuje s větší pietou ke hrobu Mohamedovu! Zpáteční cesta byla děsná, nikdy na ni nezapomenu! Strhl se liják, jenž bičoval hladinu, tak že jsme byli více ve vodě, než na povrchu. Mlhavá tma nás obklopila, pouze vody byly kolem nás. Náš převozník klel a naříkal. Ale Pavel duchem zcela nepřítomen, dával se unášeti myšlenkou na novou práci, vzniklou z dnešních dojmův.«

»Jakže? ... to by mohl být jen genr,« přerušil ji živě.

»Ne, nebyl to genr. Já vlastně dobře nevím, co to mělo být. Ostatně nikdy ho nenapadlo něco nemožnějšího. Řeknu to přímo: nechci ho dělat směšným.«

Ale Rokyta jakoby přeslechl její poznámku, zdál se unesen vlastní vidinou.

»Já vlastně také sám jednou ... ale člověk nechce žvatlati po jiných« — mluvil nesouvisle.

»Ale byl to genr .... jistě! Proto také nemohl z místa.«

»Ne, povím vám tedy: byla to krajina za jitra po dni popravy, kdy popel mučedníkův hozen byl do Rýna ... Ostatně jsem již řekla, že ho nikdy nenapadlo něco nemožnějšího. Bylo to pojato ovšem symbolicky. Práce daleko nepokročila — ačkoliv byl z ní přímo nemocen. I v noci o tom blouznil. »Viď«, říkal mi často, »řekne-li se o pozůstatcích člověka, jenž byl na hranici upálen, ‚popel', je to míněno více obrazně. Na hranici při volném vzduchu tělo lidské nemůže shořeti na popel. Vždyť víme, jakého žáru je třeba v pecích pro spalování mrtvol a tu ještě nutno roztoukati kosti. Je tedy pravděpodobno, že v popelu ze dřeva zůstaly kosti, ano i ohořelé údy ...« Požádala jsem ho, aby mě v noci neročiloval představami tak děsivými. A tak nevím, kam až práce dospěla. Viděla jsem toliko chudý náčrtek, kousek pozadí, ale i ten zmizel, patrně ho zničil.«

Jakoby úplně zapomněl, kde se nachází, učinil několik prudkých kroků, stanul, přejel čelo dlaněmi a čechral si vlasy.

»Bylo to ... bylo to fialově zeleně ... vidím to před sebou,« pravil vytrženě, přimhuřuje oči.

»Nikoli,« smála se, »bylo oranžově hnědé s rudými skvrnami.«

Ale on netušil, že žertuje, rozběhl se zase a vjel si oběma rukama do vlasů.

»Není možno ... ačkoliv máte pravdu, fialové barvy tam nebyly. Já tuším jasně, co chtěl říc'. Je to takové zsinale bledé ráno, jak je vidí oko, když bylo před tím dlouho upřeně hledělo do požáru, jenž připravil tisíce rodin o přístřeší.«

Přivřel oči a máchl několikrát rukou, jakoby rychlými tahy štětce kladl linie na plátno.

»Zde je Rýn ... v pozadí vinice ... v popředí pole se žloutnoucím obilím. Na břehu několik postav ... snad povoz a ...«

»A koně.«

»Ano ... Avšak ne! Měl pravdu: není to nic.« Máchl rukou, jakoby celý obraz rázem setřel. »Ne, barvy mají jinou abecedu.«

»Člověk si téměř dovede představiti někdejší Husity,« pravila, hledíc se smíchem na jeho zruměněnou tvář. »A co jste chtěl říci tou abecedou, již jste nenašel?«

»Chtěl jsem vysloviti beznadějnost zničení, zmaru veliké, obrozující myšlenky, již minulost naše nedovedla uskutečniti, lépe řečeno udržeti.«

»Ale doznáte zajisté, že myšlenka ta, postavena tváří v tvář nové době nemá více ani velikosti, ani obrozující síly?«

»Ovšem, když byla naplnila své poslání. Ale kdo ví, jaké schopnosti uvolnila, když se úplně assimilovala v duších širokých mass, sevřených předsudkem, pověrou a lží. Je to náhodou, že jsou katolické státy v úpadku a protestantské na vrcholu moci? Kdo může říci, že byla Bílá Hora vrcholem našeho neštěstí a nikoli pouze začátkem?«

Bylo jí ho pojednou líto a chtěla ho potěšiti.

»Ale Rusko ... Rusko je silno. Nikdo jiný nebyl by dovedl potříti tak dokonale nepřemožitelnou armádu Napoleonovu.«

»Ah, to už je dávno, a pak ji ani nepotřelo Rusko, nýbrž mráz.«

Vida, pomyslila si, on dovede každé radosti podtrhnout kořínek, jakoby si ji chtěl přesadit do jiné půdy. Ale její hořkost, již cítila vůči šťastnému soku Pavlovu, zmírnila se, když viděla, že tento robustní, smělý muž nosí ve svém nitru jakési bolestné, romantické tajemství, které jistě s každým nesděluje a jež má příchuť silného pudu polobarbara, jenž miluje kout své země, třebaže je nucen choditi na lov přes hranice, aby opatřil svůj krb. Podobal se tím ostatně Pavlovi, jen že byl lépe ozbrojen a neústupnější.

Neměla však úmyslu dopřáti mu nezaslouženého vítězství, neboť ji věru nepřesvědčí. Kdyby vskutku potřebovala náboženské útěchy, je jista, že by ji nalezla toliko v katolicismu. Rozhovořila se o svých vzpomínkách z doby mladosti. Byla vychována v klášterním ústavě blíže Bregenze. Odtud podnikali dosti časté výlety do Alp, tak že poznala všecka švýcarská města. Ovšem mnoho se změnilo od té doby. Protestantism ji tehdy děsil. Připadal jí strohý, drsný a bez kouzla. Naproti tomu má dosud dojem, že nikde nelze se pomodliti vroucněji k bohu než v poutnickém chrámě Einsiedelském. Kouzlo, jakým působila na ni tato klenotnice umění, jež po staletí tvořily ruce mnichů, uschopňuje duši věřiti v tom okamžiku v zázraky. Za to když vešla do »Grossmünstru« v Curychu, přímo ji zamrazilo. V prvním okamžiku měla za to, že se octla v kostele vypleněném, určeném snad za skladiště, nebo něco podobného. Pouze stará, ošklivá sedadla svědčila o tom, že chrám je používán .... Ano, vnitřek Grossmünstru a pak bronzová socha Zwingliho opřeného o meč, s tím tvrdým, studeným výrazem tváře, to bylo, co si nejživěji připamatovala ze svých curyšských dojmů, když jí odtud byly zaslány Pavlovy pozůstatky ve špinavé urně.

Vyznělo to příliš trpce, než aby byl mohl uznati za dobré viklati jejím přesvědčením. A tak se zvenáhla usmiřovali a sbližovali. Jen že přece ještě musil se poněkud obhájiti. Pokrač.

Fráňa Šrámek:

PŘEDVEČER KONCE.

Nespím a neumoudřím
nerozumný srdce pláč.
Marně vydán marným bouřím
ztroskotám se, nevím zač.

Ničím už se neopiju,
neobživnou ničím tmy.
Bavím se v svém aquariu
s rybičkami mrtvými . . .

Zpovědníka teď už nemám,
nemohu mu pranic lhát.
Smrtelným a těžkým trémám
nemohu už vzdorovat . . .

A UMŘELA . . .

(NA STARÝ MOTIV.)

A umřela . . . Těch jejích dvacet let
odešlo někam práchnivět . . .

Bylo třeba na ni vzpomínat,
trochu žízeň mít a trochu hlad.

A žízeň třeba bylo utišit,
v pekelné žízni hodně lihu pít.

A prázdnou tlamu hladu zasypat,
v psích budkách blasfemických se psy žrát.

A bylo třeba říkat přátel holotě:
To byla jedna žena v celém životě . . .

A ta umřela . . .

Gabriele d'Annunzio:

NOC U MRTVÉHO.

Z knihy: Le novelle della Pescara.
Přeložil Jean Rowalski.

Mrtvola syndika Biagio Mila, již úplně oblečená a s tváří pokrytou vlhkou rouškou, napuštěnou vodou a octem, byla uložena na lůžku, téměř uprostřed pokoje mezi čtyřmi svícemi. A po obou stranách bděli žena a bratr zemřelého.

Rosa Mila byla žena asi dvacítipětiletá. Byla to kráska rozvitá, světlé pleti, s čelem poněkud nízkým, s obočím tvořícím dlouhé oblouky, s očima hlubokýma a širokýma, na jejichž duhovce jakoby lesknul se achat. Majíc veliké bohatství vlasů, měla téměř vždy šíji i skráně i oči zakryty spoustou vzdorných kadeří. V celé její bytosti zářil lesk zdravosti, a její svěží kůže měla vůni výtečných plodů.

Emidio Mila, duchovní, byl asi téhož věku. Byl hubený, v obličeji barvy bronzové jako ti, kteří žijí na venkově, vystaveni slunci. Měkký, načervenalý vous pokrýval jeho líce; silné a bílé zuby dodávaly jeho úsměvu mužné krásy; a jeho světle žluté oči svítily tak jako dvě nové zechiny.

Oba mlčeli: ona, probírajíc v prstech skleněný růženec, on, pohlížeje na jeho míjející zrna. Oba měli v sobě touž lhostejnost, kterou náš venkovský lid mívá před záhadou smrti.

Emidio pravil s dlouhým povzdechem:

»Je zima, teď v noci.«

Rosa pozvedla oči, přisvědčujíc.

V pokoji, poněkud nízkém, míhalo se světlo podle pohybů plamenů. Stíny sbíhaly se hned v rohu, hned na stěně, měníce tvar i intensitu. Křídla okenní byla rozevřena, ale žalusie zůstávaly spuštěny. Záclony z bílého muselínu se chvílemi pohybovaly jakoby vánkem. A zdálo se, jakoby na běli lůžka tělo Biagiovo spalo.

Slova Emidiova vpadla do ticha. Žena sklonila opět hlavu a počala znova zabývati se růžencem. Několik kapek potu perlilo se na jejím čele, a ona oddechovala s námahou.

Emidio tázal se po chvilce:

»V kolik hodin přijdou pro něj zítra?«

Odpověděla přirozeným zvukem svého hlasu:

»V deset, s kongregací velebné svátosti.«

Potom ještě mlčeli. Zvenčí doléhalo sem ustavičné kvákání žab, vnikala chvílemi vůně travin. V úplném klidu zaslechla Rosa jakýsi drsný zvuk, vycházející z mrtvoly, a s dojmem hrůzy zdvihla se s židle, chtíc se vzdáliti.

»Nemějte strachu, Roso. Jsou to výpary,« pravil švakr, drže ji za ruku, aby ji ubezpečil.

Uchopila instinktivně jeho ruku; a stojíc na nohou, držela ji. Snažila se naslouchati, ale dívala se jinam. Zvuky v těle mrtvého se prodlužovaly a zdály se vystupovati k ústům.

»Není to nic, Roso. Uklidněte se,« dodal švakr, kyna jí, aby usedla u svatební truhly pokryté dlouhou květovanou poduškou.

Usedla vedle něho, držíc jej dosud ve zmatku za ruku. Ježto truhla nebyla příliš velká, údy obou se dotýkaly.

Ticho míjelo. Zpěv mlatců vytryskoval z venčí a ztrácel se v dálce.

»Pracují v noci, při světle měsíce,« pravila žena, mluvíc, aby zahnala strach i únavu.

Emidio neotevřel úst. A žena odtáhla ruku, protože onen dotyk nyní počínal buditi v ní pozvolný dojem neklidu.

Oba byli zaujati nyní jednou a touže myšlenkou, která se jich náhle zmocnila; oba byli za-

chváceni touže vzpomínkou na venkovskou lásku v čase puberty.

Tehdy žili spolu v Caldore, v domech na osamocené vyvýšenině u křižovatky. Na kraji pšeničného pole stála stará zeď, zbudovaná z kamenů a hlíny. Na polední straně, která patřila rodičům Rosiným, ježto teplo sluneční bylo tam pozvolné a mírné, bujela a množila se družina ovocných stromů. Na jaře stromy kvetly na znamení radosti; a jejich koruny stříbrné nebo růžové nebo fialové skláněly se pod nebem, korunujíce zeď, kolébaly se, jakoby chtěly zdvihnouti se ve vzduchu, a šuměly zvučně jako medonosné včely.

Za zdí se strany stromů zpívala tehdy, dle svého zvyku, Rosa. Jasný a svěží hlas vytryskoval jako pramen pod korunami květů.

V dlouhé době svojí rekonvalescence Emidio slýchal tento zpěv. Byl sláb a hladov. Aby unikl přísné dietě, vycházel kvapně z domu, skrývaje pod oděvem velký kus chleba, a kráčel podél zdi, až dospěl k místu blaženosti.

A tu se posadil, opřel o kameny a počínal jísti. Kousal do chleba a vybíral drobná sousta: každé zrno mělo v sobě malou krůpěj šťávy podobné mléku a mělo čerstvou vůni mouky. Rozkoš chuti a rozkoš sluchu slévaly se v rekonvalescentu téměř v jedinou sensaci nekonečně drahocennou. Tak v oné zahálce, v onom teple, mezi vůněmi, které dodávaly vzduchu srdečné chutnosti vína, také ženský hlas stával se pro něj přirozenou obrozující výživou a jako fysická potrava vléval se do jeho žil.

Zpěv Rosin byl tedy příčinou uzdravení. A když toto bylo dovršeno, hlas Rosin působil přece vždy na Emidia svojí smyslnou silou.

Potom, ježto přátelství mezi oběma rodinami vzrostlo, povstala v Emidiovi jedna z oněch mlčelivých a bázlivých a samotářských lásek, které pohlcují síly mládeže.

V září, dříve než Emidio odešel do semináře, odebraly se jednoho odpoledne obě rodiny k společné zábavě do lesíka, cestou podél řeky.

Den byl měkký, a tři vozy tažené voly postupovaly v před podél řeky. V lesíku odbývala se svačina na trávníku, na okrouhlé pasece, obklopené obrovskými kmeny topolů. Krátká tráva byla všecka plná malých květů fialových, které vydechovaly vůni jemnou; místy vstupovaly dovnitř skrze listí široké pasy slunečního světla; a řeka dole jevila se ztuhlou, měla klid jezera, čistou průhlednost, v níž vodní rostliny nehybně spaly.

Po svačině někteří se rozešli okolo řeky, jiní zůstali ležíce a odpočívajíce. Rosa a Emidio byli pohromadě; vzali se za ruce a počali kráčeti stezkou vyznačenou mezi křovím.

Opírala se o něho; smála se, trhala listí podél cesty, kousala do hořkých stonků, skláněla hlavu na zad pozorujíc oblaka. Při pohybu vypadl jí z vlasů hřeben, a vlasy rázem rozlily se na jejím poprsí s obdivuhodnou bohatostí.

Emidio se sehnul zároveň s ní pro hřeben. Když se vztyčovali, hlavy jejich zavadily o sebe. Rosa, držíc si čelo rukama, volala se smíchem:

»Ah! Ah!«

Mladík díval se na ni cítě, že chvěje se všecek, cítě bledost a strach před prozrazením.

Strhla z kmene větévku břečťanu, upevnila si ji rychlým pohybem k vlasům, jichž vzdornost spoutala hřebenem. Zelené listy, místy načervenalé, špatně přidržované, vyčnívaly ven se vší nepravidelností. Tázala se:

»Tak se vám líbím?«

Ale Emidio neotevřel úst; nevěděl, co by odpověděl.

»Ah, nejde to! Oněměl jste snad?«

Byl by se rád vrhnul na kolena. A že Rosa smála se neuspokojeným smíchem, cítil, jak pláč mu stoupá do očí úzkostí, že nedovedl nalézti odpovědi.

Pokračovali v procházce. Na jednom místě zvrácený stromek překážel v cestě. Emidio zdvihl jej oběma rukama a Rosa prošla pod zelenými větvemi, které — v onom okamžiku — ji korunovaly.

Kousek dále přišli ke studni, po jejíchž stranách stály dvě nádržky z pravoúhelného kamene. Husté stromoví tvořilo okolo studny a nad ní zelený chrám. A stín byl tam hluboký, téměř vlhký. Rostlinná klenba odrážela se dokonale ve vodě, která stejnoměrně přitékala. Rozpínajíc paže, pravila Rosa:

»Jak jest zde pěkně!«

Pak nabrala vody do dlaně, v graciésní póse, a napila se. Kapky vody padaly jí mezi prsty a perlily se na šatě.

Když ukojila žízeň, oběma dlaněmi nabrala nové vody a nabídla lichotivě soudruhu:

»Pijte!«

»Nemám žízně,« zakoktal Emidio udiven.

Vrhla mu vodu do tváře, činíc dolním rtem posunek téměř opovržlivý. Pak usadila se na jedné z nádržek, držíc nohy ven přes okraj a potřásajíc jimi nepokojně. Náhle se zdvihla, pohlédla na Emidia podivným pohledem:

»Nuže? Pojďme.«

Dali se na cestu, vrátili se k místu původní schůzky, stále mlčíce. Kosové zpívali nad jejich hlavami; svazky vodorovných paprsků padaly k jejich nohám; a vůně lesíka rostla kol nich.

Několik dnů potom Emidio odjel.

Několik měsíců potom bratr Emidiův pojal Rosu za manželku.

V prvních letech semináře často myslil duchovní na svoji novou příbuznou. Ve škole, mezitím co kněží vykládali Epitome historiae sacrae, blouznil o ní. Při studiu, mezi tím co jeho sousedi, skryti za otevřenými pulty, oddávali se mezi sebou obscénním zábavám, zakrýval tvář rukama a nořil

se v nečisté imaginace. V kostele, mezi tím co zněly litanie k Panně, za modlitbami, jimiž byla vzývána Rosa mystica, prchal daleko.

A ježto mravní porucha přešla ze spolužáků i na něho, ona scéna z lesíka objevila se mu v novém světle. A domněnka, že neuhodl, hořkost, že nedovedl utrhnouti plodu, který se mu nabízel, jej pak silně trápily.

Tedy bylo tomu tak? Rosa jej tedy kdysi milovala? Kráčel tedy bezděky kol tak velké radosti?

A tato myšlenka každého dne stávala se ostřejší, naléhavější, stále stoupající, stále úzkostlivější. A každým dnem intensivněji trpěl; až konečně, v dlouhé monotonii života duchovenského, tato myšlenka stala se proň nevyléčitelnou nemocí, a před touto nevyléčitelností byl jat nezměrným zoufalstvím, melancholií bez konce. — On tedy nevěděl.

V pokoji nyní plakaly svíce. Mezerami sepjatých žalusií vstupovaly vánky větru stále silnější a nadouvaly záclony.

Rosa, přemožena znenáhla spánkem, přivírala chvílemi víčka; a jak hlava padala jí na ňadra, otvírala je opět náhle.

»Jste unavena?« tazál se tiše duchovní.

»Nikoliv,« odpověděla žena, probouzejíc se a nabývajíc opět života.

Ale v opětném tichu spánek zaujal její smysly. Měla hlavu opřenu o stěnu; vlasy zaplňovaly jí celý krk, z pootevřených úst vycházel dech volný a pravidelný. Tak byla krásnou; a nic nebylo na ní rozkošnějšího než rhytmus těla a viditelný tvar kolenou pod lehkou sukní. Náhlý vanek otřásl záclonami a zhasil dvě svíce, ty, které stály nejblíže u okna.

Kdybych ji políbil? — myslil si Emidio, náhlou suggescí těla, pohlížeje na dřímající.

Zpěvy lidí rozléhaly se ještě červnovou nocí, se slavnostním spádem liturgických zpěvů; a šly z dálky do dálky odpovědi v různých tónech, bez doprovodu nástrojů. Úplněk byl vysoko, a proto slabé vnitřní světlo nepřemáhalo zář, která se lila dovnitř mezerami žalusií . . .

Emidio obrátil se k smrtelnému loži. Jeho oči, sledujíce ztuhlou a černou linii mrtvoly, upřely se bezděčně na ruce, opuchlé a nažloudlé, trochu zkřivené, rozbrázděné rýhami; a rychle se odvrátily. Poznenáhla, v bezvědomí spánku, vyznačujíc na zdi téměř polokruh, hlava Rosina sklonila se k rozrušenému knězi. Sklon krásné ženské hlavy byl vskutku přelíbezný; a protože pohybem vyrušila se trochu ze spánku, mezi víčky očními, sotva pootevřenými, objevil se pás duhovky a zmizel v běli, jakoby to byl list fialky v mléku.

Emidio zůstal nepohnutým, opíraje se zády o zeď. Zadržoval dech z obavy, aby neprobudil spící, a úzkost nezměrná tísnila ho v tlukotu srdce, tepen i skrání a naplňovala celý pokoj. Ale ježto Rosa stále spala, zvolna počal pociťovati mdlobu a nořiti se v nepřemožitelnou změkčilost, pohlížeje na ono ženské hrdlo, jež nákrčníky Venušiny vyznačily rozkoší, vdechuje tento teplý dech a vůni vlasů.

Nový proud vzduchu, těžký noční vůní, otřásl plamenem třetí svíce a zhasil ji.

Tu aniž by ještě přemýšlel, bez obavy, poddávaje se všecek pokušení, bdící muž políbil ženu na ústa.

Při dotyku probudila se rázem; otevřela udivené oči tváří v tvář švakru, a zbledla.

Pak zvolna shromáždila vlasy na šíji; a stála zde, se vztyčeným poprsím, zcela probuzená, dívajíc se před sebe do měnlivých stínů.

»Kdo zhasil svíce?«

»Vítr.«

Neřekli ničeho jiného. Oba zůstali na svatební truhle jako dříve, sedíce na pokraji, dotýkajíce se lokty, v trapné nejistotě, vyhýbajíce se s jakýmsi duševním úsilím tomu, aby jejich svědomí nesoudilo a neodsoudilo tento čin. Oba souhlasně obrátili pozornost k věcem zevnějším, vkládajíce do tohoto duševního úkonu velikou sílu a jdouce při tom spolu se všemi rozměry bytosti. A zvolna zmocňovalo se jich jisté opojení.

Zpěvy nocí sledovaly a rozlévaly se dlouze vzduchem, a rozplývaly se zpěvně od odpovědi k odpovědi. Hlasy mužské a ženské skládaly se v zamilovanou skladbu. Chvílemi jediný hlas vyrážel nad ostatní nejvýše, vydávaje jediný tón, kol něhož ostatní akkordy se slévaly jako vlny uprostřed tekoucího proudu. V intervallech, na počátku každého zpěvu, bylo slyšeti kovové chvění guitarry, laděné v oktávách; a mezi to mísily se střídavé údery mlatů na půdu.

Ti dva zde čekali.

Snad působením větru vůně nebyly teď již tytéž. Přicházely snad z pahorku d'Orlando mocné vůně obilí; snad ze zahrad Scaliaských vůně růží, tak husté, že dodávaly vzduchu aroma svatební. Snad z roviny od Farnie vlahá vůně kosatců, která vdechována oblažovala jako doušek vody.

Oba zůstávali ještě mlčící, na truhle, nepohnuti, stísněni rozkoší měsíčné noci. Před nimi poslední plamen chvěl se rychle, a křivě se, tvořil slzy na strávené svíci. V každém okamžiku zdál se zhasínati. Ti dva sebou nehýbali. Stáli tak úzkostliví, s očima rozšířenýma a upjatýma pohlížejíce na chvějný plamen zmírající. Náhle opojný vítr ji zhasil. Tu pak, bez strachu před stínem, se souhlasnou dychtivostí a v témže čase, muž a žena přitiskli se jeden k druhému, objali se, hledali se ústy, bezuzdně, slepě, beze slov, dusíce se polibky.

FELIX TÈVER:

NEVIDĚNY.

Pokra

Ze stínu lesa vynořilo se za nimi několik postav, kráčeli společně. Po mýtině zašveholily zvuky lhostejných hlasů a prázdných společenských slov. Pak celá společnost zapadla za stěnu v cestu vykročené skály.

Sypín ucítil dotek čehosi slastného v hrudi a velké, náhlé překvapení roztřísklo se celou jeho bytostí . . . Uvědomil si, že nalezl, o čem jasně ani nevěděl, že to hledal. Ve vzduchu ozvalo se mu zvláštní znění, oživující celou krajinu kolkolem. Položil dlaně na hruď, jat bázní, že zase ulétne, co v ní pojednou zavznělo. Zahleděl se do oblohy, s níž pršelo potemnělé modro.

Jedno věděl s naprostou jistotou. Iréna Pavlovna byla obyvatelkou pokoje, na jehož okně mu kývaly rudé karafiáty.

Kráčel volným krokem lesem, nedbaje směru cesty. Jeho podvědomí zavedlo ho správně k jezernímu hostinci, jehož osvětlená okna vrhala zlatá pole mihotavé záře do plochy uspaného jezera.

Ve velkém sále, jehož stěny byly pokryty temnou zelení jedlových haluzek, seděli hosté za dlouhým stolem. Číšník vykázal mu místo. Usedl a klada ubrousek na klín, rozhlédl se pátravě po tvářích soustolovníků.

Nebylo jí tu. Ucítil prázdno bezdeché nudy. Za chvíli vstoupila. Poznal ji ihned. Za ní kráčel vysoký, na první pohled od hlavy až k patě korrektní muž.

»A pán a paní Ragazcovi. Prosím, prosím, zde je místo!« řekl někdo tam nahoře v hlavách stolu.

»Iréna Pavlovna již zítra odjede? Bude tu smutno. Ona byla duší každé zdejší zábavy. Tak veselá a vtipná. Proč je pan Ragacz tak zlý, že nám ji, sotva sám přijel, hned odveze?«

Zdvořilé fráse pronesené maďarštinou, které rozuměl, zahlušily Sypínovi do sluchu.

Iréna Pavlovna měla tvář, kterou jakoby byl dávno znal, ač se jasně rozpomenul, že ji ještě nikdy neviděl. Byla to jedna z těch bledých brunet, s bílou, olivově odechnutou pleti, svítící z rámce temných vlasů, jako květina vykvetlá ve stínu.

Zvláštní byly v té tváři jen šedé oči, hroužící se temnými pupilami v bezedno, cloněné hustým obočím jako peruť laštovice rozepjatým.

Toto obočí oživovalo tvář, mihotalo pohyblivou hrou, prozrazovalo nějakou útrapu, i když se rty smály.

Sypín ucítil znovu onu vášnivou oddanost k neznámé, pocit, který jej uchvátil již prve v lese.

»Byl bych s to provésti pro ni každou pošetilost — uvrhnouti se střemhlav do propasti.«

Ani se nedivil, odkud tento dosud nepoznaný pocit okouzlení na něj slétl. Vášnivé přání jeho neslo se jen k tomu, aby na něj pohlédla. Ale oči její měly zvláštní výraz vsebevhroužeností. Iréna Pavlovna nepohlédla ani jednou v jeho stranu.

Po skončené večeři nahrnuli se do sálu cikáni. Usadili se do rohu, a po nějaké chvíli zatremolovaly zvuky jejich nástrojů.

Sypínovi byla cikánská hudba zprvu odporná. Něco nezřízeně živelného se v ní třáslo, něco vášní rozechvěného, co obloudným hlasem lká po skojení. — Jeho čivy počínaly se chvěti jako povolené struny, zachváceny v boji, mezi odporem a zálibou.

I na druhé soustolovníky zdála se míti hudba podobný účinek.

Všichni povstávali, židle zarachotily, stoly byly odnášeny. »Čardaš! Čardaš!« znělo to povelem.

A čardaš otřásl vzduchem. Úzkostný, zdivočilý, podobný větru lkajícímu ve stepi.

Jezerní hosté seskupili se mžikem k tanci. Iréna tančila hned v prvním páru. Nejprve zvolna, výsostně a lhostejně, pak znenáhla rychleji. Tělo její houpalo se ladnými liniemi. Každý jeho sval byl ovášněn pohybem, zdálo se, že netančí po zemi, toliko po vlnách roztřepených, lkavých akordů, nad nimiž jako chorý, ani ve smrti zpěvem nenasycený pták, lkaly první housle. Celé tělo Irény Pavlovny bylo pohybem, jen tvář byla nehybná a šedé oči upnuty do vzduchu, jakoby zřely jen veliké prázdno. Neviděla na sebe upnuté, chtivé, zalibné zraky mužů, neviděla jedovaté pohledy, šlehající z tváře Ragazcovy. — Neviděla zaníceně oddaný pohled Sypínův.

Jakoby jí hudba bez její vůle kroužila a zmítala tak, jako lkavý, rozvášněný vítr zmítá na stepi modravými haluzkami smuteční vrby.

Na její bledé, olivově odstíněné tváři rozkvetly dvě rudé skvrnky, zvyšující beznadějný lesk jejích očí.

Čardaš zaplakal posledními akordy. Iréna Pavlovna zahalila se divokým, trhaným pohybem do svého šálu a nerozloučivši se s nikým, vyšla ze sálu.

Za chvíli po ní opustil Sypín jezerní hostinec. Bylo v něm prázdno, pusto.

Za Irénou Pavlovnou vyšel její muž. Jaká pošetilost oddávati se okouzlení pro ženu, která ve společnosti svého muže kráčí k domovu.

Otevřel zrezavělý zámek u domku čísla prvního. Rozžehl svíci odevzdanou mu v hostinci. Úzký plamen zatelelil se před ním v plachém polokruhu světla, na něž se tlačila temnota hlubokého průjezdu. Vlhko a zvláštní pach hnijícího dřeva zadechly zase na něho.

Schody sténaly, nyní v temnu hlasitěji. Jakoby každým krokem utlápl cítící, živoucí bybost, která zalká dětským hláskem.

Uprostřed schodů se zastavil. Připadlo mu, že mu tyto kvílivé zvuky dávají výstrahu. Nesměle se ozývající domněnka zhoustla v jistotu, ovanuvši jej hrůzou.

»Neživotné šeptá výstrahu — nyní! Později bude zlou mocí donuceno ku práci zničení. — Strop se zřítí. Snad dnes v noci. Či bude to něco jiného?«

Ony tajemné nitky mozku, vedoucí z vědomého v temno tušení, se napjaly.

Chvíli stál, svíce chvěla se v jeho ruce, cítil, že se na něho něco z temna dívá.

Obrátil se, chtě sestoupiti se schodů.

Zajde k hostinskému, prohlásí, že nepřespí v tomto proklatém domě. Půjde. — Sestoupil o schod, ale v téže chvíli představil si nedaleký, dosti útulný svůj pokoj a výhled na kolébavé, kývající karafiaty na protějším okně. Tvář Irény Pavlovny vyplula v jeho představě. Ještě jednou ji chtěl uviděti. Schvatila jej touha, podobná prudké, hmotné bolesti, o které víme, že je možno zbaviti se jí jediným pohybem. Přeskakoval nyní dva schody najednou, nedbaje více úzkostného jejich stenání.

Nežli vstoupil do pokoje, zhasil svíčku, nevěda ani jasně, proč tak činí.

Dohmatal se v temnu až ke stolu. Pamatoval si, že mu tam číšník postavil sklenici a láhev vody.

Nalil si vody, napil se, chtěje osvěžujícím douškem splaviti onu pošetilou úzkost z hrdla.

Mezitím ozvaly se mu ve sluchu zvuky čardaše.

Obě okna protějšího bytu byla osvětlena. Viděl do celé hloubky Iréniua pokoje. To chtěl. Nyní si teprve uvědomil, proč zhasil světlo přede dveřmi.

Seděla v témže modrém šatě na pohovce. Něco zhrouceného bylo v celé její bytosti. Rty její byly semknuty v nehybném vzdoru.

Korrektní muž její měřil prkennými kroky pokoj, maje obě ruce složeny za zady, pohyboval rty, stlačenými pod ohromným, bachratým nosem. Slova jeho nebyla Sypínovu srozumitelna. Okna protějšího pokoje byla uzavřena.

Někdy se korrektní muž zastavil, zašermoval rukama, jichž dlouhé, hubené prsty se vztahovaly k Iréně. Pak nabírala tvář jeho prazvláštního výrazu krutosti. Zlá radost zkroužila úzké jeho rty, oči svítily kalným požitkem, nozdry bachratého nosu zdouvaly se jako měchy.

Lampa hořící na stole osvětlila žlutým svitem Ragazcovu tvář, kdykoli se ve své obchůzce pokojem u Irény zastavil.

»Týrá ji!« zašeptal Sypín, jehož celá bytost se lačně soustřeďovala v pozorujícím oku a sobecké uspokojení zabušilo mu v hrudi.

Irénina tvář zůstávala kamenná, ani jedinkráte nerozevřely se zaťaté rty její ke slovu, toliko výraz ztrnulé trýzně jí seděl na čele. Jakoby byla nucena poslouchati odporně do sluchu řezající zlozvuky, jejichž smysl jí nevnikal do vědomí.

Dokonč.

FEUILLETON.

NOVÉ ROVY DIVADELNÍ.

Herecká sláva — polní květ. Koho dnes potěšil, zitra snad po něm ještě trochu zatouží, a pozítří jiné květy svadlou vůni jeho ani do vzpomínek zpátky nezavolají. Proto je mi tak neveselo, kdykoli vidím hynout umění, i když tu život ještě dále tká svoji niť ke konci třeba dosti vzdálenému. Ale když je náhle dotkáno, je také smutek z toho vyvrcholen, protože teď zvolna začne zapomínání. Ne u těch, kdož duší jsou a budou divadlu jakkoli blízci; ti nezapomenou, a vždycky ve vhodné alespoň chvíli si vyvolají odešlou duši umělcovu; u těch lidí patří ona historii. Ale jen u těch. To široké obecenstvo, pro něž herec pracuje a tvoří, pro něž nervy svoje trhá a jemuž duši rozdává, to obecenstvo najde vždy své nové miláčky, a ty z předešlého dne, ať již dožijí na pensijním groši své skorem vždycky rychleji vyžité dny v tichém ústraní své domácnosti, málo kdy v štěstí jiného povolání a jiné práce, ale často mezi strašlivě chladnými zdmi příbytku choromyslných, na ty své odešlé miláčky vzpomene zase až jen toho dne, kdy jejich jméno ocitne se mezi sloupci žurnálů, vepsáno v černém rámečku. Ostatně, to je běh života. Je oprávněno se sentimentálními úvahami nad ním se pozastavovat?

Poslední dny však trochu toho oprávnění přece jen připouštějí. Smutek jakoby byl letos usedl na římsu zlaté naší kapličky, a nechce a nechce odletět. V týž den, kdy šel Prahou průvod s tělesnými ostatky zakladatele českého divadla, velikého Fr. L. Riegra, odešla ze života, který nad troskami štěstí a radosti měl pro ni jen po kraj naplněný hořký kalich nezaviněného utrpení, Leopoldina Ortová de Pauli, kdysi slavená a výborná naivka Národního divadla, v málo dnech za ní vysvobozen byl smrtí z útrap těla i duše Adolf Pštros, a sotva černý prapor hlásající s budovy Národního divadla jeho časnou ztrátu byl sňat, již opět byl vyvěšen, aby dosvědčil neuvěřitelnou zvěst o nenadálém skonu Jakuba Vojty Slukova, bývalého milého a dlouholetého herce Národního divadla, nyní ředitele lidového divadla »Urania«, který sotva před pěti čtvrtmi roku opustil scénu naši, vzdávaje se činné práce herecké. Zrovna to otřáslo myslí každého, i dost vzdáleného divadlu a jeho zvláštnímu, nervovějšímu ovzduší. Není tu dost příčiny k tesknému přemítání?

Leopoldina Ortová de Pauli odešla s jeviště již před patnácti léty. Nám mladším byla jednou z těch, kdož mezi námi nosí minulost českého divadla, a k jejichž

postavám slavnou tradicí opředeným uctivě vzhlížíme, litujíce, že odcházelo toto umění dříve, než dovedli jsme kritičtěji na ně se dívat a tím více z něho se radovat. Slečna de Pauli, později paní Ortová, byla umělkyní, po které zůstává dlouho prázdno na scéně. Její smích, její humor a roztomilost jejích naivek i teď ještě zazvoní vzpomínkami jejích současníků, a za leckterou postavou, kterou ona tehdy stvořila, vynořuje se jim přísvit jejího obličeje, když jde teď znovu jevištěm. Lidsky cítící srdce musilo bolestněji zatlouci při pomyšlení, že tolik smavého štěstí v posledních dnech života odvanuto bylo přívalem tak hrozných katastrof.

I Adolfu Pštrosovi zatemnily se dny, kterými šel ke konci všeho. Kde zůstala všecka ta tvořivá a pracovitá intelligence, kam podělo se umělecké to posvěcení, když člověk, lidská bytost, v tom vadnoucím těle zvolna odumíral. Smrt přišla jen jako smutný, ale neodvratný a očekávaný důsledek, a přišla záhy dost, aby mohla býti nazvána vykupitelkou. Pštros, ten, jehož jsme vídali na scéně, se vší svéráznou hereckou individualitou, se vší tou chutí do práce a svědomitou tvořivostí, byl už beztak jen vzpomínkou. A zmučenou existencí svojí také bolestným výkřikem o lidské ubohosti. Divadlu náležel celou duší již od mládí svého. Chtěl býti kdysi Romeem české zemské scény, kam dostal se k trvalému, krátičkou jen pausou v povolání přerušenému pobytu od společnosti ředitele Švandy ze Semčic r. 1883. Ale talent i okolnosti přivedly ho brzy do kolejí vedoucích od Šumbala v »Našich furiantech«, přes Samka v »Gazdině robě« a nezapomenutelné figurky shakespearovského humoru v »Pohádce zimního večera« (starý pastýř) a v »Kupci benátském« (Gobbo) k starému čeledínu Mitriči v Tolstého »Vládě tmy«. A tento obor charakterních rolí vůbec a rolí charakterní komiky zvláště byl Pštrosovi nejvlastnějším, a odtud vepsal se v trvalou paměť všech, kdo jej kdy viděli, a v historii českého divadla vůbec.

Náhlý odchod Jakuba Vojty Slukova působí jinou tragikou. Choroba v prsou jeho hlodající přinutila ho, aby v prosinci r. 1901 zanechal herecké činnosti. Ale v Slukovu bylo příliš síly a příliš energie, aby byl snesl tak časnou nečinnost. Po několika měsících ujal se přípravné práce pro nové stálé lidové divadlo v VII. části Prahy, jmenován jsa ředitelem jeho. Všechnu práci a všechno myšlení věnoval tomuto podniku, s nadšením o budoucích záležitostech jeho mluvíval, s láskou a věnováním všech zkušeností starého divadelního praktika pro »Uranii« pracoval. A vprostřed nejslibnějšího vzrůstu mladého lidového divadla nenadále zemřel, věnovav mu ještě poslední okamžiky své práce. Do annálů Národního divadla vepsal své jméno trvale uměleckou činností svojí od ledna roku 1875. Vzpomněl jsem vynikajících hereckých výkonů Slukovových, když jsem psal před časem o jeho odchodu se scény Národního divadla. Věřil jsem tehdy v jeho návrat, ale příliš záhy všecky naděje byly podťaty. Odešel mezi plně ještě rozkvetlými sny své po práci dychtivé duše, udolán zákeřným výpadem choroby, která zdála se býti již skorem na ústupu. Do poslední chvíle své znal a plnil povinnost, tu povinnost, již život mu ukládal, i onu, kterou sám si byl uložil: nežíti nadarmo. —s—

GASTON PÂRIS.

Jeden z největších učenců francouzských, Gaston Pâris, zesnul v Paříži těchto dnů. Slavný tento romanista, člen Akademie, byl populárním i mimo svět universitní a jeho ušlechtilý zjev, jeho krásná hlava důstojného starce, jeho elegantní monokl vzdalovaly jej nesmírně od představy suchopárného a šosáckého professora německého (často i našeho) rázu. Gaston Pâris narodil se r. 1839 v Avenay na březích Marny. Věnoval se filologickým studiím, žil nějakou dobu v Německu a v Collège de France se stal nástupcem svého otce. Záhy získal si zvučné jméno a stal se členem Institutu i Akademie. Nikdo nebyl tak obeznámen se středověkem a se všemi jeho legendami jako Pâris. Při pohřbu Pârisově udála se, jak vypravuje »Le Gaulois«, zajímavá episoda. Mezi romanisty francouzskými a německými učenci došlo k nedorozumění. Pavel Meyer, ředitel »École des Chartes«, ve své pohřební řeči velebil práci zesnulého, při čemž řekl, že Pâris si neodnesl velký zisk ze svých studií v Německu. Professor Steffens, zastupující universitu v Bonnu, podrážděně odpověděl ve své řeči, že bez německé vědy Pâris by nebyl nikdy tím vynikajícím učencem. Shromáždění reptali, uraženi beztaktností prof. Steffense.

ERNEST LEGOUVÉ.

Dne 14. t. m. zemřel v Paříži náhle Ernest Legouvé, nejstarší francouzský spisovatel. Byl to zároveň doyen akademie francouzské, Institutu, dramatických autorů a — na čemž si neméně zakládal — šermířů francouzských. Dosáhl věku 96 let a ještě den před svou smrtí odbyl si svých pravidelných patnáct minut šermu, jehož byl vášnivým pěstitelem. Legouvé je znám našemu obecenstvu jako autor Adrieny Lecouvrerovy a Povídek královny Navarrské. Ernest Legouvé narodil se v Paříži 15. února r. 1807. Začal literární dráhu svou velmi záhy vydáním sbírky básní a několika zapomenutých již románů. Sám neb jako spolupracovník Scribův napsal několik her divadelních: Louisa de Signerolles, Adrienna Lecouvrerová, Boj dam, Povídky královny Navarrské, tragedii Medea, pro niž se rozešel s Rachelovou a sblížil se s Ristoriovou. Jeho hry odpovídaly vkusu své doby, byly hrány v »Théâtre Français« a uvedly autora do Akademie. Legouvé representoval konvencionální distingovanost a roztomilost francouzskou. Byl velmi příjemným konferencierem a recitátorem, jeho spis »Umění čísti« je klassický. Několik dnů před svou smrtí uveřejnil tento bezmála stoletý kmet článek v »Le Temps« a byl též mezi vynikajícími osobnostmi, jež z Paříže poslaly kondolenci po smrti Riegrově. —

Těchto dnů zemřel v Paříži druhý nejstarší dramatický autor francouzský, Eugène Carmon, rovněž kmet více jak devadesátiletý. Carmon byl autorem sensačních plačtivých kusů, z nichž svého času povéstným bylo drama »Dva sirotkové«.

DIVADLO.

Jeden z největších vnějších úspěchu sezóny dobylo Národní divadlo v minulých dnech vypravením Maeterlinckovy »Monny Vanny«. Je třeba více než obvyklého zběžného referátu, má-li býti o tomto sensací provázeném díle autora »Aglavainy a Sélysetty« promluveno výstižně a také bez křivdy, a je tím spíše třeba více než několika stručných vět, že nutno tu mluviti o výkonech hereckých, především o ztělesnění, či lépe řečeno o zduševeni Monny Vanny naší představitelkou této role. Nebudu tedy již dnes referovati čtenářům »Lumíra« o svém dojmu z kusu; mohl jsem jej sledovati pouze jednou, při premiéře, a to mi tentokráte nestačí. Za to již několik dní za »Monnou Vannou« podal visitku na naší scéně, panem Karlem Muškem korrektně uveden, anglický, u nás dosud neznámý autor, pan C. Haddon Chambers. Jeho »Tyranství slz« připravilo nám příjemný večer, strávený v úsměvu, v radostné náladě a při vnitřním uspokojení s tendencí veselohry. »Tyranství slz« zaujme hned v prvních chvílích svojí naprostou odlišností od obvyklé veselohernì produkce, která bývá hostem na naší scéně, jmenovitě od veseloherních atrakcí francouzského ražení. Jakousi ukázku anglického humoru, klidného a jen se usmívajícího, a bavícího tím, že poučuje a napravuje, měli jsme tu před nedávnem v Jeromově »Miss Hobbs«. Poslední novinka »Národního divadla« je pro poznání tohoto anglického humoru ještě charakterističtější. Nevyvolává snad bouřlivých otřesů smíchu, ale probouzí ustavičné tiché rozesmání, nepůsobí překotností, nadnešením komiky a břit-

kým zápasem dialogu, ale získává a přesvědčuje pravdou a životností, povahami i situacemi nepřekreslenými, kouskem skutečnosti, šťastnou rukou veselého člověka fotograficky skorem zachyceným; za vyvolanou veselostí přichází autor s lékem, který dává s úspěchem užívati své hrdince na scéně, i do hlediště. Jde s tendencí, ale nevtírá se s ní, a proto ničím neruší ucelený ten dojem, jehož výsledkem je příznivá nálada po celý večer, a snad leckdes, třebas nedoznané, mimovolné polechtání svědomí. Další to úspěch takových dobrých veseloher s dobrou tendencí.

Z účinkujících toho večera sluší především jmenovati pana Šmahu, který v úložce plukovníka Armitage uvedl do světa opět jednu ze svých znamenitých bonvivantských figur, která působila každým pohnutím a každým přízvukem hlasu. Sleč. Grégrová v zajímavé a originelní postavě sekretářky Miss Hyacinth Woodwardové podala založením i provedením výkon výborný. Její vnitřní převaha nad mistres Parburyovou, kterou temperamentně podala pí. Benoniová, nebyla jen odleskem hraného děje a mluvených slov; viděli jsme ji všichni a ocenili. Velmi přirozenými tóny a klidností i přesvědčivostí vypravil svého Gunninga p. Vávra. Umělec prokazuje svoji způsobilost i platnost v ensemblu naší činohry stále zřetelněji.

s—

ČESKÉ UMĚNÍ. (Výstava »Manesa«.)

Velký a krásný úspěch zaznamenáváme. Mladí čeští výtvarníci a s nimi někteří ze starších uspořádali výstavu, překvapující svou vzácnou hodnotou a svou vysokou, uměleckou úrovní. Dojem této výstavy je tak sytý, jasný, silný, že mi jej nepokazí ani lyrické nadšení pana Domorázka. Některé práce jsou znamenité a skoro všechny zajímavé. Obdivuhodný je Švabinský, tento umělec neskonale jemný a hluboký, u něhož vše prozářeno je poesií a myšlenkou, roztomilé jsou plaquetty Suchardovy, z nejmladších Jiránek vystavuje zajímavě studovanou práci, a smělý, paradoxální Kupka z Paříže poslal několik originálních obrazů.

»Ale to není ‚české umění‘, namítl jistý pán, »všude vliv ciziny, francouzská škola.«

»Nejlepší české umění je umění nejtalentovanějších,« zněla odpověď. »Zde vidíte mnoho mocných a svěžích talentů, kteří se vyškolili v cizině a otužili v závodění s velkými. I kdyby podléhali vlivu francouzskému neb jinému, jsou individuelně svoji, vyjadřují sebe a čím více je upřímnosti, vzletu a novosti v jejich výtvorech, tím lépe slouží českému umění, jemuž prospěje kosmopolitismus talentů více nežli nacionalismus polotalentů.«

H.

LITERATURA.

Jan Havlasa: Tatranské povídky. Praha 1902. Nákl. E. Beauforta, 3·90 K.

Kniha p. Havlasova je kvalitativně lepší než kterákoliv snad z dosud vyšlých povídek tatranských. Rozsah jeho uměleckého cítění je v základech jednoduchý, primitivní, a teprve posledním, detailním propracováním nabývá složitosti. Pan autor pracuje zvláště dvěma silami: suggescí povrchu a jednoduchými, ale napjatými processy psychickými. Postavy p. Havlasovy jsou jaksi isolovány, a tím usnadněno jich kreslení. Pan autor má zásluhu, že dovede zdánlivě nepatrný obrázek rozvésti po širší ploše. Tak zájmy těch lidí jsou vesměs jen funkcí přírodní síly, která jest zde v plném uvolnění; ale stačí převésti sem dosti malou dávku z duchového světa, na příklad: malý konflikt morální — a již vyvozuje značné důsledky.

Jednotlivé složky talentu p. Havlasova mají svoje vady a samy by nestačily ovšem vyzdvihnouti jeho knihu do patřičné výše, neboť neuchránily ji leckde před nezcelenosti a mdlými rysy. Jest to hlavně působení stylu tam, kde fatální a robustní síly přírody jsou v plném dotyku s jejími krásami, kde darwinistický boj o život je sytě promíšen suggescí horského kraje. Styl p. autorův má v sobě totiž takovou horskou ztrnulost, tolik neohebnosti a ztuhlé výraznosti, že upoutá k sobě představu; je v těch passážích takový slovanský lyrism, truchlivých předtuch plný, vnímavý nejen pro hrůzy visící v ovzduší, ale i pro kontrastující krásu kolem; nemá spádu ani plynnosti, je spíše trhavý a jeho kolotání stále mění tempo.

Jean Kowalski.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Camill Hoffmann: Adagio stiller Abende. (Nákl. Schuster & Loeffler, Berlín.)

Milá knížka, která se mi teď teprve, po návratu z ciziny dostala do rukou, třeba že mne po celé měsíce očekávala na psacím stolku. Není třeba, abych čtenáře »Lumíra« seznamoval s jejím autorem. Pan Camill Hoffmann otiskl na těchto místech několik pozoruhodných referátů o německé literatuře a naše čtenářská obec ví, že náleží mezi ty, kteří s největším zájmem stopují českou literární evoluci a zároveň se snaží rozšířiti v cizině známost našich uměleckých snah.

Než vraťme se ku knize samotné: »Adagio tichých večerů« . . . Již z tohoto názvu, voleného se vzácným uměleckým smyslem, jakoby vyvírala ta neurčitá, těžce definovatelná, nepochytitelná nálada básní p. Hoffmannových. Je to podvečer duše, chvíle, kdy věci berou na sebe neurčité tvary, kdy skutečnost a sen si podávají ruce, kdy ticho stává se hudbou; ještě tam v dálce, na západě, hoří červánky, a jich růžový svit ozáří na chvíli krajinu; ale pak mizejí i ty, soumrak přichází spolu s nyvým steskem; je to chvíle, kdy je tak sladko snít, kdy všechno střízlivé je na míle od nás vzdáleno; historie se mění v pohádku; a hle! Skutečně tam kdesi před námi vyvstávají pohádkoví princové a princezny.

Zdá se mi, že nelze naznačiti povahu této poesie než obrazy, jak jsme právě učinili; tak je to v ní vše delikátní, tak vše v ní žije mezi světlem a stínem, tak je v ní radost teskná a stesk radostný. Ve verších p. Hoffmannových se raději šeptá než hovoří nahlas, a raději zpívá než deklamuje. A tu vám autor poví řadu roztomilých věcí, poví vám je svým srdečným, naivním způsobem, na nějž nikdy nezapomenete.

»Est ist mein Herz von Liebe schwer
Wie von Blüten der Apfelbaum.«

Nebo v tom krásném čísle »Hudba nad vodou«:

»Die Sterne leuchten auf einsamen Warten
Wie Hochzeitsfackeln mit mildem Schein.«

Verše p. Hoffmannovy liší se od soudobé německé literární produkce. Mají nejen svoji osobitou formu, bohatě propracovanou, hned parnassistsky zvučnou, hned mile primitivní — ale i svoji vlastní sensibilitu a, chcete-li, i svoji vlastní filosofii. Vezměte si na příklad básníkův poměr ku přírodě. Jak je důvěrný, jak je takřka synovsky srdečný! Všechny její kouty se oživují, mrtvé stává se hybným, kámen mluví, hvězdy se usmívají, zlo vymizelo. Vše zná jen úsměv a smutek.

Tolik vnitřní, živné síly, tolik stilové zralosti je v první knize p. Hoffmannově.

V první? tážete se. Ano, »Adagio tichých večerů« je debut. A to činí tím radostnější očekávání jeho příštích sbírek.

O. Theer.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. DUBNA 1903. * ČÍSLO 18. *

FELIX TÈVER:

NEVIDĚNÝ.

Dokonč.

Toliko jedenkráte vjela si divoce prsty do vlasů, obočí její se konvulsivně zatrhalo, šedé oči vytřeštily se šíleně do prázdna.

Ragazcovo týrání trvalo již nekonečně dlouho, i pozorující Sypín cítil, jak mu únava počíná cuchati čivy.

I Ragazc musil pocítiti znetrpělivění z její nehybnosti. Zastavil se a pojednou se jeho tvář rozvášnila vztekem, mluvil usilovně. Sypínovi bylo, jakoby slyšel syčivý zvuk jeho slov. A pak se Sypín zachvěl, chlad počínal se mu plaziti po těle.

Ragazcovy pěstě zvedaly se nad Iréninou hlavou a tu spadla zbalená pěst pádnou ranou do její tváře. A ještě se neotevřely její rty. Schoulila se do pohovky, otřela šátkem tvář, na níž stála rudá skvrna.

I Sypínovy pěstě se semkly.

»Zabiji ho — musím ho zabit!« Pocítil krutou bolest, spojenou s rozkoší, jaké asi cítí dravé zvíře, když se chystá ke skoku na kořist.

A Ragazcova zloba, jakoby se ranou byla vysílila. — Znovu počínala jeho pouť pokojem, nyní zrychlenějším krokem, tvář jeho přijímala pozvolna výraz zkroušeného trpitele. Slzy stékaly mu podél velkých stěn nosu. Zlé rty zkroužily se ke grimasse pláče. — Bílým šátkem stíral slzy.

S vilným, přiblblým úsměvem, s otevřenou náručí blížil se konečně k Iréně. Lačné rty jeho jakoby hledaly její. V tom zajely Ireniny prsty znovu do vlasů, které se jí rozkroužily kolem tváře jako chumle černých zmijí. Mramorová tvář vydechovala hrůzou, oči vystoupily z důlku jako dvě neživé, šedé koule. Povstala, zvolna vykročila proti tryzniteli, rty její se pohybovaly — mluvila nyní. S rukama před sebe k obraně vztaženýma postupovala krok za krokem v před. Ragazc couval, jakoby se k němu řítila šedá skála, nikoli žena.

Jen ve dveřích zakýval hlavou a zahrozil výhrůžně pěstmi.

Iréna zavřela dvéře, otočila klíčem. Pak zaryla čelo v obě dlaně a zhroutila se k zemi.

V pokoji bylo dlouhou chvíli nehybno. Předměty v něm zdály se třásti rozechvěně, tvář bledého císaře na stěně mihotala se v polostínu jako oživená.

Iréna Pavlovna po drahné chvíli se vzchopila. Opírajíc hlavu do dlaně, zůstala seděti. Bledá beznadějnost lpěla jí na tváři.

Sypín roztával se v soucitu, v radostném soucitu plném divoce se hlavou křižujících záměrů.

Rozuměl nyní jejím slovům o okovech. Ale což nebylo lze je rozbiti? Vše zdálo se mu tak lehké. Štěstí plulo v lunojasné noci. Jen vztáhnouti ruku — dosíci je.

Iréna vstala. Donesla lampu k psacímu stolu sesunula předměty tu rozházené nedbale na zem, usedla a jala se psáti.

Psala chvatně, péro lítalo jí po papíře.

Sypín viděl její profil, ušlechtilý, táhlý nosík, ladnou zakulacenost její brady.

Stínila hlavou plamen lampy. Její profil rýsoval se jako černá kamea na zlatém pozadí.

Dopsala, složila list, napsala adressu, pečetila. Pak povstala a postavila se k oknu. Měsíc zářil plně na stěnu protějšího domu, na jehož okně dosud kývaly rudé karafiáty, jeho paprsky oknem lomené, osvětlovaly tvář její. Z linie pozdvižené hlavy a sepjatých rukou vytušil, že se modlí. Něco tak usilovného, o ochranu prosícího bylo v tomto pozdvižení její hlavy, jejích oči, že vycítil chvějnou její zoufalost.

Hlava jí sklesla. Zrak její zabořil se v protější temné oko.

»Nyní mne vidí — musí mne viděti!« Zápasil s sebou, nemá-li k ní vzřiknouti: »Jsem tu, člověk, který se vám chce věnovati celým životem, který pro vás všechno vykoná.«

Slova hlučící mu myslí se mátla — cítil nepřístojnost svého náhlého, šíleného nápadu.

»Až zítra — zítra —«

Zavířilo jím opojení, které cítí člověk, odsunující velké štěstí na příští hodinu.

Iréna sebou trhla, zdálo se, že ji někdo z vnitra pokoje zavolal. Odstoupila. Stanula u obrazu ohyzdného panovníka a dlouze se na něj zadívala.

Pak odsunula lehce, jakoby měla železnou sílu ve svalech, stůl i divan o stěnu opřený. Postavila židli ke zdi, stoupla na ni a sundala velký, těžký obraz.

Zadívala se na stěnu, jako se dívá někdo, mající zvláštní záměr. Stěna byla prázdna, tam, kde visel panovníkův obraz, trčela velká, černá skoba.

Vrátila se k psacímu stolku, rozevřela límec svého šatu, obnažila útlý krk. Pak otevřela zásuvku a vyňala z ní rychle nějaký předmět, který ukryla v zábybech svého roucha.

Pohyby její měly nyní něco ztrnulého, bezvolného. Plíživě, jakoby ji táhla mimo ni stojící síla, přiblížila se k židli, zvolna na ni vystoupla. Předmět dosud skrytý v záhybech jejího šatu objevil se ve zdvižené ruce.

Sypín pocítil úder v mozku, pochopil.

V mihotavé světlo noci zavzněl jeho výkřik. Jako výsměchem odrazily jej stěny Tater.

V temnu, tápaje stenajícími schody, řítil se Sypín z domu. Do studeného zděšení, kterým se třásly jeho údy, vjela mu v mozek bleskem myšlenka, že stačí několik vteřin, aby dospěl ke dveřím jejího pokoje, aby jí přinesl záchranu.

Byl by upadl, zadržel se jen zpuchřelého zábradlí, které povolovalo pod jeho rukama. Vzpomněl si, že by bylo bývalo lépe rozsvítiti svíčku, ale hledání zápalek by jej zdrželo a každá vteřina opozdění mohla znamenati lidský život — život té ženy.

Ocitl se dvěma skoky pod schody. Dvéře byly v levo od vchodu. Pamatoval jasně, že je zavřel z vnitřka klíčem. »V levo,« řekl si polohlasně v temnotě, do níž zapadal jeho hlas. Nahmatal stěnu, to byla průčelní zeď domu. Nyní v levo. Hmatal zimničně rychle dále, ale hmatu jeho zjevovala se jen stále vlhká drsnost obmitky.

»Kde je dřevo dveří — kde?« Křečnými pohyby souval se podél stěny. Vteřiny míjely. Cítil to na tepnách, zběsilou rychlostí bijících. »Tu — tu to musí být.« Ale jen stěna, chladná, vlhká. Do všech údů zajelo mu nové zděšení. »Otupěl ti hmat — smysly vypovídají svou službu!«

Zastavil se bez dechu. »Bude pozdě — zmeškám!« Vykřikl ta slova a tu jakoby mu ze všech koutů temna odpovídal tichý, sotva slyšitelný, zlomyslný chechtot a zase cítil, jak se na něj dívají oči šedé, hrozné, bez tváře, bez těl v temnu plující oči. To byly oči bezživotného, smích bezživotného! — Nyní ji ucítil, tu velkou nepřátelskou zlobu bezživotného ke všemu žijícímu. Šílená myšlenka! — Hleděl sebrati všechny v této chvíli potrhané nitky rozumového přemítání. — Ještě chvíli v tomto temnu a sešílí. Smích ozýval se blíže.

»Kdybys byl do okna Irény Pavlovny hodil kterýkoli těžký předmět, bylo by se okno rozbilo! — Byl bys pozornost její odvrátil od provazu! — Byla by konečně poznala, že tu jsi! — Ale žádný těžký předmět nenamátl se ti do ruky! Proto nepřišla ti myšlenka! — Myšlenky vaše jsou v nás, velkou měrou v nás neživotných! — Takto zůstal jsi ‚Neviděný‘.«

Hlasy ozývaly se ve smíchu. Nebyly v něm, jen mimo něj. To bylo již šílenství. A vteřiny míjely — míjely — Narazil hlavou o stěnu. Konečně ucítil na čele dotek dřeva. Tu byly dvéře. Otevřel. Skokem ocitl se u vrat protějšího domu. Zařval jasně a srozumitelně slova, která v krátké chvíli přivolala v dolením okně bydlícího sluhu.

Čerstvým vzduchem ožila v něm duchapřítomnost, jakou dává hrůza.

»Že dláta a přístroje, kterými by se daly vypáčiti dvéře v bytu paní Ragazcové —« opakoval po něm sluha.

Rozžatá svítilna mihotala se vzhůru po schodech. Několik lidí za ní stoupalo.

Dvéře paní Ragazcové byly skutečně klíčem uzavřeny — za nimi ozýval se už slábnoucí chrapot — —

Úsilím několika lidí podařilo se je konečně vypáčiti.

Pozdě. —

O několik hodin později bylo na nosítkách neseno bezživotné tělo kolem jezera, v jehož vlnách se čeřila záře probouzejícího se dne.

V pokoji domku čísla prvního ležel člověk, nebránící se více mátožným představám horečky.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Ovšem on také neuznává potřebu spalování mrtvol, zejména má za to, že výhody nejsou dostatečně prokázány. Ale co se týče těch starých sedadel v kathedrále curyšské, musí připomenout, že sedě na jednom z nich, slyšel jednu z nejmohutnějších a nejhlubších řečí, na něž se dovede upamatovati. A pak v prostotě je často velikost. Kdykoliv člověk mravně vyrůstal nad vrstvení své doby, vždycky vypjal se téměř nah' a nevzal s sebou víc, než stačily unésti tvůrčí schopnosti jeho duše.

Zadívala se na něj vážně a mlčky. Ne, to už nebyl ten lehkomyslný hoch, jenž kdysi znesvětil svůj štětec tak nehodným způsobem, aby vyzískal peněz. Její neupřímnost, s jakou mu zatajila některé slabší práce Pavlovy, zejména poslední, nedokončený obraz, nedá se ničím omluviti. Ostatně ji ihned napraví. Je-li bohat a slavný, pak toho zajisté plnou měrou zasluhuje. A teď už by si jenom přála zvěděti, je-li také šťasten.

IV.

Když povstala Sabina, aby se vytasila se zbytkem pozůstalosti Pavlovy, objevil se Vincenc ve dveřích. Byl zadýchán, tak že nemohl slova ze sebe vypraviti, a tváře mu zářily.

A ještě než byl s to ohlásiti hosta, hraběnka vykřikla radostí, spatřivši svou dceru Dominiku. Nechtěla ani věřiti svým očím a objímajíc ji, tázala se několikrát, je-li to skutečně ona.

Dominika byla rozkošná ve svých temných, podzimních šatech z anglického zibelina, s prostým kloboučkem na hlavě. Jen účes její zarážel, jsa příliš staromodní k její tváři a připomínaje hlavu matrony.

Zdálo se, jakoby neměla potuchy o tom, že zde zastihne hosta a přece také nebyla dost málo překvapena jeho přítomností. Byla nějak rozjásaně šťastna a všechny v domě zahrnovala otázkami, v nichž bylo plno pozornosti a účastenství. Rokyta, jakoby se nemohl vzpamatovati z překvapení, byl všecek proměněn jejím příchodem. Jeho řeč byla vtipnější a hladší, jeho gesta pružnější, jakoby byl zjemněl a omladl.

Sabina, v jejíž duši vyrojilo se hejno domněnek, snažila se uhádnouti příčinu neočekávané návštěvy. Zdálo se jí, že musilo dceru její potkati cosi radostného a neočekávaného. Znala dobře svou Dominiku tak nepřístupnou a tvrdě uzavřenou v hoři a zármutku, jež dovedla vytrpěti muka, aniž by se prozradila pohledem, nebo trhnutím rtů, a zase tak srdečně sdílnou a žvatlavou v okamžiku štěstí, jakoby je nemohla samotna unésti. A jakoby byla předala celému domu kus své radostné naděje, všecko se vůkol usmálo a rozjasnilo. Snídali ve velké jídelně se zahnědlým kassettovým stropem a starým barokovým nábytkem, vykládaným jasnožlutě na temných plochách. Stříbro na rychlo vyleštěné budilo dojem malé slavnosti a starý sluha, jenž se stavěl energicky na své rheumatismem schromlé nohy, ustrojil tak vážně svou žlutou, diplomaticky nehybnou tvář, jakoby předvídal cosi dalekosáhlého.

Dominika, vzpomínajíc množství drobných příhod ze svého dětství, smála se ustavičně a byla tak nenucená a okouzlující, že se zdálo, že čisté, jasné její čelo nikdy nepřelétl stín zármutku. Rokyta byl stále zamlklejší, jakoby ho bolelo toto nezkalené štěstí. Zdál se však nechápati její starosti a přípravy ku příjezdu manželovu, o nichž se tu a tam otevřeně zmínila, a dalo se souditi, že se domníval, že se vrací z lázní nebo některého statku. Sabina, jež se chtěla vyhnouti tomuto vysvětlování, snažila se skončiti rychle snídaní.

Ale pokusy její setkávaly se se skrytým odporem. Nedovedla v tom okamžiku zjistiti, s které strany klade se jí odpor vydatnější a spokojila se s tím, že cítila ho s obou. A když konečně stalo se jí po vůli a povstali od stolu, nedocílila více nežli změnu místa. A přece byla jista, že návštěva dceřina podmíněna byla jakýmsi záměrem a že tudíž Dominika čeká snad na příležitost, aby mohla s matkou mluviti o samotě. Prozatím toho však nebylo. Radostná, sdílná nálada, s níž mladá hraběnka vstoupila do domu, vybuchovala chvílemi v jakousi upřílišněnou důvěrnost, jež stávala se téměř žvatlavou. Poznámka, z níž seznala, že Rokyta dosud je neženat, zjevně ji rozveselila.

Sabina hleděla na ni starostlivě a její nálada hořkla poznáním, že dcera její za dlouhé osamělosti pozbyla skvělého daru své nenucené, duchaplné a v každém bodu korrektní výmluvnosti, jež druhdy tak působivě zvyšovala kouzlo její osobnosti a byla přece tak potřebna jejímu dnešnímu postavení. Zkušeným zrakům matčiným jevila se zjevně její neobratnost. Tatam byla její společenská routina, a nad starobylou tvrzí pevných a ušlechtilých zásad, střeženou nejlepšími úmysly, hnal se příval citů a náhlého zanícení toužící ženy, jež příliš rychle podléhá kouzlu, které už jednou osvědčilo na ní svou sílu a moc. Flirtovala zcela bezděčně, ale nešťastně. Příliš povolna vůči prudkým spádům své nálady, zabíhala brzy do nemožnosti, brzy zase vystavovala

*

pyšně a tvrdě svou nepřístupnost lichotkám a pozornostem hostovým. Nebylo pochybnosti, nenadálé toto opojení účinkovalo na její lačnící, jednotvarností zmořenou duši, jako dávka silného vína na člověka slabého ústrojí. Až pomine toto vzrušení a pohlédne střízlivě zpět na tuto chvíli, bude se na sebe mrzet a nebude mít radosti z tohoto setkání. Sabina, jež byla stále na stráži, snažila se oddáliti hovor ode všeho, co souviselo s manželstvím dceřiným, tak že i host, zpozorovav to, přestal v tom směru klásti otázky. Ale stačil okamžik její nepřítomnosti, aby se Rokyta dopátral toho, co před ním chtěla aspoň pro tu chvíli zatajiti. Pln úžasu, neposlouchaje výkladu mladé hraběnky, obrátil se k Sabině, když vstupovala do dveří.

»Nechci uvěřiti, že se stal pan hrabě klášterním hospitantem . . . Je to možné? . . . Doposud jsem o tom neslyšel . . .«

»Ah, prosím vás, netažte se mne. Nechápu svého zetě, proto . . . zřídka o něm mluvím.«

Trpkost, s jakou pronesla tato slova, umlčela další otázky.

Dominika se zamračila.

»Kdož může posuzovati duševní krise, jichž sám nezažil?« — pravila s nádechem výčitky ve hlase.

Sabina nedotčena její poznámkou, zadívala se do prázdna, jakoby myslila nahlas:

»Mně to připadá, jakoby byl pojednou, zcela mimovolně upadl v suggesci toho, čím chtěl působiti na jiné a co do té chvíle pro něj takřka neexistovalo.

Stín nevole kladl se zvolna mezi matku a dceru.

»Jsi na omylu,« pravila Dominika, »hrabě je hluboce opravdový. Jeho zpovědník psal mně, když jsme se rozešli, že duše jeho již od dětství byla zvláště způsobilá dýchati vůně svatostí a mysteria, takže příliš zjemnělá a povznesena nebyla nikdy s to těšiti se z hrubých radostí a požitků tohoto světa.«

»Ah, ano to je možné,« prohodila Sabina tím jemným dvojsmyslným tónem, jenž jakoby přetínal myšlenku v půli a ukazoval současně rub i líc. »Vy jste ho přece znal,« obrátila se k Rokytovi.

Odpověděl lichou úklonou, ale zůstal poněkud zaražen a uvnitř znepokojen touto otázkou, neboť jeho známost se zetěm hraběnčiným byla z doby, na niž nerad vzpomínal, když totiž bylo třeba hověti dobrodružným choutkám sportsmanů, aby vydělal na chléb.

Ale Sabina byla neúprosná.

»Zdá se mi, že jste pro něho něco maloval . . . ovšem už dávno, rozumíte mi . . .«

»Ano . . . už dávno . . .« řekl tichým a velmi zdvořilým tónem, jenž zdál se prositi za slitování, ale zůstal už bedlivě na stráži jako člověk, jenž tuší, že bude napaden.

»Byl to nějaký klusák či . . .?«

Tuto ránu nemilosrdné paní čekal všecek schoulen, upíraje prosebně oči brzy na matku, brzy na dceru.

Dominika pochopila. Jako způsobná holčička, když si dospělí chtějí pověděti něco za jejími zády, povstala a poodešla k oknu. Rozuměla dobře a horšila se v duchu na matku. Zrak její zavadil o nový aquarell, jednu z posledních, méně šťastných prací Pavlových a stanula před ním, špulíc úsměšně rty.

»Ah, to's ty dělala, mama!«

Sabina přijala klidně tuto malou zlomyslnost. Mezi prací její a Pavlovou byl takový rozdíl, že pouhé srovnání bylo již urážkou Pavlovou. Tichý ten boj, jejž po léta vedly, byl tedy zase obnoven, sotva se spatřily, neboť zbraně, jimiž se navzájem zraňovaly, byly stále po ruce.

»Nikoli, milé dítě, tak daleko jsem to nepřivedla.«

Ihned obrátila se zase k hostovi. »Klusák to nebyl, pravíte, a co tedy?«

Dominika zahnána až ku dveřím, kde bílí pudlíci matčini váleli se na liščí kůži.

». . . Nějaké . . . děvče od Ronachra,« odpověděl hlasem, jenž sama sebe polykal.

Myslil-li, že je nyní vykoupen, mýlil se hrozně, neboť Sabina odporovala hlučně a užasle.

»Ne, to přec ne! to se snad mýlí! Její zeť! Její nábožný zeť, jenž je stále obklopen preláty a mnichy! Kde pak by umístil podobné dílo?«

»Pan hrabě měl zvláštní kabinet . . . ., jenž ostatně byl všem hostům přístupný . . .«

Pudlíci drážděni mladou paní štěkali zuřivě.

»A vy jste tedy maloval více než jednu . . . jedno . . .«

Snažil se, jako člověk, jenž nabyl přesvědčení, že odpor jeho je marný, že bude stejně dosmýkán na místo, kde ho chtějí mít a proto se raději postaví na nohy a jde dobrovolně.

»Dodal jsem pouze jeden obraz,« pravil klidně, »ale po mně chopili se toho jiní, poněvadž věci ty šly báječně na odbyt. Chtěl jsem mít s tím pokoj a sám jsem některé zaučil.«

»A ten zajímavý kabinet je na jeho panství ve Štýrsku?«

Pudlíci přestali štěkati a mladá hraběnka se vztyčila, držíc jednoho v náručí. Bylo ticho, jakoby zde nikoho nebylo.

»Ten kabinet . . . je ovšem zde, jak snad ráčíte vědět . . .«

Pokrač.

Karel Dostal:

ILLUSE NA HORÁCH ROZTANČÍ SE . . .

Illuse na horách roztančí se,
šatečky rozhodí bílé,
v echu jich zpěvu mé srdce chví se
do noci horoucí, zpilé.

Bělostná oblaka vzdušných snění
duše mé oblohou míjí,
obzory v dálce se rozplamení
v svatvečer mysterií.

Mystická tušení přijdou noci,
pocely touhy mne vzruší,
v dálku mne zavedou s vírou vroucí
v splynutí sesterských duší.

ADAGIO.

V pokoji šero spí zadumané —
u okna usedám osamělý,
v záslonách bílý přísvit plane,
dědinky všechny už odumřely.

Všude je ticho těžké, dusné,
nade mnou, za mnou — všude, všude.
Celý až kraj v tom tichu usne,
jaká to čarovná chvíle bude.

Kročejů šelest zazní zvenčí,
otevru okno v omámení —:
v bezhvězdné noci skráň si věnčí
družka mých marných, marných snění.

STARÁ VISE.

Po stromů korunách se mlha plouží šedá,
jež v matných obrysech tu visí přede mnou,
kraj vlhne do dálky, kde sama z mlh se zvedá
věž zámku starého nad hradbou zbořenou.

Až tíží večera kraj daleký se znudí,
zem usne zemdlená pod jeho přikrovem,
vše v temnu zkamení — a jenom ten se vzbudí,
kdo marnou touhou zvaď kdys v dávném žití svém.

Snad že to rytíř byl, jenž na cimbuří hradu
na koni vychrtlém tou chvíli náhle vjel —
teď smuten hladí si svou ustaranou bradu —
a — zdá se vzpomíná . . . leč vše už zapomněl.

Josef Holeček:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Došel ji skutečně, oslovil, jen že s jazyka mu jiné slovo sklouzlo.

»Anýžko, čemu jsi se smála?«

Jak se ti střapeček na čepici třepotal.«

Tolik slov a tak hlasitě Anýžka dávno nepromluvila. Ale Adam nedovedl to ocenit. Odpověď Anýžčina ho neobradovala, nýbrž studenou vodou ochladila. Pro to tedy se radostně zasmála, na to se dívala, to jí učinilo potěšení! Adam ne, ba ani ta hřebice ne, jež bývala jejich, Bakulouc. Na střapeček se dívala, jak se třepotal! Jen na střapeček!

Něco divoce zazmítalo jeho nitrem. Nepoznal dosud toho pocitu, nikdy k němu neměl příčiny. Byla to žárlivost. Chtělo se mu střapeček utrhnouti, rozškubati, rozšlapati, zašlapati, aby bylo, jakoby ho nikdy nebylo. Divný pocit! Činí, že se Adamovi zdá, že je desetkráte silnějším, že by pravice jeho strom vyvrátila, pěst býka ubila, a při tom je nesmělý jako dvouletá dívčinka, nenalézá slov a slovo, které mu již na jazyk sedlo, bojí se vyústit. Je mu stydno za tu vlastnost, při které se poprvé přistihl. Štěstí ještě proň, že je za Anýžkou a není jí na očích. Co by si pomyslila! Smála se střapečku, nyní by se smála Adamovi.

Vzal čapku a pověsil na tyč v plotě! Tím se mu ulevilo. Nemá již na sobě ničeho, co by Anýžce mohlo býti směšno. Všecko na světě snese, ale nikoli posměchu.

Pozdržel se za Anýžkou trochu. Když se mu vrátila rovnováha, pospíšil si, aby Anýžku dohonil. Dohoní ji a osloví. Co jí řekne, to jí řekne. Nějaký počátek musí se státi.

Jaké překvapení pro Adama! Anýžka již nekráčí před ním, ale sedí si v stínu korunatého štěpu. Tam je v létě nejmilejší pohova, tráva měkká, stín hustý. Jak se Anýžka o tom místečku dověděla? Zrovna tam ji chtěl Adam dovésti, a ona sama našla, jakoby znala Adamovy myšlenky. Posadila se a sedí. Herbávná sukně nafoukla se na drnu jako báň a Anýžka zdá se Adamovi holubicí na té báni.

Zkušený holubář se zastavil, holubici zpodáleči prohlížel a jen se divil a nadiviti se nemohl. Divil se její kráse, jejímu klidu a hodinové pravidelnosti, ale nejvíc tomu, že sama si našla na sadě nejpohodlnější místečko, ačkoli tu nikdy ne-

bývala a před tím se sadem neprošla a nehledala. Rovnou nohou šla, jakoby tu byla povědomá.

Adam to přijal za dobré znamení, ukazující, že jest Anýžce souzeno, aby zde, u Králenců, byla domovem. A zaradoval se, že již má, co jí řekne. Ono prvé, co si sumíroval, nebylo by rozumné. Tak na ni bude moci promluviti, až budou před chůzí k notárovi, ne-li k oltáři, ale nikterak ne při prvém setkání. Hle, toto se bude právě hodit! Adam dojde Anýžky a řekne: »Anýžko, v tom je jistě boží ukázání, abys u Králenců měla nový domov, že sama jsi si vybrala na našem sadě nejlepší místečko k pohovění.« Ano, to jí řekne, tak začne, a ostatní přijde samo sebou, slovo dá slovo a bude to.

Divil se Adam, divil, ale ach! což se podivil ještě víc, když stanul před Anýžkou! Seděla zpříma a nehybně jako socha. Oči měla zavřené, dlouhé, husté, černé brvy spadly a Adam zřetelně viděl, jak se vánkem zvolna, zvolna, zvolna pohybují. Pst! Pst, pěnkavko! Pst, pěničko! Pst, včelko! Pst, broučku na trávě! Adam slyší, jak brvy Anýžčiných víček šustí jako křidélka dvou motýlů, když si na letním slunci hrají. Slyší — domnívá se, že slyší. Černé oči Anýžčiny víčky se pročernávají, nad nimi černá obočí oblouky se vinou. Zlaté čelo opásáno hebkou, černou sametkou. Vlasy jsou přičesány na skráně, přihlazeny a stočeny za uši, v nichž houpají se zlaté krůpěje horynglí.

Adam stojí, bojí se přešlápnout, bojí se vydechnout. Již nemá nejmenšího pomyšlení Anýžce něco říci. Očarován je.

Anýžčina hlava poněkud se schýlila, načež sebou trhla a trhnuvši, počala se vztyčovati, a vztyčovala se, až se na zad přechylovala. A tu v plné kráse vystoupilo zlaté její hrdlo, oblá a tylná šíje, otočená šňůrou fial — ne, korálů. Ústa se porozsmekla, s hlavy se zronil herbávný šátek, jejž si Anýžka byla, sedajíc, rozvázala, aby jí bylo volněji. Na vrchu hlavy zatřpytil se ozdobný hřeben, vetknutý do korunky vrkoče. Pst! Pst, pěnkavko! Pst, pěničko! Pst. včelko! Pst, broučku na trávě! Když se hlava Anýžčina nejzáze přechýlila, z úst ozvalo se tiché zachrupání, andělíček by nemohl zachrupati tišeji, brada náhle spadla vpřed, víčka se zdvihla, oči se podívaly nepřítomně a zaklopily se zas.

»Ona dřímá!« zašeptl si Adam.

Ona dřímá! Nad tím se Adam ani dost málo nepozastavil, že Anýžka rychleji usnula, než on se obrátil, ačkoli nebyl z nejpomalejších. V neděli na selském dvoře všecko dřímá: i hospodář, i hospodyně, i děti, i dědeček s babičkou na výměnku, i čeládka, i husy na dvoře, i slepice pod kolnou, i dobytek v chlévě a stáji, i pes v boudě, i holubi na střeše. Jen hodiny v sednici jdou jako ve všední den a tikání jejich rozléhá se uprostřed ospalého ticha bušením kladiv. Tak bývá obyčejně, tak bývá všude, a bylo by u Králenců i dnes, kdyby tu neměli svátek. Bakulouc přijeli na podívanou. Anýžka Bakulouc na sadě dřímá. Ona dřímá!

Adam už neví o pocitu, který mu před chvílí duší lomcoval. Obraz dřímající Anýžka úplně ho upokojil. »Půjdu,« pomyslil si, »a načešu jí třešní, jsou-li ještě jaké.« Byly ještě nedočisky, které obstály před dětmi a čeládkou. Jimi se Anýžka krásně občerství, poděkuje mu, vesele na něj vzhlédne, Adamovi se rozváže jazyk, slovo dá slovo, a bude to!

Šel načesat. Velmi opatrně si vedl, aby nezpůsobil šelestu, který by zaplašil Anýžčinu dřímotu. Když třešní načesal, utrhl dva listy lopouchu, sešpendlil je ostny trnkovými a na zelenou mísu nasypal červených třešní. Vrátil se k Anýžce.

Anýžka ještě dřímá. Sličná hlava její zase tak zvolna, zvolna, zvolna se zdvihá jako rafije. Co jest Adamovi učinit. Položil by jí třešně nepozorovaně na klín, ale báň sukně netvoří žádného klínu. Položil tedy třešně před Anýžku na drn. Po špičkách přistoupil, po špičkách odstupoval k vysoké hrušce džbánu, jež byla sousedkou štěpu. Opřel se zády o kmen, založil ruce i nohy a chtěl trpělivě čekat, až se Anýžka probudí, a zatím oko své potěšovati její podobou.

Od hrušky mohl pozorovati nejen Anýžku, nýbrž také svoje i její rodiče, ani právě rozhodují o osudu jejich.

Za humny, od sadu jen přes cestu, byla nevysoká stráň, na stráni dřevěný, červeně obarvený kříž, po jeho stranách dvě plané hrušky, pod každou hruškou kamenné, netesané sedátko. Sem Králenec po obědě zavedl své hosty. Jako všecko mluvil i jednal rozmyslně a účelně, bylo jisto, že místo pro důvěrný pohovor s Anýžčinými rodiči vybral tak, aby měl děti na očích.

Bakula si sedl ku Králenci na jeden z kamenů. Druhý zůstal prázdný, neboť matky daly přednost usednutí na zem. Obě se již sblížily dušemi dobrými, upřímnými, jen blahem dítek svých zaujatými. Obě cítily, že by se Adam a Anýžka k sobě hodili; upřímná a prostá Králencka nad to byla poctěna, že by se k nim do Líkařovy Lhoty dostala dcerka váženého Bakuly. Veliká to čest, když z hrdého Pudácka jde děvče za muž do ztraceného Půjďácka!

»Nestarej se, Bakulko milá,« tiše hovořila své hosti, »bude-li v tom vůle Páně a vaše dcerka dostane se k nám, zle jí tu nebude. Také my máme na čem sít i žít, také my umíme koláč upéci a podat ústům. Králenec tě neodstrašuj, ani svého hospodáře, ani vaše dítě. On je staročeský člověk, nepřítel novot, přísný k jiným i sobě, do práce ras; ale při tom zná Boha a má zlaté srdce. Adam bude celý táta. Jen nesnesou křivdy a zahanbení. Urazitelni jsou snadno, jen co je pravda. To hned vzkypí a z mírných beránků jsou vlci krvaví.«

»Tací prý jsou Půjďáci všichni,« řekla Bakulka, »odjakživa jsem to slýchala.«

»Neříkej toho slova tuze nahlas, Bakulko milá! Z mužské huby Králenec je snese, ač se mu neraduje, ale z ženských úst by ho zle zamrzelo.«

»Nu, dyť já nic nemyslila. My vám Půjďáci, vy nám Pudáci. Já myslila, že se to od starodávna říká.«

»To by Králence teprve urazilo. Ale arci, jináč bude, až se Anýžka dostane k nám, dá-li Pán Bůh. Ona se stane Půjďačkou, on od ní trochu Pudákem, a tak se ta různost vyrovná. Bodejž by se to stalo mezi oběma kraji! Slýchala jsem, že někdy pro ta jména obě naše končiny tak se nenáviděly, že od vás do Netolic ani na jarmark nechodili, ani od nás do Vodňan

»Dám si podruhé pozor. To by za to stálo, aby taková hloupost lidi, ba celé vesnice a kraje na věky rozváděla!«

»Máš pravdu, že hloupost. Ale říkávají, že Hloupost je panovnicí světa. Ještě něco. Přísnosti Králencovy Anýžka se neboj. Jak sejde na výměnek, do ničeho na statku se plésti nebude, leda by ho prosili. A když by si nás mladá vážila, byli bychom jí oba pomocni radou i skutkem. Bílé ruce by si zachránila, a naše jsou již obětovány.«

Ačkoli slova Králenčina byla v největší dobrotě myšlena i pověděna, přece Bakulku bodla. Anýžčina chyba nezůstala jich tajna!

»Panna neprovdaná, niva nezoraná,« děla. »Dřela by se, neví, na koho, pro koho. Domov díčin není u otce, mateře, domov její jest u muže, kterého si vybeře. Pro něj svou dcerušku rodiče chovají, a když se přihlásí, mu ji odevzdají. A tam teprv ukáže, co umí a dokáže.«

Ne v takovém souzvuku odbylo se rokování mužů. Pokrač.

Leonid Andrejev:

STĚNA.

Přel. Josef Kojecký.

I.

Já ještě s jiným malomocným jsme proklouzli k samé stěně a pohlédli jsme nahoru. Hřbetu stěny odtud nebylo viděti; trčela vzhůru přímá a hladká, jakoby rozdělovala nebe na dvě poloviny. Naše polovina nebe byla mračně-černá, k obzoru temně modrá, tak že nebylo lze rozeznati, kde se končí černá země a počíná nebe. Zemí a nebem sevřená černá noc se zadýchala a těžce sténala a s každým vzdechem vychrlovala z ňader svých ostrý a žhavý písek, od něhož mučivě hořely naše jízvy.

»Zkusíme přelézti,« pravil ke mně malomocný, a hlas jeho byl huhňavý a smrdutý, právě takový, jako u mne. Můj soutrpitel nastavil mi záda, já jsem si vystoupl na ně, ale stěna byla pořád ještě vysoká. Jako nebe, tak rozpolovala i zemi, ležela na ní, jako tlustá, sytá zmije, padala v propast, vypínala se na hory a hlavu i ohon schovávala za horizontem.

»Nu, tedy ji zpřelámeme!« navrhoval malomocný.

»Zpřelámeme!« souhlasil jsem s ním.

Bili jsme oba hrudí o stěnu, a ona se potřísnila krví našich ran, ale zůstala hluchou a nehybnou. Klesli jsme v zoufalství.

»Ubijte nás! Ubijte nás! sténali jsme, lezouce, ale všichni s opovržením se odvraceli od nás, a spatřovali jsme toliko záda, třesoucí se hroznou ošklivostí. Tak jsme dolezli až k hladovému. Seděl skloněný ke kameni, a zdálo se, že samé žule bylo bolno od ostrých pichlavých jeho lopatek. Masa na sobě neměl a kosti v něm hrkaly při pohybech a suchá kůže chrastila. Spodní čelist mu visela, a z temného otvoru ústního vycházel suchý huhňavý hlas: »Jsem hla-dov!«

Zasmáli jsme se a polezli jsme hbitěji, až jsme narazili na čtyři tancující. Scházeli a rozcházeli se, objímali druh druha, kroužíce dokola a tváře měli bledé, zmučené, bez úsměvu. Jeden se dal do pláče, ustav od bezkonečného tance, a prosil, aby přestali, ale druhý jej mlčky objal, zakroužil jím a znova začal scházeti a rozcházeti se, a při každém jeho kroku kapala velká rmutná slza. —

»Chci tancovat,« zahuhňal můj soudruh, ale já jsem ho vlekl dále. Opět před námi byla stěna, a okolo ní dva seděli na bobku. Jeden z nich v přestávkách tloukl hlavou o stěnu a padal, ztrativ vědomí, a druhý vážně hleděl na něho, ohmatával rukou jeho hlavu a pak stěnu a když tento přicházel k vědomí, hovořil: »Ještě je potřebí; ještě něco zůstalo.«

A malomocný se zasmál.

»To jsou hlupáci,« pravil, vesele nadouvaje ústa. »To jsou hlupáci. Oni myslí, že je tam světlo. Ale tam je také tma a také tam lezou malomocní prosíce: ‚Ubijte nás.‘«

»A stařec?« tázal jsem se.

»Nu, co stařec?« zvolal malomocný. »Stařec je hloupý, slepý a nic neslyší. Kdo viděl dírečku, kterou proš'áral ve stěně? Tys viděl? Já viděl?«

A já se dozlobil a udeřil jsem soudruha po puchýřích, vzdouvajících se na jeho lebce, a vzkřikl jsem: »A proč tys' lezl?«

Druh můj zaplakal, načež jsme se dali oba do pláče a lezli jsme dále, prosíce: »Ubijte nás! Ubijte nás!«

Ale všichni se od nás s opovržením odvraceli, a nikdo nás nechtěl ubíjeti. Hodné a silné ubíjeli, ale nás se báli dotknout. Takoví podlci!

II.

U nás nebylo času, nebylo ani včera, ani dnes, ani zejtra. Noc nikdy nepomíjela a nikdy neodpočívala za horami, aby přišla odtud čerstvá, jasně černá a pokojná. Proto byla vždy taková unavená, udýchaná a zasmušilá. Zlá byla. Stávalo se, že jí bylo nesnesitelno poslouchati naše nářky a sténání, vidět naše jizvy, hoře a zlobu, tehda pak burnou jarostí vzkypěla její černá pracující hruď. Řvala na nás jako spoutané zvíře, jehož rozum se zatemnil, a hněvivě koulela ohnivýma strašnýma očima, ozařujíc černé bezedné propasti, mračnou, hrdě pokojnou stěnu a politování hodný houfec tetelících se lidí. Jako k příteli tulili se ke stěně, žádajíce ji za ochranu, ale ona byla pořád naším vrahem, pořád. I noc se rmoutila nad naší nesmělostí a bojácností a počínala se hrozně chechtat, a staré lysé hory chápaly se toho satanského chechtotu. Po ní to opakovala chmurně rozveselená stěna, čtveračivě pouštěla na nás kameny a ty drtily naše hlavy a rozmačkávaly naše těla. Tak se vyráželi ti velikáni, překřikovali se, a vítr jim svištěl divokou melodii, my pak jsme leželi, s úžasem naslouchajíce, jak v ňadrech země cosi hučí, hromadně a temně duní, usilujíc dostati se na svobodu. Tu jsme se všichni modlili: »Ubijte nás!« Ale, umírajíce každou sekundu, byli jsme nesmrtelni jako bohové.

Přešel záchvat nerozumného hněvu a veselí, a noc plakala slzami pokání, těžko vzdychajíc, chrkajíc na nás mokrým pískem, jako nemocná. S radostí jsme jí odpustili, smáli se jí, unavené a slabé a stavěli se veselými, jako děti. Nářek hladového zdál se nám sladkým pěním a patřili jsme s veselou závistí na ty čtyři, kteří se scházeli, rozcházeli a plavmo kroužili v nekonečném tanci.

Pár za párem počali kroužiti, a my, i já malomocný našel jsem si dočasnou družku. A bylo to tak veselé, tak příjemné! Objímal jsem ji, a ona se smála, zoubky měla běloučké, běloučké a skráně červeňoučké, červeňoučké. Bylo to tak příjemné!

Nelze pochopit, jak se to stalo, ale radostně vyceněné zuby začínaly jektat, polibky proměnily se v kousání a s vřeskem, v němž bylo znáti radost, začali jsme hrýzti jeden druhého a ubíjeti se. I ona s bělounkými zoubky také mne bila po mé bolavé slabé hlavě a ostrými nehty vrývala se v mou hruď, dobývala se do samého srdce — bila mne malomocného, ubohého, tak ubohého! A to bylo strašnější nežli hněv samé noci a bezdušný chechtot stěny. A já, malomocný, plakal jsem a třásl se strachem a potichounku tajně jsem líbal hnusné úpatí stěny, prose ji, aby mne, toliko mne samého, propustila na ten svět, kde není nerozumných, druh druha ubíjejících. Ale, taková podlá stěna nepropustila mne, a tu jsem plival na ni, bil ji pěstmi a křičel: »Hleďte na tu vražedlnici! Ona se vám směje.«

Ale hlas můj byl huhňavý a dech smrdutý, a nikdo nechtěl slyšeti mne malomocného.

III.

A opět jsme lezli, já i druhý malomocný, načež opět začalo být hlučno vůkol, a opět mlčky kroužili ti čtyři, setřásajíce prach se svých šatů a olizujice krvavé rány. Ale my jsme ustali, bylo nám bolno a život nás trápil. Můj soudruh usedl a pravidelně tluka do země opuchlou rukou huhňal: »Ubijte nás! Ubijte nás!« Švižným pohybem jsme vskočili na nohy a hnali se v tlupu, ale ta se rozestoupila a my jsme spatřili toliko záda. My jsme se klaněli zádům a prosili: »Ubijte nás!«

Ale záda byla nehybná a hluchá, jako druhá stěna. A bylo to tak strašné, když není viděti tvář lidí, ale toliko záda nehybná a hluchá.

Ale můj soudruh mne opustil. Spatřil tvář, první tvář, a ta byla taková, jako ta jeho zjizvená a strašná. Byla to ženská tvář. Začal se usmívat a chodil kolem ní, ohýbaje šíji a šíře smrad, ona také se usmívala, klopíc oči, jež postrádaly řas.

A oni se ženili. Na okamžik všecky tváře se obrátily k nim a rozléhající se smích otřásl zdravými těly: tak byli směšni milkujice se vespolek. I já malomocný jsem se smál: vždyť je to hloupé ženit se, když jsi tak nepěkný a bolavý.

»Hlupáku,« pravil jsem posměšně. »Co s ní budeš dělat?«

Malomocný se nadutě usmál a odvětil: »Budeme obchodovat s kameny, které padají se stěny.«

»A děti?«

»A děti budem ubíjet.«

Jak hloupé: rodit, plodit děti, abys je ubíjel. A potom ona jej brzy zradila — měla takové lstivé oči.

Dokonč.

Franz Evers:

IDYLLA.

Přel. Alf. Breska.

Vysvitlo slunce z černých mraků rýh,
zjasnilo svět tvůj za polední doby,
sní jeteliště v žárech purpurných
a vedle zlatem svítí vlčí boby.

Blankytný len a zeleň osení
v širokých velkých pásmech krajem proudí.
A tvoje oči v zbožném nadšení
nádherou pestrou matky země bloudí.

Kde sosnový háj tvoří polí lem,
lze řeky stříbrný jas rozeznati.
Na dálném chlumu zříš, jak zpité snem
vesnice střechy z rudých tašek pláti.

Vlaštovky blýskají se tam a sem,
na jasných cestách těžké vozy kvílí,
a z krčmy, skryté v listí révovém,
veselá píseň k tvému uchu píli.

Ty nasloucháš v ty kraje zářící,
tvé srdce počne zpívat zcela tiše . . .
Kostelní zvony vpadnou zvučící,
a díků modlitbou ti znějí s výše.

Teď, kdy je zjev tvůj světlem obestřen,
tu zdají se ti věci našeptávat,
že člověk též je dítě země jen
a jako strom své plody musí dávat.

Gustav Falke

ZA HRÁZÍ.

Přel. Alf. Breska.

Za hrází, drahá, víš,
za hrází ta slunná tiš?
Nad kručinkou, ovesništi
vlnivými v hře se blyští
motýli. Teď výkřik zněl:
kolem racek zasvištěl.
Z dáli, z dáli, jedenkrát,
s moře temný vesel pád.

Za hrází, stranou cest,
malé květy, na sta hvězd,
malé rudé květy stály,
jež jsme v kytice si spjali,
velké děti, já a ty,
smáli jsme se na květy,
zvážněli zas mezi tím:
smí se být tak dětinským?

FEUILLETON.

Jan Opolský: TRUCHLIVÁ HISTORKA.

Záležitosti provinciálního divadla vzaly na se výraz příkrého rozdvojení.

Starý advokát, jehož ústa plnila se od rána do večera senilním žvástem, označil poměry jako neudržitelné a tak tomu ve skutečnosti bylo. Čistá vzájemnost mizela a milovník odepřel uzavříti krevní svazek s představitelkou Raupachovy Marie.

»Vrať mi můj pensionátní sen, vrať mi jej i s úroky z úroků,« hořekovala v tichém soukromí, ale upjetí zvláštního druhu, které se jevilo ve tváři milovníka, zdrželo ji ode všech hlasitých projevů. Neumenšilo však její nevole.

Stav se ještě přiostřil indirektním prohlášením milovníka, že úspěch jubilejního dramatu závisel pohříchu od jejích falešných lýtek. — Možno jest souhlasiti se starým advokátem, že poměry byly neudržitelny. Poskytovalo to neutěšený pohled do příští sezóny. Zdlouhavý mravní neduh ujídal sílu tělesa, počínaje s jeho nejkrásnějšími součástkami, a na vyhojení nebylo v ten čas pomyšlení, pokud nemocní o své vůli lékaře se vzdalovali.

Ona byla vřelé dítě s rozsáhlými přípravami k úkolům mravného mateřství. Nadprostřední úpončivá výška dodávala chůzi její škodlivého vzletu a v jejích očích dalo se čísti tak jako v listech darovaného památníku.

Každá věta za den pronesená byla obestřena cípem umělé melancholie a slova »nikdy víc«, »na vždycky« a »tam v dáli« v křiklavé míře byla protežována. Nyla bezuzdně, hotova jsouc každého nově dosazeného úředníka pokládati za smutného šlechtice, jehož kůň s krumplovanou čabrakou přivázán jest pod okny jejího domu.

Přišel, aby shlédl její bílé ruce, eventuelně, aby zahrál na kytaru píseň o tmavé růži. Vystřídalo se mnoho úředníků soudních i autonomních, železná dráha dodala množství svého personálu k tomuto podvědomému účelu, ale v pravdě neobjevil se nikdy kůň s krumplovanou čabrakou, který by očekával svého pána. Bylo to komické a smutné, ale roky ubíhaly a každý z nich setřel náležitý kus této komičnosti, tak že zůstalo nadále při pouhém smutku. On byl nyní její jedinou nadějí, jež nebyla — pokud paměť sahá — k nehodnějšímu předmětu upínána.

Falešnou lahví cyperského vína a dřevěnými citrony okrášlen byl domovní jeho štít. V malém krámku sardele a marinované slanečky pohlížely vymáčknutýma očima ze svých soudečků a milovník přešel mnohokrát za den vzdálenost od pultu ke zdi. Byly to čtyry kroky; více se nedalo s čistým svědomím vykonati.

Ticho bývalo na starém rynečku, zřídka objevil se kupec a odešel, zanechav zvonek u dveří v dlouho trvajícím znepokojení. Tenkrát přikládal milovník ke rtům hliněnou svoji okarinu a »Vzhůru, plavci!« byla jediná píseň, do které vkládal nálady všechněch sortimentů. Bývalo však také jinak.

Stával zády do rynečku, šeptal, a list nedostudované úlohy třásl se v jeho rukou jako pták, jemuž bylo na smrt ublíženo.

Celá jeho bytost byla tu ve svém základu zjinačena, zmizelo přirozené sobectví a vypočítavost. Neboť byl vypočítavým a odepřel uzavříti kicevní svazek s představitelkou Raupachovy Marie.

.... Bylo nyní na ubohém režisérovi, aby šetrným způsobem poměry tyto konsolidoval. Přiznáváme otevřeně kladné výsledky jeho poslání.

Bude se hráti, ale bude se hráti naposledy, jak bylo podotknuto se strany milovníka i se strany slečny, která nikdy nepřestávala doufat ve příjezd koně s krumplovanou čabrakou pod okna bílého domu.

»Pro vždy naposled,« řekla, zahalujíc tato slova flórem chorobné melancholie a pohlížejíc na milovníka očima šminkou zvětšenýma.

Kupec ze starého rynečku nežádal si však čísti v listech darovaného památníku a tak se stalo, že tento pohled sjel po jeho netečném těle, jakoby déšť kamennou sochu oplachoval.

Byl to člověk ctižádostivý a sobík i nebudeme nikdy více lepší hnutí srdce od něho očekávati.

Jsou učiněny možné přípravy, den určen a již také orchestr vyléval do jeviště svoje kluzké »Dunajské vlny«. Teplo bylo k zalknutí a záhadná allegorie opony vyhlížela uprostřed Amorků jako pradlena.

Obecenstvo se tísnilo a hučelo jako čmeli, a řeznice, jejíž ňadra stala se pozoruhodnou domácí raritou, pohybovala umdleně červeným, pérovým vějířem. Roznášelo se cukroví a nálada byla nad obyčej skvělá . . .

Nebylo mým přáním, zvětšovati tuto historku o to, co se na jevišti představovalo, uminil jsem si jen říci tolik, že nezůstalo suchého oka vlivem celkového zauzlení. — Kroj milovníka hověl jeho nejskrytějšímu vkusu a nemohl zůstati bez mocných účinků na neuhasitelnou žádost panny po cizím šlechtici, který by ze vzdálené země cesty nelitoval.

Jeho zjinačené vzezření nelze odbýti povšechnou pochvalou. Jakoby ji srdce tesklivé lásce posvěcené podával a jakoby to ani pouhým divadlem nebývalo!

Jakoby nejsmutnější lži pravdou měly býti a jakoby nebylo nikoho, kdo by se nad tím pozastavoval!

Zapomínala na svou úlohu a její podmalované oči nevycházely ze svého udivení. Vyrůstaly nad obvyklou míru a ztravovaly se ve svých jamkách jako kahany.

Došlo k tomu, že fatální autor kusu předepsal lásku marnou a nenapojenou, kteráž přemáhala už i tělesné síly její tlumočnice. Mnohaletým klamáním duše a těla sesouvala se stavba mladého života, aniž by zastavila netečnost mimojdoucích.

Nastala potřeba ukojiti dychtivost obecenstva tragickou pointou díla a ona učinila tak způsobem nad jiné nepochopitelným.

Usmála se jako anděl a řekla svoje »navždy s Bohem« bez bývalé melancholie. Malý pramen krve opustil její ústa a nebohá její hlava udeřila o dubový stolek jako tykev.

Způsobilo to dosti zmatku a kupec ze starého rynečku pohlédl na její mrtvolu s netajeným strachem a nevolí . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Zbývalo otázati se, jaká jsou práva lidí sentimentálních!

Aby očekávali od příchozího cizince píseň o tmavé růži?

Nadcházející den učiní však i z tohoto tajemství záležitost obecnou a všední.

VÝSTAVA ČESKÉHO UMĚNÍ.

Říkejte si co chcete: od otevření výstavy v Kinského zahradě věřím v kouzla, čáry, zázraky a čtvrtou dimensi. Jak jinak dovedli byste si vysvětlit to jakoby přes noc vypučevší umění našich mladých výtvarníků, umění tak svěží, silné a plné života? Ano, v tom jsou čáry. Kolik záře svítí k vám ze všech těch vystavených pláten, kolik svěžesti a umělecké spontannosti vdechuje vám celá řada plastik, jak je tu celková úroveň vyvýšena a kolik věcí ještě stojí hodně vysoko nad ní! Naleznete tu stěží toho častého zjevu uměleckých výstav: prostřednosti a dilettantismu, neboť i na těch několika málo věcech, které selhaly ve svém provedení, vidíte seriosní práci umělce zápasícího poctivě se svým problemem.

Než prohlédněme si jednotlivosti:

Jedním z nejčetněji zastoupených je Max Švabinský, a, vyslovujeme-li jeho jméno, není třeba dokládati, že těch, tuším deset, čísel, jež vystavuje, je zároveň deset mistrovskými kusy. V jeho dílech nenaleznete ani tápání, ani nejistoty, vše je vyrovnané a provedeno jistou rukou sebevědomého umělce. Švabinský vedle svého raffinovaného koloritu a kreslířské dokonalosti má v sobě velkou poetickou sílu, neobyčejný dar imaginativní bohatosti, jíž dovede spojovat svět skutečna se světem snu, jako jsme viděli na jeho »Rodinové inspiraci«, jíž dociluje toho svrchovaně poetického kouzla, kterým působí olejomalba »U stavu« nebo »Kamelie«. Bylo by zbytečno zmiňovati se o jeho portretech: v nich je Švabinský dávno uznaným mistrem. Přes to, chtěli bychom vyzdvihnouti ten krásný »Portrét dámy v rukavičkách«, elegantní, raffinovaný a graciesní, jedno z jeho nejlepších děl.

S Antonínem Slavíčkem jsme v úplně jiném světě. Působí-li Švabinský sevřeností kresby a vyjemnělým výběrem svých básnických visí, upoutá vás Slavíček jistým fysickým teplem, které zdá se na vás dýchat z jeho obrazů. Cítíte za nimi člověka, který úplně splynul s krajinou, kterému prošel do nejmenšího nervu každý záchvěv slunečních paprsků a každý stín vržený letícími oblaky. Je to lyrik přírody. Doškové, mechem obrostlé střechy, na něž dopadá slunce, několik chalup na humnech, lesk říční hladiny, a zase obilné lány a kvačící mrak — to vše má hloubku a je plno pohybu, vzduchu a toho letního odpoledního světla, které je tak vlastním jeho štětci; to vše dává nám nahlédnouti do této silné malířské individuality, pro niž v krajině neexistuje nic ojediněle, nýbrž vše navzájem koresponduje. Škoda, že jeho pastel »Noc« je poškozen nevhodným zasklením. Ale máme tu »Cestu do vsi«, »Horskou vesnici« a především to drobné, roztomilé dílo »Mrak«, jež je nejplnějším vyjádřením všech Slavíčkových předností.

Jsme-li již mezi krajináři, všimněme si několika Knüpferových marin, celé řady Úprků, plných jasu, slunce a veselých barev, zastavme se u Antonína Hudečka, jehož srpnová odpůldne a soumračná šera mají v sobě vždy celou řadu koloristických zajímavostí, pak u Panuškovy »Krajiny«, zalité letně proteplenym vzduchem, Lolkova obrazu »Na pastvě« poutajícího směle vrženou hrou oblak a Honsových, v modravé mlze se trátících údolí. Jistý manyrism zdají se tentokrát míti Kalvodovy krajiny, z nichž i nejlepší »Před bouří« trpí tvrdostí a neodstíněností svých barev.

Arnošt Hofbauer vystavuje několik drobnějších akvarelů, rozkošný dřevoryt »Praha ve sněhu« a poněkud japonisující ledové pobřeží se severským tvrdě modrým mořem.

Z prací Zdeňky Braunerové ceníme si, více než její pastelů, s roztomilou naivitou cítěný akvarel moravského malého města, tak úmyslně starosvětský v kresbě a tak živý barvou.

Pro Viktora Stretiho značí nynější výstava revelaci nového silného talentu. Je překvapující tento náhlý vývin, ten značný počet děl, jež nejen že nemají nejmenší stopy začátečnictví, nýbrž jsou si tak plně vědoma svého cíle. Jeho »Po dešti«, variace na obraz v loňském Rudolfinč, některé lepty a pastel »Na Seině«, jsou věci, k nimž se znovu a často vracíte. Bémův obraz, podobný předešlému svým sujetem, přes řadu domů na nábřeží, jež trochu přespříliš vystupují do popředí, má v sobě značné kouzlo slunečné nálady.

Šest Schwaigrových »Krysařů« bylo by zbytečno chválit. Bizarrnost invence, polofantastické a polopohádkové ovzduší, jejich postavy jakoby vyvolané z trouchnivějících středověkých kronik, činí tyto akvarely nezapomenutelnými. Pohádkovost je také znakem Preislerových pastelů, ale pohádkovost slovanská, snivá, roztoužená, v níž poletují zázrační ptáci, rostou podivné květy podivných barev a procházejí se obři-lidožrouti. Snivě, pohádkový dojem zanechávají Preissigovy lepty »Modráček« a »Sedm havranů«.

Mohli-li bychom Františka Kupku definovati jako ironického melancholika, nevyložíme tím nikterak jeho díla, nebo aspoň těch čísel, kterými obeslal letošní výstavu. Jeho oleje »Radosti« a »Vzdor« žhnou a září odvážně hozenými žhavými barvami, a z jeho raffinovaných leptů dýše smutek duší a věcí, které »věčně jsou němé«. — Karel Špillar nabyl v poslední době zvláštní průsvitnosti a lehkého barevného pohybu; jeho »Pokušení«, ten znamenitý kousek dekorativního cítění, má u nás málo sobě rovných. Miloš Jiránek jest problemista mladého výtvarnického hnutí. Tato neklidná duše, neustále hledající, je, na rozdíl od ostatních, založena nikoliv syntheticky, nýbrž analyticky. Z každého jeho díla cítíte, že začíná pracovat teprve tam, kde jiní již ničeho nenalezli, že hledá quintessenci věci. Odtud jeho umění nezdá se nést pečeť jedné individuality, ale toliko zdánlivě neboť tu byste nalezli teprve při hlubším studiu jeho prací. Třeba že nejpříjemnějším dojmem působí letos jeho stinný obraz »Na jezu«, jsou to »Sprchy v pražském Sokole«, kam se vložil Jiránek celý, a, přes to, že příliš velce viděné detaily tváří poněkud ruší, je tato bezohledně vržená věc velice zajímavá. U Františka Šimona navykli jsme si ceniti jednotné nálady jeho obrazu. Tentokrát je to jeho »Studie dámy«, v níž, zdá se, překonal sama sebe, svými pastelnými barvami, tak nadechnutými, tak sladce sešeřenými, že je to jakoby neurčitá, v dálce se tratící ozvěna slunečních paprsků. Vedle této, jedné z nejlepších věcí výstavy, zastavte se před »Arnskými rybáři« a zvláště před jeho »Zimou«, skutečnou modravou pohádkou sněhu. Hugo Böttinger miluje delikátní osvětlení, svit sluncem ozářených látek, lesk vodních ploch, na něž dopadají stlumené paprsky, raději odstín než určitou linii (»Na potoce« a »Portrétní studie«).

Z plastik nalézáme tu Suchardovy lité bronzy, zajímavé v invenci a s neobyčejnou ryzostí provedené, pak od téhož studie dětských hlav v pálené hlíně a mramoru, zvláště bronz »Bratr a sestra«, charakteristický v každé ze svých linií. Ladislav Šaloun obeslal výstavu několika pěknými kabinetními kousky, z nichž ceníme nejvýše poněkud sice cizí vlivy prozrazující, za to však vysoce dekorativní »Portrét dámy«. Bohumil Kafka vystavuje dva bronzy, »Lásku« a »Markýzu«, v nichž, zvláště při posledním, zachycuje tvary velkými, široce nahozenými plochami, a dociluje tak plně intensivního dojmu staroby. František Bílek, jako obyčejně, a snad i více než obyčejně, je nestejný. Zaujmou-li jeho dvě »ébauches« »Surovost války« svou energickou koncepcí, nechápeme dobře (opomíjejíce hříček jako jeho kropenky) kreseb, podobných té, která nese nadpis »Jak Milost k nám se sklání v Ženě andělské«.

Zbývá říci slovo o páně Kotěrově úpravě. Obdivovali jsme, jako mnoho jiných návštěvníků, ten rozkošně upravený salonek, nalézající se za první síní. Nedovedeme si však odepříti dvou poznámek. Předně, že bylo hleděno vždy na prvním místě spíše ku celkové úpravě než ku vhodnému umístění jednotlivých obrazů, čímž se stalo, že věci, podobné sice navzájem svým sujetem, jako pánů Strettiho a Béma pohledy na Seinu, ale tak rozdílné svým provedením, ocitly se rušivě vedle sebe. Podruhé, že z přílišné snahy o symetrii prosadily se plastiky vavřínovými stromky, jejichž velké listy zdrobňují dimense sošek. Frappantním toho dokladem je p. Kafkova »Markýza«. Pomyslete si, že by měla vedle sebe drobnolistou zeleň; oč by tato těžkým smutkem naplněná hlava vystoupila!

Ale to jsou maličkosti. Hlavní je vítězný dojem, jejž si odnášíte z výstavy. A když jsem sestupoval dolů po zeleném schodišti, napadlo mi, že tento odstín zelené se sem nehodí. Měl by být tmavší, měl by mít odstín palem, které se házely pod nohy vítězům. Vždyť jimi také naše výtvarnická družina je. O. Theer.

ANGLICKÝ ROMÁN V ROCE 1902.

K dnešnímu referátu byl by vhodný text z knihy Soudců: »V těch dnech nebylo krále v Israeli.« Slávou pokrytí veteráné George Meredith a Thomas Hardy odpočívají na nakupených vavřínech a oba z mladších vůdců, Kipling a Barrie dostavili se minulého roku s knihami pro děti.

Kiplingovy »Zrovna takové povídky« jsou jakési legendy zvířat, ale zvířat, jak se asi jevívaly oku diluviálního člověka a ne jak my je známe z bájek a pohádek. Tak asi snad vysvětloval jeskynní divoch udiveným dětem, jak přišla velryba ku svému chřtánu, velbloud k hrbu, hroch k tlusté a volné kůži, levhart ke skvrnám, slon k chobotu.

Barriova fantasie »Bílý ptáček« jest psaná dítětem, které jest v Barriovi ne pro nynější děti, ale pro děti, jimiž jsme my kdysi bývali. My dospělí rozumíme jí proto lépe než děti, poněvadž jsme si uchovali vzpomínky na ony zašlé zlaté doby. Jest to kniha jako vánoční stromek: osvětlená poetickými sny, ověšená rozmarem, chvějnými slzami i rolničkami smíchu.

Zvláštním dojmem působí romány Wellsovy. Wells je jasný a přesvědčivý spisovatel, originelní myslitel, schopný brillantních generalisací a odvážných výletů do říše spekulace a nemožnosti. Je to náš Arbes a francouzský Verne dohromady, budující na základě nějaké vědecké věty neb hypothesy fantastické zámky přítomnosti i budoucnosti. Loni vyšlé knihy: »První lidé v měsíci« a »Mořská panna« nezadají v ničem prvním jeho pracím »Válka světů«, »Stroj času«, »Když se spáč probudí« a »Neviditelný muž«.

Z ukázek v Lumíru i u nás poněkud známý Q (Quiller-Conch) vydal loni svou sedmou sbírku krátkých povídek »Bílý vlk«. Anglická »short story« je dnes v jakémsi úpadku. Obecenstvo se jí nabažilo, nakladatelé o ni nestojí, spisovatelé ji přestávají psáti. Kniha Q-ova je vynikající práce jako všechny jeho předešlé, vypravování plyne hladce a brillantně, sloh je dokonalý, živé věty a výrazné sentence houpají čtenáře na vlnách snění. Veliká rozmanitost scenerie, karakterů, příhod a výmyslů, vesměs výtečné látky výtečně zpracované, podložené duchaplnou ideou.

Druhý rozený story-teller Stanley Weyman vypravuje v knize »In king's byways« roztomilé povídky, skvělého historického koloritu z doby Jindřicha navarrského.

Egyptské prostředí je prý velice přesně a pěkně vystiženo, jak anglická kritika tvrdí, v Parkerových povídkách »Donovan Pasha«. Centrálním hrdinou je v nich Dick Donovan, lékař Ismailův, podnikavý a obratný mladý muž, vždy v nesnázích, ale nikdy přemožený.

Anthony Hope sklamal románem »The intrusions of Peggy« veliké naděje, k jakým opravňovaly první jeho knihy, podobně Norrisův: »The credit of the county« je hluboko pod úrovní »Mademoiselle de Mersac«.

V Merrimanově románu z diplomatického života »Supové« shledáváme se zase s těmi popisy míst a osob, přímých, ostrých a prostých linií, jež dodávají vypravování rázu staré rytiny.

Hichensův »Felix« je pozoruhodný portrét morfinisty, vábivý i odpudivý, ošklivost vzbuzující i tragický zároveň. Forma není sice dokonalá, ani sloh bezvadný a tu i tam jsou nudné pasáže, ale dech života vane celou knihou.

*

Podobně jemná mistrovská studie jistého ženského temperamentu je Maughamova: »Paní Cradocková«. Berta Ley, přes svůj rod a vychování, je ženou, u níž primitivní zvířecí pudy jsou silně vyvinuty. Zamiluje se do Edvarda Cradocka, siláka, páchnoucího tabákem a koni, je šťastna jen v jeho přítomnosti, láska je jí žhavým ohněm, plamenem, sžírajícím klid životní. Laská a líbá svého muže tak vášnivě a vytrvale, až se jí počne vyhýbati a stává se k ní hrubým. Berta ve svém rozčarování uteče s byronovským cousinem, ale brzo se ho nabaží.

Bohatý sklad myšlenek, upřímných a klidných, mnoho trpělivého pozorování, péče a obratnosti uložil Eden Chillpots, nadaný žák Hardyův, v novou povídku z prostého devonshireského života »Řeka«.

Angličtí literární referenti tvrdí, že ve Velké Britannii a Spojených Státech připadají na jednoho spisovatele románů hned dvě spisovatelky. Žena jest prý především kritikem života a román umožňuje jí vyjádřiti tento kriticismus formou mnohém plastičtější než na př. poesie lyrická neb dramatická, jejichž subtilnou techniku žena ovládati nedovede.

Nejnadanější z dnešních novelistek anglických jest snad paní Dudeneyová. Poslední její román »Robert Brilliant« jest opravdu individuelní, silná práce, svědčící o znalosti lidské povahy, psaná neotřeným, rozkošným humorem. Karaktery jsou zřetelné a pozoruhodné, zvláště stará paní Brilliantová, paní Yarndellová a rozmarná, vrtošivá, lehkomyslná Celie.

Romány paní Mannové »The mating of a dove« a »Olivia's Summer« nejsou sice na té umělecké výši jako kniha paní Dudeneyové, ale jsou psány přirozeným humorem, silným realistickým tónem a tu a tam idealismem ztlumeným.

Tvrdá, skorem cynická nádhera prvních knih Johna Olivera Hobbesa (paní Craigiová) stává se v loňském románu »Lovci duší a lásky« měkčí, teplejší a něžnější, ač papírová filosofie a pohrdání formou rušivě působí.

Krátké povídky paní Antrobusové »The wine of Finvara« jsou jemné pastely pohádkovitého ovzduší, připomínající kresby z Nového Anglicka slečny Wilkinsové nebo irské miniatury Johany Barlowcové.

Ku svým anglickým sestrám druží se důstojně Američanka paní Gertruda Athertonová. Nová její kniha »Dobyvatelé« jest kombinace románu se životopisem. Hrdina, Alexandr Hamilton, je nádherná lidská sopka a neunavuje nás svými výbuchy; výkony jeho mozku jsou tak parádní jako švihy d'Artagnanova meče.

Z krajanů paní Athertonové vydal i u nás známý Henry James loni knihu »Holubí perutě«, v níž nanovo osvědčuje svou zázračnou schopnost v anatomii lidské duše. Jest to hluboká práce, jasnější, lidštější a neméně subtilná než poslední jeho knihy, ale pochybuji, že toto podivuhodné psychologické tkanivo stane se někdy populární.

W. D. Howellsovy »Kentonové« je pěkný román v každém způsobu. Je v něm klidná pusobivost, ostrá karakteristika, umělecká prostota.

Bret Harte-ova kniha »On the old trail« je bohužel pohrobkem, jdoucím opravdu »Po staré stopě«. Snad žádný novelista před Hartem nevylíčil tak důkladně a všestranně uzounký výkrojek světa, jejž si byl zvolil, a udržel si při tom svěží živost a pozorovací ostrost svých mladých let. Všem jeho čtenářům bude asi z té duše líto, že nepůjdou s ním více — po staré stopě.

Jos. Bartoš.

LITERATURA.

J. Herain: Stará Praha. Známým aquarelům Václava Jansy, představujícím charakteristické a malebné pohledy ze Staré Prahy, vydaným nákladem B. Kočího, dostalo se slovesného průvodu z péra J. Heraina. Nyní leží celé dílo před námi. Je imponující. Textové vysvětlivky a komentáře Herainovy vzrostly na řadu důkladných a podrobných studií historických. Ohromný materiál, snesený s obdivuhodnou pílí, je zpracován jistě, přesně a zajímavě. Těch 100 Herainových statí Staré Prahy na 278 foliových stranách je dílem velkým, vysoce cenným pro studium kulturní, společenské a umělecké minulosti pražské. Herain přinesl mnoho nového, opravuje četné omyly a falešné představy, rekonstituuje svědomitě a pracně mnoho zapomenutého a přehlédnutého. Sympatický a skromný pracovník, jenž pro naši literaturu má svůj určitý význam. Napsal krásnou knihu, jež je užitečným a dobrým skutkem a za niž jsme mu upřímně vděčni.

H.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Sverdrupova výprava polární. Ottovo nakladatelství počalo vydávati proslulé dílo kapitána Otty Sverdrupa: Nová země na severu. Dosud vyšly čtyři sešity, hojně illustrované. Je to nová znamenitá stránka z dějin cest k severní točně, z dějin slavných a tragických. Kapitán Sverdrup, soudruh Nansenův, podnikl odvážnou cestu na lodi »Fram« do končin věčného ledu. Po čtyři roky snášel nejhorší útrapy, bědy a nebezpečí v krajích polárních a byl již pokládán za ztracena. Děje statečné výpravy vypravuje Sverdrup poutavě, prostě a s jakýmsi srdečným, nehledaným humorem. Pro naše lidi a pro mládež zejména je to četba svrchovaně poučná. Takové příklady mužnosti, energie a houževnatosti musí učiniti hluboký dojem na každého. Polární družina Sverdrupova odhalila nové kraje, přinesla vědě velký zisk. Kniha Sverdrupova má též mravní cenu. Čtěte ty stránky prostého vypravování o strastech a námahách výpravy a čtěte zejména tragedii polárního cestovatele Greelyho, stopy jehož ležení našla výprava Sverdrupova. Greely ocitl se v ledové pustině a se svými muži zažil nejhrůznější mučednictví, jaké je zaznamenáno v annálech polárních cestovatelů. Hynuli hlady a nemocmi. Z 26 jen 7 přežilo tu strašnou dobu, kdy živili se i řemeny ze svých bot a obleků. Některým omrzly údy. Jeden byl na rozkaz Greelyův zastřelen, poněvadž kradl ze společných zásob a byl uznán nebezpečným životu ostatních. Sverdrup píše: »Uprostřed této černé noci hladu a nemoci září plným svým jasem hvězdy citu, povinnosti, obětavosti a přátelství. Oči bezděky zvlhnou člověku čtoucímu o všech těch věcech. Poručík Lockwood na př. zemřel hlady 9. dubna, ale až do 7. dubna psal svůj stenografický denník, zaznamenávaje s velikou přesností stav barometrický a teploměrný . . . .« Autor uvádí dojemně případy obětavosti drsných námořníků, kteří se pečlivě starali o nemocné, hynoucí kamarády. Jak vzrušující, ve své prostotě, je vylíčení objevení ležení Greelyho osvobozovací výpravou? Poručík Colwell z osvobozovací výpravy přikvapil do ležení. Tam uzřel děsný obraz. U dveří ležel muž zdánlivě mrtvý, s pokleslou čelistí, s otevřenýma, ztrnulýma očima. Proti němu ležel muž bezruký a beznohý, a na pahýle pravého ramene měl přivázánu lžíci. Uprostřed ležela temná postava muže s dlouhým, zcuchaným vousem a s očima podivným leskem zářícíma. Když spatřil Colwella, povstal trochu a nasadil si brejle. Poručík tázal se ho, je-li Greely. »Ano,« odvětil muž slabým hlasem, trhaně a váhavě. »Ano — sedm z nás ostalo — tady jsou — umírající — jako mužové. Vykonal — vše, proč jsem byl vyslán — dejte mi — nejlepší vysvědčení.« Pak vysílen klesl . . . To je velké a úchvatné. Americký cestovatel Greely, jenž takto dovedl hynout, tak si byl vědom své povinnosti, byl mužem a hrdinou. Opakuji: čtěte krásnou knihu Sverdrupovu.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým [illegible] čislem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. DUBNA 1903. * ČÍSLO 19. *

X. F. SVOBODA:

PAMÁTCE MARIE DOSTALOVÉ.

Stesk nedosněných snů mou duši pronik',
když zemřela jsi mladá v jarních dnech.
Smrt přikradla se zrádně přes zahrady
a tajemství své ve tvých zamkla rtech.

Sbor příštích dnů tvých rozešel se tiše
jak po modlitbě zástup noviček,
sen rozestřel svá křídla běloperá
a tichounce si u tvých nohou klek'.

Spi, včeličko ty pilná světel měkkých,
a díla, jež jsi chtěla vytvořit,
jak dívek sbor nechť nesou ti svou krásu,
šum alejí, květ lučin, Labe klid.

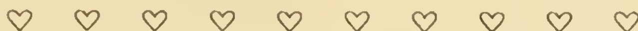

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Bakula po dobrém obědě a důkladném jeho zalití medovými patokami rozjařil se a jakoby rozšířil na újmu všech, kdo byli kolem něho. Měl spokojený pocit, že je nyní zde u Králenců, ba v celé Líkařově Lhotě nejvzácnější osobou. Ano možná, že ani na celém Půjďácku není toho, kdo by se mu vyrovnal. Ani vtipem novotný přítel nad něj nepředčí. Králenec je vedle Bakuly jako tažný kůň vedle kočárového. Na druhé straně ho uspokojovalo, že všecko u Králenců je pořádné a dobře zřízené. Pravda, všecko je zde tuze starodávné a prosté, ale v ničem není nedostatku. Stavení mají dřevěné, v neděli nosí škorně, na posteli nemají koperdeky, kapesní hodinky Králenec kdo ví jestli kdy viděl, a Bakula je má, a jaké! Stříbrné, veliké jako pulbírova miska, zevně je nosí, aby každý mohl se jim obdivovat. Bakula si marnivě hodinkami pohrává a pohupuje a myslí si: »Bude to dobře, dá-li Bůh a naše Anýžka bude mladou Králenckou. Lidé jsou to hodní, třeba za námi v kraji trochu opozdilí. Nedbám, ať si mými penězi pomohou, aspoň budou vědět, komu děkovati ze svého štěstí!«

Králenec byl mlčelivý, chladný a soustředěný.

»Zakouřím si,« rozhodl se Bakula a vyňal z kapsy kabátu stříbrem kovanou ulmovku, měchuřinu s tabákem, zelenou pantličkou olemovanou; od měchuřiny visel palášek z mosazného drátu.

»Zakuř,« suše na to Králenec.

»A ty si nezakouříš?« otázal se Bakula, cpa tabák do dýmky.

»Taky jsem kouříval, ale nechal jsem toho.«

»Někomu tabák nedělá dobře. Nevím. Já kouřím jen, když je mi dobře, a potom mi je, jakoby to bylo zásluhou tabáku. Nejspíš nemoc tě odvykla kouření?«

»Nemoc ne, rozum. Ještě když jsem býval pasákem, kouříval jsem bramborovou nať, napěchovanou do fajfky z košťálu s troubelem bezovým. Myslíval jsem si: co bych utrácel peníze za ku-

řivo kupované, když je ho na našich polích víc, než vykouřím. Ale nesvědčilo mi to a tak jsem kouření na vždy nechal.«

»Což Adam?«

»Až bude svým pánem, ať si dělá, co chce. Ale dokud zde panuju já a on je pod mou komendou, nesmí se opovážit.«

»Jste tu hodní lidé, v Líkařově Lhotě, ale o pokolení jste se opozdili. Za mého dětství tátové u nás právě tak synům zbraňovali, a nyní už není pacholka, ani synka po odvodu, aby neměl dýmku. Ano v některých ještě pokročilejších vsech synkové již si kupujou i cikáry. V naší vsi ještě nikdo nezačal.«

»Nu, to by se mi směl Adam opovážit!«

»Já sám ještě cikáry nezkusil, ale když ji vidím kouřit synka něčího, z dobré rodiny, libívá se mi to. A proč by jen páni měli pány dělat? Sedlák taky dovede na pána si zahrát. A kdyby se mi o dceru ucházel synek, kterému by pěkně cikára slušela, na mou věru, ze své vůle bych mu k věnu sto zlatých přidal, aby si interes prokouřil v samých cikárách.«

Králenec prohodil jako v žertu: »To si tedy musí náš Adam pospíšit, aby dostal Anýžku pod střechu, než mu ji odvede nějaký ševcovský tovaryš z Vodňan! O tu stovku Adam už přijde, ale snad mu to nahradíš jiným způsobem.«

»Jakým?« otázal se Bakula napjatě.

Ocitli se u důležitého bodu: u věna nevěstina.

»Kterak?« otázal se Králenec suše. »Tak: já pro Adama nežádám víc, než musí vyženit, aby dostal dohromady sumu, ve které mu živnost pouštím.«

»Pět tisíc,« řekl Bakula, »to již vím. Není to peníz malý, ba slýchám, že u vás na Půjďácku ani tolikých věn nedávají. Dva tisíce, to prý tak asi bývá věno nejbohatší nevěsty vaší, a tři tisíce prý tu dostávají hrabinky. Ale nežť! Povídáš, že Adamovi v pěti tisících živnost pouštíš a já mu je s Anýžkou dám a přidám ještě krávu Zinduli, svou nejlepší plemenici, aby v několika letech Adam neměl v chlévě toho braku, který zdědil.«

Králenec se zamračil a stiskl pysky. Jak? On že má v chlévě brak? Adam že po něm zdědí brak? Hrdost Králencova byla citelně zasažena. On má své kravky plavky tak rád! Kravka plavka, pravda, není hromotluk, je kravička drobná, ale jak dojná! Jak dojná a přítulná! Oči má moudré a mírné jako ženská. Každému slovu rozumí a poslouchá, je-li řečeno v dobrotě a má-li smysl. Na ni se nesmí klackem a obuškem. Ji třeba hladit, vábit, lichotit. Králenec vždycky žehral na to, že na knížecím kravku plavku vybrakovali a zavedli dobytek hrubý, kostnatý a masitý, pravý opak kravky plavky. Z knížecích dvorů tato zkáza se šíří do vsi a zachvacuje zvláště Pudácko, kde vždycky bývalo dost lidí, kteří se jako hloupí hejlové chytali na lep každé novoty.

Bakula urazil kravku plavku, tím se dotkl proti srsti Králence. Ale Králenec ví, co chce, a nedává svému hostu na jevo, že se mu svým slovem nezavděčil. Jen si v duchu umiňuje: »A nyní, Bakulo, teprve musíš polknouti celé to sousto, které jsem ti přistrojil!«

»Ano,« praví, když byl dobře promyslil, co řekne, »v pěti tisících Adamovi živnost pouštím, a ty mu nevěsta přinést musí, ať je čí je. Kdyby byla knížete pánova, pět tisíc na hotovosti přinésti si musí. Ty je dáváš, o tom už netřeba nám hovořit. Že dáváš krávu Zinduli, žádná milost není ani nádavek. Krávu každá nevěsta dostává bez řeči a na tom mi nezáleží, jestli ta kráva, kterou dáš Anýžce, má jméno Zindule, nebo Jelena, nebo Ruměna. Až Zindule bude u Králenců, mladý Králenec bude si s ní vědět rady jako se vším. Ale to ti řeknu, Bakulo, zrovna, že hrubě pochybuju, že si ji nechá na plemeno. Dobytek, jaký vy máte na Pudácku, nám se na plemeno nehodí, ten se u nás nezastaví, ale rovnou půjde do vinopalny. Ostatně já nevím, jak se Adam rozhodne; potom já tu již slova mít nebudu, všechno bude na něm.«

Bakula viděl, že se přiblížila chvíle vážného jednání. Představoval si to jinak. Nadál se, že u Králenců budou před ním pokorni a budou se rozplývati štěstím, že jim Bakula prokázati chce čest a dáti dceru za jejich syna. Jinak to dopadá. Pane, to jsou houžve, ti Půjďáci! Podívejme se na něj, na Králence: ani známky, že by se uznával vedle Bakuly menším, naopak, on div že Bakulovi neporoučí! Dosud bylo Bakulovi u Králenců tak milo a volno, zvláště po obědě, a zejména nyní, když si zde za kamny nacpal a zapálil. Což se dá z toho uspokojení za vlasy vytáhnout? Ne, nedá!

Bakula jako husa setřásl ledový déšť, kterým jej skropil Králenec. Vyvalil z úst oblak dýmu a řekl: »A vidíš, Králenče, ty máš dobře! Měšťáci se sedlákům smávají, když umlouvají sňatek manželský svých dětí, že více se zdržují kravou a seletem, než budoucností svých dítek, a často proto, že se nedohodli o krávě, maří jejich štěstí a roztrhávají jejich srdce. Takovým tvrdým otcem já nebudu. Pozoruji, že Adam pro Anýžku jen jen hoří, a nedivím se, je to moje dcera, nesluší se, abych ji sám vynášel, ale jen co je pravda: takového děvčete by váš Adam na celém Půjďácku sotva pohledal. Nu, já proti Adamovi nejsem a štěstí mu kazit nebudu. Jestli mu někdo jiný štěstí zkazí, ať si na něj naříká. Krávu Zinduli dám, protože nevěstě patří, a co bude se Zindulí dále, o to se již starat nebudu, učiním jako ty. Ať se mladí sami starají! A abych ukázal, že mi nejde o krávu, nýbrž o dobrý osud našich dětí, přidám ještě z dobré vůle mladou, oboukanou prasnici,

aby z ní měl Adam krmníky, že bude muset starou, dřevěnou chalupu rozbourat a strop zvýšit, aby krmník čumákem zemi neryl i po smrti. Takový jsem otec já, Bakula.«

Spokojenost se Bakulovi vrátila. Vstal, podíval se na místo, kde seděl, a usedl zas. Tak slepice v kukani dělává, když ji prochvívá tušení, že něco velikého, zázračného vysedí, kopu zlatých kuřátek. Bakula usedna odfoukl rychle za sebou několik dýmů, ani velkých, ani malých: spokojených.

Ale co to? Králenec nevyletěl, nepřiskočil k němu, nepopadl ho za ruce, nezvolal roztřeseným hlasem: »Příteli Bakulo, nyní teprve poznavám, jaký jsi člověk a pravý otec! Pán bůh ti zaplať tvoji velkomyslnost, celé Půjďacko se jí podiví a u Králenců budou jí vzpomínati do devátého kolena.« Nic, věru nic Králenec jakoby přimrzl a zamrzl. Sám se nedivil ničemu, diviti se nechal Bakulu.

Králenec se ozval: »Slýchal jsem o mudrci, který si dělal topůrko k sekyře. Topůrko udělal, nasadil, velké bylo. Nepřišel on na to, hlava moudrá, aby topůrko seřízl, ale došel ke kováři, aby mu sekyru překoval podle topůrka. Nevím, z které byl země, z kterého kraje, ale všecko se mi činí, že byl odněkud od vás, z Pudácka. Jako ten mudrc jednal by Adam, kdyby k vůli delšímu krmníku hnul stropem sednice. Ale nic o to: chalupa, jak ty říkáš našemu stavení, bude Adamova, já po jeho svatbě do ničeho se mu míchat nebudu, jen před svatbou musím konati svou otcovskou povinnost. A k té povinnosti patří, abych ti, Bakulo milý, ve všem přátelství pověděl, že také u nás na Půjďácku, jak ty říkáš, nevěsty dostávají krávu, a to vždy nejlepší z chlíva, kterou si samy vyberou a za nejlepší znají. Já se neptám Anýžky, suduje-li, že Zindule je nejlepší kráva jejího otcovského chlíva. (Bakulku toto slovo bodlo u srdce.) Zůstavuji tobě, abys krávu vybral, ale když jsi vybral kus opravdu nejlepší, ještě jsi ničeho nepřidal. A chceš-li přidávati, musíš přidat něco cennějšího, než mladá, oboukaná prasnice. To ti ani nemělo vyjíti z úst, Bakulo, takovému bastantovi, o kterém si dvě země povídají, Pudácko a Půjďácko.«

Bakula zapomněl kouřit. Ten ho, Bakulu, kráji, jakoby ho měl před sebou pečeného na talíři! Ještě mu citelně ulevil, že mu na konci polichotil a nazval bastantem. Kdyby toho nebylo, Bakula byl by se na svého novotného přítele rozhněval pro jeho rýpavé řeči. Však on, Bakula, dobře ví, co znamenalo slovo o Anýžce! Znamenalo, že Anýžka nezná ani krav doma a nedovedla by si vybrat nejlepší, kdyby to bylo na ní. Takhle on se, Půjďák, opovažuje mluvit o Bakulouc Anýžce! V celé vsi není panny tak urostlé, líčné a vystrojené, jako Anýžka. A k tomu je Bakulouc, má pět tisíc na hotovosti, dostane krávu Zinduli a mladou prasnici oboukanou — o takové nevěstě nikdo se nesmí opovážit mluvit, že něčeho neumí!

»Tak co bys prosil, abych přidal?« otázal se Bakula s výsměšnou blahosklonností velmože k chlapu.

Co? Králenec, Králenec z Líkařovy Lhoty někoho prosit? Všecko se mu v prsou vzevřelo, ale zevně byl chladný jako kámen.

Já nikdy nikoho o nic neprosil. My, Králencové, nejsme hrdi, ale nikoho o nic neprosíme. Prosí-li někdo nás, podle možnosti vyhovíme, ale sami neprosíme a jsme dbalí, abychom nikdy prosit nemuseli. Pýcha předchází pád, říkávají. Pyšný nejdříve pokorně hlavu schýlí a ruce sepne, ale ne před bohem: před člověkem, nad kterého se vypínal.«

»Svatá pravda,« přisvědčil Bakula, jenž za pyšného se nepovažoval. On se rád dělal velkým a pomáhal této své slabosti jalovými slovy, kde to skutkem nešlo, ale pyšného si představoval jinak. Pyšný má k lidem kamenné srdce, a Bakula by s nimi srdce rozdělil, zvláště když se rozehřeje besedou nebo dobrým pivem. Pyšného si Bakula představuje jako velikého sobce. Ne, Bakula není pyšný, pyšný je Králenec!

Proto Bakula pravil »svatá pravda!«

Tento bič práskl na plano, jednoho nešlehl, druhého minul.

Jako dva zápasníci pouštějí se z křížku, když síly jejich vzájemně se rovnajíce ruší, ale jen proto od sebe odstupují, aby si vydechli, více sil sebrali a pak na novo se obchvátili silnými pažemi, tak bylo i mezi Králencem a Bakulou. Záležitost musela být vyřízena.

Kdo zas prvý se ozval, byl Králenec. Hlas jeho byl tichý, ale méně studený, ba chtěl zdáti se vřelým.

»Bakulo milý,« povídá, »my bychom Anýžku rádi viděli u Králenců. Ale pozorujeme, že Anýžka je z jiného chovu, než naše děvčata.«

»To je,« ochotně přisvědčil Bakula, jenž slovu »jiného« podkládal smysl »lepšího«.

»Jí bude třeba více hovět, než u nás obyčejem. Líkařova Lhota není kraj světa, ale přece tu bude, dostane-li se k nám, od rodičů dál, aby mohla si k nim doskočit, kdy se jí koli zmane. Je třeba, abyste jí dali s sebou něco, co jí v otcovském domově bylo zvláště milé.«

»To je máma,« Bakula náhle vpadl do řeči, chtěje tím do věci přivésti žertovný ton a pak celý záměr Králencův obrátiti v žert. »To je máma, a tu nedám.«

»Všecka čest Anýžčině matce,« děl Králenec hbitě a na Bakulku pokynul uctivě hlavou. »To je matka, zlatem by ji nevyvážil. Ale já nežádám

pro Adama od tebe tak náramného pokladu. Važ si Anýžčiny matky, potřebuješ sám té výborné ženy, také tvoje děti jí potřebují, však máš kromě Anýžky ještě dvě děti nezaopatřené.«

Bakula netrpělivě škubl rameny. Nikterak na toho Králence nemůžeš! Ty na něj žertem, a on tvůj žert vezme a ohne tak vážně, až je jako podkova!

Strejčku Bakulo. vy nejspíš ten křížek prohrajete!

»Tak co tedy žádáš?« otázal se Bakula nevrle.

»Kobylu prahunu.«

»Prahunu!« zvolal Bakula zoufale. Na čele mu vyskočil pot, vzal ulmovku z úst, chvatně vyklepával, ve vyklepané roztržitě šťáral paláškem, vyfukoval troubel a mezitím opakoval: Prahunu! Kobylu prahunu!« Náhle si ulmovku vrazil do kapsy a lamentoval: »Prahunu! Kobylu prahunu! Jen si poroučí: kobylu prahunu!«

Strejčku Bakulo, vy ten křížek prohráváte!

Utřel si čelo, dlaně položil na kolena, potřásal hlavou a mluvil pro sebe: »Kobylu prahunu! Jemu se to snadno řekne. Anýžce prý je zvláště milá, nebude jí v Líkařově Lhotě teskno. Ale což mně a mé a druhým dětem našim není milá? Dám-li prahunu, vyrazím své živnosti zlaté dno. Kdy pak se zas taková kobyla vydaří! Což Adamovi nepostačí od ní hřebice? Ať si hřebici vychová a dá-li mu Pánbůh štěstí na koně jako mně, založí si také kmen. Prahuna! Nemine roku, aby nám nedala hříbátko. Také rod její je šťastný, žádná nemoc nemá k němu přístupu, úraz se mu z daleka vyhýbá. Dám-li prahunu z domu, bude mi, jako kdybych za svůj práh vyhodil boží požehnání.«

Již se Bakulovi netřásla jen hlava, ale také víčka a hlas.

Strejčku Bakulo, vy jste prohrál! Pokrač.

Leonid Andrejev:

STĚNA.

Přel. Josef Kojecký.

Dokonč.

IV.

Skončili práci — ten, co bil hlavou, i ten druhý, co mu pomáhal, a když jsem podlezl, visel jeden na háku, zaraženém ve stěně a byl ještě teplý, a druhý pěl potichu veselou písničku.

Jdi, řekni to hladovému,« přikazoval jsem mu, a on poslušně šel, zpívaje. A já viděl, jak hladový odskočil od svého kamene. Potáceje se, padaje, zachycuje všecky pichlavými lokty, tu na čtvernožkách, tu lezmo dostával se ke stěně, kde se klátil oběšený, a jektal zuby, směje se radostně, jako dítě. Jenom kousíček nohy! Ale přišel pozdě a druzi silní jej předběhli. Dorážejíce jeden na druhého, škrábajíce a kousajíce se, obstoupili tělo oběšeného a hryzli jeho nohy a s chutí mlaskali a rachotili ohryzenými kostmi. Hladového nepustili. Ten si sedl na bobek, díval se, jak druzí jedi, a oblizoval se chlupatým jazykem, pořáde pronášeje: »Jsem hla-dov.«

To bylo směšné: ten zemřel k vůli hladovému a hladovému se nedostalo ani kouska z nohy. Já jsem se smál, i druhý malomocný se smál, i žena jeho směšně odkrývala svoje lstivé oči: mžourati jimi nemohla, protože neměla řas.

Ale ten vyl pořád vztekleji a hrozněji: »Jsem hla-dov.«

A chrapot zmizel z jeho hlasu a čistým kovovým zvukem zřetelným a jasným, vznášeje se nahoru, tloukl se o stěnu, načež odskočiv od ní, letěl nad tmavými propastmi a šedými vrcholky hor.

Zavyli všichni nacházející se u stěny a bylo jich tolik jako kobylek a chtiví i hladní byli jako kobylky a zdálo se, že v nevydržitelných mukách se vznesla sama žhoucí země, dokořán rozevřevši svůj kamenný jícen. Jako les suchých stromů, nakloněný v jednu stranu, bouřícím větrem zdvihaly a spínaly se ke stěně křečovitě natažené ruce, vyzáblé, politování hodné, a bylo v nich tolik zoufalosti, že se kameny třásly a bojácně utíkala šedá a modrá oblaka. Ale nehybná a vysoká stěna chladně odrážela vytí.

Všechny oči se obrátily ke stěně a ohnivé paprsky z nich sršely. Věřili a čekali, že ihned spadne a odkryje nový svět a, věrou zaslepeni, už viděli, jak se kameny klátí, jak se od základů až do vrchu třese kamenná zmije, nasycená krví a lidskými mozky. Možná, že slzy se třásly v našich očích a my se domnívali, že to stěna sama, a naše úpění stalo se ještě pronikavější.

Zazvučely v něm hněv a jásot nad blízkým vítězstvím.

V.

A hle, co se přihodilo. Vysoko na kámen vystoupla chudá, stará žena se zapadlými, suchými líci a dlouhými nečesanými vlasy, podobajícími se šedé hřívě starého hladového vlka. Oděv měla na sobě rozedraný, obnažená žlutá kostnatá ra-

mena, vyzáblou zapadlou hruď a scvrklá prsa, vysílená mateřstvím. Žena vztáhla ruce ke stěně a všecky zraky se obrátily k ní; promluvila a v jejím hlase bylo tolik muk, že zoufalé volání hladového úplně zaniklo.

»Vrať mi moje dítě!« řekla ženština.

Všichni jsme mlčeli, usmívajíce se a čekajíce, co odpoví stěna. Na stěně vystupoval v krvavě šerých skvrnách mozek toho, kterého ženština nazývala »moje dítě«, a čekali jsme netrpělivě, s hrůzou, co odpoví podlá vražedlnice. Takové ticho panovalo vůkol, že jsme slyšeli šumot mračen, zdvihajících se nad našimi hlavami, a sama černá noc tlumila stony ve své hrudi a jen s lehounkým svistem chrlila žhavý, drobný písek, rozjitřující naše rány.

»Ukrutnice, vrať mi moje dítě!«

Pořád strašnější a vzteklejší se stával náš úsměv, ale podlá stěna mlčela. Tu z bezmluvné tlupy vyšel červený a hrubý stařec a postavil se vedle ženštiny.

»Vrať mi mého syna!« zvolal.

Tak bylo strašně i veselo! Moje záda se vráštila zimou a svaly se stahovaly přílivem bezděčné a hrozné síly, můj soudruh tloukl mne v bok, jektaje zuby, a smrdutý dech vycházel z jeho zahnívajících úst.

A tam vystoupil z tlupy ještě člověk a pravil: »Vrať mi mého bratra!«

Pak ještě vyšel člověk, řka: »Vrať mi mou dceru!«

Počali vycházet mužové a ženy, staří i mladí, spínajíce ruce, a bez přestání zvučela jejich trudná žádost: »Vrať mi moje dítě!«

Tu i já malomocný pocítil jsem v sobě sílu a odvahu a, vyšed do předu, zakřikl jsem zvučně a hrozně: »Vražedlnice, vrať mi mne samého!«

Ale stěna — stěna mlčela. Taková podlá lhářka, stavěla se, že neslyší, a zlostný smích otřásal mi zjizvenými skráněmi a šílená vzteklost naplňovala naše rozbolavělá srdce. A stěna pořád mlčela neochvějně a tupě, načež ženština, hněvivě pohroziviši vyzáblýma žlutýma rukama, vzkřikla neúprosně: »Buď prokleta, ty vražedlnice mého dítěte!«

Červený hrubý stařec opakoval: »Buď prokleta!«

A země opakovala zvonivým, tisícihlasým stonem: »Buď prokleta! Prokleta! Prokleta!

VI.

Zhluboka si vzdychla černá noc a jako moře, zachvácené orkánem a celou svojí tíhou hozené na skály, rozčeřil se celý viditelný svět a tisíci napřažených a vzteklých hrudí udeřil o stěnu. Krvavá pěna vystřikla vysoko, až do samých mračen a očervenila je, a stala se ohnivými i strašnými, i červené světlo vrhala dolů tam, kde šumělo, hučelo a vylo cosi drobného, ale v nesmírném množství, černého a svéřepého. S umírajícím stonem, plným nevypověditelného hoře se vzedmulo — a stěna nehybně stála, mlčíc. Ale mlčela nikoli bojácně nebo stydlivě — její vzhled byl zasmušilý a hrůzně pokojný a hrdě jako carici splýval jí s ramen purpurový plášť bystře stékající krve, a konec její se ztrácely mezi zohavenými těly.

Každou sekundu umírajíce, byli jsme nesmrtelni jako bohové. A mocný proud lidských těl znovu vzkypěl a vší silou udeřil o stěnu. A opět vzkypěl a tak mnoho, mnohokrát, dokud nenastoupila únava, mrtvý spánek a tišina. Já malomocný jsem byl u samé stěny a viděl jsem, že se začíná hýbat ta hrdá carice a hrůza křečovitě probíhá po jejích kamenech.

»Ona padá!« vzkřikl jsem. »Bratři, ona padá!«

»Ty malomocný, ty se mýlíš,« odvětili mi bratři.

Tu jsem je prosil: »Ať tedy stojí, což není každé tělo stupněm k výšině? Je nás mnoho a život náš je klopotný. Pokryjeme zemi těly; na těla naházíme nová těla a tak dojdeme k výšině. A zůstane-li toliko jeden — ten uzří nový svět.

Ohlédl jsem se s veselou nadějí — a uviděl jsem toliko záda lhostejná, silná, unavená. V nekonečném tanci kroužili ti čtyři, scházeli a rozcházeli se, a černá noc plivala mokrý písek jako nemocná, a stěna stála jako nezničitelná hromada.

»Bratři!« prosil jsem. »Bratři!

Ale hlas můj byl huhňavý a dech smrdutý, a nikdo nechtěl slyšeti mne malomocného.

Běda! . . . Běda! . . . Běda! . . .

ALFONS BRESKA:

U KRBU.

Venku denní světlo hasne,
tmí se moje oko jasné
za sklem v šerých korunách
podzimního větru tah.

Víc a víc se venku stmívá,
uvnitř všechno šerem splývá,
jasněji jen svítí v tmách
z mého krbu uhlu nach.

Tiché touhy, skrytá snění,
vše, co ruší světlo denní,
jako šerem uhlů nach
svítí v duše hlubinách.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Překvapení zadrhlo se na okamžik na tváři obou dam. Dominika se dříve vzpamatovala.

»Ty říkaš, že jsi tenhle aquarell nemalovala, mama? Ah, nezapírej, ty přece dovedeš lepší věci.«

Usedla vedle matky, laskajíc bílého pudlíka. Hovor byl zase klidný a veselý. Sabina usmívala se tichým uspokojením, a dcera její, jakoby byla nalezla zase část své duchaplné a korrektní výmluvnosti, stala se pojednou tak roztomilou, že dovedla oddáliti hovor od své osobnosti a zajímati se o osudy a cesty hostovy. Bavili se sice na oko nenuceně, ale i toto théma bylo za nedlouho dosti vyčerpáno. Sabina, jež byla zvyklá zabývati se vším, co mohlo míti vliv na její příjmy, byla zase odvolána. Zábava trvala již tak dlouho, že by bylo bývalo na místě přerušiti ji nyní a dopřáti hostovi volnosti. Záleželo to na její dceři. Ale bůh ví, co v tom vězelo, buďto, že se Dominika nemohla nabažit příležitosti mluviti s lidmi, jež ji dovedli pochopiti, buďto že ji skutečně Rokyta zaujal, nepoužila příležitosti propustiti jej. Sabina stále znepokojována možným jakýmsi účelem návštěvy dceřiny, po němž pátrala s rozechvěním, v němž byl stejný díl naděje a stejný díl obavy, byla nemile dotknuta tímto jednáním. V kanceláři uprostřed všedních starostí, kde nejvíce cítila nevděk své práce, zdálo se jí, že dcera chová se k ní nesrdečně a bez lásky a že snad přijela z pohnutky docela vnější a praktické, že na příklad možná potřebuje peníze. Ale zasmála se tomuto nápadu, neboť Dominika jistě vydala v poslední době více peněz, než ona dovedla za desítiletí ušetřit. Nicméně trochu nervosní vrátila se do salonu, kdež dcera její — bůh ví jak připadla zas na toto nešťastné théma — hovořila o svých starostech, jež zavinil příjezd manželův. Host naslouchal a — nudil se. Její nevrlost vzrostla. Nemohla odpustiti Dominice nevkus mluviti stále o sobě a krášliti tvrdou skutečnost svého života pozlátkem sentimentality a nevinných lží, tím více však horšila se na mladého muže, jenž tu seděl chladný a netečný tváři v tvář krásné ženě, jíž druhdy miloval a jež byla podnes lásky jeho tak hodna a — potřebna. Byla už tak pobouřena, že ji dokonce napadl strach, aby snad Dominika nemluvila o alençonských krajkách, jichž bylo třeba k záclonám její postele, nebo o nástropní malbě s Dianou málo oblečenou.

Rokyta, jemuž neušla tato nevrlost, povstal, omlouvaje se, že příliš dlouho překážel.

»Ah, nikoli,« pravila s vděčným úsměvem, »ale pošta vám něco přinesla.

Konečně bylo to tedy zde! Sabina dobře tušila, že to přijde, že to musí přijít, a bůh ví proč její dcera odtálela tak dlouho!

Vyslovila to tím sladkým, srdečným tónem, jakým ji v dětství naučili odříkávati gratulace rodičům, malé veršíky a roztomilé modlitby k andělům strážným. Zdálo se to rovněž tak připraveno a z paměti naučeno a proto bylo to i stejně působivé.

»Přišla jsem, mama, se vzkazem svého manžela. Jeho poslední list týče se výhradně tebe. Psal mi, že by byl velmi šťasten, kdyby nás zastal pospolu, až překročí práh svého domu, a velmi prý ho bolí, že jsme se po celou tu dobu tak málo spolu stýkaly... Očekává také s jistotou, že toto odcizení nyní přestane, neboť není již nejmenší příčiny, abychom se netěšili s tvé lásky, dokud tě máme. Praví také, že měl k tobě vždycky největší vážnost a úctu, jakou v něm kdy žena vzbudila.«

Objímala matku tak pevně a křečovitě, jakoby na ní stůj co stůj chtěla vynutiti slib, že souhlasí se vším a že stane se všechno, čeho si přeje její manžel. A Sabina neodporovala. Překvapena tímto útokem lásky a něžnosti, nevzpomínala, že tak vlastně mohlo a mělo být vždycky, ani kdo odcizení zavinil. Což myslí Dominika, že je jí blaze a radostno v dnešní opuštěnosti? Učiní ráda všechno, čeho na ní žádají, vždyť nemá na světě nikoho, nežli ji. Ovšem nepojede k ní, aby byla přítomna příjezdu hraběte. Nebylo by to ani na místě, nehledíc k tomu, že manželé po tak dlouhé odloučenosti dovedou lehce postrádati každou společnost. Nu, a pak hrabě ji zajisté navštíví i s Dominikou a od té chvíle není už třeba pravidel pro jejich styky, a Sabina navštíví ráda svou dceru třeba každý druhý den.

Dominika souhlasila úplně s matkou. Ne, není třeba, aby byla přítomna příjezdu hraběte, ale pak... pak bude vše jinak, než dosud, budou se navštěvovati každý den. Jednou přijede Dominika k matce a nazejtří zase matka k ní. Bude to velmi hezké. Jen zdali trochu pochopí jejího manžela a bude k němu shovívava? A chce dnes docela otevřít své srdce, aby už nebylo nedorozumění mezi nimi. Slyšela matčinu rozmluvu s hostem o tom tajném kabinetě se záhadnými portréty. Nechtěla mu odporovat, ač se v ní všecko bouřilo, neboť se nikdy nesníží, aby mluvila s mužem o podobných věcech. Ale může s jistotou říci, že vše je výmyslem a lží. Takového u nich kabinetu není a nikdy nebylo!

Sabina zdála se přesvědčena.

Možná . . . vždyť ona toho netvrdí. Slyšela o tom poprvé a byla velmi překvapena. Ale což kdyby takový kabinet přece byl . . .?

»Kdyby byl?« zvolala Dominika. »Pak bych byla sic velmi zklamána ve svém manželu, ale přece ne tak, abych mu nemohla odpustiti. Vidiš, mama, mně se vždycky zdá, jakoby celé neštěstí spočívalo v tom, že jsem vstupovala v manželství s přílišnými nároky. Kdo mi jen vnuknul nešťastnou myšlenku, že můj muž, protože byl stár oproti mně, musí se přede mnou kořit a vykoupit a vyprosit každý projev mé lásky, že mě musí na rukou nosit a dělat mně pomyšlení, kdežto já mám právo pohlížet na něj chladně a odmítavě? . . . Kdo mi jen našeptal tuto nešťastnou myšlenku?«

»Snad tvůj vlastní cit, milé dítě, snad také zkušenost, neboť bývá tak v životě v podobných případech.«

»Bývá tak opravdu? . . . Nuže, u mého manžela by nikdy tak nebylo, ať by si vzal kohokoliv. Jeho zvěčnělá choť vystihla nejlépe jeho povahu, proto bylo manželství jejich tak šťastno. Jak často jí vzpomínal a litoval upřímně jejího odchodu. Byla mu opravdu vším. Zvěděla jsem mnoho podrobností od služebnictva. Když stonal, nikdo mu nesměl podati lék, nikdo přiložit obkladek, vůbec nikdo se ho dotknout, nežli ona. Vlastnoručně připravovala mu některé oblíbené pokrmy, poněvadž — tak se aspoň tvrdí — nikdo nedovedl jim dát patřičné chuti. Ráno, než komorník vstoupil, sama mu oblékla punčochy a vůbec pečovala všemožně o jeho pohodlí a sloužila mu, jako modle. Já vím, mama, že se ti to zdá přílišné, ale věř mi, je to pouhá maličkost oproti tomu, máme-li ztráviti život s vědomím, že jsme nikoho nedovedly oblažiti . . .«

Sabina hleděla na ni ztrnule a její zbledlé rty se chvěly. Trvalo chvíli, než dovedla odpověděti.

». . . Ano, ano, máš pravdu, že se mně to zdá přílišné,« pravila hlasem, jenž chtěl stůj co stůj zvítěziti nad vnitřní bouří, hrozící prolomiti její líčený klid. Zdá se mi vůbec, že my ženy příliš zabíháme do krajností. Jsme marnotratné a při první příležitosti, jež se naskytne, nabízíme celý poklad své duše. A přece třeba věděti, že hrubým rukám, jež často po nás sáhnou, nesejde pranic na naší duši. Vyplýtváme vřelou krev svého srdce pro pouhopouhé nic, ženeme se na trnité cesty odříkání sebezapomnělivé, s pokorou světice, kde stačila pouhá prostřednost, ba snad něco horšího ještě. . . . A přece, ať už chceme v podobném případě zvítězit nebo pomstiti se, netřeba víc, než býti ženou. A to ani ne jednou z nejlepších. Třeba obávanou, třeba nebezpečnou, ale ženou, co nejvíce ženou! — Nevím . . . můj bože, nikdy jsem nebyla v takové situaci — zdali podobné »maličkosti«, jak pravíš, mohou mít opravdový vliv na city mužovy. — Nu, ale je-li tomu tak . . . eh, budiž! Ale což, jestliže vše to mělo v umíněném srdci ženině vzbuditi jen illusi nezbytnosti a nenahraditelnosti tam, kde již lásky nebylo, jestliže něžnosti a služby ty byly více vnucovány, než požadovány, a jestliže punčochy, které hodná ta paní ráno mužovi oblékala, svlékala večer jiná? . . . Co potom? Či jsou to i pak ještě pouhé maličkosti?«

Dominika neodpovídala, její zrak vhroužil se hluboce a ostře v měkké tahy tváře matčiny. Zdálo se jí, že nikdy necítila tyranii její nadvlády a břitkost její bezohledné pravdy trpčeji, než v tomto okamžiku. Příliš se jí stavěl před oči matčin poměr k mladému umělci, příliš markantně vystupovala její neschopnost trpěti a obětovati se, než aby byla s to přijati bez hořkosti její slova. Seděla tiše pokořena a smutna, cítíc, jak pevná stavba jejích nadějí klesá a hroutí se. Ale pojednou vztyčila hlavu a horečný blesk šlehl jejím krásným, smutným zrakem. Nepřemáhala se.

»Já nevím, mama,« vybuchla vášnivě, nezdržujíc slzí, jednala-li paní ta dobře anebo špatně; já vím jen jedno: že byla šťastnější než já! — Snad se ti zdám směšná a ubohá, že lpím dosud srdcem svým na muži, jenž se ode mne odvrátil. Ale já nejsem z těch, které najdou lehce náhradu za cenu své cti, které dovedou zapomenout všech povinností a závazků, aby nasytily své žádostivé srdce. Znám jen jedinou cestu k lásce, cestu okázalou a slavnou: manželství totiž. A nechci jiného štěstí, nežli v těchto mezích, štěstí, které jedině má právo býti hrdé a smělé.«

Sabina přijala toto krupobití vášnivých slov s hlavou skloněnou a rtoma trpce sevřenýma. Byla příliš dojata, aby se byla mohla hněvati na svou dceru. Jen zvolna pozvedla k ní své klidné, poněkud zamhlené oči.

»Každé štěstí je hrdé a smělé, milé dítě. To proto, že štěstí je vůbec velmi vzácná květina,« pravila s úsměvem.

Hovor sklouzl lehce na bezvýznamné, všední věci.

Ale po chvíli Dominika si něco připomněla.

»Málem bych byla zapomněla,« pravila polekaně. »Chci tě, mama, o něco poprosit. Potřebuji něco peněz, příliš mnoho jsem vydala poslední dobou. Nelekej se, nechci mnoho. Pouhou maličkost, asi sedm set zlatých. Budeš tak laskava, viď? Vyvedla jsem vlastně hloupost. V posledním téměř okamžiku objednala jsem benátský lustr do jídelny. Byli jsme jednou někde pozváni, kde měli cosi podobného z benátského skla, a hraběti se to velmi líbilo. Nevěděla jsem však, že taková treta tolik stojí.«

Sabina trnula.

»Velmi ráda, milé dítě . . .« koktala zmateně, »jen jestli . . .«

»Snad se na mě nehněváš, máma? Vidíš, je třeba, abychom si ujasnily navzájem své zásady. Je to nejlepší cesta ku shodě. Nyní, kdy se budeme častěji stýkati, třeba, aby se dříve olámaly a otupily všecky ostny a hroty našich odlišných názorů. Neboť já nebudu nikdy jiná. A pak, mama, nehněvej se, mohu ti to snad říci: byla jsem docela beze vší příčiny zkrácena. Je pravda, že jsem se bohatěji provdala, než Avelina, ale přece ne tak, aby mi má apanáže byla zcela zbytečna. Nemohla jsem se nikdy odhodlat promluvit o tom se svým chotěm a tak mne nyní odbývá dost skromně v domnění, že dostávám slíbenou apanáži.«

Pavel to vždycky říkal, že se k tomu neodhodláš. Měla jsem to udělat já. Ale mně se také do toho nechtělo. Nyní mu to však řeknu beze všeho, zcela otevřeně.«

Ne, mama, počkej s tím trochu, je to vlastně trochu špinavá aféra . . . s tím šperkem, víš? Bojím se, že by se to hraběte nemilo dotklo. On je nedůtklivý v podobných věcech . . . Byla to vůbec nešťastná myšlenka a já ji musila odpykat,« skončila namrzele.

Sabina neměla již stání. Zoufalá bezradnost hnala ji do odlehlé pracovny, kdež by v nerušeném tichu mohla sevříti hlavu do dlaní a přemýšleti, odkud vydupati sedm set. Nenašla ničeho. I táhlo ji to zase k železné pokladně, kde byly peníze, pro něž za chvíli přijdou osmahlí, hladoví česáči chmele, neboť nyní už takřka náležejí jim. Ale své dceři nemohla odříci. Je pravda, že ona odpykala nešťastnou tu myšlenku, ale co počít?

Myslila-li na dceru, vyňala peníze z pokladny, jakoby s nimi chtěla odejít, myslila-li na své dělníky, jež by příští týden sotva měli co jíst, kdyby jim zadržela výplatu, tu uložila rychle peníze, zamkla pokladnu, a odešla do druhého konce pokoje, jakoby sama sobě nedůvěřovala. Sedm set! A ona už je tak zubožená a sešosáčtělá ve svých názorech, že se jí zdá, jakoby to byly dokonce peníze. Dominika má pravdu: je to pouhý capart. Ano, tak třeba na to pohlížet! A Dominika musí ten capart dnes dostat, kdyby je měla jít Sabina osobně vypůjčit do vsi. Bože, jaké to bouře zuří stále nad její znavenou hlavou! Sedm set . . . pouhých sedm set . . . Ale ona má již takové osudné neštěstí, že se musí jevit svým dětem jako hamižná sobecká matka, jež nerozumí jejich potřebám a radostem . . . A Sabina nechce již na to mysliti, bylo-li třeba benátského lustru a jiných věcí, nechce už nikdy varovati svou dceru, jež má mnoho chuti pustiti se po stopách své předchudkyně, obmezené, ctihodné matrony, jíž stačilo pečovati o pohodlí manželovo, sloužiti mu a vzývati ho jako modlu, když už srdcem docela se jí odcizil a jejich duše nikdy se neznaly . . . Ale což na tom? To jsou vlastně intimní momenty manželského života ukryté lidským zrakům. Zdá se jí však, že dcera její duševně sestárla, úžasně sestárla, jakoby se chtěla přiblížiti a přizpůsobiti duševnímu prostředí svého manžela. A nebude už jiná. Je pravda ovšem, že život se svými svody a úklady lehce by ji mohl uvésti ve zmatek, ale její cesta je bezpečna a vůle rozhodna. Byly by to chvíle pouhé slabosti a sebezapomnění, z nichž by vyšla zkušenější, střízlivější a přísnější k sobě, než před tím. A pak zdá se jí, že dcera pozbývá schopnosti dobýti si lásky. Nebylo přece třeba mnoho k tomu, aby Rokyta znova vzplanul. A zatím co se stalo? Sabina ostře ho pozorovala. Vyšel dceři její vstříc s horoucím zájmem, v němž byla veškerá bolest ztráty a nedostižnosti, ale znenáhla se upokojil, oželel rychle, opravil svůj úsudek a pak už se nudil, jak se zpravidla nudívá muž ve společnosti ženy průměrné a všední, od níž nemá čeho očekávati, a toužil vyváznouti z její společnosti. A tak je to vlastně zas nová a naprostá prohra, tím bolestnější, poněvadž je snad poslední a není více čeho dáti v sázku. Nepociťovala už síly, ani vůle měniti něco, resignovaně odstrčila svou osamělou lodici od břehu, kde pro ni neskvetlo jediné radosti. Ale těžká, zralá bolest prolomila se povrchem chladných, ztišujících úvah, jakoby dlouho byla čekala pohotově na tento okamžik. Ne, neměla dcery! Její práce, její strádání je marné, její mateřství je zrůdné, ne bezstarostné, neboť děti jejího těla nejsou dětmi jejího ducha a pokrevní pouta ji pouze tíží a zraňují, místo aby blažily a dodávaly síly.

Nevrle pozvedla hlavu, vidouc vcházeti správce, jenž jí s mnoha poklonami zvěstoval jakousi bezvýznamnou událost. Pohlédla na něj pronikavě, neboť vycítila, že přichází pro něco jiného. Znala ho příliš dobře a jediný pohled na širokou, vyholenou tvář stačil, aby uhádla, jakou kartu hodlá vyhodit. Jeho nejistý, prolízavý pohled prozradil jí, že se v jeho hlavě utvořily jisté kombinace založené na určitých faktech, kterým on dobráckým svým způsobem říkal »jakési tušení«. Bylo to přímo urážlivé, že mimořádná návštěva dceřina nahání mu bezpochyby strach o peníze, jež svěřil jejím opatrným rukám. Nemýlila se.

Abych nemusel paní hraběnku znova vyrušovat, když ráčí mít dnes hosty, vezmu si hned peníze k výplatě,« oznámil jí zdvořile.

»Potřebuju sedm set,« pravila Sabina tónem, jenž nepřipouštěl nijakých námitek.

Jakkoli byl hrozně překvapen, stál před ní na pohled klidně, nepohnuv ani brvou. Byl malý, zavalitý, s velkou plešatou hlavou, cítěním venkovan, nepříliš bystrý a velmi pověrčivý, ale při vší své úctě k hraběnce svrchovaný pán na jejím statku. Poněvadž byl neženat a sloužil dámě, nosil se elegantně a snažil se být uhlazený.

»Sedm set … sedm! Můj bože, paní hraběnko, takové nešťastné číslo … Nu, ale do čtrnácti dní dostaneme něco za chmel,« těšil ji, vida, že se tváří velmi rozhodně.

»Ne, poslyšte, já nežertuji, musím mít stůj co stůj sedm set hned, dnes ještě!«

»Dnes! … To bude těžké!« Byla to nenadálá pohroma, tajemně zahalená, tak že nevěděl, s které strany ji napadnout. V rozpacích potřásal hned pravým, hned levým kolenem, vydechl několikrát, jako když parní mlatička zasupí a v duchu vrhal se nepřátelsky na tento požadavek své velitelky, jako ohař na schouleného ježka. »Je už sice pozdě, ale jel bych do záložny, nemám však gira. A včera jsem mluvil s panem baronem Levickým. Kdybych to byl tušil …«

Nemluvil s baronem, zkoumal pouze tímto způsobem, kdy a odkud přivalila se tato odporná nezbytnost. Sabina netušíc lsti doznala ihned, že včera sama ještě neměla tušení. Stál s arsenálem nevybitých protidůvodů, ale záhadný ten požadavek krčil se dále před jeho zbraněmi, jako ježek před drápy ohaře.

»Jeďte do cihelny,« poroučela hraběnka, »ředitel nám snad vypomůže pro dnešek a zítra opatříte úvěr v záložně.« Pokrač.

Fráňa Šrámek:

Z PROMENÁDY.

Tak jste, slečno, pardon! sestarala.
Lidsky smutně, žensky smutně. Věc to zlá.
Dávala jste aspoň asi z mála,
když jste mnoho dávat nemohla.

Bylo, bylo. Ctnost vždy ovšem bděla.
Rytíř jel a rytíř nejel. Všední chlap.
Bílá plátna leccos zamlčela,
bílá plátna mohla žalovat.

Já jsem dobrý. Politovat umím.
Animálkům malým lze jen soucit dát.
Věřím, věřím. Zápas byl dost tuhým.
Jenom málo heroických bylo ztrát …

CESTOU.

Počká. Jenom dopije.
Na minuté nezáleží.
Potměšilá linie
v dálky někam, v dálky běží.

Deště ovšem nečekal.
Tyhle deště vytrvalé.
Budou kluzké hřbety skal.
Špatně půjde. Půjde ale.

Špatný celkem turista.
Taky člověk celkem špatný.
Snad si přec už roztříská
živutek svůj marnotratný …

FEUILLETON.

GUSTAV CHARPENTIER V PRAZE.

Po celý týden skoro prodlíval mezi námi jeden z nejsympatičtějších umělců francouzských, mladý, slavený skladatel a poeta »Louisy«. Přišel se podívat na české provedení svého díla. Byl překvapen a nadšen. Našel daleko více, nežli čekal, více nežli jinde poznal. Provedení »Louisy« v Národním divadle vzdal nelíčený obdiv. Odpovídalo jeho cítění a jeho představě. Vděčně tiskl ruku Kovařovicovi, v němž poznal umělce sobě příbuzného, vyslovil se s největší pochvalou o orchestru, výpravě i provedení. Temperamentní souhra živých, pohnutých scén jej uspokojila svrchovaně a přiměla jej k výroku o spřízněnosti povahy české a francouzské. Tím si vysvětloval přirozenost a lehkost hry našich umělců i těch, kteří hráli nejpodřízenější role, poněvadž dílo odpovídalo jejich citu a povaze.

Pan Charpentier, duch jemný, bohatě kultivovaný, otevřený všem dojmům a myšlenkám novým, všímal si všeho v Praze. Ovšem především toho, co jej nejvíce zajímalo: hudby a písně.

Shledal tu mnoho materiálu pro své umělecké tvoření i pro svou propagační a pedagogickou působnost mezi dělnictvem pařížským, v němž vzbuzuje lásku k umění, hudbě a divadlu a jemuž založil »L'oeuvre de Mimi Pinson«.

Pan Charpentier byl tak okouzlen krásou a originálností národní písně české, moravské a slovácké, že hodlá se v létě vrátit a pobýti u nás a na Slovácku několik týdnů. Z jeho studií písně národní vzejde zajisté nějaké dílo. Též slíbil p. Charpentier, že se postará, aby budoucí jeho opera byla provedena poprvé jeden a týž den v Paříži i v Praze.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Mladistvá malířka sl. Marie Dostálová, zemřela náhle 27. března u věku 24 let. Zničen mladý, půvabný talent na rozletu ke krásným snům. A že by se mnoho z nich uskutečnilo, dokazují drobné práce sl. Dostálové ve výstavě Českého umění v »Manesu«. Bude uspořádána výstava prací zesnulé umělkyně.

DIVADLO.

Po smrti Slukova byl jmenován ředitelem lidového divadla »Uranie« pan Jakub S e i f e r t. Volba nemohla být šťastnější. Mladému, slibnému podniku Lidového divadla dostalo se vůdce znamenitého. Jakub Seifert je dokonalý znalec jeviště, je mužem veliké intelligence a uměleckého vkusu a dovede si získat i svými osobními vlastnostmi svůj ensemble a vzbuditi v něm chuť k práci i snaživost a disciplinu. Povolání Seiferta za ředitele »Uranie« znamená osvěžení i povznesení uměleckého podniku, jenž má krásné poslání poskytovati umělecké, divadelní požitky nejširším vrstvám. Snad se podaří Jakubu Seifertovi dokázati, že lid náš nemusí se baviti jen nejhrubšími a nejbanálnějšími kratochvílemi jeviště, že má porozumění i pro literárnější a duchaplnější genry, než jaké se mu obyčejně předvádějí na předměstských divadlech.

O. Theer: PARISIANA VI. (»Les petits Salons«.)

Před výstavou velkého Salonu, který otevře své brány někdy v květnu, pořizuje si Paříž řadu menších výstav, několik intimních salonků en miniature. Jsou to jakoby rekognoskující hlídky na terrainu, kde se má za několik týdnů svést hlavní bitva; jednotlivé síly mohou se tu porovnávat přibližně a nedefinitivně, neboť skutečná povaha silných a slabých objeví se přece jen při hlavním šturmu.

Úsudky se tříští tím, že v každé z těchto výstavek je umělecká úroveň různá, tu dosti nízká, tam vyšší, a jinde hodná veškerého respektu. Také vhodné nebo nevhodné umístění, vyhovující nebo nevyhovující množství světla, jež se tomu kterému obrazu dostává, stěžuje značně kritiku.

Přes to však prohlídka výstavek není bez ceny, ano, někdy může býti zajímavější a poučnější, než sama velká výstava. Zde totiž, v těch malých místnostech, na jichž zdech je obyčejně rozvěšeno 100—300 čísel, vnikáme důvěrněji do tajemství pařížských atelierů, poznáváme různé evoluce jednotlivých talentů již zralých, ujasňujeme si u těch, kteří dosud tápají, jaké sympathie a jaké vzory mají pro ně nejvíce svůdnosti — zkrátka seznamujeme se trochu s mechanismem tak složitým jako je svět pařížských výtvarníků, zaučujeme se do abecedy těch tisícerých štětců, tužek, kříd a dlát, které se pohybují, kreslí a buší od Montrouge až po Montmartre, od avenue Dumesnil až po Neuilly.

Než zároveň připadá mi na mysl, jak těžko je psát článek o těch pěti výstavkách, které jsem dosud viděl. Nesnadno je seřadit a přesně utřídit své dojmy a ještě nesnadnější jest rozhovořit se tu o umělcích, z nichž snad každý dvoustý je aspoň dle doslechu u nás znám hloučkem lidí.

Nechtěl bych také na své čtenáře spustiti vodopád jmen neznámých malířů, což by ostatně bylo nevyhnutelno, kdybych zde měl prováděti přesnou analysi. — Omezím se proto toliko na to, že se pokusím naznačiti celkové umělecké tendence našich »Les petits salons«, vytknouti ráz té které výstavky a konečně, kde se k tomu naskytne příležitost, dokumentovati několika buď šíře známými nebo pozoruhodnými jmény.

Obraťme se nejdříve do výstavy »Cercle artistique et littéraire« v rue Volney, jíž odpovídá salon »Cercle de l'union artistique« v rue Boissy-d'Anglas. Obě tyto exposice jsou si podobny jak svým officielním rázem, tak i vystavujícími umělci, z nichž mnozí obeslali jak prvý tak i druhý »Cercle«.*)

Pařížská malířská výstava! Výstava v srdci srdce impressionistů! Výstava těch, které možno pokládati za syny Corota, Renoira, Degasa... Tak asi byste si říkali spolu se mnou, než jste vkročili do výstavní síně. Tušili jste, že spatříte pohádku světla, světla, toho křisitele všeho živého, že stanete tváří v tvář před díly odvážně novými, jichž nové technické vymoženosti procházejí později vítězně všemi evropskými ateliery. A zatím...

A zatím: chladný, až příliš chladný je prvý dojem. Vše je tak rozumně stlumeno, vše s takovým dobrým vkusem vyhýbá se jakémukoliv novotářství, které by mělo před sebou jen trochu nejistou stezku. I ten světelný dojem zůstal daleko za tím, na který jste čekali. Jsem přesvědčen, že právě po této světelné stránce výstavy naší manesácké družiny působí daleko svěžeji, prudčeji a elementárněji.

Další znak obou výstav je neobyčejný počet portretů. Přirozeně. Neboť portret pracuje se na objednávku, prodá se tedy jistě, a prodá se dobře. V tom ohledu jsou čtyři nebo pět jmen, která vládnou. Předně F e r d i n a n d H u m b e r t, jehož díla nesou na sobě jistou anglickou eleganci, jisté kouzlo vyblédajících jakoby světlem jarního podvečera lehounce zalitých barev. V »R. V.« *) má dva portrety a v »B. d'A.« portretmarkýzky B., všechny tři provedeny s technickou virtuositou. Odkvétající žena — takové jest asi hlavní thema jeho obrazů. Dovedl pro ni nalézti řadu nuancí, dovedl zachytiti ten zvláštní, vlhký lesk oka v tváři, na níž se začínají objevovati prvé vrásky, i ten bledý svit úbělu ženských ramen, pod nimiž zvolna proudí krev odezrálých krásek. — Úplně protichůdný je L é o n B o n n a t. U něho je všechno lesk, souzvuk bohaté pleti a zářících drahokamů, které tak rád roztrušuje po hedbávných robách svých modelů. Ale právě tím stává se jeho malba poněkud tvrdá a jeho portretům, jež zdají se někdy vyryty jehlou a ne nadechnuty štětcem, schází... vzduch. Pokud C a r o l u s D u r a n vystavuje portrety, je dosti podobný předcházejícímu. Za to zvláštní zmínky zasluhuje jeho »Východ měsíce v Provenci«, krásný výjev přírodní poesie, skutečná báseň těch soumračných chvil, které osvítila růžová luna, jakoby zavěšená mezi těžkými větvemi staletých dubů, dílo, jež má v sobě tolik přírodního života jako nejlepší krajiny van der Neerovy. Zmiňme se jako o kuriositě o portretu dámy od B o u t e t a d e M o n v e l (»B. d'A.«) celém v bělí a modři. Pak portrety F r é d e r i c a L a u t h a, zajímavého umělce, jehož obraz dámy ve smutku (»B. d'A.«) upoutal jemně docíleným kontrastem černé barvy a zlatově plavého vlasu. Jedním z nejvíce obdivovaných a diskutovaných byl portret herečky slč. Sorelovy od F r a n ç o i s e F l a m e n g a (»R. V.«), živý, delikátní a roztomilý, jakoby si v něm podali ruku Watteau s Gainsboroughem. Stranou vedle jmenovaných stojí dva koloristé P a u l C h a b a s, jehož postavy jsou ozářeny měkkým, trochu monotonním, svitem, jakobyste odhrnuli story temného pokoje vstříc rannímu slunci, a malíř prudkých, světelných effektů, tváří ožehnutých oranžovými tóny, trochu barevný fantasta a trochu snílek, místy inspirovaný orientálním koloritem Benjamina Constanta — G u i r a n d d e S c a e v o l a — Je to jeden z hledajících a jeho více než v životní velikosti

---

*) Je nutno, abych čtenáře seznámil poněkud blíže s mechanismem těchto dvou výstav. Oba dva cerkly jsou vlastně uměleckými odbory dvou velkých, bohatou společností navštěvovaných a propagovaných klubů, sídlících jednak v rue Volney — jednak v rue Boissy-d'Anglas. Roční členský příspěvek, tuším asi 400 fr., dává představu o majetkových poměrech členů těchto klubů. Tím také je dán ráz jejich uměleckých výstav, neboť každý člen klubu má právo vystavovat: buď jsou vystavující umělci hotoví, jichž honoráře se neplatí ani stříbrem ani zlatem, nýbrž těmi roztomilými papírky, poznamenanými cifrou 1000 fr., officielním světem uznání aneb bohatí dilettanti, kteří »také malují«. A tak shledáte se často s věcmi, které nejen že nemohou činiti nároku na vážné umělecké dílo, ale při nichž je i, aspoň pokud se týče výsledku, naprosto lhostejno, maloval-li je skutečně baron X. Y. anebo jeho podkoní.

*) »R. V.« budeme označovati výstavku v rue Volney. »B. d'A.« v rue Boissy d'Anglas.

provedený portret dámy (»B. d'A.«), osvětlené plamenně žehavým paprskem, je důkazem vysokého a přece dosaženého umělcova cíle.

Mezi krajináři a figuralisty nenaleznete tolik odlišených a protilehlých tendencí. Krajinář je vždy spíše samotářský snílek, člověk, který není donucen svým modelem ku větším či menším ústupkům módě. Zdá se mi také, že moderní francouzské krajinářství vyvíjí se sice klidněji a pomaleji, za to však tím logičtěji a zdárněji.

Velká tradice krajinářů minulého století — Corota a Theodora Rousseaua — je také jedním z faktoru této radostné evoluce. Jmenujeme především Franca Lamyho »Staré domy v Brugách« (»R. V.«) a »Nábřeží Zlaté Ruky v Brugách« (»B. d'A.«) — dva chefdoeuvry pohádkového ovzduší, dva obrázky, jež, jako málokteré, zachycují ticho stojatých vod a kouzlo starodávných flámských domů. J. L. Gérome má tu v »B. d'A.« »Kázání v mešitě«, drobný kousek orientálního zabarvení, Albert Maignan (»R. V.«) několik jako dlaň velkých sluncem zářících skizz ze Španělska, Michela Lévyho pohledy na Paříž zachycují ji buď v těžkých podzimních mlhách nebo za deštivých dnů, Albert G. Rigolot vystavuje několik po způsobu Radimského provedených krajinek a Evžen Grandsire krásnou, na Corota připomínající »Vzpomínku na Oisu«. Na konec ještě zmiňujeme se o Jeana Vebera pověstném »Ženském zubním doktoru«, jehož drsná komika nalezla si tolik obdivovatelů.

Skulptura, vystavená v obou těchto salonech nevzbuzuje hlubšího zájmu. Mimo Géromeovy raffinovaně ciselované figurky, několika bust od Denyse Puecha, sošky známého interpreta Siegfriedovy role v Opeře Jana de Reské od Antonína Merciéa a Jiřího Récipona poprsí je tu dosti únavná řada prací, portretů, sošek, allegorií a genrů — které můžeme klidně pominouti mlčením.

*

Třetí výstava »Les Arts réunis« v galerii Jiřího Petita, pořádaná pod předsednictvím Gustava Souliera, je jakýmsi přechodem od officielního světa k mladému, od chladu k jasu.

Již kategorie prací vystavených jest tu jiná než v předcházejících: malý počet portretů. A tento rozdíl mluví velice jasně. Chci totiž říci, že tito umělci nepronikli do světa pařížských deseti tisíc, že jsou příliš mladí nebo příliš novotářští, než aby se jim dostalo officielní přízně a zakázek od žen milionářů.

Jedním z nejzajímavějších čísel výstavy jsou motivy Švéda W. Blair-Bruce: »Západ slunce v zimě na břehu moře« a jiné zimní nálady od mořského břehu. Ohromné plochy sněhu a ledu svítí na nich hned bílým, oči oslepujícím jasem, hned tmavě zamodralým odstínem, hned zarůžovělé nebo žhavé jako čerstvá měď. A za nimi, do nekonečné dálky, je vidět vždy stejně modrý pruh moře a ta jasná arktická nebesa, zimavá, průhledná, bez jediného mráčku a bez jediného teplého paprsku. Barvy Henriho Guiniera jsou naproti této severské tvrdosti měkké a tak nadechnuté, jakoby malířův štětec maloval pelem květin. Jeho hlavička »Mládí« má v sobě nevyslovitelné kouzlo skutečného dětství a tichého štěstí uprostřed růží a lilijí. Fréderic Lauth vystavuje pěkného »Lovce zmijí«.

Zvláštní satyrickou vervou hrají karikatury Andrého Devambeza, karikatury jak perspektivou tak i barvou; pomyslete si, že se díváte odkudsi s výšky na jakousi slavnost. Jak všechno to, co by vás vážně zaujalo, kdybyste sami byli v davu, zdá se vám teď nesmyslné a směšné. A. Devambez je tímto ironikem z ptačí perspetivy. Jeho »Ples na náměstí republiky«, jeho »Cvičící vojsko« a zvláště jeho »Odhalení poslancova pomníku« mají se svými sty potřeštěných a svojí falešnou důležitostí zaneprázdněných lidí-pumrlíčků krutě swiftovský humor. Zaznamenáváme ještě »Údolí« od Alberta Lechota a Augustina Hanicoltea tvrdé a razovité scény z hollandského života.

Ze sochařů je zastoupen Pavel Nocquet několika menšími figurami — »Bolest«, »Zívající žena« atd. — pracovanými pod zřejmým Rodinovým vlivem.

*

Výstavou u Duranda-Ruela jsme již úplně mezi »novými«. Je to podnikavá »Société nouvelle des peintres et des sculpteurs« pod předsednictvím Gabriela Moureye, jenž zanechal i u nás v Praze trvalý dojem svojí krásnou lonskou přednáškou. Tato »Société« počítá mezi své členy umělce jako Aman-Jean, Gaston la Touche, le Sidaner a Zuloaga, z nichž však, bohužel, letos žádný nevystavuje. A na jejich výstavách setkáte se také s barvami, které vyproštěny z akademického tyranství, hrají, září a zpívají v radostném tanci světla.

Středem letošní výstavy jsou beze vší pochyby zásilky Antonia de la Gandary. Aristokratický, raffinovaný, snažící se zachytiti model co nejmenším počtem barev — takový je tento velký umělec ve všech svých pracích i zde. Snad žádný současný malíř nemá většího porozumění pro to, co znamená ve výtvarném umění »valeury« než on a tak, třeba že na první pohled zdají se jeho malby poněkud monotonní, oceníte teprve při hlubším studiu všechno to vzácné a jemné umění, které se skrývá v jeho portretech. Tak na př. při portretu hraběnky de Noailles, celém v šedi drženém, kolik tu nuancí, jaká tu hra světla, jak je tu, v zelenavém přítmí, jakoby kouzlem vyvolána postava elegantní a duchaplné spisovatelky, a v jiném, portretu »Miss James«, zdá se vám, že máte před sebou některé z děl španělských portretistův XVII. století. Jacques-Emile Blanche, třeba že nemá té originální pečeti, kterou vtiskuje předcházející všem svým pracím, vystavuje energický a výstižný portret hudebního skladatele Claudea Dubussya. Krajiny Emila Clausea jsou u nás známy; vracíte se však vždy rádi k té symfonnii paprsků, které tryskají z jeho jetelišť, obilních lánů a kvetoucí révy. Pak Henri Martin s několika studiemi přírody v červencových dnech a R. A. Ulmanna obrazy Hamburka. — Ze sochařů jsou tu dva, tak známí, že stačí je pouze jmenovati: Bartholomé (»Mrtvé dítě«) a jeden bronz od Meuniera.

*

Zmiňuji se ještě o jedné exposici, zajímavé toliko tím, že není tu vystavovatelů, nýbrž toliko vystavovatelek. Míním »Union des femmes peintres et sculpteurs«. — Po síních Grand Palais des Arts je rozvěšeno na 1200 obrazů, z nichž však skoro všechny nejsou než slabými produkty začátečnic. Vyjímáme některé malířky květin a zátiší, pak velký obraz pí. Nanny Adamové »Ranní mlhy«, portrety slč. Landauové, Lavrotové, Saugerové, Piolatové a pí. Delacroix-Garnierové.

V Paříži, 22. února 1903.

WILLY PŘED SOUDEM.

Autor »Claudiny« je nejpopulárnějším spisovatelem francouzským. Jeho romány o Claudině, rozkošné dívčici pařížské, naivní a frivolní, se nejvíce čtou a zasluhují té obliby. Jsou psány duchaplně a vtipně, je v nich mnoho ostré satiry, jemného pozorování a ovšem i hojnost nezbednosti a necudnosti. A pařížská diblice s velkýma, divokýma očima Mlle Polaire tak prohnaně a roztomile představovala nebezpečné půvaby Claudiny na jevišti. — Willy je znamenitý muž. Píše romány, satiry, pamflety, kritiky i historická díla. Jeho jméno Gauthier-Willars je proslulé ve světě hudebním. Jeho kritiky v »Echo de Paris« mají váhu a vliv. Mnoho bojoval pro Wagnera. V jiných žurnálech píše o literatuře a umění a vždy v duchu moderním, směle, vesele, bujně. A jeho histo-

*

rická díla, jako »Le mariage de Louis XV.« jsou důkladné a věrné. Je spolupracovníkem půl tuctu žurnálů a pařížská chronique scandaleuse se často zabývá jeho světáckým životem. Málo kdo tolik a tak všestranně pracuje, jako Willy a málo kdo nám tolik imponuje jako neunavný a frivolní, dukladný a světácký tento žurnalista a romancier.

Před několika dny octl se Willy pro své špatné chování před soudem. Pobouřil mravopočestnost svým nejnovějším románem, v němž příliš upřímně líčí choulostivé podrobnosti erotické. Velice se Willy divil, když jej drábové přivlekli před soudnou stolici.

»Proč zrovna mne si vybrali? Co pak nevycházejí v Paříži daleko mne odvážnější romány, a jaké věci se hrají v divadlech a co se zpívá v chantanech — to není nic?« tázal se trochu naivně. Ale pravdu děl. Jsou horši věci nežli jeho »Milenka princova«, pro niž byl žalován. Jsou to hloupě obscénní frašky pařížské, které nemají ani omluvu literární a umělecké bravury.

Willy se hájil energicky a tvrdil, že jeho román je věrnou studií mravů, nic více.

Slovutní učenci jako Funck-Brentano a Strzienski, přišli před soud vydati své uznání vědecké, historické práci Willyho.

Octave Uzanne a hudební skladatel Erlanger velebili jeho služby prokázané hudbě. Huysmanns vyslovil svou sympathii autoru »Claudiny« a známý humorista Jules Renard prohlásil, že jeho čtrnáctiletý syn, jemuž dal číst »Paní Bovaryovou«, bude číst »Claudinu«, až mu bude 17 let.

Ale to vše, ani playdoer populárního mladého advokáta Henry Roburta nebylo nic platno, a Willy byl odsouzen k pokutě 1000 franků a vydavatel žurnálu k pokutě 3000 franků.

LITERATURA.

Vilém Mrštík: Babetta, Verunka a drobné povídky. Praha, 1902. Nákl. družstvo Máje. 3·20 K.

Po určité akcentovaných knihách Santa Lucia nebo Pohádka máje podává p. Mrštík práci tlumenou a kaleidoskopicky roztříštěnou. Je v ní několik povídek — vlastně ani všechny jimi nejsou — neboť drobné práce, které nejsou pro nás ničím vzhledem k ustálené představě, jakou máme o autorově tvorbě, nemůžeme nazvati povídkami. »První sluka«, »Z mých šábesů«, »Stareček Gajda« a »O rozbitém cylindru« jsou momentkou zachycené obrázky, reminiscenční episody zcela nahodilé. Ještě pieça »Jaro v zimě« svým lyricky-reflektivním nátěrem převyšuje všechny kratší práce. Zbývají nám tedy titulní povídky »Babetta« a »Verunka«.

Prvá z obou je rozhodně tvorbě p. Mrštíkově bližší; p. autor je zde realistou ve svém vlastním slova smyslu. Jeho historka má založení široké, skoro románové. Rodina Baumannových, ve víru hýřícího a v propast hmotné i morální zhouby se řítícího města je více než sujetem práce — je také dokumentem doby. V ovzduší toho luxu, toho živého a veselého proudění nahodil p. autor hlubokou trhlinu — mravní těžké katastrofy. A zde teprve propracoval se k podrobnostem. Tolik temného rozruchu je v tom dlouhém zápasu Babetty, který prodělává, než se odhodlá podlehnouti na vyzvání svého muže bohatému Beerovi, aby za jeho peníze zachránila svůj dům od finanční pohromy, a hlavně aby zachránila svoji jedinou dcerku Barborku před nouzí. Tolik vzpírání vrozeného mravního instinktu proti obchodu s jejím tělem — a tolik hnusné, obchodnické zvrhlosti v povaze jejího muže. Přidám-li k tomu ještě účinek těch událostí na patnáctiletou jich dcerku, která toliko tuší hrozný boj, který se kol ní odehrává — jest mi tato povídka psychologicky bohatou prací, kulturně-ethickým dokumentem doby. Jakožto taková pak vyspěla by jistě k obsažnějšímu provedení, kdyby ji byl pan autor spracoval v románu.

Méně cennou je druhá delší povídka Verunka. Je to historie lásky končící svedením dívky a provdáním se za toho, jejž nemiluje. Rozluka tohoto manželství působí sešílení Vojty, v jehož pomatených slovech z bible nevidím než zevní effekt; Verunka umírá a tím zpečetěna tragičnost konce. Je tu dosti historismu, zvyklosti z dob okolo roku osmačtyřicátého; pieça tato je celkem příjemná, tvoří dosti pestrý, barvitý obraz venkovského života jisté doby, psychickým a citovým svým utvářením však neodpovídá realitě — při tom stojí ovšem v této sbírce na druhém místě.

Gabriela Preissová: Máky v žitě. Praha 1903. Nakl. družstvo »Máje«. Cena 2 K.

Jedna vlastnost je na této knize pí. Preissové patrnější, než na předchozích pracích: je to vzmach lidí toho nejmenšího světa, nejnižších vrstev k výšinám buď ozářeným pozemským štěstím nebo k výšinám jakési intellektuální noblessy. A tento druhý případ je cennější, umělečtější — jím ovšem pí. autorka stává se neodvratně objektivní.

Kniha, kterou máme právě v rukách, obsahuje čtyři prosaické práce, podané sympatickým způsobem vypravovatelským. To jest: prostým, důvěrným a nenuceným způsobem. Jsou celkem různorodé a jen společnými znaky tvorby autorčiny spojeny: prvá povídka má zbarvení rozhodně realistické, Pláně vyznačuje se lehkou, vlnivou konturou venkovského přírodního optimismu a poslední a nejkratší Srpnová idylka je skoro jen genre, dějově pěkně rozvinutý a napínavý.

Jednou z hlavních společných známek je heroismus těch prostých postav, hledaný tam, kde nejméně bychom jej předpokládali. Takovou hrdinskou, pro tu nepatrnou velkost svého obzoru vznícenou povahou je švec Kajt, jehož smutná, marně vzepjatá mysl, prožívající svoji trpnou historii v tom miniaturním duševním světě připomenula mi povídku Talmové zlato, kterou paní autorka značně vzdálila a vyvýšila se nad svoji původní tvorbu. V Kajtově posledním díle je týž heroismus, který žene Luku po bezděčně vykonané vraždě do rukou četníků, jimž prchá, aby skončil svoji bídu ve vlnách řeky. A v jeho úsměvu, kterým jakoby vyjadřoval radost nad svým zachráněním před potupou odsouzení, je něco nového a velkého. Příjemně působí také povídka Pláně, jejíž rek, Blaž, je takovou horskou, optimisticky natřenou figurou; vše je zde zevní, povrchové, jen jeho skon je ostrým vykřičníkem, kontrastujícím s plynnou větou jeho života. Miluje svobodu, miluje lásku: a za touto se žena, ztrácí svuj život, umíraje v náručí té, kterou chtěl milovati. Nehledě k rozvleklosti a nedostatku soustředění v této pieče, musíme ji uznati za značný pokrok v tvorbě pí. autorky. Jí jedná se hlavně o plynnost episody, její klidnou urovnanost, která připouští trochu psychologických abnormalit proto, že zvyšují aesthetickou basi díla. Pak ovšem to nejumělečtější z této knihy (i některých předchozích) je tichá a heroïcká tragika malých, prostých duší. Bylo by si jen přáti, aby pí. autorka hned od počátku vědomě pracovala k této pointě a neodvracela se od ní vypravěčskými obraty; to jest při jejím konstruktivním a objektivním tvoření úplně možno a pro její vývoj žádoucno.

Jean Kowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 20. DUBNA 1903. * ČÍSLO 20. *

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Vždycky jsem si myslil, prahunu k smrti dochovám, aby věděla, že nejsem nevděčný. Tolik se mi nasloužila, i já jí k smrti dosloužím. Před celou vsí jsem to říkal, celá ves je svědkem, a co si kdo o mně pomyslí, když prahuně slovo zruším a na stará kolena se jí zbudu.«

»Ne, prahuny nedám!« prohlásil Bakula rozhodně. »Kdybys ode mne žádal mnohem víc, kdybys tisíc zlatých žádal, možná, že bych se nevzpíral, ale prahuny se nezbavím, a ne!«

»Nezaříkej se, Bakulo,« napomenul hosta studený Králenec. »Nezaříkej se a nezaklínej, však jsme ještě nedomluvili, myslím. Mohlo by se státi, že bys rád dával i přidával, ale bránila by ti závora tvrdého slova.«

»A nedám!« opakoval Bakula.

»Štěstí tvého dítěte je v tvých rukou, ne v mých. Dělej, jak rozumíš. Ale podívej se do sadu, jak se tam Anýžka přijala, jakoby tu půdu dávno byla hledala. Podívej se, jak se živě s Adamem vyráží, jak mu hlavou přikyvuje.«

Bakulka se všecka zachvěla. Nevěděla, jak Králenci rozuměti. Nabírá si Králenec Bakulu, že mu dcera před nápadníkem usnula, anebo doopravdy myslí, že Anýžka s Adamem rozmlouvá a jemu svědčí? Bakulka sklopila hlavu a počala čupati trávu, aby zakryla své rozpaky, do nichž Králenec uvedl i Bakulu. Rodičům Anýžčiným bylo, jakoby šlo o zachování jakéhosi jejich rodinného tajemství. Tajemství! Jakž může zůstati tajemstvím, co je celému světu na očích! Ať je na očích celému světu, jen když nikdo o tom nemluví.

»Prahunu dáš?« otázal se Králenec.

»Dám,« odpověděl Bakula zkrotle, zhluboka povzdechna. Povzdechnutí mu ulevilo a Bakula pokračoval nikoli svým obyčejným hlasem: »Dám prahunu, aby moje dítě vidělo, že mi žádná oběť není pro ně veliká!« A dodal velkomyslně: »Ano, dám prahunu, aby nejen Anýžka, nýbrž také Adam věděl, že jsem nebyl tak houževnatý dávaje, jako ty vymáhaje.« A stranou si zabručel: »Už to máš!«

Bakula se nadál, že Králence pořádně sekne svou výčitkou, ale Králenec byl jako dub.

»A jak to bude s tou tisíckou?« otázal se opět.

»S jakou tisíckou?« vyhrklo z Bakuly.

»Nu, sám jsi před minutou prál, že dáš prahunu a ještě přidáš tisíc zlatých. Rád bych měl jistotu.«

Bakula vytřeštil oči.

»To že jsem prál? To že já jsem prál?«

»Ino arci!«

»Tak jak jsem to prál, jak?«

»Prál jsi, že spíš dáš tisíc zlatých, než prahunu. Prahuna je ti víc než tisícovka. Když ale dáváš prahunu, dej tisícovku. Když dáváš to, co je ti víc, dej i to, co je ti míň. Co ti udělá přidat tisícku, když jsi už přidal prahunu?«

Bakula vyskočil. Vytrhnul si z dírky hodinky, které nosil zevně, a chvatně je cpal do kapsy kabátu, neboť do vesty nebyly by se vešly.

»Ženo, vstaň, pojď, pojedeme! Vlákal nás k sobě, Brandeburek, kontribucí nám diktuje, a nevyplatím-li se, zapálí mi střechu nad hlavou a vezme si. Pojď!«

Bakulka, zvyklá muži svému před lidmi neodporovat, sbírala se vstát, ale Králencka ji chopila za ruku a zadržela.

»Tisíc zlatých!« rouhal se Bakula. »I podívejme se! Šest tisíc by vzali na hotovosti, krávu

Zinduli, prasnici oboukanou, kobylu prahunu — a nač?«

Dal se do smíchu a smál se, až se ohýbal.

Když se dosmál, obrátil se ke Králenci, jakoby vážně:

»Poslyš, Králenče! Já tu tisícku dám, ale řekni mi nač?«

Bakulka předvídala, že by nyní mohlo dojíti mezi oběma otci ke srážce, která by se již nedala odčinit. Znala svého Bakulu, že nyní vyjde z úst jeho něco, co Králenec bude považovati za smrtelnou urážku své chalupy, své živnosti, svých polí, Líkařovy Lhoty, ano celého Půjďácka, a bude zle! Jistě bude zle, neboť sama Králencka přiznala, že Králencové nesnesou urážky a z beránků se náhle proměňují v lité vlky. Aby toho nebylo!

»Nač?« tázal se Bakula ještě jednou.

»Na bílé ruce tvé dcery,« odvětil Králenec. Strejčku Bakulo, vy jste nadobro prohrál!

»Nač, povídáš?« opakoval otázku tichým, nejistým, zmateným hlasem. Nohy se pod ním třásly. Chtěl se posadit, ale málem by byl sedl vedle kamenného sedátka. Rodinné tajemství Bakulouc je prohlédnuto. Což Králenec, tomu nic neujde, ten fošnou vidí! Neušlo mu, že Anýžka je nerobotná. Odepře-li mu Bakula tisícku, Králenec roznese, proč se rozešli, a Anýžce spadne s ceny v obou zemích, Půjďácku i Pudácku. A čím menší bude cena nevěsty, tím větší aby byla její pomoc. Šest tisíc pomoci, a kdyby kam, ale na takovou chajdu, na takovou barabinu někde na kraji světa, v lecjaké Líkařově Lhotě, v sršatém Půjďácku!

Taková nelichotná a ještě horší slova mocí mermo se drala Bakulovi na jazyk. Že je Bakula spolkl, bylo zásluhou Bakulčinou. Postavila se mezi oba muže a pravila: »Nepředbíhejte, hospodářové, soudů Páně! Bude-li v tom vůle boží, Anýžka dostane i prahunu i tisícku k pěti. Ale aby se vůle boží ukázala, třeba je času jí dát. Vy předbíháte, oba předbíháte. Hádáte se o pomoci a nevíte ještě, co si říkají děti, jeví-li se u nich náklonnost aneb odpor. Jestliže odpor, nehádejte se, neubližujte si slovy a rozejděte se v tom dobrém přátelství, které vás dohromady svedlo. A jestliže náklonnost, dejte jim nejprve času, aby semínko její se přijalo a vkořenilo, a potom teprve jednejte o dalších věcech. Vždycky bývalo, když rodiče dívčini usoudili, že by tam, odkud se jí přihlásil nápadník, bylo pro ni dobré místo, neřekli poslední slovo hned na počátku, ale teprve, když se chlapec za děvčetem nachodil, cestičky našlapal. Také vy už, hospodářové, obracíte svět na ruby! Nyní je na Adamových rodičích a na Adamovi, prosit nás, abychom dovolili Adamovi chodit za Anýžkou. Shodnou-li se oni a my se dohodneme, mohou následovat námluvy a svatba.«

Nikdy Bakula tak neuznával moudrosti své ženy, jako tehdy. Jako anděl promluvila! Toť se ví, že nejprve Adam musí za Anýžkou chodit! Aby mohl, musí Králenec prosit jej, Bakulu, o dovolení. O Adama Bakulovi nejde, ale o Králence, jenž ho tak potrápil. Dobrá, ať prosí!

Pomyšlení, že ho Králenec musí prosit, Bakulu s dneškem smířilo.

Po slovech Bakulčiných také Králencka se zdvihla se země a přistoupila k svému muži. Oba pak pokročili k Bakulovi a Bakulce a Králenec posmekl a promluvil obřadně: »Muži poctivý, příteli mně zvláště milý, Bakulo! Ne dnes, ne včera, dávno již rozešla se po celé zemi naší vůně libezná, až přelíbezná. Všichni se ptali a dotazovali, zvláště chlapci naši: která je to zelina, co takovou krásnou vůni vydává. Rozmarýna je ta zelina, co tak líbeznou vůni vydává. Opět se ptali a dotazovali: v které vsi, na čím dvoře roste ta divná zelina, voňavá rozmarýna. Někteří odpovídají: U Bakulů na dvoře roste. Ale jiní jinam kladou té vůně počátek. Také mému otcovskému synu ta vůně se zalíbila a šel po ní a skutečně se přesvědčil, že to z dvora vašeho, dobří lidé se rozchází. Došel k němu, ale nevešel, nevěda a jistoty nemaje, kterak byste ho přivítali, zdaž byste se naň neobořili: Vari odtud, nežádaný, hybaj odtud, nehledaný! Doma pak na mne od té doby dolehati nepřestával: Otče drahý, tatíčku nejmilejší, dejte za mne slovo, abych se směl přiblížiti té zelené rozmarýnce, která mne tolik vábí, a vůně její se nadýchati. Čehož já otcovskému synu odepříti nemohu, klaním se vám, otci a mateři té květiny libovonné, a prosím, abyste mu nebránili přijíti na dvůr váš, aby si ji obhlédl a jí se navoněl, dá-li nebeský Pán bůh.«

»Což tomu říkáš?« obrátil se na Bakulku Bakula, jenž pro podobné řečňování a obřadné okolkování byl potud, pokud by byl jeho předmětem, ale sám řečňovati a okolkovati nemusil.

Bakulka ho podestala.

»Poctivému muži poctivá odpověď. Lidé nelhali, že jsme si na dvoře našem vypěstovali křík rozmarýny. Ale nemyslili jsme, aby naše rozmarýna jiným voněla. Pro sebe jsme ji zasadili i vypěstovali, sami jsme se chtěli vůní její potěšovati. Nám naše rozmarýna voní a aby voněla také cizím lidem, o to jsme se nikdy nestarali. Ale víme, že není zeliny voňavé, která by vůni svou ve svém kalichu zavírala a nepouštěla od sebe na všecky strany, jako není dobroty, která by v člověku zůstávala a jinému se pociťovati nedávala. A tak nám nikterak není proti mysli, jestliže vy až tu daleko v Líkařově Lhotě zvěděli jste o naší rozmarýně. Přijďte kdokoli a rozmarýnu naši obhlídněte, však nejste lidé špatní a nám ji neuhranete.«

»To jest,« dal Bakula vysvětlení ze své strany, »ať tedy Adam za Anýžkou chodí, my nebudeme míti proti tomu ničeho, bude-li to ve vší počestnosti. Bude-li to ve vší počestnosti, jeden ani

druhý ničeho si nezadají, byť nakrásně jim bylo souzeno, tak se rozejíti, jako se sešli.«

Podali si ruce, Králenec na poděkovanou posmekl, Bakula mu týmž způsobem oplatil, a v důvěrném hovoru oba páry se vracely do dvora. Křížku, který před chvílí spolu podstoupili Králenec a Bakula, jakoby nikdy nebylo bývalo.

Adam, stoje pod hrušní na sadě, nevěděl, kam dřív oči dát, na Anýžku-li pod jabloní, či na rodiče na stráni. Na stráni se o jeho osudu rozhoduje, a milý osud jeho spokojeně si pod jabloní dřímá a pochrupuje.

Pst, ona dřímá!

Anýžka se Adamovi líbí pořád víc, všecko se mu na ní líbí, všecko jej okouzluje a zdá se býti jediným na světě. Srdce jeho hoří plným plápolem, ba co hoří, již popelem lehá! Je netrpěliv, rád by, aby se již Anýžka probudila a on před ní udělal nějaký div, který by jí ukázal, seč jest Adam a co v něm vězí, v chlapíkovi. Ale jaký by to div byl a vůbec umí-li něco takového, čemu by se Anýžka podiviti musila, Adam neví. Neví, skutečně neví ani, ani, že se tiskne ke hrušni džbánu, že pod jabloní dřímá Anýžka a tam na stráni rodiče jeho i její rokují o jejich pozemském blahu.

Pokrač.

Z BÁSNÍ F. X. SVOBODY.

STARÝ DĚJ.

Jdou dni a roky, ale nepřichází
to veliké, nač myslím upjatě,
jen do cesty se nepohoda sází
a lidská hloupost bohatě.

Má hruď je plna prudkých rozčilení
z té tuposti, jež stále dráždí mne,
však zatím pustne vše, kraj kol se mění
a hynou v něm sny dojemné.

Jen úhor bude, resignace kvítí
zahořkle zavoní jak heřmánek,
jím půjdu, usednu si zemdlen v síti
k moudrosti chladných studánek.

OBRAZ.

Až zemru, jaká tma a jaká mocnost stínů
mne sevře, obklíčí? Zda bude konce mít?
Zda věčná, nezměrná, všech prosta snů a činů
mou duši prostoupí, jak noc se bude tmít,
či sám tma, roven jí zda potom budu snad
jak noci rovna noc, jak chladu roven chlad?

Zda tma ta přiletí jakoby přiletěli
v mžik černí andělé pohledů hlubokých,
již v šiku větrném by směle bouřit chtěli
na černých koních svých přes ticho ňader mých
a kteří chtěli by můj rozmetati prach
po polích věčnosti na černých kopytách?

JARNÍ POHŘEB.

Chlad přilét' větrný a spousta sněhu spadla,
když rostlo obilí a voněl mladý květ;
tělíčka květinek v něm poznenáhla chladla
a mrtva ulehla ke tvrdé hroudě zpět,
a stromy rozkvetlé sen lásky nedožily,
led květy pomrazil, dřív než se štěstím zpily.

Zda, sněhy mrazivé, ač čisté jako pěna,
vás na zem hodil Bůh, Pán nebe i Pán hvězd,
zda chladný horšil se, že láskou rozechvěna
hruď země šířila svým květem tvůrčí zvěst,
zda ve zlém rozmaru pro každé kvítko něžné
Pán všeho shazoval k nám rubášky ty sněžné?

MATCE ZEMI.

Jsi krásná, matko země, v roušc svém,
jež květ je, lupení a zeleň něžná,
v němž lunou porosena v noci spíš,
v němž sluncem ozářena ve dne bdíš!

Nás, kteří shasneme, v prach rozdýchneš,
tisíce nitek rozpředeš z nás jemně,
květ pestrý pečlivě z těch nitek tkáš,
své krásné roucho jimi vyšíváš.

R. J. Kronbauer.

ROPUCHA.

O ženě bankovního pokladníka Smalta proletěla najednou zprávička, kterou všichni muži vyslechli s neobyčejným zájmem. Zastavovali se a nenápadně se za ní ohlíželi a labužnicky si ji prohlíželi. Paní Smaltová byla zrovna vyzývavě krásná, bylo jí dvacet rokův a měla postavu tak vábnou, že omamovala a svou svůdnou lepostí omračovala. Smalt si ji přivezl odněkud ze severních Čech, z velikého dvorce, kam v letě, když se o své dovolené toulal po kraji, náhodou zabloudil. Několik měsíců vypadl ze společnosti, každou neděli tam pravidelně zajížděl a kdykoli se to dalo dělat, ve drožce uháněl i všední den často k rychlíku, jenž po šesté hodině odjíždí z Prahy na sever, aby svou nevěstu aspoň na nějakou chvilku spatřil.

Nikdo ničeho určitého nevěděl. Smalt byl mladý, třicetiletý muž, jenž mnoho řečí nenamluvil a nerad se komu se svými intimnostmi svěřoval. Z čista jasna dostali jeho známí a přátelé oznámení, že se oženil se slečnou Elou Košáteckou, dcerou nájemce dvora v Rakově. Čekalo se dychtivě na jejich první vystoupení ve veřejnosti. Přišli spolu do divadla, posadili se vedle sebe na křeslech prvního balkonu a divadlem projel zvláštní zájem. Smaltova žena vyvolala sensaci. Na něm bylo znáti, že pozoruje vzrušení, které žena jeho svou krásou vyvolala, a že je neklidný, vzrušen a skoro polekán. Jeho žena naivnice a zrovna s vyjevenou prostotou rozhlížela se kolem sebe a jako dítě na lukách hopkovala očima po naplněných prostorách, z nichž lačné pohledy mužů sálaly vášní a touhou. Smalt žil dlouhá léta ve společnosti, znal dopodrobna všechny její slabosti a záchvaty a dobře věděl, že sedí vedle svojí ženy jako na pranýři.

Z obličeje, z očí, z celé postavy bujaré ženy, z níž jako z nalitého pupence prýštila síla a touha, vanulo cosi, co lákalo a vybízelo, dostati se k ní blízko a přesvědčiti se o tom, co vlastně z jejího zjevu vyzařuje. Bylo v ní něco, co našeptávalo, co zrovna vybízelo o něco se pokusit, o čem není radno, aby věděl muž. Nebylo v těch prvních, svůdných náběžích nic určitého — všichni věděli a byli o tom dosud nezvratně přesvědčeni, že Smaltova žena je poctivá, nepomýšleli při svých prvních pokusech a útocích na to nejkrajnější, umiňovali si, že co nejdříve vyhledají příležitost, aby se s ní setkali — ale při tom se těšili na to a doufali, že tušení jejich je nezklame.

Velikou závorou, držící všechny na uzdě, byl její muž. Smalt byl milý, sympatický a chytrý muž. Byl hezký, při tom ale také zajímavý, zrostlý jako athlet. Pěstoval všechny možné sporty, cvičil, plaval a svoje tělo sílil a otužoval. Byl v jednom směru unikum mezi muži. Bylo mu třicet let a přece se o něm vypravovalo, že v závratné chvíli svatební vstoupí v ložnici své ženy jako muž čistý a neporušený. Nikdo nevěděl, je-li to vtip nebo pravda. Smalt, jenž býval k vůli tomu terčem bezohledných poznámek, nikdy ničeho nedokazoval a nevyvracel a tak se stalo, že se kolem jeho silácké bytosti uchytila zvláštní gloriola, která činila Smalta zejména u žen interessantním. Smalt mimoděk svým chováním legendu utužoval. Nebyl mluvkou, celý den pilně a svědomitě pracoval a přišel li večer do společnosti dam, býval zemdlen, unaven a ustarán. Bavil se vážně, mluvil zdrženlivě, smělejší a volnější slovo krasavice ho přivedlo do rozpaků, z nichž se nedovedl vypoutati hravým způsobem. To všechno vykládáno jako doklad toho, co se o něm vypravovalo.

Řeklo se a usoudilo, že Smalt je mužem, jenž je vyloučen z možnosti, že by ho žena, třeba byla k tomu celým svým temperamentem náchylná, mohla zradit. Kdyby byl o dvacet let starší, byli by si ti, jež žena jeho svými takřka nabízenými půvaby dráždila, počínali daleko odvážněji a sebevědoměji. Hejskové, kteří promarnili už zrovna tak větší část svého jmění jako svojí mužné síly, netajili se tím v důvěrných rozhovorech, že mají obavu, že by se v tom případě, kdyby dočkali se splnění svých horoucích tužeb, jenom kompromitovali. S takovým neporušeným a nevyčerpaným svalákem že je přece jenom příliš povážlivo se měřiti a konkurovat.

Smalt po svatbě začal choditi se ženou do divadla a za nějaký čas objevil se s ní poprvé v kroužku svých intimních přátel, s nimiž prožil jednu třetinu svého života. Pozornější a bystřejší z nich poznali, že Smalt nepřichází rád a že přišel jenom proto, poněvadž žena jeho naléhala a po společnosti zatoužila. V deset hodin už byl netrpěliv, díval se potají na hodinky, umlkl docela a obličej jeho se zachmuřoval. Žena se znamenitě bavila a všichni se namáhali, aby aspoň jeden její pohled ulovili. Tu a tam někdo si vzpomněl na bývalého kamaráda, slovíčko s ním promluvil — ale při tom pokukoval po jeho ženě, nedával pozor na to, co mu Smalt odpovídá, zadíval se, aby pochytil, co sok mluví s rozjařenou krasavicí, a odešel od něho jako vyjevený. Smalt seděl jako na trní, ve vhodné chvíli upozornil svou ženušku, že by bylo na čase, aby šli domů, ona se na oko a hravě rozdurdila a nahlas si po-

stěžovala, že ji pan manžel nutí, aby už šla domů. Přátelé se do něho spustili, vyhubovali mu, že jim nedopřeje trochu nevinného vyražení, že by mu to mělo lichotit, že má tak rozkošnou, tak... tak báječně roztomilou žínku, a prohlásili, že nedopustí, aby starý jejich druh a kamarád v nezřízeném záchvatu sobectví nedovolil, aby směli pobavit nejpůvabnější žínku na světě.

Smalt často za svobodna říkával, že se těší na útulné večírky, jež bude prožívat v útulném koutečku své domácnosti po boku své ženy. Sám měl slušné jmění; vypravovalo se, že dostal nějaký kapitálek věnem a proto se mohl skvěle zaříditi. Měsíc před svatbou sháněl a kupoval originály obrazů, knihovnu měl velice bohatou, — Smalt si nemálo na tom zakládal, že má ve své knihovně celou řádku knih buď s věnováním anebo aspoň s podpisem autorů, — kamaráda architekta, jenž se vyznal v umění sestaviti moderně stylisované zařízení do bytu, požádal, aby mu zhotovil podrobný nákres, dle kterého všechno potom objednal; k příteli, jenž měl továrnu na koberce, schválně si jednou v neděli zajel, aby si vyhledal do svých pokojů něco apartního, a tak pomaloučku kousek za kouskem opatřoval a zařizoval, až měl svůj útulek hezounký a ne právě tuctově zařízený.

O tom neměl nikdo z jeho přátel ani potuchy. To byla Smaltova radost, to bylo jeho potěšení. Chtěl svou mladou a krásnou ženu překvapit, chtěl míti pro sebe a pro ni roztomilé zátišíčko, v němž by se ani jemu ani jí nezastesklo po ruchu a šumu společnosti. Jeden z kamarádů jeho hned po svatbě k nim vnikl, jen aby mohl svým druhům podati zprávu, jak to u Smaltů vypadá. Přišel a rozhovořil se s nadšením o tom, co viděl. Smalt prý má ve svém bytě za dva tisíce zlatých obrazů — v knihovně všechno, co v posledních letech pozoruhodnějšího vyšlo — vodil prý ho po pokojích jako nějakou výstavou, usmíval se, zářil. »A co ona... co paní Smaltová?« ptali se dychtivě a nedočkavě kamarádi. »Báječný tvor — úchvatný — všude by dostala první cenu,« referoval vyslanec — »brzo jsme se skamarádili a ona švitořila, že byla radost a rozkoš poslouchat. Tak se mně ale zdálo, že jí ty obrazy a knihy a dlouhé mužovy výklady valně nebavily — vyptávala se na naše zábavy, ptala se, pořádáme-li výlety a když jsem jí vypravoval, jak se bavíme, oči jí svítily a celým tím přepůvabným tělem to zrovna hrálo.«

Smalt dlouhá leta stravoval se v restauracích a těšíval se i na to, že i v tom směru zajistí si celou řadu výhod. Neříkal, kdy se ožení a koho si vezme, ale všeobecně prohlašoval manželství jako podmínku spokojeného a spořádaného života. Smalt toužil po hezké, vnadné žínce, s kterou by se ob čas mohl pochlubiti, a těšil se na klidný, pokojný a bezstarostný život. Měl sice některé ušlechtilejší choutky — ale jinak to byl docela prostý, vyšší bankovní úředník, jenž ve šťastném rozřešení svojí manželské otázky viděl vyvrcholení svého životního úkolu.

Dlouho to netrvalo a Smalt byl na večerních dýcháncích svých svobodných přátel denním hostem. Po úřadě se domů takřka nikdy večer nedostal. Ela na něho čekávala a Smalt musel s ní na promenádu. Domů pospíchal jenom tehdy, šlo-li se do divadla nebo do nějaké zábavy. Jinak šli rovnou z Ferdinandské třídy do restaurace, z restaurace do vinárny nebo do kavárny a domů přicházeli pravidelně hodně po dvanácté hodině.

Smalt ze začátku radoval se z toho, že je mužem ženy, kterou všichni obdivují a která všude svou sličností a svými půvaby dominovala. Povolil všem přáním jejím, uváděl ji do divadel, do koncertů a do zábav a v duchu si říkal, že jí musí popřát příležitosti, aby všechno poznala, a těšil se nadějí, že se toho záhy nasytí a že sama zatouží po klidu a tichu útulného jejich domácího krbu. Ale Smalt se strašlivě zmýlil. Byl jenom průvodčím a společníkem své ženy, která ho denně někam vlekla a která by se byla doma nudou uzívala. Smalt byl svalák, ale nedovedl energicky a bezohledně zakročiti. Nesnesl slzí ženiných a vždycky povolil. Stal se směšnou figurkou po jejím boku, aniž si toho kdy zcela jasně uvědomil. Těžce to nesl, že tak docela odvykli svojí domácnosti, pořád ještě doufal, že se to změní, ale toho nedovedl, aby se jednou vážně vzepřel a toulavosti ženině učinil jednou konec.

Smaltovi byli rok spolu, když najednou kdosi důvěrně svému druhu sděloval, že paní Smaltová není ženou věrnou a počestnou. Jednoho večera, když Smaltovi vstoupili, věděli o tom všichni členové společnosti. Ten, jenž svého kamaráda podle podvedl, seděl toho večera s ním a věnoval mu tu největší pozornost. Paní Smaltová byla k muži něžnější než kdykoli jindy, ba jednou dokonce popadla ho za kučeravou jeho hlavu a přede všemi ho políbila. Smalt zčervenal jako vařený rak, společnost vybuchla v jásavý smích, tleskala zuřivě a volala: »opakovat... opakovat...« Smalt toho večera se poprvé zase jednou rozjařil a do opravdy rozveselil. Kamarádi se k němu chovali s takovou zvláštní laskavostí, že tím rozplašili všechny chmury a všechna nejasná podezření, jež v některých okamžicích plížila se do jeho nitra. Dokonč.

KNUT HAMSUN:

SYN SLUNCE.

Přel. JAN OSTEN.

Sníh přišel přes noc. Hustý, bílý plášť ležel na zemi.

Probudil se za veselé vzpomínky, že dostal včera psaní, překvapující, vysvobozující zprávu, cítil se býti mladým a šťastným, a počal si pozpěvovati. Tu se stalo, že přistoupil k oknu, odhrnul záclonu a uzřel sníh. Jeho zpěv náhle zmlkl, bezútěšný pocit vplížil se v jeho duši, a chudá, svislá jeho ramena sebou potrhávala.

Se zimou přišel naň zlý čas, trýzeň, jíž není rovné a jíž nikdo jiný nechápal. Avšak pohled na sníh šeptal mu v ucho smrt, šeptal mu zničení. Přišly dlouhé večery se svou tmou a hloupým, nesmyslným svým mlčením, nemohl pracovati ve svém ateliéru, jeho duše upadla v zimní spánek a zůstala němou. V létě obýval v malém městečku světlý a veliký pokoj, v němž spodní okenní tabule byly zabíleny. Tento vápenný nátěr na oknech upomínal jej na led a nemohl opanovati svou trýzeň. Nutil se, zdržoval se v tom pokoji po několik měsíců a denně říkal sám k sobě, že i led pro mnohé jest krásným, že zima i léto jsou výrazem téže myšlenky a náleží Bohu — nic však nepomohlo, nemohl se dotknouti své práce a denní trýzeň jej vyssávala.

Později žil v Paříži. Když město slavilo své veselé slavnosti, chodíval na boulevardy a pozoroval.

Bylo to třeba uprostřed teplého léta, večery byly dusné a nad městem vznášela se vůně květin z velikých parků; ulice bělely se v záři elektrických světel, smějící se a jásající lidé pobíhali sem a tam, volali, zpívali, házeli po sobě konfetty; vše bylo plno radosti.

Vyšel s nejpevnějším úmyslem, že se v to vmísí a bude jásati s ostatními; ale již po půl hodině vsedl do drožky a jel domů. Proč? Z dálky k němu mluvila vzpomínka; v elektrickém světle vířily konfetty jako sníh před očima, a byl náhlý konec jeho radosti.

To se opakovalo rok za rokem.

Kde ležela domovina jeho duše? Snad ve slunné zemi, na břehu Gangu, kde lotos nikdy nezvadá! — — —

Sníh přišel přes noc. Vzpomínal na to, jak asi ptáci v lesích mrznou, a jak mnoho musí přetrpěti kořínky fialek v zemi, než odumrou. A čím se má živiti zajíc!

Nemohl již vycházeti. Po několik měsíců nebude mu možno opustiti světnici, bude žíti mezi čtyřmi stěnami, přecházeti sem a tam, seděti na židli a přemýšleti. Nikdo nechápal, jak trpí tímto uvězněním. Byl dosti mlád, aby se súčastnil života, také sil mu nescházelo; avšak vrtochem mrazu, nahodilou změnou povětrnosti byl nucen zůstati ve svém pokoji a přemýšleti.

Jeho představy měnily se v nápadně krátkém čase. Celkem bylo proň trýzní, odpovídati na dopisy, nyní pospíchal ku psacímu stolku a psal množství psaní všem možným lidem, ano i cizím, jimž nebyl dlužen odpověď a při tom měl temný pocit, že se blíží konec, zkáza a že těmito mnohými dopisy na sever a na jih může ještě na čas udržeti spojení se životem. I v jiném ohledu staly se s ním změny; jeho duševní činnost byla porušena, často tiše plakal, a jeho spánek v noci byl pouze dřímotou, kterou znepokojovaly zvláštní sny.

Tento muž, jenž měl v létě veselou mysl, podléhal za studených, tmavých dnů zimních strašné stísněnosti. Všechny přechody u něho byly náhlé, prudké jako bouře, časem padl před svým nejmladším děckem na kolena a s horkými slzami modlil se za ně k Bohu. Jeho přáním bylo, aby se chlapec nikdy nestal veřejnou osobností, jako byl on sám. U všech osob veřejnosti zkaleny byly prameny duše tím, že se veřejně o nich mluvilo, že je obecenstvo na ulicích pozorovalo a že kolemjdoucí dělali o nich poznámky. Jak znetvořil se tímto věčným vystavováním jejich pohled, chod, jejich držení!

Chlapec bude osívati zemi a sklízeti plody země. Bude ušetřen i toho, vstoupiti někdy na cizí zemi. Jak marně snažíme se v cizí zemi zapustiti kořeny do příznivé půdy, najíti domov! Nerozumíme všem těm slovům, jež se mluví, ne pohledům a úsměvům. Obloha byla jiná, hvězdy stály na převrácené straně a nebyly k poznání. Pozorujeme-li květiny, mají cizí zabarvení; často ani to nejsou titéž ptáci. A na stožárech nevlají tytéž prapory.

Sám cítil instinktivně, že byl vytržen ze své přirozené souvislosti, snad kdysi, v dávné minulosti náležel cizímu světu v daleké dálce — proto ať žije a zemře jeho syn na témže kousku země, který on získal za svého pobytu na zemi a jehož plody sklízel.

—30° Celsia.

S hrůzou pozoruje, že zimy přibývá a že život na poli zmírá. Jeho okno míří k lesu a na širokou cestu, po níž pohybují se lidé k městu a z města.

Ani lístek se již nezachvěje, jehličí je jako třásně, a jinovatka leží na všech stromech. Malá, ubohá sýkora má ještě dost síly ku pohybu křídly; tam, kudy letěla, zříti ve vzduchu tenký pruh páry. Příroda nedýše, jest zcela tichá a studená, vítr nezvíří vzduch, vše jest ztrnulé a bílé jako těsto

Tu zavzní znění rolniček dole na cestě, saně jedou kolem, v saních sedí pán a dáma. Nad koněm a oběma lidmi vznáší se stále bílý obláček, jenž se ustavičně obnovuje. Tento pán a dáma nikdy asi ve svém životě neviděli růsti vinný hrozen, snad ho ani nikdy neokusili. V jejich tváři nelze pozorovati prážádné nespokojenosti se zimou, jedou vyříditi do města malou záležitost a volají občas na koně, domnívají-li se, že se pohybuje zvolna v tom podivném těstě Člověk ze země, slunce by se k smrti usmál tomuto výjevu.

Jich oči zcela otevřeně a bez podivení dívají se na tuto hroznou, chladnou hádanku, která je se všech stran obklopuje a neobětují jí jediné myšlenky, poněvadž sami jsou. děti sněhu a vyrostli ve sněhu.

Vidí svou malou dceru před okny dole na dvoře, hrající si. Jest od hlavy k patě zahalena v tlusté, vlněné šaty, jen dole pod dlouhými punčochami z kozí srsti jsou kožené podešve. Její kroky bolestně skřípají ve sněhu, když táhne sáňky. Při tomto pohledu počínají jeho ramena sebou potrhávati, zavírá oči, jakoby byl unaven, podivná jeho trýzeň vyvolává studený pot na jeho čelo.

Jeho dítě naň volá, klidně obrací k němu nahoru svůj červený obličej a naříká, že se přetrhl provázek u jeho sáněk. Jde ihned dolů a naváže provázek a jest bez klobouku a nemá teplých šatů.

»Není ti zima?« ptá se dítě. A on nemrzne, jeho ruce jsou teplé, vzduch prosycený ledem způsobuje pouze bodavou bolest v jeho hrdle. Ale on nemrzne.

Pozoruje, že veliká, stará bříza před vraty změnila své vzezření, její peň praskl.

»To udělal mráz!« myslí s chvějící se duší.

V noci se počasí změnilo. Seděl přímo v posteli a čekal na mírné počasí, ač věděl, že zima počne znova a bude trvati ještě dlouho. Zdálo se mu, že se v něm vznítila naděje.

Zimy stále ubývalo a konečně počalo kapati se střech a venku v prostoru světa šumělo to, jako mocný chod vln. Chodil stále s rostoucími nadějemi v srdci, toto šumění ve vzduchu pronikalo jej jako hudba, snad je to jaro, dotýkající se svého zlatého bubnu.

V noci slyšel pleskavý šramot na oknech, povstal a naslouchal, byl to déšť! Podivná radost jím zachvěla, oblékl se, pospíchal do atelieru a rozsvítil všechny lampy. Jeho stesk po létu zahořel jasnými plameny, všechny jeho spoutané síly se uvolnily a ještě té noci vrhl se na práci. Obličeje a hlasy z teplých krajin proudily z dálek na něho a naplňovaly jej; tu byla krajina, ležící ve zvláštní a krásné jasnosti vise před jeho zraky, pohádkové údolí a uprostřed údolí stál člověk, mladá nádhera, dívající se poprvé na zem.

Bůh, vítěz, který vykvetl v jitru života a vidí, že stojí v kouzelné krajině. Vegetace jest bujná, tu všude jsou palmy a tropické rostliny, svlačce s velkými, rudými květy, které vypadají jako maso a zdají se dýchati, stromy indigové, rýžová pole a vinice. Dole v údolí pasou se zvířata, člověk má je na blízku a slyší je ržáti; nahoře na skále cvrlikají ptáci, jejich křídla jsou pevná jako meče, a jejich oči podobají se malým, zeleným plamenům. Zcela v pozadí leží opět palmová krajina, ztrácející se v dálce.

Nad touto krajinou vynořuje se právě první jemný okraj ranního slunce ze všemíru a ozařuje člověka od hlavy až k patě. —

Pracuje, až se rozednívá. Pak spí hodinu a počíná znova. Nic nedovedlo by ho zadržeti, drží ho neobyčejná síla, strhuje jej s sebou. Za pět dnů deště, po sobě následujících, vytvoří náčrtek k obrazu: Syn slunce.

Malý, snědý a zcela nenápadný muž, bezvousý, s lysým, vysokým čelem. Sedí tam mlčelivě na židli a nechá jiné mluviti. Zakašle občas a v rozpacích přejede si rukou ústa. Osloví-li jej někdo, nervosně sebou trhne a dívá se chvíli upřeně na mluvčího, než odpoví. Tam, kam se posadí, sedí celý večer, jest neohrabaný, a jeho celý zjev vystupuje tak málo v popředí, že se nikdo jím nezabývá. Tak se zdá, jakoby pouhým nedopatřením upadl do společnosti známých mužů.

Několik neděl na to vystaví tento muž obraz. Od toho dne všichni jej znají . . .

Vymyslil jsem si tuto historii o malíři. Snad žil zde na severu v hrozných zimách a snad maloval takový obraz, který se nazýval: Syn slunce.

JIŘÍ SUMÍN:

SOUMRAKY.

Pokrač.

»Sotva co pořídím,« bručel, mrače se víc a více. »Cihelna málo inkasuje. Jsouť teď takoví podnikatelé, že koupí stavební místo na dluh, cihly vyvěří, pro dělníky půjčí jim banka a všichni pak musejí čekat, až se dům veřejnou dražbou prodá. A k tomu je dnes výplata.«

»Snad byste i ve vsi něco sehnal. Myslím na poště, u starosty... na faře a snad ve mlýně...«

Podíval se soucitně na svou paní a stiskl rty. Cítil, že se musí vzdát.

»Ti všichni budou mít sotva sedm desítek,« řekl pohrdavě, a odešel pak, sebrav peníze pro dělníky, s čelem strašně svraštělým, pokyvuje hlavou, jakoby komusi hrozil.

Po obědě, když ocitla se Sabina se svými hostmi v parku měkce zašeřelém dloužícími se stíny, pojednou jako zázrakem spadl s ní všecek smutek a bol. Pouze starost, podaří-li se správci opatřiti peníze pro dceru, poněkud ji tísnila. A bůh ví, co skrytého lidským zrakům vtisklo se pojednou mezi ně, aby vdechlo jejich tvářím tento radostný pocit náhlého uklidnění a srdečné důvěrnosti. Sabině neušlo, že původce této nálady byl Rokyta, jenž, jakoby se byl pojednou vžil v neodolatelnou bezstarostnost svých mladých let, jakoby byl odhodil vše, co ho činilo rozvážlivým a těžkopádným, nezdál se míti jiné starosti, než vykouzlit smích na tvářích obou dam, před chvílí ještě tak zamlklých a vážných. Vzpomínal veselých příhod za svých častých návštěv u přítele Pavla, vyhýbaje se obratně všemu, co mohlo vyvolat vzpomínku na jeho nešťastnou lásku k mladé hraběnce, a vymýšlel malé střeštěnosti, jež byly s to vyvolat hlasitý smích. A jakoby se nemohl nabažiti radosti pohybu, měl chuť hráti tenis přes to, že hřiště bylo travou zarostlé, a když podal Dominice rámě, aby ji po příkré stezičce vyvedl do besídky, kde seděla matka, zdálo se, jakoby měl sto chutí vyzvednouti ji do výše a donésti ji v náručí nahoru. A tak snad tu a tam mihl se okamžik, kdy každý z nich myslil v duchu na to, jak by se byly poměry šťastněji utvářily, kdyby to hořké ovoce umělecké karriery nezrálo tak nepravidelně a pozdě.

A v jednom z těchto šťastných okamžiků objevil se pojednou správec a když se Rokyta jako na povel odvrátil, podal hraběnce Sabině s vážnou poklonou couvert s penězi. Sabina vrhla krátký pohled na nové, pěkně složené bankovky a spokojeně se usmála. V okamžiku, kdy se Rokyta opět odvrátil, podala couvert své dceři. Dominika zjevně se zaradovala a zastrčivši couvert do kapsičky svého žaketu jako milostné psaníčko, nezdržela se, aby neobjala za to matku. Při tom si však ještě na něco vzpomněla.

»Mám k tobě ještě nějakou prosbu, mama,« pravila tím neodolatelným, něžným hlasem, jenž porážel předem každou námitku. »Mohla bys mi na několik dní přepustit svou komornou; předvídám, že se k honům sjede letos mnoho hostí. Pošlu ti za ni některou ze svých děvčat. Musím se přiznati, že nemám mezi svým služebnictvem tak obratné ženštiny, jako je Klauda. Komornou jsem vlastně zdědila po první choti svého manžela. Nedovede mi udělat jiný účes než ten, který nosila její zvěčnělá velitelka po dvacet roků. Nu, už jsem se s tím smířila; pro obyčejné dny mi to stačí a mému muži se dokonce líbil. Ale před hostmi nechci se takto objeviti. Budeš tedy tak hodná? — — pane Rokyto, přimluvte se,« skončila žertujíc, když viděla, že matka ochotně svoluje.

Navečer, když se mladá hraběnka chystala k odjezdu, Rokyta nechtěl dopustit, aby odjela sama, bez náležitého sauf-conduit. Kdyby dovolila, rád by ji doprovodil, aspoň přes les. Dominika byla poněkud na rozpacích, ale svolila posléze a odjela pak, sedíc po jeho boku, když byla s matkou vyměnila bezpočtukrát významné a slibné »na shledanou«.

A tak den, jenž přinesl strašlivou bouři na obzoru, skončil vlastně líp, než sliboval.

Pozdě večer, když Sabina zabořila svou lehkou hlavu do měkkých podušek, vetřela se jí na mysl jedna z těch všedních, neodbytných starostí, jež chtějí být dobře přijaty a usazeny, než dopřejí nerušeného klidu. Zazvonila a poručila Klaudě, aby zavolala správce.

»Může zůstati ve vedlejším pokoji, chci se pouze něco zeptati,« nařídila krátce.

Trvalo pouze několik okamžiků, když se z vedlejšího pokoje ozval hlas správcův, jenž ohlašoval, že je k službám.

»Děkuji vám, že jste včas opatřil peníze,« mluvila s postele, »chci však ještě zvěděti, kdo vám je půjčil.«

Dlouhý, okázalý povzdech, jako když parní mlatička zasupí, byl odpovědí na tuto otázku a Sabina znepokojena musela se tázati znova.

»Pan Rokyta, prosím...« zněla nesmělá odpověď.

»Jak že?« a Sabina vyskočila rovnýma nohama, hodila na sebe župan a vlétla do pokoje, jakoby se chtěla vrhnouti na svého prvního rádce. »Od hosta dlužit!... Jak jste se jen mohl opovážit?...«

Byl dobře připraven na tuto bouři a jako dobrý stratég ustoupil až ku dveřím přesile tohoto útoku.

»Nevěděl jsem si vskutku rady. A pana Rokytu došly právě peníze... mnoho peněz. A tak jsem si řekl: Však jsi mu před lety půjčil nejednu zlatku a nejednu zlatku ti zůstal dlužen...«

»Z toho můžete udělat závěrek pro sebe, nikoli pro mě!« vzkřikla rozhněvaná paní.

Ale první útok byl odražen a zbraň, kterou tasil, dovolovala, aby postoupil v před.

»Inu, bože, kdyby to nebyl pan Rokyta... vím přece, co se sluší. A nebýt nešťastné nahody, že zrovna dnes přijela její osvícenost paní hraběnka Dominika, byl bych si jistě vydlužil někde v okolí. Ale tato mimořádná návštěva ukládala jistou opatrnost. Celá ves čuměla na její ekypáž, vždyť se o tom dosti namluvili, proč tak zanedbává matku, a nyní, když se tu pojednou objevila, bylo zase plno zvědavosti, cože ji sem přivedlo. Přijít tak někde se žádostí o půjčku jak jsou lidé zlomyslní a hloupí — řeklo by se, že její osvícenost přijela pro peníze.« A když byl takto přišlápl a přibil tu protivnou záležitost, jež se sběhla proti jeho vůli, takové neomluvitelné, velkopanské plýtvání své paní, jíž by nejraději poradil, aby si koupila nové šaty, když má tak roztomilého hosta, a nechodila s vyleštěnými lokty, jako starý písař, vzpomněl ještě s nadšenou chválou nového věřitele. »Pan Rokyta, chudák, ten měl radost, když jsem ho požádal. Je vidět, že si to pokládá za čest. Padl mi kolem krku a povídá: Příteli, sedm tisíc, chcete-li, ne sedm set... Nu, myslil jsem si, toho bychom mohli dobře potřebovat, hehe.«

Hleděla na něj vyjeveně, poražena a němá. Nepromluvíc slova, odešla do ložnice a chodila dlouho do noci tichými kroky s hlavou svěšenou, v níž šťastně zarovnané dojmy se shroutily zároveň s mladými nadějemi a staré, trpké předtuchy opanovaly pole. Chápala nyní, proč se Rokyta tolik namáhal, aby je pobavil a rozveselil, když byl částečně seznal příčinu starosti, jež kladla své chmury na tváře a zavírala ústa. Kdyby to tušila její dcera!

V.

Uplynulo několik dní a nebylo v tom vlastně nic zvláštního, že Rokyta, jenž se zde zvykem z dřívějších dob necítil ani hostem, tím méně cizincem, úplně zdomácněl a nemluvil o odjezdu. Služebnictvo rychle si naklonil svou štědrostí a správce pohlížel naň se skrytými nadějemi. Sabinu poněkud překvapovalo, že stále docházeji ho zásilky, některé přímo na její adressu. Když došlo několik obrovských beden s obrazy po ukončení jakési výstavy, omlouval ji své nesnáze: Vrátil se z ciziny, rodiče zemřeli, přátel hrubě neměl a také už naň zapomněli, tak že vlastně nemá domova a dosud není rozhodnut, co počíti. Sabina zamlčela prozatím, co jí tanulo na mysli a vlídně přijala toto vysvětlení; vždyť bylo v zámku tolik prázdného místa pro jeho obrazy a bedny! Jeho společnost ji osvěžovala a bavila, ač byla v duchu velmi zaujata záležitostí své dcery. Hrabě meškal už několik dní u své choti, tak že čekala každý den jejich návštěvu. Její fantasie zabývala se jim víc, než jí bylo vhod. Myslila často na něj, doufajíc, že se změnil, a kdyby tomu i tak nebylo, ukládala si stůj co stůj překonati svou nechuť k němu, jež by snad mohla kaliti štěstí dceřino.

Chvílemi zdálo se jí, že ji Dominika nakazila svými nadějemi, a také zmocnily se jí jisté starosti. Klauda totiž, když zvěděla, že si ji vyžádala mladá hraběnka na matce pro případ větších návštěv, byla jako posedlá pýchou a domýšlivostí. Její umlčená, zakřiknutá marnivost, jejíž bolavou stránkou byly hlavně batistové čepce a zástěry, odznaky to služební, jež paní její zneuznala, promluvila hlasitě. Počala ihned činiti přípravy k odjezdu, dávajíc zřejmě na jevo svou nespokojenost se službou, kde tak málo mohla rozvinout a uplatnit své vlohy. Celé dny a noci žehlila, plissovala a kroužila, až dosáhla konečně toho, co bylo do té chvíle pouhým přáním: čepců podobných sněhovým nákypům, plných krajek, podlinek a fáborů, jež byly mistrovským kouskem žehlířského umění, elegantních zástěr, bezvadných jako hostie, a konečně ozdobných, tvrdě nažehlených spodniček, jež by jejímu kroku dodávaly pyšného šumu a jejímu zjevu vzdušnosti a elegance, která by mohla v panských předsíních závodit s oslňujícími livrejemi lokajů. Když byla konečně hotova, usedla do staré bryčky, sebevědomá a vyšňořena, obklopena krabicemi a balíky, s velikým, pochroumaným košem cestovním na kozlíku a odjela, nečekajíc zvláštního vybídnutí.

Sabina, jež si za ni nevyžádala náhrady, pohřešovala ji víc, než předvídala. Předně vznikla v ní myšlenka, zdali by se některé z jejích starých toilet obešly bez náležitého osvěžení, bude-li třeba oplatiti brzy dceři návštěvu. A domácnost dceřinu — bůh ví proč — představovala si jaksi plnou slavnostního ruchu a společenského lesku četných návštěv. K tomu v poslední době zmocnil se jejího správce podivný vrtoch. Téměř ji týral poznámkami o jejím starém sergeovém šatě s vyleštěnými lokty, připomínaje, že totéž právo musel si osvojiti dokonce starý Gladston vůči své královně, když toho bylo třeba, a tak donutil přímo Sabinu, aby se chvílemi otáčela před velikým zrcadlem a pozorovala vady a nedostatky svého oděvu.

Pokrač.

FEUILLETON.

ÚPADEK ROMÁNU.

Pod tímto titulem přineslo lednové číslo londýnského měsíčníku »The young man« pozoruhodnou stať mladého nadaného novelisty Benjamina Swifta. Redakce poslala před uveřejněním otisky článku vynikajícím anglickým romanopiscům, vyprošujíc si jejich úsudku. Podávám tresť essaye Swiftovy a odpovědí některých spisovatelů. Mnohé hodí se dobře i na naše literární poměry. Swift píše:

»Literatura zdá se býti pokusem menšiny vykonávati ‚myšlení' za většinu. Tato lopotná práce může se díti dvojím způsobem: Buď spisovatel nemá jiné ctižádosti nežli býti ozvěnou průměrné mysli, jakýmsi veřejným fonografem, tak upraveným, že reprodukuje každý do něho vniknuvší zvuk, anebo je spisovatel tak smělý, že myslí vlastními myšlenkami a vidí svět skly vlastní obraznosti. Výtvor v prvním případě vzniklý dá se sotva nazvati literaturou, jest to nanejvýše umění ve své nejnižší a nejnápodobivější formě. Umělec jest zde pouhou resonanční deskou. V druhém případě máme novou tvořivou sílu, jíž vždy oplývá nejlepší literatura.

Chce-li umělec dosáhnouti svého cíle, musí mu býti dovoleno, aby bral za základ ku své tvořivé práci svoje vlastní dojmy a ne emoce jiných lidí. To ovšem neznamená, aby obrátil své vnitro na ruby na podiv světu, ale že výběr látky a způsob jejího spracování musí býti určován jeho vlastní svědomostí. Jinak stává se nádenníkem.

Pátráme-li po příčině tak nadobyčejného množství současné krásné prosy, shledáme, že až na skrovné případy jsou podmínky umělecké tvořivosti převráceny. V každém věku bylo opravdových tvůrců jen hrstka, ale máme-li věřiti nakladatelským oznamům, je nyní spousta spisovatelů — talentů ne-li geniů.

Příčiny dnešní ohromné literární činnosti spočívají nejen v dodavatelích, ale i v potřebách konsumentů. Šíří-li se vzdělání, šíří se i zvědavost, a průměrná mysl právě tak jako průměrný žaludek vyžaduje potravy. Jelikož ale průměrná mysl jest ospalá, letargická a neochotná k vážným duševním výkonům, hledí se uspokojiti tím nejlehčím způsobem. Jest jí tudíž vítáno představení problémů života lehkými obrázky s ideály snadno pro ni srozumitelnými. Ohromná poptávka vyvolala ohromnou nabídku. Ale obecenstvo jde ke knihkupci jako k buffetu. Hledá jen literární zákusky a těžší, ač vydatné potravy si nevšímá.

Jedním z úkolů literárního analytika jest objeviti, jak dalece určitá literatura jest příčinou a jak dalece toliko znamením ducha věku. Někteří tvrdí, že umělec má se dohodnouti na jistém kompromisu s obecenstvem. Touha míti četné posluchačstvo je oprávněna. Již Goethe pravil, že každý spisovatel má doufati na milion čtenářů: Ale tohoto velikého cíle možno dosíci dvojí cestou. Má-li spisovatel osobitý karakter a intelektuální nadání, bude přitahovati čtenáře jako magnet železo. Nebude je musit vyhledávati jako podomní obchodník a nabízeti jim zboží jejich vlastní výroby. Podomní obchod je ale nejlákavějším druhem obchodu a je-li v té míře prováděn jako dnes, stává se hlavní příčinou úpadku vkusu. Chytrá ryba skočí beze vší pochyby po nejtučnějším vnadidle. Ale ne snad jen jednou nebo dvakráte v dějinách malířství, hudby a literatury byla moudrost světa pošetilostí v umění. Dnešní anglická literatura trpí rozpínavostí obchodního ducha. Bylo by ovšem pošetilé a neupřímné tvrditi, že umělci nejedná se o plat při jeho práci a snad je i pravdou, jak věřil Johnson, že nejlepší knihy byly vždy napsány pro peníze. Ale to je dvojaké tvrzení. Neznamená to, že je možno dociliti skvostných výsledků používáním literatury jako závodního koně, ale že popud zevnější byl jen nutností, když popud vnitřní působil největší silou a skvělostí. Když spisovatel musí skáceti své ideály, aby získal obecenstvo, pak asi za mnoho nestály.

Nakladatelé a vydavatelé přizpůsobují se davu jako korouhvičky větru. Stává se nyní na příklad, že román vycházející v některém časopisu musí býti psán v jeho tónu a nesmí se nikterak dotknouti nerudných ideálů zchátralé koterie. Při každém kroku je umělec v pokušení zničiti svou vlastní osobnost. Stává se obchodníkem, nuceným dodávati zboží dle pevné smlouvy. Kollektivní a kooperativní živly v literatuře dusí individualitu spisovatelovu, srážejí ho k mrtvé hladině prostřednosti a když v hodině hanby se pokusí vrátiti sám k sobě, když chce znovu vyvolati staré vášně a rozvinouti žárné bohatství své duše, shledá, že všechno zmizelo. To jest druhá smrt duše umělcovy a smrt hanebná.

Není opravdu s podivením, že »veliké čtoucí obecenstvo« nachází zálibu v tuctových románech. Literárním dodavatelem takých čtenářů jest buď ten, kdo reprodukuje tiskem jejich vlastní svět žaludkových ideálů nebo ten, kdo kupluje s jejich groteskním smyslem pro romantičnost, předváděje jim loutky v laciném zrcadle nemožného středověku. Jsou zplna přesvědčeni, že nemravnou jest kniha hledící zpříma do víru lidských věcí, kdežto svatou pravdou jest, že nemravnou knihou par excellence je kniha, zakrývající pravdu a vytvářející ráj a životní obraz bláznů.

Přes to vše nemusí spisovatel, pociťující skutečnou vášeň tvořivé práce, zoufati. Potřebuje jen volnosti ku své tvorbě. Román je dosud vážnou formou uměleckou, jelikož má celý lidský život za základ. Jeho hlavní úlohou zůstane vždy karakterisace, a o tu se zajímají nejlepší duchové. Konečným zájmem není ani věda, ale nekonečný svět lidských vztahů, k němuž je celé soukolí civilisace pouhou stafáží. Duch literatury neumírá a literární clownové a kejklíři hodiny ať si jen zatančí svou krátkou tarantelu za posměchu moudrých lidí.«

Arthur Morrison neví, čeho by dodal k článku Swiftovu. Lid každého věku a země dostane literaturu, jaké si zaslouží, nezaslouží-li žádné, neobdrží žádné, neb umělec jest konečně nejprve lidským tvorem, s lidskými potřebami, s lidskou rodinou, s lidským ohledem na její blaho a když po jisté době nahlédne, že ukájení jeho pudu po zdokonalení je vlastně ukájením sobeckým, vzdá se ho, aby nedal v šanc blaho svých milovaných. Neb jen pud po zdokonalení vytváří umělce a toliko soubytnost tohoto pudu s výkonnou schopností plodí dobré umění a ne, jak se často tvrdívá, bláhová touha po potlesku inferiorních, jíž nazýváme »slávou«. Podobně se vyslovuje i Percy White.

Thomas Hardy podpisuje bez výhrady definici Swiftovu o mravných a nemravných knihách.

Coulson Kernahan cituje odstavec ze své před rokem uveřejněné essaye:

»Mnoho z dnešní krásné prosy je jen almužnou lidem, postrádajícím obrazotvornosti. Jest to budování jakéhosi chudobince, kde duševně zchátralí mohou odklimati svou sešlou existenci.«

Richard Whiteing shoduje se se Swiftem, že převážná část denní literatury je zbytečná a že se přizpůsobuje choutkám obecenstva, bažícího po lehkých zákuskách. Jest to žalostné, ale lepší než nic. To obecenstvo nemělo dosud vlastně chuti k ničemu, ale taková stálá posnídávka vzbouzí v něm touhu po duševní hostině života. Obecenstvo je velikým dítětem a jeho chuti řídí se dětskými zákony. Čte zprvu jako dítě, čte — obrázkové knížky, pohádky a dobrodružné povídky a teprve později pociťuje neodolatelnou touhu rozváděti tyto dojmy v myšlenkové procesy.

Eden Phillpotts nesouhlasí s titulem »Úpadek románu«. Anglický román je jako moře. Každý příliv vy-

vrhuje na břehy mnoho haraburdí a shnilého smetí, ale veliké srdce vody je jasné a zdravé. Dnes, kdy Hardy a Meredith ustali ve svém díle, je potřeba vůdce, ale mnozí vykonávají dobrou a poctivou práci. Převládající část krásné prosy je psána polovzdělanými pro polovzdělané. Plamen a zápach toho braku, jenž se prodává po statisících exemplářích, považuje dav čtenářů za světlo a vůni, jsa neschopen správného úsudku. Spisovatel nemá vycházeti na půl cesty čtenáři vstříc. Má-li dílo přečkati zítřek, nesmí činiti ústupků. Až bude postaráno o lepší vzdělání, postará se literatura o sebe sama.

H. G. Wells nesouhlasí s názvem. Román změnil svou tvářnost, je kratší, má méně »karakteru« a více formy, symmetrie a přímosti než v letech šedesátých. Titanotherium ustoupilo koni. Ale úpadku zde není. Pozorujme jen povahokresby Conradovy, úzkostlivou úpravnost Jacobsovu, uměleckou péči Bennettovu. Jak dobrý je Gissingův »Charlatan«, jak nádherné je vše, co není naprosto špatné v Kiplingově »Kimu«! Pomysleme na živost Robertsovu, gobelinové barvy Hewlettovy, na uhlokresby Morrisonovy!

W. L. Courtney soudí, že ve většině period světových dějin bylo slyšeti volání o degeneraci a úpadku a že počet lidí, vyhledávajících opravdu umělecké dílo byl vždy malý u porovnání s těmi, kdož jsou vábeni třpytivostí a melodramatickým účinkem. Ale pokud je vážných pracovníků, potud literatura potrvá.

W. E. Norris nemyslí, že záplava špatných románů způsobí úpadek této formy literatury. S pokračujícím vzděláním rozmnožil se počet čtenářů, od nichž se nedá očekávati mnoho vkusu a úsudku. Poptávka jejich setkává se s nabídkou je uspokojující, to ale nebrání produkci dobrých děl v záplavě chatrných. Literatura mající Mereditha, Hardya, Kiplinga, Jamesa, není na tom tak zle. Román, aspoň co se týče formy, je nyní v přechodném stavu, ale stav tento dojista přežije, neboť se hodí dobře jak pro spisovatele tak pro čtenáře. Vkus širokého obecenstva nedá se lehko napraviti, ale dlužno připustiti, že obecenstvo vždy, ať vědomky či nevědomky, klaní se v posled přece před pravou věcí a padělku zapomíná.

Shan F. Bullock s článkem naprosto nesouhlasí a praví: Skutečný umělec přijde na světlo tak jistě jako vražda. A svět lační po novém Dickensovi, Tennysonu neb Scottu.

Jos. Bartoš.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

»Manes« vydal zprávu o své činnosti za rok 1902. Minulý rok byl velmi bohatým v činnosti mladého spolku uměleckého. Zpráva líčí vznik výstavního pavillonu u Kinského zahrady, děkuje těm, kdo podporovali tento podnik, jenž nejdříve sloužil výstavě Rodinově. Byla to významná výstava, velká událost — a přes to nepotkala se výstava geniálního sochaře francouzského s očekávaným zdarem hmotným. Mistr Rodin zavítal do Prahy a byl námi nadšeně uvítán. Svou vděčnost projevil »Manesu« darem knížecím: bronzovou soškou »Měšťané z Calais«. Umělci čeští darovali Rodinovi známou kresbu Švabinského.

Po výstavě té následovala výstava moderního umění francouzského, jež byla zároveň debutem francouzských impressionistů v Čechách. Morální úspěch opět velký, ale hmotný žádný. O výstavu tu měl velké zásluhy spisovatel a kritik Gabriel Mourray, jenž v Praze přednášel též o Puvis de Chavannes. Zpráva »Manesa« uvádí smutné faktum, že ani jeden z vystavených obrazů francouzských nebyl zakoupen. Vše bylo vráceno do Francie, a můžeme být jisti, že francouzští umělci více v Praze nebudou vystavovati. Dalšími výstavami byla výstava Mikuláše Alše, Hudečka a francouzské grafiky. Výstava M. Alšova byla v první řadě aktem povinné piety u příležitosti padesátých narozenin mistrových. Členstvo »Manesa« uspořádalo během roku též řadu výstav ve venkovských městech, v Hradci Králové, Mor. Ostravě, Mělníku, Táboře. Velkého úspěchu dosáhl »Manes« ve Vídni, kde vystavoval v uměleckém spolku »Hagenbundu«.

Konec zprávy »Manesa« mluví o zoufalém stavu finančním. Bylo by povážlivo, kdyby spolek, tak zdárně representující umění mladé, měl se ztroskotat. Pozoruhodna je poznámka o České Akademii, která na žádost »Manesa« o podporu ani neodpověděla. Peněz má Akademie dost. V »Přehledu« jsme četli, že prof. J. Prášek obdržel od r. 1895 na podporách Akademie 7600 K. Tak štědře u nás nebyli podporováni ani nejgeniálnější učenci a umělci od dob Šafaříkových. Neznáme velké tvůrčí činnosti prof. Práška, jež zajisté ve světě vědeckém musí míti význam epochální, již podle míry, jak je podporována Akademií. Je to krásné takto přispívati geniálním mužům, ale litujeme, že podobná přízeň neprojevuje se i mladé literatuře a mladému umění, kde snad je několik talentů a pracovníků, kteří snad jednou prokáží českému národu služeb také tak velkých jako profesor Prášek.

VÝSTAVA † MARIE DOSTALOVÉ.

Není smutku tesknějšího a hlubšího než spatřit to, co se rozlétlo ke světlu, shozeno smetí, sotva že se perutě chtěly odpoutat od zemské hroudy. A tím trapnější je, byla li to duše, jež nesla v sobě svět vlastních slibných barev, tónů a pocitů, své vlastní poetické vidění věcí.

S takovým lítostným dojmem stoupal jsem onehdy za slunného rána na výstavu mladé malířky. Jarní slunce smálo se za okny vysokého, nad Vltavou strmícího atelieru, odtud bylo vidět na zelené petřínské straně, na šumný pohyb zástupů na Karlově mostě, na nehybné Hradčany. I umělkyně patřívala odtud na probouzející se jaro, jež vzkřísí k novému životu vše . . . mimo ni, tu jemnou, zanícenou duši.

Zanechala tu toliko odkaz, řadu prací, které hledí na nás smutně se stěny atelieru. Je jich hezký počet, neobyčejně bohatý při mladistvém věku jejich tvůrkyně, a přece, jak se dočtete v katalogu, byl podán toliko výbor prací.

Skoro všechny ty drobné obrázky zachycují pohledy z labských rovin kolem Poděbrad a Nymburka, rovin, jimž porozumí toliko ten, kdo vyrostl mezi těmi nekonečnými pláněmi, zdánlivě monotonními, ale plnými svého vlastního života pro navyklé oko. Marie Dostalová je milovala; cítíte, jak tam, kde se k nim vrací, dýchá se jí volněji, pohled její je přesný, ruka jistá.

Milovala je a malovala je. Zachycovala je bezpočtukráte, nalézajíc nové a nové kouzlo, nová a nová překvapení. Zde třpytí se hladina širokého, dobromyslně a vážně plynoucího Labe, jeho nízké břehy, obetkané rákosím. Tam rozlily se jarní labské vody na luhu, zaplavily cesty, vzaly do svého zajetí několik osamělých topolů; pak jsou tu pískové strže vroubené na obzoru zelenou linií »borků«; pak nekonečná luka chvějící se v závanu lehkého větříku, rozkvetlé zahrady, cestka vedoucí borovým hájem. Ale především naleznete ty nezapomenutelné západy slunce, snad nikde tak krásné jako tam, kdy celá krajina jakoby byla polita krví, kdy vše se vám jeví v čarovném osvětlení, propůjčujícím každému stromu nový život.

Marie Dostalová vykouzlila ty polabské krajinky s jistým žensky měkkým procítěním, které dodává jejímu dílu poetického kouzla. Milovala přírodu samotnu, bez jediného človíčka, jakoby jí připadalo svatokrádeží, spojit pomíjivou lidskou existenci s nekonečně obrozovaným životem krajiny.

Polabí, krásné, bohaté Polabí, ztratilo v ní svoji básnířku, jednu z těch duší, které je nejhlouběji chápaly.

O. Theer.

DIVADLO.

Smíchovské divadlo vydalo ve formě brožury přehled své činnosti za r. 1897—1903. Historie předměstského divadla je stručně podána a vyloženy snahy a plány umělecké, spisy divadelní i vysvětleno, proč se vždy nepotkaly se žádoucím úspěchem. Za šestiletí 1897—1903 provozována byla díla 67 českých autorů, 14 jinoslovanských, 52 francouzských, 46 německých a 13 ostatních světových literatur. Z české literatury hrána dramata: Kolárova Magelona, Pražský žid, Žižkova smrt, Stroupežnického Zkažená krev a Hrobčický, Šimáčkův Svět malých lidí a Jiný vzduch, Bozděchův Baron Görtz, Kvapilovo Přítmí, Bludička i Princezna Pampeliška, Jeřábkův Služebník svého pána, Syn člověka a Magdalena, Ladeckého Dva světy a V úskalí, Štolbova Závěť a Peníze, Preisové Gazdina roba, Mrštíků Maryša, Svobodovy Směry života, Vrchlického K životu, Šamberkův Havlíček, Želenského Macecha a t. d.; frašky a veselohry: Šamberkův Ravugginolo, Blinkalovy trampoty, Blázinec v I. poschodí, Rodinná vojna, Podskalák, Palackého třída č. 27., Jedenácté přikázání, Jen žádný sněm, Hrůzná noc, Divadelní vlak, Potrhlý švec, Táborského Nový Robinson, Šmahovo Tiché jubileum, Stankovského Malý král a Tvrdohlavá žena, Vrchlického Noc na Karlštejně a Pomsta Catullova, Bozděchova Zkouška státníkova a Světa pán v županu, Macháčkovi Ženichové, Stroupežnického Paní mincmistrová, Zvíkovský rarášek, Naši furianti a Pan Měsíček, Bittner-Puldova Hlavní trefa, Sokolův Starý vlastenec, Šváb-Kubík-Wandererovy Praha v Americe, Za 100 let tu nebudem, Bez halíře do Paříže a Děti Vltavy, Nerudova Prodaná láska, Kolárovi Mravenci, Primator a Casanova, Štechova Ohnivá země, Pippichovo Z české domácnosti, Štolbovo Na letním bytě, Kuklovo 333, Hermanova Manželova přítelkyně, Peškovy Starší závazky, Ruthův První klient atd. Dále četné lidové a dětské hry. Z mladých autorů českých debutovali na scéně Smíchovské: Fastr, Borotínský, Mašek, Kraus, Havlíček, Archleb, Táborský, Markus, Krejčí, Distl, Karásek, Markup, Havránek, Destinnová, Maloch, Janke, Mervart, Riegl, Pittnerová, Arnstein, Pittermann, Novák, Moravec, Lukavský, Horák a Ludvík.

LITERATURA.

G. M. Vyskočil: Pampelišky. Verše. 1901—1902. Nákladem F. Příhody v Rakovníce.

»Několik květů planých, vybledlých barev,« praví p. autor v předmluvě o svojí knize. Proč tedy vydává to, co sám označuje slovy chvíle oddechu? Nechci jíti proti jeho knize, uznávám jí, že má několik piec, sensibilitou oplývajícího zevnějšku, které jsou lepší než ostatek knihy, na který dobře vztahuje se titul prvé části: Zahrady planých květů. P. autor je hlavně improvisateurem, který má snahu po zevním effektu, a snaží se dodati lesku svým básním verbálným vzmachem, hledáním nových epithet, barvitých obrazů — a těmto teprv akkomoduje a podřizuje svoji myšlenku. To jest hlavní vadou jeho knihy: proto kráčí od obrazových improvisací přes lehkou ironii a erotický smutek k piecám náladovým a resignovaným. Několik uměleckých oblastí látkových, několik suggestivních motivů, neurčitá snaha po vyjádření depresse co nejlyričtěji mísí se tu v myšlenkový chaos, jehož jednotlivé živly matně vyrážejí na povrch — protože svíjejí se pod tíhou formy, kterou se násilně deformují. Co se týče formy p. Vyskočilovy, tu je patrn jistý talent lyrický; jsou celé věty u něho, které mile působí — ale je nutno, aby p. autor vybavil se ze současných vlivů. Aby nelpěl na užívaných ornamentech v naší moderní poetice a tam, kde chce sám vytvořiti nové, snad originelní formy, aby to činil v plné konvergenci s vůdčím motivem, formoval obrazy podle intonace a netvořil jich isolovaně. Tak, jak jest, jeho umění bije do očí svojí neustáleností a nedostatečným scelením snah a vytčením cíle. To ovšem omluvil p. autor předmluvou k tomuto svazku.

Jean Rowalski.

ZPRÁVY A POZNAMKY.

Slavjanofilská činnost Louise Legera ve Francii a hraběte Lützowa v Anglii zasluhuje uznalé pozornosti našich literárních a vědeckých kruhů. Hrabě Lützow, jenž vykonal svou osvícenou činností mnoho dobrého české věci, bude pořádat několik přednášek na oxfordské universitě, jak se dovídáme ze soukromého dopisu. Hrabě Lützow prodlívá nyní, jako každoročně touto dobou v Londýně. Navštíviv slavného slavjanofila prof. Morfilla v Oxfordu byl jím vyzván, aby přednášel na oxfordské universitě o něčem z oboru slavistiky. Hrabě Lützow přijmul návrh a předmětem jeho několika přednášek bude: The historiens of Bohemia. — Prof. Louis Leger, sympatický a neúnavný učenec a publicista francouzský, uveřejňuje ve vynikající revui literární »Minerva« vysoce zajímavé kapitoly ze svých vzpomínek: »Souvenirs d'un Slavophile (1871—1872) a vypráví o svém pobytu v Praze. V témže dubnovém čísle »Minervy« uveřejněny jsou nové básně Jeane Renouarda, známého čtenářům »Lumíra« z duchaplných článků o francouzské poesii, jež napsal pro náš list.

*

Náhlou populárností, skvělými dvěma úspěchy vysoko vyzvednutý Edmund Rostand odpočívá již delší dobu po triumfu svého »Aiglona! žije v nádherné ville v Cambo. Jeho zdraví bylo otřeseno, zejména po rozčilení mnohých zkoušek a studií s neúnavnou, věčně svůdnou Sarou Bernhardtovou, pro niž psal »L'Aiglona«. Mladý básník musil se na dlouhý čas vzdáti práce a pařížského života. A ve venkovském svém zátiší baví se — marionettami. Zařídil si divadélko marionettové. Dohlíží na vyřezávání a oblékání figurek, vybírá pro ně paruky a kostýmy, stará se o malování kulis, baví se řízením světelných efektů a vše, čím je oživeno jeho rozměrné a složité divadlo marionettové, je jím vedeno. A se svou sličnou, poetickou chotí, která píše verše, od níž prý pocházejí některé scény v »Cyranu« i v »Orliku«, hraje pro potěšení svých hostů »Políbení« od Bamilla, komedie Courtelinovy, Tristan Bernardovy atd. Rostand našel ve své hračce více než kratochvíli. Vypravoval svému příteli, že tímto způsobem je ve stálem spojení s jevištěm, ostává v ovzduší divadla a seznamuje se s obtížemi režie a úpravy scénické. George Sandová milovala též marionetty, Maeterlinck a Anatole France rovněž nalézali velké kouzlo v divadle s dřevěnými aktery. A zdá se, že nejvíce spokojena s »guignolem« Rostandovým je mladá choť básníkova, jež shledává, že v zákulisí marionettového divadla je méně průvanu, méně mikrobů a jiných nebezpečí pro jejího muže.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. KVĚTNA 1903. * ČÍSLO 21. *

LADISLAV VELTRUSKÝ:

V LÉTĚ.

SKIZZA K NOVELLE.

I.

Unavoval jej ten hovor přítele a lékaře v lázeňském parku.

»Víte, ten život velkého města! Plno hluku, spěchu a shonu od boulevardů až do nejzapadlejších uliček odlehlých čtvrtí. Den plný námahy a večer zábavy, dráždicí a vysilující. Ah, venkov je něco zcela jiného, zcela jiného — uvidíte. To ticho a klid. Mírné zábavy, malá společnost. Ve dne sedíte v parku, bloudíte po lese, můžete rybařit ... Já si od toho slibuji mnoho. Uvidíte.«

Pak se podíval na hodinky:

»Mám ještě několik návštěv na srdci, odpusťte! Vy zůstanete ještě zde. Ovšem.«

Osaměl.

Trávníky, ráno kropené, páchly těžkou, dusivou vůní. Pestřily se v jasné a temné zeleni, jak na ně svítilo slunce a listnaté koruny stromů na nich bohatě kreslily krajkové vložky stínem svých listů. Záhony voněly v opojné směsi vonných výdechů. Jen několik bílých, těžkých motýlů se vznášelo nad nimi, jako bílé, ztuhlé dýchání květin. Kolébali se tiše, tak blízko teplých kalichů, jen v malé vzdálenosti od nich, která se kmitala teplem a touhou. A v tomto vlažném, rozhřátém vzduchu cítil sladkou, zmatenou neurčitost, závrať neurčitých pocitů, teplé hlazení nových, prožitých dojmů ... Jako šťastné tušení nového přátelství.

Kolem úst se mu tvořil nejasný, neurčitý tah, jako dítěti, jež neví, má-li se štěstím smát, anebo tiše plakat.

Ve vzdáleně tlumeném roztříštění těchto pocitů se v něm tiše roztesknila tragika jeho života, zrádné, pomalé hynutí těla. A jeho rty ztuhly v křečovitém úsměvu.

»Tak již mne vyvezli na ostrov bolestí a tichých zoufalství ... Musí tak býti? Bude tak?!«

Bude ...

Prolnul jej mráz různých pocitů. Zachvěl se a zadíval do modré laskavosti letního nebe.

Zasnil se.

— — ne. Bude lépe. Cítil to v sobě. Co řekl přítel?

— — —

Opakoval si tiše, neslyšně:

»Ostrovy tichých, ostrovy nemocných .... Vlažný vzduch prohřátý světlem, sílící víno sesláblých, tiché slavnosti smutných. Ostrovy tichých, ostrovy nemocných ...

A jakoby se bál, že někdo zaslechne i tak neslyšné věty ...

... říkal si již jenom s radostným pocitem:

»Ostrovy šťastných, ostrovy rekonvalescentů.«

Pak se uklidnil zvolna. Zadíval se do čistého vzduchu, v němž rozdýchalo radostné veselí modré oblohy bílé motýle. Barevné plaménky světle rozkvetlých květin se zapalovaly v poledním slunci, jehož světelné doteky je dráždily teplem, tavíce jejich sílu a mízu do prchavých vůní.

Napjaté polední ticho ... Jen v travách to vonělo dozráváním.

Něco zašelestilo v blízku ...

Pod lehkým krokem zaskřípal žlutavý písek lázeňských promenád.

Objevila se mladičká dáma s prchavými pohyby cudné laně, v letní bluze volného střihu, v krátké sukni plné záhybů, vydechující omamný parfum dívčí něhy při každém pohybu, s kloboukem z florentinských krajek, přečnívajících přes okraj a vrhajících svými vzorky bledý stín v malou, poněkud znavenou koketní tvář. Ty střevíčky tiché, maličké, s velkou mašlí, letních barev, jako veliký motýl, váhající odlétnout!

Zdravil ji.

Dovolovala to sbližující těsnost tohoto hnízda, dost blízké zájmy všech lázeňských hostí — a Bůh ví co jiného. Vždyť děkovala vlídným úklonem hlavy.

Šla zvolna, koketně točíc rozevřenou střechou svého slunečníku . . .

Zvedl se zvolna, odhodlán připojit se k ní.

* *
*

Usedli na nízkou lavičku ze železného rákosu.

Balil si cigaretu a ona opřena loktem o podpěradlo, kreslila druhou rukou zvětšující se kruhy bílým slunečníkem do čerstvého písku, čekajíc jeho odpověď.

Zasmál se téměř affektovaně: »Já?! Mám-li rád léto? Nevím . . . a přece jsem spokojen v tomto napjatém poledním tichu, povstalém zralým praskáním klasů a teplým páchnutím trav.«

»Vidíte: je v tom něco jako obsáhnouti hudbu jediným tónem, shrnouti umění veršů a slov v jediný výkřik, jediné citoslovce. Hudba, která se neposlouchá uchem, mluva, kterou se nemluví. Dát cítit něco, ale ne mluviti o tom, zpívati věc, a ne opěvovat ji. Jen výkřik najíti, tón, linii —«

Zakašlala slabě, ironicky:

»A Beethoven, Wagner? . . .«

Pokrčil rameny:

»Přirozený zákon. Jsme daleko a chceme-li dále, musí se počíti znova. Snad hůře, snad lépe, ale vždycky jinak. Je to nutné, přirozené a správné, že výsledek bývá opakem svých počátků.«

»Myslíte?«

Neodpovídal.

II.

Společnost seděla v útulné restauraci lázeňského parku, nuděného jednotvárně šedým mžením nevlídného dne a uspávaného hudbou odpoledního koncertu.

Několik pánů, několik dam.

Páni kouřili, dámy mlčely a nemohlo se o nich více říci, než která je mladší snad, a která snad je hezčí.

Sevšedněli si navzájem pravidelným stykem, jejich různosti na sebe zvykly a nezbylo jiného, než: několik pánů, několik dam. Dámy v těžkých shawlech srkaly mrzutě vychladlý čaj a pánové kouřili lékařem povolený doutník.

Pusté ticho nudy, rušené tiše znějící hudbou, zamlkající, chladnoucí v sytém, těžkém ovzduší. Mnoho třičtvrtečního taktu: Waldteuflovy valčíky, Straussův »Cikánský baron« a někdy Dvořákovy »Slovanské tance«, a kapelník v bezvadném fraku, způsobný, upjatý, s akademicky mírnými gesty, s lesklou taktovkou, stále kontrolující svá gesta dirigující více k vůli obecenstvu než z potřeby orchestru.

»Francouzský způsob,« řekl by stále unavený, nyní v sousedství věčně se smějících naivních děvčátek maloměstského advokáta se nudící a mlčící malíř, který působil v této společnosti nepříjemný dojem přehnaně velkých znalostí obsáhlou momenklaturou světových jmen posledního data. Stále se nudil, s pichlavou ironií v ospalých očích. Nevěřil v nic a nejméně v sebe. Studoval, cestoval, hýřil, pil, nudil se a hrál jedině k vůli svému talentu. Takový commis voyageur svého talentu. V několika nedokončených skizzách jeho převládaly znatelné vlivy jediného mistra: Ropsa. Ohromoval exotickými jmény umělců i časových kuriosních celebrit, při nichž se dámy rozpačitě usmívaly, sestárlý redaktor si v duchu dělal poznámky a ostatní páni se s nápadnou důkladností halili hustým dýmem svého doutníku.

S divoce roztřeštěnou kravatou na batistové náprsence nudil se okázale ve společnosti drobných slečinek.

Zbohatlý redaktor svědomitě se nudil v nerozlučném sousedství své bledé, hubené, blaseované ženy v černých, těsně pod bradou upjatých šatech. Člověk bez vlastního zájmu, jenž denně posílal články svému žurnálu, v nichž našel advokát svou včerejší politickou diskussi, dámy svoje výkřiky a hovor o modách, jedni svoje myšlenky, druzí svoje fráze a malíř kousavé narážky na umění poslední doby. I děvčátka venkovského advokáta našla zkreslenou svoji naivnost v nepodepsané causerii nedělního čísla. Nerozčiloval se při žádných názorech. Mluvil-li déle, byl to makulář úvodníku do ranního čísla. Rostl ze všech pro všecky a naslouchal vždycky malátně a nezúčastněně.

Starý, pohyblivý, nervosní profesor, který si přinesl z vyučovacích hodin mezi gymnasiálními škamnami podezíravost k tichému smíchu veselých slečinek. Stále nejistý, není-li příčinou jejich smíchu, přistihl se nejednou při svědomité korrektuře nečeských frází ve svém žurnále, navyklé dvacetiletým opravováním českých komposic.

Dvě dámy, jež nutno jmenovati s jejich ctiteli.

Pikantní kráska s labužně zhýčkaným tělem vytylé blondýny, smějící se mladému úředníku jakési banky, člověka s nákladnou sbírkou křiklavých kravat a sportovních dressů, zabezpečující úspěchy u dam. Měl právě šťastný nápad. Kouřil cigaretu z drobných lístků, opadalých z velké růže své sousedky. Pokrač.

Karel Novotný:

PAMÁTCE PŘÍTELE.

(ZA JAR. MACÁKEM.)

Byl jarní večer, když jsi odešel.
Stín smrti přivál k lůžku potichu,
hojivým přikryl líce rubášem
a zlíbal skráně tvoje zmučené.
Umlklo na rtech, co's říc' ještě chtěl.
Odvála duše krásná, vonná zář.
A oko mlčky zahledělo se
do bezedného klínu věčnosti. —

Ztich' život za tebou, jenž tolikrát
tvé nitro zbodal, mstivý, krvavě,
že's nahléd' příliš jeho do hlubin,
že's mu až příliš, příliš rozuměl!

Dohasla v dáli krásná ozvěna
tvých jasných strun. Kdos náhle přeřezal
je drsné dlaně tvrdým skřípnutím,
když začínaly právě píseň svou
o kráse . . . Z paží tvojich vypadl
štít bílý a truchlivě zazvonil . . .
A ruce tvé, ve žhavém zápasu
jež neumdlely proti nízkosti
a prokletí a bídě života,
v žalostně úzkých stěnách rakve teď
už vadnou beze hnutí. Složily
se v truchlé její lůno záhy tak,
však v bílém, hrdém míru po boji!
V prach nenávistné hroudy zapadly
pro touhu svoji žhavě planoucí:
kus hvězdnatého strhnout azuru
že přály sobě tolik vášnivě!
Pro touhu svoji žhavě planoucí . . .

A ztichlo srdce v hrudi ztrnulé,
vášnivým vznětem žhoucí po pravdě,
jas dobra, jemuž svatým světlem byl
a sladkým chlebem záře umění!

Do kterých končin prchlo vesmírných,
co štkalo hrudí tou a jásalo?
Kam vznesla se tvá duše zářivá?
Kam zavály ji bílé perutě?
Žalářem těla temně vězněny,
jež bily žhavě jeho o mříže,
šumíce truchlou písní bolestnou? —

V prach nenávistné hroudy zapad' jsi.
Snil's o výšinách. Hrob tě uvítal.
Chtěl's hvězdy líbat. A v zem klesl jsi.
Chtěl's orlím letem k slunci zavířit.
Chlad syré země lůžko ustlal ti.
Své tělo dal's mu v jarním rozkvětu
pro touhu svoji žhavě planoucí!
Pro touhu svoji žhavě planoucí . . .

Tvou ztuhlou skráň ať palmy zahalí!
A lilije ať hrob ti vystelou!
Prach nenávistné hroudy zavřel se.
Však o výšinách snil jsi! O slunci!
O síle života a nádheře!
Ať lilije tvé lůžko vystelou!
Pro touhu tvoji žhavě planoucí!
Pro touhu tvoji žhavě planoucí . . .

Tu elegii plakat krvavou
že budu nad tebou, jsem netušil . . .

Je po všem. Navršen je tichý rov.
A vichr jarní žene oblaky
a teskní thujemi a žaluje.
A vichr jarní hučí blankytem
a zlaté kvítí hoří na nivách.
Co tobě dech jich? Co jich smavá zář?
Co motýlů tlum tobě stříbrných,
jenž nahýbá se ku jich kalichu!
Co tobě modrá hudba večerní,
když hvězdným tichem vstane od lesů?
Co jitra zář, když vzplane růžemi?
Dne požár zlatý nad smaragdem lich?
A bledé kouzlo záře měsíční,
když tichým dechem stříbří zahrady?
Co tobě jara úsměv ruměný,
když sype s ňader vonné fijalky?
Co léta žár? Co smutek jeseně?
A zimy tklivý, lhjový mír? —

V tvé zhaslé oko víc již nezáří
opojná báseň světa. Dosnil jsi
už záhadnou tu báji života.

Teď ještě růže vzpučet ke slunci
nad tělem tvojím mohou uvadlým
a sladkým dechem vynést ze srdce,
co krásného tam ještě zůstalo —

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Tolik zkušenosti Adam už má, aby věděl, že rodiče neučiní ničeho náhlého, a přece prožívá v sobě každý jejich pohyb, každý posunek, každé hlasitěji pronesené slovo, jež mu zřetelně zní v uších. Och, kdyby on směl do toho promluviti! Řekl by Bakulovi, aby mu dal s Anýžkou pomoc, jakou chce a může, že vším vezme za vděk, jen když mu dají Anýžku. Ó, že s ním prve nemohl promluviti slůvko po straně! Navedl by ho, aby otci všecko slíbil, co pro Adama od něho žádá, však že toho Adam nevezme a hned po svatbě vrátí, jen co bude u Králenců sám panovat.

Ale když viděl, jak se Bakula rozhněván sbíral a hodinky si do kapsy cpal, naděje jeho bylo na mále a již se chystal prohlásiti, oznámí-li mu otec, aby na Anýžku déle nemyslil, že z toho nebude nic: Rodiče nejmilejší, buďte si zde u Králenců sami, a já půjdu k strejčkovi Bakulovi a budu mu za Anýžku sloužit sedm let a ještě jednou sedm let jako Jakub zaRáchel, jen když si ji vysloužím.

Pst, Anýžka se probouzí!

Skutečně, probudila se. Dlouhé řasy se zdvihly a odclonily černé oči, jež prvým pohledem utkvěly na Adamovi. Pomyslete si, lidé: na nikom jiném oči její nespočinuly, než na Adamovi, na šťastném, třikráte šťastném Adamovi! A jakoby se naň byly usmály! Ano, Adam to dobře viděl, že se pousmály, a nemohlo to platit nikomu jinému, když tu nikoho nebylo. A tváře, hle, jak se jí zdravě zarděly! Také dobré znamení!

»Co se ti zdálo, Anýžko?« otázal se Adam od hrušně.

»Že jsem doma.«

Odpověď byla jen vydechnuta, ale Adam ji dobře rozuměl. »Že jsem doma« Adam si to vyložil, jak se mu hodilo a líbilo, jakoby byla řekla: Že jsem doma zde, u Králenců v Líkařově Lhotě. Dlouho jsem spala?«

»Nedlouho, naši teprve se vracejí ze za humen.«

»Musím vstát, podej mi ruku.«

Sednutí Anýžčino bylo velmi umělé. Krásné šaty se při něm nepomačkaly. Ale pomačkaly by se při vstávání, kdyby Anýžce ruky nepodal. Avšak toho si Adam nepřipustil, že Anýžka jeho ruky potřebuje a jen proto o ni žádá. Duše mu jásá; Anýžka mu sama řekla: Podej mi ruku!

Přiskočil, podal ruku, podal také třešně na lopuchovém talíři, Anýžka si uvázala na hlavě šátek, zobala třesně, a mezitím už vešli na sad obojí rodiče.

Otec Bakula jí oznámil: »Anýžko milá, novinu ti povím. Když jsme se ráno zdvihli a jeli do Líkařovy Lhoty, netušili jsme, co se tu stane, co nás tu potká i s tebou. Ty víš a maminka taky ví, že jsem se strejčkem Králencem uzavřel přátelství, když ode mne v Netolicích koupil hřebici. Pořád jsem si myslil, že je třeba, abych se taky seznámil s manželkou svého nového přítele a s jeho rodinou, zvlášť když on už byl takový zdvořák a prvý nás navštívil. A považ si, strejček s tetou zrovna tu chvíli se mi klaněli o tvou ruku pro Adama. My bez tebe o tobě rozhodovati nechceme a prozatím jsme dovolili jen tolik, aby Adam za tebou chodil a tvou přízeň si nadcházel. Přece však by bylo dobře, kdybys už nyní se prohlásila, co se ti zdá, nakloní-li se tvé srdce Adamovi a nebude-li nadarmo za tebou cestičku šlapat Já řekl strejčkovi zrovna, že tě k ničemu nutit nebudeme. Sama za sebe jednej. Jak si usteleš, tak si lehneš. A dnes pověz jen tolik, jsi-li svolna, aby Adam chodil za tebou.«

Anýžka ani se neupejpala, ani nebyla rozpačitá, ani překvapená, ani veselá, ani smutná.

»Dělejte si se mnou co chcete,« odpověděla jedva slyšitelně.

»Má je!« zajásal v duchu Adam.

»Všecka čest,« pochválil Králenec, »Anýžka je z dobrého vedení, zdárné dítě jináč rodičům neodpovídá. Bakulo, ani jsem toho neočekával, upřímně přiznávám.«

Ještě si popili medových patok, aby se Bakula na cestu posilnil, načež Adam zapřáhl a hosté se vraceli z podívané.

Za Líkařovou Lhotou Bakula zastavil, ohlédl se nazpět, zdaž se od Králenců nikdo za nimi nedívá, a když se přesvědčil, že nikoli, vyzval Bakulku, aby od Anýžky přesedla k němu na přední sedačku. Potřeboval mravné opory své ženy. Jakmile se k Líkařově Lhotě obrátil zády, začala se mysl jeho měnit a činil si výčitky, že Králenci povolil a raději se s ním neroztrhl; ale při tom se bál, aby Králenec nepozoroval jeho vrtkání a myslil, že by Králenci postačilo jen se na Bakulu podívat, an se ve své nouzi utíká k ženě o rozum, a již by se dovtípil, co se v Bakulovi děje.

»Co myslíš,« pravil ženě důvěrně, »já se zpítím! Tři dni jsou na zpícenou, a když Králenci zítra napíšu psaní: ‚Vážení a milí přátelé, tak a tak, vědomost vám dáváme, že jsme se chvála bohu, ve zdraví od vás vrátili a že jsme se u vás dobře poměli a z toho vám zdvořile děkujeme, ale taky vědomost dáváme, že z toho, o čem jsme jednali, nebude nic, a že by marno bylo nám toto pevné ustanovení rozmlouvati' — nikdo z nich nemůže být uražen, tisícka bude zachráněna a prahuna rovněž.«

Bakulka jinak uvažovala.

»Nepřechvať se, Bakulo,« rozkládala potichu, aby Anýžka nemohla doslechnouti. »Místo je u Králenců hodné, lidé hodní, a nad Adama zrovna není. Žádá-li Králenec o tisícku víc, na to taky ještě vysáhneme, a výhoda pro nás bude, kdyby se stalo, bože nedej! a přicházeli k nám se stížnostmi na Anýžku, že je taková a maková a nikoli taková, jaké nevěsty si žádali, že budeme moci říci: ‚Ať je jaká je, však si své místo u vás dobře zaplatila!' A jim bude ztichnout a mlčet.«

Bakula neřekl tak, ani onak. To znamenalo, že je nucen dáti ženě za pravdu. Po chvíli zašeptal, stavěje se, jakoby ho hněv ještě docela neminul:

»Ať tedy Adam přijde, ale ne na noc! Vidíš, to jsme jim měli připomenout. Jak přijde podvečer, obrátím ho na podpatku tváří k Líkařově Lhotě a pobídnu ho pěstí tak, že ještě na večeři doběhne domů.«

»Povím ti, kdy přijde. To je si možno na prstech vypočítat. Mezi nedělí po prvé nepřijde. Předně by ho Králenec na zahálku nepustil, za druhé by to svědčilo o přílišném chvatu, a toho Králenec na jevo nedá, byť mu sebe více záleželo, aby Anýžka byla jeho snachou. Adam přijde příští neděli k obědu. Tím nic neprozahálí, ukáže, jaký je chlapík, a přijde přede všemi, neboť Králencové nejsou tací, aby se plazili kolem plotu a zdí.«

»Ať tedy přijde v neděli,« Bakula na to hlasitěji, »a ty něco dobrého přistroj, co já rád. Takhle kdyby byla polívka s nudlemi, maso s koprovou omáčkou a mladá vepřová. A potom, aby bylo všeho dost. Šenkýře se optám, bude-li v neděli načínat a on se hned dovtípí, že budeme mít hosty a že má načít. Musí se ukázat, že naše pivo také je nápoj.«

»Brzy po neděli,« pokračovala Bakula šeptajíc, »Adam přijde ráno všedního dne, aby viděl, máme-li již uklizeno a je-li jeho vyvolená ustrojena. Bez té zkoušky se věc neobejde. Králenec je opatrný a na všecko myslí.«

»To tedy Anýžku trochu hoň, abychom neměli hanby.«

»Nestarej se. Neustrojenou Anýžku nikdo nezastane. Možná, že na ranní návštěvu ve všední den přijde pod nějakou záminkou sám Králenec. Jeť on z těch, kteří svým vypíchaným očím více věří, než jasným očím druhého. A budou-li spokojeni také při druhé návštěvě, potom Králenci prásknou do spřežení a pojedou k cíli tryskem.«

Tak se připravovali Bakulovc na další postup věci.

Králenec po celý týden ani slůvkem nezmínil se Adamovi o Anýžce, ani o tom, co s jejími rodiči mluvil a smluvil. Čeho bylo Adamovi třeba vědět, pověděla nebo napověděla mu matka.

Teprve v sobotu večer Králenec promluvil k synovi mezi čtyrma očima: »Zítra, Adame, půjdeš za nevěstou. My s maminkou odejdeme časně ráno do Nakří do kostela. Ty vyplavíš koně, vyhřebelcuješ, nakrmíš a potom si osedláš kterou ti libo kobylu a pojedeš na Lomec. V Lomci bude zítra mše svatá ranní. Tu zmeškáš. Ale nejezdi dál, abys nevešel do kostelíčka, třeba prázdného a nepomodlil se tam. Zdržovati se netřeba, na to Pánbůh nehledí. Vsedna potom do sedla, jeď dobře, abys nejdéle do půldesáté byl u Bakulů na dvoře. Všeho si tam všimni hned, jak dojedeš, zvláště pořádku a úklidu. Bývají rodiče fortelní, kteří ženíška důtklivě zvou: ‚Přijď, chlapče, ten a ten den, tu a tu hodinu, rádi tě uvidíme, budeme tě čekat'.«

Pokrač.

R. J. Kronbauer:

ROPUCHA.

Dokonč.

Řekl si v duchu, že se zbytečně trápil, že jim křivdil, že se nezměnili, že jsou to pořád ti staří, dobří a věrní kamarádi, jakými bývali za svobodna, že ho mají rádi a že jsou přesvědčeni, bůh ví jak se mu nezavděčí, když se budou jeho ženě kořiti a když ji budou zahrnovati pozornostmi a zdvořilůstkami. Toho dne sedělo se déle než jindy, mnoho se pilo, všichni ho objímali a všichni se těšili na tu chvíli — až oni zasednou k němu, jako jejich druh, jenž prokazoval mu zvláštní pozornost v náhradu za to, že ho podvedl a zradil.

— —

Smalta jsem do té doby osobně neznal. Věděl jsem jenom tolik, že on je manželem krásné paní, že je pokladníkem a že je dobře situovaný člověk. Když jsem se dověděl o tom, že ho žena podvádí, bylo mně ho do opravdy líto. Šel s ní, těsně byl k ní přivinut a v očích jeho bylo vidět, že doposud ničeho neví, ba ani netuší a že je na svou ženu hrd. Nikdy jsem se ale s ním nesetkal v téže společnosti. Snad proto, že tvořila přísně uzavřený kroužek. Patrně zúmyslně, aby jim tam nikdo nepovolaný a nevítaný nevnikl.

Setkal jsem se se Smaltem v domácnosti dámy, jež ráda u sebe vítala společnost. Její »úterky« měly svou znamenitou pověst. Zabloudil jsem tam někdy, když jsem zatoužil po srdečném popovídání. Zastal jsem tam asi deset osob. Za chvíli po mně přišel Smalt. Hostitelka pří-

vítala ho jako starého známého, živě mu vyšla vstříc, ale ani slovem se o tom nezmínila, že její dýchánky tak dlouho zanedbával. Dověděl jsem se později, že Smalt byl u ní jen jednou a to ještě z pouhé zdvořilosti, poněvadž uváděl svou ženu.

Smalt přišel sám. Byl neobyčejně bledý. Vypadal jako po nemoci. Z jeho očí čišelo něco nedobrého. Hostitelka představila ho pouze mně, poněvadž se všemi ostatními se znal. Smalt usadil se do kouta, do stínu, jakoby zúmyslně, aby mu nebylo vidět do tváře. Postřehl jsem ihned, že příchod Smaltův společnost poněkud překvapil a zarazil. Všichni věděli, co se mu stalo a všichni tušili, že se přihodilo něco neobvyklého. Smalt vyhledával svůj starý, bývalý útulek, protože mu bylo smutno v duši. Hovor vázl tak povážlivě, že hostitelka byla tím uvedena do trapných rozpaků. Pokoušela se všelijak, aby zábavu rozproudila, ale nedařilo se jí to. Obratně zatočila hovor na podobiznu svou z mladších let, kterou právě dostala zarámovavou a vyčištěnou, a začala vypravovat episody ze svého mládí. Myšlenka byla dobrá a ujala se. Po ní vypravoval jiný účastník dýchánku a pomalu se vystřídali všichni. Už zbyl jenom Smalt, jenž pozorně (aspoň se vynasnažil, vzbuditi toto zdání) poslouchal, ale slovo dosud nepromluvil.

»Tak co, pane Smalte,« vyzvala ho hostitelka roztomilým způsobem, »vy nám ničeho nepovíte?...«

Smalt sebou prudce trhl, jakoby se ze sna probudil. Poznal jsem v tu chvíli, že hovorů našich nesledoval. Díval jsem se na jeho obličej, bílý jako papír, a napadlo mně, že ten člověk poví něco z toho, co bouří jeho nitrem.

»Připamatovala jste mně,« promluvil dutým hlasem, na němž bylo znáti, že se přemáhá, aby zachoval klid, »zvláštní příhodu z mého mládí. Vypravovala jste, jak jste jednou v lese našla kopeček hříbků – dva veliké. Pět malých tulilo se k nim jako děti. Vzpomínám si, že jste nám o tom vypravovala víc. Vrátila jste se do restaurace a požádala malíře U***, aby vám rodinu hříbků naskizzoval. Mám také vzpomínku o houbách a sice o žampionech — — dovolím si ale upozornit, že není tak idyllická, jako vaše drobnůstka o hříbečcích. Bylo mně asi osm roků. Můj otec byl hospodářským správcem v H***. Není to daleko od Prahy... snad ani ne celé dvě hodiny. Zůstávali jsme v jednopatrovém zahradním domku. Na nejzazším konci zahrady byly skleníky, v jejichž kypré a mastné hlíně rostly žampiony. Byly bílé jako padlý sníh a pod hezounkou hlavičkou, jež mívala nádech perleťového lesku, byly jemně narůžovělé. Dlouho jsem na ně chodíval jenom já, poněvadž o tom nikdo jiný nevěděl, že tam houby rostou. Otec žampiony velice rád jídal. Pamatuji se, že bylo jeho zamilovanou pochoutkou kuře se zadělávanými žampiony. Brzo ale jsem dostal konkurenty a často jsem zastihl ve sklenících děti nebo služky ostatních úředníků, kteří hledali žampiony. Stalo se potom častěji, že jsem přicházel domů s prázdnou. Jednou jsem ale objevil, že houby rostou také hluboko pod povrchem a právě ty že jsou nejlepší a nejbělejší. Vyčkal jsem vždycky v houští, až moji konkurenti odešli a pak jsem se pustil do hledání. Vykasal jsem si rukávy košile až nahoru k ramenům a hrabal jsem se v hlíně, hmataje po houbách. Zpravidla přicházel jsem domů se znamenitou kořistí. Měl jsem z toho velikou radost, poněvadž otci právě tyto v úkrytu vyrostlé houby výborně chutnaly.

Jednou přihodilo se mně při tomto prohrabávání hlíny něco hrozného. Dodnes mrazí mne po těle, když si na tuto chvíli vzpomenu. Sáhl jsem zase hodně hluboko a nahmatal jsem něco měkce tuhého. Byl jsem pevně přesvědčen, že jsem našel krásný, neobyčejně veliký žampion. Stisknu ruku, vytáhnu ji z hlíny a dychtivě se podívám, co jsem vylovil. Co následovalo, nedovedu povědět tak, jak jsem to prožil. Spatřil jsem v ruce na místo sněhově bílé houby hnusnou žábu, velikou ropuchu. Strašlivě jsem vykřikl, odpornou, nevýslovně škaredou a plýskavou potvoru jsem z ruky ale nevypustil, dal se do běhu, křičel jsem, uháněl jsem, nevěda kam, cítil v ruce vlhkost a měkkost strašného tvora, kterého jsem se vždy štítil a jenž i na obrázku mne lekal a odpuzoval — buď jsem se bál ruku rozevříti nebo jsem toho ve hrozném leknutí neučinil... to nevím a nedovedu si vysvětliti. Vím jenom tolik, že mne našli ve mdlobách a že mně museli ropuchu násilně z křečovitě semknutých prstů vyrvati. Dlouho jsem potom stonal a byla dokonce obava, aby příhoda s ropuchou neměla za následek vážnou duševní poruchu.«

Pozoroval jsem, že se dámy při vypravování až otřásaly hrůzou. Hostitelka episodu s ropuchou obratně zamluvila. Smalt brzo se na to poroučel. Byl neobyčejně rozechvěn. Zdálo se mně, jakoby měl zimnici.

»Až zima je mně z té příhody,« prohodila mladá dáma ze společnosti a zachvěla se při tom na celém těle. — —

Druhého dne proletěla Prahou sensační novina. Smaltova žena uprchla den před tím se zpěvákem z chantantu.

»Ropucha...« napadlo mně, když jsem to slyšel.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Když ji jednou navečer takovým způsobem v pravém smyslu slova zahnal do toilettního pokoje, kdež byla nucena prohlížeti odřenou obrubu svých šatů, vzpomínajíc na svou komornou, jež, jak se domnívala jistě teď staví jinde na odiv svou dovednost, objevila se před ní z čista jasna Klauda ve spihlých svých batistech smutná a krotká, jako hříšnice. Sabině napadlo v prvním okamžiku, že Klauda přijíždí pouze s nějakým vzkazem, ale když pohlédla na nádvoří, spatřila cizí povoz, z něhož právě sdělávali porouchaný, starý koš cestovní s krabicemi a balíky. Nepochybujíc ani na okamžik, že Klaudu něco nemilého potkalo, oslovila jí vlídně:

»Má dcera tě již nepotřebuje?«

Zdálo se, že Klauda ztratila hlas; šeptala pouze.

»Nikoli, paní hraběnko, jsem tam docela zbytečna. Nechtěli mě sice pustit, ale já jsem řekla: ‚Dejte mi pokoj, nemohu se ani dočkat okamžiku, až budu zase sedět doma.‘«

Tato nenadálá Klaudina příchylnost Sabinu téměř polekala.

»Je dobře, že's přijela; postrádala jsem tě velice.«

Klauda jen tragicky povzdechla.

»Jinak se ti, doufám, nepřihodilo nic nemilého,« zvídala Sabina, vidouc, že prodlévá.

»Mně se vůbec nic nepřihodilo, paní hraběnko, ale — — — pan hrabě už odjel.«

Sabina stála chvíli jako omráčena touto zprávou.

»Na vždy?« otázala se po chvíli skrze zuby.

»Na vždy,« vzdychala Klauda. »Nyní jel na svůj statek do Štýrska na inspekci a odtamtud rovně do kláštera.«

»Tak! —« Sabina měla prozatím dost a nepřála si věděti více.

Klauda věděla sice, že paní její dopřeje málo sluchu jejím zprávám, ale měla tolik na srdci, že jazyk její mluvil téměř sám ze sebe bez jejího svolení. Hlas její trošku sesílil, ale nepozbyl tragického zabarvení.

»Mně se to, paní hraběnko, hned nelíbilo. Hned první den jsem řekla: povídejte si, co chcete, tohle se mi nelíbí! — O den později než já přijel totiž komorník Josef, jejž si vzal pan hrabě s sebou do kláštera. Je velice změněný, vypadá jako kostelník a také jsem zvěděla, že skutečně nejen kostelničí, ale i ministruje v klášteře. A tak opovážlivě si počínal, jakoby byl v zámku svrchovaným pánem. Pouze řediteli se ohlásil, že přichází připravit pokoje pro jeho osvícenost. Ředitel se divil: ‚K čemu to? vždyť je všechno připraveno,‘ praví. ‚To jsou zbytečné řeči,‘ odsekl komorník, ‚já přicházím na rozkaz pana hraběte.‘ Nikoho se víc netázal, paní hraběnky jakoby v domě vůbec nebylo, zavolal dva sluhy, Kajetána a Mořice, a hned začal v pokojích pana hraběte všecko převracet a zařizovat jinak. Paní hraběnka nevěděla si rady. Vůbec jsme v prvním okamžiku ani neměli ponětí, co se tam děje. A když některá ženská jen otevřela dvéře, hned se komorník přihnal, jako lidožrout: ‚Co chcete? Zde nemají ženské co dělat,‘ křikl si. Večer byli konečně hotovi, ale nikdo si netroufal do pokoje kročit. Ale já jsem řekla paní hraběnce: ‚Kdybych měla jeden ze svých desíti prstů obětovat, já to musím vidět!‘ Podařilo se mně shlédnout toliko ložnici, ale měla jsem toho dost. Podlaha pokryta sprostými, jutovými koberci a všechny obrazy, sochy, květiny pryč...! Na zdi proti posteli obraz ‚Neposkvrněného početí‘ a na druhé, proti oknům, podobizna nebožky první paní. Pak jednoduchá polní postel, vedle ní klekátko s vysokým krucifixem a na něm latinská kniha... postel přikryta modrou pokryvkou z vojenského sukna s bílým vroubením... vypadalo to jako pohřební příkrov...« A tu Klauda, jakoby byla dospěla k dojemné kapitole románu, jež rozdírala její srdce, přerušila své vypravování hlasitým vzlykotem Ale její výmluvnost byla tím přerušena pouze na chvíli. »Příštího dne z rána přišel komorník do kuchyně a nařídil kuchaři, co se má připravit k večeři, totiž k příjezdu pana hraběte.«

»Má dcera to trpěla?« přerušila ji Sabina, jejíž pozornost oživla.

»Říkala jsem to, paní hraběnko, že by ho měla dát vyhodit. Ale její osvícenosti jakoby ani v domě nebylo. Všecko trpěla, všemu se podrobila. Na večer přijel pan hrabě v průvodu dvou mnichů. Jeden se jmenuje bratr Chrysogen, druhý bratr Inocenc. Ah, ten Chrysogen, paní hraběnko, ten vypadá jak veleinkvisitor! Na koho se podívá, každý se třese. Mluví dvanácti jazyky. Je velebníčkem, doktorem, chemikem, hospodářem a zuby trhá. — Pan hrabě vypadá velmi dobře, ale je nějak změněný. Stále se usmívá a nikdy prý se nezlobí. On se dříve nikdy neusmíval a zlobíval se velmi. Vlasů má velice málo a nosí po domě malou černou čepičku, jako náš farář. Uvítání bylo velice srdečné. Paní hraběnka vyšla mu vstříc až k povozu. Měla krásnou modrošedou robu z těžké dykyty s černou chantillskou krajkou. Účes měla ode mne jednoduchý a apartní, s malou brillantovou jehlicí. Byla rozkošná, všichni byli uneseni jejím zjevem. — Večeřelo se v malé jídelně, jen tak po domácku. V jídle byl veliký výběr, ale úprava byla nezvyklá. Paní hraběnka jedla prý velmi málo. — Příštího dne po mši svaté

oba páteři odebrali se do kanceláře. Úřednictvo bylo strašně překvapeno. Pan hrabě odebral se zatím do komnat své choti... byla to jeho první návštěva beze svědků. Byl sice bez čepičky, ale vlasů má už velice málo, tak co je to platno? — Paní hraběnka měla nádherné malinée z květovaného čínského hedvábí se zlatými kmity. Rukávy byly plissované ze zlatožlutého hedvábného gázu, široké hned od ramen, antického tvaru Účes byl zase ode mne a sice nenuceně volný, s hlubokými vlnami na spáncích, vzadu co možná přirozeně zadrhnutý vlasovou smyčkou, tak že celé bohatství jejího nádherného vlasu přicházelo obdivuhodně k platnosti. Byla okouzlující, přímo báječná. Poněvadž se vědělo, že se takto neobjeví, služebnictvo dívalo se na ni klíční dírkou, když pan hrabě odešel, jako na nějaký zázrak. Návštěva pana hraběte trvala hodinu bez dvaceti minut. Pravilo se, že si pan hrabě stěžoval, že jeho vydání vzrůstá, přes to, že sám žije velmi skromně a výnos statku od té doby, co osobně nedohlíží, očividně klesá. Musí prý se v té věci něco stát. Ale už odpoledne zavládlo všeobecné vzrušení. Páni páteři našli v knihách jakési odchylky. Pan hrabě se sice nezlobil, ale byl velice vážný. Vyšlo na jevo, že bylo spotřebováno asi třicet centů sena víc, než bylo třeba. Byl obviňován ředitel. Páni páteři jezdili pak s panem hrabětem až do večera po polích, prohlíželi zásoby, zajeli i do dvorů a vyslýchali úředníky. Poslední žně zdály se nápadně špatné. Asi dvacet lidí bylo tázáno, jak sypalo obilí. Co se sena týče, ředitel se ospravedlnil, že bylo sice vydáno ze špýcharů, ale dosud nespotřebováno, což bylo možno dokázat. Ředitel prý pouze se nemohl vzpamatovat, když na něj doráželi. Byl za to pozván k večeři. — Příštího dne po mši svaté pan hrabě jel navštívit rodinnou hrobku. Poněvadž paní hraběnka vyslovila přání, že by jela s ním, čekalo se na ni chvíli. Měla pískově šedou toilettu z jemného sukna s bisenovými lemy, bílý plstěný klobouček a světle šedé botky. Účes jsem zase dělala já, paní hraběnka byla se mnou velmi spokojena. — Toho dne jsme si všichni všimli, že má pan hrabě červený nos. Bylo to sice hned první den patrno, ale myslili jsme, že je to pouze nahodilé... ostatně, co na tom! — Mezi úředníky a služebnictvem zavládl poprask: všichni se navzájem obviňovali z podlosti a zrady. Vyšly totiž zase na jevo různé věci, které svědčily o tajném udavačství: pojezdný byl usvědčen, že vloni vykrmil a zabil dva vepříky; žena poklasného prodala šestnáct husí, které vykrmila na panském strništi, hospodářský adjunkt udržoval milostný poměr se židovkou z kantiny a jiné a jiné věci. Šířil se všeobecný postrach, neboť na všech stranách zaváděno spoření, mladším úředníkům odepřen nárok na pensi a stále se poukazovalo, že je jich mnoho a že se správa musí zjednodušit. — Při stole nemluvilo se než o hospodářství, a pak ti páteři nemají zrovna jemné způsoby a naprosto žádné ohledy k dámě. Hovořili hlučně o dobytku a stájích a všem, co s tím souvisí, a jeden dokonce mezi jídlem šňupal. Nedivila jsem se pranic, když mi paní hraběnka jednoho dne poručila, abych oznámila panu hraběti, že se necítí úplně dobře a že bude večeřet sama. Ale v jídelně způsobilo to náramné překvapení a toho večera páni mluvili velice zticha. Příštího dne pan hrabě nabídl paní hraběnce malou vyjížďku, ale ona necítila se ještě docela dobře. Pan hrabě rokoval dlouho o čemsi s pány pátery při zavřených dveřích. Paní hraběnka večeřela toho dne sice v jídelně a všichni byli k ní velmi pozorni, snažili se dokonce mluviti o věcech, které by ji zajímaly, ale ona to přijímala chladně a odešla brzy. U stolu bylo pak velice ticho. — — Co se nyní stalo, vím jenom já a také to navždy zůstane pohřbeno v mém srdci.« Při tomto sensačním úvodu Klauda se začervenala a sklopila oči, nebo toto »pohřbení« nebylo, rozumí se, bezvýminečné. »Pan hrabě mě dal zavolat a odevzdal mi lístek pro paní hraběnku. Malý, vonný, růžový lístek s třešňovými květy. Jaktěživa bych nebyla věřila, že má pan hrabě takový papír po ruce. Zdá se, že na něm lze psáti toliko ve verších. Odevzdala jsem list a ihned jsem se vzdálila. Za malou chvíli paní hraběnka na mě zvonila. Dala si uvolnit své nádherné bohaté vlasy a obléci roztomilé nedbalky z bledě modrého voilu...«

A Klaudě, jež nechtěla, než popsati ještě tento rozkošný úbor mladé paní, uvázla leknutím slova na rtech. Sabina vytřeštila příšerně oči a zsinalá, všecka se třesouc, zdála se hledati předmět, jejž by zdrtila ve svých křečovitě se zatínajících prstech, nebo rozdupala nohama, aby uvolnila svůj nezadržitelný, němý, malomocný vztek. Ale Klauda neucouvla, naopak zdála se dobrovolně nabízeti jako nevinná, smírná oběť, na niž by bylo lze schladiti tento spravedlivý hněv.

»Oh, paní hraběnko, to není ještě všechno,« zvolala srdcervoucím hlasem, s gesty dokonalé tragédky. »Ale nechci vybočit z pořádku. Příštího rána, byla to sobota a bylo tak hezky klidno, jako když se rozleje olej po rozbouřených vlnách. Jenom že už k poledni vyšla na jevo nová ničemnost. Bylo vykáceno o celých dvacet čtverečních sáhů více lesa, než stálo v knihách. Nadlesní řval, že není zloděj a že chyba musí být v katastru... či jak to povídal. A když byl vyslýchán hajný Brček, zapíral, lhal, nechtěl nic vyzradit a byl dokonce hrubý, tak že byl propuštěn.« Pokrač.

FEUILLETON.

Václav Dresler: MAXIM GORKIJ. Pokus literární studie. Psáno k českému vydávání jeho spisů.*)

I.

Co bych na literární tvorbě Gorkého jako její první karakteristickou marku především akcentoval, jest společenské prostředí, jež autor pro své látky vybral a na němž vystavěl své děje. Je si plně uvědomit, náležitě poznat a podrobně rozanalysovat, má, myslím, u Gorkého tím větší váhu a hlubší dosah, že jest s ním nejen spjat a do něho vlastně zasazen celý autorův život, ale že se z něho dají dobře odvodit všecky esthetisační prostředky, pomocí jichž tento zajímavý literát pracuje, a na tomto základě vybudovat stěžejní kontury básníkovy psychologie. Jest to svět malých, drobných, tělesně i duševně jaksi stlačených lidí, zalidněný postavami dost primitivně sestrojenými, málo rafinovanými, myšlenkově neuzralými, intelektuelně stále roztěkanými a slabě vykultivovanými, uvnitř nedostí jemnými a svalově skoro gigantickými. Kolik se jim nedostává do moderního vyvrcholení kulturního a čistě rozumového, o to jest bohatší a přeplněnější jejich srdce. Citovost jest do těchto postav Gorkého uložena ve velmi širokých dávkách. Mají sice patrný vnitřní sklon k náladovosti a reflexivnosti, ale na venek cítí své hmotné sepjatí a naprosté uvázání na nejželeznější zákony existenční špíny. A z toho se v nich rodí stálý rozpor, niterný zápas a konflikt, jenž zpravidla vyústí buď do ztráty citu a zbrutálnění nebo do naprostého podlehnutí bojujícího individua. Při svém každém rozzáření jest v nich cit krutě zraňován a vyrážen jim přímo z hořících prsou. Život jest silnější než jejich instinktivní a většinou neujasněné snahy padne na jejich teplé rozpjatí s celou svou tíhou i brutalitou, přissaje se jim jako pijavka k rozžhaveným svalům a tak dlouho z nich pije, až je docela zlomí, vyčerpá i zruinuje, a oni se ho pak učí nenávidět, mstít se na něm a sebe zakopávat. Tímto rozlomením mezi jejich hmotným ukováním a niternými záblesky v nich jest dána celá tragika jejich života. A právě ta jest pro Gorkého oním magnetisačním svodičem, jenž jej zlákal k pozorování a uměleckému zpracování.

Gorkij ve všech svých pracích kreslí život, který sám žil a který tedy velmi dobře zná, do jehož nejtenčích záchvěvů hluboko pronikl a jímž byl určován jeho celý individuelní vývoj. Seznámil se co nejdůkladněji i s povrchovou barvou i vnitřní vůní tohoto zajímavého života a tyto své podrobné výtěžky složil na samé dno svých tištěných vět, na nichž ony pak znova se slily, ožily, zahřály se a dostaly karakteristický přízvuk opravdu žité reality, ne už pouze její uměle vyvolané reprodukce. Odtud vytéká ona bezprostřednost, věrnost a teplá životnost, kterou jest nasáklá všecka románová a povídková prosa Gorkého.

Romány Gorkého chtějí nakreslit celou jednu širokou sféru ruské současné společnosti. Vynímají z ní i normální obsah i typičnost podmínek, příběhů, povah, scen a časových období. Reprodukují ji ne s vysoka, z dálky, neurčitě synthesí a abstrakcí, ale z blízka popisy, v nichž cítíte, jakobyste tváří v tvář byli postaveni skutečnosti osobami zvláště žijícími a jedinečnými. Tyto bytosti jsou autorem studovány ne v ojedinělém případu, ve zvláštním projevu jedné či druhé vášně, nýbrž sledovány krok za krokem na své vnější dráze, ve svém rozvoji duševním i tělesném. Ukazují nám sám běh života, tok myšlenek, sil, bytí a času v člověku, jako měří svým počtem i svou různotvárností bohatou spleť kresleného lidu. Jak rozvíjí dílo složité úponky svého toku, jak vleče s sebou řadu postav, scen, životů a duší, rozum čtenářův, který plní se celým světem sugerovaných obrazů, sklání se nad toto divadlo s hlubokou kontemplací a se stajeným dechem.

Osoby se vynořují a zapadají, žijí, mění se a rozvíjejí před námi zvolna koleje svého života i své lidské přirozenosti. Mezi jejich vnějškem a jejich nitrem ustavuje se tu hra akcí i reakcí, nárazu i odporů, jež jest právě život. Čtenář vidí stupňovaný vzlet a úpadek jejich lidství. A různost životních období střídá se tak i mírní nezničitelnou stálostí individua a tato individua jsou při každém obratu povídkovém jinými i totožnými s tak nepopíratelnou samozřejmostí reálnou, že ten proměnný běh různých životů a duší, vždy jinak se utvářejících a stupňovaných, vtáhne na konec čtenáře úplně do svého svítivého víru. Dojem jest pak ucelený a neobyčejně silný. Tato lektura nás přímo hypnotisuje, nutíc nás cítit živý dotyk její životů, připjat se k nim, ztratit se v nich a být neviditelným svědkem jejich samoty i jejich projevů.

Povídkové a románové skladby Gorkého mají vesměs jakýsi monografický, životopisný způsob koncepce i komposice novellistické. Ne rozkouskované výseky jednoho nebo mnoha životů, úryvkovité, přerývané a sestavené v pikantně načrtaných episodách, nýbrž celý jeden nebo více životů, v jejich složité plnosti, nervosním roztřepení a rozzáření jest tu dáváno i chutnáno. Gorkij při vší své péči k prostředí není sociálním fanatikem, naopak: jeho osoby jsou často individuálné, jedinečné a výjimečné. Mají svůj zvláštní akcent, tón, spád a sklon, svůj samostatný barevný odstín i citový dech, který někdy nelze svést jen na vliv okolí i výchovy a který nemá jeho passivní reflex, nýbrž něco svého, osobivého. Vnější vlivy působí tu sice na vnitřní rozvoj, ale tento se jinak vyvíjí a zabarvuje svým vlastním rythmem i tempem. Práce Gorkého jsou životné, naplněné životem a celou jeho hybnou, měnivou i roztříštěnou vlnou.

Svět, v němž hrají skoro všecky děje Gorkého, jest šerý a hrubý: tuláci, opilci, zloději, podloudníci, nepolepšitelní lenoši, nabarvení cizoložníci, přetvařující se polopanny, egoističtí a suroví kupci, proletáři, ztracené existence a důsledně šlapaní chudáci. Takoví jsou zpravidla jeho hrdinové, v nichž pod drsnou a tvrdou vnější korou odkryl jiskru citovosti i čisté vnitřního života. Všichni jsou nespokojeni a rozervání. Nedovedou se smířit s chladným, nechutným životem, a stále hledají něco vysokého, toužíce po nějakém povznesení a na své pozadí se dívajíce velmi přezíravě. Ale žádný z nich nemá určitě vymezených a jasně formulovaných ideálů. Na přímou otázku každý byl by v nesnázích říci, co vlastně chce a kam se rozletuje. Všichni touží po tom, jak Orlov v jedné povídce formuje své sny, »projevit se, vykonat něco takového, aby se tím postavili nad všecky ostatní lidi . . .« Absolutní svoboda osobní má v jejich snech a snahách první místo. »Jest příjemné, praví jeden z těchto ustavičně hledajících a stále zklamávaných lidí, cítiti se osvobozenu od povinností, od různých malých provázků, svazujících celé tvé bytí mezi lidmi.« Potulný život se jim líbí zejména proto, že jest to život ptačí, v kterém není zákonů a není pout. Jsou kritikové, kteří, jdouce po této stopě ještě dále, vidí na povídkách Gorkého vliv Nietzscheho, ten však, je-li, jest silně zabarven autorovou subjektivitou a jeho originelním názorem na svět i vlastní životní zkušeností.

Postavy Gorkého jsou teplé, vroucí, spontanní a živé, blízké lidu a jeho krví napojené, dýchají zvláštní tesknou melancholií těžké osudnosti, křehké pomíjejícnosti a neodvratné nutnosti, která visí nad vším vřelým, chtivým života a rozšuměným v nich. Vždy jest v nich jakýsi zápas mezi dvěma prostředími: slabý, ať duševně nebo tělesně, jest v životě pronásledován (Fama, Kaju, Ilja atd.), bit a urážen jen pro tu svou slabost, vzplane nenávistí k světu a stále jest dušen nemožností řádně se mu vymstíti.

Jeho dílo jest poměrně málo zalidněno ženskými postavami, které se mu ostatně nedaří. Vždy jest na nich něco zkarikováno, překresleno nebo nedořeknuto: neži-

*) Nákladem Fr. Hovorky v Praze a překladem (většinou) Jana Wagnera.

votná extremnost, nezdravost v názorech, násilná drsnost, umělý spád řeči, studený nebo zase příliš rozmělněný tón hlasu a málo ženskosti i onoho, pro ženu karakteristického povahového elixiru. Žena jest u Gorkého, zdá se mi, snížena jaksi na pouhou samici a proto akcentován na ni zpravidla jen vnější přízvuk její smyslnosti. Takové jsou i lásky, jichž jest ostatně v díle Gorkého málo: buď nemožně ideální a neživotně platonické (ty jsou výjimkou, projevenou na př. na povídce »Dvacet šest a jedna«) anebo extremně pohlavní, zlomené i stále žíznící (a takové jsou všecky ostatní.) Za to osoby mužské jsou jím mistrně zachyceny a v jejich zportretování jest, myslím, těžiště celé produkce Gorkého. Na nich mohl do široka rozvinout své názory a uplatnit celou serii nejsložitějších životních processů. Podrobně je rozebrat a obnažit na nich aspoň část jejich velice zajímavých linií jest mi znemožněno úzkými mezemi, danými tomuto studijnímu náčrtu.

Gorkij nepracuje v psychologii svých osob snad dle nějaké vědecké formulky nebo v mezích zkostnatělého vzoru, kde se napřed postaví pevné schema pro duševní process určitého životního činu a jím se pak operuje v řadě románových prací. Psychologie Gorkého není konvenienční nebo tradicionelní a šablonovitá. Nefinguje umění a není řemeslnou. Dojmy, city, vnitřní hnutí a myšlenky líčených postav neplovou ve vzduchu, tedy v hmotě, která s hmotou mozkovou nemá ani atomu společného, ale rodí se v nich a ne někde nad jejich hlavami. Naopak: Gorkého psychologie jest hmotná, složitá, živá, pomíchaná, tekutá a plynulá, taková, jaká jest i lidská duše. Ale při tom neláká tohoto ruského autora tak melodie, dojmová síla, hloubka, emoce, sugestivnost, zkrátka: psychická nálada, jako spíše tón, akcent a barva. Poměrně nejvíce vyvinutý a zaostřený má smysl linií i kontur, ne jemných nuancí a vláken. Krajinomalba má u něho celkem malou roli, stejně jako i čistá náladovost. Proto mu většinou schází ona měkká a sytě malovaná plastika nádherně rozkvetlého moderní umění. Jeho umění jest spíše tvrdé, přesné, ryté a realitní, než náladové a sugestivné. Povrch a jeho ostrá kresba jest v něm osou, tichá citová zašeření, jemně zladěné passáže bohatě vykultivovaného nitra jsou zběžnými čarami jen nahozeny, ale nevypracovány.

Gorkij jest výborným fotografem a věrným i dovedným psychologem, ale ne dosti sugestivním malířem. Jeho umění rozbíhá se s uměním na příklad Turgeněvovým, jemuž řada stručných dialogů, malých i bezvýznamných faktů a karakterových rysů, k nimž není ještě dán závěr, šepot polorozevřených úst, náhodný stisk ruky nebo mžitkový pohled oka stačí, aby vytvořil své nejnádhernější partie. Kdežto u Turgeněva nejskvostnější místa jsou potažena jakýmsi mihotavým přítmím a prováděna více méně zámlkovým i zlomkovým postupem, jest v knihách Gorkého vše ostře výrazné, pevně semknuté, ucelené, hotové a význačné. Na vyzdvižení a podmalování přechodných, prchavých a neurčitou poesií zbarvených nuancí jeho umělecké prostředky nestačí, jsouce málo delikátní a spíše hrubě svalnaté než labužnicky vzácné a rafinované. Gorkij neumí jako Turgeněv s přímo báječnou virtuositou rozkládat nejsložitější pohyby duší, cele obnažovat chvějící se city a zachycovat na nich formu i tón, do jakého se odívají v určité lidské individualitě. — A i jinak jest umělecky odchylný od Turgeněva, který se svým překrásným rozumem, s nadmíru vznešenou duší a se smysly nejostřejšími, ale jemnými a pozornými, měl tu vadu, že postrádal pevného názoru na budoucno, že neznal v člověku, co má rodového, hrubého a silného, že nepocítil prudkých ani vášní ani nadšení a že žil jako člověk bez vlasti i diletant. Vše, co se nedostávalo Turgeněvu, má Gorkij, ale zase není jako on umělcem delikátních vjemů i útrpných citů a eligikem realismu, jsa studenější, volnější a širší než sladký, báječně sugestivní a trochu krátkozraký Turgeněv. Při tom však nevyvolávají jeho prosaické práce toho bezprostředně se rodícího děsu, černé hrůzy a strašidelné přeludnosti, jež v širokých proudech prýští z děl na příklad Dostojevského.

Hrdinové Gorkého nejsou sžíráni divokými vzplanutími krvavých vášní, které rázem se vzedmou, zasyčí, vybuchnou a boří před sebou všecky hráze. Není v nich náhlých záblesků a šílených požárů, jež by ukazovaly na ohnivý temperament. Nemají sice nitro až na dno spálené, resignující nebo zcela prázdné, ale nejsou také umělými hromosvody, do nichž pouhým sáhnutím ruky nebo mechanickým stiskem péra autor svádí elektřinu, dravým dotykem života v sobě nahromaděnou. Na tom, jak se niterné konflikty, myšlenkové processy a vášnivá dmutí v Gorkého osobách rodí, rostou a třesou, dá se průhledně nahmatat vigneta denního, zcela prostého a jednoduše střiženého života. Život a poznatky nadiktovaly mu serii jeho scen i motivů. Dokonč.

Z ČINNOSTI »KLUBU ZA STAROU PRAHU«.

Bez hluku, ale neunavně pracují přátelé starých památek a malebného rázu Prahy shromáždění v klubu »Za Starou Prahu«. Činnost spolku toho za r. 1901—1902 vykazuje pěkné výsledky. Klub zasáhl do všech záležitostí, jež se týkaly památek pražských, všude, kde se jednalo o zachránění nějaké cenné památky, o zamezení nějakého zednického vandalství. Důležitou byla otázka upravení okolí Prašné brány. Byla obava, že krásná gotická brána zanikne, pozbude své malebnosti a významu v sousedství obrovského stavebního bloku. Klub »Stará Praha« a korporace spřízněné protestovaly proti původnímu projektu Živnostenské banky a sdělánim nového, detaillního plánu byl pověřen proslulý odborník inženýr Sakař, známý jako zastance myšlenky Staré Prahy.

Rovněž energicky vystoupil Klub proti absurdnímu plánu znešvařiti Karlův most dráty vrchního vedení elektrické dráhy. Klub zasazoval se též o zachování Bruské brány a krásného Dienzenhoferova kostela sv. Petra a Pavla u české techniky, jenž zcela zbytečně má býti zbořen. Přátelé Staré Prahy docílili velkého vítězství zachráněním vynikající budovy bývalé mincovny či kláštera Pavlánského na severním konci náměstí Staroměstského. Bohužel mnohé staré a zajímavé budovy nepodařilo se zachrániti. Také památný Greenův dům, náležející k půdorysu rynku již od XIV. věku, a též poetický, starobylý hřbitov židovský bude přes všechny protesty částečně zbořen.

Klubu záleží především na tom, aby Malá Strana neutrpěla na své kráse a malebnosti příští regulací a zasadil se o zachování kostelíka sv. Jana na Prádle ve Všehrdově ul. Též zakročil u obce smíchovské na záchranu Rožemberského »lusthausu« číslo 84. vedle bývalé Kartounky a ve prospěch letohrádku Dienzenhoferova v zahradě Porthcimovské. Další akce klubu směřovala k úpravě krásy Prahy moderní a bděl všude, kde se jednalo o zastavění zahrad nebo volných ploch. Též důvody zdravotní vedly snahu klubu za »Starou Prahu«, když zakročil ve prospěch zachování pozemků zahrady slupské a bývalé zahrady botanické na Smíchově. Velkým úspěchem klubu je zamezení projektu ozubené dráhy ulicí Nerudovou, který u ministerstvi vnitra zamítnut. Klub podal návrhy na reorganisaci stavebního úřadu a na zařízení stavebního archivu.

Klub staral se i o propagaci Prahy v cizině, aby brožurami a průvodci tištěnými vzbuzoval zájem turistů ku krásám a památkám pražským.

K této propagační činnosti v zájmu »Staré Prahy« řadí se konečně stělesnění dlouho projednávané záležitosti: poskytnouti členům a veřejnosti ve velikých otázkách, dotýkajících se historického rázu Prahy řádného poučení a názoru o jejich významu a řešení. K tomu cíli zahájeno vydávání občasných informativních brožur, jichž členům Klubu zdarma se dostává. Prvé číslo těchto publikací »Za Starou Prahu« je Dr. Luboš Jeřábek, Staré Město Pražské s předmluvou Viléma Mrštíka a doslovem Jana Emlera.

Dne 4. července 1901 uspořádána slavnostní schůze, již navštívili také u příležitosti sletu všesokolského v Praze přítomní pp. Charles Normand, předseda »Staré Paříže« Dupuy a Massard, jakož i někteří hosté srbští.

Stálý vzrůst počtu členů, datující se zejména od provolání, za tím účelem námi rozeslaného a rozmáhající se korrespondence a agenda (305 čísel) vyvolaly nutnost za účelem zdárného postupu manipulace spolkové, získati sílu sekretáře klubovního, kterýž od 1. července r. 1902 funkce své se ujal a třikráte v týdnu uřadoval.

Z fakta, že dostalo se klubu officielního zastoupení v kommissi soupisné povoláním jednoho z členů domácí rady (p. L. Čupra) k jejím poradám, posouditi lze, kterak význam klubu mohutní; také i pro kvality jednotlivých odborníků v něm soustředěných, jež objevila se nejpatrněj' při konkurrencích na úpravu Starého Města a Malé Strany, v nichž všech cen dostalo se členům klubu a vynikajícím zástupcům naší idey. Plány tyto pak pro konečné návrhy podrobeny posudku subkomitétu soupisné kommisse, v němž zasedali vesměs členové klubu, jejichž návrhy kommisse soupisná za své přijala a ku provedeni doporučila. Mezi výsledky příslušných porad budiž tu uvedeno, že dle toho, jak záležitosti dnes stojí, Čertovka, v první řadě Malé Straně malebnosti propůjčující, asi bude zachována.

DVĚ NOVÉ ČESKÉ OPERY.

V posledních dnech zaznamenal hudební svět dvě významné události: dvě premiéry původních českých oper. Jedné staršího už data, která provozována byla opozděně dne 5. dubna v Národním divadle, a druhé moderní, jež uvedena o den dříve poprvé na scéně plzeňské. Jsou to: Sukův »Lesů pán« a Sudův »Lešetínský kovář«. První opera, pocházející z péra našeho krajana Váši Suka, dlícího jako kapelník na Rusi, odbyla si vlastně svou premiéru již před několika lety v Charkově a po dlouhotrvajícím odpočinku v divadelním archivu dostala se letos na jeviště Národ. divadla. To nutno vzíti na vědomí. Zkušenost poslední doby, zejména s Rimskim-Korsakovem ukázala, že na Rusi nehoví se v hudbě směrům pokrokovým, a proto dalo se očekávati, že opera Sukova hudebním dramatem nebude. Váša Suk přidržuje se naprosto starých operistních forem a je hudebníkem veskrze konservativním, vyjímaje instrumentaci, ve které podlehl vlivu svého vzoru Rimského-Korsakova. Již tím, že jal se komponovati na romanticky nechutný text zemřelého V. J. Friče, ukázal, k jakému spěje cíli. Libreto Fričovo je jedním z nejnešťastnějších. Zpracovati Máchův »Máj«, vyznačující se nedostatkem děje, jehož cena kotví zcela někde jinde, než v romantické historii Viléma a Jarmily, je právě tak odvážné jako absurdní. Ovšem staly se již případy, že upravování podobných prací literárních setkalo se již se zdarem. Na př. zpracování Goetheova »Werthera« v libreto, jehož použil francouzský skladatel Massenet. To je ovšem výminečný případ, kde působila mnoho osobnost Goethova sama a kde nalezl se skutečné skladatel, jenž dovedl chudičké libreto obetkati půvabem své hudby, pro kterou rádi na divadelní absurdnost textu zapomínáme. Jinak ale zkušenost ukazuje, že podobné úpravy se neosvědčují, zvláště jedná-li se o takové mixtum originálu a vlastních, chatrných a dutě znějících veršů librettistových, jako u Fričova »Lesův pána«. Váša Suk, ač prozrazuje rozhodně hudebníka vyspělého, nemá tolik tvůrčího fondu, aby mu mohl vtisknouti osobitý ráz a by svou hudbou dovedl zakrýti nedostatky. Jeho hudba nemá tolik suggestivní síly a tolik vnitřní hodnoty. Je příliš povrchní, působící spíše svým zevnějším leskem, než svým zrnem, které nebývá vždycky vlastního původu. Jednotlivosti ovšem tu a tam dovedou zaujmout, ale schází tu ona stoupající linie celku, jež by uchvátila. »Lesů pán« komponován je ve formě uzavřených čísel, kližených k sobě jen suchými recitativy, a postrádá veškeré vnitřní jednoty a stilové architektury, jež požadujeme dnes na díle operním. Křišení starého romantismu, jenž dohrál už dnes svou roli, je marným plýtváním sil.

Poměrně nejlépe zdařila se Sukovi místa lyrická a sbory, jež nepostrádají svěžesti. Rozumí se, že nedostatky výše uvedené nevyváží, ale přes to zdá se mi, že opera jako prvotina namnoze příliš přísně byla souzena.

Na půdě modernějšího nazírání stojí Stan. Suda v jeho »Lešetínském kováři«, třeba že v leccems může tvořiti parallelu »Lesů pánovi«. Jako tento má i »Lešetínský kovář« libreto, zpracované dle básně. Ovšem daleko šťastněji. Již volba Čechova populárního »Lešetínského kováře« je daleko příhodnější. Libretisté Pavel Nebeský a Eduard Šimek přidržovali se však příliš originálu, ponechávajíce místy i jeho znění, a tak stalo se, že text nemá dosti organického děje a dramatického spádu. Potřebám skladatele vyhovuje ovšem úplně, poněvadž popřává mu dosti volnosti, aby rozvinul svoji lyriku, a poněvadž odnáší jej do ovzduší, ke kterému sklání se svou uměleckou povahou. Čím blíží se Suda k Sukovi, je jeho eklekticismus. Suda poddává se v »Lešetínském kováři« příliš cizím vlivům, zejména Smetanovi, jehož bezprostřední dotek cítíte z každého téměř dějství vedle četných názvuků na písně národní, jež tvoří hlavně melodickou část díla Sudova. Jinak stojí ovšem Suda na stanovisku moderního dramatu a provází chudičký děj hudbou příléhavou ve formě prokomponovaného celku na základě motivů příznačných. Hudba jeho je ryze národní, česká, živě barvitá a prozrazuje každým taktem nevšední nadání autorovo, které již svého času prokázal svou prvotinou »U Božích muk«. Jako u »Lesů pána« padá i u »Lešetínského kováře« hlavní váha na sbory a partie lyrické, jež tvoří nejzdařilejší místa této tříaktové zpěvohry.

M. Č.

DIVADLO.

Když před časem vrátila se paní Hana Kvapilová z pohostinských her svých z Bělehradu, psal jsem na těchto místech se zvláštním respektem o srbských divadelních referentech. V minulých dnech jsme za svoje podceňující mínění o jižních našich srbských bratřích dostali novou lekci. Slečna Vela Nigrinova přijela, aby poučila nás o tom, kde stojí dnes dramatické umění v Srbsku, alespoň herecké umění — k dramatické literatuře, tak něco, jako malá nedůvěra zůstává v nás dosud, dokud nás snad lepší znalost a šťastnější výběr dramaturga Národního divadla nepoučí o jiném — a dnes, po čtyřech vystoupeních slečniných v různých rolích, různých svojí povahou, s úctou, obdivem i nadšením loučíme se se slečnou Velou Nigrinovou lítostně, a tak rádi bychom slyšeli nějaké to slovo, dávající alespoň naději brzkého příštího shledání. Měl jsem před počctím těchto pohostinských her několik trpkých slov v péře, kterými chtěl si ulevíti stesk nad nepříznivými okolnostmi, jakými trpí dnes činohra naše, co chvíli v krásném, uměleckém rozmachu svém zdržovaná všelijakými ohledy. Ale teď jsem rád, že jsme tu viděli slečnu Nigrinovu, protože tolik krásného, vyspělého a produševněného umění dala nám v těch několika večerech svého vystupování. Tato pohostinská hra nutká mne ke zvláštní ještě úvaze, čistě domácí, kterouž však zůstavím si pro příště. Dnes chci vzpomenouti jen těch večerů, kdy umění slečny Nigrinovy svítilo nám se scény, umění, jemuž jsme rozuměli, byť mluvilo cizí řečí, které bylo nám blízké, protože dovedlo si nás přiblížiti vroucností svou, teplem, jež z něho sálalo, duší, která z něho voněla a zpívala, smála se i trpěla. Nebylo snadné zvítěziti, protože nebylo hlediště prosto předsudků, ale tím větší úspěch, když vítězství je tak dokonalé. Ve čtyřech postavách svého repertoiru ukázala se slečna, v Dumasově souchotinářské Margueritě Gautierově, v Maeterlinckově sensační spíše než do hluboka myšlené Monně Vanně, v Sardouově temperamentní vévodkyni z ulice, a — last not least — v Sudermannově Magdě v »Domově«. V posledním tomto výkonu stála

srbská umělkyně nejvýše. To jsem odcházel z divadla opojen, horoucně rozechvěn, s dojmem celým, s vědomím, že tu ke mně mluvilo umění bohem posvěcené, umění intelligentní a citící, nevtíravé a strhující. A právě že to bylo již čtvrté představení cizího hosta, působila tu nezvyklost řeči i umělecké manýry hereččiny již co nejméně; tím cennějším byl mi ten krásný výkon, na který nedovedu zapomenouti, protože uchvacoval mne nejen celkem svého založení a podání, ale všemi svými detaily, nejen promyšlenými, ale cítěnými, opravdovou uměleckou jemností a noblessou, s jakou byl tradován. Nepracovala na něm jen routina výborné herečky, ale především duše ženy, ta duše, která mi scházela při domácí interpretce Magdy, jejíž intelligentní výkon v této roli byl právě jen pečlivou a obratnou snůškou detailů, a který při vší vnější pusobivosti bedlivějšího sledovatele nemohl zmásti. Zmiňuji se o tom, protože několik dní před příchodem slečny Nigrinovy byl »Domov« v novém nastudování uveden na naši scénu. Jinak bylo domácí provedení i vypravení Sudermannovy dnes již hodně vyvětralé hry zcela respektabl. Z našich herců sluší tu zejména vzpomenouti pí. Danzerovou a pana Vávru, který pastora Heffterdinga zařadil mezi nejhlouběji založené a nejpřesvědčivější svoje role. I pan Zelenský svého zbabělého představitele výkvětu »dobré společnosti«, pana z Kellerů, založil jistě a samostatně. Za to při prvním představení se srbskému hosti náš ensembl nepraesentoval právě nejvýhodněji. V »Dámě s kameliemi«, rovněž, patrně k vůli hosti, nově nastudované, bylo trapno zříti jistou recidivu minulých chudých let herecké interpretace. Jen že, co se promíjelo — jen shovívavě promíjelo — dříve, tomu jsme dnes odvykli nadobro. A proto zaráželo prabídné provedení Dumasovy zdramatisované a ozářené historie života známé demimondky jeho doby tak všeobecně. V tomto negativním směru dlužno zvláště jmenovati páně Matějovského citově hluchého a prázdně oddeklamovaného Armanda, indolentní Nannine pí. Kolárové, páně Havelského ubohého lékaře, a také páně Sedláčkovu baronu de Varville scházelo tentokráte do korunky alespoň pět hrotů.

Vzácný srbský host náš dával nám tyto nedostatky tím bolestněji cítiti, čím scénu za scénou objevovalo se slečnino podivuhodné umění, které i po dřívějších vynikajících interpretkách právě této role, pro herečku sice parádní, ale nicméně takové, že může na ní ztroskotati nepevný, či jen na povrchu lesklý herecký talent, obhájilo svoji zdatnost. To, co v »Domovu« tak prohřálo její hru, to kouzlo intimnosti, měkkost a něžná vlnivost jejích pohybů a gest, a pak výrazná mimika obličeje a především výmluvná hra oka, krásného, hlubokého a temného, jako musí býti ty polojižní, poloorientálské noci tam u nich dole, v Srbsku, to všecko již ukazovalo se a zaujalo při této první hře, již se k nám slečna Nigrinova uvedla.

»Dáma s kameliemi«, v interpretaci její již od počátku stigmatisovaná pro časný konec, uhodila tak přirozené, vroucí tóny, ať ve štěstí, ať v bolesti a umírání, zvláště věrně reprodukovaném, že jste měli okamžiky, v nichž jste viděli kolem hlavy té Margeritty jakoby svatozář, kterou autor svým, dnes již oprchalým dramatem svil kolem hlavy ubohé, malé Duplessisové. V tomto debut již poznali jsme, že k nám přišla dobrá herečka, která má duši a srdce, která ovládá každé své hnutí a tón své řeči. Toto poznání právě »Domov« vyvrcholil, a se slečnou Nigrinovou loučíme se, ocenivše v ní znamenitou umělkyni, jejíž krátké pohostinské hry vrhly leckams silný proud světla. V »Madame sans gêne«, této u nás oblíbené hře Sardouově, které se před časem ani s repertoiru nechtělo, a jež se dodnes vrací občas na scénu, bylo zejména v prvých dvou aktech, a pak částečně i ve scéně s Napoleonem, umění hostovo na vzácné výši. Tady přišly k platnosti zejména temperament a ryzost, jimiž postavu Cathériny Hübscherovy, pradleny a potomní vévodkyně Gdánské, oživila a obestřela. Život, jiskřivý, hybný a energický, zrovna zajásal z její prvního aktu. A bodrá, nefalšovaná žena zůstala i potom pod rouchem dvorským. Všechno bylo přirozeno, nic přehnáno, ač ve scéně zkušební druhého aktu dala se k extrémům a karikování strhnouti i taková umělkyně, jako je paní Réjanová. A scéna se sestrami Napoleonovými — ani o půltón to nikde nezaznělo falešně. V každém obratu slova i těla ozývala se jen a jen upřímná bytost malé té Cathériny. Domácí obsazení této veselohry je známo, a bylo již oceněno. Jen pan Matějovský na rychlo a celkem se zdarem převzal Fouchéa za churavícího dosud p. Bittnera a upozornil na sebe zejména znamenitou maskou v prvním jednání. Dokonč.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Úmrtí. Dne 12. dubna t. r. zemřel v Hradci Králové mladý, nadaný a pokrokový žurnalista a dramatický spisovatel Jaroslav Macák. Psával umělecké kritiky a časové zprávy do »Osvěty Lidu«, nějakou dobu účinkoval též v »Čase«. Samostatně vydal dvě krátké práce dramatické »Zákony« a »Mezi životy« (pod pseudonymem J. J. Klen) a třetí, delší drama »Bez odpovědi« zanechal v rukopise. Pro divadlo jevil vůbec živý zájem; sám též na jevišti »Klicpery«, ochotnické jednoty v Hradci Králové se zdarem vystupoval. Zesnulý vynikal na svůj věk (zemřel v 25 letech) neobyčejnou intelligencí a zralostí úsudku. Odešel v prvním rozmachu čisté a vzácné své duše! K. Novotný.

*

K posmrtné výstavě Marie Dostalové.

Vysoko nad Vltavou, nad kamenným břehem byly vystaveny její práce, sny jejích mladých let. Šedavé stěny atelieru zazelenaly se, oživily, jarními se staly. Milovala stromy, květy a keře a trávu a přece nejvíc snad stromy. Stromy, jichž listí šelestí a k životu dráždí a k radosti, lesknou se v slunci a třpytí v paprscích a k nebi se zdvihají, jasně modrému. Stromy, jichž lupínky mihotají a větve se chvějí, slunce jimi probleskuje a vítr je ohýbá. Stromy veliké, husté v korunách, hradby světla, moře stínu; kvetoucí keře v zahradách, růžové a rudé, a stromy na břehu Labe, průhledné, tenké v západu na nebi perleťovém a řeka hraje v duhových barvách ptáků rajských. I její stromy v podzimu jsou spíše jaro, opozděné a tichounké, doznívající.

Chodívali jsme často večer po nábřeží a modrou mlhu jsme zřeli padat na řeku, na město, až na svahy strání. Jen obrysy věží do nebe čněly, do opálu jasného, s jantarovou září, a my si přáli vždy, aby ten večer zůstal a nemodral víc a netemněl, a obláčky zlatavé aby neprchaly. A v takový jeden večer, slavný a nádherný, tichý a snivý, stála ona nad Prahou, nad Vltavou a nábřežím a takový večer s modravou mlhou a nebem zlatavým jsme spatřily na jejím obrázku malém a bez. rámu.

Už kadidlo dohaslo nad její rakví a modrá mlha večer táhne nad jejím hrobem, zlaté západy doplanou bez ní a jaro rozpučí bez její radosti. M. V.

*

Oprava: Na str. 243. předešlého čísla, v referátu o Výstavě † M. Dostalové v řádce 2., čti »skoseno« místo »shozeno«.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. KVĚTNA 1903. ČÍSLO 22.

JAN HAVLASA:

POD SKALNATÝMI ŠTÍTY.

KRESBA Z TATER.

I.

Popelavý, nevlídný podvečer letní visel již nad horami, když vážecký bača Matej Obervan s dvěma Valachy stanuli na úzké, balvanité a pusté převlace mezi Koprovou a Tichou, jichž nebetyčné srázy se schoulenými kříži a trčícími útesy podobaly se křížové cestě, kde zástupy klečících lidí při zemi se plazí před omšenými, zviklanými kříži a oprýskanými, netvárnými kapličkami. Ale toto vidění hned zase zmizelo starému Obervanovi s vypoulených očí, sotva si uvědomil příšerné ticho, ležící zde všude a dodávající smutným končinám rázu hřbitovního. A zároveň mu připadlo zcela bezděčně, že snad Jur Meško našel si již někde v okolí hrob, že tedy skutečně mohla by se tesklivá zákoutí dobře přirovnati ke hřbitovu, a že v dnešní noci bylo by v tom případě posavadní ticho přerušeno vytím vždy lačných vlků a křikem drzých vran, jež by mrtvola přivábila. S možností, že by se bylo Meškovi nic nestalo, už ani nepočítal, jen se dosud ještě domníval, že asi najdou jeho bezduché tělo dříve, než bude roztrháno šelmami a dravci.

Pověděl to soudruhům z jakési naléhavé potřeby zahnati mrtvou zamlklost a z touhy po uslyšení vlastního hlasu. Proto si téměř ani nepovšiml, že nikdo z obou Valachů neodpovídá, jsa úplně zaujat vlastními myšlenkami a pozorováním všeho na obzoru postřehnutelného. Viděl v kotlině, nad níž se vypínalo olivově zelené Križné, stříbřiti se dvě, tři bystřiny, viděl osamělé stromy po vysokých úbočích, lesy níže, šedivá kameniště mezi nimi a jinde lučiny, viděl až k Hrubému a ke Kriváni, na hřebenech rozrytým a ježatým jako hřbet obrovského ještěra, jehož zelenavý ocas táhl se od špinavě žlutého trupu kamsi k pavlovské Kopě a Pálenici. Někde nad Smrečínským vrchem kroužil vysoko v povětří jestřáb nebo orel. Kolem nich ozývali se truchlivým hvízdáním svišťové. Ale jinak nic neprojevovalo života a nic nenasvědčovalo tomu, že by zde někde mohli najíti Meška nebo aspoň jakoukoliv jeho stopu.

Na okamžik se nad tím zamyslil, obličej se mu bolestně stáhl, a potom se otočil jaksi váhavě k oběma druhům. Zraky jejich se setkaly a porozuměly si lépe, než byly by učinily dlouhé řeči s okolkováním, s vytáčením, s nejistotou a se zármutkem. Táž myšlenka proletěla očima v oči, hlavami a do duší. Všichni rázem pochopili a shodli se na jednom: že Meško jistě jest už mrtev a že nejspíše přišel o život někde v těchto zapadlých, odlehlých končinách. Snad ani nevěděli, proč náhle s takovou určitostí jsou přesvědčeni o tom, o čem před chvílí ještě měli tisíc pochybností, ale to bylo jim konečně lhostejno. Ba skoro se jim ulehčilo od toho okamžiku, kdy smířili se s vědomím, že na salaš vrátí se leda s mrtvolou Meškovou.

Povzdechli si, rozhlédli se ještě po krajině a potom kráčeli volně ku předu. První šel bača Obervan, za ním Antal Saraj, starší Valach, a naposled Samo Zvonka, šuhaj mladý, ale gorol velmi zkušený, jemuž neuniklo ces ou ani ptačí zaštěbetání, ba ani zadrnčení někde opodál vzletěvšího, červenokřídlého koníka. I nyní zpozoroval, jak na bílém balvanu, několik kroků od nich se šklebícím do šera, mihla se veliká zmije, a napadlo ho, že takové věci nebývají dobrým znamením. Byl by to rád řekl soudruhům, ale sám nevěda příčiny, téměř se obával první rušiti jednotvárný ohlas kročejů. I sklopil bezradně hlavu a znova promýšlel, co dálo se, než vyšli na tuto smutnou cestu.

Jur Meško odešel dnes zjitra jako obyčejně s jalovinou do hor, jsa jaksi nezvykle sklíčený — a již po polední, asi ke třetí hodině, vrátily se

ovce samy se psem na salaš. On, Zvonka, je spatřil s úbočí, na němž pásl své dojnice, hned vytušil nějaké neštěstí — neboť proč by se o tolik hodin dříve vracelo stádo, a okamžitě zamířil k domovu, dychtiv jsa jistoty. Na salaši našel baču Obervana tak rozrušeného, jak ho ještě nikdy neviděl. Stále přecházel ten stařec polanou, nevšímaje si ovcí a štěkajícího psa Jurkova, cosi pobručoval a občas maličko pozvednuv hlavu, prudce pohodil rukou, jakoby se proti někomu bránil. Když se ho Zvonka otázal, nepůjdou-li se podívati za Meškem, ničeho neodpověděl, jen jaksi nechápavě zalomil rukama, upíraje oči někam do neurčita. Tak ubíhaly chvíle, ubíhaly hodiny. Ještě slunce stálo nad obzorem, když v dohlednu se objevil Saraj se svým stádem. Kývali naň, volali a všelijak posunkovali, až porozuměl, že má urychliti návrat. A než dospěl pod vrch, na němž stojí salaš, v Koprovské úžlabině se ukázal spěchající honelník Michal Tatar, jenž měl včera a dnes nějaké řízení na dědině a původně myslil, že se vrátí již v poledne. Tak sešli se všichni ve chvíli, kdy slunce zpola již zapadlé krvavě zlatým leskem ozařovalo kolibu, polanu i ovce a vrhalo na vysoké, zadumané hory své podvečerní, kouzelné zážehy.

Nedlouho po té, rychle se uradivše o všem potřebném, Obervan s oběma Valachy vyšli pátrat po zmizelém Meškovi, na salaši zanechavše jediného Tatara. Tloukli se nejdříve neschůdnou roklinou, jíž možno se nejkratčeji dostati k jezeru Temnosmrečinskému, potom odbočili na stezku, vedoucí přes hranice a přes vysoký hřeben do údoliny Pěti Polských Stavů, a teprve s této stočili se ke Koprové a Tiché, kam Zvonka hned na počátku cesty radil zamířiti dříve, než kamkoliv jinam.

Že se tak nestalo a že zbytečně drahého času bylo promarněno blouděním v zapadlých zákoutích, kam Meško nikdy ovce nehonil, bylo vinou bači Obervana, jenž zdál se býti nejen Zvonkovi, nýbrž i dosti nevšímavému Sarajovi dnes docela vyměněným.

A nyní kráčeli konečně tudy, kudy snad šel dnes i Meško. Pes aspoň jevil jakési rozčilení, jež Zvonkovi neušlo. Ale jiného nebylo, co by je opravňovalo k nějakým zvláštním nadějím. Po stopách ani památky. A šero houstlo již povážlivě. Poslední červánky dávno už vymizely, ocelově kalné mráčky při obzoru vyzdvihly se výše do klenby a modré pole mezi oblaky svítilo jaksi význačně a téměř hrozivě. Několik hvězd kmitavě na něm zářilo, ač do temna ještě chyběla dobrá chvíle. Po měsíci však nebylo ani sledu. Byl zakryt mračny, jichž obrysy pomalu rostly, přibírajíce rozmanité podoby, každým okamžikem se přetvořující.

Stezka se úžila, bylo nutno občas přeskakovati proláklíny a balvany, keře a bystřiny, někde musili ji obcházeti, a konečně ztratila se jim docela. Chvíli ji hledali, rozrušeni jsouce tou neočekávanou překážkou, na niž nevzpomněli. Neboť vždy, kdykoliv až posud v tyto končiny přišli, měli času dostatek, a ostatně ani valně si cest nevšímali za bílého dne a při pouhé obchůzce, obyčejně lovecké. Nyní však nejistota je skličovala a polotemno plnilo nezapuditelným strachem o vlastní životy. Zakřičení mimo proletěvšího kozodoje a jednotvárné pískání svišťů zvyšovalo hrůzu osamělých zátiší, v nichž tušili dosud neznámé místo smrti Meškovy.

Nejméně pohnut byl zmizením stezky Antal Saraj. Klidně stanul, zatím co oba soudruhové se shýbali k zemi, a klidně sňav pušku s ramene, nabil ji, při tom po očku zíraje na baču. Cvakl kohoutek. Zvonka se chvatně otočil a poznav, co se děje, násilně se usmál svému rozechvění, jež podléhalo i tak nepatrným dojmům. Přes to však pronikavé bolesti v hlavě se už nezbavil, stále slyše temné, jako od červotočů pocházející cvakání, a maje při tom podivuhodně přesný pocit, jakoby tyto zvuky se ozývaly uvnitř hlavy někde pod temenem lebky. A zároveň zdálo se mu, jakoby současně povyskakovaly stíny mezi skalami, obrysy balvanů a křovin, temné postavy v úžlabu stojících stromů, ba jakoby i lomené čáry horských hřebenů se v taktu houpaly a vlnily. Nebylo to u něho nic neobvyklého, často mu oči takto přecházely, a obyčejně zahnal takové přízraky přimhouřením očních klapek. Učinil tak i nyní, přes to však bolest v hlavě ani houpání všeho viditelného nezmizely, dokud nedali se na další cestu a Obervan nezačal mluviti:

»Ej, preto nebolo hodno ani sa zohnít! Čo nám po ceste? Šak idem dobre!«

Byla to obvyklá písnička bačova, vždyť ono je dobře. Zvonka však byl jí podrážděn, poněvadž i jemu kdysi něco stalo se nemilého prodléváním Obervanovým, a mimo to stále si připomínal, co se už dnes zbytečně nabloudili pro svéhlavost bačovu. I opřel se starci, že ne, že nejdou dobře, ale že mohli jít dobře, kdyby místo daremného toulání bůh ví kde byli šli hned přímo za Velkou Koprovou oním směrem, který navrhoval on se Sarajem. Ale teď že je tma, teď aby pes tloukl se cestou necestou —

»Aby vás metla krvavá ťala!« utrhl se bača na ně, když oba si přizvukovali proti němu. »Len vás do jednoho jarma zapriahnuť. Ste vy mudrci, ale taký, čo kričí »mú« a robí »drci«! Ale nič preto! Viem, že sa tuná dobre neznáte, a preto sa teraz nezdáte, že aj ja som tak hlúpý ako vy. Nuž len choďte za mnou!« Pokrač.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Odešel docela klidně a rovnou cestou do krčmy, ale večer, když panstvo sedalo ke stolu, bůh ví, jak se vetřela do jídelny žena Brčkova s osmi dětmi a všechny se vrhly na kolena, plačíce a bědujíce, až bylo člověku úzko. Hajnému bylo zatím prominuto, ale výstup ten paní hraběnku hrozně rozčilil, odešla všecka se třesouc a nevečeřela ani. — V neděli byla mše svatá o půl osmé. Všichni úředníci se svými dámami i služebnictvo bylo přítomno, jako vůbec každého dne, co meškal pan hrabě doma. Paní hraběnka byla v oratoriu jak obyčejně. Pojednou vyjde ze sakristie páter Chrysogen a usedne do zpovědnice. Zůstali jsme velice zaraženi. ‚Ježiš Maria,‘ povídá žena vrátného, ‚tolik se nás nasekýrovali a teď nás ještě chtějí zpovídat, aby věděli na vlas, co kdo spáchal!‘ Když už tam chvíli seděl a čekal, stávalo se to trapné. ‚Nu, víte co?‘ povídá stará komorná, ‚máme-li se zpovídat, tak raději pojďme, ať nerozhněváme vrchnost.‘ Souhlasily jsme s ní, ale žádná nechtěla jít první, všechny se omlouvaly, že nezpytovaly svědomí. A z čista jasna, jakoby se zřekly, všechny sesypaly se na mě, abych šla napřed. Že prý jsem nejkurážnější. ‚I mějte si mě rády,‘ dopálila jsem se, ‚vždyť já vlastně ani sem mezi vás nepatřím. A jestliže někdo se mnou nebude spokojen, půjdu ráda domů, u nás, díky bohu, není ani páterů, ani zlodějů a špatných lidí, ani ustavičného strachu a rozčilení, jako zde.‘ Ale jak se doneslo na mužskou stranu, že Chrysogen sedí ve zpovědnici, hned vystoupil hajný Brček a chtěl se zpovídat. Ženské šly hned za ním. Ale sotva že se přiblížili ke zpovědnici, Chrysogen se zamračil a pokynul rukou, aby všichni odstoupili. To bylo údivu! K čemu tam tedy sedí? — Ale v tom už vyšel ze sakristie mnich — a nebyl to žádný z těch dvou, co přijeli s panem hrabětem — jde rovně ke zpovědnici, klekne, zpovídá se. Neměl moc hříchů, protože byl hned hotov, pak políbí štolu a jde k oltáři. Všechny zraky upřely se na něj ... paní hraběnko, já myslila, že omdlím ... jediné oko nezůstalo suché...«

»Nu, kdo to byl?«

»Jeho osvícenost pan hrabě v mnišském oděvu. Paní hraběnka odešla před ukončením mše svaté, protože ji rozbolela hlava. Ah, tento den, paní hraběnko, byl nejhorší ze všech, co jsem tam zažila.« A Klauda nedovedla nyní mluviti, než v slzách. »Mezi služebnictvem se vyprávělo, že došlo k nějaké ostřejší kontroversi mezi hraběcími manžely a sice že pan hrabě vytýkal — ovšem velice mírně — paní hraběnce přílišný přepych a nádheru, zejména rozhněval prý se pro jakýsi drahocenný lustr ve velké jídelně, kdež se doposud ani jednou nejedlo za jeho pobytu. Když paní hraběnka trochu prudce podotkla, že je to dar její matky, vyslovil prý pan hrabě, rovněž trochu unáhleně, o tom svoji pochybnost, což ovšem paní hraběnku velmi urazilo. — Nevím, co se ještě více přihodilo, ale všichni jsme byli tak ustrašeni, že jsme si ani netroufali hlasitě mluvit. Obědvalo se ve velké jídelně, protože byli nějací hosté. Paní hraběnka trpěla nervosou a nesúčastnila se společného oběda, ačkoliv mě pan hrabě dvakrát k ní poslal s prosbou, aby ráčila přijíti. Nevím, co to bylo, ale kdykoli jsem byla volána k panu hraběti, lekla jsem se, jakoby mě bodnul do srdce... Hosté pak odjeli a pan hrabě dlouho o čemsi hovořil s pány pátery při zavřených dveřích. Když zazvonil, všichni jsme se lekli a kdo byl volán, zbledl jako plátno. Nejméně strachu měl Kajetán, neboť se těšil veliké přízni u pana hraběte; pravilo se, že si ho pan hrabě cení výš než komorníka a sice pro jeho diskretnost a chytrost. Byl by prý si ho vzal s sebou do kláštera, ale Kajetán o to nestál, protože prý je tajný liberál, modlí prý se pouze na oko. Ale panu hraběti prý prokázal velké služby. Trochu jsme se uklidnili a pokládali jsme to za dobré znamení, když byl Kajetán zavolán k panu hraběti. Byl tam dlouho, až jsme na něj téměř zapomněli. Pojednou kdosi přijde s poplašnou zprávou, že se z kuřáckého pokoje, kde sedělo panstvo, ozývá nářek a bědování. Šli jsme poslouchat... neuvěřitelná věc...! Byl to Kajetán, jenž naříkal.. a sice protože byl propuštěn. Na hodinu propuštěn — vyhnán. ‚Musel cosi hrozného spáchat,‘ řekli jsme si. Prosil, velice dojemně prosil: ‚Milostpánové, dobrodinci duší, slitujte se! Tu nejde jen o službu, tu jde o život. Jsem stár, kopati neumím, žebrati se stydím, co učiním?‘ — A ještě jiné citáty odříkával z písma i ze svatých evangelií, ale nic to nepomáhalo. Dostal zaplaceno a měl ihned opustit zámek. Zaplaceno prý dostal dobře a sice s podmínkou, že odejde hned a už nepřekročí víckrát práh domu. Jak měl peníze v kapse, utišil se a hned skládal své věci. Báli jsme se s ním mluvit, aby na nás nepadlo podezření, že jsme s ním ve spojení. Ale jeho propuštění udělalo hrozný dojem. Sám ředitel přišel se osobně přeptat, je-li to pravda. ‚To je soudný den,‘ pravil, ‚teď už tu nejsme jisti ani čtyřiadvacet hodin. Dnes ty, zítra já. Takový starý, obratný a chytrý sluha!...« Seděli jsme tiše, jako když nejvíc hrom bije, a čekali jsme, do koho nejdřív uhodí. Když se prostíralo k večeři, byla jsem volána k panu hraběti. Komorná mi pravila: ‚Duše milá, udělejte křížek, víte, jak to chodí.‘ Ale já

*

jsem byla dosti klidna. Nemůže se mi nic horšího stát, nežli že mě naloží na vůz s mým cestovním košem a pošlou mě domů, pravila jsem. Kéž bych to nebyla nikdy vyslovila! Ah, člověk neví, kdy se ho dotkne ruka osudu! — — — Pan hrabě byl ke mně velmi laskav, jen co je pravda! Poručil mi, abych šla k paní hraběnce a poprosila jeho jménem, aby přišla k večeři a zároveň sdělila s ní, že pan hrabě ráčí zítra ráno již odejet. Také jsem se měla otázat, cítí-li se paní hraběnka již lépe, a přijít s odpovědí. Bylo mi velikým překvapením, že pan hrabě hodlá už odejet, dosud nikdo o tom nevěděl, a následkem toho vešla jsem snad do komnat její osvícenosti trochu rychleji, než se sluší. Ale čeho jsem se dočkala, nemohu pro lítost ani povědět... Nevím, domnívala-li se paní hraběnka, že přicházím zase s nějakým písemným vzkazem od jeho osvícenosti, nebo jaké nedorozumění zavinilo mé neštěstí! Nikdy jsem paní hraběnku takto neviděla, ač ji znám tolik roků, ani představit jsem si ji takto nikdy nedovedla. Dříve, nežli jsem byla s to otevříti ústa, bylo mi nejnemilostivějším způsobem poručeno, abych se klidila. — — Příštího dne čekala už paní hraběnku stará její komorná. — — — Ocitla jsem se tváří v tvář panu hraběti, nevědouc, co říci. Pan hrabě byl tak laskav a tázal se, jak se její osvícenosti daří. Tu jsem se trochu vzpamatovala a řekla jsem, že je jí mnohem hůř. Zapomněla jsem však vyřídit, že pan hrabě zítra odjíždí. ‚Jděte tedy znova a vyřiďte, co jsem vám poručil,' přikázal mi pan hrabě. ‚Prosím vaši osvícenost, smím-li si dovolit něco podotknout,' tázala jsem se. ‚Mluvte,' pravil. ‚Její osvícenost ráčila za mnou zamknouti dvéře, takže se obávám, že nebudu s to vyplniti rozkaz.' — ‚Řekněte to jen přes dvéře, doufám, že vás uslyší,' pravil. — Opakovala jsem za dveřmi po třikrát vzkaz pana hraběte. Nikdo se neozval. — Odešla jsem bez večeře do svého pokoje a plakala jsem až do půl jedné. Tu kdosi klepe na dvéře. Otevru... byla to stará komorná. ‚Klaudo,' povídá, ‚je mi vás líto. Vy nespíte, já nespím a každá máme svou bolest. Můžeme si ulehčit, když si to povíme. Mám vás ráda, moc jste se za mě tyto dny nadřela. Proto vám to povím, však se to týká také trochu vaší paní. Ale přísahejte na tento svatý kříž, že to zůstane tajemstvím.' Přísahala jsem. ‚Vidíte,' pravila, ‚jsem stará žena, nepřenesu to. Kajetána mi vyhnali a já půjdu za ním dobrovolně. Nehanbím se za to, však se dějí horší věci na světě: před milostivou vrchností byli jsme sluha a komorná, ale před Pánem Bohem byli jsme si víc. A tak na starost máme se rozloučit? Ne! Mám nějaké úspory a on také něco dostal a tak nám to snad do smrti stačí. Pravda, tak se mít nebudeme jako zde, ale co naplat?' Vyvalovala jsem oči víc a více. Co mi dále vyprávěla, nechtěla jsem s počátku ani uvěřit. Kajetán měl uloženo střežiti mladou paní hraběnku a docházeti občas k nám a podávati panu hraběti zprávu o všem, co se děje. Ah, koho by bylo napadlo, že nás ten potměšilec špehuje, vždyť vyznával dokonce lásku naší kuchařce a tvářil se, že by si ji rád namluvil! Komorná to ovšem omlouvá: ‚Služba jako služba,' povídá, ‚však se to nedělo ze zlomyslnosti, nýbrž proto, aby se střežila čest pana hraběte.'

Pokrač.

JOSEF MÜLDNER:

KVĚT NOČNÍ SAMOTY.

V smutku a únavě plíživých chvil
uprostřed hlučivých měst,
oh, jak bych nadšeně pozdravil
cíle svých cest.

Dlouho již ženy jsem neobjal
mladé tak, jak jsem já mlád.
Oh, jak bych horečně v objetí vzal,
již jsem měl rád.

V opojné vůni své samoty
večerní cestou jdu snů.
Vše vidím ztrácet se v temnoty
a v odkvetu.

Vím, že nic nemůže vykvésti
v uvadlé zahradě mé.
Nechť již jen vzkvetou mé bolesti,
sníh napadne!

V smutku a únavě plíživých chvil
uprostřed hlučivých měst,
oh, jak bych nadšeně pozdravil
cíle svých cest!

Dnes však jsem zřel, jak se přede mnou,
když zved' jsem sklopený zrak,
vysoko květ s černou korunou
vznes' do oblak.

Nad květem měsíc svůj chlad noční lil,
stín jeho hluboký pad'.
A já jsem bolest už necítil
v stínu tom stát.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Hloupý ženíšek přijde a diví se pořádku a čistotě, a nepomyslí si, že jsou toliko na něj nalíčeny a že bude po pořádku i čistotě hned zas, jak za ním dvéře zapadnou. Moudrý a opatrný ženich přijme pozvání na tu a tu hodinu, ale přijede v jinou, kdy ho nečekají. Omluvu nějakou si vymyslí. Najde-li při takovém překvapení v domě své oblíbené čistotu a pořádek, déle se nerozmýšlej a veď ji k oltáři; nenajde-li, snadný mu bude ústup, neboť rodiče té panny budou se cítit zahanbenými a zbraňovati mu nebudou. Rozejdou se v dobrém, a chlapec půjde o dům dál. Jiní rodiče fortelní zas ženíšky tak lákají, aby přišli za dcerou jejich potmě a neviděli, jak u nich všechno chodí. Nepravím, že by Bakulouc byli tací. To to! Jen abys všecko věděl a všecko znal, však nejsi žádný harant. A hlavně proto ti to pravím, abych ti poradil pro celý život: potmě nikdy ničeho nedělej, ani nepracuj, ani za milou nechoď. Co činíš, zjevně čiň, aby celý svět viděl, chce-li. A potmě nic! Tedy zítra!«

Proti vůli Královcově nebylo námitky ani, kdyby stanovila něco nemilého. A co mohlo být Adamovi milejšího, než rozkaz otcův, aby jel za Anýžkou?

V neděli ráno dálo se u Králenců všechno přesně tak, jak hospodář naznačil. Hospodář a hospodyně odešli do Nakří na služby boží. Dívky v sednici myly, česaly a strojily sebe i děti. Adam si otevřel zahumenná vrata, vešel do maštale a odvázal všechen koňský dobytek. Šest kusů ho bylo: dvě staré matky, široké a sedlaté od mnohého potomstva, které hospodáři svému daly. Dosud byly dobré do tahu, i dobré plemenice, ale přece již hospodář musil starati se o dorost a náhradu. K tomu byla nejprve pětiletá Vraná, domácího Králencova chovu, jeho chlouba: dlouhá, statná, bezúhonná. Králenec ji jen pro chloubu vodil na jarmarky. Žádal za ni tři sta, a když mu je dávali, rozmyslil se, nedal, Vranou si odvedl domů a o druhém jarmarce žádal za ni čtyry sta, potom pět set, ale nebyl by ji dal za nic. Čtvrtá byla hřebice, koupená od Bakuly. Ona spolu s Vranou byla určena, aby držela koňský chov Králenců, až staré dvě kobyly přestanou službu konat. Kusem pátým a šestým byla hříbata letůšňata, ještě huňatá, obě plavá, hravá jako telátka.

Koně byli zvyklí na nedělní ranní koupel v době letní. Už, jak se probudili a na stání postavili, jevil se na nich radostný nepokoj. Ohlíželi se, stříhali ušima, hrabali předníma nohama.

Adam je odvázal a pustil z maštale. Nejprve obě matky, potom jejich děti, potom hřebici. Kobyly už bez ptaní věděly, co dělat. Samy se hned daly pomalým a stejnoměrným krokem za humna. Hříbátka za nimi, hřebice okouněla. Čekala na nějakou pozornost Adamovu. Dnes se jí nedočkala.

Poslední byla Vraná, již si Adam vybral, aby ho nesla za Anýžkou. Za krk si ji přivedl z obročnice pod okapem, svlekl se, šaty složil na víko obročnice, vyhoupl se na Vranou, stiskl ji koleny, pobídl patama a mlaskl.

Vraná statně vykročila a několika kroky postavila se v čelo čety, na místo, které jí náleželo a o které se s ní družky její nepřely. Za Vranou si osvojila místo hřebice, za hřebicí šly za sebou obě klisny, za klisnami obě hříbata. V tom pořádku vstoupily za humny na polní cestu, vedoucí k rybníku.

Jiní chlapci ve vsi plavívali v obecním rybníce, Králencův Adam jezdil plavit jen do svého. Nevelký jejich rybník, »Racek« řečený, byl vzdálen od živnosti pět, možná sedm minut, ale nikoli deset. U rybníka bylo koňské pastviště. Tu nedělního odpoledne doby letní koňský dobytek popásali a ve vodě rybničné ochlazovali. Dobytek tím převýborně okřával a se tužil.

Dnes Adam nemá kdy pásti; jen vyplaví a pojede za nevěstou.

Za nevěstou! Jízda za nevěstou!

Lidské duše není daleko široko. Nikde není človíčka, kterému by Adam pochlubiti se mohl, že dnes pojede za nevěstou. Ale jemu netřeba účastí lidského, nečeká na ně. Zdá se mu, že všecko kolem něho se rozkládá, roste, zelená se, kvete i zraje, co kolem, nad ním i pod ním žije, lítá, běhá i hemzá, samo sebou již věděti musí, že Adam Králenec dnes pojede za nevěstou; a především slunce na nebi.

Jen ušák, jakési zajcčisko březnové, nevědomé a nezkušené, toho nevědělo. Vyskočilo z pekáče a chtělo zavolati hlásnou trubou: »Lidičky, spaste duši, nějaké silné vojsko jede na koních, a to je vám koní!« Ale podařilo se mu jedva slyšitelně zamekati. A běží, běží, div si přes hlavu nepadá. »Což pak jsem ještě živ?« táže se udiven stana u lesa. »Ne nadarmo mi tatík říkal: Kdo uteče, vyhraje. Ale byla to za mnou honěnice!« S tím zmizel v týně lesa.

Koně jdou volně. Mají na sobě provazové ohlávky, jejichž konce jsou podvinuty. Teprve, ukáže-li se některý nezvedeným a nevykázněným, bude z trestu na provázku veden. Koně si váží důvěry svého vládce, není třeba na ně jeho ruky.

A co si Adam tu chvíli počne se svýma silnýma, svalnatýma rukama, zvyklýma nezaháleti? I rozhodil je, rozpjal, k nebi vzpřáhl a zavýskl si, až se ozvěnou rozléhalo: »Ichuchu!« Měl-li té

chvíle nějaké přání, to snad bylo, aby Vraná měla křídla a mohla s ním povzletěti vysoko, vysoko... Jakoby smířen s osudem, že jest mu zůstati při zemi, spustil ruce a na mohutných prsou založil tak, jakoby k nim něco tiskl. Snad myslil na černou hlavu Anýžčinu a na herbávné řasy jejích očí.

Opět pobídl Vranou koleny a patama. Vraná již čekala toho znamení. Dala se do poklusu, zdvihla hlavu, rozevřela nozdry a také na svůj vrub ze srdce si zavýskla. Po ní zahřejtala hřebice, po hřebici hříbátka. Jen staré klisny nehřejtaly. Nebylo jim do toho, nestačovalo jim dechu kromě běhu. Ale co jim zbývalo? Bujará mládež z předu, bujará mládež v zadu, a zasloužilé matky kolébaly se uprostřed a visutá břicha jen jim šplechtala jako voznice.

Pocit vysoké radosti a rozkoše, zrovnovážený zdravím a silou, hledal si ještě cestu z hrudi Adamovy, aby se mohl ohlásiti a sděliti se skřivany v povětří, s lány klasnatého obilí a zelenými lučinami. Několikráte se mu vydral vzkřik »Uj! Uj!« a potom si opřel pěsti o boky, vypjal prsa a zazpíval si:

»Já sám jako pán
své koníčky vypucuju,
já sám jako pán
své koníčky vyčesám;
své koníčky vypucuju,
svou panenku pomiluju,
já sám jako pán
své koníčky vyčesám.«

Zatím dojel rybníka. Vraná přímo zamířila na měkký kraj a vrazila do puškvoří, jímž si a svým družkám klestila cestu do čiré vody. Měla tu všechny hloubky změřeny. Nejprve se přidržovala břehu. Když zabředla do vody do půl břicha, zastavila se. Užívala. Adam nabíral vody do dlaní, poléval ji a sobě potíral hruď i paže.

Když se mu vidělo, Adam, přidržuje se hřívy, vystoupil na široký hřbet Vrané a sedl si na bobek, patama k sobě, a dělal, jakoby mu v té minutě nešlo o nic, leč o to, aby se mu v rybníce nesmočil ani malík nohy. Vraná již věděla, co to znamená.

Vkročila do větší hlubiny a šla k stavidlům, kde bylo nejhlouběji.

»Hará, hará!« pobízel ji Adam pořád čině, jakoby se úzkostlivě opatroval od každé kapky vody.

U stavidel bylo Vrané zaplovati. Celý hřbet se jí potopil, dlouhý ocas rozestíral se za ní po vodě, krk natáhla, uši položila na zad. Hlava po nozdry byla potopena. Vraná šlapala vodu pansky. Ostatní za ní. Oči jim všem, Adamovi i koním, planuly rozkoší udatenství a přemáhaného nebezpečí.

Běda, Adam spadl do vody!

Nelekejte se. Nespadl, ale svahl se, schválně to udělal, aby si také zaplaval.

Jen je-li dobrý plavec!

Není tuze dobrý plavec. Děti od větších řek aneb od moře bývají dobří plavci, od rybníků špatní. Adam plove po psímu, pleská rukama i nohama, plove tak, jak se sám naučil. A naučil se, když chlapec po prvé jel koně plavit. Zajel do rybníka, aniž mu napadlo, že by mu hrozilo nějaké nebezpečí. Teprve v hlubině naň přišly strachy a z nich dělal to, o čem právě byla řeč. Spadl do vody — a začal plovat. Ploval tak, jak mu to příroda dala, jako plove každé zvíře, i to, které se vody bojí, je-li nouzí donuceno. Ani se nikdy nikomu nepochlubil, kterak se naučil plovat. Myslil, že se tak naučil i jeho otec, že to tak bývá a musí bývat.

Třikrát Adam provedl koně rybníkem, načež Vraná sama vyběhla a za ní ostatní. Adam vyšinul se na ni ještě ve vodě, stoupna na taras. To bylo frkání, otřepávání, přestupování a poskakování! Jako po vítězné bitvě to bylo. Adam ráznými slovy utišil své poddané.

Cestou nazpět zachován starý pořádek, jen volnějším krokem. A teplé slunce hřálo ochlazená těla, osušovalo a matersky líbalo, rozdílu nečiníc mezi člověkem a němou tváří.

Doma Adam čerstvě vykonal všecko, co byl přikázal otec. Koně vyhřebelcoval a pokrmil, Vranou osedlal, načež se dížkou z kamenky opláchl a dal se do strojení.

Vystrojil se bez mála tak, jakoby si už jel na svatbu.

Oblekl tenčici se širokánskými, naškrobenými, vyšívanými rukávy, s vyšívanými řetízky límci i s vyšívaným, cípkovaným, překládacím obojkem. Košile na rukávech a pod krkem svazovala se tkaničkami. Koženky vzal černé, také vyšívané při všech obrubách i švech. Vyšívání na nich bylo provedeno safianovými řemíčky, ponejvíce červenými a zelenými. Také šle byly kožené a vyšívané; hedbávím to bylo učiněno. Z bot, od včerejška naražených a vyleštěných, vyrazil dsky a obul je na bílé, vlněné punčochy. Krk si ovázal šátkem hedbávným, černým s červenými pruhy, a dlouhé cípy nechal vláti. Vestu si oblekl černou, sametovou, červeně kvítkovanou. Na hlavu si posadil klobouk černý, dosti široký; za jeho šmukem zatknuto bylo pérečko z perličky. Kabátu žádného nenaděl; bylo by v něm horko a zmačkal by rukávy parádné tenčice.

Pokropiv se svěcenou vodou a vzhledna uctivě na obrazy nad stolem šel, vyvedl si osedlanou Vranou, vskočil do sedla a vyjel. Pokrač.

LADISLAV VELTRUSKÝ:

V LÉTĚ.

SKIZZA K NOVELLE.

Pokrač.

Passivní bruneta s mírnými pohyby diskretní elegance, přístupná něžným dvornostem snivého kadeta v lyrických momentech meditativního zažívání předepsané vody, nesnesitelná v těžších dnech svojí choroby přílišným návalem líčivé hovornosti, nyní mlčící a nudící se.

Pak několik dam, které zajímají jedině ve společnosti svých manželů jsou li právě vašimi milenkami, kratochvilnou stránkou manželských trojčlenek.

V té společnosti v sebe zapadlé, která mlčela, když hudba hrála, snad proto, že jí naslouchala, a která mlčela, když hráti přestala, snad proto, že o ní přemýšlela, seděli poněkud úmyslnou náhodou zase vedle sebe.

Drobné, jednotvárné mlžení neduživého dne zmalátnělo všechna gesta, všechen rozhovor. Každý hleděl se zabývati něčím, ale různými způsoby bylo to totéž: nudili se. Seděli také tiše, zahluchlí dřímotnou ospalostí nudy mlčky, bez pohybu. Jen chvílemi se tajně dotkly jejich ruce v prchavém teple krátkého dotyku. Cítili prudce omamné horko své blízkosti. Pozoroval ji ukrývavým pohledem malátně okouzlen zvláštním sklonem víček, váhavým, líným, zcela propadlým v usínavou snivost příjemného toužení. Pozoroval její pleť, u které stopoval zvláštní citivost pro náladu světla a zladění dne. Ve dnech letního modra a jásavě rozklenutých obloh zrůžovělá, zamlžila se nevlídným dnem zimomřivým stínem lehce do hněda. A náhle cítil, jak v duši se mu vyjasňuje, tvoří její jméno v galantním oblaku tiché něžnosti tak čisté, tak posvátné, že neodvážil by se vysloviti je leč v malý, důvěrný prostor mezi svými a jejími ústy, oddálenými náhle v zanícené chvíli dlouhých polibků. Všecko v něm zdivočelo dobrodružnou touhou vysloviti její jméno právě uprostřed této společnosti, zadýchat teplo toho zvuku do ticha její studené nudy. Musí je vysloviti, musí, aspoň z části té nepřenosné vůně něžnosti.

Zvolna, jako náhodou dotekl se její ruky.

Pozvedla k ústům velikou růži, snad aby učinila svůj pohled nepozorovaným, a pohlédla na něho nejhlubším pohledem krásných očí. A tolik sladké důvěrnosti bylo v té vzdálenosti mezi jeho a jejím okem, jako v divoce šťastné, do ticha šeptnuté větě: »Jsme docela sami . . .«

Zdivočelo v něm všechno dychtivou žádostí pod tím pohledem, zadýchávajícím, zahřívajícím téměř přímým dotekem krev. Tak prudce se úžil dech jako před hlubokými vchody v tajemných pohádkách, za kterými tuší srdce prohřáté vody v teplých lesnatých klínech a zděšené ticho bledých, měsíčních nocí, rušené jenom omamnou vůní mechů, vonících pod lehkým tancem vil.

Dřímotná touha zavířila jeho bytostí a zalila jeho mozek. Oddal se úplně malátné snivosti.

— — — a okolí mizelo, hlasy řídly . . . zněly již z dálky . . . nesrozumitelně, splývavě . . .

Procitl zvolna ze svého zasnění. Tak churavý jsem, tak churavý — pomyslil si, přičítaje své nemoci i vrozenou sklonnost ke snivosti. Tak tiše sedět vedle ní, slova nepromluvit za celou chvíli — mohlo připadat hodně negalantní. Přejel si rukou čelo a snažil se vymyslit nějakou větu, bezvýznamnou, hodně lhostejnou třeba, jen aby se mohlo pak mlčeti znova. Ale ani k té se mu nedostávalo klidu a síly soustředit svoje myšlenky.

Poddal se zcela passivně své melancholii. V orkestru byla přestávka, při které kapelník elegantně pozdravoval známé. Přestalo pršet a na mokrých kmenech stromů se vlhce zalesklo slunce. Několik ptáků zaskříplo slabě do zakřiklého ticha na větvích smutných a zahluchlých deštěm.

Líné zívnutí robustní blondýny sklenulo pikantně její krásná, smyslná ústa, a vzdychavá brunetta zvrátila na zad svou židli. Bylo to jasné: nudily se všechny.

Pak přišla vychovatelka, nudná miss v anglickém shawlu, připomínající známý typ s Bädekrem z nádražních čekáren, tak nezbytná v této společnosti, jako klavír a anaemický modní nábytek v pseudomoderní novelle, s unaveným úsměvem odkvetlé síly a dvěma chorobně vyděšenými děvčátky, stejnými téměř k nerozeznání, z nichž jedna věčně opakovala utkvětou větu z knihy francouzské konversace: »Je crois, qu'on frappe à la porte«, a druhá jí stejně odpovídala: »Non, ma soeure, tu te trompes peut-être.«

Zlomyslný malíř někdy jmenoval své vedlejší dámě autora knihy i stránku, na které bylo možno podrobněji sledovat tento dialog, ale přestal ve svém zvyku od nějaké doby, kdy příliš hlasitě pronesená poznámka připravila chladnokrevné gouvernantce nemilou chvíli rozpaků a hrozila skončit u malých děvčátek pláčem. Spokojil se dnes zábavným pohledem na affektovanou dámu, matku děvčátek, která s hrdým pocitem mateřství lorgnovala své děti, kladouc jim s laskavým úsměvem a mírnou účastí několik otázek, týkajících se jejich útlého zdraví. »Cornelia,« řekl si, nijak se nenamáhaje, aby to zaslechly i jeho rozesmané sousedky.

Bylo dáno odkudsi záchranné heslo k odchodu.

Smích obou slečinek, starostlivé pokyny, sháňka po plaidech, francouzské věty malých sestřiček, bojovný třesk šavle melancholického kadeta, poklony sklepníků, a společnost se dala zvolna na cestu.

Předešli všechny.

Je to tak nudné mezi nimi... viďte?«

Pokrčil rameny.

Byl úplně zavát do svých myšlének. Cosi z ranní nálady před několika dny v parku vracelo se v něm při dýchání tohoto vlhkého vzduchu, v neurovnaném zmatku stísněně sladkých pocitů. Zdivočelo v něm všechno náhle neodůvodněnou, rdousivě prudkou radostí a jediná myšlénka z té závrati vyplula jasně v jeho vědomí.

— — ostrovy šťastných rekonvalescentů!

Přeslechl, co řekla vedle něho, a zastavil se jedině proto, že ona zůstala státi.

Byli před villou.

Bylo nutno počkat na ostatní a rozloučit se s nimi.

III.

Zaspali oba časně projektovaný výlet do okolí a zbytek dopoledne ztrávili malými procházkami v parku. Při obědě v lázeňské restauraci, při níž byli téměř samotni a obklopili pro sebe zvláštní stůl, usnesli se na vycházce, která vzrostla až na odhodlání se, že půjdou za výletníky.

To byl opravdu dobrý nápad. A mladičká dáma tleskala nadšením, když si představila, jak je to všecky překvapí.

Stálo to trochu diplomatického vyjednávání, než její matka, zamlklá, prošedivělá dáma v smutečních toilettách a bezútěšným smutkem v hlubokých očích dala své svolení, vyhrazujíc si pro sebe úplný klid a odpůldne v zahradě hotelu se vzpomínkami a knihou.

Ale i s jejich strany docíleno bylo ústupku a navrhovaná jízda v anglickém gigu zaměněna naléháním staré dámy obyčejnou vycházkou pěšky.

Pole zlatá a uzrávající, úzké cestičky zralými klasy, silnice vysmahlá sluncem, aleje s hlubokým stínem, co chvíli střídaným slunečními průseky, plné mosazně bzučících mušek, zlacených v temném ohni letního západu, při zpáteční cestě v teplém západu a tmou, v šeru skelně rozleskl á rozloha řeky — to vše lákalo tak mocným kouzlem nálady.

Ještě několik slov lhostejné konversace s bledou miss a oběma děvčátky, až příliš zdravotně sesláblá černá káva a oběd byl ukončen. Do šťastně vyzlaceného okolí, pod vesele vzklenutou oblohou v létě!

Celý kraj nalil se překypující vůní tiché plodnosti. Zdravá, silící vůně léta ležela v úrodných polích, jakoby před chvílí se odtud zvedla pyšná těla robustních žen, jež zde ztrávila nejprudší července své mohutné, vášnivé krásy.

Poslední mléko sládlo a tuhlo v bohatých klasech, pevných a do zlata vyžehnutých žárem letního slunce.

Šli vedle sebe, mlčky, pohrouženi v sebe, tak cítiví a plni myšlének, že zdálo se jim zcela zbytečným mluviti o něčem.

Jejich mlčení zvyšovalo v nich plný a smyslný dojem krásné pohody.

A náhle v návalu chorobné snivosti a melancholie představoval si tuto procházku na podzim.

To bude den malátný, zadýchaný mlhou, smutný letem sežloutlého, teskného listí.

Jen po stranách mrtvé aleje chorobné stromy sebou zachvějí bolestně při zavátí větru... a listí padá, padá — — — padalo již tak dlouho.

Ve všech alejích bude tak smutno.

Nadarmo vzpomínat na vyhřátý písek, jak měknul pod zmatenými kroky touživých dostaveníček.

Jak dávno vychladly stopy teplých, vyplašených kroků nesmělých děvčat, čekajících lásku za letních večerů.

Dávno vychladlo štěstí těch prchavých chvil. Kraj dokola zmírá... Zmírá vyžitím léta. Jen listí padá, padá... padalo již dlouho. To bude jistě taková chvíle, až sejdou se spolu naposled. K rozchodu.

Proč přišli v ty smutné aleje, v ta prázdná, bolestná pole — řeknou si jistě. V ty krajiny smutné a umírající, v temné, do hluboka zahryzlé bolesti konce. Řekne jí: »Hleďte — — — počíná podzim.«

A pak jí vysvětlí krátce a jasně celou příčinu dnešního setkání.

Ledacos mezi námi zůstalo temným, mnohé je nutno osvětlit slovy a říci především, že vůně našeho přátelství vychladla úplně v běžnou lhostejnost. Ostatně: není tak lépe? Cítit zas obvyklý, tichý, bezpečný průběh lhostejnosti?

Vidíte: ze zámku tak dlouho neobydleného před tím zase odjela vrchnost. Sláva radostných praporů s rodovým erbem svine se a odloží k starému haraburdí, sluhové stáhnou si zase obvykle přes vytylá břicha hedvábné vesty, zmačkané poklonami, a bude zase lépe. Vzduch bude volnější, pro všechny bude více místa. V pěstovaném francouzském parku zarostou cesty a husy se budou se slepicemi hašteřit o svoje právo. Na stromech se uvážou šňůry k sušení prádla — je prý to výhodné v létě — a v zanedbaných verandách za barevnými skly oken budou hrát za letních odpůldnů podomci v karty.

Ano, to všechno zde bývalo. Kdysi — —

Pokrač.

FEUILLETON.

Václav Dresler: MAXIM GORKIJ. Pokus literární studie. Psáno k českému vydávání jeho spisů. Pokrač.

II.

Za své motivy Gorkij nejraději vybírá boj s životem, realitou a prostředím, boj snaživého nebo aspoň poctivého a nezkušeného individua s nízkým a egoistickým okolím. Ale tento jednotlivec má ve své snaze něco malebného, jest přeplněn mnoha rozmachy a náběhy, nemá však sil na jejich realisaci, chce rázem zvrátit realitu a nemá ani chuti ani schopností ku klidné, systematicky prováděné práci, chce žíti volně, lehce, touží přímo těžiti ze svého lidského individualismu a neujasní si ho ani.

Gorkij neklade přílišnou váhu na pestře rozvinutý a barevně prokládaný děj, ani na rychle tekoucí a postupně se sesilující spád jednotlivých vypravování, jak to vše činí romanopisci francouzští a angličtí. Fantasie není u něho příliš široce rozvětvena, jsouc často a přímo kategoricky svazována úzkými mezemi tvrdé reality, která hned v zárodcích stírá s ní většinu čistého, silného a bezprostředně chutnaného kouzla ryze náladového nebo reflexivního. Při tom jest jeho dílo naplněno řadou nádherných a výstižně zachycených scén. Dá se na něm však akcentovati převaha scén smutných, životně tragických a silně vykypělých. Jsouce zasazeny do ostrého reálného pozadí a podloženy barvami trochu černými, netrpí nepřirozeností ani nezdravou honbou za bouřlivou sensačností a neutápí se v nechutných liniích banality. Není to pessimism, co v nich leží, ale jen věrné a plné vyvolání i oživení nahé skutečnosti, z níž se tu její všecky svaly rýsují co nejplastičtěji. Scény veseleji zladěné nebo humoristické (komických je v jeho pracích hrozně málo) jsou poměrně řídké a i pak nějak úzkostně stručné, jako zaseknuté a hned zas opouštěné. Jen se v ději kmitnou, padnou do něho, vrhnou naň kus světla nebo hrst tepla a zas už prchají. Zpravidla neplynou ani z povahy osob, nýbrž z náhodného seskupení okolností a z okamžité nálady. Ve vypravováních Gorkého důležitou roli mají časté dialogy, které jsou pak výstižné, ostře řezané, myšlenkově bohaté a do dějového toku kladené s naprostou bezohledností. Jsou význačným bodem pro vlnivý rozvoj dějových linií, působivou pružinou a vhodným prostředkem, z něhož se scény rodí, rostou, vrcholí a padají. Jimi autor své děje často zahajuje a otvírá.

Živel čistě sociální jako tlustá nit táhne se všemi pracemi Gorkého. V tom jest na Rusi pokračovatelem Gogola, Uspenského, Zlatovratského a druhem A. Čechova. Známá slova, jichž bylo kdysi přiléhavě užito o Čechovu, že by se musil americký humorista Twain, kdyby bedlivě pročetl kteroukoli jeho práci, aspoň na den stát zamyšleným melancholikem, mohl bych vhodně a v jejich celém rozsahu aplikovat i na Gorkého. Při tom jest Gorkij naprosto originelní. V hlavních bodech svého základního literárního tvoření musil ovšem navázat na předešlé generace, ale nenapodoboval jich ani se nevlekl v jimi ušlapaných cestách. Šel prostě za hlasem svého nitra, své sympatie, v mezích své bohaté životní zkušenosti.

Literární dílo Gorkého široce zobrazuje svět a uchvacuje čtenáře tím širým odhalením i uměním, jež se velkostí, nelogičností a svézákonným bytím zcela vyrovná realitě, staví mu tuto realitu co nejintensivněji před oči a dává mu ji nazírat tak z blízka, že se mu zdá novou a osobní, rozněcujíc jej dobrotou svých osob a hypnotisujíc jejich úzkostmi, úvahami o záhadách smrti i neujasněnými otázkami o smyslu života. Podrobnosti stylu, seskupení vět, komposice, postup kapitol a jejich počet, rozvoj příběhů a všecka ta vnější délnost výrazu jest u Gorkého podřízena nutností, schytat hromadu faktů duševních i lidských, jež jitří a naplňují autorovu duši. Tato fakta i scény jsou velmi četné a nemohou být srovnány do těsné řady jako příběhy ve vypravování o jedné osobě, ani shrnuty v zákony dle vztahů odvislosti, jak by je pojal rozum filosofický, snažící se je spíše utřídit než reprodukovat. Autor jest tedy, aby mohl ze sebe vypustit to množství obrazů, činů a duší, jež jej tlačí, nucen, být nedbalý k ději, k popisům, k postupným výkladům i vypravováním a komplikovat řadu činů i scén, chtěje nám tak uměle představit své osoby skoro současně a parallelně. V jeho románech i povídkách scény a vypravování, episody, odbočky, myšlenkové krise, činy a nezdary proplétají se jako spleť lián.

Své děje, prosté a jednoduše životné, nikde Gorkij nezauzluje do zbytečně sehnaných zápletek, které ústřední tok vypravovaných příběhů zpravidla jen omezují, trhají a kazí. Sensačních konfliktů a Dumasovských intrik v jeho díle není. A kde jich užívá, vyplývají bezprostředně z povahy osob, jsouce dány jejich přirozeností i vzájemnými styky, ale ani dost málo netrpíce nechutnou romantičností nebo fantastickými kombinacemi a vyumělkovanými »shodami okolností«. Kde zase sahá po drobně sekaných, příležitostně zabarvených životopisných nebo vzpomínkových episodkách, jest vždy stručný, věcný a nepřetrhává jimi násilně vnitřní spojitosti s hlavním dějem. Bývají výstižné, obsahově i myšlenkově bohaté, vhodně vybírané a do ideového románového celku přesně zapadající. Autor docituje jimi dvou výsledků současně. Předně od svého díla oddaluje nudnost a jednotvárnost v kresbě základních příběhů, která by při jeho malé náladovosti a subtilnosti jinak musila nastat, a za druhé doplňuje tak novými liniemi karakteristiku hlavních osob. Při tom povrchové kontury látkové i vnitřní ideovou osu pevnou rukou drží v nejucelenější kontinuitě, nedávaje se jim rozprchnout, drobit a rozstřikovat. Komposice díla se tedy řadou episod nikde neláme, nýbrž obohacuje, zhušťuje a vyplňuje.

Pomocí průhledného stěžejního děje, řadou dobře vystižených karakteristik, vhodným zachycováním přiléhavých episod a značně vysokou technickou propracovaností rozvádí Gorkij své ideje, myšlenkové náměty a procesy. Nerad řeší složité a hodně do široka vyhnané problémy nebo spletené společenské záhady, upjav se zpravidla jen na ty, jež se týkají prostředí, jím specielně kresleného anebo které právě otřásají současnou domácí společností. Ale při tom není žádná z jeho prací bezideovou, myšlenkově nápadně ochuzenou nebo dutou. Ani nejstručnější a nejmenší z nich. Jednu velikou, ústřední jaksi ideu mají jeho všecka díla společnou: myšlenku, rehabilitovat odporné, vyvolat k němu sympatii a vzbudit pro ně pozornost čtenářovu. Tato základní idea leží na dně všech Gorkého prací a jí jest prochvěna každá řádka, kterou kdy napsal. K ní druží se pak řada idejí vedlejších, jako: spása lidstva jest v důsledně prováděné práci, která zajišťuje vnější blahobyt a vnitřní klid, všecku sentimentalitu a nemocné citlivůstkářství třeba v zárodcích umrtvit, kultura bez srdce a bez duše jest pustou frásí, papírová, vyčtená učenost bez reálného podkladu nemá pro život ceny, i chudý a ujařmený má právo na život, ani na pohled nejzanedbanější člověk není prost jakýchkoli vnitřních hnutí, všecka společenská a konvenienční pouta buďte zpřetrhána, člověk buď uvolněn a přinucen tak co nejintensivněji rozvinout své všecky schopnosti, život jest bezohledný boj, v němž slabí padnou, proto první péčí i povinností každého jednotlivce jest, tělesně i duševně co možná nejvíce zmohutnět, třeba při svém vzrůstu zamačká deset neschopných a zakrnělých, z nichž by beztoho už nic nebylo atd. Své ideje provádí autor přímo na vybraných postavách, z nich dává jim vyvěrat a v nich žít, nepropaguje je jako theoretický kazatel nebo učený vědátor a neklade je do úst svým hrdinům jako pouhé mrtvé traktáty. Ony žijí, rostou, vyvíjejí se a padají v naprosté shodě s obdobnými stavy nosících je osob. A tím jest docíleno dojmu úplné životnosti i reliefnosti.

Gorkého literární tvorba jest, jak z předešlých vyšetřování vysvítá, důsledně realistní. Ale v té příčině jest Gorkij opakem realistů i francouzských i anglických

i německých. S ním ruku v ruce šli z ruských autorů, pokud se specielně typové stránky v jejich činnosti týká, na př. Gogol, Gončarov a trochu Turgeněv. Skoro naprostý nedostatek všeobecného typu, jímž jest tak ostře karakterisován realism právě Gorkého a Gogolův, vidíme u Tolstého a Písemského. Střední cestu volili Dostojevskij a z mladších Anton Čechov, Gnědič, Potapenko, Korolenko atd.

V technice románu má Gorkij všecky znaky, jež vyznačují ruskou prósu vůbec, na rozdíl od literatur západních. Kdežto Francouzi jsou v té příčině největšími umělci, representují se Rusové jako nejhlubší myslitelé a u Němců umění ličně jest asi v rovnováze s hloubkou názoru. Gorkij ve shodě se všemi výraznějšími ruskými literáty vykládá podmínky života, zobrazuje a vyvolávaje podstatu osobnosti. Dokonč.

PANÍ KVAPILOVÁ V ZÁHŘEBĚ A PÁNĚ HILBERTOVA »VINA«.

Velká umělkyně česká slavila triumfy ve svých pohostinských hrách v Záhřebě. Byla oslavována a kritika chorvatská ji nadšeně oceňovala. Denní listy přinesly úryvky z některých kritik. Dodatečně zaznamenáváme ještě tyto:

Ag. Ztg. Nejdokonalejší výkon své interessantní pohostinské hry podala nám pí. Kvap. předevčírem Mínou Mařákovou v Hilbertově »Vině«. Věříme rádi, že jejímu výkonu sluší děkovati úspěch kusu, který by jinak se nedostavil . . . Výkon do posledního detailu minuciesně vypracovaný svojí svrchovanou jednoduchostí a přirozeností a nerušeným proudem plné pravdivosti, ani jedním okamžikem, který by působil jako hra a ne jako plný život, připomínal nejednou na creace Zacconiho a Novelliho . . .

Ag. Tgblt. V úvodě vzpomíná, že Vina před 4 roky propadla v Záhřebě. »Při předvčerejším představení viděli jsme vše v jiném světle . . . Vše, co rušivě připomínalo autora, zmizelo před nadobyčejně krásnou creací pí. Kvapilové. Plni obdivu před touto velkolepou creací, která znamená vrchol moderního hereckého umění, musíme říci, že teď teprve chápeme, proč autoři zvláště rádi pro tuto umělkyni píší role. Toto děvče (Mína), které jest bez odporu výborným dílem autorovým, nedovedlo by nicméně bez takové interpretace námi otřásti. Tak mnohé zůstalo by nepochopeno, kdyby se umělkyně tak s rolí nebyla stotožnila, že zapomínáme zcela na jeviště . . . Ona žije v této roli, tak že ani na okamžik nevzpomněli jsme na herečku.

Obzor den před představením upozorňoval na »Vinu« pí. Kvapilové a připomínal, že v Záhřebě r. 1898, i v Krakově a ve Lvově »Vina« neměla úspěchu. Jen v Čechách, kde hrála ji pí. Kvapilová, a v Bělehradě, kde uvedla ji rovněž ona na srbské jeviště, mělo drama úspěch, protože představitelka vlastní uměleckou osobností dodala dílu toho, co jiné herečky mu dáti nedovedly.«

Jak vidět, věnovala chorvatská kritika největší pozornost výkonu pí. Kvapilové ve »Vině«. Hilbertova hra vděčí svůj úspěch, svou způsobilost a barvitost hře paní Kvapilové. Není u nás autora dramatického, který zavázán je tolik vděčností k představitelce svého díla, jež byla i spolupracovnicí a budovatelkou úspěchů. Je známo, jak gentlemansky se p. Hilbert zachoval vůči pí. Kvapilové. H.

VICTOR HUGO A JULIETTA DROUETOVÁ.

Nejlepší přítelkyně Victora Huga, krásná Julietta Drouetová, byla herečkou. Setkali se dva mladí lidé — Hugovi bylo něco přes třicet let — za bláznivého večera karnevalu, řekli si své sympatie a zůstali od té doby přáteli. Láska Julietty byla opravdová a obětavá. Zřekla se divadla, následovala básníka do vyhnanství a neopustila jej nikdy. Hugo nebyl šťasten ve svém manželství. Věrnost manželská nebyla jeho silnou stránkou a jeho žena následovala jen jeho příkladu. Saint-Beuve a Vacquerie byli jejími milenci.

Julietta Drouetová měla roztomilý nápad. Victor Hugo musel každý rok, v den, který byl prvním dnem jejich lásky, napsati stránku do alba. Dne 26. února 1835 napsal básník do alba:

»Únor byl vždy významným měsícem v mém životě. Dne 26. února 1802 jsem se narodil a 17. února 1833 jsem se zrodil k štěstí v tvém objetí. První datum neznamená než život, druhé: to je láska Milovati je více nežli žíti.« V. H.

»V noci ze 16. na 17. únor 1836, o půl druhé ráno. Dnes před třemi roky v téže hodině poprvé jsem spočinul v tvém objetí. Nebylo v mém životě zářivějšího okamžiku nad tuto tajemnou hodinu. V té chvíli srostly naše duše a ve mně byla nová bytost — ty! Od té hodiny prošlo mnoho chvil slastných i smutných. Viděl jsem mnoho paprsků a stínů na tvém krásném čele. Před chvílí jsi ještě plakala, ale teď se usmíváš, má zbožňovaná. Nu, netrap se pro ty přecházející ponurosti: mračna jsou pouze na nebi a v lásce.« V. H.

Krásnou, opojnou stránku napsal Hugo r. 1841. Vzpomíná na noc karnevalovou, kdy místo do bálu, kam byli oba pozváni, ukryli se v tichém zátiší jejího bytu, sami se svou láskou. Hugo je stále zanícen pro krásu své přítelkyně a vyznává: »Po osm let, co tě znám, mé srdce bylo plné tebe.« Poslední stránka je ze 16. února 1883. Je ušlechtilá, krásná, velká:

»Ano, tato kniha obsahuje život můj i tvůj. Když do ní píši, zdá se mi, že připojuji posvátné hodiny k našim něžným hodinám a věčnost k naší existenci. Bůh pohlíží na nás dobrotivým zrakem, cítím to; vidíš, jak je krásně, slunce plesá s námi, zdá se, že naše skrovná slavnost je velkou slavností tam nahoře. Miluji tě — je velkým slovem. Bůh je pronesl při stvoření a bylo mu vráceno přírodou. Miluji tě, můj zbožňovaný anděle. Počněme padesáté výročí svaté tím božským slovem: Miluji Tě.«

Tak psal kmet osmdesátiletý. Jeho srdce básnické zachovalo si oheň a mládí lásky.

DIVADLO.

Dokonč.

Nejnesnadnější posici měla slečna Nigrinova v »Monně Vanně«, v níž přišel její výkon po čerstvém ještě uměleckém triumfu domácí naší interpretky pisánské Godivy, po kreaci paní Kvapilové. Nereferoval jsem o této nedávné novince ještě čtenářům »Lumíra«, proto se trochu pozdržím u tohoto dramatu vůbec. »Monna Vanna« je nepopíratelně ústupek, který Maeterlinck učinil vkusu publika. Od symbolických, nezvratností osudu a tísnivým šerem přechodného dneška zatížených, intimních a suggestivně silných dramatických snů svého stranou všednosti stojícího umění, uhnul tímto dramatem dnes Evropu vítězně projíždějícím na stranu širokých mas. Slevil se superiorní osamělosti svého tvoření, sešel dokonce i do cest, na nichž otřel se o křiklavé barvy čerstvé sensace, ale v jádře dramatu svého, v uměleckém pojetí nenové látky ozývá se přese všecko Maeterlinck čistých duší minulých svých básnických snění, Maeterlinck niterných bolestí a průměrností nechápaných, přímo mysticky ozářených sklamání. To, co sklamává při »Monně Vanně«, co vzdaluje drama sympatiím, není, po mém soudě, ani tak ona podmínka jediného pláště, — to snad působí nějak pikantně či smyslně jen na toho, kdo tyto věci v tom hledá — ale spíše, jak to vystihuje správně J. J. David ve svém referátu o vídeňském provedení »Monny Vanny«, ony nedelikátní momenty, v nichž nejintimnější tajemství nejprve manželství, potom ženy vždy znovu a znovu před četnými svědky jsou projednávány, a v báseň, která byla určena, aby jí oslavena byla čistota ženy, vnáší se tak cosi nečistého.« Nicméně působí tu celá řada momentů svrchovaně poetickým kouzlem a básnickou silou. Ať jmenuji jen celý druhý akt, který není nic, než půlhodinka

krásných, čistých a sluncem mládí i vůní ušlechtilosti provanutých hovorů. Nebo konečná scéna třetího aktu — co tu je nejen dramatické působivosti, ale vnitřní síly i hloubky, vehemence citu i subtilnosti duševního hnutí. Ta produševnělost i ryzost oněch míst, kde dostal se ke slovu Maeterlinck-básník, vykoupí to ostatní, v čem je příliš mnoho povrchu a chtěného effektu. U nás mimo to stejně pomáhalo vítěziti i vypravení hry. Renaissančnost kusu je nahodilá, opírající se jen z dálky o jakés takés historické přibližnosti; ale výpravou dostala pozadí, na němž brokátové ornamenty její dialogů, scén i nálad dostávaly silnější jakési podmalování, odůvodnění a skorem bych řekl i jakousi vnitřní souvislost slova i děje s historií. A to nejen výpravou scény, v níž jmenovitě barvitá ladnost i světelné nálady a dojmy neobyčejně uchvacovaly, ale i tou vniternou režií, ovládající a pohybující masami i do jisté míry jednotlivci, kteří ostatek sami, alespoň částečně, stilisovali, a slovem — zde v této hře je to vlastně všecko — malovali a hráli. To platí zejména o představitelce »Monny Vanny« při naši premieře, paní Kvapilové. Srovnávám-li teď oba výkony v této roli, onen domácí, a nyní slečny Nigrinové, to právě postrádal jsem při hosti: onu stilisovanost zjevu, gesta i deklamace, kterými paní Kvapilová tak dokonale svoji Giovannu vyšperkovala. Nemohu říci, že by tak, jak uvedla na scénu Monnu Vannu sl. Nigrinova, byla postava i jen trochu skreslena, nebo nepochopena; naopak. Slečna, u níž po předchozích jejímu příjezdu zprávách, které mluvily o tragédce velikého stilu, bál jsem se, že z Vanny udělá běžnou hrdinku, přinesla rovněž všecko to duševní, co Giovannu Colonnu činí Monnou Vannou, krásnou a čistou choť vojevůdcovu odhodlanou osvoboditelkou lidu i na konec své vlastní sklamané a náhle procitlé bytosti. Ale mně osobně je to pojetí pí. Kvapilové bližší, protože se mi zdá vyplývati i ze slov samotného básníka. »Zbledla a odešla,« praví Marco Colonna, když uslyšela podmínku Prinzivallovu. Slečnin příchod na scénu byl překrásný, to zaúpění duše, které ozvalo se při spatření Guidona, chytilo na ráz, ale takové Vanně, jaká mně vynořila se na mysli při oněch slovech, a kterou pak viděl jsem tak krásně ztělesněnu pí. Kvapilovou, bylo to cizí. Vanna slečny Nigrinovy byla obětovaná a oddaně to, co se od ní očekává, podstupující, Vanna paní Kvapilové obětující se dobrovolně, sama a vědomě jdoucí na smrt; neboť to, co se stane, je jí se smrtí rovnocenno. Snad může býti sporno, které pojetí je správnější, či výstižnější, který výkon byl působivější. Jeť Monna Vanna z těch rolí, které ponechávají se zcela individualní tvořivé činnosti interpretčině. Mému subjektivnímu názoru byla naše původní interpretace sympatičtější, byť neměla v posledním aktě tolik vnějších prostředků, ale za to více a myslím hlubšího fondu oné mimósovité ženské duše Maeterlinckovské, která právě tady v tom konečném obratu se přihlásila. U sl. Nigrinovy uchvacoval arci i tento akt, jen že ve veliké scéně zlomení, kdy sklamaná duše s úžasem poznává, a lhouc, když všední duše lži si žádají, osvobozuje nejen Prinzivalla, ale především sebe, v té scéně effektně i s vervou hrané, pojetí šlo nejvíce mimo moje představy. Sl. Nigrinova zachraňovala jen Prinzivalla, v oné lži viděla jen nezbytný, poslední prostředek, do něhož je veštvána, a bez odporu krásně hraný konec byl pak jen osvobozením z úzkosti o tohoto soudruha mladých snů. Ale ona bolest, ze hluboka vyrůstající, v úžase široce oči rozevírající nad trhlinou ve vzájemném duševním vztahu obou manželů stávající se propastí, v níž mizí nenávratně láska ke Guidonovi, ona bolest, která není menší poznáním, že vzdálením se manželů mimovolně duše její obrátila se k tomu, který jí pochopit dovedl, a která jakoby slzami zastřela i mystické ono vytrpění posledního momentu, ta bolest posvěcovala tuto scénu u paní Kvapilové, a tím vítězila, byť zběžnější pozorovatel dal se svésti vnějšími momenty, a k tomuto vnitřnímu hlubokému a nejvzácnějšímu, tomu vlastnímu jádru pojetí jejího nedovedl na ráz proniknouti. Bude snad lépe, nebude-li ani hlasově paní Kvapilová příště kompromittovati s povrchním, bohužel dosud zakotveným názorem o síle, a zůstane ve všem svou, to jest z nitra a nitrem jen tvořící, interpretující a i vítězící. Z ostatních v Maeterlinckově dramatu účinkujících ještě nutno jmenovati Prinzivalla páně Vojanova, který jmenovitě některými momenty stál na znamenité výši, na které tak pevně stanul posledními svými rolemi, a pana Želenského, který z Trivulzia udělal bronzovou figuru pravého renaissančního, macchiavellistického stilu, jednu ze svých nejlepších postav vůbec. Za to páně Steinsbergův harašivý Marco dal padnouti všem ušlechtilostem tohoto klassicky rozpoloženého starce, a od premiery do tohoto posledního představení nijak se mi nestal sympatičtějším.

Měl-li bych teď resumovati o pohostinských hrách slečny Nigrinovy v Praze, musil bych, byť jsem nesouhlasil s pojetím — ne s hereckým výkonem, který prozrazoval přece umělkyni tvořivou a hlubokou každým hnutím — Monny Vanny, znovu říci, co jsem jinými slovy napsal na počátku svého referátu: že takových hostí nepřicházívá k nám mnoho, takových, kteří by nesli k nám jen umění a jím jenom by také působili. Alespoň mohli by působiti. Na obecenstvo, bohužel až příliš netečné, a tu či onde snad také na herce. Či mají opravdu všichni u nás právo, aby vidouce tolik ušlechtilého, intelligentního umění, zůstali lhostejnými, snad dokonce i povýšenými nad zájem? Ať si to zodpoví, koho se týče. — s —

RUDOLFINUM: VÝSTAVA KRASOUMNÉ JEDNOTY.

Tušíme, že není daleko den, kdy to malířské stěhování národů, jemuž se říká velký Salon, bude uloženo ad akta. Přes 800 čísel naleznete letos v Rudolfině zaslaných sem ze severu i jihu, západu i východu, umístěných, jak se to právě dá, a representujících nekonečnou směs jmén, tak protichůdných svými tendencemi, tak různých svými uměleckými kvalitami, případně nekvalitami, že dvouhodinná návštěva promění se ve skutečné martyrium zraku. Oč milejí působí výstavky jednotlivých združení, při nichž netřeba tolik šetřiti místem, kde umělecká úroveň se vyšvihne do zajímavé výšky, jak to naleznete na letošním salonku v Kinského zahradě.

Přízemní dvorana Rudolfina je věnována českému umění. Ne však zcela. Značné místo na dvou z její stěn zaujala rozsáhlá plátna: Klimtova »Medicina«, hrozen těl, řítící se neznámo odkud a neznámo kam, a historický obraz Stykův »Přísaha Vitolda, knížete litevského«, jedna z těch scén, v nichž vše, jako na povel divadelního režisera, dělá velká gesta a tváří se slavnostně.

S pietou přistoupíte ke dvěma pracím † Marie Dostalové. K. Rašek má tu více prací, z nichž ne právě ta nejlepší byla zakoupena pro zemskou galerii. Schusserovy portrety, poněkud křiklavé v barvě. Z. Braunerové svěží olej »Po bouři«. Kalvodovy stylisované krajiny; čtvero čísel od V. Strettiho, mezi nimiž pastel »Pohled z atelieru«, intimní ve svém sněžném soumraku, má plné kouzlo nálady. F. Šimon nalézá svým neobyčejně citlivým okem řadu zajímavých osvětlení; H. Böttinger vystavuje několik graciesních čísel. Jiránek »Kopanou«, Bubeníček »Předtuchu jara«, Havelka, J. Jelínek, Engelmüller, Hovorková, Homoláč, Honsa, mnoho jiných, o nichž zmíniti se tak, jak by toho zasluhovali, brání nám, bohužel, nedostatek místa. Z pařížských krajanů jsou zastoupeni Mucha (narozený nikoli v Ivančicích, jak se myslilo dosud, nýbrž v Ivančii, jak vás poučí výstavní katalog), F. Dvořák, Dědina a j.

Odtud vstoupíte do malých sálů okkupovaných většinou Francouzi a výstavou France Courtense. Má tu ke třiceti číslům, většinou krajin, se světlem tlumeným, s barvami, i tam, kde vyzařují sluncem, zklidněnými. Má rád šeřící se tóny v přírodě, a právě ty z jeho obrazů, které zachycují krajinu v mlhách, po dešti, nebo za zimního smrákání, zdají se mi nejlepšími a nejvíce jeho, i přes anglické vlivy, které by se daly nalézti.

Gaston La Touche obeslal výstavu dvěma čísly: »Posměchem« a »Sv. nocí«, jež obě hýří tím raffinovaně zlatovým přísvitem tak pro něho příznačným. Pak E. Clausova »Zhoustlá cihelna«, Douzettova »Měsíčná noc«, Rysselberghcovy pastelly. V hořejších sálech najdete jeden barevný lept Raffaeliho »Dopis«, delikátní a živý.

O německém oddělení mluvilo se tolik pochvalného, že, když tam vstoupíte, připravíte si jisté zklamání. Třeba že, aby se dodalo většího lesku, byla přibrána díla starých mistrů, přece jen celkový dojem, jejž si odnášíte, je dojem officielní střízlivosti a nedostatku nových a sebevědomých individualit. Právě v těchto sálech stojí nové a konvencionelní nejvíce vedle sebe. Po jedné straně schodiště jsou rozvěšeny B. Hegenbarthovy lepty »Branou života«, zajímavé v myšlence, a jemně provedeny. Na druhé straně některé drobotiny H. Steinerovy, barevné kresby ku Lenauovým básním, z nichž poněkud na Schwinda upomínající »Postillion« je roztomilý. Nahoře naleznete celou řadu leptů, důkaz to, jak toto krásné umění jde v posledních létech milovými kroky ku předu.

Jmenujeme z nich ostře karakterisované portrety E. Orlikovy.

E. Hegenbarthovy »Náhončí« a »Polední odpočinek« jsou zajímavou ukázkou toho, kam dospěla v zachycení světla moderní mnichovská škola. Karel Krattner, v každé ze svých pěti prací, jeví se jiným, podávaje se hned té, hned oné umělecké tendenci, jakoby tato nevyjasněná individualita nevěděla, kde se zachytit definitivně. Konst. Korzendorfer zaujme svým vlastním portretem, energicky kresleným, a výrazným v osvětlení. Pak R. Kaisera: »Na chiemském jezeře«, E. Kampfův »Dvorec ve Flandrech« a svojí tizianovskou technikou zajímavý obraz R. Schuster-Woldana: »Legenda«.

Celý jeden sál byl vyhrazen prof. zdejší akademie G. Thielovi. Kollekce jeho obrazů ukazuje interessantním způsobem směr, jímž se vyvíjí dnešní malíř: od prvních pláten, věnovaných životu italského lidu a smavým jižním oblohám, od té čistě vnějškové formy nazírání dopracovává se ku velkým dekorativním koncepcím jako »Rekové« a »Škrabošky«. Drobné krajinky jsou jakoby místo, kde si duch odpočíval; mají v sobě něco mile lyrického, svěžího a vonného.

V posledním sále byli umístěni Angličani a s nimi ocitáte se v jiném světě, kde barvy zdají se mluvit zvláštní řečí. Jednota nálady v těch drobných obrazích je podivuhodna, stejně jako jejich aristokraticky vybraný, ztlumený ráz. Jsou to jakoby malé básně malířských srdcí. Cítíte, jak jejich tvůrci — vzdáleni veškerého theoretisování — ponořili se celou duší do toho, co chtěli přenést na plátno, jak hledali a nalezli smysl krajiny, poesii světla a stínu, kouzlo velkých vodních ploch, podzimních par, měsíčního svitu a středověkých věží. — Jmenujeme tu Th. Grosvenora »Šedý mlýn«, Brownovo »Pálení trávy«, velký akvarel Terrisův »Věž Durham v Anglii« a Bessie Mac Nicolové olej »Marnivost«, jednu z nejlepších věcí celého Rudolfina.

Ve skulptuře dominují Francouzi. Frémiet je zastoupen celou řadou svých studií zvířat, plných života a svěžesti. Charpentier karakteristickými plakettami, Falguière »Tanečnicí« a j. Pak Meunierovy drsné, brutálně modelované postavy, Injalbertův »Ovčák ze sabinského údolí«, Marquestova »Galathea«. Puechovy mramory, St. Marceauxův pomník A. Dumasa syna. Ch. Korschann zdařilý portret A. Muchy. K. Wilfert mramor »láska a osud«. Kníže Trubecký, kterého můžeme také počítati k Francouzům, dva bronzy.

Z českých našli jsme Bílka, Vlčka, Úprku, Říhův portret V. Hladíka, Opatrného.

Z uměleckého průmyslu získávají si pozornost originelní drobotiny v Paříži žijícího J. Kratiny, se vzácným vkusem a uměleckým duchem provedené, jichž půvab ještě je zvýšen, srovnáte li je s blízko umístěnými banalitami z mnichovské »společné dílny pro umění v řemesle«.

O. Theer.

LITERATURA.

Jan V. z Finberka: Rudé jeřabiny, Vilímkova knihovna sv. 4. Praha, 1902. 1 K 80 h.

Pan z Finberka je znám několika svými knihami povídek vzatých z českomoravského pohoří. Zná dobře kraj i lid, dívá se naň prostým způsobem, se zcela běžnou vnímavostí sleduje krásy přírodní, jich líčením proplétá nepříliš rozmanitý obsah svých povídek. Nová jeho kniha, obsahující deset povídek, je pro autora tímtéž, čím byly jeho literární debuty: stupněm, na kterém zůstal státi. Nemá jiného cíle než vypravěti o životě horského lidu; a volí k tomu nejvšednější látku: nic napjatého, nic tragického ani jásavého, nic, co by se vymykalo aspoň svojí vnitřní povahou ze všednosti života. Všimněte si jen povídek: Přeskákané struhy, Starost, Svatá trpělivost; všechny jsou všedními historkami, lehce nahozenými, spíše jen genry a obrázky beze vší stopy po umění. Nebo vezměte piecu Jarní procházka, Letní procházka, které jsou výtvory dost banálními, protože žurnalistickými. Ještě horší dojem dělá povídka Sen zapomnění, v níž autor oslavuje venkovskou lékařku z lidu, kterou úřady pronásledují, vypadá to, jakoby doslova byl napsal to, co od některé venkovanky slyšel. Tam, kde byl sujet uměleckejší, postaral se p. autor o zkomolení a výtvory svého mrtvého a dnes již fádního slohu zbavil jej vší poutavosti. Tak v povídkách Co z tebe bude? a zvláště Koupené trápení, jejíž titěrnost silněji se mi jevila, když jsem ji přirovnal k jedné z povídek Šlejharových podobného obsahu, nadepsané: Nehoda Messiáše. Nechci zavrhovati úplně knihu p. z Finberka, ale k literatuře v tom smyslu, jak dnes toto slovo chápeme, má daleko. Je fádní a slabá ve formě i obsahu. J. R.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Emile Faguet, učený a vtipný kritik »Journalu des Débats«, ve své nové knize »Propos literaires« praví, že své povolání kritické nebéře nijak slavnostně a své úsudky pronáší beze vší vysokomyslnosti. Není kritikem mračnopozoru a fanatismu, a bonhomně doznává: »Každý, kdo žije ve světě literárním a divadelním, ví, že vliv kritiky na úspěch není žádný. V tom ohledu jakoby neexistovala. Co se mne týče, jsem tomu povděčen. Měl bych hrozné výčitky svědomí, kdybych věřil, že mohu míti vliv na úspěch neb neúspěch nějakého díla. V tom případě bych provozoval špatné řemeslo. Připravoval bych o chléb autora, který by měl neštěstí se mi nelíbiti. Nevěřím ani v mravnou roli, ani v mravní vliv kritiky, poněvadž vůbec nevěřím ve vliv kritiky.«

Projev zajímavý. Stejně ovšem dá se plaidovati pro opačné stanovisko. Ale ve slovech vážného kritika, jehož studie o 18. století mají trvalou cenu, jenž ve své kritice umění a literatury dneška je liberální, pokrokový, je mnoho filosofie, kterou marně bychom hledali v našich kantorských, škarohledých Fagueťů bez stilu a u našich modernistických fanatických dvacetiletých Fagueťíčků ve stylu histericko-dekadentním, kteří všichni věří ve velké poslání kritiky, ovšem své kritiky.

*

Pro přílišný nával materiálu odkládáme článek o významu paní Otylie Sklenářové-Malé, která po čtyřicítileté činnosti rozloučila se s jevištěm, do čísla příštího. Rovněž teprve v příštím čísle oceníme ztrátu, jakou utrpělo dramatické umění české úmrtím Jiřího Bittnera.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 20. KVĚTNA 1903. * ČÍSLO 23. *

JEAN RENOUARD:

MINULÉ DNI.

Přel. O. THEER.

Dni minulé, ať šeré nebo světlem zlaté,
vy s ružnou jitřenkou, vy v barvě večerní,
své stíny přede mnou mi v cestu vkládáte
neb svítíte, jak v slunci hlať plá jezerní.

Stem zvuku mluvíte, ať chvíle je to ona,
kdy červánky již mizí s nebes opálu,
kdy nymfa vzbouzí se a rozespalá, vonná,
svou nožku ponoří do vlnek křišťálu.

Váš bouřný hlas mi pronik' všemi myšlenkami;
dnů dávných ozvěna mne stíhá v krocích mých.
Tak jdu, jak žitím těch, již byli, obetkaný,
jak v zajetí nějakých mrtvých neznámých.

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Králencův Adam jede za nevěstou! Jede za Anýžkou Bakulovou Jede vážně a sebevědomě. Ví, že není marný. Srdce se mu nechvěje nejistotou. Viděl známky, že Anýžka je mu nakloněna a co ještě schází, aby její srdce planulo stejným plápolem jak Adamovo, to se poddá. »Dělejte si se mnou co chcete,« řekla, a to prozatím Adamovi postačuje. Až Anýžka bude Adamovou, oheň jeho srdce zachvátí i její. Nemůže nezachvátit. Adam má úplnou toho jistotu.

Jede, jak otec poručili.

Do Lomce přijel po ranní.

Lomecký kostelík stojí o samotě uprostřed knížecích lesů. Na mýtině jsou toliko tři budovy: fara, škola a naproti nim myslivna, jež je zároveň hospodou. Červená báň lomeckého kostelíka z daleka a ze všech stran je vidna. Vystavěli jej před stalety cizí vrazi českého národa. Na oltář zavěsili obraz Panenky Marie, jejž přinesli ze své vlasti a jehož zázraku přičítali, že ubili nenáviděný český národ.

Kněží o tomto zázraku kázali lidu, jenž nejprve byl do lomeckého kostelíka panskými drábу honěn, a potom chodil sám a dosud chodí. Věky se převalily. Lid zapomněl původu kostelíka a zázračného obrazu i jeho významu. Zapomněl svých starých ran a utíká se k němu se svými novými bědami, přáními, modlitbami. Zvláště Matku Boží Lomeckou vyhledávají v čase velikého sucha, a dívky milující nejen za sucha, nýbrž i za mokra, i za počasí pravidelného, v zimě jako v létě k ní se obracejí, prosíce, aby zacelila rány srdce jejich. A že sedlák nikdy k žádné vrchnosti s prázdnou rukou nepřistupuje, panenky ani k oltáři zázračného obrazu nepřibližují se bez dárku a kladou na ně srdéčka vosková. Každý obětuje voskovou podobu toho údu, kterým churaví; někdo ruku, někdo nohu, panna srdce.

I bez kostelíka a zázračného obrazu posvátno by bylo v té lesní tišině. Nikoho tu není kromě dvou strýců, sedících před myslivnou za stolem a posilňujících se ještě ze džbánku, když se byli posilnili slovem božím. Z komína fary i školy valí se kouř, vonný kouř smolného dříví. Pan učitel u sebe hraje na housle.

Adam podle poručení otcova přivázal koně ke stromu a šel do kostelíka se pomodlit. Ještě před kostelíkem uctivě po špičkách stoupal, jak

se sluší na pokorného prosebníka. Vejda postavil se stranou u kropenky.

Kostelík byl prázdný, jen na stupních marianského oltáře klečela dívka drobné postavy, v červené krátké suknici a zelené šněrovačce.

Přítomnost pobožné působila na Adama, že se snažil být ještě tišším. Dech zdržoval a pozor dával, aby šatem nezašustil, nohou nezaskřípal. Staraje se, aby dívka z modlitby nebyla vyrušena, sám se modliti zapomněl. A ona ruce spínala, a ona hlavu skláněla, a potichu se modlila, mezi modlitbou vzdychala. Posléze si sáhla za šněrovačku, vyňala odtud voskové srdce, vykročila na oltář, srdéčko naň položila. Ještě jednou ruce sepjala a naposled se vroucím srdcem i hlasem vzmodlila: »Panenko Maria Lomecká, toho mi de, koho v srdci nosím, za koho tebe prosím!«

A za ní se ozval zvučný hlas: »Panenko Maria Lomecká, dej jí ho, co ti to udělá!«

Dívka ztrnula. Chtělo se jí zdáti, že slyší hlas shůry a že na tomto zázračném místě zázrak se s ní děje. Avšak hlas byl jakýsi nesvatý, veselý, jakého snad svatí nemívají. To ji trochu vzpamatovalo. Ohlédla se, spatřila u kropenky Adama, vzkřikla, zakryla si oči dlaněmi a běžela ze dveří kostelíka.

Adam se obrátil a chvátal za ní, nevykonav modlitby, za níž přišel. Nesplnil rozkazu otcovského, ano zapomněl i k prosbě za dívku přidati prosbičku za sebe.

Sobě, Adame, své náhlosti přičti následky toho opomenutí!

Dívka utíká. Adam spěchá ke koni a jede za ní. Neví, proč to činí, ale krev jeho již vzevřela a káže mu tak. Jak děvče kolem Adama letělo, Adamovi se zazdálo, že mu jest jaksi povědomo, ale nenapadá mu, odkud by bylo, čí by bylo. Ať samo poví!

Strýci od myslivny a ode džbánku volají za ním. Jeden: »Kam tak naspěch, rejtare?« Druhý: »Za Anýžkou Bakulovou? Je ti třeba do ciziny za nevěstou?« Prvý: »Buď věren svému džbánu, ze svých si vyvol pannu!«

Adam si nevšímá strýců, nestará se o ně, neví, kdo jsou. Jen tolik vyrozumívá, že novina o něm a Bakulově Anýžce se rozletěla po okolí a že Půjďácko neschvaluje jeho volby a žehrá na Pudácko, že v něm se našla Adamova znejmilejší.

Málo toho dbá, ne-li pranic. Jaké neštěstí pro Půjďácko, sbratří-li se o jeho svatbě s Pudáckem?

Děvče, slyšíc za sebou koňský dupot, skočilo z cesty do lesa a tam za ním jezdec nemohl.

Adam zdržel koně. Rudá sukynka nad bělostnými punčochami jen se mezi stromy kmitala. Prchající ještě volala polekaně: »Och! Och!« Hlas její rozléhal se lesem jako hlas žežulčin, ale znikal a znikal, až znikl docela on i jeho ozvěna.

Adam na koni se zastavil. Mrzel se. Nebylo mu vhod, že děvče před ním utíká jako před strašidlem. Jiná by se byla také polekala, ale ne tak příliš. Proč toto dívče, zhlédnouc Adama, vyděsilo se, jakoby se mu náhle zjevila příšera? A čí je? . . . Taková neodbytná zvědavost jala Adama, že jižjiž koně obracel, aby se vrátil k myslivně a otázal se po děvčeti strýcův u džbánu. Ale zastyděl se za tu myšlenku a jel krokem dál. Strýcové se dovtípili, kam jede, osvědčili, že jsou proti jeho jízdě, a co by si o něm pomyslili a co by o něm po krajině roznesli, kdyby tak okatě dal na sobě znáti, že si za jízdy za Anýžkou všiml jiného děvčete?

Nevrle pobídl Vranou a jede dál, jede za Anýžkou. Cesta pořád vede hlubokým lesem. Tu nikoho nepotká, aby s ním mohl zapřísti hovor, popsati mu lomecké děvče a dověděti se o něm něčeho. Nezbývá, než aby sám si hlavu lámal.

Vraná sic Adama nese k Anýžce, ale myšlenky Adamovy vzdalují se od ní. Však se přiblíží zas, jen co Adam si vzpomene aneb uhodne, co by rád věděl, co musí vědět. Probírá v duchu všecka známá děvčata z okolí, co jich poznal o jarmarcích, o poutech a posvíceních i v kostele. Porovnává její podobu, jak mu před očima přeletěla, s význačnými rodovými podobami, které zná z mnoha vesnic, tak že bez ptaní může uhodnouti, kdo je čí. Ale to drobné lomecké děvče nikam se mu nehodí.

Konečně si vzpomněl a hlasitě se zasmál. To jistě není jiná, leč Ančička Klokočníkova z Nestánic! Ani hrubě nevyrostla za ten rok, co jí Adam neviděl; již zůstane drobné postavy. Viděl ji všeho všudy jednou, loni o lomecké pouti, a to by ji byl málem přehlédl, taková mu byla rostem nepatrná. Stál u pernikářského krámu, nakoupil náruč perníku a rozdával známým děvčatům, která jej otočila Byla tam: (Adam si každou zejména uvádí na paměť, kterou obdaroval.) Všecko rozdal a zbyly mu jen hodinky, jež mu za červený papírový pásek visely na lichníčku. Chtěl je přinésti domů podruhovu kloučkovi. Tu si povšiml, ana za kruhem děvčat, těsně za Baruškou Trnkovou z Hvožďan, svojí sestřenicí, stojí Ančička Klokočníkova (tak mu ji Baruška nazvala, když viděla, že si jí povšiml). Ančička byla jako jahůdka, všecka kulatá a červená. Dívala se na Adama lítostivýma očima, jimiž mu němě vyčítala, že všecky družky její obdaroval poutí, jen jí ničeho nevěnoval, ani pohledu. Adamovi bylo to směšno, měl Ančičku za mladší, nežli byla. Za čtrnáctiletou ji měl, ne starší. Že tehdy Adamovi bylo veselo, nelenil, posmekl před Ančičkou klobouk jako před velkou, vyslovil politování, že mu již nic nezbylo na rozdávku kromě perníkových hodinek a dodal, že by mu to bylo nesmírnou radostí, kdyby je Ančička přijala poutí.

»Srdcí měl jsem náruč,« pravil jí, »hubiček plné kapsy, hodinky pouze jedny. Srdce jsem rozdal, hubičky všem rozdal, hodinky zbyly

pro tebe, panenko, jestli jimi nepohrdneš. Srdce a hubičky žertem se rozdávají a není za tím smyslu. Srdce a hubičky rozdal jsem desíti, hodinky dávám tobě jediné. Dávám ti hodinky, které nejdou. Kéž nejdou ani tobě léta, aby ten, kterému jsi souzena, zastal tě ještě tak červenou a svěží, jako já dnes! Dávám ti hodinky, které mají klíček. Tím klíčkem svoje srdce zavři, aby se do něho žádný šelma člověk nemohl ani vkrásti, ani vstoupiti; ale otevři si srdce člověka dobrého, k tobě upřímného, tobě odevzdaného.«

Tak Adam oslovil Ančičku Klokočníkovu. Žertovně k ní mluvil, a ona, chuděrka, vážně se postavila, oči sklopila, šátečkem si pohrávala a na Adama nevzhlédla, až když od něho dárek přijímala. Byly to takové oči mírné, důvěřivé, pobožné . . . Od toho dne ji neviděl, ani si na ni nevzpomněl. Není divu, že se mu tak důkladně vytratila z mysli, že se mu dnes činilo, jakoby ji poprvé měl před sebou.

Ještě se mu jednou představily ty mírné, důvěřivé, pobožné oči, jak je viděl poprvé i dnes . . . »Panenko Maria Lomecká, jíž pro ty mírné, důvěřivé, pobožné oči, dej jí toho, za koho tebe prosí, koho ve svém srdci nosí!«

A již mu Ančička vyšla z mysli.

Ani Anýžkou se myšlenky jeho neobíraly. Pozornost jeho všechnu k sobě poutaly lesy, a když z nich vyjel: pole, lukа, rybníky, sady; odhadoval, posuzoval a porovnával úrodu zemskou. Bylo mu to pramenem živé zábavy s samým sebou. Tu chválil, že obilí dobře se daří a povzbuzoval je, aby vytrvalo do žní a neustoupilo; jiné haněl, že zůstalo pozadu; zasmál se hrbatému, podivně zkroucenému stromu, ale když blíže přihlédna viděl, že jest osypán ovocem, prosil jej za odpuštění, jestli jej urazil. A když dojel na nivy rodné vsi Anýžčiny, pátral, které polnosti asi jsou Bakulouc a byl tak štědrý, že Bakulovi dával vše, co viděl nejlepšího a nejzdárnějšího.

Vjezd volil humny; není to tak okaté, jako kdyby vjížděl ze vsi, ani to není náhlým vpádem. Jak jej uvidí přijíždět od humen, budou míti času honem uklidit a poklidit, kde by toho ještě bylo zapotřebí, a Adamovi bude možno povídat otci o pořádku Bakulouc jen plnou chválu.

Vrata byla zavřena. Adam sestoupil s koně, otevřel dvířka, vešel do dvora, otevřel vrata, provedl Vranou, zavřel za sebou a vedl koně za uzdu přímo k maštalím.

Podivný byl vjezd Adamův do Bakulouc dvora. Nikde lidské dušičky. Pes, jenž dotud štěkal na dveře stáje, běžel naproti Adamovi. Oštěkal jej, ale, ač jej viděl poprvé, poznal v něm pudem přítele domu a mocnějšího činitele, než jest on, pes. Přebíhal se strany na stranu, vrtěl ocasem a poštěkával takovým způsobem, jakoby huboval i žaloval a o pomoc žádal. Adam tomu nerozuměl za mák, ale přece psa pochvaloval a lichotil mu.

Po dvoře těkalo hejno vyrůstajících kuřat, jakoby kroužil pod oblohou luňák; dvě staré husy kejhajíce a syčíce jak o závod, zastupovaly roztaženými křídly svůj rod. Slepice nehrabaly na hnojišti ani na smetišti, nýbrž seděly pod kolnou na žebřinových vozech a poplašeně kdákaly. Kohout rychlými kroky pobíhal před kolnou podoben vojevůdci, jenž pociťuje vážnost okamžiku, kdy se může zastkvít vojenským geniem a urvati si vavřín slávy, ale neví, jak do toho. Holubi úzkostlivě přeletují se střechy na střechu a drží se v hejně. Ze stáje a maštale slyšeti všecky hlasy domácích zvířat: koně řičí, krávy bučí, telata bečí, ovce mečí, svině kniči.

A po člověku nikde ani památky.

»Co je to, pro bůh?« řekl si Adam.

Ale jako syn svého otce Adam nebyl zvyklý dlouho o věci uvažovati a zatím ji nechati, aby se dělala sama. Jako jej okamžik, kdy spadl do vody, naučil plovati, tak v tomto okamžiku, který ho přivedl do Bakulova statku, cítil svou povinnost rychle jednat, ať se tu děje co děje, a byť třeba nebyl na dvoře Bakulově, nýbrž v začarovaném hradě. Uvázal Vranou pod kolnou k žebřině, zdvihl na nátoni obušek, olámal jej a jím ozbrojen vyndal zavláčku, kterou byly uzavřeny dveře stáje. Vstoupil dovnitř a hned za sebou zavřel. Zůstal stát u dveří, aby se v šeru porozhlédl a zatím kryl si záda.

Než uplynula minuta, viděl, co je příčinou divoké řvavy, která se zdála jako božím dopuštěním. Pokrač.

ALFONS BRESKA:

NA JAŘE.

Stál jsem dole v zahradách,
ozářených slunce světly,
žhavý jarní vítr táh'
ve snětích a korunách,
které kvetly.

Jako bych byl stromem sám
v jarním větru, slunce jase,
listí mám a větve mám,
které k nebi pozvedám
v květů kráse.

V slunce zlatých paprscích
moje koruna se koupá,
cítím, kterak v žilách mých
v žiti hlubin neznámých
míza stoupá.

Jiří Sumín:

SOUMRAKY.

Pokrač.

Takové jméno se nemůže zašpinit, jako utěrka. Ale všecka čest naší milostivé hraběnce, byla mu vděčna za to, že ji k sobě pozdvihl. Nejmenšího Kajetán nemohl na ni říc'. Tázala jsem se, proč byl propuštěn. Komorná zalomila rukama. ,Pro hloupé, maličké nedopatření. Příliš dlouho se u nás nic nepřihodilo a tak jsme ochabli v bdělosti. Já jsem mu totiž také byla nápomocna. A v tom se přihodí taková věc! Pan hrabě ho přímo obvinil, že mu zamlčel, že je u nás zase nějaký malíř. Podezřívá ho dokonce, že byl uplacen. Klaudýnko, kdybyste se byla o tom malíři zmínila včera, mohla jste nás zachránit, ale dnes už je oheň na střeše, už jsme ztraceni! Pan hrabě musil se dověděť z cizích úst, že nešťastný ten malíř paní hraběnku doprovázel a že si hleděli do očí, a Kajetán o tom nevěděl nic . . . nic!' Komorná takto bědovala až do rána, tak že mi šla z toho hlava kolem. Pravila také, že Kajetán zuří a chce se mstít. Nerozuměla jsem tomu. Pan hrabě odjížděl vlakem o deváté hodině. Přijeli rozličné deputace, starostové obcí, náčelníci úřadů, kněžstvo. Všichni ho jeli vyprovodit na nádraží. Domnívala jsem se, že se paní hraběnka neobjeví, ale mýlila jsem se. Paní hraběnka sešla si na nádvoří a rozloučení bylo velice srdečné. Měla tmavomodré anglické šaty, hnědé botky a péřové boa. Účes dělala stará komorná. Hm — což! Paní hraběnce všecko sluší a proti gustu žádný dišputát! . . . Odjezd byl velice slavnostní, až dojemný. Dvacet minut před devátou čtrnáct ekypáží vyjelo z nádvoří. Pan hrabě měl ve voze asi dvacet kytic. Bylo to majestátní. Jakmile zajeli, vystoupil Kajetán, jenž byl skryt v bytě vrátného, a pohrozil za nimi!«

Klauda se zamlčela a zkoumala tvrdý, nehybný výraz tváře své velitelky. Obávala se, neřekla-li snad víc, než bylo radno. Ale hraběnka přijímala zprávy její přímo dychtivě.

»Pokračuj,« pravila, »jsem velmi zvědava.«

Ale Klauda váhala.

»Paní hraběnko, co teď se stalo, je tak ošklivé, že si o tom netroufám mluvit. Musím dříve něco připomenout. Než pan hrabě přijel, byla ke mně paní hraběnka velmi laskava. Stále mě chtěla mít kolem sebe. Když naposled prohlížela pokoje, aby se ujistila, že vše je v pořádku, provázela jsem ji. Tu jsem slyšela, jak paní hraběnka táže se sloužících po jakémsi tajném kabinetě s obrazy, který by přiléhal k pokojům pana hraběte. Ale sluhové se smáli a ujišťovali, že je to báchorka. Paní hraběnka zdála se nevěřiti i hledaly jsme společně. Zotvíraly jsme všechny dveře, prohlédly rozličné komůrky a nenalezly ničeho. Sotva pan hrabě odjel, objevil se přede mnou Kajetán. ,Klaudo,' pravil, ,vy jste hledala s paní hraběnkou kabinet s obrazy krásných dam. A nenašly jste ho. Oznamte paní hraběnce, poručí-li, že jí ho ukáži.' — Netušila jsem, co z toho bude, a oznámila jsem to. Paní hraběnka na mě nepohlédla — můj Bože, nevím, čím jsem se provinila! — Ale hned vstala a dala zavolat Kajetána. Šla jsem za nimi, ačkoliv mi to nebylo poručeno. Vskutku Kajetán nelhal. V kuřáckém pokoji za dekorací ze smyrenského koberce jsou malé tapetové dvéře. Byly zamčeny a Kajetán vyrazil je pěstí . . . Vešly jsme tam a on zůstal venku . . .« Klauda přejela si několikrát oči dlaní a hleděla k zemi. »Já jsem se na nic nedívala, ale chce se mi odplivnout, když si na to vzpomenu. Paní hraběnka poslala telegram za panem hrabětem. Kajetán odevzdal jí množství dopisů, které patrně ukradl . . . Co se dále stane, Bůh jediný ví!«

»Má dcera se zajisté upokojí.«

»Oh, nikoli! To by věřil jen ten, kdo ji nezná. Paní hraběnka plakala, tolik plakala . . . všichni jsme po straně plakali s ní a nikdo ji nedovedl potěšit. Poslala pro advokáta — mluví se o rozvodu.«

»Ah, co pravíš?«

»Zcela jistě. Příčiny prý jsou. Ne ani ta, že pan hrabě mešká v klášteře, nýbrž . . . Bože, já si to netroufám vyslovit . . . takový nábožný pán, skorem světec . . .«

»Nuže?«

»Manželská nevěra.«

»Z minulé doby ovšem.«

»Z přítomné, paní hraběnko.«

— — — — — — — — — —

»Má dcera mě nenavštíví?«

»Nikoli, paní hraběnko. Její osvícenost s nikým nemluví. Zdá se, jakoby byla přesvědčena, že každý z nás má svůj podíl viny na jejím neštěstí. V prvním návalu lítosti, když tolik plakala, stará její komorná chtěla ji těšit. Tu pravila paní hraběnka: ,Jsem neskonale nešťastna. Po celý život nepoznala jsem upřímné duše, jež by mi byla rozuměla a cítila se mnou. Cesty mého osudu skřížily se s osudem dvou mužů, jimž bych byla život obětovala: jednomu z lásky a druhému z vděčnosti. A přece byly to, myslím, nejodpornější kreatury, jaké kdy země nosila.' — Kdo byl ten druhý? . . . Kdo jen byl ten druhý?!«

— — — — — — — — — —

VI.

V pokojích Pavlových tak smutně ztichlých po dlouhou dobu, kde zároveň s vrátivšími se

pracemi, jež vystřebaly krev jeho srdce i žár jeho ducha, jakoby byla přilítla jeho duše, zmlklé, smutné ptáče sražené k zemi v tuhém zápasu, aby tu snila o zářivých vidinách, a drsné pravdě, o krátkých chvílích štěstí a dlouhých zápasech a snad aby naslouchala tlukotu srdce, které nepřestávalo bíti pro něho, v těchto pokojích, kde čas marně věšel šedé své závoje, na květy vzpomínek, kde prach dlouhých roků nebyl s to zastříti stopy života, jež tady prošel, ozýval se nyní od rána do noci radostný ruch práce provázen veselým popěvkem. Rokyta úplně je opanoval. Taková šťastná, sytá tvořivost ho zachvátila, že přál si míti desatery ruce. Byl neunavný pracovník, jenž míjel překážky a zvedal břemena s bravurní jistotou. Nejtěžší a nejobávanější byla mu otázka prvního úhozu. Nedůvěřoval si, bál se rozhodnutí, jeho myšlenka stála daleko nejistá, šedá, mrtvá a neslibná. Teprve pod jeho rukou zvolna oživovala, blížila se, rostla. Tu pak už byl sebou úplně jist a šel za svým cílem pevně a jistě, jako oráč podle brázdy. U Pavla bylo tomu obráceně. Jeho sen jásal, jeho vise zářila. Bledla a prchala však, jakmile vztáhl ruku, aby jí se držel. Zahrávala s ním jako bludička, vodíc ho s místa na místo, se strany na stranu nechávajíc ho blouditi na pustých, neschůdných místech a beznadějně tonouti na mrtvých vodách nezdaru a sklamání. Ale právě tato místa zápasů a porážek byla Rokytovi těžištěm, na němž výbojně kořistil. Od mládí přiživoval se takto na svém slabším soudruhu, dospívaje k vítězným cílům po cestách, na něž byl jím uveden. Pozůstalost Pavlova vzbouřila v něm vášeň dobyvatele, jenž se netajil svou vděčností vůči tomuto velkomyslnému, bezděčnému dárci, jenž nevydobyl téměř ničeho pro sebe. Při práci býval šťasten a vesel, zotvíral okna, zpíval, volal na lidi a posléze jakoby se nemohl nasytit svého díla, pochlubil se jím každému, kdo se nahodil, vyslechl radostně úsudek své hostitelky i poklony kuchařčiny, přivolal starého Vincence i zahradnického pomocníka, ano ukázal je i hraběnčiným pudlům. A v osamělém chudém zámečku bývalo nyní tak šťastno a veselo, jakoby byl slibný paprsek slunečně prohřál jeho ovzduší jindy tak chladné a mrtvé. Ale v noci, když Sabina ležela na loži a vyrušována byla šramotem v blízkých pokojích tak dlouho ztichlých, zdálo se jí, že smutné, umlklé to ptáče vyplašeno sedí na římse jejího okna a vyčítavě pohlíží dovnitř. Hle, všude bylo mu ustoupiti silným a šťastným! A přece se domníval, že nalezl malé místečko v srdci ženy, které bude náležeti jemu do posledního svého tlukotu. Ale mýlil se patrně, neboť až sem již zasáhlo právo šťastných a silných. Je konec mezi nimi . . .? Je po všem . . .? A Sabina zmítala sebou na loži v horečném nepokoji, zatím co mysl její bloudila v minulosti u těch, jimiž byla opuštěna. Myslila na svou nešťastnou dceru, jež se jí stranila, jakoby neměla důvěry v její mateřské srdce, myslila i na tu druhou, jejíž příchylnost odmítala, protože jí příliš připomínala vlastnosti svého otce, myslila na svého druha, jenž skončil opuštěn, daleko od ní, ano bezděky vloudila se na mysl i zavržená a přece stále se vtírající postava toho, jenž tak bezprávně sáhl na rozvitý květ jejího ženství, jako lačný tulák sahá na plody cizího stromu. Nu, vyrovnali se. Zdálo se jí vždycky, jakoby byl jejím dlužníkem, ale třeba doznati, že si splatili všechno. Podrobil se mlčky a bez výčitky, když se objevil cizí muž po jejím boku a ustoupil zaražen a střízliv, a od té chvíle, jakoby se byl na vždy nasytil objetí žen. A pak scházel rychle. Stal se plachý a nesmělý, jako z milosti trpěný příživník. Vidí jeho vetchou, klátivou postavu, jak přechází netrpělivě prázdnou jídelnou. »Paní hraběnka ještě nepřijde k večeři?« táže se sluhy. »Nevadí, nevadí . . . já mohu čekat.« A když ležel už nemocen, stále nacházel nejnejapnější záminky, aby ji přivolal k sobě. Jeho oči upínaly se k ní, jakoby toužily po smíru a odpuštění. Ale Sabině protivil se tehdy smír, protože nevěděla dosud, že člověk není nikdy dost dobrý, ani dost špatný, protože lidská duše není nikdy z jednoho kusu.

Ale po těchto nevlídných, bezesenných nocích žila pokojné a šťastné dny, jež kalila chvílemi toliko vzpomínka na dceru, jež ani v neštěstí nenalezla cestu k matce. Či nebyla snad dosti matkou? Dopustila se něčeho, co zastínilo aureolu mateřství, k němuž se děti obracejí v těžkých chvílích, k němuž putují, jako k zázračnému obrazu? Čím se provinila? Ovšem sama nepoznala matky. Vše, co jí bylo od dětství vštípeno pod záštitou ženské autority, bylo tak neupřímné a malicherné, tak vyumělkované a prázdné, že se záhy odvrátila s opovržením. Nebyla všední ženou a měla nehodu, že se nikdy nesetkala s ženskou bytostí, jež by jí byla přerůstala a vzbudila její respekt. Prostředí, v němž žila, bylo zbědované a ubohé. Odvrátila se záhy od těch plochých, průhledných a fádních duší, jež se tak rychle vzbouří, jako se rychle ztiší. Důvěřovala toliko mužskému rozumu, a mužským duchem dovršila své vychování. Četla toliko knihy mužů, osvojila si bezpodmínečně jejich názory, žila takřka mužským cítěním a mužskou logikou. A jakkoliv to bylo všechno pravdivé a vysoké, v intimních případech jejího života selhávalo to všechno. Pokrač.

JAN HAVLASA:

POD SKALNATÝMI ŠTÍTY.

KRESBA Z TATER.

Pokrač.

Přestali hovořit. Všem se ulehčilo, neboť na chvíli zbavili se dotěrných myšlenek a obav. Ale sotva několik kroků ušli, Obervan zase už cítil na sobě jho dřívějších dojmů. Vzpomínal, jak pohádal se včera s Meškem, jemuž zakazoval choditi za svojí dcerou Hanušou, nechtěje mu udati důvodů. Meško však se nedal zastrašiti jeho zákazem a odporoval tak obratně, že jej přivedl pokaždé do úzkých. Zatím co ostatní dojili venku ovce, stáli oni v kolibě takto proti sobě, tušíce oba, že strhne se mezi nimi něco děsného. A konečně v nejprudší hádce se Obervan podřekl a vyzradil, co bylo překážkou lásky Meškovy a Hanušiny. V ten okamžik se kdosi vracel do koliby. Obervan i Meško umlkli, a potom již spolu nehovořili. Meško měl náhodou »obnôcku« a brzo tedy odešel z koliby. Když pak se po půlnoci vrátil, vystřídán byv Zvonkou, bača už spal, stále cosi hovoře a bruče ze spaní. Meško vyrozuměl jen jediné slovo: jméno své matky. Ale to stačilo, aby muka jeho stala se pekelnými. Když ráno vyháněl ovce, byl bledý, ba zelený, jakoby ho schvátila žloutenka. Ale s Obervanem o sebe ani zrakem nezavadili. Jen Zvonka to pozoroval, ale valně se tím nezabýval, nepřikládaje tomu pražádného významu. Nebyly právě řídké ty spory mezi bačou a Meškem, ač nikdy neměly vážnějšího rázu a obyčejně jako povstaly z malichernosti, zase tak se téměř klidně utišily.

Napadlo Zvonku, aby zavedl řeč na včerejší hádku Obervanovu s Meškem, ale pak si to rozmyslil a mlčky dále pozoroval smutné okolí. Vrány, letící nad horami, na chvíli upoutaly jeho zrak, až úplně zmizely v temnu nebo snad za hřebeny. Skalní vrabec někde na blízku teskllivě zavolal, sova zahoukala a svišť táhle, přerývaně zapískal jako na výstrahu. Ale po zmizení vran už nic se nepohnulo kolem nich po celém tom širém obzoru, ba zdálo se, že i mračna zkameněla. A balvany zvolna jim ubíhaly pod nohami, a keře a traviny a bystřiny. Cesty však nebylo.

Náhle pes zuřivě zavyl a vyrazil divoce ku předu. Všichni tři stanuli, přepadeni jsouce bezděčným zděšením a čekajíce s utajeným dechem, co nyní se stane. Ale nedálo se nic. Pes pobíhal po blízku, trhaně vyštěkávaje a vrče. Nebylo ho pro tmu viděti, ale dle hlasu bylo možno rozeznati, že čuchá po stopách, a že rozhodná chvíle už asi není daleko.

V tom okamžiku ozval se náhle Antal Saraj:

»Nuž pozerajte, — odkial sme pred pol hodinou vyšli, teraz sme na to isté miesto opät prišli. — Čo budem robiť?«

Obervan i Zvonka rozhlédli se kolem sebe. Skály po obou stranách viděli, za sebou temno a několik kroků v předu zející propast. Nepřipadlo jim, že by se mohli mýliti, po ničem už nepátrali, jen toužili po něčem, co by od nich zahnalo přízrak rostoucího strachu. Ale ryčný, podrážděný štěkot psův bázeň spíše sesilňoval.

Pojednou bača sebou trhl, skočil k Sarajovi, strhl mu pušku s ramene a vystřelil.

Pes děsně zakvičel, potom slaběji zaštěkal, a pak už jen stenal a chroptěl.

Oba valaši s nepochopením hleděli po několik okamžení střídavě na sebe i na baču, jenž zdál se býti schvácen jakýmsi vytržením. Ale vysvětliti si nedovedli ničeho, ba ani domysliti. Vše jevilo se jejich vyděšeným smyslům tak tajemným a děsivým, že jim mráz přecházel po zádech. Ticho bylo kolem dokola hrobové, jen těžké vzdechy bačovy bylo zřetelně slyšet a smrtelné chrčení postřeleného zvířete. Takové strašné a takové zoufalé byly ty skřeky, jež zarývaly se jim v sluch i do duše jako ostré tesáky, zanechávajíce v každé ráně hnisání a pronikavou bolest. A ještě hůře bylo, že tma bezmála neproniknutelná halila okolí a kryla psa před jejich zraky.

První se vzpamatoval bača. Dutým, prsním hlasem slovo za slovem pronášel, prodlužuje vždy poslední slabiku, což bývalo zvykem Meškovým.

»Nuže, — čo urobíme? — Nestojme, ako namaluvaný svätý! — Sadnime si a, — — nuž neviem, čo chcete robiť! — Povedzte dakto, kde bysme mali íst hladať Meška!«

Poslední slova se mu nějak zlomila v hrdle. Zvonka to uznamenal, zároveň si upamatoval včerejší hádku Obervanovu s Meškem, vzpomněl si na dnešní divné chování bačovo, na zbytečné toulání, a znova se zarazil před nepochopitelným a nevysvětlitelným činem bačovým, z něhož se dosud nevzpamatoval. Proč tak najednou bača zastřelil toho psa právě v oné chvíli, kdy snad větřil blízkost mrtvoly Meškovy? A proč starý Obervan tak až podezřele dnes jednal? Co znamenala včera ta hádka? — Takové otázky vířily mu hlavou a nenalézajíce odpovědi, plnily ho děsem z těch záhad, za nimiž bylo možno tušiti nějaké hrozné rozřešení. Zvonka se třásl na celém těle, ač se vší silou přemáhal, a mimoděk si nahmátl za pasem lovecký nůž, jejž dostal darem od Meška asi předloni. Pocit možnosti obrany proti jakémukoli přepadení se mu rozlil tišivě všemi údy, když ucítil v rukou chladnou rukojeť tesáku, s něhož potom už pravice nespustil.

Sedli si druh za druhem do trávy a mlčky upírali vypoulené zraky do temnot, nemohouce dosud v mysli srovnati třeštivých myšlenek a dojmů. Pes zmíravě skučel, ale jinak bylo na-

prosté ticho. Ani svišť se tu neozval, ani výr nezahoukal. Ale mlhavý, hrozivý přízrak strachu plížil se k nim, vztahuje po nich své strašné spáry, jimž těžko uniknout.

II.

Temno bylo na obloze i mezi horami, jež na obzoru zcela splývaly s oblohou. Mohlo se zdáti, že obrovská mračna jsou v pravdě ještě skalnatými hřebeny, i že daleké prorvy jsou vlastně už oblačnými obrysy na kalném nebi. A nejasná, fantastická rozeznatelnost vzdálených štítů zvyšovala němou, mlčenlivou hrůzu neviditelnosti nejbližšího okolí. Jen rozšklebená tlama propasti, u níž někde se svíjí raněný pes a na jejímž dně by mohla ležeti v tratolišti krve mrtvola Jurkova — jen ta propast třemi, čtyřmi černými tahy tiskne svůj úděs do dumavých temnot nočních.

A pes kvičí, chroptí, chrchlá a sténá v posledním tažení. Proč jste mne zabili, proč, proč — zdá se Obervanovi, jakoby to zvíře skučelo, a třeba že si zacpává uši, stále mu do nich tluče drsný, přerývaný štěkot: proč, proč, proč? Také Zvonkovi není volno. Nedovede si urovnati dnešních událostí, napadá ho právě nyní, že už nejméně po celou hodinu na Meška sotva slovem narazili, zdá se mu býti nějak nehezkým, ba nelidským (neví příčiny těchto svých domyslů) — a marně snaží se v smrtelném vytí psově slyšeti něco jiného než: Jsme všichni stejně bídní, i my zvířata, i vy lidé! I já zde teď hynu, jako zhynul Meško. A co z nás bude z obou? A co bude z vás, vy vrahové? Co bude z vás, až jednou také skončíte své životy někde mezi horami, snad ještě hrozněji, než já? Co bude z vás? — Jediný Šaraj není mnoho znepokojen, stále klidně rozvažuje, co by měli učiniti, aby našli aspoň stopu Meškovu, a o bačovo podivínství ani o střeleného psa se valně nestará.

»Čo s Meškom?« táže se Obervan, aby překřikl to, co ploužilo se k němu a šeptalo mu do uší divné věci, divné až k sešílení. Ale oni mu neodpovídají. Jsou každý tak zaujat vlastními myšlenkami, že ho ani neslyšeli. Ale táž otázka i Zvonkovi a Šarajovi tiskne se do mysli a nabývá nových tvarů. Zvonka aspoň zachytil již nit v tom klubku, v němž posavad nemohl se vyznati. Včera byla hádka mezi Meškem a Obervanem, to jest jisto. Co bylo příčinou? Jakási popudlivost, kterou mají oba proti sobě, a potom asi chození Jurkovo za Obervanovou Hanou, jež počalo teprve nedávno. A následek? Jurko, všecek zelený a ssinalý odešel dnes ráno ze salaše a už se nevrátil. Pravděpodobno, ba skoro nepochybno, že našel si už věčnou útěchu — ale proč? A proč bača jevil takové podivné rozrušení dnes odpoledne, jež nemělo co dělat se smutkem. Proč nevedl jich přímo sem?

Pokrač.

LADISLAV VELTRUSKÝ:

V LÉTĚ.

SKIZZA K NOVELLE.

Pokrač.

Můj bože, ten klid, ta bezstarostnost, ta volnost zarůst do svého sádla!

Vidíte, bude tak lépe. Každý odejde svým směrem, docela volně, nezávazně. Bez vzpomínek, bez vyčítání. Jde to tak lehce: »podškrtnout, uzavřít. Konec.«

Půjdou zase tak tiše tím smutkem polí, váhající, neodvažující vrátit se zpátky, urychlit tísnivou chvíli rozchodu.

A kolem bude již podzim. Podzimní krajina, podzimní pole. Smutná, vysílená, tiše zoufající.

Náhodným dotekem její ruky procitl opět v přítomnost.

Neurčitý, polojasný, jaksi rozmazaný stín zasnění rozjasnil se v jejím obličeji. Neurčitým pohybem upravila si vzedmuté vlasy nad jasně modelovaným čelem a v zmatené roztržitosti zavřela a rozevřela světlý slunečník.

Člověk skutečně ani neví, jak by se chránil před sluncem, řekla, aby zakřikla dlouhé mlčení.

Ale on přeslechl, příliš zaujat pozorováním, jak sluneční odlesk se rozesmál světle v jejím obličeji přes krajkový okraj slunečníku.

Díval se na ni upřeně, jak růžový nádech cudnosti zažehl se jí jemně ve tvářích.

»Léto je přece jen krásné. Je pravda, že člověk zpovrchní létem, povolí nutnosti podlehnout jeho tíze — mám skorem raději nemocné dny, blízké podzimku, jsou mi svou zádumčivostí bližší, ale ty procházky do západu slunce, teplo utichlých nocí, mdlá ospalost rosnatých jiter, venkovské slavnosti léta, radosti žní, písně veselých ženců ...«

Utichla, cítíc zbytečnost těchto vět, jež měly zakřiknout jejich myšlénky.

Tak těžko bylo nalézti začátek hovoru a nemožno mluviti, o čem mlčeli.

Slunce pálilo žhavě, nemocným žárem před bouří, odrážejíc se od plavého zlata obilí. Několik mušek se kmitalo v slunci, jež zachycovalo na drobných křídlech a kovovém zadečku a které ztrácely, jak odletěly ze světelných čar.

Cítila těžkou obilnou vůni, modře vyklenutou oblohu a jeho lačné pohledy, ssající dychtivě modravé prázdno v růžovém rozpuku jejích nesevřených úst. Zavrávorala v té zatopující závrati světla

a omamné vůně vysílena již přesilou, její prudkosti.

Strhl ji k sobě oběma lokty:

Lído!

A teplé vydychnutí slabého výkřiku zachytil dlouhým polibkem na jejích ústech.

* * *

Po najatých loďkách se vracela společnost v nejlepší náladě z krátkého výletu domů.

Polo náhodou, polo úmyslně a mlčky ujednanou smlouvou ostatních nepřekážeti si navzájem, dostali se samotni do malé yoly.

Vyjeli společně do modravého šera, pokřikujíce, cákajíce na sebe rozpustile těžkými vesly.

Na jedné loďce začali dokonce jakousi pobožnou píseň. Písně ustávaly, šero houstlo.

Na několika stranách se ozval krátký výskot, jako bránící se, ale slibující zároveň přestati docela, jen jak se stane útočník smělejším.

A loďky jako znavené žárem shasínajícího dne pluly tiše, malátně, v tichu. Jen vesla si zpívala píseň, tak monotonní, tichou, o dvou kadencích.

Slyšeli zbožné hlasy rybářů, jejich pozdravy a tleskot vln o příď kolébavé yoly, mlaskavé stékání vody se zdvižených vesel. Snili teskné ticho letního podvečera.

V zátokách zahlédli bělající se šero a vlažným vzduchem zadýchaly pisklavé výkřiky děvčat, škádlících se v lázni.

Pak bylo zase ticho. Jen vesla si zpívala usínavou píseň. A loďky pluly, dohánějíce, předstihujíce se a osamotňujíce. Někdo zpíval snivou barcarolu hlubokým basem.

Na břehu se zabělal šátek mávaný na pozdrav a ustal, když se mu neodpovídalo.

Pak malí uličníci z vesnic hulákali s rukama přiloženýma k ústům, aby sesílili ozvěnu, a usnulé kachny na vodě poplašeně vzlétly a v střídání kýhavých hlasů se kolébaly těžce k domovu.

Lída se rozložila líně v rákosovém sedátku u kormidla, unavena parnem letního dne, poddávajíc se příjemnému šeru a noříc bílé ruce do teplé, vyhřáté vody. Oběma bylo tak volně, tak čistě v tom oddychu ícím šeru.

Tak docela sdílni, tak němě smluveni, naslouchali tichému mlaskání vln vlažným večerem.

Slyšel každý její pohyb a bylo mu tak šťastně, jakoby naslouchal klidnému oddechu spící ženy za noci panenské, čisté, bezhříšné a jasné.

Řeka malátná teplými proudy tekla zvolna a usínavě.

Její namodralé, odpočívavě tekoucí stříbro lesklo se matně ššeřelým přísvitem letního podvečera. Jen kolem větví, stápěných se starých, vydutých vrb, roztavovalo se v několik směrů — pak zase se stékalo a plynulo dále.

Tak šťastni byli, tak blízci sobě!

Ve vsi se modlila smutná zvonice nábožné »Ave!«

Na břehu se houpala groteskní světla luceren. To čekali již jejich příchod. Kolébavé yoly vylodily ten veselý průvod, který se ubíral za tichého hovoru v průvodu luceren unaven a ospalý parnem domů. Jediné slovo si řekli pevným a dlouhým stisknutím ruky při společném rozchodu: »Zítra!«

IV.

Sklesl do měkkého fauteuilu, příliš unaven, než aby pomýšlel na to, přečísti došlé dopisy, prolistovat žurnály a usnout mezi feuilletonem a strašidelnou prognosou temného politického příští v úvodním článku.

Tak seděl dlouhou chvíli, bez energie, vysílen, neschopný vůle učinit sebe menší pohyb, v malátném ztrnutí, jak vrátili se všichni s klobouky v týlech a sálajíce ze svých těl nastřádané parno a těžkou únavu.

Stálo jej hodně námahy, než soustředil svoji vůli tak, že povstal a otevřel okna.

Šelest stromů v modravé tmě působil osvěživě chladivým pocitem.

Rozespalé dýchání letního večera vnikalo tiše a měkce do otevřených oken.

Tichá noc, plná mlčení a modravých světel. Mír jasných souhvězdí se zapálil večerem na zbledlých obzorech, jako mdlé, táhle doznívavé ozvěny denního jásání slunce. Noční, úplné ticho vonělo vypáchlým zápachem sládnoucích trav a nedočkavým dýcháním květin, drážděných k vůni prudkým stoupáním mízy.

Prchavá vůně záhonů, hostících teplé motýly v bílém peří svých květů, dýchala vzduchem.

Tiché, nesmělé dýchání vůně. Jen chvílemi větší vlny rozvířily ztlumené světlo veliké lampy, několik stínů se pohnulo na tapetách stěn a bizarrní ptáci a bengálské pěnkavy nad vybledlou zelení staré plenty zdály se těžce mávati křídly.

Pak bylo zase takové ticho Venku i uvnitř. — — — Odložil almanach překladů ze starých latinských básníků, kteří vedle svého talentu měli štěstí své doby, tak dráždivou vůni úpadku, která se nehodila profesorským katedrám ke komentování a k esthetickým vzorkům do školních čítanek. Vzdal se úmyslu sestřediti svoje snění kolem některé z těchto poemat a rozloživ se na měkké pohovce, poddal se úplně bezúčelně těkavému dobrodružství své rozdrážděné snivosti.

Snil — — — Pokrač.

FEUILLETON.

KRITIKA A LITERATURA.

Rozhovor s dr. W. L. Courtneyem.*)

Známý londýnský kritik pravil kdysi Courtneyovi: »Ale můj zlatý kamaráde, proč pro pána krále necháváte autory, jež kritisujete, tak lehce proklouznouti?« Odpověď zněla: »Nu, snad proto, že už mám takovou povahu a snad také proto, že nepokládám za první povinnost kritikovu, aby zasedl na soud nad svým autorem. Spisovatel ztráví někdy polovinu života, aby vytvořil jisté dílo a jakým právem bych já je měl odsouditi, když jsem nad ním poseděl sotva několik krátkých hodin?«

K panu Blathwaytovi vyjádřil se Courtney asi těmito slovy:

»Kritikovi je třeba především vědomostí a sympatie. To jest absolutně nevyhnutelno. Zní to snad trochu paradoxně, ale dle mého skromného náhledu není povoláním kritikovým souditi, ale rozuměti a vysvětlovati, a k tomu je absolutně nutna sympatie. Děti mají pud trhati vše na kusy a týž pud ovládá mladičkého kritika. S přibývajícím stářím stává se zpravidla mírnějším. Věru, dovedu skorem uhodnouti věk autorův dle tónu jeho článku.

Činím do jisté míry moderního čtenáře časopisů zodpovědným za moderního kritika. Když si po snídani zapálíme první doutník, žádáme positivních a sumárních uzávěrů. Máme na spěch a náš oblíbený kritik musí míti také na spěch. Sumární kritiky jsou jako sumární uzávěry — obyčejně nesprávné. Tomu učí nás dějiny kritiky. Jak můžete říci jednou větou, je-li kniha nebo divadelní hra dobrou nebo špatnou? Musíte uvažovati přesnou a poměrnou hodnotu jednotlivých prvků. A když ji pečlivě uvážíte, přijdete pravděpodobně snad jen k úsudku svádivému a nerozhodnému. O umění neobdržíte ostře vykrojených a suchých úsudků. Uvažte historické vztahy mezi dílem a kriticismem. Nejdříve musí umělec vytvořiti své dílo, pak teprve přichází kritik. A má-li kritik umělci prospěti (a jest posud nerozhodnutou otázkou, je-li mu vůbec na prospěch), může se tak státi jedině zásluhou jeho sympatie, jeho chápání, jeho interpretačních schopností. Kritik stojí mezi umělcem a světem, což jest postavení vznešené, věří-li, že jeho předním a hlavním povoláním je interpretace, ale postavení pošetilé a hanebné, domnívá-li se, že jeho jediným povoláním jest nalézání chyb. —

Nelíbí se mi též snaha moderních kritiků vecpávati vlastní individualitu do jejich práce. »Takový sloh se mi nelíbí,« ušklíbne se kritik. Ale co je komu do toho, líbí-li se mu či ne? Jako kritik má míti všechny slohy stejně rád. Tento osobní tón v kritice je dnes skoro všeobecný. Naši nejlepší dnešní kritikové Ed. Gosse, Arthur Symmons, Andrew Lang dopouštějí se této chyby. Jedinou výjimku snad činí Fred. Harrison. A u Francouzů stačí uvésti jména Sarcey, Lemaître, Wyzewa, René Doumic. A tímto individualismem stává se celá kritika problematickou a není na žádný prospěch spisovateli a tvůrci.«

»Ale můj milý pane, což je povinností kritikovou, aby byl na prospěch spisovateli?«

»Snad ne zrovna povinností, ale kritik může býti spisovateli velikou podporou v době jako je dnešní, jež jest poněkud beztvárná a chaotická, postrádající zásad, což se tak zřejmě jeví v našich románech a divadelních kusech.«

»Kladete velkou váhu na to, aby kritik byl zkušeným odborníkem?«

»Zajisté, neboť ač poctivost, sympatie a trpělivost jsou hlavní ctnosti kritikovy, nesmí postrádati důkladných vědomostí, jichž nabude studiem dějin kriticismu a literatur jiných věků a národů než jsou jeho vlastní.«

Na otázku, co soudí o dnešním románu anglickém, odpověděl Courtney:

»Dnešní román skýtá poněkud zmatený obraz. Před nedlouhým časem ovládal román tendenční. Pak nastala záliba pro romantiku a mnozí tvrdili, že vláda tendenčního románu je u konce a že celý svět vzdá se rytířům v brnění a něžným povídkám o lásce. Pak byli všichni nadšeni pro »kailyard fiction«.*)

Ale je jisto a v tom se většina myslících lidí shoduje, že všechny dobré romány jsou založeny na psychologické analysi, všechna díla prvé třídy snaží se přesně zobraziti charakter a sice zobraziti jej v pečlivě vypracovaných situacích, scénách a prostředích.«

»A co říkáte americkému románu u srovnání s anglickým?«

Zpravidla je v americkém románu více mužnosti, ale nečte se tak příjemně, neboť postrádá dobré techniky. Vyniká větší bohatostí děje, ale děj ten není vypravován tak dobře jako v románu anglickém. Vyjímám ovšem některé americké autory, jako je James Allen a Mary Wilkinsová, jichž technika je rozkošná.«

»A jsou staří novelisté nadobro mrtvi? Což by se dnes nelíbily Trollopovy roztomilé skizzy z kněžského života?«

»Myslím, že Trollope je z mody, ale člověk neví nikdy jistotu. Tak na příklad jsem vždy myslíval, že Carlyla nikdo nečte a přece se dnes prodává spousta jeho děl. Tak se to má i s Charlottou Brontëovou a Janou Austenovou a to je tím, víte, že psaly jen o tom, co důkladně znaly a to skvostným slohem a proto doposud žijou.«

»A jak to dopadá se »short story«, novelou?«

»Stoupá v oblibě, ač ještě před rokem nikdo o ni nestál. Psáti novely je nesnadným uměním. Dívati se na jistou věc pod jistým zorným úhlem, soustřediti všechno jen na ni a nemíti při tom ničeho ani v popředí a v pozadí, vyžaduje veliké zručnosti. Ale mnozí to dovedou a to výtečně, ale kritik potřásá nad nimi hlavou. Ale kritikové potřásali vždy hlavou. Již za onoho času posmívali se Řekové Latiníkům.

Konečně ale musíme žíti v našich dnech a musíme psáti v nich a o nich a pro ně. A alfou a omegou všeho jest, aby spisovatel byl pravdivý a kritik spravedlivý.«

Jos. Bartoš.

*) Dr. W. L. Courtney je jedním z nejvýtečnějších literárních kritiků anglických naší doby. Referát tento je trestí interviewu Richarda Blathwayta v dubnovém čísle měsíčníku »Great thoughts« a jest do jisté míry pendantem k »Úpadku románu« v 20. čísle letošního Lumíra.

*) Asi »zelinářská belletrie« — přezdívka novoskotské školy, jejímiž hlavními representanty jsou Maclaren a Barrie.

Václav Dresler: MAXIM GORKIJ. Pokus literární studie. Psáno k českému vydávání jeho spisů. Dokonč.

Románopisci francouzští a němečtí kreslí člověka, jak se jeví pod vlivem okolností a obklopující jej společnosti. Gorkého způsob jest hlubší, tento druhý názornější. U Francouzů vše jest vypočítáno na zřetelnost a na úplnou názornost. I poslední závoj se strhuje a nic nezbývá z onoho půvabu polosoumračného, jakým německé umění dosahuje často obdivuhodných účinků. U Francouzů i noc bývá jasna, ale není osvětlena mystickým jasem luny, nýbrž ostrým světlem lamp. Každé stadium v rozvoji karakterů i děje se vysvětluje ve všech svých motivech co nejpečlivěji, každý jen trochu vážný motiv znova se připomíná při každé vhodné příležitosti tak dlouho, pokud i nejpovrchnější čtenář si ho neosvojí. Technika ruského románu, na př. Gorkého, jest jiná. Tady se autor vyhýbá jakékoli theatrálnosti a sebe menší narážce, z níž by se dala odvodit jeho umělecká rafinovanost. Chudý děj se táhne dlouho. Často se o vážných faktech dovídáme od osob episodních, které jsou nejednou líčeny i v některých podrobnostech. Pozornost románopiscova se zdá obracet i vyčerpávat věcmi na pohled nevýznamnými. A v příčině čistě psychologické právě tyto zdánlivé nedostatky vyvolávají neobyčejně silnou naturál-

nost lícně, zrovna jako se ve skutečnosti každý příběh vypravuje s všemi důležitějšími okolnostmi. A dík nakupení těchto četných detailů najednou vyrůstají před námi lidé i předměty tak pravdivé a přirozené, jak je vytvořit se nikdy nezdaří úmyslné důslednosti Francouzů. Gorkij a jeho krajané dbají celkem málo o vzájemné svazky mezi různými společenskými vrstvami. Jejich technika jest neobyčejně individuelní. Kreslí zpravidla ne příliš mnoho osob, ale to jsou pak lidé výjimeční, individua s úplně vlastními názory, pocity, návyky atd. A tyto lidi zobrazuje s takovou plastikou, ukazujíce je se všech stran a ve všem možném osvětlení, analysujíce tak pečlivě jejich mozek, srdce, čivní soustavu a i nejmenší odchylky od lidí normálních na nich zachycujíce, že konec konců jest podán desetkrát bohatší materiál a desetkrát více představ současné ruské společnosti, než by podala nejrozsáhlejší a figurami co nejčetněji zásobená panoramata. Na těsné dějové půdě a při účasti nemnoha osob jest podán živý i jasný obraz celé jedné části ruského národního života. A všecko jest v těchto kulturních obrazech soustředěno a vnitřně propracováno.

Kdybychom chtěli vymezit esthetické emoce, jež Gorkij svým dílem zpravidla v percipující duši čtenářově vyvolává, musili bychom konstatovat především vřelý soucit k lidskému utrpení, který však zůstává někdy jen na stupni citu, dojem neobyčejně bezprostřední pravdy, hrůzu před nahou skutečností, odpor k společenské lži i přetvářce a teplou lásku pro volnost, vzrůst i vývoj. Vyvolání co největšího počtu a co nejsilnějších emocí podporoval u Gorkého i živel čistě sociální, jejž zanesl do svých prací, v malém a zcela prostém ruském člověku, odkryv tak hluboký vnitřní život, jako před ním snad jen Gogol, Zlatovratskij a současně s ním Anton Čechov.

Abych se krátce zmínil i o formové složce tvorby Gorkého: ráz, původnost, bohatství a hodnota jazyka nejsou u něho složeny ve slovníku, jehož užívá. Ten jest tu poslední, nahodilý, měnný, zcela vnější. Hodnota jazyka jest v jeho vnitřní architektuře, v určité pevnosti, výraznosti a tvrdosti autorovy intuice, slovem: v jeho dynamice logické a psychické. Slovník Gorkého jest bohatý a široce rozvětvený, ale při tom nehýří v exotickém třpytu i žáru barev, pestrosti a rafinovanosti. Jest střízlivě vybíravý, přesvědčivý a případně karakterisující. Z tohoto nerafinovaného a prostého slovníku čerpá Gorkij svůj materiál dikce, která jest celkem plynná, umírněným tempem tekoucí, přirozeně stavěná a více epická než lyrická. Při kresbě bouřlivých scén se vlní poněkud prudčeji, nespoutaněji a pak vybočuje zpravidla z mezí autorova obvyklého klidu.

VOJTĚCH HYNAIS A JEHO DÍLO.

Bohaté a delikátní dílo Hynaisovo je nádherně, velkolepě representováno publikací právě vydanou nákladem »Unie«. Znám málo krásněji a vkusněji vydaných děl výtvarnických nad tuto skvělou knihu: »V. Hynais, Výběr prací z let 1891—1901.« Úprava a tisk jsou svrchovaně elegantní a reprodukce světlotiskové i barevné jsou vrcholem grafického mistrovství. Karel B. Mádl napsal velmi zajímavý a výstižný průvod, a v barvitém stilu jeho cítíme více než výklad esthetika a kritika, chvěje se v něm srdečnost, pochopení a obdiv k jemnému umělci. Mádl velmi případně vystihuje povahu a temperament Hynaisův a líčí jeho karieru uměleckou, načež podrobnou studii věnuje dílu umělcovu z posledního desetiletí.

Desítiletí toto zahájil Hynais »Pravdou« a dospěl v něm k rozkošným malbám dekorativním v Pantheonu Musea království Českého.

Celá řada portrétů byla vytvořena v této době. Hynais nezapírá nikde, že jeho umění má příbuznost s jasnou noblessou umění francouzského. Vliv Baudryho dal vzletu a síly jako vrozené eleganci a něžnosti.

Nádherná monumentální publikace »Unie« předvádí dílo Hynaisovo na XXVI listech provedených s největší svědomitostí reprodukční a kde nalézáme věrné facsimile maleb i kreseb Hynaisových. Krásné jsou barevné reprodukce »Pravdy«, podobizny paní Hynaisové, a allegorických maleb i dětských panneaux pro Museum a konečně půvabné malby »Zima«. V textu pak je umístěno množství kreseb, fotografických i barevných snímků drobnějších prací Hynaisových.

DIVADLO.

Opětně jsme se v Národním divadle loučili. Jeden za druhým odcházejí, kdož zbyli tu z oné herecké čety, která k českému divadlu kladla základy, která na vzrůstu jeho pracovala, a to nejen duchem svým a krví srdce svého, ale přečasto v těžkých jeho dnech i osobní obětavostí. Čas je neúprosný, a jako nám mladším je mnohé a nejdražší jméno divadelní minulosti naší jen tradicí, jen krásnou pohádkou o vzácném jakémsi nepoznaném umění, o jehož květy svým epigonstvím jsme oloupeni, tak i těm, kdož přijdou za námi, zůstane z dneška po mnohém, čemu s úctou tleskáme a co v umění přítomnosti milujeme, jen naše vzpomínky, jimž budou stejně teskně naslouchati, jako když nám se vypravuje o těch dávno odešlých. A nelze jinak. Nelze žalovati, nemístno je se vzpírati. Doba jde, a s ní vadnou květy věcerejška a stejně i zítra vůni ztratí, co dnes kvete nejkrásněji. Jen památka zůstane, umění, které tvořilo, zůstaví neomylně stopu v kolejích, jimiž jel vůz času. Umělecký čin, umělecká tvůrčí práce nemůže zaniknouti, byť i těm, kteří spěšně a netečně mimo jdou, záhy se ztratila. Nezapomene se nikdy v historii českého divadla na umění Kolárů, Šamberkové, Bittnerové, Šamberka a všech těch milých a vzácných tvůrců našeho českého jeviště, nebude lze zapomenouti nikdy také na Otilii Sklenářovou Malou. A nejenom proto zůstane její jméno zlatě vepsáno v desky českého dramatického umění, že je sem vepsala čtyřicítiletá neúnavná a tichá práce, ale především a jedině tím, že tato dlouhá práce, jež je málokterému herci osudem dopřána, ozářena byla opravdovým a vzácným uměním, a že výsledky této práce, které po těch čtyřicet let činily jméno Otilie Sklenářové-Malé tak kovově zvučným po všem českém světě, byly nejenom skvějící se ve vnějším nějakém světle vlasteneckého jakéhosi nadšení a popularity, ale opravdu skvoucí svým vlastním vnitřním ohněm umění. Nejkrásnější umělecké rozpjetí paní Sklenářové bylo asi v prostředních dvou desítiletích její činnosti, a tehdy budilo úctu, lásku a nadšený obdiv, který zůstal s umělkyní do posledních dnů, jež zcela pravidelným chodem svým provedly i ji, jako před ní i po ní mnohé jiné onou branou jistě a pochopitelně šerou a bolestnou, kterou se odchází se scény do života pensisty. V těch letech vytvořila také herecky postavy, které slavně vždy znovu vyvolají její jméno. Z těchto velikých a význačných jejích úloh, kterých je do set, jmenujeme tu jen její Magelonu, Markétku ve Faustu, Dolores ve Vlasti, Odettu, Cidlinu v Žižkově smrti, Drahomíru v Bratřích, Královnu Barboru, Desdemonu v Othellu, Ofelii v Hamletu, Luisu v Úkladech a lásce, Cordelii v Learu, Fenellu v Němé z Portici, Hermii, Oberona, Titanii, Puka i Helenu ve Snu noci Svatojanské, Marii Teresii ve Zkoušce státníkově, Rosavu v Strakonickém dudáku, Porcii v Kupci benátském, Julii v Romeu a Julii, Mínu v Služebníku svého pána, Josefinu v Světa pán v Županu, Paní mincmistrovou, Reginu v Primátoru, Marii Stuartovnu, Paní de Targy v Pařížském románu, Klárku i Markétu v Egontu, Moniku, Kalpurnii v Juliu Caesaru, Preciosu, Verenu v Pražském židu, Phaedru, Elisabeth a Eboli v Donu Carlosu, hraběnku Beauval-Lichtenburgovu v Probuzencích, Adriennu Lecouvreurovu a j. a j.

Z dat o jejím životě, který tak dopodrobna je již teď znám všemu, co se v Čechách o divadlo zajímá, a byl znovu teď na paměť uveden denními i jinými referáty, pro nás má zvláštní zajímavost především to, co tuto přední ozdobu českého divadla posledních celých několika desítiletí přivedlo na dráhu, na které české činohře přinesla tolik květů a tolik významu.

Prvotně se chtěla ve Vídni, kde se narodila r. 1844, věnovati zpěvu. Dne 14. října 1862 vystoupila v ochotnickém představení v Josefovském divadle v roli Milady v Töpferově kuse Duch času, k níž připravila ji proslulá vídeňská herečka Altová. Rozhodla se věnovati se divadlu a odebrala se do Prahy, kde tou dobou bylo právě dostavěno české Prozatímní divadlo. Prvotní její touha byla státi se zpěvačkou, ale seznavši se s výbornou umělkyní Eliškou Peškovou-Švandovou, stala se její žákyní, a věnovala se činohře. Na den 3. května 1863 ohlášeno bylo prvé její vystoupení v Schillerově Panně Orleánské, provozované ve prospěch J. Karla Chramosty. A v týž den po čtyřiciti letech naposledy vyvolána byla potleskem obecenstva, jemuž byla drahou a stala se prací svojí nezapomenutelnou. Poslední rolí její byla Hermiona Shakespearovy »Zimní pohádky«. Ale do dnů života paní Sklenářové ještě nefičí mrazivý vítr zimy, a teplé, milé slunce její jeseně dá uzráti snad leckterému zdárnému plodu na stromě hereckého umění v její četných žačkách. Na scéně přirozeným během života její práce ustala, ale neúnavný a neunavený dosud duch její bude na jiné líše pracovati přece. Ne-li již na scéně, tedy alespoň pro scénu. Kéž dlouho ještě! — s —

Oprava. V divadelním referátu předešlého čísla na str. 267. v prvním sloupci v šestém řádku zdola má místo vytrpění státi vytržení a ve druhém sloupci hned v prvé a druhé řádce shora opraviž si čtenář laskavě slovo kompromitovati na kompromissovati, což ostatně leckdo snad na ráz rozeznal.

JIŘÍ BITTNER ZEMŘEL.

Cosi vzácného zmizelo s Jiřím Bittnerem ze řad českého herectva. Taková svrchovaná noblessa cítění i povahy, jistá superiórnost, která nedovedla paktovati se s množstvím, smlouvati se o uznání s ulicí, a které bylo umění vším a populárnost ničím. Velmi lehce přenesly se denní zájmy přes tuto velikou ztrátu, kterou úmrtím Bittnerovým utrpělo české umění, právě proto, že to, co Bittner svým uměním celku přinášel, jen z něho vyrostlo a jen jím samým platilo, příliš tvrdé a příliš ušlechtilé, než aby se opřelo o cokoli nevlastního, o jakékoli nižší, třeba sebe mocnější elementy. Myslím, že mezi těmi, jimž stál Bittner nejblíže, mezi hereckou druží naší, dobře se vyciťuje, že po něm zůstalo cosi nezaceleného, cosi bolestivě prázdného. Jiří Bittner, pokud já alespoň měl jsem štěstí ho poznati, stál tu vždycky taký, jakým byl; nenosil masku svoji mimo scénu před sebou; byl umělec, náboženstvím jeho bylo jen a jedině umění, a umění ctil a miloval u každého, vždycky respektující, vždycky bez pokrytectví, nikdy příliš sobecký a nikdy příliš málo člověkem vedle svého herectví. Předčasně zesnulá vzácná žena jeho Maruška, tak drahá srdci jeho, nejvýše stála v jeho snech jako umělkyně. Toho horoucího, čistě a s vysoka uměleckého nadšení, s jakým dovedl se rozhovořiti o její »paní majorce« u večer její posledního tuším vystoupení na scéně Národního divadla, nikdy nezapomenu. Taková převaha lásky a obdivu umělce zněla z těch slov rozechvěného manžela. A tohoto pravého umění dovedl si vážiti vždycky a u každého, nemoha prostě jinak, neschopen vedle něho dáti se zcela ovládnouti jakýmkoli citem nižší charakterové stupnice. Intrigán na scéně, dokonalý jako málo který, nenáviděl intrik v povolání. Se scény do života přenesl jen kavalírství, to opravdové, zjemnělé a korrektní, rodilé kavalírství; anebo snad spíše naopak: ze života na scénu. A je s podivem, že taková duševní vybroušenost, vyspělost a elegance vytvořila tak nedostižně bych skorem řekl nejpodařenější květy zla, mstivosti a zbabělosti, démoničnosti a spustlosti, byť i vedle toho dovedla vystaviti přímo speciality šlechtických i nešlechtických světáků hned vedle přesných, upjatých a dokonalých gentlemanů, a byť i byla začala svůj vítězný pochod na jevišti i v masce Romeů. A do posledka, třeba že omezován chorobou, tvořil postavy vzácné celistvosti a úctu budící oním vyšším jakýmsi posvěcením, které v jeho duši znatelně na nich pracovalo. Byl mezi herci našimi jeden z oněch několika umělců. A když teď kdokoli vstoupí za ním do mezery v řadě povstalé, nebude to nijak na újmu tomu, co přinese uměleckého, když si mimoděk vždycky vzpomeneme tu či onde na Bittnera. Vždyť by ta sláva herecká musila být opravdu žalostně malá a planá, kdyby i takovému umění, jakým bylo Bittnerovo každým gestem i slovem svérázné herecké vyjadřování se, nemělo planouti nad hrobem více světel, než ta, která pohasnou s posledním novinářským nekrologem. Bittnerovou ne nenadálou a přece náhlou smrtí pravidelný chod repertoirního stroje se nezastavil, ale velice a teskně se tu sešeřilo. — s —

LITERATURA.

Alois Jirásek: »U nás. Kronika III. díl. Nákl. J. Otty, Praha 1903.

Dlouze rozvinutá, epicky rozmanitá a široce rozvedená je tato práce p. Jiráskova. Potvrzuje znova tu pravdu, že p. autor je conteur v zásadách i v technice. Nechce tvořiti, kombinovati, nehledá ani neposuzuje — vypravuje, aby podal obraz určité epochy. A zde ani tento poslední bod není stěžejným pro tvorbu p. Jiráskovu. Již pod názvem objemného svazku (který jest třetím dílem velké práce) je vytčen cíl a omluvena rozvláčnost některých částí: kniha tato jest kronikou, soustavným vypravováním událostí určitého okruhu, beze vší vnější i vnitřní souvislosti. Nejednalo se spisovateli o illustrování nějakého hmotného nebo morálního boje, nebo úsilí té které skupiny, spojeného navzájem ideovým ovzduším — a vzdaluje se od psychické dokumentace, navazuje děje jen a výhradně chronologicky a rozvíjí je bez tendence i beze vnitřní příčinnosti.

Jednotlivé části jeho knihy mají sice mimo vytčené spojitosti časové také malou dávku spojitosti dějové, ale jinak jsou každý celkem o sobě, jakýmsi novellistickým prvkem. Každá postava žije ve svém ovzduší a přichází docela slabě k dotyku s ostatními. Tak fafářové Havlovický a Ondrášek, tlupa pašerů, tkalci, panští úředníci atd. Události se střídají svým přirozeným postupem v klidné epické plynnosti; po výpravě podloudníků líčí p. autor chycení ruských uprchlíků, dává čtenáři sledovati útrapy malého sirotka Hilmy právě tak jako slabé, sotva zřetelné konflikty náboženské na českém pomezí. Všude snaží se především o rozvinutí děje, který vyzdobuje dekorativními výplněmi v nejhojnější míře. Některé postavy jsou ovšem sytě prokresleny se snahou nelíčit příliš drasticky. Citové zvuky jsou řídky v jeho toku dějovém — tlumí se. Tyto vlastnosti vynikají na této knize p. Jiráskově nejvíce ze všech, právě proto, že není románem, nýbrž řadou episod. Historicky sáhl pan autor tentokrát k období, pro něho velice šťastnému, jež snad nejlépe ze všech dovedl vystihnouti. Jeho obvyklé archaismy působí mile — a nehledaje ani zvláštní formy ani originelního zauzlení, kterým by blížil se k historii vnitřního, individuelního života, mohl tím spíše vynaložiti všechnu snahu na episodické vylíčení massového života epochy dosti blízké, což bylo jeho snahou a což se mu znamenitě zdařilo. Jean Rowalski.

Pierre de Coulevain: Evino vítězství. Vilímkova knihovna sv. 6. a 7. (přel. Dr. Jiří Guth). Praha, 1903.

Svojí knihou patří p. Coulevain (jehož jméno je vlastně pseudonymem jisté dámy) mezi ony autory, kteří pracují dle mody právě panující. Nové doly pro francouzské romanopisce: Invase Nového Světa do literatury. Vždyť beztoho již jakási amerikanomanie začíná zahajovati svoje působení na francouzskou modu — a nebude odtud daleko k společenskému románu z velkého světa francoamerického. Proto je kniha p. Coulevainova sensační novinkou, takovým reklamním kouzlem pařížského literárního trhu, jako byl kdysi proslulý Georges Ohnet. Ovšem tím

nem dosud řečeno, že by to byla kniha špatná. Styk evropské aristokracie, plné tradicionelní pýchy a intelektuálních dědictví s anglosaskými milliony Nového Světa, je ve svých součástech a jevech prací zajímavou. Je to dotyk dvou kultur: jedné staré a patriarchální, druhé nové, příliš samostatné a dosud demokratické. Před váš zrak staví se dva typy ženské krásy: ženský půvab latinské raçy, děděný a uchovávaný po staletí, a americká krása vypěstěná pomocí millionů. Ještě jednu zajímavou snahu podstoupil autor: pokusil se vystihnouti, místy do ti trefně, psychologický portret Američanky. A ten je někdy složitý: Američanka má zvláštní pojetí morálky, skoro anglosaské, flirt u ní nemá té živosti jako u Francouzky. Je silná, chce, aby její muž měl svaly, nikoli nervy — žije tedy dosud z anglických tradicí, a její půvaby jsou sehnány ze všech končin světa. Není tedy způsob amerického života nic než květ vyrostlý na půdě Evropy, přesazený svým odnožem do Ameriky a zavlažovaný finanční fortunou. To jsou některé zajímavé body knihy p. Coulevainovy.

Jinak ale je slabá. Mdlá ve způsobu, jakým na př. Helena vzdoruje svojí nepravé lásce, povrchní v každé osobě, o níž se vypravuje. Opravdu Ohnetovské je líčení povrchu a společenského ovzduší, kterým zakrývá autor nedostatek hloubky. A léčí-li se Helena Ronaldová ze svojí lásky k hraběti Sant' Anna pomocí brahmínovou, připadá to násilně přitaženo a v úplném odporu k americkému racionalismu. Byl-li onen erotický konflikt v Heleně podán mdle a nekonstruktivně — bylo řešení jeho násilné a sensační. Po přečtení máte dojem zajímavé moderní hračky: je nová, pochází až z Ameriky, titěrná, na chvíli zaujme — slovem: zralá pro obchod.

Jean Kowalski.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Jean Finot: Français et Anglais, Félix Juven, Paris, 1903. 3 fr. 50 c.

Jedna za druhou kácejí se staré modly: po úpadku antického dědictví, po Finis Latinorum, stojíme před opětným zhasnutím jednoho z nejvýraznějších světélek devatenáctého století. Skoro neočekávané se naplňuje: Albion v agonii! Všichni — nemyslím snad jen moderní anglomany v literatuře à la Bourget nebo Paul Adam — všichni, kteří obdivovali se Anglii v jejím kulturním vzmachu, ve způsobu, jakým potencovala svoji sílu politickou a obchodní, kteří opíjeli se její barevnou a patriarchalní minulostí, kteří přijímali za svůj ten zvláštní temperament, který má v sobě vlastnosti sportsmana, aristokrata a a kosmopolity — ti všichni ztrácejí předmět svého obdivu. Země, která dala světu Shakespeare-a, Byrona, Tennysona, jejíž nová doba zrodila Oskara Wilde-a a v malířství slavenou školu praerafaëlistickou, zachovávajíc stále v běžném životě nejkonkretnější zásady imperialismu — ta země agonisuje! Smutná je pravda těchto stránek knihy p. Finotovy; jest to opravdu: »glas funèbre pour l'Angleterre d'autan.«

Populace Anglie se stále zmenšuje; massy jejího obyvatelstva stojí v hygienickém ohledu na velice nízkém stupni. To nejsou ti svalnatí athleti a sportsmani, které Albion vysílá na kontinent: je to raça dosti sesláblá, namnoze alkoholu oddaná. Obchod Velké Britanie zaplavuje dnes kde který stát, zvláště však Německo a někdejší kolonie anglická: Spojené státy severoamerické. Předčily Anglii dvojnásobnou výrobou železa, importují spoustu zboží, zmocnily se jejích soukromých paroplavebních společností (tyto zakoupil americký millionář Pierpont Morgan) a pro případ války trpí Anglie nedostatkem loďstva. Její průmyslový úpadek dovrší nedostatek uhlí, jehož zásoby stačí již jen na dobu, vzhledem k úhelným zásobám v jiných zemích, nepoměrně krátkou. A vzdor vší usilovné snaze je anglický obchod stále zaplavován také výrobky se známkou »Made in Germany«.

Tomuto hrozícímu úpadku průmyslu i obchodu nemůže zabrániti výtěžek z kolonií, které byly dosud hlavním zdrojem finančním. Indie trpí tak úžasnou bídou, že Anglie brzy nebude z ní míti žádného prospěchu a mimo to: k Indii směřuje svými kroky Rusko. O Transwaalu nelze přirozeně ani mluviti; tam zakořenily se také syndikáty německých kolonistů, aniž mohla tomu Anglie zabrániti; Kanada je převahou francouzská a tíhne spíše ke Spojeným Státům; Australie má svoji samosprávu a čím dále tím více se vybavuje z vlivu svojí mateřské země (tak jako kdysi severoamerická Unie). Kolonie tedy v tom stavu, jak jsou, nejsou s to Anglii zachrániti a ztratí-li je — je sama jako velmoc úplně zničena. Irové, dosud utiskovaní, ránu za ranou vysýlají na pevnou stavbu anglického státního zřízení; a mluvě o nich a jejich úspěšném úsilí praví p. Finot: »... dans une vingtaine d'années, le patriotisme irlandais, semblable à celui des Tchèques, retrouvera un appui autrement puissant dans les millieux intellectuels« (str. 84). Že obrození pomocí agrikultury na tak malé ploše, jako zaujímá Velká Britanie, je nepravdě podobno, netřeba ani připomínati.

Anglie buď musí se zříci svých slavných tradicí, svého »splendid isolation« a zmizeti jakožto jeden ze států Unie Severoamerické — nebo spojiti se s celým Starým Světem proti utokům Nového Světa. A k tomuto cíli vyzývá ji Francie sama. Je krásný postup, jakým p. Finot dovozuje přirozenou povahu sblížení anglo-francouzského. Jsou důvody pro ně již v nejstarší historii Keltů; středověké boje mezi oběma národy vyváží jich intellektualní spříznění v téže době i pozdější. Anglie neznala svojí úřední a literární řeči téměř do počátku 17. století; vše vykonávalo se francouzsky, takže ještě v roce 1731 byl vydán parlamentem edikt, kterým se zapovídá užívání frančtiny při jistých procedurách judicielních. A potom je tu ona zvláštní, vzájemná náklonnost na obou stranách. Jak blízci jsou si Montaigne a Shakespeare, jaká analogie mezi dobou Cromwellovou a velkou revolucí francouzskou! Všude vzájemný vliv jedné strany na druhou. Chaucer miluje Deschampsa, Byron a George Eliot Rousseau-a; Voltaire obdivuje Anglii, účastníci Velké Revoluce jsou živeni demokratismem anglických idejí, Young (jak praví sám Taine) promluví dříve než Chateaubriand a Lamartine. Na obou stranách je v novověku značně stoupající vývojová čára. Příbuzenství je tak velké, že snad jím přece bude umožněno zachovati Albion, nebo aspoň zadržeti jeho hroutící se budovu. Jistě zdaří se spojeným silám dvou raç sobě tak blízkých a intellektuelně tak silných a rázovitých, zahájiti obranu Evropy proti vpádu politických veličin Nového Světa a snad položiti tak základ k federaci států evropských. Tyto poslední úvahy p. Finotovy uvádím jen k vůli celku; jsou to spíše jen hypothesy, na nichž nemáme zájmu. Nejzajímavějším bodem tohoto svazku jest rozhodně pečlivě sebraný materiál o úpadku dnešní Anglie, doprovázený mnohými statistickými daty. Zanechává nás v úžasu dávaje vzniknouti nové otázce budoucnosti: zastaví se Anglie jednou ve svém sestupu, nebo vymizí její jméno z řady velmocí a potomci nynějších jejich občanů budou čísti na slavném někdy Westminster-House nápis demokratické vlády Spojených obcí Severoamerických?

J. R.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Městská rada pražská rozesílá provolání, kterým vybízí samosprávná zastupitelstva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, aby přispěla k fondu na vydání »Sbírky pramenů k dějinám českého hnutí náboženského ve XIV. a XV. stol.«. Vědecký tento podnik má pro nás svrchovanou důležitost a krok městské rady pražské zasluhuje uznání

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumira« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumira a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumira« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. ČERVNA 1903. * ČÍSLO 24. *

KAREL NOVOTNÝ:

SINAI.

Mrak Hospodinův zalil témě hory,
hlas mocný hřímal tympanů a trub,
zpěv cherubů, harf hlahol stříbrosborý
zkvet' ve vichřice hromné rozhovory,
po úbočích šer černý tvořil srub,
ret Jehovy, skryt v oblačné to šero,
své svaté sdílel lidu desatero.

Mír veliký. — Děs schvátil stany jeho,
ztich' burný hovor Judských zástupů,
něm neodvážil zvednout hlasu svého
se v bouři slova toho hřímavého,
vin cítě tíhu, hřích a potupu.
Jak uhlí řeřavé hlas Jehovy se řítil
v sluch vznícený a Israel je cítil.

A zmlkly pustiny a zmlkla lada.
Sup kroužit v oblacích, lev přestal v poušti řvát.
Hlas Jehovy jak úder hromu padá,
zem něma je a tichne vichrů váda,
třesk stříbrných vln úděsem je jat,
mdlí ptáka let, spí motýl růží spíjen,
ryk šakala znik' v dáli i sten hyen —

V sled dobouřila výší ústa svatá,
vír božích mraků k nebesům se bral,
spí dosud moře vše i země vzňatá,
lid zděšený však svorným sborem chvátá,
by poslušnost a věrnost sliboval.
Jak oblak zářící teď k nebesům se valí
z úst nesčetných ples nadšení a chvály.

A dívali se dlouho ještě k nebi
v mrak Jehovův, jak svítí ve výši,
přes propast tmy, jež divoce se šklebí,
teď viděli, jak gigantickou lebí
kdos nachýlil se Veliký k Mojžíši,
a posléz bílý oblak všecko zalil,
jenž ohnivým se sloupem k hvězdám valil.

Že Mojžíš prodléval, ret začal reptat mnohý,
ryk nevrlý zmát' mysl Arona.
»Snad nevrátí se vůdce přeubohý.
Jsme zrazeni. Nám sdělej nové bohy!
Řek' Aron temně: »Dbejte zákona!«
V sled přece povolil jich touze smělé,
kvas vystrojil a ulil zlaté tele.

I ověnčili růží svoje hlavy,
v harf tanec kyprý začal šílit kvil,
ret vášní zahořel, vlas rozvlnil se tmavý,
proud žhavých rév zpil jásající davy
a hříšnou žádostí je roznítil.
Řev divoký táborem zaburácel.
Té chvíle Mojžíš s výsosti se vracel. —

»O lide hříšný, zbabělý a podlý,
nač tobě Bůh, nač hlas ti prorocký?
Nač ret můj úpí, kvílí a se modlí,
když budujeś si k poctě zlaté modly,
jimž pokoříš se bídně, otrocky?
Když zapomeneš ctíti svatá slova,
sotvaže zmlkla ústa Jehovova?

Hle, zpozdilý, tvář pitomá a němá
své nízké hoví touze prokleté!
Což hovor Jehovy víc sílv pro tě nemá
a nerozeznáš Boha mezi dvěma
a víc ti váží úsměv telete?
Smích hříšných strun, mok révy a lesk zlata,
než věčná pravda, veliká a svatá?

Křik potřebuješ, hrůzu, hlahol túby,
kmit blesku, hromy a hřbet shrbený
a kopnutí a slinu, úder hrubý
a okov kovový, jenž zžírá tě a hubí,
slib věčných muk a pekla plameny!
Tě podrobit? A vládnout nad tvým chtíčem?
Ne dobrotou — leč šlehnutím a bičem!!

Viz ‚boha‘ svého, veliké ty dítě!
Jak tupě poulí zrak svůj pitomý!
Nuž křič a povykuj, hrej, tanči hbitě,
‚bůh‘ snad je opilý, neb neslyší tě,
snad výskot tvůj jej spíše ohromí —
Ne volnost, svoboda, leč pouta tobě sluší!
Ó lide běduý, kam's dal svoji duši?«

V zem desky boží ztříštil Mojžíš hněvy.
Nad Israelské stany ruku vztáh',
I kázal bít a vraždit synům Lévi,
kde modlářů by hřměly ještě zpěvy,
v prsť modlu povaliv a zetřev v prach.
Jak stanul sřiceného u oltáře,
lesk hrozivý šel z chmurné jeho tváře. —

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Bakula za svého panování vystavěl nové obytné stavení s průčelím na náves, což mu bylo pramenem veliké osobní chlouby a slávy před celou vsí, ano i obcemi sousedními. Staré obydlí souviselo s chlévem a chlév s maštalí. Chlévy pro dobytek skopový a vepřový byly jinde. Bakula ze staré sednice udělal chlév a z pobočné sedničky teletinec. Ke konírně s jedné strany přistavěl chlév pro vepře, ke kravínu s druhé strany ovčinec. Tak soustředil všechen svůj dobytek pod jednou střechou.

Rodiče, odcházejíce té neděle na ranní do Vodňan, poručili Anýžce: »Anýžko, dnes podle všeho bude u nás Adam na obědě. Pospíšíme si z ranní domů a maminka mu přistrojí něco dobrého k obědu. Kdyby náhodou přijel od Chelčic, přivítáme ho my, rodiče. Ale on nejspíše pojede na Vodňany, aby nezůstal bez slova božího. Proto se vypravíš až na velkou, aby tam někdo z nás byl. Adama by zamrzelo, kdyby se ohlížel a nenalezl žádného z těch, které hledá. Možná, že by to pokládal za špatné znamení, třeba ho otec navádčl, aby k nám vpadl znenadání. Najdete-li se, můžete se spolu přivésti domů. Jde to do opravdy, není třeba žádných tajností před světem. Děvečky půjdou na devátou, aby se dříve vrátily a pomáhaly mamince. A ty zatím nebudeš míti doma práce jiné, než založiti dobytku, aby nehladověl.

Tak se stalo, že Anýžka zůstala doma sama jediná.

Anýžka dobytka nepokrmila.

Když Adamovy oči zvykly šeru chléva a byly s to se rozhlédnouti, poznaly příčinu zmatení jazyků na dvoře Bakulově. Dvouletý býk se utrhl a znepokojoval všechny ostatní spoluobyvatele. U teletince vysadil rohy lísková dvířka, telata vyběhla a ze strachu před zbojníkem některá utekla mezi krávy, některá mezi koně. Býk se pletl za nimi a mimochodem vyhledával milostná dobrodružství s matkami jejich, ano i s matkou vlastní, zlosyn. Koně cítili, že jsou tu víc a že jest na nich, aby povznesli hlasu svého proti násilníkovi a na zachování dobrého řádu. Ale pocit vniterné převahy a rodové přednosti nestrhal řetězy, kterými koně byli připoutáni ke žlabům, ani je neozbrojil rohy. Kopyta byla jedinou zbraní, kterou koně mohli čeliti a hroziti výtržníkovi. Ale při tom se jednomu přihodila nehoda, že uvízl zadním kopytem na pažení, jež oddělovalo jeho stání od sousedova. Jiný podobným způsobem uvízl přední nohou na řetězu, kterým byl přivázán, a tak se sám svázal jakoby do kozelce. Býk zpozoroval nesnáze těchto přirozených odpůrců svého rodu a drze se postavil za malomocné, funě a rohy se jich bezmála dotýkaje. Tu dostoupila vřava nejvyšší míry. Koně snažili se nemilého hosta odpuditi láním a voláním o pomoc. Krávy, netušíce mu nic dobrého, zaklínaly ho, aby byl pamětliv své hlavy a vrátil se na své místo. Když velcí křičí z příčiny, malí povykují bez příčiny. Telata, ovce, prasata vydávaly hlasy zděšení a úzkosti. Zvláště prasnice, která měla býti přídavkem Anýžčiným. Ubohá prostrčila hlavu poklopem nad korytem, poklop jí padl na krk a nepustil. Svině křičela, jakoby jí nůž do srdce vráželi. A za ní ostatní až do těch podsvinčátek, která kničela tak úpěnlivě, že by se kámen ustrnul. Kámen ano, ale ne tvrdé srdce urputníka.

S pomocí nikdo nepřicházel. Chtěl pomoci pes, ale dvéře byly zavřeny, nemohl do stáje. Nezbývalo mu, než na dvoře štěkati na poplach, že hoří. Ale tím udělal zmatek ještě větším. Do-

bytek ve stáji myslil, že hoří nad ním střecha a vřava jeho byla pořád úzkostnější, pořád zoufalejší. Drůbež myslila, že hoří uvnitř. Spoléhala na zkušenost hlídače domu a na jeho slovo. Když on tvrdí, že hoří, zajisté hoří. Pomáhala mu rozmnožovati poplach a kohout, jak povědomo, chystal se k nějakému rozhodnému skutku, ale nevěděl, k jakému: buď nabere do zobáku vody a pustí do plamene, jakmile se ukáže, anebo prchne přes zeď k sousedovi se všemi svými ženami a dětmi. »Tak neb onak!« říkal si, přebíhaje před kolnou. Mezitím holubi, věrní rodné střeše, podle obyčeje holubího již se odhodlali uhořeti v jejím plamenu. Kroužili nad ní, přelétali, polétali, čekajíce, až ohnivé jazyky začnou střechou prošlehávati a černý dým nad ni se vybalvaní.

V tak vážném okamžiku Adam se ocitl ve stáji.

Prvým jeho činem, jak už zaznamenáno, bylo, že za sebou zavřel dvéře, aby nikdo nemohl ven, i aby si kryl záda.

Čtenář očekává, že Adam zachová se tak, jako hrdinové heroických románů již na stakrát učinili, aniž jim to způsobilo jaké potíže: že vykročí naproti býku, popadne ho za rohy, povalí na zem, pěstí do spánku jej omráčí, kobylám vyprostí nohy, telata zavře do teletince, zjedná pořádek, potom pak přinese býkův obojek, připevní mu jej na krk a odvleče na stání, z něhož tak svévolně se vzdálil. Nikoli, jinak to bylo. Podobné silácké kousky vyhrazeny jsou strejčkovi Bakulovi.

Adam, opra se o silný obuch, lehce skočil do hrádě na seno a řezanku. S lože pacholkova strhl houni a druhým krajem z hrádě vyskočil do oddělení koňského. Učinil to hbitě a zticha, tak že býk, těšící se z nehody obou kobyl, povšiml si ho teprve, když ho měl za sebou. Překvapeně obrátil k němu hlavu, ale v tom už Adam začal mu obuchem pádné rány lípati na tučné kyčle. Hned jak druhá dopadla, býk chvatně pospíchal na své stání. Adam nevběhl tam za ním, věda, že býci mají na stání se svými protivníky nejsnazší práci, byť i byli na dvou řetězích uvázáni: přitlačí ho k pažení, nebo ke zdi tělem a zamáčkne ho. Adam nestoupil na stání za býkem, nýbrž na stání vedlejší, přehnul se přes pažení a hodil býkovi na hlavu houni, aby mu zakryl oči, a omotal ji o rohy, aby ji býk nemohl shoditi. Hovado bylo zkroceno. Začalo se třásti, jakoby čekalo smrtnou palici. Adam rychle stání uzavřel kládou, již si byl býk utržený vyndal. Potom odvázal nejstatnější krávě obojek, dal jej na krk býkovi a dobře ho přivázal; odvázanou krávu zavřel do teletince. Na to teprve vysvobodil zajaté nohy kobyl. Na nohou byly sice odřeniny, ale nebylo úrazu.

Vřava utichla, pořádek obnoven, ale ještě bylo slyšeti funění, supění, přešlapování, mručení.

Adam otevřel dvéře dokořán. Do stáje vběhl pes, za nedlouho postavil se na práh kohout. Nemohli se nadiviti divotvorci, který sám uhasil požár mezitím co oni žádné rady nevěděli.

Založiv koním i hovadům sena, Adam sebral se a šel do příbytku.

Teprve přede dveřmi mu napadlo, že asi nikoho není doma. Nicméně položil ruku na kliku dveří a dvéře se otevřely. Adam ocitl se v pitvoru.

Nikdo ho nepřicházel uvítat.

Z pitvoru vedou trojí dvéře: na pravo, na levo a v před. Adam se rozhodl otevříti dvéře po levé straně. Tudy vstoupí do sednice a v sednici nejspíše někoho najde.

Vstoupil, dal pozdravení: »Pochválen Pán Ježíš Kristus!«

Nikdo neodzdravuje. Hodiny tikají, kromě nich neslyšeti nikoho a ničeho.

Dost bylo Adamovi divno, že dosud u Bakulů živé duše nenašel. Zavrtěl si hlavou a vrátil se do pitvora. Postavil se, jakoby teprve vcházel, a také tak ještě jednou pozdravil: »Kdo jste kde, Pán Bůh vám dej dobrého jitra!« Ač to pronesl plným, silným hlasem, přece ho nikdy neslyšel, nikdo neodzdravil.

Strach se ho zmocňoval. Strach jakýsi, pověrečný, jakoby byl někde v začarovaném hradě, plném věcí, ale prázdném lidí, po nichž tu jen stopy pozůstaly. Či se tu přihodilo, Bože nedej! nějaké neštěstí?

Chvatně sáhl na kliku dveří na levo; byly zamčeny; šel tedy k prostředním, které se nezamykaly. Jimi vstoupil do kuchyně. Ani zde nikoho nenašel. V celém příbytku jako po vymření. Na troubě se protahuje kočka, jediný tu živý tvor. Probudila se ze spaní, když uslyšela kroky.

Za kuchyní zase dvéře. Adam se k nim krade, pln úzkostného očekávání, co za nimi spatří. Neustále se mu vtírá myšlenka: Tu někoho zavraždili! Ale kdo, koho a proč? Kdyby loupežně, nebyly by všecky věci ve svém obyčejném pořádku; ale zde ničím není ani hnuto.

Dvéře za kuchyní byly pouze přivřeny. Adam opatrně za ně se přikrada, zvolna, zvolnička je otvíral, aby nezavrzly, a dychtivě nahlížel dovnitř otvorem, jenž se rozšiřoval.

Poznal, že se před ním otvírá komůrka Anýžčina. Poznal to navzdor přítmí, které tam bylo. Komůrka měla pouze jediné okno, hustě zamřížované, zakryté spuštěnými žaluziemi i květinami. Žaluzie byly zelené. Od nich přítmí komůrky dostávalo zelené zbarvení. Pomáhaly při tom květiny před nimi a korunatý topol za nimi. Haluze, hýčkané větérkem, dotýkaly se žaluzií. Listí šumělo. Pokrač.

*

Jiří Sumin

SOUMRAKY.

Pokrač.

Tak i nyní marně se namáhala nalézti pojítko, jež by ji svedlo s její nešťastnou dcerou. Jakkoliv nechtěla Rokytovi vyzradit, co Dominiku potkalo, stále hledala příležitost mluviti o ní. Jeho odpovědi byly zdvořilé a chladné. Nerozohnil se, nevzpomínal minulosti a nebyl zvědav, co se dále přihodí. O odjezdu nemluvil a stále činil nějaké objednávky, takže patrně ani na něj nepomýšlel. Co vlastně chtěl? A Sabina musila se již přemáhati, aby zamlčela, co jí tanulo na mysli. Trochu otevřeněji troufala si promluviti o tom s Klaudou, jíž uložila přímo, aby vyzvěděla, kdy pan Rokyta hodlá odejet.

Jen že Klauda měla pro tu chvíli jiné starosti a sotva byla s to potlačiti nedůvěřivý úsměv při tomto podivném rozkaze. Po svém návratu z dovolené, jež tak neočekávaně smutně skončila, Klauda ihned vycítila svými jemnými tykadly, že v okolí její paní, jindy tak smutně jednotvárném a nudném, zavládl jakýsi nadějný ruch a šum. Proto také zapomněla rychle na své zklamání. První dny byla ovšem velmi roztrpčena, když viděla, že všechny ty ohromující události a zprávy, jež byla ochotna sděliti pod pečetí mlčenlivosti, nejdou jaksi na odbyt. Byly poslouchány nedbale a lhostejně, až to bylo urážlivo pro vznešené osobnosti, jichž se týkaly, a k tomu tvářili se všichni, jakoby před ní tajili něco zajímavějšího a radostného. Jindy chápavá a bystrá dala se nyní zaslepit hněvem, když vyrozuměla, že jí chtějí namluvit, jakoby se zde, u nich také mohlo něco zajímavého přihoditi. Ale když slídila trochu, hledajíc bod, u něhož sbíhaly se nitky všeobecného interesu, stanula ohromena a udeřila se do čela. Avšak — ne! Bylo to téměř nemožné. Její paní se věru nezměnila; byla chvílemi dosti nevrlá a nedůtklivá. Ale přece, sotva že se Klauda vrátila, promluvila s ní důvěrně a ukazujíc své vyleštěné rukávy a odřené obruby, prohlásila, že musí mít nezbytně nové šaty. Klauda tomu rozumí, dojede do města, vybere látku a obstará všechno. A pak snad by se také dalo použít některé ze starších toilett, kdyby ji Klauda trochu vzala do práce. Mohla by si je hned prohlédnout a přikoupit v městě, čeho třeba.

Klauda byla u vytržení. Už dávno nebyla pověřena tak důležitým úkolem. A v nejbližších dnech sklízela pochvalu za pochvalou, neboť cokoliv své paní shotovila a oblékla, všecko vzbuzovalo obdiv a nadšení.

Jednou po večeři, když panstvo odešlo z jídelny, zavolal ji starý Vincenc, aby jí nabídl půl skleničky vína, jež si sám utrhl od úst.

»Pojďte, Klaudinko, lízněte si, však jste si toho zasloužila. Pěkně jste to provedla; ty staré šaty vypadaly by hnedle jako nové, kdyby to člověk tak dobře neznal . . . No, pijte jen . . . Víno! safraport . . . U nás se víno pije jako medicina a to jen o výročních svátcích. A dnes jsem ani nevyserviroval . . . nu, pijte, jen holka zlatá, ať máte zítra zas chuť do práce . . . Musíme na to zchytra! Jo, jo, holka zlatá, budeme-li malovat s tímhle malířem, povede se nám líp, než s tím prvním. Ale, jak jsem řek', musíme na to zchytra, abychom se mu líbili . . . Sedm roků není tak velký rozdíl, ale na ženské je to přece znát . . . Nu, ale což, dějí se jiné pády!«

A jakoby se byli střekli, zahrnovali všichni svou paní pozorností a lichocením, adresovaným přímo jejímu hostu.

»Naše paní hraběnka nestárne,« ujišťovala kuchařka, »před desíti lety vypadala zrovna jako dnes, a chtěla bych vsadit krk, že za deset let bude pořád stejná. Dnešního dne už nejsou ženské tak zachovalé, ani dvacítiletá se jí nevyrovná.«

I správce plýtval svými nemotornými komplimenty, a služebnictvo počínalo si, jakoby bylo vyškoleno ve službách nejješitnější ženštiny. Zahradník stavěl před ni denně čerstvé kytice a všichni, jakoby ji chtěli ověnčiti růžemi. Až se chvílemi styděla před hostem. Jeho přítomnost jí s ce nepřekážela, ano chvílemi byla jí přímo vítána, ale když si vzpomněla na obrazárnu svého zetě, napadalo ji, že by ji snad dcera přece navštívila, kdyby on u ní nebyl, a tu počala být nevrlá a stranila se ho. Uvnitř trpěla bodavými pobídkami, jež ji nutily jednati s ochromujícím roztříštěním vůle, již nebyla s to nikde soustřediti. Čas míjel a ona stále odkládajíc své rozhodnutí, nebyla s to zasáhnouti do něho svým dlouho připravovaným aktem. Jednou na večer, když se vracela se svým hostem z procházky lesem, spatřila ženu, shrbenou pod nůší roští, jež se modlila před obrazem Ukřižovaného, zavěšeném na mladém javoru. Poznala ji z daleka; bylať to matka jedné z jejích služek. Často zamyslila se nad osudem této ženy, jež měla za muže nejspustlejšího surovce z okolí. Byl rváč a piják, štítil se práce, kradl i loupil. Bezpočtukráte byl trestán. Toulal se a celé týdny byl nezvěstný, ale v noci vpadl občas do příbytku své ženy, sebral jí výdělek, najedl a vyspal se, často ji pobil a ráno zas zmizel. O nějakých protestech, nebo rozvodu nemohlo být řeči, protože žádné dvéře nebyly dost pevné, aby vzdorovaly jeho ranám. Jestliže dvéře nechtěly povolit, hrozil, že zapálí, a byl toho schopen. Bý-

vala často strašlivě ztýrána. Když mu nechtěla dát všechny své peníze, vláčel ji za vlasy, kopal a bil, často ji okrvavil, ano i zuby vytloukl. Měla s ním deset dětí, z nichž prvních devět byla děvčata. Druhý den po porodu vyvlékl ji z postele, sbil a vyhodil ven i s děckem pod záminkou, že přivedla na svět zas děvče. Ale po desáté, když slehla s hochem, zbil a vyhodil ji zase, jakoby ani jinak býti nemohlo. Děti měla vesměs zvedené a řádné, jež se poctivě živily. Konečně byl muž její pobodán ve rvačce a vypustil ducha pod mladým javorem na pokraji lesa, nemaje síly dojíti domů. Žena jeho pověsila svatý obrázek na strom a Sabina vídá ji tu často pohříženu v modlitbě a nemůže nijak pochopit tuto v pravdě ženskou zotročilost a sebezapomnění, neboť věru nikdo by jí nebyl mohl vážně zazlívati, kdyby se zběsilého surovce byla hleděla zbaviti jakýmkoli způsobem. Nemohla se překonat a oslovila ji z daleka.

»Sbíralko, snad se tu nemodlíte za toho netvora, jenž se vás tolik natýral?«

Ženština shrbena pod otepí roští malounko se pozvedla.

»Inu, paní hraběnko, když on je přece otcem mých dětí . . .«

Sabina se krátce zasmála. Bylo to neuvěřitelně hloupé! Ale když kráčela hezkou chvíli mlčky, stále maje před sebou měkký a sladký pohled těch zapadlých očí, jež se na ni dívaly zpod otepi roští, zdálo se jí, jakoby z jejích naivních slov sálala teplá, životodárná síla, jež jako mohutná tepna probíhá společným tělesem lidstva, živí, hojí a zachovává. A nežli došli domů, rozhodnutí, jež se stále rozbíjelo o různé úvahy a hroty její osobní pýchy, ustálilo se pojednou.

Dokonč.

Ladislav Veltruský:

V LÉTĚ.

SKIZZA K NOVELLE

Pokrač.

Stažené světlo benátské lampy, tlumené rudým stínítkem, vrhalo na jeho tvář fantastní přísvit a stápělo ji v povadlém světle rudých odlesků. V úpatí lampy se rozlilo několik velkých zlatých skvrn.

Vzpomínal na takové večery v Praze.

To bylo tak daleko odtud: zapadlé uličky v předměstí, kde lampy dlouho čekaly svoje světlo, předměstí plná tmy, opilství, vulgárních písní a dobrodružné lásky. Ulice úzké, groteskní, kde umíraly hlasy zpozděných pijáků piva, sentimentálních pian v hlučných lokálech a kam z továren večer se uchýlila láska. Ulice chudých lásek.

Tak bloudíval touto pokoutní Prahou, sám v sobě nesa celý svůj sněný svět, hledaje k němu staffáž v té bizarrnosti a plísni, nerušen ve svém snění ozvěnou opilých kroků, a nabídkami holek, které prodávaly lásku.

Vzpomínal na plachá dostaveníčka za letních večerů, která si ustanovoval úmyslně v malém parku při vchodu do odlehlé čtvrti těch klikatých sšeřelých ulic s rudými koulemi vývěsních lamp, jedině pro ten plachý, zamlklý pocit, který v nich vzbuzovalo toto sousedství.

Ema, Olga, Mína, Milada, Julča — vzpomínal. To byla jména těch kratičkých lásek, které kráčely tudy, těch bezzávazných lásek, které vznikají neočekávaně, jako náhodou, zcela vedle cesty. Episodky. Jako když pták řekne k druhému ptáku: »Pojď, poletíme spolu.« Jen chvíli to trvá ve vzduchu vonícím modrem a létem. Pak se rozejdou zase. Bez vzájemných závazků a možno-li, bez vzpomínek. A kdyby mu bylo někdy napadlo napsat kratičkou historii, která předcházela vždycky obvyklému a zcela bezstarostnému vítězství, mohl ke každé z nich užít docela dobře stejného názvu: »Tři procházky večerem.« A bylo-li jich pět — vždyť na tom nezáleží.

Ema, Olga, Mína, Milada, Julča. Vzpomínal . . .

A nyní byl tak daleko od toho všeho.

Tam nechal ta dobrodružství bujného mládí, to lehké veselí. Zde v těchto měsících léta a dozrávání chtěl jedině lásku tichou, bez vášně a bez bolesti, jakési příjemné hlazení sensitivnosti, které mu připadalo tak dobře definováno ve dvou slovech: V létě. V rekonvalescenci.

A třeba v tom bylo hodně uměle zkonstruovaného, přece víc nechtěl. Jen podat se tomu krásnému tichu kolem, té radosti šťastného klidu v laskavém slunci. Chtěl prožít tu naivní radost zrání a světla. A Ludmila. — Ne lásku, tu bolest vzájemného splynutí a prostoupení se, to vzklíčení v jedno s bolestí rozchodu a rozrůstání. — Chtěl jenom někoho, kdo by šel vedle se srdcem stejně opilým tou světelnou rozkoší léta.

Tak půjdou létem, radostní a mladí. A někdy, příliš rozmarní v tom slunci, si vzájemně řeknou: »Půjčme si svá srdce. Pohrajeme si s nimi.«

Znavil se tou představou nekonečného světla, zralého praskání v klasech a veselé modré oblohy.

Snil o šťastné procházce ve dvou tím červnovým krajem a tichém návratu za pobožného »Ave«.

Ve zmateném neklidu napsal poslední strofu ke své vidině.

Ekloga síly mládím zazpívána
a jak se vracíme tím tichem večerním,
jsem jako zvonice, jež zvoní šťastná rána:
Modlitbou úrody a prosbou léta zním.
Ekloga síly... Mládí!

To byla slova, která na něho působila téměř fysicky, tvořenou představou při jejich vyslovení.

A zase se cítil tak skleslý, uštvaný, malátný vysílením. »V rekonvalescenci,« šeptal si tiše, hledaje k tomuto slovu tak delikátní rým. Vzrušil se znovu při této hříčce, která jej pronásledovala sykavkami na konci slova, připomínajíc suché chřestění vyprahlého rákosí.

Vyklonil se z okna, ochlazuje hlavu v tiché tmě. Takové ticho... takové ticho... Pocit krásného osamocení mu vznikal v hrdé duši. Dva černé odlesky se zakmitaly tmou. Snad někdo zavíral okna v protějším traktu zahrady.

A pak se položil tiše, zamhouřil oči, uvědomuje si velkou námahu, malátnou sesláblost a chtěje se uspati představou velkého, velikého ticha.

V.

Trvalo to dost dlouho, než se usadil v této ville za městem, než ji zařídil dle svého vkusu a potřeb, aby se dostal z té společnosti lázeňských hostí, kteří pro něho neznamenali víc, než hodně protivnou nudu.

Osamotnit se, to bylo jeho úmyslem s jedinou touhou, zpestřit si tuto samotu velkou zahradou před oknem a vyhlídkou na lesklý pruh řeky. A to všechno se stalo možným v té staré ville s železnou mříží a velkou zahradou, s velkými okny a důkladným historickým nábytkem, který promíchal anaemickým nábytkem módního slohu. A tak se tu bavil, házeje ptákům ráno zbytky snídaně, konaje večer procházky, na kterých potkával občas bývalé známé a odpoledne si zkracuje sněním a svými básníky.

Žil zde tak několik týdnů, nepostrádaje v ničem dřívější společnosti, pro kterou se stal také, jak se zdálo, docela lehce postrádatelným.

Až dostal malý dopis:

»Přijdu k Vám zítra

Ludmila.

Čekal, že se přihlásí ještě. Scházela jí patrně závěrečná kapitola k té historii měsíce. Ačkoliv nečekal, že přijde tak brzy...

Usnul na nízké pohovce při otevřených oknech v prudké, tavící se vůni poledne.

Po krátkém spánku procitl vysílen. Zdálo se mu, že někdo ho zavolal jménem. Naslouchal chvíli, usedl na pohovce, naslouchal — všude bylo ticho. Ulehl, namáhaje se usnouti tím velkým poledním klidem napjatého ticha. Ale nadarmo. Cítil, jak se mu perlí pot na čele, slepuje prořídlé vlasy na skráních. Tak sesláblým, líným a nešťastným se teď cítil.

Pak vstal, chodil pokojem, třel si čelo, mával rukama, aby se vyprostil z těch líných myšlenek, křičících po klidném nebytí a zastihl se, jak se šklebil do zrcadla, vyvalené oči, zrudlý v obličeji, stiskuje si krk oběma rukama, stále víc, stále víc...

Zasmál se nahlas do toho ticha.

»Zblázníš se,« řekl usedaje do lenošky. »Slabochu. Ostatně, mám velmi dobrou radu. V levé kapse najdeš klíče k tamhle té skříni. Otevřeš a v dolejší přihrádce najdeš pouzdro, které ti poskytne zcela ochotně bezpečnou příležitost zprovodit jednu nestvůru se světa.«

Sprchou studené vody se chtěl sprostit těchto myšlenek.

Díval se oknem. Lesklý pruh tekoucí řeky jiskřil ve slunci. »Opravdu, výtečná poloha, právě pro sebevraha,« řekl si.

Nervósní zneklidnění mu projelo tělem. Tak dlouho nejde! A přijde ostatně vůbec?

Měl výtečnou myšlenku: zavře se a nevpustí ji k sobě. Bude to výtečné, slyšet její klepání, představovat si její rozpaky a kouřit zatím klidně cigaretu, zabořen v rohu pohovky.

Ostatně... A to by bylo také výtečné! Dojde pro malíře Stause a přijmou ji spolu. Bude to veselé vidět, jak se zachová, až najde dva, kde čekala jen jednoho.

Dojde pro malíře Stause — ale nešel.

Konec. — Co vlastně ještě chtěla, co si slibovala od tohoto setkání. Což musilo se říci zřetelně, co bylo již beze slov tak výslovně jasné. Tak výslovně jasné — opakoval si roztržitě přecházeje pokojem.

Zdálo se, že někdo zazvonil.

Váhal chvíli, pak šel otevřít.

Nepřišel nikdo a chodba byla prázdná. Poslouchal, neslyší-li kroky po schodech. Bylo všude ticho. Vrátil se k pianu. Zkoušel několik akkordů a pak hrál nějakou píseň. Za chvíli teprv poznal barcarollu od Mendelssohna. Poslední akkord vyzněl tiše, táhle, splývavě. Nechal malátně ruce na klávesách a zasnil se dlouhým pohledem v prázdno.

»A ona nejde. Tak dlouho nejde!«

Tiché klepání zaslechl. Poslouchal a ozvalo se znova.

Má otevřít? Šel.

Cítil jak mu srdce bije, tak slavnostně jako veliký zvon, cítil jak bije až v hrdle.

A Lída přišla zadýchána chvatem a neklidem, červenající se.

Přiběhla vzrušena, s prchavými pohyby cudné laně, v letní bluze volného střihu, v krátké sukni, plné záhybů, vydechující omamný parfum dívčí něžnosti, s kloboukem z florentinských krajek, přečnívajících a vrhajících rozmarné stíny v její koketní tvář, zmatena, hledající, jak vysvětlit svůj příchod, a přerušit náhlé ticho.

»Myslil jsem, že již nepřijdete,« řekl. A vzpomněl si, že takto ji viděl poprvé, v té volné bluze v tom širáku z florentinských krajek.

Zmínil se o tom a vyprávěli si o tom celém svém dobrodružství uprostřed léta. Tak pěkné to bylo, když říkala: »To bylo tenkráte — víte?!«

Okřál v té vlažné lázni nedávných vzpomínek, prožívaných znovu v tichém hovoru, v ovzduší tak důvěrném, při vůni z otevřených oken, zabořen líně v lenošce, dávaje hladiti svůj sluch vlnami jejího hlasu, s upřeným pohledem na strop, kde se honily světlé pruhy odlesků zvlněné vody v slunci. Pak bylo ticho, které nastává po důvěrném hovoru, aby dalo růsti bílým vzpomínkám z minula. A Lída povstala.

»Musím odejít,« řekla.

Chytil ji za obě ruce: »Ne, počkejte, chvíli.« Ale ona šeptala již v jeho objetí: »Nemohu — nesmím.«

»Anebo: nechcete — «

Pokynula záporně hlavou a několika kroky byla u dveří.

Můj Bože, nač celá ta tragika, pomyslil si — a nevěděl ani, jak se to stalo, že vytáhl ze dveří klíč, trčící do chodby, zavřel a spustil záclony v oknech.

»Vidíš, jsme tak samotni nyní,« řekl jí tiše.

»A tento pták,« ukazovala na klec.

»Byl vždycky diskrétní.«

»Vždycky?« ptala se v úsměvu, který vyklenul její obočí a hrozila prstem s koketním gestem malé uličnice, píchajíc ho jehlou, když ji chtěl obejmout. Pokrač.

JAN HAVLASA:

POD SKALNATÝMI ŠTÍTY.

KRESBA Z TATER.

Pokrač.

Proč před půl hodinou zastřelil toho psa ubohého, věrného? Proč právě ve chvíli, kdy snad něco větřil? — Ale ne, nemohl ničeho větřiti, poněvadž v této rokli nikdo není. Byli by přece mrtvolu viděli, když šli poprvé okolo prohlubně. Nebo snad přece jen jsou v jiné končině, a Sarajova domněnka, že se vrátili tam, odkud začli vystupovati z průsmyku, byla by mýlkou? — Ani na jedinou z těch otázek nebylo určité odpovědi. A tím tajemněji a příšerněji nad ně vystupovala hlavní otázka: Co je s Meškem?

Pes už dokonává, jen občas zdušeně vyrykne, ale zdá se, jakoby se od nich vzdaloval. Snad leze někam, snad plazí se s poslední silou tam, kam byl by běžel, nebýt osudného výstřelu bačova.

»Prečo ste zastrelil toho psa?« dotazuje se náhle Saraj, až dosud zamlklý. Hlas jeho zazněl neobvykle silně a číle, že oba soudruhy vytrhl ze zadumání.

Bača se rozmýšlí, Zvonka to pozoruje a nevěda proč, chuť má šílenou vyskočiti, chytiti starce za hrdlo a uškrtiti ho. Aby takové ztřeštěné nápady zahnal, píská si něco zasmušilého až do okamžiku, kdy ozval se třaslavý hlas bačův:

»Hej — keby som ja sám vedel, prečo som to urobil? — Prišlo mi na mysl, že by tuná mohli byť cigani a načo jich na sebe upozorňovat? — A potom sa povedá, keď pes šteká zomrelému do uší, že nemôže jeho duša odísť z tela, a keď už odišla, že sa vrátí.«

Zvonka ani Saraj sice o této pověře nikdy neslyšeli, ale jsou i s tímto výkladem spokojeni. Potřebovali jen zdání, že aspoň jedna z nepochopitelných věcí jest vysvětlena, aby na tu chvíli zapomněli všeho ostatního. Ba Zvonka, ač bezděky, sám začíná hovor o podobných pověrách, aby rozptýlil mlčení, jež dovolovalo k nim přístup jakémukoliv přízraku. Ani to je nenapadlo, že přece zde nemůže nikde býti mrtvola Meškova, a že tedy pes neštěká zemřelému do uší.

Povedá sa, keď mrtvého človeka berú z domu, aby ho odnesli na cinter, a keď nezahlobia klinec (hřeb) do dlážky v izbe, že se gazdovstvo pohne a ide za mrtvým. A sami sa pamätate, čo stalo sa lonského roku u Miklošičovců!« — Poslední slova Saraj už sotva promlouval, jsa myšlenkami někde v minulosti. Potom zmlkl docela.

Ale Zvonka nedal tichu zavládnouti po odlehlém koutě horském, a dál něco vypravoval, sesiluje hlas, kdykoliv ozvalo se žalostné kňučení psovo

»Počul som rozprávať dakedy svojho starého otca«, hovořil, snaže se ve tmě rozeznati obrysy sedících soudruhů i nejbližší skály, »že kedysi žil ve Vavrišove človek akýsi, ktorý vraj sa všetkým poverám len smál a smál. Nuž — prečo by sa nesmál, keď ich nepoznal? Ale horšie bolo, keď uvidel, že tie povery sú celkom nie takové hlúpé, ako sa nazdál, ba že to ani poverami nemožno nazvať. Keď zomrel mu otecko, povedal mu volakto pri pohrbu, keď mrtvého pobere zo dvora, aby tri razy buchnul jeho truhlou o zemi, najlepšie hned do prahu vo dverách, inačej že sa mrtvý zas vratí, a deň čo deň bude chodiť strachu naháňat všetkým ludom dobrým. On nechcel veriť, že by to bolo pravda, a nič takového neurobil. A čo sa stalo, viete? Starký každý vraj večor

prichádzal do gazdovstva, až sa s toho mladý zbláznil a potom kričal, že vraj sám otca zahubil, nech že si preňho pridú, nech ho bárs k smrti odsúdí — ale nech len od něho zaženú tie preklaté potvory — —«

Bača Obervan až dosud nevypravoval ničeho. Tiskne se k zemi a tlumeně, i pro soudruhy neslyšně vzdychá a sténá: »Bože môj, bože môj — buď milostiv mně hrišnému dľa svojej velikej milosrdnosti!« — Stále jen tato slova opakuje, na nic jiného by nechtěl mysliti — ale myšlenek ovládnouti nelze. Bez ustání se mu vrací do hlavy, každým okamžikem děsnější a obávanější. Říká si, že vlastně není vinen smrtí Jurkovou, ale čím úsilněji se do vědomí svojí neviny vmlouvá, tím jasněji slyší v umdlévajícím vytí psově: »Vrah jsi — vrah jsi — vrah!« — Proti vůli vzpomíná, jaké pocity a myšlenky měl při zlověstném návratu opuštěných ovcí, napadá ho, jak snažil se zdržovati oba valachy na cestě a jak nyní konečně postřelil věrného psa Meškova, a zastaralé dojmy z dávných let obrozují se mu v duši. Jest mu do pláče, ale křečovitě přemáhá své pohnutí, kouše se do pysků a mumlá cosi nesrozumitelného.

Na obloze dosud potmělé šero. Mraky se hromadí do příšerných spoust, a jen malý pruh čisté modři zeje uprostřed nich jako obrovské tělo nějaké ještěrky. Neveliký, mléčně bělavý oblouk světlejší po jedné straně vyčnívá z nakupených oblaku a splývá s jejich šedí i s azurem téměř nepozorovatelně. Jen okraj neviditelné záře měsiční, a přece aspoň něco pustotu na nebi oživujícího. Ale zde dole není pranic takového. Černo a černo, tu i tam nějaký obrys sotva postřehnutelný, teskliво a tajemno. Jen obrysy zdají se občas býti hybnými, jakoby skály a křoviska oživovaly, ale to leda zvyšuje hrůzu sedících salašníků.

Zvonka i Saraj hovořili dále, ač hlasem nejistým a co chvíli se zadrhujíce, kdykoliv jejich zrak nebo sluch zachytil nějaké hnutí v okolí. Přeludy stále častěji mámily jejich zakřiknuté smysly, vtírajíce se jim pod lebky při sebe menší příležitosti jako mráz pod nehty. Celé tělo od toho trnulo, hlava se točila, sluch i oči přecházely.

»V Kraskove, snad viete, kde je tá dedina,« začal vypravěti náhle Saraj, hovoru se Zvonkou bez jakéhokoliv přechodu zanechav, »nuž, v tom Kraskove mali pri chráme velikú kostnicu, preplnenou kosťmi zomrelých ľudí, medzi ktorými ležala i jedna celkom neporušená mrtvola. Vyzerala tá mrtvola strašne. Na kostiach všetko mäso bolo už dávno vysušené, ako keby bolo zaúdené bývalo. Ako som počul, bola tá mrtvola vykopaná z hrobu, pre iného určeného, a dlho už ležala v takovom stavu v kostnici, témer neporušená. Povedalo sa, kto pride do kostnice, ba i kto len do něj letkem zazre, že musí sa pokrižovať tri razy, ináčej že by sa mu to zle vyplatilo. No, — nič se nikdy nestalo — veď ľudia verili tej povere, nebo ako bysom to nazval — až raz jeden tesár, keď dach chrámu opravoval, nepokrižoval sa, ešte sa vraj vysmial kraskovským, čože sa suchej mrtvoly bojia — ale čo sa stalo, to sa stalo — keď dlhšije už bol na dachu a každej chvíle nazeral do kostnice, aby videl onu mrtvolu, po nejakom čase s rozumu sa podstúpil, slezl a mrtvolu na chrbát vezmúc, do hor zutekal, dlho tak blúdil z miesta na miesto, z vrchu na vrch, až hlavu i driek (trup) mrtvoly ztratil a rok potom len ladvie a nohy nazpät prinesol i na predošlé miesto v kostnici položil. Boly pochovány a je tam nápis, že sa to stalo roku — tak sa mi zdá, že 1777. — Nuž, to je už pravda vcľa dávno — —«

»Čo sa stalo s tým človekom?« táže se Zvonka tišeji.

»Nuž — zbláznil sa a onedľho po tom zomrel. Vedel som tiež, ak sa menoval ten človek ubohý, no zabudl som to.« — Saraj se chvíli rozpomíná, ale nemůže si vzpomenouti ničeho. »Neviem, naozaj (opravdu) neviem, ako že naňho volali.«

Ale Obervan i Zvonka málo se starají, jak mu říkali. Oba připoutáni jsou všemi smysly k noci, zdlouhavě se táhnoucí kolem nich mrtvými horami. Myslili, že bude jasná noc a že ráno se vrátí na salaš s mrtvolou Meškovou, a nyní musí zde seděti zcela nečinně. A to hrozné ticho noční — —

»Ani pes už sa neozývá!« poznamenává Zvonka a znova si vzpomíná všech dnešních i včerejších událostí. Vzpomíná si i nechuti, již dával často bača na jevo Meškovi, a cítí nový nával bezděčného hněvu proti starému Obervanovi. I Saraj myšlenkami zašel již daleko od svého vypravování, jen bača dosud jím se obírá.

»Tiež ja som počul dačo podobného, akoby vraj ten, kdo noc pri mrtvole zostane a hned pri tom, ako vešel, nepokrižoval sa a nepomodlil, do roka mal zomreť, — a kto ešte pri tom zomrelému v duchu praje smrti a neľutuje ho, ten že sa mine s rozumom ve troch dnech. — Ale že by sa to bolo už nekomu prichodilo, neviem. Dačo ale rozprával o tom tiež Tatar.«

Starý Obervan dopovídal a snažil se tmou rozeznati obrysy soudruhů. Zdálo se mu, že Zvonka má hlavu v dlaních. Slyšel jejich vzdechy. Vykládal si obojí dojmem ze svého vypravění a chtěl opět něco jiného líčiti široce a dlouze, když tu Zvonka, navrátiv se k svým myšlenkám, opakoval poslední slova:

»Pes už sa neozývá!«

Ale v témž okamžiku vyrykl pes někde dole, zavyl táhle a žalostně, zaskučel přerývaně, kňučel stále slaběji a tišeji — až umlkl. Potom ještě drsné zachroptění uznamenal zbystřený sluch go-

rolský. A opět děs mlčelivosti prolil se osamělostí horskou.

Bača byl všecek rozrušen. Uklidnění, do něhož se vpravil po celonočním a celodenním rozčilení, rázem se zhroutilo těmi několika chvilkami. Vše v okolí zdálo se mu být oživeno jakousi novou hrůzou. Nejasně se nad jich hlavami rysující skalisko dostalo náhle podobu příšery s nestvůrnou hlavou. Propast nějak význačně se mu vtlačila před oči a nutila mu šílenou myšlenku, aby do ní střemhlav skočil a našel si takovou smrt, jakou bezpochyby se světa sešel Meško.

Ten Meško! Více než pětadvacet let už ztrpčoval mu život a nyní, když konečně bůh ví kde srazil vaz, ještě po smrti mu bude kaliti poslední dny života. Proklétý Meško!

Ale zároveň výčitky svědomí se ozývaly stále důrazněji. Bača se proti nim vzpíral ze všech sil, leč marně. A třeba že již pes dle všeho pošel a ticho leželo všude ničím nerušené, slyšel co chvíli skučení a chroptění někde v blízkosti a na konec vždy rozeznal v něm zřetelně slova: »Vrah jsi — vrah jsi — vrah!«

Modrý pruh na nebi zatím se šířil. Mračna se posunovala k obzorům a mlečný polokotouč nad místem, kde pod oblaky byl skryt měsíc, jasněl i vzrůstal. Obrysy okolních hor a skal poněkud sesilněly.

»Až bude ešte viacej svetla, dáme sa na cestu!« stěžka zahovořil bača. »Snaď ho najdeme!«

»Hej!« přisvědčil Zvonka, ale hlavy ani nepozvedl, a dále seděl skrčen a schoulen, že ho sotva bylo možno mezi kameny rozeznat. A Saraj mlčky jen pokývl hlavou.

Starému Obervanovi bylo, jakoby náhle byl osaměl. Prolétlo mu hlavou, co by asi řekli oba valaši, kdyby jim nyní z ničeho nic pověděl o sobě a o Meškovi, o věcech minulých a teď už jen jemu známých. Snad by ani neuvěřili, snad by jej měli za blázna.

A přece je to pravda, strašlivá pravda. Tím hroznější, že nesmí s nikým o ní pohovořiti, ba ani slovem o ni zavaditi, že musí ji navždy jen v sobě utajiti.

Slyšel oddechování soudruhů, viděl, jak se na obloze pomalounku jasní, a náhle pojala ho živá touha v té osamocenosti, aby vstal a prošel se. Ohlédl se ještě po Zvonkovi a Sarajovi, vzpřímil se a kráčel až k okraji propasti. Zde usedl na veliký balvan, sklonil hlavu v dlaně a oddal se vzpomínkám, jimž až dosud se bránil téměř křečovitě.

Půlnoc vlekla se hornatým krajem, půlnoc hluboká a tajemná. Sovy občas mezi skalami zahoukaly, kozodoj zapištěl, doupňák někde v dálce zavrkal, svišť zahvízdal a vrány zakrákoraly, bača však nevěděl o ničem. Duše jeho zatížena byla stínem minulosti i hrůzou přítomnosti. A tušení zlého budoucna rozdíralo mu nitro oněmi ostrými drápy, pod nimiž zůstávají rány nezahojitelné.

Pokrač.

FEUILLETON.

ALBERT SOREL.

Mohutný svazek, nadepsaný: L'Europe et la Révolution française: Cinquième partie: Bonaparte et le Directoire (1795—1799),*) který vyšel v Paříži na počátku tohoto roku, připoutá hned na prvých svých stránkách naši pozornost. A to tím více, protože není jen dílem učence, ale také dílem literáta. Postava Alberta Sorela, tak známá ve světě učenců-historiků, je rozhodně vzácností mezi spoustou vědátorských pedantů a professorů. Proto pokládám za správné, zmíniti se i zde, v listě čistě uměleckém, o jeho vědecké činnosti.

Albert Sorel narodil se r. 1842 v Normandii. R. 1866 byl attachém v ministeriu zahraničních záležitostí, později sekretářem tamtéž, r. 1872 začal přednášeti diplomatické dějiny na École libre des sciences politiques. Tvorba jeho vykazuje vedle vědeckých děl také díla imaginace, totiž dva romány: La Grande Falaise (1872) a Le docteur Egra (1873). Tato literární činnost vryla nesmazatelně svoje stopy do vědeckých prací Sorelových, na něž vynaložil celý svůj život a jimiž také dosáhl všeobecného uznání; byl r. 1889 jmenován členem Akademie a tam r. 1893 zaujal křeslo po Taineovi.

Hlavním dílem Sorelovým jest publikace, jejíž pátý svazek právě vyšel a o němž chceme se zmíniti. Celé dílo bude tvořiti osm objemných svazků. Zajímavo jest, že II. svazek pojednávající o Pádu království (1789—1792) byl dvakráte poctěn cenou francouzské Akademie. Po vydání prvých čtyř dílů učinil Sorel desítiletou přestávku, během níž sbíral pilně materiál, takže ještě v tomto roce vyjde díl šestý (La Trêve, Luneville et Amiens 1800—1805). Vedle této velké, dosud nedokončené práce vydal Sorel řadu svazků drobnějších, které nedotýkají se toliko vědecké historie, ale zasahují také k literární historii a kritice (Essais d'histoire et de critique Études de littérature et d'histoire) nebo i k diplomacii a politice (Histoire diplomatique de la guerre francoallemande, La Question d'Orient au dix-huitième siècle). Nelze nám podrobně rozebírati zásluhy Sorelovy se stanoviska vědeckého, ač i tu mnoho velkolepého mohou vytušiti také ti, kteří nejsou povolanými kritiky vědeckých prací; práce myslitele a kritika dotyčné epochy zaujme nás větší měrou.

Pokud se týče vědeckosti díla Sorelova, sotva dovedeme si představiti tu massu materiálu, který prostudoval. Je to kyklopická stavba, složená ze samých malých kamenů pečlivě ukládaných a umístěných dle rozsáhlých plánu. Poznáváme hned některé prameny, kterých se autor dovolává: obsáhlá literatura memoirová, podrobná znalost dějin cizích států, studium polské emigrace, genealogické vědomosti na vší evropské půdě, zaznamenávání jednotlivých článků, roztroušených po vědeckých revuích a konečně celá ta bohatá literatura historická i kulturně historická. Stendhal, Bouvier, Michelet, Vioenot, Du Teil, Franchetti, Mme de Staël, Lavisse, Hüffer a celá řada jiných. K tomu pojí se ještě pečlivé prozkoumání státního

*) Plon-Nourrit et Cie, Paris, 8 rue Garancière 8.

archivu, všech listin a ediktů, vydaných Konventem a Directoriem i ostatními institucemi, jakož i znalost publicistiky z dob velké revoluce. Všechny tyto dokumenty přinesly mnoho světla, mnoho nových myšlenek do vědecké historie oné pohnuté doby. Jest zde celý ten zápas Francie, která snaží se rozšířiti svoje hranice a vyvýšiti svoje postavení nad ostatní státy, proti celé Evropě: výprava do Italie, mír v Campo Formio, založení republik v Italii, události Fructidoru, Smrt Kateřiny II., Nastoupení Pavla I. jsou nejlepšími oddíly tohoto svazku.

Tato historická stránka sama nás tolik nepoutá k četbě tohoto díla, nýbrž okolnost, že Sorel, jsa povoláním diplomat a politik, je v historii přirozeně kritikem. Je známo, že mnozí pokoušeli se vystihnouti v objemných dílech tuto dobu francouzských dějin. A tu se ukázalo, že historie sama nestačí, že však nesmí být opomenuta. Poukazuji zde zvláště na znamenité dílo Taineovo: Origines de la France contemporaine, jehož druhý díl, nazvaný La Révolution, vykládá filosoficky i kriticky dějiny Velké Revoluce; pak jest spousta jiných autorů, kteří se pokusili o totéž, na př. někteří sociologové.

Tam kritik a filosof vytlačil z pole učence-historika. V díle Sorelově jsou oba živly zastoupeny v obšírné dukladnosti. Autor má velký smysl pro vědu politickou v celé její šířce, i pro diplomacii. Proto studuje pečlivě každou postavu jako osobnost soukromou i jako veřejného účastníka. Je bystrým psychologem, ostře rozpoznává celou povahu jednotlivců, kteří působili v ústavních zřízeních a kritisuje jejich způsobilost. Kritisuje také duševní úroveň davů, stav, v jakém se tehdy svým myšlenkovým rozpoložením nalézaly a dovozuje z toho, která fakta nejvíce na tento dav působila. Málo kdo z historiků posoudil revoluci, vykládanou dosti paušálně enthusiasmem, tak střízlivě bystře a přece nestranně. Nikde nenaleznete pečlivější studie jednotlivé osoby než je vytvoření postavy Napoleona I. v tomto díle. A přece »Napoleonská literatura« je od počátku XIX. stol. tak hojná a dnes již existuje »Revue Napoléoniénne«! Sorel je také výtečný sociolog a znalec jurisdikce a jejího historického vývinu; znamenitě postřehl, jak utvářel a pro jednotlivé doby specialisoval se »l'esprit des lois«; pronikl podstatu jednotlivých státnických úkonů vlády, zvl. Directoria a přirovnal je k jiným dokladům historie. Doznává, že tam vládli mnozí fanatikové, plní smělých plánů, ale dovede zároveň oceniti to vědomí superiority, které tehdy měl v sobě celý národ.

Postava Napoleona, která je stěžejným bodem díla a jeho nejmistrnější partií, je vytvořena přímo umělecky. Hned v prvých stránkách čtete, že rozpjatá imaginace to byla, která hnala jej do Egypta, ke konsulatu a potom k výšinám. Je to extrém člověka, který se nám zde podává ve všem, co jest na něm lidského. Sorel zasahuje hluboce do jeho nitra, analysuje jeho schopnosti, názory a plány. Jemu není jen velkým vojákem, politikem a diplomatem: jest mu také člověkem a myslitelem. Tady jeví se ostře literární složky talentu Sorelova: umělecké nazírání na postavu, o které vědecky pojednává, vytyčování esthetických prvků toho kterého sujetu a šířka názoru, snažící se zahrnouti co možno největší množství všeobecných idejí ve svoje pozorování.

Odtud ono mistrné, v pravdě umělecké kreslení portretů, obsáhlé a psané oslňujícím slohem. Nemyslím tím jen Napoleona — jeho osoba táhne se jako tmel celým dílem; ale ostatní postavy jeho současníků i odpůrců. Na př. Barrasa, člena Directoria: »Barras, krásné postavy, sebevědomého držení těla, chladnokrevný, okázalý, s kloboukem s ohromnými pery, opásaný ohromnou šavlí zlacenou a řinčící; provençalsky velkomluvný, pařížsky žertovný, a velice vážný, velice korrektní v gestech jako finančníci; jinak terrorista, člověk policejní, člověk peněz, prodajný a podplácející, obklopený intrikány, spiklenci, vyzvědači a lehkými ženštinami; měl prsty ve všech záležitostech a ve všech komplotech atd.«

Je to jen malá část charakteristiky Barrasovy — a myslím, že stačí za doklad Sorelova způsobu psaní, který spojuje v sobě kritickou methodu Taineovu, bystrozrak Voltairův a delikátní manýru nejen Saint-Simonovu, ale zvláště Sainte-Beuveovu. Taine a Sainte-Beuve jsou ony dva vzory, kterým od mládí snažil se Sorel přiblížiti, neváhaje sledovati oba, každého tam, kde zdálo se mu nejlepším.

Sorel má také široké vzdělání literární a filosofické, vyplývající z jeho náklonnosti k Taineovi. Proto naleznete v jeho díle ještě mnoho jiných podrobností, které upozorní vás, že vedle učence píše zde také filosof kritik a skoro umělec. Tak na př. mistrná parallela evoluce ducha Bonapartova a Bedřicha II.; několikrát opakované přirovnání Napoleona k Caesarovi, jeho záliba ve spisech Voltaireových a z ní vycházející důsledky, jeho žulová odhodlanost při výpravě do Egypta atd. jsou partie rozhodně z polou literární, které lesknou se zářivým slohem, precisností a bohatostí svých úsudků oslňující. Nedostává se nám dosti místa, abychom mohli vytknouti všechny podrobnosti, které činí dílo Sorelovo tak cenným, ale doufáme, že všichni, kteří je budou čísti, budou překvapeni jeho velkostí, vědeckostí, přesností i aesthetickou hodnotou stilu i některých ideji.

Sorel sám vytknul svoje stanovisko, které je bližší Sainte-Beuveovi v knize Études de littérature et d'histoire*) ve dvou kapitolách — ovšem jako učenec a historik vyrovná se Taineovi. Týž svazek obsahuje zajímavou a nadšenou literární črtu o Maupassantovi, podrobnosti o bitvě u Waterloa a jejich následcích a pod.

Uzavíraje tento referát o učenci, který vedle vědy, kterou jako málo kdo dovedl zaesthetisovati, je politikem, člověkem činným ve veřejném životě, považuji za nutné připomenouti, že Sorel jest zároveň člověkem, který kráčí methodicky za cílem, jemuž se jedná o konkretní cíle. I jeho patriotismus je konkretní, jaksi praktický a životný; dokladem toho jsou slova, která pronesl v jedné slavnostní řeči na École libre des science politiques: »Kult vlasti není kultem skrytého Boha, kultem neznámého Boha; není ničím, není-li láska pro nějakého živoucího Boha v každém z nás, okolo nás; není ničím, je-li vlast jen abstrakcí, pouhým slovem...«

* * *

Český čtenář má příležitost uznati hlavní přednosti Sorelovy z výboru jeho studií, který vyšel v překladu Štěpána Radiće pod názvem Úvahy ze současné mezinárodní politiky (Sbor spisů politických a národohospodářských V. Nákladem J. Otty, 2·40). Výběr p. Radićův je velice vhodný a vztahuje se hlavně ke knihám: Essais d'histoire et de critique (1894), Lectures historiques (1894) a Nouveaux essais d'histoire et de critique (1898). Jest v něm šestnáct rázovitých ukázek tvorby Sorelovy: politik, diplomat, historik v nejmodernějším slova smyslu podávají zde ruku hlasateli všeobecných světových idejí. Zvláště pěkně vyniká zde názor Sorelův o moderní diplomacii (Metternich, Talleyrand); jeho sympatie k Slovanstvu, zájem o diplomatickou historii styků francouzsko-ruských (Ruská alliance a restaurace Bourbonův, Napoleon a Alexandr, Dva předchůdcové ruské alliance); mnoho pozornosti věnováno také Napoleonovi. Pak obsahuje kniha několik studií, v nichž odráží se všechen Sorelův názor na život a vědu, jeho idealy a jeho cítění jako člověka; tam překvapí šířkou svého nazírání (Umění a věda, Tolstoj jako dějepisec, Jednotlivec a stát, Dějiny a morálka atd.). Výraznou je věta charakterisující ideál Sorelův ve vědecké historii: »Snížiti dějepisce na to, aby hromadil drobná fakta, aby seskupoval dokumenty, aniž by je vybral, sestavil a roztřídil; tvrditi, že není na svém místě, že pouští se do spekulace, že vzdaluje se od pravdy, jakmile se pokouší psáti, znamená učiniti z malířství okamžité fotografování... Prozatímně

*) Plon Nourrit & Cie, Paris (1901.)

jsou dějiny uměním: Žijí z pozorování, postupují vypravováním a obrazy.«

Četba tohoto pečlivě přeloženého výboru ukáže konečně každému, v jakém dosahu zasluhuje Sorel všechnu poctu, která se mu vzdává, jak dalece o něm platí slova p. překladatele v předmluvě: »Sorel jest celý člověk, veliký Francouz, tvůrčí duch a politik.«

Myslím, že mnohý zájem o jeho dílo budou míti i ti, kteří budou v něm hledati toliko stopy literárního talentu a skoro umělecké individuality Sorelovy.

Jean Kowalski.

ČINOHRA PRAŽSKÉHO NÁROD. DIVADLA V BRNĚ.

Dni Smetanova týdne, vyhradivši všechny prostory divadla opeře, způsobily nepřímo znamenitou událost činoherní: výpravu do Brna. Ensemble pražské zemské činohry odejel veden dramaturgem na dny 12 a 13. května, aby brněnskému obecenstvu zahrál Gorkého »Měšťáky« a Svobodovu »Olgu Rubešovou«, dva z herecky nejdokonalejších kusů své poslední sezóny. Pro Brno byla návštěva pražská významným činem a to stejně umělecky jako všeobecně kulturně, a ne v posledním místě také národně významným. Pražská činohra jela do Brna s kusy nijak obyčejného divadelního ražení. »Měšťáci« i »Olga Rubešova« vyžadují nejen diváka, ale především posluchače, pozorného, ochotného vnímati, jíti do hloubky toho temného a jen jakoby rozvlněného dějového prostředí a nálady »Měšťáků« a do ideově sešeřeného duševného dějiště »Olgy Rubešovy«. Oba kusy chtějí obecenstvo vyspělejší, připravenější. A našly je v Brně. A to mluví, to dává direktivu pro budoucno. Snad by měli uvážiti rozhodčí činitelé v otázce příštího Národního divadla brněnského, pokud je správno zájem a k opravdové umělecké výchově tak znamenitě způsobilý smysl brněnského českého divadelního obecenstva tříštiti, a podávati mu i na dále v jedné budově činohru i operu, či lépe řečeno podle našich zdejších zkušeností operu a také činohru, obě nehotové, jednu druhé překážející, a žádnou ani poměrně dokonalou. Pražské neblahé zkušenosti mohou býti výstrahou, a v Brně, kde se vlastně teprve nyní jak se patří začíná, možno v čas dáti se samostatnou a volnější i jistější cestou. Vnitřní, onen nehlučný, ale krásnější ještě úspěch pražské činohry v Brně volá na jednu z těch cest, a jistě na správnou. Dobrá, umělecky řízena a pevný cíl sledující činohra měla by veliký vývojový význam pro divadelní otázku v Brně.

† KAREL ŠEBOR,

skladatel a kapelník, zemřel dne 17. května na Král. Vinohradech. Význam Karla Šebora spadá do let šedesátých, kdy stál na vrcholu své skladatelské slávy. Šebor byl jedním z těch, kdož stáli u kolébky českého divadla a nejdříve přiložili ruku k dílu. Šebor již 19. října r. 1865 vystoupil s první svou zpěvohrou »Templáři na Moravě« a povzbuzen jejím úspěchem napsal v krátkých intervallech romantické opery »Drahomíru« (1867), »Husitskou nevěstu« (1868) a »Blanku« přidržuje se vzoru velké opery francouzské. Vynikal, jak pamětníci dotvrzují, nadáním nevšedním, ale záhy byl sveden touhou po laciném effektu, okamžitém vítězství. Již »Blanka« nepřinesla mu kýžených vavřínů a Šebor zklamán opustil vlast. R. 1879 přihlásil se ještě »Zmařenou svatbou« k českému divadlu. Ale tehda byl již vzrůstajícím zjevem Smetanovým zastíněn nadobro. Odmlčel se úplně a dnes zemřel skoro zapomenut. Šebor narodil se 13. srpna r. 1843 v Brandýse. Vzdělav se na pražské konservatoři byl nejprve učitelem hudby v Polsku, divadelním kapelníkem v Erfurtu (1863), druhým kapelníkem českého divadla, kapelníkem Národního divadla ve Lvově, později kapelníkem vojenským a posléze ředitelem sokolské hudby v Praze. M. Č.

HUDBA.

Smetanův týden v Národním divadle.

S jarem hnulo se letos něco v hudebním světě. Přičiněním několika činitelů vyhoupla se na vlny veřejného interessu myšlenka velké hudební slavnosti rázu representačního, která by v teplých měsících, v době cestování, vzbudila zaslouženou pozornost i v cizině. Český Beyreuth! — již několikráte bylo u nás naň pomýšleno. Vždyť česká hudba má tolik pokladů, jimiž by se ráda pochlubila.

Ale dosud zůstávalo pouze při myšlence. Až letos zvolna v neurčitu počaly se objevovati první kontury českého festivalu, svátku české hudby. A již již zdálo se, že všecko je rozhodnuto, že nalezena pravá forma, když pojednou vidina českého festivalu zase zmizela. Snad ne na dlouho, ale pro letošek docela. Ukázalo se, že nemáme posud zkušeností, že představovali jsme si věc snadnější, nežli opravdu je. Nežli festival na rychlo, bez důkladných příprav hozený, raději nic. Třeba raději vyčkati, až myšlenka dokonale uzraje, až sama vyhraní se v případnou formu. Je již pevně semknuta a pro příští rok neuklouzne. Vždyť již hlavní cípek jsme letos zachytili v podobě Smetanova týdne v Národním divadle.

Smetanův týden! Akt piety a zároveň umělecký čin. Od 12. do 18. května hnul se cyklus Smetanových oper v Národním divadle v linii mocně stoupající od prvotiny »Braniborů v Čechách« až k mocně vyškolené Libuši, vyjímaje »Čertovu stěnu«, která na podzim má býti restaurována, a ukončen byl koncertem vynikajících vokálních i symfonických prací mistrových. Všecky opery předvedeny byly v novém nastudování a v nových, pečlivých úpravách scénických, z nichž vlastně většina je již obecenstvu známa. Naprostou novinkou byli toliko »Braniboři v Čechách«, počínající cyklus, v nové úpravě V. J. Novotného a v novém nastudování chéfa opery Kovařovice. Bylo již dávným přáním přátel české hudby, aby toto dílo Smetanovo, jímž položen základ české opeře, trvale bylo zařazeno do repertoiru Národního divadla.

Ale Sabinovo libretto, plné nechutné romantiky, divadelně nedokrevné, bylo hlavní příčinou, proč všecky pokusy zasaditi »Branibory« trvale do repertoiru Národního divadla nesetkaly se s dobrým výsledkem. Skladatel V. J. Novotný pověřen byl reparaturou textu a úpravou pro jeviště a rozřešil dobře udělený mu úkol, ne právě vděčný a snadný. Novotný pomohl si pouze několika škrty a změnami v textu, nechávaje jinak partituru Smetanovu neporušenu a přidržuje se v hlavním rozdělení Sabinova. Úspěch, kterého v nové této podobě »Braniboři« docílili, budí naději, že práce Novotného nebyla marnou a že »Braniboři« budou pro divadlo trvale zachováni.

Provedení celého cyklu, v němž postupně provedeny všecky opery kromě »Čertovy stěny«, udržovalo se na nestejné výši. Operní aparát, unavený zkouškami a rychlým postupem oper, neplnil svoje povinnosti vždy se stejnou přesností a neobešel se bez výpomoci. Též několik nahodilých indisposic zavinilo, že v poslední chvíli musilo se obsazení měnit. V celku však cyklus pod vedením chéfa opery Kovařovice byl skutečně uměleckým svátkem. Nejpozoruhodnějších výkonů docílilo naše divadlo v »Braniborech«, výborně též vypravených, v »Hubičce«, »Dvou vdovách«, »Libuši« a závěrečném koncertu, kde orchestr Národního divadla přednesem cyklu symfonických básní »Má vlast« přesvědčil o svých uměleckých kvalitách. M. Č.

LITERATURA.

Karel Jonáš: Hostinec u krásné paní. Vilímkova knihovna sv. 5. Praha 1902.

Známe p. autora dle jeho prosaických prací uveřejněných v »Lumíru«. Některé z nich jsou otištěny take

v této nové knize. Jsou to novelly z továrenského ovzduší Plzně, ať již z vyšších či nižších jeho sfér. Pan autor libuje si v sujetech v podstatě primitivních, ale hlavní osoba jeho jeví se vždy abnormalitou, buď přírodou již danou a zřejmou, nebo ztajenou. Hlavní silou povídek p. Jonášových jsou tedy utajené síly naturalismu buď nejkonkrétnějšího nebo jaksi jen psychického, protože hmotně nemožného. Takovou je paní Kateřina v povídce Vina nadbytku, Žiřická v povídce Pět korouhví atd. Za každou cenu chce p. autor illustrovat nějakou sociální zvláštnost. Již prostředí, které si zvolil, je dost originelním rámcem, který dodává v pravdě tvrdé a hrubé stavbě jeho povídek trochu lyrismu a tím i ztišení a uhlazení. Nehledě k piecám jako Poslední salva a Dětská košilka, je p. Jonáš rozhodně nejšťastnější v silných, až přepjatých realistických skizzách. Není to sledování nových hesel v novellistice: instinkt v nejhrubších svých podobách proráží zde navrch, rozlévá se nebo násilnými výbuchy propuká. Takové postavy jsou pak beze smyslu pro okolí a společnost. Ulomené kameny, které se divoce řítí; nic více než fragmenterní úryvky dokumentující animalitu, tytéž úryvky ze života lidských zvířat, jež čítáme v denních zprávách novin. Autor nepotřebuje k vyvrcholení drsné robustnosti motivu tak užívaného, jako je pohlaví ve svém rozpoutání. Hromadí a kupí realitu, možné i nemožné důsledky fysických živlů v duševním životě, vzpíná prudce a trhaně linii každé svojí povídky, nanáší silnými a temnými barvami to, co bylo dáno. Jeho převádění těchto temných a hrubých forem do umělecké mluvy děje se plasticky, neskrytě, někde až hyperbolicky a přeplněně. A mám-li promluviti o tom, v jakém poměru stojí p. Jonáš k dosavadní produkci naturalistické, tu vidím, v čem snažil se od ní odchýliti: vypustil všechnu reflektivnost, ponechal úplně vnitřní samočinnosti, a isoloval svoje postavy ode všech sebe nepatrnějších vlivů myšlenky a intellektu. Potom sesílil všechnu drastičnost, drsnost kontur, aby mohl vyjádřiti se výrazně a určitě. A pak, jeho kniha vedle svojí velké ceny psycho-fysické má také zásluhu, že je sociálním dokumentem. JEAN KOWALSKI.

P. Schultze-Naumburg, Umění v domácnosti. Přeložil L. Bílý. (Otázky a názory VI.) Nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech.

Kniha Schultze-Naumburgova nechce býti ničím více, než praktickým vodítkem při realisování snah vyjádřených heslem »umění v domácnosti«. Spisovatel dává přímé pokyny, kterak si počínati při zařizování bytu, jaký dlužno voliti šat, a — co je nejzajímavější — kterak každý jedinec opravdu umělecky cítící musí v harmonii se svým cítěním dbáti především svého těla a jeho krásy. Je v knize té mnoho dobrého vkusu a mnoho přirozené pravdy, jež jsouc si vědoma své plné platnosti, nehledá ani přesvědčivých výrazů a podává se prostě tak, jak sama jest.

Na knihách edicí páně Laichterovou vydaných je zřejmá snaha po pěkné úpravě zevní i vnitřní; bohužel tentokráte chvalitebný úmysl nadobro selhal na nevkusných linkách, uvádějících jednotlivé kapitoly. S.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Émile Zola: Vérité. Nakl. Eug. Fasquelle. Paris 1903. Cena 3·50 fr.

Dříve než přistoupíme k analysi poslední Zolovy knihy, podotýkáme hned předem, že hledisko, s něhož na ni zíráme, je, ne-li falešné, tedy aspoň nedokonalé. Je to hledisko výlučně literární. Ale posuzovati »Vérité« toliko pod tímto zorným úhlem značí zároveň křivditi autoru. Měl-li by náš referát být úplný, bylo by nutno studovati spolu politické poměry současné Francie, přihlédati k tomu, pokud mrtvý autor se přičinil svým dílem o jich vyjasnění, zkrátka, obírati se řadou věcí, které, jak jsme se z osobního názoru přesvědčili, jsou každému nefrancouzovi buď naprosto nemožny nebo aspoň nekonečně obtížny.

Umět dýchati v politickém ovzduší země, kde jsme nevyrostli, vyznat se v přírodopisu její jednotlivých politických stran, stanovit přesně, kolik každá z nich přináší republice prospěchu a kolik zkázy, již to vyžaduje člověka, který často měl příležitost stýkat se s politickými kruhy státu, jehož sociální výslednice skládá se z tolika drobných složek jako právě ve Francii. Ale jít pevnou nohou v té pavoučí síti, která se jmenuje Dreyfussovou affairou a která je symbolisována ve »Vérité« — to je, dle našeho přesvědčení právě tak problematické, jako psát vědeckou knihu o květeně některé z planet, řekněme květeně Marsu.

»Vérité« je třetím dílem z nedokončené serie »Les quatre Évangiles«. Obyčejně, píše-li se o poslední vývojové periodě Zolově, dospívá se k tomu přesvědčení, že autor Rougon-Macquartů a autor »Tré měst« a jmenované tetralogie mají spolu buď málo nebo nic společného. Zdá se mi, že nikdy nedopustila se kritika hrubšího omylu. Ne: Zola měnil se toliko v prostředcích literárního vyjádření. V posledňějších knihách nenaleznete skutečně onoho naturalismu detailů a té přesné a vědecky přírodopisné methody, jíž vyličoval »historii jedné rodiny za druhého císařství« (jak zní podtitul Rougon-Macquartů). Koncepce stala se v posledních dílech volnější, fantastičtější, řekli bychom lyričtější. Ale co zůstalo, a nejen to: ale přirozeně z prvotní půdy se u něho vyvinulo, to byl filosofický základ jeho knih. Zola miluje a zápasí pro tytéž zásady jak v románech z dob debutů tak i těch, které vyšly jako poslední z jeho péra: je to víra v pokrok a boj proti jakékoli metafysice. Zola stojí oběma nohama pevně na zemské hrudě, nehledě k záhadným hvězdám, kolem nichž si lidstvo po tolik století kreslilo své záhrobní sny a své nadpozemské vise.

Tohoto hrdého vyznání, tohoto nesmířitelného boje proti všelikému zpátečnictví vážíme si na mrtvém autoru více než jeho uměleckých vlastností. Zdá se nám, že v příštích stoletích, když se bude o něm psát, Zola člověk zastíní Zolu-umělce. Uprostřed neokatolicismu a neomysticismu, potrhlostí členů »Rose et Croix«, jež zmítaly myšlenkovou Francií v posledních letech minulého století, stojí Zola jako neohrožený dělník, který bije kladivem do lidských srdcí, aby z nich vykřesal jiskru Pravdy.

Řekli jsme, že filosofický základ jeho knih je tentýž. Něco se však i tu změnilo: jeho filosofická nálada. V »Rougon-Macquartech« máme před sebou pessimistu, který nevidí než stinné stránky lidské společnosti; zde ale objevil se nám optimista, nesmířitelný a, snad bychom řekli i naivní, kdybychom nevěděli, že »Čtvero evangelií« jsou filosofickými sny. Utopie? Ať ano nebo ne, to je celkem lhostejno; ale zajímavo je konstatovati tuto evoluci moderní myšlenky, jež ze stínu dopracovala se ke světlu, nevěříc než v život na této zemi.

Právě na to ryze pozemské cítění Zolovo bylo nejčastěji útočeno, a mnozí v něm viděli zhoubný příklad pro budoucnost. A hle! Naturalista každým svým nervem dospěl tu ke koncepci moderního státu, v němž se bude pracovati pro Dobro ne, poněvadž nám cosi o tom praví jakýsi hlas s hůry, ale poněvadž dospějeme výchovou a zušlechtěním našeho vlastního srdce k lásce Dobra. Takový symbolický smysl zdá se mít ve »Vérité« hlavní jeho postava, učitel Michal Froment, bojující za pravdu.

Možná, že »Vérité« vypadne nedočtena z rukou literárních esthetů. Ale ten, jehož srdce bije zoufale tesknotou ze sociálních zmatků, které víří kolem něho, který nevidí než chaotickou bouři, bez cíle a bez víry v uklidnění, ten nechť rozevře tyto stránky a naučí se chápati, že i moderní člověk dovede se státi heroem. O. THEER.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 10. ČERVNA 1903. — * ČÍSLO 25. *

T. DUBROVSKÁ:

IDYLA NA HŘBITOVĚ.

Stojí měsíc nad hřbitovem,
jako opál bílý —
v jeho jasu démantovém
šotkové se skryli.

Tančí v reji dovádivém
na rově a kříži,
prokukují starým zdivem,
dívají se mříží . . .

Teskně šumí temná thuje,
slavík smutně zpívá,
bílý měsíc v dálku pluje,
ospale se dívá . . .

Do náruče země klesá,
velký rubín ryzí,
do temného padá lesa —
do daleka mizí . . .

Šotkové se unavili,
ukončili reje,
z jejich křídel v dálnou míli
temnota už zeje . . .

Smutně čněji temné kříže,
jako křídla vraní . . .
Hrobníkova svítí chýže
pod hřbitovní stráni . . .

Pláč se ozval tichou nocí,
výkřik zazněl krátký . . .
Kdosi prošel o půlnoci
hřbitovními vrátky . . .

A pak ticho . . . země dýchá,
ssaje svěží rosu . . .
Na hřbitově kdosi zticha
odkládá svou kosu . . .

V bílé květy ulehá si,
na hruď země snící . . .
mezi vonné, vlhké řasy,
na ty rovy spící . . .

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Komůrka byla plna předmětů. Byly v ní truhly, almary, pod stropem visutý chlebník, odkudž vycházela libá vůně čerstvě upečeného chleba. V koutě při okně postel. Žaluziemi províval ku dveřím chladný, příjemný, uspávající vzduch.

Jistě tento dům jest očarován! Kouzlo již padá i na Adama. Ale Adam, bohudíky, má dosti síly a statečnosti, aby se nedal. Otřásl se a kouzlo setřásl.

Ale ani zde nikoho není . . . Však přece . . . Aj, na loži někdo leží . . . Anýžka! Spí!

Adam se skrčil a blížil se k posteli. Oči div mu z důlků nevypadly. Srdce mu kladivem buší. Ej, kdyby Anýžka spala, tlukot Adamova srdce by ji probudil! Nikoli, ona nespí, je zavražděna! Krvavý pruh se jí ovíjí o šíji. Strašná rána od ucha k uchu!

Můj bože, mrtva, zavražděna!

Neboj se, Adame Králenče! Není mrtva, není zavražděna.

Pst, ona dřímá!

Anýžka rozkazu otcovského neuposlechla, dobytka nepokrmila, o hladu jej zůstavila. Ne, že by byla neposlušna; ona ho prostě zapomněla pro

důležitější práci: strojiti se do kostela. Strojila se, rozstrojila se, nedostrojila. Když si oblekla květovanou šněrovačku a na její honzíky zavěsila třetí kanafasku, když obula střevíčky, mosaznými dirkami uměle vybité, tak že byly jako květy posázené, přistoupila k své prachové postýlce, aby ji ustlala. Až obleče všech devět sukní, nebude míti k posteli přístupu, leda by si je chtěla pomuchlati. Jako se nedostrojila, ani nedostlala. Když se chopila podušky a natřásala, padlo na ni to kouzlo dřímoty, které i o Adama se pokoušelo. Adam odolal, Anýžka neodolala. Držíc podušku v náručí, položila se. Měla v úmyslu pohověti si minutku, dvě; ale zatím usnula, jakoby ji do vody hodil, a čím tvrději spala, tím pevněji podušku přitiskla k srdci.

Tak ji zastal Adam, když za ní šel.

Spící panny v povídkách i na obrazech bývají představovány tak, že se odhalují jako mimoděk některé nebo všechny jejich půvaby, které ve stavu odění pečlivě zakrývají. Co by cudná panna neučinila za celý svět, učiní s jejím tělem malíř nebo spisovatel jménem umění. Anýžka neposkytovala podívané ani pro jednoho ani pro druhého. Proto obraz spící Anýžky nemohl působiti a nepůsobil tím, nač počítají zobrazovatelé spících krasavic. Ani nejslabší pocit smyslnosti neozval se v duši Adamově, jen strach měl.

Strach jeho byl dvojnásobný. Byl to nejprve strach, který nezkažený jun pociťuje v přítomnosti čistého panenského těla, když se ocitl o samotě s ním. Ono slabé a bezbranné, vydáno by bylo jeho síle na milost i nemilost; ale najednou síla cítí se spoutanou a chabou a strachem se třese od panenské čistoty, ničím nechráněné, nikým nehájené, síle na pohled v šanc vydané. Blaze těm, kdož v sobě nepřemáhají tohoto vznešeného strachu, jenž patří k nejkrásnějším vlastnostem lidské duše!

A druhý strach Adamův byl z pomyšlení, že se tu stalo neštěstí, že jest Anýžka mrtva, zavražděna, jakž o tom svědčí ohromná, krvavá rána na jejím hrdle.

Strach druhý naléhal na Adama, aby se rychle, nejrychleji přesvědčil o skutečnosti, prvý ho ale nutil, aby se choval tiše, opatrně a uctivě. Jako zloděj se přiblížil k oknu a třesoucí rukou dotkl se prkének žaluzií. Většími otvory vniklo do komůrky více světla. Pantle světla padla zrovna na Anýžčino hrdlo, na krutou, krvavou ránu na něm, a rána se zastkvěla granátovým šperkem, čtyřnásobnou šňůrou granátů.

Adam stěží zadržel výkřik radosti. Živa, živa! Nechtěl svým očím věřit. Od okna skrčeně se přiblížil k loži, aby se podíval z blízka na prouhu granátovou, není-li to přeci rána krvavá. Nevěda, přibližuje se tváří k tváři Anýžčině. Anýžka si zlehka oddychla a dech její ovanul tvář Adamovu. Ale očí ani nepootevřela, jen dlouhé řasy se pochvívaly. Přivinula tužeji na srdce podušku, poodvrátila se a spokojeně si spala dál.

Adam nevěděl, jak se dostal z komůrky.

Usedl si na lavičku, umístěnou na dvoře pod oknem sednice. Musil smysly sbírati, aby se přesvědčil, že nespí, že to spí Anýžka. A když o tom už neměl žádné pochybnosti, duše mu zaplesala, veliké uspokojení ho naplnilo. Přičítal je tomu, že Anýžku ani sám nevěda pozastal a práci vykonal, která byla na ní. Ale příčina Adamova uspokojení byla jiná, lepší, čistší, vyšší.

Neseděl tak dlouho, když uslyšel v bráně těžké kroky mužské a lehké kroky ženské a zároveň hlas strejčka Bakuly: »Dobytek je pěkně zticha. Anýžka udělala, co jsem jí poručil. Vidíš, že si s ní děláš zbytečné starosti.«

A tu již vystoupili z brány do dvora a spatřili Adama.

Adam jako vlastní syn běžel k jejich rukám a celoval je.

Rodiče Anýžčiny byli překvapeni, zaraženi.

»Vítáme tě, vítáme tě,« děli oba a Bakula zahájil výslech.

»Kdy pak jsi přijel?«

»Před malou chvílí,« odpověděl Adam.

Nebylo tak, jižtě tu byl ne malou, nýbrž drahnou chvíli.

»Pěšky?«

»Ne, rejtarsky.«

»Kde máš kobylu?«

»Pod kolnou.«

»Kterou jsi si osedlal?«

»Vranou.«

»Proč jsi ji nedal do maštale?«

»Nikoho tu nebylo, aby jí vykázal stání.«

Rodiče Anýžčiny pokývali hlavami. To je chlapec, ten ví, co se sluší a patří. Aby ho pohledal!

»V maštali jsi nebyl?«

»Byl.«

»Co dělal dobytek?«

»Žral; všechno žralo.«

Rodiče Anýžčini opět pokývali hlavami. To je děvče, jejich Anýžka, ta umí poslechnout a dobytek obsloužit! Aby jí pohledal!

»Proč jsi nevešel dál, pod naši střechu?«

»Vešel jsem do sednice, ale nikoho tam nebylo. Sedl jsem si tedy na lavičku a čekám.«

»Anýžku jsi neviděl?«

»Ani okem.«

Bakulce spadl kámen se srdce. Pravila mužovi: »Jděte zatím zavést Vranou do maštale a já půjdu se podívat, najde-li v naší špižírně pro vás něco k desáté.«

Bakula s Adamem šli se postarat o Vranou. Když to učinili, Bakula provedl hosta maštalí i chlévem, zastavil se u každého kusu, o každém věděl něco pěkného a záslužného, co bylo ke cti nejen tomu kusu, nýbrž i hospodáři a celému jeho statku. Vida, že jedna z krav není na svém místě, nýbrž že zavřena v teletinci a že na jejím obojku jest uvázán býk, jenž má rohy a oči v houni zamotány, poznal, že se býk utrhl a byl znova uvázán. Odclonil mu oči, popleskal po tučné šíji a vzdorném čele, a potěšen, že Anýžka všecko tak krásně spravila, jal se hostu vypravovati některé ze svých kousků, které provedl s býky.

»Podívej se, Adame. Ten býk se odvázal a kdo ví, co tu nezbedného tropil, že musil býti zkrocen sacloněním očí. Anýžka Žinduli sundala obojek, býka znova pevně přivázala, krávu prostou zalinala do teletince. U nás, Bakulů, je to v rodě, že umíme býky vládnout Každý hospodář si netroufá býka chovat, nemá naň pevné ruky. Ale u nás ji má i ženské pokolení. Mohl bych ti ze svého života všelicos povědět, abys viděl, co s býky dovedu. Arci, vše to spadá spíše do mých mladých let. V usedlém věku si člověk sílu uschraňuje na dobu stáří, ve věku mladém jí plýtvá. Jen jedno ti povím. Když jsem byl chasník jako ty, stalo se jednou o posvícení, že jsme se chlapci náramně rozmarnili. Všecky nádoby v hospodě jsme rozbili, z čeho si zunknout nebylo. Sebral jsem se domů, abych nějakou nádobu přinesl. Hej, po návsi běží splašený býk! A na návsi všude plno dětské drobotiny, snadno by se mohlo státi neštěstí. Nerozmýšlím se, běžím naproti býku a býk se rozehnal hlavou naproti mně, aby mne probodl. Ale já docela klidně uchopil jsem ho za roh, zakroutil, a co by jsi řekl? — roh mi zůstal v ruce. Nyní býk měl roh, já roh. Já roh — byl krásný, dlouhý, vinutý — namířil proti býku, a býka okamžitě přešla divokost. Viděl, že naň přišel silnější a také rohatý. Obrátil se a pospíchal domů. Mně zůstal roh v ruce. Co s ním? I vytáhl jsem nůž, rohu jsem okrojil kořen, čistě oškrabal a u studny vypláchl a šel jsem ke kamarádům s novou nádobou. Tři dni jsme potom z ní pili.«

Pozoruje, že Adam pilně poslouchá, Bakula neváhal vytasiti se ještě s jiným dobrodružstvím.

»Splaší-li se býk, všichni mívají plno strachu a nevědí co s ním. Obyčejně nebezpečí mine teprve, když si býk utrží úraz. Já se splašeným býkům nikdy nevyhýbal. Přivykl jsem jim ještě, když jsem byl pohůnkem. Jdu od Vodňan, jdu, a proti mně běží splašený býk. Neuskočil jsem, ani se nevyhnul. Ať se vyhne slabší. Býk ale si nejspíš myslí totéž. Shýbne hlavu, rozežene se, nabere mne na rohy, hlavou vyhodí . . . Ale co se nestalo? Já nikdy nebyl jako stéblo, vždycky jako řepa. Rohy býkovy zrovna mne v bocích obemknuly a býk si mne vysadil nad šíji. Já se mu pěkně položil na hřbet, hlavou k ocasu. Prsty nohou jsem se přidržoval rohů, rukama jsem se chopil býkovy oháňky, jež stála jako svíčka. Jistě je ti povědomo, že bzik hovězího dobytka vězí v oháňce. Býk běží, běží, cesta rovná, vyměřená, překážky žádné na ní není. Města nevidím, protože jsem tváří od něho, ale podle známých stromů při cestě pozoruji, že za chvíli budu v městě. Na to dojíti nesmělo, neboť bych byl měšťákům do smrti k posměchu, kdybych na takovém koni a tak sedě do města přijechal. Ať se stane co stane, jen to ne! Co dělat? I napadlo mi: odstraň to, z čeho bzik pochází, a bude i po bziku. Pomyšleno, učiněno. Vyňal jsem docela pokojně z kapsy nůž, udělal fik, fik, fik! — a splašená oháňka byla uříznuta. Bez chlouby to pravím, ale můj nápad byl dobrý. Býk se ihned zastavil, já slezl, býka za roh vzal, obrátil ke vsi a za roh jej dovedl až k Tenderovům na dvůr. (Věděl jsem, čí byl.) Tenderovi, nynějšího Tendery otci, odevzdal jsem býka i s oháňkou. Byly z toho potom nějaké mrzutosti. Od těch se škorpíme s nynějším Tenderou, jenž byl můj spolužák. Starý Tendera nebyl tomu nikterak rád, jak jsem mu býka odevzdal, a syn se hněval, že zrovna já jsem jejich býka zkroceného přivedl. Starý si zmanul, že chce ode mne býka celého a ne kusého. Já zas, že je přece býk celý, že jsem mu poctivě odevzdal býka i oháňku. Dostali jsme se proto tenkrát i před obec, jež nás jen stěží porovnala. Však jsi o tom beztoho sám slyšel.«

»Ne, neslyšel.«

»I podívejme se, je tedy Půjďácko přece jiná země!«

Adam metnul po Bakulovi prudký pohled. Kdyby se naň nedíval už jako na otce, ozval by se, dal by mu »Půjďácko«! Ale, že je to otec Anýžčin, neříká ničeho.

»A Anýžka,« dodal Bakula, »Anýžka, milý chlapče, všecka má krev. Žádná nad ni neumí lépe chovati hovězí dobytek, žádná ho tak není pamětliva, a žádná jím tak nevládne.« Pokrač.

JIŘÍ ŠUMÍN:

SOUMRAKY.

Dokonč.

Příštího rána omluvila se hostu a jela navštívit svou dceru. Nezastihla jí však doma a zvěděla o ní málo. Bylo jí řečeno, že si zařizuje byt ve Vídni a jednání o rozvod že je v proudu. A jaksi nikdo neměl chuti mluviti o těch neblahých okolnostech. Za to však obklopovali Sabinu s jistou zvědavostí, jejíž nenasytné pohledy zdají se zahroceny výkřikem údivu nad tím, co zvěděly. A všichni zahrnovali ji pochlebenstvím, že je dosud tak sličná a svěží, její vzezření že je tak mladistvé a záviděníhodné. Poněvadž poklony tyto nebyly než planým lichocením, Sabina uhádla, že se neprávem o ní domnívají, jakoby ještě chtěla býti mlada a žádoucí. A tušíc tajný pramen pověstí, jež se roztékal po okolí, Sabina rozhodla se na zpáteční cestě, že řekne konečně svému hostu, co jí tak dlouho tanulo na mysli. Nebude to ovšem snadné, ani příjemné, ale chce se snažiti, aby jejich přátelství při tom neutrpělo.

Ale chystajíc se k tomuto kroku, Sabina stále váhala a rozčilovala se jako nemocný před operací, nemohouc nalézti způsob dost mírný a zastřený a při tom i dosti důrazný, aby se neminul cíle. Nemohla přece trpěti, aby se jí zde trvale usadil. A zatím co odkládala a čekala na příležitost, host její zdál se víc a více upadati v lichotivý a nadšený tón jejího okolí. Zdálo se, jakoby byl skutečně uvěřil její kuchařce, že paní její je zrovna taková, jako před desíti lety a za deset roků bude stále ještě táž. Sám jí nyní přinášel kytice a Sabina rozmrzela se pozorujíc, že je za ně zahradník zvláště honorován. Nevědouc si rady, počala důrazně odmítati jeho poklony.

»Jsem stará žena, ubitá osudem. Co nezničil čas, zničilo neštěstí a hoře.«

Pohlédl na ni překvapeně a velmi nemile dotknut, odmlčel se na chvíli.

Zdálo se jí, že bude záhodno, pokračovati na této cestě.

»Nyní, kdy jste bohat a šťasten, měl byste se oženit. Nepomýšlíte na to?«

»Ne,« pravil rozhodně. »Zdá se mi dosud pravdivým výrok Sokratův, jenž žáku svému tázajícímu se, má-li pojati ženu, nebo ne, odpověděl: ‚Budeš litovat, ať pojmeš ženu nebo ne.‘«

»Což jste na to nikdy nepomýšlel?«

»Pomýšlel jsem na ženění jen tehdy, když to bylo nejméně možno.«

»Ale časy se mění, a mnohá věc zajisté, jež se vám druhdy zdála nemožna, leží nyní na dosah vaší ruky.«

»Musím se přiznati, že se cítím neschopen dobýti srdce mladé dámy. Nejsem dosti rytířský a ohebný. Byly časy, kdy jsem se musil příliš shýbat a přizpůsobovat nejrůznějším okolnostem. Tehdy jsem si už v duchu sliboval, jakmile se stanu neodvislým, že budu úplně svým.«

»A to byste pak nemohl?«

»Zdá se mi, že nikoli, myslím-li na některé eventuality. Snad by se mi událo, že bych měl vyvolené svého srdce donésti modlitební knihu ku chrámovým dveřím a cestou bych se prozradil, že nejsem dobrým věřícím; snad bych dokonce popudil na sebe soka, jenž by v rytířském zápalu žádal satisfakce, a tu by vyšlo snad na jevo, že jsem zbabělý a nedovedu zacházeti se zbraní. Jsem starý mrzout, paní hraběnko, ubitý prací a zápasem.«

A vycítiv konečně, kam Sabina svými narážkami míří, uznal za dobré promluviti otevřeněji.

»Když jsem cestoval, nebo žil v cizině, nemohu sice říci, že by se mi bylo stýskalo, ale nenašel jsem místa, jež by bylo ve mně vzbudilo přání, usaditi se na něm trvale. Vzpomínka na domov žila ve mně neurčitě, ale nezmarná, hned jako slib budoucnosti, hned jako odměna, jako cíl. Jak často jsem záviděl Pavlovi jeho šťastný, idyllický život!«

»Byl příliš draze zaplacen!«

Odmlčel se, zaražen tímto odmítavým tónem své hostitelky.

»Byl jsem vlastně bláhovcem,« pokračoval s trpkým úsměvem, »že jsem se někde na vhodném místě nesnažil pevněji zachytit a přirůst. Teď je již pozdě! Když jsem si řekl, že jedu domů, nevěděl jsem určitě, kam zamířit. Po různém hledání a pokusech, kde bych našel člověka, jemuž bych byl bližší a známější, než tam v cizině, shledal jsem, že se mohu obrátit toliko k vám, paní hraběnko.«

»Vážím si velice vašeho přátelství a kdykoli zatoužíte po jednotvárnosti venkova a neodstraší vás společnost nudné, omrzelé ženy, budete mi vždy vítaným hostem.«

»Nemám domova, paní hraběnko,« pravil po delší pause a hlas jeho stal se nejistým a smutným. »Dokud jsem byl mlád a rodiče žili, snil jsem o tom, že se usadím ve svém rodišti. Není to velké město, ale člověku zdá se vždycky krásným ono místo, kde zažil krásné chvíle. Zastavil jsem se tam, abych zkusil, zda by bylo lze sen onen uskutečniti. Byl jsem velice zklamán. Někteří z mých někdejších soudruhů přijali mě blahoskloně a odměřeně, ale většina přímo nadutě. Čím pak jsem vedle nich? Nemám výnosné živ-

nosti, ani rozsáhlé klientely. Nemám ženy, již bych oblékl v hedvábí a zavedl v neděli do kostela, abych dokumentoval svůj blahobyt a spořádaný život. Hledí na mě podezřele. Co je jim do mých obrázků? Je to věc pro ně naprosto zbytečná a někdy také nedostižna, ale proto přece zapamatují si dobře, kde jaký nepříznivý úsudek o mé práci. Zrovna jakoby se jim učili zpaměti. Vím, že by se mnoho změnilo v můj prospěch, kdyby zvěděli, že mám jmění. Ale to mě právě uráží, jsem snad také trochu ješitný a chtěl bych aspoň tento druh odměny, jejich vážnost za svou práci, když mně přece jiné dáti nemohou. — Cítím, že jsem mezi nimi pouhým vetřelcem, výstředním podivným cizincem, s nímž nemají ničeho společného. — Oh, vím, že po mé smrti zasadí desku s mým jménem na chalupu mého otce, ale to učiní proto, aby sebe uctili mou prací a mým talentem. Nemám domova, paní hraběnko!«

»Rozumím vám. Lidé se nerodí vždycky v pravý čas a na pravém místě. A jsou pak polekáni, jestliže se od nich odvracejí tam, kde hledali souhlas a porozumění. Spějícím za uměním zdálo se jim, že jdou štěstím a radostí, a pojednou shledají, že všecky jejich cesty vedou k osamělému uvěznění. A samota má přísný, kovový hlas a praví, že je třeba obejíti se bez radostí a bez uznání a že jim osud nemohl sleviti jediné zklamání, ani přiblížiti jich lidem. A tu posléze i to, po čem druhdy toužili, zanechají tam, kde to našli, a znenáhla přestanou se i hněvati na lidi proto, že jim bylo souzeno býti jinými, než oni.«

Zarazila se a zesmutněla, neboť zdálo se jí, jakoby byla vyřkla rozsudek nad ním i nad sebou. A nebyla s to ničeho odvolati. Oba uvědomili si pojednou, že cesty jejich přenesly se nepozorovaně přes vrchol života a nyní už cítili pozvolný jejich spád. Svůdný hlas nadějí, jež rozněcovaly sílu, bičovaly ctižádost a rozpalovaly tužby, umlknul pojednou; tam, kde cesta spěla, nebylo jich třeba.

Příštího rána odjížděl a těm, kteří ho neradi ztráceli, nebyl ani s to pověděti, kam.

LADISLAV VELTRUSKÝ:

V LÉTĚ.

SKIZZA K NOVELLE.

Dokonč.

Zapaloval si ve vedlejším pokoji cigaretu s tak vyrovnaným nitrem, v tak příjemném klidu, jako bývá po prudké bouři, v které se vybije dlouho střádaná síla. Tak lehce mu bylo, tak nějak odlítavě . . .

Pak vešel.

»Je už hotova, má dáma?« ptal se v docela lehkém úsměvu.

Seděla v koutě pohovky, upravujíc si náramek, snad jedině proto, že jí to dávalo příležitost sklopiti oči.

Pak vstala a řekla: »Teď ale již musím odtud.« Tak podivná byla v té chvíli, tak blízká pláči stejně jako smíchu, že cítil chvíli, kdy musí něco říci, buď ji odprosit, aby mohla plakat, nebo se ptát, kdy zase přijde, aby jej mohla koketně klepnout slunníkem.

Tak chytit tu hračku, stisknout a polámat ji trochu — projelo mu mozkem v náhlém návalu síly.

Chytil ji do náručí, odnesl ke dveřím, zavřel je za ní a řekl tak kamarádsky: »Pa!«

Pak se zabořil do lenošky a zapálil doutník, a snažil se zahalit dýmem.

Ohlédla se několikrát, jakoby cítila jeho pohledy v zádech. Bude se dívati z okna . . . Snad je skryt za záclonami . . . Ale okna byla zavřena a děje-li se něco za nimi, nebylo vidět pro reflexy, roztrysklé v jejich tabulích.

*

Vyšel na verandu, pod kterou byla zahrada, oddechující mezi dnem nastřádané parno. Odhodlán prolenošit zde příjemný večer s cigaretou v ústech, zahoupal se na houpací židli dvojím odrazem nohy a zvrátiv hlavu na zad, čekal již jenom ticho myšlenek. Trochu vzpomínek na bývalou lázeňskou společnost zaválo k němu Lídiným příchodem. Vzpomínal si, vyvolával ve své paměti jednotlivé postavy této společnosti, vzpomínal na jejich aventury a kombinoval možné konce jednotlivých těchto historek.

Ostatně při nedávné návštěvě vylíčil mu zde malíř Staus tak rozmarně mezi cigaretou a černou kávou dohry k těmto lázeňským idylkám letošní sezóny.

»Trosky, příteli, styky, z nichž vyhasla všechna vzájemnost,« pravil tenkráte. »Je to již jenom dožívání léta a k pobytu nenutí již nikoho víc, než strach z větší ještě nudy jinde, nebo zvyk vydržeti sezónu do konce. Abych nezapomněl na nikoho, začnu dle bývalé naší abecedy, v bývalé naší terminologii. Passivní bruneta s mírnými gesty diskrétní elegance a snivý kadet — pamatujete se? Vychladla nějak důvěrnost tohoto poměru a brunetka zdá se býti nyní zaujatější k průběhu své choroby. Zná se prý i datum této proměny, aspoň se spojuje s jistým večerem, tak lyrickým, tak mlčelivým, tak svůdným a tak bezpečným, kdy bruneta odmítala koketně jeho něžnosti v taktickém úmyslu zvýšiti jeho výbojnost. Ale mladičký kadet v osudném neporoz-

umění a v návalu příliš lyrického nadšení začal mluviti o hvězdách, o luně, tak platonicky a již po tolikáté!

Vytylá blondýna a bankovní úředník, tak zásobený kravatami a sportovními dressy? Zdá se, že pro ty bude znamenati letošní sezóna datum. Lze-li totiž věřit pověstem, chtějí prý trvalost své náklonnosti zajistiti úředním zápisem v oddací matrice. Jen konec lázní se čeká, zasnoubení má se vykonat v městě.

Redaktor píše své články, a profesor opravuje v žurnále chyby tím horlivěji, čím více se blíží počátek školy. Byl bych zapomněl: Cornelia! Ta lorgnonuje stále svá děvčátka s patrnou pýchou a něžnou pozorností. Pak zbývá ještě vadnoucí miss, ale ta jistě doposud nedočtla svůj román.

A přece trochu melancholie, třeba banální, přece trochu smutku zavane z té chvíle, až naloží poslední naše zavazadlo. Hosté se rozjedou, vyprchá vůně krátkých přátelství. Na přesrok na shledanou! Na přesrok, můj Bože, kdo ví, co do té doby se stane.« A cynický jindy malíř stával se sentimentálním. Snad i on měl k tomu důvod, bylo-li pravda, co se říkalo, že učí děvčátka venkovského advokáta akvarelovat.

»Všichni se rozjedou, vyprchá vůně přátelství,« opakoval si nyní, ponořen již opět do snění.

Zahrada dýchala sem vlažné, příjemné teplo. Mezi větvemi stromů rozestřel večer jemné pavučiny modrého šera a listí stromů zlatilo se narudlým zlatem v zapadajícím slunci. Hleděl se utišit, teprve nyní jaksi rozrušen příhodou dneška.

Odevšud cítil Lídin parfum, stále se mu vracelo a vyvolávalo její jméno. Přistihl se několikráte, jak líbal si ruce, kterými se jí dotýkal.

Roztesknil se po ní a znova si odůvodňoval zbytečnost takového poměru. Odejde nyní jako vítězící, alespoň zdánlivě vítězící! Vždyť by to znamenalo konec klidu, kterého jest mu tolik potřebí.

Ale po chvíli chvěl se všechen zastrašen nedostatkem energie a síly k tomuto odhodlání. Nejmenší obtíž jej polekala, nejmenší nesnáz byla mu nepřekonatelnou. Což jestli se vrátí, pomyslil si a zachvěl se téměř fysickým strachem.

Bezradný, zoufalý svým bezútěšným smutkem zahleděl se dolů do zahrady; byla stopena v pohádkovém přísvitu večerního šera.

Takové ticho, takové ticho, opakoval si, chtěje ukolébati svoje sny klidem tohoto slova.

Snil sen plný smírného klidu, tichou pohádku večera a naivní lásky.

To vraceli se s přítelem z procházky kolem řeky. Na břehu čekala převozníkova dcera. Je to hezké děvče, venkovské a s rosou radosti v oku, se světlým vlasem, který jí tak sluší pod modrou oblohou, u modře třpytivé řeky. Viděla je přicházet již z dálky, ale tváří se, jakoby je nepozorovala. Stíní si rukou oči, a dívá se na druhý břeh. Potom klade ruce k ústům a volá přes řeku. Jen ozvěna se jí ozývá, prodlužujíc směšně poslední hlásky.

Dívají se . . . On i přítel . . .

Ale na druhém břehu je prázdno.

Otočila se prudce, jakoby pohněvána, že se jí nikdo neozval a pohodila hněvivě hezkou hlavičkou. Jsou nyní u ní a ona se tváří tak překvapena náhlým jejich příchodem. Je slyšet občas smích, mluví se hlouposti. A přítel, ten podivín! Nebaví jej asi tento rozhovor.

Odchází, jde po břehu a hází ploskými kamenky po vodě. Odrážejí se od vodní hladiny, jednou . . . dvakrát . . . třikrát, pak se potopí a několik šířivých kruhů se rozlétne hladinou.

Jsou tak vděčni příteli, že je opustil, ale je jim v první chvíli zároveň příliš silným ten pocit, že jsou úplně sami.

Stojí mlčky proti sobě a jejich oči se chvílemi střetnou. Ona se zardívá, hledá nějakou větu, snaží se promluvit, počít rozhovor. Je mu jí líto, ač se mu líbí i v těchto rozpacích. Ví, že by mohl začíti o čemkoliv, že bude mluviti o všem, jen aby se zbavila tohoto ticha, v němž možno poslouchat téměř tlukotu jejího srdce.

Ví, že ji žene krev do tváří toto ticho, ale jemu se nechce o ničem mluvit. Zdá se mu, že se v duších děje mnohem víc v takovém tichu.

Konečně jí vypravuje o svých potulkách v lese. Naslouchá tiše a ráda a pak se chlubí, co dělala dnes a svěřuje mu nějaké tajemství, jak dělává vždycky. Tentokráte je to zase stejně tak důležité, jako obyčejně. Ohlíží se úzkostně, nenaslouchá-li někdo, a pak vypravuje, jak nalezla dnes místo zcela ukryté, plné krásných, velikých jahod.

Půjdou prý tam, chce-li, a vede jej na místo ukryté v samých vrbách. Hledají spolu jahody a září radostí a samotou.

»Lido,« volá ji a ona se směje. Září radostí, objímána v pase, a přehlíží úmyslně jahody, aby musila o ně prosit. A musí prosit malýma rukama, než jí je klade sám jednu po druhé do maličkých úst.

Jdou, jdou na ještě skrytější místa, kde usedají.

Říká jí galantní hlouposti, jako: že stromy touží po jejím doteku a nastavují jí do cesty své větve, že její vlasy svítí ve tmě, stála-li před tím ve slunci, že tráva se tiskne rozkoší k zemi všude, kam vkročí — a ona stydlivě skrývá pod sukně bosé nohy s hloupými, vzhůru ohnutými palci. Naslouchají do dálky. Všude je napjaté ticho. Jen chvílemi mlaská příliv o mechovitou hrázi. Je tady tak příjemně, v tomto tichém zvětvení třesavých vrb.

Vzal ji tiše za ruku, kterou teď hladí, ale ona mlčí, trhá druhou rukou plnou hrstí zrosenou trávu a hledí smutně jinam. Je škoda rušiti takové ticho hovorem, a jemu se zachtělo říci jí celou tuto chvíli jedinou, jedinkou větou, ale šeptá jí pouze:

»Lido.«

Odporuje mu: »Vždyť se tak nejmenuji!«

Šeptá jí: »Ale já ti tak říkám.«

Chce se zlobit, jako obyčejně, chce se zamračit, ale pak se směje, směje se jeho zapomnětlivosti, že si nemůže zapamatovat tak jednoduché jméno; vždyť mu již tolikrát řekla, že se jmenuje —

Ale on schválně přeslechl to jméno a zase jí říká galantní hlouposti.

Večer se tiše šeří, jako drobný, mživý déšť.

A ona poslouchá, sepjatýma rukama se opírá o jeho rameno a hledí mu vlhce do očí.

Kloní svou hlavu k jeho, jejich tváře se dotýkají, a ona je šťastna, čekajíc, až jejich ústa se sejdou v tichém a krásném polibku.

Ale na blízku se ozvaly hlasy a kroky, které se blíží. Několik dam se směje a v směsici hlasů je rozeznat hlas přítele. Dámy se odvažují po velkých kamenech několik kroků od břehu a smějí se hlučnou radostí, když vlna vyšplýchne a smočí některé z nich hedvábné punčošky v nízkých lakovaných střevících.

Hlasy umlkají, stávají se nezřetelnými a společnost odchází . . .

Je ticho zase a Lida šeptá z ustrašení: »Neviděli nás!«

A jemu je tak lehce, tak příjemně, a v lehkém polibku, v němž sešla se jejich ústa šeptá jí tiše: »Neviděli nás . . .« — — — — — — — —

Procitl ze snění. Z dálky znělo sem jakési klekání mosazným, zbožným basem. V barevných oknech verandy zhasínala poslední světla.

Zachvěl se studeným vzduchem a zamnul ruce tichou radostí nad dozráním své energie, nad šťastným nápadem a nad pevnou vůlí, s kterou si řekl: »Odjedu zítra!«

To bude opravdu nejlepší finale. Ano, odjede a hned zítra! Tak nadšen byl svým odhodláním, tak šťasten, že opakoval si hlasitě několikráte svůj úmysl.

A bylo mu tak volno, tak odlétavě, že vrátiv se do svého pokoje a opřev čelo o chladivé sklo okna, musil přivřít oči opojen náhlou, radostnou závratí.

»Odjedu zítra,« znělo mu sladkou eklogou, jako smírné finale celého léta.

Dny tichého podzimku, trávené v tiché, zamlklé malostranské čtvrti zadýchaly svým milým smutkem v jeho představách.

Otevřeným oknem sem vyznival kovový bas vzdálené zvonice, která se právě domodlila zbožné klekání.

Tak volně mu bylo, tak usmířeně.

Pocítil v té chvíli jedinou touhu: ovládnouti možnost toho zázraku, aby aspoň v té chvilce bylo všem lidem také tak.

Tak tiše, tak usmířeně.

JAN HAVLASA:

POD SKALNATÝMI ŠTÍTY.

KRESBA Z TATER.

Pokrač.

III.

Ač bezmála čtvrtstoletí uplynulo od smrti Meškovy matky Jutky, bača Obervan dosud má v duši jasný a neporušený obraz jejích červeňoučkých tváří, černých očí, kaštanových vlasů, bílých zubů mezi temně rudými rety, její kypré postavy a švižné chůze, dosud dovede si obnoviti její hlas, její smích, její něžné lichocení, — vše má v nitru svém tak živé, co se týká jí, té milé, drahé, ubohé jeho Jutky, — jen onen Jurko kalil mu až podnes vzpomínky na ni, jako jediný, hadovitý kořínek kalí vodu čirého potůčku horského. Ale kořínek se časem utrhne, — i Jurko sešel se světa. — Je vinna voda svým přirozeným tokem? Jest on, Obervan, snad vinen, že jednal tak, jak musil?

Ale ne, nebude mysliti stále jen na to, co změniti se už nedá. Jurko zhynul někde v horách. Což na tom, že zhynul? Je lhostejno, kdy nás uchvátí spár smrti. Nikdy nepřipraví nás o více radostí, než od kolika nás uchránil strastí a bolestí. — A že stalo se tak trochu i jeho, Obervanovým, přičiněním? Bože, co měl dělat, co si měl počíti. Ostatně nevěděl, že Meško si to vezme tak k srdci, a že hned srazí si vaz, takový člověk života zkušený. A ostatně, když Obervan vše řádně rozmyslí, je to proň konečně dobře, že už je všemu konec —

Ať osud tomu tak chtěl nebo byla-li v tom pouhá náhoda, vždy stejně jest podivná celá ta historie s Jutkou i její dozvuky s Jurkem.

Proč on, Matej Obervan, tehdy šuhaj plný bujnosti, téměř po pět let si nikdy lépe nevšiml Jutky Garazdovy, jediné dcery dosti zámožného sedláka vážeckého, s nímž otec jeho byl v důvěrném přátelství? Proč jej za ta leta neupoutaly k sobě rozpukávající půvaby dívčí, proč ani na přástkách se nikdy nezahleděl v ony oči, jež potom tak šíleně líbával? Proč ho ani to nerozehřálo, když druhdy za měsíčného večera se vracejíce s polí, v lese přepadeni byli deštěm, a spolu se ukryvše pod keře, teplými těly se těsně sebe dotýkali? Proč při obyčejných hrách šuhajů s děvuchami o nedělních večerech nikdy nepocítil

zvláštní příchylnosti k šumné Jutce, ač laškoval s kde kterou a s mnohou tak, že se často i jemu zdávalo, že už našel tu, kterou hledal?

Osud? Náhoda? Vůle boží?

A potom?

Proč zachvěl se čímsi dosud nepoznaným, když Jutka zastavila jej za kteréhosi letního dne na polní cestě (bylo to opodál dráhy, blíže k Východné) a pravila mu hlasem bezzvučným: »Či vieš, Matejko, že sa budem onedľho vydávať?« — »Ale že sa neuhryzni v jazyk!« zasmál se tehdy Obervan, a mysle, že Jutka žertuje, dodal: »A koho že si budeš brať?« — »Nuž, — Martina Meška!« odpověděla polohlasně Jutka a všecka pobledla. Martina Meška! Člověka nevzhledného pro hlubokou, ohyzdnou jizvu na čele a pro stopy neštovic na tvářích, člověka nepříjemného už tím zvláštním protahováním každého slova, člověka však z dědiny nejzámožnějšího! Matej nemohl se vzpamatovati z úžasu. — »Čo povedáš?« tázal se nechápavě, a kdyby byl neviděl téměř sesinalých tváří Jutčiných, hotov jsa uvěřiti, že to vše řečeno bylo žertem. A poprvé snad cítil hnutí čehosi neznámého v duši, v celé své bytosti. Jutčin obličej mu v tom okamžení připadal jako umučený, jako na obraze, jejž viděl nedávno u bodického faráře. I hlas její se třásl tak dojemně, když zašeptala: »Nuž, — ozaj už toho Meška! Sobáš bude o päť týždňov!« —

Proč chytila náhle Obervana touha, sevříti ji do náručí a zlíbati ji? Proč se neodvážil to učiniti? A proč hlasem téměř jedovatým se zachechtal: »Hej, — taký ženich ako ňemasteny hrach, — ba čo povedam, — ako starý hrach, ktorý už hnije! — Veď neverím, že by sa dačo takovýho mohlo stať!« Ale Jutka jaksi vyčítavě odtušila: »No, — dobre sa ti smať, keď nič ťa nebolí!« — Obervan vybuchl: »A prečo sa tedy vydáváš zaňho?« — »Ej, kebysom ti rozprávala!« povzdechla Jutka s očima zaslzenýma. »Ale nebudem. Prečo? Nikdy sis ma nevšímal, len s inýma si chodieval — —« A slova jí utonula ve vzlyku. Matej stál všecek zaražen, nevěda, co mluviti. Konečně ze sebe vypravil: »Darmo sa nepovedá: orech tvrdý, zub červivý, — mladá žena, muž šedivý!« — Nehodilo se to přísloví v onu chvíli, Jutka čekala asi něco docela jiného. Aspoň pozvedla hrdě hlavu, nuceně se usmála a řekla pevně: »Nuž, — keď nič iného teraz nevieš, — ani do toho tebe nič!« — To opět podráždilo Mateje, že se ušklíbl: »Mladá žena, starý muž, nebývá tam dobre už!« — Jutka nezůstala mu pernou odpověď dlužna, a on posledním ve slově být nechtěl. A tak několika větami se pohádali nadobro, — ale proč se pohádali? Nebylo by se tak stalo, kdyby si bývali lhostejni. Ale tenkráte netušili ani zdaleka, co se stane za nedlouho. Ještě při rozchodu ji Matej bodl úštipkem: »Tak buď s bohom a maj se dobre se svojom ženichom. Šak mu už nevesty šlicu ofúkaly,*) — dobre, že našel ešte teba!« — A Jutka odsekla, hněvem se zardívajíc a hned zase blednouc: »Nuž, — plieskáš jazykom ako pastier kocarom, — ale smyslu v tom niet. — Choď len s pánem bohom a já idem s jeho synom.« — A otočivši se od něho, kvapně odcházela — —

Náhoda? Osud? Vůle boží?

Proč stalo se toto v několika oněch okamžicích? Mohl potom býti klidným? Což divu, že dnem nocí viděl před sebou utrápené tváře Jutčiny i jiskřící její oči, — že tlačila se mu před duševní zrak představa, jak ten ohyzda směle se odvažuje k Jutce na smrt ubledlé — — Těch muk! Těch strastí nekonečně bolestných! — Proč teprve tehdy otevřely se mu oči a poznal krásu Jutčinu? A proč neučinil ničeho na smíření s ní, proč nepokusil se o přerušení sňatku jejího s tím Meškem? Ach ano, byly prý to divné nějaké poměry! Meško ručil za starého Garazdu, jenž k němu měl mimo to i jakési veliké, starší závazky. Prý v tom bylo něco zvláštního, — a Jutka to odpykala, Jutčin život byl obětním beránkem. Oh, těch lidí prokletých! Proč Meško rok před tím se neutopil, proč ho zachránil tehdy právě Matej Obervan?

Vůle boží? Osud? Náhoda?

Jutka Garazdova vzala si Martina Meška. Gazdina Meškova, — hehehe! Pěkná gazdina k takovému gazdovi! Jak mohl býti Obervan klidný a spokojený, když viděl tu ohavnost? A když vzpomněl si, že mohl snad sám býti na místě toho ohyzdy? Jen s jinými jsi chodíval, opakoval si denně stokráte slova Jutčina, denně uvažoval o poslední své bouřlivé rozmluvě s ní, — a došel k závěru, že Jutka milovala jeho a on že nyní miluje ji. Co tehdy zkusil ve své duši! Jak zápasil s vlastním nitrem! A proč podlehl v tom zápase? Proč setkali se s Jutkou o dva měsíce později v lese, on jda na luka síci, ona s polí od muže? Proč byl tehdy tak v obličeji utrýzněn, proč v očích měl takový výraz, že Jutka hned musila porozumět, ač-li už o všem nevěděla? Proč dali se do řeči, proč se navzájem odprošovali, proč druh druhu přímo i nepřímo si stěžovali? Proč chvěly se jim hlasy, proč hořely jim zraky, proč třásly se i jásaly jejich duše? Proč oba naříkali na minulost i na přítomnost? A proč si navzájem četli v očích věci nevyslovené, ale tak veliké?

A potom viděli se častěji. Ovšem, že oba si v duchu říkali: potkáváme se náhodou. Ale i skutečné náhody jim pomáhaly. Proč oblíbil si ho Meško, proč den co den nutil ho, aby se k nim přišel podívat? Proč prosil ho, aby jel s Jutkou do Ružomberka na jarmark, kde oba měli si co opatřovati pro domácí potřeby? Proč měl tehdy Meško jakési řízení až ve Vídni, kde musil po-

*) Říká se o holohlavém.

býti bezmála tři neděle? A potom v Košicích na celý týden? A zase v Žilině na tři dny! Bože, co tu bylo náhod!

Nebylo ani možno jinak, musili se vášnivě milovati, musili si vynahraditi, oč je připravil zlý osud. A jakási obava, že snad nebude dlouho trvati jejich štěstí, plnila je bolestnou odevzdaností v osud i v lásku. Nedbali ničeho. Byli svoji duší i tělem.

A potom?

Proč v těhotenství svém Jutka nebezpečně ochuravěla, proč už týden před porodem bezmála umírala, a proč při porodu vypustila duši?

Osud? Náhoda? Vůle boží nebo spár satanův?

Oh, proč jen ještě před smrtí znova ho ujišťovala, že dítě jest jeho, Obervanovo, a proč prosila ho, aby dítěte si nenápadně všímal, zemře-li ona? Nemohla ovšem tušiti, že v ten okamžik zošklíví se Matejovi děcko, ač ještě nenarozené. A měl li před jeho narozením nejasnou obavu, jak měl potom na ně pohlédnout s láskou, — na vraha své Jutky, jak rád říkal si v duchu. — »Mé dítě«, jak protivné mu to připadalo, jak až k zoufání směšné! A proč k tomu všemu ještě starý Meško jej požádal, aby byl dítěti »krstným otcem«? Jaká byla to trýzeň! Jak mohl potom pomysliti na své dítě, jež osoboval si onen ohyzda, jinak, než s tajenou nenávistí?

A leta plynula, poměry se změnily. Starý Meško se začal opíjet a celé dny vysedávat v krčmách, malý Jurko byl už chlapcem pětiletým, hezkým a na první pohled připomínajícím matku. Přece však měl tahy, jež tuto podobu hyzdily, a pro ně Obervan nerad se mu díval do tváří. A s lety Jurkovými zdály se tyto obrysy růsti vždy silněji. I výslovnost jeho stávala se podobnou protivnému způsobu řeči starého Meška, a Obervanovi bylo trýzní nesnesitelnou, slyšel-li od někoho, že ten chlapec bude celý po otci, i prý tou řečí. Jak rád byl by vykřikl: »Nie, nic, — môj je to syn, — nie toho Meška!« Jak rád byl by lidem vysvětlil, že tu řeč má hoch jen proto, poněvadž denně slyší tak doma hovořiti otce, — vlastně ne otce, — toho Meška. Ale nemohl ničeho takového lidem vypravovati, musil vše uzavříti ve svých prsou — —

Po pěti letech se Matej Obervan oženil. Vzal si šumnou Dárinku Beluzovu z Pribiliny a téhož roku dostal po strýci vážecké bačavství. Po roce narodila se jim dceruška, dali jí jméno Hanuša. A po třech rocích zemřela mu žena při porodu i s novorozenětem, s hochem. Bylo to jako výsměch jízlivého osudu tužbám Obervanovým. Jak přál si syna, — a hle, zatím co k onomu Jutčinu se nesměl a nechtěl hlásit, zde ten se mu téměř již mrtev narodil. A s ním zemřela i matka, útěcha života Obervanova, při níž vyléčil se ze svého tajného žalu bezmála již úplně. Proč tyto rány naň dopadly, proč takový hrozný osud ho sklíčil na vždy černou trudnomyslností?

A v téže době upil se starý Meško. Po jeho smrti zbylo z všeho jmění osmiletému Jurkovi jen pramálo, ostatní rozchvátili věřitelé. Obervanovi jako »krstnému otci« připadla péče o mladého Meška.

Nová trýzeň, jíž nebylo konce. Co rozporů bylo při každém slově a každém jednání. Co útrap při každodenním promýšlení minulosti i budoucna! Jak mohl potom s láskou se dívati na svého syna, jenž před světem platil za dítě toho proklatého Meška! Jenž připamatovával ho stále na smrt Jutčinu, na smrt Dárinčinu, na smrt jeho synečka — —

A leta utíkala, vodou plynula. Mezi Obervanem a Meškem vyrostlo cosi nevysloveně nepřátelského. Po celé jaro, léto a do pozdního podzimu spolu bývali na salaši, v zimě doma na dědině, a každého snad dne aspoň malicherností, jíž jiný ani nepozoroval, si ztrpčovali život. Ona tři leta, kdy Jurko byl na vojně, oběma byla úlevou.

A když se mladý Meško navrátil, začala stará písnička znova. Obervan čekal už dychtivě, kdy se Meško bude ženit, ale Meško se sobášem nespěchal. A teprve včera zvěděl starý Obervan příčinu jeho váhání, příčinu, pro niž byl by se sám málem byl zbláznil:

Jur Meško se scházel s jeho Hanušou! Proto ona tak často chodila na salaš, a proto tak málo pobyla s otcem v kolibě! Jeho syn s jeho dcerou! A kdo ví, zda už nedali se strhnouti mladou vášní — —

Pokrač.

FEUILLETON.

Boža Adalgèsa Kvapilová:

JEN BOLEST NEZNÁMÁ DNES PŘIŠLA KE MNE...

Rozprostřela jsem koberce po všech síních, očekávajíc ono velké Štěstí, které se dnes ohlásilo. Ve všech lustrech plály svíce, jako symboly mého nadšení, — ve vázách voněly čerstvé květy, které jsem trhala v očekávání Jeho, a Jemu na počest.

Moji pávi zářili svým nebesky modrým peřím, a bílé labutě pluly na jezeře v tichém zamyšlení.

Slíbilo, že přijde, ono velké, radostné Štěstí. A očekávali jsme ho v jásavé předtuše a připravili jsme ovoce a vína z mých skvělých sadů.

Hodiny bily — v Nekonečnost táhly se všecky vteřiny, a vlny Nekonečna ubíjely naši radostnou náladu.

Ono nepřicházelo — Svíce zhasínaly, — kanáři ztichli, květy vadly — — a vůně umírala, — až náhle temný stín ohlásil svou přítomnost.

To nebylo Ono, jásavé a sladké!

Bledá, vážná a zadumaná postava se blížila.

— Jsem Bolest, již jsi nepozvala, — přicházím na místě velkého Štěstí, jehož jsi nehodna. —

A usedla se mnou k hodům, co zatím labutě odlétly s jezera a pávi truchlivě se zahleděli do mých očí.

EDMOND ROSTAND V AKADEMII.

S velikou slávou byl autor »Cyrana« uveden do sboru nesmrtelných. Již půl léta před historickým dnem 5. července praly se vznešené markýzy, cizokrajné vévodkyně, millionářské židovky a Američanky o vstupenky, neboť přijetí Rostanda do Akademie bylo událostí společenskou prvního řádu a konkurující ve veřejném zájmu, s automobilovými závody, ministerskými skandály a ukradenými perlami Liony de Pongy. Mladý poeta přijel do Paříže ze svého letního sídla, kde po mnoho měsíců již zotavuje své porušené zdraví a je pronásledován všemi reportéry pařížských žurnálů, kterých příležitostně zmocnilo se lyrické nadšení při pohledu na »elegantní pleš« a štíhlý dandyovský zjev poety a přirovnávali jej k Alfredovi de Mussetovi. Horlivě interviewovali též jeho sličnou ženu, básnicky velmi nadanou, a dokonce i jeho krejčího, který mu ušil nejšviháčtější zelený frak, který kdy byl nošen pod kupolí Mazarinova paláce.

Šťastný Rostand! U věku třicetipěti let, u věku, kdy Flaubert nebyl ještě ničím, kdy Turgeněv nevydal ještě svůj první velký román, dosáhl nejvyššího vyznamenání francouzského literáta, je nejslavnějším dramatickým básníkem evropským a Mendés jej porovnává se Shakespearem.

Rostand, jak píše »Liberté«, četl krásně svou řeč před slavnostním shromážděním Akademie, jejíž sál amfiteatrální byl přeplněn, a kde se tlačili ministři, vyslanci, aristokratky, herečky. Poeta »L'Aiglona« si zakoketoval s tím, že jeho debut v Akademii byl též jeho debutem v prose. Jako jemný Briseux psal dosud jen ve verších a bylo k tomu zapotřebí tak mimořádné, slavné příležitosti, aby se dal pohnouti k vyjádření svých myšlenek prosou. Mluvil roztomile, s tím espritem precieusním a někdy více naivním nežli raffinovaným, jenž vyvolává zbožné zanícení u pařížských dam, diskrétní poloúsměvy u starých elegánu vzpomínajících na tradice duchaplnosti francouzské, mluvil velmi roztomile o sobě a částečně i o básníkovi »Dcery Rolandovy« Henri de Bornierovi, svém předchůdci ve fauteiulu Akademie. A Sarah Bernhardtova jistě přitlačila svuj parfumovaný šáteček k svým očím zářícím věčným mládím a atropinem, když »její« poeta líčil dojemně poetickou štědrovečerní noc narození heroického básníka Bornera. Úspěch Rostandův byl úplný a referent svědomitě zaznamenává, jak kdo poslouchal řeč nejmladšího Akademika: Paul Hervieu s něžným úsměvem, Claretie s dojatou vážností, Paul Deschanel si kroutil kníry a Coppée se snad v duchu modlil ‚Otčenáš‘«.

Rostandovi odpověděl vicomte Melchior de Vogüe, známý autor díla o ruském románu, méně známý autor několika francouzských románů. Urozený spisovatel, bývalý diplomat, uvítal básníka mušketýrské bravury a Napoleonské slávy s gestem grandseigneura a opěvoval jeho šťastné mládí. Jeho řeč byla prodchnuta ohnivým patriotismem. Porovnával Cyrana s Don Guijottem. Líčil první divadelní úspěchy Rostandovy v idyllické poesii »Romanesques«, v biblické »Samaritoine«, v něžné »Vzdělané princezně« a pak ten náhlý vzmach ku slávě v »Cyranu«.

DIVADLO.

Zmínil jsem se již, že k rozloučení se divadla s paní Sklenářovou nastudována a nově vypravena byla Shakespearova »Zimní pohádka«. Hrála se třikráte a zapadla. Docela touže cestou, kterou šly před ní »Makbet« a »Dvé šlechticů veronských«, odstranila se tiše s jeviště, aby udělala místo tomu, co našemu znamenitému divadelnímu p. t. publiku lépe jde k duhu, a co mu spíše stojí za ten šesták na domovníka, než nějaký takový Shakespeare; na příklad právě nyní taková převýtečná a báječná »Cesta kolem světa«. Dva, tři protesty se ozvaly, jeden se samého jeviště, ale což to znači. Tady je třeba zakrojit blíže k jádru toho nahnilého ovoce. Bude nutno vyjasniti stanoviska, říci pravdu na všechny strany, a bude-li někde nutno užiti drsnějšího gesta, tož bez ostychu. Což není nejvyšší čas, aby promluveno bylo opravdově a zásadně? Vždyť takhle se opravdu přímo vnucuje otázka, nač ty všechny krásné snahy, nač všechna ta energie, nač to chtění uměleckého, když není pro koho, když máme v hledišti parvenue, kteří chtějí jen ploché, jen talmi. Seriosní umělecká práce stojí příliš mnoho krve a nervů, než aby za dnešních poměrů nebylo nutno ptáti se, není-li jí pro tak laciné choutky našeho obecenstva vůbec škoda. Je tu mnoho shnilého v tom našem státě dánském, a stojí za bedlivé úvahy Dlouho se takhle laborovat nedá, ani není myslitelno, že by se mohly tak lehce vyhazovati přes palubu »Makbetové« a »Zimní pohádky«. Je-li třeba »Excelsiorů« a ostatních takových »lahůdek«, tož dobrá. Ale je to chorobné, a nutno hledati rozumnou a k cíli vedoucí methodu léčení. Tím spíše, že je to nemoc zastaralá, takový chronický katarrh vkusu. Jednou se to přece u všech všudy zlomit musí. Kde jsou povolaní lékaři — felčarů by bylo dost, ale ty jen hezky od těla --- kteří by hledali pravé složky ruzných medikamentů. Není ovšem třeba býti tak slabošsky povolným ke zkažené chuti pacientově. Až se to nahlédne, že cesty k cíli jdou jinudy, pak se snad, v pravou arci chvíli, vrátí i tak kvapně odstavená »Zimní pohádka«, i »Makbet« i snad jiná díla, o jejichž uvedení na scénu kdysi rozhodovaly ušlechtilé snahy příliš svědomitě chápaných povinností uměleckých. Představení »Zimní pohádky« bylo jedním z velmi dobrých představení sezóny, jmenovitě zásluhou páně Vojanovou v roli Leonta a komických postav hry s Autolykem páně Muškovým v čele, a při tom tak pietně, vkusné, s náladou a s uměleckým cítěním scenováno, že jsem jeho předčasné mizení s jeviště sledoval s opravdovou vnitřní nevolí. Na té sice nikomu nezáleží a ovšem ani nemusí záležeti, ale — což bylo-li nás pohoršených více? A bylo, za to ručím. — s —

*

Jar. Hilbert: Falkenštejn.

Po praeludiu plném dissonancí, při němž v aristokratickém profilu autora »Viny« objevilo se pojednou několik hodně vulgárních vrásek, uveden byl »Falkenštejn« Jar. Hilberta konečně přece na scénu. Na kolik přispěl onen rozvířený prach sensace k úspěchu kusu, zůstalo dosti pochybno, stejně jako o něm nerozhodovaly v den premiéry skupiny tlustých či méně tlustých, literárních či méně literárních přátel autorových, kterým se sice autor i režisér po třetím jednání povinně šli poděkovat, ale jejichž ostentativní potlesk, tak až příliš nápadně po vykonané práci po třetím aktě ochabl, a kterýžto potlesk, ach tak rád byl by chtěl znamenati i jiný ještě projev, kdyby to právě bylo něco znamenalo. Ne, o úspěchu »Falkenštejna« to všecko, co přišlo před ním a s ním z ulice, nerozhodovalo; ten si drama přineslo s sebou a v sobě samo, ne ovšem tak docela svými kvalitami divadelními, ale jako umělecké dílo.

Zdramatisovati postavu Falkenštejnovu bylo od let uměleckým snem Hilbertovým. Touha po velikém gestu, po mocném rozpjetí dramatické architektury, po jisté pathetičnosti promítnuté na desku moderní niternosti, ta zpívala v Hilbertovi již tehdy, když po »Vině« rozbíhal se k dramatu, tuším že dokonce k trilogii »Pěvec«, jejíž zlomky ve »Volných směrech« i jinde, myslím, otiskl. Již

tehdy zaujala také postava Falkenštejnova silně fantasii jeho, a chystal se k dramatickému vykořistění některých historických námětů doby, z níž pan Záviše z Falkenštejna zůstal dějinám. A když dnes je dílo před námi na scéně, třeba jen sledovati je pozorně a nezůstati při tom jen na jeho povrchu, abychom nijak se nemusili zastavovati nad tím, že autor her moderních, se všemi ambicemi tohoto literárně-divadelního směru, na obrátku napsal drama historické. Především ne na obrátku, a po druhé je to »historické« drama historickým právě jen tím, že osoby jeho chodily světem a řídily proudy událostí před několika stoletími. A ještě snad také tím, že autor chce v něm budovati českému dramatu znovu stavby vysokých síní, smělých oblouků, pyšně sklenutých kopulí a kamenných, strmých věží, ovšem ne vždycky stejně se zdarem. Jinak je duch dramatu, jeho konflikty, jeho vnitřní děje, jeho ideové navíjení a křížení zcela moderní. Je nepopíratelným právem básníka, aby určitou postavu, určitou dobu historickou osvětlil si pro svoji práci novým světlem svého individuelního nazírání. Jak daleko smí při tom sejíti s cesty zvyklosti, pokud hřeší snad i umělecky, zlomí-li základní kostru jednotlivých karakterů, ať osob, ať doby, to vše je již samostatná kapitola, která se z rámce referátu vymyká. Ale postava Falkenštejnova tuto hru moderních světel po své bytosti i po okolí svém a celé své době snese. Není tak pregnantně vytyčena v dějinách, aby si ji nesměl básník přitočiti s té stránky, jež se mu hodí.

V dramatě Hilbertově postaven je tento zvláštní a silný zjev mezi Vítkovci jako nositel veliké ideje svébytí Čech. »Nové, lepší, samostatné a slavné Čechy«, to znamená Falkenštejn vedle slabého a oslabovaného Přemyslovce Václava a proti biskupu Dobši, ztělesněné to myšlence přilnutí Čech k Německu, předbojníku státní myšlenky rakouské. Tedy pojetí ne přesně historické, ale umělecky silné, schopné dramatického vyjádření. Hilbertovi podařilo se vybudovati drama svoje k několika znamenitě účinným scénám, zkřížiti v něm zájmy svrchovaně působivě a při tom zcela lidsky, životně. To je právě ono plus, jež dnes od historického dramatu žádáme, aby nehrálo jen figurami, ale aby jím vanul oddech lidských srdcí, aby jím proudilo teplo života a zachvívaly v něm jeho vášně, bolesti i úsměvy. A Hilbert hledal tudy cestu novému svému dramatu; to jsou postavy života, lidských snažení a zápasení na venek i uvnitř. Jen ve vnitřní dramatické spojitosti to místy uvázne. Výstup za výstupem stavěn je obratnou rukou dramatika, ale přece ne jeden z druhého, spíše jen tak vedle sebe. Lidé přijdou a odcházejí, sami o sobě zcela na místě, i dobře působivše, ale ne opřeni do nitra událostí, ne jimi vyvoláni, jen autorem. A pak: všeho je v přemíře, a to hrozilo u diváka i zavésti od nepopíratelně dobrých kvalit Hilbertova dramatu k podcenění a ke generalisování v neprospěch uměleckosti díla. Na konec však důkladnými škrty (jak tu byl ten pokřik dříve planý a svévolný!) ustoupilo se neúprosným požadavkům scény, a hře byl zachován úspěch! A přece myslím, že mohlo se učiniti ještě více, a bylo by i to v zájmu kusu. Ať zmíním se jen o scéně obou královských dětí po mocně působivé scéně zajetí Falkenštejnova a duševního shroucení královny, kteráž scéna, byť umělecky sebe krásnější a sebe výmluvnější, s jeviště oslabovala dojem předešlého. Tak i monolog Falkenštejnův po obratu věcí ke konci druhého jednání (vůbec ve všech monolozích mohlo jeviště býti skromnějším a nechati více jen knize), tak i konečná scéna zabití biskupa mladým Janovicem, která po mém soudě měla býti autorem vypuštěna vůbec, protože jí ztrácí pád Falkenštejnův a jeho myšlenky, nad jejíž popravištěm tyčí se vítězně idea Dobšova, na tragice i na vnitřním symbolu, a zůstane konečně i na venek, do publika nepůsobivá, spíše překáží.

Když už jsem u námitek, především měl bych protestovati proti dikci kusu, nečeské, češtinu přímo provokativně zohavující, místy do nestvůrna kroucené a nestravitelné. V ní hrozí utonutí i některým básnicky cenným a opravdově krásným místům. Ale to by byla velmi obšírná kapitola. Jedině tak promyšleným a v deklamaci krásně členěným i tónovaným přednesem páně Vojanovým byly některé passáže snesitelny. A tu jsme již u hereckého provedení.

Večer »Falkenštejna« byl opět jedním večerem triumfu, velikého, dokonalého triumfu umění páně Vojanova. To, co právě je snahou básníků takových postav, jako je Falkenštejn, moderní niternost promítnout do velikosti, dáti hnutím svědomí a srdce velikost gesta a tragiky, to herecky interpretovat je dáno Vojanovi. Jde s postavou svojí do hloubky, aby viděl, odkud vyšla, kudy spěla a kam míří, dovede při tom naslouchati každému tepu její krve. Tím vytvořil v poslední době několik postav, které vyvolávají nejen respekt pro sebe, ale i touhu, aby i určité některé jiné prošly výhní jeho herecké tvořivosti. Falkenštejn jeho byl ostatně i v jednom ještě směru potěšitelný: byl odlišný. Nevím, jestli bych neměl se odvážiti k tvrzení, že hra sama stojí i padá s Falkenštejnem Vojanovým. Vedlo by daleko a z mezí referátu, kdybych měl oceňovati výkon do detailů; snad budu míti k tomu příležitost jinde. Ale stál vysoko nad úrovní, a je radostno se k němu vraceti a do něho se zahloubávati. Paní Laudová dala Kunhutě pečlivě všecky svoje prostředky, tedy především vnějšek. Její Kunhuta, kde jako královna vystupovala, chytila všude, kde jako královna jednala, jistě namnoze. Ale Kunhuta ve »Falkenštejnu« je především žena, a na to je umění paní Laudové ovšem přece trochu příliš vnější. Proto i tam, kde se dějí v nitru jejím veliké otřesy, kde zmítají tu úzkosti, touhy, odpory, vášně i naděje, vítězství i bolesti, tu šla mimo. To arci tkví v hereckém naturelu, a sluší poctivě jen doznati, že umělkyně věnovala roli velmi mnoho píle i hereckého raffinementu, a že přemohla leccos, čím by byla mohla býti svedena k obyčejnému pathosu svých heroin. Velmi cennou postavu vytvořil z biskupa Dobše pan Želenský, v masce i interpretaci. Studené a rozmyslné upjetí k pevnému cíli, železnou zpersonifikovanost určité ideje dobře dovedl vystihnouti. Svrchovaně zajímavou bytost uvedla na scénu i slečna Grégrova ve svém mladém králi Václavu. Jmenovitě znamenité scény při návratu z Míšně v prvém jednání a vstupu v aktu čtvrtém vysoko si cením. Přes autorem nedokreslenou a unáhlenou velikou scénu s Falkenštejnem v jednání druhém přeneslo ji její umění se zdarem, ano některými tóny i samo dokreslovalo. Při kněžici Kunhutě slečny Dostalové nepřekáží mi příbuzenský vztah, abych doznal, že scénu s Kunhutou před příchodem abatyše Anežky, jedinou a to větší svoji scénu, zahrála s velikým svým procítěním. Abatyše Anežka, jedna z nejkrásnějších postav kusu, mohutná a slavná, chránkyně rodu Přemyslova, byla svěřena umění paní Danzerové, která zejména v prvním jednání nalezla pro věšteckou tu bytost vhodný tón; škoda, že nepřipojilo se k celkovému hereckému vyslovení této postavy více té jímavé, nadobyčejné velikosti, více grandiosnosti v tom mystickém zanícení pro osud rodu, řekl bych. Ze shluku ostatních postav hry sympaticky upozornili na sebe pan Vávra v roli Vítka z Krumlova a pan Matějovský jako Ješek z Janovic. V roli klíčníka exponován byl prazbytečně takový herec jako je Mošna. Roli je to arci na prospěch, ale rekonvalescentní umělec měl by býti alespoň do té míry šetřen, aby nemusil se unavovati v úloze, kterou by i jiný bez újmy kusu stejně odříkal.

Hra měla úspěch, a má dosti podmínek, aby se stala po zásluze hrou repertoirní. Délky její jsou, jak již jsem napsal, zmírněny, a také přestávky mezi jednotlivými akty omezily se na nejnutnější dobu. Zásluhou pečlivé režie páně Šmahovy. Měl jsem ovšem pro svou osobu o vypravení scény tu a tam původně některé odchylné představy, které by snad mohly býti diskutabl. Ale vzdal jsem se toho úmyslu, jakmile jsem uvážil, že mohlo by věcnému mínění referenta býti podkládáno, čeho byl dalek, jak to je někdy u nás již zvyklostí, a v tomto případě

kterému již tolik zdánlivě nemožného předcházelo, zvláště možno. A toho nemám zapotřebí. — s —

POESIE MLADÝCH.

In Arnošt Bláha: Ať je země písní. — Jarmil Krecar: Předčasné vinobraní, vlastním nákl. — J. V. Janovický: Vlny, »Lotus«. — K. Skřivan: Potulný zpěvák, »Nový život«. — Josef Müldner: Stroskotání, »Srdce«. — J. Želiva: Kde dohořely hvězdy, vlastním nákladem.

Bylo mi opravdovou námahou přečísti tyto knihy mladých a přál bych si, aby všechny ty básně, vyjma knihu p. Müldnerovu a některé piecy sbírky p. Bláhovy, nebyly vůbec vyšly tiskem. Mám-li dle těchto svazků a jiných, o nichž již bylo v tomto čísle referováno (pp. Hilar, Hodáč, Pekárek etc.) říci bilanci mladých básníků, pak vyznívá u všech, vyjímám dvě uvedená jména, ve dvě jednoduchá slova: epigonství a impotence. Ne hledání různých nuancí, vůní, barev a zvuků, ne psychické stavy, zachycené nějakou solidní formou — nýbrž napodobenmy a bizarní parodie na moderní proudy v poesii. Mluvil jsem o epigonství: je zvláštní, že mnoho přijímají básníci od Jaroslava Vrchlického, zvláště formou; pan Bláha stojí zde nejvýše; méně a dosti nepochopeně pan Janovický, docela nemotorně pan Želiva. I v písních p. Skřivanových místy proráží vliv Vrchlického.

P. Bláha je — jako mnozí — toliko improvisateur, odtud tolik různých motivů, které nepřipouštějí dosud určitých obrysů jeho individuality. Chce působiti zrakovými effekty všeho druhu, má i jistou permanenci v pohybu. Je slavnostní, místy i dramaticky mnohomluvný a tím nucený. Zabíhá-li k meditacím, stává se hořkým, — a zbloudí až k pantheismu. Jeho obrazy i všechna básnická mluva je dosti slušná, třeba že inspirována odjinud, zvláště tam se nejvíce zamlouvá, kde pan autor podává vise složitějších obrazů ideových; snad v budoucnosti lze od p. Bláhy očekávati více, než podaly dosud vyšlé dvě jeho knihy.

Pana Skřivana Potulný zpěvák vděčí mnoho Hálkovi, zdá se, jakoby celé věty byly odtamtud vypůjčeny. Je to kniha, která nic nepraví, tónem svým zabíhajíc nejen ku všednosti, ale i k triviálnosti. To platí o písních i o balladických piecách. Vše je nám již příliš známé, čítánkově otřepané.

P. Janovický je nepravý novateur, který má více verbálního snažení, než vnitřní iniciativy myšlenkové. Jeho věty bez metra dlouze rozvleklé, kde od konce musíte se vrátiti ku začátku, abyste pochopili smysl, jsou jen maskou modernosti, právě tak jako inicialy některých slov, tištěné velkými literami. Zřídka naleznete větu, která je silnější svojí expressí, o dojmu nelze zde vůbec mluvit. Odpuzuje zvláště časté opakování se slov za sebou, protože zvyšuje mrtvost knihy.

P. Krecar chtěl by psáti volným veršem, ale patrně neví, že tu třeba trocha rhytmu; jeho kniha (podobná nějakému prospektu továrny na cikorii) obsahuje osm básní, jež v pravém slova smyslu hnusí se svým bezděčným karikováním dekadence, svojí nemotornou snahou imitovati některé z ultra-moderních básníků.

Také p. Želiva, který až křiklavě vybral si celé věty z některých autorů, zvláště Vrchlického, mohl si vydání svojí knihy ušetřiti. P. Klášterského sentimentální alluru, která beztoho je dosti zředěna, učinil tak vodnatou, že připomíná produkty kvartánské poesie; a nahlížeje patrně dosti často do básní Jar. Vrchlického, připojil dojmy z této lektury k svojí »tvorbě« — s takovou naivností, s tak nechutnou banalitou, že skoro profanoval básnické umění Vrchlického.

O knize p. Müldnerově píši zvláště, protože stojí nepoměrně vysoko proti ostatním — řadím ji sem jen proto, že také její autor patří k mladým. Je to kniha seriosní, při které možno mluviti o talentu p. autorově. Je myslící, při dotyku se zjevy přírody hledá analogii života, na kterou applikuje jednotlivé kmity přírodních úkazů. Zrakové jest mu jen podřízeným živlem: barvy, zvuky a tvary jsou jen vyjádřením lyrických episodek, jež si duše, vzdavši se reality, sama konstruovala. Takovou je zvláště prvá část Moře, dojmy to z cesty do Hollandska a k moři, která vedle zevních dojmů podává hry obrazivosti, jež zůstávají uvnitř, aniž se vnucují; to jest partie, které nejspíše přísluší tvrzení, že symbolisuje. Její povrch je pak prostředkem dekorativním, který posiluje její impressionistické působení. V oddílu Marnost ženy je p. autor trochu rozptýlený. V jeho poměru k ženě je jistá reserva. Vyjadřuje-li odpor k ní, činí to tlumeně, jakoby odvolával. P. Müldner je reflektivní lyrik, plynný, se smyslem pro formu, trochu zamžený a přece se světelnou atmosférou, který v obrazy skutečna vkládá svoje vise. V knize jeho je několik pěkných čísel (Původ listí, Ozvěna atd.), které vyrovnají váhu její oproti některým slabším piecám. Jean Rowalski.

LITERATURA.

J. Neubauer: První láska. Novella. Nákl. Děl. knihtiskárny v Praze.

Kniha má za motto slova ze známého a otřepaného kupletu »Ta první láska . . .« a líčí svrchovaně naivním způsobem lásku kvintána k třináctileté Růžence. Pochybuji, že byla až dosud napsána kniha způsobem tak věrným a tak humoristickým. Četl jsem knihu p. Neubauerovu dvakrát, pokaždé s opravdovým zájmem: tak je dětinská, a nanejvýše veselá i při tom svém tragickém zakončení. Radil bych p. autorovi, aby se akkomodoval také erotice nemluvňat, aby psal tragické romány, které se odehrávají v duších pětiletých hošíků a tříletých děvčátek. J. R.

Adolf Brabec: Z víru velkoměsta. Praha 1903. V kommissi knihkupectví Hejda & Tuček.

Pyšně nazval p. Brabec svoji práci románem; zatím však není ani novellou: vůbec ničím. Snad každá práce Flygaré-Carlénové má více zcelení, více cíle než tato nemotorná kompilace několika episod, jakých každý mladý muž zná dnes na sta. Je to krátká historie: mladý člověk přijde do Vídně, zažije tam milostné dobrodružství s vdanou paní, u které bydlí, pak s jakousi prostitutkou a konečně vrátí se do náručí svojí studentské lásky. Je skoro směšné, jak p. autor po způsobu kalendářové literatury zapomíná mnoho dopověděti, spoléhaje na to, že několik pikantních avantur a dramatické zakončení stačí k vytvoření románu. Měl by také věděti, že ani dokonalá znalost dotyčné životní sféry nestačí sama k tomu, aby člověk mohl napsati umělecký román. J. R.

SVATOBOR,

spolek na podporu českých spisovatelů a jejich rodin, konal valnou schůzi 27. května, v níž vzpomněl jednatel V. Vlček zásluh zvěčnělého Riegra o spolek a přečetl jeho poslední vůli o věnování 200.000 korun. Vzpomenuto též všech ostatních zesnulých členů »Svatoboru« i těch příznivců, kteří ve svých posledních vůlích odkázali různé obnosy spolku. Za předsedu spolku byl zvolen profesor Dr. Thomayer, což bylo uvítáno se všeobecným uspokojením, neboť známa je nestrannost a vážnost znamenitého vědce a duchaplného causeristy ve věcech literárních. Náměstkem předsedovým jmenován byl Al. Jirásek a účetním M. A. Šimáček.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buděež adresovány: Casopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 20. ČERVNA 1903. * ČÍSLO 26. *

NOVÉ BÁSNĚ JAROSLAVA KVAPILA.

ROZKOŠ OKAMŽIKU.

V tobě stajena je věčnost celá,
krása vášně, ryzost přesvědčení,
nesmrtelnost smrtelného těla,
zpupnost zla i bělost roztoužení.

Vše je tříští náhody a zvyku,
není třeba, bychom pro to byli —
tys jen pravdou, svatý okamžiku,
protože jsi opravdu v té chvíli.

Po tobě vše do šediva splývá,
po tobě už není horoucnosti,
radost činu jako bolest divá
zanikají tebou do marnosti.

Hrdě se jí člověk v tobě rouhá,
rozkvétaje tebou do krvava,
nesmrtelnost únavná a dlouhá
v záchvatech tvých nádhernou se stává.

Andělů máš zavržených pýchu,
celá věčnost tebe nezkonejší —
stejně krásný v čistotě i hříchu
pozdraven buď, vládce nejslavnější!

TICHO.

Abys poznal, co ti dáno není,
zavřít musíš oči jako v snění,
rozsvítit své duši, neptat se jí,
kudy do závratna její chvíle spějí.

Kdybys řekl slovo, kdybys vzdychnul,
na vždycky by okamžik ten ztichnul,
a tvá plachá duše jako žena
před tebou by stála nahá, zneuctěna.

DOLOROSO.

Tak blízko jsi — a nemáš ani zdání,
co duše moje musí unésti . . .
Ne úsměvy, ne slzy, pohrdání:
jen mlčení měj pro mé bolesti!

My nedovedem mluvit jiných řeči,
jen ruku svou mi polož na čelo —
má bolest byla stokrát, stokrát větší,
byť stokráte to tebe bolelo.

Jsme na pobřežích věčnosti a smutku,
a veliké je ticho nad námi,
jdem pospolu a neznáme se vskutku —
já krví splácím, co ty slzami.

HELENA NOSKOVÁ:

MILENEC.

I.

Historie má jest vlastně velmi dojemná,« pravil na Žofíně mladík asi pětadvacetiletý své tanečnici, dámě o něco starší.

Seděli na estrádě, pod obligátní palmou. Bylo tam útulné šero, zabarvené tlumenou červení koberců a draperií.

Dáma byla spisovatelka slečna X., statečná bojovnice, hajitelka posvátných práv žen atd., krasavice poněkud již unavená; unavená životem, slávou, dobročinnými bazary, matičními akademiemi... Jak ráda byla teď, že sedí; tanec už ji také znavoval.

Mladík byl básník Y. a byl z její družiny; z družiny, jaká patří k osobám spisovatelek, dívek z dobrých rodin. Přetančil s ní právě povinný valčík, a nyní odpočívali na estrádě. Bylo k půlnoci, protektor opustil už ples a mládež byla v kole.

»Žijete tak samotářsky poslední dobou... u nás jste se neukázal už asi rok. Je to tak vážné...?«

»Vážné... to jest, přijde na to, jak jste dnes naladěna, slečno. Melancholicky — či laškovně? Možno různým způsobem jednu a tutéž věc přijímati: To přijde na náladu.«

»Ach — rozumím,« řekla na to velmi jemně a šetrně.

Mladík ale byl vesel.

»Budiž — vyzpovídám se vám!« zvolal rozjařeně. »Všechno vypovím! Mnozí před vámi utíkají, víte o tom, slečno? Jste... promiňte mé upřímnosti... jste postrachem dobrých rodin a klidných existencí. Neboť jen gymnasisté a poetické mladé dívky snad ještě rádi do románů se dostávají. Klidné existence nerady jsou kompromitovány. Já, který jsem... prosím, dovolte mi domluvit... který jsem tak uprostřed stadia gymnasistů a solidních existencí — se nebojím. Rodiny nemám, úředník nejsem, v dobré společnosti octl jsem se dnes vlastně nedopatřením —«

»Tiše, tiše, pamatujte se,« stiskla jeho rámě.

Začervenal se a okamžitě stichl. Jeho modré, dětsky upřímné oči zbázlivěly.

»Má historie je velmi dojemná.«

Dáma oživla. Únava její rázem zmizela.

»Vy víte, slečno, že jsem také z dobré rodiny —«

»Prosím, jen věcně a bez ironických poznámek.«

Vzhlédl k ní zarmoucen.

»Ne, slečno, toho nežádejte,« zaprosil, »co pak je moderní literatura? Jen ironické poznámky. Sujety jsou věčné. Tu se nedá nic nového vymyslit. Zbývá tedy jen forma.«

»I tak si nechte svou formu a povídejte.«

V sále řadili se k besedě. Před vchodem na estrádu byla kolona velmi rozpustilá. Hoši byli zcela mladí, měli mnoho řečí a jevili upřímnou radost ze sebe. A z toho, jak se ukláněli, rámě nabízeli, bylo patrno, že na podzim ještě chodili do tanečních hodin. Dívky byly různého, neurčitého věku a všechny se smály a pískaly, ať řekli hoši co chtěli.

»Všimněte si prvního páru,« upozornil mladík na estrádě svou společnici. »Vidíte? Ten kluk je zamilován. Ona je hezká, ten živůtek s ramen klesající jí sluší; a drzá je — takové se nejvíce líbí těm nejmladším. Že je hloupá a protivná tím svým kroucením a kvikotem, to mu nevadí. Ale nejen to; jemu, dušince, nevadí ani, že se směje na všechny a lísá se ke každému... a že by po případě, kdyby byla příležitost, každý ji mohl míti... Ten blázen — to jsem byl já; tak jak toho zde vidíte — takový jsem byl já.«

Zazněla předehra, páry se spojily, ruce do taktu rozhoupaly —

»Také jsem od vás něco četl, slečno. Tušim, že i vy píšete ráda o ‚ženě'. — ‚Žena jest...' — ‚Žena, která...' A tak dále. Drahá, velectěná slečno! Dovolte: to o sobě píšete? Žena. Muž. Zde by se měl každý mírnit. Trochu méně se oháněť. Neboť častěji jsem to já, jsi to ty a jest to on. Základní motivy jsou ovšem společné. Ale historie a okolnosti — tu se rozbíhá na tisíce cest, a není jediné společné. Proto nenávidím spolky a schůze, řeči a brošury, proto nenávidím —«

»Patří to k věci?«

»V moderní literatuře není věci. Povídám o sobě. Co mne zajímá, co mne zlobí nebo bolí, o to se mi jedná, a to je vždy na místě. Ostatně vy jste spisovatelka, na vás jest, aby z tlachu byl román. Zápisníček s sebou nemáte? To je chyba. Pište do tanečního pořádku. Doma můžete konstruovat.«

»Kde se však ničeho neděje, z toho je těžko konstruovat.«

Dáma vstala, rozmrzelá a zklamaná. Přistoupila k barrieře. Dole vířil furiant. Hoši, kteří na podzim ještě chodili k Linkovi, prováděli tury přesně dle předpisů; i ruce v bok dávali, i nohama v lakovaných střevících s mašlemi našlapovali i dupali, všecko právě tak, jak u Linka se byli učili.

Slečna X. je chvíli pozorovala; avšak ani zde nedalo se ničeho konstruovat. Vrátila se k napověděné dojemné historii.

»Pravil jste, že jste také cosi ode mne četl. Nevyjádřil jste se ale dosti jasně. V čem, račte dovolit, měla bych se mírnit, mluvím-li o ženě? Ženská otázka —«

Mladík polekán, mimovolně sepjal ruce.

»Milostivá slečno! Garborg, váš milý, kdesi povídá, že nic mu není tak lhostejno, jako co budou ženy dělat ve dvacátém století. Mně je lhostejno, i co dělají dnes. Nu ano; mne to prostě neznepokojuje a mne to nebaví. Vy, slečno, jste spisovatelka a dáma velkého světa. Máte své povinnosti; své povinnosti literární, vlastenecké, plesové... Přirozeno, že jsou vám otázky světové bližší než mně, který stojím stranou a časem jen nějaký ten neškodný a nečítaný verš...«

»Kuželka! Kuželka!« vykřikovali pořadatelé v sále. Beseda spěla ku konci. Dámy podaly ruce svým pánům, zatočily se s nimi, zachyceny lokty, přeběhly k protějškům, také se zatočily a pak stanuly uprostřed kolony, udýchané, poněkud rozčilené, ale šťastné. Jejich světová otázka, otázka té chvíle palčivá, byla rozřešena; nesplétly turu, účes nepovolil — mohly si oddychnout. Hudba se rozhlučela, tanečníci v kruhu obstoupili dámu uprostřed a roztočili se kolem ní.

Na estrádě rozvíjela se debata o občanských ctnostech. Slečna X. nemohla pochopiti vlažnost mladíkovu k ženské otázce. Vždyť ženy... »Což tento punkt se vás netýká —?«

Vpadl s chutí — (očekával tento její vtip a měl už připravenu odpověď):

»Tento punkt... Tož tedy bychom u něho byli. Ale ona jest vdaná, má výborného muže a je se svým manželstvím úplně spokojena. Jí se tedy otázka vaše netýká. Ona nepotřebuje vaší ochrany a vašeho zastání. Sama je také výborná, znamenitá žena, vždyť ji znáte! Ani mne se tudíž otázka netýká, jsem-li s ní také spokojen. Ostatní nás nezajímá. A bez zájmu není nadšení.«

Slečna X. znova zbystřila pozornost. Konečně dochází k interessantním faktům bez ironických poznámek.

Ale básník byl prašpatným vypravovatelem. Pokračoval bez přechodu, tímtéž zlostným, kazatelským tónem:

»Měl jsem se odjakživa dobře na světě, to je to. Nic nedělat, o nic se nestarat a všeho mít nazbyt... Nenapadlo mi nikdy, že by mohlo být také jinak. Že by se mohly vyskytnout nějaké nesnáze. Proto když se vyskytly, nepozoroval jsem jich. Bylo stále dost času k poznání.

Měl jsem se vždycky jen dobře. Naříkat si proto je ovšem k smíchu. Mít se schválně špatně — to je těžké. A zahálka je velká neřest. Jakých románů by mohlo nebýti, kdyby nebylo darmošlapů a —«

Rozpovídal se široce dlouze. Byl ve svém živlu. Nedbal, poslouchá-li ho jeho sousedka, čili nic.

Patrně neposlouchala. Z čista jasna otázala se (diskretně, polohlasem):

»Je to tedy ona —?«

»Kdo? Ach tak...« — Zakoktal se. »Ano, je to ona.«

Zamrzela ho její otázka. Jak může tak důvěrně... co jest jí po jeho nejintimnějších záležitostech —?

»Tušila jsem to! Ač jsem to mohla i vědět, vždyť jsme přítelkyně. Ale ona je někdy velmi nemluvná. A vy ji máte rád?«

Začervenal se hněvem. »Vy ji máte rád.« Ta slova, ta slova! Ti hlupáci tam v sále také jich užívají; a všude, venku na ulicích, v parku, všude, každý kvartán... Otřásl se nervosně.

»Ano, já... ji mám rád,« procedil sevřenými zuby.

»A ona —?«

»Ona...«

Na estrádu vystoupili dva hoši s dívkou. Situace byla jasná. Starý a nový milenec. Oba cítili se v právu. Žádný neustupoval. Očekávali, že ona pronese rozhodné slovo. Ale ona nepronášela; vytáčela se, nechtěla rozumět narážkám, n měla snad odvahy... Všem bylo trapno a nikdo neodcházel.

Jeden šel po její pravici, druhý po levici. Zašli do úhlu pod druhou palmu.

»Ona miluje prvního, neboť přišel dřív. Ale i druhého miluje, přišel také. Co z toho bude? Asi zůstane při starém. Ona už to nějak zařídí.«

O kom to mluví —?

»Ptala jsem se vás na dámu, kterou milujete...«

»Situace přes to nebude příjemnější,« pokračoval, nevšímaje si poznámky. »Oni s ní rozhodně nemohou být spokojeni... a ona —?«

Sesmutněl. Dětské oči, ty dobré, přihlouplé jeho oči hleděly do jasu před sebou s výrazem dojemně nechápavým.

Slečna X. držela v ruce tužtičku a pohrávala si sešitkem tanečního pořádku.

»Pravil jste, že ona... to jest dáma, kterou milujete... má výborného muže a že jest se svým manželstvím spokojena... Jak tomu mám rozumět? totiž vašemu poměru —?«

»Tak, jak vám povídám. Či nemluvím dost jasně? Výborný muž. Bohužel. Ani dost málo směšný. Ani hloupý, ani zlý, ó Bože, naopak! Musí-li zde někdo směšný být, pak spíše jsem to já. Jen si představte: sok, jemuž nelze ani se smát, ani jej nenávidět — — Veselé jest podváděti hlupáky a bránit se násilí... Ale její muž je tak dobrý a úctyhodný. Ona si ho váží, ona ho má ráda... Ale jsem tu také já... Já...

*

promiňte, slečno, přestávám-li být vtipný a jsem-li najednou sentimentální . . .

Šla jste někdy, slečno, ulicemi… za milencem, jenž vedl se s jinou? Šla jste někdy ulicemi . . . z jedné do druhé. stále za nimi . . .? oni jdou . . . tu zvolna, tu rychleji . . . vy, zachycena zrakem na jejich postavách, na gestech, na šlépějích, vlečena jimi v těchto šlépějích . . . snížena ve svém nejvyšším, do prachu snížena, v jejich šlépějích . . . Zraku nemožno spustit . . .

Ona říká, že muže svého nemiluje. Že si ho ale váží, že by mu nemohla ublížit . . . A pak jest to přece jen její muž . . . povinnost, závazky . . . Ano, její muž! Tato maličkost dlouho mi nevadila Násilím musil jsem být zburcován. Ach, nevím, který z nás je tu vlastně k politování. Já to opravdu nevím.

Ona říká, že miluje mne; právě mne. On jest její muž. On přišel dřiv . . . jest dobrý . . . ona jest jeho ženou . . . Povinnost, závazky . . . Mne však miluje. Ach jak studeně, z jaké dálky zněla mi tato slova, když viděl jsem je spolu . . .

On přišel dřív. Já o něco později.

Má muže, jenž přišel dřív! Chápete, jaká bolest, tuto ženu milovati ? Stávám se pathetickým, já vím, já vím, ale nechte mne, prosím vás . . . nechte mne.

Milovati celou bytostí . . . slepě, důvěřivě . . . a pak pomalu se dozvídati, že nejen nejsem první, ale ani jediný . . . Neboť »nejsem první« jest právě tolik jako »nejsem jediný«.

Nevyčítám jí ničeho; avšak . . . Mne nic nepoutá k ženě jiné; ani minulost, ani povinnost.

Byla dva roky vdána, když jsem ji poznal. Mně nevadilo, že má muže. Nestaral jsem se ani, kdo to je, jaký je a proč si ho vzala.

Ona sama musila mi ho připomínat.

Bývalo mi vždy stydno a těžko, kdykoli se o něm zmínila. Někdy jsem si myslíval: je to nespravedlivé, že miluje mne a ne jej; vždyť on je daleko lepší než já. Já se jí jen lépe líbím a jsem mladší. To ale není spravedlivé . . .

Jak vidíte, slečno, litoval jsem ho, když byla o něm řeč; když byl jsem donucen na něho myslit. Jindy jsem ani ve snu si nevzpomněl. Nebyla to příjemná myšlenka, a já byl zvyklý nepříjemnému se vyhýbat . . .

Byl jsem mladý, dobrý blázen, šťastný, když se na mne podívala, spokojený, mohl-li jsem se jí dotknout . . .

První dny byly krásné . . .«

Zamlčel se, odvrátil. Vracel se v ony dny? Byl na chvíli zas tím mladým, dobrým bláznem?

Pokrač.

Z VERŠŮ JOSEFA MÜLDNERA.

VEČERNÍ CESTOU.

Stín vlhkého a drobivého zdiva
poslední úsměv s mojí tváře smyl.
Jak by v ta místa nevlídná a mstivá
můj celý život rázem vyústil.

A tisíc světel kmitalo se v dáli,
zrazujíc město, zahalené tmou.
A všechny zvony jeho vzpomínaly
si teskně, zdlouha na samotu mou . . .

A srdce mé se rozplakalo s nimi.
V hlaholu zvonů nazpět vzpomínám,
a zdá se mi, že za všemi sny svými
v pohřebním průvodu to kráčím nyní sám!

NEJVZÁCNĚJŠÍ SEN.

Mé oči dnes cos' hledaly
v té modré noci zářící.
— To sny, které se napjaly
od lidských zraků k měsíci.

Ta mrtvá srdce hledal jsem,
a cestu, po níž stoupaly.
Ze všeho zbyla pustá zem,
a světlo, v němž se koupaly.

A hle! Teď měsic těsně stál
nad mým nejkrásnějším snem.
— A já všeho litoval,
co hyne v kraji dalekém.

ZAMRZLÁ ŘEKA.

Já viděl jsem, jak číhaly
na tu chvíli nedočkavě břehy,
až vysoko vše kolem zahalí
v chomáčích vánic předvídané sněhy.

A v křoví břehů vanul vítr zlý,
jímž mnohá větev na hladinu sletí.
— Vždyť břehy to dnes řeku slyšely
pod dotekem kroků se též jednou chvěti . . .

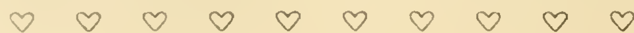

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Mezitím Bakulka našla Anýžku na posteli. Nenašla jí hned, nenadála se, že ji tak najde. Myslila jako Bakula, že Anýžka dávno odešla do Vodňan do kostela, protože ji rodiče vracejíce se nepotkali. Že dům byl otevřen, nemohlo býti Bakulce podivno. Mělť po odchodu Anýžčině doma zůstati půdě a hlídati. Bakulka potěšena, že Anýžka tak znamenitě dostála své povinnosti a že Adam zastihl všecko v nejkrásnějším pořádku, svlékla sváteční šaty v sedničce, jež byla vyhražena hospodářům a již Adam, když se pokoušel dvéře zotvírati, nalezl uzamčenu. Přistrojila se do kuchyně a jala se připravovati oběd. Brzy potřebovala něco z komůrky Anýžčiny a vstoupila tam.

Bakulce netrvalo tak dlouho jako Adamovi, aby poznala, že Anýžka není zavražděna, není mrtva, nýbrž spí. Hněv a hanba pojaly dobrou osobu.

»Holka nešťastná!« budila dceru. »Sto heverů jsem zpřelámala, abych tě naučila vstávat a všechno marno! Jako shnilá kláda padá, jak se mile hever odloží. Vstávej honem, vstaň! Což jsi zapomněla, že dnes přijede za tebou Adam? Ba on už přijel, už je tu, a ty se válíš v posteli! Nešťastnice, nešťastnice! Měj se k světu, ať Adam ničeho nezví! Tatík jej provádí po maštali a chlívě, a co já si s tebou počnu, vkročí-li mi sem najednou a tebe uvidí? Seber se na chvat, protři oči, hoď na sebe halenku, a budeme dělat, jakoby jsi se byla zatím z kostela vrátila a odstrojila se, abys mi pomáhala. Můj bože, přebože! Jak se já pro hanbu Adamovi do oči podívám! Takový slavný pro tebe den, a tys ani na slově božím nebyla, a mně, matce tvé, nezbývá než lhát a říkati, žes byla! Co z toho bude, co z toho bude?«

Matka popadla kus čerstvého plátna, jenž se jí namanul, skočila, cípek do studené vody namočila a dceři jako roběti oči vytírala, aby z nich vytřela všechnu ospalost. Potom ji strčila do halenky, halenku ještě v rychlosti pod bradou zapjala, a aj! již se v domě ozývají mužské kroky i hlasy.

Bakulka spěchá jim v ústrety a repetěním zakrývá své rozpaky: »Pobyli jste si v maštali, pobyli! Anýžka se mezitím vrátila z božího kostelíčka, odstrojila se a již mi v kuchyni pomahá. To věřím! V takový den děvče nemá stání ani v chrámu Páně a myšlenky jeho jinam se nesou, než k trůnu božímu. Ani za hodinu bych se jí byla nenadála. Zrovna letět musela, Adámku, aby tu již byla. Tak, tak, vy si se strejčkem pěkně rozprávějte a já s Anýžkou se vám postaráme o dobrý oběd. Vepřovinka bude křehounká, jak ti ji strejček slíbili, Adame.«

Adam se nenápadně usmíval. Uznával, že není možno, aby Bakulka řekla: »Pomysli si, Adame, ta naše holka v dnešní den i kostel zaspala,« a také uznával, že Anýžka nemohla jinak. Zkusiltě sám na sobě, jak povědomo, neodolatelné kouzlo dřímoty, jež padá na každého, kdo se octne v Anýžčině komůrce. Padlo na silného Adama, jakž by neovládlo dívkou?

Hospodyně uvedla hosta do sednice, za stůl posadila, čerstvý bochník chleba přinesla, slánku slaměnku k němu přistavila, chléb načala a hosta pobídla, aby si krájel. Když si ukrojil, nakrojil a prvé sousto odlomiv do soli omočil. Bakulka dala Bakulovi znamení, aby vyšel. Když byli mezi čtyřma očima, šeptala mu ještě všecka rozčilena: »Člověče, považ si, co se stalo! Anýžka v kostele nebyla, ani se nedostrojila, v komůrce na posteli usnula a spala, až jsem přišla a ji probudila. Bože dobrý, co dělat? Zdaliž pak Adam něco ví nebo tuší? Muži, dnes s ním nesmlouvej, neboť jsme v jeho rukou. O Anýžce s ním nemluv, hovor pořád jinam zaváděj, abychom se nějak nezapletli a nemuseli ani přiznat pravdu, ani znova lháti. Dosti budiž mé lži, že Anýžka u slova božího byla a vrátila se mezi tím, co vy jste byli v maštali.«

Bakula se počesal za uchem, ale nemyslil ani na Anýžku, ani na Adama, nýbrž na Králence.

»Sakvalent Králenec,« řekl, »tomu jakoby dáno bylo nade mnou vyhrávat!«

Vrátil se do sednice k Adamovi a poslušně činil, jak ho žena navedla. Mluvil mnoho a pořád sám. Ženíška nezkoumal a se nevyptával. Ani ho k slovu nepustil. Namluvil věcí neslýchaných. Nejprve o svém hospodářství, a tu zas především o koních. Haněl »císařské«, že se pletou sedlákům do koňské plemenitby a nutí sedláky, aby zaváděli své klisny k císařským hřebcům. Vzchází z toho koňstvo nestejné. To v prvém pokolení, a v druhém se již docela přerodí a našeho krásného netoličáka nestane.

»Není, Adame, v širém světě nad koně netoličáka. Ke všemu se výborně hodí. Je do těžkého tahu jako do lehkého kočáru, do vojny jako do běhu kurýrného. Jinde taky mají koně a každý je výborný k něčemu, ale pouze netoličák je ke všemu. Ale zrovna to pány mrzí, protože ničemu nerozumějí a vždycky jen k tomu hledí, aby se dálo, co si zmanou, a nikoli, co je lidu k prospěchu. Chtějí, aby choval koně pro ně, pro jejich záliby a nikoli pro sebe, pro svou potřebu

a užitek. Říkají, že nejhlavnější věc je vojna a že proto i koně tak se plemenit musejí, aby především byli k vojenské potřebě. Jinými slovy, chtějí, aby náš kůň byl lehčí, protože i nynější voják je lehčí. Kdyby ale raději našeho koně nechali a starali se, aby mužské pokolení bylo statné jako za stara! Přeceť víš, Adame, že Žižka vždycky jezdíval na koni netolickém?«

Adam toho neslýchal; ale že to řekl jeho příští tchán, posvědčoval a zdálo se mu, že je tak a nemůže býti jinak.

Z dobytka Bakula přešel na pole a obilí a vzpomněl i toho, jaký měl lonského roku spor se sousedem Tenderou, spor tak prudký, že je obec musela porovnat.

»Tvrdil ti on, Tendera, že mu pšenice dala dvě stě zrn. Já ho zabil řka, že má pšenice dala dvě stě padesát. Abys věděl, chlapče, Tendera je náramný chvastoun a ve všem chce být nejlepší, jakoby druhých nebylo.«

Tomu se již Adam divil, ale jen očima.

Bakula viděl potřebu podati mu vysvětlenou. Pravil: »Tendera je dobrý hospodář, pravda, jeho pšenice může být o nějaké zrnéčko lepší, než jiná, ale kdyby se strhal, mne nedostihne! Vedle mne je a zůstane lhářem. Od tebe to tajiti nebudu, Adame, jak jsem naň vyzrál. Pokládám tě už jako za svého syna a proto ti svěřím kus po kuse všecko svoje umění. My s Tenderou kolik let závodili, kdo vypěstuje lepší pšenici. Hluboko jsme orali, hojně jsme hnojili, čistě pleli. Oběma se nám pšenička rodila krásná a bohatá, ale když jsme se sešli, vždycky Tendera udával větší počet zrn, než se mu skutečně urodilo. Já to věděl, protože jsem zrna v jeho klasech spočítal, a on zajisté spočítal je v klasech mých. Mne mrzelo, že mermomocí chce býti přede mnou. Jak ho předhonit, aby mne nemohl dostihnouti? U mne nikdy nebylo nouze o dobrý nápad. Dal jsem pšenici na vzdálené pole, aby lidé nemohli pozorovati, co tropím. Nesil jsem tam, chlapče, pšenici, ale sázel. Kolikem vždycky jamku píchl, do každé jamky dal šest zrn. Pole, rozumí se, bylo nejřádněji obděláno a vyhnojeno. I narostla ti mi pšenice jako les, v každém klase dvě stě padesát zrn, ne-li víc. Z toho sám vidíš, že je Tendera vedle mne prášil a chlubná huba a kdyby ti zlý jazyk povídal, že jsem já jako Tendera, víš, co je na věci a zastaň se mne.«

Adam byl velice poctěn vyzváním svého příštího tchána. Neměl vřelejšího přání, než aby ho mohl obhájiti a dobrou službou se mu zavděčiti.

»Cestou k Chelčicům pšenice nemáte?« otázal se.

Bakulovi ta otázka nebyla příliš milá, byloť jí řečeno, že Adam neviděl pšenice jako les, která by mohla dáti dvě stě padesát zrn.

»Mám pšenici, jakž bych cestou k Chelčicům neměl pšenice. Pásmo země od naší živnosti skoro až k Chelčicům všecko je naše, a co je na něm pšenice, má je pšenice. Ale letos je to zas pšenice, jako jiná, jen trochu lepší, protože je seta a nikoli sázena. A chceš-li vědět, proč jsem ji nesázel, povím ti pravdu. Když nás obec o pšenici porovnala, nebylo žádné příčiny, abychom se pro ni předstihovali. Mimo to, přiznám se ti, šesteronásobná pšenice měla taky své vady. Nebyla prodejná ani melná. Přivezl jsem ji na trh, otevru pytel, přijde pekař, přijde Žid, přetřásají milou pšenici na dlaních a nemohou se nadiviti. To zrno, to malý žalud, ale bez čišky. Co prý za ni chci, pro ten div že by ji koupili. Co za ni chtít? Do země jsem dal šesteronásobné zrno, taková pšenice musí býti za šesteronásobnou cenu. Ale kupci ani slyšet, více že nedají, než za pšenici obyčejnou. To mne velmi urazilo. Jakže, za takovou pšenici bych neměl dostat víc, než Tendera za svou obyčejnou? I zavázal jsem pšenici a neprodanou dovezl domů. Umínil jsem si, že z ní ani zrnečka neprodám, naschvál ne, všechnu pšenici proměníme si v koláče, aspoň užijeme. Dovezl jsem pšenici do mlýna. Mlynář, že na tak hrubé zrno nemá mlýna. Co zbývalo? Pěkně jsem si musel k pšenici sednout a každé zrno rozpoltit, potom teprv mohla se pšenice semlíti. Ale nastojte! Jako bylo zrno hrubé i mouka byla hrubá, každý prášek jako písek. Na koláčích jsme si neponalibovali, jak jsme myslili. Skoro všechnu mouku z té pšenice skrmili jsme dobytkem. Tu teprve se osvědčila. Dobytek po ní šestkrát více prospívá, šestkrát více roste, šestkrát více dojí. Co bysi řekl, kolik je našemu býčku?«

»Dvě leta.«

»Chacha! Čtyry měsíce, Adame. Sám uznáš, když má vojna s pšenicí tak skončila, že se mi nezdálo v ní pokračovati. Spokojil jsem se porážkou svého protivníka a vojnu jsme přenesli na jiné pole. Letos ji vedeme o len. Adame, ty jsi jako náš, tobě mohu povědět, jak to strojím, abych nad Tenderou jistě zvítězil. Každé noci všichni, kromě čeládky, od níž to chováme v tajnosti, protože není mlčelivá, vycházíme na lniště a každý lníček popotáhneme. Je to práce náramná a vyžaduje velké opatrnosti i svědomitosti, jaké se hospodář nadíti může pouze od svých. Věř mi, že nejednu noc teprve k ránu po práci uleháme a že býváme jako zmláceni. A za dne si pohověti nesmíme, aby chasa ničeho nepotušila.«

Jinému by toho Adam byl nevěřil, ale svému příštímu tchánovi byl by ochotně věřil ještě podivnější věci. Proto tedy sirotná Anýžka mezi strojením usnula, že celou noc musela povytahovati len! Chudinka, ani v noci nemá pokoje v domě otcovském! Což jí bude jinak v domě Adamově!

Pokrač.

Jan Havlasa:

POD SKALNATÝMI ŠTÍTY.

KRESBA Z TATER.

Dokonč.

Těch muk, jež včera Obervan znova prožil, nebyl by nikdo dovedl pochopiti, kdyby hned bača býval měl někoho, jemuž by se mohl svěřiti a s nímž by se poradil. Ale nebyl tu nikdo.

A potom?

Proč do takové hádky se dostal s Jurkem, že nebylo možno jinak, než prozraditi tajemství, po dvacet pět let na dně duše skrývané? A proč zároveň vše vyčetl tomu hochovi, zač on ani nemohl, i to, že při jeho narození matka zemřela? Proč tak divoce tázal se ho, zda už i se sestrou se nezapomněl? Proč dodal na jeho zápornou odpověď, že je to jeho štěstím, že jinak byl by mu hlavu valaškou rozrazil? A proč Meško vším tím byl tak ohromen, že se nevzmohl ani na obranu, ani na výčitky, k nimž měl tolik práva? Proč se ho potom tázal: »Čo mám robiť?« — a proč on v té chvíli tak dal se zaslepiti vášní, že vykřikl: »Utopiť sa, — keď sa páčí!«

A Jurko se dnes skutečně už nevrátil. Snad je už mrtev — —

Všechno proletělo starci hlavou, i to, co ho druhdy popuzovalo proti nevinnému dítěti, i to, čím ozýval se v něm nyní člověk lepší. A ze spousty děsných a nesnesitelných dojmů i pocitů vyplynul mu na povrch duše jediný zoufalý výkřik, jenž mrtvě se rozlehl jasnící se nocí:

»Môj syn, — oh, prečo som ti to urobil?«

Obervan se těžce pozvedl a s tlumeným pláčem na rtech pozvedl obě ruce k nebi, na němž viděti byl již plný polokruh záře měsíční. A jako rozumu zbaven, šeptal střídavě:

»Jutko moja, — Jurko môj, — Jutko moja, — Jurko môj!«

IV.

Noc měnila svoji tvářnost. Modrá prouha na obloze přetáhla se přes celou polovici klenby, a mračna na druhé straně také se už třepila a ponenáhlu rozptylovala. Obláčky letěly modrým mořem, slabounce jsouce ozářeny měsícem, jehož posud nebylo viděti. Jen ta matná záře blýskavě se třpytila Obervanovi nad hlavou a poutala k sobě jeho zanícené zraky. A ticho bylo kolem hluboké. Zvonka ani Saraj se nehýbali, spali ubožáci, zmoženi jsouce trmácením a duševní únavou. Jen to hvízdání svišťů se občas ozvalo, takové smutné, z něhož tolik věcí prapodivných možno vyrozuměti.

Bača stál nehnutě nad zející propastí s rukama založenýma na těžce se pozvedajících prsou a s očima zvrácenýma do výšin. A mnoho, mnoho se mu táhlo hlavou — —

Proč tolik musí vytrpěti jediný člověk? A proč je tak slabým proti takovým náhodám, jež z nenadání ho přepadají ve chvílích právě nejméně střežených?

A vlastní minulost se mu obrodila před duševním zrakem. Oněch časů si znova vzpomněl, kdy mu Jutka byla lhostejna. Připamatoval si každou maličkost z oné rozmluvy, kdy poznal poprvé, že byl Jutkou milován. A potom ona muka, v nichž rodila se žhavá jeho láska, ona utrpení, jimiž se probíjel, dokud nedosáhl od Jutky všeho, o čem ani se mu již nesnilo. Pak ty obavy. A konečně dny strašlivé trýzně, když Jutka umírala. Jak milovala ono dosud nezrozené dítě, že bylo dítětem jeho! A on? On slíbil sice, že si ho bude vždy hleděti, a slíbil to z donucení, v srdci maje pro své dítě jen chlad, ač sám nevěda toho příčiny. Ale pak stalo se dítě vrahem, ano, vrahem Jutčiným! Mohl potom naň mysliti jinak, než s tlumenou kletbou? A poněvadž občas napadlo ho, že vlastně sám jest vrahem Jutčiným, jsa otcem onoho dítěte, s tím větší nenávistí hleděl na hocha, jenž mu toto stále připomínal svýma očima, zděděnýma po matce. A teď ten popuzující hlas, i tisíc jiných okolností — —

Ne, nemohl za to, že proti vlastnímu synovi choval vždy jen nechuť. Slib svůj splnil, o hocha se postaral, ale vždy přával si, aby jakákoliv náhoda rozvedla je od sebe na tisíc mil. Ale dříve, než byla naděje na odchod Jurkův z domova, dopadla na Obervana ta děsná rána: Jurko s Hanušou se milují! Mohl za to, že se ani necítil ve včerejším hovoru s Jurkem? Mohl za to, že poslal ho, aby se šel třebas utopit? Mohl za to, že dnes proti vlastní vůli zdržoval valachy od dobrého směru, když vydali se na cestu za zmizelým Meškem? Mohl za to, že zastřelil Meškova psa, schvácen náhlou obavou, že by zvíře mohlo najíti svého pána, jenž snad leží někde pod skalami, dříve, než vyletí duše z roztříštěného jeho těla? Mohl za to, že i nyní přál si a přeje si dosud, aby Jurko nebyl už mezi živými?

Ne, starý Obervan jest si plně vědom, že vina jeho není taková, jak by se zdálo na první pohled. Ale lítost nad zmařeným životem synovým plní ho zoufalstvím. Zdá se mu, že přání, aby Jurko byl už mrtvým, bylo klamem, a že byl by šťasten, neskonale šťasten, kdyby našli ho ještě při životě. Ah, jak by ho opatroval, jak by oň pečoval! A kdyby přece měl zemříti, odprosil by ho na kolenou, smířil by ho a nepustil z náručí dříve, dokud by s úsměvem na rtech neumřel. A potom by mu s Hanušou zatlačili oči — —

Bača ani neví, že mu slzy tekou potokem po svraskalých tvářích. Ale je mu nějak volněji. Cosi krásného mu vzdouvá prsa a čistí oči. Chtěl by se modlit, ale nepřipadají mu slova modlitby na mysl. Chtěl by se vznésti někam do výšin, tam k té záři, — oh, tam někam vysoko — —

A pomalounku, pomalounku se nad mračny objevuje měsíc. Takový stříbrný proužek, takový krásný. Jak se vše projasňuje, jak vstávají obrysy hor, jak duše při tom se utišuje — —

Bože, veliký a mocný bože, ty tišiteli srdcí lidských! Ty útěcho věčná, modlí se duše Obervanova. A cosi jako smír oblévá mu hlavu, plní mu nitro a zvedá ho do výšin.

A měsíc roste. Záře ho oblévá a padá dolů mezi hory. Skalnaté štíty jsou jako stříbrem okované, zelené vrchy dostaly bílé čepičky. Stíny se křižují tím světem, odlehlým od rušného života, tím tajemným světem, v němž poletují dobré i zlé víly, dobří duchové i běsové, divé ženky a bosorky — —

Kdesi nedaleko houká výr, tak truchlivě houká, a jeho hlas mísí se s teskným pískáním svišťů. Ale povětřím se ani stín nezakmitne. Za to stíny na horách se kymácejí tak příšerně —

Půl měsíce už sedí nad mraky. Snad nyní to světlo stříbrné padá do tváří i Jurkovi, snad probouzí jej k životu. Co si myslí můj syneček nešťastný? Jak vzpomíná si na otce? Jak je mu asi trudně! Snad touží, aby aspoň na okamžik se setkal se svým tatíčkem, snad ho napadá, co ten předčasně sestaralý člověk asi zkusil a protrpěl za pětadvacet let, v nichž tajemství své uzavíral před celým světem v raněném svém srdci. Ale snad ho i proklíná? A co Hanuša? Což kdyby tak přece se bylo něco stalo mezi nimi?

Obervanovi hrůza zadrhuje hrdlo a tiskne mu ledové spáry do krku. Oči se mu poulí a hlava třeští. Celé jeho tělo se chvěje jakoby mrazením proniknuto.

A z mraků se vymaňuje měsíc, ale ne už tišivý měsíc, — tento měsíc se vysmívá. Eh, ať se chechtá, ať se svišťové chechtají, ať se výr chechtá. Ať se chechtá celý svět — —

Ale můj syn mne proklíná, snad i má dcera mi bude klnout.

A lidé mne pošlapou!

A bůh mne zavrhne!

Bože, spravedlivý bože, smiluj se, zachraň mou duši, sténá srdce Obervanovo, ale ústa, ta zkroucená a znetvořená ústa, jsou němá. Tou bolestí jsou němá, těmi mukami pekelnými — —

Na modrou oblohu vyplul veliký měsíc. A nyní tiše plove, plove, plove — —

Ah, tam někam vysoko se vznésti, zmizeti v tom nedozírnu, ztratiti vědomí o sobě, o minulosti, o všem. Zmizeti — —

Bača věší hlavu na prsa, a jako zlomen se kloní k zemi. Pod ním se rozevírá propast, jen naklonit se by stačilo, zavříti oči a potom jediný krůček, ba jediné hnutí.

A byl by konec.

Obervan semkl oči, zaťal zuby do opryskalých rtů a klonil se ku předu. Po třetí proletěla mu hlavou minulost, tentokráte však jako mihnutím blesku. Ale probudilo to v něm touhu, ještě naposled spatřiti tento svět.

Rozevřel oči a zdrcen hrozným úžasem, uskočil o krok zpět.

»Môj syn!« zachroptěl a vztahuje ruce před sebe jako na obranu. Neboť to, co vidí, přesahuje vystřebané jeho síly.

Na dně propasti leží v úporném lesku dopadajících paprsků měsíčních jeho Jurko. Leží na znaku, ruce má roztaženy, oči zavřeny a na čele hroznou ránu. Vedle něho jest schoulen onen pes, jejž Obervan postřelil před třemi hodinami.

Bača zírá s vytřeštěnýma očima do obličeje Meškova a děsivá nejistota ho rdousí a tiskne k zemi. Zrak se mu zbystřil, ba zdá se mu, jakoby se díval Jurkovi tváří v tvář.

A pojednou se vzchopil. Oči jeho planuly šíleně, v ústech se pěnily sliny s krví a prostovlasá hlava zdála se klesati s krku.

Poznal, že rysy v lících Meškových jsou dědictvím starého Meška. Ta rána na čele, tvar brady, vše, vše. Oči Gutčiny byly zavřeny, — ale tahy nebožtíka Meška šklebily se z tváří nehybné mrtvoly a křičely: Nebyl tvým synem tento, jejž jsi zavraždil!

Bačovi prolétla hlavou pověra o noci u mrtvoly. Divoce se zachechtal. A potom si uvědomil, že nadarmo soužil se po pětadvacet let, že nadarmo zničil štěstí dvou mladých lidí, pojednou i krásné sny o Jutce kácely se v propast nedohlednou, a zbývaly jen pusté temnoty v jeho duši.

Vzpřímil se a zařval hlasem děsným:

»Oh, — ty nebol si mým synom! — A ja som ťa zabil, — heheh, — ja som ťa zabil!«

Kolem dokola se rozléhá a láme jeho volání a budí smutnou ozvěnu po horách. Oba valaši vyskočili a utíkají k němu, vyděšeni a schváceni nepochopením.

On jich však nevidí a stále křičí hlasem chraplavým, mávaje oběma rukama nad hlavou:

»Ja ťa zabil! — Zabil! — Zabil!«

Zvonka a Saraj ho chytají za ramena. Oba si všimli, že vlasy jeho, na večer ještě jen prokvetlé šedinami, nyní jsou jako mléko bílé, ale neříkají ničeho. Ani si to snad řádně neuvědomili. Nechápou jasně vůbec ničeho. Poznávají, že jsou docela jinde, než myslili, napadá je, že ztrávili noc u mrtvoly, nevědouce o tom, vidí i mrtvého Jurka na dně propasti a slyší křik bačův:

»Zabil, zabil, zabil!«

Obervan sebou lomcuje, zuřivě koulí očima, ale neví už o ničem. Konečně jaksi umdlévá, začíná plakat, ale dosud sténá týmiž slovy:

»Ja som ťa zabil!«

Zvonka i Saraj drží ho křečovitě mezi sebou a hledí na sebe vytřeštěně, nechápavě. A oběma klíčí v hlavě to, co zítra se už rozletí po horách: »Bača Obervan se minul s rozumom preto, že nemodlil sa, keď prišel v súsedstvo mrtvoly Jurkovy a že prál mu jeho nešťastia.« — Neboť jak jinak mohli by si vysvětliti to, co se právě událo?

Ale starému Obervanovi bude to už lhostejno. Nebude vědět už o ničem. Pro něho zemřel tento svět zároveň s jeho sny o minulosti. Tupě a blbě zírá nyní před sebe a mumlá cosi nesrozumitelného. Už ani nepláče, slzy však dosud se mu třpytí na zohyzděných tvářích. Vypadá tak příšerně, a občasný chechtot křiví mu ústa až k neuvěření děsivě.

A výr houká někde blízko, svišťové pískají jednotvárně, lesy šumějí v jemném vánku a měsíc klidně polévá stříbrnou svou září zadumané hory. Vše vrátilo se v obvyklou svou podobu, ale Zvonkovi i Sarajovi zdá se kraj býti nezvykle a hrozivě tajemným. A kdyby mrtvola na dně propasti a šílenec na jejím pokraji nebyli dokladem skutečnosti, byli by hotovi okamžitě uvěřiti, že jen ošklivým snem bylo to, čeho chápati nedovedou a nemohou.

FEUILLETON.

PAŘÍŽ!

Němečtí žurnalisti, méně povrchní nežli jiní, vysmáli se dle »Rozhledů« Maeterlinckově frázi: Paříž, estetické svědomí světa! Takové fráze pronášejí se často v rozohněné náladě banketů a nedivíme se básníkovi Maeterlinckovi, že vděčně vyslovil Paříži, která jej učinila slavným, své zbožňování a stejně lehce pronesl slovo »estetické svědomí světa«, jako Victor Hugo řekl »Paříž, město světla.«

Důkladní němečtí žurnalisti připomněli, že Paříž nepochopila Wagnera, Böcklina i Berlioze, že Björnson jí vytkl i u nás pověstnou čínskou zeď uměleckou a j., což náš týdenník neméně důkladně zaznamenává a dává na jevo, že sdílí kritické a superiorní stanovisko nepovrchních žurnalistů berlínských vůči Paříži, kteří by se prý teprve podivili, kdyby četli pařížské dojmy Václava Hladika!

To znamená, že já jsem snad ještě naivnějším zbožňovatelem Paříže nežli Maeterlinck a že mou hymnou je zanícený motiv ze 4. jednání »Louisy«: Paříži! Paříži! To by bylo smíchu v Berlíně, kdyby věděli, co se u nás píše o Paříži!

Snad by to přece nebylo tak zlé. Berlínský žurnalista, není-li skutečně povrchním jako jiní, byl by si dříve přečetl mé pařížské dojmy, nežli by o nich soudil samostatně, aniž by přežvykoval fráze po jiných, a tu by snad shledal, že můj enthusiasmus pro uměleckou a literární Paříž není tak ukrutný. Kolikráte jsem vyslovil stísnění, odpor, který ve mně vzbudila ta Paříž, již znají tak dobře moji krajané a již jedině vidí německé kantorské okuláry, ta Paříž boulevardní, vaudevillová, povrchní, ta Paříž lidí mazaných a prohnaných, ale bezcitných, neosvícených, ignorantských!

Velká, lesklá, šumná Paříž mi nikdy nemohla imponovat, neboť pod pudrem nalíčení koketní precieusky viděl jsem vrásky předpojatosti, omezenosti, zpátečnictví. Tato Paříž nepochopila jen Berlioze a Wagnera, řada jejích hříchů je nekonečná. Členové Jockey Klubu vypískali na sklonku druhého císařství »Lohengrina« a chauvinisti demonstrovali na koncertech Lamoureuxových a Colonneových proti hudbě Wagnerově. Členové Jockey Klubu jsou ovšem všude víc elegány nežli inteligenty a zášť chauvinistů nezkrotila by ani moc kouzla Orfeova a vypískali by i Devátou symfonii ... Ale duchaplná a roztomilá Paříž, která má tolik záliby v banálnostech, v laciném vtipu a posměvačství, prováděla horší kousky. Její kritikům nelíbila se hudba Berliozova, její šošáci zamítli Bizetův chef d'oeuvre »Carmen« a dlouho nepřipouštěli k slovu mladou školu, v níž byli umělci tak vzácní, jako César Franck a Chabrier. A v literatuře je věrna Paříž svým tradicím. Dávala přednost krvákům Sueovým před Balzacem, hluboký duch dandystického ironika Stendhala byl jí cizí, jako nyní Marcel Prévost je jí bližší nežli Maurice Barrés. Velký Rodin dlouhá léta musil bojovati proti lhostejnosti Paříže a proti výpadům espritu její novinářů, a geniální Millet umřel v bídě ... To všechno se opakuje do dnes a ta veselá Paříž, boulevardní, zpívající frivolní kuplety a tančící cake-valke, je bojištěm často tragickým nejideálnější ctižádosti a nejmocnější energie.

Ale je ještě jedna Paříž, neznámá našim mravokárcům a německým kantorům, zcela jiná Paříž, nežli ta, kterou němečtí důkladní žurnalisti odsuzují, ale po níž se opičí, chtějíce napodobiti její esprit, chic, fešáctví, v čemž se tak neohrabaně pohybují, jako když nějaká pivní musa mnichovská si na svou monumentální nohu chce navléknout hedvábný střevíček Pařížanky.

Této Paříži krásné svým životem, svou pravou elegancí a především svou ohromnou činností jsem často vyslovil svůj obdiv a psal jsem o ní proto, abych vzbudil i u nás touhu po takovém velkém životě, po takovém neúnavném vzruchu a vzmachu činnosti, tvořivosti, podnikavosti.

Paříž snad není posvátným oltářem Umění, odkud září světlo celému světu, není Římem osvěty, není ani plodným střediskem ducha, jako byl malý Výmar na rozhraní dvou věků, ale je věčně plápolajícím ohništěm inteligence a tvořivosti.

Hříchy Paříže jsou všeobecné. Jak dlouho byl u nás zneuznáván Smetana, a v době, kdy Paříž se smála gladiatorskému vystoupení Emila Zoly, ale aspoň mu povykovala vstříc a činila jej silným, naše vlastenecká a osvícená Praha umlčovala Nerudu, nebo řadila jej za Hálka, Ferdinanda Schulze a Václava Vlčka.

Jediný pohled do té Paříže, která je vzdálena bursovních parvenů, boulevardních žurnálů, café-concertů, snobů literárních a salonních, pitomých frašek a operett, přesvědčí vás, jak ubohé a povrchní je naše živoření, čemu všemu bychom se mohli a měli naučit od kaceřované Paříže. Brandes a Novikov, dva z nejsilnějších a nejjasnějších inteligentů naší doby, prohlásili převahu francouzského ducha a kultury, neboť pro ně neexistuje jen Francie Offenbachova, Ohnetova, Detaillova, Aureliena Scholla a Cléo de Mérode. Jejich úsudek znamená více nežli paradoxy ješitného demagoga Björnsona, nežli škaredohledé kritisování nejučenějšího professora a nežli smích berlínských novinářů. Jeden z nejznamenitějších kritiků a věhlasný publicista a sociolog naší doby projevili stejný názor o vítězném vlivu francouzské kultury a Novikov ve své nejnovější knize »L'Expansion de la nationalité française« věští Francii nikoliv dekadenci, ale duševní vládu světa.

Paříž je vedle toho lesklého a prázdného ruchu světáctví a požitkářství městem osamělých, neodvislých a výbojných duchů. To je příznakem zralosti, mužnosti a superiority její společnosti umělecké a literární. Tam, kde proudí život tak intensivně a horoucně, nejsou možny jisté naše směšnosti a ubohosti. Naši dojemní a citu-plní maloměšťáci i naši arrogantní baráčníci aristokrati, naše naivní slabošská sentimentálnost, naše spolkářské přikrčování se, slízání se morčat, naše frázovitost a povrchnost, na jedné straně úplná nevzdělanost a na druhé cizácká hantýrka zmatených nesrozumitelných pojmů, jen vyčtených, okopírovaných, životem neprožehnutých — to vše nenajdete v životě velkého stylu, který cítíte v Paříži všude, ať překročíte práh atelieru, vejdete do pracovny básníkovy nebo otevřete kteroukoliv revui.

Pařížské některé revue, zejména orgány mladých, zrcadlí nejen duševní život svého národa, ale i Evropy. Jaká bohatost dojmů, jaká dychtivost poznání, jak horlivá propaganda ideí! Vše, co mocného zachvěje Evropou, najde ohlasu v těchto revuích representujících druhou neznámou Paříž: včera Dostojevský a Ibsen, dnes Nietzsche a Gorkij. U nás? Pereme se nebo sloužíme mše nového náboženství krásy pro staropanenské modré punčochy a aristokratické kvartány nebo aranžujeme výlety s praporem národní literatury a svorně prohlásíme za plebejce nebo šviháka toho, kdo stojí stranou a nenalézá v tom životě dosti opravdovosti a jemnosti. Nemáme čas ohlížeti se po Evropě. Jsme na tom hůře nežli za dob Mikovcových a začátků Nerudových. A nejmladší pohvizdují triviální kuplety. Václav Hladík.

JAN KASPROWICZ.

Veřejnost polská, jež tak hlučně oslavovala jubileum Konopnické, úplně zapomněla na Jana Kasprowicze, jehož pětadvacetileté literární činnosti právě uplynulo. Upozornil na to v »Krytyce« krakovské prof. Krček ze Lvova. Neoceněním zásluh Kasprowiczových byla způsobena křivda talentu práce neúnavné.

Lyrika polská po dlouhou dobu nemohla setřásti se sebe vlivu epochy mickiewiczowské, přemílajíc stále ještě idey, s nimiž těžce se loučila. Žádal to národ, který povstáním roku 1863 zavřel za sebou periodu životní. V době t. zv. »střízlivé«, v době positivismu a realismu působily ovšem již vlivy heineovské, nicméně po dlouhou dobu skoro všeobecně jedině na formu; básníci, jichž credem byly stále ještě ideály Mickiewicze, Slowackého a Krasińského, ovšem uznávali a napodobovali volnou formu Heineovu, zavrhovali však myšlenkou svobodu jeho velkého skepticismu a obrátili se k elegantním, roztomilým a příjemným parnasistům francouzským, vzdělávajíce se hlavně na Victoru Hugovi. Tím ovšem vzrůstala elegance formy, ale současné uctívání neprocítěných, toliko naučených ideálu odebralo této škole všechnu elementárnost velké lyriky a vtisklo jí znamení epigonismu a prázdného chladného salonového lesku. Asnyk a dnes Konopnická a Artur Opman chtěli čerpati novou sílu z motivů lidových; myšlenka byla dobrá, ukázalo se však, že přimíšení několika surových elementů lidových do této poesie krásných slov může býti příčinou úplného jejího zániku. Proto i tehdy obnova přestala také jedině na formě. Nejmladším a snad nejnadanějším repraesentantem těchto dekadentů je miláček Varšavy Kazimír Laskowski, který umí své povrchní a mělké úsudky salonního vlastenecl-ledovce oblékati v překrásnou a neobyčejně lehkou a zvučnou formu.

Také Kasprowicze omámil zprvu zvučný, ale prázdný verbalismus. V dřívějších jeho dílech jeví se jakási nucená snaha vyjádřiti to, v co básník sám nevěří, jakási snaha »civilisovati sama sebe« a tvářiti se obratným a hodným.

Kasprowicz vyšel z lidu a jeho poesie je duší Syna Země. V tom jeví se jeho raçovost, jeho elementárnost a síla a v tom jest také jeho velký význam pro poesi polskou.

Kasprowicz zkoušel svou sílu i mimo lyriku a to v dramatice, avšak s menším úspěchem. Velkých zásluh získal si autor »Mé písně večerní« o literaturu polskou nesčetnými překlady z literatur cizích, hlavně z anglické (dramata Shakespearcova), z německé klasické (Goethého »Stella« a »Ifigenie v Tauridě«), z moderní (Hauptmannuv »Potopený zvon«), z francouzské (Rostandův Cyrano de Bergerac«) a letos vydal Euripidova »Cyklopa«.

Red. »Krytyky« p. Wilhelm Feldmann navrhuje, aby zásluhy Kasprowiczowy poctěny byly vydáním jeho sebraných spisů. Vydání takové bylo by zajisté vhodné, hlavně z toho důvodu, poněvadž o tvořivosti básníkově nesnadno učiniti si určitý obraz z jeho prací roztroušených po denních listech a revuích.

Jerzy z Nowosielec Bandrowski.

DROBNÉ ČRTY Z ANGL. LITERATURY II.

Olive Schreinerová.*)

»Na svůj veliký africký prapor vyzlaťme slova: »Volnost, Spravedlnost, Láska; veliká jsou první dvě, ale bez posledního jsou neúplná.«

Tak ukončila Olive Schreinerová svůj list, otištěný v létě r. 1899 v Johannesburgských »Standard and Digger News«, varujíc přesvědčivými, vášnivými slovy před hrozící válkou. Slova její ale zůstala, jak známo, hlasem volajícího na poušti.

Za volnost, spravedlnost a lásku bojuje Olive Schreinerová ve všech svých knihách. Jako dvacetiletá dívka přišla v roce 1883 z Jižní Afriky do Londýna s rukopisem románu »Příhody z africké farmy«, jenž došel nadšené pochvaly slavného George Meredítha. Kniha vydána pod pseudonymem »Ralph Iron« a docílila nesmírného úspěchu.

V Lyndall, hrdince povídky, líčí spisovatelka svoje mládí a svoje dívčí sny. Na těch vyprahlých, jednotvárných planinách transvaalských, pokrytých jen spoře chudými keři, oživených jen několika málo nepatrnými pahorky, mezi netečnou a omezenou čeládkou kaferskou, zahloubávala se do sebe a přemítávala o věcech, o jakých se jiným děvčatům ani nezazdá. Vídala potlačování slabých, tyranii silných a zchytralých, pozorovala, že náboženství bývá jen pláštíkem pro lakotu, pokrytectví a pověru. Poznala, že za pravdu platí člověk nejdráže. »Vyměňujeme ji za lásku a sympatii. Cesta k moci je poseta trním, ale na stezce ku pravdě kladete při každém kroku nohu na své srdce.«

Přícházela k poznání, že zákony moudrého a šlechetného života mají základy svoje nekonečně hlouběji než ve přikázání kterékoli bytosti, Boha neb člověka v lidské přirozenosti. »Zkušenost naučí nás, že kdokoli proleje krev člověka, byť ho za to žádné peklo nečekalo, přece bude každá krupěj páliti na duši jeho a sežírati ji ve jménu mrtvého. Zkušenost naučí nás, že kdokoli přijímá lásku po právu mu nepatřící, sbírá květinu s jedem na lístkách; že kdokoli mstí, bojuje mečem dvojsečným; že ten, kdo žije sobě, je mrtev, ačkoli ho dosud země nekryje; že ten, kdo ubližuje jinému, sám si slunce mraky zastírá; že ten, kdo hřeší tajně, stojí obviněn a zavržen před soudcem, který jediný zjednává věčnou spravedlnost — před svým vlastním, všechno znajícím já.«

A hlouběji a hlouběji hrouží se do svých snů. »Naši otcové měli své sny, my máme také svoje, generace po nás bude mít také své. Bez snů a vidin nemůže člověk existovati. Jest otázka, není-li lépe býti nejotrhanějším

*) Z literatury o Olivě Schreinerové, našemu čtenářstvu snáze přístupné, uvádím: Váňův článek »Nový realismus v anglické literatuře«, v téhož knize »Evropa cítící a myslící« (Vilímek), předmluvu Lony k překladu »Vojín Petr Halket v zemi Mašonů« (Otto), a studii Anny Brunnemannové v posledním sešitě lonského »Das litterarische Echo«.

z bláznů a znáti cestu vzhůru po malých schodech obraznosti, než nejmoudřejším člověkem, který nevidí, čeho mu oči neukáží, a neciti, čeho se ruce nedotknou.«

Některé aforismy mladičké dívky mohl by mnohý šedivý myslitel a lidumil podepsati:

»Svatost jest nekonečné slitování s jinými; velikost jest umění přijati obyčejný běh života a projiti jím pravdivě; štěstí je veliká láska a veliké sloužení.«

»Bolesti mladého člověka brzy pominou, vnějších stop nezanechají. Zraníš-li strom, pokud je mlád, kůra zakryje rychle ránu, ale ještě když už je strom velmi stár, sloupni kůru a podíváš-li se pozorně, najdeš jizvu. Všecko, co je pohřbeno, není mrtvo.«

Olive Schreinerová vystupuje v této knize jako jedna z prvních bojovnic za práva žen. Hrdými, trpkými a vášnivými výkřiky stěžuje si na porobu a potupu svého pohlaví:

»Jest rozkoší býti ženou, ale každý muž děkuje zbožně Pánu, že jí není. Právník nemusí viděti hlouběji, než kam sáhá jeho kniha zákonů, chemik viděti dále než za okna své laboratoře, a mohou dobře konati své dílo. Ale ženě, která plní úkol ženy, je třeba všestranného vzdělání, nejvyšší stránky i hlubiny života lidského nesmějí býti mimo dosah jejího nazírání, musí míti znalost věcí i lidí ve všech poměrech, hluboký soucit ke všemu, sílu, která prýští ze znalosti, velkodušnost, která prýští ze síly. My rodíme svět a my jej utváříme. Duše malých dětí jsou podivuhodně útlé a citlivé a na vždy na nich utkví stín, který na ně padne nejprve a ten jest matčin neb alespoň ženin. Nebylo velikého muže, který by nebyl měl veliké matky. — Prvních šest let našeho života nás utváří, co jest později přidáno, jest furnýra.

Až přijde doba, kdy láska nebude více kupována ani prodávána, až nebude prostředkem na vydělávání chleba, až život ženy bude vyplněn vážnou, samostatnou prací, pak přijde k ženě láska, podivná náhlá něha zasvitne do její práce, nehledaná, ale nalezená.«

Kdož ví, jaký román prožila spisovatelka, než se provdala za S. E. Cronwrightа v roce 1894. Píšeť na jednom místě své první knihy:

»Jeť láska, která počíná v hlavě a sestupuje k srdci a zvolna vzrůstá, ale trvá až do smrti a žádá méně než dává. Jiná láska zatemňuje rozum, je sladká vší sladkostí života a hořká vší hořkostí smrti a trvá hodinu, ale hodina ta je hodna, abychom k vůli ní žili celý život. Nevím, snad měli mniši pravdu, když se snažili lásku vyplениti; snad mají pravdu básníci, když ji pěstují. Je to krvavě červená květina s barvou hříchu, ale kolem ní vznáší se vůně dobra.«

Mohutné tyto výlevy a názory vloženy jsou v rámec prostého, srdečného vypravování, opájejícího lahodou řeči, třpytícího se vtipem a humorem, ironií i sarkasmem, zrosеného slzami něžnosti a teskňosti. Tak dojímavých, rozkošných a originálních kapitol, jako jest »Gregoryho ženství«, jest pozřídku ve světové literatuře.

V roce 1891 vydala »Dreams« (»Sny«), sbírku to parabol, poněkud strojených a proto nezáživných, v roce 1893 »Dream life and real life« (Život vysněný a život skutečný«) a v roce 1897 »Peter Halket in Mashonaland« rozhorlený to protest ve formě povídky proti potlačování jedné národnosti druhou. Kdyby to bylo co platno, odporučil bych tuto knihu ku přečtení našim spolukrajanům v tomto ubohém království. Jos. Bartoš.

Ernest Gaubert: LATINSKÁ RENAISSANCE.

Rozhořčeni na cénacly, kde kvete zevlounství a lži několika rozmarných a ctižádostivých lidí, mladí mužové, odchovaní »jadrnou podstatností« klassiků, založili nedávno La Renaissance latine, uměleckou revui, »která snaží se ukázati životnost onoho způsobu myšlení a vyjadřování myšlének, který sám o sobě je celým latinským duchem, jsa stručný, logický a v jasnu si libující«. Můžeme jen chváliti jejich iniciativu. Vskutku po dva nebo tři poslední roky mnoho nesvědomitých, bez vzdělání a bez myšlének, pokusilo se strhnouti intellektuální snahy mládeže k nepřesným formulím, jež byly originelny právě tím, že jim chyběla methoda. Reakce byla rychlá. Spontanně, někdy i v středu těch samých cénaclů, vyrůstaly výkvěty latinského ducha. Vytryskovaly ze všech stran, pod různými vlivy intelligence vzbouřené, z lásky k rodné půdě, z probuzení potlačované energie. Ve prospěch vrtkavých věd filosofických snažili se někteří získati jich vášnivé nadšení, jich lyrismus. Poprvé po třech stoletích, od Severu k Jihu duše se pochopily, a je to naší pýchou, uvážíme-li, že síla methody v myšlení jeví se mocnější než síla prostředí, okras nebo předsudků. Mocnější také než vlivy, které ji vytvořily.

Velmi soudně označil p. Hanotaux příčiny nedávného spánku latinské energie: vpád barbarů, objevení Ameriky, průmyslový a osadnický rozmach severních národů. Jest známo, jak dle evolucionistických zákonů souvisí úzce literární bohatost racy s příčinami oekonomickými.

Dnes je nemožno pochopiti bez studií dokumentárních a sociologických stoupající nebo klesající vývoj národa. A ostatně ten latinský duch není tím, co říkají závistivci! To není rozkošnický a rozmarný způsob myšlení, ale vážný hluboký způsob, ne eklektický, ale odůvodněný. Není latinské racy. Mnoho barbarské krve proudí v žilách dítek iberských nebo aquitánských. Ale přece existuje jakýsi společný esprit, který vzbudily ve zdravých mozcích láska k staré literatuře, k neobmezeným obzorům myšlenkovým, touha po prospěšné činnosti, smysl pro lidskou důstojnost a platonské pojetí člověka.

Toto pochopení není nové, mladí lidé, kteří je staví proti dětským symbolismům a utopistickým féeriím, netvrdí, že tím vynalezli nový způsob, jak chápati literaturu nebo život.

Nejrepresentativnější lidé moderního ducha francouzského, p. Paul Adam mezi nimi, vyjádřili tyto theorie častokrát, v mnoha článcích, kde nejlepší výkvět francouzské mládeže shledával se se svým ideálem.

Pp. Rosny, Margueritte, Pierre Louys a mnozí jiní utvrzovali svůj okruh myšlének v různých dílech a mohli se odvolati na stejné pojetí vesmíru. Na těchže platonských ideách, na téchže methodách intellektuální výkvět naší doby vyhnal svoje nejživější větve. Duch latinský, t. j. střízlivý vkus, čistý a přesný jako v Helladě, přetvořený Římem, snůška idei řeckých, ale přizpůsobených dle potřeb života, tato duše je sílila.

Tak brzo roztříštilo se úsilí severních barbarů o zdi klášterů, v nichž stále se držely, aniž by vzrůstaly, tradice svobodomyslné a kommunistické, kde stále bděla duše starých autorů, milenců života, stoupenců elitních theorií, intellektuálního výběru, přesnosti a myšlenky.

Toto hnutí latinské renaissance bylo zahájeno již felibry, kteří měli dosti chyb a podivné pojetí událostí, zvláště pokud se týče mrtvosti jazyka a ústřední organisace; budeme ještě dlouho mluviti o jejich obdivuhodném a přece marném úsilí, jemuž škodil, bohužel, duch lokální, který je věčným odpůrcem ducha racového. Budeme mluviti také o úsilí federalistů, jako Fourès nebo Xavier de Ricard, monarchistů, jako Maurras nebo de Tourtoulon.

Pro tento okamžik stačí konstatovati mnoho nových větví na tom věčném stromě, který symbolisuje ducha činného, mírumilovného a kulturního. Každým dnem nové větve zelenají se na tisíciletém kmeni, různě živé, ale všechny vzrůstající přímo k zářivému nebi toho moře, které vidělo zrození Venuše a chránilo Palladu, pannumatku, vždy plodnou, a Herma, otce průmyslových umění...

Přel. Jean Kowalski.

LITERATURA.

F. Sis: Můj dům je opuštěn. Brno 1902. Nákladem J. Barviče, knihkupce.

Sbírka básní, která je druhou knihou téhož autora. Nedá se o ní více říci, než že je velmi nedokonalá. Je to vlastně prosa, psaná v řádcích tak jako básně. Tam, kde se p. autor pokusil o rýmy, dopadlo to velmi smutně. Pokud se týče obsahu, tu opuštěným domem je autorovi vyhaslá vášeň pohlaví — thema to, na které věsí řadu obrazů nuceně silných, přepjatě barvených. Jen piega: Nejvyšší smutek jeho je svojí myšlenkou dosti zajímavá. Jinak kupí p. Sis za každý dobrý výraz deset jiných, špatných a s nechutnou násilností opravených do básně. Lepší o trochu jsou jeho prosy v druhé části knihy, ač i tam je dosti verbalistických kotrmelců. Nepoetická forma básní p. Sisových znepříjemňuje rozhodně četbu tohoto svazku, jehož obsah jest sám dosti jednostranný, jednostranně pojat a nepřirozeně reprodukován.

Jean Rowalski.

František Klement (Quido Mansvet): Messalina. Obraz ze života starořímského. (Salonní bibliothéky čís. CVIII.) Nakl. Jan Otto v Praze. 1903.

Práce p. Klementova, staršího již data, není historickým románem, za nějž by považována býti mohla, nýbrž je zajímavým »historickým obrazem«, jak podtitul docela přesně stanoví. Stojíc na pevné půdě reálních fakt, jak nám je zachovali ve svých historických zprávách Tacitus, Juvenal a Plinius st. děkuje za svou zajímavost jednak pevné ruce autorově, jejíž umění možno tu srovnati se skládáním pestrého a živého mosaikového obrazu z různobarevných, drobných kamének, jednak — a to hlavně — látce samé; jsouc čerpána z doby, kdy jediná žena nezkrocené vášně a nezkrotitelné vůle ovládala Řím, a s ním celé římské imperium, a kdy císař sám, nerozhodný a slabomyslný Claudius, byl pouhou hříčkou v rukou svých ctižádostivých a lakotných rádců, má látka tato množství momentů nanejvýš dramatických a vzrušujících, jež nemohou nemíti účinku, bylo-li jich užito vhodně a hospodárně. Hlavní úkol práce tvořivé spočívá tu ve vhodném ohraničení látky, účinném rozvržení komposice, vyzdvižení charakteristických momentů a případném vylíčení jeviště, na němž se toto drama vášně a vládychtivosti odehrálo. V celé práci patrna je snaha, nikde nevybočiti z mezí historií vytknutých; bylo by tedy mylno hledati přednost v samostatném tvoření fantasie umělcovy neb v emoční síle výrazových prostředků, nýbrž předně a hlavně v solidním vybudování historické base. Jestliže tedy spoléhali dřívější naši historičtí romanopisci rázu na př. Třebízského na sílu citu z dikce vyzařujícího a na všemohoucnost své fantasie, pracujíce při tom s minimem materiálu historického, podřizuje pan Klement naopak všude a ve všem subjektivnost volného umělce objektivnosti přísného historika.

S.

DIVADLO.

Na slečnu Velu Nigrinovu a její tak cele jihoslovanský, temperament příjemně znějící srbštinu a krásné umění jsme nedovedli ještě pozapomněti, když znova zazněly jihoslovanské zvuky se scény Národního divadla. Vrátila se k nám právě po roce paní Ljerka šl. Šramová. Bilance jejího umění je velmi příznivá. Není nějak zvláště mnohostranné, ale to není příčinou k výtce. Má svoje určité hranice, ty arci dosti ze široka vymezené, ale v těch je suverenní. V nich to svítí a jásá, jiskří a vysoko stříká temperamentem, který je uvědomělý, do duše opřený, jaksi zdisciplinovaný bych skorem řekl opravdovým uměleckým tvořením. Myslím, že nejvlastnější svoje podávala paní Šramová letos Toinettou ve »Zdravém nemocném«, Mirandolinou a především ovšem Cyprienou. K Peppě v »Myšce« a zejména Monně Vanně musila jíti již trochu oklikou.

Její vystoupení v prvých dvou rolích umožněno bylo novým nastudováním obou her, kdysi repertoirních. Molièrův »Zdravý nemocný« i Goldoniho »Mirandolina«, dříve u nás známá jako »Paní hostinská«, jsou kousky, jež stojí za nové vypravení, i kdyby tu nebylo té vnější, druhotné pohnutky. A lze doufati i v pevný jejich život v repertoiru Národního divadla, tím spíše, že dramaturgickou úpravou u nás Molièrova komedie, švihající po mastičkářských výstřelcích lékařské vědy, soustředěna byla do jediného aktu, čímž získán byl hře rychlý spád, a tím dobyto pozornosti a zájmu divákova a úspěchu. O ten arci se v přední řadě přičinil také pan Mošna, který Arganem, domněle nemocným tím pošetilcem, znovu představil jednu ze svých hluboce pravdivých, velikých postav molièrovských. Měl chvíle, které se vrývají v paměť nesmazatelně, které ukazují, byť v nich někdy umělec ani slova nepronesl, rázem všecku tu vzácnost a svrchovanost jeho hereckého umění. Vedle něho roli Toinetty teprve paní Šramová zahrála zcela molièrovsky. Hrála ji dováďivě, clownovsky bych skorem řekl, a tím ji dodala pravého reliefu. Výkon naší domácí Toinetty, nechť byl sebe svědomitěji a se studiem uveden na scénu, zůstal vedle tohoto výkonu hostova mdlý, protože mu právě scházela ona bezprostřednost. Z ostatních účinkujících při představení »Zdravého nemocného« nutno ještě zvláště vytknouti velmi dobré výkony pánů Havelského a Sedláčka v rolích obou Diafoirů.

»Mirandolinu« nemůžeme srovnávati se žádným domácím představením, protože někdejší podání paní Benoniové neznáme. Stojíme tedy jen před interpretací paní Šramové, a beze vší zvláštní galantnosti, která je pro divadelního referenta ostatně vždycky čímsi nezákonným, doznáváme, že byla tuze dobrá. Jmenovitě ve scénách, kde šlo o to, aby rozvinuty byly všecky půvaby a zbraně svůdné ženskosti. Ostatně naši ji tu hráli dobře do ruky, a obstáli velmi čestně i každý za sebe. Stejně pan Želenský v roli na víru obráceného mysogyna hraběte Ripafraty, jako pan Matějovský v úloze chlubivého hraběte d'Albafiorita a jmenovitě pan Kalka se svým trochu donquichotským markýzem de Firlipopoli. Zchytralého příručího hostinské živnosti paní Mirandoliny, a na konec i vítězného nápadníka její lásky, Fabrizia, hrál nově angažovaný pan Wiesner. Ukázal pěkně svoji zdatnost a schopnost uplatniti se v ensemblu naší činohry, beztak poněkud oslabené některými odchody a úmrtími.

Ještě snad výše stanul milý host náš v posledním vyprošeném již představení, kde hrála paní Šramová titulní roli Sardouovy dokonale již známé rozvodové komedie »Divorçons«. Vše přišlo tu k platnosti, čím dovede mluviti herečka, ale především i vše, čím ozývá se v takových chvílích žena. Byl to výkon, který dovedl na chvíli zastíniti i znamenitou naši domácí Cypriennu. Že se Peppa Rimbantova v Pailleronově »Myšce« nezdařila již tak dokonale, není divu, i když odezíráme od toho, že paní Laudová výborným výkonem v této roli dobyla si u nás již přímo jakési tradice. Je tu příliš mnoho vtipu slovního, příliš finess v řeči a v tónu, než aby v cizím jazyku proneseny nevyzněly z většiny do prázdna. Zajímavější bylo sledovati »Monnu Vannu« paní Šramové. Nebylo třeba srovnávati umělkyni ani s paní Kvapilovou ani se slečnou Nigrinovou, aby vyniklo, co tu bylo v neprospěch. Byla to ona nejednotnost výkonu, jemuž scházela jedna celková linie a tím rozpadl herecky se na řadu scén, byť i tu neb tam sebe krásnějších, přece jen neorganicky vedle sebe nakupených. Za to nanejvýš zaujala interpretace třetího aktu, kde vnější i vnitřní se našlo a doplnilo. Je škoda, že pohostinské hry paní Šramové, snad tím, že příliš záhy opakovány a příliš bezprostředně po vystupování slečny Nigrinovy, nenašly tolik obecenstva, kolik by ho bylo zasloužilo milé umění hosta, na něž rádi vždy si vzpomeneme.

— s —

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 1. ČERVENCE 1903. — * ČÍSLO 27. *

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Povede-li se mi len, doložil Bakula, bude zdéli dobrý sáh. Kde pak zůstane Tendera! O takovém lnu ani neslýchal. Takové délky se nedočiní, ba ani mu nenapadne, jak se jí dočiniti možno.«

»Nedočiní, kdepak! přisvědčoval Adam, mysle na Anýžku a chtěje býti svému příštímu tchánu příjemným.

Bakula se k Adamovi přitiskl a pravil mu důvěrně: »Ale kdybys myslil, chlapče, že všecky ty porážky Tenderovi postačí a že mně ustoupí s pole, mýlil bysi se, neznal bysi Tendery, jaký je houževnatý. Ze prohraje len, už předvídá, a pronese se před lidmi, že se ještě nedá a že mne po lnu vyzve, abychom závodili o řepu, komu se vydaří větší. Lidé, však je znáš, mi to donesli a já se ve vši tichosti připravuji, abych nad Tenderou zvítězil i o řepu, až na to dojde. Vím osvědčený prostředek, jak vypěstovati řepu jako díži. Ty jej beztoho taky znáš, čeho by v Líkařově Lhotě neznali?«

»Neznám,« odpověděl Adam hrubě neposlouchaje.

»Tedy ti jej povím. Až se oženíš, může ti ta vědomost více býti platna, než veliké Anýžčino věno, které tvůj táta ze mne ždímá. Založ se ne s Tenderou, ale s císařem pánem, kdo vypěstujete větší řepu. O míň se nezakládej, než o hraběcí panství. Až budeš řepné semeno sázeti, dávej jedno od druhého na sáh daleko. Císař pán si pomyslí: Adam Králenec se zbláznil, prohraje — ty ale neměj starostí, všecko učiň po mé radě a čekej konce. Když řepa začne růsti, pěkně ji okopávej a zem k ní přihrnuj. Když pak si řepa začne bráti do boků, poodhrň ji a boky jí dokola potři slepičím sádlem. O slepičím sádle je známo, že rozhání. Na řepu účinkuje tak, že boky její najednou rozšiřují a roztahují se, jakoby je z vnitřka něco na vše strany rozstrkovalo. Děje se to s takovou rychlostí, že dělník musí dáti pozor, aby mezi dvěma řepama neuvízl nohou, neboť by mu ji byly s to rozdrtiti jako mlýnské kameny. Jak se oženíš, chlapče, všecko slepičí sádlo pečlivě střádej a pamatuj na hraběcí panství.«

Adam poslouchal jen na oko. Pokyvoval, sliboval, že učiní tak, jak mu nastávající tchán radí, ale myšlenky jeho nebyly u Bakuly, nýbrž u jeho dcery, již toužily oči jeho zhlédnouti.

Bakula přisedl k Adamovi ještě těsněji. Není s Adama dost moudrý. Mžourá po něm po očku, zkoumá jej.

»A co mi z toho bude, Adame?« táže se citlivě.

»Z čeho, strejčku?«

»Nu, z toho hraběcího panství.«

»Polovic.«

»Ach, ty outrato, ty! To jsi Králencův syn? Tolik od tebe nežádám, chlapče. Hraběcí panství si nech celé a mně slev šestý tisíc, který tvůj táta ze mne vymáčkl, a kobylu Prahunu.«

»Z toho si nic nedělejte, strejčku. Rodiče spolu o věně jednají, ale věno se vyplácí synovi a ne rodičům.«

»Zlatý chlapče! Ty tedy netrváš na šestém tisíci a Prahuně?«

»Trvám na Anýžce,« odvětil Adam upřímně.

»To tedy učiníme tvému otci něco pro radost. Řekni mu, že jsi ze mne vyždímal ještě půl

tisíce a ke kobyle hříbě podkobylče. Ty jsi poctivý chlapec a proti otci své manželky nikdy nebudeš. A nebude to ani proti vlastnímu otci tvému, když ty přídavky zůstanou na papíře a já ti s Anýžkou dám tu pomoc, kterou jsem sám dával.«

Adam ani neslíbil ani neodepřel. Bál se něco rozhodnouti samostatně, bez otce, ba proti vůli jeho. Bakulovi to prozatím postačovalo. Až Adam bude sám panovat, poddá se mi úplně, myslil u sebe Bakula. Byl Adamem nadšen. Nepoznal ani mezi svými sourostenci, nercili mezi mladým pokolením druhého, kdo by mu tak ochotně sluchu propůjčoval. No, to bude zeť pro Bakulu, Adam Králenec! Dotud ho znal jen jako poslušného a spořádaného syna svých rodičů. Takový se může najíti také jinde, než v Líkařově Lhotě u Králenců. Ale takový, který svědčí na každé slovo Bakulovo a přijímá je za bernou minci, a nad to z věna slevuje tolik, kolik si Bakula přeje, takový je pouze jediný. Bakula se Adamovi upřímně obdivoval a při pivě se radoval, že jej dostane za zetě. Dosud v té příčině povoloval ženě; teprve nyní sám se pro Adama rozpálil a byl hotov zastati se ho proti celému Půjďácku, že není synem kraje dosti váženého, že pochází z Půjďácka.

»Pěkně seď,« řekl Bakula Adamovi, »a já se podívám, co nám dělá oběd.«

Vyšel pak ze sednice a schválně za sebou dveří nezavřel, aby Adam slyšel, jak pobízí ženu a dceru v kuchyni, aby si s obědem pospíšily.

»Hola, chvátejte! Pamatujte, že tu máme hosta přespolního, který se dalekou cestou ujel a vyhladověl. Anýžko, dohlídni do trouby na tu vepřovinku, aby si Adam pochutnal. Ale na Adama, děvče, při tom nemysli, mysli pouze na svého otce, jenž nemá nad vepřovou sladšího pokrmu, a ty's mu ji dosud vždycky trefila bezvadně.«

Pro jistotu, že z kuchyně nezazní odpověď, která by hosta nepotěšila, Adam honem se vrátil do sednice a dvéře zavřel.

K obědu Anýžka nezasedla, ani se neukázala. Adam seděl na čestném místě pod obrazy, jedl z jedné mísy s hospodáři, jejich dětmi i čeledí, a nejednou zapomněl ústům sousto podati z nedočkavosti, brzy-li se objeví Anýžka. Aby se styděla sednouti za stůl s nápadníkem, když už byla u něho na podívané, to by nebylo na místě. Proč nepřichází? kladl si otázky Adam. A na ně si odpovídal: Proto nepřichází, že mne asi ze spaní přece zahlédla, třeba když jsem z komůrky odcházel. A tu si představoval její obraz, ana v komůrce na posteli ležela a na krku měla jako zející ránu, hroznou ránu od ucha k uchu. Viděl před sebou zavřené její oči, zaklopené tenkou blankou víček, jíž se oči pročernávaly. Viděl dlouhé brvy, oblouky obočí, zlato tváří — a na krku tu strašnou ránu, plnou stydlé krve. Jak se polekal! Nyní se při vzpomínání usmívati musí... Ale proč Anýžka není při stole?

Po obědě zůstali za stolem jen Bakula s Adamem. Děvečka sklidila ubrus, na stůl dala opět bochník chleba, slánku a nůž.

Přiblížil se okamžik, aby Adam za sebe promluvil. Dosud zaň mluvili jiní, aj, nyní jest řada na něm!

Promluvil by, ale není tu té, za kterou přišel.

»Kde je Anýžka?« táže se nesměle Bakuly.

Vznikají v něm pochybnosti. Hádá, že Anýžka schválně nepřichází ne ze studu, ale z hněvu, že ji Adam přistihl na posteli. Kterak by jí řekl, že nemá proč ani se stydět, ani se hněvat, kterak by jí pověděl, že jí ospalost ani za mák za zlé nemá a že i naň padala, když překročil práh komůrky. Nyní to nelze. Musí rodiče Anýžčiny zůstaviti při domnění, že do domu nevkročil a věří, že Anýžka byla v kostele a vrátila se mezitím, co on s Bakulou prohlížel maštal a stáj. Ale až Anýžka bude jeho, potom promluví. Ach, co se tomu nasmějí, jak bohatý to bude pramen zábavy a škádlení! Ale když se Anýžka neukazovala, všecko se Adamovi začalo jeviti v jiném světle, padala naň tesknota.

»Anýžko!« zavolal Bakula velkým hlasem od stola.

»Hned ji přivedu,« odpověděl za dvojitými dveřmi hlas Bakulčin.

Muži zase mlčky čekali.

Za nedlouho, ale nikoli hned, Bakulka levou rukou otevřela dvéře sednice a druhou za sebou táhla Anýžku. Anýžka se matce nevytrhovala, neodvracela se, nezakrývala si tváře zástěrkou, nevzpouzela se, ale dávala se matkou vléci jako neživá.«

Dosud se nestalo nic neobyčejného. Tak se již nejedna panna o námluvách chovala a nebylo z toho žádné neštěstí.

Matka dceru posadila za stůl a přisedla k ní.

Adam chopil se bochníka, ukrojil si, posypal solí, kousek odlomil a dal do úst.

»Dobrého chleba máte, strejčku Bakulo,« začal, »kéž vám ho Pán bůh, vždycky hojně nadělí!«

»Chvála bohu,« odvětil Bakula, »živnost naše vždycky byla chlebná. Chleba tu z milosti boží měli hospodáři, chleba měla čeleď, chleba měli žebráčkové chudáčkové, jimž boží štědrá dlaň se zavřela, aby lidé možní podrobeni byli zkoušce, budou-li nadělovati nemajetným, jako jim naděluje Hospodin. Od našeho prahu nikdy neodešel žebrák, aby nebyl nasycen chlebem. Ale u vás, u Králenců, také jsme se najedli dobrého božího daru a viděli jsme, že ruka Páně ani nad vámi se nezavřela.«

»Nezavřela,« přisvědčil Adam, »pokud tam vládnou moji rodiče. Ale jak bude dál, jest u Pána boha.«

Adam vzdychl.

»Co pak se stalo? Co pak se děje?« tázali se Bakula i Bakulka s živým účastím.

»Co se děje?« opakoval otázku Adam. »Rodiče si řekli, že se již tak starati nebudou, jako se starali dosud, že si chtějí odpočinouti od starostí i lopoty a odebrati se na výměnek. Mně oznámili, že se mám po nich panování ujmouti. Já vždycky rodičů poslouchal, ale tu jsem zhola poslechnouti nemohl a řekl jsem: ‚Rodiče milí, jsem na to docela nepřipraven, myslilť jsem, že tak může mezi námi býti věčně: vy že budete rozkazovati a my děti poslouchati.‘«

Bakulka Adama pochválila: »To jsi správně řekl jako hodný syn.«

Adam pokračoval: »Otec mi na to odpověděli, kdo se naučil poslouchati, že sám je zralý k rozkazování, a že to již jinak nebude, než jak se s matkou ustanovili. Co mně jiného zbývá, než poslechnout i tentokrát? Dosud všecky starosti byly na otci i mateři, nyní rodiče svoje břemeno přendavaji na má ramena a já se přiznávám, že má ramena nejsou na ně dosti statečná.«

Bakulka: »Jakž by tvoje ramena nebyla dosti statečná? Málo je chlapů jako ty. Co tvůj táta dokázali, taky dokážeš.«

»Můj otec mnoho dokázali, ale nikoli sami. Bůh jim dal pilnou a věrnou pomocnici. Otec orali a sili, matka žaly a chleba pekly. A na mně aby bylo obojí! Nenajdu-li si pomocnici jako otec, nevím, jak dopadnu.«

Bakula: »Neboj se, synku. Umíš-li ty orat a sít jako tvůj otec, snadno si najdeš pomocnici, která bude žati a chleba péci, jako tvoje matka.«

Adam: »Orat i sít umím.«

Bakula: »My se ti tedy sami po naší vsi pohlédneme po pomocnici, které potřebuješ.«

Adam: »Což byste chodili po vsi, ode dveří k dveřím jako žebráci, když snad na vašem vlastním dvoře je ta, která by se mi za pomocnici hodila?«

Bakula i Bakulka jakoby tou otázkou překvapeni: »Na našem dvoře. Ajaj!«

Adam: »Takť jest, na vašem dvoře. Rodiče mne poslali, abych si za pomocnici vyprosil vaši Anýžku. Já vám přinesl jejich pozdravení a prosím, abyste prosby mé neodmrštili. Rodiče prosí se mnou.«

Bakula: »Co tomu říkáš, maminko?«

Bakulka: »Nás to nepřekvapuje, Adame. Tvoji prozřetelní rodiče už s námi o tom promluvili. My jsme se přesvědčili, že je u Králenců místo hodné a taky tebe za hodného člověka máme. Ale proti vůli svého dítěte neučiníme rozhodnutí o jeho životě a celé budoucnosti.«

Bakula: »Slyšela jsi, Anýžko, že Adam požádal o tvou ruku. Jsi-li svolna?«

Anýžka neodpovídala.

»Řekni ano,« šeptala jí matka, potahujíc ji za rukáv.

Pokrač.

AUG. EUG. MUŽÍK:

SMRTI.

Ty spravedlivá, ty Matko, k níž všecko se vrací! . . .
Ty velká Tulačko, která přece náhle se zjeví
svůj skonejšit hlad masem lidským a krví žhavou,
a Císařovna, Despot, beztrestně hlavy stínáš,
a na všecko tiskneš mlčící pečeť majestátu!
Ať ždána, ať obávána, přijdeš vždycky,
tu galantně jako markýza čekáš v předpokoji,
až ohlásí tě . . . náhle vrazíš dovnitř
jak madame tržnice, jako selka,
a křikneš drsně, kopneš do zlaté portiery! . . .
Mnich-žráč tě s hrůzou shlédne na dně svojí mísy,
a klidnému pijáku s úsměvem odcláníš ode rtů číši.
V lázních šklebíc se upíra smíchem podáváš hostu číši vod hojivých,
unavená, nedbalá zakročit v ráz a chlácholíc lichváře lhůtou.
Opilá výpary starého těla staviš se náhle u dítěte,
a z růžových jeho ústek vypijíš sladkost života, krásu země.
A kdo může stopovat tebe na cestách nepoznaných,
tajemnějších nežli příchod Tušení neznámých věcí,
nežli výpočty poutí, jimiž zvolna se snují hvězd myriády,
nežli dráhy, po nichž se ztrácí severní záře v běl ledů!

*

Časem dva milující, křepcí a bujaří, z jejichž lůna
mohla vzejíti vesna nových osad, volají tebe
výstřelu signálem, a ty přijdeš mžikem,
blankytné oči jich uzavřeš před zlobou živých,
uhladíš vlasy jich v jednu hebkost zlatého rouna,
a tančíš nad nimi kankán vítězství, přátelé ať lají! . . .

Kam jdeš od nich? . . . Do města, v nemocnic kobky?
Ždají tě tam a vídají — vezmi je lehce,
ty nebohé, staré, zmučené hlavy, jak chůva své dítě,
aby je odnesla na výsluní věčného světla a klidu.
Nebuď jim divou příšerou — přijď tak tiše
po špičkách, jako kráčí sestra Misericordia,
přijď, zatlač oči, zhas jich svíci, a v malbu krásy
za živa nikdy nepoznané srovnej rysy nejohyzdnější!

Neboť my jdeme kam, nevíme odkud,
jako vojín, jemuž krátce veleno jíti,
ty jen, ty jen znáš tajemství naše, ty ženo boha,
jemuž vracíš všecky děti, plody Lásky i Hněvu,
aby ve věčném přítmí plodil dál bytosti nové a křehké,
kterým hřích je rozkoší, bolestí ctnost,
kteří mlčí bez strašné žaloby na něj, majíce tebe,
tebe, ó krásná, vznešená, drahá jako starší sestra.

* * *

Leč že jen strach . . .
Hamlet.

Ach, v životě tom kolikrát
jsem toužil bránu zodmykat,
jež od mrtvých nás živé dělí,
a na níž psán náš osud celý
tím písmem, které nikdo nerozřeší,
ať sebe jak chce sofistikou těší!

Jak často chtěl jsem nahlednout
pod onen led, kam věčný proud
ach, neznámého vtéká žití,
v němž naši mrtví mohou mýti
své nohy, dlouhou poskvrněné poutí,
když nebylo lze — živým — spočinouti!

Ten saidský obraz zastřený
já tajem jeho zvábený
jsem odkrýt toužil — věčna masku,
ať lebku smrti, nahou krásku,
však větší vždy mé touhy po poznání
jest bázeň, která lidem jednat brání.

Snad bázeň ona jest jen lék,
jen slunný žití paprslek,
jenž nazpět k životu nás volá
a kouzlí kvítí v lada holá,
to kvítí chudičké, jež spájí vůní
nás přeludů nad vráskou žití tůní.

Tak poupě růže zavřené
jest plno něhy zjemněné,
ba krásnější než růže, která
rozpukla v sadě s podvečera
a dnes již v rakev položena tmavou
má zvolna s drahou práchnivěti hlavou.

Oh věděti, že jednou přec,
jak slunce zjasní každou věc,
vše nám lze bude pochopiti,
co tajemstvím nám bylo v žití,
ať mrtvi jsme, však nezjevit ni slova
z toho, co věčnost ve svém lůně chová! . . .

Snad také nám tak dávno už
co's říci touží mrtvá druž,
a našim smyslům hrubým v žití
nic z toho nelze pochytiti,
a mlčí v marném hledání a shonu
— zvon bez srdce a srdce beze zvonu! . . .

Ola Hansson:

POZNAMENANÝ.

Přel. Jar. Pšenička.

Jednoho léta bydlil jsem na jezeře Ringském v malém statku, který jest při cestě, vinoucí se ze Stehagu podél jezera na východ. Stavení obytelné bylo ze tří stran objato zahradou, ohraničenou živým plotem; strana čtvrtá hleděla do dvora, kde dva staré buky klenuly své koruny nad červeně pomalovanými budovami hospodářskými. Síň a kuchyň dělily dům ve dvě stejné poloviny; po levé straně vchodu byly dvě světnice, které obývali obyčejně hospodáři, po pravé jiné dvě, jež byly pronajímány v létě mladým lidem z Lundu, a kde jsem se tenkráte usídlil. Prvým oknem viděl jsem zelený bukový les za plotem, druhým na malou vzdálenost modré jezero.

Kteréhos nedělního dopoledne v červenci ležel jsem na pohovce a četl jsem, za příčinou horka bez kabátu, když bylo zaklepáno na dvéře. Na mé »Zde!« objevil se malý, velmi plavovlasý a černě oděný pán. Když se představoval, vzbudil mou pozornost švédský zvuk jeho jména, ale v jeho řeči bylo něco cizího a v jeho zjevu ono neurčité a zvláštní, o němž nemůžeme říci, v čem spočívá, ale v němž se přece nemýlíme — to, čím se člověk domácí, který nedostal se daleko za humna, liší od cizince, jenž sešel již daleký svět. Při prvém pohledu a prvém slově jsem věděl, že dojista jest švédským Američanem, a později se ukázalo, že má domněnka byla správna.

Chtěl najati na několik dní pokoj, ježto v krajině hodlal konati entomologické sbírky, jak pravil. Byl jsem doma sám, hospodáři byli v kostele, i nemohl jsem říci mu nic určitého. Mínil jsem tedy, aby vyčkal jejich příchodu; dali jsme se do rozmluvy, při které jsem zvěděl, že odešel ze Švédska před patnácti lety; posledního jara však že zachvácen byl nerozumným steskem po domově, proto že postaral se, aby byl vyslán entomologickým museem někde v Minnesotě do své otčiny za příčinou sbírek; nyní že již od několika neděl jest v zemi, a že potoulal se již všelikerými místy, která mu bývala milá a ve kterých listoval jako v albu se starými portréty. Tím způsobem že dostal se až na jezero Ringské, kde chce si týden oddechnouti, navštíviti všecka stará místa, dát si od nich přezpívat veškeré dávné rozpomínky a mimo to sbírat hmyzy.

Zatím co mluvil, prohlédl jsem si ho lépe. Měl slabý plavý vlas, plavý plnovous, plavou barvu obličeje; čelo jeho bylo nápadně, skoro nepřirozeně vysoké a rty řídce svěží červeně. Při řeči měl podivný způsob každé slovo jakoby odvažovati, než je vyřkl. Zdálo se, jakoby mu nedůvěřoval, dříve je jaksi ochutnával, jakoby je zkoumal a na všecky strany obracel, tak jak činíme s důležitým dopisem, který ještě v posledním okamžení, než jej vhodíme do schránky, prohlížíme, je-li dobře zapečetěn a správným nápisem opatřen. Někdy zarazil prostřed slova, věty, a ve zracích jeho jevilo se cosi jako přemítání nebo leknutí.

Zůstal, až bylo poledne. Hospodyně mínila, že v místě bude asi sotva lze sehnati byt, a při obědě jsem mu navrhl, aby se usídlil v některé z mých obou světnic. Nabídku přijal, a tak pobyli jsme týden spolu.

To jest, žili jsme přece každý skoro zcela pro sebe; Američana jsem viděl zřídka. Časně z rána, než ještě slunce vyšlo, slyšel jsem jej strojiti se na obvyklý hmyzí lov, říkalť, že mnohý tvor dá se v tak časných hodinách nejlépe polapiti. Jediné chvíle, které jsme trávili pohromadě, byly při odpolední kávě a za večerního šera. Sedávali jsme pak před zahradou u cesty na hromadě kamení, anebo vycházeli jsme dolů k jezeru, vypravoval o životě na dalekém západě, nebo o svých vlastních příhodách, nebo ukazoval mi své hmyzy, které svou hýřivou nádherou barev leskly se v lihu, ty malé divy veliké malířky přírody, živoucí drahokamy, jež svou krásu ukrývají a svůj utajený život žijí pod listy a travinami, nebo v jiných zákoutích, o kterých ví jenom znalec. Shodovali jsme se a dobře jsme spolu vycházeli; byl mi sympatický a Amerika s hmyzy byly mi věci zcela nové.

Tak ten týden uplynul. Ani mráčku nebylo na horkém nebi červencovém, slunce žehlo v těch dlouhých dnech, a měsíc plnil svým světlem krátké noci.

Jednoho dne, právě když jsme posvačili a můj host chtěl odejít, zaslechli jsme bouřlivé hřímání, a když jsme vyhlédli, stála modročerná stěna na západním nebi, a rudé klikaté linie ji nehlučně přelétaly. Nastala strašná bouře s lijavcem, ale brzy přešla. Oblékli jsme se potom a vyšli jsme. Vzduch se ochladil a byl prosycen vůní, potoky byly přeplněny, a voda hrčela i tleskala pod most a kolem vršků, jako hejno žvatlavých děvčat; černí plži srocovali se na pokraji cesty tak, že sotva bylo lze dostati se v před a nešlapati po jejich hlenitých tělech. Les napájel se dosyta dlouhými, žíznivými doušky takořka slyšitelně a setřásal déšť se svého zeleného šatu; vše se lesklo, blyskotalo a svítilo na slunci. Usedli jsme do člunu u Wrangelsborgu a veslovali jsme na jih. Nad vyzdviženou linií horizontu stála modročerná stěna mračen a obílená věž kostela v Lyby pjala se prostřed ní do výše, jako křídová čára přes břidlicovou tabuli.

Američan pracoval vesly, já seděl u kormidla. Dlouho jsme oba mlčeli, každý jsa ponořen ve své přemítání, a člun stanul. Skoro bezděky propůjčil jsem svým myšlénkám slova a řekl jsem náhle:

»Povězte mi, jak jste vlastně na to připadl, jeti do Ameriky.«

Sotva jsem otázku učinil, již jsem jí také litoval. Najednou mi bylo jasno, bůh ví jak a čím, že jest v životě tohoto muže raněné místo, bolestnící vřed, kterého jsem se dotekl prsty. Ale bylo již pozdě. Můj protějšek zbělel jako plátno, viděl jsem jak trpí, jak sklopená víčka se mu chvějí a obličej pracuje. Nějakou chvíli bylo úzkostné ticho; ryba mlaskla v síti, hlas nějaký zazněl v dáli. Ale než ještě mohl jsem své křížící se myšlénky soustředit a poprosit ho za prominutí, pozdvihl oči, důvěřivé dětské oči, modré jako led, když na slunci taje, a zatím co se do mých zahleděl pevným, plným, jasným pohledem, vyslovil klidně a nestísněně jakoby všední věc:

»Jsem z poznamenaných.«

A pohled jeho ani nesestudeněl ani nezevzdorovatěl, když po té vyprávěl o podivu hodné příhodě, která se stala stěžejným bodem jeho života. Patrně necítil nic z toho vnitřního zahanbení, které se rádo pod takovouto maskou skrývá, snad pronikl dlouhou osamělou trýzní k sebevědomí uznané neviny. Klidně a vážně líčil příhodu, snad trochu bolestně, bez posměchu a rozpačitosti ve spádu slov a v chování — jakoby sám povznesen byl nad věc a měl o ní svůj vlastní pojem, kterým nebylo lze otřásti, i kdybych já hleděl na věc jinak.

Jak jsem Vám řekl, je tomu asi patnáct let, co jsem odešel z domova. Zmařil jsem svou budoucnost činem, při kterém nebylo si lze na zřetelnostu přáti více strany jeho zločinného rázu. Odpykal jsem svůj trest a odcestoval jsem. Často a mnohokráte jsem si přál, abych sám sebe mohl označiti jako původce svého neštěstí; tak bych byl měl jakousi útěchu v pocitu, že trpím spravedlivě, a s toho hlediska byl bych si mohl vytknouti cíl — cíl dobojovati se zase k vážnosti u lidí ostatních a u sebe. Ale necítil jsem se větším vinníkem, než železo, které se dává, nekladouc odporu, přitahovati magnetem. A toto vědomí, že nic zlého jsem nespáchal a přece nosím znamení zločinu, a že se mi nikdy nepodaří někomu věc učiniti pochopitelnou, ztrpčovalo mi a trýznilo mne mnoho let. Nyní vše jest odbyto; stačím sobě sám. Ale k tomu nedojde člověk jedním dnem.

Měl jsem výborné místo, dobré příjmy, a budoucnost ležela celkem jasně přede mnou. Arci měl jsem něco dluhů, ač ne velikých, ale obratem ruky nemohl jsem se jich přece zprostiti. Věc dala se překonat pozvolna a proto časem míval jsem malé obchodní transakce.

Tak poslal jsem dopis muži žijícímu v jiném městě s prosbou, aby přijal žíro přiložené směnky. Kdys pozdě večer přišed domů, nalezl jsem jeho odpověď. Byla odmítava. Usedl jsem k psacímu stolku, abych přečetl list, a zabředl jsem v myšlénky. Maně obíral jsem se při tom rukopisem listu, který byl nejvýše zvláštní, silně na levo nakloněný, se silnými základními rysy, zcela jako tištěný krasopis. Bezděky a aniž jsem vlastně věděl, co činím, nakreslil jsem snadno napodobitelný podpis na rub směnky, která náhodou ocitla se vedle dopisu. Když jsem konečně procitl z polospánku, přišlo mi na mysl, jak pěknou napodobeninu jsem dokázal, a jak těžko jest rozeznatelna od originalu. Ale nebyl jsem, alespoň později, již s to, abych se rozpomenul, dělo-li se při onom odhalení v mé duši ještě něco jiného, čili nic. Vsunul jsem dopis do kapsy a šel jsem spat.

V noci jsem procitl, a prvým duševním hnutím, jež jsem si uvědomil, byla myšlénka: mám-li té směnky užiti...! Nevím — bylo to jakés pokračování snu, závěr myšlénkového seskupení, které se událo a vyvinulo zatím co jsem spal, vím jen, že tato myšlénka dříve ještě, než se mi rozjasnilo, bdím-li, stála přede mnou tak zralá a vyvinutá, že mi zřetelně svítila z temnot. Věc se mi ani později nikdy řádně neujasnila, z jakých prvků byla složena ta náhlá, záhadná náklonnost, ať jsem se později sebe více pokoušel vžíti se v onu duševní míru, v to osudné těhotné okamžení, abych je ještě jednou prožil a přežil. Nuže, ať to bylo cokoli: žádostivost spáchati odvážný pokus, jednati proti všemu a všem, ctihodnou instituci tahati za nos, požívati plné úcty společnosti a býti hoden vězeňské kazajky, choditi volně a svobodně, ani jiní pro tutéž věc tráví pod závorou — — ať bylo cokoli, každým způsobem byla massa tak homogenní, že bylo mi nemožno rozložiti ji v jednotlivé součástky — tož ať bylo cokoli, potřeba nebyla, neboť bez nesnází byl bych mohl opatřiti podpis jiný... což byla při tom přední věc. Usnul jsem zase, ale spánkem horečným, polobděním, a vykládal jsem si později věc tak, že po dobu jeho trvání přissála se mi neblahá choutka pevně na duši, ovinula se kolem ní a vevrtala se v ni, jako parasit, který její veškeru krev vyssál, a když se rozednilo a já vstal, byla tato cizopasná myšlénka jediné, co ve mně žilo, zatím co má normální duše ležela ve smrtelné mdlobě, jako tělo, které ztratilo mnoho krve.

Jak se toho jitra pamatuji! Vzduch byl kalný, jemný, ostrý a mrazivý, déšť se snášel, a chodníky byly kluzké. Šel jsem jako ve snách, tělo mé bylo studeno, v ústech mi vyschlo, neviděl jsem nic, neslyšel jsem nic, nebylo pro mne okolí; měl jsem jen dva pocity: zvláštní tíži v kapse, kde byl onen papír, a určitý sklon jedním směrem — táhlo, táhlo, nepřetržitě, táhlo a táhlo mne to, dojem, který cítí na př. dojista ryba, jsouc tažena udicí z vody.

Když jsem došel ulice, kde byla banka, a viděl její průčelí, projelo mi to údy jako omamný účin elektrického proudu, stanul jsem na okamžení jako ochromen, nemohl jsem skoro vydechnouti, a cítil jsem, jak mi vyprýštil ze všech průdušek studený pot. V posledním napjetí vůle šel jsem mimo bankovní vchod; pamatuji se ještě, že jsem stanul na rohu ulice a slabikoval na plakátu, který tam byl nalepen, idioticky, aniž jsem rozuměl slovu. Pak táhlo mne to zpět, právě dveřmi, po schodech — — cítil jsem, že není již volby, odporovati bylo by jen jakoby komár chtěl se slonem vejíti v zápas, nezbývalo již, než dále, v před. Ale nebylo mi ještě jasno, co jsem měl nahoře činiti, nebo měl-li jsem nahoře co činiti, a někde ve mně, myslím, řekl hlas, že přece mohu buď jak buď podívati se dovnitř.

A tak jsem vešel dveřmi, předsíní, přímo ke stolu — — co se dělo pak, nemám potuchy. Vím jen, když jsem byl zase doma, že procitl jsem jako z příšerného sna... sen s tlakem můry. Najednou jsem si uvědomil, co jsem spáchal. Bylo mi, jako bych byl zase svůj obyčejný člověk, jako bych měl své obyčejné myšlénky a svůj obyčejný rozhled po věcech — a sklesl jsem jako hadr.«

Chvíli seděl beze slov; pak učinil posun, jakoby se sebe setřásal tíhu, zdvihl veslo, jakoby chtěl obrátit člun, překonal se však a mluvil dále:

»Jak řečeno — vysvětliti toho nemohu. Ale rád bych věděl, není-li věc příbuzna s tím podivným pokušením, jež ponouká člověka některého, aby dotekl se předmětu, beze vší příčiny nebo účelu, pouze aby se ho dotekl — dětské a polozvrácené pokušení, proti němuž nedá se právě nic činiti.«

Po té vnořil veslo rozhodně do vody, a obrátili jsme. Nastalo zase dusné vedro, ačkoli slunce již stálo hluboko na západě, mračno zmizelo za řetězem výšin na jihovýchodě, nebe bylo modré a bezoblačné. A ve vzduchu počínalo se rozpínat večerní ticho.

Když můj podivný host právě chtěl začít veslovat k domovu, vyslovil jsem otázku:

»Jak byla věc odhalena?«

»Nejspíš asi mou vlastní vinou. Víte, máme-li bolení zubů, nezdržíme se, bychom do chorého místa nevrtali, ačkoli velmi dobře víme, že bolest se tím jen zhorší. Totéž děje se, dopustíme-li se chybného kroku, něčeho, co sami si vytýkáme. Máme potřebu tohoto vnitřního vředu stále a stále se zase dotýkati, bychom zkoumali, je-li ještě stejně tvrdý. Jakoby klín vězel člověku v mozku, a nemine minuty, ve které jej tam necítíme seděti. Myslíme naň v hodinách samoty a točíme se kolem něho ve svých rozmluvách s ostatními. Tím se zvětšuje otvor kolem klínu, tak že míň bolí. Mnohý zločinec, jak víte, si sám vykopal hrob. Tak dělo se také mně. Lidem bilo v oči, že jsem stále obíral se tímto thematem — mé narážky a zmínky stále zřetelněly, a já sám upadal tím více v slepotu, čím více lidé prohlédali — až jednoho dne byla věc známa všem.«

Vzepřel se mocně do vesel, a člun letěl střelhbitě. Jezero leželo lesklé jako zrcadlo, a červánky pláły nad linií lesů, když jsme přistali u Wrangelsborgu.

Nazítří odcestoval.

Možná, že lhal, ale rovněž tak možná, že mluvil pravdu!

Helena Nosková:

MILENEC.

Pokrač.

Má ho ráda... Jistě ho má ráda... Já se jí snad lépe líbím. Jsem jí bližší. Ale co to platí, když on je tu přednější. Soucit...? Ach, kdo se nyní vyzná v těchto mezích...

Miluje mne — (že se člověk nemůže obejíti bez tohoto slova!) — ale raději by byla, kdybychom se byli nesetkali.

Byly krásné první dny. Bylo štěstí. Ale to věčné kolísání mezi povinností a štěstím... ta nebezpečná hra o klid celého života... Tu trpí milenec stejně jako muž. Vdaná žena, která má milence, nenáleží nikomu. Miluje vždy toho, jejž opouští. Závidí samu sebe tomu, jenž ji právě má... Ale konečně muž zvítězí, neboť klid a dobré svědomí, to vše, čemu se v mládí smějeme, to vše je nám čím dále, tím potřebnější. Milenec — to byly chvíle, to bylo mládí... to mine...

To už minulo, to minulo.«

»Jak, vy jste se rozešli? opustila vás?« šeptal kdosi po jeho pravici. Poslouchal jako ve snu, neuvědomuje si jasně, kdo to s ním mluví.

»Mohl jsem vlastně dávno vše předvídat, dávno ukončit. Často jsem cítil, jak ráda by mi řekla: ‚Proč jsi přišel? Proč jsi se mi jednou líbil? Proč nyní neodcházíš? Což nechápeš?‘

Ne, já nechápal. Já takto všecko šmahem křesťansky pochopuji, ale při tom jsem strašně tupý. Tušíval jsem jen, bál se... a ona neměla síly promluviti. Až jsem je potkal. Za ten celý čas poprvé jsem ji potkal s mužem. To není nic divného. Nechápavého dlouho osud šetří.

Šli širokou hlavní třídou. Vedli se. Hovořili spolu, známí je pozdravovali . . . Já několik kroků opatrně za nimi . . . z ulice do ulice za nimi. Proč? Protože nechápavému třeba několikrát opakovati: ‚Vidíš, tak to je.‘

Poprvé viděl jsem ji s ním. Viděli je všichni. Byl večer, šli spolu snad do divadla, snad do koncertu mezi známé a všichni viděli: to jsou manželé. Dokud jsme zcela mladí, voláme: ‚Co je nám po lidech!‘ Ale jest nám po nich, jest. Později se to ucítí. Svět není prázdné slovo; lidé nám mohou být lhostejni, ne však jejich poměr k poměru našemu! Ne jejich nazírání a naše místo ve světě — to vše nám nemůže být lhostejno.

A dále: viděl jsem ji s ním . . . Bůh ví, co jsem si dřív myslival . . . jak jsem si vlastně jejich poměr představoval. Skutečně, nepamatuji se . . . To potkání mne ohromilo. A představy se náhle množily a vstávaly s úžasnou jasností. Věděl jsem rázem dosti. Okusil jsem své bídy. Uvědomil jsem si, že jeho, jeho jest především — bez bázně před světem, bez studu, bez výčitek . . . nejen proto, že jest jejím mužem, ale i proto, že si ho váží a že nemůže mu ničeho vyčítati. Dobří a čestní lidé nám slabým nejvíce ubližují. Podléháme-li násilí, je nám dobře; pláčeme jen vztekem nad nespravedlivým zařízením, a to nám dělá i dobře. Převaha nenásilná bolí a pokořuje více než násilí.

Uvědomil jsem si, že jeho jest především — už proto, že přišel dřív — a mou jen v ukradených chvílích, v bázni a studu . . . A zkrátka, že není mou, je-li i jiného. A pochopil jsem, že tento poměr musím ukončiti. Cítil jsem, že k ní už nikdy nevkročím. Tak jsme se rozešli.«

V úhlu pod druhou palmou vstal náhle milenec po levici. Pronesl rozhodné slovo? Dívka k němu vzhlédla, chtěla promluvit, zadržet jej snad . . . Ale on se uklonil a šel.

Slečna X. byla by ráda věděla, který to z hochů měl ten výtečný nápad? První milenec či druhý? Bezpochyby první; druhého by byla jistě zadržela.

Mladík mínil, že je to sporné.

»Ve veselohře ano, tam vždy manžel je ubožák a milenec hrdina: ale . . .«

Díval se za odcházejícím.

„I ten se už odhodlal k činu. Viděl: ‚Buď miluje nás oba, nebo žádného dosti. V každém případě bude lépe, půjdu-li.‘ A jde. Sám, z vlastní prozíravosti. Jen já jsem takový slaboch, jenž nikdy sám se k činu neodhodlá; jenž neprozírá, dokud ho nepřinutili . . .

Tam ten umí počítat: ‚kdyby mne a jen mne měla ráda, odhodlala by se.‘ Proč mně to nikdy nenapadlo? Proč krok za krokem musila mne sama k poznání vésti? Proč musel jsem je teprve potkati? Proč musel jsem viděti, co bylo nejpřirozenější a co jsem nemohl nevěděti?«

Schoulil se, lokty na kolenou, oči v dlaních. Čísi ruka šetrně se ho dotkla.

Vzpřímil se a plaše ohlédl. Ruka v dlouhé, bílé rukavičce . . . ano, vždyť je na Žofíně. A takhle baví svou dámu! Zastyděl se a rychle shledával, nějaký vhodný předmět, novinku literární, poslední klep divadelní . . .

»A což, mýlíte-li se —?« promluvila slečna X., »což je-li to vše jen vaše nazírání? předrážděná, chorobná fantasie? Jste slaboch, pravíte, a slabí lidé bývají pronásledováni přízraky. Což rozvod, na ten jste nikdy nepomýšleli?«

Oči mladíkovy smutně a toužebně zazářily.

»Kdybych se mýlil . . . Ano, také možno, že se mýlím a že je to jen má fantasie. Ale proto přece jsou věci jen takové, jaké je vidíme. A rozvod, pravíte? Nu, přiznám se . . . i na rozvod jsme kdysi pomýšleli — a plány dělali . . . Ach, ona nebývala také moudřejší než já — v oněch prvních dnech . . . Ty plány! . . . Ona se dnes za ně stydí; nechápe, jak mohla být tak dětinská . . .«

»To říká?«

»Ne, ale to se vycítí . . . Mlčí, nevzpomíná . . . tomu rozumím. Stydí se, zmoudřela. Já ale často si vzpomínám . . . a ty plány mám rád . . . Jest to to jediné, co mi z lásky a štěstí zbylo.«

Slečna X. se více netázala. »Dojemná historie,« uznávala v duchu, »ale co s ní? Jen krok je od tragického k směšnému. Milenec, který neví, je-li větší ubožák, než podváděný manžel —! Který ustoupí, rozejde se s milenkou z pouhé svědomitosti!«

Vstala. Pomalu, líně zdvihala se v matně lesklém svém hedvábí, jež křehkými záhyby ovíjelo unavené její tělo.

Byla půlnoc, v sále prázdno.

Sestupovala s estrády, šat bez šelestu vinul se za ní.

Doprovázel ji ke stolu. Před vchodem do jídelny stanula.

»Mohu se tedy zase těšit na vaši návštěvu?«

Uklonil se, že se osmělí.

»A kdy? Což zítra, nepřišel byste? Je středa — dýchánek u nás —«

»Středa? . . . ne, odpusťte, to ne.«

»Proč?«

»To půjdu . . . k ní.«

»A . . . tak. Nuže —« podávala mu ruku.

Poněkud roztržitě ji přijal. V poslední chvíli napadlo mu, že by se snad slušelo, podanou ruku políbiti, i políbil.

Pokynula hlavou. Dobrý blázen, věčně mladý. Závidí mu . . . Dokonč.

Quido Maria Vyskočil:

HORNICKÝ MOTIV.

Kdo jde cestou, nepochopí,
nepochopí, nepoznává,
že tam u nás zlaté slunce
nikdy z lože nepovstává.

Stříbrně se kahan leskne,
žíla rudy v temno svítí,
ale zář hvězd ve vysoku
na hranách svých nezachytí.

Kdo jde cestou, nepochopí,
Bůh že nás tam v dolech nezná!
Pukne skála, na hruď padne,
nikdo ani nezastená...

Nad krajem se slunce směje,
všechno voní požehnáním —

Jenom u nás temno, temno,
temno věčným umíráním!

FEUILLETON.

Albert Pražák: ALOIS JIRÁSEK. (Několik poznámek na okraj jeho »Spisů sebraných«.)

Jsou dvojí umělci... Jedni, již tvoří mimo svou dobu, proti své době, cílem mají to nejvyšší a nejsložitější, co duše do závratných vírů zvlněná může mít, překonávají reálno a všednost životní a všecku jeho pomíjivost, a vybírají, co věčné se vrací ze svatých životních chvil a jen několika je blízkým, a vzdáleno dotekům širokých mass... A druzí, již tvoří pro svou dobu a v jejím tempu, cílem mají, co ona má, celou tu náplň života, jak proudí a proudí, a vybírají z minula i přítomna vše, co zájem budí jejich době, po čem žízní široké vrstvy, a co nejdříve a vydatně ukojí jejich duševní hlad.

Umělci, již diametrálně stojí proti sobě... Ti první s počátečným znamením klatby, třeba závěrečným žehnáním, z širokých vrstev vyděděni, aby tím větší a horoucnější lásku našli u své malé obce. A ti druzí, již snáze berou odplatu svou a jdou se sladkým znamením lásky, jimž otevřela se široká a vděčná domovina malých a prostých srdcí, domovina snadno dobývaná pro jednoduchost, a proto vrátká a sklonná k ztrátě.

Umělci nutní a rovnocenní svou zásluhou i hříchem, svou odměnou i trestem... Ti první jsou věčně cizí a záhadní, stojí na horách nedostupných, kam nedolehne život svými hádavými hlasy o otázkách palčivých, leda jen ozvěnou, a ti druzí věčně doma a přítulně známí, sestupující v údolí do té vřavy, vlečeni jí, k nimž samotářství snů vysokých hor jen jako daleká melodie zapomněná doznívá, jako zakřiknutý sen dolétá.

Tam osamocenost, a zde popularita, chcete-li zhuštěný závěr této parallely.

Alois Jirásek se zrodil v řadě umělců druhých, je populárním, a tím již definován jeho umělecký směr.

Zkoumejte jeho dílo — a můžete je analysovat bohatě a od prvopočátku v celé stupnici vývojové, Sebrané jeho spisy přehledně řazené a dnes již mimo časopisecké současné práce dosud nedokončené celou žeň jeho velkého díla výběrem autorovým podávající, vám studium to krásně zpřístupňují, — zkoumejte je motivově i po stránce umělecké techniky, a naleznete, že umění to musilo zpopulárnět, že mělo a má všechny známky, jež činí populárním, a především v Čechách populárním.

Jirásek vyšel z prostředí, v němž hluboce mluvila utýraná raça česká, z ubití se vzpružující, přes ubohé a malé přítomno do minula zahleděná a nadějemi k lepšímu budoucnu obrácená. Na dětskou mysl silně dolehlo prostředí to svými svéráznými a nezapomenutelnými typy, na dětskou mysl silně narážely tradice a zkazky toho lidu, tep jeho srdcí a moc jeho snah, a tu píseň nebylo lze zapomenout na školách, ta rostla, jako duše rostla, poněvadž s ní se sesnoubila celým dětstvím, vkrvila se v jeho krev, ta rostla a mohutněla a čekala, až vyzpívá ji její nositel. A ten vytrhl se ze zadumání se nad cizími kulturami a vrátil se k ní, neb dobře a hluboko viděl, že české písemnictví se adressuje především lidu procitlému z poroby duševní i hmotné, lidu, jenž nedávno byl slabým dítětem a musil se opírat jen o odkaz otcův, o jejich jméno a čin. Viděl, že tím půda je zkypřena pro historism námětů, a že půda ta je životní a vděčná, slibující zdar setby i žatvy. Znamenal však také, že lid ten vyrostl z idyllického ovzduší, že překonal kouzlo romantických historek v kostum historických jmen a dat bez ohledu na pravdu Tyly, Chocholoušky a Hvězdami navlékaných, že chce a žádá pravdu ve svém historismu. A proto ve znamení tomto pracoval pro svoji čtenářskou obec, přešel přes romantický a sentimentální román historický k realistickému, akcentuje více rozumovou a soudící stránku než citovou, a zaváděje tu poprvé harmoničnost nazírání a přesnost historických výzkumů, sesilovanou oporou o prameny a pečlivé studium celé výplně té či oné doby. A tak, kde jinde dovadl, u nás po násilné dějinné retardaci vypučel vzorný román historický. Vezmete-li si jeho Sebrané spisy, — a kvantum jich je rozhodně vzácné a imponující, — máte před sebou odůvodněné tajemství celého jeho uměleckého vzrůstu, máte klíč jeho popularity, a silněji a silněji slyšíte jeho základní a v počátcích snad mimovolné heslo analysí jednoduchých a přístupných dějů sesynthetisovat mocné historické epochy, stvořit velikou belletristickou školu historické výchovy lidu cestou zrovna paedagogickou, vést jej od prvků leckde mythicky a sentimentálně zbarvených k jasným a přesným, studovat je a podávat složité útvary, vzrušující celou svou dějinnou basí i stavbou a mohutností. Přiblížit lid k historii a jeho lásku k ní zvroucnit a tím mimoděk zaujmout pro svoje dílo.

Husité, jich purpur vítězící i zdrásaný, martyrium kruté selské poroby a radost obrození, to byla vodítka Jiráskova, jimž nejsilněji dal výraz knihami »Mezi proudy«, »Proti všem«, »Bratrstvem«, »Psohlavci«, »F. L. Věkem«, a »U nás«. Ale zde byl již všude hotov, zde byl u mezníků svých cest, jež musil hledat dlouhým experimentováním. Toto experimentování neprospívalo jen jemu, ale bylo nepřímo i nutným pro čtenáře, aby zvykal na jednoduché hledět, aby rozdrážděn jednotlivými historickými typy a vylíčením jich jednoduchého života a prostých zápletek, tím zvědavěji a zaujatěji z miniaturních a nekombinovaných kreseb dovedl přecházet k velikým panoramatům dějinným. A tato experimentace se všemi historickými i kulturními prvky je obsahem Jiráskova vývoje, a ji lze postupně vysledovat v »Sebraných spisech«. »Skaláci« jsou průpravou k »Psohlavcům«, »Kamenický« a »Pro statek otců« embryonální stadium »U nás«, »Slavný den«, slabý předchůdce »Proti všem«, »Hejtmanská sláva« a »Těevská hranice« preludiem k »Bratrstvu«, »Sousedé« intonací »Emigranta«, »Učitelský« a »Felice Tankredo« studiem ke všem obdobným ovzduším zralých a budoucích knih.

Lid mu porozuměl, uchytil se jeho mluvou, a za to děkuje Jirásek svojí umělecké methodě a svým uměleckým cílům. Volilť svoje umělecké prostředky jako svoje motivy

se zřetelem na široký český lid. Jeho stil má charakter lidovosti svou střízlivostí a průhledností, je věrným odleskem střídmosti barev a světel chmurných krajů horských, kde vše jakoby stlumeno.

Zrodil se v kraji chudém a horském, a ten jakoby stísnil a zúžil smysly jeho pro barvu a světlo. Život kraje toho byl příliš chudý a střízlivý, vlekl se v uzounkých kolejích, a tu těžko přelít jej v požáry barev, těžko čekat vichr myšlenek. A tak okolí věčně na vše hledící a věčně se projevující v mládí již vzalo mu bohatost stilu, a to zapříčinilo také odvrat jeho od básní a náhlý spád k přirozené formě prosy a stilu převahou prosaickému. Tato lidovost stilu přivádí zálibu ve rčeních lidových, nejen přítomných, nýbrž i minulých, nutká k dialektisování a archaisování mluvy (Maryla) a oplodňování jejímu obrazy vymizelými a ryze kronikářskými. A nejen to, jejím důsledkem je celá ta lapidárnost, massivnost a suggestivnost, jež je Jiráskovi tak vlastní. Čtěte jen, jak v těchto slohových vlastnostech mu vypadlo vylíčení deště v posledním cyklu »U nás«: »hustým černem, hustým tichem lil se plnými proudy déšť náhlý, lijavý. Padal, pleskal, crčel, lil se plnými proudy, nepřetržitě, hlučněji, crescendo harašil do střechy, a suchou, dobře krytou půdou proudil lahodnou monotonií jeho neúnavný, uspanlivý šum.« Anebo slovo licoměrného přítele: »Každé slovo jako v hedvábí, ale v tom hedvábí špendlík tu a špendlík tam; píchne, bodne špičatým slovem, a zase jakoby nic hladí.« A s touto povahou stilovou přichází další: talent vzácné plastiky a malebnosti, již dodává se jednotlivým kresbám zvláštní výraznosti a zevrubnosti, jak typové tak krajinové. Vzpomeňte jen té nádherné malby ruského tažení Čechami v »F. L. Věku«, vzpomeňte detailních jeho nárysů zbraní, oděvů, heroických postav i sedláků, srovnávejte s malířstvím, a dojdete k Alešovi. Historický detail je to, jenž zrealňuje a zdůrazňuje charakter jeho historických prací, on je mocným osvěžením a oživením jeho umění. Pod jeho dechem evokace kulturněhistorické nabývají reální barvitosti a přijímají nezdolné kouzlo, jímž láme se sentimentální názor na historii jako na relikvii, a ukazuje se její šumivý a silný život, jejž jen nutno obratně zbudit a vyvolat. Nejlepší dokumentací toho jsou právě poslední a velké cykly »F. L. Věk« a »U nás«. Historickým detailem dospívá se u něho reelní úplnosti, jež zachycuje život ve všech složkách a ve všech vrstvách, jak je doba nasazovala. Jím vyplňují se pěkně jeho historické stavby, jež architektonicky jinak jsou chudé a jednoduché, bez závratných kleneb a bez nových odvážných linií základních. K výzdobě těchto staveb mnoho přispěl také živý smysl pro přírodu a dar jemnosti výběru přírodních dojmů, jimž přibylo jim mnoho krásných scenerií, ať již parallelních či kontrastujících.

A vedle stilu a komposice děl je to psychologie jeho reků, jež má lidové rysy a proto zbližuje lidu jeho dílo: ne hluboké a vzrušivé vnitřní scény, ne výstřednost povah hrdých a odvážných, utkávajících se na bytí a nebytí, ne problémovost čistou meditací přivozená, ale duševní korrespondence s nárazy vnějšku je tu, a ještě vnějšek bývá tu silnější než vnitřní jeho resonance. Psychologická oekonomie je tu jednoduchá: děje malých lidí, jichž život monotonní, a jichž dramata při vší své tragice mají duševní nesložitost. Zde Jirásek šel důsledně reálně, zůstal při jednoduchosti, nevložil do svých prací nádherné a vše strhávající duševní výjevy lidu prostému poměrně cizí, a tím zase, že snížil se motivově k jeho kulturnímu niveau po stránce psychologické, a že vše, co nad ně vyčnívalo, jeho methodou vypověděl, zůstal mu tak blízkým a tak jeho. Dokonč.

MUSEUM GUSTAVA MOREAU-A V PAŘÍŽI.

Ulice de la Rochefoucauld, v níž Moreau bydlil a zemřel, byla prázdná v odpoledním slunci, zmlklá, ačkoli v blízkosti velkých boulevardů, táhla se do výše k Montmartru strnulá a jako zkamenělá. Dům Moreauův byl zavřený a suše střízlivý jako ostatní domy této tiché ulice. Vrátný na zazvonění otevřel vrata do dlouhého korridoru. A už zapadlo světlo a žár, palác byl chladný a tajemný. Stěny byly dřevem vykládány, a zdálo se, že všechny zvuky pohlcují. Úzké točité schody vedly do vysoké síně opuštěného atelieru. Veliká plátna pokrývala stěny a otevřenými okny na ně padal zelenavý stín stromů ze zahrady.

Veliká plátna a snad všecka nedokončená. Právě na těch je vidět širokou a pevnou komposici Moreauovu, přesnou kresbu do úžasných detailů provedenou. Barvou, zdá se, jen koloruje; barva jeho nezpívá, nemluví, je podřízená, dekorační, byzantská. Jeho obrazy jsou antické sny, antika až k dekadenci zjemnělá, orientálním přepychem seslabená, drahokamy zatížená. Jeho ženy jsou bledé, jako ze žlutého mramoru tesané, hrdinové jsou mdlí a bez činu. Zvířata, draci a lvi, táhnou v slavnostním oněmění zlaté vozy královen. Krajiny na pozadí jsou heroické, skalnaté, hrdé, města se vypínají jako hrady nedobytné a řeky tekou tiše a smutně, příroda celá je melancholicky klassická. Jen jediný obraz této síně je praerafaelistický a vroucí: »Fleur mystique«, Madonna sladká a smutná, vyrostlá z lilií. Na obzoru stojí skály, modré a vzdušné, jaké maloval Piero della Francesca. Zde je Moreau křesťanský, zdá se, jakoby slyšel světce Assisského ptáky zpívat. A pak je temný a zmučený na malém obrazu »Kalvárie«. Jeho smutek drásá a děsí, barva je sytá a těžká, tři holé kříže trčí do vzduchu a Maria lomí rukama a klesá na hnědou zemi pod zšedlým nebem. A jiná krajina ještě ostřejší a příšernější: rudý západ, jenž zrovna hoří a země je černá ve stínu, nehybná, neplodná. Jeho krajiny viděné ve skutečnosti jsou mrazivé a temné. Moreau nenáležel k těm, již ve slunci vidí a chápou život a proto musil se zapřádati do svých snů a vidin.

Nesmírné spousty akvarelů, kreseb a skizz jsou uloženy v tajemných skříňkách ve zdi a v stojanech rozkládacích. Takové bohatství Moreau odkázal státu, jenž dobře neví, jak se má k tomuto Dílu zachovat, a již pět let uplynulo od jeho smrti a Musée Moreau je dosud neznámo pařížskému obecenstvu.

Moreau inspiroval se knihami a z nich svou fantasií. Netvořil lehce, v radosti vzrušení a živého dojmu, jeho obrazy nejsou viděné, nýbrž těžce myšlené a konstruované. Théophile Gautier viděl výtvarněji, než Gustave Moreau; jemu stačil pohled na látku delikátní tonu, nebo představa bíle oblečené ženy, aby napsal »A une robe rose« nebo »Symphonie en blanc majeur«. Gustave Moreau je více básníkem, než malířem, básníkem ticha a pýchy, královských snů. Proto zůstával nepochopený a zastřený obecenstvu. Necítil však ani touhy po slávě, vzdaloval se jí. Jen přátelé a básníci opěvovali jeho díla. Nyní po jeho smrti je známý z Luxembourgu »Orphée«, jenž působí dumavě jako z podsvětí zazněla píseň Orfeova, umlkávající na oněmělé lyře v rukou thrácké dívky.

Gustave Moreau je nám daleký a bizarní, jeho obrazy nás dojímají jako východní báje, jako látky posvěcené prachem staletí, jako relikvie svatých a zbraně padlých, jako mythus a ballada a stará píseň, a my milujeme tolik světlo a barvy, jsme šťastni, že Manet nám ukázal kaskády paprsků, zářící proudy, a Carrière a Whistler že naučili nás krásu zřít i v denním soumraku a šeru našich bytů, a proto Moreaua jen obdivujeme a uctíváme ho. A někdy ho přece milujeme, tenkrát, když je nám úzko v skutečnosti, kdy nás tíží okovy všednosti, kdy je nám třeba se zastřít, zasnít, omámit se v bolesti dne ze zklamání včerejška a zapomenout. Takový obraz, jenž nás daleko unáší, visí v nejhořejší síni paláce: je večer, hedvábný soumrak, měkký a modrý, nad městem visí, nad městem věží a vížek, vysokých střech, již zvony dozněly a město mlčí, město báječné, středověké, je ticho, slavnostní a posvátné, jen šum křídel je slyšet ve vzduchu, andělé strážní letí nad městem, vznášejí se lehce,

plují v soumraku nad městem zmlklým, o jakém jsme snívali v pohádkách dětství. M. V.

VLIV FRANCOUZSKÉ KULTURY.

Krásná revue umělecká »L' Occident« v červnovém čísle přináší článek François de Ponchera: »Force centripète«, v němž se ukazuje na převahu francouzské literatury. Mladý autor vidí svou vlast stejně silnou po porážce, jako byla za slavných dob vítězných. Ani vnitřní rozháranost jí neoslabila. Francouzská řeč se šíří všude za hranicemi. Z Paříže je metána silou odstředivou myšlenka francouzská do všech končin světových. Cizina zase je puzena k Francii silou dostředivou a Poncher jmenuje básníky, kteří představují seskupení lidstva kolem přemožené z r. 1870: za Verlaina a Baudelaira řadili se se Heredia, jenž přišel ze zámořského tropického Španělska, Mendès původu semitsko-španělského, pak objevili se mladší: Atheňan Jean Moréas, Maeterlinck a Verhaeren z Belgie, Stuart Merril a Vielé-Griffin, potomkové dávných vystěhovalců francouzských, Gregh, jenž přišel z Egypta, Erlande z Malty, Kréol Francis Jammes, Rumunky Anna de Noailles a sl. Vacaresco. Dále praví Poncher: »Anglie žije naším stylem: prosa Waltera Petra je dcerou Flaubertovou a Anatola France. Naši ‚symbolisti‘ po našich ‚realistech‘ utvořili školu v Rusku, v Praze, v Londýně, v Římě — kde p. d'Annunzio se vychovává k plagiátům z Maeterlincka. Chicago předkládá a komentuje Verlaina, v Berlíně a ve Vídni jsou »Písně beze slov« chutnány v jemných strofách německých . . .« Vítězství je nepopíratelné. A podobně by se dalo konstatovati, kdyby se mluvilo o vlivu francouzského umění, architektury atd. — a —

ÚPADEK VLIVU NĚMECKÉ KULTURY.

Jacques Morland vydal v knize svou zajímavou Anketu o vlivu německém«, která vzbudila neobyčejnou pozornost, když vycházela v »Mercure de France«. Psali jsme o této anketě v »Lumíru« a »Národní Listy« přinesly o ní řadu článků. Jinak naše časopisy a revue i ty, které se honosí svým »evropským rozhledem«, nevěděly nic o anketě jako o mnohém důležitém, o čemž se nedozví z Vídně neb z Berlína. A pro nás Morlandova »Anketa« je svrchovaně poučná. Poráží nadobro názor našich některých professorů a esthetů o nadvládě, svrchovanosti německé kultury. Nejen celá osvětová Francie, ale i duševní representanti Evropy projevili, že vliv německé literatury, filosofie i vědy není takový, jak byl v první polovici 19. stol., že je na ústupu před mocnějším vzmachem živých, tvořivějších kultur. Německo dostouplo vrcholu své moci duševní v době, kdy jasný genij Goethův, mohutná přísnost Kantova, smělá drsnost Schopenhauerova, ironie Heineova, básnický vzlet a tvůrčí bohatost Richarda Wagnera podmanily si celý svět, a oplodňovaly jeho myšlenky. Nynější Německo přes svůj vzorný pořádek, svou nejlepší armádu a školu a svou ohromnou pracovitost i podnikavost, nekráčí již v čele národů. Kniha Morlandova, obsahující vývody učenců, politiků, spisovatelů a umělců všech národů, je knihou vysoce instruktivní. — a —

BRANDES O IBSENOVI.

Pěkný článek Jiřího Brandesa o Henriku Ibsenovi uveřejňuje »Revue Bleue« z 6. června. Slavný kritik viděl Ibsena naposled před několika měsíci. Smutný obraz úpadku velké síly. Nemůže pracovati ani pohybovati se volně, ale jeho duch je jasný a ostrý. »Avšak neobyčejná něžnost nastoupila po dřívější drsnosti, srdečnost stále se větší, finessa ostala stejná.« Brandes byl první, jenž uveřejnil studii o Ibsenovi, s nímž je po 37 let v korrespondenci. Ibsen byl velice podceňován a jeho jméno mizelo vedle hlučné, demagogické popularity Björnsonovy. Ibsen vždy pochyboval o sobě a po těžkých bojích našel důvěru v sebe, když se stal úplně osamělým. Psalo se o Ibsenovi v novinách: »Pan Ibsen je velká nullita«; upírali mu všechnu geniálnost a uznávali, že vyniká jen technickou znalostí svého umění.

Brandes píše o sporech Ibsena s Björnsonem. Osoba žvanivého liberála Steensgaarda o »Spolku mladých« připomínala na Björnsona, který odpověděl podrážděným epigramem. Později propukla nová hádka. Björnson radil r. 1872 ku »změně signálů« v článku, v němž pojednával o poměru severních zemí k Německu, již tehdy v něm rodily se theorie pangermanistické. Ibsen odpověděl prudce v básni: »Signály Severu« (není zařaděna do německého úplného vydání jeho děl), prodchnuté rozhorlením nad německým násilím, spáchaným na Dánsku. Poslední verše zní: »Pro slavnost smíření kněz Pangermanismu vstupuje na tribunu. — Lvi pohnou svými ohony a muži ostražití změní signály. — Čas se změní. Řečníci mluvte! Korouhvička změnila signály.«

Od té doby oba básníci žili v jakémsi ozbrojeném míru, až po letech se smířili úplně, když syn Ibsenův se oženil s dcerou Björnsonovou.

Brandes uvádí, že Ibsenův odpor proti Björnsonovi působil značně na vývoj zvláštností jeho povahy. Osobnost Björnsona hovorného, pohyblivého, milujícího slunce, tykajícího každému, způsobila, že Ibsen se stal dvojnásobně plachým a osamělým, lakonickým a mlčenlivým. Björnson, vlastenec a muž strany, ústa jimiž mluvili jiní, učinila Ibsena hrdým a osamělým.

LITERATURA.

Tereza Dubrovská: Písně.

Ženská lyrika dovede býti někdy podivuhodně přesládlá, sentimentální a — banální. Tím příjemnější je dojem z této nové knihy autorky, která známa jsouc již ze všech snad belletristických časopisů, poprvé soubornou edicí hlásí se do literárních řad. Byť i tady se ozvaly leckdy tóny, které nevyšly ze samého nejvlastnějšího nitra, nebyly vzbuzeny skutečným rozechvěním citu a bolesti, přece má kniha intimní ráz, a nezaráží nijakou nedokrevností. Nazírání autorčino i všechno cítění nemá arci zvláště velikých linií ani duševnějšího rozpjetí, ale to, co je v jejích básních ženského, ozývá se spíše měkkým vzdechem a nevtírá se. Najde-li básnířka v budoucnu ještě ono těsnější přilnutí k životu, opření se do jeho proudění, a — vlastnější tón, bude lze mluviti o ní s vážným oceněním v literatuře. Prozatím úspěšně se vykazuje pěkným, lehkým a dobře znějícím veršem, což má také svoji cenu. Zvláště při dnešní veršovnické ledabylosti. D.

Bedřich Nietzsche. Nečasové úvahy. Přeložil Dr. Jan Krejčí. (Otázky a názory. IV.) Nákladem Jana Laichtera na Kr. Vinohradech.

Nietzsche miloval život jako umělec, miloval jej silou svého srdce a horkého citu tak, jako milujeme ženu své lásky. Život a schopnost radostného žití jsou mu cílem všech cílů, hodnotou všech hodnot; není člověka ani lidské činnosti, jež by neměla konec konců jediného a svrchovaného účelu, totiž sloužiti životu a množiti jeho krásu. To jest jediné a absolutní měřítko všeho konání i dění. Citová bytost v člověku, jejímž nejkrásnějším a nejplnějším výrazem jest umění, dopřává nám prožíti život v plné jeho síle a slávě; výlučné poznání rozumové, kultura, která jest sama sobě účelem, kalí nám životní radost a je příčinou »existence ironické«, t. j. existence hrdé na bohatství rozumové, ale vědomé si vlastní malosti a nemohoucnosti.

To je základ, na němž stavěny jsou »Nečasové úvahy«. Kterak neměla býti taková filosofie nečasovou v době, kdy Němci, jsouce opojeni »vítězstvím své kultury« ve válce s Francií ohlíželi se pyšně a spokojeně ve svém vlastním obraze a uctívali sami sebe adorujícími chvalozpěvy?

Pan překladatel vybral pro svou obtížnou, ale vděčnou práci z »Nečasových úvah« dvě první: »David Strauss, vyznavač a spisovatel«, vydanou roku 1873, a »O užitku a škodlivosti historie pro život«, vydanou roku 1874. Obě bojují proti nejrozšířenějším snahám doby, proti barbarství současné civilisace, jak možno vyjádřiti zdánlivým paradoxem. Svět ovládl filistr, nejrozšířenější druh dnešního člověka, jenž učinil pohodlný a nanejvýš výnosný kompromis mezi vším nejsmělejším a nejhrdinštějším, jež zvykli jsme jmenovati geniem, a mezi svou vlastní malostí a slabostí na oklamání stejně filistrovského okolí. Zbabělci ducha, kteří neodváží se poctivě domysliti jediné myšlenky a vyžíti jediného instinktu z počestného strachu před možnou závratí nebezpečné výšky, oddekretovali: není genia; což znamená: není už člověka, jenž dovede vnímati život všemi fysickými i duševními silami jeho lidstvím mu darovanými. Podařeným typem vylíčené prostřednosti je Nietzschovi David Strauss; píše-li přes jeho knihu »Der alte und der neue Glaube« velikou nulu, neporáží Strausse — jedince, nýbrž zabíjí tím navždy a nadobro typ.

Podmínky vzrůstu a bujení tohoto typu hledá a nalézá Nietzsche ve své úvaze o historii. Příčinou filistrovství současné doby je vzdělání historické, jež zapomnělo svého pravého a jediného účelu a provedlo záměnu prostředku a cíle. Jest možno i chvalno užívati historie ve třech jejích podobách: monumentální, antikvární a kritické, — ale jen pod jednou podmínkou, sine qua non: jen ve službách naučeného života. Jakmile však historie béře na sebe hodnotu absolutní, to jest jakmile stává se vědou, odvrací od života a od činu a zahajuje boj proti našemu štěstí. Neboť, kdo chce žíti, musí dovésti zapomínati, to jest musí jemným citem poznávati, kdy třeba žíti historicky a kdy nehistoricky.

»Nečasové úvahy« jsou knihou, za jejíž zdánlivou negativností skryto jest množství momentů výchovných. Neboť kdo dovede ochablou a malátnou činnost naši lépe vzpružovati a oživovati než ten, kdo učí nás nejkrásnějšímu enthusiasmu a nejvznešenějšímu citu, totiž lásce k životu a světu? — S.

DIVADLO.

Letní sezóna opanovala pole nadobro. Má svoje práva, a nutno jí k vůli učiniti již nějaké ty koncesse na uměleckých požadavcích. Obecenstvo, má-li již zaměniti letní večery v širém volném prostoru nějaké zahrady za hlediště divadla, leckdy hodně dusné, žádá si dle toho repertoir, lehčí, stravitelný beze všeho duševního napjetí, prostě zábavný, veselý. Je to právě doba, která je v těchto svých požadavcích neúprosná, a nedá se zvrátiti snahou sebe krásnější. Je-li tedy sáhnuto v těchto dnech unavené již sezóny i ke zboží literárně či umělecky méně cennému, není ten hřích tak smrtelný, vyhoví-li se tím na druhé straně potřebě zábavy u publika a kassovním potřebám divadla. Jsou tedy příliš škarohlídné hlasy zbytečny. Jen kdyby se ozvaly také jindy v čas, když ve hlavní sezóně, kdy máme nejen právo, ale povinnost žádati v divadle uměleckou opravdovost, zbytečně se marní čas. A konečně, namítne se oprávněně, i tu je někdy třeba osvěžení. A tak tedy vedle »Bearňanky« »Netopýra«, »Krásné Heleny« a podobného lehkého genru v opeře tím spíše obstojí teď v létě o nic hrubozrnnější, nebo méně přípustná, nebo, chcete-li tak říci, hloupější fraška, jako jí je na příklad Paulův »Nový clown«. Tím spíše, když sousedí v repertoiru bezprostředně s takovým »Excelsiorem« nebo »Cestou kolem světa«. Když koncesse, tedy koncesse. Cesta ústupků obyčejně zavádí a nechce znáti mezí. Ale »Nový clown«, poslední novinka Národního divadla, není z nejhorších, byť i manipulovala se vtipy a situacemi někdy dosti otřelými, a s humorem pro nás opravdu již trochu »cirkusovým«. Je to ukázka anglické frašky, a v Anglii mají už jednou takovou povahu, že se všem těmhle clowniádám smějí. Ostatně u nás se obecenstvo smálo také, a hodně, až jste se někdy podivili, čemu se ještě lidé dovedou zasmát. A tak nezbývá jiného, nežli sejíti pro tentokráte se svého stanoviska, podívati se ještě jednou smutně za všemi těmi uměleckými sny a požadavky, které připjali jste ke svému pojmu o divadle, a dáti císaři, což jeho jest. Obecenstvo umí býti někdy dosti záhadným vladařem, a často, bohužel, až příliš mocným. Chce-li se teď smáti, ať se směje; snad bude v zimě tím ochotnějším, až se k němu přijde zase s trochou umění. Snad napraví, co letos na své reputaci ztratilo. Snad! V tomto specielním případu jsme tím ochotnější k souhlasnému přikývnutí, čím více nutno doznati velmi dobré herecké vypravení novinky, o něž se zejména všichni příslušníci cirkusové manéže velmi poctivě přičinili. Pan Kafka svým lordem do clowna vnuceným stál této družině čestně v čele. Pan Mušek ozkoušel v této novince svého překladu také svoje schopnosti režisérské a přinesl do svého debutu znatelně mnoho bedlivosti a seriosního pojímání všech náležitostí nesnadné této funkce.

— s —

Excelsior. Svatba při lucernách.

Jako každoročně vyžádala si i letos letní saisona ústupky na uměleckém programu Nár. divadla a pomohla na jeviště několika hrám, které již hodnou dobu odpočívaly v divadelním archivu. Tak objevila se na repertoiru »Cesta kolem světa« a vysloužilý »Excelsior«, který s Offenbachovou »Svatbou při lucernách« naplnil sice několik domů, ale přesvědčil zároveň o úctyhodném svém stáří. Doby jeho bouřlivých úspěchů přec dávno již minuly a banální jeho hudba s hodně ošumělou již výpravou ztratila hodně na své účinnosti. Nepomohlo ani odstranění textu Jar. Vrchlického, ba naopak přispělo spíše k nejasnosti děje. Zajímavosti dodalo letošnímu uvedení »Excelsiora« toliko pohostinské vystoupení primabaleriny milánského divadla della Scala sl. Erminie Sereni v roli »Civilisace«. Umělkyně nezapře, že přichází z výborné školy italské, již osvědčuje zejména mistrovstvím v tanci na špičkách, nedovede však rozehřát, obmezujíc se většinou na chladnou virtuositu. V celkovém vystoupení sl. Sereni není právě oněch jímavých rysů, které by se přimlouvaly za její trvalou součinnost v našem baletním ensemblu, zvláště když tento nalezl tak mnohoslibnou ozdobu ve svěží síle domácí. Sl. Korecká snažila se po boku své soupeřky podati své nejlepší a obstála skvěle.

Offenbachova »Svatba při lucernách«, kterou Nár. divadlo k »Excelsioru« přidává, mohla by směle odpadnout. Jednoaktové toto dílko příliš již vyvětralo, než aby dovedlo ještě dnes uchytit, zvláště když nemůže býti dosti příhodně obsazeno. M. Č.

»LA REVUE« O ČESKÝCH REVUÍCH.

Pařížská »La Revue« (bývalá: »Revue des Revues«) zavedla do své rubriky: »Analysa revuí«, vedle referátů o revuích francouzských, německých, anglických, ruských, italských atd. též přehled revuí českých. V sešitu ze dne 15. června píše pod titulem »Revues tchéques« na prvním místě a nejobšírněji o »Lumíru« »neodvislé revui literární a umělecké, jež s největší sympatií sleduje evoluci myšlenek francouzských«, a zmiňuje se o článcích věnovaných v »Lumíru« různým zjevům literatury slovanské, francouzské a anglické i o Holečkově románu »Výprava«. Dále »La Revue« zaznamenává některé články z »Naší Doby«, »Rozhledů« a »Volných Směrů«.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 10. ČERVENCE 1903. * ČÍSLO 28. *

Z BÁSNÍ F. X. SVOBODY.

VEČERNÍ DOJEM.

Šel tiše večer z hvozdů výš,
den zatlačil za modré hory,
a snivý za ním přikloniv se níž
oblohou hvězdné rozhazoval sbory.
Tak v míru hlubokém měl den svůj skon
a pozdrav poslední mu zpíval zvon.

Však ve mně zvláštní zůstal žal,
žal pro dne tiché dokonání,
pro mlčení, s nímž ponořil se v dál
po vlnách modrých, obzorových strání
a zdá se mi, že na mne pohleděl,
vnik' do srdce dřív, nežli v dálku spěl.

ANEŽKA.

Jako by živa byla
vrací se vzpomínkou.

Otvírám okno pokoje . . .
Chladná noc, stromy šumí tmou,
zčernalé lesy, vlhko je,
hvězdy se třpytí oblohou.

Dobříšské lesy kolem kol,
v chouzavské myslivně to jsem;
pradávný ke mně slétá bol,
příběhy, jež jsou pouhým snem.

Anežka ze tmy vykvétá,
prázdnin se vrací teplý čas,
zahrádkou chodí, rozplétá
při zpěvu tichém rusý vlas.

Květině útlé podobná
vábí mé zraky, vzbouzí stesk;
sněží se krajka ozdobná,
hnědého oka svítí lesk.

U plotu v trávě stojím s ní,
ochotně líbá kráska ta,
sladké je její zachvění,
láskou je jasně rozžatá.

Směje se, bílé zoubky má,
věří vše, dobrý vidí svět;
jejima zmámen očima
po pět let k ní se vracím zpět

Proč že si teď tak vzpomínám?
Pryč je vše, pouhá je to lež . . .
Nadarmo ihned v duši mám
hřbitůvek novoveský též.

Anežka na něm věčnost sní,
pole a lesy kolem kol,
větřík tam vane severní,
cypřiš tam tají dávný bol.

NA PLANINĚ.

Noc byla. Na pláň vyšel jsem si sám.
Studený vítr hučel z lesů k nám.
Kručinky žlutaly se v ostrovech.
Hluboko v prsou oživl mi vzdech.

Prohraných českých bitev pláň jsem zřel,
výčitkou marnou vítr burácel,
les černý, s nocí splývající v dál,
jak přízrak osudu kol chmurně stál.

Josef Holeček

VÝPRAVA.

Z kruhu »Našich«.

Pokrač.

Anýžka mlčela jako zařezaná.

Bakulka věnovala více pozornosti Adamovi než Anýžce. Žeby Anýžka Adama nechtěla, považovala za nemožné, vyloučené, a jestliže se dcery o přivolení dotazovala, činila to jen podle obecného obyčeje. Po přivolení se dotazují, ale nemyslí, žeby dítě mohlo dát odpověď zápornou.

Matka Anýžčina znova se obrátila k nápadníkovi. Stav manželský je těžký jako mlýnský kámen. Jeden jím nepohne, byť byl největším silákem z mužů, nadtož slabá ženská. Pohnou jím teprve, když láska spojí jejich srdce i sílu a zmnoží ji, jako láska Hospodinova zmnožuje obilí na poli, trávu na louce, ovoce na sadě. Která bez lásky vchází do stavu manželského, té i vlastní dítě bude těžké, nercili žernov stavu manželského. Nu, řekni, Anýžko, dáváš-li Adamovi slovo, že mu podáš ruku?

Tak Bakulka moudře propověděla obrácena k Bakulovi, ale domluvivši pošetile Anýžce pošeptala: Hloupá, řekni ‚ano'!«

Anýžka očí nezdvihala, nerděla se, nebledla, nesmála se, neplakala, neupejpala se, nerozpalovala se.

»Dělejte si se mnou co chcete, ale «

Bakula jí nedal dopovědět. Vrozená nechuť k obřadnostem a okolkům přiměla ho, že Anýžce přerval slovo. Na její »ale« nekladl váhy, snad je přeslechl. Bakulka ho sice nepřeslechla, ale sobě vyložila podle své libosti v ten smysl: ale již mne ušetřte podobných otázek, na něž už několikrát obdrželi jste ode mne odpověď jasnou a takovou, jaké si přejete.

»K čemu dlouhé komedie!« zvolal rozšafně. Já a Králenec už jsme všecko sjednali, čím jako rodiče vaši podle svého lidského vědomí přispěti můžeme k tomu, abyste se dobře měli vy i vaše potomstvo. Ještě je třeba, aby to sepsal notár a svědkové podepsali, a potom už předstoupiti můžete před oltář Páně, aby sluha boží za Nejvyššího hospodáře světa dotvrdil svazek váš. Potom už budete docela svoji a uzel vašeho manželství už nikdo nero váže. Ale počátek vašeho spojení nastal už dnes tím, že Adam výslovně sám poprosil o ruku Anýžčinu a ona neodepřela. Tento počátek nyní zpečeťte, podejte si ruku a políbejte se. Ode dneška může všemu světu známo býti, že Adam a Anýžka jsou ženich a nevěsta. Dvéře naše, Adame, jsou ti nyní otevřeny ne jako hostu vždy vítanému, ale jako členu naší rodiny. Přicházej, odcházej podle své libosti. Mnoho je, o čem vám bude třeba zhovořiti se, abyste byli jedna duše a jedna mysl dříve ještě, než vás dovezeme na oddavky. Nebudeme vám v tom překážeti. Nejlépe se to domlouvá o samotě, beze svědků. Můžete si vyjíti na sad, nebo za humna, a nebojíte-li se lidských očí, projděte se spolu třeba po vsi. Nuže, Anýžko, vstaň, podej Adamovi ruku, a ty, Adame, Anýžku poceluj!«

Adam nedal se pobízeti. Ochotně a vážně vstal, aby se přiblížil k Anýžce a políbil ji. Ale nežli se dobyl ze zástolí, Anýžky v sednici nestalo. Neutíkala plaše, nezakrývala si oči, ale rovněž neodcházela tím pomalým, loudavým krokem, jímž obyčejně se pohybovala. Šla pevně a hrdě jako pávice.

Adam udiveně patřil na dvéře, za nimiž Anýžka zmizela. Měl pocit zahanbení a lítosti, krev se mu vehnala do tváří. Ale Bakula jej upokojil.

»Špatně jsem to vyvedl, sakvalente! První hubička nemá se dávati před svědky. Však ty si ji rozlíbáš!«

Adam uznal, že má Bakula pravdu a že mu netřeba dbáti odchodu Anýžčina, ani si jej ve svůj neprospěch vykládati. Mráček se rozptýlil tak, jak se objevil, ani památky po něm nezůstalo v duši Adamově.

Přistoupil k rodičům Anýžčiným, kteříž také od stola vstali, a upřímně jim poděkoval.

»Velký boháč stal se ze mne dnešního dne, neboť jsem získal druhý domov, druhé rodiče laskavé a růži líbeznou, kterouž mi dáváte, Anýžku. Zaplať vám to Pán bůh! Já nemám slov, abych vám vyjádřil všecku svou velikou vděčnost za vaše bohaté obdarování. Mohu jen kolena vaše objímati, ruce vaše líbati, a odplatu zůstavuji Otci nebeskému, jenž jediný má tolik, aby vás odměnil tak štědře, jak jste si o mne zasloužili.«

Políbil oběma ruce a oni jej na ústa. Bakulka slzami se usmívala.

Bakula odpověděl Adamovi vážně: »Není proč, bych ti nepověděl, chlapče milý, že jsme si tě oba zamilovali jako vlastního. Máme k tobě důvěru a ta nám praví, když už děvče je takový poklad, který ne v domě otcovském, ale teprve v stavu manželském nabývá své ceny, že ty jsi ten, u kterého náš poklad se neztratí. Dáme ti

Anýžku s Pánem bohem, a rodiče své od nás pozdravuj a řekni jim, že už nyní je máme za své nové přátele a jen na nich necháváme, kdy si přejou strojiti svatbu. Otci řekni, aby mi dal věděti, kdy se odebereme k notárovi sepsat kontrakt.«

»Vyřídím.«

Bakula zamrkal a dodal důvěrně: »Arci, kontrakt nám, mně a tobě nebude vadit, abychom se drželi zvláštní úmluvy, kterou jsme spolu učinili. Kontrakt je pro úřady a pro lidi, a co my máme pro sebe, do toho nikomu nic není, ani notárům, ani úřadům, ani lidem.«

Ještě si Adama posadili mezi sebe. Bakulka mu hladila ruku, a povídali si mnohé a mnohé věci. Potom vedli Adama za humna do polí. Bakula ženichovi ukazoval své obilí. Pěkné obilí, snad o znaménko lepší než jiné, ale nic divotvorného. Snad proto, že Bakula již divů netvořil a mluvil jako jiný mluví.

Anýžky již Adam toho dne nespatřil, ani se neukázala, když sedal na koně a odjížděl. Ohlížel se na vše strany, pátral, očekával, že rodiče ji zavolají a ona aspoň na prahu se objeví, ale nic toho nebylo. Dceřinu nepřítomnost nahrazovala Adamovi hovorná upřímnost jejích rodičů. Ač mu bylo teskno, že ani okem nevidí své vyvolené, obav neměl a mysl jeho byla jasná. Myslil, že to tak musí být, aby panna dělala drahoty. Adamovi postačuje prozatím, že Anýžka na každou otázku, vezme-li si ho, odpovídá rodičům: Dělejte si se mnou, co chcete; dnešního Anýžčina »ale« jakoby nebylo.

Anýžčini rodiče vyprovodili Adama kousek cesty za humny. Věděli, že budou ze sousedstva nepozorovaně pozorováni, ale což jim bylo po lidských řečech! Nechť celý svět vidí, že si Adama váží, je si koho vážit! Bakula ještě překonával Bakulku v šetrnostech k ženichovi.

»Rodičové milí,« pravil Adam při loučení, »pozdravujte mi Anýžku, opatrujte mi ji a naučte, aby se mi oddala bez bázně, že ji nezklamu.«

Bakulouc rodiče dlouho se dívali za ženichem. Bakula za ním několikrát volal a kynul, Adam točil kloboukem nade hlavou a zpíval si.

»Zlatý chlapec!« pravil Bakula ženě, když se vraceli. »U nás říkají a posmívají se: Půjďácko! prý, jakoby tam lidé byli horší a hloupější. Ani já mnoho o nich nemínil, až jsem poznal tyhle Králence. Věř mi, že mezi námi takových není. A ještě více si chválím syna než otce. Syn má staročeský mrav otcův, ale nemá otcovy drsnosti. Kteráž panna by si ho neoblíbila! Ale chválím také otce, že takové děti si vychovává. Skoumal jsem Adama a přesvědčil se, že je z těch dětí, které nikdy před rodiči neříkají »ne«. U nás už takový syn je vzácností.«

Ale Bakulka chýlila hlavu a rovzdychala se.

»Aha, stýská se ti po Adamovi! Však se Anýžce také bude stýskati!«

»Ano, člověče milý, stesk na mne najednou padl a nevím proč. Tak je mi, jakobych Adama nikdy již neměla uzřít.«

»I mlč, nech to Anýžce!«

Jeda k domovu Adam si na mysl předváděl všecko, co se u Bakulů dálo, mluvilo a jednalo. Rovnal si, co z toho rodičům poví a co nepoví, jak rádi ho viděli, jak upřímně ho počastovali, jak se vyptávali na zdraví jeho rodičů a jak přísně mu uložili, aby je srdečně pozdravoval. Poví, že mu strejček Bakula slíbili přidati půl tisícy a hříbě podkobylče. Snad to nebude hříchem, řekne-li otci, že tento přídavek od Bakuly vymohl, ačkoli dlouho houževnatě odpírali. Proč by bylo hříchem, něco takového proti pravdě říci? Jde o to, aby otec byl spokojen a se svatbou pospíchal. Nejde již o otcovo, nýbrž o synovo, Adamovo; Adamovi ani otec brzy nebude moci poroučet, aby od svého tchána požadoval vše, co bude psáno. Za to pomlčí o zmatku jazyků, který zastal u Bakulů v chlívě a maštali, a rovněž nezavadí ani slůvkem o to, že Anýžka na posteli spala, když za ní přišel. Otec neví, jak v Anýžčině komůrce dřímota zákeřně přepadá každého, kdo do ní vkročí, a jak i on, Adam, musel všecku sílu sebrat, aby si tam nedal od spánku zaklížit oči.

Co však otci nezatají, jsou hrdinské příhody strejčka Bakuly se splašenými býky a o jeho hospodářských dostizích se sousedem Tenderou. Adam jich pořádně neposlouchal pro silné myšlení na Anýžku a pro samou úctu k jejímu otci, jemuž neslušelo se odporovat ani smát, byť sebe směšnější řeči vodil. Ale nyní Adam, když si ty příhody v mysli složil, nemohl se jim hlasitě nezasmáti.

Zasměje-li se jim také otec?

Ba věru, zasmál, Adam nepamatoval, že by se byl kdy zasmál tak ze srdce. Přísná jeho tvář nečasto roztála k úsměvu, nadtož ke hlučnému smíchu. A takový smích Adam otci vyloudil. Však se mu vypravování také podařilo! Tvářil se při něm tak, jako když je slyšel z úst Bakulových, jakoby každé slůvko vzal za bernou minci a neměl nejmenších pochybností, že vše se událo věrně podle vypravování Bakulova.

Králenec popadal se za boky a volal: »Už dost, Adame, už dost! Vidno, vy dva jste k sobě stvořeni a já vás nesmím oddělovati. Načekal by se Bakula, kdyby tebe zamítl a žádal si jiného zetě, který by jeho povídačkám pobožněji poslouchal a do paměti si vštěpoval. A když věno dává a ještě přidává, nechť je svatba s Pánembohem hned!

Krejčí Krtelský nazejtří, v pondělí, šel k Bakulovum se vzkazem otce Králence, že v úterý přijede s dvěma svědky, aby také on dva svědky si dožádal, a že společně pojedou do Vodňan k notárovi sepsat kontrakt, a v neděli že již bude moci být první ohláška.

Krejčí Krtelský šel s hrdým pocitem vítěze nad krejčím Chvaletickým, hanebně poraženým.

Pokrač.

FRÁŇA ŠRÁMEK:

V DALMATINSKÉ VINÁRNĚ.

Hádala se levá s pravou,
levá noha s pravou nohou,
zanesly mne obě posléz
v dalmatinskou vinárnu.

Stisk jsem ruku pobratimu,
Dalmatinci od Spalata,
o dvě hlavy je on větší,
já jsem menší o dvě hlavy,
já jsem přišel víno píti,
já se přišel vínu přiznat,
že jsem stále nešťastnější,
že mám něco ve svém srdci,
jako ruce oznobené,
že mám něco vzadu v týle,
jako drápy strážníka . . .

A já piji první čtvrtku,
kupuji si první úsměv
taký úsměv dostati lze
za jedenáct krejcarů . . .

A já beru v ruce listy,
jsou tam pěkné illustrace,
je v nich zavražděná Draga,
která měla čtyřicet ran
v neplodném svém krásném těle;
já jsem všeho strašně vzdálen,
co chtí srbští důstojníci,
vlastenečtí, vlastenečtí;
mne jen bolí čtyřicet ran,
ve mně pláče čtyřicet ran,
a že s někým mluvit musím,
tož já mluvím s mrtvou Dragou,
s mrtvou Dragou na obrázku,
čtyřicet ran ve mně křičí,
neschopným též já byl králem,
říši měl jsem jenom malou
krásnou říši ve svých prsou,
kralovat však nedoved jsem,
doved jsem jen dilettovat,
dilettantíček a králík,
čtyřicet ran mstí se na mně,
já úsměvem odpovídám
za jedenáct krejcarů . . .

Tož je tedy mrtva Draga,
jarní noc to směla vidět,
jarní noc má ráda ženy,
měla taky ráda Dragu,
a já dneska v jarní noci
vedle mrtvé Dragy kladu
dvacet jiných mladých mrtvol,
dvacet mrtvol ve mně leží,
byla to má krásná chasa,
oh, my spolu něco chtěli!
— že však slz se nedostává,
úsměvem já glossuji jen
za jedenáct krejcarů . . .

A ten úsměv . . . nechce bolet,
nechce ani provokovat,
je to celkem divný patron,
který chodí s lucerničkou,
zhasínavou lucerničkou
v podezřelých, temných místech,
a tu malou lucerničku
bez poznámky přidržuje
k podezřelým obličejům
opozděných chodců . . .

Tak se stávám dobrým hochem
— víno klepá na rameno
jako shovívavý strýček —
vymýšlím si zdvořilosti,
které všeptám jarní noci,
co tam nahá venku vzlyká,
jak jí řeknu prokletí svá
galantně a ruce v kapsách
provrávorám ulicemi
někam tam, kde končí město,
ze zahrad kde voní kopr,
zeje tmavý otvor kraje,
rozšeptaný úlisnostmi,
pohanským svým náboženstvím,
— jak tam vyndám ruce z kapes,
chytím jimi svoji hlavu,
po něčem jak rozpřáhnu se,
jak mi bude v prsou žíznit
jedna píseň prokleté . . .

PROMENÁDNÍ KONCERT.

Lež června a sto jiných malých lží
promenovalo tu za svou loupeží.
Fidélní hudba, operettní klowni,
jiné šaty letos, než byly loni . . .

Zdvořilý byl jsem, musíte to ocenit.
Slušný patron, vzdálen všechněch obscoenit.
Zvolila jste ovšem stylisaci nejkratší:
Slečna pána vůbec přijmout neráčí . . .

Kdo moh' tušit, že tu někde zeje rána? . . .
Já sám hloupě vypad' z role intrigána.
Lež června a sto jiných malých lží
promenovalo tu za svou loupeží.

Kdo moh' tušit, kolem Vás když vždycky jdu,
krev že vyplakávám v nejchmurnější balladu . .?
Fidélní hudba, operettní clowni:
promenujte, hlupáčkové, bratři rodní! . . .

PETR ALTENBERG

ZCELA DROBNÉ VĚCI.

Přel. JAR. PŠENIČKA.

Smutek.

Plačte, něžné dívky! — — —
Dokud pláčete, nosíte ve smutném srdci svět!
Plačte, něžné dívky! — —
Držte na chvějící se tváři ruce — — —.
Když je spustíte usmívajíce se, jest po všem!

*

Villa královny Marie Hannoverské v Gmundenu.

Šťastná královno, které osud Mnoho vzal, aby jí Všecko dal, mír životní i klid!

V parku královny stojí skupiny bříz na nekonečných lučinách — — —

a v podivuhodně čistých stájích, chována a hlídána, stojí ušlechtilá spřežení.

Z velkoměsta přichází umělec, hraje na housle — — —.

Sloužící v červených fracích a s bílými parukami přinášejí občerstvení.

Z nekonečných luk proudí chlad i vůně do sálu s podlahou vykládanou.

*

Duše světů.

Rostlina a genius mají sílu ssáti odevšad, z okolí nahodilého, potřebné sobě výživné soli — —.

Střední články »Zvíře« a »Člověk« však jsou odkázány pracně slídit po určité potravě — —

A to se nazývá »honba za ideály«!?

*

Ti, již nikoho neobtěžují.

Kdo tady má křičet a kdo nekřičí — — —
kdo tady má vzdychat a kdo nevzdychá —
tomu věčně nedůvěřuj, toho věčně se střez!

Neboť kam zalézají zbabělé síly, jež nemají dosti odvahy vyproudit ven?!?

Do žlučového měchýře!!

*

Sapientia.

Nevyzpytatelná Přírodo! Kteřáž à tout prix snažíš se dojíti svých cílů!

Deset tisíc kilometrů daleko táhne slaneček k pobřeží z nekonečného Okeánu, aby oplodnil samičku!

Do mozku slanečka vložila pečlivá moudrost Přírody tuto myšlénku, táhnout k dalekému pobřeží k samičce, kypící láskou.

Staráť se právě o zachování — — — raçy slanečků!!

*

Petrarkova duše roznítila se k věčnému plameni obličejem dámy, kterou viděl jen jedinkrát co živ, klečeti u oltáře! Nikdy netáhl za ní na pobřeží!

Z dálav, z hlubin duše, rovných Okeánu, ji miloval a po třicet let zůstal »v její dálce«!

A aniž viděla své tělo oplodněno, žila ona samička blaženě v této neplodné lásce!

O nevyzpytatelná moudrosti Přírody, která à tout prix snažíš se dojíti svých cílů!

Staráš se o zachování raçy Petrarkovy!!

Neboť tak s onou dámou zplodil svá dítka, písně lásky!

*

Tak miluji otrokyně.

Jak se má věc s tou tak zvanou ženskou láskou?! Jak často se říká: »Ten?! Oh, toť naprosto vyloučeno!« Nuž, a právě ten stane se milovaným! Ne nás milují, milují naši lásku! Že je milujeme, milují! Cítí toho potřebu, jako plíce kysliku, vyprahlá země deště!

A kdyby jen stará žába byla, která by pro ně osmutněla, odešla v samotu z amysantní bažiny a nezpívajíc někde seděla a čekala, až by dáma šla mimo — žila by tato dáma žabí láskou!

Že je milujeme, milují nás!

Vy však se ptáte: »Co jest na něm?!«

On, kdo jest on?! Co potřebuje být?! Čekající jest, čekající!! Jeho čekání miluje, sní o jeho čekání; neboť žila čekajíc, až by Někdo čekal! A když jej spatří, cítí jen jedno: »On čekal!«

To jest na něm.

*

Obraz dívčí.

Objata okrasou růží a vlajících vlasů upjatě hledíš a čekáš — — —!

To jsou, oh slečno, Tví dnové svatební, kdy Tvoje čekající duše, nezklamána, se svými vlastními sny se snoubí!

*

Opatrnost.

Střez se lidí s odstávajícíma ušima!
Neodpustí Tobě nikdy, že máš přiléhající!
Pomstí se! Bohu, osudu?
Ne, Tobě.

Lidí s nerovnou pátěří, lidí s neušlechtilým nosem, lidí s nevzhlednýma rukama, lidí s neohrabaným krokem atd. atd.! — —

Filosofie.

Rozeznávám lidi ze svých známých ve dvě velké kategorie — v ty, kteří ke mně říkají: Vy, milý Petře Altenbergu, mc mi sice po tom není, přirozeno, samo sebou se rozumí, ale proč vlastně nosíte ve městě kožené gamaše?!? Je to věc docela praktická na venku, na kachním lovu — , a v ty, kteří mi toho neříkají!

Až dosud řekl mi to ještě každý!

*

Matky.

Chov matek: »Daly jsme holku naučit francouzštině, literatuře, klavíru, vydaly jsme sílu peněz, a teď tu sedí, že je k hanbě a k posměchu. Co si jen ten pán myslí?! Husa, toť se ví.«

Oh matky, nejlepší, nejněžnější stránkou ženské duše jest výmluvné mlčení! A s této stránky třeba ušlechtilého ústrojí v jeho posvátné činnosti se ujati, jej zpracovati a organisovati!

Rostoucí člověk naslouchá!

A co by byl ten, kdo nemohl by býti již rostoucím, naslouchajícím?!?

Naslouchejte, matky, sladkému naslouchání svých mlčelivých dcerušek!

Mlčelivé, jak mnohé povídáte!

*

Nahoře.

Po vrcholech kráčej!

Nad propastmi!

Hotov, roztříštit se, hotov!

Ale v údolích leží líné výpary a ubohá bezpečnost!

Jan Havlasa:

PÍSNĚ SOUMRAČNÉ.

KDYŽ NĚKDY SI TAK POMYSLÍM . .

Když někdy si tak pomyslím,
že jiný rty tvé právě líbá,
a jeho dravým polibkům
že hlava tvá se neuhýbá,

že jiný v náruči tě má
a něhou tvojich vnad se spíjí,
a jeho dravým polibkům
že v pospas dáváš bílou šíji,

tu cítím chabé zoufalství
a nenávidím lásku naši:
jak pustý záhon zdá se mi,
kde žádný květ už nevyraší,

kde souzena jest všemu smrt,
že místo jara přišly mrazy,

jichž vpády drsné, brutální
už nikdo, nikdo neodrazí.

DNES A ZÍTRA.

Dnes ještě, drahá, žehnáš mi
a ve mně máš svůj celý svět:
leč zítra přijít mohou tmy,
v nich láska naše vymizet.

Dnes ještě oba milujem
a zcela jsme si oddáni:
a zítra láskou jako zlem
snad na krev budem zbodáni.

Dnes ještě žhavý je tvůj ret
a duše tvá mi náleží
žár zítra obrátí se v led
a láska bude jenom lží.

Jsem na všechno již připraven,
jen jedno chtěl bych ještě znát:

až lásky naše zhyne sen,
zda nebudeš mne proklínat?

NÁLADA

Když poslední mi vtiskneš políbení
a smutná ode mne zas odcházíš,
když dávno po tobě ni stopy není
a všude rozložena mrtvá tiš —

já přece ještě cítím divné chvění,
jak ovzduším se snáší níž a níž,
v něm hlas tvůj, zrak i duše tvá se pění,
a přeludem se ke mně navracíš.

Tak cítím tehdy bolest marné touhy,
že div bych jako dítě nezalkal,
leč z hrdla se mi dere vzlyk jen pouhý.

Tmou v dálce světel tisíce se třese
tam zmizela's. Mne těžký smutek jal.
A nikde v okolí stín nepohne se — —

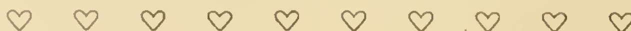

HELENA NOSKOVÁ:

MILENEC.

Dokonč.

II.

Po roce. — — Tentýž sál na Žofíně. I společnost větším dílem táž.

»Slovo k nedávné události a k poslední naši rozmluvě, platí-li . . .«

Pravila to mladá, bledá žena v čínském, snivě růžovém krepu, nelesklým hedvábím podšitém, nervosní a mrzutá. Stoupala na estrádu, letos jasnější, látkami plavými a modrými vystlanou. Ji následovala starší slečna spisovatelka z lonského plesu.

Nahoře hrál orchestr čtverylku z melodií Carmeny; dole chodili a ukláněli se — milovali a věřili —

Mladé ženě bylo asi velmi nudno. Klesla tiše, s rukama svislýma a tváří nehybnou, na pohovku. Měla volný živůtek s výstřihem a dlouhé, sdrhované rukávy s bohatými volány z illusionu temnějšího odstínu, v nichž — jako ve velikých, plných květech růžových docela mizely malé, bílé ruce. Uvadle měkká látka bez záhybů lnula k jejímu útlému, dívčímu tělu, jež nebylo sepnuto korsetem a lámalo se v pase.

»Chtěla jsem tě sama o toto slovo požádat. Rozešly jsme se posledně tak podivně —«

Spisovatelka v toilettě rovněž růžové a reformní, ale odstínů živějších a reformace poněkud umělé (byla hubenější a starší), přemáhala rozčilení a jevila přísnou upjatost.

»Rozešly jsme se tak podivně — byla jsem trochu prudka — nervy . . . Pozorovala jsem, že jsi zaražena, že se nemůžeš v situaci vyznat —«

»Ne, skutečně, to nemohu. Ty buď zarytě mlčíš anebo —«

»Víš, mohlo by mi to být jedno, můžeš-li nebo nemůžeš se vyznat. Ale já se tak bojím své slávy a svých komentátorů. Bojím se, že bys mohla třeba s někým o mně mluvit; bojím se, že bych způsobila sensaci a že by pak chodily ke mně deputace s vyvalenýma očima. Naše mládež musí mít problemy! Za problemem na kraj světa by letěla. A můj případ je tak podezřelý.«

»Trochu rozvláčný úvod.«

»To je tím, že chci být effektně stručnou.«

»Sensaci, ostatně, jsi už způsobila. Či myslíš, že čekají na tvé vysvětlení?«

»Ne, to nemyslím, Bůh chraň! Vysvětlení! Oni přece mi lépe rozumějí než já sobě! Oni vědí, jak jsem žila a co jsem chtěla. Ale snad bys mohla přece nějak na ně působit . . . máš přece vliv . . . aspoň to směšné bys mohla zmírniti, a to, co se jim líbí, sesměšniti. Včera nebylo mi právě volno. Bolela mne hlava. Také jsem poněkud odvykla společenské konversaci. Ty se neměníš, tys stále táž. A mně je s enthusiasty stále nevolněji.«

»Prosím tě, buď trochu přirozenější!« vybuchla náhle slečna X, »řekni prostě, jak se to mohlo státi, jak jsi mohla dopustit, aby se takové neštěstí stalo! A což ani teď není ti ho líto? Ani dnes ještě nevěříš a nechápeš, jak tě měl rád? Ne, tací svatí — takových svatých by nemusilo být!

»Nemusilo, proč by musilo? Ale nejsem tak necitelna, jak myslíš. Nevyčítám mu ničeho... ne, vždyť on byl dobráček . . . on byl takový dobráček!« — hlas její lehce zaplakal — »On se neměl zkrátka se mnou setkat; ale tomu nechtěl věřit, to nemohl slyšet. Nu, konečně, snad sami nejlépe víme, co se nám líbí a co ne. Měla jsem ho ráda, pokud já dovedu mít ráda . . . Zdálo se mi někdy, že by stálo za to, k vůli němu žít. Bývaly krásné chvíle

Nedůvěra i pozapomnění, radost i výčitky... to se často a vždy s novou vervou prožívalo. Umíme si nalhávat, čemu bychom rádi věřili; bohužel, nálady jsem stále proměnlivější a lež stále křehčí.

Vím, že i on mne miloval. Ale byl lyrický básník a musil milovat. Trpěl mnoho, ale můj muž trpí více, mnohem více. Neodmlouvej mi, nepřesvědčíš mne, jako on nedovedl mne přesvědčiti. Já mohu ubližovat, ale nedovedu odkopnout, nedovedu jednat.«

»A ještě něco nedovedeš: potěšiti jednoho na úkor druhého. To raději ať trpí oba.«

»Onoho osudného dne přišla jsem k němu s pevným úmyslem, po tisícáté s pevným úmyslem. Rozloučiti se. Kdybych byla mohla jen sebe dbáti, jen svého štěstí a své touhy, byla bych opustila muže. Ale soucit bývá silnější než láska. Můj muž byl silnější než on a držel mne pevněji. Chtěla jsem poslechnouti hlasu svědomí a zapříti mládí a přání. Jest ovšem otázka, byla-li bych toho skutečně dokázala, kdyby se bylo ono neštěstí nestalo. Jest pravděpodobno, že nikoli, a že jen osud mi přispěl. Osud bývá tak milosrdným k váhavým lidem. Šla jsem tedy k němu — to můj muž věděl už o všem a proto nechtěla jsem, aby chodil ke mně.«

»Tvůj muž věděl o všem a ničeho ti nevyčítal?«

»Ó, vyčítal! Někdy vyčítal, podezříval, žádnému kroku mému nevěřil, ale pak zase mne odprošoval, jen abych ho neopouštěla. Nejdříve chtěl jistotu. ‚Kdybych měl jistotu, kdybych měl jistotu,‘ říkával. Když ji měl, nebyla mu zas nic platna. ‚Vím, že ti nestačím, a chtěl bych sám seznámiti tě s člověkem, jenž by ti byl bližší a jenž by ti stačil,‘ říkával kdysi — «

»Ale to byl také lyrismus!«

»Ne, to byla pravda. On to upřímně chtěl. Neuchvacoval jej romantism nápadu, protože romantismu nerozumí. Možno býti básníkem a nevěděti o tom. A to má větší cenu. On chtěl mému štěstí. Když pak to štěstí přicházelo, když se mi podávalo, neměl sil odejíti, neměl sil se obětovati. To byla všecka jeho vina. Ostatně bych byla oběti jeho ani nepřijala. Mohla jsem přeci spíše ublížiti milenci než jemu. A proto odhodlala jsem se rozloučiti se s mládím, a zříci se práva k životu.

Přišla jsem k němu. O rozluce jsem přímo nemluvila. Nemluvila jsem o ní poslední dobou nikdy. Viděla jsem, že není možna, nechce-li on. Přála jsem si, aby chtěl, aby mi přispěl, i opakovala jsem staré známé důvody, staré příčiny své nedůvěry k němu a k štěstí vůbec; opakovala jsem, že my dva příliš jsme se v životě už natoužili a proto uspokojení dojíti nemůžeme, opakovala jsem, že mne miluje jen proto, že nejsem a nemohu být jeho — jen nedostižnost, že miluje a překážky, že lásku jeho udržují — — o muži jsem nemluvila — — ale on uhodl. On uměl čísti mezi řádky. Zoufalství jeho propukalo celou silou. A já stále cítila, že bolest mého muže je ještě zoufalejší, pláč jeho hroznější. Řekla jsem: »Jsi dobrá duše a najdeš ještě dosti lásky; jsi hezký, jsi nadaný, máš budoucnost . . . v literatuře i v lásce,« dodala jsem trochu ironicky, ale jen zcela nepatrně ironicky, ujišťuji tě . . . on však i to vycítil.

»Najdu! najdu! Ovšem, já jsem erotický, já jsem hledající a proto najdu, mohu snadno najíti, protože musím milovat. Na nejvyšším štěstí a nejkrásnější duši mohu se spokojit se štěstím menším a dušemi prostřednějšími! Mohu zapomenout, že jsem žil v nejdokonalejším souzvuku a mohu živořit v pokusech, je to taky dost dobré pro mne. Sláva skromné budoucnosti! I literatura je pěkná zábava, i sláva mi může stačit. Sláva literatuře! Sláva slávě!«

Ozvalo se ve mně tušení, strach . . .

Ale nechala jsem ho odejíti. »Romantika, romantika,« hučelo mi v hlavě. Byl tak podoben určitým chvílím mé minulosti . . . Tušila jsem, co se stane. Zdálo se mi, že vidím tu zbraň v jeho ruce, že vidím jej mířiti . . . Ale kroku jsem nemohla učinit. Byl mi tak podoben. Mým dvaceti letům byl podoben. Srdce mé se zatvrdilo. Lidé jako on naříkají a rozčilují se, až ruka sama se pohne a rána vyjde. Nejsou k politování. Jejich enthusiasm je nevyčerpatelné bohatství života. Oni žijí, žijí! Žijí v extasích, umírají v extasi nejvyšší. Já mu závidím a nelituji ho a nevěřím, ani po tom, co se stalo, že bych mu byla křivdila, že by mne byl miloval více než muž. Ne. Byl romantik, a umřel, ne že by byl nemohl déle žíti, ale že se mu chtělo, provésti poslední možnost. Poslední nejkrajnější prostředek. Zavzdorovat si. Proč bych ho litovala? Neříkej »cynism«. K čemu tak parádních slov. Bez pathosu. Rozum a srdce u nás vždycky zápasily. V něm podlehl rozum, ve mně srdce, to je vše. A proto dobře se stalo.«

Odvrátila se, neboť lhala; v očích měla slzy — — Odvrátila se a zahlédla v sále svého muže. Viděla, že je mu zde nevolno a že ji hledá. Stále jen ji hledá . . . Vstala a vyšla mu vstříc. Cestou nenápadně zdvihla ruku k čelu a přetřela si oči. Spousty růžového illusionu přepadly a rozevřely se jako svadlý květ.

Spisovatelka, ačkoliv byla bojovnicí a nebyla básnířkou, řekla:

»Škoda, mohli jste být spolu šťastni.« Patrně neslyšela posledních slov družčiných.

Ale ani družka její snad jich neslyšela, neboť přisvědčila:

»Škoda, mohli jsme být spolu šťastni.«

V sále končila čtverylka toreadorem smělým; páry se klonily a rozcházely.

Em. šl. z Lešehradu

NEPŘÍTEL.

Ticho. Na mé dvéře
buší starý žal,
sedím na pohovce,
nechci říci: »Dál!«

Venku slabě sněží . .
Prchl. Ticho již;
na chodbách je pusto,
kdosi kráčí blíž.

Kráčí kolem dveří,
výkřik v temnu prch',
ale v moji duši
věčnou kletbu vrh'.

V LETNÍ PODVEČER.

Mha večera kraj zatopila,
v tmy zahalil se žhavý den,
na nebi bleskla luna bílá,
mdlá luna bílá jako sen.

Z blizounkých zahrad dýše kvítí . . .
kraj zpíjí leta kadidlem . . .
Ty přál bys sobě věčně sníti
a umříti v tom šeru mdlém

FEUILLETON.

Albert Pražák: ALOIS JIRÁSEK. (Několik poznámek na okraj jeho »Spisů sebraných«.) Dokonč.

Vezměte »F. L. Věka«, literární obrození, dobu buditelského idylismu, a zase se setkáte s tendencí průzračnou, zobrazit je, jak se přirozeně dálo a musilo dít.

V »F. L. Věku« a v kronice »U nás« opravdu velmi přirozeně charakterisoval Jirásek process národního obrození. Myšlenky národní volnosti a samostatnosti visely tenkráte nad Evropou, Dobrovští, Jungmannové, Šafaříkové, Palačtí a Kollárové byli děti své doby, odkojili se těmi myšlenkami, rozdmychali je ve svém prostředí; a že je pochopilo toto prostředí, že tento svět malých lidí svými přirozenými prostředky je propagoval, to vrátilo nám především život národní. Jirásek pěkně důsledek buditelské m sse přesunul na pole drobných lidí, poukázal na jeho buditelskou spolupráci, a proto také zůstal uprostřed tohoto malého lidu, — nejvíce v kronice »U nás«, ale i značnou měrou v »F. L. Věku«, kde jednají ponejvíce buditelé druhého řádu a prostředkují mezi buditeli prvního řádu a prostým lidem.

A právě to, že postavy ty jsou jednoduché, že rozložíte si je snadno, domácníte mezi nimi snadno, máte při nich dojem malých chatrčí, chudých sice, ale svou jednoduchostí útulných. Ten, kdo uvykl dáti se drážditi postavami složitými a raffinovaně duševně založenými, neudomácní tu, neb zde úmyslnost a raffinovanost schází, zde jen pravda a skutečnost je domovem. V postavách těchto je mnoho typicky českého, míním onu stísněnost, nerozhodnost, nedostatek vehemence a vervy, kolísavost, rozeklanost, jíž hojně zavinila v české duši nepříznivá a utiskující doba. Neschází ovšem duší heroických a silných, ale těch v galerii celého díla poměrně méně.

Velmi jednoduchou jest také erotika v tomto díle. Lid má prostou a přirozenou definici lásky, a zde ta prostota a přirozenost. A byl-li kde dotyk srdcí živější a teplejší, jevil velmi často monotonní sklon k lásce rokokové (»U nás« láska důchodňové k Havlovickému), ač i tato monotonnost leckde krásně přeťata erotikou životnější (Kalista a Dušánková v »U nás«). Láska je tu, ale vášeň schází.

Ale psychologická hlediska vždy jsou věrná a bystrá. Duše lidu vzácně znamenána ve všech svých vztazích. Některé psychologické kresby jsou zrovna mistrné. Vzpomínám tu na »Zahrádku« a »Kůženec«, jenž plně zasluhuje parallely Molierova »Lakomce«. Tato věrnost nazírání dala Jiráskovi pravdu uměleckou, jež nelekla se drastičnosti a brutality životní (Prutovský, Divý rod) a sklonila se téměř k passážím naturalistním. Tato věrnost nutila jej vracet se k motivům a nahazovat je s různých stránek. Mnoho se tu zdařilo, leccos selhalo. Tak došel Jirásek někde rozvláčnosti variací stejných motivů (na př. svatby a pohřby v kronice »U nás«, parallelní façony kněžských typů) a zkřižování a přetětí jich navazováním historek, jež děj posunují, ale základní linii jednotné tvorby lámou. Často odkrylo se mnoho zajímavých vrstev v duši lidu, ale jen konstatoval nález, nahodil, ale nitro neprozkoumal se v celém dosahu.

Optimism utlačil bohatství zla, tak že je toto v díle prvkem poměrně podružným. Ocelová objektivita potlačila někde příliš subjektivitu, takže někde chtěli byste si s Wildem stěžovat do »upřílišeného úpadku lhaní« a do přísného lpění na přesných hranicích pravdy a střízlivého života. Hledisko na přírodu jest vám někde příliš dnešním. Ale toto vracení se k motivům již jednou užitým bylo nutným ku pokroku a dosažení synthesy velikých historických momentů, jež bylo lidu nutně předložit, »aby se pomáhala budit láska a úcta k naší minulosti a rozehřívala se srdce chladná pro naši věc«, jak velmi pěkně Jirásek napsal.

Umění tedy tendenční, historismem k uvědomělému nacionalismu vésti lid, rozsvítit mu na další cestu pokroku a vzrůstu pochodně krásných příkladů velikých předků. Tendence vznešená a nutná pro romanciera historického genru. Duše jeho musila dojíti k této tendenci, vyrostlať na pomezí národnostních výhní, a čerpajíc z dějin svého malého národa a vidouc jeho věčný a krutý zápas s německou rasou a jeho utrpení, že na křižovatce tolika cizích proudů jej osud postavil, musila se silně vzepřít proti té cizí příšerné lavině, valící se nás zatopit. A proto ta vzpoura zahrotila a přiostřila jeho nacionalism, rozdmychala jej v požár vše zapalující a mocně se šířící svou krásnou, zářivou záplavou do všech srdcí českých. Slyšte jen některé věty této duše patriotismem vzbouřené: »Když mně je nejhůře, napadá mne vzdor, a myslím si: Tisíc let jsme tu stáli a obhájili se a krváceli i trpěli, a teď bychom měli malátnět? Ne, to kdybych měl být poslední, sám jediný, nepoddal bych se.« (Vzpomínáte na obdobný passus Palackého?) Ale ne sentimentální a slovní patriotism, nýbrž energii, účinnost, uvědomění v něm, to je Jiráskovo heslo. »Čin proti slovu. Proti německé továrně českou, a ne povídavou Besedu a Sokoly . . .« »Neplačte, nelitostněte, ale zapalte se ve svých srdcích a zatvrďte, neboť slyšte, ti Němci na Horách neustále chytají naše lidi jako zvěř a platí za ně. Za každého našeho člověka kopu, za kněze pět! A tak tam berou chudé naše lidi ze vsí, městeček, ze stavení, s polí, oráče i pastevce, a prodávají je do Hor jako jiný dobytek« (Proti všem.)

Církev — slyšte bratří, ne jako máti, ale jako macecha vyzdvihla teď na druželbnou neděli ve Vratislavi kříž na nás krvavýma rukama a všeken smrtelný jed na nás vylila. Papež tak učinil na císařovu žádost, na žádost toho císaře Zikmunda, jehož prokletá ústa řekla, že by za to uherskou zemi chtěl milerád dáti, by v české zemi Čecha nebylo nižádného, toho císaře, ukrutného nepřítele našeho království i jazyka. Ten už ze Slezska na nás táhne a smrt a zkázu chystá. O zlosti, více než zlosti! — — — Mám neskonalou úctu k našim křisitelům; také zavrhuji neplodnou negaci a hrdou nevážnost k vykonané národní práci. Ale dle nynějších poměrů našich je zcela přirozeno, ozvou-li se hlasy vytýkající naše vady a nedostatky. A bez těch nejsme ani v politickém ani v společenském ani v literárním životě. Je mnoho pravd, které každý rozvážný našinec cítí, a jež vysloviti je nutno, třeba byly peprny a nemily. Jen běží o to, aby se dálo spravedlivě, a také o to, abychom dovedli ty pravdy rozvážně přijat a je snésti.«

»Chuť k životu, k práci i k boji. Práce a práce. Práce z povinnosti, a přece z lásky, a ta se nebojí zapomenutí a nečeká slávy.« »Život národa nade všecko. Pro něj musí všechno zápasit, i umění.« (Na ostrově.)

»Žel těch hlubokých ran! Nám nezbývá, nežli je obvazovati, hojiti, aby se národ nevykrvácel, aby nepozbyl vědomí, aby nezapomněl, aby práva tohoto našeho království neupadla v zapomenutí a neklesla lhostejností vlastního lidu. Dokud budou v jeho srdci, dobře bude.« »To budiž nás všech přirozeností, abychom v protivenstvích strachem neschli, alebrž se zelenali jako strom odvahou a nadějí, abychom chyby své poznali a pevně stáli, když nepřátelé myslí, že nás přemohli a námi o zem udeřili, abychom byli jako skály.« (Skály.)

Takové evangelium vlastenectví vložil Jirásek do svých knih a tak posvětil tyto a neskonale zmnožil a sestupňoval jejich poslání, neb vyslovil mnoho z národního Creda a nepodal jen historické obrazy a kulturní dokumenty.

A za tímto posláním krásným a záslužným jde druhé: teplý smysl pro lid bídou a nouzí strádající, jenž prodělává sociální martyrium den ode dne horší pro nevyrovnanost tříd a životních prostředků. »Tenkráte za starých časů mnoho sedláci zkoušeli, ale těm jistě nebylo hůř nežli teď dělníkům« (Sobota). »V těch dobách největšího ponížení tolik síly v opuštěném a zanedbaném lidu. V té

síle lidu byla naše spása a život. V té síle je útěcha pro budoucnost, než i úkol náš a povinnost k lidu« — A tento úkol a tato povinnost byla jeho uměleckým cílem, ta vdechla mu teplé barvy pro dramata malých lidí, ta roznítila sympathie k jich ubohé prostotě, a z té sympathie vypučel silný a výrazný charakter lidovosti, druhý mocný a silný to prostředek po patriotismu k zdomácnění v širokých vrstvách a zpopulárnění. A že lid dobře tento sklon k lidovosti vycítil, dokumentuje nejlépe epitheton, jež mu dal, nazvav jej »Jiráskem naším«.

Tato silná a vášnivě žhavá národnostní a sociální misse ve svých extatických chvílích překonala Jiráska-epika a vznítila Jiráska-dramatika. Ve »Vojnarce«, »Emigrantu« a »D. Rettigové« s velkým scenickým úspěchem uvolnil a vyrazil svůj obvyklý epický rámec a rozšířil svoje umění na nebezpečnou a obtížnou půdu dramatu. Nebyla-li zde architektonika závratnou a silnou a dynamika děje nejprudší, byl tu vždy silný a prudký smysl národnostního a sociálního momentu, jenž zvítězil a dobyl lásky širokých lidových vrstev. Právě poslední dny uvedly nové velké a imponující dílo jeho »Žižku«, jež přichází jako krásný důkaz dramatické touhy Jiráskovy, která nedovedla se spokojiti volnou epopejí »Mezi proudy« a musila uvidět jejího hrdinu ve výhni jednání.

Těžko hádat dnes, jak na tomto poli postoupí Jiráskův vývoj, těžko to říci i o jeho románu historickém, jenž dosud vždy stoupal, když autor nepromluvil tu slovo poslední . . .

Ale to dnes jisto: Jirásek stojí uprostřed svého lidu, jím milován a vášnivě čten a uznáván pro nádherné kresby jeho včerejška a danou nadějí k lepšímu zítřku. Uprostřed něho stojí, ruku na jeho tepně, aby vypověděl vše, co vypověděti lze. Kdo hluboce procítil naše dějinné drama a poctivou retrospekcí snažil se pochopiti celou tu bolest malého národa, trpícího v průvanu cizích vichrů a omývaného od staletí cizími moři, najde u Jiráska spřízněnní zájmu, — zjitřený charakter národní v plném dosahu, jak jej vystopoval sám, najde tu teplou a srdečně tklivou domovinu. Najde tu oporu do budoucna poukazem na národní odvahu dřívější, kdy za okolností těžších se konalo daleko víc, kdy doba obrození na př., jak Denis pěkně dí, překonala Bílou Horu. K tomu ovšem je nutný smysl pro demokratism, nutná sleva velkého a hrdého umění, jež je domainou duševního aristokratismu. Duše tohoto založení odejdou bez porozumění, neuvykli na disharmonii života lidového, neuvykli na určitost a jednoduchost, hledajíce vždy jen stupňovanou neurčitost a záhadnost a zmnožovanou a raffinovanou složitost, aby mohly ze svého duševního bohatství mnoho do děl tohoto rázu vkládat. S Wildem mluveno, pocítí »úpadek lhaní« a pronikavý jas skutečna, jehož nesnese jich nemocný zrak, mající podmínkou šero a mlhu, v nichž duše horečkou mimozemských snu rozpálená nejsnáze bloudí. A pak tím, že příliš těsně vedle sebe žijeme bez vzdálených a četných uměleckých středisek, že vzdálenost duševních apathií neurovnává, vysvětlíte si tu dráždivost úsudků jedněch i druhých, jež tak vycházejí přihroceny a přibarveny osobními předpoklady a zorný úhel na umělce znespravedlňují.

Ale buďtež si úsudky již rozdílné: to jedno nikdy nemůže odejíti z díla Jiráskova: veliké epochy historické pravdivě a silně vyvolal, prakticky applikoval historickou pravdu povídkám, ukázal, čím jsme byli a nejsme a čím můžeme být. Dal prožít čtenářské obci celou minulost a tak s Wildem mluveno dal mu jediné správné hledisko a směr pro budoucno. Svými evokacemi a ušlechtilými patriotickými i altruistními snahami zmnožil národní charakter, pro uvědomění a ztužení národa vykonal obrovskou práci, přes niž přejíti nelze, a jež by jistě přelila se přes hranice úzké své vlasti, kdyby velká cizina měla více smyslu pro duši malého národa.

A proto k jeho spisům bude putovat mnoho prostých srdcí, jež mají živou potřebu zahřát se na velkolepých dějinných zápalech proto zůstane jméno jeho velkým a drahým, že leskem staré slávy k záři lepšího budoucna zvedá srdcí těch statisíce a sytí je tím chlebem živným a duši posilujícím. Alois Jirásek nestojí umělecky na nejvyšším cimbuří hrdého a velkého umění, byl a je uměleckým demokratem, ale kdo pro bůh řekl, že výška umění se měří jen a jen aristokratismem? — —

HUSOVY SLAVNOSTI.

Prapory vlající v městě, ohně plápolající na výšinách okolních, šumné a pestré průvody a nadšené řeči — toť celý aparát velké slavnosti národní. Náměstí staroměstské bylo jevištěm imposantní manifestace. Davy tisíců, unešené ohnivou výmluvností stařičkého a ku podivu čilého Edvarda Grégra, projevily nadšený hold památce Husově a hosté slovanští i francouzští podivili se mohutnosti chvíle slavnostní. Máme zajisté mnoho temperamentu a síly v momentech slavných, parádních a nadšených. Bohužel nejeví se dosti setrvačnosti a mnohdy po krásném vzplanutí následuje ochablost nebo dutá fráze. Avšak slavnostní dni Husovy jsou přece jen potěšitelným důkazem rostoucí všeobecnosti kultu Husova. Jméno jeho není více heslem jisté strany. Celý národ hlásí se vděčně k památce muže, který je mu vzorem statečné mravnosti a vznešené odvahy. Ale myšlenky Husovy, jeho nauky o mravní pevnosti a pravdivosti, jež přivodily obrat století XV., měly by býti známějšími nežli jsou doposud. Škola nám Husa zamlčuje, naše náboženství v něm vidí dosud kacíře a lidová představa o Kostnickém mučedníku je romanticky primitivní — asi tak jako ty křiklavé laciné transparenty, jež jsme viděli za některými okny. Lid musí býti poučen důkladně o významu a učení Husově, musí býti připraven pro velký den 500. výročí upálení mistra Jana. Spisy vědecky založené, ale populárně, jasně psané, jako: »Jan Hus, naše obrození a naše reformace« od Massaryka, »Jan Hus« od Pekaře, »Mistr Jan Hus« od Flajšhanse, právě začínající vycházeti, i brožury Hejretovy, Modráčkovy, jakož i Bursíkovo vydání »Spisů Husových« zasluhovaly by největšího rozšíření. Tím se vykoná pro památku Husovu více, nežli dokáží sebe pestřejší průvody a illuminace. Opravdovost a statečnost, jež byla příznakem všeho myšlení a jednání Husova, jež karakterisovala jeho náboženské i národní přesvědčení, budou pak snad zatlačovati naši českou povrchnost, frázovitost a sentimentalnost.

BOJ O SIENKIEWICZE.

Poslední dobou byl v polském tisku vzvířen úporný boj o Sienkiewicze. Jakkoliv ani ta ani ona strana neodnesla vítězství, přece časopisecký boj ten má svůj trvalý význam, ježto v něm poprvé řekla mladá Polska své mínění o Sienkiewiczovi zcela otevřeně. Budoucí literární historik nebude moci polemiku tu pominouti mlčením.

Boj vyvolal vlastně Sienkiewicz sám: v anketě o repertoiru »pessimisticko-smyslném« vyslovil se takto: »Říjení objevuje se jen v určité době roční a nevyplňuje tedy celý život ani u zvířat, tím méně vyplniti ho může u lidí. Proto směr, opřený výlučně o chlipnost (porubstwo) je nejen ethicky škodlivým, ale co neshodný s pravdou a povahou věcí zdá se mi přepjatým, neupřímným a bezcenným. Neznaje ostatek většinu her, o něž se jedná, nemluvím o nich a podávám jenom všeobecné mínění.«

Na tuto jízlivou narážku na Przybyszewského a vůbec na mladou Polsku dostalo se ve varšavském týdenníku »Głos« Sienkiewiczovi odpovědi. Zprvu psali mladí dost sentimentálně: nedruží se k bezduchým obdivovatelům Sienkiewiczovým, ale uznávají v něm vynikajícího ducha. A právě od něho nečekali slov tak brutálních, tak nerytířských. Duchu národnímu byl vždy Sienkiewicz cizí, — tak píše St. Brzozowski — a přece si ho mladá Polska vážila. A mladou Polsku bolí, jak muž, který až posud držel žezlo literární, sahá k rolničkám šaška . . .

Na tuto odezvu nalezl se obrance Sienkiewicze — velice nešikovný — v redaktoru »Kurjera Warszawského«

Rabském, jenž neurvale oháněl se kolem sebe, špinil sou kromý život Przybyszewského, neostýchal se ani pokáleti zemřelou ženu Przybyszewského — slovem házel blátem kolem do kola. Na to v »Glosu« objevila se řada článků proti Rabskému i proti předmětu jeho obrany, Sienkiewiczovi. »Ruja — porubstwo« — staly se slovy známými po celé polské veřejnosti.

Ostré vystoupení Sienkiewicze a netaktní obrana Rabského rozvířily tisk; v polemice došlo i k políčkování v kavárnách (Rabski a redaktor »Glosu« David) a tak vytvořila se dle všech pravidel »afféra Sienkiewiczova«... Že mistr Henryk nemá už té popularnosti, jaké požíval ještě před několika lety, to je celé afféry nejsmutnějším poznatkem... B. P.

LITERATURA.

Karolina Světlá: Miláček lidu svého. Sebrané spisy XXII. Praha 1903. Nákl. J. Otty.

Práce tato vymyká se značně z onoho kruhu tvorby Karoliny Světlé, do kterého řadíme její lidové povídky a novelly; společná jest při ní jen paedagogická tendence, která je raison d'être veškeré tvorby autorčiny. Jinak je to spíše pokus o společenský román, v němž silně proráží na povrch morální živly. Cítíte, že právě na onom bodu lpěla autorka celou svojí duší a vší láskou. Nemá žádné určité ideje, nechce zauzlení, ba nechce ani zúplna illustrovat onu společnost, o které píše. Jakoby úzkostlivě vyhýbá se všemu ostrému a příliš realistickému při zevní malbě. Její morálka není výbojná, nežene se za žádným cílem, nic nepropaguje: hledá a osvětluje několik postav, při kterých pro ni není jiné existence než ethické. Vytvořila každou z nich isolovaně; nedbala na dokonalé kreslení jich individuality, nýbrž vytkla u nich několik ethických prvků silně a výrazně — neboť právě v těchto prvcích povahových spočívá celá tendence jejího románu. Tak hlavní rek, despotický a sebevědomý Vladimír Braný není podán ve všech rysech svojí povahy: částečně toliko ve svém subjektivním despotismu a ve svém poměru k Leonile. Rovněž Leonila, jejíž postavu jakoby obklopovala záře, jest podána jedním rysem svojí povahy a Boleslav toliko zhruba a v základních tazích. Jinak má vše určitost, myšlenkovou stabilitu: zákon ideové statiky pracuje při dynamické rovnováze. Také výslední řešení, celý závěr románu je jaksi stranou, mimo myšlenkovou stavbu díla. Boj, který se odehrává v Leonile, jež marně touží po lásce Vladimírově, propuká teprve na konci; vedlejšími body jsou také vnitřní zápasy u obou bratranců. Naproti tomu celá váha spočívá v podání povah, jich definitivního utváření se a vzájemných kontrastů. Jako u většiny podobných prací cítí se i zde převaha autorky nad dílem: nedala se jím unášeti, přiřkla mu jistý úkol a dle toho utvářela celou jeho konstrukci. Zdá se, jakoby zúmysla obcházela všechny případy sensibility, i všechna pole plodná na reflexe, jen aby se mohla věnovati cestě, která ji vedla k cíli. Odtud také můžeme souditi, že zaujata cílem svojí knihy zanechala nedokončeny mnohé slibné passáže, silné scény, k nimž učinila náběh. Novější názory o románu snad by v mnohém nepřipustily způsob, jakým konstruovala Světlá tuto svoji knihu; za to však uspokojuje její chápání morální tendence v románu — a pak ten kus našeho života, který v něm je podán s opravdovou nelíčeností. Autorka chce, aby její postavy byly paedagogické, a naopak: nechce dosíci svého účelu vlastní epikou románu. A její kniha je tedy románem společenským, sice rozdrobeným, v němž však všechny disposice směřují k cíli, který vytknula myšlenka spisovatelčina. J. R.

Jakub Arbes: Knihy novel a povídek II. Sebrané spisy. Sv. VII. Praha 1903. Nákladem J. Otty.

Povídky a novelly otištěné v této knize nepatří právě mezi nejlepší práce p. Arbesovy — svůj půvab mají však přece. Jsou to fragmenty jeho tvorby, lehce nahozené skizzy úzkého ideového dosahu, v nichž esthetické složky talentu p. autorova zanikají. Všechna váha spočívá na fabuli — a tu musíme uznati, že literární práce toho druhu bývají riskantní. Novelly p. Arbesovy mají úzké vymezení, jich látka byla volena tak, že bylo nesnadno rozšířiti ji; odtud má každá z těchto prací svoje zvláštní dějové zbarvení. Je to drobná mince, která pobaví; povrchová malba prostředních, ba nejprostřednějších sfer společnosti, kde zamlouvá se nám humor, utajená a bezděčná břitkost některých passáží a intimní ovzduší celku. Postřehy každodenního života, obrazy malých i velkých lidí, životní epopeje nejběžnějšího rázu odehrávané v soukromí: to jsou sujety novel p. Arbesových. Jsou skoro titěrné, určitě vypočtené, hladké a klidné jako hladina řeky plynoucí za letního odpoledne. — Tak humoristicky zbarvená Démantová garnitura, Nalezenec, v němž nekořistil autor z tragičnosti motivu a j. Hlubší je Noc na hřbitově, kde autor stojí jako historik svojí doby, vkládá svojí osobou více skutečnosti a více nadšení do této literární reminiscence — v té je, možno-li vůbec toho slova zde užíti — nejvíce subjektivnosti ze všech povídek p. Arbesových. Jen relativně lze to však říci: autor stojí úplně stranou, jako pozorovatel, který chce všechnu tu běžnost života reprodukovati, beze všeho zřetele ke svojí osobě. Je to viděti na způsobu, s jakým zachází se svými postavami. To co podává, je vlastně »bourgeoisie« v onom despektním světle, v jakém se my na ni díváme — ale p. Arbes líčí ji mírně, beze všeho předsudku, skoro s jistou jovialností. Působí tento dojem také jeho styl, prostý, conteurský, nenucený, jeho intimní tón, který dodává těmto drobnůstkám jistou dávku příjemnosti. J. R.

Viktor Dyk: Buřiči. Nákl. Kruhu českých spisovatelů v Praze. Komissí Hejdy a Tučka. 1903. 1 K 60 h.

Lze říci, že »Buřiči« znamenají pro autora obrat a definovanější vyjádření se jeho umělecké individuality. Obrat proto, že ukazují, jak důležitým je v jeho tvorbě poetický živel lyrismu; právě tak důležitý jako epické základy jeho stavby ideové. Úspěchy toho lyrismu zrační se zvláště v »Navarovské Elegii«, která ovšem vymyká se z rámce umění p. Dykova, nemá tu groteskní alluru, jakou měly »Tragikomedie« a jakou mají ještě více »Buřiči«. Je jisto, že základním živlem cítění páně Dykova je ironie drsná, sarkastická, ve které je něco skoro germánského. Ční nad ohořelými větvemi a zřícenými pomníky ideálních představ o životě. Posmívá se jim a mstí se za jejich klamnost. Přes hořkost života srší tu střely zlobně hořkých a jakoby resignovaných sarkasmů. A k vůli nim, k vůli tomu, umělecky dost těžce definovatelnému sentimentu umělce, ze záliby v nich hledá básník zlo, přesněji řečeno zločinnost, aby se smál a mstil zároveň. Je nutno ovšem vyvarovati se zde jedné chyby: nepřikládati totiž ke zlu, jehož představu autor dovede tak silně vyvolati, sociální raisonnement. Nikoli, zde pracuje jen umělec, který pro umění vyňal z kriminologie barvité obrazy, aby snad jimi symbolisoval více, než samy povídají. A tento hluboký sklon k zločinnosti, ti zloději, žháři a vrazi jsou tak osvětleni, že zdá se, jakoby autor, nanášeje na ně barvy svého umění, chtěl vytvořiti jakousi jejich glorifikaci. Takovým jeví se oddíl nadepsaný Tři, jsou to spodní proudy, jimiž p. autor nechává fungovat svoje postavy; tytéž spodní proudy, jak zaznívají v J. Holého knize »Vašíček Nejlůs«, tentýž nevyjádřený soucit, táž posměšná nota ospravedlnění. Druhá část p. Dykovy knihy »Slepec«, je ironií právě tak jako prvá: hořká, plná lehce i hluboce posměšných gest. Ale více ještě je tragická — ironie vychází zde a posteriori z díla, jejím evokateurem jest jen autor. JEAN KOWALSKI.

Z POLSKÉ LITERATURY.

»Boleslav Smělý« tragedie Stan. Wyspiańského. Drama toto nevyšlo ještě tiskem a proto podávám o něm jen zprávu dle polských denních listů a revuí. Pěknou

studii o něm napsalo »Nowe Słowo«, čtrnáctideník, věnovaný ženské otázce. O podrobnostech tohoto dramatu lze se více dočísti z obšírné studie Dr. Felixe Koneczného, vytištěné v červnovém čísle »Przeglądu Polskiego«. Pan Dr. Koneczny patří k oné družině esthetické, jež posuzuje dramata ještě podle Fenelona a Lessingovy »Hamburgische Dramaturgie«; a proto také pessimisticky věští, že talent Wyspiańského zanikne pro detaillní zpracovávání dekorace a kostymů a pro příliš nedbalou »kresbu charakterů«. Ovšem, z toho stanoviska vypozorováno jest dobře; za výtku pokládati to nelze.

Ve skutečnosti Wyspiański nemaluje charakterů, nevkládá jim v ústa slov, ale dává jim jednati slepě, jako nástrojům dějin a Velkého Určení. Lidé Wyspiańského jednají tak, jak musí a tragické jest v nich právě to, že o tom vědí.

Mocný dojem působí dramata Wyspiańského svou nadlidskou nutností fakta, svou železnou logikou zápasem a hrozným utrpením — což jest také obsahem řecké tragedie. Historický fakt jest tento: Boleslav Smělý neuznával nad sebou autority církevní. Pro špatný život a povrchnost u víře byl dán do klatby krakovským biskupem Stanislavem Szczepanovským; hrdý král nesnesl urážky a vlastnoručně zabil biskupa při mši u oltáře. Byv potom svržen s trůnu, opustil vlast a zemřel v Ossyaku.

Toto drama mohlo by být opakováním these: vítězství, získané prostředky neprávními jest jen vítězstvím zdánlivým. Wyspiański pojal ono drama jinak: král jedná tak, jak musí, jak mu poroučí královská idea, žádající oběť i od jeho vlastní osoby; ale jakmile král se zapomene a stane se člověkem, počíná se báti, pochybuje o sobě, a tíha spáchaného zločinu jej rozdrtí. Tímto způsobem nestvořil Wyspiański koturnové drama à la Corneille, ale vzkřísil historický okamžik, historický fakt, který se musil státi tak, jak bylo určeno, bez ohledu na to, že ničí člověka. Wyspiański dává svým tragediím zvláštní velký charakter čistě malířskými myšlenkami dekoračními, jež každému slovu dodávají neporovnatelné plastičnosti. Dle zpráv novinářských byl prý úspěch velkolepý.

Jerzy z Nowosielec Bandrowski.

Z FRANCOUZSKÉ LITERATURY.

V posledních týdnech nakupilo se na našem stole několik zajímavých literárních zásilek z Paříže. Zaznamenáváme zatím zaslané nám publikace, ponechávajíce si na příští dobu promluviti o nich obšírněji.

André Chéradame, známý autor »Rakouské otázky«, díla, jež vzbudilo pozornost po celé Evropě, a jenž je jedním z nejlepších znalců slovanských záležitostí, vydal novou knihu věnovanou otázce východní: »La Macédoine. Le Chemin de fer de Bagdade« (Paris, Plon-Nourrit & Co.), v níž líčí poměry macedonské na základě vlastních zkušeností z poslední své cesty po Balkáně a v záležitosti dráhy bagdadské hájí stanovisko, že tento podnik vedený vlivem německým je nebezpečným vlivu francouzskému a ruskému na Východě. Dráha bagdadská otevírá Německu cestu z Hamburku do Persie. Mnozí politikové a ekonomisté francouzští hájí však opačný náhled a přimlouvají se za účastenství francouzského kapitálu při dráze bagdadské a zdá se, že tento názor, nesympatický Rusku, zvítězil.

Georges Goyau, známý spolupracovník »Revue des Deux Mondes« jenž se zabývá hlavně otázkami katolicko-sociálními a jenž ve smyslu nacionalistickém bojuje proti humanitarismu, vydal zajímavé dílo »Vieille France. Jeune Allemagne« (Paris. Perrin & Co.), v níž líčí moderní boj katolicismu s protestantismem, francouzský a německý zápas o vliv na Východ a o mocném postupu protestantského hnutí »los von Rom« v Rakousku.

Fréderic Lolliée, essayista a kritik, jenž často vzbudil značnou pozornost svými články v »La Revue Bleue«, »La Revue«, »Le Correspondant«, pokusil se o dílo rozměrné a obsažné: »Histoire des littératures comparées. Des origines au XXe siècle« (Paris. Ch. Delagrave). Kniha tato representuje práci více než desíti let. Soliče ve velkých obrysech vystihuje vývoj a ráz lidské civilisace a literatury od počátku lidstva do dnešní doby. Jen kritik tak všestranné erudice a rozhledu mohl se odvážiti na podobné dílo. Obraz literatur světových, lehce, ale pevně zachycený tímto zajímavým spisovatelem, je přehlídkou velkých dějů a osobností duševní evoluce lidstva. Některé kapitoly, zejména literatury antické a románské jsou svědomitě prostudovány, jinde se musil spokojit autor s povrchnějšími informacemi. Též česká literatura má svou stránku v tom světovém přehledu, v níž autor s vřelostí mluví o znovuzrození českého národa a stručně karakterisuje Kollára, Čelakovského, Hanku, Šafaříka, pak Friče, Nerudu, Hálka, z moderního rozmachu literárního: Zeyera, Vrchlického, Sv. Čecha, Karolinu Světlou, Jiráska, Šimáčka a V. Hladíka.

Romancier a cestovatel Emile Pierret napsal interessantní spis: »L'Esprit moderne« (Paris. Perrin & Co.). Autor konstatuje úpadek citu národního a náboženského a líčí chorobu své vlasti i mravní anarchie. Jeho kniha je těžkou obžalobou moderní společnosti, krutým vylíčením dekadence francouzské, a když přehlížíme stranické stanovisko autorovo namířené zejména proti socialistům, musíme přiznati Pierretovu dílu ušlechtilou, vážnou tendenci, která získá autoru mnoho přívrženců.

DIVADLO.

Na samém již konci letošní divadelní sezóny stala se premiéra Jiráskova »Jana Žižky« velikou uměleckou událostí. Historická hra Jiráskova je tak znamenitým činem, a to stejně v dramatické literatuře české jako po stránce scenické interpretace herecké i režijní, že nelze toto dílo, tak radostné a naplnivší dávnou touhu, oceniti jen zběžným referátem. Pro dnes tedy jen zaznamenáváme opravdovou slavnost této premiéry a příště se ke hře Jiráskově teprve dle významu jejího důkladnějším článkem vrátíme.

— s —

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Nové drama mladého autora E. A. Buttiho »Il Gigante i Pigmei« (Obr a trpaslíci) způsobilo v Italii ohromný rozruch nejen svou dramatickou silou a cenou, ale především smělostí autorovou, jenž neváhal použíti k svému dramatu prostředí literární obce římské a předvedl na scénu několik známých spisovatelů. Obecenstvo poznalo Carducciho a jiné literáty a veliké bylo pohoršení na některých stranách. Nemenší jako když Annunzio — který právě pobouřil katolický svět svou pyšnou pohanskou básní: »Le Laudi«, ve svém románu »Il fuoco« vylíčil Eleonoru Duseovou. Nechápu toto rozhorlování. Básník romancier, dramatik má svrchované právo užiti života svého i jiných k svému dílu, v němž má vžíti nejen krev jeho mozku, ale i krev jeho srdce, a kdyby jeho obrazy byly sebe bezohlednější, jsou-li prodchnuty uměním, vytvořeny elementární potřebou uměleckou, není možno jim vkládati nízkou tendenci pamfletu neb skandální pikantnosti reportérské. Buttiho hra literární je zajímavým, smělým pokusem a italská kritika chválí svěžest, duchaplnost a humor jeho nové komedie.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 20. ČERVENCE 1903. * ČÍSLO 29. *

EDUARD STOY:

ODPUŠTĚNÍ.

Bylo po slavném, těžkém dni.

Smírná noc váhavě přistala. Dusně sklenulo se šero po vlhkých lučinách, ztracené hvězdy tesknily za mlhou, od stemnělých trav oddalovaly se s výčitkou sesmutnělé topoly. Daleko v rákosí již dávno spali ptáci. Klekání doznělo. Echo zmrtvělé vesnice tušilo se v posledním hluchém zavytí psa. Tíseň úzkostné chvíle protlumeně vydechla, prostřela se, a postála s lhostejným temnem noci v nejisté disharmonii.

»Dixi.«

To bylo přísné, hrozebné.

»Dixi. Ještě jednou — a váš choť dozví se všeho. Neušetřím nikoho, ani sebe. Vy nepochopujete? Vaše čest nebyla vám ničím, slepa jste byla vášní, nerozumna jako dítě při prvním zhřešení. Vaše samota, vaše nezkušenost byly vaší vinou. Nechvějete se ještě dnes hrůzou nad velikým nebezpečím, jež okázalo se vám v podobě svůdné, rozkošné propasti, do níž vřítiti se zdálo se vaší blouznivé mysli šíleným, úchvatným snem, jemuž není rovno? Jste bázliva domysliti konce, jste příliš naivní, skoro nevážna, aby vás nalomil život tohoto šílenství. Váš klid je podivuhodný, jste jako unavena, snad nebylo velikou ranou pro vás neštěstí, osudem od vás časně odvrácené, snad nedokončené dobrodružství znechutilo vás, rozmrzelo . . . Mne jste nevzpomněla. Mé cti, mé hrdosti, mých dětí, mého života. Byla jste v mých rukou. Mohla jsem vás zničiti jediným posunem úst. Neučinila jsem toho. Věříte, že jsem byla zsinalá hněvem a bolestí? A rty jsem stiskla a mlčela jsem, mlčela jsem krví svého nejniternějšího boje. Tak ve mne vřela nenávist a divoká radost nad skáceným lesem mých posledních snů. Ve vás položila jsem klasy nejhlubší důvěry. Vy znáte do tajů mé soukromí moji bytost, přísnost a pravdu mého ducha. Tak byla bych udeřila váš mladý obličej — a byla bych se pomstila na celém vašem štěstí jediným divokým slovem, jedinou sálavou, ohyzdnou pravdou. Konečně nešlo o mne. Znám a přivykla jsem tomu, kdo beze studu znesvětí i pověst i tělo kterékoli ženy. Vás, milovanou a nenáviděnou, první mohla postihnouti má katastrofa. A s vámi ty, kteří vám dosud věřili, kterým jste byla neobsáhlým jezerem pokoje, lásky, domova. A odpustila jsem vám. Varuji vás z čistého soucitu k vám. Klamete se, opakuji, v onom člověku. Je špatný, je zlý a všeho schopen. Jeho ús.něvy jsou lží. Jeho vášně pudové, jeho cit nižádný. Je krutý, je mstivý. Vynesl by vaši čest na ulici jako služka podrobnost z rodiny. Lichotíte si, že vás miluje, že vás obdivuje. Stejně líbá ruce všem ženám vašeho věku, stejně dychtivě vrhá se na těla druhých žen, aby jich po užití cynicky odkopl jako vás. Miluje sebe jediného. Své tělo, svoji ješitnost, své sobectví. Je pánem žen. A s posměchem jest o tom přesvědčen, jako byrokrat o své moci. Chraňte se. Ve vlastním prospěchu. Domluvila jsem. Vy mlčíte? Ano, já jsem domluvila. Ať hrubě, ale dořekla jsem.«

Její úzký, intelligentní profil s dvojicí pronikavých očí nervosně planul zakryt temnem. Její nízká, velmi útlá postava zbrocena byla ponure ve clonách mlhy, opřené dlouze o zemi.

Ztracenost zjevů obou žen nedelikátně byla zrazena ostrým, přísným akcentem vnitřního pobouření paní s horkýma očima. Náruživost mísila se s potupnou zlobou, poraněná duše zápasila s dusným marnem o pyšné zakrytí, promlčená pokoření chvěla se nenávistí, snižovala předmět

své bolesti, vyvyšovala své vzbouřené srdce umělými paprsky slitovné, nedoceněné velikosti; a cizotou a únavou a hlubokou marností jevily se, ku podivu, tyto vášnivé fráse, tato silná přesvědčení, minulé pravdy, nedávná skutkovost.

Žena, jež byla vinnicí, znepokojeně mlčela.

Vlhké lučiny odpovídaly tichem netrpělivým topolům. Měkké, uvolněné šero konejšilo zvlněné stopy dissonančních zvuků, jež rozlity po neviditelné atmosféře rušivě smývaly souladné chvění ticha a vlažné touhy.

Životem byly horkosti, jež stravovaly nitra těchto osamělých, roztržitých žen, které odešly na chvíli od lidí, aby vydechly od tíhy vzrušení, zármutku a běd. Životem, jako vše, byla porosená tráva na lukách, s ukrytými rody nepochopitelného hmyzu, přilehlá těsně k hrdé výšině topolových kmenů. Ale, zdálo se, bod harmonie, slovo odpovědi, byl porušen.

Lidsky obžalovaná myslila tiše:

»Své ohyzdné klamy, svá zahanbující pochybení, obrazy svých nepevných bytostí roznášíme domýšlivě po lidech, po světě, dokonce i po polích, jako služky drobnost z rodiny. Proč to? Není dosti na vnitřní bolesti, na oněmlém úžase? Přivolali jsme, neopatrní a zvědaví, situace o pochybných průbězích, choulostivé a nicotné. Zakoušíme trpkých výbuchů bolesti těch, jichž jsme se nešetrně, bezohlední dotekli. A trýzně velkého nepokoje, neboť oni jsou nemilosrdnými, jako bývají ti, kteří mají ducha v pravdě příliš malého, ale jejž ve své marnosti povyšují mnohokráte na úkor svého bližního. Dixi. Dixi. Pravá velikost nezná prázdného hluku. Slunce jest němo, také moře, hvězdy, láska, smrt a mateřství. Čemu jest podoben plebejský chvat našich rozvášněných úst? Vytrhli jsme ze sna nejtišší lučiny, mlhy rozstřikl náš horký dech, skvrny jako přetrhané pásmo temných oblaků utkvěly za námi pod výší topolů. Není-li hříchem naše lidská vina, vyvřelá marnost, nejemný plebejský čin co důsledek naší vnitřní hrubosti? Hříchem tak měkkým jako důvěrný sen, neutvářený k dennímu vypravování, aby nebyl proměněn na světle v čiré udivení... Urazila jsem její čest, prostě doznáno. Ona žila v bezpečí o svůj klid, zamykala oči před špatnostmi, jichž byla svědkem, její přísné, obětovné ruce skříženy doléhaly časně na barbarském čele toho, kdo byl otcem její dětí, chotěm její nocí a pánem jich společného života. Ona věřila ve svoji moc, nesklamaná dosud. Vždy přišel den kajicného popela, smutný, náruživý a s konečným smírem. Její pyšná, poněkud marnivá mysl povznesla se pak sama před sebou. Neboť návrat zbloudilého znamenal místo pravé cesty. Ale tentokráte běda, chvíle byla příliš nervosní. Vymkl se její ranám slabošskou (a bídnou) lží. Na mne svrhly se všechny viny, na moji čest hozena ošklivost, mé hrdosti podražen na vždy stvol, mně způsobena největší bolest, nejprudší ponížení, o můj cit, o moji jemnost otřela se brutalita nízkých myslí tak, že ještě dnes zachvívám se stopami nečistot. Oni lidé mne přehlušili, jsem stínem jich chvatně rozpálených lamp, konečně vemluvili mně absolutní vděk v pokoru za špatnost, zaplacenou drahým výkupným obětovné ženy a svedeného jejího manžela. Přestávám dýchati nevolí a hořkem. Pošlapali mne, pošlapali... A konečně nevidím již rozezlené paní, unešené vlastní velikostí. Trpkost má hasne a není to ticho lučin ani bříz, jež konejší a k sobě vrací moji truchlivou, nervosně roztěkanou mysl. Patřím na silhouettu muže, jeho smích dotýká se vždy hlasitěji mého sluchu, jeho veliká ústa cítím ulpívati vlhce na své dlani, zdá se, všechna krutá smyslnost onoho nízkého těla klade se vlhká náruživostí a touhou do mé odmítané dlaně, těsně mezi dva chladné prsty. A nemohu, jako tehdy, neusmáti se měkce, skoro vesele, naivní v údivu, neboť mne překvapuje jemná komika situace, pro kterou, příliš naivní, nevzpomínám ani dechem ohyzdnosti, zastřené lhostejným šatem. A také nyní nepamatuji nešlechetné pomluvy, chvástavého mluvení, odporné lži jeho zbabělých úst. Jsem pyšna vnitřní převahou, snad žensky pyšna, ale smutkem je ztemnělá moje pýcha. Tak zúčtovala jsem s minulým dnem. A tedy měkce vzpomínám. Lidského člověka a lidské marnosti. Vaše vítězství, naše porážky, vše zakryje svadlé listí na našich zapadlých hrobech, jako před námi za stejnou metou plížily se a chvátaly a šílely a lkaly živé mrtvoly, jichž údy dnes tlí a kdysi bloudily, křížily se, váhaly a trpěly jako jich oči mnoho hledaly a jako naše málo našly. Ve jménu společné marnosti nechť usmiřuje naše vášně věrné odpuštění. Tak marným bylo zahořeti dutým plamenem, tak marným bylo jeho shasnutí. Temno zšeřilo naše zraky. Na jejich srdcích vyrostla bažinná zášť a na mém posledním, nejslabším, jako na chudé louce zachvěla se soucitná, melancholická tříšť nevzpomenuté hrstě vše odpouštějících trav, skromnějších dýchnutí. O marnosti šumí poslední lučina. Není tíhy, není slávy dne. Vše pokrylo šeření mého večera. Daleké shasnutí rozdmychuje na moji tichou bolest žena přísnýma očima, provázena nenávistí nikým nesdílenou, svým vlastním trestem. Mrtvo jest za odnešenou lampou. Mrtvo za těmi, kdo ji odnášejí. Mohu-li mluviti? Ani v hoři ani v míru nemohu mluviti, aby mne nezalily výčitkou — němou — vše zapomínající kapky ros na bledých travách. Ony, jež odpouštějí. Ony, jež odpustily...«

Hlubiny ticha vlídně vyzíraly z kraje.

Vláha mlh spadávala měkce na kamení.

Topolové stromy, ztracené vysoko nad zemí, dotýkaly se nejvyšších a nejtišších mlh.

Na lukách, jak vzdalovaly se ženy, pozvedaly se v pýše prochladlé ocúny Na travách bez šumu vlnily se stopy ros a zamlžená stébla delikátně vztyčena němě odpovídala kročejím žen laskavým odpuštěním.

»Vy mlčíte?«

Prudce, s poslední nenávistí vydechla paní. Bolestně přetrhly se závoje mlh. Ticho je zacelilo. Topoly zdály se odcházeti na vždy.

Hluboce, celým nitrem, polo v slzách, ale nikoli slovy odpověděla žena, jež byla vinnicí:

»Ano. Ano.«

KAREL NOVOTNÝ:

MAGDALENA.

Šla smutna nazpět od Božího hrobu,
kam za časného vyšla tesknit jitra.
Byl prázdný. Olivovou pršel klenbou
trs řídký, vonný safírného jasu
a stranou choulila se prostěradla
a odhozen byl prudce těžký kámen.
Kam dali Krista? úzkostně šlo hrudí.
A obrátila východem se nazpět
a uložila k němu pohár s mastí
a stezkou mandloní, jež třpytným květem
jak kouzelným kol oblakem se stkvěly,
se ubírala ku bílému domu.
Jas růžový jí padal v bledé líce,
neb zahrada teď byla v procitání
a motýli nad růžemi se chvěli
jak hedvábní a všude hořel purpur
Jak travou kráčela, tu zlaté kapky
noh jejích chladivě se dotýkaly
a časem padna zaševelil lupen
s kvetoucích mandloní a zaplál stříbrem
A mladý paprsk osvěžené klenby
po starých stěnách bílých domu stékal
jak oheň, červeně se rozzářily
teď vlny Cedronu a modré palmy
purpurnou pěnou tiše lemovaly.
Tak kráčela a krupějí déšť hustší
a vonnější vždy keře růží třásly,
jak nesčíslné ruce dotýkaly
by zarmoucených soucitně se skráni,
rty neviditelné a sladké v čelo
jak horečné by kladly sterý pocel.
Teď stín se kmitl sadem. Kdosi přešel.
Toť asi zahradník. Ten vědět bude!
A zjasnilo se náhle její oko
a v let se dala. »Pane!« vzkřikla za ním,
»rci, hrob je prázdný, kam jste dali Krista?«
A krásný její vlas spad' bílou šíjí
jak ručej zlata, sterým slunným šípem
se vznal a zahořel a rosná krůpěj,
jež zachytla se nesčíslně na něm,
teď zajiskřila vůkol brillantově.
Tak stála teď jak v žhoucí aureole
a oko její blankytem se třáslo
a na ňadrech, zkad tryskal lilijemi
opojný úběl nádherného těla,
se veliká a smutná růže leskla.
On usmál se a řekl sladkým hlasem:
»M a r i a . . .«
Bože, Bože, co to bylo?
Ten hlas tak měkký a tak opojivý
už slyšela . . . Kde, Bože, kde už jenom?
Ten hlas . . . ten hlas . . .
To skřivánčí byl trilek
smích zefíru, to byla hudba harfy,
to byla krůpěj ve prahnoucí nitro
a ve tmu duše zlatý jitřní úsvit!
Ó, kde už slyšela znít hlas ten sladký? . . .
Ach, ano, pamatuje . . . Ano, tenkrát — —
Jak byla bídná, když se připlazila,
tak všemi poplvána, zneuctěna,
těch mužů řadou, kteří odkopli ji,
když vyssáli až na dno rozkoš těla
a podupali slední záchvěv duše —
když stulila se u těch sladkých nohou
a čekala na přísný jeho pohled
a výčitku a prokletí a ortel —
Co řekl tenkrát, když vlas polila mu
ze zlaté číše balsámem a nardem?
Co řekl tenkrát — —?
A teď divá rozkoš
ji hrudí prolétla a její plamen
ji schvátil, bílá mlha rychle houstla
jí ve zracích a sotva postačila
ze zprahlých retů tiše vydechnouti:
»R a b b o n i . . .«
A pak klesla v rosnou trávu
A probrala se ze sladkých těch mrákot,
sad tiše plál a skřivan v modru zpíval
a ve vánku se ukláněly růže
a přízrak Krista mizel v modré dáli
tak opojně a čarně, jak byl přišel —

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

V úterý ráno vyjely z Líkařovy Lhoty dva vozíky. Prvý, parádnější, byl Králenců. Zapřažen byl do něho pár pěkných, svátečně ostrojených koní. Na předním, koženém sedadle, seděli oba Králencové. Adam držel oprati a rukovitku. V zadu na otepi slámy, postřené bílou hounicí, seděla Adamova matka a krtelský krejčí Václav Řípa, jenž jako starý svat musel od této chvíle býti přítomen všemu, co se týkalo chystané svatby.

Druhý vozík, všední, jednospřežný, byl souseda lhotského Houdlíka, jejž spolu se sousedem Kroupou Králenec dožádal, aby byli svědky svatební smlouvy, která bude sepsána vodňanským notárem Mokrým. Na vozíku nebylo sedadla. Oba sousedé seděli na dvou pytlích obilí. Pytel byl Houdlíkuv a pytel Kroupův. Chtěli se při té příležitosti přesvědčiti, jak ve Vodňanech obilí platí.

Dojeli, svítali se. Králenec a Bakula se třikrát políbili, Adam Bakulovi uctivě poceloval ruku. Všecko již chodilo mezi nimi jako mezi příbuznými, a spokojenost jím svítila z očí, i přísnému Králenci. Jakžby nebyl spokojen! Co obmyslil, všecko se mu krásně daří. Umínil si, že Bakulu přiohne, aby vyklopil větší věno, nežli rozhlásil, a Bakula ještě přidá. Že Anýžka raději se strojí než dělá, tím se již myšlenky Králencovy nezabývají. Co je ženská robota, zůstavuje ženským na starosti. A že mnoho nenamluví? Totě přece krásná vlastnost, které aby u ženské pohledal! Zatají-li její jazyk leccos dobrého, zadrží mnohem více zlého

»Slezte a pojďte dál,« pobízel Bakula.

»Kolik je hodin?«

Bakula pyšně pozdvihl k očím své hodinky, které nosil zevně; žádný z ostatních mužů hodinek neměl; čas jim ještě nebyl penězi, a aby nosili na sobě nebo při sobě něco jen pro parádu, tací nebyli.

»Na mých je půl desáté.«

»To je již na čase, abychom se sbírali. Vyjedeme-li v deset, budeme o půl jedenácté ve Vodňanech, a dopoledne věc sotva skoncujeme,« řekl Králenec. »Dávej raději zapřahat.«

Bakula zavolal na pacholka: »Kočí, vytáhni zpod kolny kočár a pomalu zapřahej!«

Pacholek vytáhl zpod kolny vozík, už od včerejška připravený. Nebyl to kočár, byl to také selský vozík, jen trochu lepší a nákladnější. Košatina byla nabarvena rudě, žebřinky zeleně a po nich žluté a červené malování, jakoby vyšívání. Podobně omalována byla i kola, i černolesklé kování, jež v zadu košatiny bylo křížem přeloženo jako šle, a na tom místě, kde se překládalo, zdobila je černá, tepaná růže.

Na tvářích lhotských sousedův objevil se podivný výraz, který byl směsí obdivu a opovržení, když uslyšeli slova »kočí« a »kočár«. Králenec si pomyslil: »Ej, Bakulo, kdybych byl věděl, že i kočár máš, ještě bys byl musel dvě stovky přidat! Zatím to nebylo nic, než Bakulův obyčej všecko své aspoň o stupínek povyšovati.

Králenec pravil Bakulovi, jakoby ho chtěl důvěrně upozorniti, ale tak, aby všichni slyšeli: »Příteli, divím se tvé odvaze. Jak můžeš říkati, prostý sedlák, jen tak zhola ‚kočí' a nikoli ‚pane kočí'? Aby se na tebe nerozhněval!«

»Dnes neštípej, Králenče. To bylo jen tak na zkoušku, jak se lidé budou divit, až si na Anýžčinu svatbu koupím opravdový kočár.«

»Chyba,« pomyslil si Králenec, »ten člověk se ještě zblázní štěstím a radostí, že si můj syn bere jeho dceru To je podezřelé. A ještě jí věna přidává s tak lehkou myslí, jakoby mu stovky na stromech rostly místo listí. V tom cosi vězí, pozor!«

Na práh vyběhla Bakulka. Svítala se s Králencovými po příbuzensku, hosty pobízela dál.

»Nebudeme překážet,« odpověděli Houdlík a Kroupa a posadili se na pytlích tváří k ostatním.

Bakula a Králenec usedli na lavici pod zákampím. Adam stál.

»Pro dnešek nebudu zvát po druhé,« děla Bakulka, »není kdy na uctění tak vzácných hostů. Mám plné ruce práce, jen tak že jsem mohla na čásek vyběhnout.«

Zmizela v domě.

»Dnes to bude důkladné,« podotkl Bakula.

»Co? Co?«

»I, strojení. To víte, když pojedou obě, matka i dcera. A nesmíme se jim divit. Na sta očí bude nás dnes pozorovat. Musíme si dát ode dneška na sobě záležet. Dokud nebude po svatbě, neřku obě naše vsi, obě naše osady, ale obě naše země, Pudácko i Půjďácko, nemějtež oddechu.«

Lhotští sousedé Houdlík a Kroupa se zakabonili a úkradkem se na sebe podívali. Nebylo jim vhod, že Bakula vyslovil přezdívku jejich kraje. Ale když Králenec ničeho, ani oni ničeho. A Adam se k slovům příštího svého tchána jen vděčně usmíval.

»Tvoji svědkové,« děl Králenec, »také tu ještě nejsou. Které pak jsi požádal?«

»Kojana a Havla. Máš pravdu, pošlu již pro ně. Marjánko, skoč k strejčkovi Kojanovi a k strejčkovi Havlovi, že prosím, aby si pospíšili, že Lhotští už přijeli a pouze na ně čekáme. A řekni, že je svezeme, že máme pro ně místa dost.«

»Kojana já si zamlouvám,« vece Králenec, »neznám se s ním ještě. Zkusím ho, je-li tak moudrý, jak o něm vypravují.«

Bakula nebyl rád, když v jeho přítomnosti některého známého nebo souseda vychvalovali, byť to ani nebylo pro statky pozemské.

Ozval se nevrle: »Jak o něm vypravují baby. Jen to dořekni, příteli, však ho tu ještě není. Podle babských hub náš Kojan je nový Šalomoun. Muži nejsou o něm stejného mínění. Ale co je pravda: soused je dobrý a člověk dokonalý. A potom vám řeknu: každý jsme nějaký. Někdo si hledí karbanu, druhý mamonu, třetí ženských zástěr, čtvrtý piva, pátý hádek a sporů, a náš Kojan káže a prorokuje.«

Bakula rozšafně pokýval hlavou jako kůň. Těšilo ho, že v sobě přemohl nevrlost nad pochvalou Kojanovou a byl s to sám k ní něco přidati.

»Hlásá-liž Kojan do opravdy,« otázal se Králenec, »že sedláci mají pacholkům odstoupiti své grunty a na nich jim pacholčit, aby jim osvědčili svou křesťanskou lásku?«

»Ani pomyšlení! Kojan říká, že lidé křesťanství jen ústy vyznávají a hlavního nemají, co je činí křesťany: účinné lásky k bližnímu. Skutků křesťanských žádá od křesťanů, žádá, aby křesťané nedali se voditi jen Písmem, jen Evangeliem, jež naposledy psali přece jen lidé, třeba že svatí a třebaže o svatých a samém Synu božím. Co je psáno, Kojan nezavrhuje, ale nepovažuje ani za takový zákon, který nesmí býti doplněn ze sebe samého a v duchu svém. Každá litera je mrtvá, říká Kojan, a jen duch Krista Pána může mezi námi žíti věčně, budeme-li toho hodni. Kněze docela nezavrhuje, ale říká, že kněží nemají si přisobovat rozhodování v těch věcech, které se týkají svědomí křesťanů. Kněžím podle Kojana náleží obřady vykonávat, ale o tom, jak mají křesťané svůj život uspořádat v duchu Kristově, přísluší jim pouze poradný hlas. S nynějšími kněžími našimi je na štíru, ale za dobré byl s nebožtíkem panem děkanem Pospíšilem. Spolu se scházeli na besedy a pan děkan se nejspíš mnoho přičinil o to, že se Kojanovi otevřela hlava.«

S pytle na voze ozval se Houdlík: »Podle mého jsou to samé marné hlavy mutací. Podle mého je pohodlnější míti pořád za sebou kněze, který ukazuje: to čiň, toho se vystříhej. Kněží to tak chtějí, a když chtějí, buď si po jejich. Potom jen na ně padá zodpovědnost před Bohem, neděje-li se všechno podle jeho svaté vůle, a děje-li se dobře, o zásluhu se dělíme s knězem. My, sedláci, máme starostí dost; ať se taky trochu starají velebníčkové.«

Bakula pokrčil rameny: »Já se hádat nebudu. Opakuji pouze, jak rozumuje Kojan. Přítel Králenec si toho přál.« Pokrač.

KNUT HAMSUN:

ŠIBAL.

Přel. JAN OSTEN

Milý čtenáři! Našel jsem tohoto muže na hřbitově. Nečinil jsem ničeho, abych se s ním sblížil, on však ihned se mnou navázal. Sedl jsem si pouze na lávku, na níž on již dříve seděl a ptal jsem se:

»Nevytrhuji snad?«

Tu počal:

»Pranic nevytrhujete,« pravil a udělal mi místo. »Díval jsem se pouze tady na vše to mrtvé bohatství.« Ukázal rukou na hroby.

Byli jsme na Kristově hřbitově.

Čím více ráno postupovalo, tím tu nahoře bylo živěji; zedníci a dělníci přicházeli, starý strážce seděl již ve svém kiosku a četl noviny. Tu a tam bylo viděti ženy ve smutku, opatrující květiny a zalévající je, nebo zastřihovaly trávu, jež příliš vzrostla. A ptáci hlasitě cvrlikali ve velkých kaštanech.

Byl mi zcela neznám. Byl to mladý muž, širokých ramen, neoholený, v oděvu poněkud obnošeném. Vrásky na čele, důležitý hlas, zvyk, zamyšleně přimhuřovati oči, když mluvil, to vše činilo jej, jak se říká »starým a zkušeným«.

»Jste zde cizí?«

»Byl jsem děvět let mimo vlast.«

Naklonil se do zadu, natáhl nohy a díval se po hřbitově. Z kapsy kabátu vyčuhovaly mu německé a francouzské noviny.

»Jak smutno jest na hřbitově, jako jest tento zde!« pravil. »Tolik mrtvého na jednom místě. Tolik síly zabito a nic nepořízeno.«

»Jak to myslíte?«

»To jest přece vojenské pohřebiště.«

Ach tak věčný mír! myslil jsem si.

Pokračoval:

»Ale nejhanebnější při tom jest tento kult, jenž se provádí s mrtvými, tento způsob oplakávání!«

»Nábožná bezúčelnost!«

Pohnul sebou prudce a narovnal se.

»Víte-li, že na těchto hrobech stojí žulové bohatství? Pak se rozsejou drahocenné květiny po písku, opatří se pohodlné lávky, aby se na nich

sedělo a plakalo, zřizují se svaté modly z lomů nahoře v Greffenbergenu, — zkamenělé jmění. Hřbitov jest jedno z nejvíce zbankrotělých míst v městě. — — Není-li pravda, to je něco k přemýšlení,« pokračoval. »Byvši sem jednou zasazeno, zůstává zde toto bohatství státi, jest nedotknutelné, poněvadž je mrtvé. Potřebuje pouze svou správu, to jest dozor, své slzy, své květiny, jež leží kolem na pahrbcích z písku a vadnou. Věnce až i po padesáti korunách!«

Socialista! myslil jsem si — pocestný tovaryš, jenž byl v cizině a naučil se výkřiku po kapitálu — po kapitálu.

»Jste zde v městě také cizí?« ptal se.

»Ano.«

Pak se opět opřel o opěradlo, mhouřil oči a přemýšlel.

Dvě staré postavy plížily se kolem, obě o holi, ohnuté, pobožné, šeptající spolu — snad rodiče cestou ku hrobu. Vítr zavanul po hřbitově, zvířil prach a suché zbytky květin a zašustěl rychle s padlým listím, pokrývajícím stezky, uschlým od slunce.

»Podívejte se!« pravil náhle, nezměniv svou polohu a pohnuv jen očima, »vidíte tu dámu, jež jde k nám? Dávejte pozor, až půjde okolo nás.«

Nic nebylo lehčího. Skoro se nás dotkla svými černými šaty a její závoj dotkl se našich klobouků. Malé děvče, nesoucí květiny, šlo za ní, vzadu nesla žena hrábě a konev na kropení.

Všechny tři zmizely na záhybu, vedoucím do jiného oddílu hřbitova.

»Nuže?« ptal se.

»Nuže?«

»Nepozoroval jste nic?«

»Nic neobyčejného. Podívala se na nás.«

»Prosím pěkně, na mne se podívala. Usmíváte se a chcete mne ujistit, že se o to nebudeme hádati. To jest tak, šla tu kolem před několika dny. Seděl jsem zde a hovořil s hrobařem, namáhal jsem se, vnutiti mu trochu opovržení k jeho ctihodnému řemeslu — «

»Ale proč pak?«

»Poněvadž zbytečně rozrývá zemi k veliké škodě živých, kteří z ní mají žíti.«

Ubohý, poblouzněný svobodomyslník! pomyslil jsem si. Kde pak stojí napsáno, že se mrtví nemají pochovávati do země? Teď mne počínáš nuditi.

»Seděl jsem zde a hovořil jsem s hrobníkem. Jest to nesprávné« pravil jsem. »Ta dáma šla kolem, slyšela má slova a podívala se na mne. Mluvil jsem o bezpráví na svatém místě. Apropos: všiml jste si té staré ženy s hráběmi a s konví v upracovaných rukou? A jak byla její záda ohnuta? Toto stvoření připravilo se o zdraví ve snaze, rozrýti a zkypřiti půdu, pramen života. Ale viděl jste to dobře: tři až čtyry kroky za vznešenou paní, jež šla ke hrobu, aby projevila svůj smutek. Ano, to nebylo vlastně to. Viděl jste, co neslo to děvčátko?«

»Květiny.«

»Kamelie. Růže. Viděl jste to? Květiny po koruně. Jemné květiny, které mají neobyčejně citlivý život; zajde-li trochu slunce, uvadají. Za čtyry dny vyhodí je ven za mříž, pak nahradí je jinými.«

Tu jsem odpověděl svobodomyslníku:

»Pyramidy byly přece ještě dražší.«

Nemělo to účinek, jaký jsem očekával. Zdálo se, že tuto námitku již kdysi slyšel.

»V té době nebylo žádné nouze,« pravil. »Ostatně byl Egypt zásobárnou celé římské říše, svět tehdy nebyl ještě tak úzký. Mohu mluviti ze zkušenosti, jak je nyní úzký. Já osobně nenabyl této zkušenosti, nýbrž někdo jiný. Ale vím jen tolik, pyramida v poušti a dobře pěstěný moderní hrob, to jsou různé věci. Ohlédněte se zde! sta hrobů, pomníky za veliké peníze, žulové rámy Greffenbergen loket po třech korunách šedesáti oerech. Drny z Egebergu po dvou korunách padesáti oerech čtverečný metr. Nechci mluviti o nápisech a rafinovaných sloupech, hlazených i drsných, vytesaných a ohybaných, červených, bílých a zelených! Jen se podívejte na toto množství drnu! Mluvil jsem o tom s hrobníkem, obchod s tím tak se rozšířil, že jsou drny sotva k dostání. Nyní, prosím, uvažte, co znamená drn na zemi: jest to život!«

Dovolil jsem si namítnouti, že tento život nesmí a nemá docela být olupován o ideálnost; jest v tom přece trochu ethického významu, že lidem zbylo aspoň trochu drnu pro milé mrtvé. A toho náhledu jsem po dnes.

»Hleďte,« pravil prudce, »z toho, co se zde denně promrhá, mohly by žíti rodiny, býti vychovávány děti, zachráněny ztroskotané existence. Nyní sedí ta mladá paní dole a zahrabavá do země kamelie, jež představují cenu dvou dětských obleků. Má-li zármutek prostředky k něčemu takovému, stává se labužníkem.«

Byl zajisté sociální demokrat, snad byl dokonce anarchistou, jemuž působilo potěšení, když zlehčoval vážné věci. Poslouchal jsem ho s ubývajícím zájmem.

Pokrač.

JEANNE MARNIOVÁ.

SIRETTA.*)

(Z KNIHY »FIAKRY«.)
Přel. DR. BOŘ. PRUSÍK.

Dvě hodiny odpoledne, v říjnu. Náměstí Bastilly, v zavřené drožce.

Désirée (třináct let, štíhlá a příliš velká na svůj věk. Tvář bledá, jemná a snivá, jež bude jednou krásná. Šat z černé vlny, lemovaný krepem, klobouk z černého krepu, černé rukavice.)

Pan Loussy (šedesát let. Velmi shrben. Výraz v pohledu zemdlený a bolestný. Vous bílý, krátký a pěstovaný. Je rovněž v hlubokém smutku).

Kočí (dvacet let, silný hoch z venku, kočím teprv nedávno. Livrej nová, klobouk ze žlutého voskovaného plátna naražen až na oči. Obrovská ramena nepokojně se pohybují z nejistoty. U nohou má škatuli na klobouk. Pod loktem opřeným o sedadlo svázaný proutěný košík. Jest skoro před kanceláří omnibusů na náměstí Bastilly a zastaví se v rozpacích.)

P. Loussy (vystrčí hlavu okénkem) Nu, kočí, nač čekáte?

Kočí: Předměstí Svatého Antonína, to je tu v pravo?

P. Loussy: Ale ne! to je v levo! Od vás v levo! Ne tam! V levo! Povídám vám v levo! Rovně před vámi! Tam! Což neznáte snad Paříž?

Kočí: Eh, tady to neznám. Já 'sem z Auteuillu. (Drožka hne se směrem k předměstí Sv. Antonína.)

P. Loussy (k Désirée) On je z Auteuillu! Jaký to hlupák. A když si člověk pomyslí, že svěřuje svou existenci takovému pitomci! Vsadím se, že jede dnes poprvé, ten chlap. Je jako zmatený!

Désirée: Byl přece tak ochotný! Vzal si k sobě mou škatuli na klobouk.

P. Loussy: Nebéřeš s sebou víc, než jeden klobouk?

Désirée: Ne, dědečku. Můj stejnokrojový klobouk

P. Loussy: A pro dni vycházky?

Désirée (ukazuje svůj klobouk) Vezmu tenhle.

P. Loussy: Ten je příliš smuteční, tenhle, Siretto.

Désirée: Oh ne, dědečku!
(Mlčení dosti dlouhé.)

P. Loussy: Snad bys raději byla jela do Saint-Maudé drahou, než drožkou?

Désirée: Ó naopak! Byli bychom tam drahou příliš rychle! A tak zůstaneme déle pospolu. V kolik hodin budeme v klášteře, dědečku?

P. Loussy: Kolem třetí.

Désirée: A teď je?

P. Loussy: Čtvrt na tři.

Désirée: Máme tedy ještě dobrou chvilku býti spolu pohromadě? Jak to dobře!
(Désirée obejme svého dědečka a zůstane v té posici, majíc hlavu opřenu o jeho rameno.)

P. Loussy (zvedá jí hlavu) Co je ti? Pláčeš, drahoušku?

Désirée: Oh jen trochu! Nemnoho! Jen zcela trochu! Nevšímej si toho, dědečku, to hned přejde . . .

P. Loussy (třesoucím se hlasem): Má ubohá, malá Siretto! Můj ubohý, malý drahoušku! Buď chrabrá.

Désirée: Ano, dědečku! Ano, máš pravdu!
(Osouší si slzy. Mlčení.)

Désirée: Budu ti psáti zítra. Odpovíš mi?

P. Loussy: Okamžitě . . . A co se toho tkne, poslechni, dceruško,: musím ti říci něco.

Désirée: Abych neukazovala tvé listy, že?

P. Loussy: Za předně! Ale to není jen to. Poslyš . . . (Hledá slova.) Po tom . . . po tom . . . co se . . stalo . . . po té chybě . . . chybě . . . zločinu, ano . . . zločinu tvého otce . . . uznáš přece, . . . že není možno, . . . abys si ponechala své jméno . . své jméno příliš známé a zneuctěné! Já . . . já už o tom mluvil s představenou tvého kláštera. Ona jest téhož mínění; musíš změnit jméno. Ostatně ona by tě ani jinak nepřijala . . .

Désirée: Ah! a jak se budu nazývat?

P. Loussy: Budeš se jmenovati jako já . . . jako tvoje ubohá matka, která dobře učinila, že před dvěma lety zemřela, dřív než by tě viděla v celé té hanbě! Budeš se jmenovati Désirée Loussyová. Tak nikdo nebude ani tušiti, že jsi dcerou bankéře Lordeza, zloděje!

Désirée (zakrývajíc si tvář rukama). Oh! dědečku!

P. Loussy (hněvivě): Ano! zloděje! Možno jinak nazvati padoucha, jenž uteče, zanechav dítě osamocené ve světě?

Désirée: Já nejsem osamocena ve světě, poněvadž mám tebe. Poněvadž mě máš rád. Otec ztratil hlavu. Nemluv tak o otci, dědečku!

P. Loussy: Ubohé dítě, ty ho ještě hájíš?

Désirée: Kdo ho bude hájit, ne-li já? A pak otec není . . . Ne . . . není zlo — , není to, co jsi právě řekl. Ty to víš dobře, dědečku! Pamatuj se na to, co jsme četli v novinách. »On byl neopatrný, on hrál a prohrál.«

P. Loussy: Peníze jiných.

Désirée: Své také.

P. Loussy: A ty, ty dítě třináctileté, jsi nucena jeho vinou skrývati se v klášteře pod falešným jménem!

Désirée: Oh, tvé jméno, jméno maminčino, to není falešné jméno! Dědečku! prosím tě! nehněvej se tolik. To mi působí tolik bolesti viděti tě rozhněvaného! (Ona odvrátí tvář a hledí smutně skrze sklo na jemný déšť, který se právě spouští.) Prší! Kde jsme?

*) Zdrobnělá forma žen. jména Désirée.

P. Loussy: Nedaleko Bel-Airu. Máme dobrého koně. Jedeme rychle.

Désirée: Vidíš to? Kočí jede pěkně; nezmýlil se v cestě.

P. Loussy: Nepotřeboval než jeti přímo.

Désirée: Řekni mi, dědečku, je hodná ta představená mého kláštera?

P. Loussy: Má dobrácké vzezření. Já doufám, že se ti zalíbí.

Désirée: Řekl jsi jí, že jsem trochu pozadu v zeměpisu a v počtech? Oh, počty! řekl jsi jí, že v počtech to se mnou docela nepůjde?

P. Loussy: Řekl jsem jí, že jsi byla velice rozmazlena, nejprve svou matkou, potom svým otcem . . .

Désirée: A pak svým dědečkem . . .

P. Loussy: Oh, což já, to jest něco docela jiného! Já! . . . ale kdybych byl býval na místě tvého otce, byl bych už o to dbal, abys pracovala trochu víc, než jsi to dosud dělala, za to ti ručím!

Désirée: Papa se vždycky bál, abych neonemocněla. On se bál, aby mě neviděl umírati jako mama, a hned, jak jsem zakašlala, už bledl a říkal mi: »Nech toho, Siretto, já nechci, abys se namáhala.« To se rozumí, že jsem tedy náramně ráda nechala svou slohovou úlohu nebo mluvnickou práci. A tak také teď neumím nic! Budou se mi smáti; ale já budu se hodně učit, uvidíš, dědečku.

P. Loussy: Oh! nepracuj příliš mnoho, má maličká, ne přes příliš! Jsi taková útlá. Ostatně já upozornil předem představenou, že potřebuješ mnoho šetrnosti. Ráno, před snídaním dostaneš svou porci chinového vína. Potom nebudeš se postiti. Nikdy postiti. Vždycky budeš mít svou kotletu, pěkně růžovou, pěkně ožehnutou. Postaral jsem se už o to. To je jako přídavek. Nebudeš mít hlad. Dobrou kotletu, to je vyjednáno. Ve čtyři hodiny k svému chlebíčku —

Désirée: Já nejím svačinu, dědečku.

P. Loussy: Ty ji budeš jíst. Ty budeš dělat to, co dělají ostatní chovanky. Ve čtyři hodiny k tvému chlebíčku dá se ti hrníček barských zavařenin. Poslal jsem sem už krabici a . . . (zarazí se, aby se podíval, kde se už nalézají). Už jsme v bráně St. Maudé.

Désirée: Už, už, dědečku!

P. Loussy: Ano, za deset minut budeme v klášteře.

Désirée (náhle zbledunuvši a rozčilená): Za deset minut! Nic, než deset minut! Oh, můj Bože, můj Bože! Nic, než deset minut býti ještě s tebou. Můj drahý, dobrý dědečku. (Tiskne se k němu, a velké slzy kanou jí zvolna po tváři.)

P. Loussy: Utiš se, utiš, Siretto, mé dítě. Já neodejdu hned. Zůstanu s tebou v hovorně jak dlouho budeš chtít. Neplač už, můj miláčku!

Désirée (hlasem, přervaným slzami): Drahý... drahý dědečku . . . Mám . . . mám k tobě . . . prosbu. Ale . . . ty řekneš . . . ano! Pověz, že řekneš ano své vnučce, tvé drahé vnučce, své malé Sirettě.

P. Loussy: Ano, ano . . . co tedy chceš? co chceš? Mluv, mluv, tvému starému dědečkovi.

Désirée: Chtěla bych . . . až se bude věděti . . . až budeš věděti, kde je můj otec, . . . chtěla bych, abys mu řekl, . . . (P. Loussy sebou hne) ne, ne, . . . abys mu napsal, že myslím na něho, že ho miluji . . . slyšíš, dědečku? a kdyby mohl... kdyby mohl bez nebezpečí . . . pro něho . . . poslati mi pár slov . . . Oh! jen řádku . . . a ani ne řádku . . . Ano: mé jméno! Siretta . . . na kousku papíru . . . oh, jak bych byla ráda, jak bych byla šťastna, neboť . . . byla bych tím jista, . . . že není mrtev . . . můj ubohý papa. (Vzlyká zoufale.)

P. Loussy (pláče). Oh! prosím tě! má vnučko, mlč . . . mlč! Děláš mi bolest . . . probodáš mi srdce!

Désirée: Není-li pravda, dědečku, že to uděláš, že to uděláš?

P. Loussy: Ano, slibuji ti to . . . slibuji ti to. Ale jen neplač. Zotav se trochu, . . . zvedni hlavu! Tvé ubohé oči! Jak jsou červeny! Pohleď na mě! Máš mě ráda, máš mě také ráda?

Désirée: Oh, ano!

P. Loussy: Dobrá: tedy mně k vůli, k vůli tvému dědečkovi osuš si oči . . . své červené oči . . . které hned dle budou ošklivé. A co si tam pomyslí, co řeknou o mé vnučce? Mají říci, že jsi ošklivá, že mám ošklivou, strašnou vnučku? To přece ne! Jsem hrdý na tebe . . . ale nemám nikoho, mimo tebe.

(Zarazí se a v silném pohnutí nemůže dále mluviti.)

Désirée (pokoušejíc se upokojiti se): Drahý, drahý dědečku! Máš pravdu . . . máš pravdu . . . Já nejsem hodná . . . já nemyslím, než na sebe. Ale už je po všem. Pohleď, že je po všem. Já už nepláču. Obejmi mě! (Tisknou se k sobě se vzlykotem.)

Kočí (klepá na okénko): Kterou ulicí pojedeme? (Nikdo mu neodpovídá. On klepá silněji a opakuje svou otázku.)

P. Loussy: U lesíku, ulice Eugeniina . . . Obraťte na levo. Velký, bílý dům . . . Poznáte ho podle kříže.

JAN OPOLSKÝ:

DOMOVINA.

Jak moudrý sen, jenž nehyne, jen bledne,
týž maje k ránu tep i vibraci,
já stát jsem zůstal u památky jedné
a duše má se od ní nevrací.

A znovu chápe kouzla její měkká
i smutnou její, marnou lahodu;
tak teče v dálku rozvlněná řeka
a snivé srdce shlíží na vodu.

Tak jako sen. Tak jako řeka plynná
mi před zrakoma obraz vyniká:
Hle, byla jednou chmurná domovina
a byla jedna duše hříšníka.

Ta domovina neslavná a suchá,
kde šustil vřes a háj se černý chvěl
a jejíž lid pro otupělost ducha
ji pravým jménem zváti zapomněl.

A kde se supi zjevovali velcí,
čas od času se tmice na nebi,
kde byla stálá bázeň před vetřelci
a němých srdci bylo potřebí.

Kde bez konce se trávil šumný chorál,
vše zarostly jsou cesty po lese,
kde přemnohý, jenž na souvrati oral,
už nečekal, co žeň mu ponese.

Jen řekl tvrdě, stoje na svém poli,
když klaněly se hory večeru:
je znát mou cestou, buďsi kudykoli,
za dílem slibným chlad a nevěru.

Hle, byla jednou chmurná domovina
a hříšná duše chtěla veseli,
však nevyrostla vegetace jiná
a supi její zmizet nechtěli.

I usmyslil si: Opustím tu zemi,
až na ladech se znovu sešeří,
jen skrovný vánek hnul mu kadeřemi
a bílý šátek zůstal na keři.

Ten bílý šátek na znamení tomu,
že lepší vztah ho k zemi nepojí.
Dým tenký, modrý prchal z jeho domu,
když zvedl hlavu: buďte v pokoji!

A šustil vřes. A borem skřípla drva.
A vydali se supi ze mračna.
Strach z invase tu pořád ještě trvá,
i nevíra tak hořce význačná . .

I jel a jel, až těžko bylo koni,
jak střídala se volně klimata.
Zem neslavná! Již netrápil se pro ni,
lid jinde nosil srdce ze zlata.

A nebylo tu bolestného ptaní,
řeč o vpádu tu nikdy nevznikla,
jich oči byly schopny odhodlání
a ústa byla vzdání uvyklá.

A ruce, prsa v službách svého pudu
a sen ve vleku jejich života,
klas časně zralý krášlil jejich půdu
a vášeň jejich moc a čistota.

A kromě toho, jaká míra činů!
Jak prostičce a zpěvně konaná!
Jak psanec našel novou domovinu
a žil a žil a volal hosana.

. . . Pak volně stárnul. Rysy jeho kysly,
ni ženský klín mu neda', co má dát,
kýs fluid zdravý všemi svými smysly
po delším čase cítil unikat.

Pak trochu stárnul. Štěstí tupým dělá.
Nač cíl mi jest, když lze ho dosíci?
Táž krmě stálá mi se protivěla,
i věci tvar v své umdlí posici.

Pak už jen stárnul. Jeseň dýmat cítil.
Ret jeho držel slova v zajetí;
hlas jeden hrubý tklivosti se štítil
Koníčku bílý, nutno ujeti!

Koníčku starý, nutno ujet dneska,
až na ladech se soumrak sešeří.
Jsou někde jedna vřesoviště hezká
a bílý šátek vlaje na keři.

V kterési zemi invase se děsí,
supi tu velcí občas vyletí,
skřípají černé, borovičné lesy . . .
Koníčku starý . . . chvíš se — — co je ti?

FEUILLETON.

V. MRŠTÍK:

FRAGMENTY. Z knihy »Zlatá nit«.

TYP.

Typ nemohl a nesměl jednat a mluvit, cítit a žít, jak a kdy se autoru zlíbilo, ale jak na tisíce a tisíce lidí v daném případě myslilo a musilo myslit, cítilo a musilo cítit, trpělo a musilo trpět . . .

Typ byl z hloubi srdcí a myslí všech vyvážená pravda člověka, v člověku národa, v národu celého lidstva. (Dostojevský.) Byl zhuštěním povahy všech, kteří hromadně i o sobě cítí v sobě část veliké přírody. Tato životnost a plnost dokazovala, že pravda té povahy v lidech sídlí. Byla zjevením trapně cítěných a přece nepoznaných, lidem

29*

osudných a přece neviditelných radostí a běd. Byla zpovědí ran a jásavým výkřikem radosti. Vyzpovídám se a bude mi lehčeji, podělím se svou radostí a bude mi ještě veseleji. A se mnou všem, kdo trpí jako já, radují se jako já. V sobě cítím všechny a všichni sebe cítí ve mně. Tak román jednoho člověka byl románem celého světa bez hranic mezi oběma. Mikrokosmus v makrokosmu a lidstvo oddychlo si v něm, jako si oddychne každý, kdo něco velikého, z vlastního tajemství zví. Typ zničil zatvrzelou lhostejnost člověka k člověku a donutil jej, aby sebe prožíval v něm. Umírají mnohdy velké myšlenky, velké pravdy upadají v zapomenutí, ale věčně bude žít »Král Lear«, »Hamlet«, »Markétka«, »Ofélie«, »Oblomov«, »Faust«, »Anna Karenina«, »Manfred«, »Harold«, »Kain« »Don Juan«, »Oněgin«, »Manilov«, »Newcom«, »Pečorin«, »Twist«, »Babička«, »Becka«, Bazarov, Nataša, Baklanov, Kalinovič, Akim. Sofi, Karamazov, »Goriot«, »Cousine Bette«, Razkolnikov, »Shylock«, »Don Quijot«, »Tartuffe«, Rastignac, »Eckehardt«, »Madame Bovary« . . . od Homéra až po Kamínka jeden slavný průvod slavných jmen a ve všech se ulehčilo lidem zpovědí. »Poznej sebe sama,« bylo napsáno v čele titanských těchto postav a jimi, když i v ničem jiném nebylo poslouženo lidstvu, tož aspoň v tom, že vysloveno bylo, co cítily a nemohly vyslovit tisíce a tisíce lidí, a že za všechny ty tisíce viděl, slyšel, cítil, žil a mluvil člověk jeden. Lidé plakali nebo se smáli sami sobě v předvedených postavách a v tom zjevení hříchu i rozkoše, hanby i sebevědomí sešli se jak pod ochranou jedné, všem společné útěchy. Kus velikého zadostučinění člověka vůči člověku, pramen ryzí, nesobecké sdílnosti vůči odvěkým a všechny stejně následujícím zákonům přírody.

Tak román nebyl knihou pro ukrácení chvíle, polechtání slabých stránek člověka, ale plodem heroického sebepoznání za celé lidstvo.

MARIE ANTOINETTA.

Chodí se na nás s praepotencí Francouzu nad námi, jejich noblessou, jemností, taktem, aristokratickou povýšenosti nad vulgaritou našeho národa.

Snad proto, že z blízka je tak málo známe.

Blíž už je s námi seznamují dějiny.

A dobře, že jsou to dějiny, snůška nezvratitelných událostí, jinak těžko by se dalo uvěřit, na jaký stupeň mravní bídy klesnout může člověk ve všech vrstvách společnosti tak zv. intelligentní Francie.

Ne lehko by asi bylo, hledati něco podobného v historii jiných národů.

Snad by se něco takového nenašlo ani u národů asiatských hord.

U těch by něco takového bylo pochopitelno, ale u Francouzů a ke konci krásného 18. století, zrovna na prahu do věku prý nejosvícenějšího? . . .

Dobře tedy, že jsou to dějiny.

Ty nepomlouvají. Jen dokazují.

A to se nedělá jen za rozervané, beze smyslu zmítané revoluce, ale i za vědomí klidného a svědomí snad ještě klidnějšího.

A je zásluhou bratří Goncourtů, že jako historikové ničeho neomlouvají. Bestiality, o kterých vypravují, děly se za bílého dne, na venek i v duši, a nebyla tím vinna ani fanatičnost ani hlupota, ale něco zcela opačného, zač se Goncourtové právem a z hloubi duše stydí.

Historie Marie Antoinetty — to je velká skvrna na francouzském národě a nevymaže jí nic ani naděje, že by věci podruhé sběhly se — jinak. Historie sama jako studie národa a povahy jeho napovídá, aniž sama o tom ví, že tytéž elementy objeví se i při nových převratech a skutky nad Seinou v ničem si nezadají od tureckých surovců.

Jak to, že taková kniha neprotrhne sympatie k národu, na kterých i naši uvykli si stavět velikolepé sny?

Je pravda, jsou vlastnosti, pro které Francouze nejen muže, ale musí míti každý z duše rád. (Viz Hladíkův článek »Paříž«.)

Nejsou to však vlastnosti, na kterých by druhý národ budovati mohl politické svoje sny — Ty osnovati možno na spolehlivosti povahy cizího národa. A zrovna touto důvěrou otřese historie Marie Antoinetty tak, že nezbude než útěk od hranic a návrat domů k malým, ale jistým prostředkům na rozdíl velkých, ale nebezpečných, jak nebezpečna je povaha Francouzů sama..

Aspoň potud, pokud o ní svědectví vydávají dějiny.

Neradno se odvolávat na dějiny jako na omluvu svých vlastních rodáků.

Vždyť i naše historie až na velké okamžiky čistoty jest jednou velkou snůškou hrůz, bezcharakternosti a nicot.

Ale, kdo si vzpomeneš na dobu našich revolucí, dobu Husovu, dobu Českých Bratří, Komenského, Chelčického, neubráníš se pýchy českého člověka a ta vzpomínka jako duha krásná rozklene se nad příšernou historií Marie Antoinetty, že až protivným se bude zdáti každý patriot, proto, že s despektem se dívá na ty, kdo při vší své intelligenci dovedli zůstat dokonalou luzou.

A na té cestě by nás mohly čekat ještě ohromné úspěchy v Evropě.

Není to láska k intelligenci abstraktní —

Ani záliba v bludu —

Ale činná, životem našich nejlepších už nejednou zpečetěná hrdinost povah —

Je podškrtnuto slovo poslední bez ohledu na to, co učily i neučily — V nich tkvěla jejich velikost.

Při posledních stránkách života Marie Antoinetty všechen se otřásáš pohnutím i odporem, a ta žena tane ti na mysli jako svatá —

Prošla ne očistcem, ale peklem a zaslouží si slávy věčné.

AFORISM.

Kdo s uměním buď vůbec ještě nezačal, nebo v něm už pohořel — začne tím usilovněji hlásat nové umění.

Na tento tlach chytlo se až dosud nejvíce much.

Proto se ho také tak často užívá. S úspěchem neminul se dosud nikdy.

Není nemodernějšího umělce nad Mikuláše Aleše.

Co teď s ním?

I Manes zavaní plísní.

Myslbek homerickou krásou svých postav nikdy tak vítězně neoslnil přisleplý náš zrak jako za Výstavy Rodinovy. A nikdo mu to ani neřekl! Snad jediný Rodin sám. Nehodil se, prostě řečeno. Jak ho také vpravit do moderního etui? Nevejde se, nedá se osekat, nedá se skroutit, nedá se smačkat, ani sesednout — nechť si tedy místo hledá v koutku vetešnických garderob!

Jakoby umění nebylo j e d n o, různící se pouze osobním výrazem umělce, jeho prostředky a duchem národa, z kterého pošel.

Ale v potu tváři hnípat novou formu pro všechny a tu za povinnost ukládat všem, — nemluvě už o nesmyslu takového počínání se stanoviska svobodného umění, — jak nádherný to zase cop, šablona ať už pod tím nebo oním titulem! Otročina zrovna tak strašná a hloupá jeho staré patroně. Šosák jako šosák, »ale pokaždé jinak« — eccolo quà! A modré punčochy statečně pletou svoje copy dál. Čím delší, tím lepší, tím lehčeji zadrhnouti se dá z nich smyčka a na té už tak mnohý se pověsil — —

Ale pokrm je výborně připraven, není divu, že se na něm lepí tolik lačných much.

Světlo věčné ať jim svítí.

Byly to dobré dušičky.

Jen nové a nové a stále nové chtěly a pro tu ideu položily i život svůj —

Odpočinutí lehké přej jim, ó Pane!

Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé, přijď království tvé — — —

Amen.

CARLYLOVO MANŽELSTVÍ.

»Ve starém krajském městě Haddingtonu narodila se 14. července 1801 mladým manželům dceruška, jíž nazvali Jane Baillie Welshová a jejíž potomní a konečné jméno bylo Jane Welshová Carlylová... Oh, byla ušlechtilá, velice ušlechtilá v té první i každé pozdější době a přetvořila to nejohyzdnější a nejponuřejší v cosi krásného! Dívám se na to vše jako duhou — ten kousek slunečního svitu patří jí, ty slzy jsou moje —« píše Carlyle ve svých »Vzpomínkách«.

Uveřejnění těchto vzpomínek historikem Froudem bezprostředně po Carlylově smrti (Carlyle's Reminiscences 2 svazky 1881—1882) vzbudilo v Anglii veliký rozruch. A když Froude hned na to vydal první dva svazky Carlylova životopisu (Thomas Carlyle, history of the first forty years of his life 1882) a dopisy a paměti paní Carlylové (J. W. Carlyle's Letters and memorials 1883), dostoupily úžas a rozhorlení anglického obecenstva svého vrcholu. Čtyřicetileté manželství Carlylovo, dosud za spokojené, ba šťastné pokládané, jevilo se rázem ve hrozném, příšerném světle. Ten vznešený mudřec, jeden z největších myslitelů svého století, byl sprostý, svéhlavý tyran, jenž věrnou a ušlechtilou družku štval a mučil po celých těch dlouhých čtyřicet let! A tak za rok či dva po Carlylově smrti byla jeho pověst roztrhána na cáry a vydána ve psí celému světu. Ne proto, že by se snad ve zprávách o jeho životě objevila nějaká nepočestnost, prolhanost, podlost neb nějaký zločin, ale jen proto, že byl dán umělý důraz na jeho nejsoukromější poměry a domácí záležitůstky. Věrná a něžná jeho družka, jež tak chabře stála mezi ním a každou hrozící útrapou po čtyřicet roků jejich svazku, nezkaleného ničím, jen tu a tam náhodným překypěním citů neb drobnými neshodami a rozmíškami, bez nichž se neobejde ani to nejvzornější manželství, tím méně dvojice tak individuelních, duchaplných a originelních lidí — ta věrná družka a osvědčená přítelkyně byla vyhrabána ze hrobu, aby svědčila proti němu.

Nescházelo ovšem na statečných obráncích proti bezohlednému obrazoborci: tak paní Oliphantová, Gilchristová, Thackeray-Ritchiová, R. Garnett, Henry Taylor, Ch. E. Norton. Před několika měsíci vydali synovec Tomáše Carlyla Alexandr a Sir J. Crichton-Browne »Nové dopisy a paměti Jany Welshové Carlylové«.*) Knihou touto podařilo se jim skvěle a nadobro očistiti památku velikého myslitele. Přihlédněme nyní blíže ku celé věci.

Carlyle narodil se 4. prosince 1795. Rodiče jeho byli poctiví, bohabojní farmáři, lpící s houževnatou láskou na svém příbuzenstvu a na své kastě, upjatí a nedůvěřiví k jiným třídám společenským. Po nich zdědil Carlyle tu osobnost silnou, hrubou i něžnou, »ten drsný selský duch, stenající, křičící, řvoucí jako divoký vichr v nehostinné severní lesině, jenž zachytil ucho věku a zpíval mu svůj pyšný zpěv.**)

17. října 1826 oženil se Carlyle s Jane Baillií Welshovou, pětadvacetiletou dcerou venkovského lékaře. Jane obstarávala s matkou a jedinou služkou skromnou domácnost otcovu. Není tedy správné Froudovo tvrzení, že Carlyle uvedl slečnu Welshovu do nižší společenské vrstvy, než v jaké se pohybovala za svobodna. Paní Carlylová byla dámou krásnou, velice duchaplnou, vrhající stále břitkými střelami svého vtipu a posměchu. Před jejím jazykem nebyl nikdo jist. Rossetti nazval ji »malá hořká žena«. »Mám veliký talent nedati se ovládat,« napsala sama o sobě. Hlavní klíč k její roztrpčené, sarkastické povaze dlužno hledati v křehkém zdraví. Její nervová soustava byla nadmíru choulostiva a citliva, rozrušena snad přílišným pitím čaje a náruživým kouřením cigaret. Postrádala všeho náboženského citu, kdežto Carlyle byl puritánsky zbožný. Byl též stále churav trpě tvrdošíjnou dyspepsií. Jeho zápasy se zdravím a rozmarem, při povaze tak výlučné a vysoce napjaté, byly někdy tragické, někdy vrtošivé, někdy směšné. Těm čelila žena směsí soucitu, netrpělivosti, posměchu, úcty a šprýmu, což bylo docela přirozeno jejímu břitkému vtipu a dokonalému porozumění pro muže, s nímž jí bylo žíti. Byli bezdětni a paní Carlylová věnovala svou překypující, nepotřebovanou lásku oblíbeným koňům, psíkům, kočkám, ba i ježkům a pijavkám, ale neukojená touha stále ji trápila a učinila ji cynickou více, než slušelo jejímu pohlaví.

Všechno to bylo bráno životopisci au grand sérieux. Zvláště v letech 1828—1834, kdy žili manželé ve stísněných peněžitých poměrech v Craigenputtocku, se vše-obecně soudilo, že je paní Carlylová ztrávila v jediné agonii, trpíc tělesně i duševně bídou, steskem a nevrlými výbuchy zasmušilého manžela. Ale je na jisto postaveno, že ani v této době nebylo zde ničeho neobvyklého. Paní Carlylová osvětluje tuto periodu tisícerými sarkastickými záblesky ve svých listech a pamětech. Byla ovšem někdy mrzutou, znavenou a ustaranou, ale nebyla přec, jak si Froude vsuggeroval, žádnou princeznou, ale dcerou chudého lékaře, zvyklou nedostatku, starostem i domácí práci. V jejích listech z tohoto období nacházíme roztomilé obrázky vzájemné lásky a něžnosti.

Po smrti své matky píše přítelkyni:

»Můj choť je v důležitých věcech vždy laskavý a pln šetrnosti, ale pro ty malé pozornůstky, jimž my ženy takové důležitosti přikládáme, nemá pražádného smyslu. Ale teď, aby mi nahradil, co je nenahraditelno, jest tak laskavý a něžný i v maličkostech, jako býval ve věcech velikých.«

A v dopise Carlylovi čteme:

»Bůh Tě uchovej, můj drahý choti a přiveď Tě zpátky ke mně. Dům zdá se tak opuštěný bez Tebe a v duši mé je také pusto. Očekávám s netrpělivostí dopis, zvěstující Tvůj příchod.«

A jindy píše své tchyni:

»Vy máte ještě jiné, já mám toliko jeho, jeho jediného na celém širém světě, kdo by mne miloval a staral se o mne, bědnou ubožačku. Miluje mne snad dost lidí, snad více než zasluhuji, ale milují mne po svém způsobu a ten jest rozdílný od způsobu jeho, jenž se tak dobře hodí k rozmarnému a vrtošivému stvoření, jako jsem já.«

V roce 1834 přesídlili manželé Carlylovi do Londýna, do malého staromodního domu na Cheyne Row. Zde v jizbě, jejíž stěny byly pokryty knihami, sedával mudřec u krbu a hovořil o svém díle k ženě, ležící ve stínu na divanu. Časem prohodila nějakou poznámku, aby povzbudila jeho hovor, časem toužila v duchu, aby pomněl na její bolesti hlavy a staral se také trochu o její domácí záležitůstky. Snad si pak i postěskla nějaké přítelkyni, kreslíc jí hravými světly a stíny tento každodenní výjev, hrdá na svůj obrázek, ač do jeho hlavní postavy vystřelovala zároveň kalené šípy svého vtipu a rozmaru.

Emerson napsal do svého denníku při druhé návštěvě Anglie r. 1847:

»Carlyle a jeho žena žijou spolu krásný život. Jejich způsoby jsou velice roztomilé. V knihovně jejich jsou všechny jeho knihy, jak tak vycházely, připsány vždy několika významnými řádky paní Carlylové.«

A pak, když byli oba staří, otvírávala paní starodávné piano a hrávala vysokému zachmuřenému starci, zapadlých očí, vráskami rozrytých lící, sedícímu smutně a zadumaně u plápolavého ohně, ty písně z rodného kraje, bohaté přirozenou jímavostí něžných, prostých melodií, tak jak to dělávala před třiceti lety. Není pochyby, že někdy též bývalo slýchati hořký pláč a trpkou hádku pod tímto stropem, když zde nebylo dětí cupajících od jednoho k druhému, když nebylo dospělých synů a dcer, sledovaných s láskou a úzkostí někde v cizí dáli.

*) New letters and memorials of Jane Welsh Carlyle. Annotated by Thomas Carlyle and edited by Alexander Carlyle with an introduction by Sir James Crichton-Browne. London 1903.

**) Ed. Gosse. A short history of modern english literature.

Jane zemřela 21. dubna 1866. »Položil jsem ji do hrobu jejího otce a vše bylo skončeno. V lodi starého Opatství, jež bývalo tak dlouho ruinou, ale nyní je uchráněno další zkázy, s oblohou dívající se na ni, spí má malá Jeannie a světlo její tváře nezazáří na mne více —« čteme v Carlylových vzpomínkách.

Opuštěný stařec truchlíval pak jako dítě ve své pusté jizbě, vzpomínaje každého nevlídného a drsného slova, jehož byl za těch dlouhých čtyřicet let k zesnulé choti pronesl. Vykrašloval a vyzlacoval její obraz, až se zdálo posluchačům, že ona byla královská princezna, sestoupivší ku prostému clownovi, jenž jí nikdy nebyl za to vděčen, nikdy ji za to neodměnil, ba nikdy ani nepozoroval její oběť a snížení se k němu. A z této představy se šedý milenec Jany Welshovy již nikdy nevybavil, tupě sebe a velebě ji po celý ponurý zbytek svých dnů, šíle někdy žalem a vztekem nad sebou a nade všemi, kdož jí neprokazovali dostatečné pocty, »štěkaje na lidstvo jako mezutý pes, zuře, bylo-li zticha, a zuře ještě více, když se pohnulo« (Gosse). Jindy šeptal si něžné vzpomínky na její mladistvou krásu a milostnost, modle se dlouhé litanie k její chvále: »Žádná nebyla jako ona — žádná.«

»A v tomto vášnivém žalu uchopil se stařec opět toho pera, jež bývalo jako plamenný meč, sršící ohněm a bleskem, a psal divoce nevěda ani co, kresle svůj život od samého počátku, někdy něžnými tahy a stíny, jindy zuřivými, vášnivými škrty.

A sotva byl mrtev, byla tato kniha plamenného bolu, tyto »Vzpomínky«, vržena jako žhavý proud lávy do kraje, truchlícího po svém velikém mysliteli. Obecenstvo čtlo bez dechu, pak je zcela přirozeno, tento poslední odkaz svého zvěčnělého velikána, toto sebeobviňování, tuto hroznou sebeobžalobu, jejíž pravý původ a význam nechápalo, a když následoval Froudův životopis, psaný týmže tónem, nebylo divu, že bezmezná úcta a žalost, s jakou tři království viděla klesati v hrob stařičkou hlavu velikého myslitele, měnila se v úšklebek, posměch a pohrdání —« píše paní Oliphantová.

Ten muž, jehož výmluvná kázání o spravedlnosti, upřímnosti a úctě obrátila srdce tisíců k ušlechtilému a prostému způsobu života, nemohl přece býti v rozporu se vším, čemu učil. »Svět,« praví duchaplná dcera Thackerayova, paní Ritchiová, »ukazoval morálním prstem na kmeta v jeho vysokém stáří, obviňujícího se před tváří všech a doznávajícího své výbuchy hněvu, které utrpení celého lidského života připravilo pro něj a pro tu, již miloval. Ten kaustický stařec hlubokých citů, zlého rozmaru, něžného srdce a trýznivé obrazotvornosti, mluvící z hrobu a nesoucí až k němu kříž vášnivých výčitek, jimž tak málokdo se odváží pohlédnouti v tvář, zdá se teď některým z nás postavou vznešenější a pravdivější, učitelem větším než ve dnech, kdy všechna jeho bolest a láska a výčitka byla skryta před námi.«

Shrneme-li vše klidně a nepředpojatě, dospějeme asi k následujícímu závěru: Manželství Carlylovo nebylo snad dokonalým rájem, což není ani jinak možno při lidech tak skvěle nadaných a po celý život churavých, ale nebyl to také žádný »dog and cat life«. Což na tom, bylo-li v těch tři sta šedesáti dnech do roka šedesát dnů nevlídných, mrazivých a bouřlivých, když ostatních tři sta bylo hřejivých, úsměvných a štěstím prozářených. Nemilovali se vášnivě, ale hluboce a vytrvale. Ale životopisci nebrali zřetele k jejich chorabám, vybírali si jen ojedinělé případy, věnujíce po zvyku historiků kolik kapitol několikaměsíční válce a odbývajíce dlouholetý mír jedinou stránkou. Svalovali obyčejně vinu jen na jednu stranu. Tak Froude obviňoval Carlyla, pan Crichton-Browne obviňuje paní Carlylovou. Ten mrak, zdavši se viseti nad jejich manželstvím, nezastiňoval přec celé jejich žití a kdyby dnes měli znovu na vybranou, nerozpakoval by se asi žádný z nich prožíti znovu s druhým těch dlouhých čtyřicet roků. A tak můžeme Burkeových slov: »Jest rehabilitován, čest je mu vrácena, jeho skvrny jsou smyty« užíti o nich plným právem v množném čísle.

Jos. Bartoš.

LITERATURA.

V. A. Jung: Na prahu Nového Světa a Rodina Petra Běla. Praha 1903. Nákladem »Času«. 3 K.

Prvá kniha p. Jungova, pojednávající o Rusku, byla mi sympatickou pro svou nepředpojatost, nestrannost a jasnost. Zamlouval se mi také jeho satirický tón, nelíčenost, ba jistá nevázanost ve formě; a skoro všechny ty vlastnosti nalézám v nové jeho knize. »Kus amerického západu«, zní podtitul — a věru správně. Jak neurčitou představu máme u nás o americkém životě, o životě našich krajanů-vystěhovalců! Kolik optimistických snů vztahuje se k tomuto západu, kolik sympatií na př. ke kulturnímu životu našich krajanů. A lehce, skoro pohádkově, jakoby konstruoval humoresku, podává p. Jung kus oné české kultury na západě v podobě revolverového a bombastického žurnalisty Rampoucha, pěstitele velké politiky v drobném Lva Špuldy a j., živých to dokumentech onoho fakta, že za oceán bylo přeneseno více stinných než dobrých stránek naší racy; pornografií můžeme směle nazvati tento oddíl jeho knihy. Za to druhá část, pojednávající o životě na osamělé farmě českého osadníka, má stopy smutku buď zastřeného ironií nebo rozpoutaného tak volně jako smutek plání severoamerických. I zde vystupuje postava českého dryáčníka, Dra Van Lindena, původně českého Lindy, která je dobrým pendantem k parvenuům v prvé části. Ale smutek vyvolává tu hrstka Indiánů s papírovými tomahavky, jež jsou posměchem na jich bývalý heroismus, postava míšence Viktora Lavalla, na duchu choré dcery Bělovy i trochu romantický závěr. Tady nalezl p. autor více hloubky pro svoje episody, dal jim více nálady, více dějového napjetí a tím druhá jeho část skoro padá do produkce románové.

Jos. D. Konrád: Bludná srdce. Novella. Praha 1903. Nákladem E. Weinfurtra.

Pan Konrád vystupuje snad poprvé s výraznější prací — bohužel však stejně neuměleckou jako celá jeho tvorba. Novella jeho měla snad být románem — je rozvláčná, na 400 stranách: románem dvou, nebo spíše jednoho studenta. Studentům, »všem českým studentům« je také věnována — ale jest zároveň nejslabší obsahově z oněch knih, jež mají stejné věnování. Minil-li p. autor, že podal v ní věrně kus studentského života, tu se klamal; snad povrchově, v několika episodách zachytil ty nejbanálnější momenty studentského života, zůstávaje vzdálen od jeho středu, od jeho intellektuální jsoucnosti. A technicky je román jeho uměle a dosti nuceně stěsnanou řadou episod, nejsměšitějších dojmů. Vedle privátních, komickou bodrostí oplývajících scen jsou zde stránky plné hned tragiky, hned morálních bojů a začasté plné i nudy. Již ona domněnka p. autorova, že život studenta je nejinteressantnější v jeho poměru k ženám, způsobila hned od základů úplné pochybení v konstrukci, neboť v »Bludných srdcích« hrají ženy velkou úlohu. Pak ta spousta skreslených postav, beze vší příčinnosti umístěných a pohybovaných, ty psychologické mrtvoly, které vystupují v heroicko-morální komedii; dějové zlomky, banální a všední; a konečně všestranná hledanost a nucenost: kniha p. Konrádova neměla vyjíti tiskem. Vypravena je slušně nakladatelstvím p. Weinfurtrovým, vyzdobena četnými perokresbami p. Rélinka různé quality, z nichž mnohé po reprodukci vypadly hůře, než v skutečnosti byly.

Jean Rowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník vydavatel a nakladatel J. Otto — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. SRPNA 1903. * ČÍSLO 30. *

VÁCLAV HLADÍK:

ŽÁRLIVOST.

(Z POVÍDEK ARTUŠOVÝCH.

»Od té doby, co jsem ztratil jisté illuse, nebyl jsem více schopen žárlivosti,« počal vypravovati Artuš, zapáliv si doutník.

Ale dříve vám jej musím představiti.

Artušovi je něco přes čtyřicet let.

Blaseovaný, ironický úsměv činí znavenou, stárnoucí jeho tvář výraznou a oduševnělou. Ale jeho tmavošedé, často zasmušilé oči svítí výbojně. Lehce prošedivělé, husté vlasy má načechrané s jakýmsi nedbalým dandysmem. Tmavý, tenký knír činí jeho vzhled energickým i mladým. Má jemné, podlouhlé ruce, prozrazující svými podlouhlými nehty a hebkou měkkostí dlaní fantastickou, těkavou i vášnivou povahu. Jeho někdy živě vyšlehující pohled, jeho jistá úsečnost a spěšnost v mluvě i chování prozrazovaly muže rozhodného a činného, ač též často vzbuzoval dojem enervovaného, raffinovaného světáka. Strojil se s jakousi anglickou korektností, někdy s anglickým podivínstvím, přišel třeba v nejpřísnějším redingotu, pod nímž měl barevnou vestu až k bradě upjatou, a k tomu rudou kravatu a žluté boty. Jemný šátek, vyčnívající cípem z náprsní kapsy, voněl nenápadným, vybraným parfumem. V knoflíkové dírce obyčejně nosil kytičku fialek.

Od několika let, po mnohém bouření, zmítání a podnikání uchýlil se se zbytky svého jmění na malý velkostatek v jižních Čechách s barokním, roztomilým zámečkem. Občas objevoval se v Praze, v divadle, na plesích, ve společnosti, každoročně dva, tři měsíce potuloval se za hranicemi.

Nezabýval se ani sportem, ani politikou, honbou jen nepatrně, ale svědomitě zastával všeliké funkce samosprávné, jimiž jej poctila důvěra sedláků z jeho kraje. V Praze nebyl oblíben. Měl špatnou pověst zhýralce. Muži o něm mluvili nenávistně, byl jim nebezpečný svým sarkasmem a jejich ženám, svým záletnictvím. Naivní, jasné zraky dívek, jež leccos věděly, pohlížely k němu s obdivem. Stýkal se nejraději s umělci a veselou mládeží.

* * *

»Ano, od té doby,« vypravoval tedy Artuš, »nebyl jsem schopen žárlivosti. Jako mladík byl jsem žárliv jako Othello, Werther, nebo zamilovaný hasič. Poznal jsem té brutální, sobecké žárlivosti, která není ani tak ponížením ženy jako zotročením muže, a v jejíž urážlivém soptění je daleko více oddanosti, úcty, zbožňování nežli v shovívavé, opovržlivé něžnosti světáka, svůdce, jemuž je všechno jedno.

Zažil jsem nejpodivuhodnější projevy žárlivosti. Vyrval jsem z něžných rukou revolver na mne namířený. Byl jsem sledován detektivy najmutými mstivou žárlivostí. Viděl jsem muže zuřícího, poněvadž jeho žena četla francouzské romány a verše, jimž nerozuměla, poněvadž se ozdobila fialkami. Sám jsem procítil všechny úzkosti, hrůzy a zuření té chorobné vášně, které je každý posunek podezřelým, jež probodává srdce tisícerými dýkami, zatemňuje mozek zoufalostí, před očima rozžehuje strašné hallucinace a vzbuzuje pud zločinnosti. Těch bezesných nocí, těch záchvatů a ponížení! Ale bouře byly stejně krátké jako prudké a brzo jsem došel k poznání malichernosti toho ubohého samčího škortění. Ženy procházely životem mým lehce a v jejich stopách byly jen pošlapané květy. Jizva a vráska ostala jen po jediné, nejkrasnější a nejvášnivější lásce, jejíž jas byl zatemňován občasnými bouřemi žárli-

vosti. Ale to již je dávno. Pak jsem trpěl jen žárlivosti jiných, nikdy svou . . .

Zvláštní případ žárlivosti poznal jsem před několika lety v Paříži. To je právě historie, kterou vám chci vypravovat.

Po diner, kde se mnoho vážně a nudně politisovalo, zašel jsem s mladým Morvanem do proslulého nočního baru v rue Royale.

Bylo po půlnoci. Červená vesta chasseura mihala se u dvířek kočárů a drožek, z nichž vystupovaly rozjařené, elegantní párky. Páni ponejvíce ve večerním úboru, dámy v hedvábných robách pod velkolepými, krajkovými entrées.

Popůlnoční nálada rozproudila se v zářivých sálech.

V první místnosti u baru tísnil se chumáč mladých mužů u nalévárny všelijakých chladivých smíšenin, anglických alkoholů. Mezi nimi dvě tři ženy. Sklepníci, groomové, sommelieři probíhali čile davem, odnášeli láhve z nalévárny skvějící se čistou upravností v moderním stylu a již vedle několika zřízenců v bílých kabátcích a zástěrách vládl mladý muž, apatického vzezření, napichující účty, přijímající peníze a hovořící s některými hosty a ostře pozorující vcházející dámy.

Za barem v jídelně restaurantu bylo šumno. Bílé stoly byly pokryty pestře jiskřivým sklem a květinami. Cigánská hudba, kypící číše šampaňského, obnažená bílá ramena, smích, křik, sršivé jiskry šperků, to vše naplňovalo ovzduší opojným, dráždivým horkem, v němž splýval parfum rozkošných těl s výpary alkoholu a mdlobným vydechováním vadnoucích květin.

»Madame Odette Duboscová přišla již z divadla,« oznamoval sklepník Morvanovi, rozhlížejícímu se monoklem a pozdravujícímu známé.

»Sama?«

»Ano, večeří.«

»Čeká někoho?«

»Slečnu Léu.«

Morvan udělal velmi komickou grimassu a zahvizdl.

Sklepník se též usmál a odstoupil.

»Sedněme si k ní, chcete?«

»Pro mne!« odtušil jsem, byl jsem však rád, že z blízka poznám pověstnou Odettu.

Morvan byl jedním z přátel zpěvačky. Patřilo to u něho k věci kariery, bon tonu a popularity, právě tak jako jeho dva souboje a propadnutí proti socialistickému kandidátovi, což jej učinilo »nadějným bojovníkem tradic francouzských«, jak jej nazývaly žurnály bonapartistické. Byl to elegantní, statečný a intelligentní hoch, trochu ješitný, trochu fanfaronský a velmi ctižádostivý.

Odetta jej uvítala velmi kamarádsky a mně podala ruku s úsměvem.

»Slyšela jsem o vás, Alfred mi často o vás vypravoval,« řekla jen proto, aby byla roztomilá, a já jí odvětil rovněž podobnou zdvořilou frází o její graciesním umění, neboť jsem ji znal jen z fotografií a z velmi odvážných pomluv o ní všude šířených.

Byla bledá, delikátní a vyzývavá. Připomínala mi více cynickou karikaturu Léandrovu nežli portrét od Boldiniho, měla oči příliš velké, příliš jiskrné, vlasy příliš černé a v nich dvě rudé růže. Krásné ruce její byly pokryty prsteny. Smála se zdrsnělým, vyzpívaným hlasem, ale někdy ozvala se v něm něha sametové hebkosti.

Nové párky přicházely. Stoly kolem zdí byly obsazeny. Zrcadla stěn mnohonásobila obrazy světel a jiskření diamantů a ovzduší bylo jako zalito světlem a vůněmi.

Nejveselejší svět pařížský se sešel k souper po divadlech. Dokonč.

BEATRICE MAŘÁKOVÁ:

NOČNÍ SLAVNOST.

Na modrých vlnách bloudí útlé čluny
věnčeny světly lampionů,
jichž odlesk tancem zlatých tónů
se vodou mihá jako záře luny.

Hlas hudby neklidný jak naše mládí,
krásný i teskný jako žití,
ze šera neustává zníti
a k polibkům rty naše žhavé svádí.

Kol města na výšinách v šeré dáli
slavnostní ohně planou všude,
jak naše láska planou rudé
a noční nebe v nach svých lesků halí.

Jak opojené vzlyky vášně naší
rakety letí v temné výše,
když shasnou, pestré hvězdy tiše,
jak blaha úsměvy se dolů snáší . . .

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Králenec uvažoval o tom, co slyšel, a děl: Je to dost opovážlivé od Kojana, že tak učí. Kněz má na to dvanáct škol, je to jeho povoláním, aby rozuměl víře a náboženství. Já rozumím, jak se orá a sije. To je mé. Každý rozumí svému, také kněz. Já bych nechtěl být ve věcech víry moudřejší kněze. Nenechám své koně, aby sami orali a jezdili po svém rozumu, ale řídím je, aby z toho byla práce užitečná. A taký sám chci býti řízen ve věcech víry, které jsou výše mého pochopování.«

Sobělibému Bakulovi lichotilo, že mají ve vsi takovou zvláštnost, Kojana, a že může Půjďáky o něm poučovati. Doma nestaral se o Kojana mnoho, ale před hosty přespolními málem se začal pro něj rozpalovati.

»V tom já spíše s Kojanem se shoduju. Často jsem slýchal kněžské výklady, jakoby jim bůh byl odevzdal všechno svoje bohování a sobě nic nezůstavil. Vždycky jsem pochyboval, že by přemoudrý Pán bůh učinil jako důvěřivý a neopatrný výměnkář, který odevzdal živnost docela v ruce jednoho ze svých synův a vydal sebe i druhé dítky v šanc milosti jeho, a to ještě tak, aby odstrčené děti nesměly s otcem na výměnku jinak obcovat, než skrze toho jednoho, a rovněž otec výměnkář aby ostatním dětem ani svého požehnání dáti nemohl, než skrze něj. Kojan učí, že každý křesťan sám se má k bohu obraceti, a to ne pouhými slovy, nýbrž celou myslí svou. Slunce, říká, neosvítí člověka stojícího v stínu, nýbrž toho, který přímo před ně předstoupil a tváří se k němu obrátil. A tak i člověk, říká Kojan, musí vyhledávati, aby jej osvítila milost boží. Vítr podle Kojana člověka bezpečněji k bohu dovede, než kněz.«

»Chodí tedy radčji za kostel než do kostela?«

»Chodí do kostela jako každý jiný, a koná-li kněz obřady, Kojan všechno dělá s ostatními ovečkami: kleká, vstává, bije se v prsa, křížem se požehnává. Ale má-li kněz výklad nebo kázání, to nekývá pokorně a tupě; o všem podle svého rozumu uvažuje a co neuznává za dobré, zavrhuje. Nad každou pobožnost, která se koná hromadami, ať v kostele nebo na pouti, cení pobožnost soukromou. Říká: Hospodář všem ovcím lízání do žlabu sype, ale je-li mu některá ovečka zvlášť milá, z ruky jí dává samotné, a také ovečka vyhledává časek, aby sama se mohla přiblížiti ruce hospodářově a jako mezi hospodářem a ovcí, je mezi bohem a věřícím v něj. Kdo se chce bohu přiblížiti, musí z davu vystoupiti a býti s ním o samotě; jen tak může se dočkati, že milost boží jej osvítí a naplní.«

»Kdybychom neměli před sebou jinou věc, poslouchala bych o Kojanovi do večera,« řekla Králencka.

Bakula se zasmál.

»Vida, ženská! Zrovna tak říkají všechny ženské u nás, ať staré, ať mladé. Ženské by si ho biskupem udělaly, co by na nich bylo.

Králenec ale nad učením Kojanovým pochybovačně povrcoval hlavou.

»Snadno se řekne: skutky, ne pouze slovy planými Krista následuj, a především podle skutků jeho uspořádej skutky své. Ale který byl nejhlavnější skutek Kristův? Ten, že za hříšné lidi svůj život obětoval.«

Bakula nedal mu domluviti.

»I Kojan tak říká a učí, že lidé mají si bráti Krista za příklad a, potřeba-li toho, obětovati za blaho svých bližních všecko i život svůj právě tak, jako v Evangeliu dobrý pastýř dává život svůj za ovci svou.«

Králenec pravil: »K dobrému pastýři kněží Krista přirovnávají.«

»A Kojan každého spravedlivého křesťana, chtějícího zákon Kristův naplňovati a v životě jím se spravovati. Říká, že kněží pro své pohodlí vzkládají nejvyšší smilování bližního pouze na Krista, aby se vyhnuli obtížným povinnostem, které by jim z toho vzešly.«

Králenec živě odporoval.

»Kdyby každý spravedlivý křesťan učinil po příkladě Kristově a hlavu svou za spásu či blaho bližních položil, došlo by do toho, že by posledního spravedlivého křesťana nestálo, protože by se všichni dali od nespravedlivých pobít. Zůstalo by potom na světě jen plemeno ďáblovo. Zdaliž by tím získala víra Kristova a láska k bližnímu? Já svým prostým rozumem se shoduji s kněžími.«

›Tak to Kojan nemyslí,‹ Bakula dále poučoval. ›Říká: Není jednoho předpisu, co by člověk měl pro bližního svého činiti; po každé má bližní jinou potřebu, kamž potom sta a tisícové; každému jinak lásku učiníš, někomu pouhým napomenutím, jinému poučením, jinému pomocí, a za jiného život nasaditi nutno. Ještě dále jde. Podle Kojana láska křesťanská nemá objímati jen každého křesťana souvěrce, nýbrž i každého člověka jiné víry a jazyka, a nejen každého člověka, nýbrž i všecko stvořené, všecko, co vyšlo z rukou božích jako člověk a tím jemu blízko. Má objímati všechny živočichy, stromy, byliny, všecko co je

*

na zemi i nad zemí až po slunce a hvězdy, jen toho se má varovati, co je pod zemí, neboť to je ďáblovo, říká Kojan.«

Králenec si postavil důmyslně prst na čelo.

»Ale pod zemí je zlato a stříbro!«

»Právě proto; zlato a stříbro jsou nejnebezpečnější dary ďáblovy, jimi nejčastěji a nejjistěji lidi svádí, aby odstoupili od boha a klaněli se jemu.«

»Ale ze země dobývá se také železo, z něhož máme dary dobré: pluh, brány, kosu. Co bychom byli bez železa? Kdyby také železo bylo darem ďáblovým, co by nám jiného zbývalo, než klaněti se ďáblu a prositi jej o železo?«

Na tuto námitku Bakula odpovědi nevěděl. Nevzpomínal si, říká-li Kojan co o železe, a jemu samému nenapadalo, čím by železo mohl obhájiti.

Avšak mezitím přišli očekávaní sousedé, Havel a Kojan.

Kojan budil nemalou zvědavost Půjďáků, zvlášť obou Králenců. Adam byl doma učen spokojovati se vším, co jest a jak jest a nehloubati o tom; konati svou práci, dostávati svým povinnostem, ctít všecky vrchnosti a věřiti, že kněží jsou prostředníky božími na zemi a co kněz mluví, jakoby sám bůh mluvil. Co se to opovažuje ten Kojan? Jaký je to člověk?

Oba Králenci různo si Kojana představovali, a žádný z nich tak, jakým jej uviděli. Člověk vždycky na člověka myslí, nic od jeho bytosti odděliti nedovede, ani věci božské.

Adamovi se před oči stavěla postava jeho nebožtíka pana učitele. Byl to člověk starý, vysoký, zhrbený, hubený, kostnatý, bezzubý; křičel, hrozil košťátkem, a nežli košťátko dopadlo na záda školáčka neposedy, probodl jej očima; štěstí pro školáčka, vyronila-li se panu učiteli v záchvatu spravedlivého hněvu kapička; tu musil vytáhnouti ze šosu dlouhého kabátu prostranný modrý šátek, kapičku odstraniti a nos novým šňupcem nacpati; než to vše vykonal, přenesl se hněv jeho na jiného školáčka a prvý byl košťátka spasen. Adamův pan učitel všechno dělal divoce, ba zuřivě: zuřivě vštěpoval základy moudrosti a bázně boží, zuřivě šlehal nezbedy a neposluchy, zuřivě šňupal, zuřivě si kapičku utíral. Podobného člověka Adam se nadál, čekaje Kojana a slyše o něm.

Jinak si jej představoval Králenec otec. Ten očekával človíčka drobného, vrtivého, úst nezavírajícího; človíčka, který není dobrý hospodář a známky toho nosí i na svém zevnějšku. Králenec neměl v lásce mudráky, ani ty, kteří mudrovali o bohu a vrchnostech, ať duchovních, ať světských, ani ty, kteří se v nové době začali vyskytovati a rozkřikovali mezi lidem, že starý svět na ruby se musí převrátit, že musí zavládnouti nové obyčeje, nové kroje, nové způsoby hospodaření i příbytků budování.

»Samá chalupnická moudrost!« bručíval.

Tomu přiměřený utvořil si v mysli obraz Kojana.

Otec i syn Králenec byli osobou Kojanovou tak překvapeni, že je to v prvém okamžiku až do rozpaků uvedlo. Před nimi se objevil sedlák zevně takový, že ani Králenec otec nedovedl si pomysliti lepšího. Muž ještě ne starý, vysoký, statečný, pečlivě oholený i ošacený; není na něm ani zbytečné parády, ani zvetšelosti, ani ničeho tuze starého, ani ničeho příliš nového, nerci-li modního. Má žluté koženky, vysoké, krásně vyleštěné, okované boty; dlouhý kaput hřebíčkové barvy téměř se za ním plouhá; na krku má černý hedbávný šátek s okrajem zeleným; šátek ztuha ovíjí krk a cípky jsou svázány v drobnou mašličku; přes šátek se přehrnují vroubky bílého límce, pěkně vyšívaného.

Země duněla pod kroky mohutného, těžce kovaného Kojana.

Nejpodivnější při Kojanovi bylo mužům z Líkařovy Lhoty, že, vítaje a seznamuje se s nimi, mluvil hlasem tichým, bezmála plachým, a když si pak pro sebe hledal místo k usednutí, že si je vybral stranou od ostatních, na ovesnici při maštali.

»Zrovna jsme o vás mluvili, sousede Kojane,« začal Králenec. »Odpusť, člověče, jsi-li pravý sedlák jako my, že jsem ti zavykal. V našich časích nevíš ani, jak koho uctít, ani jak koho urazit.«

»Mám rád,« odpověděl Kojan, »tykají-li si sedláci po starodávnu, jakmile se potkají. Tím osvědčují, že k sobě patří a jsou články jednoho řetězu. Ten řetěz musí ještě mnoho vydržet, mnoho utáhnout a mnoho zdvihnout; proto je třeba, aby každý článek byl na svém místě a pevně držel.«

Líbila se ta řeč Králencům i jejich sousedům z Líkařovy Lhoty. Pokyvovali a pomlaskávali. Ale Králenec tu si vzpomněl, že by už bylo na čase odjeti.

»Manželko,« řekl své ženě, »vejdi do stavení a pobídni je, aby si pospíšily. Kdybychom dojeli, až notár bude sedět u oběda, žádal by od nás dvojnásobný plat za kontrakt. Škodu a smích bychom z toho měli. Od jakživa selský člověk raději na panském prahu čekal půl dne napřed, aby nezmeškal.«

»Těšilo by mne vaše řeči poslouchat,« pravila Králencka, obracejíc se k domovním dveřím; »ale sama již vidím, že se nesmíme déle omeškávati.«

Vešla do domu.

»Kojane,« ozval se Bakula, »zrovna jsem Lhotským vypravoval o tvém rozumování. Došli jsme až k tomu, co říkáš o zlatě a stříbře i pokladech, ukrytých oku lidskému hluboko pod zemí: že jsou to nejnebezpečnější dary ďáblovy a kdyby

byl bůh chtěl, aby jich člověk dobýval a sobě vlastnil, že by je byl dal na povrch zemský a nikoli do střev země.«

»Takť jest,« přisvědčil Kojan.

»Ale přítel Králenec tomu odporuje. Dí, že dobýváme z útrob země také železo, z něhož máme pluh, brány, kosu. Co prý bychom dělali, sedláci, bez těchto železných podruhů a pacholků, táže se Králenec. Odpověz mu sám, já se již beztoho vydal ze zásoby tvého učení. Už bych musil peroutkou prášek vymetat, kdybys byl nepřiše .«

»To není ze mne,« ohrazoval se Kojan a málem se zajíkal. »To je starodávná selská moudrost česká, jakž o tom píseň umím a vy snad také. A ty, sousede Králenče, pamatuj, že před železnými pluhy byly dřevěné a půda jimi počerchaná více rodila, než nyní hluboko zrývaná lopatáči, a to proto, že bývala v panenské síle a dávno již není. Co za dávných časů sama dávala, musí se jí nyní z ruky vyrážeti a vychvalovati.«

»Že je o tom stará píseň?« otázal se Adam, jenž myslil, že Kojan jako chasník proto se zmiňuje, že umí píseň, aby ji po některém zdráhání ze sebe dal vylouditi.

»Stará píseň, starý zpěvák, náš Beranička, chlapče milý,« řekl Kojan v odvět Adamovi.

»Což bych za to dal, kdybych ji uměl,« opět Adam.

»Až se spřátelíš s naší vsí, starý Beranička tě jí naučí, dáš li dobré slovo Ostatně se optej Krtelského, snad ji také umí. Beranička říká, že tu píseň za jeho mladých dob starostové zpívali o svatbách, když řada došla na to, aby mladým manželům dány byly dobré rady a spasitelná ponaučení do jejich příštího života. Ale obsah té písničky přece ti povím, abys si nežaloval, že při prvé naší setkané něco jsem ti odepřel. Jen se tě otážu, víš li, který je počátek hříchů všech?«

»Pýcha,« odpověděl Adam.

»Říkávají páni páteři.«

»A po mém dobře říkají,« ozval se Králenec. »Někteří z andělů zpýchli, chtěli se vyrovnati bohu, bůh je zavrhl, z andělů stali se ďáblové a skrze ně z pýchy vzešel všeliký hřích.«

»Ano, říkávají páni páteři, ale píseň starého Beraničky povídá, že nespokojenost.« Kojan jal se povídati obsah písně starého Beraničky. Z počátku po svém způsobu slova nesměle hledal; čím dál tím snáze je nalézal a tím plynněji vypravoval »Ještě před počátkem věci, před stvořením země, slunce, měsíce a hvězd nebylo ničehož kromě Hospodina a duchů, kteří se s ním vznášeli nad propastmi. Duchové ti byli andělé. Andělé boha velebili, a bylo jich osmnáct kůrů.«

»Osmnáct?« podivili se posluchači.

»Ano, osmnáct. Devět kůrů někdy bylo jato nespokojeností. Byli přesyceni blažeností, které užívali z boha, a podle jejich rozumu měla tu chybu, že byla pořád stejná. Znechutilo se jim věčné sladké, zatoužili také po chutech jiných, zachtělo se jim i kyselého, hořkého, trpkého, peprného. A chtělo se jim také něčeho jiného, než pořád Hospodina chválit a velebit. Boha vševědoucího arci to nezůstalo tajno a veliká ho pojala lítost. — ‚Co chcete, čeho si ode mne žádáte, osmnáct kůrův andělských?‘ otázal se nespokojených. Devět kůrův odpovědělo: ‚Změnu chceme, změny si žádáme.‘ — Dotud nebylo ničeho před nimi, ničeho za nimi, ničeho nad nimi a pod nimi jen pusté propasti a v nich ničeho. I stvořil Hospodin Čas, a hned se rozdělilo to, čeho nebylo, na minulé, přítomné i budoucí. Kynul opět Pán a objevila se obloha a na obloze Slunce a Měsíc, aby doby oddělené měřily a nedopouštěly, aby opět splynuly v tu věčnou blaženost před stvořením světa, která se znelíbila některým z andělů. A ta blaženost obnovena nebude, dokud Slunce a Měsíc chodíce po obloze měřiti budou Čas a dokud nezmizejí rozdíly dob, z Času povstalé, a nesplynou opět v nekonečnou a nezměnitelnou věčnost, v níž jediné je nerušená, nekonečná a nezměnitelná blaženost. Těm andělům některým znelíbilo se to zas. — ‚K čemu nám Čas,‘ reptali, ‚k čemu dni a noci, měsíce a léta, když se v nich nic neděje?‘ — Žehrání nespokojených zase zarmoutilo Hospodina. — ‚Neuvážili jste, čeho si přejete. Začne-li se díti, nebude se díti jen dobré, nýbrž taky zlé.‘ — ‚Ať, Pane, chceme být účastníky ne pouze dobrého, nýbrž taky zlého, chceme trpět i bojovat, bít i bitu být.‘ — Jak to řekli, čelo Páně zachmuřilo se hněvem. Kynul a mlhy a mraky v propastech začaly se váleti a válely se, až se z nich utvořil chuchval. Do toho chuchvalu Hospodin srazil nespokojené a oni se váleli v něm a s ním, jako se hrozinky válejí v těstě. Když pak ten chuchval ztuhl, stala se z něho země, naše země. Nespokojení duchové uvízli v ní každý podle stupně svého a podle nádhery odění svého. Odtud jsou v zemi uloženy kovy i kamení drahé, zlato, stříbro, diamanty a jiné a jiné, což já vím! Železo též. — Země tehdy byla pustá a prázdná, neboť z pustoty a prázdnoty byl její původ. Bůh řekl slovo a země se proměnila v ráj, do ráje Hospodin postavil prvé dva lidi, jež si stvořil k podobenství svému, aby si dal náhradu za nespokojené, zavržené anděly.

První lidé byli věční, nesmrtelní, bez potřeb, nedostatků, hříchův a bolestí. Vznenáviděli je zavržení duchové do střev země zakletí. I ukládali o prvé lidi, kterak by je svedli ke hříchu. Brali na sebe rozličné podoby a sváděli nejlahodnějšími slovy, ale první lidé jakoby hluši byli, zůstávali věrni svému Stvořiteli.«

»Až se hadu podařilo svésti je,« vmísil se Kojanovi do řeči Králenec, netrpělivý, že ženské

ještě nejsou hotovy; jinak by povídku Kojanovu rád poslouchal.

»Líbil se ti někdy had?« Kojan na Králence.

»Hu, ani vidět! Ani mne, ba ani ženy mé had by nesvedl, kdyby nám bylo býti v ráji prarodiči. Často jsme si spolu povídali, kam že to ubohá Eva dala oči, že ji had mohl ošálit, až neviděla jeho šerednosti a přijala z huby jeho utržené jablko. Myslím, že již první lidé hada se štítili.«

»Kdož to ví, byl-li to had,« namítl Kojan.

»A kdo by to byl?« otázali se všichni mužové jedněmi ústy, někteří zvědavě, někteří posměšně. Mezi posledními byl Králenec. Myslil si: Hleďme, bude on nám Kojan opravovat nejen pány pátery, než i svaté Písmo! Pokrač.

Z BÁSNÍ ALFONSE BRESKY.

UKOLÉBAVKA.

Když jako v mlze vše mi splývá
v nejasných polosnech,
cos nade mnou se šumně schvívá
a cítím tichý dech.

Ve hvězdné říze anděl bílý
se zlatou perutí
nade mnou soucitně se chýlí
ve vůně vanutí.

V mé srdce lživý olej lije
jak v lampy krystaly
a sněné krásy harmonie
zní z jeho nimfali.

Třpytnými prsty v šeré dumy
mně střásá růží nach

a jeho zlatá křídla šumí
ukolébavkou v snách.

PUSTÝ MLÝN.

Znám nehostinné místo v lese,
zde leží pustý mlýn,
zde člověka krok neozve se
a nesletí pták do houštin.

S okolních stromů na mlýn padá
obrovský černý stín,
nejasný strach se v duši vkrádá,
jež tuší kletbu těžkých vin.

Jak zděšení cos chvílí sáhne
do korun doubravy,
tu k stromu strom se s chvěním nahne
a cosi šeptem vypráví.

A kolem mlýna všude, všude
plá vlčích máků nach,

jak stopy zaschlé krve rudé,
jež zanechal tu v trávě vrah.

OZVĚNY.

Co do hlubiny duší zčeří,
co do snu sálá barev žárem,
v mých básních jako mlhy šeří
se, neurčitým míhá tvarem.

Zář oslnivá, jež se bleskne
a jako slunce v duši padla,
jen zlatým stínem v nich se leskne
jak bledý odlesk ze zrcadla.

Co hlaholí jak velké zvony
a slavným tichem duše spěchá,
jen tlumenými zazní tóny
jak zvuků zmírající echa.

Co srdcem zpívá, co v něm zvučí,
co varem stoupá žil mých stébly,

co oceánem v srdci hučí,
v nich slabě zní — jak moře v škebli.

ŠERO.

Kdos náhle moji duši stmívá
jak jasná okna chladný dech,
a vše se šeří, všechno splývá
v mihavých, matných obrysech.

Nejasné stíny duší spějí,
vše v kalném přítmí usíná
a každý tón zní tlumeněji
a každé světlo shasíná.

Cos chvílemi se ještě bleskne
jak z kalných vln ryb šupiny
a opět zmizí v šero teskné
záhadné, temné hlubiny.

Cos chvílemi se zvučně dere
jak z šedé mlhy zvonů hlas

a opět zmlkne v hloubi šeré
a ticho v duši, ticho zas.

KNUT HAMSUN:

ŠIBAL.

Přel. JAN OSTEN.

Pokrač.

Pokračoval:

»A pak tamhle nahoře sedí jeden muž, strážce. Víte, co on má na práci? V první řadě přeslabikuje své novin, a pak střeží hroby. V kultu mrtvých vládne pořádek. Když jsem dnes přišel, řekl jsem mu, že, kdybych viděl dítě, jež by zde kradlo květiny, aby si koupilo knihy za to, co za ně strží, děvčátko, hubené a úzkostivé, které vezme kamelii, aby si za to koupilo jídlo, neudal bych ji, byl bych jí nápomocen. To nazývám bezprávím, pravil starý strážce. Bezpráví, řekl. Hladový muž zastaví vás jednoho dne na ulici a prosí vás, abyste mu řekl, kolik je hodin Vytáhnete hodinky, — pozorujte jen jeho oči! Pak vám bleskurychle vytrhne hodinky a uteče. Máte pak dvojí volbu. Buďto oznámíte loupež a pak dostanete za několik dní své hodinky zpět, najdou je v nějaké zastavárně a během čtyřiadvaceti hodin následuje obyčejně hříšník. Nebo můžete mlčeti. To je druhá volba. Můžete mlčeti — — — jsem vlastně poněkud unaven, neboť jsem celou noc byl vzhůru.«

»Tak, vy jste byl vzhůru! Ale, čas pokročil. Mám svou práci.«

Vstal jsem, hotov jsa jíti.

Ukázal dolů na moře a mosty.

»Chodil jsem tam dole po krčmách, abych viděl, jak nouze a bída přenocuje. Jen poslyšte! Dějou se zvláštní věci! Jednou večer před devíti roky, když jsem seděl na tomto místě — zdá se mi, že na téže lavici — stalo se něco, co nemohu zapomenout. Pomalu se připozdilo. Návštěvníci hřbitova šli domů; kamenník, který ležel na břiše v zadu na mramorové desce a vytesával nápis, ukončil konečně svou práci, oblékl kazajku, nastrkal nástroje do kapes a šel. Počal vanouti vítr, kaštany šuměly hlasitě a malý, železný kříž, jenž stál zde na blízku — nyní myslím, již je pryč — chvěl se poněkud ve větru. Zapjal jsem také kabát a hotovil jsem se právě odejíti, když přišel ze zdola hrobník a jda kolem, ptal se rychle, nešlo-li tady malé děvče v žlutých šatech, s taškou na knihy.

Nepamatoval jsem se, že bych ji byl viděl.

»Co pak bylo s tím malým děvčetem?«

»Kradla květiny,« pravil hrobník a šel dále.

Seděl jsem tu zcela tiše a čekal jsem, až se vrátil.

»Nuže? Našel jste ji?«

»Ne! Ale zamkl jsem vrata.

Měla být podniknuta pravidelná honba. Děvčátko bylo zajisté dosud na hřbitově a nyní to šlo do živého. To byla dnes třetí, co kradla. Školní děti, chytrá děvčátka, jež dobře vědí, že jest to hřích. Jak? Kradou květiny, vážou z nich kytice a prodávají je. Ano, pěkné děti, to se musí říci!«

Doprovodil jsem hrobníka a pomáhal jsem mu chvíli holku hledati. Ale ukryla se dobře. Přibrali jsme strážce, hledali jsme tři, ale nenašli jsme ji. Stmívalo se a upustili jsme od hledání.

»Kde je okradený hrob?«

»Tamhle! K tomu ještě dětský hrob! Kdo to jakživ slyšel!«

Šel jsem tam. Ukázalo se, že znám tento hrob. Znal jsem zcela dobře to malé, mrtvé děvčátko, téhož dne dopoledne jsme ji pochovali. Květiny zmizely, i moje vlastní. Nikde jsem jich neviděl.

»Musíme dále hledati,« pravil jsem k nim. »To je hanebné.«

Hrobníka se to vlastně netýkalo, ale súčastnil se pro věc samou. A počali jsme všichni tři znovu hledati. Konečně na záhybu cesty zpozoroval jsem malého tvora, skrytého za sloupem brigádníka Witha, skrčeného a zírajícího na mne. Tak se přikrčila, že její krk byl zcela vsunut mezi ramena.

Ale já ji znal! Byla to sestra zemřelé!

»Milé dítě! Proč pak tu sedíš ještě tak pozdě?« ptal jsem se.

Neodpověděla a nepohnula se. Pozdvihl jsem ji, vzal jsem její brašnu a řekl jsem jí, aby šla se mnou domů. »Malá Hanička nechce, abys k vůli ní tu ještě tak pozdě byla.«

Pak šla se mnou a já k ní hovořil:

»Zdali pak víš že zlé děvče ukradlo květiny s Haniččina hrobu? Malá dívka v žlutých šatech? Neviděla jsi ji? No, však my ji najdeme.«

A ona šla klidně vedle mne, neodpovídajíc.

»Tak ji už máte!« zvolal hrobník náhle. »Tady je ta zlodějka!«

»Jak?«

»Jak? Vždyť ji držíte za ruku!«

Musil jsem se usmáti.

»Ne, to se mýlíte. To není ta zlodějka. Tohle je sestra děcka, jež bylo dnes pochováno. Jmenuje se Elina, já ji znám.«

Hrobník však si byl zcela jist. Také strážce ji poznal, zvláště dle malé jizvy na jedné straně brady. Kradla květiny s hrobu své sestry a nemohla říci ani slova na svou omluvu.

»Nyní, prosím, uvažte jedno: znal jsem dlouho tyto obě sestry, bydleli jsme po celý čas na témže bídném dvoře, a hrály si často před mými okny. Často se hádaly i vybily si, ale byly to hezké děti a vzájemně se bránily proti jiným. Tomu se asi od nikoho nenaučily. Matka byla špatná osoba, jež byla málokdy doma, a otce — myslím, že

měla každá jiného — ani nepoznaly. Tyto obě děti žily v malé díře, o málo větší než tam ten náhrobek, a jelikož má světnice byla naproti, stál jsem často u okna a díval jsem se k nim. Hanna měla obyčejně převahu, byla o několik let starší a často rozumná, jako velký člověk. Vynášela jiným smetí, aby vydělala kousek chleba, a v létě, když bylo na dvoře horko, měla dobrý nápad, že upevnila na okně kus novin, chránící před sluncem. Často zaslechl jsem, jak zkouší sestru, než šly do školy.

Hanna byla zakrnělé, vážné dítě a její život byl krátkého trvání.

»Prohlédněme brašnu,« pravil hrobník.

A opravdu, v brašně byly květiny. Poznal jsem i své dvě, tři ...

Co jsem měl říci? A tu stála malá hříšnice a zcela tvrdě se na nás dívala. Zatřepal jsem jí a ptal jsem se, ona však mlčela. Pak mluvil hrobník o policii a vzal dítě s sebou. U vrat teprve se jí rozjasnilo, co se s ní stane; pravila náhle:

»Ne, kam mám jíti?«

Hrobník odvětil:

»Na policii.«

»Já je neukradla,« pravila ...

Neukradla je? Měla je v brašně. Takřka jsme to viděli. Ona však úzkostlivě opakovala, že je neukradla.

V bráně zachytila se rukávem a tenký rukáv se skorem vytrhl. Pod ním bělelo se hubené, malé rameno.

Šlo se na policii. Doprovázel jsem je. Dalo se několik vysvětlení, ale pokud vím, nestalo se malé Elině nic. Já ji pak už neviděl, neboť jsem odjel a byl jsem devět let pryč.

Nyní nahlédl jsem však hlouběji do té věci. Co jsme učinili, bylo zcela převrácené. Ovšem, že neukradla květiny, ale co kdyby i tak byla učinila? Říkám si: proč ne? Slyšel-li kdo cos tak převráceného, jako to, co jsme s ní dělali? Ale žádný soudce nemůže nás proto odsouditi, chopili jsme se jí jen a vedli jsme ji před soud. Mohu vám říci, že jsem se s Elinou opět shledal a mohu vás k ní dovésti!«

Ustal na chvíli.

»Chcete-li rozuměti tomu, co vypravuji, musíte poslouchati. Ano, praví nemocné dítě, umru-li nyní, však já dostanu květiny, snad mnoho květin, neboť učitelka jistě pošle kytici a paní Bendichenová snad dokonce věnec.

Ale malá nemocná jest moudrá jako velké lidi. Rostla příliš rychle, takže nemohla zůstati na živu, a od té doby nemoc neuvěřitelně zbystřila její myšlení. Mluví-li, mlčí druhá, její menší sestra, namáhající se všemožně, aby jí porozuměla. Bydlí tam samy a matka není nikdy doma, čas od času pošle jim paní Bendichenová něco k jídlu, a nezahynou hlady. Nyní se již spolu neperou, jest tomu již dávno, co se nehádaly, a jich spory z bývalých dob, kdy si spolu hrály, jsou dávno zapomenuty.

Avšak květiny nejsou nic přehnaně nádherného, pokračuje nemocná. Uvadnou. A zvadlé květiny na hrobě nejsou krásné. A je-li mrtva, nemůže je viděti a také nezahřívají. Zda si však Elina dosud pamatuje ty střevíce, co jednou viděly v bazaru? Ty jsou teplé!

Elina vzpomněla si ještě na ty střevíce. A aby ukázala sestře, jak je moudrá, podrobně střevíce popisovala. Nebylo dlouho do zimy. A oknem táhlo to tak strašně, že hadr na hřebíku zkřehl mrazem. Elina mohla by míti pár těch střevíců.

Obě sestry se na sebe podívaly. Elina není tak hloupá.

Ano, mohla vzíti její květiny a prodati je. To mohla. V neděli chodí tolik lidí na procházku. Často jedou ven a mají květinu v knoflíkové dírce, a páni často jezdí v drožce a mají v knoflíkové dírce květiny. Jistě by koupili květiny.

Elina se ptala, nemohla-li by si koupit kočičku. Ano, zbudou-li jí peníze. Napřed však ať si koupí střevíce.

To spolu umluvily. Nikdo neměl do toho co mluviti, obě děti ujednaly to mezi sebou. Elina však musila dávat pozor a odnésti květiny ještě ten večer, než uvadnou.

»Jak stará asi byla nemocná?«

»Dvanáct, třináct let, myslím. Na stáří ani nezáleží. Měl jsem sestru, ta se učila řecky, když byla ještě tak malá.«

Ale Elině se to dobře nepodařilo. Potrestána ovšem nebyla, ale policie nahnala jí hodně strachu, a tak poměrně dobře ještě prošla. Pak se jí ujala učitelka. Ujmouti se dítěte, to znamená, vyznamenávati je, zkoušeti je, tajně pozorovati.

Elinu volají v přestávce: Milá Elino! Počkej okamžik, chci s tebou mluviti! Pak ji napomínají, láskyplně a určitě, upomínají v nevčas, vyzývají ji, by prosila Boha za odpuštění.

Tu se v ní cosi zlomí.

Elina ochabne, přijde neumyta, zapomene knihy doma. Jsouc podezřívána, pronásledována pátravými zraky, zvykne si, vyhnouti se pohledům učitelky, straní se toho, dívati se lidem do očí. Navykne si pokradmým rychlým pohledům, jež jí dodávají plachého vzezření. A jednoho dne jde k biřmování, pastor jí dá ponaučení proti jistému přikázání, všichni lidé leccos si myslí o její minulosti. A pak opustí kostel a opustí svou světničku. Slunce pozlacuje město, lidé chodí s květinami v knoflíkové dírce po ulicích, ona sama jede v drožce na venek — —

A této noci jsem se s ní opět setkal. Bydlí tam dole. Stála na cestě ku bráně a šeptem mne oslovila. Nemohl jsem se mýliti, slyšel jsem její hlas a poznal jsem červenou jizvu. Ale, Bože, jak sesílila!

»Pojďte sem! To jsem já!« pravila.

»Ano, já jsem to také,« odvětil jsem. »Jak jsi vyrostla, Elino!«

Vyrostla? Co to žvaním? Nemá času k povídání. Nechci-li s ní jíti dovnitř, nepotřebuji tu déle stát a zahánět jiné. Řekl jsem své jméno, připomenul jsem jí zadní dvůr, malou Hannu, vše, co jsem věděl. Půjdeme dovnitř a trochu si spolu pohovoříme, pravil jsem.

Když jsme přišli dovnitř, pravila:

»Poručíte mi něco k pití?«

Taková byla.

»Pomyslete jen, kdyby tu taky Hanna teď byla! Tak bychom zase my tři seděli a o ledačems mluvili.«

Zasmála se pronikavě.

»Jaké to zas mluvíte nesmysly? Již se zase stáváte dětinským!«

»Což už nemyslíte na Hannu?«

Tu zuřivě plivla.

Hanna a stále Hanna! Co pak se domnívám, že je ještě dítě? To s Hannou je již příliš dávno, jaké je to žvanění! Má-li přinésti něco k pití!

»Ano, s radostí.«

Vstala a vyšla.

Kolem ve vedlejších světnicích slyším hlasy, otvírání lahví, klení, tiché výkřiky. Dvéře se otvírají a zavírají, tu a tam na chodbě volají na posluhovačku a udělují jí rozkazy.

Elina se vrátila. Chtěla u mne seděti, na mém klíně, také si zapálila cigarettu.

»Proč nesmím u tebe seděti?« ptala se.

»Jak jste tady dlouho?«

»Nevím ani. Jest to také jedno. Na zdraví!«

Pili jsme. Zpívala melodii, neměla hlas, cosi z tingl-tanglu.

»Kde jste se tomu naučila?«

»V Tivoli.«

»Chodíte tam často?«

»Ano, když mám tolik peněz. Ale nyní nikdy nic nemám. Paní dnes na mně chtěla peníze. Žádá tolik, musí mít tolik peněz — a pak nám nic nezůstane. — Nemohl bys mi dát ještě trochu peněz?«

Bohudík, měl jsem ještě něco a mohl jsem jí dáti. Vzala to bez díků a bez pohnutí, ale snad přece měla malou, vnitřní radost. Prosila mne, bych objednal ještě láhev vína. Chtěla mne důkladně vyloupit.

Víno přišlo.

Ale nyní se chtěla také se mnou pochlubiti. Zavolala několik dívek a chtěla jim dáti vína. Dívky přišly. Měly krátké, naškrobené sukně, jež šustěly, když se pohnuly; jich paže byly nahé a měly krátké vlasy.

Elina mne představila a pamatovala si ještě dobře mé jméno. Vypravovala blaseovaně, že jsem jí dal mnoho peněz, že jsem její starý, dobrý přítel, a že mi může říci o tolik peněz, kolik chce. Tak to vždy bylo.

Dívky pily a také se rozveselily, přeháněly se v dvojsmyslnostech a kokrhaly všelijaké písně. Elina byla žárlivou, promluvil-li jsem na některou z nich, mračila se a byla nepříjemna. Ale zúmyslně mluvil jsem také s druhými, abych přinutil Elinu k větší sdílnosti, neboť jsem chtěl nahlédnouti do jejího nitra. Ale chybil jsem se cíle, hodila hlavou na zad a nevšímala si nás. Na konec chopila se pláštíku a klobouku a hotovila se odejíti.

»Chcete jít?« ptal jsem se.

Neodpověděla, prozpěvovala s klidnou tváří písničku a posadila klobouk na hlavu. Náhle otevřela dvéře na chodbu a zvolala:

»Gino!«

To byla její matka.

Přišla těžkými kroky, ve volných trepkách. Zaklepala, vstoupila a zůstala státi u dveří.

»Říkala jsem ti přece, abys utřela každý den prach s pohovky!« pravila Elina velice určitě. »Jaké je to svinstvo! S takovýmhle uklízením mi nepřicházej, rozumíš! A tam v zadu ty fotografie mají být taky každý den oprášeny!«

Matka řekla »ano!« a chtěla odejít. Měla nesčetné vrásky v obličeji a zapadlé tváře. Poslouchala dceru pozorně, aby nic nepřeslechla.

»Vyprosím si, abys na to pamatovala!« pravila Elina.

Matka odpověděla »ano« a šla. Tiše zavřela za sebou dvéře, aby nebouchly.

Elina stála oblečena. Obrátila se ke mně a pravila:

»Ano, bude nyní nejlépe, když zaplatíte víno a půjdete.«

»Děkujeme mnohokrát!« pravily dívky a vyprázdnily sklenice.

Byl jsem zcela zaražen.

»Mám zaplatit víno?« řekl jsem. »Počkejte trochu! Domnívám se přece, že jsem vám dal peníze na víno? Ale snad ještě něco mám.« Sáhl jsem znova do kapsy.

Dívky se počaly smáti.

»Ach, takové jest to s tvým bohatstvím. Tys přece dostala od něho tolik peněz, Elino, a teď ani nemůže zaplatit víno! Hahaha!«

Tu se stala Elina v duši zuřivou.

»Ven s vámi!« vzkřikla. »Nechci vás tu již míti! Ona má peněz jako železz! Tady se můžete podívat, co mi dal!« a vítězně hodila papírové peníze a stříbrňáky na stůl. Dokonč.

FRÁŇA ŠRÁMEK

DEVOTNÍ NEJSEM . . .

Devotní nejsem. Nejste mi též Madonnou.
Že trpím pro Vás: muselo tak býti.
A pýchy moje, babylony blasphemií utonou,
už nelze před Vámi nic zachrániti.

A byl jsem v mlhách okoralý Islanďan,
jen občas na pevninu jezdil jsem si pro rum,
od ženských mstivých dýk vždy pár si přivez ran,
však tuhý život měl, dál mořským zpíval tvorům.

— Můj hloupý Islanďan, jak v mlhách okoral,
dal pěkně pac a slušně bavil dámu!
Že trpím, nezradí ni jeden v tváři sval.
Být musí tak: tož Islanďana přes koleno lámu . . .

FEUILLETON.

ÚMRTÍ.

Dne 15. července zemřel spisovatel a hudební skladatel Eugen Miroslav Rutte ve stáří 48 let. Eug. Mir. Rutte byl znám jako zábavný causerista cestopisný, autor různých příručných knížek turistických a velkého díla »Švýcarsko«. Mnoho jeho prací, feuilletonů a črt z cest bylo rozseto po časopisech. Jako hudební skladatel dosáhl velké popularnosti svými větším dílem rozmarnými skladbami klavírními a písněmi, v nichž snažil se vystihnouti tón národní.

Dne 22. července po dlouhém utrpení zesnul ve ville »Osvětě« na Král. Vinohradech žurnalista Jos. J. Toužimský. Byl to jeden z nejvážnějších pracovníků mezi politickými spisovateli českými, jeden z nejušlechtilejších zjevů naší žurnalistiky. V redakci »Národní Politiky« obstarával rubriku pro slovanskou politiku svědomitě a přehledně vedenou a do »Osvěty« psal kroniku současných událostí, jakož i politické články a studie. Toužimský patřil mezi novináře, kteří s duší jsou oddáni svému povolání, věnovali se mu po všestranných studiích a zdokonalovali se v něm studováním cizích literatur a cestováním. Jeho pozornost byla věnována hlavně věcem slovanským a Balkánu. Často zajížděl na slovanský východ. Samostatně vydal populární spisy: »Na úsvitě nové doby«, »O říši osmanské«, »Boj za svobodu Srbska« a »Bosna a Hercegovina«. Toužimský narodil se 7. března 1848 v Praze.

JAMES MAC-NEIL WHISTLER.

Geniální portretista, básník delikátních, tajemných harmonií barev, originální a nový každým svým činem uměleckým, zemřel v Londýně 19. července. Whistler, jeden z největších malířů naší doby, narodil se ve Spojených Státech 1835; byl původně určen stavu vojenskému, ale záhy se obrátil k umění a roku 1860 stal se v Paříži žákem něžného a idealistického Gleyra, jenž neměl na něj nijakého vlivu. Hned v prvních portrétech projevil Whistler svou samostatnost a smělou snahu po originelnosti. Jeho první práce: »Bílá dívka« v Salonu odmítnutých r. 1863 a »Princezna z kraje porcelánového« působily nejen hledaností názvu, ale i nezvyklostí provedení. Bylo vždy mnoho rozmarného a výstředního v jeho originelnosti. Mistrovské portréty jeho vystihují více duši nežli fysický zjev, v pose a pohledu dovedl vyjádřiti vše a zanedbával, v pološero nořil ony rysy fysionomie, jež jiným portrétistům jsou podstatnými, jimiž dosahují přesnosti a věrnosti podoby. Volil si vždy tváře vzácné, oduševněné, jež dovedly inspirovati hlubokého psychologa a virtuosa koloritu. Jeho činnost byla velká, neunavná, bohatá. Kromě portrétů maloval krajiny. Zabýval se akvaforty. Nezapomenutelným dojmem působily na mne jeho obrazy, jež jsem viděl v Paříži, zejména portrét jeho matky v gallerii Luxemburské a podobizna houslisty Sarasata. Do hlubin duše mluví tato díla majestátními slovy moderního Velasquesa, nervosního a raffinovaného Rembrandta. Jeho harmonie a symfonie bílé, šedé, zlaté, černé znějí nejkrásnějšími, nejjemnějšími a nejraffinovanějšími akkordy barev. Mezi veledíla Whistlerova patří portréty jeho matky, Sarasata, Carlyla, hrab. Roberta de Montesqieu-Fezenac (»černý a zlatý«), lady Meux (»harmonie v en gris et rose) a jeho některá kouzelná nocturna »Sníh v Chelsea«, »Sv. Marek v Benátkách«, »Oceán«. V posledních letech žil Whistler v Londýně. Byl originelní i svou povahou. Samolibý každým coulem. Byl aristokratickou povahou, liboval si v jakémsi delikátním dandysmu a jeho duchaplnost byla ironická a kousavá. Pobuřoval se snadno proti kritice. Pověstný byl jeho spor s John Ruskinem, a se svými kritiky vypořádal se vtipně v knize »The gentle art of making enemies« (O umění dělati si nepřátele.)

— a —

DIVADLO.

Karel Moor: Vij. Poněkud opozděně dostala se na scénu Národního divadla, druhá původní novinka v této saisoně, Moorův: Vij, k němuž slova dle povídky Gogolovy napsal librettista František Khol. Práce plná ušlechtilého chtění a dobré snahy, práce zdravého zrna a vážných ambicí uměleckých, prvotina v celku šťastná, podávající dobré svědectví o nevšedním talentu autora. »Vij« není sice první operou, kterou Moor napsal, ale prvním větším dílem, kterým uvedl se do řad našich hudebních umělců a kterým rázem zaujal mezi nimi čestné místo.

Libretto Kholovo čerpá svůj děj, jak řečeno, z fantastické povídky Gogolovy a honosí se vhodnou formou uměleckou. Celá ta historie o krásné bojarské dceři, zapsavší se ďáblu a lákající studenta Chomu do svých tenat v zapadlém kostelíku venkovském a podzemním mocném bohu Viji, který svým pohledem usmrcuje zoufale do poslední chvíle s nočními stvůrami zápasícího mladíka, jeví se na scéně v pevných konturách dramatických a v plné

scénické působivosti. Jen exposice zdá se býti přílišně rozbředlá a zdlouhavá na úkor zajímavosti celku. Škrt předehry a těsnější spojení exposice s dějem samým jistě by prospělo k sesílení scénického účinu.

Jinak svým ponurým ovzduším text nemálo blíží se duchu tvoření Moorova. Temné barvy libretta, zpestřené jen tu a tam několika tóny žhavé erotiky a pohádkové poesie, odrážejí se v plné sytosti v partituře mladého skladatele, jehožto pessimismus v nazírání na život dal tu vyzníti jímavé hudbě, dost již originelní a plynoucí přímo z poraněného nitra. Celkový charakter opery Moorovy, vynikající bohatostí invence a ušlechtilostí výrazu je převážně lyrický, zatím co moment dramatický přečasto zůstává nevyzdvižen a utopen v širokém proudu jeho melodiky. Po stránce formální prozrazuje Moor pozoruhodnou vyspělost, třeba že ne dosud úplnou jistotu a zkušenost v ovládání prostředků orchestrálních a vokálních. Instrumentace unavuje často svou jednotvárností a dusí krásně deklamované slovo na jevišti. Ale na všech přednostech i nedostatcích opery je vidět, že Moor jako pokrokový umělec kráčí pevně za svým cílem. Dosud k němu nedospěl, ale jak ukázka letos Vijem podaná svědčí, lze tak očekávati jistě v budoucnosti.

Provedení nové opery na Národním divadle uspokojovalo, až na nepovedenou figuru Vije, která v podání a masce mladistvého basisty pana Truhláře se ztrácela.

M. Č.

LITERATURA.

Benjamin Constant: Adolf. Světová knihovna sv. 305—306. Praha 1902. Nákladem J. Otty.

Je málo takových románů, zvláště v onom literárním období, z něhož pochází Constantův Adolf. Je to květ vyrostlý nad zahrady unylého romantismu; jde jinam, než šel Alfred de Musset ve Zpovědi dítěte svého věku, ba jinou cestou než na př. Flaubert v Sentimentální výchově. Je natřen romanticky a sentimentálně — přece však blíží se románu experimentálnímu a naleznete v něm také dosti prvků romanu psychologického. Tolik kontradikcí je v jeho fornaci, tolik záhad naskytá se, chceme-li je zařaditi do určité kategorie; cosi nezvyklého, hned archaického, hned moderního zaznívá z rozechvěných stránek tohoto malého románu.

Můžeme jen zhruba vytknouti hlavní rysy této práce — je vzdálena současné generaci, podávajíc to, čemu se tato vyhýbá nebo co nepoznává. Jedná se v něm o lásce a tu budiž jako hlavní známka předem vytknuto, že Constant je analytikem tohoto citu, a sice nikoli analytikem psychologickým, nýbrž metafysickým. Ve většině děl jsou erotické processy motivem k evokaci, hlavním předmětem líčení, jsou snad půdou, na které vyrůstá esthetická ho lnota díla, konflikty i deskripce — ale nejsou předmětem opravdové analysy. A děje-li se to přece někde, pak jistě není tam analysa cílem.

V Adolfovi nevystupuje však hrdina jako milenec — jako takový není uměleckou postavou — nýbrž jako člověk, jenž láskou vrhl se na zhoubu, protože v čas nepoznal, jak změnila se v soucit, a protože nedovedl dosti silně vzdorovati tomuto soucitu. V něm odehrává se konflikt mezi láskou měnící se v soucit a rozumem, konflikt, který rozvlnil jeho příliš slabou, příliš lidskou bytost — krásně rozvíjí B. Constant tento přechod. Jeho rek má v sobě mnoho pravděpodobnosti; je živým dokumentem vrtkavosti veškerého erotismu v lidské bytosti, neurčitosti všech pojmů, jež se týkají citového života. Adolf dychtí po rozluce, chce zbavit se onoho pouta, jakým je pro něj Eleonora — když však tato umírá, jeho erotická vášeň zrozuje se znova ve vší tragice. Je to zmítaný prototyp nešťastníka, zklamaného, zhrouceného nitra, které nemá dostí síly, aby zlomilo pouta, jimiž mu soucit ukládá to, čeho více necítí: lásku. Je v něm totéž, co Nietsche vyřkl slovy: »Soucit je kříž, na nějž přibíjen je člověk . . .«

Constant vyřkl to je jemněji, v jeho díle je přece dávka románského altruismu, byť i sebe menší. V osudu Adolfově lze vycítit všechnu nejistotu lásky, které se romantikové vždy vyhýbali, ana byla pro ně kamenem úrazu. Je tam hořkost nad ztraceným bytím, ztraceným pro ženu — vše co vyřkl Constant v jediné svojí větě: »L'amour est de tous les sentiments le plus égoiste, et par conséquent, quand il est blessé, le moins généreux.«

Zvláštní shodou Nietsche — který Constanta velice rád čítal, dospěl k týmž výsledkům, ovšem svým silným způsobem: ». . . jak je chudá, osobivá, mýlící se i nejlepší láska — jak spíše ještě ničí než zachraňuje!« A tím je řečena historie Adolfova nejkratším způsobem.

Síla základní ideje je tak veliká, že umělci, jakým byl Constant stačila k vytvoření románu. Nemá prostředí, jen dvě postavy, jež podal jen ve vzájemných vztazích; ve svých jemných invektivách nepoužívá jakožto důvodu rudimentérního, nebo animálního pozadí, jímž mnozí pracují dnes za týmže cílem. Nikoliv, jemu stačila analysa fakt a dusledků, vyplývajících přímo z děje, stačila mu tragika, která tam je obsažena. Jeho práce má ráz raffinovanosti, spojujíc romantiky se stoupenci moderní analysy románové, je plna reflexí, plna sensibilních záchvěvů, náladových passáží plných smutku, jež dýší parfumem doby, v které žil. Adolf je tedy vlastně románem štvané duše, zmítané od pólu k pólu, románem podaným jemně a přesně prostými prostředky, — v tom je všechna váha Constantovy umělecké tvorby.

Jean Kowalski.

Alfred de Vigny: Osudy. Světová knihovna sv. 315—316. Praha. Nákladem J. Otty.

Malá, ale hutná a silná v každém svém slově je tato ukázka tvorby Alfreda de Vigny-ho, kterou předvádí pan Vrchlický ve svém překladu. Je to umělecky přísná a majestátní poesie meditativní: gigantickou silou jsou Osudy, tíha jich je železná — jsou jako kovové sochy hlásající lidské dějiny. Vignyho lákala zde realita života přenesená v atmosféru metafysických, a lépe snad řečeno: artistických reflexí. Síla fatálnosti, prevalence Osudu není však jedinou notou jeho knihy: veškeré dílo těchto Osudů na zemské planetě a jakési grandiosní pozadí, jehož se básník svojí fantasií zmocnil, tvoří stránky jeho díla. Jako meditátor a jako hlasatel stojí vysoko a pozoruje. Před velkými obrazy, jež vyvolávají mu Práva, Život, Láska, Umění — hlavní to prvky jeho ethické mluvy, upadá v nadšení. Oslavuje vědu, věnuje strofy svrženému králi, vypráví krátkou historii poslední divošky z indiánského kmene, historii ženy, jež následovala svého manžela do vyhnanství do Sibiře. Celkem tedy sujety nijak zvláštní, které však lyrismem jeho pozemských kontemplací vystupují do výše. Vigny jako meditátor má vlastně dosti málo kosmického názoru na svět, neboť on zůstává v světě a jeho pohledy platí jemu, nikoliv absolutnu.

Při tom dají se tvorbě Vigny-ově vytknouti tři základní znaky: jeho umělecké nazírání na svět, ideová hutnota každého verše, a síla i nádhera jeho mluvy. Na všechny události, jež vidí se tu ve světle Osudů, hledí on, jako vysoko stojící intel'ektuální síla. Spojuje mnohé v spirituální bezprostředně silou svého umění v jedinou massu idejí, jež nabývají barvitosti i plastiky. Uprostřed ruchu světa je básník pln jakéhosi filosofického náboženství, jež evokují v něm pozorované zjevy. Je pravým artistou; místy jakoby žárlil na vědu, jež umenšila uměleckou hodnotu světa. Nejvýše stojí mu umění, to, které je nejlepší památkou kultur dávno vyhaslých:

»Ten démant, Umění, paprsky jeho jsou
nad blankyt, stříbro, nach i zlato nejryzejší,
dvě světla vrhají a stejná světa tmou:
tož lásku nejčistší, myšlenky nejkrásnější.«

Síla ducha, ten »Bůh myšlenek, Bůh veliký a silný«, je rovněž jednou z vísí jeho intellektuálního nazírání na svět; tak projevil to v nejkrásnější básni tohoto svazku, »Láhev v moři«, která září jak zevním leskem, tak i vnitřním rozpjetím nadšené duše a kulminací ideje v ní obsažené.

*

Forma Vignyho je při tom svrchovaně bohatá, imposantní, hned meditativní a hned apoštolsky nadšená. Dlouhé věty, široce rozepjaté po celém obzoru, přesyceny jsou myšlenkami a plny i v detailech složitosti; široké, na všechny strany otevřené, jsou verše, jichž myšlenková linie zvedá se, klesá a vlní se, mizíc v dáli, směrem k absolutnu, jehož však nedostihuje. Slovník jeho obrazů je stkvělý, jakoby tvrdými drahokamy posázený, slavnostní, metafory mají v sobě sílu a mohutnost vznešených symbolů, nehybných po staletí. Někde až potácí se duše v spojitém toku hustých obrazů, jež periodickými a mohutnými nárazy ji zaplavují. Látkově rozmanitý, ale celistvý ve svém uměleckém způsobu reprodukování, vyzdvihl Vigny zde svoje evangelium, meditované vise světa, v záři svojí umělecké kultury dodal jim plastiky a věčnosti. Bezprostředním dojmem, kterým jeho poesie působí, je mohutnost ideje i expresse, mohutnost jemná, jakou mohl mluviti jen aristokrat umění i intellektualismu, nadšený a meditující o světě, básník klidný a silný. R.

Cervantes: Poučné povídky. — Novelly. (Poučných povídek řada druhá.) Přeložil A. Pikhart. — Světové knihovny č. 317—319, 324—326. Nakladatel J. Otto, Praha 1903.

K novellám Cervantesovým bude se vždy vázati veliký interess historický. Literárního historika vždy bude zajímati, jak přesně a věrně zrcadlí se v nich Španělsko 16. stol., jak originálními jsou v tom, že poprvé čerpají ze skutečného života španělského, kterak jednotlivé z nich staly se oblíbenými vzory pro celé široce rozvětvené druhy belletristické prosy a p. Ale vedle interessu historického zbude vždy dosti zajímavých momentů, jež mohou míti přitažlivost i pro čtenáře moderního. Je v nich mnoho jakési roztomilé naivnosti, jež jeví se jak v látce tak ve formě a nutí sice čtenáře k blahovolnému úsměvu, ale také oblažuje jej chvilkou dětinně prosté nálady a radostného zapomínání přítomnosti. Rek ideálně šlechetný bojuje ideálně statečně za svou lásku, vítězí, a nezbývá než ukončiti svatbou: »oženil se s ní a žil s ní šťastně«. To je stručné schéma většiny z těchto povídek, jež však pokaždé vyzdobeno jest jinými detaily, jinými variacemi, charakterisujícími nové prostředí i nové povahy. Zvláště zajímavá jest tato, možno-li říci, naivnost, po stránce morální, neboť jest programmová. Předmluva Cervantesova ke čtenářům zřetelně praví: »Milostné pletky, které tam najdeš, jsou tak počestné a tak se řídí rozumem a i křesťanskou rozvahou, že nejsou s to, aby vzbudily zlou myšlenku v neprozíravém či příliš prozíravém čtenáři.« Lze to zvláště jasně ukázati na jedné z nejlepších, nazvané »Extremadurský žárlivec«: charakter osob i jejich úmysly mohou býti všelijaké, situace sebe choulostivější, ale v konečném výsledku musí zvítěziti křesťanská, či spíše přímo katolická mravnost. A když to autor dokázal, nezbude mu nic jiného, než aby se na konci sám svým hrdinům podivil. Mimoděk napadá vás termín, který však hned mírníte atributy: nevinný, nevědomý jesuitismus.

Velice zajímavé jsou dvě novelly, vymykající se obvyklým druhům; je to předně »Licenciát Vidriera«, snůška vtipných a pravdivých paradox, a »Rinconete a Cortadillo«, skvostná ukázka druhu tak zv. »estilo picaresco«, jenž pak kvetl ve formě všelikých »Schelmenrománů« ve všech západních literaturách.

Výběr páně překladatelův je pěkný; kde zajímavost jest menší, tam celá novella nahrazena jest aspoň stručným obsahem. S.

Z denníku Amielova. Dle výboru N. L. Tolstého z frančiny přeložil Leo Šolc. Otázky a názory V. Praha. Nákladem J. Laichtera na Králov. Vinohradech. 1903. Cena 2 K.

Svazek přítomný je denníkem Henri-ho Amiela, professora filosofie na ženevské Akademii. Všední člověk, který ani literárně ani vědecky nijak nevynikl, psal aspoň svoje memoiry den co den, prostým stilem a nestrojenou formou. Je to typ dnešního člověka, kolísajícího mezi skepticismem a náboženstvím, kolísajícího ve svém světovém názoru, ve svém mínění a smyslu života, ba i ve svých náladách. Neurčitost a nejasnost cest i cílů, záhada života i jeho významu — to je celá zmítající se duše Amielova. Vedle svých filosofických rozjímání zabývá se i událostmi svého života, podává filosofické analysy literárních děl, mluví o umění i politice, sociálních poměrech se všeobecného stanoviska, jinde opět činí náběhy k renaissančnímu lyrismu rousseauovskému: jeho dílo je směsí všeobecných reflexí i soukromých reminiscencí a pozorování všeho druhu. Mnohdy je upřímný, hluboký a výrazný, jinde rozvláčný a nudný. Hrab. L. N. Tolstého upoutal hlavně religiosní ráz zápisek Amielových, jeho tíhnutí k náboženství; neboť tím nastupuje Amiel dráhu parallelní s názory Tolstého, a jsem jist, že výbor ten učinil Tolstoj jen ve shodě se zásadami, které sám hlásá. Pro nás, dle mého mínění, nemá tento výbor tak veliké ceny, jakou mu Tolstoj přikládá: je příliš spadající do naší doby, příliš typický a jen několik bystřejších a interessantních výroků Amielových má pro nás ráz nového a dosud neslyšeného. Jean Rowalski.

Z ITALSKÉ LITERATURY.

»Nuova Antologia« di lettere, scienze ed arti, vycházející v Římě ve čtrnáctidenních svazcích po 100 až 200 stranách, tedy jedna z největších revuí ve světové literatuře, počala právě vyšlým číslem 757 čtvrtou serii 38. ročníku. Přináší v belletrii vedle první části zajímavého, psychopathologického románu se sociálním podbarvením »Gli ammonitori (»Vyhrůžcové«) od Giovanniho Ceny, veršů a drobné novelly první dva akty posledního dramatu Roberta Bracca »Maternità« (»Mateřství«), jež způsobilo nedávno takový rozruch po celé Italii. O dramatu, jež ostatně vyjde v českém překladu, zmíníme se obšírněji po ukončení jeho v »N. A.« Prozatím poznamenáváme jen, že grotesknost některých scén jest dosti vážným kamenem úrazu pro herce, a mnohde jen těžko dá se přejít zcela hladce. První scény odehrávají se mezi mužem a jeho novou milenkou po první noci rozkoše, a jen letmo se dotýkají otázky mateřství. Hlavní část prvního aktu a celé jednání druhé mají těžiště docela jinde, ale nesnadno si představit, jak se děj rozuzlí, ba ani ještě, v čem bude spočívati tíha katastrofy. Totéž číslo »N. A.« obsahuje článek Pavla Mantegazzy o Finsku, piecu o Sicilii, essay o studiích universitních v cinquecentu, studii politickou, přehled hudební, literární a umělecký a rozmanité drobnosti. Z obsahu čísla předešlého se dodatečně ještě zmiňujeme o podrobné a obsažné studii »Moderní výchova ženská a studia klassická«. Pozornosti zasluhují občasné přehledy literární z cizích písemnictví, a stálé zprávy umělecké z cizích zemí. Vedle stálé rubriky o literatuře zvláště anglické, francouzské a německé v poslední době stále častěji se objevují v »Nové Antologii« i přehledy literatury polské a ruské. Nyní bude přinášet »N. A.« referáty i o české literatuře. Pro ty, kdo by se zajímali o obraz literatury italské, jest »Nuova Antologia« pramenem nejlepším. Každá z jejích šesti serií (po 700 stránkách) za rok přináší tolik zajímavé lektury, že několik ročníků znamená celou knihovnu vybraných prací z literatury italské a obraz všech světových literatur současnosti. Adressa jest »N. A.« Roma, Corso Umberto I., 131, ředitelem jejím jest M. Ferraris, odpovědným redaktorem D. Marchioni a chefredaktorem romanopisec Giovanni Cena. Jan Havlasa.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« budtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 10. SRPNA 1903. — * ČÍSLO 31. *

Josef Holeček:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Kdo to byl?« Kojan opětoval otázku. »To nevím, a nikdo nám spolehlivě nepoví. Já bych sudoval, že zavržený duch nemohl na sebe vzíti podobu ničeho, co bůh stvořil, ani hada, neboť i on byl bohem stvořen. Jak by bůh mohl dopustiti, aby kterýkoli tvor, byť z nejmenších a nejposlednějších, byl bez své viny průvodníkem hříchu a za něj pak musel pykati spolu s pachatelem? Bylo by spravedlivo, aby bůh po čase člověku dal vykoupení a nevinného hada, jenž sám ničím se neprovinil a jehož podobu bez jeho svolení zlodějsky si osvojil nepřítel člověka, bylo by od boha spravedlivo hada nevykoupiti s člověkem a nesníti s hlavy jeho klatbu a zatracení? Po mém rozumu, Králenče milý, had nemohl býti svůdcem Eviným. Jím musel býti někdo jiný.«

»Jsem věru žádostiv, co z toho vymudruje starý Beranička a Kojan s ním,« prohodil Králenec a dodal uštěpačnou otázku: »Nebyl li to starý Žid? To dosud nejčastěji bývají svůdcové ženských hlav i chasy mladé.«

»Krása to byla,« děl Kojan hlasem povýšeným a pevným.

Všichni se podivili a poslouchali napjatěji, Adam pak nemohl se zdržeti nesmělé otázky: »Jak to, že Krása? Jaká Krása? Přeceť všechno bylo na div krásné, když vyšlo z rukou Stvořitelových Krása byla všude a všechno, Krása byla také Adam a Eva.«

»Právě mluvíš, chlapče,« přisvědčil Kojan. »Všecko bylo krásné, neboť bylo dokonalé; ale nebylo si vědomo, že je krásné. Jedno divilo se kráse druhého, ale nikoho nebylo, aby se divil kráse své. Adam se divil Evě, Eva Adamovi, na něm krásu viděla, na svou nemyslila. Všecko bylo krása, ale nebylo nikoho, kdo by to jméno sobě osoboval, krásou nad jiné se vyvyšoval a tím ji odděloval od ostatního bohem dokonalého. To učinil nejchytřejší z ďáblů. Učinil se Krásou a v její podobě přišel v ústrety Evě, když Adam spal Jakmile Eva Krásu spatřila, hned se jí zazdálo, že všechno, co bylo v ráji kolem ní, vadne a chř. dne. Popatřila na Adama, spícího nedaleko v stínu, a též on zdál se jí nedostatečným. Pohlédla na sebe a také sama sobě činila se vadnou a chyby na sobě viděla, kterých dotud nepozorovala a neměla. Vzhlédla k obloze, a již ani ona, ani slunce na ní nebylo jí tak utěšené, jako bývalo, nežli se jí zjevila Krása. Na obzoru objevila se hlava boží. Ani ona neviděla se Evě tak dokonalou, jako ji vídala dotud. Byla ustaraná, tesklivá a na čele božím ukázala se vráska hněvu.

‚Pán není tak dobrý, jak jsem se domnívala,' pomyslila si Eva a čeho v jejích očích ubývalo veškerenstvu i bohu, to všecko ty oči její, Krásou již ošálené, přidávaly Kráse.

‚Padni a pokoř se mi,' vyzvala ji Krása.

Eva padla na tvář a pokořila se ďáblu, Kráse. A když oči pozdvihla, zase všecko se jí zdálo mnohem nedokonalejším, bůh pak tesklivějším, ustaranějším a hněvivějším, dávno ne již tak dobrým, jako býval dotud. A když popatřila na sebe, stud ji pojal, že jest ještě více nedostatkův a vad na jejím těle, než prve znamenala.

V srdci jejím té chvíle vylíhl se had Závist. Nezůstal dlouho sám. Brzy Evino srdce proměnilo se v hnízdo hadí. Hříchové byli hady, člověka otravujícími, ale hada na stromě nebylo, nemohlo býti.

‚Pán se blíží,' zabědovala Eva, ‚a já kterak se před něj postavím? Co učiním? Kam se skryju? Stydím se Pána i za sebe se stydím.'

Krása na to: ‚Ze svého ti krásy dám a krásnější budeš než prve.‘

I oděla ji rouchy drahými, ozdobila šperky z kovů drahých a kamení drahého.

Evino srdce zaplesalo, že je tak krásná. V stavu neviny jako své krásy nebyla si vědoma, tak ovšem také nikdy jí nepozorovala a v ní se nekochala. Nyní počala vzhlížeti se v samé sobě a sobě se diviti. Had druhého hříchu, Marnost, vylíhl se v hnízdě srdce Evina.

V radosti své nejprve si vzpomněla na svého muže. Chtěla se mu ukázati, rozpovídati a pochlubiti. Rozběhla se k němu. Oči její ale raději se obracely k lesklým, broušeným šperkům na jejím rouchu. Co na šperku plocha, to zrcádko, odrážející podobu Evinu. Uši její se opájely hudbou, kterou zvonily a chřestily drahocenné její cety. Tak běžela, běžela . . .

Tu zaslechla za sebou zlomyslný, pronikavý smích. Zastavila se, ohlédla, nikoho neviděla, kdo by se tu takovým smíchem smáti mohl. Hospodin to nebyl, jenž po obloze se přibližoval a jehož čelo už hněvem nechmuřilo se jen, ale hrozilo. Hospodinu nebylo tu do smíchu. Kdo se to smál, kdo se to Evě vysmíval? Nikdo to nebyl, ani Krása to býti nemohla, neboť se již ztratila.

‚Sama jsem Krása!‘ zajásala první žena, ‚Krásy není mimo mne!«

A chvátala dál k Adamovi, jenž ještě spal. Ale čím více se mu blížila, tím víc ulevovala v běhu. Čím blíže byla muži svému, tím se jí zdál vadnějším, jako to málo dříve bylo u ní samé.

‚A to že je můj muž?‘ pronesla otázku. ‚Toto človéčisko chatrné, neúhledné že by mělo býti na zemi jako já, mně rovno a snad i pánem mým? Nikoli! Veliké chyby dopustil se bůh, že mne učinil družkou tohoto svého tvora. Napravím to!‘

I zmírnila krok, spustila poly roucha svého, nadula se, vypjala se, a šustíc atlasy roucha svého a cetami zvoníc, kráčela k Adamovi jako pávice. Za každým krokem se zastavovala a se prohlížela. V srdci jejím vylíhl se had nového hříchu, tož Pýcha.

Adam ještě spal. Eva chopila ho za rameno a probudila. Mnul si oči, udiveně se díval na Evu, již nepoznával. Eva stála před ním ve vší kráse a pýše své, ale nebylo jí to platno, na Adama ty prostředky nepůsobily.

Eva se rozzlobila.

‚Což mne nepoznáváš?‘

‚Ne, nepoznávám, nevídal jsem takového mezi tvory božími.‘

‚Byla jsem Eva, tvoje žena, tvoje družka, nyní jsem Krása. Vstaň a pokoř se mi!‘

‚Hlas jest jakoby Evin. Co se s tebou událo? Škoda tě, manželko moje, přítelkyně moje! Jak jsi se mi líbívala! Co to máš na sobě! Strhej ty kroužky, plíšky, písky a střípky a na koně je navěs, to jsou ozdoby koňské. A ty buď zase tak prostá a líbezná, jako jsi bývala do tohoto mého osudného spánku, v němž ponořen, dopustil jsem zlo, které může býti neštěstím mým i tvým, neodvrátí-li ho Pán, jenž tamto na obloze stojí a rozhněván sem pohlíží.‘

‚Hlupáku!‘ osopila se Eva.

‚A více mi říci nemáš?‘ otázal se Adam. ‚To netřeba bylo buditi mne.‘

Obrátil se na druhý bok a spal dál.

Eva zaplakala. Uražený had hříchu Pýchy zaplakal to zlobou v srdci jejím.

‚Nehodný!‘ volala Eva.

‚Arci že nehodný!‘ přisvědčoval v srdci jejím had Marnost. ‚Nehodný, abys jej milovala a věrna mu byla. Kráso, buď nevěrna!‘ svváděl Evu.

‚Ba věru, byla bych,‘ odpověděla Eva hříchu Marnosti, ‚ale není s kým.‘

Jedva to řekla, tváří odvrácena od Adama, od svého zákonného, ale spícího muže, kde se vzal, tu se vzal, před Evou se objevil Šereda, ošklivý a odporný a jazyka lstivého. Byl to týž ďábel, který v podobě Krásy srdce Evino přístupno učinil všem hříchům.

Šereda padl před Evou na kolena a čelem bil do země.

‚Kráso jediná, svrchovaná!‘ lichotil jí ďábel cigán. ‚Kráso, která krásu boží převyšuješ a zasluhuješ seděti na trůně božím, tobě se klaním a božskou úctu vzdávám! Buď ty světu bohyní a tvůj úsměv lépe jej bude spravovati a k většímu štěstí, než zachmuřené čelo Hospodinovo.‘

Eva vztáhla k ďáblu cigánovi obě ruce, neboť jí takové řeči byly příjemny.

V tom se již Hospodin přiblížil docela. Hlas jeho zahřímal prokletím a blesky očí jeho zapálily ráj, jenž rázem proměnil se v poušť. Zmizel ďábel cigán, zmizeli pomocníci jeho, ďáblové zlata, stříbra a kamení drahého i rouch drahých, a Eva stála před Hospodinem opět v nahotě své, ale nikoli již nahotě rajské, slavné a jasné, nýbrž v bídné nahotě lidské, slabé a nemocem podrobené.

‚Milost, Pane!‘ vzúpěla.

‚Adame, kde jsi?‘ zvolal Hospodin a teprve na třetí jeho zvolání ozval se Adam:

‚Pane bože, tu jsem a spím!‘

‚Vždycky budeš zavírat oči k chybám a hříchům své ženy,‘ děl Hospodin. ‚Eva jest hříšnice veliká a ty jsi hlupec veliký! Pro velikou tvoji hloupost neztrestám vás podle míry provinění Evina. Pracujte a v potu tváří svých vzdělejte si co můžete z popeliště ráje mého. Až pak se doba naplní a vy se dosti naokoušíte trpkého ovoce pochybení svého, pošlu syna svého, aby vás vykoupil a ukázal vám cestu spásy.‘

»Beraníčkova píseň,« pokračoval Kojan, »na tomto místě obrací se k posluchačům s mravným naučením, jež si pamatuji. Zní:

»Krása je jen krása boží,
krásy ženské nerozmnoží
drahokamy, zlaté hřivny,
ďáblův statek přepodivný.

By se žena zalíbila,
kasanka by dostačila,
kasanička z prosté šerky,
zbytečny jsou zlaté šperky.

Nechať žena tím se šatí,
co můž' sama udělati,
co si spřede, co si setká,
mrzka jí buď šperku cetka.

Proto radím naší chase:
nežeňte se k vůli kráse,
bděte, žen svých neparáďte, —
kdo tak radil, neprozraďte.«

»Ženské ještě nejdou,« ozval se Králenec místo pochvaly za povídání Kojanovo. »Zdá se mi, že nás tu chtějí zdržet na oběd.«

»I nechtějí,« přiznal se prostodušně Bakula. »Ani jsme na to nepomyslili. Adame, podívej se, co dělají, že nejdou.«

»Snad čekají na tebe,« dodal Krtelský, »že si Anýžku za ruku přivedeš.«

Adam poslouchal ze všech nejbedlivěji. Zapomněl té chvíle i na cíl, jaký mají před sebou, i na Anýžku. Z hloubi srdce souhlasil s každým slovem i celým smyslem.

»Ach!« oddechl si jako ze sna, když Kojan přestal.

»Máš jít pro ženské,« připamatoval mu Kojan, »aby se již vypravily.«

»Ale vy jste, strejčku, ještě nedopověděli, ještě má následovat něco o železe.«

»Je pravda, ale já vás beztoho zdržel. To si necháme na jindy, však se nevidíme naposled, bohdá.«

»Bakulo, dojdi pro ně ty,« vybídl Králenec, jenž jako jeho syn byl Kojanem a jeho povídáním velmi zaujat. V Líkařově Lhotě neměli Kojana a Králenec nebyl dosti družný na besedy se sousedy; tím raději byl této nenadálé besedě na Bakulově dvoře, tak rád, že se nehněval pro pozdržení.

Bakula odešel do stavení.

»A ty, příteli Kojane, není-li ostatek dlouhý, dopověz nám jej, než přijdou.«

»Není dlouhý. Ostatek písně Beraničkovy představuje nám vykoupení Kristovo, bohem přislíbené. Kristus je na Kalvarii, stojí vedle kříže. Přistupují k němu národové i lidé, aby si každý od něho vyprosil milost nějakou. Holomci si vyprosili roucho jeho, však prý jej mučili a ještě na kříž přibijou a z toho mají zásluhu o jeho spasitelné dílo. I dal jim Pán roucho své a holomci je svlékli s těla jeho. Jidáš prosil o provaz, kterým svázány byly ruce Kristovy, však že prý i on má zásluhu o Krista tím, že jej zradil Židům a způsobil, aby mohl býti jat a ukřižován; i dostal jej a šel a oběsil se na něm. Když se vystřídali národové i lidé, přišli z útrob zemských ďáblové, tam zakletí. Prosili, aby také jim se dostalo spásy, nejen lidem, však že jsou také tvorové boží; Kristus nemá prý zemřít jen za lidi, nýbrž také za ně, za ďábly. Ale neprosili jen prostě, nýbrž chtěli prosbu svou podepříti dary. Podávali Kristu roucha brokátová, řetězy zlaté a místo trnové koruny zlatou, nejdražšími kameny protýkanou, aby prý pněl na kříži jako pravý král králů. Jediný z nich nenabízel ďábelské nádhery a to bylo Železo. Ono podalo Kristu tři železné hřeby a pravilo:

‚Já jsem ti přineslo tři veliké hřeby,
dnes ti jich, Ježíši, bude zapotřebí.‘

‚Na ně jsem čekal,‘ děl Kristus a přijal hřeby z rukou Železa, jemuž pravil: ‚Železo, ty jediné z ďáblů přineslo jsi mi věc potřebnou. Za to ti bude uleveno ve tvém zatracení. Budeš od nynějška ve dvou podobách a dvojí bude tvůj čin. Jedna podoba bude rolníkova, druhá vojákova. V těch podobách budeš samo s sebou v litém nepřátelství a boji. Jako rolník budeš půdu orat a osívat, jako voják budeš osení hubit a střechy rolníkovy vypalovat. Jako rolník budeš vykoupeno, jako voják dále zatraceno.‘

Tím jedinému ďáblu kovu, Železu, bohem dovoleno býti mezi lidmi na povrchu zemském. Ostatní ďábli kovy musili se opět zavrtati hluboko do zemské hrudy. Od tváře boží jsou zavrženi, ale mnozí lidé hledají k nim cestu pod zem, a ti se blíží zlému ďáblu a vzdalují se od dobrého boha. Ze zblížení člověka s ďábly kovy vzchází všeliký hřích, jako z něho vzešel hřích prvotní. Pro hřích za nimi člověk chodí, hřích si od nich vynáší. Srdce boží nad tím se rmoutí. Kdyby byl bůh chtěl, aby ďábel na zemi vládl, nebyl by ho zaklel do útrob země. Člověk, který jej odtud vysvobozuje, napříč vůli boží jedná.«

Posluchači se zamyslili podle toho, jak který pochopoval hloubku legendy; nejvíce Králenec. Jak on chudáka Bakulu natahoval, aby vymučil větší věno, než dáti obmýšlel! I on chodil za ďáblem do útrob země a myslil, že odtud vynese štěstí svému dítěti. Nu což! Věc už je rozhodnuta, Bakulovi se neublíží, dyť sám ještě z dobré vůle přidává . . . Jen dílo skoncovat! Pokrač.

KAREL NOVOTNÝ:

MARNOTRATNÝ SYN.

Můj podíl vydej mi a odděl moje stáda,
kraj cizí poznat chci a vidět cizí lid!
A chmura hněvivá v skráň otcovu se vkrádá.
Však posléz děl mu: »Můžeš tedy jít —«
Řek' lhostejně, boj přemoh' v srdci tuhý.
A statky vydal mu a otroky a sluhy.

Sad květem chvěl a vzbouzeli se ptáci,
jich trilek sladký zalil vrcholy
a bratr na poli teď stanul ve své práci,
ryk zaslech' kdes, smích, steré hlaholy,
a bledě v dál dlaň tisknul k vlhkým skráním,
druh marnotratný neohléd se za ním.

Komonstvo krásné, stáda valná s nimi,
žen vlahý úsměv a rtů vonný vděk —
po pláních žhoucích svity růžovými
ve vyzvánění bílých rolniček —
a průvod tratil se a posléz v dáli
jen zpěvy splývaly a zapadaly.

Šel mnohý otrok, schýlen k zemi zlatem
a za ním s poháry a démanty dav tíh'
a vítr pohrával a jiskřil svůdným šatem
a vůní jasmínu na ňadrech růžových,
jak sladce zadul v cypřiše a háje,
je měnil v housle, loutny, ve šalmaje.

Šli k pobřežím, jež zlatá vláha máčí
a pěny věnčí květem lilijí,
kde perlorodka v drahocenném pláči
plod lůna svého vzácný vyvíjí
a korýšové temní, věčně němi,
vln modrými kde bloudí peřejemi.

Šli do měst, vábných žen kde půvab sídlí
a plní vroucné roucha zářivá
a vonná noc kde hvězdnatými křídly
čarovnou rozkoš lásky přikrývá,
ret, vínem polibků kde zpitý, hebce
zmatená slova krásné vášně šepce.

Jak dívky bělostné kde tiše tančí
sny lunné záře mezi záhony,
háj zkvetlými kde kývá pomeranči
a zrajícími dýchá citrony
a jasmíny a růže v lůně hostí
pod vodotrysků snivou zářivostí.

Noc nítila své sny a den své růže,
omamným dechem sladké vůně vál,
stlal večer každý smavější vždy lůže
a prudčí rozkoš v žilách rozžehal.
V proud ramen bělostných, na ňader chvění
padala ústa v sladkém opojení.

A nebývalo veselení konce
při hudbě harf a číši žhavých rév,
ve svitech luny houpaly se zvonce
v noc modravou a vášnivý vřel zpěv,
až jitřní paprsek, když oponu snů zvedal,
na oknech zpilých sálů zdiven sedal —

Hlad vtrhl v zem a zdupal plodné lichy,
dech zdusil květů i sny veselé,
a harfy dozněly a zmlkly smíchy —
i rozprchli se náhle přátelé
i ženy krásné — jeden druh však zůstal,
žal zoufalý, ten šklebil se a vzrůstal.

Že zbyly na dně vykotlaných jeslí
v smrduté vláze hnusné odpadky,
rty po nich hladové se chtivým sklonem vznesly
a mněly jísti pokrm přesladký . . .
Svět milosrdný! Bože, kdyby směly!
A vzteklí psi jej z dvora provázeli —

Byl podzim již a vichry rvaly listí,
sed' opuštěn a sklíčen poblíž cest
a poslouchal, jak chechtá se a svistí
a byla tesknou večer záře hvězd,
tak dumně chvěla se, až mraků příval
kraj zahalil a hučel a v dál splýval.

»Hle, nájemníci v domě otce mého,«
tak zhloubi úpěl v náruč nočním tmám,
»do syta mají chleba lahodného,
co hladem umučen já umírám.
Nuž, vstana půjdu k otci a dím jemu:
Zhřešil jsem proti srdci laskavému!

Svým nesmím zvát již sladký stín tvé střechy!
Tvé velké lásky nehoden jsem — vím!
Leč zemříti mi nedej bez útěchy:
Učiň mne aspoň nájemníkem svým —«
Tak žaloval a v noci hlubém stínu
vzpomínal na ztracenou domovinu.

Však — věčný Bože! Jak byl mdlý! Jak chorý!
Záb' všude kámen místo člověka.
A před ním vlnily se končiny a hory
a otčina — ta byla daleká!
Kdes ve hlubinách temných nedozírna
hořela její krásná záře smírná.

A cesta smutná vedla šerem pouští,
kde z bezútěšné dálky plakal van,
kde lačný šakal hltal v sirém houští
vybledlé kosti mrtvých karavan,
kde časem v bouřlivém a rudém trysku
smrtící písní svištěl cyklon písku.

Posléze uviděl tu drahou zemi
a sladkou slzou vítal rodný práh,
když jitro vzplálo oliv haluzemi
a krásná záře vlála po stěnách.
V cár vetchý oděn, jako žebrák, němý,
před otcovskými klesl veřejemi —

Zas slyšel oliv šum, dům u vod tušil sladký,
zpěv bílých pramenů a zvonky rodných stád,
dech vřelý cítil, jak na srdci matky,
a celou krajinu zřel divným světlem plát —
jak krutě rozkošnou ta rodná byla země!
Pad' na ni tváří zalkav tiše, temně —

A dobrý otec šel a nachýlil se k němu
a slzy usušil mu dlaní laskavou,
podoben nyní slunci zářivému,
i cítil jeho úsměv nad hlavou,
zřel jeho oko soucitné, pln blaha,
jak na dno duše sladkou hudbou sahá.

A rány vymyl mu a dal mu roucho nové,
v svém domě bohatém skyt' útulek mu zas.
Když den pak v záři zvadal purpurové,
tu čeledi své kázal strojit kvas.
A hudbou naplnil se dům a srdce jasem
a oko úsměvem, jak kdys před dávným časem —

Šel bratr z pole pak, když večer přikryl lichy
a soumrak sladký, zemdlen prací zlou,
a slyšel blouznit harfy ve vzduch tichý
a slyšel hřmíti hudbu veselou
a tančení a smích a písně steré
a vonný svit zřel v síni jindy šeré.

Jat údivem jde k domu otcovskému.
I přepadl jej hněv a nitrem vzkypěl vztek:
»Zda slušno, otče, hody strojit jemu,
když prohýřil vše v klínech nevěstek,
když statek svůj a otcovský svůj podíl
jak bezcenný dar lotrům v pospas hodil?

Zda, otče, pro mne kdy, jenž prací živ tvé lichy,
kvas vystrojil's, bych s druhy vesel byl?
Zda pro mne síň kdy zachvěla se smíchy
a rodný dům se k tanci osvětlil?
Proč bujný kvas, plod krušný potu mého,
ku poctě dáváš strojit zhýřilého?

Však otec děl: »Hle, ty jsi stále se mnou,
a co je mým, též tvým je bohatstvím,
jsme duší jedinou a shodou jemnou,
ty se mnou a já s tebou chléb svůj jím.
Leč bratr mrtev byl a ztracen. Zas se vrátil.
Nad jeho pokáním, můj synu, hněv tě schvátil?

Zda nesluší teď veselit se, jásat,
když ztracený se vrátil, mrtvý vstal? — «
Vzduch večerní byl vonnou hudbou nassát,
hvězd úsměv mírný klenbou plápolal
a stříbrnou se rosou v květy vešel.
Tu bratr smířen v jasné síně vešel —

VÁCLAV HLADÍK:

ŽÁRLIVOST.

(Z POVÍDEK ARTUŠOVÝCH.)

Dokonč.

Kolem krásných žen tváří raffinovaně nalíčených, s očima uměle zjasněnýma, kolem rozkošných bakchantek s pletí lesklou a emailovou, se svůdnou, hladkou a bílou smyslností a prohnaných, bujných děvčat, jejichž mladistvá svěžest podobala se květům poroseným rozprašovačem voňavek, kupili se elegantní mužové, velmi uhlazení, podnikaví šedivci, staří neúnavní světáci a velmi blaseovaní, unudění a vyžilí mladíci. Hudba a víno rozjařovaly. Ozýval se smích, číše zvonily, ženy vykřikovaly a dováděly. Dvě se pohádaly, od stolu ke stolu lítaly nadávky a ta silná slova hantýrky pouličních poběhlic, znívající s luzovitým přízvukem ze rtů dvou kokot, obléknutých s přepychem židovských baronek, naplňovala nadšením některé mladé blaseovance. Ubledlý aristokrat, pověstný svými výstřednostmi, aplaudoval. Štval ženštiny jako bojovné kohouty a čím sprostší byla nadávka, tím bouřlivěji prozrazoval svou radost.

Přišel mladý, krásný muž oholené, jemné tváře, poněkud napudrované, s dlouhými, načechranými vlasy. Byl to známý herec, pathetický deklamátor veršů Racinových i tirad Richepinových.

Vmísil se ihned do hádky, neboť věděl, jak se zavděčí ubledlému aristokratu, s nímž si tykal.

»Vy pitomé krávy,« začal a vyšeplaným hlasem pobudy propuštěného z káznice vychrlil na obě elegantní, krásné dámy spoustu nadávek zlodějských a pepických. To byl vrchol a společnost byla unesena.

Kapelník cikánské kapely, jenž si kroutil příliš černý a příliš silný knír a pohlížel na ženy jiskrnýma očima šumaře, snícího o dobrodružství Rigy s princeznou Chimayovou, dal znamení hudcům svým a z unylé barcaroly Offenbachovy rázem přešli do posedlého, uličnického tempa jakési tehdy všeobecně oblíbené odrhovačky.

Do sálu přihopkovalo útlé děvče, něžná blon-

dýnka v roztomilé, bílé toaletě. Podle taktu cynické písničky pod vykasanými sukénkami zakroutila nožkama a zakolébala kyčlema s pohybem pružné a lahodné smyslnosti.

»Lea! Lea!«

Muži povstávali a vítali krásnou blondýnku, ženy jí kynuly, pozvedaly jí vstříc poháry a i sklepníci se jí poklonili.

Usmívala se krásnýma, dětsky čistýma, nevinnýma očima.

V jejím průvodu šli dva mladí muži. Vysoký, hranatý Angličan, attaché vyslanectví, hráč a sportsmann — nepamatuji se již na jeho jméno — a vyzáblý, asi třicetiletý sportovní žurnalista, pihovité, nesympatické tváře, s řídkým knírem nad impertinentně vyhrnutým rtem.

S Odettou se políbila Lea něžně. Černá a plavá hlava se k sobě sklonily přes stůl a herec s ideální tváří stojící uprostřed sálu pronesl drzou poznámku, jež byla uvítána všeobecným smíchem a na niž odpověděla Lea neobrátivši se tím, že hodila nohou, jakoby chtěla po něm kopnouti. Odetta po něm mrštila kyticí a ještě vroucněji políbila přítelkyni.

Morvana, jenž nastavoval též tvář k polibku, udeřila Lea, až to mlasklo. Tak zacházela obyčejně se svými milenci.

»To mám hlad jako zvíře!« zvolala a sedla si mezi Morvana a žurnalistu, kterému nikdo nepodal ruku.

Pustila se hltavě do šunky a krmila své oba sousedy.

Znal jsem dobře Leu, která mne neměla ráda, poněvadž věděla, že neměl jsem mnoho obdivu pro ženy jejího druhu, a že její krása mne nefascinovala jako jiné. Říkala mi »barbare« a »cikáne« a chovala se přede mnou s dvojnásobnou něžností k ošklivému reportérovi, myslila, že mne tím zlobí a dráždí jako jiné muže ze svého okolí.

Zhýčkaná, zlatem a přepychem zahrnovaná, boulevardními žurnály oslavovaná mladá kurtisána pařížská byla si vědoma svého podmanivého kouzla, nebyla hloupá, ani nevzdělaná. Její přátelství k žurnalistovi, jenž jí nemohl imponovat ani duchem, ani bohatstvím, ani zevnějškem, bylo mi záhadou. Ale takové jsou již rozmary žen, zvláště žen jejího světa . . .

»Přijde Pavel,« pošeptal jsem jí, nahnuv se přes rameno Morvanovo.

Pokrčila jen rameny, odstrčila pod stolem čísi dotěravou nohu a poručila Angličanovi, který každý její kočičí, vnadný pohyb sledoval se znaleckou rozkoší, aby jí nalil bordeaux z láhve, nakloněné v proutěném košíčku.

Pavel Labunský, bohatý, mladý Rus, byl do ní velice zamilován. Byl mým přítelem již několik let. Smál jsem se mu, domlouval jsem mu, aby se neruinoval pro tu ženu, u níž nic nemělo ceny, ani láska, ani peníze, ale on byl jako tokající tetřev. Byl by snad schopen i oženit se s ní. Všechny její výstřednosti a zálety mu byly lhostejné, jen tím trpěl, že byla přítelkyní Odetty a že stýkala se s žurnalistou, který nebyl »comme il faut«, jak říkal.

Bylo již hodně přes půlnoc. Některé párky po kvapném souper odešly. Nudil jsem se v té veselé vřavě. Odetta byla již opilá a směle flirtovala s Angličanem, který však byl šťasten, když mohl jen zavaditi o rameno Ley.

»Podívej se na Odettu, přebere ti tvého lorda,« pravil Morvan svým nedbalým, posměšným způsobem.

»Nechť, pro mi všechno! Jen když mi nechá mého miláčka,« a pohladila reportéra, který cítil, že je směšným, a odstrčil ji dosti hrubě.

»No, o toho se bát nemusíte,« pravil jsem, a všichni se dali do smíchu. Žurnalista se též usmál, ale vztekle po mně zajiskřil očima.

»Protivo cikánský!« odpověděla Lea.

V tom přistoupil ke mně sklepník a oznamoval mi, že v baru chce se mnou někdo mluvit.

Byl to Pavel. Seděl na vysoké židličce před nalévárnou. Poznal jsem hned, že vypil již asi tři cocktaily. Oči se mu leskly v široké měkké tváři slovanské, v níž bylo však cosi zasmušilého, zdivočilého, jakýsi rys asijské krve.

»Proč nejdeš k nám, je tam Lea!«

»Eh, je tam ten . . . journaleux,« řekl pohrdlivě a nenávistně.

»Co tedy zde tropíš? Chceš se opít?«

»Musím mluvit s Leou,« a uchopiv mne prudce za ruku, dodal: »Prosím tě, přiveď mi ji sem. Tam nepůjdu.«

»To tak, chceš nějakou scénu, že?«

»Ne, ne, budu zcela klidný. Prosím tě, chci jen pár slov s ní . . . hledal jsem ji dnes již třikrát v jejím bytě.«

Nezbylo mi nežli splnit jeho přání.

Nahnul jsem se k Lee, její obnažené poprsí ovanulo mne lahodnou vůní, cítil jsem jemný dotyk jejích kadeří.

»Pojďte ven, má milá, čeká tam Pavel.«

Přiklonila ke mně svou hlavu a zatahala mne za knír.

»Kdybyste věděl, jak vás nemohu vystát . . . a co že chcete? Pavel? Ať mi dá pokoj.«

»Musíte jít!« pravil jsem úsečně.

A ku podivu, zvedla se poslušně a šla.

»E, je tam ten bláznivý Rus,« slyšel jsem za námi hlas Odettin.

Pavel čekal na ulici před restaurantem, aby mohl mluvit s Leou bez všetečných pohledů pijáků a sklepníků v baru.

»Co se děje, proč nejdeš dovnitř?« pravila rozmrzele Lea, choulící se zimomřivě do krajkového pláště.

»Do té společnosti! Cha!«

»Je to má společnost!« odsekla Lea.

»Zejména ten . . . reportér,« a Pavel mávl holí. Cítil jsem, že by ruský barin nejraději nenáviděného ctitele své přítelkyně zmrskal knutou.

»Zase žárlíš? Proto jsi mne vyvolal? Eh, to je příliš hloupé!« a blondýnka resolutně se obrátila ke vchodu do baru.

Pavel ji zadržel jemně.

»Prosím vás, nerozčilujte se . . .«

V jeho hlase byla podivuhodná úcta zamilovaného k té ženě a klid gentlemana, jenž se v čas dovede opanovat. Byl jediným z její přátel, který jí vykal.

Ulice Royale byla skoro již pustá. Poslední vozy projížděly rychle k potemnělému nároží boulevardu, kolem ponurého průčelí Madelainy a k nesmírnému náměstí Concorde, posetému plápolajícími světly. Před barem stály dva povozy a vedle, u portálu krámu spala stará květinářka.

Pavel poněkud ubledlý, elegantní, zmírněný, ale s očima planoucíma, se rty chvějícími se lehce prosil Leu, aby opustila restaurant.

»Doprovodím vás, chci s vámi mluvit, mám tu vůz,« okázal na nečíslované coupé klubovní.

»Ach, můj milý, nedopalujte mne. Víte, že mne tam čekají,« a mávla rukou za rameno.

»Nechápu, jak si můžete libovat . . .«

»Eh, vím, co chceš říci. To je má věc. A kdyby tam byl třeba poslední kulisák nebo hasič z mého divadla, do toho by ti nic nemohlo být. Jak je směšné tak žárlit . . . v našem poměru.«

Nevinná, něžná tvář Ley, s očima poetického děcka oživla ruměncem a její rty se ošklivě zkřivily.

»Ujišťuji vás, že je mi lhostejné, scházíte-li se s muži gentlemany, s lidmi distingovanými. Byl jsem žárliv na markýze de Bourtyho? Na Valrena, na Pietriho? Ale zahazovat se s tím chlapem bez určitého povolání!«

»Víš co, vyřiď si to s ním sám. Mně se náhodou dnes líbí!«

A krásná Lea vběhla zpět do baru.

Byl to trapný pohled na Pavla. Znám takové historie. Nejhorší ponížení si dají líbit mužové od žen genru Ley. Ubohý muž stál tu úplně odzbrojený vůči ní. Čím mu bylo jeho mládí, jeho bohatství, jeho elegance, roztomilost a duchaplnost, kterou hravě vítězil u žen svého světa, vůči rozmarům slečny Ley?

V první chvíli nebyl s to vypravit ze sebe ani slova. Před ní se přemáhal, ani v momentu největší zuřivosti, přes ten zasmušilý, divoký rys své tváře, nepronesl by jediné hrubé slovo.

»Toho psa rozšlápnu!« pronesl konečně.

Chlácholil jsem jej. Jaký nesmysl, žárlit na Leu. Na takové ženy se nežárlí, a ten chlap nestojí ani za pohled.

Postřehl jsem slzy v očích svého přítele. Zahučel:

»Však tomu učiním konec!«

Skočil do vozu.

Myslil jsem, že opravdu skoncuje nějak své styky s rozmarnou blondýnkou. Pokud bylo možno, snažil jsem se o to, a slečna Lea mne ještě více nenáviděla. Ale Pavel byl slepý, hluchý, zmámený. Šel za tím světlem poletujícím nad bahnem Paříže. A jednoho dne na závodišti v Auteilu zpolíčkoval nenáviděného žurnalistu a bil se s ním. Zastřelil jej.

Z BÁSNÍ RAINERA MARIA RILKE.

Přel. Alf. Breska.

Mám zvát tě východem či západem?
Mně často teskno bývá před jitrem
a plaše saham k jeho růži nachu —
a v jeho flétně tuším záchvěv strachu
před dny, jež vlekle míjí v tichu svém.

Leč večery jsou vlídné a mé jen,
jsou tiše ozářeny mým jen zřením,
v mém náruči se hvozdy hříží v sen, —
a nad nimi já sám jsem znicím zněním,
jež jako z houslí zvadlých stoupá s chvěním . . .

* * *

Ke kapli malé nutno vzhůru jíti,
na výši chlumu byla stavěna;
neb tato chudá ves jí svěřena,
nad její mlčením má strážně bdíti.

Leč jaro umí stavět ještě výše,
jak nevěstě jí úsměv jasní líc,
a nemůže již zříti teskné chýše
a zří jen je víc hlasně nezvonic . . .

O bdící hvozde, v zimě nehostinné
ty's odvážil se k jara cítění,
a potichu se tvoje stříbro řine,
bych zřel, jak touha tvá se zelení.

A co mne tvoje cesty vedou v dáli,
nepoznám žádné Odkud, žádné Kam,
a vím: před tvojí hloubí brány stály —
víc nejsou tam.

KNUT HAMSUN:

ŠIBAL.

Přel. JAN OSTEN.

Dokonč.

Podívejte se, on zaplatil víno i mně! Nikdy jste neviděly tolik peněz najednou. Mohu zaplatit paní za dva měsíce, rozumíte! Řekla jsem to jen, abych ho trochu dopálila, abych ho poškádlila. Ale vy jděte!«

A dívky musily jít.

Elina se však drsně a nervosně zasmála, když za nimi zavřela dvéře.

»Nechci je tu opravdu mít,« pravila jako na omluvu. »Jsou to celkem fádní holky, s nimiž vůbec neobcuji. Nezdá se ti také, že jsou fádní?«

»Ne, to se mi nezdá,« pravil jsem, abych ji ještě více zahanbil. »Odpovídaly, ptal-li jsem se jich na něco, vypravovaly mi, co jsem chtěl. Byly to hezké dívky.«

»Tak můžeš jít taky!« vzkřikla. »Jdi si za nimi, když chceš. Nezdržím tě.« Pro jistotu uschovala nyní peníze, které prve hodila na stůl.

»Rád bych se vás ještě na něco zeptal,« řekl jsem. »Můžete-li klidně seděti a poslouchati mne.«

»Mne se na něco zeptal?« odpověděla posměšně. Nemám s tebou co mluvit. Chceš asi zase začít o Hanně? To žvanění o Hanně jest mi protivné a je mi z toho zle. Z toho nemohu žít.«

»Nechtěla byste ale vyprostit se z tohoto života?« ptal jsem se.

»Dělala, jakoby neslyšela, počala opět v pokoji převracetı a rovnati a k tomu hvízdala, aby si dodala odvahy.

»Sprostit se tohoto života?« pravila a zastavila se náhle přede mnou. »Proč? Kam mám jít? Za koho se mám vdáti? Kdo by si vzal takovou, jako já jsem? A sloužit nemohu.«

»Ale mohla byste to zkusit, jít jinam a počíti řádný život.«

Blbost! Blbost! Nemluv o tom! Stal jsi se misionářem? Proč mám jít odtud? Mně je zcela dobře. Nic netrpím. Víš co? Dej přinést ještě láhev vína. Ale jen pro nás dva. Druhé nedostanou nic. — — Gina!« zavolala ze dveří.

Objednala víno, pila a stávala se stále méně lákavou. Nebylo možno s ní moudře mluviti, stále pomručovala úryvky z odrhovaček, sedíc zde a přemýšlíc. Pak opět pila a chovala se přímo odpudivě. Chtěla se mi mermomocí posadit na klín, vyplázla jazyk a pravila: »Vidíš!« Konečně se přímo ptala: »Zůstaneš tu přes noc?«

»Ne,« odpověděl jsem.

»Pak půjdu ven!« řekla — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Vypravovatel se zamlčel.

»Nuže?« ptal jsem se.

»Co byste udělal, kdybyste měl takovou volbu? Zůstal byste, nebo byste šel? Vidíte, to je ta otázka. Víte, jak já jsem se rozhodl?«.

Podíval se na mne.

»Zůstal jsem!« pravil.

»Zůstal jste?« ptal jsem se, zívaje. »Přes noc? U té dívky?«

»Jsem ubohá duše,« pravil.

»Ale pro Pána Boha! Co jste si při tom myslil? Co pak jste byl opilý?«

»Také to. Na konec. Ale přede vším nejsem méně odporný a žalostný, než jiní lidé. Bylo to děvče, jehož historii jsem znal. Bylo mi rozkoší, být bezuzdným. Můžete to chápati? Tak jsem zůstal. A do jakého moře bezuzdnosti jsme zapadli!«

Hnusný cynik potřásal hlavou sám nad sebou.

»Ale nyní k ní opět půjdu,« pokračoval. »Musí se dát něco udělat! Hm! vy asi myslíte, že já se k tomu nehodím. Nejsem snad přece tak zlý, jak se domníváte. Myslíte na tu historii přenocování. Považte jen, že, kdybych byl nezůstal, byl by přišel jiný a ona by při tom byla jistě ztratila. Kdyby mohla voliti lidi, s nimiž obcuje, zvolila by jistě mne, mám plno ohledů a mám porozumění, neopomenu také nikdy odolati jí. Ale, zvláštní je, že právě toto u mne ji dráždilo. To řekla sama. ‚Tak nádherně mi odoláváš!' pravila. Co si máme počít s takovými děvčaty? A pak dužno považiti, že pouze a jedině pro ty květiny tak v duši poklesla. To byl začátek. Kdyby bylo dovoleno, trhati květiny na hrobech, bylo by z ní nyní řádné děvče. Ale tu ji chytili a já při tom pomáhal!«

Zakýval opět hlavou a zamyslil se.

Konečně se probudil jako ve snu

»Zajisté jsem vás zdržel. Sám cítím, že jsem unaven. Nevíte, kolik je hodin?«

Chtěl jsem se podívat na hodinky. Neměl jsem je s sebou, zapomněl jsem je doma.

»Děkuji, jest to konečně lhostejno,« pravil, vstal a natahoval si kalhoty. »Hleďte, tam se vrací vznešená dáma, smutek je u konce, děvčátko už nenese žádné květiny. Květiny leží tam dole, růže a kamelie; za čtyry dny zvadnou. Zmocní-li se nějaké děvčátko těchto květů, aby si za ně koupilo střevíce, není to, dle mého náhledu, nesprávnost!«

Nyní se na mne ten muž po celou minutu díval, přistoupil zcela blízko ke mně a dal se do smíchu.

»Hleďte, takové historky musíme vypravovat,« pravil.

»Ty se ochotně posloucháíí. Děkuji mnohokrát, ctěný posluchači.«

Smekl klobouk, uklonil se a šel.

* * *

Zůstal jsem velmi zaražen. Jedním rázem uvedl mne do víru zmatenosti a zatemnil zcela můj jasný rozum. Tento nemrava! Zůstal přes noc u toho děvčete! U toho děvčete? Zatracená lež! Dobíral si mne, jeho dojemné vypravování bylo vymyšleno od začátku do konce. Kdo však byl tento . . . . .? Sejdu-li se s ním ještě, dojde k něčemu. Snad tuto historku někde četl a naučil se jí z paměti, nebyla nejhorší, ten chlapík měl talent! Hahaha! U Boha, vodil mne za nos!

Zmaten šel jsem domů. Hledal jsem hodinky. Na stole nebyly. Udeřil jsem se do čela: ukradli mi hodinky! Přirozeně vypálil mi hodinky, když seděl vedle mne! Ha! Ten darebák! Měl jsem nyní dvojí volbu. Mohl jsem učiniti oznámení a dostati své hodinky za několik dní odněkud ze zastavárny. Pak bude brzy na to zatčen ten chasník. Nebo jsem mohl mlčeti. To byla druhá volba. Mlčel jsem.

St. Kovanda:

JARNÍ.

Na stráních zahrady voní,
v dolině domky šediví,
po svahu cesta se kloní
vroubená keři a jeřáby.
Vkročil sem radostný květen,
palouk mu medem připíjí,
řečiště z světelných vřeten
uplétá svoje půvaby.

Několik větrných mlýnů
k obzoru rameny zapadá,
bořina v poledním stínu
mdlé větve nenáhle uspává.
A tichý soulad se vlní,
do duší lidských se ukládá,
nejasné předtuchy plní
a velké štěstí podává.

ZÁVIST.

Do stráně šli jsme, on a já,
děvčátko šlo také s námi.
Byla to procházka zdlouhavá,
vítr vál nám nad hlavami.

Ti dva byli milenci,
panenka ještě ve věnci,
třetí, ten zbytečný, byl jsem já,
byla to procházka zdlouhavá.

Milenka daleko, tu jsem já
na cizí štěstí se dívat!
Byla to procházka zdlouhavá, -
přec se mi nechtělo zívat.

Na ohbí stezky se líbali,
za mými zády se skrývali.

Hněv jakýs v srdci měl jsem já,
byla to procházka zdlouhavá.

FEUILLETON.

Jiří Brandes: DÁNSKÁ LITERATURA PO ROCE 1870.

Dánská literatura v přítomném okamžiku podává potěšitelný obraz rozmanitosti, různorodosti a bohatství. Ve všech oborech, uměleckých i vědeckých, lze nalézti talenty neobyčejné výraznosti.

Ježto koncem let šedesátých předešlého století nastala přestávka, během níž vytvořeno bylo málo a i to mělo ráz paběrkování z období předešlého, datuje se obyčejně vznik dnešní literární epochy od prvého roku let sedmdesátých, jakožto onoho roku, v němž učiněny prvé náběhy k obrození duševního života.

Rozhodujícím politickým obratníkem jest ovšem nešťastná válka r. 1864. Její následky byly předně sešroubování ústavy a upevnění moci vládnoucích tříd, což tehdy bylo totožno s vládou strany národně-liberální. Třebas měla svého času síly vynikající, po r. 1864 byla její politická úloha dohrána a její útvar zastaralý. Tíhla k reakci a ukázala se roku 1871 zřejmě reakční. V hlavním městě sotva byl někdo, jenž uznával, jak neobratně byla dánská politika vedena. Připisovalať se německé loupeživosti veškerá vina onoho pokoření a oné ztráty, kterou říše utrpěla. Porážka zdála se všem přivoděna pouze a jedině neethickým chováním Evropy.

Byl to čas řečnění. Pověrečné pokládání severu, zvláště Dánska, za sůl Evropy, skandinavismu za záchranu Dánska, jakož i mlhavé podceňování Němectva trvalo nerušeně dále. Válku r. 1866 mezi Pruskem a Rakouskem pokládali za boj lupičů o uloupenou kořist.

Pro otázky sociální nebylo v Dánsku ani zájmu, ani porozumění. Znali socialismus jako staré, historické bludařství, které potírati náleželo profesoru státovědy a které náleželo daleké budoucnosti, jakož i cizozemí.

Co se týkalo poměru Dánska k cizozemsku, nebylo v žádném oboru tolik nevědomosti o stavu věcí, jako zde. Rozšířila a vžila se legenda, že císař Napoleon III., přítel Dánska a nejmocnější muž Evropy, duch vládců, vrátí nám vše, co r. 1864 bylo ztraceno. Když r. 1870 stahovaly se nad Evropou bouřlivá mračna, čekalo se, že nyní uhodí hodina odplaty. »Faedrelandet« neopominul nikdy svědomitě zaznamenati, jestliže nějaká jihojutská selka uviděla ve vzduchu vojáky s červenými kalhotami. Byli to blížící se osvoboditelé. »Dagbladet« napsal při vypovězení války: »Tygří skok učinil césar Francie!«

Již před rokem 1870 byly v Dánsku vykonány přípravy k rozšíření správnějších a zdravějších názorů. H. Bröchner mluvil jako universitní profesor po léta v boji proti světovému názoru orthodoxie pro svobodný humanismus. Jeho přednášky byly příliš těžké a příliš skutečnosti vymknuté, než aby učinily dojem na mnohé; za to byly tím pronikavější na jednotlivce, jež s sebou strhly. Z jeho vyučování učiněny důsledky při příležitosti pětiletého prudkého sporu o profesora Rasma Nielsena náboženskou filosofii, která ve všech těch letech od r. 1865 do 1870 upoutala pozornost duševně interessovaných. Sporu toho súčastnili se nejčelnější mluvčí tehdejší doby z nejrůznějších táborů. Mužové, jako Nielsen sám, biskup Martensen, Heegard, Bröchner, Henrik Scharling, Clemens Petersen, Rudolf Schmidt a z mladších Harald Höffding a Jiří Brandes. Rasmus Nielsen tvrdil, že víra ve zjevení a moderní věda mohou nerušeně trvati v témž vědomí současně, ježto při své bezpodmínečné různorodosti nemohou vstoupiti u vzájemný styk. Leč vášnivými útoky, jakým i myslitelé osmnáctého století pronásledovali víru ve zjevení, bojoval proti theologii, na niž vychrlil všechno své opovržení a všechen svůj posměch, na ni, kteráž prý jako církevní věda je kulatým čtvercem, nestvůrou. Někteří vystoupili jako obhájci theologie, jiní jako průbojci nové filosofie Nielsenovy. Někteří konečně nechali stranou theologii, jako nehodnou jakéhokoliv útoku, aby dle možnosti šli samému Nielsenovu učení na kloub. Již tehdy vyhlásiti vládnoucí orthodoxii boj bylo nemožno, avšak byl připravován tím, že v časopiseckých článcích a letácích byli ti málokteří mysliví poučováni, že zděděné náboženství a výsledky vědy nelze v žádné formě v témž vědomí vyrovnati.

Jmenovali to zápasem o víru a vědění. Byl dobojován ve formě debatty o tmavém bodu filosofie Rasma Nielsena, tak zvaném učení o absolutní různorodosti. Za touto ochrannou stěnou byly však kladeny podkopy. Byly to ty, jež r. 1871 vybuchly.

Také ještě v jiném místě bylo už před rokem 1870 panujícími předsudky otřeseno. Stalo se tak r. 1869 podniknutým překladem Stuarta Milla důležitého spisu o sociálním postavení ženy. Vyvolalť takové zděšení, takové rozčilení, že redaktor »Dagbladetu« nejen nechal jej bez posouzení, nýbrž překladateli, jenž byl přece dlouholetým spolupracovníkem toho listu, zakázal v jeho článcích dotýkati se ženské otázky, ba co ještě směšnějšího, pokoušel se zabrániti vniknutí této knihy do svého domu. Tu valilo se hřímání války francouzsko-německé přes Evropu. O opojující náladě francouzského lidu při prohlášení války může si jen ten učiniti správný pojem, kdo sám zažil ty rozhodující okamžiky, kdo slyšel volání »Do Berlína! Do Berlína!«, kdo slyšel náhle uvolněnou marseillaisu předříkávati v Národním Divadle, zpívati v Opeře (když všechno při této písni po osmnáct let zapovězené povstalo). Poučné bylo sledovati výlevy ztřeštěných snů o jistém vítězství, býti svědkem zklamání, ochablosti, příprav ku hájení Paříže, a venku v kraji naslouchati žalobám rozprášených a demoralisovaných vojínů na neschopnost vůdců.

Nebyli-li jsme v těch dobách v Dánsku, nemůžeme ovšem o tamních náladách mluviti jako očití svědkové, avšak lze je dle dopisů a časopisů zcela dobře poznati.

Strčena byla — dle tehdejšího zvyku — hlava, až pokud to šlo, do písku. Tu přišel okamžik, kdy už to nebylo možno, kdy rok 1871 otevřel oči nad tím, co r. 1864 se stalo. Teprve nyní pochopili jednotlivci úplně maličkost země a nemožnost její obnovy cizí pomocí, pošetilost zachovávané politiky, která nás po čas války postavila v nebezpečí, neboť rozkazy k pochodu ležely pro vojsko připraveny a prvé francouzské vítězství bylo by způsobilo naše zúčastnění ve válce a naši záhubu jako státu. Třebas nebyli z nich mnozí, kteří měli pro to úplné pochopení, přece bylo jich mezi pokrokovější mládeží nyní tucet, o což se jedná.

Válku následovala v Paříži kommuna. O ní nechápala většina skorem úplně ničeho; neviděli v ní jiného, než domnělé šílenství, občanskou válku před očima německého vojska. Avšak našli se přece někteří, kteří, jako Gabriel Sibbern, měli smysl pro ohromné vyvinutí sil v ní, pro spoustu zde vyplýtvané vášně. Musila imponovati mužům v zemi, kde krotkost byla pravidlem a kde vášnivost nikoho nestrhovala ve veřejném životě. Jiní opět, jako Holger Drachmann, poznali, že se ve všem tom skrývá plnost kvasících myšlenek budoucnosti, socialistických, anarchistických, a že tato revoluce bohatší jest na sliby, než všechny ostatní, třebas byla utopena v krvi. V jejím učení o bratrství národů, v jejím zuření proti duchovenstvu, v jejím pokusu povznésti prostého člověka, v jejím odporu proti státu jakožto státu vál bouřlivý dech vzpoury, jaký po 22 let nad Evropou nebouřil. Bylo také kommuně co děkovati, že Francie nezvolila hraběte Chamborda králem a zůstala republikou, zatím co Německo semklo se v císařství.

* * *

Ještě téhož roku objevily se účinky světových událostí v malém Dánsku. Louis Pio vyvolal moderní hnutí dělnické a nové heslo došlo výrazu na kodaňské universitě.

Prvá stávka způsobila pravé běsnění. Vzdělaní lidé běhali a tvrdili, že zedníci, kteří práci zastavili, vydržováni jsou od veřejných nevěstek. Proti hnutí dělnickému samému osvědčovali vládnoucí brutalitu, jíž nemohlo býti poučnější pro ty, kteří věřili, že Dánsko jest malou, mírumilovnou zemí, v níž násilné přehmaty by se nedařily. Vůdcové, vzdorovavší prostému policejnímu zákazu pochybné platnosti, byli zatčeni a obžalováni. Mezi jiným učiněn pokus nedůstojným letákem Kringelbachovým — dle všeho vypracovaným na rozkaz — v němž samy o sobě v podstatě netrefné výroky dělnického listu byly sestaveny, dokázati, že chtěli odstraniti království, náboženství, manželství a tak dále, a potom, když tito mužové veřejným míněním byli cejchováni za zločince, zavřeni byli na léta do Vridlösélille. Profesor Goos vypracoval zdůvodněný proces proti tomuto odsouzení; ale podivnou náhodou nedostal se tento do veřejnosti, což bezesporně původci jeho na příští životní dráze nebylo ku škodě.

Hnutí duševní (ač původně jen jednotlivci neseno a proto zdánlivě dost slabé) úporně. Nebylo již tak lehko je smésti. V jistém smyslu mohutnělo. Kdežto hnutí socialistické v podstatě mířilo k přetváření poměrů majetkových, mířilo ono proti autoritě ve všech domácích oborech, napadlo všechny bez kritiky uznané mocnosti ve společnosti jako ve státě, v literatuře jako v umění. A nebezpečí pro vládnoucí bylo v tom, že oni, kteří měli dosud vzdělání pronajaté, ono vzdělání, které nechtěli za žádnou cenu přiznati selským přátelům na venkově neb dělníkům na Norderfaeledu, naráželi zde na hnutí, kterémuž východiště od sebe sama marně by byli popírali, ba kteréž šlo od hora dolů a vpalovalo značku polovzdělanců těm, kdož nestačili jíti s hnutím duchů v Evropě a bez porozumění zůstali na té cestě pozadu. Poněvadž nebyl zde materiál pro Vridslöselille, musilo se na ně jinak. Nebylo opominuto ničeho. Kazatelny země pustily se do práce. Všechny solidní rodiny utvořily šiky. Celá dobře smýšlející literatura vystřelovala v salvách. Ba zvláštní karikaturový tisk pomocí přeběhlíka nového směru uveden v pohyb.

Státník pravice docílil ještě o mnoho let později odepření státní podpory pro Jacobsena navržené; státník levice z mravnostních důvodů mluvil proti ní.

Velmi nadaný, tehdy už starý muž, správce škol, profesor Rovsing, kterýž po celý svůj život marně se byl snažil získati pro sebe trochu volnějšího vzduchu, označil tehdy v rozmluvě Dánsko za stát na celém světě bez pochybností nejorthodoxnější. Přál si psáti anonymně v časopisu »Devatenácté století« proti pravověrnosti, redakce však byla nucena odmítnouti jeho článek, neboť nechtěla

za žádnou cenu podpírati jej svým jménem. Tlak byl tu příliš silný.

Nebylo v akademickém světě pět lidí, kteří by se byli veřejně prohlásili za svobodomyslníky. Jen tak lze pochopiti pobouření, vyvolané přednáškami »o literatuře emigrantské«. Prostá skutečnost, že mladý muž s universitní kathedry doznal svou víru v »právo svobodné myšlenky a konečné vítězství svobodného badání«, byla událostí. Úředníci vyhledávali zbloudilce, aby se ho dotazovali, opravdu-li, jak se zděšením ve tvářích se vyjadřovali, lituje, že Dánové jsou atheisty a chce-li je z nich učiniti. A na něco takového mělo se odpovídat. Kramářský mládenec, jenž se pronesl: »Brandes jest přece pomaten, jest přece atheist« (dvojslabičně s přízvukem na prvé), byl úplným výrazem vládnoucího názoru.

Podařilo se vládnoucí třídě zničiti toto hnutí právě tak málo, jako ono druhé, jež zasáhlo dělnictvo. Stále a stále vstupovali básníci a spisovatelé, z počátku nečetní, po 10 až 20 letech v počtu stále větším, ve služby nového; hnutí vniklo i mezi umělce výtvarné; rozpjalo se za hranice; brzy uplatnil se jeho vliv v Norsku a po desetiletí bylo pozorovatelno i ve Švédsku.

Mladí mužové, kteří k hnutí dali náraz, neměli nedostatek ani svobodomyslného ducha, ani vášně a také ani dobré školy předběžné. Byli velmi vzděláni a vyrostli v národním podání. Velkou a novou filosofickou myšlénku nelze zatím za hnutím hledati. Nebylo filosofického genia v malé četě, a kdyby se byl takový vyskytl, byl by nalezl půdu nejvýš nepříznivou. Cesty razící myslitel nikdy nepovstal v Dánsku a nebyl by tam vytrval. Na dánské půdě byl by Spinosa musil životem pykati za své nauky; Arthur Schopenhauer nebyl by nikdy směl vydati své stěžejní dílo. V oné době ubohý dr. Dampe, jenž jediné vyslovil přání po ústavě konstituční, poslán nadosmrti do Christiansö. Jest význačné pro úpornost, s jakou se nově pronikající idee v Dánsku setkávaly, že téhož dne, kdy Darwin umřel, celým světem obdivován a ctěn, rector kodaňské university s tribuny slavnostního sálu vyhlásil mu klatbu. Zdá se, jakoby smělým myšlénkám velkých myslitelů v této vrstvě vzduchové bylo lze jen zcela těžce vznikati.

Co při hnutí dosud chváliti lze, jest jeho čistý poměr k nauce církevní, myšlénková svoboda, s níž stavělo se vůči zvykové mravnosti, a cosi svědomitého v jeho celém uměleckém chování. Podařilo se mu vyzdvihnouti Dánsko umělecky na stejnou výši s ostatní Evropou a tu i tam, v tomto neb onom bodě, i jednotlivé větší země poněkud převýšiti.

Řekne-li někdo: Co to tedy celé bylo? Lze-li mnoho podstatného z toho učiniti, z toho jediného, že kroužek mladých mužů revolucionoval duševní život a literaturu na známém nám dessertním talíři, vzbudil bouři ve sklenici vody, jež zve se Dánskem — tu sotva by se setkal s odporem některého, jenž dožil se naší doby od oněch dnů. To by byl směšný příštipkář, jehož ctižádost byla by s tím spokojena.

Ten jistě nevytáhl si šťastný los, kdo po celý život musil všechny síly vyplýtvávati na převraty v mravenčím kopečku. Námaha, kterouž to vyžaduje, není, pokud se týče jednotlivce, nijak menší, než námaha průkopníka ve velké kultuře, ač opačně triumf v případě vítězství jest naprosto nepatrný. Jak by nám bylo do smíchu, setkáme-li se s mužem, jenž by byl hrd na to, že obrodil duševní život v Lippe-Detmoldu nebo změnil pravopis ve velkovévodství badenském.

To nevylučuje, že v oněch letech proníval mysli nejlepších silný dech svobody. Jacobsen psal o tom v Niels Lyhnovi: Byli opojeni naukami nového, uchváceni silou novoty a oslepeni její ranní září. Byli noví, rozhořčeně noví, noví až ku přehánění, a nikoliv snad na posledním místě proto, poněvadž v nejhlubším nitru skrývala se zvláště instinktivní touha, jež měla býti ohlušena, touha novým nemohoucí se ukojiti, ač tak světově velké bylo to nové, tak všemohoucí, tak vše rozjasňující. Než nicméně jásot zvonění na poplach byl v mladých duších a byla tu víra ve světlo velkých myšlénkových hvězd, byla tu naděje, jako tu byla moře. Nadšení povznášelo je orlími křídly a srdce šířilo se jim tisíceronásobnou odvahou.

To jest básnicky řečeno, sotva však řečeno příliš mnoho. Mezi mladým pokolením nebylo jich málo, kteří měli vědomosti i vůli, kteří věděli, co chtěli, a chtěli, co věděli.

* * *

Mnohé směry skřížily se v duši mladých lidí. Poněvadž pokus sprostředkovati mezi vírou ve zjevení a filosofií stroskotal a oni znali výsledky moderní kritiky bible, chtěli přetrhati pouta, v něž officielní pravověrnost uvrhla církev i společnost. Poněvadž vládnoucí třída objevila se neschopnou z velkých převratů doby čerpati poučení, chtěli zlomiti její jho. Ježto sociálně-revoluční hnutí doby zůstalo nepochopeno a vzbudilo pouze záští, chtěli mu zjednati právo, jaké mu náleželo. Ježto literatura byla provozována jen muži, kteří byli otavou odbytého oddílu věku, chtěli ji na dánské půdě dle sil obnoviti, chudokrevné idealisty, kteří neodvažovali se životu hleděti do očí, odhoditi do všeho ostatního starého železa, básníky nové doby vydupati ze země a jim dáti život pozemský, jejž žili, za básnický průmět.

Utvořila se malá družina, kteráž přála si spolupůsobiti na přetvařování tehdejších poměrů.

V ní byli mladí mužové, jichž jména nepronikla do veřejnosti, kteří však byli vzácnými lidmi a věrnými druhy. Opět jiní byli tam, tak bezvýznamní, že byli protivníky k tomu zneužíváni, aby celé snažení bylo vybájenými raubířskými historiemi sesměšněno. Jací byli, přeběhli po několika letech k nepříteli. Před jejich obrácením však byly v oběh uvedeny o nich všelijaké povídačky, na př. že při schůzích mladých polepšovatelů světa stávali u dveří a každého vstupujícího se dotazovali: Věříte v Boha? Řekl-li ano, byl odmítnut. Ve velkém literárně-historickém díle J. P. Hansena, nedávno vyšlém, uvádí se ještě tento nesmysl jako »oprávněná« anekdota.

Jak rozličné byly vlivy, jichž prolínáním tvořilo se prvé pevné jádro tohoto vojska, lze viděti již z pozorování rozmanitě utvářené duševní kultury těch, kdož vystoupili nejdříve. Na Drachmanna učinila pařížská kommuna mocný dojem a strhla jej s sebou. Nazýval se socialistou nikoliv proto, že seznámil se blíže s nějakou socialistickou naukou, nýbrž že se pokládal a cítil mužem práce a hnusilo se mu panství bohatých. Eduard Brandes dospěl sem od studia východních řečí, náboženství a bájesloví, jež jej duševně osvobodily a vštípily mu lhostejnost vůči historickým, na některém konci Evropy náhodou zděděným předsudkům. Literárně a umělecky byl u něho tehdy, jako u Drachmanna, smysl namířen na větší věrnost skutečnosti, než jak až dotud bylo tam známo.

J. P. Jacobsen vyšel z věd přírodních; byl první z mladšího Dánska, který svůj duševní křest přijal od Darwina. A právě východem od věd přírodních dospěl také k odřeknutí se všech dogmat. Mocně ležela mu na srdci umělecká obroda literatury; přispěl k tomu velikým vkladem oduševněné osobnosti umělce. Schandorph vyšel z řečí románských a položil na vážky své hluboké dojmy nezneмocnělé italské přirozenosti a francouzské zděděné rozjařenosti a k tomu svůj prapůvodní smysl pro skutečno.

Se vzájemností v kroužku nebylo to zvláštní. Bylať rozmanitost talentů příliš velká a závodění příliš vyslovené. Mluvilo li se o této spojitosti jako zapřisáhnutí se ku vzájemnému podporování, jest to až směšně nepravdivé. Bylo neobyčejně těžko tuto malou družinu třebas jen několik let udržeti pohromadě, a byli mnozí, kteří štvali jednoho proti druhému, zvláště snáze vznětlivé proti »libovládě« vůdcově, ačkoliv stále zůstalo nevysvětleno, v čem tato záležela a záležet mohla. Mluvilo-li

se o naturalismu jakožto tmelu, jest to rozhodně mylné. Drachmann byl lyrik, Jacobsen náladový básník a náladový malíř. Teprv při prvých pracích Schandorphových a částečně Skramových, které objevily se 1876 a 1879, nebo při Edvarda Brandesa prvé hře z r. 1881, mohlo se mluviti o naturalismu. Od té doby však, co se družina utvořila, uplynulo ještě pět let až do prvního vystoupení Jacobsenova s »Marií Grubbeovou«, pět let až do Schandorphova vystoupení s »Fra Provinsen« a deset let až ku prvému kusu Edvarda Brandesa.

Ještě nesmyslnější jest, že hnutí chtěli vtlačiti pečeť slovy »problémová debatta«. Výraz »problémy předvésti k debattě«, jemuž odpůrci hnutí tisíckrát se vysmáli, použit byl od svého původce jednou jedinkrát a nikdy neopětován, nejméně jako heslo pro poesii. Byl tak, jak pronesen, úplně oprávněn, měl prostý smysl, že literatura nyní musí pomýšlet jednat o něčem, stavěti se na ideách, zpracovávati idee. Měl ostatně hlubší účinek u Henrika Ibsena a Björnstjerne Björnsona než ihned v Dánsku.

Že to nebyl základ stísněný malicherně vymezenými naukami, jenž tehdy položen byl ku stavbě nové literatury, ukázala doba. Neboť bez podstatné změny proudu rozkvetlo dánské písemnictví zdary nejrozmanitějšího druhu ve všech oborech. Příivrženci dobré literatury minulosti mají ovšem pravdu, vynášejí-li přednosti poesie prvé polovice devatenáctého století. Jest však nespravedlivo k vůli ni přehlížeti veliké množství talentů, které od roku 1870 a po skupině nejdříve vystoupivší bujely.

Někteří současníci jí náležejících mužů projevili, jako P. F. Rist a Vilém Dinesen, až později svou originalitu a došli teprve později uznání. Dva tak velcí talentové jako, Hermann Bang a Henrik Pontoppidan, osvědčili ihned úplně rozdílné, ba téměř protilehlé umění vypravovatelské. Petr Nansen psal své moderní knihy, jež našly četné čtenáře v celé Evropě; Viggo Holm oživoval mravy a řeč starých časů. Karel Ewald rozvinul své mnohostranné, humoristické a žurnalistické nadání, Karel Larsen vlasově psychologická a jazyková pozorování, Sophus Michaelis byl vždy stejně plastickým a malířským jako lyrik i jako vypravovatel. Gustav Wied nejvyšší sílu objevil v komickém. Emma Gadová psala lehké veselohry a Erna Juel-Hansenová vážné povídky. Viggo Stuckenberg, Sophus Claussen, Jan Jörgensen, kteří vystoupili téměř současně, rozvinuli každý sobě vlastní lyrické umění hudby a nálady. Eduard Braumüller romantické cítění oděl v ohebné verše. Niels Möller ukázal se ve verši jako v prose silný a dokonalý. L. C. Nielsen, Valdemar Rördam, Ludvík Holstein, Aage Matthison-Hansen každý pro sebe začal nový tón s bohatším či méně silným nadáním, přece však originelní.

Emar Christiansen, Gustav Esmann a Otto Benzon pokusili se šťastně na jevišti. Poslední svými »Sportsmeny« podal časovou komedii prvního řádu. U Svena Langeho zjevil se samorostlý a neobyčejně plodný talent v románě a činohře, u Jana J. Jensena brutální, avšak nezvykle fantasií obdařený dar povídkářský. Jan Skjoldborg stal se líčitelem domkářů, Eduard Söderberg pronikl »Písněmi z ulice«. Mezi mladšími vypravovateli v prose i verších buďtež vyzdviženi Mylius Erichsen, Louis Levy, Andersen Nex Jeppe Aakjaer, Agnes Henningsen, Jakob Knudsen, Frederik Poulsen, Karel Thalbitzer, Jacob Hansen. Ove Rode osvědčil hravý vtip a Helge Rode samorostlý způsob cítění.

V blízké souvislosti s krásnou literaturou jsou dále historikové Vilém Andersen, Valdemar Vedel, Joal Levin, C. E. Jensen, umělečtí historikové Karel Madsen, Emil Hannover, Th. Bierfreund a největší dánský žurnalista své doby Viggo Hörup. I vlastní dějezpytci, jako Troels Lund, Erslev, Fridericia, i myslitelé, jako Höffding či Wilckens, ba i mladší jazykozpytci, jako Kr. Nyrope či Otto Jespersen, ač krásné literatuře stojí více či méně opodál, vyvinuli se sotva beze všeho vztahu k ní.

V Dánsku jest svobodné pole pro talenty.

REMINISCENCE Z KONCERTU WEINGARTNEROVA.

Veliký orkestr hrál, ohromné těleso, housle zpívaly stříbrnými hlasy, cella zlatými, basy zněly jako zvony hluboké a pozouny hřměly bouřlivě, klarinety výskaly a harfa jásala nebesky, a vzadu v rohu vysoko nade všemi duněly bubny. Mladý hoch bděl nad nimi, radostný, bujarý, rozpálený. Mladinký, bez vousů, kudrnatých vlasů, teplých očí. Svoje bubny hladil, hlavičky palic otíral něžně bílým kapesním šátkem a zamilovaně se díval na svého kapelníka, pána a velitele, jenž se nakláněl hlavou nad celým orkestrem, jej objímal rozpjatýma rukama a nožičky měl strnule sražené k sobě jako egyptský král na freskách malovaný.

Bubeník se připravoval k prvnímu úderu v symfonii. Nesly se tóny, věta vyrůstala a on ji měl důstojně zakončiti. Postřehl, jak kapelník na něj malinko zamrkal, a chvěl se na celém těle. Pozdvihl paličku, zakmital s ní ve vzduchu, zakmital druhou a spustil dlouhé, krásné, slavnostní tremolo. Pak byly jen krátké úhozy a tu on zvedl vždy paličku s bílou hlavičkou, vznesl ji do výše a zas dolů, hrál si s ní jako s míčem. Pak zdvihal obě, přehazoval je v rukou jako sněhové koule nebo čarodějné kuličky a lehounce jimi hýbal, s jakousi grandezzou v pohybu rukou, jako hrál nad poddanými perský šach. A když přišlo krásné, jásavé místo, házel kučeravou hlavou a jeho oči smály se dětinsky a žhnuly jako umělcovy záře. A po každém úderu dotýkal se prsty napnuté kůže, aby dál nezněla, aby nerušila stříbrné hlasy houslí a zlaté cell, dotýkal se lehounce, jako když milenec dotýká se pleti své milenky nebo zahradník vzácného květu, a zase dál provozoval svůj kouzelný tanec s paličkami.

Blížil se konec široce rozezpívané věty. Tóny jásaly a vířily, zpívaly a hřměly a on radostně doprovázel je svým bubnem, v jeho rukou se stával dutý, hrubý buben čarovným nástrojem, on vyluzoval z něho tóny nejměkčí, chvění nejjemnější, jeho buben zpíval tiše a zvonil. Houstlo to všecko, hlas tympánů vážněl a sílil, píseň rostla, rozpínala se, vířilo to kolem něho k šílení a on neztrácel rovnováhy, ani o nejmenší vteřinu se neopozdil, jeho paličky vzlétaly, hlavička se mu třásla, prsty se svíraly, píseň se rozlévala široce, široce a on už nevěděl o ničem a hřměl vášnivě, a přišla poslední síla, poslední vzlet, květ se rozpukl, bílé hlavičky palic vyletěly, dopadly a rusý hoch naposled si zlétl tenkýma rukama, paličky zabělaly se, zakmitly se vysoko nad jeho kadeřemi a byl konec.

M. Veselíková.

HRABĚ FRANTIŠEK LÜTZOW,

autor vynikajících anglických děl o literatuře a historii české, pracuje nyní ve svém letním útulku českém na zámku v Žampachu na velikém anglickém díle o životu a spisech Jana Husi. Kniha tato vyjde o dvou dílech, s četnými illustracemi koncem příštího roku v Londýně. Zároveň píše hr. Lützow anglickou essay o francouzském romancieru psychologu Stendhalovi a českou studii o básníku Swinburnovi

Předplácí se pro Prahu, na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází [s každým] ...ým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk ... se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme ... Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 20. SRPNA 1903. * ČÍSLO 32. *

FRÁŇA ŠRÁMEK:

JEJÍ SVATBA.

To bylo týž den, týž den... Počkejte, připamatuji si jednotlivé podrobnosti. Installovali nového rektora... týž den, týž den. Ve vratech Karolina zaječely chvilkami slavnostní intrády. Dobře si to pamatuji; ta hudba vehnala mi tenkrát pláč do hrdla.

Neboť týž den, tam někde venku, řekněme: někde tam nahoře u Labe, dálo se taky dnes cosi, co by docela dobře sneslo tuto garnituru slavnostních intrád. Nuže, slavnost; a specialisujme: rodinná slavnost. Ano, dobří lidé, rodinná slavnost. Je to přec tak lehko uhadnout, že to byla svatba. Tedy, svatba. Pravděpodobně.

... Bylo několik křestních jmen, která se mi kdysi proměňovala v ústech v cukroví a pubertou krve čeřila se jako jihozápadní vánky. Jedním z nich bylo Zdenka.

Nebyl jsem nikdy hrubý; ani tenkráte nebyl jsem hrubý. Když mi poslali snubní lístek, řekl jsem velmi způsobně: nu, uznala za vhodno způsobiti mi malou bolest. A bubnuje prsty o snubní lístek, chodil jsem po pokoji. Pak jsem si všiml, že vrážím do nábytku; odstavil jsem všechen nábytek do jednoho kouta a chodil tak až do večera. Pošetilost je vlastnost, která nás neopouští: he-he, tohle vypadalo jako zločin na mně spáchaný. Chvilkami zašustilo něco v pokoji, jak sukně usedající ženy; to se přišla Zdenka se mnou rozloučit. Vysvětlovala; bylo to tak srozumitelné. Tohle a tohle, dvacet reelních důvodů; ano, jsem poražen. Poděkujte se mi, nepřijdu nikdy strašit Vaše svědomí. Ne, to mi nemějte ve zlé, že Vás tak mé oči vyssávají. To Vás tak do své duše ukládám, věčně tam budete ležet; to mně přec můžete dovolit. Můžete, neboť je to celkem velmi nevinná věc. Ale on Vás bude líbat... a... he, he, jeho právo má vlastně dosti široký obsah... Na tohle jste si nemyslila, skutečně ne? Nuže, já na to myslím; měl jsem Vás hodně rád, proto na to myslím. A chcete-li, rád to uznám: proti tomu všemu nelze pranic namítat. Tak, tak; buďte hodně šťastna a mějte hodně dětí. Hodně šťastna, hodně šťastna...

K večeru přišel jeden můj přítel; zůstal stát na prahu a vykřikl.

Ošklivý smích tlačil se mi do úst

»Člověče, jak jste sem vešel, nemaje roucha svatebního?...«

— — — — — — — — — — — —

V té době jsem ukojoval svůj hlad po ženě takovým obyčejným exemplářem. Bylo to vždy pro mne aktuelní: míti ženu. I tenkráte jsem ji měl. Plavovlasý, sentimentální animal, takový k ničemu nenaladěný výraz, žádná žíravina na dně oči, řemeslně modelovaná ústa naplněná něčím až bezbožně laciným, žádná vichřivá křeč pod kůží a žádná disposice k žhavějšímu zatoulání se snu a touhy... Byla to náhoda, která mně ji poslala do cesty, a já lehkomyslně přijal, co náhoda nabízela. He-he, kdybych měl hodně peněz, stal bych se jistě virtuosem v tom, čemu se říká vydržování a střídání milenek... Pokládal bych si asi za čest, žíti neustále v nezbytné garnituře feminin. Nuže, tohle byla perioda hodně lehkomyslná: má citovost vegetovala jak nevrlé lišejníky, blondýně stýskalo se jak tulačce v polepšovně. Formě bylo vyhověno: měl jsem skutečně ženu. Někomu je teď z toho smutno. I tenkráte bylo někomu smutno. Říkal si: poušť. Říkal si: zima. Ano, nepěkných slov tenkráte užíval pro to, čemu teď říká lehkomyslnost. Jeho touha po ženě byla vždy jak živé, obolavělé maso: a teď písečný

vítr téhle pouště a tahle zima! . . . Pak přišlo to; snubní lístek. Nějaké prudké, jarní vody vrátily se do starých řečišť. Tu bylo něco, co nebylo kdysi jen formou, ale v čem byl jednou i obsah. Je kdes žena, kterou jsme milovali. Bylo tu tajemství, v které jsme my nahlédli; a my jsme hodně sobečtí. Máme pro tu ženu tiché vzpomínky, které se melancholicky usmívají, a které nutí k vypravování, když přichází večer; neboť forma se uvolnila, a my si navykli myslit, že jsme onu ženu přestali milovat . . . Ale naše sobeckost a ješitnost je hodně kategorickou; kéž by nás ona žena neranila nikdy tím, že se dává jinému muži . . . Dovedem podepsat tolik theorií: ne, z nás není žádný vzteklým mouřenínem Schön, schön mein Schmerzenskind. Ale ty detailly, hehe, ty detailly, že »dává se jinému muži — nu? A jevištěm defiluje . . . nu, řekněme: komické zvíře, které řičí a pláče . . . Komické zvířátko . . .

V těch dnech se asi plavovlasé děvčátko ledačemus divilo Bývalo tenkrát někdy podobno polekané myšce, jindy opět cosi vzdorovitě křečkovitého naježilo se jí v obličeji. Míval jsem tenkráte pro ni tóny, které by bohatší duši zmučily; jí působily jen nevolnost toho, který se diví a nechápe. Je na příklad nedělní odpoledne. Mokré, zimavé mraky vlekou svou dotěravou špínu nad ulicemi; lidé mrzutě proudí a zastavují se před restauranty v rozpacích, mají-li vejít; v rozlehlých oknech přeplněných kaváren míhají se tága a bíle skvrny novin. Dora navléká si cestou rukavičky. Pravda, má hezkou, malou ručku, ale kdysi jsem zpozoroval, že má rozpíchané prsty. A mně právě teď to napadá, právě teď. Stávám se podrážděným. »Proč myslíte, Doro, že je to hezké, oblékati si na ulici rukavičky?« Čekáme na tramway. Popel z cigaretty upadl mi na zimník; Dora zvláštním mazlivým gestem mi ho oprašuje, její loket přilehl na má prsa. »Vy mě máte ráda, viďte, Doro?« Směji se při tom drzým, červivým smíchem; ano, bohatší duši by to zmučilo. Přijíždí tramway, vsedáme. Jedem, Dora mi něco povídá; neposlouchám jí a krčím rameny. Bože, jak je to ubohé — ubohé, Dora, Dora . . . He, he, srdce nemá, co by řeklo. Optejme se srdce, zde . . . Vám je to přece ale, paní Zdenko, úplně lhostejno, co já si dnes v neděli někde v Praze v tramwayi myslím; je Vám to přec lhostejno, co mé srdce říká, není-liž pravda, paní Zdenko? A Doru . . . ne tu mi nevyčítejte; bylo by to nespravedlivé. Kdybyste chtěla, ani se již na Doru nepodívám. Ano, něco ošklivého jí řeknu, do očí jí plivnu. Já se sice již nepamatuji, ale Vy jste jistě neměla rozpíchané prsty; Dora má rozpíchané prsty. Dora má mnoho špatných vlastností. Ne, nemá vůbec žádných vlastností; je to k neuvěření malá duše. Dora vůbec není; je sice někde Dora, ale mé srdce o tom neví. Cítím, že dívám se na Doru cizíma očima; bohatší duši by to jistě zmučilo. U Olšan sestupujeme a jdeme kus silnicí. Nahé, chudé stromy jak černé drápy zejí pod smutným nebem, hnědé zbytky zaprášeného trávníku podobají se vylínalé srsti, která neuchrání před zimou, a smutek odumřelých polí teče v duši jak usedavý pláč. Za námi v levo jak černá tratoliště válejí se dýmy Žižkova, v pravo žaluji bílé zdi vinohradské nemocnice. Dva jízdní strážníci projeli kolem nás. Je tu lomcující zármutek záhonů, když už i astry zemřely . . . Dora však nic necítí a bzučí si písničku. »Máte tvrdou duši, Doro . . . »Vy pořád něco máte . . .« Nenávistný chumel hrne se mi do úst. »Ano mám, mám . . .« Chce se mi vydávit ze sebe několik prudkých, zlobivých vět, ale náhle urývám; ona má k neuvěření malou duši. Pak po chvilce tiše, jakobych po pěšinkách vlastní duše šel a jenom k sobě hovořil: Měl by být přece někdo, komu možno si požalovat, poprosit ho, aby ulevil, aby tolik bolesti neposílal; nebo někdo, koho možno za všechno tohle učinit zodpovědným, za všechno tohle marné vzpínání ramen, za všechnu tuhle bídu srdcí a divadelní lež, za všechnu ironickou osudnost našich cest, které nikdy nevedou tam, kam naše touhy zastonaly . . . Doro, jak je to smutné, jak je to smutné! Člověk, který tohle všechno si uvědomí, neměl by se nikdy smát . . . Ano, nebudu se už nikdy smát . . .« Dívám se Doře do očí; je tam všechna ta bída života a malých srdcí, uličnicky přefilosofovaná v nutnost, posvěcená frivolní písničkou. Zjedovatěl jsem opět; rozprostřená v duši bílá plátna smutků nadula se jak vzteklým vichrem, roztancovala se jak sukně opilých holek, v krvi zahučela tmavá zvonění, bylo mi do skřípání zubů, do skřípání zubů . . . »Řekl jsem, smutné? Ne, není to smutné, Doro . . . Je to hnusné, hnusné, hnusné . . . A ty . . . ty . . . Myslím, že tě poznávám; měl jsem jednou ošklivý sen, v tom jsem tě asi viděl . . . A Zdenka, Zdenka . . . ah, ano . . . vy jste sestry, rodné sestry, holubičky sivé . . . Bůh s vámi, nevzpomínejte zlým, jako já nevzpomenu; ano, ano . . . Ach, že nemám pekelnou ruku Feliciena Ropse! . . .« Dora se asi . . . diví. Je to jasné, diví se. Byl jsem již takový v těch dnech . . .

— — — — — — — — —

Pak konečně přišel ten den. Měl jsem pocit něčeho hrozného, co se přiblížilo.

Tu noc spal jsem málo; dole v ulici třískal vítr svítilnami, opilci křičeli, zaječela píšťalka strážníka. K ranu nějaký upírovitý sen ubil mi hlavu a zadýmal ji rudým, mátožným kouřem. Procitnu; přišlo to nejdříve v mlhách, sahalo po mně jako nejistě tápající ruce, proletělo mi to pod kůží jak o kosti ťukající vítr a pak už to stálo určitě přede mnou, padlo mi to na hlavu a na prsa, syčelo mi do uší svůj hadí zpěv, drtilo mé rty zrádnými, jedovatými polibky, rylo nehty v mém mozku, cynicky se chechtalo v mé oči . . .

Slzy se mi vařily v očích, škubal jsem rty, chtěje volati: Zdenko, Zdenko! . . .

Ale hory ležely na mých prsou, hory sopečného popela, a zasípal jsem jenom: Satane, Satane, Satane!

Houpačka lítá a na ní stojí ona; já tu houpačku nerozhoupal.

Někdo jiný ji rozhoupal, někdo jiný; ty ruce dovedou rozhoupat, unést, zobjímat, drtit . . .

A ona lítá, oči napěněné rozkoší, rty pobouřené hladem krve, sršivý vlas, a tepny zdivočilé jak hrozny; ať bůh se smiluje nad duší, až houpačka dolítá . . .

Neboť, kdo houpačku rozhoupal, také houpačku zastaví.

A ona nechá se pak od něho nésti; jaké to jsou silné ruce, které ji nesou, na celý život se jim svěří, na celý život . . .

Zapřel jsem pěsti do spánků: chceme se tak někdy násilně postaviti nad vši bolest, a hlasem, který se ještě láme, udílíme slovo rozumu.

Je to celkem uznaná rigorosnost tohoto, která si nás podmaňuje. Pečlivě sehnaný materiál dovoluje mu nalézti důvody pro všechno a proti všemu. Záleží nám na jeho dobré pověsti a nechceme ho viniti ze sofistiky; jeho paradoxa mají rozhodně nepopíratelnou cenu.

K vůli historické věrnosti nutno však konstatovati, že tenkráte . . .

Ano, tenkráte byly tu živly, které nedovedl přesvědčiti, byly tu živly, které ho překřičely. Známe ty živly, měli jsme je vždycky v opovržení; konstatujeme jenom: onen fulminésní diplomat měl tenkráte skutečně politováníhodné postavení.

Měli jsme snad nějaké zlé sny tenkráte; po létech nejsou už tak trapnými.

Tak to bylo nějak: Před týdnem dostal jsem snubní lístek; celý ten týden jsem utíkal, plíce jsem si rozerval, krev mi tekla z úst, takový to byl útěk; konečně dnes jsem doběhl; pozdě; stojím před zavřenými dveřmi. Jsou to obyčejné dvéře, ale je na nich přece něco neobyčejného: Bez roucha svatebního vstup se zapovídá . Dívám se na svůj šat; je to zvláštní. Je to nějaký zelenavý, srstnatý oděv; myslivecký, říkám si. Sejmu klobouk: věru, péro za kloboukem. A u brašny se mi houpá zastřelený sokol. Náhle cítím, že nesmím vejíti; nemám roucha svatebního. Pláč ve mně teče, jako veliké, tiché řeky, hladím sokola, má trochu krve na svém peří, a šeptám tiše: krev, krev . . . Teď někdo uvnitř za dveřmi mluví. »My všichni, pane ženichu a paní nevěsto, máme k osudu jedinou prosbu: dej vám hodně štěstí!« Ano; to je správné, my všichni. Já také. Uznal bych ovšem za vhodno podotknouti, že . . . Ne, to je vlastně disharmonický tón; jsem skromný, stojím tu za dveřmi, a mám také jedinou prosbu k osudu: hodně štěstí. Teď se tam za dveřmi ale něco stalo; jakobych už ani nestál u těch, ale u jiných dveří. Jsou to rozhodně jiné dvéře; nějaké sladké šelesty a vůně růží bloudí okolo nich. Malá černá kočka sedí na prahu, vrtí se koketně a mnohomyslně, jakoby olizovala nějakou pikantní historku; její očka jsou však ironická. Nevím, proč se mé srdce stává náhle tak nepokojným, nějaká úzkost žene se ke mně jak přicházející vítr, vlastní můj dech stává se mi cizím, ode mne odděleným, do mé vlastní tváře pekelnou hrůzu chrchlajícím. Zakřikuji svoji krev; neboť jest to hukot řeky, která všechno přehlušuje. Pak konečně mohu slyšeti . . . He he; jsou přece různé věci, které možno slyšeti na prahu svatební ložnice. Je to hodně tradicionelní, hodně tradicionelní; mythus, ano. Praxe snad . . . snad . . . není tak, řekněme . . . mythické . . . A tohle byl zlý sen, rozpálená hlava, oční důlky naplněné purpurem a solí, tohle byl zlý sen. Registruji jen fakta, bolest lze tak těžko registrovati. Zlý sen, zlý sen . . . Rozkopnu dvéře, stojím v pokoji. Vím, že oni vztyčili se na svém svatebním loži, ale já je nevidím; neboť v témž okamžiku vymrštila se od prahu kočka, zakousla se v moji šíji a všechen život mi vypila. Jen hlas mi zbyl, přízrak mého hlasu; a já slyšel ten hlas, jak tiše hovoří: »Sokolíka jsem, paní Zdenko, zastřelil, sokolíka . . .« Ano, tohle říkám; dokonce snad se také při tom usmívám. Je to takové přiblblé nakřivení rtů; i tomu možno říci úsměv. »Sokolíka jsem paní Zdenko zastřelil, sokolíka . . .«

Oči se mi vrátily ze snů; tiše procházely se pokojem, jako někdo, kdo vrátil se z pohřbu a komu vše zdá se býti oloupeno o jednu barvu, o jeden zvuk. Krev se vykřičela; zbyla už jen šedá, tichá píseň, řeky slz, které už tekou tiše, aniž by ohlodávaly břehy. Neplakaly oči, tam dole to plakalo. K tomu, co podobalo se velice ranám, přiblížil se někdo s vonnými mastmi. Dílo bolesti bylo dokonáno; tělo sňaté s kříže bělelo, kůže vzlykala, přijímajic mazlení vánků. Ta směšná, loyální duše lidská přijala opět jeden křest bolesti; jest to . . . he, he . . . velmi ušlechtilý názor, že jest již taková její cesta ke slávě. Výchovný, differencující element, řekněme.

Když jsem vstával, zatočila se mi hlava. Myslím, že jsem si řekl: to nic není, to nic není. Ani do zrcadla nezapomněl jsem se podívati; zkrásněl jsem nějak tou bolestí, tak se mi zdálo

Pokrač.

DVĚ PÍSNĚ JAROSLAVA KVAPILA.

JAKO V POHÁDCE.

Vše bylo jako v pohádce,
a na všem ležel hvězdný svit
jen ruku vztáhnout, zasmát se
a slovo promluvit!

Víš, že jsi stál už na prahu
všech vidin a všech zázraku?
Jen odvahu, jen odvahu,
ty plachý tuláku!

Než letní noc se rozední,
tu odvahu jsi míti směl . . .
A tys to slovo poslední
zas hrdě zamlčel.

Je ráno, nocí sklamané,
a na všem slzí rosná tíž –
a pohádkou to zůstane
a nesplní se již!

IMPROMPTU.

Zas bylo to jak okouzlení,
kdy není bouř a není klid,
zas tvoje krev se marně pění,
a zase budeš mlčky žít.

Je mužný věk to roku mých?
Je červen duší úrodných?
Či byly to jen toulky slastí
kams do neznáma nad propastí?

O kráso duše usmířené,
rci, zdali vubec bolí to?
Noc nádherná se světem klene –
je po všem, víno dopito . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVROPSKÝ ŽIVOT A VLASTENECTVÍ.

Často mne překvapuje vymezená určitost názorů našich lidí. Některým vlastenectví a nacionalismus znamená ignorování a uzavřenost vůči všemu co se děje za hranicemi naší vlasti Svatováclavské, jiným celá vznešenost a moderňost kosmopolitismu spočívá v zapření myšlenky vlasti, v odcizení se rodné půdě, v lhostejnosti k řeči mateřské.

Snad by bylo lépe, kdyby v těchto názorech vládlo méně intransigeantství. Ale my, Čechové, jsme tak vznětliví a citliví, naší filosofií je ryc nebo nic, a pro odstiny nějakého filosofického clair-obscuru není místa v duši české.

Jsem upřímným vlastencem českým. Svůj cit národní a slovanský našel jsem v cizině, po prudké a nedlouhé krisi duševní. Ale vlastenectví, jak u nás se počíná nyní vyvíjet, zvláště v jistých kruzích literárních, zdá se mi nebezpečným Jedná se o důležitou otázku: chcete úzkým nacionalismem ohloupiti národ, nebo jej chcete kosmopolitismem vzdělati a posíliti? O tom třeba promluviti stříz'ivě a bez vášně, s vědomím vážnosti problemu, a s úplným zapřením osobních antipatií.

Neruda a Vrchlický bořili pověstnou čínskou zeď. »Lumír« byl jim nástrojem.

Teď však, jak se zdá, čínská věž počíná se znovu zvedat z rozvalin a citliví lidé jí rekonstruují proti drsným vichrům ze severu a morovým vanům ze západu . . .

Právě teď, kdy snobismus a polovzdělanost jistých proletářských apoštolů a aristokratických estetů přivedly do mody u mládeže vedle sadismu a perverse poh'avní též opovrhování archaistickým fantomem vlasti, zavládá na druhé straně to nejúzkoprsejší vlastenčení, nad nímž by zkoprněl Havlíček i Neruda.

Jsou nadšenci u nás, básníci, oficiálové, učitelové, literáti i setníci ve výslužbě, kteří pokládají nevzdělanost za ochranu češství proti cizáctví. Jen tak dopracujeme se k ryzímu češství, tak zachováme »vůni Čech a vůni Moravy«, tak uplatníme svou individualitu, když budeme se povalovati za pecí a když nebudeme se starat o to, co se děje v nemravné Francii, pedantickém Německu, v degenerované Italii. Jen na východ uděláme malý průlom do své čínské zdi k vůli slovanskému soucitství.

Byl jsem často jistým tiskem a kritikou vyhlášen za buržustního vlastence nebo plebejského chauvinistu. K vůli změně mohu se vystaviti nebezpečí, že budu označen jako internacionalista' bude mi to působit stejné potěšení jako obvinění ze šosáctví a chauvinismu.

Nemohu se spřátelit s naším vlastenectvím právě proto, že jsem vážně vlastencem. Česká otázka, naše budoucnost, snad chvíle blízkých zápasů vyžadují jiných mužů, nežli jaké nám chce vychovati naše vlastenecká literatura.

Naše otázka je otázkou malého, ohroženého národa, vrženého na křižovatku Evropy. Náš inteligent, zejména ten, který jako literát či novinář má sloužiti věci veřejné, musí jinak pojímati své povinnosti, nežli jak si představují někteří bodří národovci . . .

Nežijeme idyllu, nemůžeme se ponořiti, zapřísti do lenošního snění o slávě minulé, ani hověti si v rozkošných, lahodných cetkách, písničkách a tancích, okrašlujících národopis náš. Žijeme v trudném zápolení, snad octneme se před posledním bojem na život a smrt, a tu musíme být jinak připraveni, nežli jsme . . .

Budeme li lomit rukama a prolévati slze nad tatíčkem Riegrem (jaká nechutnost vůči památce velkého, osvíceného muže!) a budeme-li u vytržení nad krásou českých měst, českých spolků, českých kalendářů a koženkových povídek a maloměstských historií, pak ovšem budeme státi vůči velké, kulturní a politické soutěži evropské i vůči nebezpečí nám hrozícímu tak naivně bezbranní, jako pastouškové z idyllických salaší.

A jaký to bude boj? Na jedné straně otupělost národní, cynická necitelnost internacionalismu a na druhé změkčilá sentimentálnost a nevzdělanost vlastenecká . . . Tak má státi vůči Evropě národ nejsilnější a nejosvícenější, který své husitské pluky vysílal k Baltu, svou diplomacií a politikou vítězil v Basileji, imponoval Francii, opanoval Polsko a Uhry a jehož hlavní město bylo střediskem nejbohatší evropské činnosti kulturní a umělecké? Smutně hledím na naše pokolení . . . psal Lermontov.

Od těchto všeobecných úvah zabočím k literatuře.

»Pryč s cizotou,« volají někteří vlastenečtí básníci a povídkáři, kteří ve svých erárních a magistrátních kancelářích se úzkostlivě uzavírají před cizinou . . . a životem. To však ještě neznamená, že by přes odpor proti cizím vlivům byli originální, čeští, slovanští.

Na druhé straně pak najdete takové zbožňování všeho, co přichází z ciziny, zejména exportní literatury dekadentní, že vyrábí se jen imitace francouzských a německých vzorků.

Obě literatury, vlastenecká i imitační mají to společné, že jejich zdrojem je pouze kalamář a nikoliv život. Schází jim krev života, tep života, síla a vášeň života a při sebe větším talentu působí pak mdle neb vyumělkovaně. Je dusno v té literatuře, kde čpí prach knihoven a ztuchlost kanceláří, kde se poesie topí v inkoustě.

Umělec má žít a znát svět a především má býti ve spojení s duševním vlněním evropským.

Takový život nezamezuje plodné samotářství, naopak, ale naprosto vylučuje salaše a chaty Robinsonů . . . Umělec má do sebe ssáti všecky dojmy životní, všechny zkušenosti, poznatky, vědění, radosti a utrpení, má tolik poznati života, aby tím hlouběji pronikl k jeho podstatě

Tak potápěč tím více musí nalapati vzduchu, aby tím hlouběji se ponořil ke dnu.

Kdo byl nejblíže hlubinám pravdy, kdo nejvýše vzlétl k slunci poesie? Jen ti, kteří žili nejvíce, jejichž duše měla lehká křídla, kteří nechřadli v prachu knihoven a kanceláří a nestali se těžkopádnými svou pedantskou učeností a naivní svou neznalostí životní. Byli to často lidé světáčtí, dobrodružní, zhýralí, nedůstojně a nechvalně žijící, jako Byron, Stendhal, Poë, Musset, Baudelaire, mladý Tolstoj, ale tvořili, jak bohatý, zmítaný, bouřlivý život jejich je inspiroval, a proto jejich díla jsou tak věčně svěží vedle literatury vyčtené a vykonstruované . . .

Teď vedle toho postavte básně, romány, povídky těch, kteří ze školních škamen přešli hned do ovzduší kanceláře, a jejichž mělký proud životní byl vždy vymezen hodinami úředními, nikdy nezabočil vírným tokem do dobrodružství a volnosti.

Avšak vedle nedostatku životnosti velké části naší literatury vyskytuje se stále větší nedostatek kulturní zjemnělosti, všeobecného vzdělání, poznání širokého duševního proudění evropského.

Vychování literární staví nyní menší požadavky, nežli za času počátků činnosti Vrchlického, Zeyera, Čecha, Arbesa. Tehdy za Nerudou vyšla řada nejen skvěle nadaných, ale i skvěle vzdělaných a osvícených mužů, kteří rázem pozvedli niveau české literatury. V jejich stopách přišly jiné generace, ještě raffinovanější erudice literární, umělecké a filosofické, jež sice nepřinesly elementy tvořivé originality, ale přiblížily nás k životu evropskému.

A teď? Duch maloměstský, všedně sousedský počíná nabývati převahy v literatuře a odsud proniká do našeho veřejného života pod etiketou falešného nacionalismu. A toto vlastenectví úzkoprsé, maloměstské, žvanivé a vzdychavé, banální a sentimentální, jež obnovuje čínskou zeď, ohlupuje a oslabuje národ, zavírá oči před cizinou, opožďuje nás vůči vášnivé, inteligentní, vzrušené soutěži evropských národů, těch velkých, dominujících svou prací i kulturou, i malých, dvojnásobně vyzbrojených a otužilých i vycvičených vzděláním a energií, toto vlastenectví je nejhorším, nejzhoubnějším vlastenectvím. Dokonč.

KAREL NOVOTNÝ:

BEZ NÁVRATU.

Do loubí modravých hrad zlatým svitem kýval,
sad čarošumný plný slunce byl
a hudbou stříbrnou přes bílých růží příval
vodotrysk zářný luzně ševelil.
A letem sličným tiché klenbě vstříc
sněžila křídla třpytných holubic.

Zavzněly štíty, blýskla roucha smavá,
vzplál divý polnic vír a bubnů bouř a ryk,
tlum ořů dal se v let a jako hvězda žhavá
zazářil v slunci každý bojovník.
Znik' dusot komoňů, jen bílý kalich zbyl,
stín paní líbezné — ten v žal se nachýlil.

Líc nyvě bělostnou vlas zlatý hebce vroubí,
pod brvou hedvábnou chví modrý oka vděk,
jak v rosném kývalo by tiše loubí
dvé nerozvitých po-ud fijalek,
skráň plane růžemi a bílá říza ráda
kol těla štíhlého se v útlých rysech skládá.

Růže se kloní, zefýr vlhce dýchá,
noci své růže, jitra záře pnou...
Jdou stíny večerní a smutná paní tichá
zří slzným okem v dálku mlhavou.
Slyš zoufalý ten vítr loubím lkáti:
Ach, hradu pán se z boje nenavrátí!

Ujal se podzim tesklivé své vlády,
ledová mlha chvátá z černých hrud,
sníh padá ztišeně a zářně do zahrady
a smutná paní čeká doposud —
ztrnulým okem do borů se dívá,
zkad beznadějná noc jde, zádumčivá —

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Adame, dojdi si pro Anýžku sám. Všichni tam zůstávají, jakoby tam každého o hlavu zkracovali, kdo vejde. Honem, Adame, zhurta!«

Adam šel kuchyní do komůrky Anýžčiny, sobě již povědomé. Šel jako člověk svůj, ve cizí, kterému jest ostýchati se, tiše jít a tiše mluvit.

Vešel. Ještě mezi dveřmi oznamoval: Čas je sedat Vozy jsou připraveny, koně zapřaženi, čekají vás!

Co Anýžku tak dlouho zdržovalo?

Když Králencka vstoupila do komory, Anýžku obouvali. Seděla na lavici při okně, jež bylo otevřeno. Pod oknem šuměl širokorunný topol. Svěží vzduch proudil komorou. Bylo v ní dnes neobyčejně živo, dokonce ne tak ospale, jako když v ní Adam nalezl spící Anýžku.

Anýžce pomahala při obouvání děvečka. Vlastně nepomahala, sama ji obouvala do vysokých, šněrovacích botek, sáhajících dobře do poloviny jikrnatých lýtek, nadětých do bílých punčoch.

Jdu pro vás,« oznámila Králencka, »muži jsou již netrpěliví.«

»Hned to bude,« děla děvečka.

»Pochvátneme si,« řekla Bakulka, jež po posteli rozkládala sukně a jiné kusy šatstva, vybrané z malované truhly, jejíž víko bylo otevřeno a víčkem přítruhlí podepřeno. Kdo by myslil, že povrch peřiny na to vystačil, byl by na hrubém omylu, ani ponětí by neměl o tom, jak důkladně strojili Bakulovu Anýžku, když ji vypravovali k notárovi podepsat kontrakt.

Bakulka měla kříž nemalý, místa se nedostávalo. Komora byla neprostranná a při tom rozmanitými předměty jako napěchovaná. Byly tu kromě postele dvě almary, jedna starší, druhá nová. Starší politirovaná višňově, nová pivově. Tato je připravena do Anýžčiny výbavy. Nad postelí je bidlo peřin, jež také budou Anýžčiny. Všecky jsou povlečeny čistým kanafasem, nedávno vypraným a vymandlovaným.

Králencka jen se podívala na peřiny a vdechla nosem vzduch, a již věděla, že má před sebou něco velmi spořádaného, co vydává o hospodyni nejlepší svědectví. To jsou ty peřiny, z nichž do dvou ustlali Králenci, když přišel k Bakulovům zaklepat. Haněl, že Bakulka dává do peřin čistý prapor a nacpává je jako žoky. Ženskému dílu žádný muž nerozumí, kdež pak! A srdce pro ně nemá. Myslí jen na koně a na koně, a peřin mohlo by pro něj nebýt. Ale za to jak srdce dobré hospodyně zatepe nad takovými peřinami, jako jsou zde nad ložem Anýžčiným! Že jsou nabity čistým puchem a že bývají, jak se patří, často vykládány na slunce, aby se neslehly a kypré byly, vycvičený hospodyňský čich pověděl matce Adamově hned,

jak do komory vkročila. Jaký to zvláštní zápach! Ne právě vůně, ale jemninké, příjemně dráždivé čpění, plné tajené smyslnosti a tlumené touhy rozkoše.

Ať si kdo říká co říká, ať si muži nepochopují, ale staré matky dobře vědí, proč přidávají takovou důležitost peřinám, když své mladé dcerky připravují ke stavu manželskému!

Další předměty jen sumou odbudeme.

Středem stropu uprostřed zavěšen byl na houžvích chlebník, na němž mezi každýma dvěma oblouky byl postaven pecen chleba. Chléb byl ještě jako čerstvý, neboť pořádná hospodyně píká každou sobotu. Na almarách byly otýpky příze; stůčky natkaného plátna srovnány na dně almar. Mezi almarami tvořily hranici čtyry malované židle, na sebe položené, také zhotovené do Anýžčiny výbavy. I místečko mezi nohama židlí je zužitkováno. Jsou tam ovázané hrnečky, a není-li v obou med, v jednom je nepochybně. Vůně ho prozrazuje. Za dveřmi stojí velká plechová máselnice, na jejímž víku je vytepáno sedm hvězd a přiletována dvě zlatá slunéčka.

Sednout není kde ani nač. Královencka je v komoře sama čtvrtá. Stojí u dveří a pozoruje.

»Sedněte si, máte-li nač,« žertovně ji zve Bakulka.

»Nepřišla jsem sedět, ale sedící pobídnout, aby se zdvihli.«

»Hned to bude,« zase řekla děvečka a šněrovala.

Konečně došněrovala, šněrovadla zavázala na kličky tak, aby se neztratily jejich mosazné konečky, nýbrž aby se házely při každém kroku.

Anýžka byla obuta. Děvečka měla z jejich nohou takové potěšení, jakoby jejich sochařem byla. Potěžkala je na dlani, pohladila po nártu i po lýtku.

»Rozejdi se, Anýžko,« řekla děvečka.

Anýžka se postavila. Na vysokých špalíčkách v malém prostranství, zmenšeném tolika předměty, zdála se ještě vyšší a ztepilejší, než byla.

»Jestli pak mne nyní pozdraví?« pomyslila si Královencka u dveří, jež uznávala shovívavě, že Anýžce nebylo hned možná vyskočit a běžet k ní, když vstoupila.

Anýžka učinila několik volných, odměřených, ale pevných krokův a stanula před Královenckou, jež na ni pohlížela s obdivem, láskou i pýchou, neboť už ji považovala za svou dceru. Anýžka se jí líbila ještě mnohem víc, než po prvé. U Královenců na podívané Anýžka byla nastrojená, nyní rozestrojená. Tehdy nebylo ještě možno rozebrat, co z její sličnosti padá na vrub Židův a švadlenin, a co je krása její rozená. Nyní Královencka vidí, že na tělesné schránce Anýžčině není chyby. Ruce jsou nad lokte obnaženy. Královenec prohlížel jen dlaně jejich a nazval je herbávnými. Málo toho, celé jsou herbávné. Nejsou to válce, kterým se podobají ruce děveček a podruhyň, nejsou to ani silácké ruce mužské. Svaly jejich jsou mírně oblé, mírně oblé je také hrdlo, pod nímž košile činí široký kruh, uzavřený na prsou svázanou tkaničkou.

Královencka s Anýžky oka nespouští, ale sama ustupuje, až se tísní v koutě za dveřmi. Scvrklé její ruce se zchromlými od práce prsty sepjaly se na životě. V dobrotě a skromnosti své umiňuje si ještě pevněji než dříve, že za Anýžku všechno udělá, aby jí lopota krásy nebrala, pokud jí neubere věk. Libuje si Anýžku, plna obdivu ji pozoruje znaleckýma očima. Pravdu o ní přinesl Královenec, když byl u Bakulů na zaklepané.

Ale jedno Královencku mýlí: že Anýžka při svém krásném a na pohled statném těle je tak mdlá a nehybná. Královenckou všecko šije. Kdyby byla na místě Anýžčině, vrtěla by sebou jako vlček. A Anýžka jakoby spala, jakoby neuvažovala, že Adam Královenec je ženich, jakého možná není na celém Puďácku. Již ta radost by ji měla oživovat, aby byla jako rtuť.

Anýžka skutečně kráčí jak ospalá. Víčkám jaksi proto, že hedbáví jejich řas je příliš těžké, nechce se pozdvihovati. Jsou přizavřeny, oči jen uzounkými štěrbinkami probleskují. Ale co je to všechno platno, krásná je na ni podívaná! Zvláště dnes. Otevřeným oknem z korunatého topolu padá do celé komory zelené světlo. Ono zbarvuje pleť Anýžčinu, kde na ni dopadá, ze zlatova na olivovo. Mnoho Královencka viděla panenských podob, ale žádná nebyla jak Anýžka.

Děva došla ke dveřím. Zastavila se a zůstala stát. Kdyby dvéře byly otevřeny, snad by byla šla dál, bůh ví kam. »Jestli pak mne pozdraví?« myslí si Královencka a tlačí se do kouta.

»Anýžko, což nevidíš?« otázala se Anýžky matka. »Kdo pak to k nám přišel?«

»Teta ze Lhoty,« odpověděla Anýžka. Odpověď nezůstala dlužna, nikoli. Když se jí ptali, odpověděla, ale aspoň slůvko »Likařovy« si zadržela.

»Tak ji přece přivítej!«

»Vítám vás, teta.«

»To je málo. Musíš ruku pocelovat.«

Anýžka se zvolna pootočila, zvolna se schýlila, zvolna pojala Královencku za ruku, zvolna ji políbila.

Královencka přece si v duchu požehrala: »Ta aby měla deset mužů, a deset tchyní; všech deset tchyní by se strhalo, jen ona ne!« Ale takto se Královencka usmívala a poctu odmítala.

»Jen se zachovej, panenko, ještě mi ta čest nepatří.«

»A nyní ještě jednou pěkně přivítej.«

»Vítám vás, teta.«

»Ne tak, to je málo. Řekni: maminko.«

»To neřeknu!« Anýžka prohlásila hlasitěji a určitě.

Z přítomných žádná si té odpovědi hrubě nepovšimla a váhy na ni nepoložila. Sama Králencka ji obrátila v žert.

»Nechte mi mou Anýžku. Hleďte, jak je spravedlivá. Každému dává jen, co mu patří, a nedá, dokud si nezasloužil. Ale, osoby milé, nezapomínejte, že mne sem poslali pobídnout vás, abyste si pospíšily.

»V botkách došlapuje dobře,« ozvala se děvečka, pociťujíc potřebu odůvodniti, že nepustila Anýžku ze svých rukou zbytečně.

»Hned budeme hotovy,« děla Bakulka. »Zde je šněrovačka, Anýžko.«

Králencka přiskočila a chopila se šněrovačky. Nebyla zvyklá nehybně se dívati na lidi, když mají na spěch, a nepřichvátati jim na pomoc.

»Já budu šněrovat a ty zatím rovnej, co ještě obleče.«

Anýžka neměla ničeho proti tomu, aby ji Králencka šněrovala. Postavila se do prostřed komory a dala se od Králencky obsluhovati.

Šněrovačka byla ze světle modrého hedbáví, na němž byly veliké květy, podobné pivoňkám. Šněrovadlo červené.

Králencka hladila na Anýžce košili, objala tělo její šněrovačkou, jež se zpředu šněrovala a zakrývala zde pouze život. Při tom nemohla nepodiviti se nahlas hojnosti půvabů Anýžčiných.

»Pán bůh požehnej,« řekla pobožně.

Prostrčila šněrovadlo do druhé a třetí dírky, do páté a šesté, do deváté a desáté, navinula si je na háček prstu, zatáhla.

»Tělo jako mramorové,« prohodila podle pravdy. Tím dala na jevo, že se jí špatně šněruje. Ovinula si šněrovadlo ještě jednou, zatáhla ze vší síly — tu máš, šněrovadlo ve dví!

»To jsem to vyvedla,« pravila Bakulce, ukazujíc jí, co se stalo.

»Nic nevadí, máme v zásobě ještě druhé a třetí,« chlácholila ji Bakulka a hledala nové šněrovadlo. Králencka přetržené vyndala, nové nastrčila, zatáhla — šněrovadlo se přetrhlo.

»Tělo jako ze zvonoviny,« řekla opět a Bakulka se usmívajíc podala jí šněrovadlo třetí. Lahodilo jí, jak Králencka o kráse dcery její se pronášela. Ona sama, Bakulka, povšimla si, jak zelené světlo pěkně svědčí pšeničné pleti Anýžčiných tváří, šíje a ramenou, ale nenapadlo jí v myšlenkách pro to slovo. Králencce přišlo na jazyk. Ano, taková je dnes Anýžka: jako ze zvonoviny.

Přetrhlo se i třetí šněrovadlo a Anýžka nedošněrována. Bylo třeba jedno druhým našít. Bakulka našívala, Králencka znova na Anýžce rovnala košili, zdaliž ona se někde nepodkládá a není příčinou, že nelze kraje šněrovačky dobře stáhnouti. Na bocích košili hladila, na ňadrech načechrávala, aby byla kyprá.

Našité šněrovadlo nepraskło, protože Králencka při šněrování vydávala méně síly a šněrovala tak, aby jen spodní konce byly až k sobě přitaženy. Co výš, Králencka stahovala slaběji a slaběji, tak že kraje šněrovačky se rozstupovaly.

Konečně došněrováno. Králencka zastrčila konce tkanice za šněrovačku a vzala všechnu vinu na sebe, řkouc: »Nejsem zvyklá na takovéhle šněrovačky, které se šněrují; my šněrovačky zapínáme na knoflíčky. Za to ti, panenko, zavážu šátek, že toho žádná u vás nedovede, uvidíš.«

Děvečka nyní na Anýžku navěsila několik sukní rozličných barev. Spodní byly kanafasky, prostřední měly hedvábné podsazení, svrchní byla všecka hedvábná. Strojička do sukní třepla, až se rozvlály. Při tom pozorovala dole, nevykouká-li žádná, zapadá-li záhyb do záhybu, mění-li se podsazení duhou. Měnilo se, jen bylo třeba některou sukni někde povytáhnout. Ještě jí ovázala dlouhý a široký hedbávný fěrtuch, jehož kraje vzadu se stýkaly, a honem přinesla z kuchyně stoličku bez opěradla. Na ni posadily Anýžku, odhrnuvše jí sukni hedbávnou, matka jí rychle připjala korály a podala Králencce střapatý hedvábný šátek, aby jej tedy zavázala.

»Važ, a já se zatím taky přistrojím. Hnedle vás dohoním.«

Králencka vázala, vázala . . . . Kdo ví, co to je, vázat selské panně šátek na hlavu? . . . Vazačka měřila, ovíjela, přihlazovala, rovnala, zahýbala, prohýbala, roztřepávala střápy, zkoušela, jak padnou cípy . . . Práce nekonečná.

Ještě nedovázala, když mužové poslali pro Anýžku Bakulu.

»Hned budeme hotovy,« pravily mu obě matky a Bakula zůstal, čekaje a se dívaje. Učinilo se mu při tom tak dojemně, jakoby již Anýžku čepily na svatbu. Kochal se svou dcerou, milo mu bylo patřiti, jak ji obletují. Všelijaké myšlenky a pocity se mu přihlašovaly, mezi nimi také závist. Zažehral si v myšlenkách jak obecní kovář: »Zde je špatná obec, nejlepší koně a nejlepší děvčata dávají tu ze vsi.« Jakýsi hlas mu šeptal: »Nedávej Anýžku do půjďácké země!« Ale připamatoval si matčiny důvody proto, aby ji dali, přisvědčil jim a díval se již pokojně. Tak se zakochal a zamyslil, že ani nepozoroval, že čas utíká, a on Anýžky nevede.

Jiný hedbávný šátek ještě ovinuly Anýžce o ňadra. To již mnoho času nevyžadovalo.

Anýžka byla dostrojena.

V tom okamžiku vstoupil Adam. Pokrač.

JOSEF MÜLDNER:

SEVERNÍ MOŘE.

(1903.)

OPĚT U MOŘE.

To není poprvé, co tvoje, moře, vlny
mi v duši vlévají svou bouři i svůj klid.
To není poprvé, co tvojí slávy plný
sám v sobě člověka se snažím utišit.

Já chudší, bídnější jsem se zas k tobě vrátil,
neb loni ztratil jsem, co dřív jsem plně měl.
A letos nemám nic, co nabyl bych, co ztratil
a co na břehu tvém bych nyní oželel.

Mně připadá, jak by má láska čistá
dřív k tobě nebyla; jak byl by to jen vděk.
Neb nyní vidím to, že nemáš pro mne místa,
kam nejpalčivější bych vrh' ze vzpomínek . . .

Tys' loni těšilo. Mne zpíjely tvé vlny.
Tvá bouře tišila, a tišil mne tvůj klid.
Však letos zdá se mi, že tvojí slávy plný
přicházím naposled se s tebou rozloučit.

PŘÍLIV.

Ten moře krok stopovat nelze ti.
Tak tiše jde jak večer do samoty,
ku zemi blíž, v zálivu objetí.
Ty nerozeznáš jeho tajných kroků.
Kde písek lesk' se v škeblí perleti
v měsíčním světle, v moře mění se,
a loď, ležící klidně na svém boku,
na vlnách vstala, vznesla stožár výš,
hotova k odplutí teď lehce vlní se . . .

Vše utichlo . . . Zvuk žádný nejde blíž.
Jen malá můra, rušitelka snů,
oblétá světlo mého balkónu.
Vděk velký se mne náhle zmocňuje.
Vděk, který chtěl bych tomu moři říc'.
Loď, přílivem jež vstala, odpluje.
Vyzvedne kotvy, plachty vzdouvajíc
a duši mojí před odjezdem řekne:
— Čekej!

DNES TEBE, MOŘE . . .!

Opřený o hůl, se sklopenou hlavou
jdu břehem mořským opět oslněn.
Jdu šumem moře, tiše, vzrostlou travou.
Dnes moře, moře nechám mluvit jen!

Ostrove severní! Kdys krása tvého břehu
ku zpěvu nadchla mladou duši mou.
Sílila pýchu, sílila mou něhu
a vítězila mocí tajemnou.

Ostrove severní! O tobě písní vřelou
se v Čechách kdosi cítil unaven.
Ostrove, odpusť! Prosím duši celou!
Dnes nechám moře, moře mluvit jen.

Se tvého břehu do dálky jsem hleděl,
tvůj zpěv jsem chtěl v své sloky zaklíti.
Já tebe ptal se, tys' mi odpověděl . . .
Dnes moře, moře! nechám mluviti.

Já nechci dnes, by krása těšila mne.
Je škoda ji. Vše může těšiti.
Ať někdo jiný mluví dneska za mne.
Dnes moře, moře bude mluviti.

Vše bude tak. My na záď svojí lodi
pod vzdutou plachtou sobě usednem.
Nás cestou hejno racků vyprovodí,
mé oči zří tak rády mizet zem . . .!

KRÁSCE Z FÖRU.

Já hluboké tvé oko viděl z blízka,
v něž jak by všechny svoje těžké hoře
a všechny bouře své, ty krásko Frieska,
v ně uložilo na dno tvoje moře.

Snad o lásce to snilas' ve svém černém trachtu,
snad její slova ti v tvé duši ještě zněla.
Však já tě viděl stopovati plachtu,
jež ve vlnách se kdesi potácela . . .

Šlas' davem lidí, hudbou promenády.
Šlas' nevidouc všech obdiv, zadumána.
Já vím, v té hudbě že ti jako všady
stenala v duši těžce lodní lana . . .

Ostrova vůně, větrů, ledů, moře
to byla mi tak náhle tebou blízka,
v tom promenády šumu vůně tvého hoře,
ty neznámá, má smutná krásko Frieska.

FEUILLETON.

TAINE A AULARD ČILI PROFESSOR A GENIUS.

Velký spor se strhl v politickém i literárním tisku francouzském pro Tainea, autora »Počátků současné Francie«, a »Historie literatury anglické«, jenž patří k vůdčím duchům devatenáctého století. Krajané Taineovi chtějí postaviti velkému muži pomník v Ardennes. Obrátili se k vynikajícím učencům, spisovatelům a politikům, aby utvořili slavnostní komité. A tu se stalo něco neočekávaného. Professor historie Aulard z pařížské university, jenž dosud nijakým veledílem nepojistil nesmrtelnost svého jména, ale jenž se stal poněkud známým pro svuj zvláštní způsob výkladu francouzské revoluce, prohlásil, že Taine je zpátečník, nacionalista a bůh ví co, jen ne historikem. Taine není oblíben u lidí nyní vládnoucích ve Francii, jeho vysoký a volný duch byl vzdálen všeho franc-maçonství a klerikalismu katolického i protestantského, a svými názory by se jistě nezavděčil Combesovi ani Reinachovi.

Skutek Aularda, nevýznamného professora a politického fanatika dreyfussovského, je zjevem sektářské nesnášelivosti, jež nemá úcty ku práci vycházející z jiného tábora a jež ve své služebnosti obává se snad skloniti se před geniem z odpurné strany.

Taine byl Francii tím, co Anglii Carlyle, a je velkolepá odvaha professora Aularda, jenž odmítl spolupůsobiti pro pomník Taineuv, poněvadž Taine není »v žádném směru historikem«. Tento čin Aulardův připomíná nám, s jakou ironií mluvil Schopenhauer o duchu vládnoucím nad kathedrami . . . Aulard zanáší do Francie, kde dosud vládla noblessa úcty k talentu a duchu, i když jsme nesdíleli názory jeho, barbarství českých mravů, neboť dosud jsme měli my privilegium trhat vše, co nevyšlo z naší obce, církve, kliky hospodského stolu. Pan Aulard by vřele ocenil ony české kritiky, kteří dovedou býti tak shovívavými a snadno nadšenými k literárním rekrutům i veteránům své armády, ale kteří jsou strašni a neúprosni vůči každému, kdo nejde s nimi, nebo kdo snad dokonce stojí proti nim. Pro takového literárního franctireura neexistuje ani mezinárodní právo švýcarské, při dopadeni bez milosti se odpraví . . . V očích pp. Krejčího neb Skácelíka byl by Taine jako u Aularda autorem bourgeoisie a zpátečníků, byl by odsouzen.

Případ Aulardův je karakteristický a bude snad zajímati u nás i ty kruhy, které před lety jméno Taineovo vepsaly na přední místo svého programu reformatorského.

Pan Aulard tvrdí, že Taine byl sice pracovitý, počestný muž, ale vášnivý a tak systematický, že jeho dokumentace je pochybená a fantastická. »Z jeho fantasie,« píše Aulard, »vyšla karikatura historie Revoluce nebo spíše pamflet filosofický a politický. Od té chvíle, kdy je Taine pouze pamfletistou v historii, myslím, že se má jeho politickým spoluvěrcům ponechati péče o jeho pomník. Mluví-li se o Taineovi jako o muži stejného významu s Renanem a Pasteurem, reklamuje-li se pro něj Panthéon, musím doznati, že podobné myšlenky jsou mne velice vzdáleny a že zejména překvapí studenty, kteří sami verifikovali dokumentaci Taineovu a zavřeli jeho knihy, aby jich více neotevřeli.«

Je to nízký útok politického strannictví na suverenitu volného genia. Taine, jenž byl učitelem a inspiratorem našich mladých let, byl nám proto tak drahý, že representoval úplnou neodvislost spisovatele a myslitele. Nesloužil žádné straně a nesklonil se před žádným dogmatem, nepřisahal na prapor rudý ni bílý. Sloužil jen pravdě. Neznal nijakých ohledů, politik, pokrytectví a poněvadž byl neodvislý a osamělý, znepřátelil si všechny strany. Byl stižen klatbou klerikálů i pronásledován pamflety socialistických demagogů. Demokratický professor Aulard vyhostil dnes Tainea z vědy jako před lety princezna Mathilda zavřela před autorem »Počátků současné Francie« svuj aristokratický salon. Taine byl velmi nenáviděn, neboť celý jeho život byl věnován jen práci a myšlence, a s povýšenou ironií díval se na komedii dne.

Taine byl nenáviděn školomety, poněvadž tento nejdůkladnější, nejpřesněji dokumentový historik měl lehký temperament umělce a dovedl psát i stránky světácké filosofie do modního žurnalu »La vie parisienne«.

Taine byl nenáviděn politiky, poněvadž se stejnou volností posuzoval hrdiny revoluce i císařství. Robespierre i Bonaparte byli mu stejně cennými materiály práce a nechtěl se zavděčiti ani monarchistům ani republikánům. Taine byl a je nenáviděn internacionalisty a »svobodnými mysliteli«, poněvadž měl v úctě ideu vlasti a národnosti a cit náboženský. A proto teď historik a sluha radikálů a socialistu z parlamentu, p. Aulard, ve své směšné epištole prohlašuje: »Ať si Taineovi postaví pomník lidé z pravice a katolíci, neboť chtěl nás přivésti pod jho všech mocí minulosti.«

Je to celkem historie stejně kratochvilná jako poučná a vyzírá z ní celá ubohost nesnášelivého politika a kantora před velkostí svobodného, neodvislého genia.

V. H.

Z RUSKÉ LITERATURY:

Jubilea dvou zapomenutých: P. A. Katenin. — V. A. Slěpcov.

Ruská literární historie v posledních měsících zaznamenala dvě jména, jejichž zvuk téměř nic nepraví současnému čtenáři, jež však přes to svou literární prací, a více ještě svým vlivem a styky svými ve společnosti své doby zasloužila plné pozornosti; neboť nositelé jejich byli významnými činiteli v kulturním proudění literárního a uměleckého života na Rusi. Jména tato, na něž ke vzpomínkovým dnům jejich výročních dat úmrtních navázáno bylo v ruských literárních revuích několik velmi zajímavých reminiscencí, patří mužům, kteří působením svým o plné čtvrtstoletí byli od sebe vzdáleni. Pavel Aleksandrovič Katenin byl vrstevník Puškina a Gribojedova, s nimiž oběma důvěrné přátelství jej pojilo, a padesáté výročí jeho smrti padlo v první letošní dny červnové. (Zemřel dle ruského kalendáře 23. května 1853.) Naproti tomu Vasilij Aleksějevič Slěpcov požíval značného vlivu v literárním světě petrohradském v letech šedesátých a sedmdesátých, spolu s N. G. Černyševským a Někrasovem. Dne 23. dubna letošního jara uplynulo právě 25 let ode dne jeho smrti. Oba — Katenin i Slěpcov — byli do značné míry typickými repraesentanty své doby, oba kouzlem svojí osobnosti a znamenitou silou svého ducha dovedli kolem sebe soustřediti současný svět literární i umělecký, i jest jenom přirozeno, že kulturní a literární historie, třebas opozděně, přec jen nezbytně při svém definitivním vytváření musí se vrátiti k jejich jménům a vymeziti i určiti přesně po zásluze jejich význam a místo, které jim v celkovém obraze národního vývoje náleží.

I.

P. A. Katenin, jehož hojné a namnoze velmi důvěrné styky pojily téměř se všemi jen poněkud vynikajícími členy spisovatelské družiny let třicátých a čtyřicátých minulého století, prodělal ve věku velmi mladém již skvělou kariéru vojenskou. Narozen 11. prosince 1792 na statcích otce svého v Kostromské gubernii (újezd Kologrivský), účastnil se jako dvacetiletý důstojník slavného pluku preobraženského vlastenecké vojny v pohnutém roce 1812, bera podíl v krvavých srážkách u Borodina, Lützenu, Bautzenu a Lipska. Tomuto horkému křtu válečnému děkoval Katenin rychlý svůj postup, při němž již v roce 1820 jmenován byl plukovníkem. V té době měl téměř již desetiletou působnost literární za sebou. Převahou byly to však pouze ozvuky hojné jeho četby, překlady a napodobeniny klassiků — Vergilia, Ossiana, Gessnera. Veršované pokusy své, epiku i lyriku, od roku 1810 uveřejňoval v nejrůznějších žurnálech. I na themata

z dřevního života staroruského se odvažoval, jako »Mstislav Mstislavič«, »Pěvec Mlad«, »Stará událost«, a jiné.

Mnohem většího významu, než tato činnost literární, bylo působení Kateninovo v Petrohradě, kde shromáždil kolem sebe divadelní a umělecký svět petrohradský. Byly tu tenkrát dva kroužky hereckých a literárních adeptů, které v tichosti závodily o předáctví — kroužek knížete Šachovského a Kateninův. Tento mohl se chlubiti, že z něho vyšla řada znamenitých představitelů umění dramatického, především slavný tragik ruského národa V. A. Karatygin (zemřelý později v témž roce, kdy Katenin, 1853, v mladém ještě věku 49 let). V době té Katenin byl horečně činný. Ovládal dokonale několik jazyků: francouzský, německý, vlašský, španělský i latinu klassickou. Četl velmi pilně a horlivě překládal, hlavně ovšem pro divadlo, jemuž ztlumočil francouzské klassiky Racine-a a Corneille-a. Dramatický pokus jeho původní »Hostina Jana Bezzemka« nepadá tu příliš na váhu. Na škodu dramatického umění domácího byl Katenin brzy z této společnosti násilně vytržen. Koncem roku 1822 zbavil ho tehdejší gubernátor petrohradský práva navštěvovati divadlo za to, že činně súčastnil se demonstrace, při níž vypískána byla herečka K. S. Semenová, a za nedlouho na to docílil toho týž gubernátor, který od delší doby choval již různé kyselosti proti Kateninu, že byl z Petrohradu vůbec vypovězen.

V tomto nuceném vyhnanství na rodných statcích v gubernii Kostromské strávil Katenin asi deset let, nechtěje se v hrdosti svojí snížiti k prosbě o dovolení k návratu, jsa přesvědčen o nespravedlivosti a krutosti svého trestu. Nesl jej ovšem velmi těžko hlavně v prvních letech, jak o tom svědčí dopisy k Puškinovi, které odtud posílal. Nečinnosti však se zde neoddával, naopak tím horlivěji obíral se zamilovaným svým divadlem a literaturou. Napsal tu mnoho básní lyrických i epických, složil i pětiaktovou tragedii »Andromacha«, kterou Puškin vysoce cenil, ukončil řadu překladů z franČiny. Při tom pak četl velmi mnoho, takže Puškina i Gribojedova, nejdůvěrnější přátele Kateninovy, znalost jeho starých i novějších klassiků uváděla v úžas, jemuž několikrát dali volný průchod. Výsledkem bohaté četby Kateninovy byly kritické jeho články, vyšlé v »Literaturnoj Gazetě« barona Delviga v roce 1830 pod záhlavím »Rozvahy a rozbory«. Puškin vážil si velmi těchto kritických úsudků Kateninových, nazývaje autora jejich jediným ruským kritikem své doby. Ve zvláštním vydání poslední hlavy »Jevgenije Oněgina« zmiňuje se o něm s uznáním jako o jemném kritiku a zkušeném umělci. V jednom ze svých listů Kateninu na jeho ves posílaných píše Puškin: »Není-li nám třeba žurnálu podobného, jako je »Edinburgh Rewiew«? Hlas spravedlivé kritiky je u nás nezbytný; kdo, ne-li vy, má spíše přiložiti ruku, zmocniti se veřejného mínění, a dáti naší slovesnosti nový, jistý směr? Mimo Tebe není u nás dosud kritika. Mnozí (mezi těmi jsem i já) jsou Tobě mnohým zavázáni. Odvykl jsi mě jednostrannosti v literárním úsudku a jednostrannost jest zhouba mysli. Kdybys byl ochoten rozhovory svoje přenésti na papír, prokázal bys znamenitou službu ruské slovesnosti . . .«

O důvěrných stycích Kateninových s Puškinem a bohaté jejich korrespondenci vzájemné mnoho podrobných a zajímavých zpráv podal Anněnkov ve svojí knize: »A. S. Puškin. Materiály pro jeho biografii.« S druhým velikým poetou své doby, s Gribojedovem, znám byl Katenin již od roku 1817, dříve, než s Puškinem. Napsali společně komedii »Student«, v níž posměchu vystaven byl Žukovskij a jiní představitelé romantismu. Úsudků a rad Kateninových Gribojedov velmi si vážil, třeba že se s nimi i ve všem nesrovnával. Pozoruhodný je onen dopis Gribojedovův psaný Kateninovi, v němž autor »Hoře z rozumu« zastává se tohoto svého dramatu proti Kateninovým poznámkám a výtkám. V jednom ze svých dopisů Gribojedov takto ocenil vliv, jaký měl Katenin na jeho literární činnost: »Je Ti volno opraviti mě, kdykoli uznáš za dobré, a vděčně i se zájmem to přijmu. Netajil jsem se tím vůbec před nikým a častěji jsem opakoval, že jsem Ti zavázán zralostí, rozsahem, ba i originálností svého nadání, je-li ve mně vůbec jaké . . .«

Pro vývoj ruské literatury dnes ovšem nepočetné kritické práce Kateninovy mají větší cenu a význam, než všechna jeho plodná a bohatá činnost básnická. V nich uložil Katenin svůj soud a rozbor poesie evropské, řecké, latinské i novoevropské, zde vyslovil také názory své na divadlo. Tu jeví se býti Katenin vášnivým přívržencem klassicismu v literatuře, staví Homéra na výši nedostižnosti a za vzor básníkům. Se zvláštním interessem překládá Corneilla a Racina, a napodobí je ve vlastních pracích. Káře silně romantiky, počítaje k nim vůbec všecky literární reformátory a protivníky klassicismu. Zvlášť náruživě staví se proti romantismu v dramatické literatuře, která je nejbližší jeho osobním zájmům a sympatiím. Tíhnutí Kateninovo ke klassicismu svádí ho tak daleko, že před »Komedií mravů« dává přednost »Komedii intrik«, neboť nachází v ní více »vpravdě-dramatických předností«. Prohlašuje sebe za protivníka romantismu, ukládá při tom literatuře tytéž celkem úkoly, jaké jí kladli i romantikové: od literární práce žádá pravděpodobnost a přirozenost. Ve vlastním díle svém leckde jeví patrnou snahu po rázu národním, čímž své doby i výtek některé části kritiky došel, jak vypravuje V. J. Grekov. Dle toho ve skutečnosti Katenin jeví se býti protivníkem pouze toho »romantismu, jehož otcem na Rusi byl Žukovskij, poetický strejčínek čertů, jemuž německé a anglické vědmy byly neteřemi«.*) Maje vrozený vkus umělecký, cenil Katenin po zásluze takové spisovatele, jakými byli Puškin a Gribojedov, třebas i nebyli přívrženci jeho zamilovaného klassicismu. Nadšen byl »Jevgenijem Oněginem«, jehož považoval za perlu Puškinovy tvorby. Současně však v »Ruslanu a Ludmile« neviděl víc, než »povídku, zbavenou koloritu doby, místa i národnosti.« Konečně ještě jeden karakteristický doklad jeho názorů: Oceňuje Puškina i Gribojedova a miluje Byrona, neměl Katenin dosti pochopení pro přednosti Shakespeara, jehož stavěl níže francouzských klassikův.

Při definitivním súčtování s významem Kateninovým bylo zajímavo věnovati poněkud širší pozornost jeho názorům kritickým. Byl vzácným zjevem své doby, mužem neodvislého úsudku, uměleckého vkusu a hlubokého, širokého vzdělání. Již tím je platně určeno jeho vynikající místo mezi ruskými spisovateli první poloviny devatenáctého století.

II.

První, kdo v novější době na neprávem zapomenutého a vysoce originelního belletristu V. A. Slěpcova upozornil, označuje jej přesně předchůdcem tak oblíbeného u dnešní kritiky i obce čtenářské Ant. P. Čechova, nebyl nikdo menší, než hrabě Lev Nikolajevič Tolstoj. K srovnání tomu přivedly jej asi bystře a nervósně psané čity Slěpcovovy, kreslené namnoze ostrými realistickými rysy a provanuté zatrpklým pessimismem, který tak příznačným jest i Čechovovi. Jisto jest, že svým upozorněním vlivný filosof jasnopoljanský získal si zásluhu o rehabilitaci bohužel tak záhy zemřelého umělce, pro něhož název prvního pravého a národního humoristy po Gogolovi je stejně zasloužený jako čestný.

V. A. Slěpcov narodil se 17. července 1836 ve Voroněži jako potomek staré a bohaté šlechtické rodiny. Po výchově ve šlechtickém institutě Penzenském pobyl nějaký čas na medicinské fakultě moskevské university, avšak nevydržel tu dlouho. Tenkrát bylo v modě »chodit mezi lid« za účely etnografickými. Tak na vybídnutí etnografického oddělení ruské carské Zeměpisné Společnosti vydal se i Slěpcov koncem let padesátých s tlumokem na zádech na takové pěší putování po Vladimirské gubernii. Nadán od přírody znamenitými a bystrými

*) V originále obraz nepřeložitelný doslovně.

*

vlohami pozorovacími, poznal na cestě své mnohé vážné stránky národního života. Brzy vystoupil s krátkými črtami, do nichž tyto vzácné a cenné poznatky svoje ukládal; takové črty a povídky objevily se nejdřív v žurnále »Russkaja Rěč«, potom i v Sěvernoj Pčelě« (»Severní Včela«) a v »Atheneu«, a jimi rázem obrácena byla pozornost literárních kruhů na mladého pisatele. Roku 1862 Slěpcov stal se spolupracovníkem »Sovremennika« a od té doby práce své výhradně zde tiskl. Začátkem let šedesátých přestěhoval se vůbec do Petrohradu a, maje už tehdy dosti zvučné jméno ve světě literárním, seznámil se tu rychle s předními činiteli tehdejšího ruchu veřejného. Tak s Černiševským, Někrasovem, Jelisějevým, Vodovozovem.

Slěpcov nepsal mnoho, nepracoval překotně. Avšak každou novou prací obracel na sebe vždy větší pozornost, získával vždy větší oblibu mezi čtenáři. Tak deset let jeho pobytu petrohradského bylo opravdu stálým vzestupem na dráze literárních úspěchů. Začátkem let sedmdesátých však náhle vážně onemocněl a odebral se v léčení na Kavkaz, kdež bohužel ztraceného zdraví nenašel. Proto odjel odtud na statky matky své do Saratovské gubernie, kde nemoc jeho pomalu, však zhoubně pokračovala, až tu zhasl v plném rozpuku jara roku 1878.

Soubor spisů Slěpcovových, vydaných teprv za devět let po jeho smrti — na podiv při tak originelním autoru a při značné jeho oblibenosti — je na větší ještě podiv pouze neúplný, a dosti ledabyle sestavený. Soubor ten zabírá jediný pouze svazek, v němž první místo zaujímá Úryvek z cestovních zápisek pěšce«. Dále jsou tu »Scény z nemocnice«, Chovanka; vesnické scény«, »Nocleh; podměstské scény«, kratší povídky a obrázky »Svině«, »Na železné dráze«, »Večer«, »Mrtvé tělo«, »Rybolovci«. Konečně delší povídka »Těžká doba« a pět hlav z nedokončeného románu »Dobrý člověk«. Toť celá žeň po znamenitém talentu, který v nejkrásnějším rozvití svém, na vrcholu tvůrčí činnosti bolestným processem smrti stržen byl náhle s dráhy tak slibně a bez odporu skvěle nastoupené.

V obrázcích Slěpcovových dle látky zřejmě možno rozlišiti dvojí směr. Jedny líčí národní život ruský, ruského venkovského mužika, druhý kreslí život tříd kulturních, civilisovaných, v plném a sytém prostředí. Tomuto druhému směru třeba přiznati nejsilnější a i formálně nejvyspělejší dílo Slěpcovovo, povídku »Těžká doba«. Všecky pak povídky vyznamenávají se živým, výrazným líčením, jemným oduševněním, ča-to i psychologicky správným a hlubokým prolnutím jednajících osob. Sloh jejich charakterisován je ostrou úsečností, ba lakoničností, která až na škodu je někde plnému rozvinutí děje, za to však dodává značné reliefnosti kresleným typům a obrazům. Podivuhodnou zvláštností líčení Slěpcovova jest: nepodává skoro nikde přímou charakteristiku svých osob, nýbrž charakterisuje je nepřímo pomocí fakt a vlastních rozhovorů v průběhu děje. Povídkám selským, mužickým, nelze nevytknouti při všech přednostech jakousi povrchnost líčení, anekdotičnost, kterou životopisec Slěpcovův V. J. Grekov vysvětluje jako zvláštní rys povahy spisovatele, který zde podlehl náladě své doby. Byla to nálada ovládající mnohé, a povstala vlastně z reakce proti idealisování mužického života, jak je pěstovala jedna skupina spisovatelů let čtyřicátých (D. V. Grigorovič). Že vlastnost tato u Slěpcova je celkem jenom navyklou manýrou, o tom výmluvně svědčí okolnost, že někde ji zcela pomíjí a v kresbě národních typů pozoruhodné pravdivosti povyšuje se ke scénám hluboce procítěným a dojemným. Dobře o tom svědčí povídka jeho »Chovanka« (v originále »Pitomka«).

Největší prací Slěpcovově, zmíněné už povídce »Těžká doba« (»Trudnoje vremja«) věnoval M. Protopopov výbornou studii v žurnále »Sěvernyj Věstnik«. Povídku Slěpcovovu prohlašuje za pokus o umělecké zobrazení čistě ideových proudů společenských, podávající jemné psychologické spracování typů v ní líčených. Že zde dosahuje talentovaný autor nesrovnatelně větší ještě hloubky, než v povídkách mužických, je lehce vysvětlitelno tím, že svět tady líčený duševně stojí mu nesrovnatelně blíže, než svět venkovský. Vedle toho má povídka i ostře tendenční, ba útočný hrot, který v době jejího vzniku byl nanejvýš interessantní. Autor vysmívá se tu totiž bezohledně »umírněnému liberalismu«, který omezuje se na široké záchvaty chtění a skrovné jenom skutky, v důsledcích svých pak jest toliko starostí o vlastní blahobyt. Svrchovaně zajímavá bystrost, prohlédající správně lžiliberalismus, který v málo letech potom zaplavil celou Evropu!

Významná role, kterou hrál Slěpcov ve středu literární společnosti petrohradské i v různých kroužcích mládeže, podmíněna byla nejen vynikajícím jeho talentem, nýbrž i osobním jeho kouzlem jako člověka. Jeho krásná, oduševnělá tvář, jeho přívětivé, dobrodušné chování společenské, dětsky roztomilé a při tom svrchovaně elegantní ve slohu své doby, získávaly mu na ráz srdce všech, kdož se s ním seznámili. Paní A. J. Golovačeva-Panajevá vypravuje ve svých vzpomínkách, že »u Slěpcova v hlase bylo cosi laskajícího, takže lidé prosté třídy, i ti nejmračnější a největší nemluvové, stali se hovornými a otevřenými«. V málo známé společnosti ostýchavý, v kroužku dobrých známých byl Slěpcov zajímavým a duchaplným besedníkem, výborným vypravěčem a neúnavným čtenářem. Pln vznětu pro všecko dobré a světlé, projevoval vždy jemný smysl a hluboké pochopení pro věci pokroku. Přijev do Petrohradu v době největšího a nejpalčivějšího rozruchu ženské otázky, Slěpcov horlivě zabýval se její propagandou, a i praktickou činnost ve prospěch její platně rozvíjel. Jeho iniciativou a vedením zařízeny okamžitě soukromé vědecko-populární přednášky pro ženy. A brzo na to zařizoval knihvazačskou dílnu a zase překladovou kancelář cizích jazyků a kancelář pro opisování rukopisů — to všecko k zaopatření práce ženám, které za vyšším vzděláním dojížděly do Petrohradu. Chvilkové neúspěchy nedovedly ho odvrátiti od vytčených cílů, pracoval nehlučně, nestaraje se o populárnost, stále zaujat nějakou světlou myšlenkou. Toto ustrojení jeho života vysvětluje dojista i malou jeho poměrně plodnost literární. Druhou příčinou její byl i zvláštní poměr Slěpcovův k vlastním pracím literárním: necenil jich příliš vysoko, a nestaral se příliš o úsilnější v nich pokračování. Už nedlouho před smrtí svou odpověděl zmíněné paní Panajevé na výtku, že od doby prvních svých literárních debutů tak málo napsal: »Nebylo u mne síly přinést něco velmi dobrého, a psát věci prostřední nebylo chuti. V první době psal jsem horečně, však pomalu jsem seznával, že nestojí za to, zavodňovati literaturu svými povídkami. Rozhodl jsem se, pokud nenapíšu něco velmi silného, že nic nevytisknu . . .«

Kritika i obecenstvo, nejen tehdejší, nýbrž i dnešní — okázali se býti soudci mnohem méně přísnými, než byl autor sám. I v tom projevila se vzácnost jeho ducha a jedinečnost talentu, tak světlými stránkami lidskými i uměleckými vynikajícího mezi ruskými spisovateli let šedesátých.

V. Červinka.

Předplácí se pro Prahu, na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. ZÁŘÍ 1903. * ČÍSLO 33. *

T. DUBROVSKÁ:

ŽIVOT BYCH . .

Život bych ti chtěla dát,
touhy své a mladé sny
kdybych mohla jedenkrát
s tebou nazpět — do vesny!

S tebou celé jaro prožít
ve smíchu a radosti —
do svých teskných písní vložit
touhy tvojí mladosti!

U tvých nohou klečet zticha —
poslouchat zpěv slavíků,
kterak země sladce dýchá,
voní květy šeříků . . .

Ve větvích jak ševeli to
zvukem drahých pocelů . . .
a co něžné touhy skryto
v tajůplném ševelu!

Jak den v bílých mlhách mizí,
na květy se snáší sen . . .
ve vánku se houpou břízy,
v rudých mračnech hasne den . . .

Hvězdy zřít — jak na blankytu
jasnou nocí začnou plát . . .
a při jejím skvoucím třpytu
tvoje oči celovat!

Život bych ti chtěla dát —
touhy své a mladé sny —
kdybych mohla jedenkrát
s tebou nazpět do vesny!

JSME.

Jsme dětmi tvými jako jiní,
velký Kriste náš!
Jak ti, již v zlatohláv se halí,
a ti, již hlad a žízeň pálí,
jak ti, již chodí s hrdým čelem
a které jednou na dně stmělém
v prachu uhlídáš! —

Jsme bratři všichni, sobě rovni
matkou naší zem!
Ten chuďas i ten mocný vládce,
král, sluha — i vrah na oprátce —
jsme dětmi tvými, tvojí duši,
nám soudit bratra nepřísluší —
k tobě všichni jdem'!

A jednou, Kriste, před tvou tváří
poklesneme v prach!
Ten chuďas i ten v zlatohávu,
ten král i vrah svou skloní hlavu,
ten bídák, lhář — ten rozum dětský
a ty nás, Kriste, přijmeš všecky
na svůj svatý práh! —

VÁCLAV HLADÍK:

EVROPSKÝ ŽIVOT A VLASTENECTVÍ.

Dokonč.

Snobismus mezinárodnosti nebo posa chauvinismu jsou stejně naivní a pozbývají čím dále, tím více modnosti. Evropsky vzdělaný praktický člověk uznává internacionalismus jako nejmocnější výbojný a organisační prostředek velkých ideí humanitních a zachovává si cit vlastenectví, vrozený pud lásky k rodné zemi a rase své, jako přirozené obhájení kouzla, síly i hrdosti své individuelnosti. Je-li politický chauvinismus často pošetilostí, je literární chauvinismus naprostým nesmyslem.

Chcete se hájit tímto chauvinismem před vlivy ciziny? Před porušením zahraniční kulturou? Před poněmčením, pofrancouzštěním, poangličením českého ducha?

Pak by ovšem logickým důsledkem těchto názorů byl vlastenecký analfabetismus. To by znamenalo ochrnutí duševních sil českého národa

v té době, kdy máme býti otužilými, tvrdými, připravenými.

Literární chauvinismus je nejen nesmyslným, ale je i nemravným a protivlasteneckým. Jsem jist, že zdravý instinkt národa nedá se omámiti a uspati baráčnicky sentimentálními proticizáckými frázemi, které nás ideově a kulturně vrhají o padesát let zpět. Nezaráží mne absurdnost těch názorů, ale obracím se proti jejich terorismu. Je na tom dosti, že šosáctví a pruderie vládnou naší literatuře . . .

* * *

Kosmopolitismem k ryzímu cítění národnímu! Poznal jsem nejupřímnější patrioty mezi těmi, kteří prošli Evropou, žili v společnosti všech národů, poznali velký život evropský. Duše široce rozpjaté, volně otevřené, všemi kulturami zjemněné, neztrácejí nikdy své národní individuality v tom kosmopolitickém styku s Evropou.

Benátky, Weimar, Paříž, manifestovaly nejmohutnější kulturní vyšinutí národní a byly vždy křižovatkami všech proudů civilisace. V těchto sídelních městech suverenity krásy a ducha v dobách vášnivých a zbožných poutí mládí našel jsem nejen nejkrásnější dojmy estetické a ideové, ale i mateřštinu svého srdce českého.

Nejhlubší a nejvážnější smysl vlastenecký, nejpevnější vědomí povinnosti k rodné zemi poznal jsem u několika vzácných mužů, kteří žili odpoutáni od své vlasti, byli životem i vzděláním kosmopolity.

K rozhodnému nacionalismu dospěl můj přítel Francouz z nové generace, který je neunavným světoběžníkem a dychtivě poznává politický i osvětový život anglický, německý i slovanský. Není seriosnějšího českého patrioty nad onoho osvíceného grand-seigneura, který po dlouhá léta žije jen v Londýně, Paříži a Benátkách a který tímto stálým sblížením s uměleckou tradicí italskou, s jasným duchem francouzským a s robustní kulturou anglickou dospěl k obdivuhodné bohatosti a pružnosti erudice a subtilnosti duševní. A málokomu jsou stránky české historie tak odkryty, málokdo tak opravdově a správně chápe podstatu českého života, tako tento kosmopolitadilettante.

Ovšem, to je život vzácných, ojedinělých. The happy few . . .

Ale zmiňuji se o globe-trotterském životě francouzského vlastence a o kosmopolitismu českého vlastence, poněvadž nic nepotírá směšné obavy před porušujícími vlivy z ciziny jako podobné zjevy.

Emil Faguet uveřejnil v »La Revue« článek o vzdělání spisovatelů, který by mohl být adressován přímo naší literární obci. Těm, kterým snad není známo jméno Faguetovo, připomínám, že je to pán velmi učený a vážný, žádný horkokrevný kritik, ani pamfletista. Přednáší o literatuře na universitě jasným a duchaplným slovem, takovým stilem píše i své kritiky, úvahy a články, v nichž přes svoje akademictví a professorství projevuje porozumění pro nejnovější směry. Politicky je Emile Faguet rozhodný nacionalista, přívrženec Jules Lemaîtra.

Pan Faguet, komentující krásnou knihu »Prétextes« od André Gida ostře se obrací proti literárnímu chauvinismu. Směšnou a absurdní je mu obava těch, kteří myslí, že ztratí originálnost, budou-li studovati a sledovati cizinu.

»Ztratíte-li stykem s cizinou svou originálnost,« píše Faguet, »svůj vlastní způsob cítění, buďte jisti, že jste neměli nijaké originálnosti, vlastního úsudku ani vlastního způsobu cítění. Jaká pak je ztráta? — Nebojte se ciziny. Jejím studiem dojdete k poznání sebe, otevřete dvéře i okna všem větrům zvenčí.«

Faguet dovolává se Goetha:

»Znáte někoho originálnějšího v pravém a velkém smyslu slova nad Wolfganga Goetha? Nuže, Goethe počal býti Němcem, což bylo zcela správné, na to byl Francouzem, pak Italem, pak Řekem a v sedmdesátém roce se stal Peršanem. A přece tudíž nutno za to míti, že ostal poněkud Němcem, neboť od století Němci se poznávají v něm, a Goethe nestárne, kdežto v zemi německé velice pociťují, jak kvapem stárnou Lessing, Schiller, Herder a Klopstock.«

Faguet se svou obvyklou poučnou výmluvností vykládá rozdíl pojmu studia a imitace. »Studium zabijí prostřední a posilňuje silné, vychovává tudíž vzácný výběr. Nikdy se nezabije dosti prostředních. Myslím, že je to tak správné. Ať žijí professoři moderních řečí!«

Nevím, zda-li toto zvolání, jemuž by Neruda applaudoval, budou opakovati mnozí i přední čeští spisovatelové, kteří mají tak pohodlný život bez professorů cizích řečí a bez pachtění se cizinou.

Vzájemný styk literatur podobně jako skřižování plemen působilo vždy blahodárně na sílu i krásu. Připomeňme si jen, jak Italie působila na Francii a Anglii, jak Rusko absorbovalo ku svému osvěžení slovanskému a nikoliv ku svému pocizení, tolik západnických vlivů, jak Německo horlivě soustřeďuje, svádí do svých center kulturních všechnu osvětu evropskou.

Anglie svou podnikavou iniciativností duševní byla často inspiratorkou Německa a toto opět tak mocně obohatilo Francii romantickou, moderní filosofii francouzskou i anglickou, Taina i Carlyla.

Frédéric Loliée ve své nové knize »Histoire des litteratures comparées,« líčí toto vlnění evropské kultury, toto proudění literatur a vzájemné působení národů na sebe.

A vedle této obrovské aktivity, vedle toho neunavného zápolení a závodění národů, do něhož

vcházejí menší národové, Hollanďané, Skandinávci, Švýcaři, nemohouce se opírati jen o svou kulturu, více vyzbrojeni a vycvičeni nežli ostatní, měli bychom my žíti maloměstskou idyllu vlasteneckou, a tklivou poesii salaše? Doufáme, že tak nebude rozuměno vychovávacímu významu jisté protievropské vlastenecké literatury. Ostatně je to projev jen prostřednosti a slabošství. Nutno však vystoupiti proti němu. A jsem jist, že mezi naší mládeží bude stále méně hloupých Honzů, povalujících se za pecí u českých knedlíků, že naopak bude přibývati těch podnikavých a kurážných Honzů, kteří se pustí do širého světa. Nic nás, ať jsme umělci, obchodníky, literáty, průmyslníky, politiky neb novináři, neučiní tak zdatnými pro zisk svůj i vlasti, jako nejčilejší styk s cizinou, poznání a studování cizí práce a myšlenky. A pud vlasteneckého sebezachování požene nás do ciziny, i k našim sousedům, oproti nimž vyvrátíme do základu poslední val, čínské zdi, ale za to tím mužněji a odhodlaněji budeme hájiti hranice své vlasti, odkryté zdravému vanutí evropského života.

FRÁŇA ŠRÁMEK:

JEJÍ SVATBA.

Pokrač.

Počal jsem býti velice uznalý k své bolesti; to jest ostatně trochu sporné. Do tabulí v okně tloukl listopadový, sychravý vítr a já rozdělal v kamnech oheň. Plameny bublaly, má duše vyšla do zahrad. Hledala asi Zdenku, neboť volala její jméno; bylo to velice podobné volání kukačky. Ale Zdenka nebyla v těch zahradách, neboť to byly zahrady lilijí; a lilije prozradily mé duši, že Zdenka už není jejich sestřičkou; tu sedla si má duše mezi lilije, plakala a lilije plakaly s ní... Pak se opět vrátila má duše; měla ještě slzy v očích, ale já se neptal, proč plakala. Seděli jsme tak v pokoji, já se svou duší, a plameny bublaly. Má duše podobala se chrtu, já jsem smutný, melancholický vikomte; paní nám uprchla a chrt po ní truchlí. I já truchlím. Nevím, co si myslí chrt; chrti někdy ovšem ze zármutku zcepení; i on mohl by zcepenět. A tak se mi zdá, že už tu sedíme celý rok. Nejedli jsme, nepili, život z nás už dávno odešel. Začišel malý průvan, někdo asi vstoupil; pavučinovité stíny nás obou se alespoň zatetelily. Někdo skutečně vstoupil; i mrtvoly někdy vidí. Je to jistě Zdenka, neboť mrtvoly se nikdy neklamou. Nevykřikneme, nevykřikneme ovšem; musíte mrtvým přiznat jejich práva. Tohle je ale zlé, ona by ráda usedla. Je to přece tak logické, že si chce usednout, když tak dlouho bloudila; ale na našich lenoškách leží tolik prachu, považte, celý rok nikdo nevešel; a pak si uvědomte, že v tom prachu je také ledacos z nás mrtvých, hehe, ledacos, co stalo se prachem. Nuže, my to chápeme, paní Zdenko, že si nesedáte; my mrtví tak dobře ledacos chápeme, co živí nechápou. Myslíte, že existují věci, které bychom si měli vysvětliti? Počkejte... vzpomenu si; je to trochu vzdálené, rozumějte; vzpomenu si. Tak... Snad se vám to bude zdáti podivným, že... Mrtví se někdy zajímají o zvláštní věci; mohlo by to překvapiti. Jeden mrtvý na příklad, hehe, je to zvláštní případ... nu, tedy ten mrtvý ptal se své ženy, má-li ho ještě ráda, živou svoji ženu navštívil, a tohle se jí ptal... Podrobnosti jsou sice nezjištěny, ale... Svědčí to o jisté setrvačnosti v pošetilosti; ano i mrtví dovedou býti pošetilými... Je to zvláštní druh pošetilosti; miluje příliš detailly ta naše pošetilost, takové až směšné detailly, nevím, jak bych vám to lépe řekl... Kdybyste dovolila, vzal bych hodně konkrétní případ, takový případ řekněme... který se přihází. Vzpomíná si takový pošetilý mrtvý na příklad na tu, kterou někdy miloval a která se potom vdala; dost obyčejný případ, eventuelní bolest z toho má už hodně staromodní tón, ale přihází se, přihází se... Napadne tedy takovému pošetilému mrtvému na příklad mysliti na to, jaké ona teď nosí botky; ujišťuje sebe sama, že jsou to jistě malé, žluté botky; když sedí, odhrne si asi poněkud sukně, a je vidět ony botky až přes kotníky, jsou malé, žluté, šněrovací... hehe, chápete již trochu? Mrtví mají tolik prázdného času; krátí si ho těmihle pošetilostmi. I tohle ho může napadnout: že existuje někdo, kdo ráno vedle svých mužských bot u dveří může viděti tyhle ženské botky, že ten někdo to vidí, jako věc velmi obyčejnou, jako to, co vídá každý den a co zná tak do posledního detaillu, jako... jako na příklad, tělo té, jíž patří ony botky, hehe, malé, žluté, šněrovací botky... Sto jiných, daleko delikátnějších podrobností mu napadá o té, která byla v jeho očích poměrně... poměrně čistou, takovým nějakým tajemstvím tabernáklu; neboť on byl tenkráte jistě hodně mlád. To je ale poněkud odlehlé; chtěl jsem vám jen říci, že mrtví se zajímají o zvláštní věci... Existuje sice cosi, nač bych se vás chtěl ptáti; je to vlastně formalita, otázka, která se může klásti, aniž by se při tom na něco zvláštního myslilo, věřte mi... Netřese se mi přece hlas, že ne, paní Zdenko? Něco podobného je naprosto vyloučeno, naprosto; mrtví mají takové povýšené stanovisko. Já jsem již rok mrtvý,

vy jste již rok vdána. bože, jaké to jsou odlehlé věci. Hlas se mi netřese, docela ne; je to rozhodně klam. A nevinná otázka je to, nevinná, budete vidět; formalita, bezvýznamnost, tak to nějak nazveme . . . Hehe, proč bych se vás, paní Zdenko, nezeptal, máte-li . . . máte-li už dítě?

Měl jsem dojem, že mám místo hlavy měchýř, naplněný vařící, kloktavou vodou. Ruce mi po něčem vytřeštěně hmataly: mlhy nedaly se zachytit. Pokoušel jsem se poznati na hodinkách, kolik je hodin; myslím, že bylo deset; ratije škubaly sebou, jak nožky zabitého pavouka. Slyšel jsem tikot vteřin, každá mi vytrhávala kleštěmi kousek mozku.

Konečně jsem vyběhl z domu.

Ulice mokvaly v mlhách, lidé kašlali, ženy vracely se z tržnic, zřízenci na můstcích tramwayových vozů mnuli si ruce.

Zašel jsem do kavárny; do staré Demínky, myslím. Koňak; výborná věc. Možno si tak pořídili na svou bolest . . . jiný zorný úhel. Existuje někde žena, která se vdává; podivuhodné. Čtvrtý kalíšek koňaku na vaše zdraví, paní Zdenko; abyste měla geniální děti. Samé Kubelíky, hehe, samé Kubelíky. A jedno monstrum zroďte, které by mělo moje oči, a ty oči aby vám vyčítaly . . .

Beru do ruky nějakou revui. Cosi jako verše, bezpochyby čínské; nerozumím, nerozumím. Tam někde nahoře u Labe; chech, macharovština. Tam někde nahoře u Labe . . . Vdala se? Vdala. Měl jste ji někdy rád? Ticho; chcete, abych vám řekl něco o cognacu? Nuže, tento cognac je dobrý. A mé mínění o té ženě? Mám v mozku něco zabitého; zabitý nedovede definovat . . . He, sklepníku . . . platím . . .

Na ulici potkám přítele. Probil noc a je náchylný k melancholii. Vaše rodiče se na nás radosti nedočkají; jednou to člověku utrhne srdce. Cylindr povážlivě tíží jeho hlavu; padá mu k prsoum a ústa bručí a škytají do vyhrnutého límce. Idem dolu do Prahy. Navštívíme naši boudu, he? Ať se opět potěší alma mater; ostatně, dnes installují nového rektora, půjdem se mu poklonit. Můj přítel škytá s bezohlednou vytrvalostí. A co že je vlastně s . . . Dorou? Dera, Dora? . . . Ach, tak . . . Dora; nu, to je dobrá holčička. Mohu mu ji odporučit, má překvapující prostotu duše. Chce-li, mohu ho protěžovat atd. Žvaním, dělá mi to dobře. Náhle on: ty's se taky znal s Holickou, viď? Se Zdenkou totiž? Podívej se na to, dnes se zrovna vdává; tam u nás je oddají a hned po oddavkách odjedou. Tady v Praze se taky na den staví; Jarda mi to povídal. Naše děvčátka se nám vdávají; to je nadmíru důležité k doplnění našeho životního názoru. Pamatuješ se přece na Zdenku? Měla mnoho špatných vlastností, které ženě sluší; odpusť, že při tom škytám, to ruší podstatně dojem. Jsme na tramwayové křižovatce; z obou stran blíží se tramwayové vozy, zvoníce; něco se na mne řítí, hlavu mi to rozpůlí; mozek z ní vyteče. Jeden strážník křičí: Račte, prosím, rychle přejít. Tak mi to připadá vše divné: tramwayové vozy, strážník, taková nějaká kritická situace, pekelný hluk . . . Nebo stalo se už skutečně něco, přejeli mne snad, ležím tu na dlažbě s roztříštěnou nohou a děravou hlavou a lid se sem hrne s nějakými vyděšenými výkřiky, zatím co strážník mává rukama v špinavých, bílých rukavičkách? Cítím něčí ruku na svém lokti; ne, nic se nestalo, jdu zavěšen se svým přítelem, mám nějaké ohromné nohy, které se těžce, olověně zdvihají levá pravá, levá pravá, ulice bzučí, přítel něco povídá . . . Potkáváme někoho, přítel se s ním zastavuje; jdu sám dále, vztekle roztočené mlýny hučí mi v hlavě uspávavou svoji melodii. Fiakry, zabedněný, opuštěný kiosk se sodovou vodou, polepený anoncemi, výpar uzenářského závodu, světlovlasá, vysoká dáma jdoucí jako krásný kůň, cylindry, kníry navlhlé mlhou, hovory házené do vzduchu jako výpar úst, pomerančová obruba spodničky, promaštěná blusa, umývající sklo výkladní skříně; šel jsem kolem těch věcí, jako chodívají ti, kteří si myslí, že jsou nešťastni. Byl jsem celkem nešťastný hoch; zdálo se mi, že už se nebudu nikdy smáti. Šlápli na něco; to bylo moje srdce. He-he, bylo to srdce hocha, ve kterém bylo ještě hodně pošetilé krve. Existuje takový orgán v prsou, který krvácí; jsou aspoň chvíle, kdy to vypadá velice pravděpodobně.

Pak jsem se najednou ocitl před Karolinem; studenti stáli tu v malých hloučcích. Mlha drobila se neviditelným deštíkem, ze starého německého divadla vynášeli nějaké rekvisity a nakládali je na vůz. Ku vjezdu Karolina přijel kočár; nějací hodnostáři k installaci. Vešli do brány, zaječely intrády. Pláč se mi vehnal do hrdla. Slavnostní intrády; na něco jsem si vzpomněl. Podíval jsem se na hodinky, nescházelo mnoho do poledne. Teď asi . . . v tuhle chvíli . . . Něco se kolem mne zachumelilo; jakoby se ze všech stran ke mně sbíhali lidi. Tolik lidí, tolik lidí, napadlo mi; až černo v očích. Náhle se onen černý kruh roztrhl, jakoby bílá pára s ohromným sykotem přes vše se převalila, a já stojím sám v zadušeném tichu bílé páry, jen srdce bije vražednými údery. A to již nestojím; jdu, kolem mne hemží se opět lidé, jako potůčky tekou kolem mne, jdou a nevidí mou bolest a z věží hučí polední zvony. Skla výkladních skříní třesou se hřmotem ulice, lidé bzučí jak čmeláci, kov zvonů stéká se střech. A mně náhle napadá, že přišla nějaká slavná, k nepochopení slavná chvíle; zvony, zvony, zvony . . .

Pokrač.

Z BÁSNÍ ALFREDA MOMBERTA.

Přel. Alf. Breska.

6.

Pod setmělým tisem dnes
po celou noc jsem zpíval v tiši.
Dva strážci kopí měli, čnící k výši.
V červeném šatě
po mém boku.

Do snění nahý měsíc kles'.
Tu ve mně vzplanul svit.
Já slyším vnitřní hlasy,
vidím sem tam plouti žil svých jasy,
ryby stříbrem blýskající;
písně znící.

A hvězda zapadla v záři,
přeskvělé básně třpyt!
Dolů po mé kamenné tváři
kvetoucí slzy šumí.
A v hluboké jsem klesl dumy.

57.

Sem ženy pevným krokem přichází,
trhají květy v pravo v levo na hrázi;
ty shromažďují v pestrých koších z proutí.

Odešly pryč a dnes sem opět pílí.
Každá ke mně přistoupí, se schýlí,
na mých plecích dlí, své ucho blíž,
mně zářícímu, sedícímu,
v naslouchání k ústům vznáší výš.

V mé duši peřej se a hvězdy valí.
A já mluvím v dálnou dáli,
přes moře a břeh,
svůj rozhovor o věčných návratech.
Nejjasnější jen síla mne poji,
vlhký van v plamenů roji,
abych řekl jasně vše a zkrátka,
modrých dnů to všechna blaha sladká.

91.

Mně zželelo se šerých smutků tvých,
já položil tě jemně v bílý sníh.
Srovnal vlas tvůj rudý, plamenný,
jenž bolestný kdys, byl zde blažený.
A ve sněhu kleče, k tobě schýlen tiše
jsem ze zelené hloubi tvojich zraků
krásnou hvězdu vznesl výše.

*

Hvězdy plují na peřeji hravé,
vše unášející.
Co ještě chceš říci,
ty zářná, v červánků svých záři žhavé!

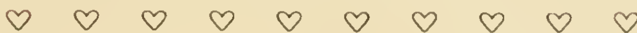

Josef Holeček:

VÝPRAVA.

Z kruhu »Našich«.

Pokrač.

Adam a Anýžka stáli si tváří v tvář, ne dále, než na dva kroky od sebe; Anýžka konečně přistrojena k odchodu, Adam pozdě přišedší s pobídnutím. Oba se zarazili, oba se hlavami vypjali a pohlíželi na sebe mlčky. Jen několik vteřin to trvalo, tak kratinko, že ostatním přítomným ani nenapadlo, že by se tu mohlo něco neobyčejného díti. A těch několik okamžikův o nich rozhodlo.

»To je Krása, o níž Beranička zpíval a Kojan vypravoval,« mihlo se Adamovi hlavou pomyšlení. Zdála-li se mu Anýžka krásnou, když ji po prvé viděl na vodňanském rynku, zdála-li se mu krásnější, když po obědě sedíc u Králenců na sadě podřimovala, zdála-li se mu nejkrásnější, když ji zastihl na panenské posteli spící, viděla se mu nyní divem krásy samým. V těsné prostoře komůrky postava její vyjímala se ztepileji, hedbávné šaty v zeleném světle nádherněji, pšeničná pleť obzvláštněji. Adamovi se učinilo, že má před sebou více, než krásu ženskou. Jaká by to krása byla, určila mu povídka Kojanova. Adam nikdy dlouze neuvažoval, pravý opak Kojanův. Jeho myšlenky, dojmy, pocity vynořovaly se vždycky najednou v celé, úplně ohraničené podobě.

Pomyšlení: To je ta Krása rajská! neznamenalo, že Adam chce při Anýžce, až bude jeho, dělati nebdělého, hloupého svého jmenovce z ráje. Nikoli, to pomyšlení znamenalo: Já se ti nepoddám, mne neobloudíš, já si vedle tebe vždycky zachovám zdravý mužský smysl!

Nebyla to pokora, co vyzíralo na Anýžku z očí Adamových, a s čím se jeho pohled potkal v očích Anýžčiných, nad tím mu náhle vzevřela krev. Oči její byly přizavřeny, neboť víčka s dlouhými, hustými, těžkými řasami jen pomalu se zdvihala a nedopouštěla, aby se oči otevřely dokořán. S těma očima Anýžka i jindy vypadala pyšná, dnes pak jak pýcha zosobněná. Avšak ještě jiné písmo Adam četl v přiklopených a zamlžených očích Anýžčiných. Jakoby tam byl postřehl i chladné opovržení, i nenávist, i výsměch, i strach. Nikdy se nenadál, že se někdo opováží měřiti ho takovýma očima Kdyby se tak na něj podíval chlapec, už by ho měl Adam za hrdlo. Strašnou, smrtelnou urážkou dotkly se ho Anýžčiny oči, a urážky Adam nesnese od nikoho! Matka jeho poctivě na to upozornila matku Anýžčinu, když byli u Králenců na podívané. Ale kdež by se byly matky nadály, že jej urážkou krutě může zraniti nemluvná Anýžka!

Nikdo ničeho netušil a nikdo v tom neviděl nic nápadného, když Adam Anýžku prudce chopil za ruku a spíše vlekl, než vedl za sebou.

Přičítali to chvatu.

»Dobře, chlapče!« pochválil ho za to Bakula; »ale měl jsi se jako velká voda přihrnouti před hodinou.«

Králencka volala: »Děti, děti, dejte pozor, abyste práh překročily levou nohou!«

A Bakulka: »Zajděte do sednice, pokropit se svěcenou vodou!«

Adam sám od sebe vlekl Anýžku do sednice. Chtěl ji slovíčko říci mezi čtyrma očima. Zaslechl i napomenutí Bakulčino.

Dvéře sednice zavřel. Oběhl s Anýžkou sednici. Anýžka se nevzpouzela, spíše snažila se dostihnouti jeho prudkých pohybů. Pravice Adamova držela ji jako kleště, tvář mu hořela, ale ještě potlačoval prudké hnutí své mysli.

»Anýžko, Anýžko!« pravil jí přidušeným, leč velitelským hlasem, »kterak jsi se to na mne podívala! Tu pod těmi obrazy ve tvém domě otcovském tě zaklínám, tak se již nikdy na mne nepodívej, a byť nám bůh dal sto let spolu žít! Z toho by vzešlo neštěstí tvoje i moje. Nesnesu takového pohledu. Nesnesu od muže, nadtož od své nevěsty a ženy. Nehrozím ti, ale varuju tě.«

Umírnil se, hněv s něho padal. Řekl Anýžce, co říci musil, a myslil, že věc nyní na sto let je spravena.

Postavil se s Anýžkou pod kropenku u dveří. Pustil ji a smočil v kropence tři prsty pravé ruky, již vztáhl naproti Anýžce, aby ji pokropil.

Dotknutí svěcené vody účinkovalo naň tak, že se již docela uklidnil. Ale jak ruku vztáhl a ústa otevřel k požehnání: »Ve jméno Otce« — Anýžka si zakryla tváře rukama sehnula se, aby ani kapka jí nepokropila, a volala zděšeně: »Ne, ne ne!«

»Nyní tě poznávám, Kráso!« zvolal Adam. »Svěcená voda patřila na tebe už tam v ráji! Počkej, ona z tebe vyžene ďábla pýchy, marnosti a nenávisti a potom z tebe bude žena jako matky naše!«

»Ne ne ne!« bránila se Anýžka.

V tom do sednice vstoupili obojí rodiče. Vedle svého otce Adam vždycky byl krotký. Vstoupení Králencovo zabránilo novému vzpychnutí hněvu Adamova.

Nikdo z rodičův ani z daleka netušil, co se tu děje.

»Vstaň, dceruško, vstaň,« dobrácky pravila Bakulka dceři, »já tě sama pokropím.«

Vzala ji za ruku, postavila pod kropenku a řekla, obracejíc se k rodičům Adamovým: »Helejte, jaká Anýžka je! Dokud si ji Adam neodvede od oltáře, ani se jí dotknouti nesmí! Máš pravdu, dceruško, žehnání je dílo rodičů. Já vás sama pokropím.«

Anýžka přijala pokropení stojíc a hlavu pochylujíc. Tu již Bakulka postřehla, že Anýžka se chvěje a prudce oddychuje; ale přičítala to obyčejnému vzrušení duše dívčí na cestě k oltáři.

Pokropila, požehnala, děti samy se pokřižovaly.

»A nyní s Pánembohem sedejme,« pobídla Bakulka, »ale vy, děti, dejte dobrý pozor, abyste překročily práh levou nohou napřed!«

Rodiče dětem učinili místo a sledovali jejich kroky ze sednice pitvorem a přes práh.

Adam překročil práh levou nohou, ale Anýžka pravou, naschvál pravou.

»Ach, Matičko, Matičko Lomecká!« zabědovala si Bakulka, »pořáde to dítě napomínám, pořád mu rady dávám, a nic platno! Jen do větru mluvím«.

»Ještě ty nás babskými pověrami zdržuj!« pokáral ji Bakula.

Před vozem řekl Adam otci: »Tatínku, prosím vás, vemte oprati a sedněte si s maminkou do předu, abych mohl s Anýžkou seděti na zadním sedadle. Rádi bychom si popovídali.«

»Dobře,« svolil otec.

Všichni vylezli na vozy, též Adam. Na voze stoje, podával Anýžce ruku, aby jí pomohl vystoupiti.

Proč Anýžka nevystupuje? Což i v této chvíli za všemi se musí loudati?

Jakou ji viděl v komůrce, takovou byla opět jen bylo v jejích očích ještě více zimy, pýchy, opovržení, nenávisti a strachu. Stála vztyčena a vypjata tak, až se celým tělem na zad nakláněla, a nohama se půdy držela, jakoby byla do země zaražený kůl.

Oči všech se na ni tázavě upřely Nastalo utišení, z něhož bylo slyšno jen krátké »Pr!« »Pr!«, jimž zdržováni netrpěliví koně.

Anýžka najednou prudce oddychla, jakoby se jí s prsou balvan svalil, spustila ruce a řekla: »Dělejte si se mnou co chcete, ale za humna mne nedostanete!«

Ani těchto slov Anýžka nepronesla zhurta a křiklavě, a přece z nich znělo tolik neodolatelné určitosti, že žádnému z přítomných ani na mysl nevstoupilo Anýžce žertem aneb doopravdy domlouvati, aby přece do vozu sedla a jela s Adamem k notárovi.

»Co to je?« otázal se Králenec Bakuly.

Otázka byla stručná, ale Bakula z jejího suchého i ostrého zvuku dobře vycítil, že Králenec jej odpovědna činí za to, že se Anýžka pití.

»Sám nevím,« odpověděl Bakula zmateně. »Věru nevím,« ujišťoval Králence upřímně, »jáť se toho ani ve snu nenadál, že by se Anýžka ještě mohla zdráhat.«

Adam usedl a tvářil se, jakoby se nic nestalo a jakoby Anýžky nebylo.

A nyní spustil Králenec: »Že nevíš, co to je, Bakulo? Já ti povím: návod to je! (Krtelský i oba sousedé lhotští přisvědčovali: »Ba právě! Návod!«) Navedli jste se, že nás za nos na věž vyvedete a jako blázny ukazovati budete dvěma krajům, našemu i vašemu. Učinili jste to ze staré zášti k nám, jimž nadáváte Půjďáků. Chcete, abychom byli pro smích pokolení nynějšímu i budoucímu.«

»Není pravda, já to myslil poctivě!« tvrdil Bakula.

Králenec pokračoval pořád suše, jakoby se patrně nerozčiloval, ale v duši mu všecko kypělo: »Možná, z počátku. Nejsem slepý, dobře jsem ti viděl do karet. Chtěli jste svou línou, nerobotnou dceru dobře provdati na chlebnou živnost za dobrého člověka. Ale mně neušly vlastnosti vaší dcery a žádal jsem, abyste jí na bílé ruce její dali trochu větší věno a trochu větší přídavky. Ty jsi se tomu bránil zuby nehty. Dotud ještě v tobě falešného úmyslu nebylo, ale nyní jsi jej pojal. Slíbil jsi všecko, co jsem žádal, ano Adamovi ještě více jsi slíbil, čeho jsem nežádal ani já, ani on. Mně to bylo hned nějak podezřelé, neboť vím, že z huby rád tisícovky chrlíš, ale z kapsy nerad i zlatku vytahuješ. Teprve nyní se mi to všecko vyjasnilo. Hned u nás na podívané, když jsem ustanovil, abys dal na bílé ruce Anýžčiny větší věno, zrodil se ti v duši úklad, který jste dnes dovršili: ty, žena tá i dcera tvá. Odtud také to dnešní dlouhé strojení. Chtěli jste, aby tito poctiví sousedé z naší i vaší vsi byli až k netrpělivosti napjati, než se před ně vyhrnete se svou naučenou komedií. Řekni, můžeš-li Bakulo, že to není pravda!«

»Není!« vzkřikl Bakula, nemoha snésti, že mu Králenec vyčítá hříchy, kterých se nejen nedopustil, nýbrž na které si ani nepomyslil. Ale proč to není pravda, Bakula nevysvětlil a nedokázal. Obviňováním Králencovým i on cítil se uražena. Chce-li Králenec býti jeho přítelem, ať mu na slovo věří. Děti se mohou rozejíti, ale otcové svého přátelství zrušiti nemusejí.

Králenec ani si nepovšiml Bakulova: »Není!« U něho bylo naprosto vyloučeno něco tak ramenatého, jako aby se on po Anýžčině opozděném rozhodnutí rozešel s Bakulou v dobrotě.

»Já ti povím, co je pravda,« pokračoval Bakula, jenž marně se snažil zůstati také tak suchým a studeným jako Králenec. I hodinky, jež nosil zevně na břiše, se na něm tetelily. A jakmile uslyšel svůj vlastní hlas, měkký a rozčilený, Bakula se dostal do spravedlivého ohně a sypal výčitky a hany na hlavu Králencovu.

»Ano, povím ti, co je pravda. Pravda je, že to, co máte v Líkařově Lhotě, není statek, není živnost. Ba co dím živnost: chalupa je to ledajaká, chajda dřevěná, stará, červy protočená. Pravda je, že hovězího i vepřového dobytka máte málo a špatný; o koňském nemluvím, ten je lepší, ale i mezi ním je nejlepším kusem hřebice, koupená ode mne. Já ti povím, co je pravda, počkej! Pravda je, že jsi chtěl svému synu mými penězi pomoci a že jsi mne ždímal jak odřihost, jako lichvář! Já to viděl a věděl, ale myslil jsem si: nežť, přidám jim nějakou tu tisícovku nebo dvě; nějakou tu klisnu a prasnici, aby si mohli postavit pořádný zděný dům, zavésti si lepší dobytek a napíti se na mé zdraví červeného piva místo březové břečky. Pomozte si na mé útraty, když vám bůh nepomáhá! Pomozte si, co mi na tom záleží! (Bakula vytáhl z náprsní kapsy napěchovanou koženou tobolku.) Tu máš, Královče, a dej taky svým sousedům Kroupovi a Hondlíkovi, aby nevážili cestu do mého dvora zadarmo! Ale výminku jsem si ustanovil hned na počátku: dám tvému synovi svou dceru, bude-li ho děvče chtít, já Anýžku nutit nebudu. Ona řekla, že ho nechce. Dobrá, tedy nechce, já za to nemohu a vy jeďte s Pánembohem odkud jste přišli. A abyste nelitovali času, marně k nám prochozeného, tu máš, Králenče, tu máš! Ničeho ti neodpočítávám, ale co jsi s námi prozahálel, knížecky ti bude nahrazeno. Adamovi také dej, udělejte si v Netolicích berdo, jakého Půjďácko nevídalo. Ale nás ode dneška míjejte. Jak odjedete, cesta za vámi zaroste travou. Tu máš!«

Bakula opět Králenci podával tobolku, ale blíže k němu nešel. Králenec obrátil bič a tlustým koncem sekl do povětří směrem k Bakulovi.

»Vari!« obořil se hrozným hlasem. A zase pokračoval suše: »My k vám přišli s důvěrou jako k přátelům. Přátelství jsme vám přinesli a přátelství jsme se nadáli, a přátelství jsme chtěli krevným příbuzenstvím zpečetiti. Proto jsme přišli. Jestliže jsem žádal větší věno a větší přídavky, to nikoli nebylo, abych sobě nebo synu svému na tvé útraty pomohl, nýbrž aby lenošná Anýžka mohla ze svého bílé ruce si pěstovat, aby se jí

prací nezmozolily a nepošpinily. Ostatně toho, co jsem více žádal, málo bylo na takovou hospodyni, jakou bude Anýžka, na takovou hrabinku. Vy jste ji do purku vychovali a ne na poctivou selskou živnost. Ale já ti, Bakulo, prorokuju, co se stane: na selskou živnost nechce Anýžka, do purku nebudou chtít Anýžku, a ona tobě zbude do starého železa. Podívejte se na ni, sousedé, je tohle selská holka, je to selská nevěsta?«

Anýžka ještě stála tak, jak se prve postavila. Kdyby jen pohyby prozrazovaly, co se děje v nitru člověka, duše Anýžčina byla by docela pokojna, neboť ani údem, ani brvou nehýbala.

Králenec jízlivě se zasmál.

»Chacha, sousedé! Podívejte se na ty herbábné ruce! Řcete sami, bylo to mnoho, když jsem na ty ruce žádal o tisícovku víc, než bych žádal od pořádné selské holčiny? Podívejte se...«

»Tatínku, jeďme!« zvolal Adam.

Adam, rozvalený pyšně na sedadle jako pán, nasadil si klobouk na stranu a dělal, jakoby ani neposlouchal, co si otcové mluví. Na Anýžku se již ani okem nepodíval. Ale když otec chystal se výsměchu vystaviti krásu její, toho Adam nesnesl. Zavřel oči, aby neviděl ani stínu Anýžčina, ale strašné hoře, strašná lítost, vědomí strašné urážky sevřelo mu srdce.

»Nu, pojedeme,« řekl Králenec a jal se obraceti nazpět k humnům. Po něm učinili totéž sousedé lhotští.

»Buďte tu s Pánembohem,« mluvil mezitím s vozu. »Zde jsme v cizím domě, pod cizí střechou, pod níž nám podali chleba a soli. Zde není místo, abychom se s tebou vyrovnali, Bakulo. Ale pamatuj si, že Králencové z Líkařovy Lhoty nikdy neodpouštěli urážek, nikdy jich nezapomínali a že vždycky jim svitl den, kdy mohli dát odplatu!«

Zatím obrátil a šlehl do koní. Bakulka přiskočila ke Králencce a podávala jí ruku.

»Nebylo nám to souzeno,« pravila otírajíc oči.

Králencka odpověděla vzdechem. Ruku Bakulčinu stačila zachytit jen štipcem.

Bakulka šla za odjíždějícími až za humna. Bylo jí nevýslovně smutno. Zdálo se jí, že s Adamem vzdaluje se Anýžčino štěstí. Byla přesvědčena, že jen Adam byl by Anýžce mužem, jakého by potřebovala, mužem, který by ji měl rád i s nedostatky jejími. Nechtělo se jí věřiti, že svatba skutečně se rozbila. Šla ještě kousek cesty za lhotskými. Potom se zastavila, zalomila rukama a k domovu se obrátila.

»Maminko,« ozval se po chvíli Adam, »prosím vás, sedněte si ke mně.«

Králencka si přesedla od muže k synu. Nikdo slůvka nehovořil. Matka stíhala očima Adama. Pravý Králenec! Zevně nebylo na něm znáti žádného pohnutí, a nejméně lítosti a zármutku. Spíše zkoušel vesele si pohvizdovati, což se mu nezdařilo. Ale na bílém očí Adamových začaly se objevovati krvavé žilky, a to bylo matce znamením, jak syn trpí.

Ještě ujeli nějaký hon cesty, když Adam na sedadle se obrátil a tváří k dvoru Bakulovu zazpíval teskně:

»Mějte se dobře v domě tom,
roste tam javorový strom,
mějte se dobře všichni tam,
mně už přestává cesta k vám.«

Píseň dolehla ještě k sluchu Bakulčinu, ale zvuky její byly už jedva slyšitelny, což zvyšovalo jejich tesklivost. Bakulka se upřímně rozplakala a teprve když si ulevila, vešla do dvora, do domu, do komůrky.

Anýžka ještě ustrojená seděla na lávce u okna. Otec po odjezdu lhotských vyprovodil sousedy, dožádané za svědky. Anýžky si nevšímal, jakoby jí nebylo. Vrátiv se od sousedů, šel rovnou do maštale. Nikdo ani z rodiny, ani z čeledi neopovážil se na Anýžku promluviti, dokud se s ní nevypořádali rodiče.

»Holka nešťastná,« matka měkce dceři vyčítala, »co jsi nám to udělala! Aby ti bůh dal a nikdy nelitovala! Kdo pak tě do Adama nutil? Říkali jsme ti, že na tobě jest rozhodnouti, ale když jsi Adama nechtěla, proč jsi se neprohlásila dřív? Na každou otázku odpovídala jsi stejně: Dělejte si se mnou, co chcete!«

»Nikdy jste mne nenechali domluvit,« řekla Anýžka tiše a klidně. »Kdybyste mi nebyli skákali do řeči, byli byste už dříve slyšeli, co dnes: Dělejte si se mnou, co chcete, ale za humna s Adamem mne nedostanete, neřku k oltáři.«

Jakživa Anýžka tolik slov najednou nepromluvila. Již z toho matka poznávala, že je dcera míní vážně.

Matka se nad odpovědí dceřinou pozastavila, hlavou zavrtěla, ruce sepjala: »A na koho čekáš, nešťastná? Kdo myslíš, že pro tebe přijde? Či už máš někoho za lubem?«

»Nemám, maminko. Až se o mne přihlásí někdo, nad kterým mi srdce zaplesе, potom neřeknu: ‚Dělejte si se mnou, co chcete' — ale: ‚Ano, budu jeho!' A za jiného nevyjdu. Chvalte si Adama, jak chcete, mně je lhostejný. A kdo mi nebude lhostejný, ať si po mně šlape, ráda ho mít budu!«

»Nerozumná!« kárala ji matka. »Ano, nechala bysi ženichy otírat naše kliky, abysi se mohla strojit a fintit. K tomu by ti byli dobří, ale ty jim špatná. Budeš tak sedět do večera? Nelíbí se panence svléci? Hajdy! Nu, počkej, já tě prohoním!«

U Bakulů brzy zapomněli, i Bakulka. Ne tak u Králenců.

Několik prvých dní bylo u nich jako po veliké pohromě, která spolu byla velikou hanbou. Nikdo nemluvil, nikdo rozkazů nedával, nikdo očí ke druhému nezdvihal. Práce nikomu nešla hbi č

od ruky. I Králenec otec mezi prací oddychoval a se zamýšlel. Nač myslil? Stále na jediné: jak by se pomstil Bakulovi a jeho rodu. Nebylo možno ničeho smysliti. K Bakulovi bylo přes míli cesty, záležitosti jejich nikde se nestýkaly a nyní, po rozbití svatby, teprve se stýkati nebudou. Jinak se v něm stále hlouběji zakořeňovalo přesvědčení, že všecko bylo dílem Bakulovým; Bakula dceru navedl, aby v poslední chvíli Adamovi odpověděla; na lžíci vody by za to Bakulu utopil.

V tom jej utvrzovali oba sousedé, které si vzal s sebou k Bakulovům, aby byli svědky jeho pohanění. Oni, také sršatí, cítili se spolu uraženými proto, že Bakula pohrdlivě mluvil o Půjďácích. Králencka vynasnažovala se mírniti rozkvašení muže a syna svého. Neříkala, že jim ublíženo nebylo, ale zas a zas vyslovovala domněnku, že vina není pouze na Bakulovi a jeho dceři, nýbrž že tu vězí nějaká příčina neznámá, pro kterou Adam a Anýžka museli býti rozvedeni, a byť ve chvíli ještě poslednější, třeba již před oltářem.

Nadešla děla. Jindy u Králenců vesele kosy řinčely, veselé písně a pokřiky se rozléhaly. Práce od ruky chodila, jen lítala. Toho roku padlo na děla deštivé počasí. Jiní sousedé ještě jak tak dovedli obilí porazit, usušit a svézti, protože se neomeškávali. U Králenců letos nebyli dbalí. Obilí jim na poli hnilo a vzrůstalo. Kdyby těžké krupobití přišlo, horší rána by jich nestihla.

I zamilované koně zanedbávali. Na hřebici otec ani syn se podívati nemohli, co se vrátili z osudné výpravy k notárovi. O nejbližším jarmarce netolickém se jí zbavili. Králenec proti zvyku všech, kdo koně prodávají, hřebici haněl a kupujícím ukazoval na chyby, kterých neměla, a to všechno jen proto, aby mohl vykřikovati, že ho Bakula napálil. Se škodou ji prodal a snesl, šeptali-li si za jeho zády, že z uražené cti se pošetil, jen když mohl Bakulu vyhlašovati za šejdíře.

Po deštích, jednoho odpoledne, Adam pod kolnou na beraně vystruhoval rozporky. Ve stodole mlátili. Bylo třeba trochu obilí odprodati, aby bylo doma hotových peněz. Jen ve třech mlátili jak u chalupníka, a slabě, ospale, bez síly. Nikdo mlatců nepobídl, aby cepy výše zdvihli. Králenec odešel do polí, aby lidí neviděl. Chtěl býti sám. Do samoty nejraději utíkal, aniž mu to bylo k dobrému. Vždycky se vracel pochmurnější.

Matka přišla za Adamem. Dosud s ním ani slova nepromluvila o Anýžce, aby nedrásala rány srdce Adamova. Zdálo se jí, že Adam jest už klidnější a bolest jeho se hojí. Nyní už mateřské slovo jen uspíší zacelování.

»Nějak smutně ty cepy tepou,« začala. »Jiná léta veseleji řepetaly.«

»Smutně,« přisvědčil Adam.

»To je proto, že ty jsi smuten, Adame. Na synovi je býti veselu, a kde není syna, na pacholkovi. Potom také práce jinak se pracuje. Práce je černý a krušný chléb, písnička jeho pomazankou. Ty jsi tak rád zpívával, Adámku. Což ti větry písně odfoukaly?«

Adam si zahvízdal. Neladně a neskladně, žádné noty to nemělo, ničemu se nepodobalo. A pilněji strouhal, aby měl do čeho hleděti a nesetkal se očima s očima matčinýma.

»Nemysli dnem i nocí na Anýžku, již to nic není platno.«

»Stála by mi za to!« odbroukl Adam.

»Nemluv tak, dítě, srdce mateřského neoklameš. Až na ni přestaneš mysliti, nebudeš se durdívati, stane-li se o ní zmínka. Spíše ti veselo bude, jako při vzpomínce na přestálou nemoc.«

»Ne, maminko, nemyslím na ni. To jest, abych nelhal, nemyslím na ni jako dříve, jako na svůj svět jediný. Ale myslím na to, jak bylo možno, že jsem se dal tak zaslepiti, že jsem Anýžku považoval za blaho, kromě něhož blaha není. Co bych si to byl domů přivedl! Po vás, maminko, která jste pilná jako včela, přišla by ke Králencovům hospodyně nerobotná, lenošná. Dyť ona, ta Anýžka, na nic ani sáhnout neumí, ani dobytek poklidit, ani odvázané dobytče přivázat. Ráda se strojí, ale ani toho nedovede sama, roucha musejí na ni věšet jako na dřevěnou sochu. Kam ji ráno postavíte, tam ji večer najdete. Ospalá je, kudy chodí, tudy podřimuje, a jak usedne, spí, jakoby ji do vody hodil.«

»Nehaň, synu, nehaň! Hana je pouze rub chvály; proto tak snadno chvalořečník stává se hanéem, hanec chvalořečníkem. Přála bych ti, abys ji vypustil z mysli; ale dokud ji haníš, ještě ti je v duši vkořeněna.«

»Maminko!« zvolal Adam náruživě, »kdybyste pravdu měly, já bych ty kořínky mocí vytrhal a železnými branami vyvláčel jako pýr a spálil! Abych je ze své duše vykořenil, kořínky vzpomínání na Anýžku, ani té duše bych nelitoval a s nimi ji zničil!«

»Jdi, Adame, bohaprázdně mluvíš! Nechám tě, jindy si pohovoříme, až se v tobě ztráví ta hořká pelunka.«

»Neodcházejte, maminko. Dobře, že jste přišly. Chce se mi o tom pohovořit, a s otcem nesmím, abych mu nepřitěžoval. Víte, že to máme v krvi a že nám není možno urážku ani zapomenout, ani spolknout jako jahodu.«

»Ale nejlepší vlastnost Králenců to není. Pán kázal odpouštěti svým vinníkům, aby mohl i on odpustiti nám.«

»Kdyby mne urazil muž, ani z poloviny by mne to tak nehnětlo. Ale ženská! A k tomu taková shnilá kláda! . . . Věru se divím, že jsem tak slepě do toho vlezl. Kam se mi děly zdravé smysly! Když jsem k nim přišel na zvědy a našel ji neoblečenou a spící, tenkrát jsem měl prohlédnouti!«

Jak že jsi ji našel?

»Rodiče odešli do kostela a ji nechali doma. Ona si v komůrce pěkně usnula, v chlívě se odvázal býk a z toho bylo v chlévě, maštali i na dvoře jako boží dopuštění. Zrovna jsem k tomu přijel. Udělal jsem pořádek. V domě bylo jako po vymření. Lekl jsem se, nestalo-li se neštěstí. Vešel jsem do domu, všecko prošel a nikoho nenašel, až v komůrce Anýžku na posteli. Tvrdě spala, ani nepotušila, že ji vidím. Tenkráte jsem se měl vzpamatovati a nelézti do své hanby.«

»Aj, toho jsi nám neřekl!«

»Neřekl, jakž pak jsem to mohl někomu říci! Ani Anýžce, ani Bakulovům ničeho jsem znáti nedal a vám řekl: Všecko v pořádku.« Pokrač.

FEUILLETON.

Francis Jammes: O VĚCECH.

Vstupuji do velkého čtverce stínu, jenž se hýbe. Tam, muž zatlouká cvoky do podešve, při rudém a černém kahanu. Dvě děti, na zemi, vztahují ruce ke krbu. Drozd dřímo v rákosové kleci. Slyšeti vodu vařiti se v začazeném hliněném hrnci, odkud vychází zatuchlý pach polévky, smísený s pachem třísla a kůže. Pes sedí, hledě upřeně do řeřavého uhlí.

Ty duše a ty stmělé věci jsou takové lahody, že se netáži, mají-li jiného duvodu k bytí než tuto lahodu, ani pojim-li kouzlo k jejich poníženosti.

Tam, bdí Bůh chudých, Bůh prostý, v něhož věřím, Ten, jenž ze zrna dává růsti klasu. Ten, jenž odděluje vodu od země, vzduch od ohně, oheň od noci. Ten, jenž, oživuje tělo. Ten, jenž list po listu, tvoří listí, co my bychom nedovedli vykonati, ale čemu důvěřujeme jako dílu dokonalého dělníka.

Pozoruji prost tužby pochopovati, a tudíž zjevuje se mně Bůh. V chatrči tohoto příštipkáře otevírají se mně oči tak prostě, jako oči psa, jenž tam je. Tu vidím, vidím v pravdě, co málo kdo uvidí. Svědomí věcí, na příklad: oddanost tohoto čoudného plamene, bez něhož by kladivo tohoto dělníka nemohlo být nástrojem výživy.

Povrchně, namnoze, dbáme věcí. Ale ony jsou, podobny nám, trpící nebo šťastny. A, když spatřím chorý klas mezi zdravými klasy, a když jsem uzřel černou skvrnu na jeho zrnech, mám velice jasný názor o bolesti této věci. V sobě samém pociťuji utrpení těchto vegetálních buněk, zakouším obtíž, s níž jest jim růsti, aniž by jedna druhou tísnila, v místě stíženém nákazou. Tu bych nejraději roztrhl svůj šátek a obvázal klas. Ale myslím, že není léku dovoleného pro jediný klas žita, a že by bylo lidsky, šíleným počínáním, pokoušeti se o jeho léčení, ač by se ničeho nenamítalo, kdybych se ujal ptáka nebo cvrčka. Přece jsem si jist utrpením těchto zrn, kdyžtě je spolucítím.

Krásná růže naproti tomu se mnou sděluje svou radost žítí. A člověk cítí, že je šťastna na svém stonku. Tak že, prostými slovy: škoda ji utrhnout, kdožkolivěk stvrzuje a zachovává rozkoš této květiny.

Pamatuji se velice přesně, kdy jsem poprvé objevil utrpení věci. Byl jsem tři roky stár. V mé rodné vesničce jakýs hošík upadl, hraje si, na střep skla, a zemřel následkem zranění.

Po několika dnech šel jsem do domu tohoto děcka. Jeho matka plakala v kuchyni. Na krbu ležela malá ubohá hračka. Pamatuji se dobře, že to byl malý cínový nebo olověný kůň zapřažený do malého plechového soudku na kolečkách.

Matka řekla ke mně: »To je vozejček mého ubohého Ludvíčka, jenž zemřel. Chceš, abych ti ho dala?«

Tu proud něhy zalil mi srdce. Cítil jsem, že tato věc nemněla už svého přítele, svého pána, a že tím trpěla. A přijal jsem tu hračku, jat soucitem s ní, vzlykal jsem, odnášeje ji domů. Pamatuji se, že, jsa příliš mlád, necítil jsem smrti hošíkovy, ani zoufalosti matčiny. Neměl jsem soucitu než s tím olověným zvířetem, jež zdálo se mi opuštěno na krbu, na vždy nečinno, zbaveno toho, jejž milovalo. Vyznávám, poněvadž se na to pamatuji jako na něco, co se včera událo, že neměl jsem žádné touhy, aby ta hračka byla mou, abych si s ní hrál. To je tak pravdivo, že, navrátiv se domů, odevzdal jsem s pláčem olověného koně se soudkem své matce, která na tuto událost zapomněla.

Jistota o oduševnění věci existuje u dětí, zvířat a prostých lidí.

Viděl jsem děti propůjčovati kusu dřeva nebo kamenu činnost živé bytosti, podávati jim hrst trávy a ani dost málo nepochybovati, že tyto ji snědly, když neviděn, jsem trávu odstranil.

Zvíře nijak nerozeznává způsobu činnosti. Viděl jsem kočky, jež dlouho drápaly, co shledávaly příliš horkým. Jest v tomto faktu, se strany zvířete, idea zápasu s věcí schopnou ustoupiti, nebo, snad, zemříti.

Myslím, že člověk pouze následkem výchovy, plynoucí z falešné marnivosti, zříká se těchto názorů. Co mne se tkne, nečiním velkého rozdílu mezi zjevem, kdy děcko dává jísti kusu dřeva a důvodem jistých obětí prvotních náboženstev. A co jiného jest to, než že propůjčujeme stromům náklonnost k nám silnější života, věříme-li, že stromy, zasazené v den narození dětí, které zchřadly a zemřely, chřadnou a zmírají touže dobou?

Znal jsem věci v utrpení. Vím o věcech, které zemřely. Truchlé šatstvo našich zesnulých v brzku setlí. Nasákne často nemocemi těch, kdož se jím odívali. Má jejich sympatii.

Často pozoroval jsem předměty, které hynuly. Rozklad jejich jest totožný s naším. I ony mají svůj kostižer, lámání, nádory, šílenství. Nábytek, jejž hlodá červ, puška, v níž prasklo péro, zásuvka, která nabubřela, nebo housle, náhle pozbyvší zvuku, to jsou nemoci, které mne dojímají.

Proč chtíti, když jsme přilnuli k věcem, klásti lásku jedině v nás, a vylučovati jich? Kdo by dokázal, že věci nejsou lásky schopny, nebo kdo by nás přesvědčil o jejich bezvědomí? Neměl pravdu onen sochař, jenž dal se pohřbíti s kusem oné hlíny v ruce, která byla poslušna jeho snu? Nebyla mu oddána jako věrná služka, a není to, čemu se u této nejvíce podivujeme: dar oddati se v tichosti, nezištně, s trpností víry?

Není vznešenou a nádhernou věc, která jedná vůči člověku tak, jako člověk jedná vůči Bohu? Byl si tento básník vědom více než ta hlína, jakého popudu byl poslušen? Od okamžiku, kdy oba dokázali svou inspiraci, věřím stejně v jejich vědomí, miluji je stejnou láskou.

Smutek, který vane z věcí upadlých v neužívání, je nekonečný. Na půdě domu, jehož obyvatele jsem neznal, leží šaty a panna malého děvčátka, bezútěšny. Ta hůl okovaná, jež se zabodala do země zelených strání, ten letní klobouk, na nějž padá sotva chmurný svit z vikýře, ode mnoha let pohozený, jsem jist, že by se zaradovaly, ucítivše, ona svěžest mechů, tento letní oblohu.

Věci zbožně uchované zachovají nám vděčnost a jsou hotovy dáti nám zase svou duši, jakmile ji osvěžíme. Podobají se růžím z pouště, které vzkvétají do nekonečna, sotva že trocha vody jim připomene azur ztracených studnic.

Mám v svém skrovném salonku dětskou židli. Můj otec ji měl, když mu bylo sedm let, na lodi, na cestě z Guadelupu do Francie. Dobře se pamatoval, jak v ní seděl v kajutě lodi a díval se na obrázky, jež mu kapitán půjčil. Dřevo, z něhož byla zhotovena, je jistě pevné, neboť přetrvala všecky hry malého hocha. Tento nábytek, jenž se dostal do mého bytu, dřímal zde takřka zapomenut. Neprojevoval své duše drahně již, neboť děcka, jež choval, nebylo již, a jiné děti nepřicházely, aby na něm usedaly jako ptáčci.

Ale nedávno rozveselil se dům přítomností mé neteře, které bylo právě sedm let. Vyslídila kdesi na mém stolku starý botanický atlas. A když jsem vešel do salonu, nalezl jsem ji sedící na malé židli, při světle lampy: dívala se na krásné a milé obrázky, jako druhdy její zesnulý dědeček. A já byl dojat. A dím si, že jediné ona, tato malá dívka byla s to, oživiti tuto dětskou židli, a že ochotná duše této židle něžně zvábila nevinnost této dívky. Udála se mezi ní a věci, tajuplná výměna vztahů. Tato nemohla nejíti k oné, a ona nemohla býti pohnuta než touto.

Věci jsou něžny. Samy sebou nečiní nikdy zla. Jsou sestrami duchů. Přijímají nás a my vkládáme na ně své myšlenky, jež je potřebují, jako vůně potřebují květů, do nichž by se uložily.

Vězeň, jehož už žádná duše lidská neutěší, je jistě pohnut svým ložem a svým hliněným džbánem. Když už všecko jest mu lidmi odňato, jeho bědné lože dává mu spánek, jeho džbán skýtá mu ukojení žízně. A byť jej oddalovala ode všeho vnějšího světa, nahota zdí jest ještě mezi ním a jeho katany. Potrestané dítě miluje podušku, na které pláče; neboť, když toho večera všichni je ranili a plísnili, mlčelivá duše peřiny jej utěšuje, jako přítel, jenž mlčí, aby utišil přítele.

Ale nejen z mlčení věcí rodí se jejich sympatie k nám. Mají tajné zvuky, ať pláčí v hvozdu, jejž René plní svou bouřlivou duší, ať zpívají na jezeře, na němž sní jiný básník.

Jsou hodiny, doby, kdy některé z těchto zvuků jsou silnější, kdy slyšíme zřetelněji těch tisíce hlasů věcí. Dvakráte nebo třikráte v svém žití byl jsem svědkem vzbuzení tohoto tajemného světa. Koncem srpna, k půlnoci, když den byl horký, nezřetelný hukot, jenž není hukotem řek, ni pramenů, ni větru, ni hmyzu hýbajícího travou, ni dobytka otřásajícího svými řetězy u jeslí, ni psů neklidně bdících, ni ptáků, ni padání tkalcovských stavů, zdvihá se kol pohroužených vesnic. Jsou to zvuky tak lahodné uchu, jako bledé světlo úsvitu je lahodno oku. To hýbe se svět ohromný a plný lahody, kdy stvoly trávy se k sobě tulí až k ránu, kdy rosa se nepozorovaně vypařuje, kdy klíčení úderem každé vteřiny nadzdvihuje celý povrch plání. Jediné duše je s to pojmouti tyto duše, vytušiti ty pely v rozkoši kalíšků, ta volání a ta mlčení, jimiž se tvoří božské Neznámo. Jest to, jakobychom se náhle ocítili v cizím kraji, jehož lahodná řeč by nás okouzlovala, aniž jsme přesně rozuměli jejímu smyslu.

Nicméně vnikám hlouběji do smyslu mluvy šeptané věcmi, než do onoho řeči mně neznámé. Cítím, že rozumím, a že by mně nebylo třeba veliké námahy (a možná, že poesie toho někdy dosahuje), přeložiti vůli těchto nejasných věcí, a zaznamenati přesným způsobem některý z jejich projevů. Stalo se, že jsem odpověděl v mysli na tento nejasný hukot, tak jako se stalo, že jsem zřetelně odpověděl svým mlčením na otázky přítelky.

Ale tato mluva věcí není všecka sluchová. Skládá se z jiných znamének, které se nastiňují na naši duši, které se jí vtiskují ještě příliš slabě, ale které snad vtlačí se lépe, až budeme lépe připraveni ku přijetí Boha.

Jsou předměty, které mě utěšovaly v bolestných dobách mého života. Jsou takové, které v takových okamžicích vábily zvláště můj zrak. Já, jenž jsem nedovedl, aby duše má se pokořila před lidmi, já ji položil k nohám věcí. Unikala z nich záře, snad mimo vzpomínky, jež jsem k nim pojil, podobná záchvěvu přátelství. Cítil jsem je, cítím je žíti kolem sebe. Jsou v mém neznámém království. Cítím se k nim zodpovědným jako starší bratr. A v tomto okamžiku, co píši, cítím tížiti na sobě, s láskou a důvěrou, duše těchto božských sester. Tato židle, tato skříň, toto pero jsou se mnou. Dotýkají se mne, a jimi se cítím pokorným. Mám jejich víru . . . Mám jejich víru, mimo všecky soustavy, všecky výklady, všecky moudrosti. Dávají mně přesvědčení, jehož by mi žádný genius nemohl dáti. Všechna soustava by byla marna, všechen výklad klamný od okamžiku, co pociťuji v své duši jistotu těchto duší.

Když jsem vstoupil k tomuto příštipkáři, cítil jsem se ihned vítaným, a beze slova přisednuv u krbu, k dětem a psu, otevřel jsem svou duši nezřetelným hlasům věcí.

V tomto rozjímání, spadnutí dřeva zpola ohořelého, zaskřípění tyče, jíž rozdmychán oheň, zabušení kladiva, zakmitání kahanu, zašramocení obojku na hrdle psa, stmělá skvrna, okrouhlá a napýřená, spícího drozda, zachvění poklice na hrnku, to vše tvořilo posvátnou mluvu přístupnější mému pochopování než mluvení většiny lidí.

Ty hukoty a barvy nebyly než gesta předmětů, jejich vyjadřování, stejně jako hlas a pohled patří k našemu vyjadřování a k našim gestům.

Cítil jsem, jaké bratrství mne pojilo k těmto poníženým věcem, a jakým dětinstvím je, tříditi říše přírody, když tě není než jediné říše Boží.

Smíme říci, že věci neprojevily nám nikdy svou sympatii? Nástroj, jenž už neslouží ruce dělníkově, zaniká stejně jako člověk, jenž nástroj opouští.

Znal jsem jednoho starého kováře. Byl vesel za dob své síly, a modro nebes vnikalo do jeho černé kovárny za sálavého poledne. Radostná kovadlina odpovídala kladivu. A kladivo bylo srdcem kovadliny, hýbané srdcem řemeslníkovým. A když nastala noc, osvětlovala se kovárna tato svým vlastním světlem, pohledem svých očí řeřavého uhlí, plápolajícího pod koženým dýmadlem. Božská láska pojila duši toho člověka k duši jich věci. A když v dnech nedělních kovář odpočíval, kovárna v předvečer uklizená modlila se v tichosti.

Kovář byl mým přítelem. Často, stoje na černém prahu, jsem se ho otazoval a byla to celá kovárna, která mně odpovídala. Jiskry se smály v uhlí a kovové hlásky tvořily tajemnou a hlubokou řeč, která mne dojímala, tak jako slova povinnosti. A pociťoval jsem tam téměř ty samé věci jako u neznámého příštipkáře.

Jednoho dne kovář onemocněl. Dech se mu krátil, a já cítil, že když zatáhl za řetěz dýmadla, druhdy mohutného, toto rovněž těžce oddychalo, schváceno znenáhla nemocí mistrovou. Srdce toho člověka dělalo náhlé skoky, a já dobře slyšel, když kovář bušil kladivem do kovadliny, jak i nástroj tepal železo nepravidelně. A tou měrou, jakou oku člověkovu ubývalo světla, plamen krbu hořel slaběji. Večer chvěl se ještě více a po stěnách a po stropě táhly se dlouhé mdloby bledého světla.

Jednoho dne ucítil kovář, mezi prací, tuhnouti údy. Večer zemřel. Vešel jsem do kovárny. Byla chladná jako tělo zbavené života. Jen malá zář kmitala pod komínem, a viděl jsem, jak pokorně bděla u úmrtního lože, u něhož modlily se dvě ženy.

Po uplynutí tří měsíců vešel jsem do opuštěné dílny, abych byl přítomen odhadování jejího skrovného nábytku. Vše tu bylo vlhké a černé jako v sklepě. Kůže dýmadla hnilobou zděravěla, a řetěz, když chtěli zaň zatáhnouti, se odtrhl. A prostí lidé, kteří se mnou zkoumali věci, prohlásili: »Tato kovadlina a kladivo jsou opotřebovány. Přestaly žíti s mistrem.«

Byl jsem pohnut, neboť chápal jsem tajný smysl těchto slov. Přel. M. Kalašová.

PRUDERIE.

Karyatidy Stan. Suchardy v průčelí nové nádražní budovy dráhy Františka Josefa dostaly fíkové listy. Pražští sošáci, pokrytecké jezovitství některých žurnálů pobouřilo se proti krásné a čisté nahotě jinošských těl.

Podobně se někteří konšelové z pražské radnice opřeli proti tomu, aby vzácné dílo Rodinovo »Kovový věk« bylo postaveno na Žofíně. Urážel by to mravopočestnost slečinek a paniček procházejících se po ostrově.

Rodinův ztepilý muž nemá plavky jako ti, kteří svým veselým rejem na plovárně žofínské nijak neodpuzují pohledy dámské. Kocourkovské náhledy o nemravnosti v literatuře a umění jsou hluboce zakořeněny i v srdcích našich puritánských měšťanů, kteří jinak mají dosti porozumění pro plastiku málo zakrytých vnad subretek z málo cudných operet, jež se pěstují na předměstské scéně smíchovské.

Veřejné sady a náměstí velkých měst bývají zdobeny pomníky slávy a krásy. V Paříži estetický cit obecenstva vychovává se sochami bronzovými a mramorovými, jimiž jsou tak ušlechtile a vkusně dekorovány parky. Žádnou francouzskou vévodkyni ani pekařku, žádnou abatyši ani učitelku neuráží pohled nahoty většiny těch soch, jež jsou kopiemi neb originály mistrovských děl antických a moderních.

Praha ovládaná morálkou kostelnickou nestrpí takovou krásu. Rodinovo veledílo skrývá v koutě na radnici, aby nevzbuzovalo pohoršení, a Suchardovy karyatidy musily být zakryty. Je to nová pražská ostuda. Doufám však, že pp. Dr. Šíb, Dr. Groš a architekt Gregor, kteří jak jsme se dočtli, zasazují se o postavení sochy Rodinovy na veřejném sadu, kteří representují osvícenější a modernější snahy na radnici, nedají se odstrašiti od provedení svého záměru pokryteckými mravokárci.

LITERATURA.

Pohroma. (Mety 1870.) Román od Pavla a Viktora Marguerittů. Z frančtiny přeložil Jaroslav Jiroušek. Nakladatel E. Beaufort.

Válka francouzsko-německá inspirovala mocně naturalistický román francouzský. Od novel Maupassantových a Mirbeauovy »Kalvarie« až k Zolově »Zkáze« a Marguerittově »Epoše« vznikla řada obrazů a scen z tragedie roku 1870. Mnohé z těch knih ostanou trvalým obohacením literatury francouzské. V žádné z nich ani ve »Zkáze« není tak velkolepých stránek líčících tak pravdivě bitvu jako Stendhal vylíčil Waterloo, ani nemůže žádná soupeřiti s psychologickou hloubkou a epickou mohutností »Vojny a míru«, ale jsou v té skupině válečných románů díla velmi cenná. Cyklus románů z r. 1870—71 »Epocha« patří mezi nejlepší díla veleplodných bratří Marguerittů, ale spíše svou zajímavostí obsahovou a bohatou i přesnou dokumentovaností nežli svou uměleckou hodnotou. Marguerittové píší bezbarvým slohem reporterským. Jejich psychologie je vaudevillově povrchní. Ale širokému čtenářstvu poslouží dobře jejich knihy, a proto lze i uvítati jejich uveřejnění v populární knihovně Beaufortově. »Pohroma« je snad nejzajímavějším románem z cyklu »Epocha«, líčí začátek války francouzsko-německé a kapitulaci Met. Znamenitě vypravují Marguerittové o duchu francouzské armády, o její velké tradici napoleonovské, o jejích ušlechtilých a hrdinných osobnostech a o její celkové nehotovosti a desorganisaci. Autoři, synové generála Margueritta, jenž zahynul smrtí hrdinnou v té válce, jsou dobrými znalci, svědomitě informovanými. S historickou věrností portretují vůdce francouzské armády, neschopné, intrikánské, slaboduché generály, proti nimž stojí výtečně zorganisovaná armáda německá, dokonale připravená, znající každý kout Francie, mající nejlepší službu vyzvědačskou a ovládaná důstojníky energickými a způsobilými.

— m. —

DIVADLO.

Osvěžena čtyřnedělní prázdní zahájila činohra Národního divadla sezónu novinkou, jejíž premiera vlastně již v červenci brány divadla zavírala. A zavírala je tehdy za srdečného veselí v hledišti, a ve smavém tom naladění je nyní opět otevírala. Jeť Dancourt-Vaucairova komedie buffa »Má syna« bez odporu jednou z nejlepších a nejpůsobivějších z těch perlivých skleniček pikantně osvěžívého nápoje, které nám rok co rok v letním vedrem prosyceném, lenivém a k seriosnosti v divadle málo ochotném období divadelní správa se scény serviruje. »Le fils surnaturel«, jak se francouzský originál veselohry jmenuje, již tím dovedl si zabezpečiti příznivý účin na naše dosti vybíravé obecenstvo, že tu na místě omleté již písničky rozvodové zazvonilo několik zcela jiných, pro nás ještě nově znějících tónů. Autoři, uživše poněkud staršího cizího nápadu, zapletli svůj gordický uzel kolem osudně dobrého nápadu, jímž si pan Désiré Montarbourg v kajícném doznání vymyslil nemanželského syna, aby u své důvěřivé paní Sofie měl důležitý a stálý důvod pro svoje zálety z Epinelu do Paříže. Lež měla ovšem podle přísloví i podle veseloherních zkušeností krátké nohy, ale zapletla několik tak prožluklých historií, až se ubohému Montarbourgovi v jedné chvíli na vrcholu všeobecné zamotanosti zdá, že »ten život je strašlivě dlouhý«. Na štěstí pro hru nesdílí se tento názor uštvaného otce »imaginárního« syna v obecenstvu, kterému vtipná dovednost pánů autorů nedá času, aby se vzpamatovalo ze ztřeštěných a záhadných situací až po sám konec, kdy se všechen ten zmatek rozuzlí neslýchaně odvážným, ale právě tou odvážností sympatickým nápadem autorů, kteří nařídí vinníkům v nejposlednější chvíli prostě si vyznání vzájemně — zašeptati. Škoda, že vinou režie nebylo této poslední překvapující situace užito působivěji. Za to se těšila fraška »Má syna« velice zdařilému provedení. Lze to říci všeobecně, ale umělecky vybroušený výkon paní Danzerové v roli nekonečně dobrácké a důvěřivé paní Montarbourgové sluší vytknouti ještě zvláště.

— s —

Dr. PAVEL DURDÍK.

Dne 17. srpna zemřel v Jaroměři MUDr. Pavel Durdík známý svými cestopisnými causeriemi. Durdík, jenž dosáhl věku 60 let, mnoho cestoval po zemích evropských i exotických a osvědčil se jako vtipný pozorovatel i zábavný vypravovatel. Jsa lékařem hollandské armády prožil mnoho let v koloniích na Sumatře a Niasu, též řadu let žil na Rusi. Z Asie přivezl cennou sbírku ethnografickou věnovanou Náprstkovu museu. Nejvíce psal Durdík o svých zkušenostech a dojmech z exotických světů a ze Španělska a všímal si zejména života žen, jichž byl patrně velikým ctitelem. Dovedl velmi nadšeně a galantně psáti o krásných nožkách Španělek i o gracii Javanek. Vydal cestopisné knihy: »Pět let na Sumatře«, »Zápasy s býky«, »U lidožroutů«, »Láska v tropech«, »O ženě ve Španělsku«. Napsal několik studií, zajímavých to kompilací o ruském románě, o lásce Turgeněvově k slavné umělkyni Viardotové, o ruském divadle, o Glinkovi a j. Překládal romány a dramata z ruštiny a sice divadelní práce: Palmův »Náš přítel Někluženv«, Gogolovi »Hráči«, Turgeněvův »Měsíc na vsi«, Ostrovského »Vinný bez viny«, »Divoška«, »Les«, Krylovovy »Chytrák nad chytráky«, »V obležení«; romány: z Turgeněva »Rudin«, »Zápisky nihilisty«, »Šlechtické hnízdo«, Saliašův »Vzteklý Jirka«, Tolstého »Smrt Ivana Iljiče« a j.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 10. ZÁŘÍ 1903. * ČÍSLO 34. *

KAREL NOVOTNÝ:

SLAVÍK.

Zas květen byl a zase v hájích tkaly
svá tajnosnubná roucha kapradě,
zas bílé mraky v dálku ubíhaly
a slavík zpíval píseň v zahradě.

A stříbrné ty trilky chvěly krásně
a rojily se tiše nad hlavou
a splývaly jak sloka ryzí básně
rozkvetlou, slunnou jarní dálavou.

Byl kohout na dvoře již drahnou chvilku
zle pohoršen a mrzut bezmála
tou melodickou sprchou jasných trilků,
jež s květných větví snivě padala.

»Not, brachu, neznáš! Taktu nedbáš příliš!
A hlas máš celkem také nejistý.
Že's umělcem? Ó, hochu, to se mýlíš!
A proč se skrýváš vlastně pod listy?

Že nemáš dosti odvahy, je vidět!«
děl rozhorleně kritik rozumný.
»Je dost, že dovedeš se aspoň stydět
za zpěv svůj nezralý a neumný!

A slepice, jež na výsluní spaly,
kýs prudký hovor ze sna slyšíce
v ráz zvučným hlasem svorně přitakaly
té rozhorlené, ostré kritice,

i vepři, kteří v ušpiněném davu
na hnoji měli hod svůj přesladký,
i osel, který okusoval trávu
přes vetchý plůtek zkvetlé zahrádky.

Tu do kohoutí hrudi vjela pýcha,
jak černý rytíř vprostřed dvora vzplál,
na plůtek zahradní stoup' vážně, zticha,
krk mocně nadul, peří načechral,

i nebylo lze nezřít eleganci
v té umírněné vybranosti gest,
jak hotovil by bujné tělo k tanci,
svůj sličný hřeben v pýše jal se nést,

zob plýtval tóny v uměleckém zmatku,
a jistě znal tu píseň zpaměti,
neb víčka spuštěna měl od počátku,
na noty nemoh' tedy viděti.

I rozlilo se velké ticho dvorem,
i husy mlkly, v bázni stojíce,
vepř pohnutý třás' nepokrytě zorem
a slza kápla z oka slepice.

A osel vážně hlavou pokyvoval
nad bodlákem, vepř mručel tišeji
a poklid zbožný schlíplé slípky ovál
nad rozmáčenou, kalnou kolejí.

Tu kohout otřás' křídly spokojeně,
seskočil vítězně, hráb' do kalu
a slepicím, jež snily o odměně,
v kvas sladký schystal tučnou žížalu,

v mžik skupily se ve hlučivém mraku,
vepř nemírnil již chvály výkřiků,
a osel sáhl chutě po bodláku
a útrpně se díval k slavíku —

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

Vidiš, synu rozmilý, kde je počátek toho zlého, které tě nyní sužuje! Ve lži je! Lež je sypký základ, na něm pevné budovy nepostavíš. Stav manželský je svatý, on tím méně může býti založen na lži. Děkuj bohu, že nedopustil, abys následky svého skutku sklidil teprve později, až by Anýžka byla tvou ženou! Pomodli se a pamatuj si: až si novou, bohdá tu pravou nevěstu hledati budeš, buď ve všem pravdivý a upřímný, pravdivý a upřímný k sobě i ku své vyvolené, pravdivý a upřímný k rodičům svým i jejím. A založíš si blaho pozemské.«

Odhrnula mu vlasy, hladila ho po tvářích, skráních i hlavě, přitulila ho k svým ňadrům. Adam zaštkal, matka ho políbila na vlasy.

»Tak, Adámku, buď zase měkký a zhosti se šeredného myšlení.«

Adam jí náruživě líbal staré ruce, plakal, ale odpovídal: »Nemohu, nemohu!«

Na Anýžce po odpovědi Adamovi bylo pozorovati změnu v její prospěch. Nikdy doma nebyla vedena k tomu, aby samostatně myslila, konala, rozhodovala. Vůle její mohla se projevovati pouze při volbě šatů, jejich látky a barvy. Starostlivá matka Anýžčina nevědouc vypěstovala v dceři své nedostatek, který se jí mnoho narmoutil, když Anýžka dospívala, a který neušel bystrému oku otce Králence. Nevyvinutá vlastní vůle Anýžčina vždycky potřebovala nějakého podnětu a pobídky. Pohyby těla jejího odpovídaly stavu ducha. Volnost jejich zdržoval i rychlý a bujný vývoj lepého těla jejího. Tělesnost u ní převládala, Anýžka ještě neměla ani času dostati ji do své moci a opanovati ji. Ale schopnost samočinnosti tajila se v duši její, jen bylo třeba, aby se něco stalo, co by ji rozkývalo a rozhoupalo. K samostatnému rozhodnutí dovedl ji teprve Adam Králenec svými námluvami. Jemu z toho vzešel veliký žal, ale Anýžka získala. Bylo s ní, jakoby se byla probudila po zdravém spánku. Byla čilejší, veselejší i robotnější. Matka, při vší své dobrotě a lásce, ani tenkrát Anýžce neporozuměla. Příznivou změnu na ní sice pozorovala, ale přičítala ji za zásluhu sobě, tomu, jak nyní Anýžku »honí«. Avšak nehonila ji, byla vedle ní pořád stejně dobrá a slabá.

Proroctví Králencovo, že Anýžka zbude svému otci do starého železa, nesplnilo se. Obráceně bylo.

Odpověď Anýžčina Adamovi spůsobila mnoho hluku v »obou zemích«, jak říkali oba starosvati, Krtelský i Chvaletický, Půjďácku a Pudácku. Celé Půjďácko bylo uraženo s Králenci, celé Pudácko se radovalo, že Bakulouc tak povedeně odbyli ženíška z Líkařovy Lhoty. Sedláci nedali jinak, nežli že to nastrojila vtipná hlava Bakulova, aby Půjďáky vlákala do pasti a vydala je pak obecnému posměchu Pudácka. V tom se srovnávali s oběma Králenci a jejich sousedy, jež si byli přivedli za svědky svého pohanění. Chlapci ale jistili, že to Anýžka učinila sama ze své hlavy, a tím si je všecky získala. Nejlepší pudáčtí ženiši začali si jí všímat, o ni vzkazovat, ji si nadcházet.

Prvý byl Pelikánův syn tam z Chvaletic, odkud byl starosvat a krejčí František Žemlička. Ten byl ze všech nejvíce potěšen, že se Adamovi rozbila veselka s Anýžkou. Ani tak ve své radosti nemyslil na Adama, jako na svého soupeře Krtelského. Hlavně jeho porážku tu spatřoval, a hnětlo jej pouze to, že se to vše odbylo bez jeho přičinění, bez chvaletického krejčího a starosvata. Čeho nebylo ve skutečnosti, hleděl nahraditi řečmi. Nejprve lidem vzdáleným tajně se chlubil, že Bakulouc jednali z jeho návodu, brzy to i před blízkými nahlas tvrdil, a nadešla doba, kdy i před samým Bakulou tu zásluhu si osoboval.

Pelikánův byl dobrý nápadník, Bakulouc museli s ním počítati vážně. Opět se obojí rodiče scházeli, jednali, smlouvali, dohodovali se, aniž se zpředu tázali Anýžky. O ní předpokládali, že se jí toliko nechtělo do zavrženého Půjďácka a že jí ani nenapadne zdráhati se, přihlásí-li se o její ruku dobrý chlapec Pudák. Anýžky se ptali až naposled. A jakmile se optali, obdrželi zas odpověď: Ne, nechci ho. Rozdíl byl pouze ten, že rozhodnutí se v ní tak dlouho nevytvářelo, jako poprvé, a že odpověď její hned poprvé byla určitá a neodvolatelná. I Pelikánovu synu bylo s hanbou ustoupiti.

»Co nám to děláš, co nám to děláš!« matka dceři v komůrce vyčítala. »Tak nedojdeme cti ani my, ani ty. Do lidských hub jsi se dostala a to nikdy panně nesvědčí. Každý ví, že nejlepší nevěsta je ta, o které se nejméně mluví.«

»Když jsem si nevzala Králence, jakž bych si mohla vzít Pelikána?« odpověděla Anýžka.

»Nu, vidíš, sama si vzpomínáš, jaký to byl člověk, ten Adam. Budeš si tak vzpomínat i na Pelikána, ale bude pozdě.«

Celé Chvaletice cítily se poraženy, a po Pelikánovu synu nejtíže František Žemlička, krejčí a starosvat.

Za to hlavu zdvihl Václav Řípa, soupeř Františka Žemličky.

Když Anýžka odpověděla i Pelikánovu synu z Chvaletic, jasně osvědčila, že i Pudák může být od ní odmrštěn a že není proti všem Půjďákům šmahem, jen třeba pro ni vybrati toho pravého.

Krtelský vybral Matesa, Spírkova syna z Maloviček. Malovičky leží v tu stranu k Líkařově Lhotě. Také Spírkova živnost byla hodná. O lidech nebylo slyšet nic ani tuze dobrého, ani tuze špatného. »Takoví jsou nejlepší,« pronesla se Bakulka, nespokojena, že o Anýžce po kraji příliš mnoho se mluví a myslíc, že by se Anýžka jako schovala pod střechou, kterou lidské jazyky neroznesly. Toho bylo podle její hlavy zapotřebí, aby život Anýžčin vběhl do pravidelných kolejí spokojenosti. Také Bakula byl pro Spírkova syna.

Bakula nebyl mstivý. Odvetu hledával pouze naproti Tenderovi, když Tenderův jazyk tvořil větší divy na poli i v stájích, a Bakulu opanovala žárlivá touha, přebíti ho a býti přede tváří obce větším divotvorcem a byť se Tendera proto sebe více hněval a neudobřil se, dokud by ho nesmířila obec. Ale taková změna se s ním udála v poslední době, že i v něm probleskla myšlenka na pomstu, když Mates o ruku Anýžčinu se přihlásil. Bakula si oba Králence upřímně zamiloval, a když se Adamovi veselka rozešla, říkával: »Což já mohu za děvče! Toho mi Králencové měli nedělati, že se pro Anýžčinu odpověď rozhněvali i na mne a ještě mi hrozili. My muži mohli jsme si i potom aspoň znávat a zloby k sobě nechovat.« To Bakulu dožíralo, a když přišel Spírkův syn, Bakula si pomyslil: »Počkejte, lhotští! Provdám Anýžku zrovna pod vašimi okny, a vy se zlobte, aspoň budete mít proč!« A od toho pomstychtivého pomyšlení Bakula se vší horlivostí se zasazoval aby Anýžka vyšla za Spírkova syna z Maloviček.

Spírkův syn byl jedináček, což bylo velikou jeho předností v očích rodičů, majících dcery na vdávání. On sám si na sobě zakládal hlavně proto, že byl v Němcích, ve Frantolích výměnou. Tam odešel Matěj, vrátil se Mates. V Němcích nabral na sebe křiklavý způsob řeči a horázné vystupování. Také se tam přiučil nosit nůž za holinkou.

Jednání se Spírky dařilo se. Anýžka neodporovala, byla o znaménko hovornější a zdálo se, že se konečně našel nápadník, který jí není lhostejný. Všecko šlo jako po másle. Krtelský mnul si ruce, Chvaletický skřípal zuby.

Jednou se Bakula sešel se Spírky ve Vodňanech o trhu. Přivedl si je domů, Bakulka je počastovala, Bakula poslal pro pivo. Při džbánku se dohovořili o posledních jednotlivostech. Když bylo na čase, Bakula zapřáhl, aby sám Spírky vyvezl.

Práskl do koní a vyjel. Srdce jeho bylo zdarem změklé a překypovalo přátelskými city k Spírkům. Opět si v duchu liboval, ti Půjďáci, jaký je to zachovalý, jadrný staročeský lid. Tak mu bylo slaďounce, podlounce, že by se byl k vůli nim odrodil a sám se stal z Pudáka Půjďákem. Již i zadrhoval do půjďačiny. Spírkům pro radost otevřel ústa svá a zazpíval:

»Sloužila jedna u polesného,
nechtěla jídat chleba černého.«

Spírkové po něm písničku opakovali, načež Bakula zapěl hlasem vysokým a zvučným, jak nejkrásněji uměl, sloku druhou, jež byla tím marcipánem, pro Spírky uchystaným:

»Vlezla na půjdu, špoulila hujbu:
Pane polesný, já tu nebujdu!«

»Vidíš ho, zrádce falešného!« ozval se za Bakulovými zády hlas Spírka otce. »Já tě varoval od něho, Mates, dost je zkušenosti Králenců!«

Nežli se Bakula vzpamatoval, Spírkové seskočili a chvátali bez jeho povozu směrem k domovu. Oba se tvářili vztekle. Otec hrozil pěstí, syn se nerozpakoval sáhnouti za holinku pro nůž.

»Rozpářu tě, ošemeto!« volal na Bakulu, »a tu tvou fiflenu si nech pro někoho horšího a hloupějšího«.

Bakulovi koně sami se zastavili. Bakula drahnou chvíli sám seděl na vozíku, hlavu pochyluje. Bylo mu jako s nebe spadlému.

»Toť jsem blázen!« zabručel, když mu Spírkové zmizeli s očí, zašedše do úvozu. »Na mou pravdu, ani za mák tomu nerozumím. A jestli já se nezbláznil, zbláznili se Spírkové. Ale nežť! Bůh s nimi!«

Obrátil koně a mrzutě se vrátil domů.

»Jak pak jste se rozloučili?« tázala se Bakulka.

»Ani se neptej, a víc mi o Spírcích nemluv! Nebude z toho nic. Řekl jsem Matějovi, že od nich k nám vedou zakázané cesty, aby si hledal štěstí jinde.«

»Pane bože, co se to zas stalo!« křižovala se Bakulka.

»Co se stalo! Chtěli ode mne, abych se proměnil v Půjďáka a hned mne začali předělávat. Řeč byla o příštím netolickém jarmarku. ‚Půjdeš taky, Bakulo?‘ ptá se Spírek. — ‚Nepudu,‘ já na to. — ‚Strejček nepudou na půdu,« prohodil Matěj, a tu se ozval Spírek: ‚Bakulo,‘ povídá, ‚slevím ti s věna pět set, přestaneš-li chodit na půdu a budeš-li mluvit pořádně, jako my. Řekni pěkně: Půjdu, nepůjdu.‘ — Tu jsem se dohřál a rozkřikl: ‚Já za svůj mateřský jazyk život dám a kdybyste mi jazyk z jícna kleštěmi rvali, k tomu mne nepřinutíte, abych řekl: Půjdu, nepůjdu! Já vždycky: Pudu, nepudu, až do posledního dechnutí!‘ Ještě nějaké slovo oni, nějaké já, až jsem zastavil a milým Spírkům poručil slézt, sice že je vyklopím, a Matějovi jsem dal odpověď.«

»Bože, pře-můj-milý bože!« hrozila se Bakulka, »slyšel-li pak to kdo jaktěživ, aby se pro takovou příčinu veselka rozešla?«

»Neslyšel,« osopil se Bakula, »protože dosud nikdy toho nebývalo, aby se naše dcery vdávaly do půjďácké země.«

Ale tím, že před vlastní ženou věc líčil jinak, Bakula neumlčel svého svědomí, jež mu nepřestávalo vytýkati, jak ho přistihlo, an se již odhodlal

zadrhovati do půjďačiny a zapomenout rozdílu mezi Půjďáky a Pudáky.

Od té doby Bakula pozbyl svého dobrého rozmaru. Noví nápadníci nebyli mu vítáni, nevycházel jim bodře a radostně vstříc, neposílal jim pro víc piva, než co nevyhnutelně bylo třeba, »aby neřekli«, nezkoušel jich, ani o svých sporech s Tenderou, ani o svém divotvorství nevyprávěl. Přijímal nové nápadníky nevlídně, někdy posměšně a naznačoval jim, že jen proto přicházejí, aby zas odešli.

Avšak Bakulova nevrlost nápadníky Anýžčiny neodstrašovala. Přihlásili se o ni ještě: Páralův syn z Krašlovic, Našinců ze Zaboří, Korandův z Račic. Anýžka ke všem byla jednaká. Z počátku jich neodmítala, což chlapci považovali za dobré pro sebe znamení, ale mylně. Neodmítala jich; právě tak hus nebo kachna nestřepává se sebe vody, protože voda peří jejího se nechytá. Když ale jednání bralo vážný obrat, v Anýžce, zdánlivě povolné, pokaždé vyvstal, zvolna a nepozorovaně se nabrav, silný a příkrý odpor, jenž nezůstavil v nešťastném nápadníku žádné naděje.

O žádné nevěstě široko daleko tolik se nemluvilo, jak o Bakulouc Anýžce. Chlapci na ženění o její ruku závodili. Každého prvým pomyšlením byla Anýžka, zdaž by si ji nenaklonil a nezískal. Ctižádost je pobádala, aby šli zaklepat na Bakulouc dvéře. Marnou slávu na mysli měli tam chodíce, a zahanbeni posléz odcházeli

Až i na Podlesí pronikla pověsť o Anýžce Bakulouc. Tam už dělala dojem pohádky o smutné princezně, jejíž ruku její otec, pan král, přislíbil tomu, kdo ji rozesměje, buď on kdo buď, třeba hloupý Honza.

Jednou pod večer poslali pro Bakulu z hospody, že tam na něj čeká nějaký přespolní chlapec a prosí, aby strejček přišli za ním na slovíčko.

»Který je?« otázal se Bakula nikterak nepotěšen. Tušil, že to zas přichází nový nápadník Anýžčin, a to ještě takový, který je líný zajíti si pro odpověď až k Anýžce a chce, aby mu ji otec její nosil přes náves.

»Nechce povědět, který je, ani odkud. Že prý má s vámi mluvit a s nikým jiným. Ale vidno, že je Podlešák.«

»Jak vypadá?«

»Jako chalupníkův. Na nohou má škorně, na hlavě beranici, v ruce břinkovku. V druhé ruce si přinesl uzlík. Sedl si za stůl, poručil si holbu piva, z uzlíka vyndal krajíc chleba a dvě homolky, z kapsy kudlu, a na tom už dvě hodiny hoduje.«

»Že se naň přijdu podívat.«

Bakula přišel, chlapec Podlešák ještě hodoval na krajíci chleba a dvou homolkách, ještě popíjel z plecháčku, ještě nedopil tu holbu piva, kterou si dal nalít po svém příchodu. Když Bakula vcházel, zrovna dával k ústům a pil s takovou horlivostí a takovými doušky, jakoby držel za ucho konev.

»Kde pak ho máte, toho přespolního hosta?« otázal se Bakula.

Chlapec Podlešák ihned se dovtípl, kdo to přišel. Postavil plecháček, běžel Bakulovi v ústrety, poceloval mu ruku a vyřídil mu pozdrav od svých rodičů. Vyřídil, pravda, ale dobře bylo na něm znáti rozpaky z možného Bakuly, a Bakula ani neměl hodinek, které nosil zevně.

»A kteří jsou tvoji rodiče?«

»Trněných ze Šipouna, však jste slýchali.«

»Ba neslýchal, chlapče.«

»O šipounských Trněných že jste neslýchali? Já jsem Trněných Tomeš. Ale nestůjte, strejčku, abyste tu šenkýřovi nevystáli jámu. Pojďte, sedněte si ke mně, zavdejte si.«

Bakula šel, vzal plecháček, podíval se do něho. Ještě v něm bylo dosti piva na to, že Tomeš z něho dvě hodiny upíjel; s dva náprstky ho mohlo být.

Bakulovi již několik měsíců nebylo do žertu. Chopil se tedy plecháčku vážně, zdvihal jej pomalu, jak to u Tomše zahlédl, pil z něho taky hlubokými doušky jako z konve a podal Tomšovi: »Na, dopí!«

Avšak střídmý Podlešák nedopil, aby si nemusil dáti druhou holbu.

Bakula přisedl k Tomši Trněných a sám dal nalít plný máz.

»Ještě dvě cikáry, šenkýři.«

»Nemáme.«

Bakula to sám věděl, cikáry poručil jen, aby mladého Podlešáka omráčil, což se mu podařilo dokonale.

Host si z Bakulova přihýbal upřímně, ale také každé jeho slovo bylo samá upřímnost. Pověděl, že ho rodiče posílají, aby si prohlédl Anýžku Bakulovu, zdaž by ho nechtěla.

»Milý chlapče, vysoko myslí tvoji rodiče.«

»Já jim to taky říkal,« Tomeš prostomyslně na to. »Škoda cesty a času. Půl dne jsem prozahálel, a zrovna dnes mne bylo třeba v lese. Vy tedy, strejčku, byste měli za nejlepší, abych se vaší Anýžce ani neukázal?«

»Ba tak, ba tak.«

»Dám na vaše slovo.«

»Měj se tedy dobře a svoje rodiče taky pozdravuj.«

»Zdrávi pozdravovali. A což ani nedopijete?«

»Sám dopí na moje zdraví.«

Když Bakula odešel, Tomeš pravil šenkýřovi: »Pane, ten musí být zazobaný!« A ještě dlouho hýřil nad nedopitým mázem, který mu Bakula nechal na stole. Potom přespal na půdě a časně ráno pospíšil domů všecek spokojen, že pořídil tak čestně a neutržil si výsměchu.

Bakuly se ptala Bakulka: »Kdo to tam byl?«

Bakulovi nebylo do řeči.

»A, takový mitiťuk,« odbroukl.

Slova toho Bakula dotud neslyšel; tehdy mu samo přišlo na jazyk, aby označilo, jaký naň dojem Tomeš Trněných učinil a jak jej cenil. Slovo »mitiťuk« ujalo se a rozšířilo se i do obcí sousedních.

To všecko pozoroval, o všem uvažoval Chvaletický. Viděl, že tři země u Bakulů si kliky podávají, aby získaly pro své ženichy Anýžku. Podlesí Chvaletický nejméně se obával, avšak na pováženou bylo, když už i ono se přihlašuje, že Pudácko i Půjďácko vyčerpalo zásobu chlapeů, kteří by si mohli na Anýžku myslit. A tu napadlo Chvaletickému, že již mnohá ves tu zastoupena, jenom ne rodná ves Anýžčina.

Což tam není chlapce na ženění, který by měl naději na ruku Anýžčinu?

Vít je tam, Tenderův syn; ale pro věčné hašteření Tenderovo s Bakulou zdálo se, že všeliké pomyšlení je vyloučeno, aby se Vít a Anýžka manželsky spojili. Chvaletický také nejprve tuto myšlenku zavrhnul jako pošetilou; ale brzy mu napadlo, zdaž by právě proto Anýžka a Vít nebyli si vzácnější a sobě vstříc nevyšli.

Přesvědčí se, pokus nic nestojí.

Když nejdříve na to šil u Bakulů, Chvaletický po straně pošeptal Anýžce, že se ho Vít na ni vyptával, když byl nedávno u nich, proč prý je tak vybíravá. Anýžka nevyčkala, až krejčí dopoví, ale všecka zbrunátněla a beze slova tiše vyšla. Krejčí měl neomylné znamení, že na ni Vítkem učinil hluboký dojem. Dal se nyní s chutí do práce, kterou provozoval svým druhým řemeslem, starosvatstvím. Za záminkou jakousi zašel k Tenderovům a vypravoval tam, jak u Bakulů je chválili, s jakou vážností se o nich vyjadřovali. Potom totéž učinil u Bakulů. Brzy dosáhl toho, že skutečně jedni druhé chválili, a také děti. Příští neděli Tenderka cestou z kostela upustila šátek, jímž měla omotány modlitby. Schválně jej upustila, pozorujíc, že za ní drndá Bakulka. Zdaž na ni nezavolá, že ztratila šátek? Bakulka pozorujíc to, nezavolala, ale šátek zdvihla. Tenderku dohonila, otázala se, není-li to šátek její a již byly v hovoru. Do vsi přišly, jakoby mezi jejich muži vždycky bylo býval o čiré přátelství.

Další se dálo pochodem, známým z vesnických povídek.

Pět čtvrtí roku na to, co Anýžka odpověděla Adamovi, bylo ujednáno mezi Bakulovými a Tenderovými, aby jejich děti o posvícení veřejně osvědčily, že mezi jejich otci nastal smír trvalejší, než k jakému je kdy přiměla obec.

Opět se o tom mluvilo široko daleko.

Zvěděl o tom i Adam. Došel na Krtelského a řekl mu: »Krejčí, obejděte tajně všecky chlapce, kterým Anýžka odpověděla, a povězte jim, že na to posvícení taky přijdu, abych se na toho Víta podíval; ať i oni se dostaví.«

Krtelský nelenil a vykonal vůli Adamovu ochotně a přesně. Všichni odmítnutí vzkázali, že doma nezůstanou. I Tomeš Trněných ze Šipouna, jemuž dal Bakula mitiťuk, slíbil přijít. Půjde i Krtelský, více než jindy rozhorlený na svého chvaletického soupeře, o němž byl slyšel, že Víta na to posvícení ošatí jako adyjunka a sám také přijde jako pravý v tom díle vítěz.

Posvícení!

Největší selský svátek v roce. Jiné svátky sedlák s jinými slaví. O Vánocích se raduje, že zimní noc dosáhla největší délky a temnoty její ustupují mladému slunci, novorozenému Spasiteli. O Velikonocích kaje se z hříchův a oslavuje vzkříšení ztuhlé země k novému životu. O Letnicích oslavuje vrchol léta. Obžinky za poroby vrchnost pořádala sedlákům, aby pookřáli po lopotě žní, aby se ponapili na zdraví milostivé vrchnosti, pana delechtora, pana správčího, pana písaře a všeho panstva a při té příležitosti říkačkami, které jim složil pan kaplan anebo kantor, osvědčili, že budou příští rok robotovati věrně dál. Na své žírnosti sedlák nápodobil vrchnosť a strojil podobně obžinky své čeledi, podruhům a dělníkům.

Jen o posvícení sedlák se cítil sám sebou. To byly výhradně jeho dni. Do nich se jím nemíchala ani církev, ani vrchnost, a dlouho ani stát. Teprve císař Josef II. nařídil, aby posvícení slavilo se ve všech vsech v jediný výroční den, při Havle. Odtud název »císařského« posvícení. Řečený panovník také rozkázal, aby posvícení netrvalo déle dvou dní: v neděli a v pondělí. Do jeho doby slavilo se všude osm dní. Tak dlouhé posvícení škodilo prý sedlákům na zdraví i na kapse. Ale to sedláci jednou do roka chtěli. Cítili potřebu podzvihnouti hlavu, pozapomenouti lopotování a starostí, poveseliti se, zabenditi si, zahýřiti si, slovem vyšinouti se z pravidelných kolejí života; potom pak unaveni hovory, zpěvem a tancem se vyspati a s bolavou hlavou sami zase pravidelnému běhu života se podrobiti.

V dnech posvícenských i za doby nejtužší poroby sedlák cítil se svobodným a samostatným. Otřásl se a poddanské okovy s něho spadly, vyskočil si jaře, až se mu nohy ramenou dotýkaly, zatleskal si v mozolné dlaně, zazpíval si, až se hory zelenaly. Povaha jeho rozvinula se do celé šíře. Včera ještě tichý, skromný, pokorný, čarovným proutkem posvícení stal se bouřlivým, bujným a vzdorným, obyčejně i bojovným. Včera ještě kmotr Stýskal, dnes, v den posvícení, proměnil se ve Výskala. Včera ještě opatrně v hrsti obracel groš, dnes penězi plýtvá jako plevami.

Pokrač.

Josef Mühldner

SEVERNÍ MOŘE.

(1903.)

A KAŽDÝ TVOR . . .

Vše těkavé, zpěv ptačí, lidské touhy
vysílá zem se břehu svého v dál.
A já, obého mdlý odlesk pouhý,
se země jsem se v moře zadíval.

Vše zemi opouští a do daleka pluje
alespoň touhy svojí na křídlech.
Nad vlnou chvíli lehce poletuje
a se steskem se vrací na svůj břeh.

A každý tvor své země barvu má,
jen smutek její každý nevyzpívá.
A upřenému oku se pak zdá,
jak do moře se za svou touhou dívá,

že moře netouží. Že touží jenom zem,
jejíhož částí jsem tu jenom hoře.

Však samo sobě že je účelem
a samo cílem touhy své že moře!

POSLEDNÍ LÁSKA.

To byla ona noc, o níž jsem vždycky snil.
Noc, v níž je moře jen, jež měsíc ozářil

svým leskem stříbrným, jenž od obzoru jde
po moři ke mně až, a mizí, nevím kde.

To byla ona noc . . . V té světla záplavě
já náhle vzbudil se a k oknu vstoupil v ně,

odhrnul záclonu a v noc se zahleděl.
To moře před sebou jsem jenom za sen měl.

A jak jsem s rozkoší v ně hroužil žhavý zrak,
já byl jsem povděčen, že dobře tomu tak,

že nikdo nevidí, co já teď právě zřím:
to moře před sebou ve světle měsíčním.

A jak bych odpřisáh' a zapřel na vždy zem
a jak by pohled moh' též býti polibkem,

a jak by láska má ku moři v nehnutí
též mohla vrcholit v extasi splynutí

a jak bych zatlačit vše zpátky prudce chtěl,
co k moři dralo se, já balkón otevřel.

A je-li, příteli, důkazů třeba též,
ty jistě pochopíš, ty jistě nahledneš,

neb ty sám jediný o mojich láskách víš,
a jak mám tebe rád, ty jistě uvěříš,

když řeknu: ve chvíli, kdy mořem, nebesy
já bloudil, na tebe, příteli, vzpomněl si

a myslil na radost, jakou bych měl as snad,
až bych tě vedl blíž, moře chtěl ukázat

a přec tě zdržoval v horečném rozechvění,
zda i tvář tvoje se tou krásou zrumění . . .

Oh, jak bych rád to byl, kdybych moh' prvním být
jenž by tě uvedl, moře moh' otevřít,

jenž právě v dnešní noc strhl by záclonu
s obrazu, lásky mé, nejpyšnějšího snu,

před nímž ať kdykoliv do něj se zahledím,
nejsem si nikdy jist, zdali bdím nebo sním,

a s tebou po špičkách jak bych se přiblížil
k oknu a v zraku tvém zrak v moře pohřížil,

s nemenším vznícením, které jsem tehdy měl,
když jsem se poprvé do moře zahleděl.

A pak bych, příteli, v zraku tvém čísti chtěl,
až by se odtrhl, přestal být polibkem,

příteli, který o všech mojich láskách víš,
jak nad mou poslední láskou se zamyslíš.

MAJÁK.

Oh, jaká radost ve zraku
z malého světla majáku.

Slabě se kmitá. V dálce je.
A přec jak budí naděje.

A jaké štěstí, z bouře pout
to malé světlo zahlédnout.

Je malé a přec zahoří
všem, kteří bloudí na moři.

Ten zákmit jeho je tak mdlý,
však bohatě se zrcadlí.

*

Však jakou je to světlo tmou
těm, kteří blízko utonou.

Těm, jejichž táhlé signály
pod vodou všechny zmlkály.

Těm, jejichž všechen děs a strach
utonul v moři ve vlnách.

A v těch tvářích s hruzou svou,
jež pod maják připlovou,

a v těch tvářích zsinalých
zakmitne se vzdor a smích.

Proti tomu majáku
jaká kletba ve zraku!

Pavel List:

NORA.

Klečela na zemi, myjíc podlahu. Tak představila se užaslému zraku jeho poprvé. A poprvé šlehl mu v tvář její dlouhý, ostrý pohled, rozjiskřený záhadnými otázkami . . .

Tak tedy vypadá dnes! Viděl ji dosud mlhou svých vzpomínek jako dívku as desítiletou, školačku s očima široko rozevřenýma, oslovil-li ji Evo; s očima, neprozrazujícíma dosud vznětý dívčího srdce — a dnes! To není již dítě zatemnělého rozoumku, ale žena, v jejímž nitru ohlašuje se již život bouřně a ve tváři marně se utajují choutky po sladkých rozkoších lásky. Nezkrotná, dravá touha řinula se těma očima záhadnýma, fascinujícíma . . .

Mařatku napadlo, jak jen mohla žena jeho odhodlati se, aby ji do služby najal. Znal dobře ženinu žárlivost a křehkost své povahy vůči výbojným ženám. A nemohl očí odvrátiti od tváře nové služky, jejíž lačný, rozdychtěný výraz uváděl nervy jeho v chvění. Drhla podlahu — práce obyčejná — ale sledoval každý pohyb jejích strmých ramen, opírajících se o podlahu, jež čas od času se přikrčovala, kdykoli ustalo děvče v práci, aby popřálo oddechu prsům, živě se chvějícím pod těsnou halenkou. Svým příliš horlivým pozorováním vyvolal nervosní pohyb své ženy, která jaksi zlobivě odvracela se od plotny, chtějíc dáti muži na srozuměnou, že se dlouho v kuchyni zdržuje a že tu jen zbytečně překáží.

Porozuměl a odešel.

Ve dveřích zachytil ještě letmo pohled děvčete praci rozohněného, která dlouze a zálibně přes rameno ulpěla na jeho tváři.

Taková kráska v ní vyspěla! Vzpomíná, že již jako dítě budila zájem těma svýma pohádkovitýma očima, když v zimě blíže kluziště stávala v záplatovaném kabátci a rozbitých botkách, nabízejíc fialky na hliněné misce. Jinak byla však hranatá, bezformá, vystouplých boků a vychrtlé tváře . . . Jako dozrálý plod, plný půvabu a vůně připadá mu však dnes. Obdivoval vyspělou krásu tvarů jejího těla a žhavý, orientálský kolorit její interessantní tvářičky. Mdlá tvář jeho ženy byla bledým, chorým květem zašlé nádhery divokého máku . . .

Myšlenky Mařatkovy soustřeďovaly se ponejvíce kol půvabné hlavy mladé služky. Doma nenalézal klidu. Kdykoli vešla do pokoje, všechen jeho pozor obrácen byl k její štíhlé postavě, jež bujela mládím a dráždila tázavými, významnými pohledy. Vyhledával ty oči tajemných hloubek a zkoušel sdělovati jim mluvu své duše, neklid svého srdce. A vyhýbal se sladkým pohledům očí své ženy, které byly mu tak nepohodlné a tak nejisté, zvláště v poslední době, kdy srdce milující ženy chystalo se k významné metamorfose v srdce matky. Mladé ženě zdálo se, čím více se kloní srdce její k té příští bytosti, která zaujme všecku její pozornost v nejkratší době, že tím rychleji a úžasněji uniká jí srdce toho, jehož rukám svěřila život svůj.

A snažila se býti tím sladší a tím pozornější vůči svému muži.

Netušila ovšem, jak nepohodlnou se tím stala jemu teď, kdy úzkost podnícené vášně naplnila jeho nitro. Trpěl pod bdělým pohledem její duše, ale trpěl tlakem nevyslovených citů, jimiž oplývalo srdce jeho unešené touhou v objetí žhavých ramen mladé služky.

Prosté zvolání »Noro!« — bylo přáním služčiným, aby byla tak jmenována — uvedlo nervy jeho v neklid. Volal sám služku tím jménem častěji, než bylo třeba, opojuje se zvukem toho slova a žádaje si její přítomnosti, která se mu stala nutností.

Nora přiběhla na zavolání. Dlouhým, tázavým zrakem svým beze slova vyčkávala rozkazu a s úsměvem sotva znatelným odcházela, aby vykonala, co jí bylo nařízeno. Pracovala ráda. Zdálo se, že se zvláštní zálibou koná práce sobě svěřené, aniž dbala pochvaly. Vůči paní chovala se odměřeně, se zvláštní reverencí, k Mařatkovi jevila více upřímnosti. Alespoň pohled její byl čím dále, tím výmluvnější a teplejší. Mařatka odměňoval ji za to zálibným něžným chováním. Některou chvíli přiváděla ho do rozpaků svou úslužností u přítomnosti ničeho netušící manželky. A nechtěl-li splácením laskavosti žárlivost této podrážditi, bylo mu předstírati lhostejnost.

Nora dala mu pak brzy svou nespokojenost na jevo. Mučila ho odměřeným chováním a odvrácenými pohledy. Marně prosil, žebral očima plnýma stesku a proseb o jasnější pohled. Vyhnula se mu raději nebo zakryla tvář svou šátkem, měla-li jej potkati.

Takovou byla Nora v době, kdy byla paní Mařatková povolána domů k nemocnému otci . . .

Mařatka zůstal doma sám.

A Nora?

Vyhýbala se mu a dráždila jeho vášeň, kterou byla bytost jeho zachvácena. Stonal po její vřelých pohledech, toužil po její neomezované přízni . . .

Vraceje se večer domů, nechtěl ani uvěřiti svým očím. Byla to Nora? Stála u okna kuchyně, do dvora hledícího, a opírajíc se malými lokty o pažení, hleděla v temno pokročilého večera. Zahlédl bohatou hlavu její hnědých vlasů, rozpuštěných po štíhlých zádech, a úběl skvostných

ramen, prosvítajících výkrojkem košile. Plamen lampy, visící v zadu na zdi, osvětloval ji, stojící tu jako vidina . . .

Kýval jí na pozdrav, zachvácen prudkou vášní. Hrdě vztyčila se však před ním v plné své krásc ještě jednou v okně, pak shasla mávnutím ruky světlo . . .

Jako šílenec hnal se nahoru. Vášeň v něm kypěla, krev vřela mu v žilách.

Naslouchal u její dveří . . . Ticho, mrtvé, zlověstné ticho . . . Cítil jen prudký tep vlastního srdce. Jistě si zahrála s ním! Kdyby jen tušila, jak poštvala jeho vášeň a vystupňovala var krve v jeho těle!

Hnal se nahoru v domnění, že jej uvítá ve svých vábných loktech ... zatím uzavřela se pevně a dělá, jakoby ničeho byla nepozorovala.

Mrzut, ochlazen a zahanben odcházel do své ložnice. Chlad, deroucí se sem otevřenými okny zamrazil ho. Prádno pokoje dotklo se duše jeho jakoby studenou rukou příšery. Bolestně zavzdychnul . . . Zde je tak pusto a tam za tou zdí sálá teplo kochaného těla Nořina! Ó moci ji sevřít ve své náruči! Zavolá ji! Vždyť je služkou, musí být na místě, aby přijala rozkazy jeho. Ať přinese mu vody, čerstvé vody — zapomněla na ni a on žízní — zmírá žízní!

»Noro!« volal, otevřev dvéře do kořán.

Ale hlas zlomil se mu v hrdle a chodbou studenou, temnou a tichou upěl kvílící jeho hlas, tichý a pokorný, ba skoro prosebný. »Noro, Noro!«

Tremolo jeho hlasu dotklo se lichotivě srdce jejího. Neboť v zápětí otevřely se dvéře. Nora vešla do pokoje, ale ne již v nedbalkách, v nichž stála před chvílí u okna. Vešla v domácím šatě, upjata až ke krku, k štíhlému krku, s vlasy v řecký uzel spjatými . . . Jako cudná lilie s hlavou mírně schýlenou stanula pokorně u dveří. Dokonč.

Z BÁSNÍ ALFONSE BRESKY.

JESEŇ V RÁJI.

Když na nebi se hvězdy čistí,
v zahradách ráje podzim jest,
a jako u nás žluté listí,
tam padá zlaté listí hvězd.

Za hvězdou hvězda tiše kane,
zajiskří, svitne v noci tmách
a všemi tóny zlata plane
od zeleně až v temný nach.

Když do azurných stromů snětí
v édenu vítr zavane,
tu celý vír jich dolů letí
a zlatým deštěm zaplane.

Zří serafíni v zadumání,
jak hvězdy prší v šero cest,
perutě bílé k sobě sklání
a smutně vzdychnou: Jeseň jest.

HVĚZDNÁ NOC.

Oblohy noční klenba šerá
rozkvétá miliony hvězd
a dole světla tisícerá
kmitají z dřímajících měst.

Jak hvězdné nebe ve vod hloubi
ve stínech noci dřímá zem
a světla s hvězdami se snoubí
se světly hvězdy navzájem.

Vše v jeden zářný celek splývá,
se zemí hvězdný nebes lem,
a marně lidský zrak se dívá,
kde končí nebe, začne zem.

Andělé sami neví v ráji,
co záře hvězd, co světlo jest,
a v zamyšlení nepoznají,
když na zem zbloudí s rajských cest.

STO TISÍC PTÁKŮ.

Sto tisíc ptáků zpívalo,
sto tisíc harf a lýr,
když zlaté slunce splývalo
v kvetoucích zahrad mír.

Sto tisíc větví kývalo,
s nich pršel květný pýr,
sto tisíc ptáků zpívalo,
sto tisíc harf a lýr.

V mém srdci, jež se stmívalo,
se šířil jas a smír,
déšť květin štěstí schvívalo,
zněl plesných tónů vír,
sto tisíc ptáků zpívalo,
sto tisíc harf a lýr.

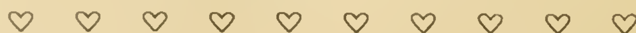

FRÁŇA ŠRÁMEK.

JEJÍ SVATBA.

Pokrač.

Bolest na své vlastní martyrium se usmívá, v duši jako když mladá travička vyrůstá, po cestách vypraných deštěm kráčejí rekonvalescenti; je to roztržené srdce tam dole, je? Nuže, bylo to nevyhnutelné a my nechceme nikoho obviňovati. Úryvek ranního snu proběhl mi hlavou... »sokolíka jsem, paní Zdenko, zastřelil, sokolíka.« Opakuji si to, špulím při tom mazlivě rty jako dítě; měl jsem něco v mozku, co tálo, takové malé místečko nejdříve někde nahoře až pod temenem, pak se to rozléva'o jako vřelá, enervující skvrna až do spánků, naplnilo mi to oči, hromadilo se v ústech, učinilo to z mé páteře chorou chvějivou lodyhu; měl jsem pocit, že rty mé se na všechno dobrácky usmívají a oči že podělují všechny kolemjdoucí přeslazenými pohledy. Potkával jsem hezká děvčátka; byl bych je rád obdaroval něčím sladce hořeknujícím, posílal jsem do jejich nepokojných oček nějakou unylou píseň, chvěl jsem se jako záhon, dotýkaný motýli. Pak jako křičící květ máku proplula ulicí demimondka; přistihl jsem se při nějakém blbém úsměvu, který říkal: absolvo te, absolvo te. Malí studentíci řítili se středem ulice s rozepjatými haveloky, sešity se varhanily pod jejich lokty a oni křičeli jak vrabci; i na ně jsem se díval a něco velmi vzdáleného vibrovalo mi dole v duši, něco, jako velmi vzdálený šumot, neurčitý, neohraničený sen, podobný letícímu oblaku. I starých, pensionovaných pánů, kteří vraceli se z dopoledního korsa, jsem si všiml; opatrně ťapali, škrtili své ohryzky v tvrdě žehlených límcích, něco důležitého ježilo jejich obočí a v očích měli pavučinky; nevím proč, ale i jich jsem si všiml.

A z ulic pohřbených skoro pod ohromnými skly výkladních skříní a vývěsních lamp, drcených téměř hlukem, přecházel jsem v pusté uličky s nečistými kouty a mokvavými průjezdy, kde dlažba čpěla jak mokrá noc, nějaká naborcená drožka se tudy líně vlíkla, neb umouněný tvor a já tudy šel, jako někdo, komu uhořel mozek a komu zbyly jen oči, dvě idiotně fixirující oči, přitahované něčím fantaskním, fosforeskujícím za střízlivou souvislostí všech těchhle věcí. Pak to byly opět ulice, jimiž lomcovalo drnčení povozů, veliká okna restaurantů, kde se právě obědvalo, etablissement denního listu, kde právě vyšlo odpolední číslo, trottoiry, bité tisícem spěchajících noh a pak černý, proděravělý park, s mokrými pruty keřů, prolezlý zimou, kde na lavičkách několik dělníků hltavě polykalo z hliněných hrnků přinesený oběd. Jakobych slabikoval, co někde bylo napsáno, řekl jsem si: jest hodina, kdy se obyčejně obědvá, a jest záhodno atd. Tak jsem si to asi nějak řekl a zapadl jsem do prvního lokálu; problematická místnost, kde se uložily všechny zápachy kuchyně a výčepu.

Nějaký odporný pot na všem se lihl, vzduch ploval nad hlavami jako veliká mastná, uzená skvrna. Snědl jsem trochu polévky a ohryzoval rohlík. Dřepěl jsem jako tulák uondaný blátem a vichřicemi cest; oči mi jistě zely jako zaprášená okna, za nimiž nikdo nežije. Tam někde venku bylo deštivé podnebí života; tady možno jako promoklý pes v koutě se stulit, nevýt už a nekňučet, nic už necítit, nic už necítit...

Hltal jsem pivo jako veliké doušky ledu; to mně dělalo dosti dobře. Snad táhlo něco mým mozkem, nějaká myšlénka, nějaký sen; někde v mozku za zavřenými dveřmi, nějaký neformulovaný bzukot, eh! tuláku už nechtělo se filosofovat. Existují jisté komičnosti v poměru mezi mužem a ženou, pro cukrovinky zapomene se někdy na maso; říkával jsem Zdence: Zdášo, Zdášo... To jsem byl ještě šťastný a veselý hoch, když jsem to říkával; podobalo se to jisté hodně modlitbě. Teď, když jsem to šeptal, mělo to poněkud jiný smysl. Ležela za tím celá tragikomická perspektiva života. Ne, nefilosofoval jsem. Jen v nejvzdálenějších dálkách duše něco záhadně glossovalo a něco velmi blízkého, velmi blízkého se rozplakalo. He-he, snad šlo jen o to, nazvati jisté věci přirozenými, snad; já jsem si tenkrát nedovedl vzpomenout na onu zaklínací formulku. Snad jsem si vzpomenul na jiné věci; není to ovšem věrohodné: vítr písní, dávno zpívaných, něco, co bylo sladkým vánkem a co je teď škodolibou meluzinou; takové nějaké neužitečné snění to mohlo být. I na polibky jsem mohl myslit, na polibky, z nichž blábolí peklo; bylo to dosti vhodné mysliti na ně v tu chvíli. A poněvadž jsem byl dosti talentovaným mladíkem, který o ledacos se pokoušel, mohl jsem si i zaimprovisovat v tu chvíli, nejvíce bolesti musilo se uložit ovšem v refrainu oné improvisace, to je přirozené. Pil jsem, ale nebyly to už veliké doušky ledu; byla to velmi příjemná věc, rodící tupé úsměvy...

Konečně jsem zaplatil a šel. Ulice mi křikla do uší. Rozsvítili už plyn, jeho běl hrnula se ulicemi jak nazelenalý kouř. Okenní skla krámů vrhala na dlažbu světelné čtverce, z výčepů, trafik a uzenářských závodů hrnula se teplá pára, trottoiry čeřily se lidmi, jak oživená houně, nějaký viadukt zahřmotil. Potkával jsem asi zavěšené, do sebe zadívané párky, a ubitý cit počal opět vzpínati ramena. Bil jsem zase marně hlavou o zavřené dvéře, za nimiž Ona podléhala, a přijímala po-

volně legitimní oplzlosti, jako něco velmi přirozeného; jednotlivé detaily ryly mi v mozku jak vzteklé nehty.

Náhle jsem se ocitl před zasklenými korridory státního nádraží; chytl jsem se za hlavu pod prudkým nárazem nějaké myšlénky, mozek mi zamrzal a tavil se a oči mi zalehly vyděšeným osvětlením něčeho, co mohlo přijíti... Vešel jsem rychle do korridoru. Tak se asi vstupuje k lékaři, k operatéru: ano, řezejte, dobroději, řezejte, hlavu nebo prsa, co chcete; uspat mne nemusíte, ne, uvidíte, budu docela klidný. Podíval jsem se na hodinky; i to by se hodilo Přítel nám přece řekl, že...

Venku na trati ječely vlaky, chvilkami vetřelo se do korridoru i trochu uhelné páry. I lid tu byl, mnoho lidí, nějaký chvátavý, strašně nedočkavý živel; he-he, i já byl snad nedočkavý. Venku zahlomozil opět vlak, lidi se vyhrnuli, otevřelo se několik náručí, posluhové se vtírali. Jako hmatající ruce rozbloudily se křečovitě mé oči; teď snad, teď snad...

Nevykřiknu, rozhodně nevykřiknu; podívám se jen, sáhnu si někam k čelu a blbě se usměji. Jistě se blbě usměji, neboť na mých mužných ramenou sedí teď hlava kapitálného blbce; cítím ji tu znetvořenou, prkennou, jako z bláta slepenou blbou hlavu, svoji blbou hlavu. Teď snad, teď snad... Tamhle, bezpochyby. Ne, nic. Zavála mnou zima Snad vůbec nepřijede... Jak jen to je možné, aby teď ona objevila se tamhle vzadu mezi sloupy, aby šla tímhle korridorem, aby vdýchla týž vzduch, který teď polykám já, aby šla tři kroky ode mne, a to všechno, aby vypadalo tak přirozeně, tak přirozeně?... He-he, zavolám posluhu, dám mu korunu a nechám si od něho padesátkrát po sobě opakovat, že jsem blbec, blbec, blbec... Opět se vyhrnuli lidé...

Nějaká houba vyssála mi všechen dech z prsou. Dva lidé přede mnou se líbají, jedna stará paní a děvčátko; děvčátko přijavší polibky, stahuje si opět závoj přes obličej, bílý závoj s černými tečkami. Nějaký důstojník volá posluhu. Myslím si: bože, proč tu jen není posluha? I to mi napadá, že důstojníci jsou zlí, velmi zlí lidé. Ale teď... teď... Oči mi vyletěly z důlků, jako někdo, kdo se vrhá s chodníku v jízdní dráhu pod kola kočáru, něco křídového rozsypalo se mi celým tělem, zmrtvilo mi všechny údy.

... To byli oni... Oni dva... Dokonč.

FEUILLETON.

Z POLSKÉ LITERATURY.

Kazimierz Przerwa-Tetmajer: Na Skalnem Podhalu. Povídky tatranské. (Vyšlo roku 1903 ve Varšavě u Gebetheuera i Wolfa o 229 stranách.) Jemný, suggestivní lyrik, občas zabíhající do kovového pathosu, básník melancholických, originálních poesií v próse a silný romanopisec se zrakem otevřeným pro nejsubtilnější záchvěvy v duších lidí moderních a raffinovaných, splácí touto knihou dluh svému rodnému kraji, Tatrám, pod nimiž spatřil světlo světa a byl i vychován, jak poznamenává v předmluvě.

Celkem dvanáct drobných novelek vypráví slohem co možná nejbližším způsobu vyprávění horalů, s nimiž se stýkal od dětství, od nichž mnoho slyšel a mezi nimiž se potuloval i později, ba až do nedávna, pokud mu obava před srdeční chorobou nezabránila obtížnější horské výstupy a toulky. Dle předmluvy není z nich žádná přetvořením skutečné události nebo jejím variantem: vše jest jen dílem vlastní jeho obraznosti. Kdo zná Tatry a goraly blíže, snad při mnohé větě a při mnohé figurce Tetmajerově mimoděk si vzpomene na věci, jež sám slyšel už vypravovat. Ale celkem svět horalský, který představuje tato knížka Tetmajerova, náleží už z větší části minulosti, do níž spadá i doba jeho sujetů, tedy do času, oddělených od dneška desítkami let, celým stoletím, ba i více, než sto lety. A to právě bylo úmyslem autorovým, aby alespoň něco uchoval z vůně starých dob horalských, jež dle jeho slov, pronesených ke mně před několika dny v Zakopaném, rychle se zapomínají i mezi lidem, který před dvaceti, třiceti lety jimi takřka ještě žil. Život v Tatrách byl a z mnohé stránky jest posavad nanejvýše romantický, přirozeně tedy nelze psát o něm jinak, než zase s jistým nádechem romantiky. Salaše, zboj a klusovnictví dávají literátu nevyčerpatelnou studnu originálních themat, zvláště narodil-li se v tom životě a dovede ho chápat bez předsudků.

Takovým právě je Tetmajer, takovou jest i jeho knížka. Nikoli každému bude se líbiti tak, jako těm, kdo Tatry znají. Neboť: wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen, — připomíná Tetmajer slova Goetheova. Mnohému bude se zdát na příklad povídka »Dziki Uchas« ve svých obrysech zcela přepjatou, mnohého bude krev a hřmot v novelce »Jak wzieni Wójtka Chroúca« dokonce i urážet. Ale tu třeba se vžít ve stanovisko autorovo a číst jeho kresby, jak byly napsány: tedy jako vypravování goralské, jež přirozeně sílu maluje konturami Saulů, lásku dle biblického citátu »silná jako smrt«, krátce všechno v hyperbolách, ale v hyperbolách průhledných. Některé z povídek jsou pouhými náladovými náčrtky, jako »Gazda halny« a »Żelazne Wrota« s dějem prajednoduchým a pointou nehlučnou a nedrtící, ale i v těch právě lze najít zvláštní kouzlo prostoty. »Jak się Michal Sojeno powiesil« jest krásná kresba goralské duše, silně originální a působivá. »Franek Seliga i Pán Bog«, třebas dost pochybně založeno činí svěží dojem a svým tragikomickým nádechem jest příjemným variantem v knize, kde skoro všechny novelky jsou pointovány tragicky, většinou smrtí.

Nejméně se asi čtenáři líbiti budou první »Zbojecká chalupa« a potom črta »Jak Dańek z Ústupu, Hamesia od Królów i Marta Uherczykowna z Liptowa śpiewali v jedno sloneczne rano ku sobie«, protože jsou jaksi neuspořádány, chabě založeny a zcela nepevny ve stavbě. Jednou z nejlepších jest poslední »Jak się Ivzek Smaś pojechal wysłuchać«, psaná s roztomilým humorem a nejméně přepjatá z celé knížky. Figura gorala Smaśa, jenž po celý život do kostela nohou nevkročil a s pánembohem neudržoval pražádných styků, až na stará kolena těžce ochořev, poslechl rad starých babek, vyučil se od nich, iak se má zpovídat, jel s celým průvodem na poutnické

místo, tam se tak originálně zpovídal, jak jen možno u gorala, jemuž zbojničit a v bitkách zubíjet zdá se být něčím zcela přirozeným, pak se vrátil domů, uzdravil se a z vděčnosti nechal zboje, vzav si výstrahy knězovy k srdci, — ta figura je tak milá a věrná, že na ni už nezapomenete. Nejlepšími čísly v celé sbírce jsou však obě části povídky »Jak Jarek Mosięźny nie mógł znaleźć szczęścia«, ač poněkud nepřirozeně přibarvené v líčení lásky Jarkovy, a zvláště »Krystka«, novella silná dějem, psychologií i pointou, novella až otřásající. Vášeň Krystčina k Jarkovi, nenávist proti Jadwize, jež jí ho odloudila, její doprošování se lásky u Jarka a výčitky, její děsný čin, jímž chtěla si znovu dobýti srdce Jarkova, — vše to dovede čtenáře rozrušit. Jen pro tuto povídku by už kniha si zasloužila zvláštní pozornosti. Jak jsem se však dověděl od autora, podnes o ní psaly jen tři kritiky mezi Poláky. O něco později vyšla v německém zdařilém překladě v Mnichově. A německých kritik bylo o ní už více než dvakráte tolik. Zajímavo, že ano? Knížka vyjde co nejdříve i v českém překladě p. Vondráčkově. Těšíme se tomu srdečně, neboť povaha lidu podhalského, divoká romantika jeho minulosti a poesie lidových jeho zkazek i písní ve sbírce p. Tetmajerově došla takové interpretace, jakou mohla nalézti jen u duše hluboké, vnímavé a vyrostlé v tom ovzduší, které líčí. Kniha »Na skalnem Podhalu« jest psána s láskou, to cítit jest z každé její řádky. A kdo zná Tatry, bude ji s láskou i čítat nikoli jednou, ale několikráte.

JAN HAVLASA.

Z ITALSKÉ LITERATURY.

— »Nuova Antologia« v jednom z posledních čísel stěžuje si do malého počtu románu v poslední saisoně literární. Říká se prý, že Vlaši jsou národem zvláště nadaným fantasií, a zatím tvorbě románové se daleko lépe daří u lidí positivních, u Anglosasu. Tohoto roku vydala Neera román »Utrpení«, Fulvia »Pochybnosti«, Sofia Bisi-Albini »Tak bylo«, Giuseppe Errico »Malí vyhnanci italští«, Silvio Benco »Chladný žár«, Sfinge »Po vítězství« a piemontský literát Bernardo Chiara »Paolo Sylva«. Z novell zaslouží si pozornosti vedle sbírky Luigiho Pirandella hlavně jen Alfreda Panziniho »Triumfy ženy«, črty humoristické a satyrické, velmi příznivě přijaté kritikou, plačící nad »nedostatkem humoru v nivách italských«. Méně lze si žalovat do nedostatku poesie. Lidí, kteří děsí svět tenounkými svazečky nečitelných básní, jest všude dost a v Italii až příliš mnoho. Možno tedy ze záplavy veršů jmenovat jen Giuseppe di Napoliovy »Moudré a blázny«, »Písničky« d'Onufriovy, »Ódy a elegie« Galellíovy, zvláště však knihu známé Adely Galli »Duše Italie«, »Hodiny stínu i světla« od Arullania a nadšeně kritikou uvítané »Lidské lyriky« od Giovanniho Bertacchia, básníka opěvujícího hlavně Rezké Alpy, Lombardii a jezero Cormské. Z dramatické tvorby posledních dnu těší se pozornosti kritiků v římském divadle Constanzi propadlá komedie Bertolazziova »Dům spánku«. Tyto dny uvedena byla na scénu v Miláně historická komedie v benátském dialektu, »Carlo Gozzi« od Renata Simoniho. Jak viděti, nebyla sklizeň poslední doby v italské literatuře příliš valná. Z uvedených jmen až na dvě, tři jsou všechna pro našeho čtenáře jen prázdným zvukem.

JAN HAVLASA.

RENNAISSANCE LITERATURY CELTICKÉ.

Noviny přinášejí zprávy o sjezdu celtickém konaném v bretoňském městě Brestu. Malé národní kmeny, jež podlehly rase anglosaské a latinské touží po obnovení svého osvětového života. Celtové, Skotové, Irčané jsou povzbuzováni malou ale nadšenou skupinou umělců, spisovatelů, aby vrátili se k poesii své minulosti, k legendám a zpěvům svých otců, a aby na základě starých tradic svého jazyka vytvořili novou, vlastní literaturu.

V Irsku vyvinuje se pozoruhodná činnost v tomto směru a zasluhuje zajisté největší pozornosti z naší strany. Jedním z hlavních představitelů novoceltického hnutí je znamenitý spisovatel William Butler Yeats, jenž se narodil v Dublíně r. 1865, z počátku chtěl být malířem, ale záhy se věnoval jen literatuře. Yeats chtěl poznati dokonale svou irskou vlast a svůj národ, věnoval se důkladným studiím historickým a folkloristickým, svým básnickým talentem oživoval legendy a mythy irské, v prostě a dojemně krásných básních líčil episody slavné a bájeslovné minulosti fenianské, v jejich kouzlu zněly ohlasy zpěvů heroických velkých bardů Ferguse a Ossiana . . . Yeats je nejen podněcovatelem lásky k poesii a umění své vlasti, pracuje též pro politickou agitaci českou a patří mezi zakladatele spolku »Irish literary Society« a »National Literary Society of Dublin«. O zajímavém tomto autoru i o jeho nejnovější knize essayí: »Ideas of Good and Evil« přineseme příště delší pojednání, jakož i jiném, neméně vynikajícím irském spisovateli Geoige Moorovi.

ZEYER V POLSKÉM PŘEKLADĚ.

Varšavská »Chimera«, jedna z nejkrásnějších revui umělecko-literárních, redigovaná jemným poetou a kritikem Miriamem, věnuje velkou pozornost Juliu Zeyerovi. Po překladu »Domu u tonoucí hvězdy« přináší nyní polská revue překlad Zeyerova »Krále Kofety« z péra Miriamova.

DIVADLO.

Jako první novinka po prázdninách uvedeny byly na scénu tři aktovky, a jimi také hned tři divadelní nováčkové. Jméno Lothara Suchého arci získalo si v literatuře jistého zvuku několikaletou lyrickou minulostí autorovou, ale na scéně představil se mladý básník poprvé, a dosti slibně. Není sice nijakých zvláštních momentů, které by stavěly aktovku »Nezabiješ« příliš vysoko nad průměr takových moderně zabarvených divadelních pokusů, ale je v ní jedno cenné: patrný smysl autorův pro divadlo, vůle, určité děje života i niterné převraty svých osob působivě reprodukovati na scéně, snaha po přiblížení jejich osudů vnímání divákově, a jemné pochopení pro sbíhání se tragických nitek v přízi lidských osudů. Škoda, že tyto autorovy tvořivé disposice daly se svésti k náhlému a logicky nezdůvodněnému, brutálnímu zakončení revolverem, které citelně rozrušilo sympatický dojem předešlého. A stínem, který vrhlo zpět, i ledacos znejasnilo, co dříve zdálo se zcela vysvětlitelno a jakoby přímo ze života. Především utrpěla tím sama postava Ivana Hujera, beztak poněkud příliš zatížená »moderní« oslabeností. Snad proto stal se Ivan Hujer z autorovy vůle básníkem, aby jistá ona nedokrevná potácivost vůle byla opřena o samotný životní poměry kreslené osoby, a aby přeslechnuty byly spíše některé trochu příliš pro divadelní hru s lidmi dneška osnovanou básnicky nadsazené passáže dialogu.

O tom bylo by třeba promluviti důkladněji, protože v aktovce páně Jeklerově se tato figura objevuje ještě v horší podobě, a zdá se, že se v mladé literatuře stává typem. V aktovce páně Suchého je mi nepříjemnou ona jistá nedokreslenost postavy Hujerovy proto, že zajímavý, divadelního vypracování svrchovaně schopný a šikovnou rukou, to nemůže býti upřeno, chycený problém rozporu v pocitech lásky u muže při zdravějším rozpoložení nervové soustavy Hujerovy byl by jen získal na účinnosti a na lákavosti. Pro diváka, ale zejména také pro autora, který postavu Alenky tak hezky a tak životně i místy s novou nuancí dovedl pro scénu vymodelovati.

Jsem jist, že p. Suchý pochopí, proč vyhýbám se při posuzování jeho dobrého debutu jakékoli »shovívavosti«, kterou — prý — je divadelní kritika autorům nováčkům povinna. Tuším v něm zdravé dramatické jádro, ze kterého by snad mohl vyrůsti pěkný stromek našemu divadelnímu písemnictví.

Druhá původní práce, Jeklerova aktovka »Konec« měla nevýhodu, že přišla třetí za dvěma scénami chmur-

ného naladění, a přišla sama chmurná a šedá. Leč myslím, že by se jí nepomohlo ani jakýmkoli jiným umístěním. Nese vnější nezdar svůj již v sobě, ani ne tak v sujetu, jako ve vyslovení. Jistá jemná, vnitřní tragika prýštící z momentu vyžití se určité fáse v lásce muže a ženy, jistě schopná divadelního sformulování, není dost plasticky vržena na scénu, a tak se ve všech svých rysech roztéká do neurčité mlhy, do šediva. Nic nenechává stopy v duši, a to nejen ve hledišti, ale skorem i na scéně, vše chodí v trepkách, jako přecházející po jevišti osoby. A problém sám je tu příliš jen slovní, vnější, a nezařízl do hluboka, když plochá sentimentalita a pouhá rozteskněl ost nálady vzbuzená konservativním stařečkem vše svede do klidných a rovných, bohužel již vyjetých kolejí. A tento »konec« bude vlastně asi začátkem příštího opravdového a vážného dramatu v osudech života chtivé, smyslně disponované Anny a slovy oplývajícího, ale mdlého a zdá se, i duševně nepříliš mohoucího Karla, »moderního básníka«, toho typu, o němž jsem se výše zmínil, a který ve svých charakteristických trepkách je špatným doporučením přicházející generace nejmladších, jíž se v těchto stále častějších literárních portrétech mimovolně velmi nesympaticky uvádějí. Na štěstí, zdá se, je i v tom více pósy než života. Scéně páně Jeklerově ovšem tato neživotnost postav, které nejednají a jen mluví a pořád jen mluví, přivodila nezbytně divadelní neúspěch, byť i básnické kvality dílka, vyšlého v divadelní knihovně »Máje«, nezasluhují podcenění, jakož ho nezasluhuje ani sama základní idea práce v provedení dosud pro scénu nedozrálé. Snad pan Jekler, který své jméno touto hrou poprvé dal veřejně vysloviti, příští prací ozve se rázněji. Tohle zavolání zaniklo v mlze, kterou samo přiválo.

Vyslovenější divadelní talent je pan Robert Saudek, který uvedl se na českou scénu »Dětským svědomím«. Debut páně Saudkovo provázela malá šrůtka o původnost této prve německy napsané scény autora Čecha z Kolína, dnes berlínského žurnalisty. Spor nebyl tak zcela bezdůvodný, a premiéra nabyla na zajímavosti. Vítězí při ní do jisté míry nový nápad, učiniti z dětského pojímání života, běžnému vnímání cizího a samostatnými zákony, v nichž příčiny a důsledky spojeny jsou leckdy nám zcela záhadnými nitkami, vedeného, osu všeho děje na scéně. Jedno však zůstane vždycky, co nedá úplně proniknouti těmto dětským dramatům«: nedostatek iluse. A ta se nikdy zcela nedostaví, protože vždy vyruší dospělost hrajících osob, vždy bude překážeti i ten literární způsob vyjadřování se dětských osůbek na scénu poslaných. Ostatně sama scénička páně Saudkova mimo zručnost svého podání a vyslovený smysl autorův pro divadelní effekt nemá nic, co by pro ni získalo půdy do hloubky, a nemá ani těch kořenů, které by si dovedly půdu vyhledati. Je to úlomek života, střípek události, která je už jen důsledkem čehosi předešlého, co bylo velmi důležito, výsledkem celé řady různých složek, které tu působily, a jež způsobily, co tu autor zachytil, když událost již dospěla ke katastrofě. Psychologická pravděpodobnost je tu ovšem, ale vědomí logické nutnosti tu diváku schází, zdůvodnění toho, co se stalo z nějakých daných předpokladů, ať v ději, ať v duševních schopnostech dítěte, jež tu je postaveno v sám střed dramatické stavby. To schází, a co je, jest jenom koncem aktu, ne aktem samotným. Proto zbude po vrcholné scéně v duši divákově otázka. Tragika věci minula se z části cíle, protože nebylo času zplna o ní přesvědčiti. Zbude jen ten vnější, rychle míjivý soucit. Jsem zvědav, jak se zdaří panu Saudkovi dále, ve dramatickém pokuse většího rozpjetí. Schopnosti a divadelní techniku má.

— s —

PROF. AUG. SEDLÁČEK

dosáhl dne 28. srpna šedesátého roku a chvíle tato byla oslavena přáteli i ctiteli jeho neumorné práce historické a literární. Autor mocného díla »Hrady, zámky a tvrze království Českého« je sympatický a úctyhodný zjev v našem světě spisovatelském a imponuje opravdovostí své činnosti, hlubokostí svého vzdělání a výraznosti svého podání. Sedláček je znamenitým historikem a archaeologem, jenž s neunavnou pílí a houževnatostí se věnoval studiu památek české minulosti a vytvořil jedno z nejcennějších populárně historických a popisných děl naší literatury. »Hrady a zámky« jsou knihou stejně oceňovanou odborníky jako oblíbenou u čtenářů nejširších. Augustin Sedláček, jenž narodil se v Mladé Vožici, byl gymnasiálním professorem v Litomyšli, v Rychnově a Táboře, nyní žije na odpočinku v Písku, kde se cele věnuje dokončení »Hradů a zámků«.

FRANTIŠEK RUTH,

jenž zemřel dne 27. srpna u věku 52 let, byl znám jako horlivý přítel divadla, a od svých průmyslových, zdatně vedených podniků rád se obracel k literatuře a k veřejnému životu národnímu. Pokusil se často o tvoření dramatické a mnohé jeho hry byly dávány i v Národním divadle, v době, kdy Ruth zasedal ve správě divadelní, na niž měl velký vliv. Jeho dramata i veselohry byly produkty obratného znalce jeviště, jemuž jde o zevní efekt a toho často docílil dosti působivě ve hrách jako jsou »Jindřich Urban«, »Ideál«, »Písmákova dcera«. František Ruth byl mužem opravdového snažení vlasteneckého, což dokázal i odkazem 50.000 korun pro Ústřední Matici školskou. Byl též štědrým příznivcem výtvarného umění.

GUSTAVE LARROUMET.

Sarceyův nástupce v divadelní kritice »Tempsu«, doživotní sekretář Akademie krásných umění Gustave Larroumet zemřel, dosáhnuv věku 51 let. Byl to jeden z nejvšestranněji píšících a žijících lidí v Paříži. S bravurní lehkostí ovládal několik genrů literárních a rovněž tak hromadil hodnosti a úřady. Byl typem intelligentního a pracovitého ctižádostivce. Jeho duch pružný a distingovaný a jeho hovorný styl professora a žurnalisty přiléhal ke všem oborům, ať to byla kritika divadelní, literární, výtvarnická, studie historická, kulturní neb filosofická, causerie a kronika novinářská. Vedle své professorské činnosti na vysokých školách pařížských a vedle svých četných úřadů obstarával každotýdenní dramatický feuilleton v »Le Tempsu«, psal články do předních žurnálů i byl spolupracovníkem četných revuí a vydal řadu zajímavých a cenných děl kritických.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

— Paul Bourget píše nový román ze života lékařského. Navštěvuje pařížské nemocnice v průvodu svých přátel lékařů a snad od románu psychologického chce učiniti odbočku do románu dokumentárního.

— Královna rumunská Carmen Sylva vydala dvě knihy: »Pod květy«, »Slova šeptaná«, v nichž vyjadřuje svou filosofii. Dokončila nový román: »Dans la lama.«

— John Morley, jeden z vůdců liberální strany anglické, proslulý kritik, historik a řečník, vydá záhy »Život Gladstonův«, jenž se očekává s velkým napjetím.

— Jonas Lie, slavný spisovatel norský, bude slavit v říjnu své sedmdesáté narozeniny. Autor »Dcer komandantových« a »Lodivody a jeho ženy« a tolika svěžích a poetických děl, narodil se r. 1833 v Drammenu.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. — 20. ZÁŘÍ 1903. — * ČÍSLO 35. *

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Pokrač.

O posvícení, jak praví popěvek, »sedlák je pánem, chodí pro pivo s velikým džbánem.« — »Posvícení už je za dveřma v síni, přiveďte řezníka, ať zabí svini.« — »Jináč není posvícení: sedláci pětkama házejí, a selky v hospodě všecky se od zlata blýštějí.« — »Děvčata, děvčata mají šněrovačky ze zlata.« — »O posvícení sedlák jonák: k obědu kus mas křen s mlíkem a s rejží slepici, kaši posypanou perníkem.«

Důležitou ve společenském vzhledě stránkou posvícení bylo, že se o něm pořádaly příbuzenské sjezdy. Srdce i vrata dokořán se otvírala každému, kdo přišel s dobrým úmyslem. Hlavně ovšem pokrevencům. Není přátelství bez přátelských besed, a i svazky nejbližšího příbuzenstvi se uvolňují, kde není styků. A kde popustily svazky přátelské i pokrevenské, tam nastává rozpadání společnosti v atomy. A to je největší zlo, které ji může potkati, největší neštěstí rodin, stavů, národů, všech společenských skupin. Je-li z toho do krajnosti zabředlého osobního sobectví jaký hospodářský prospěch, ten prospěch osobný ničím není proti ohromné škodě, kterou utrpěla společnost.

Zajdeme na posvícení ke Kojanovům.

I vážný rozumec Kojan podléhal duchu posvícení, a podléhal mu rád. Po celý týden byl jako jiným člověkem. Již v úterý o týdenním trhu ve Vodňanech kupoval se ženou rozmanité potřeby, k vystrojení pořádného posvícení nevyhnutelné. Jiné potřeby si zamluvili, objednali.

Sto zlatých Kojan na každé posvícení obětoval na hotovosti. Co padlo ze zásob domácích: ze sýpky, z chlíva, z kurníka, z husince, nikdy se nepočítalo. Počítati to bylo by hříchem na pohostinství.

Kojanovi vrátili se po ranní domů. Nešli pěšky, neboť bylo naspěch, každá minuta drahá. Vozík jejich byl slavnostně vymyt, koně slavnostně ostrojeni, nádobí na nich slavnostně namazáno, kotuly slavnostně vyleštěny. Všecko bylo slavnostní.

Po návratu z božích služeb ihned přikročeno k práci, k dokonání posvícenských příprav, k vystrojení posvícenského oběda. Kojance pomáhaly obě děvečky a podruhyně. Prsty všechněm jen jen hrály. Kojanka rozkazuje, haní, pochvaluje. Sama každou práci dodělává, aby na ní nebylo vady. Husy a líčky solí a kmínuje, podsvinčata solí, kmínuje, na dřevěný rožeň nabodává, dutou jejich útrobu dřívky rozpírá. Oheň vesele praská, za nedlouho ještě veseleji pečeni syčí, var kloktá, vonná pára vystupuje z ohniště. Do toho se mísí ženské smíchy a žerty.

Jen Marjána nežertuje. Kojanka ví proč a neznepokojuje ji. Dnes odpoledne Marjána půjde do hospody k muzice, bez vědomí, ba proti zápovědi matčině. Nikdy se ještě proti matčině vůli neprohřešila, dnes se prohřeší. Je toho pevně odhodlána. Půjde, děj se co děj. Ale co dál? Všimnou-li si jí chlapci? Všimne-li si jí Tendera Vít? Zdaž ji žádná ze selských dcerek neurazí, že je slouhova a mezi ně nepatří? Těžké starosti, velká nejistota. Věru ne divu, že Marjáně dnes není do žertu a smíchu.

Kojan se opásal bílou plátěnou zástěrou a jde do sklepa narazit pivo. Hospodský a sladovník narážejí zručněji, Kojan vážněji a pečlivěji. Bartoň je mu pomocníkem. »Bartoni« sem, »Bartoni« tam. »Bartoni, podej nebozízek!« »Bartoni, podrž pípu!« »Bartoni, doskoč pro sklenici!« »Bartoni, přines mísu!« »Bartoni, postav mísu pod čápek.«

A Bartoň jen lítá, cítí se dnes náramně důležitým.

»Tak, s pomocí boží,« praví si Kojan a nasazuje nebozízek na hořejší čep. Ale zdá se mu, že soudek ještě dobře neleží. Narovnává jej na kanenýři, zakládá, zkouší, nekolébá-li se. Konečně všecko v pořádku. Kojan pomalu do čepu zavrtává, nebozízek vytahuje, ofukuje, pozor dává, aby ani odrobinka čepu nespadla do nápoje.

»Bartoni, paličku!«

Bartoň podal otci dřevěnou paličku. Rázný, odhodlaný pohyb. Kojan kleká k vědru, nasazuje pípu na čep, ráz, dva! — čep zajel do sudu, pípa zaujala jeho místo, a již se červený, pěnivý nápoj cedí do sklenice. Pěna kypíc přetéká. Hospodář přistupuje ke dveřím, drží sklenici proti světlu, zkoumá, posuzuje, hádá, jaké pivo bude.

Kojan není piva hrubý znalec. Jindy je mu pivo jako pivo a nejednou ho sousedé přistihli, jak po trhu v hospodě zvětralého piva ulizoval s takovou chutí, jakoby mu byli natočili samce. Jestliže dnešního dne s pivem tak se mazlí, toho příčina je mimo Kojana: v tom, že je posvícení, že se dnes k němu sjedou nejmilejší přátelé, a že tento červený nápoj rozváže jim jazyky, učiní je sdílnými, zbodří jejich mysli, dodá jim veselosti. Při pouhém pomyšlení na to je Kojanovi teplo, příjemno a veselo. Těší se, upřímně se těší, dočkati se nemůže.

Ani Kojanovi nenapadá piva okusiti. K tomu jest u nich jiný úřad, Kojanka.

Nese jí pivo do kuchyně.

Kojanka právě umíchala švestková povidla. Prohlíží měchačku, zdaž na ní příliš mnoho nezůstalo. Tu žádoucí kořist dychtivýma očima z kouta pronásledují dva loupežníci a loupežnice. Loupežnice, to jest Ančička, sestra Bartoňova, a loupežníci, to jsou dva bratři jeho, Venclíček a Honzíček. Chlapčíci si přihýbají z hrnka švestkové břečky, žduchajíce a tahajíce se o hrneček. Oči jim planou nad tou dobrotou, kterou do sebe ssají a která se jim zdá nade všecky posvícenské dobroty.

»To je víno!« olizuje se Venclíček.

»Jen mi všecko nevylokej, ty!« hájí své právo na podíl Honzíček a bere mocí Venclíčkovi hrneček. A vzal.

»Ty ochlasto!« zlobí se Venclíček, všecek rudý.

Ančička dosud marně čekala, že dají napít i jí. Nedávali. Lítost jímala dívčinku, plavovlasou a modrookou. Již již nabírala, již již chtěla požalovati mamince na těžkou křivdu, kterou jí dějí vlastní bratři, když si povšimla měchačky v ruce matčině.

Postoupila blíže. Slovíčka neříkala, dobrá dušinka, jen stíhala očima měchačku a ruku, která ji třímala, žezlo vševládné. Očima loudila, prstíček si dala do hubičky, a šoulala se pořád blíž.

»Co pak bysi?« táže se jí matka, jakoby nechápala.

»Olízat,« šeptá Ančička.

»Dala bych ti olízat, ale přilípne se ti duše k tělu.«

»Ať si,« šeptá Ančička, připravena na nejhorší, ale nemohouc odolati ženské mlsnosti.

»Nu, dobře, tak ji tu máš.«

Holčička chutě olízla špičkou jazyka. Jakživa něco tak výborného neměla v ústech. Až trne nad tou blažeností. V jedné ruce drží měchačku, druhou si hladí život a kvítkovanou zástěrku na životě, a při tom obrací oči ke stropu hrůzou, že se jí už dušička přilipla k tělu.

Kojan vstoupil do kuchyně s plnou sklenicí.

»Na, Kačenko, okus a pověz, je-li to pivo k čemu.«

Kojanka ulízla pěny a ošklíbla se: »Hu, jako pelunka!«

»Na ty, Bartoni, ty jsi mužský a pivu rozumíš.«

I Bartoň považoval pěnu za nejlahodnější věc při pivě. Smetl jí, co se dalo, a prohlásil znalecky: »Pivo jako smetana, hlavní pivo, nikdy lepšího nebylo.«

Zasmáli se chlapci.

Nyní teprve upil sám Kojan a prohlásil: »Malvaz, pane, jako křen žene.«

S obdivem a úctou Bartoň vzhledl k otci. Zapamatuje si, čemu muži pivo přirovnávají.

Kojan šel se sklenicí do sednice. Oknem spatřil žebračku Oškrábkovou, již jednou postrašil a div nepokousal jeho pes, ana zahýbá do sousedních vrat, Kojanova míjejíc. Lekl se, napadlo mu, že dnes ještě u nich, u Kojanů, žádný žebráček se nezastavil. Co to? Honem otvírá okno a volá:

»Oškrábková, proč pak nezacházíte taky k nám, co jsme vám udělali?«

Vděčný pohled stařenin obrátil se k laskavému hospodáři.

»K vám až na oběd, strejčku zlatý.«

»Jen přijďte, přijďte, abychom měli hodně hostů.«

»Všichni přijdeme, to víte.«

Žebračka odbelhala, Kojan zas upil, ale sklenice z rukou nepustil. Drže ji, přecházel sem tam. Potřeboval někoho, komu by dal připít. Prošel sedničku, výstupek a komůrku. Všeplničky byly daru božího. Říčice a řešeta byla nakladena na podlahu, na nich na tisíce koláčů, již včera upečených, zakládaných, mazaných, povidlových, makových, tvarohových, a hromady pečiva jiného.

»Nejlepší pivo koláč mazaný,« přiznal si Kojan upřímně, jsa sám s sebou, a dal se do koláčů.

Vyšel pak ze sedničky do pitvora, v jedné ruce maje sklen'ci piva, v druhé koláč.

Aj, na dvoře, přede prahem, stojí nějaký host! Kdo je to? Pištora.

Kojan spěchá k němu na zápraží, podává mu koláč i sklenici.

»Vítám tě, Pištoro. Na, zavdej si, pojez a pověz, jak se naší hospodyni koláče povedly. Jsi dnes první náš host. Host do domu, bůh do domů.«

Pištora odmítl kynutím ruky.

»Nech si, Antikriste, pro Antikristy. Mně chleba a vody.«

Kojan za několik okamžiků přinesl hostu chleba, bílého, výražkového.

»Černého, Antikriste!« obořil se host.

Kojan přinesl černého, Pištora krajíc důstojně přijal, Kojana si hněvivě změřil od hlavy do paty a děl: »Prosíme se tě o milost! Povinnost konej!«

Kojan neodporoval. Vždycky bývalo jeho řečí, že almužna není milost, nýbrž povinnost. Jen ho mrzelo, že Pištora nečiní s Kojanem vyjímky a hází ho do jednoho pytle se všemi Antikristy, jak nazývá všecky lidi majetné bez rozdílu, ať mají víc nebo míň, a rovněž i všechny »pány«, ať jsou to kněží nebo úředníci, učitelé, měšťáci, nebo důstojníci. Objevil-li se Pištora na jeho dvoře, Kojan vždycky se snažil pomyšlení mu udělati, aby si získal i jeho dík a uznání, ale všecko bylo marno. Pištora ničím se nedal získati a bez milosti Kojana řadil mezi ostatní Antikristy.

Přinesl Pištorovi ještě vody. Pištora si sedl na lávku pod oknem při zápraží, jedl s chutí černého chleba, zapíjel vodou a na Kojana již ani nevzhlédl.

Kdo byl Pištora?

V celém okrese známý blázen, rodič protivínský. Tehdy byl v letech, kdy ve vlasech mužů počínají se objevovati prvá stříbrná vlákna. Člověk, tělesně stkvěle obdařený, tak že by se hodil na obraz nebo na sochu. Vzrůstu nebyl neobyčejně vysokého, ale pravidelně složeného; zdravého, železně otužilého, obrovsky silného těla. V zimě jako v letě chodil oděn pouze plátěnými spodky a hrubou, rozhalenou košilí. I za nejtužších mrazů býval bos. Hlavu si nikdy ničím nepokrýval. Jedinou pokrývkou její vždycky byly tmavohnědé kučery, padající do nevysokého, širokého čela. Bujného vzrůstu vousů neměl. Vousy pod nosem tvořily mu slabé kníry, na koncích se zakrucující; hutší byly po stranách široké brady, než uprostřed; ode brady roubily široký, měděně osmahlý obličej úzkými pruhy, táhnoucími se po sanicích k uším. Tváře v tom rámci zdály se ještě plnějšími, obličej ještě kulatějším, nežli byl.

Mrazy a nepohody obrnily Pištoru proti nemocem. Krok jeho v lednu jako červenci byl odměřený, vojenský; nikdy nepřidal, nikdy neulevil. Hlavu nosil koso pochýlenu, také pohled byl kosý, vyhýbavý. Utkvěl-li na někom přímo, zajisté mráz jej obešel nad tím, co v něm bylo hněvu a síly.

O síle jeho vyprávěli divy. Nejednou se stalo, že dělníci rozpačitě nad svou prací se zastavili, nemajíce dosti sil. Kde se vzal, tu se vzal, objevil se Pištora a hravě dokázal, seč nebyli chlapi dva nebo tři. Nežli se dělníci z podivení vzpamatovali, Pištory nebývalo.

Náhle se vyskytovati i mizeti bylo jeho obyčejem. Přišel do stavení, vstoupil do sednice nebo kuchyně, vůbec kde byli lidé, prošel, hlavy nepozdvihna, na nikoho přímo nepohledna. Vyskytl se, když lidé byli shromážděni za obědem, nebo když sousedé besedovali v hospodě. Nikdy nikomu neublížil, ale přece se lidé obávali, že by ublížiti mohl.

Byl-li hladov nebo žízniv, prostě si poručil: »Hospodyně, dej chleba!« »Dej vody!« a nebylo rozkazu, který by byl rychleji vykonán. Nikdy nepoprosil, vždycky poroučel chraptivým, nezvučným, ale břitkým hlasem. Zásob si nečinil. Neporoučel si víc, než potřeboval k ukojení hladu a žízně, a nebral ničeho od nikoho kromě černého chleba a vody. Kdo zkusil dáti mu místo chleba něčeho vzácnějšího, pochodil jako Kojan. Nejednou mu nabízeli místo vody piva nebo kořalky. Obyčejně lihový nápoj prostě a příkře odmítl. Někteří tvrdili, že ho slyšeli prosloviti se: »Nesmím pít, jsem příliš silný; potom by se všechno přede mnou rozpadávalo, jak bych se jen podíval.«

Nikdo ho nikdy neviděl, aby se s někým družil. Pokoušeli-li se žebráci a tuláci přiblížiti se mu laskavým slovem nebo zalichocením, odbýval je právě tak stručně, jako »Antikristy.« Znal je, znal jejich minulost, jejich strádání, utrpení, nemoci, zakračoval v jejich prospěch svými rozkazy, ale s nikým ničeho neměl.

Zkoušeli ho rozesmáti, tropili před ním šašky frašky, sami se smáli a chechtali, ale Pištora nikdy se ani neusmál. Právě při takových příležitostech se zdávalo, že je nejméně duchem přítomen, že nevidí a neslyší.

A přece — bůh ví, odkud mu to bylo — Pištora znal nejen všechny lidi v okolí, nýbrž i jejich osobní poměry a vzájemné vztahy. Nepohodl-li se hospodář s čeledínem nebo nádeníkem o mzdu a právo bylo na straně pracovníkově, zajisté objevil se před hospodářem Pištora a poručil: »Antikriste, zaplať! Tvoje svědomí má slabé nohy, neuneslo by tíhu takového hříchu.« Tím otázka bývala rozřešena. Hospodář okamžitě zapomínal svých námitek proti výši požadované mzdy a zaplatil.

Bývalo, že někoho potkal na cestě, nebo si ho povšiml ve stavení, zastavil se před ním, prohlížel ho kosým pohledem, načež prohodil: »Nelíbíš se mi!« a šel svou cestou dále.

Nikoho nebylo, komu by byl dal na jevo, že se mu líbí.

Kdo by byl, nikdo jasně nevěděl. Vědělo se pouze, že je z Protivína. Ale čí, bylo neznámo. Možno se domýšleti, že lidu právě o to šlo, aby osobnost Pištorova a původ jeho zůstávaly zahaleny; byloť tak snáze o něm bájiti. Někteří vypravovali, že byl r. 1848 v Praze studentem, pro

revoluci k smrti odsouzen a že se z toho pošetil, načež dostal milost. Jiní zase, že byl vojákem a kníže Protivínský, jenž byl majorem v témž regimentu, kde bylo Pištorovi sloužiti, že si jej vybral za vojenského sluhu; táhli proti nepříteli a po cestě kníže major prohrál s kamarády vojenskou kasu, již měl na starosti; nepřátelé jeho to tajně udali a nežli nešťastný hráč mohl kasu ze svého naplniti, věc se prozradila, komise přišla, peněz nenašla; kníže major měl propadnouti hanbě a trestu; Pištora se přihlásil, že kasu okradl, aby svého pána zachránil; měl býti zastřelen, ale protože se pán nabídl škodu nahraditi a skutečně mezitím nahradil, Pištorovi trest smrti byl zmírněn v běhání ulicí; než doběhal, pozbyl zdravého rozumu. Že tato historka je pravdivá, vypravěči její dokazovali tím, že kníže major přes vysoký svůj původ nikdy ve vojště nedosáhl vyšší hodnosti, než tenkrát měl; nezůstaloť tajno, co se událo, a škodilo mu to. Kníže prý, když přijel ob čas na své statky, vždycky se ptával na Pištoru, zvával jej k sobě, ano i sám vyhledával. Lidé prý byli svědky, že kníže, jeda v kočáře a maje potkati Pištoru, dal zastaviti, s Pištorou dlouho a vážně rozmlouval, ano někteří svědčili, že ho kníže přiměl sednouti si k němu do kočáru a vozil se s ním.

Pištora lidu platil za rozumného blázna.

Taková je podoba Pištorova v rámci upomínek mého dětství. Odtud po třiceti letech dospěl věku kmetského, a on zlomil člověka, kterého se nedotýkaly účinky mrazu, který nikdy neměl přístřeší, který spával na mezích, ve skalách a lesích, který nikdy neměl kusa pořádného oděvu. Přišlo jiné pokolení. Ono nehledělo již na Pištoru romantickýma očima, nepociťovalo v jeho přítomnosti tajemné hrůzy, nevkládalo v jeho slova vyššího smyslu, nepokládalo za božího člověka, nýbrž za starého tuláka a zahaleče, který z obrovské síly svých paží dobře mohl býti živ, kdyby se práce neštítil, za člověka zlého a nebezpečného ne sice majetku, nýbrž osobám Antikristů. Nevítali ho již o posvícení koláčem a pivem, zavírali před ním i dne všedního. Jímali ho, postrkem posílali do domovské obce, která se k němu nehlásila, oň se nestarala. Kníže Protivínský, jenž svým obcováním s Pištorou dal podnět k tolika romantickým pověstem o jeho osobě, odebral se k otcům. Jeho dědici a noví úřadníci jejich statků ničeho nevěděli o Pištorovi.

Zimní sněhy nepadaly mu již do hustých, tmavohnědých kadeří: sníh padal do sněhu. Staré údy pociťovaly potřebu ochrany od proměn počasí. Pištora z polí, lesův a skal dovlíkal se k svému rodišti. Přijde čas, že každý tě bude hledati, rodná střecho, rodný krbe, milý rode, ale ne každý tě najde. Pištora hledal, ale již nenašel. Uchyloval se na noc do protivínské knížecí cihelny a vápenné peci. Tam on, Pištora, jenž navykl si mluviti pouze rozkazy, nemusil nikoho prositi o nocleh, odtud ho nikdo nevyháněl, nikdo se příchodu jeho nehrozil, nikdo mu neukazoval tváře surové . . . Tam ho dělníci jednoho rána, když se vrátili do práce, nalezli mrtvého. Teplo, jímž po celý svůj život pohrdal, vykonalo na něm pomstu, zahubilo jej.

Od Pištory Kojan šel k vědru, dotočil piva, co ze sklenice bylo upito, a zaměřil na výměnek, aby si zavdala jeho matka.

Chudák loni ovdověla. Od té doby veselá, čilá, hovorná babička rychle se měnila. Ztráta milého soudruha, s nímž přes půl století se milovala a škádlila, byla těžkou ranou do vetchého kmenu jejího života. Než dědečka pochovali, za ty dni zestarla o deset let. Když ji Kojan se hrobu zdvihal, zdálo se mu, že je jí do hrstečky, nic víc. Za dvě neděle doslepla. Sama toho nepozorovala, nýbrž druzí. Naopak, sama myslila, že se jí zrak zlepšil a veselila se z toho. Brejle pořád nosila na nose, ale nebyly jí nic platny. Zapomínala je vytírat, a bylo to jedno; ale následek byl, že za nedlouho také brejle oslepIy. Na vejměnku i na živnosti došla ke všemu, co pevně stálo, našla všecko, co stále bylo na svém místě, jakoby nejlépe viděla. Slepota její prozrazovala se teprve, když bylo před ní něco nového. Zároveň ji rychle opouštěla paměť. Zapomínala až zapomněla toho, co jest, a věděla pouze to, co bylo za jejího mlada a malička. To ale věděla přesně, to všecko před ní ožívalo do podrobností. Ani vlastních dětí už neznala. K nemalé lítosti Kojanově, jej vypustila z paměti nejúplněji. Nejlépe si pamatovala dceru Barboru, vdanou daleko přes pole. Barbora jen tuze zřídka mohla matku navštěvovati. Ale jakmile přišla, stařenka ožila, řeči měla jako vody, od boku dceřina se nehýbala, ohmatávala jí ruce, tváře, vlasy, hladila, líbala a byla při úplné paměti. Ten div zajisté dál se tím kouzlem, že babička Barku ze všech dětí svých nejvíce milovala. Snad už někdy dávno, když děti ještě malé byly, nalézala na Barušce něco, co jí bylo zvláště milé a čeho druhé děti postrádaly. Potom celý život ničím nejevila, že by Barboře nějak nadržovala, až teprve to přišlo, když dědoušek odešel na věčnost a babička rychle ubírala se za ním.

Kojan vešel k matce do chaloupky, pozdravil.

Babička seděla u okénka, kudy ji ohřávalo podzimní slunce. Přidržovala si k světlu hrubou modlitební knihu a četla z ní nahlas — dělala, jakoby četla.

Když uslyšela kroky a hlas, honem knihu položila na stůl a spěchala drobnými, šoulavými krůčky ke dveřím. Dokonč.

Z BÁSNÍ FRÁNI ŠRÁMKA.

PŘEDTUCHA MELANCHOLICKÁ.

To bude v letním horkém dnu
a na bláznivém výletu.
A do houštin se rozběhnu
a v houštinách se zapletu . . .

Já budu náhle něčím bled,
zakoktám pár směšných vět.
Budu sám a za mnou jen
hádkovité smíchy žen . . .

A vzkřiknou echa smutných skal,
co jsem všechno zameškal.
A větve smrků rozhoupá
ironicky sladké: pa . . .!

A já s něčím, nevím s čím,
gestem mdlým se rozloučím.

Způsobně a bez slz snad.
Bude se to vzdalovat . . .

SNAD PÍSEŇ.

Boj se boha, boj . . .!
Vaše touhy stále chudší.
Řádný hodinový stroj
zvolna mučí, zvolna mučí.

Nestavěly rychlíky
v pískovištích našich stanic.
Chudých vášní výkřiky
nezlákají pranic, pranic.

Režné kytky, ostnité:
máme taky občas jaro.
Tady štěstí nežité
nejsmutněj se vyplakalo . . .

BYLY BOLAVÉ VEČERY.

Byly bolavé večery, tišiny štkaly,
starci dýmali za humny, holčičky lhaly.

Olšiny broukaly, přes lávku opilec šel
a lávka skřípala, plamínek v lukách se chvěl.

V utuhlých parách kdes kvičela hospoda,
matička po hrázi vodila synáčka maroda.

V senníku cigánské oči se v tmách vonných vztekaly,
farář sic pohrozil, my se však nekáli.

V ty chvíle oživěl v roklině domek náš bez kříže,
z rybníku vodníci, z hřbitova umrlci měli tam nejblíže . .

PAVEL LIST:

NORA.

Dokonč.

»Noro!« zaúpěl k ní prosebný hlas Mařatkův. »Noro! Proč se hněváš? Či bylo provinění mé tak těžké, že si nezasloužím ani tvého jasného pohledu?«

Neodpovídala, upřela jen své tmavé, hluboké oči na jeho tvář vážně a tázavě.

Pil z hluboké tůně těch žádoucích očí, opojoval se ohněm náhle vytrysklé, žhavé, bujné její vášně . . .

»Noro! Noro!«

Stěny jeho duše kvílily a jásaly hluchou nocí . . .

— — — — — — — — — — — — — —

Po svém návratu se zdvojenou ostražitostí stopovala paní Mařatková pohledy očí svého muže. Dovtípila se brzy, že myšlenky jeho patří z největší části Noře. Nora byla od návratu jejího nějak příliš zasmušilou a nevlídnou. Nikdy ji nevítala již z rána jako dříve, když do kuchyně vešla, a tak nějak povrchně a nerada měla se k vykonávání svých rozkazů.

Divným připadalo Noře to ponížené postavení její v rodině Mařatkových teď, kdy přece dle jeho slov byla »královnou« jeho duše, potřebou jeho života. Paní ovšem neví o tom, ale nemůže to nijak srovnat ve své mysli, aby ona měla všechna práva paní po jeho boku a sama musila dál v otrockém ponížení ploužit se je jen ve stínu jeho milosti . . . Tak si to nepředstavovala! Nechce žádných drobtů, žádných odpadků! Nemůže-li být jeho bez ohledu na paní, samotna jeho, půjde raději odsud. Nesnese takového pokořujícího postavení!

Zpráva, kterou dostala dnes od matky z domova, dobře se jí hodí. Zajiskřilo se jí v očích, když přečtla matčin dopis. Tak? Tedy vdát se má? A ženich je bohatý? Nu vida! To je něco jiného! Tak by se vyrovnala milostivé paní Mařatkové. A on? Mařatka?

Teskný vzdech zvlnil jí ňadra Takového miláčka nenajde nikdy víc! . . .

A popošla k zrcadlu, aby si upravila účes. Jako vodopád spustil se jí po zádech pramen jejího skvostného vlasu. »Tak to má nejradši!« usmála se. A opojovala se vlastními půvaby . . .

Když se ustrojila, šla, aby si vyžádala dvoudenní dovolenou k návštěvě domova.

»Dovolenou na dva dny?« užasla paní. »Co budeš doma dělat?«

»Mám se vdávat —,« řekla hrdě vztyčivši hlavu. Paní Mařatková utkvěla očima na jejím hrdém účesu a řekla shovívavě: »Ale to ti povídám, pozejtří večer ať jsi doma! Nemohu zůstat dlouho sama. Každou chvíli se čekám —«

Nora přivřela oči po té poznámce panině a jakoby se ani odvážiti nechtěla zahledět na její dezformovanou postavu, odcházela mlčky.

»Snad ji má přece rád!« hučelo jí v hlavě. »Snad to ani se mnou tak vážně nemyslil!...«

Mučivá, teskná nálada vkrádala se v její nitro a znekliďňovala její duši...

* * *

Paní Mařatková čekala večer druhého dne v nervesním neklidu na Noru. Nakázala jí, aby se vrátila včas. Dnes, zítra může přijít její hodina. Aby tak zůstala beze služky!

Noc nastala, Nora se nevrací. Radila se s mužem, co má dělat. Přijde-li až zítra, přísahala jí, že ji na hodinu vyžene. Chlácholil ji, jak mohl, projevuje domněnku, že snad přijde až ráno. Tesknil sám po Noře a přál si v duchu, aby byla raději doma již. Vůči ženě, kterou občas záchvaty zlosti pojímaly, musil se dělati lhostejným. Ráno dostoupila horečka paniny nespokojenosti bodu varu. Třásla se již na celém těle, stojíc uprostřed zanedbané kuchyně, před dřezem plným neumytého nádobí, jež nechtěla uklidit...

V tu nešťastnou chvíli konečně přišla Nora. Nora, přeměněná, růžová, zářící, v pěkném zánovním klobouku na koketní hlavě.

Nešťastná Nora!

Kdy že měla přijít? — vítala ji všecka se třesouc zlostí paní Mařatková. Vida! včera večer nejdéle! Ale milostslečna má dost času; ovšem, klobouk oslušit, kučery napálit, to vyžaduje mnoho času! Ať si jde tedy, odkud přišla, hezky zčerstva jen. Nepotřebuje jí tedy víc, aby se jí tady fintila a snad se vyvyšovala nad ní, nad svou paní. Okamžitě! Ať se klidí!

Nořin udivený rozšířený zrak prodlel jen na okamžik na rozlícené tváři chlebodárkyně, která se neznala v zlosti. Odvrátila se beze slova k dveřím hledajíc, těkajíc pohledy plnými očekávání, brzo-li přijde pán, aby ji uchránil před těmi zlými slovy, aby se jí zastal, zadržel ji... Nespatřila však jeho tváře. Studem se zardívajíc, sebrala služební knížku, kterou jí paní k nohám hodila a hrdě vyšla ven.

Na chodbě potkala pána. Naslouchal v úkrytu, bled a ustrašen. Usmála se naň skrze slzy, dovolávajíc se jeho záštity. Pokrčil jen zbaběle rameny a vytratil se do pokoje...

Stála na chodbě opuštěna, nemohouc pochopiti, co se s ní dělo.

Hořklo jí v ústech a v nitru rázem zledověl živý, teplý pramen její lásky k němu...

Oknem hleděl Mařatka za ní, jak odchází. Své šaty nesla v uzlu svázány. Nešla však zlomena, zoufalá, jak se obával; lehkým krokem, s hlavou vzdorně na zad skloněnou; hrdě prošla ulicí, nedbajíc více o ty, kdo se k ní tak nevlídně zachovali...

Jak se dověděl, odešla k tetě, která měla v místě domek kdesi u vody.

Malá duše jeho opět se vzpružila. Zachytil se slabými úponky naděje té zprávy a těšil se, že Nora nadobro nezmizí a neunikne jeho chtivé vášni.

Stalať se mu vášeň ta mukou, mukou tím trapnější, čím nepřístupnější byly vděky její tělesných půvabů. Mlsná choutka ješitného buržoy byla ostnem jeho zbabělé povaze a nutila ho pokračovati v milostné avantuře.

První dny těžce pociťoval prázdnotu, jež zbyla doma po zániku jeho »hvězdy«, jak Noru v duchu nazýval. Znaven a mrzut ulehl na lože, nemoha uniknouti slídivým pohledům podezřívavé manželky, která jej s očí nespouštěla. Zdálo se mu, že je to trest, zasloužený trest za Noru, kterou nechal odejít beze slovíčka povzbuzení, útěchy. Cítil, že musí k ní brzy, aby ji usmířil, aby jí vysvětlil, proč se choval při výpadu své ženy tak passivně.

Použil vlahého červencového večera, kterýž jindy trávíval v zahradní restauraci.

Domek tety Nořiny stál u vody mezi řídnoucími chalupami rybářů a košíkářů. Nepozorován pospíchal řadami chudých baráčků, těše se, že se mu snad zdaří vylákat Noru k večerní vycházce podle ševelící řeky dolů na luka, kde nikdo je nevyruší, nikdo hledati nebude...

Podle popisu poznal domek Nořiny tety hned. Okno, »její« okno bylo otevřeno. Opřel se o laťový plot, vroubící malou zahrádku, a snažil se proniknouti temno světnice, v níž ozývalo se několik hlasů. Slaví as »černou hodinku«, napadlo Mařatku v kruhu sousedek... Teď vzkřikl tichem Nořin zvučný, jasný hlas, jako když skleněný poklop se rozezvučí. A na to hned jásavý smích. Tak tedy není smutna? Zdá se, že se brzy vpravila v nové poměry!... Zvědav pokročil blíže až ku dveřím a otevřev je, ne bez namahání, stanul ve vlhké síňce. Otevřenými dveřmi doléhal sem ze světnice smích Nořin a hrubý hlas muže kteréhosi.

Mařatka ucouvl, chtěje se vrátit. Tu vyšla však Nora a stanouc mezi dveřmi upřela na zlekanou jeho tvář žár svých rozezlených zřítelnic. Krev stydla mu v žilách. Tak nehledí láska!... Zamumlal něco na omluvu a chtěl odejít, ale

nežli provésti mohl svůj úmysl, osvětlil se prostor celý plamenem svíčky. V mihotavém světle viděl, jak se Nora odvrátila, učinivši místo širokoprsému muži, který se vztýčil ve dveřích.

»Co tu chcete?«

Nevlídně, ostře a podezřívavě otázal se hosta

»Přišel jsem navštívit Noru.«

»Noru — snad slečnu Eleonoru? Takový pán mohl by znát způsoby lidí vzdělaných!« divil se výsměšně neznámý.

»Ano, nejsem vám žádnou Norou!« obrátila se polou těla Nora sama k Mařátkovi.

S bolem a ve strachu zřel ostrý profil její změněné tváře, v níž zlost a zášť se obrážela, postřehl posupné, odmítavé posuny jejího těla štíhlého, zpola odhaleného, bujného těla, svítícího úbělem mladistvé pleti . . .

»Chtěl jsem jen ,« snažil omluviti se a rozhodněji blížil se k popuzené dívce.

»Zde nemáte co hledat! Hybaj!« osopil se na něho neznámý obrance Nořin a strčil neomaleně do Mařatky loktem.

»Ano, tak!« přizvukovala Nora. »Pan Mařatka snad neví, že tys mým ženichem.«

Mařatka vytřeštil oči a tupě, těžce svezl se pohled jeho s tváře Nořiny na hrubou tvář muže, který ve výbojné pose stál rozkročen před ním. Jako jiskry ze žhavého popelu padaly zlobné šlehy její zraků na jeho tvář . . .

A prchal odtud, třesa se bázní. Uhýbal se mstě uražené hrdosti bývalé milenky své.

Nepoznal dosud ženu po té stránce její povahy. A nechápal hned hloubku jejího vnitřního života, v němž dozrála takměř přes noc krutá k němu zášť . . . Cestou teprv počal si uvědomovati celou zoufalost svého případu Zde nemstilo se jen v lásce zklamané srdce dívčí, zde mstila se duše otrokyně, která byla sražena s vítězných výšin vytoužených snů, duše prosté, chudé dívky mstila se za pohanu, jež stala se celému rodu slabých, potlačených, bezmocných . . .

Nohy se mu chvěly bázní, jak prchal z těch míst, odkud valil se za ním déšť zlolajných slov, odkud sypaly se potupné šípy výsměchů a jásotu silnějších.

V té chvíli cítil se velmi slabým, velmi vinným. Hana, jíž se mu dostalo tam v tom nízkém domku od těch lidí, podráždila jeho fantasii v nejvyšší míře. Kdykoli potká Noru teď, bude se musit stříci před její zlobou, Nořina uražená hrdost bude ho ovíjet úponky mstivé odplaty své, bude dusit jeho dech, otravovat jeho žití. Neunikne jim, neubrání se před nimi . . .

Seslaben, zmořen dopachtil se až k domu. Stanul teprv na prahu, aby si oddechl . . . To tedy dokáže Nora? . . . A v temnu noci zřel její oči, hluboké, temné oči, jež uzřel tenkrát poprvé... Tolik sladké lásky, tolik vroucí, živoucí vášně v nich bylo . . .

Kočka, jež prohnula dlouhý sametový hřbet na nízké zdí domovních vrátek, přervala jeho snovou vzpomínku, zablesknuvši před ním svýma ohnivýma očima. Zachvěl se polekán. Zdálo se mu, že k němu Nora upírá zlobný, posupný zrak, prahnoucí po mstě. Tak, nejinak hleděly před chvílí oči její z pod sametových její řas . . .

Prudce otočil klíč ve dveřích a přiraziv v úzkosti dvéře, spěchal domů.

Oči její, ty zlobné, uražené oči pronásledovaly ho až sem.

I pod pokrývkou, již stáhl si přes obličej, je zřel, velké, výmluvné, volající . . . Ale nezřel v nich lásku, ani plamen vášně, leč ostré šlehy vlastního svědomí . . . Bylo mu úzko pod tíhou dusné přikrývky. Povznesl hlavu a nerozhodně a bojácně zahleděl se na tvář spící ženy své, která klidně ležela vedle, netušíc, co děje se v nitru mužově. Srdce Mařátkovo pohnulo se v neklidu. Sklonil se níže k spící — váhal okamžik, pak probudiv ji, svíral a líbal ji v křečovitém objetí...

FRÁŇA ŠRÁMEK:

JEJÍ SVATBA.

Dokonč.

Právě se zavěšovala v jeho loket; jeho cylindr se k ní poněkud naklonil. Jako větýrek prošumělo mi rty: Zdášo, Zdášo. Nikdo to jistě neslyšel, jen srdce mi to zašeptalo. Ani bolest jsem necítil, jen něco napjatého ve mně puklo, a bylo ticho, bylo ticho; ani bolesti jsem necítil. Šel jsem za nimi a jen toho jsem se děsil, že je ve mně takové ticho, a do onoho ticha posílal jsem mrtvé úsměvy svých úst. Sedli do kočáru, a kočár jako vymrštěný odtrhl se od mých očí, mizel, a odnášel s sebou něco, co jsem nechápal, bůh ví, co s sebou odnášel, bůh ví, kam odjížděl. A já šel, nic jsem nechápal, do vlastního ticha jak mrtvý jsem uléhal; jen to jsem cítil, že stalo se mi něco strašného . . .

Promenády vřely jak rozhučené orchestry, plynové kandelábry korunovaly je bílými hrozny svítilen, oči žen záhadně se prohlubovaly, jak rozbičované atropinem a moje ticho počalo se zvolna oživovati nějakým vzdáleným bzukotem,

něčím, co nebylo ještě písní, takovým něčím, co polije hory a zašelestí travami, než vyjde slunce. Duše má nemluvila; bylo jí to tak nudným: nic neformulovati, ničím se nerozhovořit, žádnou určitou větou ani výkřikem nepoplašit to rodění se divných písní v tichu dálek.

A navléknuté, korálové šňůry svítilen na Václavském náměstí hlaholily, hemžilo se černé tratoliště lidí, jak slavné zamotávání se housenek, a mezi nimi pospíchaly ekypáže, jak velcí, černí brouci se svítícíma očima, klouzaly tramwaye, podobné posunujícím se skleníkům, naplněným sluncem, vybuchovaly výkřiky, smíchy, hvízdnutí jak letící zátky; a duše má jen naslouchala něčemu a nechtělo se jí pranic hovořit, pranic hovořit . .

Konečně jsem byl doma. Pokoj byl studený, ale mne pálila hlava. Choval jsem ji v dlaních, jak nemocné dítě, rozpálené horečkou; počala mluviti ze spaní. A tu jsem vzal papír a psal jí. Té, která teď byla dočtenou kapitolou. A nic víc.

»Paní,

je mi nesnesitelným pomyšlení, že bych se koulel po srázu rokliny, že bych při tom křičel vším úděsem, jehož srdce je schopno, a Vy že byste onen výkřik neslyšela; proto Vám píši.

Jsem neznámý-známý: Vy si vzpomenete. Existovala kdysi Zdáša, slyšíte? Zdáša. Vy si již asi vzpomínáte. Tenkráte bylo ještě pohlaví ptákem volajícím za lesy, budilo jen touhy, nejasné touhy, kterým se chtělo plakat; tenkrát bylo ještě možno milovat hostii v ženě, hostii . . . Vzpomínáte si již na někoho?

Pod Vašimi okny rostly akáty. Jeden z nich byl můj dobrý známý; byl alespoň ledačehos svědkem. Ptejte se ho, on ví; on jistě nezapomněl. Míval jsem zbožné rty, to on ví, to on ví. A zahrádku jste měli a na růžích bývalo mnoho mšic; a já podkuřoval cigaretami ony keře, aby mšice zahynuly. Býval jsem tak hrdý na to, že starám se o Vaše růže, o Vaše růže . . .

A na tohle teď myslete: před hodinou stál jsem tři kroky od Vás. Bylo to v korridoru nádraží a srdce mi zachrastilo jak rozšlápnutý ořech. Až nebudu tak smutný, vysměji se tomu, čemu se říká logika a přirozená věc: pod vší tou logikou a přirozeností leží něco strašně nelogického a nepřirozeného . . .

Že teď již není pohlaví ptákem volajícím za lesy, v tom je ten smutek a snad i . . . vysvětlení; nad tím neplačte, Vy, jež Jste byla hostií.

Je to směšné, že jsem to já, který Vám dnes říká tyhle bezvýznamnosti; blázen, který vyskočil na stupátko kočáru, v němž sedíte Vy a On, blázen dělá směšné grimassy a blábolí a kočár letí, nikdo už ho nezastaví; snad kočí nepřáhne bič, a . . . snad . . .

Tři kroky od Vás; na tu vzdálenost lze ledacos vidět. Vy nikdy neuvidíte; budete cítit jen beznadějný smutek toho, co já viděl tváří v tvář.

Je těžko, říci si o někom, že umřel, když ještě žije; já se pokusím namluviti to svému srdci. Je to asi Vaše vůle, kterou Jste nevyslovila. —

Budu milovati Vás zemřelou; to nebude obtěžovati Vás živou.

Ne, tomu nevěřte, to je romantická stylisace. Nedopustím se té nechutnosti.

. . . Vracel jsem se od nádraží Václavským náměstím; hořelo celé, jak veliký plamen života a ve mně se rodilo něco, jako píseň vítězství; i to je romantická stylisace.

Je to bezvýznamné, že to říkám Vám: pokusím se o něco méně romantického.

Na příklad, na příklad . . .

Ne, Zdášo. Tu vítěznou píseň nelze přece zalhat! . . .

Už je to tak: za týden, za čtrnáct dní přestanu Vás milovat . . .

Budu mluviti o sedmi barvách života. Ne, o stu barev, o celém orchestru barev. Vrhnu se do oněch barev, jako vyděšený stepní kůň do hořící prérie. Budu tomu říkat: píseň vítězná.

Refrain té písně . . . ano, to budou ženy.

I ony opět přijdou.

A já je budu líbati polibky, které připraveny byly pro Vás.

Konečně jednoho dne pochopím . . . co jsou ženy.

To pochopím i Vás, Zdášo . . .

Pochopím, co jsem dnes viděl tam na nádraží tváří v tvář. Pochopím, že je ještě jiný hlad než ten, který mají muži. A ty dva hlady že si nemohou nikdy rozumět, nikdy . . .

Ještě jiné věci asi pochopím . . .«

— — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — —

Zbyl mi teď po letech jen tento nedopsaný, parodoxní dopis, který jsem našel ráno po oné noci na stole. Jsem s životem vyrovnaný muž, jak se říká. A člověk konečně rád složí hlavu svou v důvěrný klín ženy; i to se říká. Nu . . . i já to asi udělám. Musí to být ubitá, ukřičená, životem hodně odstrčená žena; musí to být velmi málo žena a hodně jeptiška. Bude chodit kolem mne po špičkách, zatím co já budu mít hlavu v dlaních a zavřené oči . . .

Karel Novotný:

JARNÍ PÍSEŇ.

Nebe svítí safírově, ležím tiše v klíně země,
oči moje hledí do tmy, srdce ztuhlo v kámen ve mně,
ruce moje zpráchnivěly, na líc sedla plíseň šedá,
jen z mé hrudi kořenem se vonná růže dosud zvedá.
V červánkovém chvějí jase sady, luka, pole, háje,
zlatý zefýr probírá se větvemi a tiše hraje
známou píseň, každoročně, když se jaro v luhy vrátí,
slyšívám ji tady z hrobu pod blankytem znovu lkáti.
A tu prastará se touha v tlících kostech znova vzbudí:
drahé srdce přitisknouti k chvějící a horké hrudi,
zulíbati vonné rety, jež se svítí malinově — — —

Bože, bože, proč vždy z jara zapomínám, že spím v rově?
Proč vždy, když ten kořen růže, jenž v mém srdci vnořen vězí,
začne jarní mízu ssáti, fijalky se kmitnou mezí,
petrklíč kdy štíhlým zlatem pod lupením zaplápolá,
proč mne vždycky tato touha k životu a slunci volá?
A proč zrak můj zpráchnivělý, jenž již tmě a plísni navyk',
chce se vždycky rozhlédnouti, na břízu kdy sedl slavík,
z podvečera, za červánků, kdy zmlk' hovor sladkých vánků,
jak se růžový kraj vonný pod hvězdami chystá k spánku
a jak skrytou cestou v polích, kudy rád jsem z jara chodil,
měsíčný svit čarodějný svoje smutné stříbro hodil? — —

Na nebesích modro hoří, slunce roste z vlahých lesů
a já mízou sladce vroucí do stébel se tiše nesu,
stoupám s plesem roztouženým v zlaté tkaně štíhlých lodyh,
vzrůstu cítím sladkou rozkoš, květů vír a smích a oddych,
a já zkvétám v kalich růží, jež sni dosud v hroudě skryty,
patřím okem sedmikrásy z vlhké trávy pod blankyty,
cypřišem, jenž u mé hlavy rozestírá stín svůj tmavý,
šeptám větrům svoje písně zblankytnělé do dálavy.
A mé kosti zvolna tlejí a má lebka klesá v popel,
přitočí se motýl k růži, zlatá včela prosíc o pel
a o vůni, o med sladký a mé srdce rádo dává,
co lze ještě vynést z hrobu, vyzářit a vykvést z tmava.
A tu cítím, v šeru hrudi, že zas klíčí život jiný
a je mi tak stále sladčej', kouzelněji v klínu hlíny,
pukají kol rakve trosky, mizí hrob a ztlelé údy
a měním se ve květ bílý, pod červánek jenž zkvet' rudý,
a jsem vuní, rosou, smíchem zefýru a hvězdy třpytem,
skřivánčí se písní třesu, mrakem vířím pod blankytem
a mé srdce dávno puklé, dávno ztlelé bije znovu
a já zvolna zapomínám na prach těla, na stín rovu — — —

Nebe svítí safírově, ležím tiše v klíně země,
oči moje hledí do tmy, ale srdce vzrůstá ve mně,
ruce moje zpráchnivěly, na líc sedla plíseň šedá,
však z mé hrudi plamenem se vonná růže k slunci zvedá!

FEUILLETON.

STYL FRANCOUZSKÝCH SPISOVATELU.

Antoin Albalat vydal zajímavé dílo: »Le travail du Style enseigné par les corrections manuscrites des grandes écriva ns«. (Paříž, Armand Colin.) Autor sleduje práci velkých spisovatelů francouzských, jak vytvořuje se jejich styl buď námahou krutou, až mučednickou, neb hravou lehkostí improvisatorskou.

Studijním materiálem Albalatovi jsou rukopisy a korrektury, v nich sleduje postup práce, vývoj stylu, formaci vět. Probírá se v manuskriptech Chateaubrianda, Flauberta. Bossueta, Pascala, Montesguieua, Racina, Balzaca, Victora Huga, všech těch, kteří byli znamenitými, vážnými dělníky stylu. V druhé skupině jsou ti, jimž styl nedal mnoho práce, kteří psali lehce, bez zápasu o styl: Stendhal, G. Sand, Gautier, Mme de Staël, Lamartine, Dumas otec.

Některé partie Albalatovy knihy stojí za uvedení.

O stylu platí slova Josefa de Maistra: »Nic pořádného nekoná se rychle.« Práce svědomitá je podmínkou slohu. Až na málo výjimek každá dobrá kniha, každá krásná stránka stála mnoho síly a přičinění.

I nejbrillantnější novináři, vynikající improvisatorskou snadností, provozují, podle Albalata, efemerní zaměstnání, v němž je vážná práce skoro nemožnou. Článek je elegantní, korrektní, duchaplný — to stačí. Zrozený pro jeden den, zemře po 24 hodinách. Žurnalistický sloh má své mistry: Hervé, Lemoine, Carrel, Veuillot, kteréž poslední zejména věnoval mnoho péče své próse barvité a vybrané. Žurnalisté mají osud řečníků. Slyšíte jejich řeč a jste nadšeni, když ji pak čtete, zdá se vám prázdnou.

Autor pokládá Chateaubrianda za největšího spisovatele francouzského 19. stol., za tvůrce současné literatury Byl klassikem a novotářem zároveň. Jeho styl byl jasný a pestrý, měl smělé obrazy a třpytná slova. Dosáhl svého mistrovství formy velmi houževnatou prací. Málo kdo, kromě Huga a Balzaca, byl tak fysicky utvořen pro práci. Honosil se, že dovede psát osmnáct hodin bez přestávky, aniž by byl unaven. Všecky své práce mozolně robil. Ze své cesty po Americe přivezl si rukopis 2396 stran foliových a z něj vydal »Atalu«, »René«, »Natchez«. Chateaubriand opravoval stále a nebyl tak ješitný, aby nesnesl opravy jiných. Řídil se skromně dle rad svých přátel, ano často v nových vydáních měnil stránky, jež se nelíbily kritice.

Když psal »Atalu«, Fontanes mu řekl, že řeč otce Aubryho u smrtelného lože Ataly je špatná, aby ji předělal. Chateaubriand byl sklíčen, zdálo se mu, že nedovede to lépe napsati. Od osmi hodin večer do půlnoci seděl zoufale nad stolem a nadával Fontanesovi i sobě. V tom zaslechl něžné cukrování hrdliček zvenčí, z klece, a v náhlém návalu inspirace v jednom tahu napsal proslulou řeč missionářovu, aniž škrtl jedno slovo, a ráno s tlukoucím srdcem jako rozechvělý začátečník ji přinesl neúprosnému Fontanesovi, který byl nadšen a spokojen. Chateaubriand přepracovával a korrigoval i pozdější vydání »Ataly«.

»Mučedníci« dali mu ještě více práce, nežli konečně vypiloval tu krásnou, harmonickou prósu. Sedm let psal tu knihu. Doznal, že často seděl deset až dvanáct hodin u stolu, škrtal a desetkráte znovu přepisoval, znovu začínal jednu stránku.

Saint-Beuve charakterisoval trefně Chateaubriandovu methodu. Nemohl pracovat napamět, v hlavě připravovat a pak vrhat rychle na papír jako Rousseau. Scházela mu spojitosť myšlenek, flumen narrationis, a pracoval jen tehdy, když seděl s pérem v ruce před papírem. Nedovedl být ·hldným před archem bílého papíru.

Chateaubriand psal nejdříve na malé čtvrtky, jež opravil, seškrtal a dal je opsat čitelně tajemníkovi. Podle opisu toho začal znovu pracovat a neustal, dokud nebyl spokojen.

Nisard, který jej viděl zapřaženého do práce, odporučoval »příklad toho geniálního muže malému počtu autorů, kteří věří, že talent se zdvojnásobí svědomitostí«. Autor knihy »Práce stylu« zaznamenává z různých rukopisů, jak Chateaubriand korrigoval, škrtal, předělával. Cituje množství příkladů interessantních pro každého, kdo hlouběji chce vniknouti do duchu jazyka a slohu francouzského. Chateaubriandovi jednalo se vždy o barvu a hudbu věty a o originelnost obrazů. Tím stal se jeho sloh, jenž nemá affektované snahy po duchaplnosti a umělkovanosti, jenž je čistý a prostý, tak nádherným.

Jedním z největších pracovníků, lépe řečeno mučedníků krásy a čistoty slohu byl Flaubert. Albalat věnuje mu ve své knize pěknou kapitolu. Flaubert je zosobněním vůle a práce. Obětoval se cele literatuře a umřel náhle, s pérem v ruce. Je to neobyčejná postava. Prahl žízní po dokonalosti, zbožňoval umění, nenáviděl všednost, mělkost, šosáctví. Byl nejen mučedníkem práce, byl i heroem myšlenky.

Po dvacet let proseděl Flaubert své noci a část dnů u práce. Obyčejně potřeboval pět let k dokončení jedné knihy. Nevěřil inspiraci, věnoval se jen tiché práci a řídil se slovy Buffonovými: »La patience, c'est le genie.« Za týden neúnavné práce napsal dvě stránky, za šest neděl, když byl v dobré míře, dokončil 25 stránek.

Flaubertův způsob práce byl hotovou torturou. Nesnesl nic, co by rušilo ladnost a souzvuk věty. Nenáviděl fráze otřepané, stereotypní, nesnesl opakování slov, ba ani stejně znějících souhlásek. Dostával záchvaty zuřivosti, když četl fráze, jako: »smutek vládl na jeho tváři«, »melancholie se zračila v jeho rysech«.

Turgeněv, přítel Flaubertův, užasl nad touto mozolnou, ubíjející prací. Flaubert často v noci vstal a pětkrát přepracoval stránku, jež před tím se mu zdála dobrou.

Rukopis Flaubertův prozrazuje tento trudný způsob tvoření. Jediné slovo neostává v původním znění, vše je škrtáno, desetkrát přepisováno.

Některé stránky románů Flaubertových jsou zachovány v několikerých opisech, jak je autor znovu a znovu měnil. Jeho touhou bylo vyjádřiti se stylem plastickým, ryzím a jasným, a omezoval se jen na nejpotřebnější slovo. Škrtal, zhušťoval, kondensoval svou prósu. Některé jeho záliby a antipatie vůči jistým slovům byly až maniakální.

Z klassických autorů uvádí Albalat jako nejznamenitější příklady stylu Montesquieua, Buffona, Pascala, Bossueta a j.

Montesquieu byl jedním z nejúžasnějších pracovníků, kteří kdy drželi péro. Jeho dílo »Duch zákonů« stálo ho dvacet let práce. Musil přečísti a resumovat několik set knih, aby sebral potřebný materiál. Jeho poznámky a výpisky obsahují třicet svazků.

»Jsem zničen únavou,« psal Montesquieu roku 1747, »Duch zákonů bude přečten za tři hodiny, ale mne stál tolik práce, že vlasy mi zbělely, toto dílo by mne málem zabilo.« Nesmírnou námahou, stálým přepracováváním dospěl Montesquieu k určitosti, úsečnosti a výraznosti svého stylu.

Za uvedení stojí ještě někteří z moderních autorů. Victor Hugo byl neúnavným a houževnatým pracovníkem. Nikdy nebyl upokojen svým dílem a snažil se je zlepšovati. Jeho svědomí bylo vysoce umělecké a zaujaté, jen příliš ohnivý a bohatý temperament tvůrčí, nadbytek myšlenek a obrazů doháněly jej k práci kvapnější.

Některé básně napsal bez škrtu. Ale často krotil svou lehkost a usilovně piloval své verše, zdokonaloval svou prósu. Byl velmi pravidelný, s přesností byrokrata odseděl si své denní hodiny u psacího stolu. Zajímavé je, že Victor Hugo korrigoval jen své rukopisy. Jakmile

rukopis přišel do tiskárny, neexistoval více pro něj a neměnil skoro nic na kartáčových otiscích.

O Balzacově práci bylo u nás častěji psáno. Arbes věnoval mu znamenitou kapitolu ve své serii studií: »Z duševní dílny básníků«.

Albalat praví o Balzacovi: »Autor ‚Lidské komedie‘ podal příklad nejtvrdošíjnější, nejkolossálnější, nejneuvěřitelnější práce, jakou kdy který spisovatel uskutečnil.« Z Arbesovy studie i z Gautierovy krásné biografie Balzacovy, i z Lovenjoulových děl je nám známo, jak Balzac se vysiloval úžasnou prací, jak desetkráte až patnáctkráte vyměňoval kartáčové otisky, a jak namáhavě předělával každou větu, měnil každé slovo, pracoval zoufale, křečovitě a horečnatě.

Konečně probírá autor knihy »Le travail du Style« spisovatele, kteří byli opakem dosavad citovaných vzorů, jimž literatura co styl nebyly takovou torturou a námahou.

Stendhal, hluboký a ironický psycholog, jenž je miláčkem duší elitních, produkoval ohromně: romány, essaye, kritiky hudební a umělecké, cestopisy. Stendhal, jenž byl diplomatem, světákem, záletníkem, nemiloval »krásný styl«. Fráze Chateaubriandovy mu byly odpornými. Romantická křiklavost a pitoresknost dráždila posměch tohoto ironického elegána. Uznával jen myšlenku, vtip, nápad ve stylu, opovrhoval barvitými, nádhernými obrazy. Tvrdil, že čte každé ráno suchopárný »Zákonník«, aby se vmyslil do stylu přesného a střízlivého. Victor Hugo porovnal Stendhala, jenž nechápal Chateaubrianda, Lamartina ani Vignyho, k hluchému, jenž vidí Malibranovou zpívat a táže se: »Co se tak šklebí?«

Stendhal obyčejně diktoval. Pracoval velmi rychle. Neškrtal, ale byl-li nespokojen s nějakou částí, přepsal ji celou. »Dějiny malířství« přepsal sedmnáctkrát.

Jeho knihy, psané stylem »Občanského zákonníku« jak se chlubil, neměly nijakého úspěchu. Jejich forma se nelíbila, i Balzac, první jeho obdivovatel, mu vytkl nedbalost stylu.

Tím však Stendhalova díla nestala se menšími. Autor »Chartreuse de Parme«, jehož duchaplné knihy »Láska« prodalo se za sedmnáct let 17 výtisků, dobře věštil, že bude pochopen a čten za 40 let. Teď patří k mistrům moderního románu a Taine jej nazval největším psychologem století.

Pražádnou práci neměli se svým stylem George Sandová a Theophile Gautier, kteří nicméně zanechali nejnádhernější stránky, byli oba mistři stylu.

Sandová psala s překvapující snadností. Z jejího péra řinula se bez únavy svěží, elegantní, průhledná prósa. Psala pravidelně. Její mozek neznal únavy, ani vyčerpání. Nikdy nic nepředělávala. Téhož večera, kdy dokončila nějaký román, vzala jiný list papíru a začala nový. Po čtyřicet let uveřejňovala průměrně dva svazky ročně, nečítaje v to články, novelly, divadelní hry atd. Byla pravým opakem Flauberta, který jí byl dobrým přítelem a velice jí záviděl její nenucenou práci.

Theophile Gautier byl rovněž takovým zázračným improvisatorem. Psal nesmírně. Jen jeho dramatické články by representovaly 300 svazků. Tato obrovská produkce jej nevysílila, ale zabránila mu tvořiti krásná díla básnická a umělecká. Měl zvláštní názory. Tvrdil, že poesie je umění, jež má své methody a formule, jimž se každý může naučit. Inspirace u něho spočívala v tom, že si autor sedne ke stolu a uchopí se péra. Chtěl založiti školu literární, míti své žáky, jako mají slavní malíři ve svých atelierech. Zola se zděsil této myšlenky. Jaká by to byla generace, vychovaná Gautierem, mající tutéž proceduru slohovou, náboženství stejných epitet!

Gautier dovedl psát všude a za každé příležitosti. Pracoval v kavárně, na ulici zaznamenával si věty, některé své knihy po kusech napsal přímo v tiskárně uprostřed rachotících strojů, a sazečům házel vlhké stránky. Na jeho rukopisech není škrtů. Písmo jemné a drobné ubíhalo lehce po papíru A při tom jeho styl zářil skvoucími barvami, měl pyšnou a oslnivou malebnost. Chasles jej zval Pavlem Veronesem romantismu.

Lamartine a starý Dumas patřili též mezi autory, kteří dovedli hravě improvisovat. Zejména Dumas otec je obdivuhodným typem plodnosti a lehkosti. Vyráběl své knihy spěšně a ledabylo, ale přece ještě ostává za nemorálním kronikářem Retifem de la Bretonne, který vůbec své práce nepsal, ani nediktoval, ale jsa typografem, hned sázel. A tak s nejhravurnější povrchností zhotovil přes dvě stě svazků. —a—

DIVADLO.

Letos sáhnuto bylo v Národním divadle při volbě letních veseloher do pravé přihrádky. Francouzskou vignetku arci nesla Veber-Soulliéova komedie »Strážní andělé« stejně, jako veselá historie spisovatelské dvojice Dancourt-Vaucaire, otočená kolem vybásněného nemanželského syna, o které jsem referoval před nedávnem; ale příjemně to působilo, že ani tady nepluje se tak neomaleně ve známých vodách rozvodových veseloher francouzských, v nichž se již kde kdo vykoupal, a že tu přes to není nabízeno toho druhu zboží, které marku pikantnosti čím dál více zaměňuje za frivolitu a kluzkost. Veselohra »Strážní andělé« svoje příslušenství do dramatické literatury nikde nekompromituje. Byť by i v sujetu jejím ozvaly se tóny ne právě zcela nové, nese zpracování nápadů — a je jich ve hře mnoho, a dobře střižených — znatelné stopy tvůrčí ruky dovedných i divadelně zkušených autorů, kteří látku bez přílišných skrupulí odkudkoli přijatou umějí vyšperkovati z vlastních fondů a dovedou jí dodati lesk i vůni novosti.

Škoda, že té předháňce zamilovaných protektorek pana Champeraye, opepřené několika osudnými zápletkami a situačními změtenostmi, nedostalo se lepšího vypravení na scéně. Souhra vázla zcela povážlivě, a nebylo ani při reprisách lépe. Nemají-li hry tohoto rázu šumivé tempo v dialogu i ve sledu scény za scénou, jsou jako vyvětralé víno, a ztrácejí na chuti. Při té příležitosti nemohu smlčeti, že p. Želenskému by v rolích rázu Hoquetonova na trvale nesvědčilo. Povedlo-li se mu předešle ve frašce »Má syna«, tentokráte úspěch selhal; tím, že se mnoho právě z té předešlé postavy opakovalo, a pak také, že překážela při elegantním řediteli kterési ministerské kanceláře jistá gesta, poněkud odiósní a choulostivá. Vytýkám to výslovně, protože pěknému hereckému vzrůstu pana Želenského, kterým se v posledních dvou létech může pochlubiti, byla by taková »všestrannost« citelně na újmu. Také u pana Kafky mne tentokráte zarazilo skreslení figurky advokáta Barbotina v posledním jednání do rozměrů, které mohou zamlouvati se tak asi vkusu diváků na poslední galerii. Za to p. Innemanova dozorce v obrazárně Louvru zaznamenávám výslovně, aby nescházel jednou v přehledu dokonalých šarží tohoto umělce. Nejmladší co do trvání svého engagementu síla činoherního našeho ensemblu, pan Hašler, v roli Santenaca nevyslovil se umělecky do té míry zřetelně, abychom mohli si učiniti nějaké představy o něm do budoucna.

Herecké pokusy slečny Otylie Jelínkovy od činohry brněnské a p. Ivy št. Raiče, známého v pražských divadelních kruzích již ze dnů jeho vystupování na naší zemské scéně letos v zimě, uvedly do repertoiru zase jednou reprisu výborného Lotharova »Krále Harlekýna«. Při vysokém stupni vnitřní umělecké hodnoty, jakým již od premiéry vyznačuje se výkon páně Vojanův v titulní roli této hry, není divu, že i tentokráte stál v popředí interessu. Tím spíše, že i tady bylo patrno, co již několikráte jsem akcentoval, jak jednotlivé herecké creace Vojanovy rostou dobou do hloubky. Výkony obou debutantů byly zajímavy právě jen tím, že při nich mohlo býti usuzováno, co asi mohou mladé ty talenty v budoucnu divadelnímu umění přinésti. Slečna Jelínkova

prozatím přináší si jen pěkný, pružný zjev a znatelně mnoho ušlechtilé snahy na roli umělecky pracovati. Výsledky té práce arci sama teprve hledá, klopýtajíc dosud o některé přijaté nectnosti malých jevišť, a dosud ovšem nestačujíc na všecky záchvěvy a projevy této Colombiny, ve kteréž se nám představovala, ač, tuším, není obor těchto dramatických povah jejím nejvlastnějším. Ale zajímalo by mne, kdybych slečnu mohl uviděti ještě v jiné roli, jejímu temperamentu a dosavadním schopnostem hereckým bližší. Snad k tomu zbude někdy bez poruchy pravidelného chodu repertoirního stroje našeho divadla chvíle. Ale pak nechť se to stane obezřetně a bez ukvapení, které by mohlo především uškoditi slibné začátečnici. Do takového nebezpečí postaven byl p. Raič, který vystoupil v týž večer v roli degenerovaného Ezza, toho dědičně zatíženého královského blbečka, pudového a krutě representujícího rub Tankredových panovnických tradicí o moci, kteráž je právem. Pan Raič, který hrál u nás před časem Adhémara v »Cyprieně« a Shakespearova Romea, ukázal tehdy zejména druhým, herecky krásným výkonem, že pro umělecké svoje cíle přináší si mnoho intelligence, mnoho divadelního smyslu a především školu. Tedy momenty jistě závažné a slibné. Tentokráte hrál pan Raič poprvé česky; doklad o své snaze naturalisovati se v českém dramatickém umění. Výsledek neuspokojil.

Pan Raič — a je to zcela pochopitelno a nevytýkám to jemu — přese všechnu učelivou svoji píli neovládl češtinu dosud tak, aby s klidem a bezpečně mohl vstoupiti s ní na scénu. A toto vědomí neúplné jistoty asi způsobilo, že předem již snažil se mladický herec vyvážiti případné nedostatky mluveného slova hrou, jíž chtěl dobýti pole. A to ho svedlo k tomu, že výkon svůj přeplnil detaily, nakupil do něho tolik vnějšího, tolik hraného, ať již to bylo z vlastního přemýšlení či z pilného studia velikých hereckých vzorů načerpáno, že pod tím vším nitro postavy, kterou tvořil, zůstalo nezřetelno. A co mne nejvíce zarazilo při výkonu páně Raičovu, snad proto, že jsem to po jeho charakterisacích v obou tehdejších jeho rolích nečekal, bylo, že jeho Ezzo byl nejednotný, že hledaje uměleckého vyjádření po všech cestách vedlejších, v několika velmi podstatných chvílích šel zcela mimo vlastní svoji podstatu. A to právě přičítám té bezděké nejistotě na prknech českého jeviště, vyvolané nepevným ovládáním řeči. Pan Raič je přece jen při všem bohatém svém a snaživém studiu ještě začátečník, a pro bezpečnost svého uměleckého rozvoje nutně potřebuje klidu. Varoval jsem před časem, posuzuje tehdy krásný výsledek hostova vystoupení v Romeu, tedy v roli, jejíž čestné provedení je již samo o sobě pro herce velikým úspěchem, při zprávě o úmyslu jeho věnovati se české scéně před opojením chvíle, a varuji dnes znovu. V nejvlastnějším zájmu páně Raičovu varuji, obávaje se zhoubných důsledků ukvapeností přivoděného nezdaru. Nesmí býti zapomenuto, že zvuk slova, jeho správná výslovnost, jeho akcent, každé nuancování jeho ve větě, to vše s celou řadou ostatních náležitostí a snad i před nimi hraje velmi důležitou roli v celkovém rámci hereckého výkonu, zejména jde-li o verš. Experimenty coram publico mohl by těžko odpykati mladý talent, na který by se ve chvíli neúspěchu tak snadno mohlo zapomenouti. Máme-li býti přesvědčeni o herecké zdatnosti a slibnosti páně Raičově, tož snad by spíše mu prospělo, kdyby ve vlastní své mateřštině v několika podstatných rolích svého repertoiru se představil. Alespoň by pak bylo nepochybno, pro něho i pro nás, do jaké míry bude ziskem pro českou činohru jeho jazyková transformace.

Jinak stálo představení »Harlekýna« na obvyklé své pěkné výši, ve hře i ve výpravě. Škoda jen, že paní Danzerové, která převzala po odešlé paní Sklenářové roli slepé královny, selhaly tóny, jimiž by byla velikost a velebnost této nešťastné, ale majestátní paní došla k plné představě.

—s—

WORPSWEDE.

Vliv krajiny, již zvolili si za své obydlí, jest u malířů worpswedských nepopíratelný. Přesněji než kdekoliv jinde dala by se dokázat theorie Tainova o vlivu prostředí na ducha tvůrčího umělce. Vzdor různým individualitám mají všichni jisté společné rysy. Podobné krajinné motivy objevují se na všech obrazech. Spatřujeme plochá luka, rozsáhlé roviny, únavné pláně, táhnoucí se do nedozírna. Nikde není hor, ani lesů, jež by oživovaly tyto jednotvárné, melancholické plochy. Jen nějaká skupina stromů neb osamělá chatrč zvyšuje smutek krajiny. Rmutné úzké průtoky, jichž vody ocelové barvy plynou smutně a tiše širými lučinami. Slunce jen zřídka kdy zasvitne, neboť obloha je skoro stále zatažena velkými, těžkými mraky. Jest přirozeno, že takový kraj nebudí pocitů radostných. Smutek dýchá ze všech obrazů worpswedských. Kdosi pravil, že barvy těchto malířů jsou neobyčejně jasné a svítivé. Ale tomu tak není. Naopak jejich barvy jsou splývavé, tlumené, zachmuřené. I když malují nějaký sluncem osvětlený kout, což stává se jen zřídka a ojediněle, barvy jejich nemají žádné intensity, žádné jásavosti, jakoby slunce svítilo černým závojem. Jaro, jak je spatřujeme na obraze Vogelera »Jarní slunce«, nemá v sobě ničeho z radosti slunného jarního dne. Jest sešeřené, melancholické, jest to zelený podzim.

Člověk, který se objeví uprostřed těchto mlčících a smutných rovin, jest rovněž tichý a smutný. Bez hnutí dívá se před sebe neb do dálky, mlčky a hluboce se sklání nad svou prací. U Mackensena spatřujeme »dřevákaře« zahloubaného do práce uprostřed ploché, liduprázdné krajiny. Za ním prkenná stepní bouda, před ním úzký kanál, v jehož vodní hladině zrcadlí se bílý kmen osamělé břízy. Na obraze »Země« dvě ženy schýlené hluboce, že není vidět jejich tváří, táhnou místo zvířat brány po zoraném poli.

Velikých rozdílů není mezi těmito umělci. Všichni čerpají látky ze svého okolí, příroda je obklopující jest jim inspirací a cílem. Overbeck, nejenergičtější z nich, miluje liduprázdné, pusté plochy, větrem rozsápané mraky, kraje stižené povodní, bouřlivé dny, taje noci. Mackensen ukazuje rád člověka při jeho zaměstnání uprostřed melancholických luk, zbrázděných vodami kanálů. Modersohna lákají barevné problémy, různá osvětlení slunce, splývavé barvy soumraků, svity vody za večerního šera, kraje po bouři, kdy stíhané mraky honí se oblohou a dole na zemi jas se stínem se střídá.

Jediný Vogeler liší se od svých soudruhů. Na místě sedláků, dřevákařů, pracujících žen spatřujeme útlé, táhlé princezny a rytíře pohádek. Na místě oblohy, plné stíhaných mračen, bezoblačný blankyt. Na místě slatin, rmutných vod, rašelinišť zelené zahrady, zelená houští, zelené kraje, zelené trávníky, skropené rudými a žlutými kvítky. Zeleň, barva jeho touhy, převládá na všech jeho obrazech. Symfonii v zeleni možno nazvat jeho díla. Co nejvíce překvapuje na jeho obrazech, jest neobyčejná propracovanost detailu. Někde, jako na obraze »V létě«, nabývají detaily takové převahy, že působí až rušivě.

Ale pohádky, které nám Vogeler vypravuje, nejsou veselé. Osoby, které je oživují, jsou též tiché a smutné. Vzdor pohádkovým zjevům, vzdor zeleni, vzdor květům cítíme, jak smutek vkrádá se do naší duše. Týž smutek, který jako nekonečná melodie vine se všemi obrazy worpswedských malířů. Jest to smutek dalekých horizontů, smutek nekonečných rovin worpswedských.

Alf. Breska.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXXI. 1. ŘÍJNA 1903. * ČÍSLO 36. *

JOSEF HOLEČEK:

VÝPRAVA.

Z KRUHU »NAŠICH«.

Dokonč.

Idejž to Pán bůh,« odzdravila, »to jsou k nám hosti, posadějí se.«

»Znáte mne, babičko?«

»Jak pak bych jich neznala? Jen libějí dál, sednou si za stůl, hned jim něčeho podám.«

Kojan si sedl.

Babička k posteli, vytáhla podušku, svinula pod paždí, vzala nůž a nabízela Kojanovi: »Ukrojejí si z našeho, pane, je čerstvě pečený. Chlebíček jako marcipán, ani jejich panička nikdy neupekla chutnějšího.«

»Babičko, já nejsem žádný pán.«

»A který tedy jsou?«

»Jsem váš syn Jan.«

Babička se upřímně zasmála.

»Jako Honzíček? Honzíček hned přijde ze školy, potom uvidějí Honzíčka, uvidějí, za koho se mi vydávají, a že není možná, abych si vás dva spletla. Neříkám; dříve ano, dokud jsem byla slepá, ale nyní vidím jasně, rozeznávám osoby i věci, a je, pane milý, s naším Honzíčkem si nespletu.«

Kojan si povzdechl.

»Kde pak máte dědouška, babičko?«

Babička spustila ruce.

»Dědouška nemám,« odpovídala smutně. »Toulala je, náš dědoušek, toulala! Nikdy toho nedělával, vždycky se mne věrně držel, jiných se nechytal, rádi jsme se měli, přes padesát let spolu byli, nikdy si vody nezkalili, hněvu neměli, všechno žertem odbývali, i když se přihodilo něco nemilého. Loni náš dědoušek si odvázal jalovici, a že ji povede na jarmark, co bývá v úterý po sv. Šimoníši. Od těch čas ho není, a já jsem tu sama mezi cizími. Zima přišla, já sama byla. Dlouhé večery a s nikým si poštěbetat nebylo. Zima minula, jaro tu, já sama, pořád sama. Přišlo leto, dlouhé dni, starým lidem pěkně se vyhřává na božím sluníčku. Jak bych tomu ráda bývala, kdybych měla při sobě dědouška! Ale on se nevrátil, samu mne nechal, psaníčka nenapsal, vzkázáníčka neposlal. Jiná léta jsem hlídávala včaličky. Letos mi ani do toho nebylo.«

Nachýlila se k synovi a pošeptala mu důvěrně: »Což bych pomáhala cizím lidem, co je mi do nich!«

Kojanovi se oči zalily. Chopil vyschlou ruku matčinu a políbil ji. Matka mu bránila, ruku mocí vyvlékala.

»To jsem pleskna!« pokárala se. »Mluvím proti cizím lidem a zapomínám, koho mám před sebou.«

Sama chopila ruku synovu, hladila a lichotivě žvatlala: »Pane, panáčku můj milý, odpustějí ženskému jazyku! Oni tu živnost poctivě koupili, poctivě zaplatili, jejich je, mohou si tu hospodařit po své libosti. A proč odešel náš hospodář, proč? Na podzim nesil, v zimě nemlátil, ani na jaře nesil, v letě neposekal sen, ani nesklidil obilí, a druhý podzim tu, a my zase máme nezoráno, neoseto. Líto je pilné selce, která po celý život rukou nesložila v klín, když na konec hospodářství tak hyne, a to vinou hospodáře nedbalý. Proč nejde náš hospodář, kde vězí, proč se nestará? I, toť se ani já starati nebudu, ať všecko vezme za své, i včaličky!«

Zase hladila ruku synovu a jinou naň obracela: »Vezmou si nyní včaličky na starost, panáčku, nebudou litovati, včaličky nezůstanou nevděčny. A mně nemají za zlé, bez našeho hospodáře mne nic netěší. V letě už mne netěšilo ani k úlům dojít. Celé leto jsem proseděla na stoličce před chaloupkou, pořád na dědouška si vzpomínala a za jeho šťastný návrat se modlila. To si

pochvaluju, že mi bůh v starobě vrátil zrak; všecko jasně před sebou vidím, v modlitbách zřetelně čtu.«

»Mne taky jasně vidíte, babičko?«

»Inu arci! Což bych to povídala!«

»Vidíte taky, jak jsem oblečen?«

»Jakž bych neviděla? Černě, celý černě jako pán.«

Babička z uctivé řeči se zachechtala.

»Jen mi povědí, pane, panáčku milý, co dělají každý den na komíně? Proč tam lezou? Co to znamená, že se klanějí do všech světa úhlů a klobouk hluboko zroňují?«

Syn zase zavzdychl.

»Když je to tajemství, nechají si je, tajných věcí já nevyzvídám. Ale to jim chválím, že si vystavěli ten hrad. Věru bych nikdy si byla nepomyslila, že se tu může postaviti takový hrad, jako hlubocký zámek. Škoda jen, že zanedbávají pole a luka. Tady jsou pole chlebná, luka travná, jen třeba trochu ruky přiložit a neutéci jako náš hospodář.«

»Víte-li pak, babičko, že je dnes posvícení?«

Babička spráskla ruce.

»Posvícení? Pro pána krále, já na to zapomněla jako na smrt! A tohle bude pěkná ostuda! Co povídají, pane: dnes, zrovna dnes je posvícení?«

»Zrovna dnes, babičko.«

»Co si počnu smutná? Hosti se mi sjedou, čím je počastuju? Jáť si ani nevzpomněla, abych koláčů a pečení napekla. Ale toho je hospodář vinen. Měl tu být, měl mi připomenout, měl vědro piva domů přivézt. Ale on je bůh ví kde, a moje všechny myšlenky bloudí za ním. Kdež pak bych pomyslila na posvícení!«

»Upokojte se, babičko. Všeho vám dáme. Nedostanete-li hosti, budete obědvat u nás; dostanete-li, pošleme vám, abyste je mohly počastovat. Pro pivo také si pošlete k nám, a já vám přinesl sklenici na ochutnanou. Povězte, jaké je.«

Babička okusila.

»Špatné pivo, nehněvají se, pane. Zítra bude dobré, až se odstojí a zteplá. Dobré bude, až si do něho chleba nakrájím jako do oukropu a lžicí budu jíst. Dobré a silné. Nemají-li ničeho proti tomu, přeliju si je.«

Přelila si pivo do hrnečka, hrneček postavila na misník. Na to přisedla k synovi.

»A pane,« pravila, »neslyšeli ve světě nic o mých synech? Měla jsem dva: Petříčka, Honzíčka. Také se mi ztratili, někam mi zašli, nevím kam. Aby mi je byli páni vzali na vojnu, nemyslím, ještě nedorostli těch let.«

Do chalupy vrazil Bartoň.

»Tatínku, tatínku! Dědoušek ze Žďára jedou!«

Babička zaplesala, vyskočila, chvěla se.

»Tak přece mne navždy neopustil! Děkuju Ti, Pane bože, že jsi kroky jeho obrátil k domovu! A kde jsi ty, děťátko, Honzíčku, poslíčku můj zlatý! Co ti za to dám, že tvé oči tatínka vyhlídaly?«

Bartoň nepochopoval, co babička mluví. Otec jej pojal za ruku a dovedl před babičku. Babička mu hlavu objala čepýry prstů. Blaženě se smála.

»Honzíčku, pacholíčku milý můj, jsi to ty, jsi? Ó ano, jsi, poznávám tě, jasně vidím hlavu tvou, vlasy tvé, oči tvé, tváře tvé, celého tě dobře vidím. Také hlas tvůj poznávám. Jak se mi po tobě stýskalo! Zdálo se mi, že jsem hlásku tvého věk neslyšela.«

»Pojďte, babičko, taky přivítat dědouška,« pobídl matku Kojan.

»Arci že půjdu!«

Hodila si plenu na hlavu a šla se synem a vnukem, šla po zápraží chalupy, obrátila se do brány, vyšlá na náves, každý krok jistě jako nejlépe vidoucí. Také se dívala přes náves, dlaně nad oči dávala.

Přijíždějící byl Kojanův tchán, Kadlíček ze Žďára. V rodině ho zvali »dědouškem ze Žďára« na rozdíl od dědouška domácího, Kojanova otce. Ten slul prostě dědouškem.

Dědoušek ze Žďára jel na starém vozíku, stará kobyla táhla. Šla pomalu, pomaloučku, pomaleji krávy. Dědoušek sice držel v ruce bič, bičem pošvihoval, ale kobylu to nepobádalo k rychlejšímu kroku. Věděla, že je to jen tak pro oko, spíš, aby se kobyla na stání družkám pochlubiti mohla: ‚To jsme vám ujížděli, jako když hrom bije, necítila jsem ani nohou, ani kyčli,' než aby ránu bičem pocítila.

Vedle dědouška seděla panna, bílá, čistá a pěkná jako hvězda: Lenorka, nejmladší sestra Kojančina.

Jak se po stavení rozlehlo: Dědoušek ze Žďára jedou! hned každý, kdo trochu mohl, chvátal před bránu, aby jej uviděl a přivítal. I Kojanka přiběhla z kuchyně. Utírala si o zástěru ruce a usmívala se vstříc otci a sestře. Nejdrobnější děti stály jí za sukněmi. Bartoň držel se o posvícení otce, dělal jeho pravou ruku a dodával si tím vážnosti.

I dědoušek ze Žďára se usmíval, ale proto kobyly nepolupl, a kobyla si myslila: Však dojdu, minuta sem, minuta tam.

»Nevím,« pravila babička, »kterak ho, člověka, přivítám: mám-li se horšit, anebo mu zrovna do náruče vletět.«

Kojan jí řekl: »Do náruče vletět, babičko. Všichni mu do náruče poletíme.«

»Jen bych ráda věděla, co dělal ve Žďáře,« lámala si starou hlavu babička, »proč jede ze Žďára a proč ti lidé všichni z toho mají takovou radost.«

Když se dědouškova kobyla na dvoře zastavila, pacholci už čekali, vzali od něho opratí a kobylu vypřahali. Kojan chtěl tchánovi pomoci slézt, ale dědoušek nepřijal. Sám s vozíka sestoupil, ne hbitě jako mladík, ale pevně a jistě, třeba zvolna, velmi zvolna.

Stana na zemi posmekl klobouk, jaký sedláci lichotivě nazývali kastorovým a měšťáci potupně kolomaznicí. Hlava kmetova se odhalila: veliká v poměru k malému vzrůstu, posypaná stříbrnými prstenky vlasů.

»Pochválen Pán Ježíš Kristus,« pozdravil dědoušek.

»Až na věky, amen,« odzdravili všichni. »Vítáme vás.«

Nastalo celování ruky i úst. Dětem dědoušek kladl ruku na temínko a každému řekl: »Počkej, podívám se, najde-li se u mne něco pro tebe.« A našlo se: pro každé dítě připravený čtyrák a kornoutek cukrovinek.

»Pusťte mne přece také k němu!« zlobila se babička. »To je nejprve můj dědoušek. Já ho vidím, já ho vidím!«

Ale jen se tak domnívala. Neviděla ničeho. a protože nebyla mezi předměty své chaloupky, tápala ve své slepotě a šla mimo.

Dědoušek ze Žďára jí zakročil cestu a zadržel. —

»Hledáš-li mne, Kojanko,« zažertoval, »tu jsem.«

»Vás, pane!« babička zprudka a rozehnala se dlaní, aby odrazila, jako v mládí činívala, když jí svou lásku nabízeli nepraví.

»Kdo pak jste? Co se opovažujete? Já jsem svého hospodáře, jen on má právo do náruče mne chytat a líbat. Vari, pane! Kde je náš dědoušek? Našeho dědouška chci!«

Bez přechodu upadla v malomyslný tón člověka marně hledajícího: »Což pak se to děje? Dyť přece zřetelně povídali, že dědoušek jede, a já ho jasně viděla! Kam se mi zas poděl? Což pak už domů netrefil, že ho tak dlouho nebylo? Zajel snad mimo naši bránu do cizích vrat? To jsem blázen!«

Šoulala se do povědomé brány, došoulala se na náves, a zase dědouška vyhlížela.

»Dědoušku! Dědoušku!« volala vábně, ale nedovolala se.

Dědoušek ze Žďára soustrastně za ní hleděl.

Kojan přiložil dlaně k ústům a volal tchánovi do ucha: »Zraku již docela pozbyly a paměť je opustila.«

Dědoušek ze Žďára usmívaje se pokýval hlavou.

»A mne sluch,« děl. »Někomu bůh po částech odnímá, co mu půjčil, někdo najednou všecko musí vrátit. Ale co nám jiného zbývá, nežli říci s trpělivým Jobem: Pán bůh dal, Pán bůh vzal, jmeno jeho budiž pochváleno.«

Lenorka se odstrojila a šla do kuchyně pomahat. Dědoušek ze Žďára vešel do sednice, pokropil se svěcenou vodou, pozdravil obrazy nad stolem a vyšel na zápraží. Chvilku postál se rozhlížeje. Zkoumal, jaký je na dvoře pořádek, pořídil-li si Kojan něco nového. Potom usedl na lavici, na které seděl Pištora.

Kojan zatím zase chodil na ves i za humna, nejedou-li další hosté, a když nejeli hned, těžké starosti si z toho dělal, že ještě nejedou a přijedou-li vůbec. S těmi starostmi zacházel na práh kuchyně a svěřoval se s nimi ženě.

»Nejedou,« žaloval jednou; »nepřijedou,« oznamoval po druhé jako poslední výsledek svého pozorování.

»Jedou, přijedou, již jsou na cestě,« konejšila ho Kojanka, jež už dávno znala tyto přípravy srdečné duše Kojanovy k vítání posvícenských hostí. —

Pištora se velmi podivil, když dědoušek ze Žďára sedl na jednu lavici s ním. Zježil a pravil posupně: »Sem nesedej, Antikriste, nalezou do tebe vši.«

Dědoušek pozoroval, že Pištora něco praví. Myslil si, že pozdravuje.

»Dejž to Pán bůh,« odzdravil mu vlídně a spokojeně se oddal poledním paprskům podzimního slunce, aby mu prohřávaly a zahřávaly staré údy.

Pištora prudce odsedl do kouta, tlačil se do něho a koso hleděl před sebe. Kmeta jakoby si více nevšímal.

Přišel starý žebrák, zhrbený, o holi, prosil o boží almužničku. Dostal koláč, odcházel.

»Bouší!« oslovil jej dědoušek ze Žďára.

Žebrák pozdvihl hlavu.

»Kadlíčku! Ty se ke mně znáš? Ty se za mne nestydíš?«

»Neslyším tě, milá brachu. Ohluchl jsem. Hluchý jsem jako pařez. Přisedni ke mně a křič mi do ucha, potom uslyším.«

Žebrák položil pytel na zem a přisedl k dědouškovi.

»Ty se za mne nestydíš?« křičel mu do ucha.

»Proč bych se za tebe styděl? Daremného jsi nic neudělal.«

»O živnost jsem přišel. Což to není dost velká hanba?« křičel žebrák.

»Ne svou vinou, ale neštěstím.«

Kojan upozorněn křikem, přistoupil k starcům. Bartoň se postavil za otce.

»Ba je to neštěstí,« pravil žebrák smutně, obrácen ke Kojanovi. »To je neštěstí ze všeho neštěstí nejkrutější a nejbolestnější, když tě vlastní krev zradí, zničí s celou rodinou, do hanby přivede.«

»Nevíte o synovi nic?« otázal se Kojan.

»Študenti, když přijeli z Prahy, přinesli, že tam žebrá jako já tady. Ale i při tom prý si hraje

na pána, nosí rukavičky, třeba s děravými prsty, černý šosatý kabát a černé kalhoty, třeba zvetšelé, a vysoký černý klobouk, třeba zmuchlaný. Košile prý na těle nemá, jen papírovou foremetku s límcem, a tu si motouzem ovazuje kolem boků, aby nevylízala.

»Čemu přičítáte vinu, že se tak zkazil?«

»Hlavní vina je na mně.«

»Což byste se trápil zbytečnými výčitkami?« utěšoval jej Kojan. Doma jste mu dali dobré vychování, jako všichni sedláci podle svého mínění dáváme.«

»Doma byl hodný chlapec. Doma jsou všichni hodní, ale všichni nemohou zůstati doma, vyjedli by živnost a neměli by taky ničeho. Některé děti musejí mezi lidi, hledat si jiného chleba. Náš Martínek se ve škole hezky učil. Velebný pán i pan učitel nám radili, abychom ho dali do latinských škol. My ho dali, nakládali, ale vždycky mu říkali, že z něho chceme mít jen pana pátera, a že bychom výše nevysáhli. Chlapec studoval a říkal, abych neměl žádných starostí, že při jeho mírné povaze a nábožné mysli ani není jiné možnosti. Ale později jsme se dověděli, že už na latinských školách oddával se karbanu. Udělal matuliku, přišel na prázdniny, a jak vešel do sednice, padl přede mnou na kolena a prosil a prosit nepřestal, abychom ho sprostili slibu, že půjde do semináře, a nedělali ho nešťastným, že chce být professorem a jíti na vysoký študýr do Prahy. Byli jsme jak omráčeni, já i moje. Byl hezký chlapec, urostlý jako panna, pod nosem a na bradě měl černá vousiska a světské šelmovské oči. Řekli jsme mu, aby si na to nemyslil, že nepovolíme a do Prahy ho nepustíme. Ale když jsme byli s mojí mezi čtyrma očima, ukázalo se, že v duchu jsme již oba popustili. Byli jsme do něho slepě, jak se říká, zamilováni a řekli jsme si, že ho do Prahy pustíme, že to snad bude jeho štěstí, a když jako rodiče chceme mu k štěstí dopomoci, jaké žeby to bylo, kdybychom jej do povolání nutili. Poslali jsme ho tedy do Prahy, aby se učil na professora. Po roce nám psal — domů již přestal jezdit — žeby při professuře taky byl nešťasten a že půjde na lékařství. My mu bránili, zdržovali, varovali, hrozili, že ho podporovati nebudeme, ale na konec povolili jsme zas. Třetí rok se to opakovalo a Martin šel na práva. Platili jsme pořád víc, ačkoli nám to již bylo za těžko. Ale druhé děti samy nás k tomu měly. Tatínku s maminkou, říkaly, už ho strhnout nemůžete, co by z něho bylo, jen vytrvejte. Mezitím on psával taková psaníčka, že milo bylo poslouchati. Všichni jsme při nich plakávali i se smáli. Sliboval, až bude pánem, co komu koupí, jak koho opatří, a my se všichni těšili a měli to za jisté. A zase psával, jak mu zkoušky hezky jdou, jak ho v Praze všude mají rádi a v jaké je tam vážnosti. Tak minulo sedm let. My se doma museli ve všem uskrovňovat, i v šatstvě. Děvčata se nemohla vdávat, nebylo pro ně věna, Martin všecko vytahal. Mně to již dlouho trvalo a přiznám se, že jsem už leckdy míval tušení, že to není všecko tak, jak Martin píše. Zrovna jsem si v duchu skládal pro něj psaní, ve kterém mu všechno důkladně vypovím, když přišlo psaní od něho, oznamoval, že s pomocí boží všecky zkoušky dokonal a stkvěle v nich obstál; nyní že dostane službu, která pro počátek arci nebude veliká, ale jakáž pomoc, to prý sami víme, že se příčlík po příčlíku slézá žebřík. A hned prý se ožení; nevěstu dostane vznešenou a bohatou, dceru svého vysokého představeného. »A vy, nejmilejší otče, prodejte tam ve Žďáře všechno, co máte, a přijeďte sem ke mně do Prahy, já se o vás postarám jako vděčný syn. Přijeďte nejdříve sám, potom si dojedeme pro maminku a sestrám vyplatím věna ze svého, ať zatím počkají. Budeme míti svůj kočár a své koně; vy na ně budete dohlížet, jakože jim nejlíp rozumíte. Opatřil bych také aspoň dvě krávy pro maminku, ale toho prozatím ještě neslibuju, neboť krávy je zapovězeno chovat uvnitř města Prahy; ale doufám, že brzy koupím za Prahou dvůr a tam mi potom maminka povede mlečné hospodářství.« Tak psal. My byli radostí bez sebe. Všemu jsme věřili, ani stínu pochybnosti neměli. Já prodal živnost, jak mi Martin radil, a všechno udělal tak, jak psal. Co jsem stržil, žena mi zašila do pytlíčka, a já jel za Martínkem do Prahy. Cesta po dostavníku trvala dva dni. Od »Cukrů« v Písku jsme vyjeli, u »Bílé husy« v Praze jsme zastavili. Martin už mne čekal. Ani bych se byl k němu nehlásil, jakého pána dělal. Kam pak, ani bych ho byl za ta leta nepoznal! Přivítal mne uctivě, nestyděl se za mne před Pražáky, přede všemi ruku mi poceloval. Pomyslil jsem si: aj, dobré selské vychování! Martin, že mne dovede hned ku své nevěstě. »Pojďme tedy,« jářku, »aspoň se zbudu toho břemena, co mi maminka naložily pro tu tvou nejmilejší.« Zavedl mne do náramného domu jako do paláce nějakého. Všecko se tam blýštělo a třpytělo, kočáry stály před domem i na ulici, kočár na dvoře. Služebnictva plno, Martinovi se ukláněli, smekali před ním, mne si nikdo ani nevšiml. »Aha,« myslil jsem si, »ještě ničeho nevědí, mají mne za najatého nosiče Martinova; počkejte, brzy budete jinou zpívat, i mně se budete kořit, až se dovíte, že jsem tatík pana Martina!« Syn mne uvedl do velikého a krásného pokoje, z kterého šly dvéře do dalšího pokoje. Odtud mi vyšla vstříc krásná panna jako slečna ze zámku. Hedvábím šustěla, po tváři byla celý anděl, ruce jí bylo vidět po lokte a byly tak bílé a jemné, že jsem si pomyslil: Ty ruce Pán bůh jen k tomu stvořil, aby jejich nejtěžší prací bylo rukavičky nosit. Ta slečna hned běžela ke mně a volala: »Tatínku, tatínku!« Ruku mi po-

celovala jako vlastní dcera, ano i na ústa mne políbila a bílé lokte mi ovinula kolem krku. Byl jsem jak omámen. Sám jsem se za šťastna pokládal, že taková krása se ke mně hlásí a jako svoje tulí, a zakládal jsem si na Martinovi, že ji svou personou a svou učeností získal. Posadili si mne za stůl a já vyndal z ubrusu dary, které jsem jim přivezl: bochník výražkového chleba, caltu, hrneček másla a medu. »Kdež je panímáma,« ptám se, »abych jí to od naší matky odevzdal?« Slečna mne zas objala, tvářinku otírala o struhadlo tváře mé, hladila mne a lichotila, jací že jsme hodní a starostliví, a papá že je v úřadě a mamá že v kuchyni rozkazuje kuchařkám, co mají připravit pro tak milého a vzácného hosta. Dobrá. Syn se mne vyptával, jak jsem zpeněžil živnost. Všecko jsem mu pověděl, jak jsme to udělali. »Chvála bohu, ještě nám zbylo šest tisíc; prodali jsme dobře, protože soused o živnost stál, a nemuseli jsme zhledávati kupce daleko.« Dal jsem mu ty peníze, jak mi je žena do pytlíčka zašila. »Na, Martínku, vezmi to k sobě, lidé jsou špatní, ještě by mi to některý dareba mohl vyfouknout. A holky tě pozdravují. Důvěřují ti jako bratru a vzkazují, že taky slýchaly, že se v Praze z peněz rodí zas peníze, tak abys udělal, aby se jim hodně urodilo, že to, co ze živnosti zbylo, jest jejich věno.« To jsem vyřídil od dcer a od sebe dodal: »Nevděčné, na rodiče už by zapomněly; je v tom taky náš výměnek.« Martin pytlíček přijal, přepočítal, potvrdil mi ústně, že převzal ode mne šest tisíc, dal mi z toho pětku, abych prý nezůstal bez krejcaru a měl na holbu piva a páček tabáku, kdyby se mi zachtělo; až peníze vydám, jen abych si řekl, že mi zas dá. Za chvíli ta krásná slečna se zdvihla, že zaskočí do kuchyně, aby mne taky mamá mohla přivítat. Odkvapila do vedlejšího pokoje a odtud, jak se mi zdálo, zas do vedlejšího, a bůh ví do kolika ještě. Pokojů bylo v tom domě na sta, ani jsem se hrubě nedivil, že tô tak dlouho trvá. Uběhla zase chvíle, a Martin se směje a povídá: »Mamá vám strojí něco důkladného, že nemůže být hotova. Těšte se, to si zmlsnete.« Zase chvíle ušla a Martin: »Tatínku,« povídá, »už není jiné pomoci, musím pro ně sám.« Odešel, kudy ta slečna. Čekám, čekám. Dlouho mi je, ale čekám trpělivě. Napadají mi myšlenky: »Snad tě ten dareba Martin neošulil?« Ne, konejším se, neošulil; jemu bych ani nevěřil, ale ta andělská slečna nemůže klamat, a zvláště nemůže klamat otce a rodinu svého nastávajícího. Spokojil jsem se a čekám zas. Zase se mi vtírají myšlenky, že jsem podveden, ale chlácholím se: Bláhový, přeceť tu vidíš takový veliký a krásný dům, ten ti stojí za tvých mizerných šest tisíc. Čekám dále, konejším se pořád, ale již mi jest úzko, pot se lije se mne jak v červenci na poli. Už se smráká. Do pokoje vrazila dívka služebná. Jak mne zočila, vzkřikla, utekla, mne zamkla. Za nedlouho přišel nějaký pán, několik černých sluhů a jeden premovaný, kterého jsem viděl ve bráně, když jsem vcházel. Začali na mne dotírat po zlém, co že tu pohledávám. Já na ně taky po zlém, však že se dovědí, až se mi syn vrátí, že jim to poví. Lidé se umírnili a dávali si znamení očima. Ten, co vypadal jako vyšší, pravil mi, »Tatíku, pojďte zatím ke mně, tam mi povíte, jak se stalo, že pan baron Boši je váš syn.« »Jaký baron?« volal jsem, »já nejsem baron, ale sedlák ze Žďára, a raději vy mi povězte, jak se stal můj syn baronem.« Ale lidé jakoby mých slov neslyšeli. Obklopili mne, vytlačili ze dveří, na schody, se schodů, do průjezda, na ulici, a mezitím stále mi se klaněli: »Má úcta, starý pane barone, má úcta!« Byl jsem z toho jako vrtohlavý. Nechtělo se mi od toho domu. Pořád jsem čekal, že Martínek za mnou vyběhne, jeho slečna mne zavolá z okna, její maminka za mnou pošle služebné, aby mne dovedli ke stolu, že již je prostřeno, její otec vraceti se bude z úřadu, zastaví se přede mnou a zvolá: »Bouší, podle vypravování vašeho syna vás poznávám, pojďte, otče, ať vás obejmu, dyť jsme již jako jedna krev a rodina!« Ale nikdo za mnou nevolal, nikdo nevybíhal, nikdo nezval, nikdo nezastavoval. A do toho domu stále noví lidé přicházeli i přijížděli, mnozí také vycházeli a odjížděli. I ptám se nějakého pána na ulici, co by to bylo za dům. Pán to byl nějaký hodný. Neurazil se mou otázkou a odpověděl: »To je, tatíku, jak bych vám řekl, veliká hospoda pro pány, kde se za hospodu neplatí čtyrák, ale nejmíň zlatka a taky deset.« Ještě jsem toho pána poprosil, aby mi ukázal k »Zlaté huse«, poděkoval jsem mu a šel jsem. Na cestu jsem neviděl, svět se mi bořil pod nohama. Nějaká panička ukazovala na mne svému pánovi, když mne měli potkati: »Jsou ti venkované zkažení, za časného večera jsou opilí.« Policajt mne napomenul: »Strejče, rovně, nebo vás narovnám!« U »Zlaté husy« mi dovolili za čtyrák zůstat přes noc v maštali. Což bych vám líčil, jak mi tehdy bylo, jaké bylo moje hoře, jaká lítost, jaká hanba! I vztek jsem měl, není divu. Kdybych tě tu měl, nezdárníku, myslil jsem si, provazy bych tě svázal, řetězy bych tě bičoval! Ale neměl jsem ho a cítil jsem, že už míti nebudu, že mi umřel, více než umřel. Chvílemi jsem si umiňoval, že kluka vyhledám, od té ochechule, co mi ho svedla, odtrhnu a metlou poženu přes celou Prahu až domů, do Žďára, a pacholka z něho udělám, ať kydá hnůj, koně hřebelcuje a krmí, orá a kosí. Ale ach! neměl jsem už koní, ani luk, ani polí! Sám bych oral, kdyby bylo co a čím, sám bych koně hřebelcoval a krmil, kdybych jich měl. Též mi přicházely myšlenky: obžaluj darebáka u soudu, ať je potrestán i s tou šejdířkou! Ale namítl jsem si: »Tak odkryješ svou hanbu před celým

světem a vydáš se mu na posměch! Dyť on možná, lotras, je bližší těm, kdo by ho soudili, než tobě, svému starému, prací ztrhanému otci!« Neudal jsem ničeho a vydal se druhého dne domů pěšky, abych z té pětky ještě něco uchoval. Žena z toho umřela, dcery musely do služby a já na žebr, neboť už k práci nejsem.«

»Těžkým křížem vás navštívil Pán,« děl Kojan, »ve velké jste u něho lásce.«

»Nezoufám nad milosrdenstvím božím,« na to Bouší, »ale modlím se o ně. Kořím se vůli boží, i když trestá. Pravda, říkávají: Koho bůh miluje, křížem ho navštěvuje. Ale po mém dobře to neříkají. Jak pozná člověk, že ho bůh zvlášť miluje? Zdaliž po štěstí nebo neštěstí? Šťastný se chlubí láskou boží, že ho zasypává dary, a nešťastný taky by se utěšoval boží přízní, jakoby mu proto byla, že štěstí nemá a rány dostává, kde jiný dary. Já nemyslím jinak, nežli že mne bůh spravedlivě trestá za veliká provinění moje, a pokorně přijímám šlehání metly boží. Zhřešil jsem, že jsem Martina vykydl z rodiny a obce do širého světa, odtrhnul jej od vlastních a hodil mezi cizí, odstrčil jej od milých, aby si přátele dělal z nemilých. Arci, já se nenadál těch konců, ale měl jsem pamatovati na vše, i na nejhorší. Kdybych si byl Martina nechal doma, nejspíše by nyní krásně hospodařil na živnosti, která bývala naše, manželka by byla živa, odpočívali bychom si na výměnku, chovali Martinovi děti a chválili boha, že nám všeho dal, co lidé pokládají za pozemské štěstí. Že se mi osud obrátil, zdaliž jsem já spíše nezavinil, než Martin? Kukačka své děti z rodného hnízda vyhazuje. Učinil jsem já lépe než kukačka, když jsem Martina vyrval ze života selského a posadil do života jiného, kde jsem sám nikdy nebyl, kde jsem mu nemohl poradit, ani varovat? Krušno mi bývalo prvé dobý. Nikomu nepřeju, aby, zvyklý dostatku, na stará kolena musel se postaviti na cizí práh a vztáhnouti ruku po almužně. To jsou zajisté hrozné chvíle. Stokráte jsem vinil syna, proklínal, boží pomstu na něj svolával. Ale již jsem odvolal své klatby a jen se za něj modlím. Kdybych na něj bohu žaloval, i on by žalovati mohl na mne a říci: Otec je vinen, kdyby si mne byl nechal doma a nechtěl ze mne míti něco jiného, než byl sám a otcové jeho, mohl jsem být hodným a spořádaným člověkem. Odpusť ti Pán bůh, Martínku! Kéž by mi Pán jen té milosti dopřál, abych se s Martínkem v životě svém jen ještě na takovou chvílenku potkal, abych mu zvěstovati mohl své odpuštění!«

Pištora v koutě prudce sebou pohnul a zvolal: »Zdráv buď, Kriste!«

Nepovšimli si ho, nerozuměli, co by chtěl říci, a dědoušek ze Žďára neslyšel.

Dědoušek ze Žďára ovšem historii Boušího dávno dobře znal a nepotřeboval znova ji slyšeti. Nicméně po bezděkém způsobu hluchých pootevřel ústa a snažil se zachytiti některý zvuk. Ušlechtilá jeho tvář, hladce oholená, v pravidelné záhyby složená tak, jako se skládají hezké tváře kmetské, byla plna živého, lidského účastí s osudem někdejšího souseda, ale při tom zářila vlídným, svatým, nepozemským klidem. V duši jeho již nebylo vášní, nebylo hříšných náklonností. Nehřešil ani skutky, ani myšlením. Nad nikoho se nevypínal, nikomu nezáviděl, nikomu nepřál zlého. Duše jeho byla úplně vyrovnaná, nezvlňovala se již ani důtkami bouře, ani jemným prstem večerního vánku.

Sám Kojan vzhlížel ku svému tchánu jako ke vzoru křesťana, jehož ještě zdaleka nedostihuje. Kojan ještě hloubal a mudroval; jeho tchán, Kadlíček ze Žďára, již dohloubal a domudroval. Kojan dospěl tam, kde nastoupil úplný lad mezi ním a bohem; ale toho ladu nebylo mezi Kojanem a všemi lidmi. Kojan rozuměl křesťanské lásce v nejširším smyslu, ale sám všech lidí stejně nemiloval. Po smrti pana děkana Pospíšila byli to vodňanští kaplani, jež nehrubě záviděl. Ženu a děti své naproti tomu miloval příliš a přišlo-li mu někdy pomyšlení, žeby je měl ztratit jako jiní, chvěl se při něm a nevěděl, co by si počal, kdyby bůh naň takové neštěstí dopustil. Také hněvu podléhal a hněvem zachvácen byl schopen skutku nerozmyslného i křivdy. Měl své myšlenky, zakládal si na nich, považoval je za milost boží a uměl je vyjádřiti, rozhoupal-li se k slovu. Měl fantasii, která jej unášela do časů, které nikdy nebyly a nikdy nebudou a vyplňovala mu je obrazy, které jej k sobě vábily a které proto považoval za skutečnost, která buď byla, nebo bude. To bylo, co se při něm jeho sousedům zdálo jako darem prorockým.

Kojan cítil, že se Kadlíčkovi nerovná. Ale tu ctnost Kojan měl, že nebyl pyšný, že cítil své nedostatky a snažil se je zmenšovati, a kde viděl dokonalost, upřímně ji uznával.

Za dokonalého uznával svého tchána, Kadlíčka ze Žďára.

Kadlíček mluvil málo, zvlášť od té doby, co ohluchl. Nechtěl nikomu překážet a býti na obtíž, proto besed nevyhledával a sám k hovoru látky nedával. Když mu do ucha křičeli, lapal smysl i očima a nabyl v tom takové zběhlosti, že z pohybu rtů mluvícího uhodl smysl jeho slov, když mu sluch docela zanikl a ucho jeho ani křičeného slova nevnímalo.

Vždycky rád čítal, zvláště co ohluchl. Ale celý život čítal v jediné knize: v bibli Kralické, jež u nich na živnosti dědila se s pokolení na pokolení. Později se mu dostaly do rukou také nějaké politické brožury a obrazy z českých dějin. I v nich říkával rád, ale bible mu byla nade vše. Až do smrti, jež jej navštívila asi za dvacet let po době, do které padá toto vypravování, zacho-

val si svěží paměť. Bylo-li třeba, dovedl citovati příběhy a výroky ze starého i z nového zákona, ale nikdy to nečinil způsobem lidí sobě podobných ve vesnických povídkách a dramatech: vytrženě a s příliš patrným úmyslem okolí své poráželi. Nevnucoval se, nepřel se, nevodil biblí důkazů, nedělal ani učitele, ani kazatele, ani proroka. Jen ke všemu laskavě a shovívavě přikyvovoval, jakoby říci chtěl: Známe to, to vše tu již bylo. Za to každé otevření jeho úst bylo útěchou, a útěchy lidé více potřebují, než poučení. Sám hlas jeho konejšil a těšil. Byl prostředně hluboký, jednotvárný, ale zvučný a lahodný, lehce se chvěl jako struna. Zlého, hněvivého, ošklivého slova nikdy tím krásným hlasem nepověděno. Zvolna se linul jako med, působil jako balzám.

Jako Kadlíček znal historii Boušího, znal i Bouší historii Kadlíčkovu. Znal ji ovšem i Kojan. Nicméně dědoušek ze Žďára ujal se slova, aby ji vypověděl bývalému sousedu svému pro útěchu.

»Není života bez těžkých zkoušek. Na jednoho je bůh posílá v mládí, na jiného v stáří. Na mne v mládí. Já záhy osiřel, otce nepoznal, pozůstal jsem na starosti matce. Matka byla ještě mladá, provdala se za člověka, jemuž bylo jméno Rybák. Byl jsem jediné dítě, živnost měla připadnouti mně, až nabudu zletilosti. Matka hned v prvých letech druhého manželství porodila tři děti. Začala se obávat o jejich budoucnost, co že z nich jednou bude, když jejich otec žádných peněz si nepřinesl. Se mnou, dej jí Pán bůh nebe, nakládala jako macecha. Nevím, kdo byl horší, zdaž vlastní matka, nebo otčím. Byl jsem bit od rána do večera, ve všední den, ve svátek, v zimě, v létě. Pěsť mne večer k spánku ukládala, pěsť mne ráno probouzela. Na holé slámě jsem spával jako pes, za pokryvku na mne pacholek dával starou konskou deku, a to tajně, aby ani matka, ani otčím netušili, neboť by dělali zle, že se jim krásná a nová houně roztrhá. Do školy mne neposílali. Utekl jsem z domova k cizím lidem. Daleko do světa jsem neutekl, neboť jsem se bál vsi, které jsem od malička nevidal. Ty známé vsi měl jsem rád jako domov. Lidé mne tam znali, znali můj osud, nevyháněli mne. Sloužil jsem za pasáka, potom za pohůnka. Vysluhoval jsem si, že jsem měl čeho se najíst a čím se odít. V časech nynějších osud selského sirotka nebyl by snad tak krutý, ujal by se ho soud, když by zvěděl o tom, co se s ním děje. Ale tehdy se lidé soudům zdaleka vyhýbali, neboť měli zkušenosť, že selský člověk nikdy u nich nedojde ani pozorného vyslyšení, neřku spravedlnosti. Mně radili, abych se obrátil na vrchnost a žaloval na matku, ale mně bylo milejší své právo na živnost obětovati, než na matku žalovati. Nežaloval jsem na ni ani bohu, ani lidem, neřku-li vrchnosti. Myslil jsem si: Pán bůh dal, pán bůh vzal, jméno jeho budiž pochváleno. Sloužil jsem tehdáž u Rejdů v Krči. Byly vojny s Napolionem. Trvaly mnoho let a mnoho bídy přivedly na všechen lid. Jedno vojsko táhlo sem, druhé tam, každé sedlákům bralo spíži i píci a nutilo je dávat fifpony. Mne Rejda poslal s fifponem našemu vojsku. Dojel jsem do německé země za Chebem, tam se ukázali Francouzi, naše zahnali, fifpony zajali, mne s nimi. Musel jsem jim sloužit, až do jejich země, do Frangrajchu, jsem dojel. Tam mne obrátili a zase jsem musel s jejich armádou do Němec. Táhli jsme, táhli, až nás někde přepadli Rusové. Francouzi se schovávali za vozy a koně a odtud na Rusy stříleli. V tom boji byli zastřeleni oba moji koně, já sám poraněn ležel jsem v strouze u cesty bez sebe. Tu mne někdo nohou obrátil, já otevřel oči a spatřil jsem nad sebou strašnou, vousatou tvář, a na hlavě měl ten voják vysokou kožešinovou čepici. Já za tu dobu, co jsem sloužil Francouzům, proměnil jsem se zevnějškem v úplného Francouza, neboť mé šaty z domova dávno se na mně rozpadly. Myslil jsem, že Rusové dobíjejí raněné a že nadešla moje poslední hodinka. »Bože, spas duši!« vzdychl jsem, a ten Rus hned začal volati na své: »Ruský člověk, ruský člověk!« Sebrali mne za ruského člověka, se svými raněnými dovezli do špitála a tam vyhojili. Arci, zatím se vysvětlilo, že nejsem ruský člověk. Dali mi do kapsy něco peněz, abych šel, kam chci. Naučil jsem se několik slov francouzsky, několik německy, a tak jsem se šťastně dostal do Čech. Po dobrých lidech jsem se doptal do Krče. Rejdovi císařští dali za vůz a potah nevelikou náhradu, ostatní oželel. Ale zatím u nás na Žďáře, u Kadlíčků, staly se veliké změny. Živnost naše vyhořela a matka s otčímem byli na holičkách. Hotových peněz neměli na novou stavbu, nikdo jim půjčiti nechtěl. A tak leželo stavení v rozvalinách, ve kterých otčím a matka jedva našli přístřeší. Co dobytka zachránili, byli nuceni odprodat. Mne chtěli o živnost připravit a sebe obohatit, ale zatím se přivedli na mizinu. Tak zůstalo až do mé zletilosti. Rybáka si lidé vzali v opovržení, že okradl sirotka. Nesměl se nikde ukázat, všude si naň prstem ukazovali. Nesnesl toho a zemřel dříve, než já se ujal živnosti. Oženil jsem se s dcerou Polanského z Myšence, na tehdejší doby hezké věno jsem dostal a pomohl si. Matka s dětmi z otčíma zůstala u mne na chalupě, na výměnku. Já jí nikdy výčitek nečinil a když ona někdy začala přede mnou plakat a mne odprošovat, říkával jsem: Maminko, nemyslete na to, jako já nemyslím, pro mne to všechno, co bylo, není víc, než ošklivý a neklidný sen. Matka ještě drahně požila, děti vybyla. Mně se hezky hospodařilo, chvála bohu. Sem tam i neštěstí se přihodilo dobytek padal, na poli se neurodilo. Ale já z dětství přivykl všelikému zlému a nového již

pro mne nebylo, překvapiti mne nemohlo, zlé nacházelo mne připraveného na horši. »Pán bůh dal, Pán bůh vzal, jméno jeho budiž pochváleno,« říkával jsem vždy. Nehod a ran jsem nedbal, vždycky své konal. Tak minulo třicet let a víc. V listopadu tomu bude pět let, bůh na nás dopustil boží oheň. Večer jsme se vrátili odtud, od Kojanů. Tvrdě jsme usnuli a neprobudili se, až nás lidé z postele vytáhli, že nám hoří nad hlavou. »Když hoří, ať hoří,« řekl jsem, »jméno Páně budiž pochváleno.« A šel jsem zachraňovat od požáru nejprve chleba se stolu. Ale manželka má tuze se lekla, pořádně neoblečená jala se vynášeti to, co jí do rukou padlo, nazdařbůh páté přes deváté. Do rána nám stavení lehlo popelem, dva nejlepší kusy dobytka uhořely. Nezoufal jsem, více bídy mé oči viděly. »Pán bůh dal, Pán bůh vzal, jméno jeho budiž pochváleno,« děl jsem sousedům, když mne těšili a slibovali pomoc. Manželka se mi po požáru roznemohla a do měsíce jsem ji pochoval. Což dělat, když bůh velí k němu se odebrat. Když mne těšili nad jejím hrobem, řekl jsem zas: »Pán bůh dal, Pán bůh vzal, jméno jeho budiž pochváleno!« A jiná již moje řeč na tomto světě nebude. Až mi bůh vezme i život a duše má poletí k věčnému jeho sídlu, řeknu zas: »Pán bůh dal, Pán bůh vzal, jméno jeho budiž pochváleno!«

Když Kadlíček domluvil, z kouta zhurta vyskočil Pištora, postavil se před něj po vojensku a koso hledě hluboce se poklonil a řekl chraptivým hlasem: »Buď zdráv, Kriste!«

Kadlíček slovům jeho nerozuměl. Myslil si, že člověk temného rozumu prostě ho pozdravil zapomena, že již tak učinil.

»Dejž to Pán bůh, Pištoro, dejž to Pán bůh,« odzdravil mu laskavě.

Pištora ještě se klaněl Kadlíčkovi, když přišla na dvůr osoba, zvaná »hloupá Bětka«. Pocházela z Čechtic, nebylo na ní znáti věku, byla tlustá, zdravá, červená. Nikdy nebyla oděna, než krátkou po kolena šerkou, hojně nabíranou sukní, košilí, nezapjatou na obrovských prsou, a červeným šátkem, na babku zavázaným, na stranu posunutým. Lýtka, tváře, ruce byly červené jako vařený rak. Obyčejně s sebou mívala dvě nebo tři malé děti, jež jí byly podobny. Jaký byl původ těch dětí, zůstávalo neznámo a nikdo se nestaral, aby tu záhadu rozhádal. Děti s sebou vodila do jejich čtvrtého roku. Jako sama byla co do roucha velmi skromná, přepečlivě odívala své dítky. Co jí dali na ně ve vsi nebo v městě, všecko na ně navěsila. Holčičky mívaly klobouky s pantlemi a krinolíny, hošíci krejzlíky, papírové čáky, sametové kabátky. Kojence nosívala v plachtě na zádech. Do čtvrtého roku milovala své děti jako matka zvířecí. Kolem čtvrtého roku dítěti nabila a od sebe vyhnala. Tím bylo zaopatřeno, od toho dne muselo se samo starat o sebe. Kam se děti hloupé Bětky po takovém zaopatření ztrácely, co se s nimi dále dálo a jaké byly jejich pozdější osudy, nikdo neví. Jisto je, že se nikdy více nevracely ani k matce, ani do jejího rodiště.

Obličej její měl výraz uražený a zlostný. Nahodila-li se k práci nějaké, chtěla ji konat a hnala se do ní, ale nic neuměla ani do ruky vzít. Hodila dílem, obrátila se, přisehnula a třepla si na sukni. »Bodejť!« bývalo při tom její slovo. Přišla-li k rozhovoru lidí, podobně mívala puzení rozprávky se zúčastnit. Vrazila mezi lidi, rozháněla se lokty, křiklavým hlasem vyblekotala několik nesrozumitelných slov, a byla v koncích. »Bodejť!« zvolala pak zlostně, obrátila se a třepla na sukni.

Ke Kojanovi na posvícení hloupá Bětka zavítala s třemi potomky.

Vidouc Pištoru, an se klaní Kadlíčkovi, vzala ho za rameno, rozčileně snažila se mu něco říci, zamotala se do slov, obrátila se, třepla na sukni.

»Bodejť!«

»Čerte!« Pištora jí na to, sedl do svého kouta a tiskl se do něho.

Přijeli Kojanovi švakři z Lidmovic, Churáň a Ženíšek. Přijeli tryskem a hlučně. Z vozu jednoho i druhého vysypalo se drobných dětí jako karafiátů.

Churáň byl malý, bodrý a křiklavý; hned bylo slyšet jen jej. Ženíšek veselý, lehkomyslný a jarý; člověk, který po celý svůj život hřešil a pokání činil.

Svítavše se, oba se postavili na zápraží k ostatním hostům Kojanovým, kteří už přišli anebo ještě přicházeli.

Hned na to objevili se bratři Ludvík a Emil.

Pištora přivítal Ludvíka: »Nelíbíš se mi!«

Ludvík se trpně a blaženě usmál.

Ludvík a Emil Toncarové byli z vodňanské měšťanské rodiny. Ludvík se vyučil perníkářem, Emil truhlářem, kteréžto řemeslo zanechalo známou stopu na jeho nohou a držení těla. Byli ve světě a když se vrátili domů, začali, svá řemesla provozovali samostatně. Oba byli dovední, Emil truhlář, přímo umělec. Za to Ludvík vynikal nad Emila zevnějškem, ač ani Emil nebyl ošklivý. Ludvík býval krasavec jemné pleti, rusých vlasů, štíhlého vzrůstu. Sousedky se jim začaly starat o nevěsty. Obecné bylo v městě mínění, že se oba dobře ožení a stanou se zámožnými, váženými, důstojnými měšťany. Najednou stala se s bratry podivná, nepochopitelná změna. Přestali pracovati, přestěhovali se na kraj města do bídné chatrče, zevnějškem se zanedbali, ano zpustli, a místo řemesla živili se od té doby žebrem. Ale chodili jen po vsech, od svých spoluměšťanů ničeho neprosili, chodili kolem nich jako stíny, jakoby jich neviděli a neznali, jakoby bylo v paměti jejich vymřelo vše, co bylo před tou změnou v jejich životě. Neprosili sic ani u sedláků. Přišli,

postavili se na práh a stáli. Neříkali ničeho, jen stáli a stáli tak dlouho, až jim něco dali. Vzali to, nepoděkovali, obrátili se a šli o dům dál. Vlastně nešli, nechodili, plížili se.

Od změny, která se s nimi stala, uplynulo již drahně let. Ludvík a Emil pořád ještě nosili šaty, které měli před ní: dlouhé, černé, šosaté kabáty i spodky. Boty i pokryvky hlavy měli ještě z té doby. Šaty by se dávno byly na nich rozpadly troudem. Nedali jim, sešívajíce je neuměle bílými nitmi a našívajíce na ně záplaty, jež sbírali na smetištích. Na kabátech a spodkách ještě bylo rozeznati původní látku a střih, ne tak na obuvi a na pokryvce hlavy. Na hlavu i na nohy hromadili si hadr na hadr. Co na nich zvetšelo nebo se roztrhalo, nezahazovali nevděčně, nýbrž na sobě nechávali, sešívali, přivazovali, navazovali, ovazovali. Co měl na hlavě Emil, podobalo se na konec věži ze špinavých hadrů, jež se tíhou sesedala a hlava do ní zapadala jako do šišáku švédského žoldnéře.

Vypadali jako živá strašidla a mohlo se zdáti, že je v tom mnoho hledaného i účelného, jak se šatili, ale toho podezření jsou čisti.

Kdo by je byl po prvé viděl a pozoroval je nejdříve ze zadu, po obleku, a potom teprve po tváři, byl by ztrnul divem, který by se mu objevil. Vzezřením bratři Ludvík a Emil byli jako světci a výrazem tváří znamenitě se doplňovali. Ludvík měl jasné, modré oko, pleť jako dívka a jemnost její nemohla býti zahlazena tím, že ji mýval pouze déšť, když bratry cestou překvapil. Obličej byl rouben světlerusou bradou, pěkně do špičky zakončenou. Pohled jeho byl tichý a plachý. Jinak starší Emil. Ten chodíval s tváří do země obrácenou, brada jeho delší a černější, pohled temný, zádumčivý, vážný.

Emil byl opásán provazem, na nějž byl navlečen hrneček. Do hrnečka střádal všecku vlhkou almužnu. Ludvík nosil na lokti rohožnou mošnu. Do ní dávali almužnu suchou.

Bylo-li nutno promluviti, ujímal se slova Ludvík. Emil nikdy úst neotevřel, jakoby byl mluviti zapomněl.

Kojan šel, aby Ludvíkovi a Emilovi přinesl po koláči.

Zatím je oslovil Bouší: »Proč vy, páni z Vodňan, chodíte po dobrých lidech a ujídáte chleba nešťastným?«

Kojan přinesl koláče a zaslechna ta slova pravil: »Nesluší se na to ptáti, každý ví své. Chleba u dobrých lidí neprosí, kdo ho má, a kdo ho nemá, je už vždycky nešťasten.«

Ludvík Toncar obrátil na Kojana jasné a mírné oči a pravil tiše a nesměle, ale po způsobu městském: »Mýlíte se, pane, není vždycky nešťasten, kdo nemá chleba svého. Nešťasten je, kdo vidí kolem sebe ohavnost zpuštění, peleš lotrovskou, raubírnu a zlodějnu, a kdo musí v ní žít.«

»Špatně pány měšťáky chválíš,« ozval se vysoký hlas Churáňův.

»Nejsou to jen měšťáci,« plaše se opravoval Ludvík, »celý svět je takový. My odešli ze světa.«

»A kde jste?« otázal se Churáň.

»V podzemí.«

Opět Churáň: »Tak? Tedy my sedláci nejsme na zemi? Jsme mimo zem a páni Toncarové za námi chodí do podzemí?«

Kojan Churáňovi: »Švaříčku, nehádej se s Ludvíkem, raději ať nám poví, co mu sluje podzemím a jak je tam.«

Ludvík vysvětloval: »Svět je raubírna a zlodějna, lidé raubíři a zloději. Jeden olupuje a okrádá druhého, a kdo nejvíc naloupil a nakradl, je nejslavnější a nejmocnější. Práce neuživí, nenasytí, cti nezjedná; jen krádež a loupež. Kdo má nejvíc, je největší raubíř a zloděj, kdo má nejmíň, je nejneschopnější z raubířů a zlodějů, neboť vůli mají všichni jednu, jen schopnosti různé. Chceš-li zůstat bez úhony, musíš od lidí, ze světa. Kam? Nahoru nebo dolů. Nahoru můžeš, až tě bůh povolá, ale dolů, do podzemí, můžeš hned, jen je ti třeba sebrati vůli, vymknouti se z raubírny a zlodějny a rozhodnouti se nemíti ničeho svého, žádného statku, žádného majetku kromě těla a duše.«

Pištora z kouta se obořil: »Antikriste! Jen když sedláci mají!«

Hloupá Bětka nepochopovala, o čem je řeč. Ale zdálo se jí, že se Pištora na Ludvíka zlobí a chtěla se mu zavděčit. Obrátila se na Ludvíka, třepla se na sukni a ošklíbla se: »Bodejť!«

Bratři Toncarové ustoupili plaše stranou.

Bouší podotknul: »Dobře se to povedlo Pištorovi. Člověk by právě činil, kdyby žil jako ptactvo v povětří, neoral, nesil, aniž do stodol shromažďoval, kdyby při takovém jeho životě nemuseli zaň orati, síti, do stodol shromažďovati jiní.«

Kojan děl: »Nekárejte, neponaučujte, raději se optejte, co nazývají Toncarové podzemím. Já bych myslil, že je jim to jako jiný svět a v něm jiný, lepší pořádek.«

»Podzemí?« ozval se Ženíšek, jenž dosud nepromluvil. »Podzemí je buď hrob, nebo peklo. Za oboje děkuju pěkně. Raději se z tohoto hříšného světa nevymknu a hřešit budu s ním.«

»V pekle je pláč a skřípění zubů,« vece Kojan. »Žeby peklem bylo podzemí, do kterého se vymkli Ludvík a Emil Toncarové, nezdá se. Podívejte se aspoň na Ludvíka, jak mu obličej září blažeností. Nechtějí-liž říci, že se dali jako za živa pohřbít a po zemi chodíce dosáhli blaženého pokoje hrobu?«

»Antikristové!« vykřikl Pištora z kouta.

Ale bratři stáli nehybně, trpně a bezúčastně, Ludvík pořád stejně blaženě se usmívaje, Emil jako v hlubokých myšlenkách oči do země upíraje. Žeby z nich někdo dobyl slova po tom, jak Pištora Ludvíka zakřikl, nebylo naděje.

»Přinášíni zprávy z nejhlubšího podzemí,« ozval se hlas ode brány. »Přichází posel, který vám poví, jak je tam.«

* * *

Výjev z hospody.

Nikdo neznamenal příchodu nových hostí, nezvaných a nečekaných. Byli to ženiši, Anýžkou odmítnutí. Sedm ženichů, přede všemi Adam Králenec. Každý si sebral s sebou dva, tři bojovné kamarády, kterým bujná krev nedá dobře dělat, aby si sedli za pec, když v sousední vsi muziky hrají a chlapci s děvčaty tancují, zpívají, výskají a bouří. S Adamem přišel dlouhý krejčí Krtelský.

Z různých stran přišli. Nežli se kdo nadál, byla jich plná hospoda.

Zdvořile přišli, jen co je pravda. Jak se patří pozdravili a způsobně se otázali: »Stožičáci, nezabijete?«

»Jen pojďte dál!« pobízeli zaraženi sousedé i chlapci.

Nebyli na takovou návštěvu připraveni.

Chytrý šenkýř na ručest přinesl mísu koláčů a bochník chleba, k němuž postavil slánku.

»Berte si s námi, čeho bůh nadělil.«

Nezvaní hosté sáhli po koláčích. Tím dali na jevo, že nepřišli pohostinství užívat; kdyby měli takový úmysl, sáhli by po chlebu a soli.

Šenkýř ihned pošeptal za dveřmi dítěti: »Doskoč honem k strejčkovi Skobovi, že přespolní chlapci přišli se prát, a že jsou to vesměs odbytí ženiši Anýžky Bakulouc. Víc neříkej. Strejček Skoba bude již vědět, co.«

Nezvaní hosté dali si nalít a hned zaplatili. Zase znamení, že nepřišli s úmysly pokojnými.

»Dovolíte si potančiti s vašimi pannami?« otázal se Adam.

»Dovolíme, co bude v počestnosti,« odpověděli mu.

Adam zatleskl: »Pozor, muziky! Zahrajte na zkoušku, ať slyšíme, co umíte. Šenkýři, každému muzikantovi máz piva!«

Šenkýř přinesl pivo.

»A mně taky!« poručil si Adam, podávaje šenkýři svůj mázovec, už vyprázdněný.

»Zde jest.«

»Co jsem dlužen?«

»Osmdesát krejcarů a čtyry.

»Tu je zlatka.«

Šenkýř chtěl dáti nazpět, Adam odmítl.

»My přišli jen rozdávat,« pravil, a šenkýř dobře věděl, co přišli rozdávat.

»Ani my tu nezůstáváme dlužni,« děl šenkýř a vysadil na stůl krejcary, které slušelo dodati.

Adam je shrnul, přidal k nim zlatku a hodil muzikantům na stůl.

»Muzikanti, s kuráží!«

Muziky zahrály, chlapci domácí i vetřelí chápali se tanečnic.

Adam od muzikantského stolu kývl na Anýžku. Anýžka se nerozpakovala a neváhala. Zvolna a hrdě kráčela k Adamovi. Na oko byla klidná.

Adam ji vzal kolem štíhlého pasu, přitáhl ji k sobě, až kyprá hruď její lehla na jeho prsa, zatočil se s ní a pošeptal jí: »Anýžko, pošeptej mi laskavé slovíčko, a bude zas dobře!«

Anýžka neodpovídala.

Adam zase šeptal: »Anýžko, nechceš-li, aby bylo dobře, bude zle, zle s tebou i se mnou, s celou vaší vsí, proto jsme přišli.«

Anýžka odšeptla: »Můžeš pro mne nebýti.«

Adam ji vypustil z rukou uprostřed kola. Otočil se na opatku bez ní, zavrávoral, vzpamatoval a sebral se, postavil se k muzikantskému stolu.

Anýžka se vrátila na své místo v koutě a postavila se tam zdánlivě klidna, jakoby ničeho nebylo a jí se netýkalo. Ale v duši její bylo jinak. Tendera Vít, na nějž si dlouho tajně myslila a s nímž dnes měla se ukázati před tváří obce, dal přednost Marjáně, protože je lepší tanečnice, a Anýžku téměř odstrčil. Co bylo jejímu otci krutým zahanbením, nebylo zahanbením jeho dceři. Nebylo kdy na pocit hanby, neboť silnější byl v ní pocit hrdosti, ten ji přenesl, povznesl a pravil: »Anýžko, proč bysi v čem zůstávala za jinými, dyť ty všecko umíš!«

Urážka na ni působila vzpružením vůle, síly a sebevědomí. S Adamem už tančila docela dobře.

Adam zatleskl, muziky dohrály kus.

»Solo!« poručil Adam a hodil muzikám pětku k úžasu všech přítomných. Není v obci pamětníka, aby se některý chlapec ukázal k muzikám tak štědrým. Tu se zajisté bude dít něco neobyčejného.

»Za mnou!« poručil Adam opět a postavil se ke stolu muzikantskému tak, že se oň opíral kotníky levé ruky, zatím co pravou si opřel o bok.

Zpíval a muziky opakovaly po každé sloce nápěv:

»V své mladosti měl jsem pannu,
byla jako květ,
miloval mne její tatík,
tisíc dával pět.
Potom ještě tisíc slíbil,
už jich dával šest,
chtěl mne táta mermomocí
se svou dcerou splést.
Ale naši povídali,
že je lenivá,
že, když smrti potřebují,
ona chodívá.
Radili mi, bych se nehnal
a měl ohledy,
abych si k té panně zajel
tajně na zvědy.
Přijel jsem tam na koníku
jednou v neděli,
našel jsem ji, ona spala
ještě v posteli.

Tělo ještě neoděté
sobě hovělo,
zatím všecko v chlívě, stáji
hlady bučelo.
Kterého jsi, nemotoro,
čerta dělala,
že jsi tomu dobytečku
žráti nedala?«

Adam dozpíval a upřel na Anýžku zlé, mstivé, nenávistné oči. Vykonal na ni mstu dlouho obmýšlenou a, jak se domníval, strašnou: vydal ji v šanc obecnému posměchu, zošklivil ji rodičům i synům, a písničku o ní složil, kterou ji i děti do uší budou pištět, až už bude stará babka.

Anýžka cítila, že nyní jest na ní, aby se zachránila. Otce tu nebylo, aby na Adama houkl, ani matky, aby jí radu pošeptala. Odbytí ženiši se řehtali, a i domácí sousedé a chlapci usmívali se v rozpacích. Nikdo se jí slovem nezastal.

Nespasí-li se Anýžka sama, zahyne!

Anýžka volným, hrdým a pevným krokem přistoupila k muzikám. Nic nebylo na ní znáti, jen byla rudě zapálená.

»Sólo, muzikanti!« poručila si.

Nastalo hluboké utišení, i nezvaní hosté ztichli a v napjaté pozornosti očekávali, co se bude díti.

Anýžka si odepjala tolarový náhrdélek, jednomu tolaru ukousla úško a tolar hodila na stůl. Adam stál naproti ní a zkoprněl nad silou Anýžčina pohybu a neméně se podivil kráse a bělosti jejích zubů. »Jak tě nenávidím!« myslil si.

Muzikanti chopili se nástrojů, Anýžka zazpívala v duchu tehdejší doby, co si v tom okamžiku na spásu své cti složila.

»Dávali mi Němce,
taky cizozemce,
abych se jim k vůli zřekla
zeleného věnce.
A já nechci Němce,
ani cizozemce,
vezmu si jen, vezmu si jen
z naší vsi vlastence.«

Dozpívala, muziky nápěv přehrály, Anýžka ustoupila na své místo. Domácí sousedé a chlapci se smáli a volali Anýžce pochvalu.

»Ta vám dala!«

Na tanec už nikdo nemyslil. Dívky se tlačily ke stěnám, chlapci seděli za stoly, čekajíce, co bude dál.

Na nájízbí se rozkročil Matěj. Zastrčil si oba palce za německý opasek a dělal, aby si všichni povšimli jeho nože za holinkou. Volal zpěvavě:

»Kde je Tendera Vít? Kde je Tendera Vít?
Ať se ukáže, bude od nás bit!«

A vytáhl nůž a mával jím:

»Přiveďte mi sem Víta Tenderu,
ať ho, zajíce, na nůž naberu!«

Jak se tak kasal a hrozil, zaslechl vábný, tlumený hlas: »Matýsku!«

Ohlédl se, kdo ho zove. Anýžka. Jde k ní, ona k němu.

»Ty jsi mi byl ze všech nejmilejší, jen škoda, že jsi byl tak zhorka nakvašený.«

V překvapeném Matesovi celé nitro se mění, pravice mu klesá. Nežli se nadál, Anýžka mu nůž vymkla a uskočila do kouta, kde nyní sama hrozebně napřáhla pravici, jež jej držela. Záda jí chránil kout, Mates se neodvážil pustiti se s ní do zápasu o nůž.

Tendera, nikterak nepotěšen tím, že nezvaní hosté hledají jeho syna, a nežádaje si, aby místo něho vzali za vděk otcem, vyskočil oknem.

Adam zařval: »Všichni za ním, komu je život milý!«

Někteří sousedé nedali se dvakrát pobízet, a chlapci se nehnuli, aby jich nezahanbila Anýžka.

Také chvaletický krejčí chtěl vyskočit, ale tu se přihnal jeho krtelský soupeř a ryče: »Ty kluku chvaletická!« udeřil jej sklenicí do hlavy, právě když lezl na okno. Chvaletický se svalil pod okno a zůstal tam ležet.

V hospodě rozpoutala se řež. Rány dopadaly pěstí i nádobami skleněnými i plechovými. Židle praskaly, nohy jejich proměnily se v palcáty. Bylo slyšet řev a ryk hlasů mužských, úpění k smrti ustrašených tanečnic.

Tendera běžel do pastušky.

»Kováři, zvoň na poplach!«

Kovář o posvícení jedva se držel na nohou; ale nemeškal a zvonil na poplach.

U Kojanů Bakula nutil Kojana, aby se postavil v čelo sousedů a vedl je na nepřítele. On že ještě z mladých let má u sousedů takovou slávu, že za ním půjdou a vetřelce zbijou a zaženou. A ovšem je třeba také děvčata vysvobodit, aby se jim nestalo žádné pohanění, které by pak padlo na celou ves.

Přišel i Skoba, nesa pušku. Nejlepší Kojanův kamarád z mládí a nejbližší jeho soused dávno již nebyl pod jeho střechou. Horšil se na Kojana, že zbaběl. Ale nyní ho nemohl opominout, neboť šlo o velkou pro celou ves věc, k níž je zapotřebí každé síly, zvláště síly Kojanovy, jež se před nějakými třiciti lety při tolika posvícenských rvačkách stkvěle osvědčila. Kojan a Skoba vždycky zůstali vítězi, vítězství jejich bude i dnes.

»Ukaž!« pravil Kojan Skobovi a vzal do ruky jeho pušku, touž starou pušku, s níž by se byl v dobách bujného mládí málem dopustil zločinu.

Kojan pušku odnesl do přístěnku a zamkl, dříve než se Skoba mohl vzchopiti.

»Právě jsme s přáteli hovořili o tom,« pravil Kojan Bakulovi a Skobovi, »jak by se lidstvo mělo na zemi zařídit, aby žilo bohumile i sobě prospěšně. Člověk musí uspořádati svůj poměr nejen k bohu, nýbrž také k člověku. Úkol ten provede silný sedlák, silný křesťan. Ohromné jej v dobách příštích očekávají boje, ohromné převraty musí

vykonati. Ale dokud nenadejdou, je třeba, aby se všeho boje vzdaloval a raději křivdu snášel, než sám činil, zlému neodporoval. Tak já rozumuju. Člověk je krátkozraký. Za zlé považuje vše, co se mu nelíbí, co mu nechutná nebo jej hněte. A může to být i od boha, tudy dobré. Dokud se člověk učením křesťanským neosvítí tak, aby vždy dobré od zlého rozeznal, má zlo trpělivě a bez repotu snášeti a mezitím konečnému vítězství dobrého cestu upravovati.«

Kojana přerušil Pištora. Vešel do sednice a poručil si: »Kojane, dej mi kalíšek perlové!«

Kojan mu nalil, Pištora vypil a místo poděkování žduchl Kojana pěstí do břicha.

Kojan se zarděl a vlepil Pištorovi políček. Jiné nebyly rány Kojanovy, než pádné.

Pištorovi zalilo se oko a vyplivl krev. Ale jinak se nevzrušil, koso hleděl před se jako vždy, ani hlavou nepohnul.

»Antikriste!« pravil chraplavě. »Tak se jedná, hned! Vidíš, umíš, nechceš, Antikriste!«

Pištora Kojana přesvědčil. Sebral se s Bakulou a Skobou, Churánem a Ženíškem, aby osvobodili ves od vetřelců. Ale puška zůstala zavřena.

Dědoušek ze Žďára postavil se pod obrazy a modlil se.

Za Kojanem šel Pištora.

Pištora se postavil na náves pod okno hospody. Jak vetřelí hosté uviděli jeho zkrvavenou tvář a zalité oko, potušili, že jim nepřichází pomocník, nýbrž nebezpečný nepřítel, jenž milosti nežádá ani nedává.

Dvéře šenkovny byly zataraseny, aby napadeným nemohla přijíti pomoc.

Dvéře se otřásly mocnými ranami.

»Adame!« volal Kojan. »Otevři!«

A takové kouzlo měla osobnost Kojanova v očích Adamových, že ihned poslechl, jakoby vlastního otce.

Odtarasil, Kojana vpustil, ruku mu políbil.

»Slyšel jsem,« vece Kojan, »že jsi tu. Jdu si pro tebe, abys také mou střechu navštívil. Pojď hned, pojď!«

A Adam šel. Ještě naposled pohlédl na Ányžku, ale na své druhy se již nepodíval.

»Vidíš, Skobo,« pravil Kojan sousedovi, »že není k vítězství třeba hrubé síly! Ale Pištora přece mi dal dobré poučení. Jako práci nesluší odkládati na zítřek, tak ani konání dobrého, ctnosti a povinnosti.«

Se Skobou se rozloučiv pravil zticha Adamovi: »Chlapče milý, v mladých letech měl jsem osud tvému podobný. Přijmi ode mne naučení: Nepleť si touhu očí s touhou srdce. Za ženu si vezmi pouze děvče upřímné. S ní žij a se miluj.«

»Adam nás zradil!« volali po jeho odchodu ostatní nezvaní.

Domácím nebylo těžko přemoci je. Každého vzali dva a vyhodili oknem. Mates letěl prvý. Pod okny se neomeškávali a hledali cestu k svým domovům.

A což Vítek, mladým pokolením na slovo braný pro sílu a obratnost tak, jako někdy Kojan svými vrstevníky, dostal strach, že ani neukázal se těm, kdož jej hledali?

Vítek ani zdání neměl o vpádu nepřátelském. Když vyšel z hospody a zahnul za ves, kroky ho bezděky zavedly k potoku na to místo, kde mu na pastvě Marjána nohy myla.

Marjána tam seděla plačíc.

Vítek usedl k ní, ruce jí s tváře odundaval.

»Neplač, Marjánko, budeš má, slovo ti dávám!«

»Nebudu tvá,« vrtěla Marjánka hlavou. »Nechci, nebudu, nemyslím na tebe, nikdy jsem nemyslila. Jdi, nejsi muž! Nechal jsi mne, když mne matka od tebe celou návsí hnala a bila. Dobře učinila, ale ty jsi učinil bídně a špatně, že jsi se mne nezastal ani tolik, jako své nejlepší tanečnice z pasteveckých let. Jdi, nech mne!«

Zvonění na poplach obrátilo kroky Vítkovy do vsi.

Tma již bylo, když vstoupil na dvorek hospody.

Do něčeho zakopl.

»Co je to?« otázal se.

»Ty jsi to, Vítku?« šeptal někdo se země.

»A kdo jsi ty nebo vy?«

»Chvaletický. Krtelský mne pobil, sklo mi vězí v hlavě.«

»Proč nevoláte o pomoc?«

»Tak, aby mne odnesli? Ne, zde budu ležet, jak jsem dopadl, a nehnu se z toho skla, dokud zejtra nepřijde komis! Počkej, kluku krtelská, já ti dám kluka chvaletického! Pst, Vítku, neříkej nikomu nic, že tu jsem!«

V šenkovně rozsvítili. Muzikanti se dobyli ze svých skrýší za stolem a pod stolem a řídili si své nástroje k nové skočné, k níž se připravovaly i nohy mládeže.

Vítek vešel. Prošel jizbu, zastavil se, prohlížel si všecko, zvláště Ányžku. Zdála se mu jinou, docela jinou. Nevěděl o změně, která se v nitru jejím udála, že za tu chvíli, co byl nepřítomen, Ányžka dozrála, dospěla, vyvinula v pravou svoji podstatu.

Očarován skromně kráčí k ní.

Ale Ányžka se hněvá, má proč, Vítek to uznává, proto před ní hlavu klopí.

Ányžka vztáhla naproti němu odmítavě ruku. Vítek ji do obou hrstí chopil a stiskl jako lapené ptáče.

A Ányžka nevztáhla tím způsobem ruky své po druhé

Předplácí se pro Prahu, na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.